FILOCALIA volumul I

Publicarea *Filocaliei* greceşti, prin osteneala Sfântului Nicodim Aghioritul şi a episcopului Macarie al Corintului, în secolul al XVIII-lea, supranumit „al Luminilor", a reprezentat atunci răspunsul grăitor al Bisericii Ortodoxe la instaurarea în lumea apuseană a primatului şi chiar a cultului raţiunii omeneşti autonome şi autosuficiente. Elocvent este şi faptul că imprimarea acestei mari culegeri de scrieri spirituale şi teologice ale Părinţilor pustiei şi ale Părinţilor Bisericii s-a putut înfăptui, în anul 1782, nu într-o metropolă creştină răsăriteană, ci la Veneţia.

Însă înaintaşilor şi părinţilor noştri întru credinţă, conştiinţa însemnătăţii publicării acestei largi colecţii de texte ascetice şi mistice ale Ortodoxiei pentru reînnoirea şi intensificarea vieţii bisericeşti le-a dinamizat fără întârziere râvna misionară. Astfel, în anul 1792, Sfântul Paisie încheia deja la Mănăstirea Neamţ versiunea slavonă a *Filocaliei,* în timp ce în sânul aceleiaşi obşti ucenici ai săi trudeau la tălmăcirea şi în româneşte a unor texte ale Sfinţilor Părinţi.

ALE CELUI DINTRE SFINŢI PĂRINTELUI NOSTRU ANTONIE CEL MARE

Învăţături despre viaţa morală a oamenilor şi despre buna purtare, în 170 de capete

- Oamenii se socotesc raţionali. Însă pe nedrept, căci nu sunt raţionali. Unii au învăţat cuvintele şi cărţile vechilor înţelepţi. Dar raţionali sunt numai aceia care au sufletul raţional, pot să deosebească ce este binele şi ce este răul, se feresc de cele rele şi vătămătoare sufletului şi toată grija o au spre cele bune şi folositoare sufletului; iar acestea le săvârşesc cu multă mulţumire către Dumnezeu. Numai aceştia trebuie să se numească oameni raţionali.

Omul cu adevărat raţional are o singură grijă: să asculte de Dumnezeul tuturor şi să-I placă; şi numai la aceasta îşi deprinde sufletul său: cum să-I placă lui Dumnezeu, mulţumindu-I pentru o aşa de mare purtare de grijă şi pentru cârmuirea tuturor, orice soartă ar avea el în viaţă. Pentru că e nepotrivit să mulţumim pentru sănătatea trupului doctorilor, care ne dau leacuri amare şi neplăcute, iar lui Dumnezeu să nu-I mulţumim pentru cele ce ni se par nouă grele şi să nu cunoaştem că toate ni se întâmplă cum trebuie, spre folosul nostru şi după purtarea Lui de grijă. Căci în cunoştinţa şi credinţa cea către Dumnezeu stau mântuirea şi desăvârşirea sufletului.

- Când vei socoti câştigarea banilor şi multul lor folos ca pe-o amăgire vremelnică, vei cunoaşte că petrecerea cea virtuoasă şi plăcută lui Dumnezeu e altceva decât bogăţia. Gândindu-te la aceasta cu încredinţare şi cu ţinere de minte, nu vei suspina, nu vei plânge, nu vei învinui pe nimeni, ci pentru toate vei mulţumi lui Dumnezeu. Nu te vei clăti văzând pe cei mai răi ca tine rezemându-se pe bani şi pe socoteli, căci foarte rea patimă a sufletului sunt pofta, părerea şi neştiinţa.

- Cu cât cineva are viaţa mai măsurată, cu atât e mai fericit, că nu se grijeşte de multe: de slujitori, de lucrători, de pământuri şi de avuţia dobitoacelor. Căci ţintuindu-ne de acestea ne vom îneca în greutăţile legate de ele şi vom învinui pe Dumnezeu. Iată cum din pofta noastră cea de voie se adapă moartea şi cum rătăcim în întunericul unei vieţi cu păcate, necunoscându-ne pe noi înşine.

- Cei proşti şi neiscusiţi iau în râs cuvintele şi nu vor să le asculte dacă acestea mustră nepriceperea lor, ci vor ca toţi să fie întru toate asemenea lor. La fel şi cei desfrânaţi se silesc să-i arate pe ceilalţi toţi mai răi decât dânşii, socotind să vâneze pe seama lor nevinovăţia, din pricina mulţimii relelor. Dacă într-un suflet slab se află păcatele acestea: desfrânarea, mândria, lăcomia nesăturată, mânia, neastâmpărarea limbii, furia, uciderea, tânguirea, pizma, pofta, răpirea, durerea, minciuna, plăcerea, lenea, întristarea, frica, boala, ura,

învinuirea, neputința, rătăcirea, neștiința, înșelarea și uitarea de Dumnezeu, sufletul acela se întinează și se pierde. Căci prin acestea și prin cele asemenea acestora se osândește sărmanul suflet care s-a despărțit pe sine de Dumnezeu.

- Se cuvine ca oamenii să se nevoiască să-și îndrepte viața și obiceiurile după adevăr și cuviință. Căci împlinind ei acest lucru, cunosc ușor cele dumnezeiești. Cine cinstește pe Dumnezeu din toată inima și credința, pe acela și Dumnezeu îl ajută ca să-și stăpânească mânia și pofta. Căci pricină a tuturor relelor sunt pofta și mânia.
- Om se numește sau cel rațional, sau cel ce îngăduie să fie îndreptat. Cel ce nu poate fi îndreptat este neom, căci aceasta se află numai la neoameni. Iar de unii ca aceștia trebuie să fugim, căci celor ce trăiesc laolaltă cu păcatul nu li se îngăduie să se afle niciodată printre cei nemuritori.
- Să socotești liberi nu pe cei ce din întâmplare sunt liberi, ci pe cei liberi după viață și după deprinderi. Nu se cade să numești liberi, întru adevăr vorbind, pe boierii care sunt răi și desfrânați, căci aceștia sunt robi patimilor trupești. Liber și fericit este numai sufletul fără prihană și izbăvit de cele vremelnice.
- Iată semnele după care se cunoaște un suflet rațional și virtuos: privirea, mersul, glasul, râsul, ocupațiile și întâlnirile cu oamenii. Căci toate acestea se îndreaptă spre tot mai multă cuviință. Mintea lor cea iubitoare de Dumnezeu li se face străjer treaz și închide intrarea patimilor și a rușinoaselor aduceri-aminte.
- Cercetează și probează cele ale tale, deoarece căpeteniile și stăpânitorii numai peste trup au stăpânire, nu și peste suflet. Acest lucru să-ți fie totdeauna în grijă. Deci dacă poruncesc ucideri, sau fărădelegi, sau nedreptăți vătămătoare de suflet, nu trebuie să li te supui, chiar de ți-ar chinui trupul. Căci Dumnezeu a creat sufletul liber și de sine stăpânitor în cele ce le face, bine sau rău.
- Cei ce s-au deprins cu viața duhovnicească puțin, dar nu desăvârșit, se izbăvesc de primejdii și nu au trebuință de păzitori; iar dacă biruiesc pofta întru toate, află cu ușurință calea către Dumnezeu.
- Cei ce caută viața cea virtuoasă și iubitoare de Dumnezeu trebuie să se izbăvească de înalta părere de sine și de toată slava cea deșartă și mincinoasă și să se silească spre buna îndreptare a vieții și a socotinței. Căci mintea neschimbăcioasă și iubitoare de Dumnezeu este suire și cale către Dumnezeu.
- Învățarea de vorbe nu folosește nimic dacă lipsește purtarea sufletului cea plăcută lui Dumnezeu. Dar pricina tuturor relelor este amăgirea, și rătăcirea, și necunoștința lui Dumnezeu.
- Omul bun și iubitor de Dumnezeu nu mustră pe oameni pentru rele când sunt de față; iar în dos nu-i bârfește. Dar nici celor ce încearcă să-i

grăiască de rău nu le îngăduie.

- Acei stăpânitori care silesc oamenii la fapte ce nu sunt la locul lor şi vatămă sufletul nu au stăpânire şi peste suflet, care este zidit cu voie liberă. Ei pot lega trupul, dar nu voia slobodă. Peste aceasta omul raţional este stăpân cu voia lui Dumnezeu, Cel ce l-a zidit, Care este mai tare decât toată stăpânirea, sila şi puterea.
- Cei ce socotesc nefericire pierderea banilor, a copiilor, a slugilor, sau a oricărui alt lucru, să ştie întâi că trebuie a se mulţumi cu cele date de Dumnezeu; iar când trebuie să le dea înapoi, să fie gata a face aceasta cu recunoştinţă, întru nimic scârbindu-se pentru lipsirea de ele, mai bine zis pentru înapoierea lor. Căci după ce s-au folosit de cele ce nu erau ale lor, le-au dat iarăşi înapoi.
- Oamenii cuminţi trebuie să-şi cerceteze puterea lor şi măsura la care a ajuns virtutea sufletului lor, fiindcă trebuie să se pregătească să dea război cu patimile ce le dau năvală potrivit cu puterea din ei, dăruită lor după fire de Dumnezeu. Împotriva ispitirii de frumuseţe străină şi a oricărei pofte stricătoare de suflet ne ajută înfrânarea; împotriva durerilor şi a lipsurilor, tăria; iar împotriva ocărilor şi a mâniei, răbdarea; şi aşa pentru toate.
- Este cu neputinţă să se facă cineva dintr-odată bărbat bun şi înţelept. Trebuie gând stăruitor, vieţuire, încercare, vreme, nevoinţă şi dor după lucrul cel bun. Iar omul bun şi iubitor de Dumnezeu, care cu adevărat cunoaşte pe Dumnezeu, nu încetează a face din belşug toate câte plac lui Dumnezeu. Dar astfel de oameni se găsesc rar.
- Nu se cuvine ca cei mai slăbuţi cu firea să deznădăjduiască şi să părăsească vieţuirea virtuoasă şi plăcută lui Dumnezeu şi să o dispreţuiască aşa, ca pe una ce nu ar putea fi ajunsă, nici înţeleasă de ei. Căci chiar de nu vor putea ajunge la culmea virtuţii şi mântuirii, prin sârguinţă şi dorinţă totuşi se fac mai buni sau în niciun caz mai răi. Iar acest folos al sufletului nu este mic.
- Când afli pe vreunul gâlcevindu-se şi luptându-se împotriva adevărului şi a lucrului vădit, pune capăt gâlcevii părăsind pe unul ca acela, fiindcă şi-a împietrit cu totul mintea. Căci precum apa cea rea strică vinul cel bun, aşa şi vorbirea cu vrajbă strică pe cei virtuoşi cu viaţa şi cu socotinţa.
- Dacă întrebuinţăm orice sârguinţă şi iscusinţă ca să scăpăm de moartea trupească, atunci cu atât mai vârtos suntem datori să ne străduim să scăpăm de moartea sufletească, pentru că cel ce voieşte să se mântuiască nicio piedică nu are, fără numai negrija şi lenea.
- Moartea, de-o va avea omul în minte, nemurire este; iar neavând-o în minte, moarte îi este. Dar nu de moarte trebuie să ne temem, ci de pierderea sufletului, care este necunoştinţa de Dumnezeu. Aceasta este primejdioasă sufletului.
- Cei ce cunosc pe Dumnezeu sunt plini de toată bunăvoinţa şi, dorind

cele cereşti, dispreţuiesc cele pământeşti. Unii ca aceştia nu plac la mulţi, dar nici lor nu le plac multe. De aceea sunt nu numai urâţi, ci şi luaţi în râs de mulţi smintiţi. Ei însă rabdă toate în sărăcie, ştiind că cele ce le par multora rele pentru ei sunt bune. Căci cel ce înţelege cele cereşti crede lui Dumnezeu, ştiind că toate sunt făpturile voii Lui. Cel ce însă nu le înţelege nu crede niciodată că lumea este zidirea lui Dumnezeu şi că a fost făcută pentru mântuirea omului.

- Cei ce nu sunt mulţumiţi cu cele ce le au la îndemână pentru trai, ci poftesc mai mult, se fac robi patimilor, care apoi tulbură sufletul şi îi insuflă gânduri şi închipuiri că cele ce le au sunt rele. Şi după cum hainele mai mari decât măsura împiedică la mişcare pe cei ce se luptă, aşa şi dorinţa avuţiei peste măsură împiedică sufletele să lupte sau să se mântuiască.
- După cum ne-a dat Dumnezeu vederea ca să cunoaştem cele ce se văd, ce e alb şi ce e negru, aşa ne-a dat şi judecată ca să deosebim cele folositoare sufletului. Iar pofta, despărţindu-se de judecată, naşte plăcerea şi nu îngăduie sufletului mântuirea sau unirea cu Dumnezeu.
- Nu cele ce se fac după fire sunt păcate, ci cele rele după alegerea cu voia. Nu e păcat a mânca, ci a mânca nemulţumind, fără cuviinţă şi fără înfrânare. Căci eşti dator să ţii trupul în viaţă, însă fără niciun gând rău. Nu e păcat a privi curat, ci a privi cu pizmă, cu mândrie şi cu poftă. E păcat însă a nu asculta liniştit, ci cu mânie. Nu e păcat neînfrânarea limbii la mulţumire şi rugăciune, dar e păcat la vorbirea de rău. E păcat să nu lucreze mâinile milostenie, ci uciderişi răpiri. Şi aşa fiecare din mădularele noastre păcătuieşte când din slobodă alegere lucrează cele rele în loc de cele bune, împotriva voii lui Dumnezeu.
- Când închizi uşile cămării tale şi eşti singur, cunoaşte că este cu tine îngerul rânduit de Dumnezeu fiecărui om. Elinii îl numesc demonul propriu. Acesta, fiind neadormit şi neputând fi înşelat, este pururea cu tine, toate văzându-le, fără să fie împiedicat de întuneric. Dar cu el este şi Dumnezeu, Cel ce Se află pretutindeni. Căci nu este vreun loc sau vreo materie în care nu este Dumnezeu, ca Cel ce e mai mare ca toţi şi pe toţi îi cuprinde în mâna Sa.
- Dacă ne străduim să ne vindecăm de patimile trupului de teamă să nu ne râdă lumea, cu atât mai vârtos să ne străduim a ne vindeca de patimile sufletului, ca unii ce avem să fim judecaţi înaintea feţei lui Dumnezeu, unde e bine să nu ne aflăm fără cinste sau vrednici de batjocură. Căci având voia liberă, dacă nu voim să săvârşim faptele rele, atunci când le dorim, putem face aceasta şi stă în puterea noastră să vieţuim plăcând lui Dumnezeu; şi nimeni nu ne va putea sili vreodată să facem vreun rău dacă nu vrem. Şi aşa luptându-ne, vom fi oameni vrednici de Dumnezeu şi vom petrece ca îngerii în ceruri.
- Nu trebuie să ne mâniem pe cei ce păcătuiesc, chiar de-ar fi făcut crime vrednice de osândă. Ci, pentru dreptatea însăşi, pe cei ce greşesc să-i

întoarcem şi să-i certăm, dacă se nimereşte, fie prin ei înşişi, fie printr-alţii. Dar să ne mâniem sau să ne înfuriem nu se cade, pentru că mânia lucrează dusă de patimă, şi nu de dreptate şi de judecată. De aceea, nu primi să te sfătuiască nici oameni prea miloşi, căci pentru binele însuşi şi pentru dreptate trebuie să cerţi pe cei răi, însă nu pentru patima mâniei.

- Cunoaşte că durerile trupeşti sunt în chip firesc proprii trupului, ca unul ce e pământesc şi stricăcios. Deci sufletul iscusit trebuie să stăruie în mijlocul unor asemenea pătimiri cu răbdare, cu bărbăţie şi cu mulţumire, şi să nu-I bage lui Dumnezeu vină că de ce a făcut trup.
- Cei înţelepţi trebuie să-şi amintească necontenit că răbdând mici şi scurte necazuri în viaţă, după moarte se vor bucura de cea mai mare plăcere şi de fericirea veşnică. Drept aceea, cel ce se luptă cu patimile şi vrea să fie încununat de Dumnezeu, de va cădea, să nu scadă cu sufletul şi să rămână în cădere, lipsit de nădejde. Ci, sculându-se, iarăşi să lupte şi să se străduiască să fie încununat, ridicându-se din cădere, până la ultima suflare. Căci ostenelile trupului sunt arme ale virtuţilor şi se fac mântuitoare sufletului.
- Cugetând la cele despre Dumnezeu, fii evlavios cu prisosinţă, bun, cuminte, blând, darnic după putere, îndatoritor, necertăreţ şi cele asemenea. Căci aceasta este avuţia sufletului, care nu poate fi furată: să placi lui Dumnezeu prin unele ca acestea şi să nu judeci pe nimeni sau să zici: cutare este rău şi a păcătuit; ci mai bine este să-ţi cauţi de păcatele tale şi să priveşti în tine purtarea ta, de este plăcută lui Dumnezeu. Căci ce ne priveşte dacă altul este rău?
- Păcatul este patimă a materiei; însă nu Dumnezeu este pricina păcatului, ci El a dat omului cunoştinţă, pricepere şi puterea de a deosebi între bine şi rău şi voie liberă. Ceea ce naşte păcatul este negrija şi trândăvia oamenilor. Răul nicidecum nu e pricinuit de Dumnezeu; ci prin alegerea cea de bunăvoie s-au făcut dracii răi, ca şi cei mai mulţi dintre oameni.
- Viaţa este unirea şi legătura minţii cu sufletul şi cu trupul. Iar moartea nu este pierderea celor împreunate, ci stingerea cunoştinţei lor. Căci pentru Dumnezeu toate se păstrează şi după desfacere.
- Mintea nu este suflet, ci dar de la Dumnezeu, care mântuieşte sufletul. Ea călăuzeşte sufletul şi-l sfătuieşte la ceea ce-i plăcut lui Dumnezeu: să dispreţuiască cele vremelnice, trupeşti şi stricăcioase şi să râvnească bunurile cele veşnice, nestricăcioase şi netrupeşti. Ea învaţă pe om să umble în trup, dar să înţeleagă prin minte cele cereşti, cele din jurul lui Dumnezeu şi toate îndeobşte. Mintea iubitoare de Dumnezeu este binefăcătoarea şi mântuitoarea sufletului omenesc.
- Sufletul coborându-se în trup, îndată se întunecă de întristare şi de plăcere şi se pierde. Întristarea şi plăcerea sunt ca nişte tumori ale trupului. Dar mintea iubitoare de Dumnezeu, lucrând împotrivă, întristează trupul şi

mântuiește sufletul, ca doctorul care taie și arde trupul.

- Sufletele care nu sunt ținute în frâu de rațiune și nu sunt cârmuite de minte, ca să sugrume, să stăpânească și să cârmuiască patimile lor, adică întristarea și plăcerea, se pierd ca dobitoacele cele necuvântătoare, rațiunea fiind târâtă de patimi ca vizitiul biruit de cai.
- Cea mai mare boală a sufletului, ruina și pierzania lui, este să nu cunoască pe Dumnezeu, Care a făcut toate pentru om și i-a dăruit lui mintea și cuvântul prin care, zburând sus, omul se împreună cu Dumnezeu, înțelegând și preamărind pe Dumnezeu.
- Sufletul este în trup, iar în suflet este mintea, și în minte cuvântul. Prin ele Dumnezeu fiind înțeles și preamărit face sufletul nemuritor, dându-i nestricăciunea și fericirea veșnică. Căci Dumnezeu le-a dăruit tuturor făpturilor existența numai pentru bunătatea Sa.
- Sufletul nesocotit, măcar că e nemuritor și stăpân peste trup, slujește trupului prin plăceri, pentru că nu a înțeles că desfătarea trupului este vătămare sufletului. Fiind nesimțitor și nebun, se grijește de desfătarea trupului.
- Bărbatul viclean iubește lăcomia și nesocotește dreptatea. El nu ia seama la nestatornicia, la amăgirea și la vremelnicia vieții acesteia, nici nu se gândește la moarte, că nu primește daruri și că nu poate fi ocolită. Iar dacă e bătrân nerușinat și fără minte, ca și un putregai, nu mai folosește la nimic.
- Numai dacă am fost încercați de supărări simțim plăcerile și bucuria. Căci nu bea cu plăcere cel ce n-a însetat și cu plăcere nu mănâncă cel ce n-a flămânzit; de asemenea, nu doarme cu plăcere cel ce n-a privegheat îndelung și nu simte bucuria cel ce mai întâi nu s-a întristat. Tot așa, nu ne vom bucura de bunurile veșnice dacă nu vom disprețui pe cele vremelnice.
- Cuvântul este sluga minții. Căci ce voiește mintea, aceea tâlcuiește cuvântul.
- Mintea vede toate, chiar și cele din Ceruri. Și nimic nu o întunecă, fără numai păcatul. Prin urmare, celui curat nimic nu-i este neînțeles, iar cuvântului său nimic nu-i este cu neputință de exprimat.
- Prin trup omul este muritor. Dar prin minte și cuvânt, nemuritor. Tăcând înțelegi, și, după ce ai înțeles, grăiești. Căci în tăcere naște mintea cuvântul. Și rostind cuvânt de mulțumită lui Dumnezeu, îți lucrezi mântuirea.
- Cel ce vorbește fără socoteală nu are minte, căci grăiește fără să înțeleagă nimic. Cercetează, dar, ce-ți este de folos să faci pentru mântuirea sufletului.
- Cuvântul care are înțeles și este folositor sufletului este dar al lui Dumnezeu. Iar vorba cea deșartă, care caută să măsoare cerul și pământul, mărimea soarelui și depărtarea stelelor, este o născocire a omului care se ostenește în deșert. Căci căutând cele ce nu folosesc la nimic ostenește în

zadar, ca și cum ar vrea să scoată apă cu ciurul. Căci este cu neputință oamenilor a afla acestea.

- Precum trupul, după ce s-a desăvârșit în pântece, trebuie să se nască, așa și sufletul, după ce și-a plinit în trup măsura hotărâtă lui de Dumnezeu, trebuie să iasă din trup.
- După cum vei sluji sufletul până ce este în trup, așa și el te va sluji pe tine după ce vei ieși din trup. Căci cel ce și-a slujit aici trupul bine și cu desfătări s-a slujit pe sine rău pentru după moarte. Fiindcă și-a osândit sufletul ca un lipsit de minte.
- Precum trupul ieșind din pântecele maicii nu poate să se hrănească fiind încă nedesăvârșit, tot astfel și sufletul când iese din trup, dacă nu și-a agonisit prin bună viețuire cunoștința de Dumnezeu, nu poate să se mântuiască sau să se unească cu Dumnezeu.
- Trupul unit cu sufletul iese din întunericul pântecelui la lumină, iar sufletul unindu-se cu trupul e legat de întunericul trupului. De aceea, trebuie să urâm trupul și să-l strunim ca pe un dușman care poartă război împotriva sufletului. Căci mulțimea mâncărurilor și gustul lor plăcut deșteaptă patimile păcatului. Iar înfrânarea pântecelui smerește patimile și mântuiește sufletul.
- Trupul vede prin ochi; iar sufletul, prin minte. Și precum trupul fără ochi e orb și nu vede soarele care luminează tot pământul și marea, nici nu se poate bucura de lumină, așa și sufletul, dacă nu are minte bună și viețuire cuvioasă, este orb și nu înțelege pe Dumnezeu, Făcătorul și Binefăcătorul tuturor, și nu-L preamărește, nici nu va putea să se bucure de nestricăciunea Lui și de bunurile veșnice.
- Câte le face Dumnezeu ca un bun, pentru om le face; iar câte le face omul, sieși le face, fie bune, fie rele. Și ca să nu te ispitească fericirea celor răi, să știi că, precum cetățile nutresc pe călăii obștești nu ca să le laude reaua lor faptă, ci ca prin ei să pedepsească pe cei nevrednici, în același chip și Dumnezeu îngăduie ca cei răi să stăpânească peste cele lumești, pentru ca printr-înșii să se pedepsească cei neevlavioși. La urmă și pe stăpânitori îi dă judecății, ca pe unii ce nu au slujit lui Dumnezeu, ci prin răutatea lor au pricinuit necazuri grele oamenilor.
- Om este cel ce a înțeles ce este trupul: că este stricăcios și vremelnic. Căci unul ca acesta înțelege și sufletul, că este dumnezeiesc, și, fiind nemuritor și suflare a lui Dumnezeu, a fost legat de trup spre cercare și îndumnezeire. Iar cine a înțeles sufletul viețuiește drept și plăcut înaintea lui Dumnezeu, nemaisupunându-se trupului. Acela vede pe Dumnezeu cu mintea sa și contemplă bunurile veșnice dăruite sufletului de Dumnezeu.
- Este o rânduială a lui Dumnezeu ca, pe măsură ce crește trupul, sufletul să se umple de minte, ca omul să poată alege dintre bine și rău ceea ce îi place.

Dar sufletul care nu alege binele nu are minte. Toate trupurile au suflet, nu însă şi toate sufletele, minte. Căci mintea iubitoare de Dumnezeu vine la înţelepţi, cuvioşi, drepţi, curaţi, buni, milostivi şi binecinstitori. Iar prezenţa minţii se face omului ajutor spre Dumnezeu.

- Ochiul priveşte cele văzute, iar mintea înţelege cele nevăzute. Căci mintea care iubeşte pe Dumnezeu este făclie care luminează sufletul. Cel ce are minte iubitoare de Dumnezeu şi-a luminat inima sa şi vede pe Dumnezeu prin mintea sa.
- Precum trupul fără suflet este mort, aşa şi sufletul fără puterea minţii este nelucrător şi nu poate moşteni pe Dumnezeu.
- Numai pe om îl ascultă Dumnezeu şi numai omului Se arată, fiind iubitor de oameni oriunde ar fi. Şi, iarăşi, numai omul este închinător vrednic al lui Dumnezeu. Pentru om numai Se schimbă Dumnezeu la faţă.
- Sufletul raţional stăruind neclintit pe lângă hotărârea cea bună, ţine în frâu mânia, pofta şi patimile sale nesocotite, ca pe un cal. Şi biruindu-le, înfrânându-le şi stăpânindu-le pe acestea, se încununează şi se învredniceşte de viaţa din ceruri, pe care o primeşte ca pe o răsplătire a biruinţei şi a ostenelilor de la Dumnezeu, Cel ce l-a zidit.
- Sufletul cu adevărat raţional, văzând fericirea celor răi şi bunăstarea celor nevrednici, nu se sminteşte dorindu-şi fericirea lor în viaţa aceasta, cum fac oamenii nesocotiţi. El cunoaşte lămurit nestatornicia lucrurilor, ascunsurile vieţii cu vremelnicia ei şi judecata care nu poate fi mituită. Un suflet ca acela crede că Dumnezeu nu-l va trece cu vederea nici despre partea hranei trebuitoare.
- Viaţa trupului şi bucuria de multă bogăţie şi putere în viaţa aceasta i se fac sufletului moarte. Iar osteneala, răbdarea, lipsa purtată cu mulţumită şi moartea trupului sunt viaţă şi fericire veşnică a sufletului.
- Cei ce şi-au înnoroiat veştmântul întinează şi haina celor ce se apropie de ei. Aşa şi cei răi cu voia şi nedrepţi la purtare, petrecând cu cei mai simpli şi vorbind cele ce nu se cuvin, le întinează sufletul prin auz.
- Omul care rabdă necazurile cu inimă bună şi cu mulţumită va lua cununa nestricăciunii, virtutea şi mântuirea. Iar stăpânirea mâniei, limbii, pântecelui şi plăcerilor e de cel mai mare ajutor sufletului.
- Cea mai mare şi mai fără leac boală a sufletului este necredinţa în Dumnezeu şi iubirea de slavă. Căci pofta răului este o lipsă a binelui. Iar binele stă în a face cu prisosinţă toate cele bune, câte plac Dumnezeului a toate.
- Numai omul este în stare să primească pe Dumnezeu, căci numai acestui animal îi vorbeşte Dumnezeu noaptea în vise, iar ziua prin minte. Şi prin toate prevesteşte oamenilor vrednici de El bunătăţile viitoare.
- Numele este însemnarea unuia dintre mulţi. De aceea, e lucru fără minte a socoti că Dumnezeu, Care e unul singur, mai are alt nume. Căci

Dumnezeu aceasta înseamnă: Cel fără de început, Care a făcut toate pentru om.

- Fă bine celui ce te nedreptăţeşte, şi-ţi vei face prieten pe Dumnezeu. Nu grăi de rău pe vrăjmaşul tău către nimeni. Deprinde-te cu dragostea, cu neprihănirea, cu răbdarea, cu înfrânarea şi cu cele asemenea. Căci aceasta este cunoştinţa de Dumnezeu: să-I urmezi Lui cu smerită cugetare şi printr-unele ca acestea. Iară lucrarea aceasta nu este a celor de rând, ci a sufletului care are minte.
- Stihul acesta l-am scris pentru cei mai simpli spre dreaptă ştiinţă, pentru că unii au avut îndrăzneala să spună cu necredinţă că ierburile şi legumele ar fi însufleţite. Le spun acestora: ierburile au viaţa firii, suflet însă nu au. Iar omul se numeşte animal raţional pentru că are minte şi este capabil de ştiinţă. Celelalte dobitoace pământeşti şi din aer au glas în ele fiindcă au duh (πνεύμα) şi suflet. Şi toate cele care cresc şi scad sunt vieţuitoare, fiindcă vieţuiesc şi cresc, dar pentru aceea nu au şi suflet. Iar deosebirile vieţuitoarelor sunt patru: unele sunt nemuritoare şi însufleţite, ca îngerii, altele au minte, suflet şi duh, ca oamenii, altele au numai duh şi suflet, ca dobitoacele, iar altele numai viaţă, ca ierburile. În ierburi dăinuie viaţa fără suflet, fără duh şi fără minte. Iar toate celelalte fără viaţă nu pot să fie. Şi tot sufletul omenesc este într-o mişcare necontenită de la un loc la altul.
- Când primeşti închipuirea vreunei plăceri, păzeşte-te ca să nu fii răpit îndată de ea, ci, ridicându-te o clipă mai presus de aceasta, adu-ţi aminte de moarte şi gândeşte-te că e mai bine să te ştii că ai biruit această amăgire a plăcerii.
- Când te întorci cu mulţumire spre aşternutul tău, aducându-ţi aminte de binefacerile şi de marea purtare de grijă a lui Dumnezeu şi umplându-te de înţelegerea cea bună, te vei veseli şi mai mult, iar somnul trupului tău se va face trezvie a sufletului, şi închiderea ochilor tăi, vedere adevărată a lui Dumnezeu. Atunci tăcerea ta, umplându-se de bunurile primite, va da din tot sufletul şi puterea o adânc simţită slavă Dumnezeului a toate. Căci de va lipsi păcatul din om, o singură mulţumire cumpăneşte mai mult decât toată jertfa cea de mare preţ înaintea lui Dumnezeu, Căruia I se cuvine slavă în vecii vecilor. Amin.

Schiță monahicească, în care se arată cum trebuie să ne nevoim și să ne liniștim

1. Vrei, așadar, frate, să iei asupra ta viața singuratică și să zorești spre cununile celei mai mari biruințe, a liniștii? Lasă grijile lumii cu domniile și cu stăpânirile ei, adică fii nepământesc, fără patimă și fără de orice poftă, ca, făcându-te străin de tovărășia acestora, să te poți liniști într-adevăr. Căci, de nu se va smulge cineva pe sine din acestea, nu va putea dobândi petrecerea aceea. Îndestulează-te cu mâncare puțină și fără preț, nu cu multă și bogată. Iar dacă de dragul de-a fi ospitalier îți merge gândul la vreo mâncare mai de preț, leapădă gândul acesta și nicidecum să nu-i dai ascultare, că prin el îți întinde vrăjmașul o cursă ca să te abată de la liniște. Ai pildă pe Domnul Iisus, Care mustră sufletul ce se îngrijește de unele ca acestea, zicând Martei: „Ce te îngrijești și spre multe te silești?" (Lc 10, 41). Un lucru trebuie, să asculți cuvântul lui Dumnezeu; după aceea, toate se află fără osteneală. De aceea adaugă îndată, zicând: „Maria partea cea bună și-a ales, care nu se va lua de la dânsa" (Lc 10, 42). Ai apoi și pilda văduvei din Sarepta Sidonului, care a găzduit pe prorocul Ilie (3 Rg 17, 10). Chiar numai pâine, sare și apă de-ai avea, și cu acestea poți să te faci vrednic de răsplata iubirii de străini. Iar de cumva n-ai nici de acestea, ci primești pe străin numai cu bunăvoință și îi întorci cuvânt de folos, de asemenea poți primi răsplata iubirii de străini. Căci s-a zis: „Cuvântul este mai presus de dar". Unele ca acestea trebuie să le cugeți asupra milosteniei.

2. Ia seama, așadar, să nu pofteşti să ai bogăție pentru a o împărți săracilor; căci și aceasta este o amăgire a celui rău, ca să te ducă la slava deșartă și să împingă mintea la tot felul de osteneli pentru câștiguri. Gândește-te la văduva de care mărturisește Domnul în Evanghelie, care numai doi bani a avut și a covârșit cu ei hotărârea și puterea bogaților. „Căci aceia, zice, din prisosul lor au aruncat în vistierie, pe când aceasta, toată averea ei" (Lc 21,4; Mc 12, 44). Cât privește hainele, să nu pofteşti să ai haine de prisos, ci îngrijește-te numai de cele care sunt de trebuință trupului. „Aruncă mai bine asupra Domnului grija ta, și El va purta grijă de tine" (Ps 54, 25). „Căci El Se îngrijește, zice, de noi" (1 Ptr 5, 7). Dacă ești lipsit de hrană sau de haine, nu te rușina să primești când ți le vor aduce alții, căci rușinea aceasta este un fel de mândrie. Iar dacă prisosești tu în acestea, dă și tu celui lipsit. Așa voiește Dumnezeu să se chivernisească între dânșii copiii Săi. De aceea scrie Apostolul către corinteni cu privire la cei lipsiți: „Prisosul vostru să împlinească lipsa altora, ca și

prisosul acelora să împlinească lipsa voastră; ca să se facă potrivire, precum este scris: Celui ce are mult nu i-a prisosit, şi celui ce are puţin nu i-a lipsit" (2 Co 8, 14-15). Deci având pentru timpul de acum cele de trebuinţă, nu te griji pentru vremea ce vine, nici pentru o zi, nici pentru o săptămână şi nici pentru o lună. Căci venind de faţă ziua de mâine, va aduce El cele de trebuinţă. Tu caută mai bine Împărăţia cerurilor şi dreptatea lui Dumnezeu. „Căutaţi, zice Domnul, Împărăţia lui Dumnezeu şi dreptatea Lui şi toate acestea se vor adăuga vouă" (Mt 6, 33).

3. Dacă ai prieteni, fugi de întâlnirile dese cu ei, căci numai întâlnindu-te rar cu dânşii le vei fi de folos. Iar dacă vezi că îţi vine prin ei vreo vătămare, cu niciun chip nu te mai apropia de dânşii. Trebuie să ai ca prieteni pe cei ce pot fi de folos şi de ajutor vieţuirii tale. Fugi şi de întâlnirile cu bărbaţii răi şi războinici, şi cu niciunul din aceştia să nu locuieşti împreună; ba şi de sfaturile lor cele de nimic să te lepezi. Căci nu locuiesc lângă Dumnezeu şi nici statornicie nu au. Prietenii tăi să fie bărbaţii paşnici, fraţii duhovniceşti şi părinţii sfinţi; căci pe aceştia şi Domnul îi numeşte aşa, zicând: „Mama Mea, fraţii şi părinţii Mei aceştia sunt, care fac voia Tatălui Meu cel din ceruri" (Mt 12, 50; Lc 8, 21). Cu cei împrăştiaţi de griji multe să nu te aduni, nici ospătare cu dânşii să nu primeşti, ca nu cumva să te tragă în împrăştierea lor şi să te depărteze de la ştiinţa liniştii. Căci au într-înşii patima aceasta. Nu pleca urechea ta la cuvintele lor şi nu primi socotinţele inimii lor, căci sunt cu adevărat păgubitoare. Spre credincioşii pământului să fie osteneala şi dorinţa inimii tale şi spre râvna lor de-a plânge. „Că ochii mei, zice, spre credincioşii pământului, ca să şadă ei împreună cu mine" (Ps 100, 6). Iar dacă cineva dintre cei ce vieţuiesc potrivit cu dragostea de Dumnezeu vine să te poftească la masă şi vrei să te duci, du-te, însă degrabă să te întorci la chilia ta. De este cu putinţă, afară de chilie să nu dormi niciodată, ca de-a pururi să rămână cu tine harul liniştii, şi vei avea într-însa neîmpiedicată slujirea jertfei tale.

4. Să nu pofteşti bucate bune şi de cele ce ademenesc la desfătare. „Căci cea care petrece în desfătări a murit până e încă în viaţă" (1 Tim 5, 6), cum zice Apostolul. Să nu-ţi saturi pântecele tău cu bucatele altora, ca să nu ţi se nască poftă de acestea şi să ţi se facă dor de mesele de-afară. Căci s-a zis: „Nu vă amăgiţi cu săturarea pântecelui". Iar dacă te vei vedea poftit necontenit afară din chilia ta, nu primi. Căci este păgubitoare zăbovirea necurmată afară din chilia ta: îţi ia harul, îţi întunecă şi cugetul, şi îţi stinge râvna. Priveşte un vas cu vin stând nemişcat multă vreme într-un loc: ce vin lucitor, aşezat şi binemirositor pregăteşte! Dar dacă-l vei muta mereu încoace şi-ncolo, vinul va fi mohorât, arătând urâciunea drojdiilor. Deci cu acela asemănându-te, încearcă de scoate folosul. Taie legăturile cu prea mulţi, ca să nu te pomeneşti împresurat la minte şi să fugă liniştea de la tine....

5. Postul să-ţi fie cu toată puterea, ca înaintea Domnului. El curăţă păcatele şi fărădelegile tale; face sufletul cuviincios, sfinţeşte cugetarea, alungă

dracii şi apropie de Dumnezeu. Iar dacă ai mâncat o dată într-o zi, a doua oară să nu pofteşti, ca să nu te faci risipitor şi să-ţi tulburi cugetul. În felul acesta poţi avea cu ce să împlineşti porunca binefacerii şi poţi să omori patimile trupului. Iar dacă s-ar face întâlnire de fraţi şi ai fi silit să mănânci şi a doua, şi a treia oară, să nu te temi, nici să te întristezi, ci mai bine bucură-te, mulţumind lui Dumnezeu că, făcându-te supus trebuinţei şi mâncând de două şi de trei ori, ai împlinit legea dragostei şi că pe Însuşi Dumnezeu Îl vei avea orânduitor al vieţii tale. Dacă uneori trupul e bolnav şi trebuie să mănânci şi de două, de trei, şi de mai multe ori, să nu fie întristat cugetul tău. Căci ostenelile trupeşti nu trebuie să fie ţinute şi în timpuri de boală şi de slăbiciune, ci trebuie lăsate atunci mai slobod în anumite privinţe, ca să se întărească trupul din nou spre aceleaşi osteneli ale vieţuirii. Iar în privinţa înfrânării de la anumite bucate, nu ne-a oprit dumnezeiescul cuvânt ca să nu mâncăm ceva, ci a zis: „Iată, am dat vouă toate, ca pe legumele ierburilor" (Fc 9, 3), „mâncaţi-le, nimic cercetând" (1 Co 10, 25, 27), şi: Nu cele ce intră în gură spurcă pe om" (Mt 15, 11). Deci înfrânarea de la anumite bucate e lucru ce rămâne la alegerea ta, ca o osteneală a sufletului.

6. „Dacă eşti slăbit cu sufletul, roagă-te" (Iac 5, 13), precum este scris; roagă-te cu frică, cu cutremur, cu osteneală, cu înfrânare şi cu priveghere. Aşa suntem datori să ne rugăm, mai ales pentru vrăjmaşii rău năravişi. Căci aceştia, ori de câte ori ne văd că stăm la rugăciune, ne stau şi ei cu sârguinţă împotrivă, sădind în mintea noastră cele ce nu trebuie, ca să ni le aducem aminte sau să le gândim în vremea rugăciunii. Aşa vor ei să ducă mintea în robie, iar rugăciunea noastră să o facă nelucrătoare, deşartă şi nefolositoare. Căci deşartă cu adevărat şi nefolositoare este rugăciunea făcută fără frică, fără trezvie şi fără priveghere. Dacă de omul împărat te apropii cu frică şi cu cutremur şi-i faci rugăciunea cu luare-aminte, cu cât mai vârtos trebuie să te înfăţişezi la fel înaintea lui Dumnezeu, Stăpânul tuturor, şi a lui Hristos, Împăratul împăraţilor şi Domnul domnilor, făcându-I în acelaşi fel rugăciunea ta? Căci Lui Îi slujeşte cu frică şi cu cutremur toată mulţimea şi ceata duhovnicească a îngerilor şi pe El Îl laudă cu cutremur, prin cântare necontenită, împreună cu Cel fără de început al Său Părinte şi cu Preasfântul şi împreună-veşnicul Duh, acum şi pururea şi în vecii vecilor. Amin.

Capete despre deosebirea patimilor şi a gândurilor

- Dintre dracii care se împotrivesc lucrării noastre, cei dintâi care se ridică la luptă sunt cei încredinţaţi cu poftele lăcomiei pântecelui, cei ce ne furişează în suflet iubirea de argint şi cei ce ne momesc cu slava de la oameni. Toţi ceilalţi vin după aceştia să ia în primire pe cei răniţi de ei. Căci este cu neputinţă să cadă cineva în mâinile duhului curviei dacă n-a fost doborât întâi de lăcomia pântecelui. Precum nu poate tulbura mânia pe cel ce nu luptă pentru mâncăruri, sau bani, sau slavă. Şi este cu neputinţă să scape de dracul întristării cel ce nu s-a lepădat de toate acestea. Nici de mândrie, cel dintâi pui al diavolului, nu va scăpa cineva dacă n-a smuls din sine iubirea de argint, rădăcina tuturor răutăţilor, dacă şi sărăcia smereşte pe om, după înţeleptul Solomon. Scurt vorbind, este cu neputinţă să cadă omul în puterea vreunui drac dacă n-a fost rănit mai întâi de acele căpetenii ale lor. De aceea şi diavolul aceste trei gânduri I le-a înfăţişat Mântuitorului: întâi îndemnându-L să facă pietrele pâini, al doilea făgăduindu-I toată lumea dacă i Se va închina şi al treilea spunându-I că va fi acoperit cu slavă dacă va asculta, întrucât nu va păţi nimic dintr-o aşa de mare cădere (Mt 4, 3-10). Dar Domnul, dovedindu-Se mai presus de acestea, i-a poruncit diavolului să meargă înapoia Lui. Prin acestea ne-a învăţat că nu este cu putinţă să alunge cineva de la sine pe diavolul dacă n-a disprețuit aceste trei gânduri.

Despre vise

- Scopul dracilor e ajutat foarte mult de mânia noastră, când se mişcă împotriva firii, făcându-se de mare folos oricărui vicleşug al lor. De aceea toţi zoresc să o întărâte zi şi noapte. Când o văd însă legată de blândeţe, atunci caută pricini îndreptăţite ca să o dezlege îndată ca, făcându-se foarte aprinsă, să o folosească pentru gândurile lor furioase. De aceea nu trebuie să o întărâtăm nici pentru lucruri drepte, nici pentru cele nedrepte, ca să nu dăm chiar noi sabie primejdioasă în mâna vrăjmaşului, ceea ce ştiu că fac mulţi, şi mai mult decât trebuie, aprinzându-se pentru motive neînsemnate. Căci spune-mi, de ce te prinzi grăbit la harţă dacă disprețuieşti bucatele, banii şi slava? De ce hrăneşti câinele când te lauzi că nu ai nimic? Iar dacă acesta latră şi se ia după oameni, trebuie că ai niscai lucruri şi vrei să le păzeşti. Dar eu despre unul ca acesta cred că e departe de rugăciunea curată, ştiind că mânia este ciumă pentru o astfel de rugăciune. Şi mă mir că unul ca acesta şi pe sfinţi i-a uitat: pe David, care strigă: „Opreşte mânia şi părăseşte turbarea” (Ps 36, 8); pe Ecclesiastul, care porunceşte: „Alungă mânia de la inima ta şi scoate

vicleşugul din trupul tău" (Ecc 11, 10); pe Apostolul, care rânduieşte: „Să ridicăm în toată vremea şi în tot locul mâini cuvioase spre Domnul, fără mânie şi şovăire" (1 Tim 2, 8). De ce oare nu învăţăm şi noi de la obiceiul tainic şi vechi al oamenilor care alungă câinii din casă în vremea rugăciunii? Obiceiul acesta ne dă să înţelegem că mânia nu trebuie să fie cu cei ce se roagă. Mânia este vinul şerpilor" (Dt 32, 33). De aceea nazireii se înfrânează de la vin. Iar despre faptul că nu trebuie să ne îngrijim de îmbrăcăminte şi bucate, socotesc de prisos a mai scrie, Însuşi Mântuitorul oprind acest lucru în Evanghelii. „Nu vă îngrijiţi, zice, în sufletul vostru ce veţi mânca, sau ce veţi bea, sau cu ce vă veţi îmbrăca" (Mt 6, 25), căci toate acestea le fac păgânii şi necredincioşii, care leapădă purtarea de grijă a Stăpânului şi tăgăduiesc pe Făcătorul. De creştini este cu totul străin acest lucru, de îndată ce cred că şi cele două vrăbii vândute cu un ban stau sub purtarea de grijă a sfinţilor îngeri. Au însă dracii şi obiceiul acesta: după gândurile necurate, le aduc în suflet şi pe acelea ale grijii, ca să Se depărteze Iisus de la noi, umplut fiind locul cugetării cu mulţime de gânduri, şi să nu mai poată rodi cuvântul, fiind copleşit de gândurile grijii.

Lepădând, dar, asemenea gânduri, să lăsăm toată grija noastră în seama Domnului, îndestulându-ne cu cele de faţă, cu îmbrăcăminte şi hrană sărăcăcioasă, ca să slăbim în fiecare zi pe părinţii slavei deşarte. Iar dacă cineva socoteşte că nu-i stă bine în haină sărăcăcioasă, să privească la Sfântul Pavel cum aşteaptă, în frig şi dezbrăcat, cununa dreptăţii (2 Co 11, 27). Dacă Apostolul a numit lumea aceasta stadion şi teatru, oare cel ce s-a îmbrăcat cu gândurile grijii mai poate alerga spre răsplătirea chemării de sus a lui Dumnezeu (Flp 3, 14), sau mai poate să se lupte cu începătoriile, cu domniile şi cu stăpânitorii întunericului veacului acestuia (Ef 6, 12)? Eu nu ştiu dacă-i va fi cu putinţă; acest lucru l-am învăţat de la înseşi cazurile văzute. Căci se va împiedica în haină şi se va rostogoli la pământ, ca şi mintea de gândurile purtării de grijă, dacă e adevărat cuvântul care zice că mintea rămâne statornic lipită de comoara sa, că „unde este comoara ta, acolo va fi şi inima ta" (Mt 6, 21).

Despre dracul întristării

- Cine şi-a stăpânit mânia a supus pe draci; iar cine s-a robit de dânsa nu se mai ţine de viaţa monahală şi e străin de căile Mântuitorului, dacă se zice că Însuşi Domnul învaţă pe cei blânzi căile Sale (Ps 24, 10). De aceea, cu anevoie poate fi vânată mintea monahului care aleargă pe câmpia blândeţii. Căci mai de nicio virtute nu se tem dracii ca de blândeţe. Aceasta a dobândit-o acel mare Moise, care a fost numit „blând, mai mult decât toţi oamenii" (Nm 12, 3). Iar prorocul David a arătat-o că este vrednică să fie pomenită de Dumnezeu, zicând: „Adu-Ţi aminte, Doamne, de David şi de toată blândeţea lui" (Ps 131, 1). Însuşi Mântuitorul nostru ne-a poruncit să ne facem următori ai

blândeții Lui, zicând: „Învățați de la Mine, că sunt blând și smerit cu inima, și veți afla odihnă sufletelor voastre” (Mt 11, 29). Iar dacă cineva s-ar înfrâna de la mâncăruri și băuturi, dar prin gândurile rele ar întărâta mânia, acela se aseamănă cu o corabie ce călătorește pe mare având pe dracul cârmaci. De aceea, trebuie să fim cu luare-aminte din toată puterea la câinele nostru, învățându-l să rupă numai lupii, și să nu mănânce oile, arătând toată blândețea față de toți oamenii.

Despre slava deșartă

- Dintre gânduri, singur cel al slavei deșarte lucrează cu multe mijloace. El cuprinde aproape toată lumea și deschide ușile tuturor dracilor, făcându-se ca un fel de trădător viclean al cetății. De aceea, el umilește foarte tare mintea pustnicului, umplând-o cu multe vorbe și lucruri și întinându-i rugăciunile, prin care acesta se străduiește să-și tămăduiască toate rănile sufletului său. Gândul acesta îl fac să crească toți dracii după ce au fost biruiți, ca printr-însul să primească intrare din nou în suflet și să facă astfel cele din urmă mai rele ca cele dintâi (Mt 12, 45; Lc 11, 26). Din gândul acesta se naște și cel a mândriei, care a făcut să cadă cu sunet din ceruri la pământ pecetea asemănării și cununa frumuseții. Saltă-te din el și nu zăbovi, ca să nu vindem altora viața noastră, nici petrecerea noastră, celor fără de milă. Pe acest drac îl alungă rugăciunea stăruitoare și silința de a nu face sau zice cu voia nimic din cele ce ajută blestematei slave deșarte.
- Când mintea pustnicilor a ajuns la puțină nepătimire, și-a agonisit și calul slavei deșarte, căruia îndată îi dă pinteni prin cetăți, purtându-și fără stăpânire lauda izvorâtă din slavă. Și întâmpinând-o duhul curviei, printr-o rânduială nevăzută, o închide într-o cocină de porci, învățând-o să nu se mai ridice altădată din pat înainte de a se face sănătoasă deplin, nici să nu facă ceea ce fac bolnavii neascultători care, purtând încă urmele bolii într-înșii, se dau la drumuri și merg la băi înainte de vreme, căzând din nou în boală. De aceea, șezând locului, să luăm și mai bine aminte la noi înșine ca, înaintând în virtute, să ne facem greu de mișcat spre păcat, iar înnoindu-ne întru cunoștință, să dobândim mulțime de vederi felurite. Și așa, înălțându-ne și mai tare, vom vedea și mai bine lumina Mântuitorului nostru.
- Dintre necurații draci, unii îl ispitesc pe om ca om, iar alții îl tulbură pe om ca pe un dobitoc necuvântător. Cei dintâi, apropiindu-se, ne furișează gânduri de slavă deșartă, sau de mândrie, sau de pizmă, sau de învinuire, care nu se ating de niciunul din dobitoace. Cei de-al doilea însă aprind în trup mânie și poftă în afară de fire. Acestea le avem îndeobște cu dobitoacele, fiind ascunse însă sub firea cea necuvântătoare. De aceea zice Duhul Sfânt către cei ce cad în gândurile omenești: „Eu am zis: dumnezei sunteți și fii ai Celui Preaînalt toți; dar voi ca niște oameni muriți și ca oricare dintre căpetenii

căderi" (Ps 81, 6, 7). Iar către cei stârniți dobitocește zice: Nu fiți cum e calul sau mularul, la care nu este înțelepciune, ci trebuie să strângi cu zăbală și cu frâu fălcile lor, ca să nu se apropie de tine" (Ps 31, 10). Dar sufletul care păcătuiește va muri. Și învederat este că oamenii, dacă mor ca oamenii, se îngroapă de oameni, iar cei ce sunt omorâți ca dobitoacele, sau cad jos, vor fi mâncați de vulturi. Iar dintre puii acestora unii vor chema pe Domnul, alții se tăvălesc în sânge. Cel ce are urechi de auzit să audă.

- De trei feluri sunt căpeteniile dracilor care se împotrivesc lucrării noastre. Lor le urmează toată tabăra celor de alt neam. Aceștia stau cei dintâi la război și cheamă sufletele spre păcat prin gândurile cele necurate. Unii din ei aduc poftele lăcomiei pântecelui, alții strecoară în suflet iubirea de argint și, în sfârșit, alții ne momesc cu slava de la oameni. Dacă râvnești așadar rugăciunea curată, păzește mânia; dacă iubești neprihănirea, stăpânește pântecele; nu-i da pâine să se satureși necăjește-l cu apa. Privegheză în rugăciune și alungă de la tine amintirea răului. Cuvintele Duhului Sfânt să nu te părăsească și bate în porțile Scripturilor cu mâinile virtuților. Atunci îți va răsări nepătimirea inimii și vei vedea în rugăciune mintea în chipul stelei.
- Când dracul lăcomiei pântecelui, luptând mult și adeseori, nu izbutește să strice înfrânarea întipărită, atunci împinge mintea la pofta nevoinței celei mai de pe urmă, aducându-i înainte și cele privitoare la Daniel, viața lui săracă și semințele, și-i amintește și de viața altor oarecari pustnici, care au trăit totdeauna așa, și silește pe ascet să se facă următorul acelora. Astfel, urmărind înfrânarea fără măsură, va pierde și pe cea măsurată, de la o vreme trupul nemaiputând-o păstra din pricina slăbiciunii. Și așa va ajunge să binecuvânteze trupul și să blesteme inima. Socotesc deci că e drept să nu asculte aceștia de acela și să nu se rețină de la pâine, de la untdelemn și apă. Căci această rânduială au cercat-o frații, găsind-o foarte bună. Desigur, aceasta să nu o facă spre săturare și să o facă numai o dată pe zi. M-aș mira dacă vreunul, săturându-se cu pâine și cu apă, ar mai putea lua cununa nepătimirii. Iar nepătimire numesc nu simpla oprire a păcatului cu fapta, căci aceasta se zice înfrânare, ci aceea care taie din cugetare gândurile pătimașe, pe care Sfântul Pavel a numit-o și „tăiere duhovnicească împrejur a iudeului ascuns" (Rm 2, 29).
- Dracii nu cunosc inimile noastre, cum socotesc unii dintre oameni. Căci singurul cunoscător al inimii este Cel ce știe mintea oamenilor și a zidit inimile lor, pe fiecare, deosebit (1 Rg 16, 7; Ps 7, 9; Sol 1, 6). Dar ei cunosc multe din mișcările inimii, pe baza cuvântului rostit și a mișcărilor văzute ale trupului.... Deci să fugim, iubiților, de boala defăimării, neamintindu-ne de nimeni cu gând rău; și să nu ne întunecăm privirea la amintirea aproapelui, căci toate înfățișările pe care le luăm le iscodesc dracii și nimic nu lasă necercetat din ale noastre, nici culcarea, nici ședereа, nici starea în picioare, nici cuvântul, nici mersul, nici privirea. Toate le iscodesc, toate le mișcă, toată

ziua uneltesc vicleşuguri împotriva noastră, ca să înşele în vremea rugăciunii mintea smerită şi să stingă lumina ei fericită.....ceea ce vede mintea rugându-se, aceea e şi potrivit de a spune că îi este Dumnezeu.

....fericitul David se roagă zicând: „Mântuieşte-mă pe mine de clevetirea oamenilor" (Ps 118, 134), numind şi pe draci „oameni" pentru firea lor raţională. Dar şi Mântuitorul în Evanghelii l-a numit pe cel ce seamănă în noi neghina păcatului „vrăjmaş" (Mt 13, 25). Fie ca să ne izbăvim de el, cu harul lui Hristos şi al Dumnezeului nostru, Căruia I se cuvin cinstea şi slava în vecii vecilor. Amin.

Capete despre trezvie

- Aşa trebuie să se poarte totdeauna monahul, ca şi când ar avea să moară mâine; şi, iarăşi, aşa să se folosească de trup, ca şi când ar avea să trăiască mulţi ani. Aceasta pe de o parte taie gândurile trândăviei şi face pe monah mai sârguincios, iar pe de alta păzeşte trupul sănătos şi în aceeaşi înfrânare.
- Cel ce a dobândit cunoştinţă şi culege din ea rodul plăcerii nu mai crede dracului slavei deşarte, care îi înfăţişează toate plăcerile lumii. Căci nu i-ar putea făgădui un mai mare lucru ca vederea duhovnicească. Câtă vreme însă n-am gustat din cunoştinţă, să ne supunem voioşi ostenelilor cu fapta, arătând lui Dumnezeu ţinta noastră: că toate le facem pentru cunoştinţa Lui.
- Mă aflam în miez de zi lângă Sfântul Macarie şi, topindu-mă de sete, i-am cerut apă să beau. Iar el îmi zise: „Îndestulează-te cu umbra, căci mulţi călătoresc acum şi umblă cu corăbiile pe mare, şi nici pe aceasta nu o au". Apoi, mărturisindu-i gânduri despre înfrânare, mi-a zis: „Îndrăzneşte, fiule, că eu în douăzeci de ani întregi nu m-am săturat nici de pâine, nici de apă, nici de somn; ci pâinea o mâncam cântărită la cumpănă, apa o beam cu măsură şi numai rezemându-mă puţin de pereţi furam oleacă de somn"
- Mintea care hoinăreşte o statornicesc citirea, privegherea şi rugăciunea; pofta aprinsă o sting foamea, osteneala şi singurătatea; iar mânia o domolesc desăvârşit cântarea de psalmi, îndelunga-răbdare şi mila. Căci cele fără măsură şi fără vreme sunt trecătoare, şi mai mult strică decât folosesc.

Cuvânt despre rugăciune

- Rugăciunea este vorbirea minţii cu Dumnezeu. De ce stare are aşadar nevoie mintea ca să poată să se întindă, fără să se uite îndărăt, dincolo de sine, până la Stăpânul ei, şi să stea de vorbă cu El fără mijlocirea nimănui?
- Când Moise încearcă să se apropie de rugul arzător, e împiedicat până nu dezleagă încălţămintea picioarelor (Iş 3, 5). Cum nu te vei dezlega şi tu de

orice cuget pătimaș dacă vrei să vezi pe Cel mai presus de orice simțire și înțelegere și să vorbești cu El?

- Folosește-te de lacrimi pentru a dobândi împlinirea oricărei cereri. Căci foarte mult Se bucură Stăpânul când te rogi cu lacrimi.
- Dacă verși izvoare de lacrimi în rugăciunea ta, să nu te înalți întru tine ca și cum ai fi mai presus de mulți. Căci rugăciunea ta a primit ajutor ca să poți răscumpăra cu dragă inimă păcatele tale și să îmblânzești pe Stăpânul prin lacrimi. Deci să nu întorci spre patimă înlăturarea patimilor, ca să nu mânii și mai mult pe Cel ce ți-a dăruit harul.
- Când te văd dracii râvnind cu adevărat la rugăciune, îți strecoară gândurile unor lucruri așa-zis trebuincioase; și după puțină vreme îți fură amintirea lor ca, mișcându-ți-se mintea spre căutarea lor și neaflându-le, să se descurajeze și să se întristeze foarte. Apoi, când revine iarăși în rugăciune, îi aduce aminte cele căutate și cele amintite mai înainte pentru ca mintea, căutând să le ia la cunoștință, să piardă rugăciunea care aduce roade.
- Luptă-te să-ți ții mintea în vremea rugăciunii surdă și mută, și te vei putea ruga.
- Toate câte le vei face pentru a te răzbuna pe fratele care te-a nedreptățit îți vor fi spre sminteală în vremea rugăciunii.
- Rugăciunea este vlăstarul blândeții și al lipsei de mânie.
- Rugăciunea este rodul bucuriei și al mulțumirii.
- Rugăciunea este alungarea întristării și a descurajării.
- Rugăciunea este urcușul minții spre Dumnezeu.
- Rugăciunea este lucrarea demnă de vrednicia minții, sau întrebuințarea cea mai bună și mai curată a ei.
- Necazul pe care îl rabzi cu bună înțelegere te va face să-i afli rodul în vremea rugăciunii.
- Dorind să te rogi cum trebuie, să nu întristezi vreun suflet; iar de nu, în deșert alergi.
- Cei ce își îngrămădesc supărări și pomeniri de rău sunt asemenea celor ce scot apă și o toarnă într-un vas fără fund.
- Fugind de mânie vei afla cruțare, și te vei dovedi înțelept, și vei fi între cei ce se roagă.
- Nu te ruga să se facă voile tale, căci acestea nu se acoperă întrutotul cu voia lui Dumnezeu (Mt 6, 10); ci roagă-te mai bine precum ai fost învățat, zicând: „Facă-se voia Ta" în mine. Și în tot lucrul așa să-L rogi, ca să se facă voia Lui. Căci El voiește ceea ce e bine și folositor sufletului tău. Dar tu nu ceri totdeauna aceasta.
- Nu te îndurera dacă nu capeți îndată de la Dumnezeu ceea ce ceri. Căci vrea să-ți facă și mai mult bine lăsându-te să stărui către El în rugăciune. Fiindcă ce e mai presus ca a vorbi cu Dumnezeu și a fi răpit la împreuna-

petrecere cu El?

- Fie că te rogi cu fraţii, fie singur, străduieşte-te să te rogi nu din obişnuinţă, ci cu simţirea.
- Simţirea rugăciunii este adunarea cugetului, împreunat cu evlavie, cu străpungerea inimii, cu durerea sufletului, cu mărturisirea greşelilor, cu suspine nevăzute.
- Amintirea îţi aduce în vremea rugăciunii sau închipuiri de ale lucrurilor de odinioară, sau griji noi, sau faţa celui ce te-a supărat. Diavolul pizmuieşte foarte tare pe omul care se roagă şi se foloseşte de tot meşteşugul ca să-i întineze scopul. El nu încetează, prin urmare, să pună în mişcare chipurile lucrurilor prin amintire şi să răscolească toate patimile prin trup, ca să-l poată împiedica din drumul său cel mai bun şi din călătoria către Dumnezeu.
- După ce te-ai rugat cum trebuie, aşteaptă cele ce nu trebuie şi stai bărbăteşte păzind rodul tău. Căci spre aceasta ai fost rânduit dintru început, ca să lucrezi şi să păstrezi. Aşadar, după ce-ai lucrat, nu cumva să laşi nepăzit ceea ce ai făcut. Iar de nu, n-ai folosit nimic rugându-te.
- Cel ce iubeşte pe Dumnezeu stă de vorbă cu El de-a pururi, cum ar sta cu un tată, alungând orice înţeles pătimaş.
- Ceilalţi strecoară în minte gânduri, sau înţelesuri, sau vederi prin schimbări în starea trupului. Iar Domnul lucrează dimpotrivă: coborându-Se în mintea însăşi, aşază în ea cunoştinţa celor ce le vrea, şi prin minte linişteşte neînfrânarea trupului.
- Cel ce se mânie şi ţine minte răul, oricât ar iubi rugăciunea, nu este afară de învinuire. Căci este asemenea celui ce vrea să aibă vederea ageră, dar îşi tulbură ochii.
- Păzeşte-te de cursele celor potrivnici. Căci se întâmplă ca, în vreme ce te rogi curat şi netulburat, să ţi se înfăţişeze deodată înainte vreun chip străin şi ciudat, ca să te ducă la părerea că Dumnezeu este acolo şi să te înduplece să crezi că Dumnezeirea este câtimea ce ţi s-a descoperit ţie deodată. Dar Dumnezeirea nu este câtime şi nu are chip.
- Nu vei putea să te rogi cu curăţie până ce vei fi împletit cu lucruri materiale şi tulburat de griji necontenite. Căci rugăciunea este lepădarea gândurilor.
- Când, în sfârşit, mintea se roagă în curăţie şi fără patimă, nu mai vin asupra ei dracii din partea stângă, ci din cea dreaptă. Căci îi vorbesc de slava lui Dumnezeu şi îi aduc înainte vreo formă din cele plăcute simţirii, încât să-i pară că a ajuns desăvârşit la scopul rugăciunii. Iar aceasta a spus-o un bărbat cunoscător că se înfăptuieşte prin patima slavei deşarte şi prin dracul care s-a atins de creier.
- Cunoaşte că sfinţii îngeri ne îndeamnă la rugăciune şi stau de faţă

împreună cu noi, bucurându-se şi rugându-se pentru noi. Dacă suntem, prin urmare, cu nepăsare şi primim gânduri potrivnice, îi amărâm foarte tare, dat fiind că ei se luptă atât pentru noi, iar noi nu vrem să ne rugăm lui Dumnezeu nici pentru noi înşine, ci, disprețuind slujba noastră şi părăsind pe Stăpânul şi Dumnezeul acestora, petrecem cu necuraţii draci.

- Psalmodierea este un lucru al înţelepciunii variate; iar rugăciunea este începutul cunoştinţei nemateriale şi simple.
- Dacă n-ai primit încă darul rugăciunii, sau al psalmodierii, stăruie cu putere, şi-l vei primi.
- Nu voí să ţi se facă cele ce te privesc precum socoteşti tu, ci precum îi place lui Dumnezeu, şi vei fi netulburat şi mulţumit în rugăciunea ta.
- Dacă te îngrijeşti de rugăciune, pregăteşte-te împotriva năvălirii dracilor şi rabdă cu bărbăţie biciuirile lor. Căci vor veni asupra ta ca fiarele sălbatice şi tot trupul ţi-l vor chinui.
- Cu dreptate este să nu-ţi rămână necunoscut nici vicleşugul acesta, că pentru o vreme se despart dracii între ei înşişi. Şi dacă vrei să ceri ajutor împotriva unora, vin ceilalţi în chipuri îngereşti şi alungă pe cei dintâi, ca tu să fii înşelat de ei, părându-ţi că sunt îngeri.
- De te vor ameninţa dracii arătându-se deodată din văzduh ca să te înspăimânte şi să-ţi răpească mintea, să nu te înfricoşezi de ei şi să nu ai nicio grijă de ameninţarea lor, căci ei se tem de tine, încercând să vadă dacă le dai atenţie sau îi disprețuieşti cu desăvârşire.
- Dacă stai în rugăciune înaintea lui Dumnezeu Atotţiitorul, Făcătorul şi Proniatorul tururor, de ce I te înfăţişezi atât de lipsit de judecată, încât îţi uiţi de frica Lui cea neîntrecută şi tremuri de nişte ţânţari şi gândaci? Sau n-ai auzit pe cel ce zice: „De Domnul Dumnezeul tău să te temi” (Dt 10, 20), şi, iarăşi: „De El se înfricoşează şi tremură toate, de faţa puterii Lui” (Ioil 2, 10; Naum 1, 5) şi cele următoare?
- Uită-ţi de trebuinţele trupului când te înfăţişezi în rugăciune, ca nu cumva, pişcat de purice sau de păduche, de ţânţar sau de muscă, să te păgubeşti de cel mai mare câştig al rugăciunii tale.
- S-a întâmplat la noi că unuia dintre sfinţi, care se ruga, atât i s-a împotrivit cel-rău, că, îndată ce întindea mâinile, acela i se înfăţişa ca un leu şi ridica în sus labele dinainte şi-şi înfigea ghearele sale în amândouă şoldurile nevoitorului, cu voinţa de a nu se depărta până ce nu-şi va lăsa acela mâinile în jos. Dar acela niciodată nu le lăsa în jos până nu-şi împlinea rugăciunile obişnuite.
- Aşa l-am cunoscut şi pe cel ce se îndeletnicea cu lucrul isihiei într-o groapă, pe Ioan cel Mic, mai bine zis prea marele monah. Acesta rămânea neclintit în unirea cu Dumnezeu când dracul se înfăşura în chip de şarpe în jurul lui şi-i strângea trupul şi-i umplea faţa de bale.

- Altui oarecare sfânt, ce se ruga cu încordare liniştindu-se în pustie, arătându-i-se dracii, l-au aruncat şi l-au învârtit prin aer vreme de două săptămâni, prinzându-l apoi în rogojină. Dar nici aşa nu au izbutit să-i coboare mintea din rugăciunea înfocată.
- Nu dori să vezi Îngeri, sau Puteri, sau pe Hristos în chip sensibil, ca să nu-ţi ieşi cu totul din minte luând lupul drept păstor şi închinându-te dracilor vrăjmaşi.
- Începutul rătăcirii minţii este slava deşartă. Căci mintea, fiind mişcată de aceasta, încearcă să mărginească Dumnezeirea în chipuri şi înfăţişări.
- Încredinţează lui Dumnezeu trebuinţa trupului, şi vei înţelege că o poţi încredinţa şi pe a duhului.
- Uneori dracii îţi strecoară gânduri şi apoi te aţâţă ca să te rogi, chipurile, împotriva lor sau să le stai împotrivă. Şi atunci se depărtează de bunăvoie, ca să te înşeli închipuindu-ţi despre tine că ai început să birui gândurile şi să-i înfricoşezi pe draci.
- Aşteaptă loviturile aduse de draci, îngrijindu-te cum să scapi de robia lor.
- Dacă numai când faci răul îţi aduci aminte de Judecător, că este înfricoşat şi nepărtinitor, încă n-ai învăţat „să slujeşti Domnului cu frică şi să te bucuri de El cu cutremur” (Ps 2, 9). Căci să ştii că şi în vremea de odihnă şi de ospătare trebuie să-I slujeşti Lui, şi mai mult, cu evlavie şi cuviinţă.
- Precum cel mai de preţ dintre toate simţurile este vederea, aşa cea mai dumnezeiască dintre toate virtuţile este rugăciunea.
- Lauda rugăciunii nu stă simplu în cantitatea, ci în calitatea ei. Aceasta o arată cei ce s-au suit la templu (Lc 18, 10-14), precum şi cuvântul: „Iar voi, rugându-vă, nu grăiţi multe” (Mt 6, 7), şi următoarele.
- Când, stând la rugăciune, te vei ridica mai presus de orice bucurie, atunci cu adevărat ai găsit rugăciunea.

În ce priveşte rugăciunea, Casian cunoaşte, mai presus de rugăciunea obişnuită, „o rugăciune a focului”, pe care numai puţini o cunosc din experienţă proprie. Este o rugăciune fără cuvinte, ce întrece înţelegerea şi care urcă la Dumnezeu prin revărsarea luminii cereşti în inimă.

Despre cele opt gânduri ale răutăţii

I. Despre înfrânarea pântecelui

Mai întâi deci vom vorbi despre înfrânarea pântecelui, care se împotriveşte îmbuibării pântecelui; apoi, despre chipul posturilor şi despre felul şi cantitatea bucatelor. Iar acestea nu de la noi le vom spune, ci după cum le-am primit de la Sfinţii Părinţi. Aceştia n-au lăsat un singur canon de postire, nici un singur chip al împărtăşirii de bucate, nici aceeaşi măsură pentru toţi. Fiindcă nu toţi au aceeaşi tărie şi aceeaşi vârstă; apoi, şi din pricina slăbiciunii unora sau a unei deprinderi mai gingaşe a trupului. Însă un lucru au rânduit tuturor: să fugă de îmbuibare şi de săturarea pântecelui. Iar postirea de fiecare zi au socotit că este mai folositoare şi mai ajutătoare spre curăţie decât cea de trei sau de patru zile, sau decât cea întinsă până la o săptămână. Căci zic: Cel ce peste măsură întinde postirea tot peste măsură se foloseşte adeseori şi de hrană. Din pricina aceasta se întâmplă că, uneori, din covârşirea postirii, slăbeşte trupul şi se face mai trândav spre slujbele cele duhovniceşti; iar, alteori, prin prisosul mâncării, se îngreuiază şi face să se nască în suflet nepăsare şi moleşire. Au cercat Părinţii şi aceea că nu tuturor le este potrivită mâncarea verdeţurilor sau a legumelor şi nici posmagul nu-l pot folosi ca hrană toţi. Şi au zis Părinţii că unul mâncând două litre de pâine e încă flămând, iar altul mâncând o litră, sau şase uncii, se satură[1]. Deci, precum am zis mai înainte, le-a dat tuturor o singură regulă pentru înfrânare: să nu se amăgească nimeni cu săturarea pântecelui şi să nu se lase furat de plăcerea gâtlejului. Pentru că nu numai deosebirea felurilor, ci şi mărimea cantităţii mâncărurilor face să se aprindă săgeţile curviei. Căci cu orice fel de hrană de se va umple pântecele, naşte sământa desfrânării; asemenea, nu numai aburii vinului fac mintea să se îmbete, ci şi săturarea de apă, precum şi prisosul a orice fel de hrană o moleşeşte şi o face somnoroasă. În Sodoma nu aburii vinului sau ai bucatelor felurite au adus prăpădul, ci îmbuibarea cu pâine, cum zice Prorocul (Iz 16, 49). Slăbiciunea trupului nu dăunează curăţiei inimii când dăm trupului nu ceea ce voieşte plăcerea, ci ceea ce cere slăbiciunea. De bucate numai atât să ne slujim, cât să trăim, nu ca să ne facem robi pornirilor poftei.

[1] Este vorba de uncia romană: 27 g, 165 mg.

Primirea hranei cu măsură şi cu socoteală dă trupului sănătatea, nu îi ia sfinţenia.

Regula înfrânării şi canonul aşezat de Părinţi acesta este: Cel ce se împărtăşeşte de vreo hrană să se depărteze de ea până mai are încă poftă şi să nu aştepte să se sature. Iar Apostolul zicând: „Grija trupului să nu o faceţi spre pofte" (Rm 13, 14), n-a oprit chivernisirea cea trebuincioasă a vieţii, ci grija cea iubitoare de plăceri. De altfel pentru curăţia desăvârşită a sufletului nu ajunge numai reţinerea de la bucate dacă nu se adaugă la ea şi celelalte virtuţi. De aceea, smerenia prin ascultarea cu lucrul şi prin ostenirea trupului mari foloase aduce. Înfrânarea de la iubirea de argint călăuzeşte sufletul spre curăţie când înseamnă nu numai lipsa banilor, ci şi lipsa poftei de a-i avea. Reţinerea de la mânie, de la întristare, de la slava deşartă şi mândrie înfăptuieşte curăţia întreagă a sufletului. Iar curăţia parţială a sufletului, cea a neprihănirii adică, o înfăptuiesc în chip deosebit înfrânarea şi postul. Căci este cu neputinţă ca cel ce şi-a săturat stomacul să se poată lupta în cuget cu dracul curviei.

Iată de ce lupta noastră cea dintâi trebuie să ne fie înfrânarea stomacului şi supunerea trupului nu numai prin post, ci şi prin priveghere, osteneală şi citiri; apoi, aducerea inimii la frica de iad şi la dorul după Împărăţia cerurilor.

II. Despre duhul curviei şi al poftei trupeşti

A doua luptă o avem împotriva duhului curviei şi al poftei trupeşti. Pofta aceasta începe să supere pe om de la cea dintâi vârstă. Mare şi cumplit război este acesta şi luptă îndoită cere. Căci acest război este îndoit, aflându-se şi în suflet, şi în trup. De aceea, trebuie să dăm lupta din două părţi împotriva lui. Prin urmare, nu ajunge numai postul trupesc pentru dobândirea desăvârşitei neprihăniri şi adevăratei curăţii, de nu se vor adăuga şi zdrobirea inimii în rugăciunea întinsă către Dumnezeu, şi citirea deasă a Scripturilor, şi osteneala, şi lucrul mâinilor, care abia împreună pot să oprească pornirile cele neastâmpărate ale sufletului şi să-l aducă înapoi de la nălucirile cele de ruşine. Mai înainte de toate însă, foloseşte smerenia sufletului, fără de care nu va putea birui nimeni nici curvia, nici celelalte patimi. Deci de la început trebuie păzită inima cu toată străjuirea de gândurile murdare (Pr 4, 23). „Căci dintru aceasta purced, după cuvântul Domnului, gânduri rele, ucideri, preacurvii, curvii" (Mt 15, 19) şi celelalte. Deoarece şi postul ni s-a rânduit de fapt nu numai spre chinuirea trupului, ci şi spre trezvia minţii, ca nu cumva, întunecându-se de mulţimea bucatelor, să nu fie în stare să se păzească de gânduri.

Deci nu trebuie pusă toată strădania numai în postul cel trupesc, ci şi în meditaţie duhovnicească, fără de care e cu neputinţă să urcăm la înălţimea neprihănirii şi curăţiei adevărate. Se cuvine aşadar, după cuvântul Domnului, „să curăţăm mai întâi partea cea din lăuntru a paharului şi a blidului, ca să se

facă şi cea din afară curată" (Mt 23, 26). De aceea să ne sârguim, cum zice Apostolul, „a ne lupta după lege şi a lua cununa" (2 Tim 2, 5), după ce am biruit duhul cel necurat al curviei, bizuindu-ne nu în puterea şi nevoinţa noastră, ci în ajutorul Stăpânului nostru Dumnezeu. Căci dracul acesta nu încetează de a război pe om până nu va crede omul cu adevărat că nu prin străduinţa şi nici prin osteneala sa, ci prin acoperământul şi ajutorul lui Dumnezeu se izbăveşte de boala aceasta şi se ridică la înălţimea curăţiei. Fiindcă lucrul acesta este mai presus de fire şi cel ce a călcat întărâtările trupului şi plăcerile lui ajunge într-un chip oarecare afară din trup. De aceea, este cu neputinţă omului (ca să zic aşa) să zboare cu aripile proprii la această înaltă şi cerească cunună a sfinţeniei şi să se facă următor îngerilor, de nu-l va ridica de la pământ şi din noroi harul lui Dumnezeu. Căci prin nicio altă virtute nu se aseamănă oamenii, cei legaţi cu trupul, mai mult cu îngerii cei netrupeşti, decât prin neprihănire. Frintr-aceasta, încă pe pământ fiind şi petrecând, au, după cum zice Apostolul, petrecerea în ceruri (Flp 3, 20).

Iar semnul că au dobândit desăvârşit această virtute îl avem în aceea că sufletul, chiar şi în vremea somnului, nu ia seama la niciun chip al nălucirii de ruşine. Căci deşi nu se socoteşte păcat o mişcare ca aceasta, totuşi ea arată că sufletul boleşte încă şi nu s-a izbăvit de patimă. Şi de aceea trebuie să credem că nălucirile cele de ruşine ce ni se întâmplă în somn sunt o dovadă a trândăviei noastre de până acum şi a neputinţei ce se află în noi, fiindcă scurgerea ce ni se întâmplă în vremea somnului face arătată boala ce şade tăinuită în ascunzişurile sufletului. De aceea şi Doctorul sufletelor noastre a pus doctoria în ascunzişurile sufletului, unde ştie că stau şi pricinile bolii, zicând: „Cel ce caută la muiere spre a o pofti pe dânsa a şi preacurvit cu ea întru inima sa" (Mt 5, 28). Prin aceasta a îndreptat nu atât ochii cei curioşi şi desfrânaţi, cât sufletul cel aşezat înăuntru, care foloseşte rău ochii cei daţi de Dumnezeu spre bine. De aceea şi cuvântul înţelepciunii nu zice: „Cu toată străjuirea păzeşte ochii tăi", ci: „Cu toată străjuirea păzeşte inima ta" (Pr 4, 23), aplicând leacul străjuirii mai ales aceleia care foloseşte ochii spre ceea ce voieşte. Aşadar, aceasta să fie paza cea dintâi a curăţiei noastre: de ne va veni în cuget amintirea vreunei femei, răsărită prin diavolească viclenie, bunăoară a maicii, sau a surorii, sau a altor femei cucernice, îndată să o alungăm din inima noastră, ca nu cumva, zăbovind mult la această amintire, amăgitorul celor neiscusiţi să rostogolească cugetul de la aceste feţe la năluciri ruşinoase şi vătămătoare. De aceea şi porunca dată de Dumnezeu primului om ne cere să ţintim capul şarpelui (Fc 3, 15), adică începutul gândului vătămător prin care acela încearcă să se şerpuiască în sufletul nostru, ca nu cumva prin primirea capului, care este prima răsărire a gândului (προσβολή), să primim şi celălalt trup al şarpelui, adică învoirea (συγκατάθεσις) cu plăcerea, şi, prin aceasta, să ducă apoi cugetul la fapta neîngăduită. Ci trebuie, precum este scris: „În dimineţi să ucidem pe toţi păcătoşii pământului" (Ps 100, 10), adică prin lumina

cunoştinţei să deosebim şi să nimicim toate gândurile păcătoase de pe pământ, care este inima noastră, după învăţătura Domnului; şi până ce sunt încă prunci fiii Vavilonului, adică toate gândurile viclene, să-i ucidem, zdrobindu-i de piatră (Ps 136, 9), care este Hristos. Căci de se vor face bărbaţi prin învoirea noastră, nu fără mare suspin şi grea osteneală vor fi biruiţi.

III. Despre iubirea de argint

A treia luptă o avem împotriva duhului iubirii de argint. Războiul acesta este străin şi ne vine din afara firii, folosind necredinţa monahului. De fapt, aţâţările celorlalte patimi, adică a mâniei şi a poftei, îşi iau prilejurile din trup şi îşi au oarecum începutul în răsadul firii de la naştere. De aceea sunt biruite abia după vreme îndelungată. Boala iubirii de argint însă, venind din afară, se poate tăia mai uşor, dacă este silinţă şi luare-aminte. Dar, de nu e băgată în seamă, se face mai pierzătoare decât celelalte patimi şi mai cu anevoie de înfrânt. Căci e „rădăcina tuturor răutăţilor" (1 Tim 6, 10), după Apostolul.

...patima iubirii de argint nu-şi are pricina în cele fireşti, ci numai în voia liberă cea foarte rea şi stricată. Boala aceasta, când găseşte sufletul căldicel şi necredincios, la începutul lepădării de lume, strecoară într-însul niscai pricini îndreptăţite şi la părere binecuvântate, ca să oprească ceva din cele ce le are. Ea îi zugrăveşte monahului în cuget bătrâneţi lungi şi slăbiciune trupească şi-i şopteşte că cele primite de la chinovie nu i-ar ajunge spre mângâiere, nu mai zic când este bolnav, dar nici măcar când este sănătos; apoi, că nu se poartă acolo grijă de bolnavi, ci sunt foarte părăsiţi şi că, de nu va avea ceva aur pus deoparte, va muri în mizerie. Mai apoi îi strecoară în minte gândul că nici nu va putea rămâne multă vreme în mănăstire din pricina greutăţii îndatoririlor şi a supravegherii amănunţite a Părintelui. Iar după ce cu astfel de gânduri îi amăgeşte mintea, ca să-şi oprească măcar un bănişor, îl îndupleacă vrăjmaşul să înveţe şi vreun lucru de mână de care să nu ştie Avva, din care îşi va putea spori argintul pe care îl râvneşte. Pe urmă îl înşală ticălosul cu nădejdi ascunse, zugrăvindu-i în minte câştigul ce-l va avea din lucrul mâinilor şi apoi traiul fără griji. Şi aşa, dându-se cu totul grijii câştigului, nu mai ia aminte la nimic din cele potrivnice, nici chiar la întunericul deznădejdii, care îl cuprinde în caz că nu are parte de câştig; ci, precum altora li se face dumnezeu stomacul, aşa şi acestuia, aurul. De aceea şi fericitul Apostol, cunoscând aceasta, a numit iubirea de argint nu numai „rădăcina tuturor răutăţilor", ci şi „închinare la idoli". Să luăm seama deci la câtă răutate târăşte boala aceasta pe om, dacă îl împinge şi la slujirea la idoli. Căci, după ce şi-a depărtat iubitorul de argint mintea de la dragostea lui Dumnezeu, iubeşte idolii oamenilor, scobiţi în aur.

...Chiar şi cuvântul bine zis în Scripturi, „că mai bine este a da decât a lua" (FA 20, 35), îl tâlcuiesc rău aceştia, forţându-l şi schimbându-i înţelesul, ca să se potrivească rătăcirii şi poftei lor de argint. De asemenea, învăţătura

Domnului care zice: „Dacă vrei să fii desăvârşit, vinde-ţi averile tale şi le dă săracilor, şi vei avea comoară în ceruri; şi, venind, urmează-Mi Mie” (Mt 19, 21). Ei chibzuiesc că, decât să fii sărac, mai fericit lucru este a stăpâni peste o bogăţie proprie şi din prisosul ei a da şi celor ce au lipsă...

..Aşadar, după părerea iubitorilor de argint sunt mai fericiţi decât Apostolul şi aceştia, fiindcă i-au dat din averile lor şi lui cele de trebuinţă. Dar nu va cuteza nimeni să zică aceasta, dacă nu cumva a ajuns la cea mai de pe urmă nebunie a minţii...

Trebuie, aşadar, să tăiem cu toată sârguinţa din sufletul nostru „rădăcina tuturor răutăţilor”, care este iubirea de argint, ştiind sigur că, de rămâne rădăcina, lesne cresc ramurile.

IV. Despre mânie

A patra luptă o avem împotriva duhului mâniei. Şi câtă trebuinţă este să tăiem, cu ajutorul lui Dumnezeu, veninul cel purtător de moarte al duhului acestuia, din adâncul sufletului nostru! Căci mocnind acesta tăinuit în inima noastră şi orbind cu tulburări întunecate ochii inimii, nu putem dobândi puterea de-a deosebi cele ce ne sunt de folos, nici pătrunderea cunoştinţei duhovniceşti. De asemenea, nu putem păzi desăvârşirea sfatului bun şi nu ne putem face părtaşi vieţii adevărate, iar mintea noastră nu va ajunge în stare să privească lumina dumnezeiască. „Căci s-a tulburat, zice, de mânie ochiul meu” (Ps 6, 7). Dar nu ne vom face părtaşi nici de înţelepciunea dumnezeiască, chiar dacă am fi socotiţi de toţi fraţii înţelepţi. Fiindcă s-a scris: „Mânia în sânul celor fără de minte sălăşluieşte” (Ecc 7, 9). Dar nu putem dobândi nici sfaturile mântuitoare ale dreptei socoteli, chiar dacă ne socotesc oamenii cuminţi. Căci scris este: „Mânia şi pe cei cuminţi îi pierde” (Pr 15, 1). Nu vom putea ţine nici cumpăna dreptăţii cu inimă trează, căci scris este: „Mânia bărbatului nu lucrează dreptatea lui Dumnezeu” (Iac 1, 20). Nici podoaba şi chipul cel bun nu-l putem dobândi, cu toate că ne laudă toţi, căci iarăşi scrie: „Bărbatul mânios nu este cu bun chip” (Pr 11, 25). Drept aceea, cel ce vrea să vin la desăvârşire şi poftеşte să lupte lupta cea duhovnicească după lege, străin să fie de toată mânia şi iuţimea. Iată ce porunceşte vasul alegerii: „Toată amărăciunea, şi iuţimea, şi mânia, şi strigarea, şi hula să se ridice de la voi, dimpreună cu toată răutatea” (Ef 4, 51).

Iar când a zis „toată”, nu ne-a mai lăsat nicio pricină pentru care mânia să fie trebuincioasă sau îndreptăţită. Deci cel ce vrea să-l îndrepte pe fratele său când greşeşte, sau să-l certe, să se silească a se păzi pe sine netulburat, ca nu cumva, vrând pe altul să tămăduiască, să atragă boala asupra sa şi să audă cuvântul Evangheliei: „Doctore, vindecă-te pe tine însuţi” (Lc 4, 23), sau: „Ce vezi paiul din ochiul fratelui tău, iar bârna din ochiul tău n-o cunoşti?” (Mt 7, 3).

Din orice fel de pricină ar clocoti mânia în noi, ea ne orbeşte ochii sufletului şi nu-i lasă să vadă Soarele dreptăţii. Căci, precum fie că punem pe ochi foiţe de aur, fie de plumb, la fel împiedicăm puterea văzătoare, şi scumpetea foiţei de aur nu aduce nicio deosebire orbirii, tot aşa, din orice pricină s-ar aprinde mânia, fie ea, zice-se, întemeiată sau neîntemeiată, la fel întunecă puterea văzătoare.

Numai atunci întrebuinţăm mânia potrivit cu firea, când o pornim împotriva gândurilor pătimaşe şi iubitoare de plăceri. Aşa ne învaţă Prorocul zicând: „Mâniaţi-vă, şi nu păcătuiţi" (Ps 4, 5); adică aprindeţi mânia asupra patimilor voastre şi asupra gândurilor rele, şi nu păcătuiţi săvârşind cele puse de ele în minte. Acest înţeles îl arată limpede cuvântul următor: „...pentru cele ce ziceţi întru inimile voastre, în aşternuturile voastre vă pocăiţi" *(ibidem);* adică atunci când vin în inima voastră gândurile cele rele, scoate-ţi-le afară cu mânie, iar după ce le veţi fi scos, aflându-vă ca pe un pat al liniştii sufletului, pocăiţi-vă. Împreună cu acesta glăsuieşte şi fericitul Pavel, folosindu-se de cuvântul lui şi adăugând: „Soarele să nu apună peste mânia voastră, nici să daţi loc diavolului" (Ef 4, 26-27); adică să nu faceţi pe Hristos, Soarele dreptăţii, să apună pentru inimile voastre, din pricină că-L mâniaţi prin învoirea cu gândurile rele, ca apoi, prin depărtarea Lui, să afle diavolul loc de şedere în voi. Despre Soarele acesta şi Dumnezeu zice prin Prorocul: „Iară celor ce se tem de numele Meu, va răsări Soarele dreptăţii, şi tămăduire va fi în aripile Lui" (Mal 4, 2).

Iar de vom lua cele zise după literă, nici până la apusul soarelui nu ni se îngăduie să ţinem mânia. Ce vom zice deci despre aceia care în sălbăticia şi turbarea dispoziţiei lor pătimaşe, ţin mânia nu numai până la apusul soarelui, ci, întinzând-o peste multe zile, tac unii faţă de alţii şi n-o mai scot afară prin cuvânt, ci prin tăcere îşi sporesc veninul ţinerii de minte a răului, spre pierzarea lor. Ei nu ştiu că trebuie să fugă nu numai de mânia cea cu fapta, ci şi de cea din cuget, ca nu cumva, înnegrindu-li-se mintea de întunecimea amintirii răului, să cadă din lumina cunoştinţei şi din dreapta socoteală şi să se lipsească de sălăşluirea Duhului Sfânt. Pentru aceasta şi Domnul porunceşte în Evanghelii să lăsăm darul înaintea altarului şi să ne împăcăm cu fratele nostru (Mt 5, 24). Căci nu e cu putinţă să fie bine primit darul până ce mânia şi ţinerea de minte a răului se află încă în noi.

Şi fiindcă de multe ori când sunt întristaţi sau tulburaţi fraţii noştri zicem că nu ne pasă, că nu din pricina noastră sunt tulburaţi, Doctorul sufletelor, vrând să smulgă din rădăcină, adică din inimă, pricinile mâniei, ne porunceşte ca nu numai când suntem noi mâhniţi asupra fratelui să lăsăm darul şi să ne împăcăm, ci şi dacă el s-a mâhnit asupra noastră, pe drept sau pe nedrept, să-l tămăduim, dezvinovăţindu-ne, şi apoi să aducem darul.

Să nu căutăm singurătatea şi pustia pentru că ne mâniem pe oameni, ca şi când acolo n-ar fi cel ce ne porneşte spre mânie, sau fiindcă e mai uşor să

dobândim virtutea îndelungii răbdări în singurătate. Căci din mândrie şi din voinţa de a nu ne învinui pe noi înşine şi de a nu pune pe seama trândăviei noastre pricinile tulburării, poftim despărţirea de fraţi. Drept aceea, până ce aruncăm pricinile neputinţei noastre în socoteala altora, nu este cu putinţă să ajungem la desăvârşirea îndelungii răbdări. Capătul îndreptării şi al păcii noastre nu se câştigă din îndelunga răbdare ce o are aproapele cu noi, ci din suferirea răului aproapelui de către noi. Deci de vom fugi de lupta îndelungii răbdări, căutând pustia şi singurătatea, patimile netămăduite ale noastre, pe care le vom duce acolo, vor rămâne ascunse, dar nu vor fi smulse. Căci pustia şi retragerea celor neizbăviţi de patimi nu numai că le păzesc patimile nevătămate, ci li le şi acoperă, încât nu-i lasă să se simtă pe ei înşişi de ce patimă se biruiesc, ci, dimpotrivă, le pun în minte năluciri de virtute şi-i fac să creadă că au câştigat îndelunga-răbdare şi smerenia, până nu este cine să-i ispitească şi să-i probeze. Dar când vine vreo pricină care îi stârneşte şi-i cearcă, patimile cele ce mocnesc tăinuit sar îndată ca nişte cai fără frâu, hrăniţi multă vreme în linişte şi odihnă, din ocoalele lor şi târăsc cu şi mai multă vijelie şi sălbăticie spre pierzare pe călăreţul lor. Căci şi mai mult se sălbăticesc patimile în noi când e încetată legătura cu oamenii, încât pierdem şi umbra suferirii şi a îndelungii răbdări, pe care în tovărăşia fraţilor ni se părea că le avem; aceasta, pentru întrelăsarea deprinderii cu oamenii şi din pricina singurătăţii. Căci, precum fiarele veninoase ce stau liniştite în culcuşurile lor din pustie de îndată ce prind pe careva apropiindu-se de ele îşi arată toată tulburarea lor, asemenea şi oamenii pătimaşi, care sunt liniştiţi din pricina pustiei, iar nu din vreo dispoziţie a virtuţii, îşi dau veninul pe faţă când apucă pe cineva care s-a apropiat şi-i întărâtă. De aceea, cei ce caută desăvârşirea blândeţii sunt datori să pună toată străduinţa ca să nu se mânie nu numai asupra oamenilor, dar nici asupra dobitoacelor şi nici asupra lucrurilor neînsufleţite.

Drept aceea, de vrem să dobândim fericirea făgăduită de Domnul, datori suntem să înfrânăm, precum s-a zis, nu numai mânia cea cu lucrul, ci şi mânia din cuget. Căci nu foloseşte aşa de mult a-ţi ţine gura în vremea mâniei, ca să nu dai drumul la vorbe furioase, cât foloseşte a-ţi curăţa inima de ţinerea minte a răului şi a nu învârti în minte gânduri viclene asupra fratelui. Învăţătura evanghelică porunceşte să se taie mai bine rădăcinile patimilor decât roadele lor. Fiindcă tăindu-se din inimă rădăcina mâniei, nu mai are loc nici fapta de ură sau de pizmă. Căci celui ce urăşte pe fratele său ucigaş de om i s-a zis, fiindcă îl ucide cu dispoziţia de ură din cugetul lui. Desigur, aici nu văd oamenii vărsându-se sângele aceluia prin sabie, dar vede Dumnezeu cum a fost omorât cu gândul şi cu dispoziţia de ură. Dumnezeu va da fiecăruia sau cunună, sau osândă nu numai pentru fapte, ci şi pentru gânduri şi hotărâri, precum Însuşi zice prin Prorocul: „Iată, vin să adun faptele şi gândurile lor” (Is 66, 18). La fel zice şi Apostolul: „Înseşi gândurile lor se vor învinui sau apăra

între ele în ziua în care va judeca Dumnezeu cele ascunse ale oamenilor" (Rm 2, 15-16). Dar Însuşi Stăpânul, învăţându-ne că trebuie să lepădăm toată mânia, zice în Evanghelie: „Cel ce se mânie pe fratele său vinovat va fi judecăţii" (Mt 5, 22).

Iar leacul desăvârşit al acestei boli acesta este: să credem că nu ne este iertat să ne stârnim mânia nici pentru pricini drepte, nici pentru nedrepte. Căci duhul mâniei întunecându-ne mintea, nu se va mai afla întru noi nici lumina care ne ajută să deosebim lucrurile, nici tăria sfatului drept, nici cârma dreptăţii.

V. Despre întristare

A cincea luptă o avem împotriva duhului întristării, care întunecă sufletul ca să nu poată avea nicio vedere duhovnicească şi-l opreşte de la toată lucrarea cea bună. Când duhul acesta viclean tabără asupra sufletului şi-l întunecă în întregime, nu-i mai îngăduie să-şi facă rugăciunile cu osârdie, nici să stăruie cu folos pe lângă sfintele citiri şi nu rabdă pe om să fie blând şi smerit faţă de fraţi. Îi pricinuieşte scârbă faţă de toate lucrurile şi faţă de însăşi făgăduinţa vieţii. Scurt vorbind, întristarea tulbură toate sfaturile mântuitoare ale sufletului şi usucă toată puterea şi stăruinţa lui, făcându-l ca pe un ieşit din minte şi legându-l de gândul deznădejdii. De aceea, dacă avem de gând să luptăm lupta duhovnicească şi să biruim cu Dumnezeu duhurile răutăţii, să păzim cu toată străjuirea inima noastră dinspre duhul întristării (Pr 4, 23 ş. u.). Căci precum molia roade haina şi cariul lemnul, aşa întristarea mănâncă sufletul omului. Ea îl face să ocolească toată întâlnirea bună şi nu-l lasă să primească vreun cuvânt de sfat nici de la prietenii cei adevăraţi, precum nu-i îngăduie să le dea răspuns bun şi paşnic. Ci, învăluind tot sufletul, îl umple de amărăciune şi de nepăsare. În sfârşit, îi pune în minte gândul să fugă de oameni, ca de unii ce i s-ar fi făcut pricină de tulburare, şi nu-l lasă să-şi dea seama că nu din afară vine boala, ci ea mocneşte înăuntru, făcându-se arătată când vine vreo ispită care o dă la iveală. Căci niciodată nu s-ar vătăma omul de om dacă nu ar avea mocnind înăuntru pricinile patimilor. De aceea Ziditorul a toate şi Doctorul sufletelor, Dumnezeu, Cel ce singur ştie rănile sufletului cu de-amănuntul, nu porunceşte să lepădăm petrecerea cu oamenii, ci să tăiem din noi pricinile păcatului şi să cunoaştem că sănătatea sufletului se dobândeşte nu despărţindu-ne de oameni, ci petrecând şi exercitându-ne cu cei virtuoşi.

Să ne deprindem numai în acea întristare care se cuprinde în pocăinţa pentru păcate şi e împreunată cu nădejdea cea bună.

De la întristarea cea potrivnică, însă, cunoaştem roadele duhului celui rău, adică: trândăvia, lipsa de răbdare, mânia, ura, împotrivirea în cuvânt, lenea la rugăciune. De această întristare suntem datori să fugim, ca şi de

curvie, de iubirea de argint, de mânie şi de toate celelalte patimi. Ea se tămăduieşte prin rugăciune, prin nădejdea în Dumnezeu, prin cugetarea la cuvintele cele dumnezeieşti şi prin petrecerea cu oamenii cuvioşi.

VI. Despre trândăvie

A şasea luptă o avem împotriva duhului trândăviei, care e înjugat cu duhul întristării şi lucrează împreună. Cumplit şi apăsător e acest drac şi neîncetat războieşte pe monahi. El cade pe la al şaselea ceas peste monah, pricinuindu-i moleşeală, întristare şi scârbă chiar şi faţă de locul unde se află şi de fraţii cu care petrece, ba şi faţă de orice lucrare şi de însăşi citirea dumnezeieştilor Scripturi. Îi pune în minte şi gânduri de mutare, şoptindu-i că de nu se va muta într-alte locuri, deşartă îi va fi toată vremea şi osteneala. Pe lângă acestea, mai stârneşte şi foame într-însul, pe la al şaselea ceas, câtă nu i s-ar fi întâmplat chiar după un post de trei zile, sau după un drum foarte îndelungat, sau după o osteneală grea. Apoi îi pune în minte gândul că nu va putea scăpa de boala şi greutatea aceasta în niciun chip altfel, fără numai de va ieşi des şi se va duce pe la fraţi, dându-i ca motiv folosul sau cercetarea celor neputincioşi. Iar dacă nu-l poate înşela numai cu acestea, îl scufundă în somn greu şi se năpusteşte şi mai furios asupra lui, neputând fi alungat într-alt fel, fără numai prin rugăciune, prin reţinerea de la vorbe deşarte, prin cugetarea la cuvintele dumnezeieşti şi prin răbdarea în ispite. De nu va găsi însă pe monah îmbrăcat cu aceste arme, îl va săgeta cu săgeţile sale şi-l va face nestatornic, împrăştiat şi leneş, îndemnându-l să colinde mănăstiri multe şi să nu se îngrijească de nimic altceva, fără numai să afle unde se fac mâncăruri şi băuturi mai bune. Căci nimic nu-i năluceşte mintea leneşului decât gânduri ca acestea. Prin acestea îl încâlceşte apoi cu lucruri lumeşti şi, puţin câte puţin, îl atrage în îndeletniciri vătămătoare, până ce îl scoate cu totul şi din cinul monahicesc.

Ştiind dumnezeiescul Apostol că această boală e foarte grea şi ca un doctor iscusit vrând s-o smulgă din sufletele noastre din rădăcini, arată mai ales pricinile din care se naşte, zicând: „Vă poruncim vouă, fraţilor, întru numele Domnului nostru Iisus Hristos, să vă feriţi de tot fratele care umblă fără de rânduială,.... Când ne aflam la voi, acestea vă porunceam: Dacă cineva nu lucrează, nici să nu mănânce. Auzim că sunt unii dintre voi care umblă fără rânduială, nimic lucrând, ci iscodind. Unora ca aceştia le poruncim şi-i rugăm, întru Hristos Iisus, ca întru linişte lucrând să mănânce pâinea lor”

Să luăm aminte cât de lămurit ne arată Apostolul pricinile trândăviei când numeşte „fără de rânduială” pe cei ce nu lucrează, dezvăluind prin acest singur cuvânt multele lor păcate. Căci cel fără de rânduială este şi fără de evlavie, şi obraznic în cuvinte, şi gata spre batjocură, de aceea, şi incapabil de linişte, şi rob trândăviei. Drept aceea, porunceşte tuturor să se depărteze de ei, ferindu-se ca de ciumă.

Apoi, arătând şi mai lămurit vătămarea ce se naşte din şederea fără lucru, adaugă: „nimic lucrând, ci iscodind”. Căci din şederea fără lucru iese iscodirea, şi din iscodire neorânduiala, şi din neorânduială, tot păcatul.

Încă zic Părinţii şi aceasta: că cel ce lucrează e războit adesea numai de un drac şi numai de acela e necăjit, pe când cel ce nu lucrează, de nenumărate duhuri este robit.

VII. Despre slava deşartă

A şaptea luptă o avem împotriva duhului slavei deşarte. Patima aceasta este foarte felurită şi foarte subţire şi nu o bagă de seamă uşor nici însuşi cel ce pătimeşte de dânsa. Atacurile celorlalte patimi sunt mai vădite şi de aceea e mai uşoară oarecum lupta cu dânsele, căci sufletul cunoaşte pe potrivnicul său şi îndată îl răstoarnă prin împotrivire cu cuvântul şi prin rugăciune. Dar păcatul slavei deşarte având multe înfăţişări, precum s-a zis, este greu de biruit. El încearcă să săgeteze pe ostaşul lui Hristos prin orice îndeletnicire, prin glas, prin cuvânt, prin tăcere, prin lucru, prin priveghere, postiri, rugăciune, citire, linişte, până şi prin îndelunga-răbdare. Pe cel ce nu izbuteşte să-l amăgească spre slava deşartă prin scumpetea hainelor, încearcă să-l ispitească prin îmbrăcămintea proastă, şi pe cel ce nu l-a putut face să se îngâmfe prin cinste, pe acela îl duce la nebunie prin aşa-zisa răbdare a necinstei; iar pe cel ce nu l-a putut împinge la slava deşartă pentru destoinicia în cuvânt, îl amăgeşte prin tăcere, făcându-l să-şi închipuie că a dobândit liniştea. Dacă n-a putut moleşi pe cineva prin belşugul bucatelor, îl slăbănogeşte prin postul pe care îl ţine de dragul laudelor. Scurt vorbind, tot lucrul, toată îndeletnicirea dă prilej de război acestui drac viclean.

...Am amintit aceasta vrând să arăt la câtă lipsă de simţire duce dracul acesta pe om. Drept aceea, cel ce vrea să se lupte desăvârşit şi să ia cununa dreptăţii desăvârşite să se străduiască în toate chipurile să biruie această fiară cu multe capete. Să aibă pururi înaintea ochilor cuvântul lui David: „Domnul a risipit oasele celor ce plac oamenilor” (Ps 52, 7). Deci nimic să nu facă uitându-se după lauda oamenilor, ci numai răsplata lui Dumnezeu să o caute. Să lepede necontenit gândurile care vin în inima lui şi îl laudă, şi să se dispreţuiască pe sine înaintea lui Dumnezeu. Căci numai aşa va putea, cu ajutorul lui Dumnezeu, să se izbăvească de duhul slavei deşarte.

VIII. Despre mândrie

A opta luptă o avem împotriva duhului mândriei. Aceasta este foarte cumplită şi mai sălbatică decât toate cele de până aici. Ea războieşte mai ales pe cei desăvârşiţi şi pe cei ce s-au urcat până aproape de culmea virtuţilor, încercând să-i prăbuşească. Şi precum ciuma cea aducătoare de stricăciune nimiceşte nu numai un mădular al trupului, ci întreg trupul, aşa mândria nu strică numai o parte a sufletului, ci tot sufletul. Fiecare din celelalte patimi, deşi tulbură sufletul, se războieşte numai cu virtutea opusă şi, căutând să o biruiască pe aceea, întunecă numai în parte sufletul. Patima mândriei însă întunecă întreg sufletul şi-l prăbuşeşte în cea mai adâncă prăpastie. Ca să înţelegem mai lămurit cele zise, să luăm seama la lucrul următor: îmbuibarea stomacului se sârguieşte să strice înfrânarea; curvia, curăţia; iubirea de argint, sărăcia; mânia, blândeţea; şi celelalte feluri ale păcatului, asemenea, pe celelalte virtuţi opuse. Dar păcatul mândriei când pune stăpânire pe bietul suflet, ca un tiran prea cumplit care a cucerit o cetate mare şi înaltă, îl dărâmă în întregime şi îl surpă până în temelii. Mărturie despre aceasta este îngerul acela care pentru mândrie a căzut din cer. Căci fiind zidit de Dumnezeu şi împodobit cu toată virtutea şi înţelepciunea, n-a voit să le recunoască pe acestea venite din darul Stăpânului, ci din firea sa. De aceea, s-a socotit pe sine întocmai ca Dumnezeu.

.. Deci, ştiind acestea, să ne temem şi „cu toată străjuirea să păzim inima noastră” (Pr 4, 23) dinspre duhul mândriei, cel purtător de moarte, zicând în noi înşine, de câte ori am dobândit vreo virtute, cuvântul Apostolului: Nu eu, ci darul lui Dumnezeu, carele este cu mine” (1 Co 15, 10), şi cel zis de Domnul: „Fără de Mine nu puteţi face nimic” (In 15, 4), sau cel zis de Prorocul: „Dacă Domnul nu ar zidi casa, în zadar s-ar trudi ziditorii” (Ps 126, 1), şi, în sfârşit, cel zis de Apostol: „Nu a celui ce voieşte, nici a celui ce aleargă; ci a lui Dumnezeu, Carele miluieşte” (Rm 9, 16). Căci chiar de ar fi cineva cât de fierbinte cu osârdia şi de sârguitor cu vrerea, fiind legat de trup şi sânge nu va putea ajunge la desăvârşire decât prin mila lui Hristos şi prin harul Său. Pentru că zice Iacov: „Toată darea cea bună de sus este” (Iac 1, 17), iar Apostolul Pavel zice: „Ce ai tu ce nu ai luat? Iar dacă ai luat, ce te lauzi ca şi cum n-ai fi luat şi te făleşti ca de ale tale?” (1 Co 4, 7).

Cuvânt plin de mult folos

...Iar noi răspunzând am zis: „Pentru Împărăţia cerurilor”. La aceasta Avva Moise a zis: „Bine aţi răspuns în ce priveşte ţinta ultimă, dar care e scopul de la care, nicicum abătându-ne, putem să ajungem la Împărăţia cerurilor? În privinţa aceasta n-aţi răspuns”. Iar când am mărturisit că nu ştim, ne-a răspuns

bătrânul: „Ţinta ultimă a făgăduinţei noastre este, cum aţi zis, Împărăţia lui Dumnezeu, iar scopul, fără de care este cu neputinţă a ajunge la sfârşitul acela, este curăţia inimii. Deci spre acest scop trebuie să fie îndreptată mintea noastră totdeauna, iar când s-ar întâmpla să se abată inima noastră puţin din calea cea dreaptă, îndată să o întoarcem, îndreptând-o spre scopul urmărit ca după o riglă a zidarului. Aceasta ştiind-o, Sfântul Apostol Pavel zice: „Cele dinapoi uitându-le şi spre cele dinainte întinzându-mă, la ţintă alerg, la răsplătirea chemării celei de sus a lui Dumnezeu” (Flp 3, 13-14). Drept aceea, pentru acest scop le facem şi noi pe toate, pentru acesta pe toate le nesocotim: şi patria, şi neamul, şi averile, şi toată lumea, ca să dobândim curăţia inimii. Iar de vom uita de scopul acesta, vom fi nevoiţi, ca unii ce umblăm prin întuneric şi călătorim alături de calea cea dreaptă, să ne poticnim de multe şi să rătăcim. Căci multora li se întâmplă că, nesocotind la începutul lepădării de lume avuţia, banii şi toată lumea, mai pe urmă se aprind de mânie şi ură pentru o carte, o sapă, un condei sau un ac. N-ar pătimi aceasta dacă şi-ar aminti de scopul pentru care au nesocotit ei toate lucrurile şi lumea însăşi. Căci pentru dragostea aproapelui dispreţuim bogăţia, ca nu cumva, sfădindu-ne pentru ea şi sporindu-ne aplecarea spre mânie, să cădem din dragoste. Când deci pentru lucruri de nimic arătăm aceeaşi mânie împotriva fratelui, am căzut de la scop şi nu avem niciun folos de la lepădarea de lume. Ştiind aceasta, Fericitul Apostol a zis: „De-aş da trupul meu să fie ars, iar dragoste nu am, de niciun folos nu-mi este” (1 Co 13, 3). De aici învăţăm că desăvârşirea nu vine odată cu lepădarea de avere şi de lucruri, ci după dobândirea dragostei, ale cărei însuşiri acelaşi Apostol le descrie astfel: „Dragostea nu pizmuieşte, nu se mânie, nu se îngâmfă, nu se întărâtă, nu gândeşte răul” (1 Co 13, 4-5). Toate acestea împreună alcătuiesc curăţia inimii. Pentru aceasta se cade să facem toate: să dispreţuim banii, să stăruim în post şi priveghere cu bucurie, şi în citiri de psalmi să petrecem. Iar de vom fi vreodată împiedicaţi de la acestea de vreo pricină binecuvântată, să nu dăm uitării pe aceea. Căci nu este aşa de mare folosul de pe urma postului, pe cât ar fi de mare paguba de pe urma mândriei; nici folosul din citire, cât vătămarea din dispreţuirea şi întristarea fratelui. Posturile, privegherile, citirea Scripturilor, lepădarea de avere şi lepădarea de toată lumea nu sunt desăvârşirea însăşi, ci, precum s-a zis, uneltele desăvârşirii. Căci nu într-acestea stă desăvârşirea, ci cu acestea se câştigă. Deci în zadar ne lăudăm cu postul, cu privegherea, cu sărăcia şi cu cititul Scripturilor dacă n-am dobândit dragoste către Dumnezeu şi către aproapele. Căci cel ce a dobândit dragostea are pe Dumnezeu în sine şi mintea lui de-a pururi este la Dumnezeu”.

La acestea a zis Gherman: „Dar cine poate, până ce e încă legat cu trupul, să aibă mintea de-a pururi la Dumnezeu, încât să nu se mai gândească la nimic altceva: nici la cercetarea bolnavilor, nici la primirea de străini, nici la lucrul mâinilor sau la celelalte trebuinţe trupeşti neapărate? În sfârşit, cum va putea

mintea omului să vadă de-a pururi pe Dumnezeu, Cel nevăzut şi necuprins, şi să petreacă nedespărţit de El?". Moise a răspuns: „A vedea pe Dumnezeu necontenit şi a rămâne nedespărţit de El, în felul în care socotiţi voi, este cu neputinţă omului purtător de trup şi înjugat cu neputinţa. Dar în alt chip este cu putinţă. Căci vederea lui Dumnezeu în multe feluri se întâmplă şi se înţelege. Fiindcă Dumnezeu nu se cunoaşte numai în fiinţa Sa cea fericită şi necuprinsă, căci aceasta s-a păstrat numai pentru sfinţii Săi în veacul ce va să vie, ci şi din măreţia şi frumuseţea făpturilor Sale, din cârmuirea şi purtarea Sa de grijă cea de fiecare zi, din dreptatea Sa şi din minunile pe care le arată în fiecare neam prin sfinţii Săi. Căci când cugetăm la puterea Sa nemăsurată şi la ochiul Său neadormit, care vede cele ascunse ale inimilor şi de care nu se poate ascunde nimic, nu facem altceva decât să-L admirăm cu inimile cuprinse de frică şi să I ne închinăm Lui. Iar când ne gândim că toate picăturile ploii, tot nisipul mării şi toate stelele cerului sunt numărate de El, rămânem uimiţi de măreţia firii şi de atotştiinta Ziditorului. Când medităm apoi la negrăita Sa înţelepciune, la iubirea de oameni şi la nepătrunsa Lui îndelungă-răbdare, care rabdă greşelile cele fără de număr ale oamenilor, ne vine să-L preamărim din tot sufletul. Şi când cugetăm la dragostea Sa nemărginită faţă de noi, că, deşi noi n-am făcut niciun bine, a primit să Se facă om, Dumnezeu fiind, ca să ne mântuiască din rătăcire, ne ridicăm spre dorirea Lui. În sfârşit, când socotim că El a biruit în noi pe potrivnicul nostru, diavolul, şi ne dăruieşte viaţa veşnică numai pentru hotărârea şi înclinarea noastră spre bine, inima ne îndeamnă să I ne închinăm.

Deci iarăşi a întrebat Gherman: „De unde vine că adesea, fără vrerea noastră, ne supără multe aduceri aminte şi gânduri viclene? Acestea ne fură fără să ne dăm seama, strecurându-se în noi pe ascuns şi în chip subţire, încât nu numai că nu le putem opri intrarea, ci cu mare greutate le şi cunoaştem. Rugămu-ne să ne arăţi dacă este cu putinţă să scape cugetarea cu totul de ele şi să n-o mai supere niciodată". Moise a zis: „Este cu neputinţă să nu fie cugetarea supărată de aceste aduceri aminte, dar stă în puterea oricui se sileşte să le primească şi să zăbovească pe lângă ele sau să le alunge. Nu atârnă de noi ca ele să vină, dar alungarea lor stă în puterea noastră. Îndreptarea cugetării noastre stă în hotărârea şi silinţa noastră. Când cugetăm cu înţelegere şi neîncetat la legea lui Dumnezeu şi petrecem în psalmi şi cântări, în post şi privegheri şi ne aducem aminte neîncetat de cele viitoare, de Împărăţia cerurilor, de gheena focului şi de toate faptele lui Dumnezeu, gândurile cele rele se împuţinează şi nu mai găsesc loc în noi. Când zăbovim însă în griji lumeşti şi în lucruri trupeşti, ba ne mai dăm şi la vorbe deşarte şi netrebnice, sporesc în noi gândurile cele ticăloase. Căci precum moara, câtă vreme e mişcată de apă, nu se poate opri de la sine, dar stă în puterea morarului să macine grâu sau neghină, tot astfel şi cugetarea noastră: fiind mereu în mişcare, nu poate sta fără gânduri, dar stă în puterea noastră să gândim cele

duhovniceşti sau cele trupeşti”.

.....vreau să vă vorbesc despre bunul cel mai ales, care este puterea de-a deosebi lucrurile sau dreapta socoteală. Aceasta este între celelalte virtuţi ca o cetate înaltă şi împărătească. Vreau deci să vă arăt covârşitoarea ei înălţime şi folosul ei nu numai prin spusele mele, ci şi prin părerile vechilor Părinţi, căci Domnul Îşi dă harul Său tâlcuitorilor după vrednicia şi dorul ascultătorilor. Aceasta nu este o virtute măruntă, ci unul din cele mai însemnate daruri ale Duhului Sfânt. Căci zice Apostolul: Unuia se dă prin Duhul cuvântul înţelepciunii, altuia cuvântul cunoştinţei întru acelaşi Duh; unuia credinţa, altuia darul tămăduirilor... altuia puterea de-a deosebi duhurile” (1 Co 12, 8-9). Apoi, sfârşind numărarea darurilor duhovniceşti, adaugă: „Toate acestea le lucrează unul şi acelaşi Duh” (1 Co 12, 11). Vedeţi, aşadar, că nu e nici mic, nici pământesc darul deosebirii, ci unul dintre cele mai mari daruri ale harului dumnezeiesc. Deci, de nu se va strădui monahul cu toată puterea să-l dobândească pe acesta şi de nu va putea, printr-o chibzuire sigură, să facă deosebirea duhurilor care vin asupra lui, va fi nevoit, ca unul ce rătăceşte prin noapte, nu numai să cadă în prăpăstiile cele mai cumplite ale păcatului, ci să se poticnească şi în căile cele netede şi drepte.

Mi-aduc aminte că odată, în vremea tinereţii, aflându-mă în părţile Tebaidei, unde petrecea Fericitul Antonie, s-au adunat la el nişte bătrâni ca să cerceteze împreună cu el care este desăvârşirea în virtute; care adică dintre toate virtuţile e cea mai mare şi poate păzi pe monah nevătămat de mrejele şi amăgirile diavolului? Deci fiecare îşi dădea părerea după priceperea minţii sale. Unii ziceau că postul şi privegherea, căci prin acestea curăţându-se şi agerindu-se, cugetarea se poate apropia mai uşor de Dumnezeu; alţii ziceau că este mai mare sărăcia şi disprețuirea propriilor tale lucruri, căci prin acestea scapă cugetarea din funiile mult împletite ale grijilor lumeşti şi se poate apropia mai uşor de Dumnezeu. Iar alţii puneau mai sus virtutea milosteniei, fiindcă Domnul a zis în Evanghelie: „Veniţi, binecuvântaţii Părintelui Meu, de moşteniţi Împărăţia cea gătită vouă de la întemeierea lumii. Că am flămânzit şi Mi-aţi dat să mănânc” (Mt 25, 34-35), şi celelalte.

După ce, în felul acesta, fiecare şi-a spus părerea sa, prin care virtuţi s-ar putea omul apropia mai bine de Dumnezeu, şi trecuse aproape toată noaptea cu această cercetare, la urma tuturor a răspuns Fericitul Antonie: „Toate acestea pe care le-aţi spus sunt de trebuinţă şi de folos celor ce caută pe Dumnezeu şi doresc să vină la El. Dar nu putem da cinstea întâietăţii virtuţilor acestora, din următoarea pricină: Ştiu pe mulţi care şi-au topit trupul cu postul şi privegherea şi au petrecut prin pustietăţi, iar cu sărăcia atât s-au nevoit, încât nici hrana cea de toate zilele nu-şi mai lăsau pe seama lor; şi la atâta milostenie s-au dedat, încât nu le-ar fi ajuns toate câte sunt pe lume, ca să le

împartă. Dar după toate acestea au căzut din virtute şi s-au rostogolit în păcat. Deci ce i-a făcut pe aceştia să rătăcească de la calea cea dreaptă? Nimic altceva, după înţelegerea şi părerea mea, decât că n-au avut darul deosebirii. Căci acesta învaţă pe om să se păzească de ceea ce întrece măsura în amândouă părţile şi să meargă pe calea împărătească. El nu lasă pe monah să fie furat, prin înfrânarea peste măsură, de cele de-a dreapta, dar nici să fie tras, prin nepăsare şi moleşire, de cele de-a stânga. Darul acesta de discernământ este un fel de ochi şi de luminător al sufletului, după cuvântul Evangheliei, care zice: „Luminătorul trupului este ochiul. Deci dacă ochiul tău va fi curat, tot trupul tău va fi luminat. Iar dacă ochiul tău va fi întunecat, tot trupul tău va fi întunecat" (Mt 6, 22-23). Şi aşa este. Căci acesta, cercetând toate gândurile şi faptele omului, deosebeşte şi dă la o parte tot lucrul rău, neplăcut lui Dumnezeu, alungând rătăcirea departe de om. Aceasta o putem afla şi din istorisirile dumnezeieştilor Scripturi. Astfel Saul, căruia i s-a încredinţat pentru întâiaşi dată împărăţia lui Israel, fiindcă n-a avut ochiul acesta al dreptei socoteli, fiind întunecat la minte, n-a ştiut să judece că mai plăcut este înaintea lui Dumnezeu să asculte de porunca Proorocului Samuel decât să aducă jertfă lui Dumnezeu. Şi aşa, ceea ce credea el că îndreptează înaintea lui Dumnezeu, aceea l-a făcut să se poticnească şi să fie înlăturat de la împărăţie. N-ar fi pătimit aceasta dacă ar fi avut în el lumina dreptei socoteli. Pe aceasta o numeşte Apostolul „soare", zicând: „Soarele să nu apună întru mânia voastră" (Ef 4, 26). Dar i se mai zice şi cârmă a vieţii, precum este scris: „Aceia întru care nu este cârmuire cad ca frunzele". Scriptura o mai numeşte şi „sfat" şi ne învaţă că fără de el să nu săvârşim nimic. Astfel nici chiar vinul cel duhovnicesc, care înveseleşte inima omului, nu ne este îngăduit să-l bem fără dreaptă socoteală (Ps 103, 16). Căci zice cuvântul: „Cu sfat bea vinul". Şi iarăşi zice: „Ca o cetate surpată şi fără de ziduri, aşa este omul care nu face toate cu sfat" (Pr 25, 29). În dreapta socoteală este înţelepciunea, în ea înţelegerea şi simţirea, fără de care nu se poate clădi nici casa noastră cea mai dinlăuntru şi nu se poate aduna nici bogăţia duhovnicească, după cuvântul: „Cu înţelepciune se zideşte casa şi cu mintea se reînnoieşte şi cu prevederea se umplu cămările de bogăţie" (Pr 24, 3-4). Ea se numeşte şi hrană tare, dat fiind că numai aceia care în urma obişnuinţei şi-au deprins simţirile să deosebească binele de rău sunt capabili de ea. Din toate acestea se arată lămurit că nicio virtute nu se naşte şi nu rămâne neclintită până la urmă, fără dreapta socoteală. Ea este maica şi păzitoarea tuturor virtuţilor". Aceasta a fost socotinţa şi părerea Sfântului Antonie, la care s-au alăturat şi ceilalţi Părinţi.

...Suntem datori deci să dobândim cu toată puterea şi cu toată sârguinţa noastră darul deosebirii, care ne va putea păzi nevătămaţi de întinderea peste măsură spre amândouă părţile. Căci despre amândouă zic Părinţii că sunt la fel de vătămătoare: atât întinderea peste măsură a postului, cât şi săturarea pântecelui; atât privegherea peste măsură, cât şi săturarea de somn; şi, la fel,

toate trecerile peste măsură. Am cunoscut pe unii care n-au fost biruiţi de îmbuibarea pântecelui, dar au fost doborâţi de postirea cea peste măsură; şi s-au rostogolit spre aceeaşi patimă a îmbuibării pântecelui din slăbirea ce le-a venit de pe urma postirii fără măsură. Îmi aduc aminte că şi eu am pătimit una ca aceasta. Aşa de mult mă înfrânam, încât uitam de trebuinţa hranei până şi două şi trei zile, şi nicidecum n-aş fi dorit hrană de nu m-ar fi îndemnat alţii să mănânc. Şi, iarăşi, din uneltirea diavolului aşa fugise somnul de la ochii mei, încât foarte multe nopţi de-a rândul rămâneam neadormit şi rugam pe Dumnezeu să-mi facă parte şi mie de puţin somn. Mai greu m-am primejduit din pricina nemâncării şi a privegherii fără măsură decât din pricina îmbuibării pântecelui şi a somnului mult".

Cu aşa de minunate învăţături ne-a înveselit inima Sfântul Moise, încât noi, folosindu-ne, nu ştiam cum să preamărim pe Domnul, Care dă atâta înţelepciune celor ce se tem de Dânsul.

Lui I se cuvin stăpânirea şi cinstea, în veci. Amin.

NIL ASCETUL

La cererea împăratului Arcadie, de a se ruga pentru Constantinopol cel greu încercat „de cutremure dese şi de foc ceresc”, Nil îi răspunde, într-o scrisoare de la anul 407, că nu-i poate împlini dorinţa pentru că aceste bătăi vin din pricina că „a fost exilat stâlpul Bisericii, lumina adevărului, *trâmbiţa lui Hristos, preafericitul episcop Ioan”.*

Orice parte, însuşire sau slăbiciune prin care un om poate fi prins de alt om sau de un lucru oarecare e asemănată de Binswanger cu un mâner, iar mijlocul prin care poate fi prins, cu o mână. Poţi prinde pe cineva spiritual prin urechea sa, impresionându-l prin ceea ce îi spui, prin cuvântul ce şi-l dă, făcându-l responsabil de păzirea lui, sau prin nume, strigându-l. Prinderea cuiva prin pasiuni o numeşte Binswanger „prinderea prin locurile slabe”. Restrângându-ne la această grupă de „locuri slabe”, care denotă într-adevăr slăbiciunea omului, am putea spune, în termeni creştini, că mânerele prin care poate fi prins cineva sunt patimile sau dorinţele, iar mâna care îl poate prinde este ispita. De pildă, iubirea de slavă deşartă este un mâner care poate fi prins prin linguşire, lăcomia pântecelui, un mâner care poate fi prins prin arătarea unor mâncări gustoase, înclinaţia spre desfrânare, prin faţa unei femei frumoase. Şi nu numai o parte din om e prinsă prin acea patimă, ci tot omul. Întreg omul devine un sclav purtat de belciugul patimii de către cel ce ştie să-l prindă de ea.

Cuvânt ascetic foarte trebuincios şi folositor

- Mulţi dintre elini şi nu puţini dintre iudei s-au îndeletnicit cu filosofia. Dar numai ucenicii lui Hristos au râvnit adevărata înţelepciune; deoarece numai ei au avut ca învăţător înţelepciunea însăşi. Care le-a arătat cu fapta petrecerea potrivită unei astfel de îndeletniciri. Cei dintâi, asemenea celor ce joacă pe scenă o dramă, s-au împodobit cu o mască străină, luând un nume gol, deoarece erau lipsiţi de adevărata filosofie. Ei îşi arătau filosofia în togă, în barbă şi în toiag. Îngrijindu-se de trup, slujeau poftelor ca unor stăpâne, fiind robii stomacului şi primind plăcerile de sub pântece ca pe un lucru al firii. Erau supuşi mâniei şi alergau după slavă; şi se aruncau asupra meselor strălucite, lihniţi ca nişte căţei. Ei nu ştiau că filosoful trebuie să fie înainte de toate liber şi mai ales să ocolească de-a se face rob patimilor, iubitor de argint şi stricător de case. Căci faptul de a fi rob al oamenilor poate nu aduce nicio vătămare celui ce vieţuieşte cu dreptate; dar cel ce se foloseşte de patimi, slujind

plăcerilor ca unor stăpâne, își atrage rușine și batjocură multă.

- ...nimic nu silnicește pe om mai mult ca trebuința trupului, care născocește o ieșire iscusită din cele mai grele lipsuri, mai ales când se adaugă și lenea, care face să sporească, în chip viclean, puterea de născocire a gândului.

- Mare piedică le este dragostea de lucruri materiale celor ce se silesc spre virtute. Adeseori această dragoste aduce pierzare și sufletului, și trupului. Căci ce a pierdut pe Piabot din Izreel? (3 Rg 21, 1 ș. u.). Nu i s-a făcut via pizmuită pricină de moarte, stârnind pizma vecinului Ahab împotriva sa? Și ce a făcut pe cele două jumătăți de seminții să rămână afară de pământul făgăduinței? Oare nu mulțimea vitelor? (Ios 22, 1 ș. u.). Ce a despărțit pe Lot de Avram? Nu mulțimea turmelor de pășunat, care isca certuri necontenite între păstori, până ce i-a învrăjbit cu totul unul cu altul? (Fc 13, 1 ș. u.). Dacă, prin urmare, avuțiile ațâță la pizmă pe cei invidioși împotriva celor ce le au și-i scot pe cei împovărați cu ele de la lucrurile mai de preț, dacă (pizma) taie rudenia și aduce dușmănie între prieteni, dacă nu are nimic laolaltă cu viața viitoare și nu aduce niciun folos însemnat vieții din trup, de ce să ne depărtăm de la slujirea lui Dumnezeu, făcându-ne întregi slujitori deșertăciunii.

Oare noi suntem cei ce avem să ne îngrijim de cele ale vieții noastre? Oare nu Dumnezeu este Cel ce poartă grijă de ea? Străduința omenească dacă nu primește ajutorul lui Dumnezeu nu poate ajunge la țintă. Dar purtarea de grijă a lui Dumnezeu dăruiește bunuri desăvârșite, chiar fără conlucrarea omenească. Ce le-a folosit străduința proprie acelora către care a zis Dumnezeu: „Ați semănat mult și ați luat puțin... și am suflat aceasta din mâinile voastre”? (Ag 1, 6, 9). Și ce le-a lipsit din cele trebuincioase celor ce au viețuit pentru virtute, fără să se îngrijească de ele? N-a fost hrănit Israel în pustie patruzeci de ani, nebucurându-se de niciuna din roadele pământului? Au fost ei lipsiți de mâncare? Nu le împrospăta marea necontenit o hrană neobișnuită trimițându-le prepelițe și nu le trimitea cerul mană printr-o ploaie neobișnuită și străină? Iar piatra lipsită de umezeală nu le dădea, când era lovită, șuvoi îmbelșugat de apă? (Iș 16, 13; 17, 6; Dt 8, 3; Nm 11, 31; Sol 19, 9). În sfârșit, veșmintele și încălțămintea nu le-au slujit tot timpul fără să se învechească? Dar prin ce lucrare a pământului și-a câștigat Ilie hrana în văgăună? Nu-i aduceau lui corbii hrana? Iar venind în Sarepta, nu i-a dat văduva, lipsită și de cele mai trebuincioase lucruri, pâine, luând-o de la gura copiilor ei, ca să se arate că virtutea trebuie pusă mai presus și de fire? (3 Rg 17, 9 ș. u.).

- Toate acestea, desigur, sunt întâmplări minunate, dar totuși au și o rațiune. Căci e cu putință ca cineva să trăiască și fără să mănânce, atunci când vrea Dumnezeu. Doar cum a isprăvit Ilie calea de patruzeci de zile în puterea unei singure mâncări? Și cum a petrecut Moise optzeci de zile pe munte, vorbind cu Dumnezeu, fără să guste mâncare omenească? (Iș 24, 18). Căci

pogorându-se după patruzeci de zile şi mâniindu-se pentru turnarea viţelului, îndată a sfărâmat tablele şi s-a suit pe munte, petrecând alte patruzeci de zile acolo, de unde primind al doilea rând de table s-a coborât la popor (Iş 34, 1 ş. u.; Dt 1, 3). Ce raţionament omenesc ar putea explica mulţumitor această minune? Cum a putut natura trupului să se cheltuiască atâta vreme, fără să se întregească ceea ce se împrăştia din puterea lui în fiecare zi? Această nedumerire o dezleagă cuvântul lui Dumnezeu, care zice: „Nu numai cu pâine va trăi omul, ci cu tot cuvântul care iese din gura lui Dumnezeu" (Dt 8, 3; Mt 4, 4).

- ..Nu ne-am sfiit să facem ca cel ce-şi duce mâna la gură ca să şi-o sărute. Căci mulţi au obiceiul să-şi sărute mâinile zicând că de la ele le vine toată bunăstarea. Pe aceştia arătându-i Legea printr-un simbol, zice: „Cel ce umblă pe mâini e necurat, şi cel ce umblă pururea pe patru picioare e necurat" (Lv 11, 27 ş.u.). Pe mâini umblă cel ce se întemeiază pe mâini şi toată nădejdea şi-o are în ele. Iar pe patru picioare umblă cel ce se încrede în lucrurile supuse simţurilor şi-şi coboară mintea, partea conducătoare a fiinţei sale, la îndeletnicirea necontenită cu ele. În sfârşit, cu mulţime de picioare umblă cel învăluit cu totul de cele trupeşti.

De aceea, înţeleptul scriitor al Proverbelor vrea ca cel înţelept să nu aibă nici două picioare, ci numai unul, şi acesta rar să se mişte către cele trupeşti: „Du-ţi piciorul rar spre prietenul tău, ca nu cumva, săturându-se de tine, să te urască" (Pr 25, 17). Prin urmare, dacă unul tulbură rar pe Hristos pentru trebuinţele trupului, este prieten adevărat al Lui, cum zice Mântuitorul către ucenicii Săi: „Voi sunteţi prietenii Mei" (In 14, 14); dar dacă va face aceasta mai des, va ajunge să fie urât.

- Dar ce nu ne învaţă şi istoria lui Işboşet? (2 Rg 4, 1 ş. u.). Să nu ne alipim cu grijă de cele trupeşti, nici să lăsăm paza noastră pe seama simţirii (lucrării simţurilor: percepţiei). Căci acela fiind rege şi odihnindu-se în cămara sa, i-a îngăduit unei femei să facă pază la uşă. Dar venind oamenii lui Rechab şi aflând-o pe ea alegând boabe de grâu şi dormitând, au intrat pe nebăgate de seamă şi au omorât pe Işboşet, aflându-l şi pe el dormind. Căci toate dorm, şi mintea, şi sufletul, şi simţirea, când stăpânesc cele trupeşti. Faptul că păzitoarea de la uşă alege boabe de grâu arată că uneori cugetarea se ocupă cu multă grijă de cele trupeşti, îndeletnicindu-se nu în chip trecător, ci cu sârguinţă, de curăţenia lor.

Că ceea ce înfăţişează Scriptura nu este istorie e vădit din textul însuşi. Căci cum ar fi putut avea regele ca paznic o femeie, când trebuia să fie păzit de o mulţime de ostaşi şi să aibă în jurul lui toată pompa ce se cuvine unui rege? Sau cum ar fi putut să fie atât de lipsit, ca să pună tocmai pe această paznică să aleagă boabe de grâu? Dar adeseori în istorie se amestecă lucruri cu neputinţă de primit, pentru a se indica adevărul unor înţelesuri mai înalte. Căci mintea

fiecăruia, asemenea unui rege, petrece undeva înăuntru, având ca paznică a simţurilor cugetarea. Când aceasta se dedă grijilor trupeşti (a alege boabe de grâu e lucru trupesc), cu uşurinţă se strecoară duşmanii şi omoară mintea.

- De ce, aşadar, lucrăm la nesfârşit şi alergăm după vânt, cum zice Solomon (Ecc 5, 15; 6, 9), împiedicând, din pricina sârguinţei pentru cele materiale, sufletul să se bucure de bunurile dumnezeieşti şi îngrijind şi încălzind trupul mai mult decât se cade? Îl hrănim ca să ne facem un duşman vecin cu noi, ca să nu fie în lupta lui cu sufletul numai egal, ci, din pricina marii lui puteri, să fie mai tare în războiul lui împotriva sufletului, neîngăduind ca acesta să fie cinstit şi încununat. Dar ne dă oare mai multă grijă îmbrăcămintea? Nici aceasta, dacă nu avem în vedere moliciunea venită din obişnuinţă, ci numai trebuinţa. Ce haine din pânză de păianjen, ce vizon, sau porfiră, sau mătase a purtat primul om? Nu i-a întocmit Făcătorul o haină din piei şi nu i-a poruncit să se hrănească doar cu ierburi? Punând aceste hotare trebuinţei trupului, a oprit şi osândit de departe urâciunea vieţuirii de acum a omului.

- ....neiscusinţa învăţătorului pierde pe învăţăcei. Iar negrija învăţăceilor aduce primejdie învăţătorului, mai ales când la neştiinţa aceluia se adaugă trândăvia lor. Căci nici învăţătorul nu trebuie a uita ceva din cele ce ajută la îndreptarea supuşilor, nici învăţăceii nu trebuie a trece cu vederea ceva din poruncile şi sfaturile învăţătorului. Pentru că e lucru grav şi primejdios atât neascultarea acelora, cât şi trecerea greşelilor cu vederea din partea acestuia. Să nu creadă învăţătorul că slujba lui este prilej de odihnă şi de desfătare. Căci dintre toate lucrurile cel mai ostenitor este să conduci sufletele. Cei ce stăpânesc peste dobitoacele necuvântătoare nu au nicio împotrivire din partea turmelor, şi de aceea lucrul lor merge de cele mai multe ori bine. Dar celor ce sunt puşi peste oameni, felurimea năravurilor şi viclenia gândurilor le face foarte grea conducerea, şi cei ce o primesc trebuie să se pregătească pentru o luptă obositoare. Ei trebuie să îndure fără supărare scăderile tuturor, iar datoriile neîmplinite din pricina neştiinţei să-i facă să le cunoască prin îndelungă-răbdare.

- „Cel ce crapă lemne se va primejdui la lucru de va aluneca securea” (Ecc 10, 9). Adică, cel ce distinge lucrurile cu raţiunea şi pe cele socotite unite le desparte din împreunare şi vrea să le arate cu totul străine, deosebind adică pe cele cu adevărat bune de cele părute bune, de nu va avea judecata întărită din toate părţile, nu va putea ocoli primejdia ca vorba lui, lipsită de siguranţă înaintea ascultătorilor, să dea prilej de sminteală ucenicilor săi.

- Astfel, oarecare dintre cei ce umblau cu Elisei, tăind un copac lângă Iordan şi securea căzându-i în râu, aflându-se în primejdie, strigă către învăţător, zicând: „Vai, stăpâne, aceasta o luasem împrumut” (4 Rg 6, 5). Iar aceasta o păţesc acei care, din lucruri rău auzite, se apucă să înveţe pe alţii şi la

sfârşit îşi dau seama de neputinţa lor, deoarece nu grăiesc din destoinicia proprie. Căci îndată ce sunt dovediţi că spun ceva contrar cu ceea ce trebuie, îşi mărturisesc neştiinţa, primejduindu-se în cuvântul luat împrumut. De aceea şi marele Elisei, aruncând un lemn la fund, a făcut să iasă la suprafaţă toporul scăpat de ucenic, adică a lămurit înţelesul care era socotit că s-a ascuns în adânc şi l-a adus la vederea ascultătorilor. Iordanul înseamnă cuvântul pocăinţei, căci acolo se săvârşea de Ioan botezul pocăinţei. Iar cel ce nu vorbeşte lămurit despre pocăinţă, ci, dezvăluind bunătatea ascunsă, îi face pe ascultători să vină la dispreţul ei, aruncă securea în Iordan. Cine nu ştie apoi ce înseamnă lemnul care apare, aducând din adânc securea şi făcând-o să plutească pe deasupra? Căci înainte de cruce era ascuns cuvântul despre pocăinţă. De aceea şi cel ce voise să spună ceva despre ea a fost mustrat îndată pentru îndrăzneală. Dar după cruce s-a făcut tuturor lămurit, arătându-se la vremea sa prin cruce.

- Iată cum îi arată Dumnezeu lui Iezechiel slujba de învăţător, învăţându-l ce fel din ce fel să-i facă pe învăţăcei: „Iar tu, fiul omului, zice, ia-ţi ţie o cărămidă şi o pune înaintea feţei tale, şi închipuie pe ea cetatea Ierusalimului" (Iz 4, 1). Prin aceasta ne dă să înţelegem că învăţătorul face pe învăţăcel din lut biserică sfântă. Bine s-a spus şi cuvântul: „pune-o înaintea feţei tale", căci îmbunătăţirea învăţăcelului va merge repede de va fi pururea în vederea învăţătorului.

- ...De aceea a poruncit Duhul Sfânt să se scrie vieţile sfinţilor, ca fiecare dintre cei ce se apucă de unul din felurile acestea de vieţuire să fie dus printr-o pildă asemănătoare spre adevăr.

- Căci chiar dacă ar părăsi cineva Haranul, care înfăţişează simţurile (căci se tălmăceşte „peşteri"), şi ar ieşi din valea Hebronului, adică din faptele de necinste, şi din pustie, unde se rătăceşte cel ce caută desăvârşirea, dacă nu s-a lepădat de toate în chip îndestulător, nu va avea niciun folos de îndelungata lui nevoinţă, neajungând la desăvârşire din pricina dragostei pentru familie.

- ... pământul călcat necontenit, chiar dacă are mărăcini, nu-i scoate la iveală, căci bătătorirea picioarelor îi opreşte să răsară. Dar în sânul lui se întind rădăcinile tot mai adânci, mai puternice şi mai mustoase, şi acestea vor odrăsli îndată atunci când le va îngădui timpul să răsară. Tot aşa patimile, împiedicate de lipsa întâlnirilor necontenite să iasă la arătare, se fac mai tari şi, crescând în linişte, năvălesc mai pe urmă cu multă putere, făcându-le războiul greu şi primejdios celor care la început n-au avut grijă de lupta împotriva lor. De aceea şi Prorocul porunceşte să se nimicească sămânţa din Babilon (Is 14, 22), sfătuind să se stârpească formele până ce sunt încă în tecile simţurilor, ca nu cumva, căzând în pământul cugetării, să odrăslească şi, adăpate fiind cu ploile îmbelşugate şi nefolositoare ale unei purtări de griji necontenite, să

aducă rodul înmulţit al păcatului. Iar alt proroc fericeşte pe cei ce nu primesc nici puii patimilor, ci îi omoară împreună cu mama, de care sunt încă lipiţi: „Fericit, zice, cel ce va lua şi va izbi de piatră pruncii tăi" (Ps 136, 12). Dar poate şi marele Iov, gândindu-se la sine, ne dă să înţelegem un asemenea lucru, zicând că papura şi rogozul sunt hrănite de baltă (Iov 8, 11), iar când e lipsită de râu, toată planta se usucă; şi că leul furnicar se prăpădeşte când nu mai are ce mânca (Iov 4, 11). Căci vrând marele Iov să arate cursele pe care le întinde patima, i-a născocit un nume compus de la leul cel foarte îndrăzneţ şi de la furnica cea foarte mărunţă. De fapt, momelile (atacurile) patimilor încep de la închipuirile cele mai mărunte, furişându-se pe nebăgate de seamă ca o furnică, dar la sfârşit se umflă aşa de tare, că alcătuiesc pentru cel pe care l-au prins în cursă o primejdie nu mai mică decât năpustirea leului. De aceea, luptătorul trebuie să lupte cu patimile încă de atunci de când vin ca o furnică, punând în faţă puţinătatea ca o momeală. Căci de vor ajunge la puterea leului, va fi greu să le biruiască şi tare îl vor strâmtora. Trebuie să nu le dea nicidecum de mâncare. Iar mâncarea acestora, precum s-a spus adeseori, sunt formele sensibile venite prin simţuri. Căci acestea hrănesc patimile, înarmând la rând pe fiecare idol (chip) împotriva sufletului.

- De aceea legiuitorul a pregătit şi templului îngrăditură la ferestre (Iş 27, 1 ş. u.), însemnând prin aceasta că cei ce vor să-şi păzească a lor cugetare curată ca pe un templu trebuie să-şi îngrădească înaintea simţurilor piedici din gândurile care se înfricoşează de judecata viitoare, precum s-au întocmit acolo îngrăditură la ferestre, ca să nu pătrundă nimic din cele necurate. Acestea au rostul să oprească intrarea formelor necurate, care vor să se strecoare înăuntru. Poate de aceea s-a îmbolnăvit Ohozia, căzând de pe fereastra cu gratii (4 Rg 1, 2). Căci a cădea de pe fereastra cu gratii înseamnă a nesocoti gândurile răsplătirii viitoare în vremea ispitelor, fiind aplecat asupra plăcerilor. Şi ce poate fi mai cumplit ca boala? Căci boala trupului este o stare contrară firii, cumpăna elementelor din trup stricându-se din pricina covârşirii unuia, ceea ce aduce o stare potrivnică firii; iar boala sufletului înseamnă abaterea lui de la judecata dreaptă, biruit fiind de patimile aducătoare de boală.

- ...când lărgim trebuinţa neapărată a trupului într-un lux fără rost, pregătind mâncarea cu nenumărate bunătăţi, iar hainele felurindu-le spre moleşeală şi desfătare, pe urmă, învinuiţi de această deşertăciune, ca unii ce am urcat în deşert la consumuri desfătătoare o trebuinţă ce putea fi împlinită cu puţine, făurim apărări ca pentru nişte lucruri ce eram datori să le săvârşim, ce facem altceva decât ne silim să dăm formă materiilor fără formă? Bine s-a spus apoi despre un astfel de suflet că „şade", căci sufletul care s-a învârtoşat în asemenea judecăţi despre cele spuse s-a lipit de lucrurile de aici ca de nişte idoli şi slujeşte de aici înainte obiceiului, şi nu mai slujeşte adevărului.... .....maica iubirii de plăceri este lăcomia pântecelui, căci aceasta naşte

iubirea de plăceri, dar şi multe din celelalte patimi. Pentru că din aceasta, ca dintr-o rădăcină, puiesc celelalte patimi care, înălţându-se pe încetul ca nişte arbori peste aceea care le-a născut, îşi împing răutăţile până la cer. Iubirea de bani, mânia şi întristarea sunt puii şi mlădiţele lăcomiei pântecelui. Căci lacomul are mai întâi lipsă de bani pentru a-şi sătura pofta care arde pururea şi care totuşi nu poate fi săturată niciodată. Iar faţă de cei ce îl împiedică de la agonisirea banilor, trebuie să-şi aprindă mânia. Când însă mânia nu poate ajunge la ţintă, din pricina slăbiciunii, e urmată neapărat de întristare. De fapt, cel ce se târăşte pe piept şi pe pântece, acela, când are mijloacele care îi împlinesc plăcerile, se târăşte pe pântece, iar când e lipsit de acestea, se târăşte pe piept, unde este mânia. Căci iubitorii de plăceri, când sunt lipsiţi de ele, se înfurie şi se amărăsc.

- Dar mai mult decât din acestea, pornirea spre desfrâu vine din lăcomia pântecelui. Din acest motiv şi firea, voind să arate apropierea acestor patimi, a numit organele de împreunare „cele de sub pântece” (υπογάστρια), arătând înrudirea lor prin vecinătate. Căci dacă slăbeşte această patimă, slăbeşte din sărăcirea celei de deasupra, iar dacă se aprinde şi se întărâtă, de acolo îşi primeşte puterea. Dar lăcomia pântecelui nu numai că o hrăneşte şi o alăptează pe aceasta, ci şi alungă toate virtuţile. Căci stăpânind şi ţinând ea puterea, cad şi se nimicesc toate virtuţile: înfrânarea, cumpătarea, bărbăţia, răbdarea şi toate celelalte. Aceasta a arătat-o Ieremia acoperit, zicând că mai-marele bucătarilor din Babilon a dărâmat de jur-împrejur zidurile Ierusalimului (Ir 52, 12), numind prin mai-marele bucătarilor patima lăcomiei.
- De fapt mâncărurile gustoase şi meşteşugit drese se fac unelte de dărâmare a virtuţii bine întărite, clătinând şi dărâmând statornicia şi tăria ei. Pe de altă parte, precum belşugul alungă virtuţile, tot aşa puţinătatea surpă întăriturile păcatului. Căci aşa cum mai-marele bucătarilor din Babilon a dărâmat zidurile Ierusalimului, adică ale sufletului paşnic, trăgându-l cu meşteşugul bucătăriei spre plăcerile trupului, tot aşa pâinea de orz a israeliţilor, rostogolindu-se, a răsturnat corturile madianiţilor (Jd 7, 13). Fiindcă hrana sărăcăcioasă, rostogolindu-se şi înaintând mult, risipeşte patimile curviei. Căci madianiţii poartă simbolul patimilor curviei, fiindcă ei sunt cei ce au adus desfrânările în Israel şi au amăgit mare mulţime dintre tineri. Şi foarte potrivit zice Scriptura că madianiţii aveau corturi, iar Ierusalimul zid, căci toate cele ce înconjoară virtutea sunt întărite şi sigure, iar cele ce susţin păcatul sunt formă şi cort, nedeosebindu-se întru nimic de nălucire.
- Ţine de sufletul desăvârşit să fie lipsit de griji, şi de cel necredincios să se chinuiască cu ele. Căci despre sufletul desăvârşit s-a spus că este „un crin în mijlocul mărăcinilor” (Cânt 2, 2). Aceasta îl arată vieţuind fără griji între cei apăsaţi de multe griji. Căci crinul şi în Evanghelie este icoana sufletului fără griji. El nu se osteneşte, zice, nici nu toarce, şi e îmbrăcat într-o slavă mai mare

ca a lui Solomon (Mt 6, 28-29). Iar despre cei ce au multă grijă pentru cele trupeşti se zice: „Toată viaţa necredinciosului e înecată în grijă” (Pr 11, 28; *LXX).* Şi, de fapt, e cu adevărat neevlavios lucru să întindem cât ţine viaţa grija pentru cele trupeşti şi să nu arătăm nicio sârguinţă pentru cele viitoare; să cheltuim toată vremea pentru trup, deşi nu are trebuinţă de multă osteneală, iar sufletului, care are atâta putinţă de creştere încât nu-i ajunge toată viaţa pentru desăvârşirea lui, sau să nu-i închinăm nici măcar o vreme cât de scurtă, sau, dacă ni se pare că-i închinăm puţină, să o facem aceasta fără vlagă şi cu nepăsare, amăgiţi de suprafaţa lucrurilor văzute.

- Din pricina aceasta nu ne mulţumim cu cele de neapărată trebuinţă, ci, căutând săturarea, care aduce vătămare vieţii, ne înverşunăm spre tot felul de câştiguri, nevăzând că măsura proprietăţii trebuie să o dea trebuinţa trupului, iar ceea ce trece peste aceasta este urâciune şi nu mai este spre trebuinţă. Căci precum haina măsurată pe trup este şi spre trebuinţă, şi spre podoabă, iar cea care flutură în toate părţile, şi se împleteşte printre picioare, şi se târâie pe pământ, nu numai că este urâtă, dar se mai face şi piedică la orice lucru, la fel agoniseala care întrece trebuinţa trupului este şi piedică spre virtute, şi este şi obiect de batjocură celor ce pot pătrunde firea lucrurilor. Drept aceea, nu trebuie să ţinem seama de cei amăgiţi de lucrurile sensibile, nici să ne luăm fără socoteală după cei împătimiţi de cele pământeşti, fiindcă nu iau aminte la cele spirituale. Căci a crede acestora, socotind că au făcut uz de raţiune când şi-au ales să se bucure de cele de aici, este acelaşi lucru cu a face pe orbi judecători în privinţa culorilor sau pe surzi în privinţa sunetelor muzicale, după ce e ştiut că aceştia sunt lipsiţi de simţurile prin care să poată judeca aceste lucruri. Fiindcă orbi sunt şi cei a căror raţiune, cu care au să judece cele de laudă şi cele fără valoare, e ciuntită de puterile de judecată cele mai de trebuinţă.

- ...vieţuirea potrivit cu firea ne-a fost rânduită aceeaşi nouă şi dobitoacelor de către Făcător. „Iată, v-am dat vouă, zice Dumnezeu către oameni, toată iarba câmpului, ca să fie vouă şi dobitoacelor spre mâncare” (Fc 1, 29). Primind deci împreună cu necuvântătoarele o hrană de obşte, dar stricând-o prin născocirile noastre într-una mai desfătătoare, cum nu vom fi socotiţi, cu drept cuvânt, mai necuvântători decât acelea, dacă dobitoacele rămân între hotarele firii, neclintind nimic din cele rânduite de Dumnezeu, iar noi, oamenii, cinstiţi cu raţiune, am ieşit cu totul din vechea rânduială? Căci care sunt fripturile dobitoacelor, care sunt nenumăratele meşteşuguri ale plăcintarilor şi bucătarilor care stârnesc plăcerile ticălosului de pântece? Oare nu iubesc acelea vechea simplitate mâncând iarbă şi îndestulându-se cu ce se nimereşte şi folosindu-se de apa râurilor, dar şi de aceasta destul de rar? De aceea le sunt puţine şi plăcerile de sub pântece, pentru că nu-şi aprind dorinţele cu nicio mâncare grasă, încât nici nu ştiu totdeauna de deosebirea

între bărbătuş şi femeiuşcă. Căci un singur timp al anului le stârneşte această simţire, când legea firii le-a rânduit împreunarea pentru însămânţarea aceleiaşi specii, spre păstrarea neamului; în cealaltă vreme, aşa de mult se înstrăinează, încât uită cu totul de o astfel de dorinţă. Dar oamenilor, pofta nesăturată după plăcerile desfrânate, odrăslită din belşugul şi felurimea mâncărurilor, le-a semănat dorinţe furioase, neîngăduindu-le patima să se liniştească în nicio vreme.

- ...fiindcă mare este vătămarea ce vine din avuţii, dând imbold tuturor patimilor ca o pricină aducătoare de boli, să smulgem însăşi pricina dacă vrem să purtăm grijă de buna aşezare a sufletului. Să tămăduim patima iubirii de avuţie prin sărăcie. Să fugim de însoţirile cu oamenii netrebnici îmbrăţişând singurătatea, căci petrecerea cu cei deşerţi e vătămătoare şi aduce stricăciune stării de pace. Precum cei ce se află într-un aer purtător de boală se îmbolnăvesc cu siguranţă, aşa cei ce petrec între tot felul de oameni se umplu de răutatea acelora.

- Căci precum se cuvine celor ce se pregătesc pentru jocurile de întrecere să-şi deprindă trupul şi să-şi mişte membrele neîncetat, iar bărbaţilor care se pregătesc pentru luptele atletice să-şi cultive puterea luptătoare şi să se ungă pentru luptele sfinte, aşa se cade începătorilor în evlavie să-şi stăpânească lucrările. Fiindcă e frumos lucru să-şi stăpânească patimile aceia care sunt îmboldiţi de plăcerile cu care au crescut împreună şi care sunt împinşi aproape fără să vrea spre relele din obişnuinţă. Dar aceia care au ajuns la deprinderea virtuţii cu fapta şi se îngrijesc de aici înainte de cele ale cugetului trebuie să-şi păzească cu toată sârguinţa gândul ca nu cumva, fiind stârnit fără rânduială, să fie dus spre ceva nedesăvârşit. Simplu vorbind, străduinţa celor dintâi trebuie să fie aceea de a-şi struni mişcările trupeşti, iar a celor din urmă, de a-şi stăpâni mişcările gândului, ca să se mişte cu bună tocmire numai spre vieţuirea cea înţeleaptă şi să nu-l tragă nicio nălucire lumească de la cugetările dumnezeieşti. Întreaga poftă a cinstitorului de Dumnezeu trebuie să se îndrepte spre ceea ce doreşte, încât să nu se mai găsească vreme ca patimile sale să făurească gânduri de ură faţă de oameni. Pentru că, dacă fiecare patimă, când se mişcă spre ceea ce o stăpâneşte, ţine gândul înlănţuit, de ce n-ar ţine şi râvna virtuţii cugetarea slobodă de celelalte patimi? Căci să ne gândim: „Cu ce sentiment priveşte cel ce se mânie la lucrurile din afară, luptându-se în minte cu faţa celui ce l-a întristat, şi cu ce sentiment le priveşte iubitorul de bani când, răpit de năluciri, se uită la avuţiile materiale? Iar desfrânatul adeseori, chiar aflându-se între mai mulţi, îşi închide simţurile şi luând în el faţa dorită vorbeşte cu ea, uitând de cei de faţă, şi şade ca un stâlp fără de glas, neştiind nimic de cele ce se petrec înaintea ochilor sau se grăiesc în jurul lui, ci, întors spre cele dinlăuntru, este predat întreg nălucirii sale.

- Dacă acestea stăpânesc astfel gândul din pricina patimii, făcând

simţurile să-şi înceteze lucrarea, cu cât mai vârtos nu va face dragostea de înţelepciune mintea să se lepede de lucrurile sensibile şi de lucrarea simţurilor, răpind-o în văzduh şi ocupând-o cu vederea celor inteligibile! Căci precum în cel ce s-a tăiat sau s-a ars nu poate intra alt gând afară de cel al suferinţei care îl stăpâneşte din pricina durerii, tot aşa nici cel ce se gândeşte la ceva cu patimă nu poate să cugete la altceva decât la patima care-i stăpâneşte mintea şi care îi pătrunde tot gândul cu licoarea ei. Fiindcă plăcerea nu primeşte alături de ea durere, nici bucuria întristare, şi nici veselia supărare. De asemenea, câtă vreme stăpâneşte durerea, ea nu primeşte să se apropie plăcerea, nici întristarea nu se însoţeşte cu bucuria, şi nici supărarea nu se amestecă cu veselia. Patimile potrivnice nu se împletesc întreolaltă şi nu se împreună niciodată, nici nu se învoiesc la o întovărăşire prietenească, din pricina înstrăinării şi vrăjmăşiei lor neîmpăcate de la fire. Drept aceea, să nu se tulbure curăţenia virtuţii cu gândurile lucrurilor lumeşti, nici limpezimea contemplaţiei să nu se întunece cu grijile trupeşti, ca chipul filosofiei adevărate, arătându-şi luminata sa frumuseţe, să nu mai fie hulit de gurile îndrăzneţe, nici să se mai facă lucru de râs din pricina neiscusinţei celor ce-l desemnează; ci să fie lăudat dacă nu de oameni, de Puterile de sus şi de Însuşi Stăpânul Hristos, de la Care au cerut şi sfinţii lauda, cum zice marele David, care a călcat peste slava omenească cerând lauda de la Dumnezeu: „De la Tine e lauda mea” (Ps 21, 29), şi iarăşi: „Întru Domnul se va lăuda sufletul meu” (Ps 33, 2). Căci oamenii adeseori ponegresc şi din pizmă cele bune. Dar amfiteatrul de sus judecă lucrurile fără părtinire şi încununează după adevăr cele ce se fac. Prin urmare, acest amfiteatru să-l desfătăm, căci el şi trebuie să fie desfătat prin frumuseţea faptelor. Iar despre oamenii care nu pot răsplăti pe cei ce bine au vieţuit, nici nu vor primi pedeapsa pentru alţii, nu se cade să lungim vorba dacă umbresc din pizmă sau patimă faptele virtuţii, în numele păcatului, şi defăimează viaţa cunoscută lui Dumnezeu şi îngerilor, prin ocări născocite. Căci în vremea răsplătirii nu va veni răsplata bunătăţilor veşnice, celor ce bine au vieţuit, de la părerea oamenilor, ci de la adevărul însuşi al celor săvârşite în viaţă. De aceste bunătăţi fie să avem parte noi toţi, prin harul şi iubirea de oameni ale Domnului nostru Iisus Hristos, Căruia fie slava împreună cu Tatăl şi cu Duhul Sfânt, acum şi pururea şi în veacurile nemărginite ale vecilor. Amin.

MARCU ASCETUL

Postul nu trebuie să trezească mândrie. „Cine e mândru nu se cunoaşte pe sine. Căci de s-ar cunoaşte pe sine şi prostia care se cuprinde în el, nu s-ar mai mândri. Iar cine nu se cunoaşte pe sine, cum poate să cunoască pe Dumnezeu?

Despre legea duhovnicească, în 200 de capete

- Tot binele e dăruit de Dumnezeu cu un rost oarecare şi cel ce-l primeşte cu această credinţă nu-l va pierde.
- Credinţa neclintită este turn întărit. Iar Hristos Se face toate celui ce crede.
- Orice plănuire a ta să o începi cu Cel ce este începutul a tot binele, ca să fie după voia lui Dumnezeu ceea ce ai de gând să faci.
- Roagă pe Dumnezeu să deschidă ochii inimii tale, şi vei vedea folosul rugăciunii şi al citirii.
- Nu te face ucenic al celui ce se laudă pe sine, ca nu cumva, în loc de smerita cugetare, să înveţi mândria.
- Să nu te înalţi întru inima ta pentru că înţelegi cele zise în Scripturi, ca să nu cazi cu mintea în duhul hulirii.
- Să nu te înalţi când verşi lacrimi în vremea rugăciunii, căci Hristos este Cel ce S-a atins de ochii tăi de ai putut vedea cu mintea.
- Este o zdrobire de inimă lină şi folositoare, spre înmuierea ei; şi este alta, ascuţită şi vătămătoare, spre pedepsirea ei
- Când îţi aduci aminte de Dumnezeu, înmulţeşte rugăciunea, ca, atunci când Îl vei uita, Domnul să-Şi aducă aminte de tine.
- Citind dumnezeieştile Scripturi, cugetă la cele ascunse într-însele; „Căci câte mai înainte s-au scris, toate zice spre a noastră învăţătură s-au scris” (Rm 15, 4).
- După cum din cuvinte şi lucruri se vede cugetul, tot aşa se vede din faptele bune ale inimii răsplata viitoare
- Inima milostivă e vădit că va primi milostivire; iar cea care nu este aşa, pe cele dimpotrivă
- Pe cel ce îşi ascunde defăimarea şi ocara punând înainte laude, cu greu îl pot descoperi cei mai simpli. Asemenea acestuia este şi cel ce sub chipul smereniei e plin de slava deşartă. Aceştia, acoperind multă vreme adevărul cu minciuna, în cele din urmă sunt daţi totuşi pe faţă prin fapte.

- Este o mustrare din răutate sau din răzbunare, şi este alta întru frica de Dumnezeu şi pentru adevăr.
- Pe cel ce a încetat de-a mai păcătui şi s-a pocăit nu-l mai mustra; iar de zici că pentru Dumnezeu îl mustri, mai întâi descoperă-ţi păcatele tale.
- Cel ce crede în răsplata lui Hristos, pe măsura credinţei sale rabdă bucuros toată nedreptatea.
- Cel ce se roagă pentru oamenii ce-l nedreptăţesc îi înspăimântă pe draci; iar cel ce se luptă cu cei dintâi e rănit de cei de al doilea.
- Tot binele vine de la Domnul, după o anumită orânduire, şi pleacă pe ascuns de la cei nemulţumitori, nerecunoscători şi leneşi.
- Ocara de la oameni aduce întristare inimii, dar se face pricină de curăţie celui ce o rabdă.
- Neştiinţa îndeamnă la împotrivire faţă de cele ce sunt de folos şi, neruşinându-se, sporeşte numărul păcatelor.
- Arată-te Stăpânului cu cugetul tău. „Căci omul caută la faţă, pe când Dumnezeu priveşte în inimă” (1 Rg 16, 7).
- Nu cugeta şi nu face nimic fără un scop plăcut lui Dumnezeu. Căci cel ce călătoreşte fără scop va osteni în zadar.
- Întâmplarea dureroasă face pe înţelept să-şi aducă aminte de Dumnezeu, şi întristează pe măsura ei pe cel ce a uitat de Dumnezeu.
- Ia seama la relele tale, nu la ale altuia; şi nu se va jefui de tâlhari casa de lucru a minţii tale.
- Cel ce nu poartă grijă, după puterea lui, de toate virtuţile săvârşeşte un păcat anevoie de iertat; dar rugăciunea şi milostenia întorc pe cei ce nu poartă de grijă.
- Multe sunt sfaturile aproapelui spre ceea ce este de folos; dar nimănui nimic nu i se potriveşte aşa de mult ca judecata conştiinţei sale.
- Când cauţi tămăduire, ia seama la conştiinţă, şi tot ce-ţi va spune ea fă, şi vei avea folos.
- Dumnezeu şi conştiinţa ştiu cele ascunse ale fiecăruia, deci prin acestea să primim îndreptarea.
- Omul încearcă câte poate după voia sa; iar Dumnezeu le sfârşeşte după dreptate.
- De vrei să primeşti laudă de la oameni, iubeşte mai întâi mustrarea pentru păcate.
- Cel ce laudă pe aproapele în chip făţarnic îl va osândi după o vreme şi va fi el însuşi ruşinat.
- Omul sfătuieşte pe aproapele precum ştie; iar Dumnezeu lucrează în cel ce aude, precum acela a crezut.

- Cel ce disprețuiește cunoștința și se laudă cu lipsa de învățătură nu e simplu numai în cuvânt, ci și în cunoștință.
- Cuvintele dumnezeiești Scripturi citește-le prin fapte și nu le întinde în vorbe multe, îngâmfându-te în deșert cu simpla lor înțelegere.
- Cel ce a lăsat fapta și se reazemă pe cunoștința simplă ține, în loc de sabie cu două tăișuri, toiag de trestie care, în vreme de război, cum zice Scriptura (Is 36, 6), găurește mâna și strecoară în ea otrava firii înainte de cea a vrăjmașilor.
- Cel ce a împlinit o poruncă să aștepte ispita pentru ea. Căci dragostea față de Hristos se probează prin cele potrivnice.
- Să nu disprețuiești a avea grijă de gânduri. Căci lui Dumnezeu nu I se ascunde niciun gând.
- Față de încercările care vin, mulți s-au împotrivit în multe chipuri. Dar fără rugăciune și pocăință nimeni n-a scăpat de asuprire.
- Cele rele își primesc putere una de la alta; de asemenea și cele bune cresc una prin alta, și pe cel părtaș de ele îl mână și mai mult înainte.
- Diavolul disprețuiește păcatele cele mici, căci altfel nu poate conduce spre cele mai mari.
- Pricina a tot păcatul este slava deșartă și plăcerea. Cel ce nu le urăște pe acestea nu va dezrădăcina patima.
- Cel ce se mânie pe aproapele pentru avuție, pentru slavă sau plăcere încă n-a cunoscut că Dumnezeu chiverniseşte lucrurile întru dreptate.
- Precum Dumnezeu a împărțit fiecăreia dintre cele văzute ceea ce e potrivit cu firea ei, așa a împărțit și gândurile omenești, fie că vrem, fie că nu vrem.
- Dacă cineva, păcătuind în chip vădit și nepocăindu-se, n-a pătimit nimic până la moarte, socotește că judecata lui va fi fără milă acolo.
- De ai fost păgubit, sau ocărât, sau prigonit de cineva, nu lua în seamă cele de față, ci așteaptă cele viitoare; și vei afla că acela ți-a fost pricină de multe bunătăți nu numai în vremea de aici, ci și în veacul viitor.
- De nu vrei să pătimești răul, să nu vrei nici să-l faci, pentru că lucrul dintâi urmează neapărat celui de al doilea. „Căci ce seamănă fiecare, aceea va și secera” (Ga 6, 8).
- Păcătuind, să nu învinovățești fapta, ci gândul. Căci dacă mintea nu o lua înainte, nu i-ar fi urmat trupul.
- Cel ce, în același timp, laudă pentru unele pe aproapele, iar pentru altele îl vorbește de rău e stăpânit de slava deșartă și de pizmă. Prin laude încearcă să-și ascundă pizma, iar prin vorbele rele se înfățișează pe sine mai bun decât acela.
- Cel care cere iertare de păcate iubește smerenia cugetului. Iar cel ce

osândește pe altul își pecetluiește relele sale.

- Slăbănogul pogorât prin acoperiș (Lc 5, 19) este păcătosul mustrat de credincioși pentru Dumnezeu și care primește iertarea pentru credința acelora.
- Mai bine este a ne ruga cu evlavie pentru aproapele decât a-l mustra pentru tot lucrul.
- Cel ce se pocăiește așa cum se cuvine e luat în râs de nebuni. Dar aceasta să-i fie semn de bună plăcere la Dumnezeu.
- Gândește-te că patimile de ocară sunt douăsprezece. Dacă iubești cu voia pe una din ele, aceea va umple locul celor unsprezece.
- Cel ce caută lauda e supus patimii, și cel ce se plânge de necaz iubește plăcerea.
- Bărbatul îndelung răbdător are multă cumințenie; asemenea și cel ce-și apropie urechea de cuvintele înțelepciunii.
- Celui învârtoșat la inimă nu-i folosește cuvântul unei cunoștințe mai subțiri, pentru că, dacă nu e înfricat, nu primește durerile pocăinței.
- Omului blând îi folosește credincioșia, căci îl face să nu ispitească îndelunga răbdare a lui Dumnezeu și să nu se rănească prin neascultare deasă.
- Nu voi să auzi răutățile străine; căci printr-o asemenea voință de-a auzi se sapă și în tine trăsăturile răutăților.
- Dacă îți intră în urechi cuvinte urâte, mânie-te pe tine însuți, și nu pe cel ce le grăiește. Căci dacă urechea e rea, rău e și cel care o poartă.
- De vezi pe cineva că te laudă cu fățărnicie, așteaptă la vremea sa ocară de la el.
- Când pentru vreo binefacere trupească lauzi pe vreun om ca bun, uitând de Dumnezeu, același om pe urmă ți se va arăta că e rău.
- Tot binele vine de la Dumnezeu după orânduirea Lui; și cei care fac un lucru bun sunt slujitorii Lui.
- Neegalitatea gândurilor aduce schimbările stărilor proprii. Căci Dumnezeu a rânduit în chip potrivit ca să vină, după cele de voie, cele fără de voie.
- Zăbovește în cuget, și nu vei osteni în încercări.
- Roagă-te să nu-ți vină încercare; iar când vine, primește-o ca pe a ta, nu ca pe una străină.
- Ia-ți gândul de la orice lăcomie, și atunci vei putea să vezi uneltirile diavolului.
- Când mintea iese din grijile trupești, vede, în măsura în care iese, lucrăturile vrăjmașilor.
- Nu voi să auzi de nenorocirea dușmanilor; căci cei ce ascultă cu

plăcere asemenea cuvinte mănâncă roadele plănuirii lor.

- Unii numesc înţelepţi pe cei ce deosebesc lucrurile sensibile. Dar înţelepţi sunt cei ce stăpânesc voile lor.
- Nu se înfiripă nor fără adiere de vânt, şi nu se naşte patimă fără gând.
- Dumnezeu judecă faptele după intenţiile lor. Căci zice: „Să-ţi dea ţie Domnul după inima ta” (Ps 19, 4).
- Cel ce a cunoscut voia lui Dumnezeu şi o împlineşte după putere, prin osteneli mici scapă de cele mari.
- Cel ce vrea să biruiască ispitele fără rugăciune şi răbdare nu le va depărta de la sine, ci mai tare se va încâlci în ele.
- Domnul e ascuns în poruncile Sale. Şi cei ce-L caută pe El Îl găsesc pe măsura împlinirii lor.
- Conştiinţa bună se află prin rugăciune, iar rugăciunea curată, prin conştiinţă. Căci una are trebuinţă de alta, prin fire.
- Fă totdeauna binele după putere. Iar în vremea lucrului mai mare, nu te întoarce spre cel mai mic. „Căci cel ce se întoarce înapoi, zice, nu este vrednic de Împărăţia cerurilor” (Lc 9, 62).
- Iacob a făcut lui Iosif haină pestriţă (Fc 37, 3). Iar Domnul dăruieşte celui blând cunoştinţa adevărului, precum s-a scris: „Domnul va învăţa pe cei blânzi căile Sale” (Ps 24, 10).

Despre cei ce-şi închipuie că se îndreptăţesc din fapte, în 226 de capete

- Domnul, vrând să arate că orice poruncă e o datorie, iar, pe de altă parte, că înfierea se dă oamenilor în dar pentru sângele Său, zice: „Când veţi fi făcut toate cele poruncite vouă, ziceţi: „Slugi netrebnice suntem şi ceea ce am fost datori să facem, aceea am făcut” (Lc 17, 10). Deci Împărăţia cerurilor nu este plata faptelor, ci harul Stăpânului, gătit slugilor credincioase.
- Robul nu cere slobozirea ca plată, ci mulţumeşte pentru ea, ca un îndatorat, şi o primeşte în dar.
- Cel ce Îl cinsteşte pe Stăpânul împlineşte cele poruncite. Iar greşind sau neascultând, rabdă urmările care i se cuvin.
- Dacă eşti iubitor de învăţătură, fă-te iubitor şi de osteneală. Căci simpla cunoştinţă îngâmfă pe om.
- Încercările care ne vin pe neaşteptate ne învaţă, cu bun rost, să fim

iubitori de osteneală şi ne atrag, chiar dacă nu vrem, la pocăinţă.

- Necazurile care vin asupra oamenilor sunt roadele păcatelor proprii. Iar dacă le răbdăm prin rugăciune, ne vom bucura iarăşi de venirea lucrurilor bune.
- Toţi aceia care, pentru faptul că se nevoiesc, disprețuiesc pe cei mai nebăgători de seamă socotesc că se îndreaptă din fapte trupeşti. Şi toţi cei care, rezemându-se pe simpla cunoştinţă, nesocotesc pe cei lipsiţi de cunoştinţă se găsesc cu mult mai neînţelepţi decât aceia.
- Cunoştinţa fără faptele care urmează din ea nu e sigură, chiar dacă e adevărată. Căci fapta este întărirea oricărui lucru.
- Cel ce vrea să facă ceva şi nu poate e socotit de către cunoscătorul de inimi, Dumnezeu, ca şi când ar fi făcut. Iar aceasta trebuie să o înţelegem atât cu privire la cele bune, cât şi la cele rele.
- Unii, neîmplinind poruncile, socotesc că ei cred drept. Alţii, împlinindu-le, aşteaptă Împărăţia ca o plată datorată. Şi unii, şi alţii greşesc faţă de adevăr.
- Stăpânul nu datorează plată robilor; dar, iarăşi, nici cei ce nu slujesc drept nu dobândesc slobozenia.
- Cel ce se înfrânează se reţine de la lăcomia pântecelui; cel ce disprețuieşte avuţia, de la zgârcenie; cel liniştit, de la vorbărie; cel curat, de la iubirea de plăceri; cel cuviincios, de la desfrânare; cel ce se ajunge cu ce are, de la iubirea de argint; cel blând, de la tulburare; cel cu cuget smerit, de la slava deşartă; cel supus, de la iubirea de vrajbă; cel ce mustră, de la făţărie. De asemenea, cel ce se roagă e străin de deznădejde; săracul, de multă avuţie; mărturisitorul, de tăgăduire; mucenicul, de slujirea la idoli. Vezi cum toată virtutea săvârşită până la moarte nu e altceva decât reţinerea de la păcat? Iar reţinerea de la păcat e un lucru al firii, nu ceea ce aduce răsplata Împărăţiei.
- Trupul poftește împotriva duhului, şi duhul împotriva trupului" (Ga 5, 17). Iar cei ce umblă în duh nu vor împlini pofta trupului.
- Rugăciunea încă se numeşte virtute, deşi e maica virtuţilor. Căci le naşte pe acelea prin împreunarea cu Hristos.
- Când auzi că „cei de pe urmă vor fi întâi şi cei dintâi vor fi pe urmă" (Mt 19, 30; 20, 16), înţelege pe cei părtaşi de virtuţi şi pe cei părtaşi de dragoste. Căci iubirea e cea din urmă dintre virtuţi, după rând, dar e cea dintâi dintre toate, după cinste, vădindu-le pe cele care s-au născut înaintea ei ca fiind cele de pe urmă.
- Păcat spre moarte este tot păcatul nepocăit. Chiar de s-ar ruga un sfânt pentru un asemenea păcat al altuia, nu e auzit.
- Mare virtute e a răbda cele ce vin asupra noastră şi a iubi pe cei ce ne urăsc, după cuvântul Domnului (Mt 5, 44).
- Dovada iubirii nefăţărite e iertarea nedreptăţilor.
- Nu vei pierde nimic din tot ce vei ierta pentru Domnul, căci la timpul

cuvenit îţi vor veni înmulţite.

- Răbdarea necazurilor e semnul cunoştinţei adevărate; la fel, neînvinovăţirea oamenilor pentru nenorocirile tale proprii.
- Cel ce face binele şi caută răsplata nu sluje?te lui Dumnezeu, ci voii sale.
- Căci celor botezaţi în Hristos li s-a dăruit harul în chip tainic; dar el lucrează în ei pe măsura împlinirii poruncilor. Harul nu încetează de a ne ajuta în chip ascuns; dar atârnă de noi să facem sau să nu facem binele pentru care avem putere.
- Mai întâi harul trezeşte în chip dumnezeiesc conştiinţa. Aceasta îi face şi pe cei făcători de rele să se căiască şi să placă lui Dumnezeu.
- El e ascuns de asemenea în învăţătura ce ne-o dă aproapele. Iar uneori se iveşte în cuget şi prin citire; sau învaţă mintea prin cugetarea naturală despre adevărul lui. Dacă deci nu vom ascunde talantul acestei cugetări, vom intra în chip simţit întru bucuria Domnului.
- Dacă vei înţelege ce zice Scriptura, că „În tot pământul stăpânesc judecăţile lui Dumnezeu" (Ps 104, 7), orice întâmplare ţi se va face învăţător spre cunoştinţa de Dumnezeu.
- Fiecare întâmpină ceea ce îi vine, după ideea sa. Dar numai Dumnezeu ştie cum i se potriveşte fiecăruia ceea ce îi vine.
- Când suferi vreo ocară de la oameni, cugetă îndată la slava ce-ţi va veni de la Dumnezeu (In 5, 44). Şi ocara te va lăsa neîntristat şi netulburat; iar slava, credincios şi nesupus osândei, când va veni.
- Nu respinge învăţătura, chiar dacă eşti foarte cuminte. Căci iconomia lui Dumnezeu e mai folositoare ca înţelepciunea noastră.
- Când mintea, dobândind bărbăţie în Domnul, desface sufletul de obişnuinţe învechite, atunci inima e chinuită de minte şi de patimă ca de nişte călăi care o trag încoace şi încolo.
- Precum fuga în timpul iernii sau sâmbăta (Mt 24, 20) aduce durere trupului şi întinare sufletului, la fel răscoala patimilor în trupul îmbătrânit şi în sufletul sfinţit.
- Cunoştinţa adevărată s-a dăruit oamenilor de către Dumnezeu ca har înainte de har; şi ea învaţă pe cei ce se împărtăşesc de ea să creadă, înainte de toate, în Cel ce le-a dăruit-o.
- Când diavolul vede că mintea s-a rugat din inimă, aduce ispite mari şi răutăcios uneltite. Căci nu vrea să stingă virtuţi mici prin ispite mari.
- Roagă-te stăruitor la orice lucru, ca unul ce nu poţi face nimic fără ajutorul lui Dumnezeu.
- Dacă, potrivit Scripturii, tot ce ni se întâmplă fără voie îşi are pricina în cele săvârşite cu voia, nimeni nu e atât de duşman omului ca el însuşi.
- Cel blând pentru Dumnezeu e mai înţelept decât cei înţelepţi, şi cel

smerit cu inima e mai puternic decât cei puternici. Căci ei poartă jugul lui Hristos întru cunoştinţă (Mt 11, 29).

- Cugetarea smerită nu e o osândire a noastră din partea conştiinţei, ci cunoştinţa harului lui Dumnezeu şi a compătimirii Lui.
- Harul Duhului e unul şi neschimbat; dar lucrează în fiecare precum voieşte.
- Când vezi pe cineva îndurerat de multe ocări, cunoaşte că, după ce s-a umplut de gânduri de-ale slavei deşarte, seceră acum cu scârbă spicele semințelor din inimă.
- Cel ce s-a bucurat de plăcerile trupeşti mai mult decât trebuie va plăti prisosul cu osteneli însutite.
- În durerile fără voie se ascunde mila lui Dumnezeu, care atrage la pocăinţă pe cel ce le rabdă şi izbăveşte de muncile veşnice.
- Frica gheenei şi dragostea Împărăţiei dau puterea de a răbda necazurile. Iar aceasta nu vine de la noi înşine, ci de la Cel ce cunoaşte gândurile noastre.
- Cel ce crede în cele viitoare se înfrânează de la plăcerile de aici, fără a face pe învăţătorul. Iar cel care nu crede caută plăcerea şi fuge de durere.
- Cel ce cunoaşte adevărul nu se împotriveşte necazurilor care vin asupra lui. Căci ştie că-l conduc pe om spre frica de Dumnezeu.
- Întâmplările dureroase vin asupra noastră pentru păcatele făcute mai înainte, fiecare greşeală aducând după sine ceea ce se leagă de firea ei.
- Cel ce cunoaşte şi ştie adevărul nu se mărturiseşte lui Dumnezeu prin amintirea celor săvârşite, ci prin răbdarea celor ce vin pe urmă asupra lui.
- Când respingi durerea şi ocara, nu făgădui că te vei pocăi prin alte virtuţi. Căci slava deşartă şi fuga de dureri obişnuiesc să slujească păcatului chiar şi prin cele de-a dreapta (prin virtuţi).
- Precum virtuţile obişnuiesc să se nască din dureri şi din ocări, aşa păcatele se nasc din plăceri şi laude.
- Orice plăcere trupească vine dintr-o lenevire de mai înainte. Iar lenevia se naşte din necredinţă.
- Cel ce-şi loveşte voia cu supunerea şi cu rugăciunea este luptător cu bun meşteşug, văzând lupta mintală pe care o poartă prin reţinerea de la cele supuse simţurilor.
- Cel ce ascultă cu dragoste de adevăr scoate folos din amândouă părţile: pentru cele bune primind mărturie, se face şi mai grabnic la ele; pentru cele rele fiind mustrat, e silit să se pocăiască. După sporirea noastră trebuie să ne fie şi viaţa; şi după viaţă suntem datori să înălţăm lui Dumnezeu rugăciunile noastre.
- Cel ce se luptă cu oamenii de frica relei pătimiri şi a ocărilor, acela sau va pătimi aici necazuri şi mai multe, sau va fi muncit fără milă în veacul viitor.

- Cele spuse la plural se fac tuturor de folos, arătând fiecăruia în conştiinţă cele ale sale.
- Nu vorbi cu două limbi, într-un fel arătându-te cu cuvântul, şi într-alt fel aflându-te cu conştiinţa. Căci pe unul ca acesta Scriptura îl pune sub osândă (Sir 28, 15)
- Adeseori cel ce spune adevărul e urât de cei fără de minte, după Apostol (In 8, 40). Iar cel făţarnic este iubit. Dar niciuna dintre aceste răsplăţi nu ţine multă vreme. Căci Domnul va răsplăti fiecăruia, la vremea sa, ceea ce trebuie.
- Atotvăzătorul Dumnezeu precum dă răsplătiri cuvenite faptelor noastre, aşa şi cugetelor, şi gândurilor noastre celor de bunăvoie.
- Iubitorul de plăcere se întristează de dojeniri şi de strâmtorări; iar iubitorul de Dumnezeu, de laude şi de prisosiri.
- Când vrei să descurci un lucru încurcat, caută în privinţa lui ce place lui Dumnezeu, şi vei afla dezlegarea folositoare.
- Când Dumnezeu binevoieşte să se facă un lucru, toată zidirea ajută să se împlinească. Dar când El nu binevoieşte, se împotriveşte şi zidirea.
- Cel ce se împotriveşte necazurilor se războieşte fără să ştie cu porunca lui Dumnezeu. Iar cel ce le primeşte întru cunoştinţă adevărată, acela rabdă pe Domnul, cum zice Scriptura.
- Frica de Dumnezeu ne sileşte să luptăm cu păcatul. Iar luptând noi, însuşi harul lui Dumnezeu îl surpă.
- Fără zdrobirea inimii e cu neputinţă să ne izbăvim cu totul de păcat. Iar inima se zdrobeşte prin înfrânarea de la trei lucruri: de la somn, de la hrană şi de la lenevirea trupească. Căci prisosinţa acestora sădeşte iubirea de plăcere; iar iubirea de plăcere primeşte gândurile rele. Pe de altă parte, ea se împotriveşte atât rugăciunii, cât şi slujirii cuvenite.
- Pe cel ce nu ascultă de un cuvânt nu-l sili cu ceartă; ci câştigul pe care el l-a lepădat adună-ţi-l ţie. Căci hotărârea de a nu pune răul la inimă îţi va folosi mai mult decât îndreptarea lui.
- Când vătămarea ce izvorăşte de la unul se întinde la mulţi, nu trebuie să ai îndelungă-răbdare, nici să cauţi folosul tău, ci al celor mulţi, ca să se mântuiască. Căci e mai folositoare virtutea multora decât cea a unuia.
- Tot cuvântul lui Hristos descoperă mila şi dreptatea şi înţelepciunea lui Dumnezeu, şi toarnă prin auz puterea lor în cei ce ascultă cu plăcere. Dar cei nemilostivi şi nedrepţi, ascultând fără plăcere, nu au putut cunoaşte înţelepciunea lui Dumnezeu, ba L-au şi răstignit pe Cel ce o grăia. Deci să băgăm şi noi de seamă de ascultăm cu plăcere de El. Căci chiar El a zis: „Cel ce Mă iubeşte pe Mine va păzi poruncile Mele şi va fi iubit de Tatăl Meu şi Eu îl voi iubi pe el şi Mă voi arăta lui" (In 14, 21). Vezi cum a ascuns arătarea Sa în porunci? Dar dintre toate poruncile, cea mai cuprinzătoare este dragostea către Dumnezeu şi către aproapele. Iar aceasta ia fiinţă din înfrânarea de la

cele materiale și din liniștirea gândurilor.

DIADOH AL FOTICEEI

Cuvânt ascetic despre viața morală, despre cunoștință și despre dreapta socoteală duhovnicească, împărțit în 100 de capete

- Răul nu este în fire, nici nu este cineva rău prin fire. Căci Dumnezeu nu a făcut ceva rău. Când însă cineva, din pofta inimii, aduce la o formă ceea ce nu are ființă, atunci aceea începe să fie ceea ce vrea cel ce face aceasta.
- Libertatea voinței se arată în voirea sufletului rațional, care e gata să se miște spre orice ar vrea. Pe aceasta să o convingem să fie gata numai spre bine, ca prin amintirile cele bune să nimicim totdeauna pomenirea răului.
- ...să smulgem într-o pornire nemânioasă dreptatea de la cei ce îndrăznesc să o necinstească. Căci râvna evlaviei își arată biruința nu urând pe cineva, ci mustrându-l.
- ...nimic nu e mai sărac decât cugetarea care, stând afară de Dumnezeu, filosofează despre Dumnezeu.
- Atât înțelepciunea, cât și cunoștința, cât și celelalte daruri dumnezeiești sunt ale unuia și aceluiași Duh Sfânt. Dar fiecare din ele își are lucrarea sa deosebită. De aceea, unuia i s-a dat înțelepciune, altuia cunoștința întru același Duh, mărturisește Apostolul (1 Co 12, 8). Cunoștința leagă pe om de Dumnezeu prin experiență, dar nu îndeamnă sufletul să cuvânteze despre lucruri.
- Cel ce se iubește pe sine nu poate iubi pe Dumnezeu. Dar cel ce nu se iubește pe sine, din pricina bogăției covârșitoare a iubirii lui Dumnezeu, Îl iubește pe Dumnezeu, fiindcă unul ca acesta nu caută niciodată slava sa, ci pe a lui Dumnezeu.
- Rănile primite de trup dacă s-au înăsprit și s-au umplut de murdărie nu simt lucrarea leacului; dar după ce sunt curățate simt lucrarea leacului, ajungând prin el la tămăduire desăvârșită. Așa și sufletul: câtă vreme e neîngrijit și acoperit în întregime de lepra voluptății, nu poate simți frica lui Dumnezeu, chiar dacă i-ar vesti cineva neîncetat judecata înfricoșată și aspră a lui Dumnezeu. Dar când începe să se curețe în multa luare-aminte, simte frica

lui Dumnezeu ca pe un leac adevărat al vieţii, care, mustrându-l, îl arde ca într-un foc fără durere. Pe urmă, curăţându-se treptat, ajunge la curăţarea desăvârşită, sporind în dragoste pe măsură ce se micşorează frica din el.

- Credinţa fără faptă şi fapta fără de credinţă vor fi la fel de lepădate. Căci credinciosul trebuie să-şi arate credinţa aducând Domnului fapte. Pentru că nici părintelui nostru Avraam nu i s-ar fi socotit credinţa spre dreptate dacă nu ar fi adus pe fiul său ca rod al ei.
- Cei ce se nevoiesc trebuie să-şi păstreze cugetarea pururea netulburată, ca mintea, deosebind gândurile ce trec prin ea, pe cele bune şi trimise de Dumnezeu să le aşeze în cămările amintirii, iar pe cele întunecoase şi drăceşti să le arunce afară din jitniţele firii. Căci atunci când marea e liniştită, pescarii văd până în adâncuri, încât nu le scapă aproape niciunul din peştii care mişună acolo. Dar când e tulburată de vânturi, ascunde în negura tulburării ceea ce lasă cu prisosinţă să fie văzut când e liniştită şi limpede.
- Numai Duhul Sfânt poate să cureţe mintea. Căci de nu va intra Cel puternic să dezarmeze şi să lege pe tâlhar, nu se va slobozi nicidecum prada. Deci se cade ca prin toate şi mai ales prin pacea sufletului să dăm odihnă Duhului Sfânt în noi, ca să avem sfeşnicul cunoştinţei luminând în noi totdeauna. Căci răspândindu-şi el neîncetat lumina în cămările sufletului, nu numai că se fac arătate în minte acele mici şi întunecate atacuri (momeli) ale dracilor, ci se şi slăbesc, fiind date pe faţă de lumina aceea sfântă şi slăvită.
- Când mintea noastră începe să simtă harul Preasfântului Duh, Satana caută şi el să ne mângâie sufletul printr-o simţire la aparenţă plăcută, aducând peste noi, în vremea liniştirii de noapte, o adiere asemenea unui somn foarte uşor. Dar dacă mintea va fi găsită ţinând în pomenire fierbinte sfântul nume al Domnului Iisus şi va folosi preasfântul şi slăvitul nume al Lui ca pe o armă împotriva înşelăciunii, se va depărta amăgitorul viclean. Însă de aici înainte se va aprinde statornic împotriva sufletului.
- Alta este dragostea naturală a sufletului, şi alta cea care vine în el de la Duhul Sfânt. Cea dintâi e moderată şi e pusă în mişcare şi de voinţa noastră, atunci când vrem. De aceea şi e răpită cu uşurinţă de duhurile rele când nu ţinem cu tărie la hotărârea noastră. Cealaltă aşa de mult aprinde sufletul de dragostea către Dumnezeu, încât toate părţile lui se lipesc de dulceaţa negrăită a acestei iubiri, printr-o afecţiune de o simplitate infinită. Căci mintea, umplându-se atunci de lucrarea duhovnicească, se face ca un izvor din care ţâşnesc dragostea şi bucuria.
- Visele care sunt trimise sufletului de iubirea lui Dumnezeu sunt mărturiile neînşelătoare ale unui suflet sănătos. De aceea nu trec de la o înfăţişare la alta, nici nu îngrozesc simţirea, nici nu aduc râsul sau plânsul aşa, deodată. Ci se apropie de suflet cu toată blândeţea, umplându-l de bucurie duhovnicească. De aceea şi după ce s-a trezit trupul din somn, sufletul caută cu mult dor să prelungească bucuria visului. Dar în nălucirile aduse de draci

totul se întâmplă dimpotrivă. Ele nici nu rămân la aceeaşi înfăţişare, nici nu arată multă vreme o formă netulburată. Căci ceea ce nu au dracii din voie liberă, ci împrumută numai din dorinţa de a amăgi, nu poate să-i îndestuleze pentru multă vreme. De aceea spun lucruri mari şi ameninţă cumplit, luându-şi adeseori chip de ostaşi; iar uneori şi cântă în suflet cu strigăt. Dar mintea recunoscându-i din aceste semne, când e curată, trezeşte trupul, iar uneori se şi bucură fiindcă a putut cunoaşte viclenia lor. De aceea, văzându-i adeseori chiar în vis, îi înfurie grozav. Dar se întâmplă uneori că nici visele bune nu aduc bucurie sufletului, ci aşază în el o întristare dulce şi lacrimi fără durere. Iar aceasta se întâmplă celor ce au înaintat mult în smerenia cugetării.

- Am arătat, precum am auzit de la cei ce au făcut experienţa, deosebirea dintre visele bune şi cele rele. Ne va ajunge însă pentru sporirea la cât de multă virtute să nu ne încredem nicidecum în nicio nălucire. Căci visele de cele mai multe ori nu sunt nimic altceva decât chipuri ale gândurilor, sau, precum am zis, batjocoriri ale dracilor. Chiar dacă ni s-ar trimite vreodată de către bunătatea lui Dumnezeu vreo vedere şi n-am primi-o, nu S-ar supăra pentru aceasta preadoritul Domn Iisus pe noi. Căci ştie că facem aceasta pentru vicleşugurile dracilor. Desigur, deosebirea arătată mai înainte este precisă. Dar se întâmplă că sufletul, întinându-se pe nesimţite din pricină că e furat de vreun gând (lucru de care cred că nimeni nu e cruţat), nu mai poate distinge precis şi crede celor care nu sunt bune, ca şi cum ar fi bune.
- Să luăm următoarea pildă pentru înţelegerea lucrului: O slugă e chemată de stăpân noaptea, la poarta curţii, după o lipsă îndelungată; dar ea necunoscându-l precis, nu-i deschide uşa, căci se teme ca nu cumva, înşelând-o asemănarea glasului, să se facă pierzătoare a lucrurilor ce i-au fost încredinţate de stăpân. Domnul acesteia nu numai că nu se va mânia pe ea când se va face ziuă, ci o va învrednici de multe laude, fiindcă a socotit că şi vocea stăpânului este înşelăciune şi n-a voit să piardă lucrurile lui.
- Înfrânarea este un nume de obşte, care se adaugă la numele tuturor virtuţilor. Deci cel ce se nevoieşte trebuie să se înfrâneze în toate. Căci precum orice mădular al omului, chiar dacă e dintre cele mai mici, de va fi tăiat face urâtă întreaga înfăţişare a omului, fie cât de mic mădularul care lipseşte, tot aşa cel ce neglijează chiar şi numai o singură virtute strică toată frumuseţea înfrânării fără să ştie. Se cuvine deci să ne ostenim nu numai pentru virtuţile trupeşti, ci şi pentru cele care pot curăţa omul nostru cel dinlăuntru. Căci ce folos va avea cel ce-şi păzeşte trupul feciorelnic, dacă sufletul şi-l lasă să desfrâneze cu dracul neascultării? Sau cum se va încununa cel ce s-a înfrânat de la lăcomia pântecelui şi de la toată pofta trupească, dar n-a avut grijă de închipuirea de sine şi de iubirea de slavă şi n-a răbdat nici cel mai mic necaz, care e măsura cu care se va măsura lumina dreptăţii celor ce au împlinit faptele dreptăţii în duh de smerenie?
- Cei ce se nevoiesc trebuie să urască toate patimile neraţionale în aşa

fel, încât să le ajungă ura faţă de ele o adevărată obişnuinţă. Dar înfrânarea de mâncăruri trebuie să o păzească în aşa fel, ca să nu câştige careva vreo scârbă faţă de vreuna din ele. Acesta ar fi un lucru vrednic de osândă şi cu totul drăcesc. Căci nu ne înfrânăm de la ele fiindcă ar fi vrednice de ocară (să nu fie!), ci ca, depărtându-ne de multele mâncări, să pedepsim cu dreaptă măsură mădularele aprinse ale trupului; apoi, ca să avem destul prisos ca să-l putem da săracilor drept semn al dragostei adevărate.

- A mânca şi a bea din toate cele puse înainte, mulţumind lui Dumnezeu, nu este ceva care se împotriveşte canonului cunoştinţei. Căci toate, zice, erau bune foarte (Fc 1, 31). Dar a te înfrâna cu bucurie de la cele multe şi dulci este un lucru şi mai potrivit cu dreapta socoteală şi cu cunoştinţa. Însă n-am putea dispreţui cu bucurie lucrurile dulci de aici dacă n-am gusta cu toată simţirea şi încredinţarea dulceaţa lui Dumnezeu.
- Precum trupul îngreunat de mulţimea mâncărurilor face mintea molâie şi greoaie, tot aşa când e slăbit de prea multă înfrânare face partea contemplativă a sufletului posomorâtă şi neiubitoare de cunoştinţă. Deci mâncărurile trebuie să se potrivească stării trupului.

Când trupul e sănătos, trebuie să fie chinuit atât cât trebuie, iar când e slăbit, să fie îngrijit, dar cu măsură. Căci cel ce se nevoieşte nu trebuie să-şi slăbească trupul decât atât cât trebuie ca să-i înlesnească lupta, ca prin ostenelile trupului şi sufletul să se cureţe după cuviinţă

- Când dracul slavei deşarte se aprinde puternic împotriva noastră, luând ca motiv venirea vreunor fraţi sau a oricărui alt străin la noi, bine este să lăsăm cu acest prilej ceva din asprimea dietei noastre obişnuite. Prin aceasta vom face pe drac să plece fără ispravă, ba, mai degrabă, plângându-şi încercarea neizbutită. Totodată vom împlini cu dreaptă judecată legea dragostei, păzind în aceeaşi vreme taina înfrânării nedezvăluită, prin pogorământul ce l-am primit.
- Postul are în sine laudă, dar nu la Dumnezeu. Căci este numai o unealtă, ducând spre cumpătare pe cei ce voiesc. Deci cei ce se nevoiesc nu se cade a se făli cu el, ci a aştepta numai cu credinţă în Dumnezeu sfârşitul după care doresc. Căci meşterii niciunui meşteşug nu se laudă cu uneltele lor, ca şi când ar fi rezultatul meşteşugului lor, ci aşteaptă fiecare să isprăvească lucrul de care s-a apucat, ca din el să arate destoinicia meşteşugului lor.
- Precum pământul udat cu măsură face să răsară cu cel mai mare spor sămânţa curată semănată în el, dar înecat de multe ploi aduce numai spini şi mărăcini, aşa şi pământul inimii: de vom folosi vinul cu măsură, va scoate la iveală, curate, seminţele ei fireşti, iar pe cele semănate de Duhul Sfânt în ea le va face să răsară foarte înfloritoare şi cu mult rod; dar de o vom scălda în multă băutură, va preface în spini şi mărăcini toate gândurile ei.
- Când mintea noastră înoată în valurile băuturii, nu numai că vede în

somn cu patimă chipurile zugrăvite de draci, ci își plăsmuiește și în sine anumite vederi frumoase, îmbrățișând cu foc nălucirile sale, ca pe niște amante. Căci înfierbântându-se mădularele ce servesc la împreunarea trupească de căldura vinului, mintea e silită să-și înfățișeze vreo umbră plăcută a patimii. Se cuvine deci ca, folosindu-ne de dreapta măsură, să ne ferim de vătămarea ce vine din lăcomie. Căci dacă nu s-a născut în minte plăcerea care să o împingă spre zugrăvirea păcatului, ea rămâne întreagă lipsită de năluciri și, ceea ce-i mai mult, neafemeiată.

- Cei ce vor să-și înfrâneze părțile trupului care se umflă nu trebuie să umble după băuturile drese, pe care meșterii acestei născociri le numesc aperitive, fiindcă deschid drumul spre pântece belșugului de mâncări. Căci nu numai calitatea lor e vătămătoare pentru trupurile celor ce se nevoiesc, ci și însăși amestecarea lor prostească rănește foarte tare conștiința temătoare de Dumnezeu. Ce-i lipsește doar vinului ca să fie muiată asprimea lui prin amestecarea cu felurite dulcegării?

- Domnul nostru Iisus Hristos, Învățătorul acestei sfințite viețuiri, a fost adăpat cu oțet în vremea patimilor de către cei ce slujeau poruncii diavolești, ca să ne lase (îmi pare mie) o pildă învederată despre dispoziția ce trebuie să o avem în timpul sfințitelor nevoințe. Căci nu trebuie să se folosească, zice, de mâncări și băuturi dulci cei ce se luptă împotriva păcatului, ci să rabde mai degrabă, fără șovăire, acreala și amărăciunea luptei.

- Nimic nu te împiedică să chemi doctorul la vreme de boală. Căci trebuia ca experiența omenească să dea odată naștere acestui meșteșug. De aceea au și existat leacurile mai înainte de a fi aflate. Dar nu trebuie să ne punem nădejdea vindecării în ei, ci în Iisus Hristos, Mântuitorul și Doctorul nostru cel adevărat. Iar aceasta o spun celor ce urmăresc ținta înfrânării în chinovii și în cetăți, pentru faptul că nu pot să aibă neîncetat credința lucrătoare prin dragoste, din pricina împrejurărilor ce li se întâmplă; dar și pentru ca să nu cadă în slava deșartă și în ispita diavolului, din care pricini unii dintre ei se laudă adeseori că nu au trebuință de doctori.

- Când din pricina unor boli trupești ce ni se întâmplă ne scârbim de noi înșine, trebuie să știm că sufletul nostru este încă rob poftelor trupului. De aceea dorește el fericire pământească și nu vrea să se despartă de bunătățile vieții, ci socotește un mare neajuns să nu se poată folosi, din pricina bolilor, de frumusețile vieții. Dar de va primi cu mulțumire supărările bolii, va cunoaște că nu e departe de hotarele neprihănirii. Drept aceea, atunci și moartea o așteaptă cu bucurie, ca fiind mai degrabă pricină a vieții adevărate.

- Sufletul nu va dori să se despartă de trup până nu-și va pierde orice plăcere pentru lumea de aici. Căci toate simțurile trupului se împotrivesc credinței, fiindcă ele sunt numai pentru lucrurile de acum, iar aceea vestește măreția bunurilor viitoare. Se cuvine deci ca cel ce se nevoiește să nu se

gândească niciodată la pomi cu ramuri bogate şi umbroase, la izvoare cu ape curgătoare, la grădini felurite şi înflorite, la case împodobite şi la petreceri cu rudeniile; de asemenea, să nu-şi amintească de ospeţele care s-ar întâmpla la praznice, ci să se folosească numai de cele strict trebuincioase cu toată mulţumirea, iar încolo, să socotească viaţa ca o cale străină, pustie de orice plăcere trupească. Căci numai strâmtorând astfel cugetarea noastră o vom îndrepta întreagă pe urmele vieţii veşnice.

- „Căci întru înmulţirea înţelepciunii stă spor de amărăciune; şi cine-şi înmulţeşte cunoştinţa îşi sporeşte suferinţa" (Ecc 1, 18)
- Când sufletul se tulbură de mânie, sau se înceţoşează de aburii vinului, sau se supără de o întristare grea, mintea nu poate să ţină pomenirea lui Dumnezeu (oricât de mult s-ar sili). Căci fiind întunecată întreagă de furia patimilor, se înstrăinează cu totul de simţirea sa. De aceea lucrul dorit nu are unde să-şi întipărească pecetea sa, ca mintea să poarte fără uitare chipul întărit, dat fiind că memoria cugetării s-a învârtoşat din pricina asprimii patimilor. Dar izbăvindu-se sufletul de acestea, chiar dacă lucrul bun a fost furat pentru scurtă vreme de uitare, folosindu-se mintea îndată de agerimea ei, se prinde iarăşi cu căldură de lucrul acela mult dorit şi mântuitor. Fiindcă are atunci harul însuşi, care cugetă împreună cu sufletul şi strigă împreună cu el: „Doamne Iisuse Hristoase". Căci harul învaţă sufletul cum învaţă mama copilul, străduindu-se împreună cu el să spună numele tată, până când îl aduce la deprinderea de-a rosti limpede, în loc de orice altă vorbă copilărească, numele tatălui, chiar când doarme. De aceea zice Apostolul: „Asemenea şi Duhul stă într-ajutor neputinţelor noastre. Căci a ne ruga precum trebuie nu ştim, ci Însuşi Duhul Se roagă pentru noi cu suspine negrăite" (Rm 8, 26). Pentru că fiind noi prunci faţă de desăvârşirea virtuţii, avem trebuinţă numaidecât de ajutorul Lui ca, unind şi îndulcind El toate gândurile noastre cu dulceaţa Sa, să ne putem mişca din toată inima spre pomenirea şi spre dragostea lui Dumnezeu şi Tatăl nostru. De aceea întru Dânsul, cum zice tot dumnezeiescul Pavel, strigăm neîncetat, când suntem călăuziţi de El să numim pe Dumnezeu, Tată: „Avva, Părinte!" (Rm 8, 15).
- Mânia obişnuieşte mai mult decât celelalte patimi să tulbure şi să zăpăcească sufletul. Dar uneori îi şi foloseşte cât se poate de mult. Căci, când ne folosim de ea fără tulburare împotriva celor necuvioşi, sau într-un fel sau altul neînfrânaţi, ca sau să se mântuiască, sau să se ruşineze, prilejuim sufletului un spor de blândeţe: fiindcă lucrăm potrivit cu scopul dreptăţii şi al bunătăţii lui Dumnezeu. Pe lângă aceasta, adeseori mâniindu-ne tare împotriva păcatului, dăm sufletului vigoare, scăpându-l de moleşeală.
- Am auzit pe unii oameni evlavioşi zicând că nu trebuie să îngăduim să ni se ia lucrurile ce le avem pentru susţinerea noastră, sau pentru ajutorarea săracilor, ca să nu ne facem pricină de păcat celor ce ne nedreptăţesc pe noi prin faptul că răbdăm, mai ales dacă se întâmplă să pătimim aceasta de la

creştini. Dar aceasta nu înseamnă altceva decât a ţine cineva la ale sale mai mult decât la sine însuşi, pentru o pricină neraţională. Pentru că, dacă părăsesc rugăciunea şi paza inimii şi încep puţin câte puţin să umblu după judecăţi împotriva celor ce voiesc să mă păgubească şi să aştept pe la uşile judecătorilor, vădit este că cele pentru care mă judec le socotesc mai însemnate decât mântuirea mea, ca să nu zic şi decât însăşi porunca mântuitoare. Căci cum mai ascult atunci în întregime de cuvântul evanghelic, care-mi porunceşte: „Şi de la cel ce ia ale tale nu cere îndărăt" (Mt 5, 40), dacă nu rabd cu bucurie, după cuvântul apostolic, răpirea lucrurilor mele (2 Co 11, 20), sau dacă, judecându-mă şi primind înapoi cele ce mi-au fost luate cu sila, cu aceasta nu-l izbăvesc de păcat pe acel lacom? Deci, dat fiind că judecătoriile stricăcioase nu judecă potrivit cu judecata nestricăcioasă a lui Dumnezeu, căci vinovatul are toată încrederea în legile acestea, în faţa cărora îşi apără pricina sa, bine este să suferim sila celor ce vor să ne nedreptăţească şi să ne rugăm pentru ei ca, prin pocăinţă, şi nu prin întoarcerea lucrurilor ce le-au răpit de la noi, să fie izbăviţi de păcatul lăcomiei. Căci aceasta o vrea dreptatea lui Dumnezeu, ca să primim nu lucrul lăcomit, ci pe lacomul însuşi, izbăvit de păcat prin pocăinţă.

- Domnul ne va cere socoteală despre milostenia ce-am făcut-o după cât avem, nu după cât nu avem (2 Co 8, 12)
- Mintea noastră adeseori se simte îngreunată la rugăciune din pricina marii îngustimi şi concentrări a acestei virtuţi. Dar îmbrăţişează cu bucurie contemplarea şi cuvântarea de Dumnezeu, dată fiind lărgimea şi libertatea de mişcare ce i-o procură vederile dumnezeieşti. Ca să nu-i dăm aşadar minţii putinţa să spună multe sau chiar să zboare peste măsură, să ne îndeletnicim cel mai mult cu rugăciunea, cu cuvântarea Psalmilor şi cu citirea Scripturilor, netrecând cu vederea nici tâlcuirile bărbaţilor învăţaţi, a căror credinţă se cunoaşte din cuvinte. Pentru că, făcând aceasta, nu lăsăm mintea să amestece cuvintele sale în cuvintele harului, precum nu-i îngăduim să fie furată de slava deşartă şi să fie împrăştiată de multa plăcere a vorbăriei, ci o păzim în vremea contemplaţiei în afară de orice lucrare a închipuirii şi facem prin aceasta ca aproape toate cugetările ei să fie întovărăşite de lacrimi. Căci odihnindu-se în ceasurile de linişti re (isihie) şi îndulcindu-se mai ales cu dulceaţa rugăciunii, nu numai că se va elibera de neajunsurile mai sus pomenite, ci va prinde şi mai multă putere spre a se deda cu agerime şi fără osteneală contemplaţiilor dumnezeieşti, sporind totodată cu multă smerenie în darul deosebirii.
- Precum uşile băilor deschizându-se necontenit împing căldura dinlăuntru afară, aşa şi sufletul când vrea să vorbească multe, chiar dacă le-ar spune toate bune, împrăştie şi slăbeşte puterea ţinerii de minte prin poarta grăitoare. Prin aceasta mintea uită să spună lucrurile care se cuvin la vreme potrivită şi împărtăşeşte de-a valma oricui se nimereşte o amestecătură de gânduri, nemaiavând nici pe Duhul Sfânt, Care să-i păzească cugetarea ferită

de năluciri. Căci lucrul bun scapă totdeauna vorbăriei, fiind străin de orice vălmăşag şi imaginaţie. Bună este deci tăcerea la vreme, ea nefiind decât mama gândurilor prea înţelepte.

- Unii au născocit că atât harul, cât şi păcatul, adică atât Duhul adevărului, cât şi duhul rătăcirii se află ascunse în mintea celor ce s-au botezat. Ca urmare, zic că o persoană îmbie mintea spre cele bune, iar cealaltă, îndată, spre cele dimpotrivă. Eu însă am înţeles din dumnezeieştile Scripturi şi din însăşi simţirea minţii că înainte de Sfântul Botez harul îndeamnă sufletul din afară spre cele bune, iar Satana foieşte în adâncurile lui, încercând să stăvilească toate ieşirile dinspre dreapta ale minţii. Dar din ceasul în care ne renaştem, diavolul e scos afară, iar harul intră înăuntru. Ca urmare, aflăm că precum odinioară stăpânea rătăcirea asupra sufletului, aşa după Botez stăpâneşte adevărul asupra lui. Lucrează, desigur, Satana asupra sufletului şi după aceea ca şi mai înainte, ba de multe ori chiar mai rău. Dar nu ca unul ce se află de faţă împreună cu harul (să nu fie!), ci învăluind prin mustul trupului mintea, ca într-un fum, în dulceaţa poftelor neraţionale. Iar aceasta se face din îngăduirea lui Dumnezeu, ca, trecând omul prin furtună, prin foc şi prin cercare, să ajungă astfel la bucuria binelui. „Căci am trecut, zice, prin foc şi apă, şi ne-ai scos pe noi la odihnă" (Ps 65, 11).
- Harul se ascunde, cum am zis, din însăşi clipa în care ne-am botezat, în adâncul minţii. Dar îşi acoperă prezenţa faţă de simţirea minţii. Din moment ce începe însă cineva să iubească pe Dumnezeu cu toată hotărârea, o parte din bunătăţile harului intră într-un chip negrăit în comunicare cu sufletul prin simţirea minţii. Prin aceasta, cel ce vrea să ţină cu tărie lucrul pe care l-a aflat vine la dorinţa să vândă cu multă bucurie toate bunurile cele de aici, ca să cumpere cu adevărat ţarina în care a aflat ascunsă comoara vieţii. Căci atunci când va vinde cineva toată bogăţia lumească, va afla locul în care stătea ascuns harul lui Dumnezeu. Fiindcă pe măsura înaintării sufletului, îşi descoperă şi darul dumnezeiesc bunătatea lui în minte. Dar atunci îngăduie Domnul şi dracilor să supere sufletul, ca să-l înveţe să facă deosebirea între bine şi rău şi să-l facă mai smerit prin aceea că, pe măsură ce se curăţă, simte tot mai multă ruşine de urâciunea gândurilor drăceşti.
- Suntem după chipul lui Dumnezeu (Fc 1, 26) prin mişcarea cugetătoare (mintală) a sufletului. Căci trupul este ca o casă a sufletului. Deci, fiindcă prin greşeala lui Adam nu numai trăsăturile sufletului s-au întinat, ci şi trupul nostru a căzut în stricăciune, Cuvântul cel Sfânt al lui Dumnezeu S-a întrupat, dăruindu-ne ca un Dumnezeu apa mântuitoare prin Botezul Său, ca să ne naştem din nou. Căci ne renaştem prin apă, cu lucrarea Sfântului şi de viaţă făcătorului Duh. Prin aceasta îndată ne curăţăm şi sufletul, şi trupul, dacă venim la Dumnezeu din toată inima. Căci Duhul Sfânt sălăşluindu-Se în noi, alungă păcatul. Fiindcă nu este cu putinţă ca, odată ce faţa sufletului este una şi simplă, să fie prezente în el două persoane, cum au socotit unii. Căci dacă

harul dumnezeiesc se împreună prin Sfântul Botez cu trăsăturile chipului ca o arvună a asemănării, unde mai poate încăpea persoana celui-rău, mai ales dat fiind că nu există nicio împărtășire între lumină și întuneric? (2 Co 6, 14).

- Precum am zis, Satana, prin Sfântul Botez, e scos afară din suflet. Dar i se îngăduie, pentru pricinile mai înainte pomenite, să lucreze în el prin trup. Căci harul lui Dumnezeu se sălășluiește în însuși adâncul sufletului, adică în minte. Pentru că „toată slava fiicei împăratului, zice, e dinăuntru" (Ps 44, 15), nearătată dracilor. De aceea, din adâncul inimii însuși simțim oarecum izvorând dragostea dumnezeiască atunci când ne gândim fierbinte la Dumnezeu. Iar duhurile rele de aici înainte se mută și se încuibează în simțurile trupului, lucrând prin natura ușor de influențat a trupului asupra celor ce sunt încă prunci cu sufletul. Astfel mintea noastră se bucură pururea, cum zice dumnezeiescul Apostol, de legea Duhului (Rm 7, 22), iar simțurile trupului sunt atrase de lunecușul plăcerilor. De aceea harul, lucrând prin simțirea minții, înveselește trupul celor ce sporesc în cunoștință cu o bucurie negrăită, iar dracii, lucrând prin simțurile trupului, robesc sufletul, îmbiindu-l, ucigașii, cu sila spre cele ce nu vrea, mai ales când ne află umblând fără grijă și cu nepăsare pe calea credinței.
- Cuvântul cunoștinței ne învață că sunt două feluri de duhuri rele. Unele dintre ele sunt oarecum mai subțiri, iar altele mai materiale. Cele mai subțiri războiesc sufletul. Celelalte obișnuiesc să ducă trupul în robie prin anumite îmboldiri stăruitoare. De aceea dracii care războiesc sufletul și cei care războiesc trupul își sunt mereu potrivnici, cu toate că au același scop, de-a vătăma pe oameni. Când deci harul nu locuiește în om, aceștia foiesc ca niște șerpi în adâncurile inimii, neîngăduind câtuși de puțin sufletului să caute spre dorința binelui. Dar când harul e ascuns în minte, se strecoară ca niște nori întunecoși prin părțile inimii, spre patimile păcatului, sau iau chipul feluritelor împrăștieri ca, furând mintea de la pomenirea lui Dumnezeu, să o desfacă de convorbirea cu harul. Când deci dracii care supără sufletul nostru ne aprind spre patimile sufletești și mai ales spre înalta părere de sine, care este maica tuturor relelor, să ne gândim la moartea trupului nostru, și vom rușina umflarea iubirii de slavă. Dar același lucru trebuie să-l facem și când dracii care ne războiesc trupul ne împing inima să se aprindă spre pofte de rușine. Căci singur acest gând, însoțit cu pomenirea lui Dumnezeu, poate opri feluritele lucrări ale duhurilor rele.
- Dacă cineva presupune, din pricină că gândim împreună atât cele bune, cât și cele rele, că Duhul Sfânt și diavolul locuiesc laolaltă în minte, să afle că aceasta se întâmplă pentru aceea că încă n-am gustat și n-am văzut „că bun este Domnul" (Ps 24, 9). Căci la început, precum am spus și mai înainte, harul își ascunde prezența sa în cei botezați, așteptând hotărârea sufletului, ca, atunci când omul se va întoarce cu totul spre Domnul, să-și arate, printr-o negrăită simțire, prezența în inimă.

- Când cineva stă în vreme de iarnă într-un loc oarecare sub cerul liber, privind la începutul zilei întreg spre răsărit, partea de dinainte a sa se încălzeşte de soare, iar cea din spate rămâne nepărtaşă de căldură, dat fiind că soarele nu se află deasupra capului său. Tot aşa şi cei ce sunt la începutul lucrării duhovniceşti îşi încălzesc în parte inima prin harul sfânt, din care pricină şi mintea începe să rodească cugetări duhovniceşti; dar părţile de din afară ale ei rămân de cugetă după trup, deoarece încă nu sunt luminate de sfânta lumină, printr-o simţire adâncă, toate mădularele inimii.
- La începutul înaintării, dacă iubim cu căldură virtutea lui Dumnezeu, Preasfântul Duh face sufletul să guste cu toată simţirea şi încredinţarea din dulceaţa lui Dumnezeu, ca mintea să afle printr-o cunoştinţă exactă răsplata desăvârşită a ostenelilor iubitorilor de Dumnezeu. Dar pe urmă ascunde pentru multă vreme bogăţia acestui dar de viaţă făcător, ca, şi de vom împlini toate celelalte virtuţi, să ne socotim că nu suntem nimic întrucât nu avem încă dragostea sfântă ca o deprindere. Drept aceea, dracul urii tulbură atunci sufletele celor ce se nevoiesc, încât îi face să vorbească de rău chiar şi pe cei ce-i iubesc pe ei şi să ducă lucrarea stricăcioasă a urii până la a-şi face din ea aproape o îndeletnicire plăcută. Din pricina aceasta sufletul se întristează şi mai mult, purtând în el amintirea dragostei dumnezeieşti, dar neputând-o dobândi în simţire, pentru lipsa ostenelilor celor mai desăvârşite. E trebuinţă deci ca să o împlinim totuşi măcar de silă, ca să ajungem la gustarea ei întru toată simţirea şi încredinţarea. Căci desăvârşirea ei nimeni nu o poate câştiga atâta vreme cât se află în trupul acesta, decât numai sfinţii, care au ajuns până la mucenicie şi la mărturisirea desăvârşită.
- Calea virtuţii li se arată, celor ce încep să iubească evlavia, aspră şi posomorâtă. Nu fiindcă aşa este ea, ci fiindcă firea omenească îndată ce-a ieşit din pântece la larg se dă în tovărăşia plăcerilor. Dar celor ce au răzbit dincolo de mijlocul ei li se arată plăcută şi uşoară. Căci obişnuinţele rele fiind supuse celor bune prin împlinirea binelui, s-au pierdut deodată cu amintirea plăcerilor nesocotite. Drept urmare, sufletul umblă de aici înainte cu bucurie pe toate cărările virtuţilor. Pentru aceasta Domnul, aducându-ne la începutul căii mântuirii, zice: „Strâmtă şi anevoioasă este calea care duce la viaţă şi puţini umblă pe ea" (Mt 7, 14). Iar către cei ce vor să se apuce cu multă hotărâre de păzirea sfintelor Sale porunci, zice: „Jugul Meu este blând şi sarcina Mea uşoară" (Mt 11, 30). Deci la începutul nevoinţelor trebuie să împlinim sfintele porunci ale lui Dumnezeu cu o voinţă oarecum silită, ca, văzând Domnul cel bun scopul şi osteneala noastră, să ne trimită voia Lui cea gata de ajutor, ca să slujim apoi cu multă plăcere poruncilor Sale slăvite. Căci atunci ni se întăreşte de la Domnul voinţa, ca să facem, cu multă bucurie, neîncetat binele. Atunci vom simţi cu adevărat că Dumnezeu este „Cel ce lucrează în noi şi să vrem, şi să lucrăm, pentru bunăvoinţă" (Flp 2, 13).
- Precum ceara dacă nu e încălzită şi înmuiată multă vreme nu poate

primi pecetea întipărită în ea, aşa şi omul nu poate primi pecetea virtuţii lui Dumnezeu dacă nu e cercat prin dureri şi neputinţe. De aceea zice Domnul către dumnezeiescul Pavel: „Îţi este de ajuns harul Meu. Căci puterea Mea în neputinţe se desăvârşeşte" (2 Co 12, 9). Dar însuşi Apostolul se laudă zicând: „Cu mare plăcere, deci, mă voi lăuda întru neputinţele mele, ca să se sălăşluiască întru mine puterea lui Hristos" *(Ibidem)*. Dar şi în Proverbe s-a scris: „Pe care-l iubeşte Domnul, îl ceartă; şi bate pe tot fiul pe care-l primeşte" (Pr 3, 12)... Deci trebuie să răbdăm cu mulţumire voia Domnului. Căci în felul acesta ni se va socoti drept a doua mucenicie necontenita supărare din partea bolilor şi lupta cu gândurile drăceşti.... Cel ce aducea atunci chinuri peste trupurile drepţilor şi ocăra cumplit pe cinstiţii dascăli prin cei ce slujeau socotinţelor sale diavoleşti, acela aduce şi acum felurite pătimiri mărturisitorilor evlaviei, împreună cu multe ocări şi umiliri, mai ales când aceştia ajută cu multă putere săracilor ce suferă pentru slava Domnului. De aceea, trebuie să ne împlinim mucenicia conştiinţei noastre cu multă hotărâre şi răbdare înaintea lui Dumnezeu. Căci „răbdând, zice, am aşteptat pe Domnul, şi a căutat spre mine" (Ps 39, 1-2).

- Cei ce iubesc plăcerile vieţii de aici trec de la gânduri la greşeli. Căci fiind purtaţi de o judecată nesocotită, doresc să prefacă aproape toate gândurile lor pătimaşe în cuvinte nelegiuite şi în fapte necuviincioase. Iar cei ce încearcă să ducă o viaţă de nevoinţe, scăpând de greşeli, trec uşor la gânduri rele sau la cuvinte rele şi vătămătoare. Căci dacă dracii îi văd pe aceştia ţinându-se cu plăcere de ocări, sau grăind lucruri deşarte şi nelalocul lor, sau râzând cum nu trebuie, sau mâniindu-se fără măsură, sau poftind slava goală şi deşartă, se înarmează cu grămada împotriva lor. Pentru că luând mai ales iubirea de slavă ca prilej pentru răutatea lor şi sărind prin ea înlăuntru, ca printr-o oarecare portiţă întunecoasă, ei izbutesc să răpească sufletele. Deci, cei ce vor să vieţuiască la un loc cu mulţimea virtuţilor sunt datori să nu dorească nici slavă, nici întâlniri multe, nici să facă ieşiri dese, sau să defăimeze pe cineva, chiar dacă ar fi vrednic de defăimare, nici să vorbească multe, chiar dacă ar putea să le spună toate bune; căci vorba multă împrăştiind fără măsură mintea nu numai că o opreşte de la lucrarea duhovnicească, ci o şi predă dracului trândăviei, care, slăbind-o peste măsură, o predă apoi dracului întristării şi pe urmă celui al mâniei. Deci se cuvine ca mintea să se ocupe pururea cu păzirea sfintelor porunci şi cu pomenirea adâncă a Domnului slavei. „Căci cel ce păzeşte, zice, porunca nu va cunoaşte cuvânt rău", adică nu se va abate la gânduri sau la cuvinte rele.

- Când inima primeşte cu o oarecare durere fierbinte săgetăturile dracilor încât îi pare celui războit că primeşte chiar săgeţile înseşi sufletul urăşte cu amar patimile, ca unul ce se află la începutul curăţării. Căci dacă nu s-ar îndurera mult de neruşinarea păcatului, nu ar putea să se bucure îmbelşugat de bunătatea dreptăţii. Cel ce vrea, prin urmare, să-şi cureţe inima

să o încălzească necontenit cu pomenirea Domnului Iisus, neavând decât acest cuget şi acest lucru, fără încetare. Căci cei ce voiesc să se lepede de putreziciunea lor nu se cade ca uneori să se roage, iar alteori nu, ci pururea să petreacă în rugăciune în păzirea minţii, chiar dacă s-ar afla undeva afară de casa de rugăciune. Căci precum cel ce vrea să cureţe aurul dacă lasă să înceteze oricât de scurtă vreme focul din cuptor face să se aşeze iarăşi zgura pe aurul curăţat, aşa şi cel ce uneori pomeneşte pe Dumnezeu, alteori nu, pierde prin întrerupere ceea ce socoteşte să câştige prin rugăciune. E propriu bărbatului iubitor de virtute să ţină pururea pământul inimii în focul pomenirii lui Dumnezeu, ca aşa, curăţându-se răul puţin câte puţin sub dogoarea bunei pomeniri, să se întoarcă sufletul cu desăvârşire la strălucirea sa firească, spre şi mai multă slavă.

ISAIA PUSTNICUL

Despre păzirea minţii, în 27 de capete

- Când, împotrivindu-te, vei birui oastea vrăjmaşilor şi o vei vedea că fuge de la tine slăbită, să nu ţi se bucure inima. Căci răutatea duhurilor este în urma lor. Ei pregătesc un război şi mai rău decât cel dintâi şi adună forţe înapoia cetăţii, poruncindu-le să nu se mişte din loc. Dacă te vei împotrivi lor mai departe, luptându-te, vor fugi de la faţa ta întru slăbiciune. Dar dacă te vei înălţa întru inima ta, pe motiv că i-ai izgonit, şi vei părăsi cetatea, se vor ridica unii de la spate, alţii din faţă, şi bietul suflet se va pomeni împresurat de ei fără scăpare. Cetatea este rugăciunea; lupta este împotrivirea prin Iisus Hristos; iar baza de unde pornim lupta noastră este mânia.
- Dracii se învăluie şi se acoperă pentru o vreme în vicleşugul lor, că doar îşi va lăsa omul slobodă inima socotind că s-a izbăvit de luptă. Iar dacă se întâmplă aceasta, sar dintr-odată asupra bietului suflet şi îl răpesc ca pe o vrabie. Şi dacă se află mai puternici decât bietul suflet, îl prăvălesc fără milă în păcate mai grele ca cele de la început, pentru care s-a rugat să fie iertat. Să stăm deci cu frica lui Dumnezeu şi să străjuim inima, desăvârşind lucrarea noastră. Căci păzind virtuţile, împiedicăm răutatea vrăjmaşilor.
- Rogu-te, câtă vreme eşti în trup, să nu laşi slobodă inima ta. Căci precum plugarul nu se poate bizui pe vreo roadă ce se arată în ţarina sa mai

înainte de-a o aduna în hambarele sale, fiindcă nu știe ce i se poate întâmpla, tot așa omul nu poate da drumul inimii sale „câtă vreme are suflare în nările sale” (Iov 27, 3). Și precum omul nu știe ce patimă îl va întâmpina până la cea din urmă suflare, tot așa nu poate slobozi inima sa până are răsuflare; ci trebuie să strige totdeauna către Dumnezeu, după ajutorul și mila Lui.

- Abia când cineva se va desface de cele de-a stânga (de cele rele) își va cunoaște cu de-amănuntul toate păcatele ce le-a făcut înaintea lui Dumnezeu. Căci nu-și vede omul păcatele sale de nu se va desface de ele cu amărăciune. Dar cei ce au ajuns la măsura aceasta au aflat plânsul, și rugăciunea, și rușinea înaintea lui Dumnezeu, aducându-și aminte de urâta lor tovărășie cu patimile. Să ne luptăm deci, fraților, după puterea noastră, și dimpreună cu noi va lucra și Dumnezeu după mulțimea milelor Sale. Chiar dacă nu ne-am păzit inima ca părinții noștri, să ne sârguim după putere să păzim trupurile noastre fără de păcat precum cere Dumnezeu, și să credem că, ținând seama de vremea foametei ce am apucat-o, va face și cu noi mila pe care a făcut-o cu sfinții Săi.
- Împrejurările cer de la noi rugăciune, precum valurile, vijeliile și furtunile cer cârmaci. Căci suntem supuși la atacul gândurilor, atât ale virtuții, cât și ale păcatului. Iar stăpân peste patimi se zice că este gândul cel evlavios și iubitor de Dumnezeu. Deci ni se cade nouă, celor ce râvnim liniștea, să deosebim și să despărțim cu luare-aminte și cu înțelepciune virtuțile și păcatele, și să aflăm care virtute trebuie să o cultivăm când sunt de față părinții și frații, și pe care s-o lucrăm când suntem singuri. Trebuie să mai știm care este virtutea primă, care a doua, a treia; și care patimă este sufletească, și care trupească; și din care virtute ne răpește mândria mintea, din care se ivește slava deșartă, prin care se apropie mânia și din care se ivește lăcomia pântecelui. Căci datori suntem să curățăm gândurile, precum și orice înălțare ce ar crește împotriva cunoștinței de Dumnezeu.
- Cea dintâi virtute este nepurtarea de grijă, adică moartea față de orice om și de orice lucru. Din aceasta se naște dorul de Dumnezeu. Iar acesta naște mânia cea după fire, care se împotrivește oricărui atac încercat de vrăjmașul. Atunci găsește sălaș în om frica lui Dumnezeu, iar prin frică se face arătată dragostea.
- Trebuie să alungăm din inimă momeala gândului, prin împotrivire cucernică în vremea rugăciunii, ca să nu ne aflăm cu buzele vorbind cu Dumnezeu, iar cu inima cugetând cele necuvenite. Căci nu primește Dumnezeu rugăciune tulbure și disprețuitoare de la cel ce se îndeletnicește cu liniștirea.

FILOCALIA volumul II

MAXIM MĂRTURISITORUL

La 648 împăratul Constans II (641-668) dăduse un nou decret *(typos),* prin care oprea sub grea pedeapsă de-a se mai discuta dacă în Hristos există una ori două lucrări şi voinţe. Maxim şi papa Martin au fost primele victime ale acestei dispoziţii. La 653 Maxim este arestat şi adus la Constantinopol, unde, fiind condamnat, la anul 655 e exilat la Bizya, în Tracia. O nouă audiere încă în acelaşi an, la Bizya, are ca urmare trimiterea lui în Perberis. La 662 a fost adus din nou, cu Atanasie, apocrisiarul roman, şi cu un alt Atanasie, ucenic al său, la Constantinopol pentru o audiere. Întrucât nu voiau să tacă asupra chestiunii de este în Hristos una sau două lucrări şi voinţe, li se tăie în faţa mulţimii limba din rădăcină şi mâna dreaptă, ca să nu mai poată comunica adevărul nici cu graiul, nici în scris. Astfel se adeveri din nou că fiecare părticică din dogmele Bisericii s-a impus prin sângele celor ce-au fost gata să-şi dea viaţa pentru mărturisirea ei, fiind o chestiune de viaţă, nu o simplă speculaţie teoretică. Cei trei au fost trimişi apoi într-un al treilea exil în ţara lazilor, pe coasta răsăriteană a Mării Negre, unde Maxim, rămas simplu monah până la sfârşitul vieţii, a trecut în acelaşi an, în ziua de 13 august, la Domnul în urma chinurilor suferite, la vârsta venerabilă de 82 de ani.

Scrisul lui este o sinteză grandioasă şi personală a marilor curente filosofice ale antichităţii şi a principalelor idei patristice. Origen şi Evagrie, în ceea ce au ireproşabil, se întâlnesc cu Dionisie Areopagitul şi cu Grigorie de Nyssa şi Grigorie de Nazianz, elementele acceptabile din platonism cu cele din aristotelism, topite într-o largă viziune proprie, dominată de Logosul care a coborât prin întrupare până în cele mai de jos şi a străbătut prin înălţare, cu omenitatea Lui, dincolo de toate, cuprinzându-le pe toate, ca pe toţi cei ce vor să-i mântuiască, îndumnezeindu-i.

Cuvânt ascetic

▪ Fratele a întrebat pe Bătrânul, zicând: «Rogu-te, Părinte, să-mi spui: care a fost scopul întrupării Domnului?». Şi Bătrânul, răspunzând, a zis: «Mă mir, frate, că, deşi auzi în fiecare zi simbolul credinţei, mă mai întrebi despre aceasta. Totuşi îţi spun că scopul întrupării Domnului a fost mântuirea noastră». Iar fratele a spus: «În ce fel, Părinte?». Şi a răspuns Bătrânul: «Omul fiind făcut la început de Dumnezeu şi aşezat fiind în Rai, a călcat porunca şi prin aceasta a căzut în stricăciunea morţii. Pe urmă, fiind cârmuit prin Providenţa felurită a lui Dumnezeu, generaţie după generaţie, a stăruit totuşi să sporească în rău, fiind dus de feluritele patimi ale trupului până la deznădejdea de viaţă. Din această pricină Fiul cel Unul-Născut al lui Dumnezeu, Cuvântul cel mai dinainte de veci, Care este din Dumnezeu-Tatăl, Izvorul vieţii şi al nemuririi, ni S-a arătat nouă, celor ce şedeam în întunericul şi în umbra morţii. Întrupându-Se din Duhul Sfânt şi din Fecioara Maria, ne-a arătat chipul unei vieţuiri de formă dumnezeiască. Şi dându-ne porunci sfinte şi făgăduind Împărăţia cerurilor celor ce-şi vor rândui viaţa după ele, şi înfricoşând cu chinurile veşnice pe cei ce le vor călca, iar mai pe urmă suferind patima mântuitoare şi înviind din morţi, ne-a dăruit nădejdea învierii şi a vieţii veşnice. Prin aceasta a dezlegat osânda păcatului strămoşesc al neascultării şi a desfiinţat prin moarte stăpânirea morţii, ca „precum în Adam toţi mor, aşa în El toţi să se facă vii” (1 Cor. 15, 22).

Suindu-Se apoi la cer şi şezând de-a dreapta Tatălui, a trimis pe Duhul Sfânt, ca arvună a vieţii şi spre luminarea şi sfinţirea sufletelor noastre, ca şi spre ajutorul celor ce se nevoiesc pentru mântuirea lor prin păzirea poruncilor Lui. Acesta este scopul întrupării Domnului, spus pe scurt».

▪ Şi a zis fratele: «Dar sunt multe, Părinte, poruncile Domnului; şi cine poate să le ţină minte pe toate, ca să se nevoiască pentru toate? Şi mai ales eu, care sunt puţin la minte? De aceea aş vrea să aud un cuvânt scurt, ca, ţinându-mă de el, să mă mântuiesc prin el». Şi a răspuns Bătrânul: «Cu toate că sunt multe, frate, ele sunt cuprinse într-un singur cuvânt: „Să iubeşti pe Domnul Dumnezeul tău din toată puterea ta şi din tot cugetul tău; şi pe aproapele tău, ca pe tine însuţi” (Marcu 12, 30-31). Cel ce se străduieşte să ţină acest cuvânt împlineşte toate poruncile. Dar cel care nu s-a desfăcut, precum s-a zis mai înainte, de împătimirea după cele materiale, nu poate să iubească, cu adevărat, nici pe Dumnezeu, nici pe aproapele. Căci este cu neputinţă ca cineva să se lipească şi de cele materiale, şi să iubească şi pe Dumnezeu. Aceasta este ceea ce zice Domnul: „Nimeni nu poate să slujească la doi domni!” (Matei 6, 24). Sau: „Nimeni nu poate să slujească lui Dumnezeu şi lui Mamona” (Luca 16, 13). Căci în măsura în care mintea noastră se alipeşte de lucrurile lumii, e robită de ele şi nesocoteşte porunca lui Dumnezeu, călcând-o»

▪ Şi zise fratele: «Rogu-te, Părinte, să mă înveţi: cum îmblânzeşte iubirea iuţimea?». Şi răspunse Bătrânul: «Fiindcă are puterea să se

milostivească, şi să facă bine aproapelui, şi să fie cu îndelungă-răbdare faţă de el, şi să îndure cele ce îi vin de la el, cum am spus adeseori. Avându-le prin urmare iubirea pe acestea, îmblânzeşte iuţimea celui ce a dobândit-o». Şi a zis fratele: «Nu sunt mici faptele ei, dar fericit este cel ce poate să o dobândească. Eu însă într-adevăr sunt departe de ea. Dar rogu-te, Părinte, spune-mi: ce înseamnă a avea îndelungă-răbdare?».

- Şi răspunse Bătrânul: «A sta neclintit în împrejurări aspre şi a răbda relele; a aştepta sfârşitul încercării şi a nu da drumul iuţimii la întâmplare; a nu vorbi cuvânt neînţelept, nici a gândi ceva din cele ce nu se cuvin unui închinător al lui Dumnezeu. Căci zice Scriptura: „Până la o vreme va răbda cel cu îndelungă-răbdare, şi pe urmă i se va răsplăti lui cu bucurie; până la o vreme va ascunde cuvintele lui, şi buzele multora vor spune înţelepciunea lui” (Sir. 1, 22-23).
- Acestea sunt semnele îndelungii răbdări. Dar nu numai acestea, ci propriu îndelungii răbdări mai este şi a se socoti pe sine pricina încercării. Şi poate că aşa şi este de fapt. Fiindcă multe dintre cele ce ni se întâmplă ni se întâmplă spre îndrumarea noastră, sau spre stingerea păcatelor trecute, sau spre îndreptarea neatenţiei prezente, sau spre ocolirea păcatelor viitoare. Cel ce socoteşte aşadar că pentru una din acestea i-a venit încercarea nu se răzvrăteşte când e lovit, mai ales dacă e conştient de păcatul său, nici nu învinovăţeşte pe acela prin care i-a venit încercarea, căci fie prin acela, fie prin altul, el a avut să bea paharul judecăţilor dumnezeieşti. Ci el priveşte spre Dumnezeu şi-I mulţumeşte Lui, Care a îngăduit încercarea, şi se învinovăţeşte pe sine şi primeşte certarea cu inimă bună, purtându-se ca David cu Şimei, sau ca Iov cu soţia sa. Nebunul însă roagă pe Dumnezeu să-l miluiască; dar venind mila, nu o primeşte, fiindcă nu a venit precum a voit el, ci precum Doctorul sufletelor a socotit că e de folos. Şi de aceea se face nepăsător şi se tulbură, şi uneori se războieşte aprins cu dracii, alteori huleşte pe Dumnezeu; astfel arătându-se nemulţumit, nu primeşte decât bâta».
- Şi zise fratele: «Bine ai spus, Părinte, dar rogu-te să-mi spui şi: cum veştejeşte înfrânarea pofta?». Şi Bătrânul răspunse: „Întrucât te face să te reţii de la toate care nu împlinesc o trebuinţă, ci aduc o plăcere; şi te îndeamnă să nu te împărtăşeşti de nimic decât de cele trebuincioase vieţii, nici să urmăreşti cele dulci, ci cele de folos, şi să măsori cu trebuinţa mâncărurile şi băuturile; de asemenea, întrucât te îndeamnă să nu laşi trupului must de prisos, ci să întreţii numai viaţa trupului şi să-l păzeşti netulburat de pornirea spre împreunare. Astfel veştejeşte înfrânarea pofta. Căci plăcerea şi săturarea de mâncăruri şi băuturi încălzesc stomacul şi aprind dorinţa spre poftă de ruşine, împingând întreg animalul spre amestecare nelegiuită. Acesta nu mai este atunci decât ochi neruşinaţi, mână desfrânată, limbă vorbitoare de lucruri care desfată auzul, ureche care primeşte cuvinte deşarte, minte disprețuitoare de Dumnezeu şi suflet care desfrânează cu înţelegerea şi stârneşte trupul spre

fapta neîngăduită».

11. Şi zise fratele: «De ce, Părinte, nu am străpungerea inimii?». Şi răspunse Bătrânul: «Fiindcă nu este frica lui Dumnezeu înaintea ochilor noştri. Ne-am făcut groapa tuturor răutăţilor şi de aceea am dispreţuit ca pe-o simplă vorbă pedeapsa înfricoşată a lui Dumnezeu... Dar cine nu se căieşte auzind pe Daniel descriind limpede ziua înfricoşatei judecăţi, când zice: „Eu, Daniel, am privit până fură aşezate scaunele. Şi S-a aşezat Cel vechi de zile. Haina Lui, albă ca zăpada, iar părul capului Său, curat ca lâna. Şi scaunul Lui, pară de foc, iar roţile scaunului, foc arzător. Un râu de foc se vărsa şi ieşea înaintea Lui. Mii de mii îi slujeau Lui şi zeci de mii de zeci de mii stăteau înaintea Lui. Judecătorul Se aşeză şi cărţile fură deschise" (Dan. 7, 9-10), adică faptele săvârşite. Şi iarăşi: „Văzut-am în vedenie de noapte, şi, iată, pe norii cerului venea Cineva ca un Fiu al omului. Şi a ajuns până la Cel vechi de zile, şi L-au adus înaintea Lui. Şi I-au dat Lui stăpânirea, cinstea şi Împărăţia, şi toate neamurile, seminţiile şi limbile Îi vor sluji Lui. Şi stăpânirea Lui, stăpânire veşnică; şi Împărăţia, Împărăţie veşnică. Şi m-am cutremurat cu duhul meu, eu, Daniel, şi vedeniile din capul meu m-au tulburat" (Dan. 7, 13-15).

12. Dar şi Apostolul plânge pentru noi cu Prorocul, zicând: „Nu este cel ce face bunătate, nu este până la unul. Mormânt deschis este gâtlejul lor, cu limbile lor grăiau vicleşuguri. Venin de aspidă este sub limbile lor, gura lor e plină de blestem şi de amărăciune. Întristare şi necaz este în căile lor, şi calea păcii nu au cunoscut-o. Nu este frica lui Dumnezeu înaintea ochilor lor" (Rom. 13, 11-18; Ps. 13, 3; 5, 9; 9, 28; 35, 1). De aceea, prevăzând cele viitoare, scrie despre purtarea noastră cea rea de acum, către Timotei: „Cunoaşte aceasta, că în zilele cele de apoi se vor ivi vremuri înfricoşate; că vor fi oamenii iubitori de sine, iubitori de argint, lăudăroşi, trufaşi, hulitori, neascultători de părinţi, nemulţumitori, fără cucernicie, lipsiţi de dragoste, neînduplecaţi, clevetitori, neînfrânaţi, neîmblânzite neiubitori de bine, vânzători, obraznici..." şi celelalte (2 Tim. 3, 1-4). Vai nouă, că am ajuns la cele din urmă dintre rele, căci spune-mi mie: Care dintre noi nu e părtaş al relelor pomenite? Nu s-a împlinit la noi prorocia? Nu suntem toţi lacomi cu stomacul? Nu suntem toţi iubitori de plăcere, nu toţi nebuni pentru pământ şi iubitori de materie? Nu toţi plini de mânie? Nu toţi întărâtaţi? Nu ţinem toţi minte răul? Nu suntem toţi trădători a toată virtutea? Nu suntem toţi clevetitori? Nu toţi iubitori de sudalme? Nu toţi obraznici, nu toţi urâtori de fraţi? Nu toţi îngâmfaţi? Nu toţi trufaşi? Nu toţi lăudăroşi? Nu toţi făţarnici? Nu toţi iubitori de slavă deşartă? Nu toţi vicleni, nu toţi pizmaşi? Nu toţi nesupuşi? Nu toţi nepăsători? Nu toţi nestatornici? Nu toţi uşuratici, nu toţi fără grijă la poruncile Mântuitorului? Nu toţi plini de toată răutatea? Nu ne-am făcut, în loc de biserică a lui Dumnezeu, templu al idolilor? Nu suntem sălaşuri ale duhurilor rele în loc să fim ai Duhului Sfânt? Nu numim pe Dumnezeu Tată în chip mincinos? Nu ne-am făcut, în loc de fii ai lui Dumnezeu, fii ai gheenei? Nu ne-am făcut mai răi decât iudeii, noi, cei ce

purtăm azi numele lui Hristos? Nimeni să nu se răzvrătească auzind adevărul, fiindcă şi aceia, nelegiuiţi fiind, ziceau: „Noi avem un singur Tată, pe Dumnezeu” (Ioan 8, 41). Dar au auzit de la Mântuitorul: „Voi sunteţi din tatăl vostru, diavolul, şi poftele tatălui vostru, diavolul, vreţi să le faceţi” (Ioan 8, 44).

▪ ...Această pustiire a sufletelor noastre a arătat-o şi Apostolul, zicând: „Şi precum n-au găsit cu cale să-L cunoască pe Dumnezeu, i-a lăsat pe ei Dumnezeu în minte netrebnică să facă cele ce nu trebuie; plini fiind de toată nedreptatea, răutatea, viclenia, lăcomia, plini de pizmă, de ucidere, de ceartă, de înşelăciune, de purtări urâte, şoptitori, bârfitori, urători de Dumnezeu, ocărâtori, semeţi, trufaşi, născocitori de rele, nesupuşi părinţilor, bezmetici, neiubitori, călcători de cuvânt, nemilostivi, care, deşi cunosc dreptatea lui Dumnezeu, că adică cei ce fac acestea sunt vrednici de moarte, nu numai că fac acestea, ci şi încuviinţează pe cei ce le fac. De aceea i-a dat pe ei Dumnezeu spre patimi de necinste, ca să-şi necinstească trupurile lor între ei” (Rom. 1, 28-32). Iar urmarea acestora este că: „Se descoperă mânia lui Dumnezeu din ceruri peste toată necredinţa şi nedreptatea oamenilor” (Rom. 1, 18) şi celelalte.

▪ De aceea, mustrând de departe şi făţărnicia noastră, zice: „Poporul acesta cu buzele lui Mă cinsteşte; dar inima lui este departe de Mine, şi în zadar Mă cinsteşte” (Is. 29, 13; Matei 15, 8) şi celelalte. Căci cele pe care Domnul nostru le-a spus, plângând pe farisei, eu le aud ca spuse pentru noi, făţarnicii de azi, care ne-am învrednicit de atât har, şi suntem mai răi ca aceia. Oare nu legăm şi noi poveri grele şi anevoie de purtat şi le punem pe umerii oamenilor, iar noi nu vrem să le mişcăm nici cu vârful degetului? Oare nu facem şi noi toate faptele noastre spre a fi văzuţi de oameni? Oare nu iubim şi noi să şedem în fruntea mesei la ospeţe şi pe scaunul de frunte în adunări, şi să fim chemaţi de oameni: „rabbi, rabbi”, iar pe cei care nu ni le dau acestea îi urmărim până la moarte? Oare n-am luat şi noi cheia cunoştinţei şi închidem Împărăţia cerurilor înaintea oamenilor, neintrând nici noi, şi nelăsându-i nici pe alţii să intre?

Oare nu ocolim şi noi marea şi pământul ca să facem un prozelit, şi, când se întâmplă aceasta, îl facem fiul gheenei, îndoit decât noi? Oare nu suntem şi noi povăţuitori orbi, strecurând ţânţarul şi înghiţind cămila? Oare nu curăţăm şi noi partea din afară a paharului, cea de la vedere, iar cea dinăuntrul nostru e plină de răpire şi lăcomie, mai bine-zis de necurăţie? Oare nu zeciuim şi noi izma şi mărarul şi orice legumă, şi trecem cu vederea judecata şi iubirea lui Dumnezeu? Oare nu suntem şi noi nişte morminte întunecoase, arătându-ne oamenilor pe din afară drepţi, iar pe dinăuntru fiind plini de toată făţărnicia, nelegiuirea şi necurăţia? Oare nu zidim şi noi mormintele mucenicilor şi împodobim monumentele Apostolilor, dar suntem asemenea cu ucigaşii lor?

▪ Cunoscând, aşadar, frica de Dumnezeu, bunătatea şi iubirea Lui de oameni, din Vechiul şi Noul Testament, să ne întoarcem din toată inima

noastră. De ce să pierim, fraţilor? Să ne spălăm mâinile noi, păcătoşii. Să ne curăţăm inimile noi, cei cu sufletele îndoite. Să ne tânguim, să jelim şi să plângem pentru păcatele noastre. Să încetăm din răutăţile noastre. Să credem în milostivirile Domnului. Să ne temem de ameninţările Lui, să păzim poruncile Lui. Să ne iubim unii pe alţii din toată inima. Să zicem fraţilor şi celor ce ne urăsc pe noi şi se scârbesc de noi, ca să se mărească numele Domnului şi să ni se arate în bucuria Lui. Să ne dăm iertare unii altora noi, cei ce ne-am ispitit unul pe altul, ca unii ce am fost războiţi toţi de vrăjmaşul comun. Să stăm împotrivă gândurilor noastre, chemând pe Dumnezeu ca aliat în lupta noastră, şi să alungăm din noi duhurile rele şi necurate. Să supunem trupul duhului, chinuindu-l şi târându-l robit (1 Cor. 9, 27) prin tot felul de strâmtorări. „Să ne curăţăm pe noi de toată întinăciunea trupului şi a duhului". Să ne stârnim unii pe alţii la sporirea în iubire şi fapte bune. Să nu ne pizmuim între noi, nici pizmuindu-ne să ne sălbătăcim la inimă. Mai degrabă să avem milă unii de alţii şi să ne tămăduim unii pe alţii prin smerenie. Să nu ne bârfim unii pe alţii, nici să nu ne batjocorim unii pe alţii, căci suntem unii altora mădulare. Să lepădăm de la noi negrija şi uşurinţa, şi să stăm bărbăteşte, luptând împotriva duhurilor răutăţii, căci „Îl avem pe Iisus Hristos mângâietor drept la Tatăl, şi El ne este ispăşire pentru păcatele noastre" (1 Ioan 2, 1-2). Să ne rugăm Lui cu inimă curată, din tot sufletul nostru, şi ne va ierta păcatele noastre. „Căci aproape este Domnul de toţi cei ce-L cheamă pe El întru adevăr" (Ps. 144, 19). De aceea zice: „Jertfeşte lui Dumnezeu jertfă de laudă şi dă Celui Preaînalt rugăciunile tale. Şi Mă cheamă pe Mine în ziua necazului tău şi te voi scăpa, şi Mă vei slăvi pe Mine" (Ps. 49, 15-16). Iar Isaia zice: „Rupe toată legătura nedreptăţii, dezleagă jugul legămintelor silnice, dă drumul celor asupriţi şi rupe toată scrisoarea nedreaptă. Frânge celui flămând pâinea ta şi pe săracii fără sălaş adu-i în casa ta. De vezi pe cineva gol, îmbracă-l, şi nu trece cu vederea pe cei din sămânţa neamului tău. Atunci lumina ta va izbucni ca zorile, şi tămăduirea ta va răsări degrabă. Şi va umbla înaintea ta dreptatea ta, şi slava Domnului te va înconjura" (Is. 58, 6-8). Iar după acestea zice: „Atunci vei striga, şi Dumnezeu te va auzi pe tine. Încă grăind tu, va zice: Iată, aici sunt. Atunci va răsări în întuneric lumina ta şi întunericul tău va fi ca amiaza. Şi Dumnezeu va fi cu tine totdeauna şi te va sătura precum pofteşte sufletul tău" (Is. 58, 9-11). Iată aşadar că, rupând toată legătura nedreptăţii din inima noastră şi dezlegând tot jugul legămintelor silnice, adică al ţinerii minte a răului, şi grăbindu-ne să facem bine aproapelui din tot sufletul, ajungem să fim înconjuraţi de lumina cunoştinţei şi ne slobozim de patimile de ocară, umplându-ne de toată virtutea, luminându-ne de slava lui Dumnezeu şi eliberându-ne de toată neştiinţa; iar rugându-L pe Hristos, suntem auziţi şi-L avem pe Dumnezeu cu noi pururea, şi ni se satură dorinţa după Dumnezeu.

- Să ne iubim, aşadar, unii pe alţii, şi vom fi iubiţi de Dumnezeu. Să fim cu îndelungă-răbdare întreolaltă, şi va fi şi El cu îndelungă-răbdare faţă de

păcatele noastre. Să nu răsplătim răul cu rău, şi nu vom primi după păcatele noastre. Căci iertarea greşelilor noastre o aflăm în iertarea fraţilor. Iar mila lui Dumnezeu e ascunsă în milostivirea noastră faţă de aproapele. De aceea a zis Domnul: „Iertaţi, şi vi se va ierta vouă" (Luca 6, 37). Şi iarăşi: „De veţi ierta oamenilor greşelile lor, şi Tatăl vostru Cel din ceruri va ierta vouă greşelile voastre" (Matei 6, 14). Sau: „Fericiţi cei milostivi, că aceia se vor milui" (Matei 5, 7). Sau: „Cu ce măsură veţi măsura, cu aceea se va măsura vouă" (Matei 7, 2). Iată, ne-a dăruit nouă Domnul chip de mântuire şi ne-a dat nouă putere veşnică de-a ne face fii ai lui Dumnezeu. Prin urmare, în voia noastră stă mântuirea noastră.

Capete despre dragoste

Capete despre dragoste

• Dragostea este o dispoziţie bună şi afectuoasă a sufletului, datorită căreia el nu cinsteşte niciunul din lucruri mai mult decât cunoştinţa lui Dumnezeu. Dar este cu neputinţă să ajungă la deprinderea dragostei cel ce e împătimit de ceva din cele pământeşti.

• Dragostea este născută din nepătimire; nepătimirea, de nădejdea în Dumnezeu; nădejdea, de răbdare şi îndelungă-răbdare; iar pe acestea le naşte înfrânarea cea atotcuprinzătoare. Înfrânarea, la rândul ei, e născută de frica lui Dumnezeu. În sfârşit, frica, de credinţa în Domnul.

• Cel ce crede în Domnul se teme de chinuri; cel ce se teme de chinuri se înfrânează de la patimi; cel ce se înfrânează de la patimi rabdă necazurile; cel ce rabdă necazurile va avea nădejde în Dumnezeu; iar nădejdea în Dumnezeu desface mintea de toată împătimirea după cele pământeşti; în sfârşit, mintea desfăcută de acestea va avea iubirea către Dumnezeu.

• Dacă sufletul e mai bun decât trupul, şi dacă Dumnezeu, Care a făcut lumea, e neasemănat mai bun decât lumea, cel ce cinsteşte trupul mai mult decât sufletul, şi lumea zidită de Dumnezeu mai mult decât pe Dumnezeu, nu se deosebeşte întru nimic de închinătorii la idoli.

• Cel ce iubeşte pe Dumnezeu nu poate să nu iubească şi pe tot omul ca pe sine însuşi, deşi nu are plăcere de patimile celor ce nu s-au curăţat încă. De aceea, când vede întoarcerea şi îndreptarea lor, se bucură cu bucurie mare şi negrăită.

• Cel ce vede în inima sa vreo urmă de ură faţă de vreun om oarecare, pentru vreo anumită greşeală, e cu totul străin de iubirea de Dumnezeu, deoarece iubirea de Dumnezeu nu suferă câtuşi de puţin ura faţă de om.

• „Cel ce Mă iubeşte pe Mine, zice Domnul, va păzi poruncile Mele" (Ioan 14, 15). „Iar porunca Mea aceasta este: să vă iubiţi unii pe alţii" (Ioan 15,

12). Cel ce nu iubeşte, aşadar, pe aproapele nu păzeşte porunca. Iar cel ce nu păzeşte porunca, nici pe Domnul nu-L poate iubi.

• Cel ce preface grija de trup în poftă şi pentru lucruri vremelnice ţine minte răul de la aproapele, acela slujeşte zidirii în locul Ziditorului.

• Cel ce-şi păstrează trupul nesupus plăcerii şi sănătos îl are împreună-slujitor spre lucrarea celor bune.

• Cel ce iubeşte pe Dumnezeu cu siguranţă iubeşte şi pe aproapele. Iar unul ca acesta nu poate păstra banii, ci-i foloseşte cu dumnezeiască cuviinţă, dând fiecăruia din cei ce au trebuinţă.

• Cel ce face milostenie imitând pe Dumnezeu nu cunoaşte deosebirea între rău şi bun, între drept şi nedrept când e vorba de cele ce sunt de trebuinţă trupului, ci împarte tuturor la fel, după trebuinţă, chiar dacă cinsteşte mai mult, pentru buna aplecare a voii, pe cel virtuos decât pe leneş.

• Precum Dumnezeu, fiind prin fire bun şi fără patimă, iubeşte pe toţi la fel, ca făpturi ale Sale, dar pe cel virtuos îl slăveşte ca pe unul ce şi-a însuşit cunoştinţa şi prin aplecarea voii, iar pe cel leneş îl miluieşte pentru bunătatea Sa şi îl întoarce în veacul acesta prin certare, tot aşa şi cel bun şi fără patimă, în aplecarea voii sale, iubeşte pe toţi oamenii la fel: pe cel virtuos pentru fire şi pentru buna aplecare a voii lui, iar pe cel leneş îl miluieşte pentru fire şi din compătimire, ca pe un lipsit de minte ce umblă în întuneric.

• Dragostea se face cunoscută nu numai prin dăruirea de bani, ci cu mult mai mult prin împărtăşirea cuvântului lui Dumnezeu şi prin slujirea trupească.

• Când vei fi ocărât de cineva, sau disprețuit în vreo privinţă oarecare, fii cu luare-aminte dinspre gândurile mâniei, ca nu cumva, despărţindu-te de dragoste din pricina supărării, să te aşezi în ţinutul urii.

• Când vei suferi pentru vreo ocară sau necinste, să ştii că te alegi cu mult folos. Căci prin ocară e alungată de la tine slava deşartă.

• Dacă propriu iubirii este să rabde îndelung şi să fie cu bunătate, cel ce se luptă cu mânie şi plănuieşte vicleşug vădit este că se face străin de Dumnezeu, dacă Dumnezeu este dragoste (1 Ioan 4, 8).

• Roadele iubirii sunt: a face bine aproapelui din toată inima, a răbda îndelung, a fi cu îngăduinţă şi a folosi lucrurile cu dreaptă judecată.

• Chinuieşte-ţi trupul cu foamea şi cu privegherea şi îndeletniceşte-te fără lenevire cu cântarea şi cu rugăciunea; şi sfinţenia neprihănirii va veni peste tine aducând iubire.

• Cel ce se teme de Domnul are pururea ca tovarăşă smerenia, şi prin gândurile acesteia vine la dragostea şi la mulţumirea către Dumnezeu. Căci îşi aminteşte de purtarea lumească de mai înainte şi de feluritele greşeli, ca şi de ispitele ce i s-au întâmplat din tinereţe, şi cum din toate acestea l-a izbăvit pe el Domnul şi l-a strămutat de la viaţa pătimaşă la viaţa după Dumnezeu. În

felul acesta dobândeşte, pe lângă temere, şi dragostea, mulţumind pururea cu smerenie multă Făcătorului de bine şi Cârmuitorului vieţii noastre.

• Cel fără de minte fiind purtat de patimi, când se tulbură împins de mânie, se grăbeşte fără judecată să ocolească pe fraţi, iar când e aprins de poftă, răzgândindu-se, fuge să-i întâlnească. Dar cel înţelept lucrează în amândouă împrejurările cu totul dimpotrivă: căci în vreme de mânie, tăind pricinile tulburării, se scutură de scârba faţă de fraţi, iar în vreme de poftă, se reţine de la pornirea spre întâlnirea nesocotită.

• De vrei să nu cazi din dragostea cea după Dumnezeu, să nu laşi nici pe fratele tău să se culce întristat împotriva ta, nici tu să nu te culci scârbit împotriva lui; ci „mergi mai întâi şi te împacă cu fratele tău" (Matei 5, 24), şi venind, adu lui Hristos, cu conştiinţă curată, prin rugăciune stăruitoare, darul dragostei.

• Dacă „plinirea legii este iubirea" (Rom. 13, 10), cel ce se gândeşte la rău împotriva fratelui, şi unelteşte vicleşuguri împotriva lui, şi doreşte căderea lui, şi se bucură de ea, cum nu va fi călcător de lege şi vrednic de chinurile veşnice?

• Nu da urechea ta limbii celui ce defăimează, nici limba ta urechii iubitorului de ponegrire, ascultând sau grăind cu plăcere cele rele împotriva aproapelui, ca să nu cazi din dragostea dumnezeiască şi să te afli străin de viaţa veşnică.

• Nu primi bârfeală împotriva Părintelui tău, nici nu-l încuraja pe cel ce-l necinsteşte pe el, ca să nu Se mânie Domnul pentru faptele tale şi să te stârpească din pământul celor vii.

• Închide gura celui ce bârfeşte la urechile tale, ca să nu săvârşeşti păcat îndoit împreună cu acela: pe tine obişnuindu-te cu patima pierzătoare, iar pe acela neoprindu-l de a flecări împotriva aproapelui.

• Iar Eu zic vouă: Să nu staţi împotriva celui rău, ci celui ce te va lovi peste obrazul drept, întoarce-i şi pe celălalt; şi celui ce vrea să se judece cu tine ca să-ţi ia haina, lasă-i lui şi cămaşa; şi celui ce te sileşte să mergi cu el o stadie, mergi cu el două" (Matei 5, 39-41). De ce? Ca pe tine să te păzească nemânios, netulburat şi neîntristat, iar pe acela să-l îndrepte prin răbdarea ta, şi pe amândoi să vă aducă, ca un Bun, sub jugul dragostei.

• Dintre patimi, unele sunt trupeşti, altele sufleteşti. Cele trupeşti îşi iau prilejurile din trup, iar cele sufleteşti, din lucrurile din afară. Dar şi pe unele, şi pe altele le desfiinţează dragostea şi înfrânarea: cea dintâi pe cele sufleteşti; cealaltă, pe cele trupeşti.

• Toate patimile ţin sau numai de iuţimea sufletului, sau numai de partea poftitoare a lui, sau de cea raţională, cum e uitarea sau neştiinţa. Dar moleşeala *(akedia),* făcându-se stăpână peste toate puterile sufletului, stârneşte deodată aproape toate patimile. De aceea este şi cea mai grea dintre toate celelalte patimi. Bine zice aşadar Domnul, când dă doctoria împotriva ei:

„Întru răbdarea voastră veţi dobândi sufletele voastre” (Luca 21, 19).

• Să nu suferi bănuieli sau măcar oameni care îţi aduc sminteli împotriva altora. Căci cei ce primesc sminteli în orice chip, faţă de cele ce se întâmplă cu voie sau fără voie, nu cunosc calea păcii, care-i duce prin dragoste la cunoştinţa lui Dumnezeu pe cei ce o iubesc pe ea.

• Încă nu are dragoste desăvârşită cel ce se mai ia după părerile oamenilor, de pildă pe unul iubindu-l, iar pe altul urându-l pentru pricina aceasta sau aceea; sau pe acelaşi o dată iubindu-l, altă dată urându-l pentru aceleaşi pricini.

• Cel ce nu dispreţuieşte slava, plăcerea şi iubirea de argint, care le sporeşte pe acelea şi stă în slujba lor, nu poate tăia de la sine prilejurile de mânie. Iar cel ce nu le taie pe acestea nu poate ajunge la dragostea desăvârşită.

• Milostenia tămăduieşte iuţimea sufletului; postul veştejeşte pofta, iar rugăciunea curăţă mintea şi o pregăteşte spre contemplarea lucrurilor. Căci Domnul ne-a dăruit poruncile pentru şi potrivit cu puterile sufletului.

• „Omorâţi mădularele voastre cele de pe pământ: curvia, necurăţia, patima, pofta cea rea, lăcomia” şi celelalte (Col. 3, 5). „Pământ” a numit cugetul trupului; „curvie”, păcatul cu fapta; „necurăţie” a numit învoirea; „patimă”, gândul cel pătimaş; „pofta cea rea”, primirea simplă a gândului de poftă; „lăcomie” a numit materia care naşte şi face să crească patima. Toate acestea a poruncit dumnezeiescul Apostol să le omorâm ca pe nişte mădulare ale cugetului trupesc.

• Mai întâi amintirea aduce gândul simplu în minte; acesta zăbovind, se stârneşte patima. Aceasta, la rândul ei, nefiind scoasă afară, încovoaie mintea la învoire; întâmplându-se aceasta, se ajunge, în sfârşit, la păcatul cu fapta. Preaînţeleptul Apostol, scriind către cei din neamuri, porunceşte, aşadar, ca mai întâi să depărtăm rezultatul păcatului, apoi, păşind pe rând spre început, să sfârşim cu pricina păcatului. Iar pricina este, cum s-a zis mai înainte, lăcomia, care naşte şi face să crească patima. Şi socotesc că aici este arătată lăcomia pântecelui, care este maică şi doică a curviei. Căci lăcomia nu este rea numai când se îndreaptă spre avuţie, ci şi când se îndreaptă spre mâncăruri, precum şi înfrânarea nu e bună numai când se reţine de la mâncăruri, ci şi când se reţine de la avuţie.

• Mare lucru este să nu fii cuprins de patimă faţă de lucruri. Dar cu mult mai mare este să rămâi fără patimă şi faţă de nălucirile lor. Căci războiul dracilor împotriva noastră prin gânduri e mai cumplit ca războiul cel prin lucruri.

• Nu cunoaştem pe Dumnezeu din fiinţa Lui, ci din măreţia faptelor şi din purtarea de grijă ce-o are pentru cele ce sunt. Căci prin acestea înţelegem, ca prin nişte oglinzi, nemărginita bunătate, înţelepciune şi putere a Lui.

• Rostul poruncilor este să facă simple înţelesurile lucrurilor; iar

al citirii şi al contemplării, să facă mintea nepământească şi fără formă. Aceasta îi dă putinţa de a se ruga fără împrăştiere.

• Cel ce a lepădat de la sine pe maica patimilor, adică iubirea trupească de sine (filautia), uşor leapădă, cu ajutorul lui Dumnezeu, şi pe celelalte, ca mânia, întristarea, pomenirea răului şi cele ce urmează. Iar cel ce e stăpânit de cea dintâi e rănit şi de-a doua, chiar dacă nu vrea. În iubirea trupească de sine este patima îndreptată spre trup.

• Oamenii se iubesc unii pe alţii, fie în chip vrednic de laudă, fie în chip vrednic de ocară, pentru aceste cinci pricini: sau pentru Dumnezeu, cum iubeşte cel virtuos pe toţi, atât pe cel virtuos, cât şi pe cel ce încă nu este virtuos; sau pentru fire, cum iubesc părinţii pe copii şi invers; sau pentru slava deşartă, cum iubeşte cel slăvit pe cel ce-l slăveşte; sau pentru iubirea de argint, cum iubeşte cineva pe cel bogat pentru a primi bani; sau pentru plăcere, ca cel ce-şi slujeşte stomacul şi cele de sub stomac.

Dragostea cea dintâi este vrednică de laudă; a doua e mijlocie; celelalte sunt pătimaşe.

• Dacă pe unii îi urăşti, pe alţii nici nu-i iubeşti, nici nu-i urăşti, pe alţii iarăşi îi iubeşti, dar potrivit, şi, în sfârşit, pe alţii îi iubeşti foarte tare, din această neegalitate cunoaşte că eşti departe de dragostea desăvârşită, care cere să iubeşti pe tot omul deopotrivă.

• Cei ce ne ispitesc cu îngăduinţa lui Dumnezeu, aceia sau încălzesc partea poftitoare, sau tulbură iuţimea, sau întunecă partea raţională, sau învelesc trupul în dureri, sau ne jefuiesc de cele trupeşti.

• Dracii sau ne ispitesc prin ei înşişi, sau înarmează împotriva noastră pe cei ce nu se tem de Domnul. Prin ei înşişi ne ispitesc când vieţuim despărţiţi de oameni, ca pe Domnul în pustie; prin oameni, când ne aflăm împreună cu oamenii, ca pe Domnul prin farisei. Dar noi, căutând la Cel ce ne este pildă, să-i respingem din amândouă părţile.

• Patima este o mişcare a sufletului împotriva firii fie spre o iubire neraţională, fie spre o ură fără judecată a vreunui lucru, sau din pricina vreunui lucru din cele supuse simţurilor. De pildă, e o mişcare spre iubirea neraţională a mâncărurilor, sau a femeii, sau a avuţiei, sau a slavei trecătoare, sau a altui lucru din cele supuse simţurilor, sau din pricina acestora. Sau e o mişcare spre ura fără judecată a ceva din cele supuse mai înainte, sau din pricina acestora.

• Sau, iarăşi, păcătoşenia este o judecată greşită cu privire la înţelesurile lucrurilor, căreia îi urmează reaua întrebuinţare a lucrurilor (abuzul de lucruri). De pildă, când e vorba de femeie, judecata dreaptă cu privire la împreunare trebuie să vadă scopul ei în naşterea de prunci. Deci cel ce urmăreşte plăcerea greşeşte în judecată, socotind ceea ce nu e bine ca bine. Aşadar, unul ca acesta face rea întrebuinţarea (abuzează) de femeie împreunându-se cu ea. Tot aşa este cu celelalte lucruri şi înţelesuri.

• Apăsător este dracul curviei şi năprasnic năvăleşte asupra celor ce luptă împotriva patimii, mai ales când nu sunt cu băgare de seamă la felul de hrană şi în întâlnirile cu femeile. Furând pe nebăgate de seamă mintea prin vraja plăcerii, pe urmă năvăleşte prin amintire asupra isihastului, aprinzându-i trupul şi înfăţişând minţii felurite forme, îndemnându-l astfel să consimtă la păcat. Dacă nu vrei să zăbovească acestea în tine, apucă-te de post, de osteneală, de priveghere şi de buna isihie, unită cu rugăciune stăruitoare.

• Dracii slăbesc când prin împlinirea poruncilor se micşorează patimile în noi; şi pier când sunt stinse cu totul prin nepătimirea sufletului, nemaiaflându-le pe acelea prin care se găseau în suflet şi îl războiau. Aceasta trebuie să fie ceea ce s-a spus: „Vor slăbi şi vor pieri de la faţa Ta!" (Ps. 9, 3).

• Unii dintre oameni se reţin de la patimi de frica omenească; alţii, pentru slava deşartă; alţii, de dragul înfrânării; şi, în sfârşit, alţii se izbăvesc de ele de teama judecăţilor dumnezeieşti.

• Cuvintele Domnului cuprind aceste patru lucruri: poruncile, dogmele, ameninţările, făgăduinţele. Pentru acestea răbdăm toată asprimea vieţuirii: posturi, privegheri, culcarea pe jos, osteneli şi greutăţi în slujbe, necinstiri, ocări, chinuri, omorâri şi cele asemenea. „Pentru cuvintele buzelor Tale, zice, am păzit căi aspre!" (Ps. 16, 4).

• Dracii iau prilejurile de-a stârni în noi gândurile pătimaşe din patimile aflătoare în suflet. Pe urmă, războindu-ne mintea prin aceste gânduri, o silesc la consimţirea cu păcatul. Astfel biruită fiind, o duc la păcatul cu cugetul. Iar acest păcat săvârşindu-se, o duc în sfârşit, ca pe-o roabă, la faptă. După aceasta, cei ce au pustiit sufletul prin gânduri se depărtează împreună cu ele şi rămâne în minte numai idolul păcatului, despre care zice Domnul: „Când veţi vedea urâciunea pustiirii stând în locul cel sfânt, – cel ce citeşte să înţeleagă" (Matei 24, 15), că loc sfânt şi biserică a lui Dumnezeu este mintea omului, în care dracii, după ce au pustiit sufletul prin gânduri pătimaşe, au aşezat idolul păcatului. Iar că acestea s-au petrecut şi istoriceşte, cred că nu se va îndoi niciunul dintre cei ce au citit cărţile lui Iosif (Iosif Flaviu, istoric evreu care a descris cucerirea Ierusalimului de către romani şi arderea templului la anul 70 d.Hr). Unii însă zic că acestea se vor întâmpla şi pe timpul lui Antihrist.

• Trei sunt cele ce ne mişcă pe noi spre cele bune: seminţele naturale, Sfintele Puteri şi hotărârea cea bună. Seminţele naturale, de pildă atunci când ceea ce vrem să ne facă nouă oamenii le facem şi noi lor asemenea, sau atunci când, văzând pe cineva în strâmtorare şi nevoie, ne milostivim de el în chip natural. Sfintele Puteri, de pildă atunci când, mişcându-ne noi spre un lucru bun, aflăm un ajutor bun şi izbutim în acest lucru. Iar hotărârea cea bună, atunci când, deosebind binele de rău, alegem binele.

• Trei sunt, iarăşi, cele ce ne mişcă spre cele rele: patimile, dracii şi hotărârea cea rea. Patimile, atunci când dorim vreun lucru împotriva raţiunii,

de pildă, mâncare fără vreme şi fără trebuinţă, femeie fără scopul naşterii de prunci, sau nelegitimă; sau, iarăşi, când ne mâniem sau ne supărăm fără să se cuvină, ca, de pildă, împotriva celui ce ne-a ocărât sau ne-a păgubit. Dracii, ca de pildă atunci când, din neatenţia noastră, folosind prilejul, stârnesc deodată cu multă furie patimile pomenite şi cele asemenea lor. Iar hotărârea cea rea, când, cunoscând binele, alegem răul.

• Răsplăţile ostenelilor pentru virtute sunt nepătimirea şi cunoştinţa, care ne aduc Împărăţia cerurilor, precum patimile şi neştiinţa ne aduc chinurile veşnice. Cel ce le caută, prin urmare, pe acestea pentru slava de la oameni, şi nu pentru binele însuşi, aude Scriptura zicând: „Cereţi şi nu primiţi, pentru că cereţi rău" (Iac. 4, 3).

• Sunt multe lucruri bune prin fire făcute de oameni. De pildă, postul şi privegherea, rugăciunea şi cântarea de psalmi, milostenia şi primirea de străini sunt fapte bune prin fire. Dar când se fac pentru slava deşartă, nu sunt bune.

• Dumnezeu caută la scopul tuturor celor săvârşite de noi, ca să vadă de le facem pentru El sau pentru altă pricină.

• Când auzi Scriptura zicând: „Că Tu vei răsplăti fiecăruia după faptele lui" (Rom. 2, 6), să ştii că Dumnezeu nu va răsplăti cu bine cele făcute fără un scop drept. Căci judecata lui Dumnezeu nu priveşte la cele făcute, ci la scopul celor făcute.

• Când patimile îşi încetează lucrarea, fie pentru că se ascund pricinile lor, fie pentru că se depărtează dracii în chip viclean, se strecoară mândria.

• Când îţi va veni vreo încercare pe neaşteptate, nu învinovăţi pe cel prin care a venit; ci întreabă pentru ce a venit. Şi vei afla îndreptare. Deoarece fie prin acela, fie prin altul, trebuie să bei amărăciunea judecăţii lui Dumnezeu.

• Unele ispite aduc oamenilor plăceri, altele întristări; şi, iarăşi, altele, dureri trupeşti. Căci după pricina patimilor aflătoare în suflet aduce şi Doctorul sufletelor leacul prin judecăţile Lui.

• Omul cuminte, gândindu-se la puterea tămăduitoare a judecăţilor dumnezeieşti, poartă cu mulţumire necazurile care-i vin prin ele, nefăcând pe nimeni vinovat pentru ele, decât păcatele sale. Iar cel nebun, necunoscând Providenţa atotînţeleaptă a lui Dumnezeu, păcătuieşte şi când e mustrat, socotind fie pe Dumnezeu, fie pe oameni ca pricinuitori ai relelor sale.

• Când vezi mintea ta ocupându-se cu plăcere cu cele materiale şi zăbovind pe lângă chipurile lor, cunoaşte că le iubeşti pe acestea mai mult decât pe Dumnezeu. „Căci unde este comoara ta, acolo e şi inima ta", zice Domnul (Matei 6, 21).

• Mintea, unindu-se cu Dumnezeu şi petrecând în El prin rugăciune şi dragoste, se face înţeleaptă, bună, puternică, iubitoare de oameni, milostivă, îndelung-răbdătoare şi, simplu vorbind, poartă în sine aproape toate însuşirile dumnezeieşti. Dar despărţindu-se de El şi lipindu-se de cele materiale, sau se

face dobitocească, ca una ce a devenit iubitoare de plăcere, sau sălbatică, războindu-se cu oamenii pentru acestea.

• „Lume" numeşte Scriptura lucrurile materiale; iar lumeşti sunt cei ce zăbovesc cu mintea în acestea. Pe aceştia îi îndeamnă: „Nu iubiţi lumea, nici cele din lume! Pofta trupului, pofta ochilor şi trufia vieţii nu sunt de la Dumnezeu, ci de la lume" şi celelalte (1 Ioan 2, 15-16).

• Păstor de vite spiritual este cel ce se îndeletniceşte cu, căci isprăvile morale au înţelesul de vite. De aceea a spus Iacob: „Păstori de vite sunt slugile tale" (Fac. 47, 3). Iar păstor de oi este cel ce se îndeletniceşte cu cunoaşterea. Căci cugetările au înţelesul de oi, fiind păstorite pe munţii vederilor de către minte. De aceea „tot păstorul de oi este urâciune egiptenilor" (Fac. 46, 34), adică puterilor vrăjmaşe.

• Dintre virtuţi, unele sunt ale trupului, altele ale sufletului. Ale trupului sunt, de pildă: postul, privegherea, culcarea pe jos, slujirea, lucrul mâinilor, spre a nu îngreuna pe cineva sau spre a dărui, şi cele următoare. Iar ale sufletului sunt, de pildă: iubirea, îndelunga-răbdare, blândeţea, înfrânarea, rugăciunea şi cele următoare. Dacă, prin urmare, din vreo nevoie sau împrejurare trupească, de pildă din pricină de boală sau altceva de felul acesta, ni s-ar întâmpla să nu putem împlini pomenitele virtuţi ale trupului, avem iertare de la Domnul, Care cunoaşte şi pricinile. Dar neîmplinind pe cele ale sufletului, nu vom avea nicio apărare. Căci nu sunt supuse nevoii.

• Păzeşte-te de maica relelor, de iubirea de sine, care este iubirea neraţională a trupului. Fiindcă din aceasta se nasc, după toate semnele, cele dintâi trei gânduri pătimaşe, care sunt şi cele mai generale: al lăcomiei pântecelui, al iubirii de argint şi al slavei deşarte. Căci acestea îşi iau prilejurile din aşa-zisa trebuinţă neapărată a trupului. Din ele se naşte toată lista patimilor. Trebuie, prin urmare, cum s-a zis, să ne păzim în chip necesar şi să ne războim cu ea cu multă trezvie. Căci stârpită fiind aceasta, se stârpesc totodată toate gândurile ce se nasc din ea.

• Precum nopţile urmează zilelor şi iernile verilor, la fel şi întristările şi durerile urmează slavei deşarte şi plăcerii, fie în timpul de faţă, fie în cel viitor.

• Cel ce a păcătuit nu poate scăpa de judecata viitoare fără să rabde aici osteneli de bunăvoie sau necazuri fără de voie.

• Pentru cinci pricini spun unii că îngăduie Dumnezeu să fim războiţi de către draci. Cea dintâi, pentru ca, războiţi fiind şi războindu-ne în apărare, să venim la puterea de-a deosebi virtutea şi păcatul. A doua, ca, dobândind prin luptă şi durere virtutea, să o avem sigură şi nestrămutată. A treia, ca, înaintând în virtute, să nu ne îngâmfăm, ci să învăţăm a ne smeri. A patra, ca, după ce am fost ispitiţi de păcat, să-l urâm cu ură desăvârşită. A cincea, care-i mai presus de toate, ca, devenind nepătimaşi, să nu uităm slăbiciunea noastră, nici puterea Celui ce ne-a ajutat

• Precum minții celui flămând i se năluceşte numai pâine, iar celui însetat numai apă, la fel celui lacom i se năluceşc tot felul de mâncăruri, iubitorului de plăceri, forme de femei, iubitorului de slavă deşartă, cinstiri de la oameni, iubitorului de argint, câştiguri, celui ce ține minte răul, răzbunare asupra celui ce l-a supărat, pizmaşului, necazuri venite asupra celui pizmuit, şi aşa mai departe în toate celelalte patimi. Căci mintea tulburată de patimi primeşte cugetări pătimaşe fie că veghează trupul, fie că doarme.

• Cu cât e mai uşor de-a păcătui cu mintea decât cu lucrul, cu atât e mai greu războiul cu gândurile decât cel cu lucrurile.

• Pentru aceste cinci pricini se opreşte sufletul de la păcate: sau pentru frica oamenilor, sau pentru frica judecății, sau pentru răsplata viitoare, sau pentru dragostea lui Dumnezeu, sau, în sfârşit, pentru mustrarea conştiinței.

• ...păcatul este întrebuințarea greşită a ideilor, căreia îi urmează reaua întrebuințare a lucrurilor.

• Unii spun că dracii, atingându-se în somn de anumite părți ale trupului, stârnesc patima curviei. Pe urmă patima stârnită aduce în minte forma femeii prin amintire. Iar alții zic că aceia se arată minții în chip de femeie şi, atingând părțile trupului, stârnesc dorința, şi aşa se ivesc năluciriile... Dar în niciunul din modurile amintite nu pot dracii să mişte niciun fel de patimă dacă se găsesc în suflet iubirea şi înfrânarea, fie că se află trupul în stare de veghe, fie în stare de somn.

• „Umbra morții" este viața omenească. Dacă, prin urmare, cineva este cu Dumnezeu şi Dumnezeu este cu el, acela poate spune limpede: „Chiar de voi umbla în mijlocul umbrei morții, nu mă voi teme de rele, căci Tu cu mine eşti" (Ps. 22, 4).

• Păcatele ne vin prin reaua întrebuințare a puterilor (facultăților) sufletului, a celei poftitoare, irascibile şi raționale. Neştiința şi nechibzuința vin din reaua întrebuințare a puterii raționale. Ura şi necumpătarea, din reaua întrebuințare a puterii irascibile (iuțimea) şi poftitoare. Iar din buna întrebuințare a acestora ne vin cunoştința şi chibzuință, iubirea şi cumpătarea. Dacă e aşa, nimic din cele create şi făcute de Dumnezeu nu este rău.

• Nu mâncărurile sunt rele, ci lăcomia pântecelui; nici facerea de prunci, ci curvia; nici banii, ci iubirea de bani; nici slava, ci slava deşartă. Iar dacă-i aşa, nimic nu e rău din cele ce sunt, decât reaua întrebuințare, care vine din negrija minții de-a cultiva cele firești.

• Multa mâncare şi mâncarea cu plăcere sunt pricini de necumpătare; iubirea de argint şi slava deşartă sunt pricini de ură față de aproapele. Iar maica acestora, iubirea trupească de sine, este pricină a amândurora.

• Iubirea trupească de sine este iubirea pătimaşă şi nerațională față de trup. Ei i se împotrivesc iubirea şi înfrânarea. Cel ce are iubirea trupească de sine e vădit că are toate patimile.

• „Nimeni, zice Apostolul, nu şi-a urât trupul său” (Ef. 5, 29), dar „îl struneşte şi-l târăşte robit” (1 Cor. 9, 27), nedându-i nimic mai mult afară de hrană şi îmbrăcăminte, iar din acestea, numai atât cât este de trebuinţă pentru a trăi. Aşa îşi iubeşte cineva fără patimă trupul, şi-l hrăneşte ca pe un slujitor al celor dumnezeieşti, şi-l încălzeşte numai cu cele ce-i împlinesc cele de trebuinţă.

• Pe cine iubeşte cineva, pe acela se şi grăbeşte să-l slujească. Dacă iubeşte deci cineva pe Dumnezeu, acela se şi grăbeşte să facă cele plăcute Lui. Iar dacă îşi iubeşte trupul, se grăbeşte să împlinească cele ce-l desfată pe acesta.

• Dacă vrei să biruieşti gândurile, tămăduieşte-ţi patimile, şi uşor le vei scoate afară din minte. De pildă, pentru curvie, posteşte, priveghează, osteneşte-te şi petrece în singurătate. Pentru mânie şi întristare, disprețuieşte slava, necinstea şi lucrurile materiale. Iar pentru ţinerea minte a răului, roagă-te pentru cel ce te-a supărat, şi te vei izbăvi.

• Trei sunt pricinile dragostei de bani: iubirea de plăcere, slava deşartă şi necredinţa. Cea mai rea dintre acestea este necredinţa.

• Iubitorul de plăceri iubeşte argintul ca să-şi procure dezmierdări printr-însul; iubitorul de slavă deşartă, ca să se slăvească printr-însul; iar necredinciosul, ca să-l ascundă şi să-l păstreze, temându-se de foamete, de bătrâneţe, de boală sau de ajungerea între străini. Acesta nădăjduieşte mai mult în argint decât în Dumnezeu, Făcătorul tuturor lucrurilor şi Proniatorul tuturor, până şi al celor mai de pe urmă şi mai mici vietăţi.

• Toată firea raţională şi mintală se împarte în două: adică în firea îngerească şi în firea omenească. Şi toată firea îngerească se împarte, iarăşi, în două grupe generale şi în două feluri de voinţe generale: într-una sfântă şi într-una păcătoasă; adică în Sfintele Puteri şi în dracii necuraţi. Firea omenească însă se împarte numai în două feluri de voinţe generale: evlavioase şi necuvioase.

• Toate trupurile sunt după fire inerte; ele sunt mişcate de suflet. Unele, de suflet raţional, altele, de suflet neraţional, şi, iarăşi, altele, de suflet fără simţire.

• Dintre puterile sufleteşti, una hrăneşte şi susţine creşterea, alta este imaginativă şi impulsivă, iar alta este raţională şi intelectuală. De cea dintâi se împărtăşesc plantele. Fiinţele neraţionale, pe lângă aceasta, se mai împărtăşesc şi de-a doua. Iar oamenii, pe lângă acestea două, şi de-a treia. Primele două puteri sunt supuse stricăciunii, a treia se dovedeşte nestricăcioasă şi nemuritoare.

• Necurăţia minţii constă, întâi, în a avea o cunoştinţă mincinoasă; al doilea, în a ignora ceva din cele universale (zic aceasta despre mintea omenească, pentru că îngerului îi e propriu să nu-i fie necunoscut nimic din

cele particulare); al treilea, în a avea gânduri pătimașe; iar al patrulea, în a consimți cu păcatul.

• Necurăția sufletului constă în a nu lucra după fire. Căci din aceasta se nasc în minte gândurile pătimașe. Și lucrează după fire atunci când puterile ei pătimitoare (pasionale), adică iuțimea și pofta, rămân fără patimă în întâlnirea cu lucrurile și cu înțelesurile (chipurile) lor.

• Necurăția trupului este păcatul cu fapta.

• Altceva este lucrul, altceva înțelesul lui, și altceva patima. Lucrul este, de pildă: bărbat, femeie, aur și așa mai departe. Înțelesul (chipul) este amintirea simplă a ceva din cele de mai sus. Iar patima este iubirea nerațională sau ura fără judecată a ceva din cele de mai înainte.

• Dumnezeu, Cel supraplin, n-a adus cele create la existență fiindcă avea lipsă de ceva, ci pentru ca acestea să se bucure împărtășindu-se de El pe măsura și pe potriva lor, iar El să Se veselească de lucrurile Sale, văzându-le pe ele veselindu-se și săturându-se fără saturare de Cel de Care nu se pot sătura.

• În toate cele făcute de noi, Dumnezeu ia seama la scop, cum s-a spus adeseori: de lucrăm pentru El sau pentru altceva. Când vrem deci să facem vreun bine, să avem de scop nu plăcerea oamenilor, ci pe Dumnezeu, ca, privind pururea la El, toate să le facem pentru El, ca nu cumva să răbdăm și oboseala, și să pierdem și plata.

• De vom iubi pe Dumnezeu cu adevărat, vom lepăda patimile prin însăși această iubire. Iar iubirea față de El stă în a-L prețui pe El mai mult decât lumea, și sufletul mai mult decât trupul, și în a disprețui lucrurile lumești, și a ne îndeletnici cu El pururea prin înfrânare, dragoste, rugăciune, cântare de psalmi și cele asemenea.

• Nu trebuie să ne cutremurăm, să ne mirăm și să ne uimim cu mintea de faptul că „Dumnezeu-Tatăl nu judecă pe nimeni, ci toată judecata a dat-o Fiului" (Ioan 5, 22). Căci zice Fiul: „Nu judecați ca să nu fiți judecați, nu osândiți ca să nu fiți osândiți" (Matei 7, 1; Luca 6, 37). Iar Apostolul, la fel: „Nu judecați ceva înainte de vreme, până ce nu va veni Domnul" (1 Cor. 4, 5); și: „Cu judecata cu care judeci pe altul te judeci pe tine însuți" (Rom. 2, 1). Dar oamenii, lăsând grija de a-și plânge păcatele lor, au luat judecata de la Fiul și se judecă și se osândesc unii pe alții, de pare că ar fi fără păcat. „Cerul s-a uimit de aceasta și pământul s-a cutremurat" (Ier. 2, 12). Ei însă nu se rușinează, ca niște nesimțitori.

• Cel ce iscodește păcatele altora sau judecă din bănuieli pe fratele său încă nu a pus început pocăinței, nici cercetării și cunoașterii păcatelor sale, care sunt cu adevărat mai grele ca plumbul ce cântărește mai mulți talanți. Acela n-a cunoscut încă nici din ce pricină se face omul greoi la inimă, iubind deșertăciunea și căutând minciuna. De aceea, ca un nebun și ca unul ce umblă în întuneric, lăsând păcatele sale, cugetă la ale altora, fie că există de fapt, fie că

şi le închipuie el din bănuială.

• Iubirea trupească de sine, cum s-a spus adeseori, e pricina tuturor gândurilor pătimaşe. Căci din ea se nasc cele trei gânduri mai generale ale poftei: al lăcomiei pântecelui, al iubirii de argint şi al slavei deşarte. La rândul lor, din lăcomia pântecelui se naşte gândul curviei; din iubirea de argint, gândul lăcomiei şi al zgârceniei; iar din slava deşartă, gândul mândriei. Şi toate celelalte gânduri izvorăsc din acestea trei: al mândriei, al întristării, al pomenirii răului, al deznădejdii, al pizmei, al bârfirii şi celelalte. Aceste patimi leagă mintea de lucrurile materiale şi o ţin la pământ, stând cu toate deasupra ei, asemenea unui bolovan foarte greu, ea fiind prin fire mai uşoară şi mai sprintenă ca focul.

• Începutul tuturor patimilor este iubirea trupească de sine, iar sfârşitul este mândria. Iubirea trupească de sine este iubirea neraţională faţă de trup. Cine a tăiat-o pe aceasta a tăiat deodată toate patimile care se nasc din ea.

• Când birui vreuna dintre patimile mai necinstite, de pildă lăcomia pântecelui, sau curvia, sau mânia, sau lăcomia, îndată se repede asupra ta gândul slavei deşarte. Iar de-l birui şi pe acesta, îi urmează cel al mândriei.

• Slava deşartă, fie că e alungată, fie că e de faţă, naşte mândria. Când e alungată, naşte părerea de sine; când e de faţă, îngâmfarea.

• Slava deşartă e alungată de făptuirea într-ascuns; iar mândria, de voinţa de-a pune pe seama lui Dumnezeu toate isprăvile.

• Cel ce spune păcatul fratelui fără patimă, îl spune din două pricini: sau ca să-l îndrepte pe el, sau să folosească pe altul. Iar dacă îl spune pentru alte pricini, fie aceluia, fie altuia, îl spune pentru a-l batjocori sau a-l bârfi. Dar atunci nu va scăpa de părăsirea dumnezeiască, ci va cădea sigur fie în aceeaşi greşeală, fie în alta, şi va suferi ruşine, mustrat fiind şi batjocorit de alţii.

• Acelaşi păcat săvârşit de mai mulţi nu are o singură pricină, ci mai multe. De pildă, altceva este a păcătui din deprindere, şi altceva a păcătui dintr-o nebăgare de seamă. Cel din urmă nu s-a gândit la păcat nici înainte de a-l săvârşi, nici după aceea. Ba chiar e foarte îndurerat pentru ceea ce s-a întâmplat. Cel ce a păcătuit însă din deprindere, dimpotrivă: înainte de-a săvârşi păcatul nu înceta de-a păcătui cu gândul, iar după ce l-a săvârşit păstrează aceeaşi dispoziţie.

• Patima iubirii de argint se dă pe faţă în bucuria ce-o are cineva când primeşte şi în întristarea ce-o are când dă.

• Altceva este a te izbăvi de gânduri, şi altceva a te elibera de patimi. Adeseori se izbăveşte cineva de gânduri când nu sunt de faţă acele lucruri faţă de care are anumite patimi. Dar patimile se ascund în suflet, iar când se arată lucrurile, ies la iveală. Prin urmare, trebuie să observăm mintea în faţa lucrurilor ca să cunoaştem pentru care din ele e stăpânită de patimă.

• Prieten adevărat este acela care îndură necazurile, nevoile şi

nenorocirile aproapelui, atunci când acela e încercat, ca pe ale sale, fără zgomot şi fără tulburare.

• **Să** nu-ţi disprețuiești conştiinţa, care totdeauna îţi dă sfaturile cele mai bune. Căci ea îţi insuflă socotinţa şi hotărârea dumnezeiască şi îngerească şi te slobozeşte de întinăciunile ascunse ale inimii, iar în vremea ieşirii îţi dăruieşte îndrăznire către Dumnezeu.

• Slava deşartă şi iubirea de argint se nasc una pe alta. Căci cei ce iubesc slava deşartă se silesc să se îmbogăţească; iar cei ce s-au îmbogăţit doresc să fie slăviţi. Dar aceasta se întâmplă la mireni. ...

• ...propriu slavei deşarte şi mândriei mireanului este că se făleşte cu frumuseţea, cu bogăţia, cu puterea şi cu chibzuinţa lui.

• Izbânzile mirenilor sunt decăderile monahilor; iar izbânzile monahilor sunt decăderile mirenilor. De pildă, izbânzile mirenilor sunt bogăţia, slava, puterea, desfătarea, bunăstarea trupească, belşugul de prunci şi cele asemenea, la care ajungând monahul se pierde. Iar izbânzile monahului sunt sărăcia, lipsa de slavă, lipsa de putere, înfrânarea, reaua pătimire şi cele asemenea, la care ajungând iubitorul de lume, împotriva voii, le socoteşte o mare decădere, fiind adeseori chiar în primejdie să se spânzure, cum s-au şi spânzurat unii.

• Mâncărurile s-au făcut pentru două pricini: pentru hrană şi pentru tămăduire. Prin urmare, cei ce se împărtăşesc de ele în afară de aceste pricini se vor osândi ca unii ce s-au dedat desfătărilor, folosind rău cele date de Dumnezeu spre trebuinţă. Şi în toate lucrurile reaua folosire este păcat.

• Dacă îţi aminteşti de răul de la cineva, roagă-te pentru el, şi vei opri patima din mişcare, despărţind, prin rugăciune, supărarea de amintirea răului ce ţi l-a făcut. Iar devenind iubitor de oameni, vei şterge cu totul patima din suflet. Dacă însă altul ţine minte răul de la tine, fii îndatoritor şi smerit faţă de el şi stai cu dragoste în preajma lui, şi-l vei izbăvi de patima lui.

• Mintea noastră este la mijloc între două fiinţe, care îşi lucrează fiecare cele proprii: una virtutea, cealaltă răutatea; adică între înger şi drac. Dar ea are libertatea şi puterea să urmeze sau să se împotrivească însăşi cui vrea.

• Suflet desăvârşit este acela a cărui putere pătimitoare (pasională) înclină cu totul spre Dumnezeu.

• Unii spun că făpturile există dimpreună cu Dumnezeu din veci. Dar aceasta este cu neputinţă. Căci cum pot cele întru toate mărginite să existe din veci împreună cu Cel întru totul nemărginit? Sau cum mai sunt propriu-zis făpturi dacă sunt împreună-veşnice cu Făcătorul? Dar aceasta este învăţătura elinilor, care nu socotesc pe Dumnezeu Făcător al fiinţelor, ci numai al însuşirilor. Dar noi, cunoscând pe Atotputernicul Dumnezeu, zicem că El este Făcătorul nu al însuşirilor, ci al fiinţelor străbătute de însuşiri. Iar dacă e aşa, făpturile nu există împreună cu Dumnezeu din veci.

• Toată fiinţa mintală şi sensibilă, adusă la existenţă de Dumnezeu, a

primit puteri de-a percepe lucrurile; fiinţa mintală, puterile de înţelegere; iar cea sensibilă, simţurile.

• Ia aminte la tine, de nu cumva răutatea care te desparte de fratele tău nu se află în fratele, ci în tine. Şi grăbeşte-te să te împaci cu el, ca să nu cazi din porunca dragostei.

• Cele ce desfac dragostea dintre prieteni sunt acestea: a pizmui sau a fi pizmuit; a păgubi sau a fi păgubit; a nu cinsti sau a nu fi cinstit; gândurile bănuitoare. Deci ia seama, nu cumva ai făcut sau ai pătimit vreuna din acestea şi de aceea eşti despărţit de dragostea prietenului?

• Pe fratele ce-l socoteai ieri duhovnicesc şi virtuos nu-l socoti azi rău şi viclean pentru ura care s-a ivit în tine din ispita celui-rău, ci prin dragostea îndelung răbdătoare gândeşte-te la lucrurile bune de ieri şi alungă ura de astăzi din suflet.

• Pe fratele ce-l lăudai ieri ca bun şi-l vesteai ca virtuos nu-l bârfi astăzi ca rău şi viclean, făcând din defăimarea fratelui motiv de apărare a urii viclene din tine în urma mutării tale de la dragoste la ură. Ci stăruie în aceleaşi laude, chiar dacă eşti încă stăpânit de supărare, şi uşor te vei întoarce la dragostea mântuitoare.

• Nu-i socoti binevoitori pe cei ce-ţi aduc vorbe care produc în tine supărare şi ură împotriva fratelui, chiar dacă s-ar părea că spun adevărul. Ci întoarce-te de la unii ca aceştia ca de la nişte şerpi care omoară, ca lor să le retezi vorbirea de rău, iar sufletul tău să-l izbăveşti de răutate.

• Sufletul raţional care nutreşte ură faţă de om nu poate avea pace cu Dumnezeu, Dătătorul poruncilor. „Căci de nu veţi ierta, zice, oamenilor greşelile lor, nici Tatăl vostru Cel ceresc nu va ierta greşelile voastre" (Matei 6, 15). Iar dacă acela nu vrea să se împace, păzeşte-te măcar pe tine de ură, rugându-te pentru el sincer şi negrăindu-l de rău faţă de cineva.

• Pacea negrăită a Sfinţilor Îngeri se susţine prin aceste două dispoziţii: prin dragostea faţă de Dumnezeu şi prin dragostea întreolaltă. Asemenea stă lucrul şi cu toţi Sfinţii din veac. Deci preafrumos s-a spus de către Mântuitorul nostru: „În aceste două porunci atârnă toată Legea şi Prorocii" (Matei 22, 39).

• Nu umbla să-ţi placi ţie, şi nu vei urî pe fratele tău; şi nu fi iubitor de trupul tău, şi vei fi iubitor de Dumnezeu.

• Nu mică luptă se cere pentru a te izbăvi de slava deşartă; şi se izbăveşte cineva de aceasta prin lucrarea ascunsă a virtuţilor şi prin rugăciunea deasă. Iar semnul izbăvirii stă în a nu mai ţine minte răul de la cel ce te-a defăimat sau te defăimează.

• De vrei să fii drept, dă fiecărei părţi din tine, adică sufletului şi trupului, cele de care este vrednică. Părţii raţionale a sufletului dă-i citiri, vederi duhovniceşti şi rugăciune; iuţimii dă-i dragoste duhovnicească, ce se opune urii; părţii poftitoare dă-i cumpătare şi înfrânare; iar trupului, hrană şi

îmbrăcăminte, atât cât sunt de trebuinţă.

• Cel ce s-a lepădat de lucruri, de pildă de femeie şi de bani şi de celelalte, l-a făcut pe omul din afară monah; dar încă nu şi pe cel dinăuntru. Iar cel ce s-a lepădat şi de înţelesurile (chipurile) pătimaşe ale acestora l-a făcut şi pe omul dinăuntru, care este mintea. Pe omul din afară îl poate face cineva uşor monah, numai să vrea. Dar nu mică e lupta care se cere pentru a face pe omul dinăuntru monah.

• Scriptura nu înlătură nimic din cele date nouă de Dumnezeu spre folosire, dar pedepseşte lipsa de măsură şi îndreaptă lipsa de judecată. De pildă, nu opreşte pe om să mănânce, să facă copii, să aibă avere şi să o chivernisească drept. Dar îl opreşte de la lăcomia pântecelui, de la desfrânare şi celelalte. Nu-l opreşte nici să cugete la acestea (căci pentru aceasta s-au făcut), dar îl opreşte să cugete pătimaş.

• Sileşte-te pe cât poţi să iubeşti pe tot omul. Iar dacă nu poţi încă, cel puţin să nu urăşti pe nimeni. Dar nu vei putea face nici aceasta dacă nu vei disprețui lucrurile lumii.

• Te-a blestemat cineva? Să nu-l urăşti pe el, ci blestemul şi pe dracul care a pus la cale blestemul. Căci dacă urăşti pe cei ce te-a blestemat, ai urât un om şi ai călcat porunca. Şi ceea ce a făcut acela cu cuvântul, tu faci cu fapta. Iar de păzeşti porunca, arată semnele dragostei; şi de poţi face ceva, ajută-l, ca să-l izbăveşti de rău.

• Iubirea şi înfrânarea slobod sufletul de patimi; citirea şi contemplarea izbăvesc mintea de neştiinţă; iar starea de rugăciune o înfăţişează lui Dumnezeu Însuşi.

• Când ne văd dracii că disprețuim lucrurile lumii, ca să nu mai urâm pentru ele pe oameni şi să cădem din dragoste, stârnesc împotriva noastră defăimări ca, nerăbdând supărarea, să urâm pe cei ce ne defăimează.

• „Cu prietenul credincios nimic nu se poate asemăna” (Sir. 6, 15). Căci el socoteşte nenorocirile prietenului ca ale sale proprii şi rabdă împreună cu el până la moarte, rău pătimind.

• Mulţi sunt prietenii, dar la vreme bună. În vremea încercărilor însă, abia de vei afla vreunul.

• Să iubim pe tot omul din suflet, dar să ne punem nădejdea numai în Dumnezeu şi Lui să-I slujim din toată puterea. Câtă vreme ne susţine El, umblă în jurul nostru toţi prietenii, şi duşmanii n-au nicio putere împotriva noastră. Când însă ne părăseşte El, ne ocolesc prietenii, şi duşmanii capătă putere împotriva noastră.

• Numai cei ce păzesc întocmai poruncile şi cunosc cu adevărat judecăţile dumnezeieşti nu părăsesc pe prietenii încercaţi prin îngăduinţa lui Dumnezeu. Dar cei ce disprețuiesc poruncile şi nu cunosc judecăţile dumnezeieşti, când îi merge prietenului bine, se bucură împreună cu el, iar

când e încercat şi pătimeşte, îl părăsesc. Ba uneori se dau chiar cu duşmanii.

• Prietenii lui Hristos iubesc din inimă pe toţi. Dar nu sunt iubiţi de toţi. Iar prietenii lumii nici nu iubesc pe toţi, nici nu sunt iubiţi de toţi. Prietenii lui Hristos păstrează dragostea neîntreruptă până la sfârşit; ai lumii, până ce se ciocnesc întreolaltă din pricina lucrurilor lumii.

Capete despre cunoştinţa de Dumnezeu

• Cel ce crede se teme; cel ce se teme se smereşte; cel ce se smereşte se îmblânzeşte, dobândind deprinderea de a-şi linişti mişcările cele potrivnice firii, ale iuţimii şi poftei; cel blând păzeşte poruncile; iar cel ce păzeşte poruncile se curăţă; cel ce s-a curăţat se luminează; iar cel ce s-a luminat se învredniceşte să se sălăşluiască în cămara tainelor cu Mirele-Cuvântul.

• Făţarnicul, până îşi închipuie că e acoperit, e liniştit, vânând slava din aparenţa că e drept. Dar când e dat pe faţă, scoate cuvinte purtătoare de moarte, închipuindu-şi că-şi ascunde urâţenia proprie prin ocările împotriva altora. Pe unul ca acesta Scriptura, asemănându-l cu puiul de năpârcă, asemeni unui făţarnic ce e, îl îndeamnă să facă roade vrednice de pocăinţă, adică să-şi schimbe dispoziţia ascunsă a inimii după purtările văzute.

• Spun unii că tot ce e socotit de Lege necurat dintre vieţuitoarele din aer, de pe pământ şi din mare e fiară sălbatică, deşi pare blând la purtare. Dar Scriptura dă numele acestor fiare fiecărui om, după patima ce o are.

• Cel ce ia înfăţişarea prieteniei spre vătămarea aproapelui este lup ce-şi ascunde răutatea în piele de oaie. Acesta, când află pe careva dintre ai lui Hristos comportându-se cu simplitate sau rostind vreun cuvânt naiv, îl răpeşte şi îl sfâşie, vărsând nenumărate ocări asupra acelora peste ale căror cuvinte şi chipuri de purtare dă năvală, ca un „iscoditor al slobozeniei fraţilor în Hristos” (Gal. 2, 4).

• Cel ce face pe tăcutul de dragul răutăţii plănuieşte vicleşug împotriva aproapelui. Neizbândind întru aceasta, se depărtează, adăugând durere la patima sa. Dar cel ce tace pentru folos sporeşte prietenia şi se depărtează bucurându-se, ca unul ce a luat lumina ce împrăştie întunericul.

• Cel ce întrerupe cu obrăznicie pe cel ce grăieşte în adunare nu se poate ascunde că boleşte de slavă deşartă. Stăpânit de aceasta, pune nenumărate piedici propunerilor, voind să taie şirul celor ce se spun.

• Înţeleptul, fie că învaţă pe alţii, fie că primeşte învăţătură, vrea să înveţe pe alţii şi să înveţe el însuşi numai cele de folos. Dar cel înţelept numai la părere, şi când întreabă, şi când e întrebat scoate înainte numai lucrurile curioase.

• Bunurile de care s-a împărtăşit cineva prin harul lui Dumnezeu e dator să le împărtăşească şi altora, cu inima largă. „În dar aţi luat, zice, în dar să daţi" (Matei 10, 8). Căci cel ce ascunde darul în pământ bârfeşte pe Stăpân că e aspru şi-şi cruţă trupul, ocolind virtutea. Iar cel ce vinde duşmanilor adevărul, pe urmă, neputând suporta ruşinea, ca unul ce e chinuit de slava deşartă, se spânzură.

• După Evanghelie, cel ce este numai credincios mută muntele răutăţii lui prin făptuire (Matei 17, 20), scuturând de la sine afecţiunea de mai înainte faţă de lucrurile ce sunt prinse în şuvoiul nestatornic al celor ce cad sub simţuri. Cel ce poate însă să fie învăţăcel, primind în mâinile sale de la Cuvântul fărâmiturile pâinilor cunoştinţei, hrăneşte mii, arătând cu fapta înmulţirea puterii cuvântului (Matei 15, 32 ş. u.). Iar cel ce poate să fie şi Apostol vindecă toată boala şi toată neputinţa, scoţând draci, adică alungând puterea patimilor, vindecând bolnavi, adică readucând prin nădejde la deprinderea evlaviei pe cei lipsiţi de ea şi trezind prin cuvântul despre judecată pe cei moleşiţi de lenevie (Matei 10, 1). Căci cel ce a dat putere ucenicilor să calce peste şerpi şi peste scorpii (Luca 10, 19) nimiceşte atât începutul, cât şi sfârşitul păcatului.

• Toate cele nemuritoare şi însăşi nemurirea, toate cele ce vieţuiesc şi însăşi viaţa, toate cele sfinte şi însăşi sfinţenia, toate cele virtuoase şi însăşi virtutea, toate cele bune şi însăşi bunătatea, toate cele ce există şi însăşi existenţa e vădit că sunt lucrurile lui Dumnezeu. Dar unele au început să existe în timp, căci a fost odată când nu erau, iar altele n-au început să existe în timp, căci n-a fost vreodată când nu era virtute, sau bunătate, sfinţenie şi nemurire. Şi cele care au început în timp sunt şi se numesc ceea ce sunt şi se numesc prin participare la cele ce n-au început în timp. Căci Dumnezeu este Ziditorul a toată viaţa, nemurirea, sfinţenia şi virtutea. Iar El este deasupra fiinţei tuturor celor ce sunt cugetate şi numite.

• ...datoria bunei lucrări, lăudată de Dumnezeu, şi-o împlineşte cel ce se osteneşte cu trupul să pregătească sufletului podoaba bogată şi felurită a virtuţilor.

• Bine este a nu îngădui minţii să zăbovească în cele trupeşti şi în patimi. Căci „nu culeg nici din ciulini smochine", adică din patimi virtuţi, „nici din scaieţi struguri" (Matei 7, 16), adică din trup cunoştinţa care dă bucuria.

• Ascetul, cercat prin răbdarea necazurilor, curăţat prin disciplinarea şi strunirea trupului şi desăvârşit prin îndeletnicirea cu vederile (contemplaţiile) înalte, se învredniceşte de mângâierea dumnezeiască. Căci „Venit-a Domnul,

zice Moise, din Sinai", adică din încercări, „şi S-a arătat nouă din Seir", adică din osteneli trupeşti; „şi S-a grăbit din muntele Paran, împreună cu zeci de mii de sfinţi" (Deut. 33, 2), adică din muntele credinţei, cu zeci de mii de sfinte cunoştinţe.

• Irod are înţelesul cugetului trupesc; Pilat, al percepţiei prin simţuri; Cezarul, al celor ce cad sub simţuri; iar iudeii au înţelesul gândurilor sufleteşti. Sufletul, alipindu-se din neştiinţă de cele ce cad sub simţuri, predă Cuvântul (Raţiunea) simţurilor spre moarte, întărind împotriva Lui, prin proprie mărturisire, împărăţia celor stricăcioase. Căci zic iudeii: „Nu avem împărat decât pe Cezarul" (Ioan 19, 15).

• Irod ţine locul lucrării patimilor. Pilat, pe al deprinderii amăgite de ele; Cezarul, pe al întunecatului stăpânitor al lumii; iudeii, pe al sufletului. Când deci sufletul, supunându-se patimilor, predă virtutea deprinderii păcătoase, respinge Împărăţia lui Dumnezeu şi trece sub stăpânirea aducătoare de stricăciune a diavolului.

• Nu ajunge sufletului pentru dobândirea bucuriei duhovniceşti să-şi supună patimile dacă nu dobândeşte virtuţile prin împlinirea poruncilor. „Nu vă bucuraţi că vi se supun dracii", adică lucrările patimilor, „ci că numele voastre au fost scrise în cer" (Luca 10, 20), fiind trecute la locul nepătimirii de harul înfierii, dobândit prin porunci.

• Cel ce a ajuns la treapta cunoaşterii are neapărată trebuinţă de bogăţia virtuţilor cu fapta. „Cel ce are, zice, pungă", adică cunoştinţă duhovnicească, „să-şi ia, de asemenea, şi traista", adică bogăţia virtuţilor cu fapta, care nutreşte din belşug sufletul. „Iar cel ce nu are (pungă şi traistă, adică cunoştinţă şi virtute) să-şi vândă haina şi să-şi cumpere sabie" (Luca 22, 36).
Să-şi predea adică, cu râvnă, trupul său ostenelilor virtuţilor şi să întreprindă, cu înţelepciune, războiul cu patimile şi cu dracii, pentru pacea lui Dumnezeu, spre a dobândi deprinderea de-a deosebi în cuvântul lui Dumnezeu ceea ce este rău de ceea ce este bun.

• Domnul Se arată în lume când are treizeci de ani, învăţând în chip ascuns pe cei ce străvăd prin acest număr tainele privitoare la El. Căci numărul 30, înţeles tainic, înfăţişează pe Domnul ca Făcător şi Proniator al timpului, al firii şi al celor inteligibile de deasupra firii văzute. Al timpului, prin numărul 7; căci timpul este înşeptit (timpul se repetă mereu în cicluri de câte şapte zile). Al firii, prin 5; căci firea este încincită, împărţindu-se pentru simţuri în cinci. Al celor inteligibile, prin 8; căci cele inteligibile sunt mai presus de perioada măsurată a timpului. Iar Proniator este prin 10, pentru decada sfântă a poruncilor, care-i călăuzeşte pe oameni spre fericire, şi pentru că Domnul Şi-a făcut ca început al numelui, în chip tainic, această literă (în greceşte semnul pentru numărul 10 şi pentru litera I *(iota)* e acelaşi. Iar numele lui Iisus începe cu I -*iota,* sau zece), când S-a făcut om. Adunând, aşadar, pe 5 cu 7, cu 8 şi cu 10, avem 30. Deci cel ce ştie să urmeze bine Domnului, ca unei Căpetenii, va

cunoaşte pricina pentru care va apărea şi el la treizeci de ani, putând vesti Evanghelia Împărăţiei.

• Harul noului Testament era ascuns tainic în litera Vechiului. De aceea zice Apostolul că „Legea este duhovnicească” (Rom. 7, 14). Prin urmare, Legea după literă se învecheşte, îmbătrâneşte şi încetează; dar după duh, e totdeauna tânără şi lucrătoare (Evr. 8, 13). Căci harul niciodată nu se învecheşte

• Legea este umbra Evangheliei; iar Evanghelia este icoana bunurilor viitoare. Cea dintâi opreşte săvârşirea celor rele; cea de a doua porunceşte faptele cele bune.

• Cel ce împlineşte legea prin viaţă şi purtare pune capăt numai urmărilor păcatului, jertfind lui Dumnezeu lucrarea patimilor neraţionale, şi se mulţumeşte cu atât pentru mântuire, din pricina prunciei lui duhovniceşti.

• Cel călăuzit de cuvântul prorocesc, pe lângă lepădarea lucrării patimilor, scoate de la sine şi învoirile cu ele, aflătoare în suflet, ca nu cumva, reţinându-se cu ceea ce e inferior, deci cu trupul, de la păcat, să uite să se reţină şi cu ceea ce e superior, deci cu sufletul, şi să-l săvârşească din belşug.

• Celor ce se îndeletnicesc cu mai multă sârguinţă cu dumnezeieştile Scripturi, Cuvântul Domnului le apare în două forme: într-una comună şi mai simplă, care e văzută de cei mulţi, potrivit cu ceea ce s-a scris: „L-am văzut pe El şi n-avea nici chip, nici frumuseţe” (Is. 53, 2), iar în alta, mai ascunsă şi numai de puţini cunoscută, de cei ce au devenit ca Sfinţii Apostoli Petru, Iacob şi Ioan, înaintea cărora Domnul S-a schimbat la faţă, îmbrăcându-Se în slava care a biruit simţurile. După aceasta este „mai frumos la înfăţişare ca fiii oamenilor” (Ps. 44, 3). Dintre aceste două forme, cea dintâi se potriveşte celor începători; a doua e pe măsura celor desăvârşiţi în cunoştinţă, atât cât este cu putinţă oamenilor.

• Precum rodul neascultării este păcatul, aşa rodul ascultării este virtutea; şi precum neascultării îi urmează călcarea poruncilor şi dezbinarea de Cel ce a poruncit, aşa ascultării îi urmează păzirea poruncilor şi unirea cu Cel ce a poruncit. Prin urmare, cel ce prin ascultare a păzit o poruncă şi a săvârşit dreptatea a păstrat şi unirea nedezbinată cu Cel ce a poruncit; iar cel ce a călcat prin neascultare o poruncă şi a săvârşit păcatul s-a desfăcut de sine şi din unirea dragostei cu Cel ce a poruncit.

• Frica de gheenă face pe începători să fugă de păcat; dorul de răsplata bunătăţilor dăruieşte celor înaintaţi râvna virtuţilor cu lucrul; iar taina dragostei, ridicând mintea deasupra tuturor celor create, o face oarbă faţă de toate cele ce sunt după Dumnezeu. Căci Domnul înţeleptşte numai pe cei ce au devenit orbi faţă de toate cele de după Dumnezeu, arătându-le cele ce sunt mai dumnezeieşti (Ps. 145, 8)

• Cuvântul lui Dumnezeu, asemenea grăuntelui de muştar, pare foarte mic înainte de a-l cultiva. Dar după ce a fost cultivat cum trebuie, se arată aşa

de mare, încât se odihnesc în el raţiunile măreţe ale făpturilor sensibile şi inteligibile, ca nişte păsări (Matei 13, 31).

Căci raţiunile tuturor încap în El; iar El nu poate fi încăput de niciuna din făpturi. De aceea a zis Domnul că „cel ce are credinţă cât un grăunte de muştar poate muta muntele" (Matei 17, 20) cu Cuvântul, adică poate alunga stăpânirea diavolului de la noi şi să o mute de pe temelia ei.

• Grăunte de muştar este Domnul, semănat prin credinţă în duh, în inimile celor ce-L primesc. Cel ce Îl cultivă cu grijă prin virtuţi mută muntele cugetului pământesc, depărtând de la sine deprinderea anevoie de clintit care-l stăpâneşte, şi dă odihnă în sine, ca unor păsări ale cerului, raţiunilor şi modurilor poruncilor sau puterilor dumnezeieşti.

• Zidind pe Domnul, ca pe o temelie a credinţei, edificiul înalt al virtuţilor, să aşezăm în el aur, argint, pietre scumpe, adică cunoştinţă curată şi neîntinată despre Dumnezeu (teologie), viaţă străvezie şi strălucită, gânduri dumnezeieşti şi idei luminoase. Să nu aşezăm nici lemne, nici iarbă, nici trestie, adică nici idolatrie sau alipire la cele sensibile, nici viaţă nesocotită, nici gânduri pătimaşe şi lipsite de înţelegerea înţelepciunii, ca nişte spice goale (1 Cor. 3, 12)

• Cel ce doreşte cunoştinţă şi-a aşezat temeliile sufletului neclintite lângă Domnul, cum zice Dumnezeu lui Moise: „Iar tu stai aici cu Mine!" (Ieş. 33, 21). Dar trebuie să se ştie că şi între cei ce stau lângă Domnul există deosebiri, dacă nu se citeşte în zadar de către iubitorul de învăţătură cuvântul: „Sunt unii dintre cei ce stau aici care nu vor gusta moarte până ce nu vor vedea Împărăţia lui Dumnezeu venind întru putere" (Marcu 9, 1). Căci nu tuturor celor ce stau lângă El li Se arată Domnul totdeauna întru slavă; ci celor începători li Se arată în chip de rob, iar celor ce pot să-L urmeze, urcându-se pe muntele înalt al Schimbării Sale la faţă, li Se arată în înfăţişarea lui Dumnezeu, în care a fost mai înainte de-a fi lumea. Deci este cu putinţă ca Domnul să nu Se arate în acelaşi fel tuturor celor ce stau lângă El; ci unora într-un fel, altora altfel, schimbându-Şi arătarea după măsura credinţei din fiecare.

• Cel ce se află pe treapta făptuirii se zice că petrece ca un străin în trup, ca unul ce şi-a tăiat prin virtute afecţiunea sufletului faţă de trup şi a smuls din sine înşelăciunea celor materiale. Cel ce se află pe treapta cunoaşterii se zice că locuieşte ca un străin chiar şi în virtute, ca unul ce priveşte încă adevărul în oglinzi şi ghicituri. Căci încă nu i s-au arătat chipurile de sine stătătoare ale bunătăţilor aşa cum sunt ca să se bucure de ele faţă către faţă. Fiindcă orice sfânt călătoreşte având în faţă icoana bunătăţilor, care-l cheamă spre viitor. El strigă: „Străin şi călător sunt pe acest pământ ca toţi părinţii mei" (Ps. 38, 17)

• Cel ce se roagă nu trebuie să se oprească vreodată din urcuşul spre înălţime, care duce la Dumnezeu. Căci precum ca un urcuş, din putere spre putere, trebuie înţeleasă înaintarea în lucrarea virtuţilor şi ca un şi mai mare urcuş, din slavă în slavă, sporirea în cunoştinţele duhovniceşti ale

contemplației și trecerea de la litera Sfintei și dumnezeiești Scripturi la duhul ei, tot așa trebuie să facă și cel ce a ajuns în locul rugăciunilor: să-și ridice mintea de la cele omenești și cugetul sufletului spre cele mai dumnezeiești; ca mintea să poată urma Celui ce a străbătut cerurile, lui Iisus Fiul lui Dumnezeu, Celui ce este pretutindenea și toate le străbate din grijă pentru noi, ca și noi, urmându-I Lui, să străbatem toate cele de după El și să ajungem la El. Și vom izbândi în aceasta de-L vom înțelege nu după puținătatea pe care a arătat-o coborându-Se pentru noi, ci după măreția nemărginirii Sale firești

• Bine este să ne îndeletnicim pururea cu Dumnezeu și să-L căutăm pe El, precum ni s-a poruncit. Căci chiar dacă în viața de față nu putem ajunge, prin această căutare, la capătul adâncului lui Dumnezeu, poate totuși, apropiindu-ne puțin de acest adânc, ajungem să contemplăm lucruri tot mai sfinte din cele sfinte și tot mai duhovnicești din cele duhovnicești. Aceasta o arată prin închipuire Arhiereul, care intră de la cele Sfinte, care sunt mai sfinte decât curtea, la Sfintele Sfintelor, care sunt mai sfinte ca Sfintele.

• Precum înainte de venirea văzută și în trup Cuvântul lui Dumnezeu venea spiritual la Patriarhi și la Proroci, preînchipuind tainele venirii Lui, tot așa și după această sosire vine nu numai în cei ce sunt încă prunci, nutrindu-i duhovnicește și ducându-i spre viața desăvârșirii cea după Dumnezeu, ci și în cei desăvârșiți, desemnându-le de mai înainte, în chip ascuns, forma venirii Lui viitoare, ca într-o icoană

• ...Isus Navi, care se roagă „să stea soarele deasupra Ghibeonului" (Iosua 10, 12), adică să-i fie păzită neapusă lumina cunoștinței lui Dumnezeu pe muntele contemplației mintale; și „luna deasupra văii", adică să-i rămână puterea naturală de discernământ, în neputința trupului, neabătută de la virtute.

• Cei ce trăiesc dobitocește, numai pentru simțuri, se primejduiesc pe ei făcând Cuvântul trup, ca unii ce abuzează de făpturile lui Dumnezeu spre a sluji patimilor și nu pătrund înțelesul Înțelepciunii care se arată în toate, pentru a cunoaște și a slăvi pe Dumnezeu din făpturile Lui și a înțelege de unde, ca ce și spre ce scop am fost făcuți și în ce direcție avem să ne lăsăm călăuziți de cele văzute. Ci, umblând în veacul acesta în întuneric, pipăie cu amândouă mâinile numai neștiința când e vorba de Dumnezeu.

• Cei ce se țin numai de litera Sfintei Scripturi și coboară demnitatea sufletului robind-o slujirii trupești a Legii își fac loruși, în chip vrednic de ocară, Cuvântul trup, socotind că Dumnezeu Se mulțumește cu jertfe de animale. Curățându-se pe dinafară, toată grija lor le este pentru trup. Dar de frumusețea sufletului nu au grijă, ci o lasă să fie întinată de petele păcatului, deși pentru suflet a fost adusă la existență toată ordinea celor văzute și pentru el s-a dat tot cuvântul dumnezeiesc și Legea.

• Cuvântul că Domnul „a fost pus spre căderea şi spre ridicarea multora în Israel”, înţeles numai în sens bun, înseamnă că e pus spre căderea patimilor şi gândurilor rele din fiecare credincios şi spre ridicarea virtuţilor şi a tot gândul iubitor de Dumnezeu.

• Pământul caldeilor este viaţa pătimaşă în care se făuresc şi se cinstesc idolii păcatelor. Iar Mesopotamia (ţara dintre râuri) este vieţuirea ce se mişcă între cele potrivnice. Pământul făgăduinţei este starea umplută de tot binele, de toate virtuţile. Prin urmare, tot cel ce nu are grijă de această deprindere, asemenea vechiului Israel, e târât iarăşi în robia patimilor, lipsindu-se de slobozenia primită.

• Precum fericitul David liniştea pe Saul, cel chinuit de duhul rău, cântându-i din harpă (1 Regi 16, 23), la fel, tot cuvântul duhovnicesc, îndulcit prin vederile (contemplaţiile) cunoştinţei, odihneşte mintea muncită, slobozind-o de conştiinţa rea, care o chinuieşte.

• Domnia lui Saul este chipul slujirii trupeşti a Legii, pe care Domnul a desfiinţat-o, ca una ce n-a desăvârşit nimic. „Căci Legea, zice, n-a desăvârşit nimic” (Evr. 7, 19). Iar domnia marelui David este preînchipuirea slujirii evanghelice; căci ea cuprinde în chip desăvârşit toate voile din inima lui Dumnezeu (1 Regi 16, 1).

• Saul este legea naturală, care a primit la început de la Domnul să stăpânească peste fire. Dar când a călcat porunca prin neascultare, cruţând pe Agag, regele lui Amalec, adică trupul, şi a alunecat în patimi (1 Regi 15, 8-9), a fost scos din domnie, ca să ia David pe Israel, adică legea duhului, care naşte pacea (adică pe Solomon) ce zideşte lui Dumnezeu templul măreţ al contemplaţiei.

• Cel ce se roagă să primească pâinea cea spre fiinţă nu o primeşte, desigur, întreagă, cum e pâinea însăşi, ci precum o poate el primi. Căci Pâinea vieţii Se dă pe Sine tuturor celor ce O cer, pentru iubirea de oameni, dar nu la fel tuturor, ci celor care au săvârşit mari fapte ale dreptăţii, mai mult, iar celor mai mici în acestea, mai puţin. Fiecăruia, după cât poate primi cu vrednicia minţii.

• Începutul uceniciei oamenilor în evlavie e legat de trup. Căci la prima apropiere de cinstirea lui Dumnezeu vorbim după literă, nu după duh. Dar înaintând pe încetul în duh şi răzuind grosimea cuvintelor prin vederile (contemplaţiile) mai subţiri, ajungem în chip curat în Hristos cel curat, pe cât e cu putinţă oamenilor.

• Cel ce îşi trăieşte viaţa în Hristos s-a ridicat deasupra dreptăţii legii şi a firii. Arătând aceasta, dumnezeiescul Apostol zice: „Căci în Hristos Iisus nu mai este nici tăiere împrejur, nici netăiere împrejur” (Gal. 6, 15). Prin tăierea împrejur a arătat dreptatea legală; iar prin netăierea împrejur a arătat dreptatea naturală.

• Legea a rânduit sâmbăta „ca să se odihnească boul tău de jug şi sluga ta” (Ieş. 23, 12). Amândoi aceştia arată, prin ghicituri, trupul. Căci trupul este vita de jug a minţii lucrătoare, fiind nevoit să poarte de silă povara virtuţilor prin fapte. Tot el este şi sluga minţii contemplative, întrucât slujeşte în chip raţional poruncilor minţii, care a ajuns la cunoştinţă, ca unul ce s-a pătruns şi el de raţiune prin contemplaţiile minţii. Sâmbăta este sfârşitul amândurora, hărăzind fiecăruia odihna cuvenită de bunurile cărora le slujesc prin făptuire şi contemplaţie.

• Cuvântul lui Dumnezeu se numeşte şi este şi „rouă”, şi „apă”, şi „izvor”, şi „râu” (Deut 32, 2; Sir. 1, 5; 15, 3; 24, 31-33), precum s-a scris, fiind şi făcându-Se acestea după puterea ce se află în cei ce-L primesc. Unora le este rouă, întrucât le stinge fierbinţeala şi lucrarea patimilor care le încing trupul de dinafară. Celor ce sunt scuturaţi în adânc de frigurile veninului răutăţii le este apă, nu numai întrucât nimiceşte printr-o însuşire contrară ceea ce este opus, ci şi întrucât le dăruieşte putere de viaţă pentru o existenţă fericită. Iar izvor le este celor ce au în ei ca o ţâşnire necontenită deprinderea contemplaţiei, întrucât le dăruieşte înţelepciune. În sfârşit, râu le este celor ce varsă ca un râu învăţătura cucernică, dreaptă şi mântuitoare, întrucât adapă din belşug oameni, dobitoace, fiare şi plante. Şi o face aceasta ca oamenii să se îndumnezeiască, înălţându-se prin înţelesurile celor grăite: cei îndobitociţi de patimi să-şi primească din nou puterea raţiunii naturale, redobândindu-şi omenia prin arătarea sârguincioasă a chipurilor virtuţii; cei sălbăticiţi prin deprinderile şi faptele lor ticăloase să se înmoaie prin îndemnurile dulci şi line şi să revină la blândeţea firii; iar cei deveniţi nesimţitori faţă de cele bune, asemenea plantelor, subţiindu-se prin străbaterea cuvântului în adâncime, să dobândească simţirea spre aducere de roade, iar puterea cuvântului să le fie ca o sevă care-i nutreşte.

• Cuvântul lui Dumnezeu se zice uşă, fiindcă introduce la cunoştinţă pe cei ce-au străbătut bine toată calea virtuţilor pe drumul cel fără de prihană al faptelor şi fiindcă le arată ca o lumină comorile mult strălucitoare ale înţelepciunii. Căci Unul şi Acelaşi este şi cale, şi uşă, şi cheie, şi împărăţie: cale, ca Cel ce călăuzeşte; cheie, ca Cel ce deschide şi Se deschide celor vrednici de cele dumnezeieşti; uşă, ca Cel ce duce înăuntru; împărăţie, ca Cel ce e moştenit şi Se dă prin împărtăşire tuturor.

• Domnul se zice: lumină, viaţă, înviere şi adevăr. Lumină, ca Cel ce dă strălucire sufletelor, alungă întunericul neştiinţei, luminează mintea spre înţelegerea lucrurilor tainice şi arată tainele care nu pot fi văzute decât de cei curaţi cu inima; viaţă, ca Cel ce dă sufletelor ce iubesc pe Domnul puterea de a se mişca spre cele dumnezeieşti; înviere, ca Cel ce ridică mintea din alipirea moartă de cele materiale, curăţând-o de toată stricăciunea şi amorţirea; adevăr, ca Cel ce dăruieşte celor vrednici deprinderea neschimbăcioasă a celor bune.

• Cuvântul lui Dumnezeu şi al Tatălui Se află tainic în fiecare dintre poruncile Sale; iar Dumnezeu şi Tatăl Se află întreg, nedespărţit, în întreg Cuvântul Său în chip firesc. Cel ce primeşte, prin urmare, porunca dumnezeiască şi o împlineşte primeşte pe Cuvântul lui Dumnezeu aflător în ea. Iar cel ce a primit pe Cuvântul prin porunci a primit totodată, prin El, pe Tatăl, Care Se află în El în chip firesc, şi pe Duhul Sfânt, Care Se află în El în chip firesc. Căci a zis: „Amin zic vouă: cel ce primeşte pe cel ce-l voi trimite Eu, pe Mine Mă primeşte; iar cel ce Mă primeşte pe Mine primeşte pe Cel ce M-a trimis pe Mine" (Ioan 13, 20). Aşadar, cel ce a primit o poruncă şi a împlinit-o pe ea a primit tainic pe Sfânta Treime.

• Slăveşte pe Dumnezeu în sine nu cel ce-L laudă pe Dumnezeu în cuvinte, ci acela care rabdă, de dragul lui Dumnezeu, pentru virtute, pătimiri, dureri şi osteneli. Acesta e slăvit la rândul său de Dumnezeu cu slava aflătoare în Dumnezeu, primind prin împărtăşire harul nepătimirii ca o încoronare a virtuţii. Căci tot cel ce slăveşte pe Dumnezeu în sine, prin pătimiri pentru virtute, în decursul făptuirii se slăveşte şi el în Dumnezeu, primind lumina celor dumnezeieşti într-o contemplaţie liberă de patimă. Căci zice Domnul venind la patima Sa: „Acum S-a preamărit Fiul Omului şi Dumnezeu S-a preamărit întru El. Iar dacă Dumnezeu S-a preamărit întru El, şi Dumnezeu Îl va preamări pe El întru Sine. Şi îndată Îl va preamări pe El" (Ioan 13, 31-32). De aici se vede limpede că pătimirilor pentru virtute le urmează darurile dumnezeieşti.

• Cuvântul Sfintei Scripturi, după ce s-a dezbrăcat treptat de adaosurile trupeşti aşezate asupra lui, prin ieşirea la iveală a înţelesurilor lui mai înalte se arată minţii mai străvăzătoare ca aflându-se într-o adiere subţire (3 Regi 19, 12). E vorba adică de acea minte care, părăsind total lucrările ei fireşti, e în stare să primească numai simţirea acelei simplităţi care-L anunţă întrucâtva pe Cuvântul, aşa cum marele Ilie s-a învrednicit în peştera din Horeb de această vedere. Horeb se tălmăceşte noutate şi indică deprinderea virtuţilor în duhul cel nou. Iar peştera este ascunzişul înţelepciunii în minte, în care ajungând cineva va simţi tainic cunoştinţa cea mai presus de simţire, în care se zice că Se află Dumnezeu. Deci tot cel ce caută cu adevărat pe Dumnezeu, ca marele Ilie, nu va fi numai în Horeb, adică în deprinderea virtuţilor, ca cel de pe treapta făptuirii, ci şi în peştera din Horeb, adică în ascunzişul înţelepciunii aflătoare numai în deprinderea virtuţilor, ca un contemplativ.

• Mintea lui Hristos, pe care o primesc Sfinţii, după cuvântul: „Iar noi avem mintea lui Hristos" (1 Cor. 2, 16), nu vine în noi ca să ne lipsească de puterea noastră mintală, nici ca să întregească mintea noastră, ci ca să lumineze, prin calitatea ei, puterea minţii noastre şi să o ducă la aceeaşi lucrare cu a Lui. Căci mintea lui Hristos eu zic că o are cel ce cugetă ca El şi prin toate Îl cugetă pe El.

• Trup al lui Hristos ni se zice că suntem, după cuvântul: „Iar noi suntem trupul lui Hristos şi mădulare din parte” (1 Cor. 12, 27), nu fiindcă ne-am lipsi de trupurile noastre şi ne-am face trupul Lui, nici fiindcă Acela S-ar preschimba în noi după ipostas, sau S-ar tăia în mădulare, ci fiindcă lepădăm stricăciunea păcatului după asemănarea trupului Domnului. Căci precum Hristos era după fire om fără de păcat, având trup şi suflet, aşa şi noi, cei ce-am crezut în El şi ne-am îmbrăcat în El în duh, putem fi prin voia liberă fără de păcat în El.

• Întreabă unii: Care este deosebirea între Împărăţia lui Dumnezeu şi Împărăţia cerurilor? Se deosebesc în substanţă sau numai în idee? Către aceştia trebuie spus că se deosebesc, dar nu în substanţă. Căci amândouă sunt una după substanţă. Deci se deosebesc pentru cugetare. Căci Împărăţia cerurilor este posesiunea cunoştinţei curate a lucrurilor după raţiunile lor din Dumnezeu, iar Împărăţia lui Dumnezeu este împărtăşirea prin har de bunătăţile pe care le are Dumnezeu prin fire. Cea dintâi e la sfârşitul lumii create, iar cea de-a doua, deosebită de prima în idee, după sfârşitul lumii.

• Cuvântul: „S-a apropiat Împărăţia cerurilor” (Matei 3, 2) nu înseamnă, pe cât socotesc, o scurtare a timpului. „Căci nu vine în chip văzut, nici nu vor spune: Iat-o aici sau iat-o acolo” (Luca 17, 20-21). Ci ea este afecţiunea lăuntrică a celor vrednici faţă de ea. Căci „Împărăţia lui Dumnezeu, zice, înlăuntrul vostru este” (Luca 17, 21)

• Împărăţia lui Dumnezeu şi Tatăl este în potenţă în toţi cei ce cred; iar în lucrare, în cei ce au lepădat din dispoziţia lor toată viaţa după fire a sufletului şi a trupului şi au dobândit-o numai pe cea a duhului, încât pot zice: „Nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăieşte în mine” (Gal. 2, 20).

• Unii spun că Împărăţia cerurilor este petrecerea celor vrednici în cer; alţii, starea asemenea cu Îngerii a celor mântuiţi; iar alţii, însuşi chipul frumuseţii dumnezeieşti, pe care-l au aceia care poartă icoana Celui ceresc (1 Cor. 15, 49). După cât mi se pare, toate trei părerile consună cu adevărul. Căci harul viitor se dă tuturor, după măsura dreptăţii lor calitative şi cantitative.

• Cel ce a putut omorî prin fapte mădularele cele de pe pământ (Col. 3, 5) şi birui prin Cuvântul din porunci lumea patimilor în el, acela nu va mai avea niciun necaz, odată ce a părăsit lumea şi se află în Hristos, Care a biruit lumea patimilor şi dăruieşte toată pacea. Căci cel ce n-a lepădat împătimirea după cele materiale va avea pururea necaz, schimbându-şi înclinările voii deodată cu cele ce se schimbă prin firea lor. Dar cel ce a ajuns în Hristos nu se va mai resimţi în niciun fel de schimbarea şi stricarea celor materiale. De aceea zice Domnul: „Acestea le-am grăit vouă, ca în Mine pace să aveţi. În lume necazuri veţi avea; dar îndrăzniţi, Eu am biruit lumea” (Ioan 16, 33). Cu alte cuvinte: în Mine, Cuvântul virtuţii, aveţi pace, izbăviţi fiind de vârtejul şi de tulburarea produsă de patimi şi de lucrurile materiale; dar în lume, adică în împătimirea

după cele materiale, aveţi necazuri pentru schimbarea şi stricarea neîncetată a lor. Căci necazuri au amândoi: atât cel ce săvârşeşte virtutea, pentru osteneala şi durerea împreunată cu ea, cât şi cel ce iubeşte lumea, pentru nedobândirea statornică a celor materiale. Dar cel dintâi are necazuri mântuitoare; iar cel de al doilea, necazuri stricătoare şi pierzătoare. Amândurora le este Domnul uşurare: celui dintâi, pentru că-l odihneşte în Sine de ostenelile virtuţii, ridicându-l la contemplaţie prin nepătimire; celui de-al doilea, pentru că-i smulge împătimirea după cele stricăcioase, prin pocăinţă.

• Trebuie să fim nu numai omorâtorii patimilor trupeşti, ci şi pierzătorii gândurilor pătimaşe din suflet, după Sfântul care zice: „În dimineţi am ucis pe toţi păcătoşii pământului, ca să pierd din cetatea Domnului pe toţi cei ce săvârşesc fărădelegea" (Ps. 100, 10), adică patimile trupului şi gândurile nelegiuite ale sufletului.

• Începătorul în evlavie nu trebuie să fie dus la împlinirea poruncilor numai de bunătate, ci trebuie să fie şi războit adeseori cu asprime, ca să-şi amintească dreptăţile dumnezeieşti; pentru ca nu numai cu dor să iubească cele dumnezeieşti, ci să se şi reţină cu frică de la păcat: „Cânta-voi, zice, mila şi judecata Ta, Doamne" (Ps. 100, 1). El trebuie să cânte lui Dumnezeu cu dragoste, desfătându-se, dar cu frică să deschidă gura spre cântare.

Întrebări, nedumeriri şi răspunsuri

Întrebări, nedumeriri şi răspunsuri

- *Ce înseamnă: „În fărădelegi m-am zămislit şi în păcate m-a născut maica mea"* (Ps. 50, 6)?

Răspuns

Scopul de mai înainte al lui Dumnezeu a fost să nu ne naştem prin legătura nunţii, din stricăciune. Dar călcarea poruncii a adus nunta, fiindcă a greşit Adam, adică a nesocotit legea dată lui de Dumnezeu. Deci toţi cei ce se nasc din Adam „se zămislesc în fărădelegi", căzând sub osânda protopărintelui. Iar „în păcate m-a născut maica mea" înseamnă că Eva, maica cea dintâi a noastră, a tuturor, a născut în păcat, ca una ce s-a aprins spre plăcere. De aceea şi noi, căzând sub osânda maicii, zicem că ne naştem în păcate.

- *În câte feluri păcătuieşte omul?*

Răspuns

Socotesc că în patru feluri păcătuieşte omul: prin răpire, prin amăgire, prin neştiinţă şi prin aplecare (dispoziţie) sufletească. Primele trei feluri aduc pe om uşor la recunoaşterea păcatului şi la pocăinţă. Dar cel ce păcătuieşte din

aplecare sufletească şi nu vine la pocăinţă nici în urma experienţei, nici cu trecerea vremii, va avea parte de chinuri în chip sigur.

- *Ce înseamnă cuvântul din Psalmi: „Şezând, cleveteai pe fratele tău şi unelteai sminteală contra fiului maicii tale”* (Ps. 49, 21)?

Răspuns

Cel ce bârfeşte activitatea celui de aceeaşi credinţă şi stăruie în defăimarea lui, acela pe drept cuvânt e socotit clevetitor al fratelui său; iar cel ce ponegreşte, purtat de pizmă, pe cel împodobit cu înţelepciune şi sminteşte pe toţi, cu adevărat unelteşte sminteală contra fiului maicii sale.

- *Despre diferite dreptăţi*

Răspuns

Înţelepţii în cele dumnezeieşti zic că sunt trei dreptăţi: omenească, îngerească şi dumnezeiască. Cea omenească zic că este împărţirea egală şi cinstită a lucrurilor văzute ale lumii; cea îngerească, împărtăşirea îmbelşugată a cunoştinţei dumnezeieşti; iar cea dumnezeiască spun că stă în a suferi pentru cei păcătoşi.

- *Pentru ce Domnul, certându-l pe Petru, i-a zis: „Satano!”* (Matei 16, 23)?

Răspuns

Domnul nu l-a numit pe Petru Satana în înţeles injurios. Toate cele de care S-a lipsit Domnul ni s-au făcut nouă pricină de bunuri pozitive: astfel, moartea Lui ni s-a făcut nouă viaţă; ocara Lui ni s-a făcut nouă slavă. Aceasta neştiind-o Apostolul Petru, când a spus Domnul că va pătimi, a socotit, potrivit cu firea lucrurilor, că e cu neputinţă să moară Viaţa sau să fie necinstită Slava cea atât de mare. Domnul, înlăturând această judecată şi vrând să arate că nu trebuie căutată o ordine a firii în cele mai presus de fire, a hotărât să pricinuiască bunuri pozitive prin cele contrare lor: prin moarte viaţă, prin ocară slavă. Deci acestei judecăţi ce I se opune, îi zice: „Mergi înapoia Mea”, în loc de: „Urmează hotărârii Mele, şi nu păşi înainte, luându-te după ordinea lucrurilor”. Căci numele de Satana se tălmăceşte: cel ce se opune. Deci Domnul nu l-a rostit în mod injurios, ci oarecum a zis: tu, cel ce te opui intenţiei Mele!

- *Pentru care pricină, fiind multe injuriile cele grele, Domnul hotărăşte în Evanghelii că cel ce zice fratelui său: „nebune!” e vinovat gheenei, iar cel ce-i zice: „Raca!” e supus judecăţii* (Matei 5, 22)?

Răspuns

Numele „nebun” spun tălmăcitorii că se dă celui smintit şi fără de minte;

iar cel de „raca” în limba evreiască înseamnă „netrebnic”. Deci fiindcă numele de „nebun” s-a dat celui necredincios, după cuvântul: „Zis-a cel nebun în inima sa: nu este Dumnezeu” (Ps. 13, 1), sau după cuvântul lui Moise: „Poporul acesta e nebun şi neînţelept” (Deut. 32, 6), cel ce zice fratelui său, de aceeaşi credinţă, necredincios şi închinător la idoli sau eretic, îi zice „nebun” şi se face vinovat pe drept cuvânt de gheenă. Iar cel ce îi zice „raca”, adică „netrebnice şi necurate”, ponegreşte viaţa fratelui său şi e supus pe dreptate unei pedepse mai uşoare.

• *Cum trebuie înţeles cuvântul din Simbol: „S-a întrupat de la Duhul Sfânt şi din Maria Fecioara”?*

Răspuns

Zic unii dintre Sfinţi că din Duhul Sfânt Şi-a luat sufletul ca din sămânţă bărbătească, iar trupul Şi l-a format din sângele feciorelnic.

Irod se tălmăceşte: de piele.

• *Ce înseamnă cuvântul Apostolului că „Trupul şi sângele nu pot moşteni Împărăţia lui Dumnezeu”* (1 Cor. 15, 50)?

Răspuns

Trupul este pofta, iar sângele mânia. Cu dreptate deci cel ce nu se curăţă de acestea nu poate moşteni Împărăţia lui Dumnezeu.

• Ce *tâlc are istoria lui Lameh* (Fac. 4, 23 ş.u.)?

Răspuns

Zic unii dintre învăţaţii în cele dumnezeieşti că în vremea lui Lameh fiind tulburare şi neorânduială, cel puternic stăpânea asupra celui slab. Deci acest Lameh, întâlnind un bărbat cu soţie, l-a ucis şi i-a luat femeia. Întâlnind iarăşi un frate cu o soră, l-a ucis şi pe acela şi a luat-o pe sora lui. Pe cel dintâi l-a numit „bărbat”; pe al doilea, „tânăr”. Acestea după istorie. Dar după înţelesul mai adânc, Lameh înseamnă lucrarea păcatului. Deci aceasta a ucis în noi pe bărbat, sau legea naturală (în greceşte legea e de genul masculin), şi pe tânăr, sau legea duhovnicească, şi a luat de la ele litera, ca amestecându-se cu ea semănătorul răului să facă să nască păcatul.

De aceea „răzbunarea pentru Lameh va fi de şaptezeci de ori câte şapte”, prin ceea ce se înţelege că vor fi iertate pedepsele ce vin de pe urma consimţirii

şi săvârşirii păcatului. Pentru aceea, când Petru întreabă: „De câte ori voi ierta fratelui meu de-mi va greşi, până la şapte ori?”. Domnul îi răspunde: „Nu numai până la şapte ori, ci până la şaptezeci de ori câte şapte” (Matei 18, 21-22). Adică celui ce ţi se pocăieşte să-i ierţi nu numai cele mici săvârşite prin consimţirea cugetului, ci şi faptele.

• *Ce vrea să arate psalmistul, zicând despre vrăjmaşi: „Cei ce năvălesc de jur-împrejur”* (Ps. 3, 6)?

Răspuns

„De jur-împrejur” înseamnă înainte, îndărăt, la dreapta şi la stânga. Deci dracii dau năvală asupra noastră de dinainte, când ne vrăjesc prin înfăţişările materiei; de dinapoi, când stârnesc amintirea păcatului prin gândurile ce le-am avut mai demult; de la stânga, când tulbură sufletul prin patimile trupeşti şi neînfrânate; şi de la dreapta, când dau năvală asupra sufletului prin mândrie şi slavă deşartă.

• *Ce înseamnă: „De te loveşte cineva peste obrazul drept, întoarce-i şi pe celălalt”* (Matei 5, 39)?

Răspuns

Când dracii te ispitesc, prin gândurile ce ţi le aduc, la obrazul drept, făcându-te să te mândreşti pentru faptele cele de-a dreapta (Sfinţii Părinţi numesc mândria şi încântarea ascunsă de pe urma virtuţilor, păcate de-a dreapta), întoarce celălalt obraz, adică scoate la vedere faptele de-a stânga săvârşite de noi.

• *Ce înseamnă hula împotriva Duhului şi cum: „Tot păcatul se va ierta oamenilor, dar celor ce vor huli împotriva Duhului Sfânt nu li se va ierta nici în veacul acesta, nici în cel viitor”* (Matei 12, 31; Luca 12, 10)?

Răspuns

Întrebarea cu privire la hula împotriva Duhului Sfânt îşi are dezlegarea aceasta: Domnul făcând multe vindecări, iudeii puneau lucrările Duhului în socoteala stăpânitorului dracilor. Iar cuvântul că nici aici, nici în veacul viitor nu vor avea iertare cei ce hulesc trebuie înţeles precum urmează: Zic unii, dintre cei ce au cercetat acestea prin Duhul, că sunt patru feluri de iertare a păcatelor: două aici şi două în veacul viitor. Fiindcă memoria nu e în stare să-şi amintească greşelile timpului întreg, ca omul să se pocăiască aici pentru ele.

Stăpânul firii, în iubirea Sa de oameni, a rânduit, cum s-a zis, şi pentru noi, cei ce nu ne pocăim, două moduri de pocăinţă în veacul viitor. Astfel, când unul păcătuieşte aici cu indiferenţă, dar apoi face bine tot cu indiferenţă, fie mişcat de milă sau simpatie faţă de aproapele, fie de alte motive filantropice, faptele lui vor fi cântărite în veacul viitor la vremea judecăţii şi, văzându-se înclinarea lui spre cele din urmă, va dobândi iertare. Acesta este un mod. Iar al doilea e următorul: Când vreunul e vinovat de păcate, dar auzind cuvântul Domnului: „Nu judecaţi ca să nu fiţi judecaţi" (Matei 7, 1), se teme şi nu judecă pe nimeni când cercetează cele făptuite, nu va fi judecat, ca unul ce a păzit porunca. Căci nu uită de făgăduinţa dată prin porunca Sa Cel atotnemincinos.

Iar celelalte două moduri se referă la iertarea de aici, când cineva, aflându-se în păcate, e lăsat de Providenţă cu bun rost în neajunsuri, în nevoi, în boli. Căci fără să ştie acela, Dumnezeu îl curăţă prin unele ca acestea. Şi dacă acela, încercat în felul acesta, mulţumeşte, ia plată pentru mulţumire. Iar de nu mulţumeşte pentru certările de pe urma păcatelor sale, de păcate se curăţă, dar încasează pedeapsa pentru nemulţumire. Pe urmă, pentru tot ce păcătuieşte cineva faţă de oameni i se dau prilejuri de iertare, cum a arătat cuvântul. Căci păcătuind cineva faţă de un om, dar făcând bine altui om, aceeaşi fire faţă de care a păcătuit îl şi apără.

Dar hula faţă de Duhul, sau necredinţa, nefiind iertată pentru nicio altă pricină, fără numai dacă se face cel ce a păcătuit credincios, pe drept cuvânt nu va fi iertat cel ce-şi încheie viaţa în necredinţă, pentru păcatul necredinţei.

• *Ce înseamnă ghicitura din Pilde: „De flămânzeşte duşmanul tău, dă-i de mâncare; de însetează, adapă-l. Căci făcând aceasta, îngrămădeşti cărbuni aprinşi pe capul lui"* (Pilde 25, 22-23)?

Răspuns

Duşmanul sufletului este trupul nostru, care ne războieşte mereu prin răscoala patimilor din el. Când deci cugetul trupesc apăsat de conştiinţă flămânzeşte, adică se doreşte după mântuire, sau însetează după cunoştinţa dumnezeiască, trebuie să-l hrănim prin înfrânare şi osteneli şi să-l adăpăm prin meditarea la cuvintele dumnezeieşti. Aşa se îngrămădesc peste capul lui, adică peste minte, cărbuni aprinşi, sau gânduri dumnezeieşti şi duhovniceşti.

• *Ce înseamnă: „Voi pedepsi păcatele părinţilor în copii, până la al treilea şi al patrulea neam, în cei ce Mă urăsc"* (Deut. 5, 9)?

Răspuns

Primul neam socotesc că este sămânţa răului, adică atacul (sau momeala). Al doilea e pofta. Al treilea, deprinderea (habitudinea) răului, adică consimţirea. Al patrulea, lucrarea, adică fapta. Deci se pedepseşte până la al treilea şi al patrulea neam. Căci atacul şi pofta sunt nevinovate, întrucât răul n-a răzbit până la capăt.

• *Ce înseamnă cuvântul spus de Domnul: „Dacă ochiul sau mâna ta te sminteşte, scoate-le pe ele şi le aruncă de la tine”* (Matei 5, 29)?

Răspuns

Ceea ce spune parabola în chip întunecos se poate înţelege şi despre prieteni, care ne sunt ca nişte ochi, şi despre rudenii, care ne sunt ca nişte mâini, şi de slugi, care ne slujesc ca nişte picioare. Scriptura porunceşte să-i scoatem pe aceştia toţi dacă ne smintesc şi ne vatămă sufletul. Dar porunca poate fi înţeleasă şi altfel, într-un sens mai înalt. De ai o cunoştinţă contemplativă, ca pe un ochi, dar te face să te mândreşti, scoate-o de la tine. De ai şi o făptuire cuviincioasă, dar ţi se face pricină de îngâmfare, scoate-o şi pe ea. De asemenea, de ai o destoinicie într-o slujbă, – iar aceasta e piciorul –, dar te face să te fuduleşti, desparte-te de ea. Căci îţi e mai de folos să fii fără aceste părute virtuţi decât să mergi prin îngâmfare şi mândrie la pierzarea totală.

Garizim se tălmăceşte prin „tăiere-împrejur”. Iar Ebal, prin „amestecătură”

- *Ce înseamnă Hamon, Cana, Galileea, Doeg* (1 Regi 21, 7; 22, 18) şi *Hermon* (Deut. 3, 8; 4, 48)?

Răspuns

Hamon se tălmăceşte prin ferestre. Cana, prin agonisire. Galileea înseamnă descoperire. Doeg Sirianul este gândul îngâmfat. Iar Hermon se tălmăceşte prin alungarea fiarelor. Unii spun că de acolo izvorăşte Iordanul. Prin acestea se indică harul Sfântului Botez.

• *Ce înseamnă cuvântul din Psalmi: „Opriţi-vă şi cunoaşteţi că Eu sunt Dumnezeu”* (Ps. 45, 10)?

Răspuns

Sunt şase opriri pe care, însuşindu-ni-le, putem cunoaşte pe Dumnezeu. Prima e de la săvârşirea păcatului; a doua, de la hrana care ne aprinde; a treia, de la amestecul cu cei ce vieţuiesc fără strajă; a patra, de la îndeletnicirea care ne depărtează de la viaţa cea după Dumnezeu; a cincea, de la avuţia cea vrednică de osândă, care trage mintea spre multe; a şasea înseamnă a nu mai avea peste tot o voie proprie. Aceasta este lepădarea şi ascultarea cea adevărată şi după Dumnezeu.

• *Ce înseamnă: „De şapte ori va cădea dreptul şi se va ridica” (Pilde 24, 16)?*

Răspuns

Dreptul este aici Domnul nostru Iisus Hristos, Singurul cu adevărat drept. Căci de El se zice că și cade, și Se și ridică în noi, ca Unul ce a primit toate cele ale noastre. Iar firea noastră a căzut de șapte ori. Prima cădere s-a produs prin greșeala protopărintelui; a doua, prin uciderea de om a lui Cain, care a introdus prima dată uciderea; a treia, în vremea generației lui Noe, asupra căreia n-a mai rămas Duhul lui Dumnezeu deoarece oamenii erau numai trupuri; a patra, pe vremea zidirii turnului; a cincea, pe vremea generației lui Avraam, din care singur acesta a plăcut lui Dumnezeu; a șasea, pe vremea lui Moise, a cărui generație sporise atât de mult în necredință, încât a fost trimis el de la Dumnezeu spre tămăduirea acestei necredințe; a șaptea, pe vremea generației Prorocilor, care a întrecut generațiile de mai înainte în măsura răutății. Deci fiindcă, precum s-a zis, firea noastră a căzut de șapte ori. Domnul, mișcat de iubirea de oameni, a ridicat-o, unind-o cu Sine după ipostas.

• *Ce înseamnă cuvântul Evangheliei: „Spală fața ta și capul tău îl unge”* (Matei 6, 17)?

Răspuns

Fața noastră este viața, arătând, ca și vederea, cum suntem după omul dinăuntru. Pe aceasta porunceşte Scriptura să o spălăm, adică să ne curățăm viața de toată pata păcatului. Iar capul este mintea noastră, pe care Scriptura porunceşte să o ungem, adică să o facem să strălucească de cunoștința dumnezeiască.

• *Ce înseamnă cuvântul: „Mai de folos i-ar fi fost aceluia să i se lege o piatră de moară de grumaz și să fie aruncat în mare decât să smintească pe unul dintr-aceștia mici”* (Luca 17, 2)?

Răspuns

„Mici” socotesc că numeşte pe cei simpli la cugetare, care din pricina micimii minții nu pot să deosebească judecățile Providenței. Deci, dacă cineva smintește pe unii ca aceștia, mai de folos i-ar fi fost să facă parte din ceata păgânilor care, asemenea asinului legat la piatra de moară, se țin numai în ogașa mișcării lumii, și să se arunce în mare, adică într-o viață plină de confuzie. Aceasta o întărește și Apostolul Petru zicând: „Mai bine era pentru ei să nu fi cunoscut calea dreptății decât, cunoscând-o, să se întoarcă spre cele dinapoi” (2 Petru 2, 21).

• *Pe cine închipuie Cain și Abel?*

Răspuns

Cain închipuie cugetul trupesc, iar Abel, plânsul sau pocăința.

• *Ce înseamnă cuvântul: „Când vă vor izgoni pe voi din cetatea aceasta, fugiți în cealaltă”* (Matei 10, 23)?

Răspuns

Cetăţile au rostul să păzească şi să asigure lucrurile de preţ. Deci în înțeles alegoric cetatea este nevoința constătătoare din diferite virtuți, ca de pildă: înfrânarea de la vin, reținerea de la mâncăruri, care sunt spre pază și siguranță. Deci când ne izgonesc dracii din una din acestea, strecurând în noi înfumurarea și slava deșartă pentru o astfel de nevoință, e bine să dăm înapoi dintr-o asemenea silință ce ni se pare osârduitoare, ca să nu cădem în mândrie, și să fugim la altă virtute, slobodă de slava deșartă, până va veni la noi puterea nepătimirii. Sau, în alt înțeles, cetăți numește sufletele omenești. Căci la acestea fiind trimiși Apostolii de Mântuitorul, când sunt alungați de la cele nevrednice, trec la sufletele altora, care s-au făcut în stare să primească învățătura lor. Și aceste cetăți ale lui Israel nu le vor isprăvi de cercetat, fie că în unele sunt primiți, fie că de altele sunt alungați, până nu va sosi Fiul Omului, împlinind toate la venirea Lui cea întru slavă.

• *Ce înțeles are parabola din Evanghelie despre lucrătorii din vie și ce înseamnă neegalitatea aceea* (Matei 20, 1-16)?

Răspuns

Judecata lui Dumnezeu nu se face ținând seama de timp și de trup, deoarece sufletul, fiind netemporal și netrupesc, nu crește și nu sfârșește deodată cu trupul, iar mișcările și înclinările lui nu se nasc în chip temporal. De pildă, adeseori unul are în viața călugărească șaptezeci de ani, iar altul o singură zi. Pe de altă parte, scopul călugăriei este să desfacă sufletul de împătimirea și înlănțuirea de cele materiale și să-l întoarcă spre Dumnezeu. Deci punem cazul că cel dintâi, având șaptezeci de ani, a murit neîngrijindu-se deloc de o astfel de nepătimire, iar cel de-al doilea, având numai o zi, și-a desfăcut tot cugetul pătimaș de la cele pământești. La răsplătirea ce se va face la judecată, cel din urmă va lua plata după vrednicie, ca unul ce-a dus ținta făgăduinței sale la împlinire; cel dintâi însă o va lua în dar și numai pentru că a răbdat osteneala nevoinței.

• *De ce S-a pogorât Duhul tocmai după zece zile de la Înălțarea Domnului?*

Răspuns

Zic unii dintre învăţaţii în cele dumnezeieşti că deoarece, după Dionisie Areopagitul, Puterile îngereşti sunt rânduite în nouă cete, înălţându-Se Domnul după omenitate (căci după dumnezeire toate le umple), fiecărei cete i-a dăruit o zi, de la prima până la ultima. Căci aveau lipsă şi ele de venirea Domnului la ele, fiindcă „În El, zice Apostolul, s-au reunit toate, nu numai cele de pe pământ, ci şi cele din cer" (Ef. 1, 10). După aceea S-a arătat lui Dumnezeu şi Tatăl şi apoi S-a coborât Duhul.

• *Ce înseamnă: „Du-ţi rar piciorul spre prietenul tău, ca nu cumva, săturându-se de tine, să te urască"* (Pilde 25, 17)?

Răspuns

Prietenul este aici trupul nostru, pentru unirea şi dragostea naturală ce-o avem faţă de el. Deci Scriptura te îndeamnă să nu te încarci prea mult cu grija de trup, ci să te îngrijeşti de el numai atât cât să poată merge pe urmele sufletului. Iar aceasta, rar, ca nu cumva, îngrijindu-te prea mult de odihna lui, să se arate în tine cele ale vrăjmaşilor şi ale celor ce te urăsc.

• *Ce închipuie slăbănogul coborât de patru inşi prin acoperiş? Oare se putea descoperi casa, cum spune istoria* (Luca 5, 19)?

Răspuns

După istorie, cu siguranţă s-a descoperit casa, căci vizitatorii acelor locuri spun că acoperişurile caselor, făcute din piatră poroasă, sunt foarte uşoare, încât cel ce vrea să le descopere o poate face aceasta uşor şi repede. Dar după înţelesul mai înalt, slăbănogul este orice minte ce boleşte în păcate şi nu poate vedea pe Cuvântul (Raţiunea supremă) prin contemplaţia naturală, care e uşa. Deci înlăturând prin credinţă acoperişul gros al literei Legii, e coborâtă prin cei patru de la înălţimea deşartă spre Cuvântul, Care S-a smerit pe Sine (chenoză), şi primeşte prin credinţă şi făptuire putinţa de-a umbla.

• *Ce închipuie îmbrăcămintea (schima) monahală şi mai ales tunderea părului?*

Răspuns

Precum capul e în fruntea tuturor mădularelor din trup, tot aşa mintea deţine rolul de cap în suflet. Deci aceasta trebuie tunsă de toate cugetările lumeşti. Colovionul, care acoperă tot trupul şi lasă goale numai mâinile, înseamnă că trebuie să îmbrăcăm filosofia morală, care înlătură lucrările ce săvârşesc păcatul, şi că aceasta trebuie să acopere şi puterea, şi lucrarea. Căci puterea stăpânirii celui-rău este, cum zice Iov (40, 11), sub buricul pântecelui;

iar sufletele, după fericitul David, sunt pline de batjocurile dracilor (Ps. 34, 15). Şi aceste batjocuri sunt lucrările curviei. Iar analavul, fiindcă are pe el crucea şi înainte, şi înapoi, înseamnă că trebuie, cum zice Apostolul, să ne răstignim nu numai noi lumii, ci şi lumea nouă (Gal. 6, 14). Aceasta pentru ca, fugind noi de lume, să nu mai avem nicio piedică şi să nu mai fim reţinuţi de plăcerea faţă de ea, amăgiţi de suprafaţa ei, dar nici să nu mai fim urmăriţi de ea dinapoi, prin încercările fără de voie, şi aşa să slăbim din încordarea credinţei. Ci să rămânem nesimţitori şi morţi atât faţă de patimile cele de voie, cât şi faţă de cele fără de voie. Culionul închipuie harul lui Dumnezeu, care păzeşte şi acoperă mintea noastră. Căci cel ce s-a tuns de cugetările lumii primeşte coiful mântuirii (Ef. 6, 17). Iar sandalele au acest înţeles: Fiindcă sunt din piei moarte şi stau dedesubtul unei mici părţi din trup, la fel cum întreg trupul se foloseşte de o rămăşiţă de piele, trebuie să se folosească şi sufletul de trup, iar pe acesta să-l omoare faţă de patimi. Periboleul *(pallium,* haina de deasupra) fiind în patru colţuri, cum e lumea din patru elemente, arată că trebuie să ne îmbrăcăm în contemplaţia naturală, încât să nu mai privim cele ce se văd de dragul simţirii şi al patimilor, ci prin raţiunea ce se află în ele să ne înălţăm spre Ziditorul lor. Faptul că mâna stângă rămâne descoperită arată că faptele bune trebuie să lumineze din noi, după cuvântul Mântuitorului, aşa ca să vadă oamenii faptele noastre cele bune şi să slăvească pe Tatăl nostru Cel din ceruri. Iar veşmintele trebuie să fie negre, ca să arate că trebuie să fim nearătoşi (nevăzuţi) pentru lume, ca unii ce avem petrecerea în cer. Dacă cineva mai socoteşte că haina de deasupra *(pallium)* prin cele patru colţuri mai închipuie şi cele patru virtuţi generale, nu va greşi.

Răspuns

Dacă vrei o tâlcuire mistică a Scripturii, aceasta trebuie să se înţeleagă aşa: „Lăudaţi pe Domnul în glas de trâmbiţă” (Ps. 150, 3) înseamnă: prin pomenirea învierii, care va fi anunţată prin trâmbiţă, precum s-a scris. „Lăudaţi-L pe El în psaltire şi chitară”, adică prin limba noastră şi prin gură, lovindu-le cu duhul ca şi cu un plectru (pană). „Lăudaţi-L în tobă şi alăută”, adică în trup şi suflet, de la care, ca de la o alăută, străbat cererile la Dumnezeu. „Lăudaţi-L în strune şi în organe”, adică în inimă, şi în toate mărunţaiele, şi în toate fibrele dinăuntru, pe care le-a numit organe. „Lăudaţi-L pe El în chimvale bine răsunătoare”, adică prin buze, prin care se împletesc melodiile armonioase ale psalmodierii.

• *În unele manuscrise ale Apostolului se spune: „Toţi vom adormi, dar nu toţi ne vom schimba”; în altele: „Nu toţi vom adormi, dar toţi ne vom schimba”* (1 Cor. 15, 51). *Te rog, arată-mi: Care versiune trebuie primită şi ce înseamnă cele*

scrise?

Răspuns

Socotesc că nu se abate cineva de la gândul Apostolului dacă primeşte cu evlavie amândouă versiunile, pentru că şi manuscrisele vechi le cuprind pe amândouă. Pe cea dintâi, „Toţi vom adormi, dar nu toţi ne vom schimba", trebuie să o înţelegem în sensul că toţi vom avea de suportat adormirea prin moarte, dar nu toţi ne vom preschimba primind slava şi îndrăznirea. Aceasta o arată acelaşi Apostol în alt loc şi mai limpede, zicând: „Numai să ne aflăm îmbrăcaţi, şi nu dezbrăcaţi" (2 Cor. 5, 3). Iar pe cea de-a doua, „Nu toţi vom adormi, dar toţi ne vom schimba", trebuie să o înţelegem în sensul că nu toţi vom adormi cu adormirea pentru un timp oarecare, ca să avem lipsă de mormânt şi de risipirea prin stricăciune, ci cei de atunci vor suporta o moarte scurtă, neavând lipsă de adormirea pentru un timp oarecare, deoarece îndată se va produce învierea. Dar toţi se vor schimba, adică se vor îmbrăca întru nestricăciune.

• *Ce înseamnă cele cinci feluri de jertfe aduse după rânduiala Legii: oaia, boul, capra, turtureaua şi porumbelul?*

Răspuns

După unul din înţelesuri, berbecul, ca cel ce e căpetenie, închipuie puterea raţională; taurul, iuţimea; iar capra, pofta. Turtureaua, la rândul ei, închipuie neprihănirea, iar porumbul, sfinţenia. Dacă însă trebuie să luăm seama şi la însuşirile naturale ale fiecărui animal şi să le căutăm înţelesul potrivit, cei pricepuţi în astfel de lucruri spun că oaia aduce trei lucruri stăpânului: lâna, laptele şi mielul. Iar pupila ochiului ei se întoarce după soare şi în fiecare zi dă afară trei sute şaizeci şi cinci de bobiţe. La fel, oiţa raţională, care este omul, dacă vrea să se aducă jertfă Stăpânului, trebuie să-I dea ca lână făptuirea morală, ca lapte, contemplaţia naturală (căci aceasta hrăneşte mintea), iar ca miel, învăţăcelul pe care îl naşte prin învăţătură, silindu-se să-l facă întru totul ca pe sine şi să-l aducă desăvârşit lui Dumnezeu. Dar şi pupila ochiului unuia ca acesta se întoarce după soare, adică mintea lui se îndreaptă după Soarele dreptăţii, Care călăuzeşte toate ale noastre prin cârmuirea providenţială a lucrurilor; căci în necazuri şi în zile bune el Îi mulţumeşte Aceluia pentru Providenţa care le călăuzeşte bine pe toate. Unul ca acesta leapădă în fiecare zi trei sute şaizeci şi cinci de bobiţe, adică aruncă de fiecare dată cele stricăcioase şi de prisos, supuse timpului şi prefacerii.

Cât despre bou, se spune că el are inima în trei colţuri şi rinichii cu cinci ieşituri; mai are apoi trei stomacuri. Ziua el are ochii luminoşi, iar noaptea, în chipul focului. O treime din zi şi o treime din noapte rumegă (πνέει φυσών), căutând spre răsărit. Nara lui dreaptă dă un miros bun (ευωδιάζει μόσχον). Iar

sângele lui omoară animalele domestice, afară de câine. Deci şi noi, luând ca nişte boi jugul lui Hristos, să ne tăiem inima de piatră şi, dezrădăcinând spinii patimilor, să ne lărgim pământul inimii spre primirea cuvântului dumnezeiesc. Să avem apoi inima în trei colţuri, adică să avem în inimă sănătoasa învăţătură despre Treime, ca, precum inima comunică în chip firesc viaţa ei trupului, aşa şi credinţa în Dumnezeu să susţină mădularele sufletului. De asemenea, să avem rinichii cu cinci ieşituri, adică partea noastră poftitoare să nu fie întoarsă spre patimi, ci prin cele cinci simţuri să privim zidirea numai în vederea doririi şi iubirii Ziditorului. Să avem apoi trei stomacuri. Stomacul primeşte cel dintâi bucatele, şi prin lucrarea de digestie alege şi trimite fiecărui mădular ceea ce e potrivit cu el, iar restul îl predă burţii. Aşa se cuvine ca şi noi, conduşi fiind de contemplaţia activă, naturală şi teologică şi împărţind tuturor mădularelor sufletului cele potrivite, să purtăm grijă şi de cel mai de jos, adică de trup, sau de burtă. Iar a răsufla o treime din zi şi noapte, privind spre Răsărit, înseamnă a privi spre întreita Providenţă a lui Dumnezeu, spre cea care susţine, întoarce şi ceartă, şi a-I mulţumi atât în noaptea încercărilor, cât şi în ziua propăşirii. Să avem şi ochii noaptea în chipul focului, iar ziua luminoşi, adică puterea noastră contemplativă capabilă să primească în ziua virtuţilor razele cunoştinţei de la Soarele dreptăţii, iar în noaptea încercărilor şi ispitelor ce vin una după alta pe urma virtuţilor, în stare să înţeleagă sensul părăsirilor. Să avem şi nara dreaptă binemirositoare. Căci partea dreaptă a omului este sufletul, dat fiind că avem două părţi, sufletul şi trupul. Deci cel ce pentru virtuţile sufletului a îmbrăţişat harul Duhului Sfânt devine pentru ceilalţi binemirositor. Iar sângele acestuia are o putere ce omoară animalele domestice; adică iuţimea abătută din drumul ei ucide pe oamenii ce-o practică şi hrăneşte pe dracii ce latră împotriva noastră.

Capra are o fire ce urcă uşor munţii, sare prăpăstiile şi se încântă de melodiile muzicale. Cornul ei drept, oriunde s-ar sufla în el, dă senzaţia unui cutremur. Apoi dă afară din ea în fiecare zi două sute de boabe. Deci şi sufletul nostru trebuie să sară cu îndrăzneală prăpăstiile ispitelor şi încercărilor, să urce munţii profeţilor şi, ajungând la înălţimea cunoştinţei, să se îndulcească de ea. Şi nu numai să se îndulcească, ci prin clopoţelul ei, adică prin raţiunea făptuitoare, să comunice şi celor ce-i aud învăţătura această dulceaţă. Iar cornul ei drept înseamnă că cel ce închină lui Dumnezeu contemplaţia sufletului prin rugăciune, făcându-se binemirositor ascultătorilor, scutură obişnuinţa patimilor trupeşti din aceştia. Unul ca acesta leapădă totdeauna rătăcirea în jurul celor ce cad sub simţuri.

Scurtă tâlcuire a rugăciunii Tatăl nostru

..dacă lucrul sfatului dumnezeiesc constă în îndumnezeirea firii noastre, iar scopul gândurilor dumnezeieşti este să desăvârşească până la capăt cele ce le cerem în viaţa noastră, e de folos să cunoaştem şi să împlinim înţelesul Rugăciunii Domnului, şi deci să-l şi descriem.

... rog pe Domnul, Învăţătorul acestei rugăciuni, să-mi deschidă mintea spre înţelegerea tainelor din ea şi să-mi dea cuvânt potrivit spre tălmăcirea celor cele ce le voi înţelege.

„Tatăl nostru, Carele eşti în ceruri, sfinţească-se Numele Tău, vie Împărăţia Ta”.

Domnul învaţă în aceste cuvinte pe cei ce se roagă că se cuvine să înceapă îndată cu învăţătura despre Dumnezeu. El dă aici o învăţătură tainică despre modul existenţei Cauzei făcătoare a lucrurilor, El Însuşi fiind, după fiinţă, Cauza lucrurilor. Prin cuvintele rugăciunii e arătat „Tatăl”, „Numele” Tatălui şi „Împărăţia” Tatălui, ca să învăţăm de la început să chemăm şi să venerăm Treimea cea una. Căci „Numele” lui Dumnezeu şi Tatăl, care subzistă fiinţial, este Însuşi Fiul cel Unul-născut; iar „Împărăţia” lui Dumnezeu şi Tatăl care, de asemenea, subzistă fiinţial, este Duhul Sfânt. Fiindcă ceea ce Matei numeşte aici Împărăţie, în altă parte, un alt Evanghelist a numit Duh Sfânt, zicând: „Vie Duhul Tău cel Sfânt şi să ne cureţe pe noi”...

Începând deci această rugăciune, suntem îndemnaţi să venerăm Treimea de-o-fiinţă şi mai presus de fiinţă, ca Una ce este cauza facerii noastre. Pe lângă aceasta, suntem învăţaţi să vestim şi harul înfierii ce ni s-a dat nouă, fiind învredniciţi să numim pe Cel ce ne este Făcător după fire, Tată după har. Iar aceasta ne obligă ca, cinstind numele Născătorului nostru după har, să ne silim să întipărim în viaţa noastră trăsăturile Celui ce ne-a născut, adică să-I sfinţim numele pe pământ, să ne asemănăm Lui ca unui Tată, să ne arătăm fii prin fapte şi să preamărim pe Fiul natural al Tatălui, Pricinuitorul acestei înfieri, prin tot ceea ce gândim şi facem.

Şi sfinţim Numele Tatălui nostru cel după har, Carele este în ceruri, omorând pofta pământească şi curăţându-ne de patimile aducătoare de stricăciune. Căci sfinţirea constă în desăvârşita oprire şi omorâre a poftei din simţire.

Iar după lepădarea iuţimii şi a poftei, cu drept cuvânt vine, cum zice rugăciunea, stăpânirea Împărăţiei lui Dumnezeu şi Tatăl în cei ce se învrednicesc să spună după desfacerea de acelea: „vie Împărăţia Ta”, adică Duhul Sfânt. „Peste cine, zice, Mă voi odihni dacă nu peste cel bun şi smerit, care tremură de cuvintele Mele?” (Is. 66, 2). De aici este vădit că Împărăţia lui Dumnezeu şi Tatăl este a celor smeriţi şi blânzi. „Fericiţi, zice, cei blânzi, că aceia vor moşteni pământul” (Matei 5, 5). Se înţelege că nu pământul acesta, care deţine, după fire, locul de mijloc al lumii, l-a făgăduit Dumnezeu

moştenire celor ce-L iubesc pe El. Căci spune: „Când vor învia din morţi, nu se vor însura şi nu se vor mărita, ci vor fi ca îngerii din ceruri” (Matei 22, 30). Sau: „Veniţi, binecuvântaţii Părintelui Meu, şi moşteniţi Împărăţia cea gătită vouă de la întemeierea lumii” (Matei 25, 34). Iar în altă parte, zice altuia, care a lucrat cu tragere de inimă: „Intră întru bucuria Domnului tău” (Matei 25, 21). Iar după El, dumnezeiescul Apostol zice: „Va suna din trâmbiţă şi cei morţi în Hristos se vor scula cei dintâi întru nestricăciune. Apoi noi, cei vii, care vom fi rămas, vom fi răpiţi deodată în nouri, întru întâmpinarea Domnului în văzduh; şi aşa vom fi totdeauna cu Domnul” (1 Cor. 15, 52; 1 Tes. 4, 17).

„Şi nu ne duce pe noi în ispită, ci ne izbăveşte de cel-rău”.

Scriptura arată prin aceasta că cel ce nu iartă desăvârşit celor ce i-au greşit şi nu-şi înfăţişează lui Dumnezeu inima curată de orice supărare, strălucind de lumina împăcării cu aproapele, nu va dobândi darul celor cerute şi va fi predat ispitei şi celui-rău, după o dreaptă judecată, ca să înveţe că numai aşa se curăţă de păcate, dacă scoate din el supărările împotriva altora. „Ispită” numeşte aici legea păcatului, pe care n-a avut-o primul om când a venit la existenţă; iar „cel-rău” e diavolul, care a amestecat în firea oamenilor această lege şi a convins pe om, prin amăgire, să-şi mute dorinţa sufletului de la ceea ce este îngăduit la ceea ce este oprit şi să se abată spre călcarea poruncii dumnezeieşti, al cărei efect a fost pierderea nestricăciunii dăruite lui după har.

Sau, iarăşi, „ispită” numeşte aici consimţirea de bunăvoie a sufletului cu patimile trupului; iar „cel rău” e modul în care dispoziţia pătimaşă se preface în faptă. Judecătorul cel drept nu va izbăvi de niciuna din acestea pe cel ce nu iartă greşelile celor ce i-au greşit, chiar dacă cere aceasta cu vorba prin rugăciune. Ba chiar îngăduie ca acesta să fie întinat de legea păcatului şi părăseşte pe cel învârtoşat şi aspru la inimă, ca să fie luat în stăpânire de cel-rău, ca unul ce a ales mai bine patimile de necinste, al căror semănător este diavolul, decât firea, al cărei Făcător este Dumnezeu. Nu-l împiedică să consimtă de bunăvoie cu patimile trupului, nici nu-l izbăveşte de chipul în care dispoziţia împătimită de ele se preface în faptă, deoarece acela, socotind de mai mică însemnătate firea decât patimile inconsistente, a ignorat, în ardoarea pentru ele, raţiunea firii. Căci dacă s-ar fi lăsat mişcat de ea, ar fi cunoscut ce este legea firii şi ce este tirania patimilor, care nu s-a născut din fire, ci s-a adaos prin libera alegere a voii. Ar fi ştiut ca pe cea dintâi să o cultive, păstrând-o prin lucrările fireşti, iar pe cea de a doua să o alunge departe de dispoziţia voii şi să păzească firea prin raţiune, ca să stăruie în ea însăşi, curată şi neîntinată, fără ură şi dezbinare. Astfel, ar fi făcut din dispoziţia voii iarăşi o tovarăşă a firii, ca să nu aducă din altă parte nimic ce nu oferă raţiunea firii. Prin aceasta ar fi alungat orice ură şi orice distanţă faţă de cel înrudit după fire, ca rostind această rugăciune să fie auzit şi să primească har îndoit de la Dumnezeu, pentru harul simplu, adică iertarea greşelilor de

mai înainte şi apărarea şi izbăvirea de cele viitoare, nefiind lăsat să ajungă în ispită şi să fie robit de cel-rău pentru un singur lucru, şi anume pentru faptul de a fi iertat din toată inima celor apropiaţi.

Drept aceea şi noi, ca să înfăţişez din nou pe scurt înţelesul celor spuse, dacă vrem să fim izbăviţi de cel-rău şi să nu fim duşi în ispită, să credem lui Dumnezeu şi să iertăm greşelile celor ce ne-au greşit nouă. „Căci de nu veţi ierta, zice, oamenilor păcatele lor, nici Tatăl vostru Cel din ceruri nu va ierta vouă" (Matei 6, 15). Făcând aceasta, nu numai că vom lua iertarea greşelilor, ci vom birui şi legea păcatului, nefiind părăsiţi ca să ajungem în ispita lui; iar pe şarpele cel viclean, născătorul legii păcatului, de care ne rugăm să fim mântuiţi, îl vom călca în picioare. Căci Însuşi Hristos, Care a biruit lumea, ne este nouă conducător în această luptă şi ne înarmează cu legile poruncilor. El este Cel ce prin lepădarea legiuită a patimilor leagă firea cu ea însăşi prin iubire şi mişcă dorinţa noastră nesăturată spre El Însuşi, Care este Pâinea vieţii, a înţelepciunii, a cunoştinţei şi a dreptăţii. El ne va face, prin împlinirea voii Tatălui, împreună-slujitori cu Îngerii pe noi, cei ce prin purtarea noastră în viaţă ne-am arătat vrednici imitatori ai bine plăcutei vieţuiri cereşti. Şi de acolo iarăşi ne va ridica la cea mai înaltă treaptă a celor dumnezeieşti, la Părintele luminilor, şi ne va face părtaşi ai firii dumnezeieşti prin împărtăşirea de Duhul după har, iar în temeiul acestui fapt vom fi fii ai lui Dumnezeu, purtând în chip neprihănit, întregi, pe Însuşi pricinuitorul harului, pe Fiul după fire al Tatălui, întreg, fără mărginire, pe Cel de la Care, prin Care şi în Care avem şi vom avea existenţa, mişcarea şi viaţa.

FILOCALIA volumul III

MAXIM MĂRTURISITORUL

CUVÂNT ÎNAINTE

...Plăcerea şi durerea trupească s-au putut naşte prin faptul că omul, ca făptură mărginită, a fost dotat de Dumnezeu, cum arătam mai sus, cu capacitatea de-a se bucura de ceea ce-l întregeşte pe planul esenţial sau spiritual al fiinţei sale, adică de Dumnezeu, şi de a se îndurera de împuţinarea vieţii sale spirituale prin depărtarea ei de izvorul adevăratei sale existenţe. Numai lui Dumnezeu nu-I e dat de-a alterna bucuria cu durerea sau măcar de-a încerca o bucurie nouă printr-un plus de viaţă ce I-ar veni din afară, odată ce e nesfârşit. Dar omul, având şi o latură trupească, capacitatea de bucurie sau de întristare ce-o are în totalitatea fiinţei sale s-a obişnuit să se actualizeze ca plăcere pentru ceea ce-i sporeşte viaţa trupească – părându-i-se că aceasta e o sporire a fiinţei sale integrale – şi ca neplăcere pentru ceea ce-i restrânge prosperitatea trupească, confundând iarăşi trupul cu totalitatea fiinţei sale. Iar cele ce-i sporesc sau îi împuţinează viaţa trupească sunt lucrurile sensibile. Astfel, prin cădere, binele şi răul pentru om s-au limitat la ceea ce-i bine şi rău pentru trup, adică la lumea sensibilă; aceasta-i cunoştinţa, sau falsa cunoştinţă la care a ajuns prin cădere, cunoştinţa pe care i-a dat-o lumea ca pom al cunoştinţei unui astfel de bine şi astfel de rău. Astfel, omul n-a mai socotit că binele stă în planul spiritual şi n-a mai socotit nici răul ca lipsă a bunurilor spirituale.

Că plăcerea şi durerea n-au apărut din nimic, ci sunt o întoarcere spre cele materiale a unei energii prin care omul e menit să caute cele spirituale şi să evite pierderea lor, se arată şi din faptul că atât pentru căutarea şi bucuria de cele bune, cât şi pentru ferirea şi întristarea de cele rele, sufletul omenesc are câte o facultate: a poftei şi a mâniei. Aceste facultăţi nu s-au născut prin orientarea omului spre cele sensibile, ci prin aceasta numai s-au pervertit şi ele, ca şi raţiunea, ca şi simţirea, întorcându-se spre ceea ce nu trebuie, sau revărsându-şi întreaga energie în simţire. Aşa se explică şi apariţia afectelor conforme cu firea, după căderea în păcat a omului. Aceste afecte sunt pofta de mâncare şi plăcerea de ea, frica de durere şi de moarte, un fel de manifestări ale instinctelor de conservare trupească. Până sunt ţinute în frâul raţiunii, limitându-se la ceea ce e necesar existenţei trupului, aceste afecte sunt ireproşabile. Dar când sunt satisfăcute cu exagerare, ele devin patimi păcătoase. De aceea ele nu trebuie suprimate cât trăim pe pământ. Dar la viaţa viitoare nu se mai mută cu noi. Propriu-zis, la viaţa viitoare, când vom fi „minţi pure", nu se mai poate vorbi nici de poftă, nici de mânie, căci ele nu mai au

mişcarea reflexă pe care o au în viaţa de aici, odată ce numai Dumnezeu lucrează atunci în om. Dar tot rămân într-o oarecare formă, şi anume cea dintâi ca „dorinţa ce se desfată de cele dumnezeieşti”, iar cea de-a doua ca „vigoarea nesfârşită a dorului ce se bucură de ele”...

Dar acum să vedem cum a devenit cu putinţă ca omul să sară din cercul plăcerii şi al durerii trupeşti sau să se elibereze de patimi?

Putinţa aceasta i-au dat-o coborârea şi lupta Logosului în trup. După ce omul căzuse din legătura şi vederea clară a Logosului prin raţiunea din sine şi prin raţiunile din lume în mocirla întunecoasă a laturii văzute a lumii, în care orbecăia purtat de simţirea lipsită de vederea raţiunii, tot Logosul a întreprins să-l scape, coborându-Se Însuşi pe câmpul de luptă în care zăcea omul învins. Lupta ce-o întreprinde Logosul acum şi pe care ajutaţi de El trebuie să o întreprindem şi noi ia un caracter ascetic. Trebuie să se dea o luptă în firea omenească însăşi pentru a se răsturna dominaţia simţirii asupra raţiunii şi cugetării, pentru a se lua vălul simţirii de pe cugetare, ca aceasta să poată vedea razele Logosului în lume şi pentru a-L intui şi dincolo de lume. Mai bine zis, însăşi simţirea trebuie eliberată de plăcere şi durere, care-i injectează pornirea neînfrânată spre cele sensibile; trebuie făcută unealtă neutră de cunoaştere în mâna cugetării. În alţi termeni, mintea trebuie retrasă „cu totul din simţire prin duh”, precum trebuie retrase pofta şi mânia cu plăcerea şi durerea lor, şi îndreptate spre cele spirituale. Aceasta e totuna cu eliberarea firii omeneşti de patimi sau de atracţia plăcerii şi de frica durerii, prin înfrângerea iubirii trupeşti de sine.

Şi precum omul slăbănogit de păcat, omul căzut din legătura cu Logosul, e totodată un om robit de latura materială a lumii, lupta de eliberare ce trebuie pornită în firea omenească trebuie să fie totodată o luptă de descleştare din această latură materială a lumii. În contact cu lumea cade omul, într-o atitudine faţă de ea trebuie să se şi ridice. Prin lumea redusă numai la latura materială cade, prin lumea redescoperită în adâncurile ei spirituale se ridică spre Dumnezeu. Lupta aceasta de întărire şi de restabilire a firii omeneşti trebuie s-o pornească Logosul întâi în omenitatea ce Şi-a luat-o ca pârgă a întregii firi omeneşti, apoi în fiecare subiect omenesc, în colaborare cu el. Aceasta pentru că numai cu puterea dumnezeiască ea putea fi dusă la bun sfârşit. El a luat, aşadar, din aluatul firii omeneşti expuse asalturilor celui-rău, care o ispiteşte cu plăcerea şi o înfricoşează cu durerea, atrăgând-o prin acestea în toate patimile. Crezând că nu e decât om, căpeteniile şi stăpâniile acestei lumi s-au apropiat şi de El, dar El le-a înfrânt, întrucât firea Lui întărită de puterea dumnezeiască a stat neclintită la ispita prin plăcere şi la ameninţarea cu durerea. Logosul n-a avut în firea omenească ce-a luat-o patimile condamnabile, dar a avut afectele conforme cu firea, care la ceilalţi oameni, îndată ce vine ispita prin plăcere, se prefac în păcate. Deci având aceste afecte, a arătat că firea omenească poate sta tare în faţa plăcerii şi a

durerii, fără a fi lipsită de afectele ei naturale.

El a procurat astfel, prin firea Lui întărită, imunizată împotriva patimilor, un aluat care a rămas în solidaritate cu toată frământătura firii omeneşti.

Fiecare om, dacă stă prin credinţă în legătură cu Hristos, poate câştiga această tărie, această imunitate. Aceasta o poate mai ales prin faptul că Hristos Însuşi e în el, ajutându-l la lupta de întărire a firii, de eliberare de patimi, adică de restabilire a raţiunii şi a minţii ca organe de unire cu Dumnezeu.

Nu stăruim asupra metodei amănunţite sau asupra tuturor etapelor pe care trebuie să le parcurgă omul pe drumul pe care trebuie să suie de la trăirea prin simţirea oarbă şi pătimaşă, înecată în mocirla materială a lumii, până la trăirea în lumina lui Dumnezeu, arătată în mintea sa şi în raţiunile lumii. Notăm numai fazele de căpetenie. Prima fază este aceea a curăţării de patimi şi a dobândirii virtuţilor. Această fază nu suprimă simţirea, dar o face să redevină pură lucrare de cunoaştere, liberă de plăcere şi durere. Aşa e posibilă virtutea, prin care omul nu rupe legăturile cu lumea, ci se eliberează de robia în care ea îl ţine prin plăcerile şi utilităţile materiale ce i le oferă. Omul foloseşte lumea acum în cadrul strict al necesităţilor naturale şi pentru refacerea prin dragoste a legăturilor cu semenii, adică a refacerii unităţii firii omeneşti. Este o primă biruinţă a spiritului în om.

Prin virtute omul e ridicat de la starea contrară firii la cea după fire. Omul virtuos e omul ce vieţuieşte în acord cu firea sa, omul cu firea restabilită, adică cu firea întărită, dat fiind că virtutea e tărie spirituală ca deprindere neclintită în bine. Dar întrucât fiinţa virtuţii ca tărie o avem de la Hristos (care e fiinţa virtuţii), primul efect al harului lui Hristos este restabilirea firii. Viaţa conformă cu firea nu e o viaţă din puterile exclusive ale naturii umane, ci e o viaţă aşa cum e cerută de sensul, de „raţiunea" firii, aşa cum e necesară pentru ca firea să existe în normalitatea ei. În faza aceasta un mare rol are raţiunea ca factor ce diriguieşte simţirea, ca factor de judecată obiectivă.

De pe treapta aceasta, care e o primă ridicare a omului din temniţa simţirii oarbe spre Logosul dumnezeiesc prin raţiune, omul se înalţă pe treapta a doua, care este aceea a vederii raţiunilor divine în lume. Acum, Raţiunea divină nu mai lucrează numai ascunsă sub virtuţi, ci se arată prin străveziul naturii şi al Scripturii. Legătura omului cu Logosul divin devine mai vădită şi deci şi mai puternică. Vederea aceasta se numeşte contemplaţie naturală nu pentru că s-ar face exclusiv cu ajutorul puterilor naturale de cunoaştere, ci pentru că, pe de o parte, se îndreaptă spre natură, pe de alta, pentru că ea presupune o natură umană restabilită. Cunoaşterea aceasta nu e atât o cunoaştere prin raţionamentul deductiv, cât o înţelegere simplă, reprezentând o nouă ridicare a omului de la raţiunea discursivă, care e proprie mai mult fazei virtuoase, la cunoaşterea simplă, intuitivă a minţii.

...virtuţile sunt chipurile omeneşti ale bunurilor dumnezeieşti sau faţa omenească a Dumnezeirii.

RĂSPUNSURI CĂTRE TALASIE

SMERITUL MONAH MAXIM, CĂTRE PREACUVIOSUL PRESBITER ŞI EGUMEN TALASIE

Despre diferite locuri grele din dumnezeiasca Scriptură

...smerenia te-a făcut totuşi să alcătuieşti o listă cu multe locuri obscure din Sfânta Scriptură, pe care ne-ai trimis-o cerând şi de la mine, cel lipsit de orice virtute şi cunoştinţă, un răspuns scris cu privire la înţelesul lor mai înalt.

Primind eu această listă şi citind-o, mi s-au oprit în loc şi mintea, şi auzul, şi cugetarea. Drept aceea, te-am rugat să-mi îngădui să refuz acest lucru. Ţi-am spus că aceste locuri de abia pot fi înţelese de cei care au înaintat mult în contemplaţie şi au ajuns la capătul celei mai înalte şi mai neapropiate cunoştinţe, nu însă de mine, care mă târăsc pe pământ şi, asemenea şarpelui cel blestemat odinioară, nu am altă hrană afară de pământul patimilor, înnoroiat ca un vierme de putreziciunea plăcerilor. Făcând deci aceasta mult şi de multe ori, când am văzut că nu primeşti această rugăminte a mea, temându-mă să nu sufere ceva iubirea care ne uneşte şi ne face să avem un singur suflet, chiar de purtăm două trupuri, putând să-ţi pară refuzul meu un semn de neascultare, am cutezat, împotriva voii mele, cele mai presus de puterea mea. Am socotit că e mai bine să fiu acuzat de îndrăzneală şi să fiu luat în râs de cei ce voiesc, decât să sufere iubirea vreo clătinare şi vreo micşorare. Căci după Dumnezeu nimic nu e mai de preţ ca ea în ochii celor ce au minte. Mai bine zis, nimic nu e mai plăcut lui Dumnezeu ca ea. Căci ea adună la un loc pe cei dezbinaţi şi poate crea în cei mulţi sau în toţi o identitate netulburată a voirii.

...Cuvântul dumnezeiesc se aseamănă cu apa. El se arată, ca în nişte plante şi răsaduri şi ca şi în diferite viețuitoare, în cei ce se adapă din acelaşi Cuvânt, pe măsura lor, atât în formă de fapte, cât şi de cunoaştere, răsărind ca un fruct prin virtuţi, după calitatea virtuţii şi cunoaşterii fiecăruia, şi trecând de la unii la alţii. Căci El nu poate fi circumscris şi nu suferă să stea închis înăuntrul unei singure minţi, dată fiind infinitatea Lui naturală.

Definiţia răului

Răul nici nu era, nici nu va fi ceva ce subzistă prin firea proprie. Căci nu

are în niciun fel ființă, sau fire, sau ipostas, sau putere, sau lucrare în cele ce sunt. Nu e nici calitate, nici cantitate, nici relație, nici loc, nici timp, nici poziție, nici acțiune, nici mișcare, nici aptitudine, nici patimă (pasivitate, afect) contemplată în chip natural în vreo existență și în niciuna dintre acestea toate nu subzistă prin vreo înrudire naturală. Nu e nici început (principiu), nici mijloc, nici sfârșit. Ci, ca să-l cuprind într-o definiție, voi spune că răul este abaterea lucrării puterilor (facultăților) sădite în fire de la scopul lor și altceva nimic. Sau iarăși, răul este mișcarea nesocotită a puterilor naturale spre altceva decât spre scopul lor, în urma unei judecăți greșite.

...Deci cu cât se îngrijea omul mai mult de cunoștința celor văzute numai prin simțire, cu atât își strângea în jurul său mai tare neștiința de Dumnezeu. Și cu cât își strângea mai mult legăturile neștiinței, cu atât se lipea mai mult de experiența gustării prin simțire a bunurilor materiale cunoscute. Dar cu cât se umplea mai mult de această experiență, cu atât se aprindea mai mult patima iubirii trupești de sine, care se năștea din ea. Și cu cât se îngrijea mai mult de patima iubirii trupești de sine, cu atât născocea mai multe moduri de producere a plăcerii, care este și fiica, și ținta iubirii trupești de sine. Și fiindcă orice răutate piere împreună cu modalitățile care o produc, omul aflând prin experiența însăși că orice plăcere are ca urmașă în chip sigur durerea, își avea toată pornirea spre plăcere și toată fuga dinspre durere. Pentru cea dintâi lupta cu toată puterea, pe cea de-a doua o combătea cu toată sârguința, închipuindu-și un lucru cu neputință, și anume că printr-o astfel de dibăcie va putea să le despartă pe acestea una de alta, și iubirea trupească de sine va avea unită cu ea numai plăcerea, rămânând neîncercată de durere. Sub puterea patimii el nu știa, precum se vede, că plăcerea nu poate fi niciodată fără de durere. Căci în plăcere e amestecat chinul durerii, chiar dacă pare ascuns celor ce o gustă, prin faptul că domină patima plăcerii. Pentru că ceea ce domină iese totdeauna deasupra, acoperind simțirea a ceea ce stă alături.

Așa s-a strecurat marea și nenumărata mulțime a patimilor stricăcioase în viața oamenilor. Așa a devenit viața noastră plină de suspine, cinstind pricinile care o pierd și născocind și cultivând prilejurile coruperii sale, datorită neștiinței. Așa s-a tăiat firea cea unică în nenumărate părticele, și noi cei ce suntem de aceeași fire ne mâncăm unii pe alții ca reptilele și fiarele. Căci căutând plăcerea din pricina iubirii trupești de noi înșine și străduindu-ne să fugim de durere din aceeași pricină, născocim surse neînchipuite de patimi făcătoare de stricăciune. Astfel, când ne îngrijim prin plăcere de iubirea trupească de noi înșine, naștem lăcomia pântecelui, mândria, slava deșartă, îngâmfarea, iubirea de arginți, zgârcenia, tirania, fanfaronada, aroganța, nechibzuința, nebunia, părerea de sine, înfumurarea, disprețul, injuria, necurăția, ușurătatea, risipa, neînfrânarea, frivolitatea, umblarea cu capul prin nori, moleșeala, pornirea de-a maltrata, de-a lua în râs, vorbirea prea multă,

vorbirea la nevreme, vorbirea urâtă şi toate câte mai sunt de felul acesta. Iar când ascuţim mai mult prin durere modul iubirii trupeşti de noi înşine, naştem mânia, pizma, ura, duşmănia, ţinerea de minte a răului, calomnia, bârfirea, intriga, întristarea, deznădejdea, defăimarea Providenţei, lâncezeala, neglijenţa, descurajarea, deprimarea, puţinătatea de suflet, plânsul la nevreme, tânguirea, jalea, sfărâmarea totală, ciuda, gelozia şi toate câte ţin de o dispoziţie care a fost lipsită de prilejurile plăcerii. În sfârşit, când din alte pricini se amestecă în plăcere durerea, dând perversitatea (căci aşa numesc unii întâlnirea părţilor contrare ale răutăţii), naştem făţărnicia, ironia, viclenia, prefăcătoria, linguşirea, dorinţa de a plăcea oamenilor şi toate câte sunt născociri ale acestui viclean amestec.

...dacă ar zice cineva că pomul cunoştinţei binelui şi răului este zidirea cea văzută, nu s-ar abate de la adevăr. Căci împărtăşirea de ea produce în chip natural plăcerea şi durerea.

Sau iarăşi, poate că zidirea celor văzute s-a numit pom al cunoştinţei binelui şi răului fiindcă are şi raţiuni duhovniceşti care nutresc mintea, dar şi o putere naturală care pe de o parte desfată simţirea, pe de alta perverteşte mintea. Deci contemplată duhovniceşte ea oferă cunoştinţa binelui, iar luată trupeşte, oferă cunoştinţa răului. Căci celor ce se împărtăşesc de ea trupeşte li se face dascăl în ale patimilor, făcându-i să uite de cele dumnezeieşti.

Ce înseamnă: „Cele nevăzute ale lui Dumnezeu de la întemeierea lumii din făpturi fiind înţelese se văd, adică veşnica Lui putere şi dumnezeire (Rom. 1, 20)? *Care sunt cele nevăzute ale lui Dumnezeu şi care este veşnica Lui putere şi dumnezeire?*

Răspuns

E vorba de raţiunile lucrurilor, întocmite dinainte de veacuri în Dumnezeu, precum Însuşi a ştiut, raţiuni pe care sfinţii bărbaţi au obiceiul să le numească şi „bune voiri”. Acestea, fiind nevăzute, se văd prin înţelegere din făpturi. Căci toate făpturile lui Dumnezeu, contemplate de noi prin fire, cu ajutorul cuvenitei ştiinţe şi cunoştinţe, ne vestesc în chip ascuns raţiunile după care s-au făcut şi ne descoperă prin ele scopul aşezat de Dumnezeu în fiecare făptură. În acest înţeles şi: „Cerurile spun mărirea lui Dumnezeu şi facerea mâinilor Lui o vesteşte tăria” (Ps. 18, 1). Iar veşnica putere şi dumnezeire este Providenţa care ţine lucrurile laolaltă şi lucrarea de îndumnezeire a celor susţinute de Providenţă.

Omul primind existenţa de la Dumnezeu şi începând să existe chiar prin actul facerii, era liber de stricăciune şi păcat, căci acestea n-au fost create

deodată cu el. Când însă a păcătuit călcând porunca, a primit osânda naşterii, care se susţine prin pătimire şi păcat, păcatul avându-şi sursa în trăsătura pătimitoare ivită din pricina lui, ca într-o lege a firii. În temeiul acestei legi niciun om nu este fără de păcat, fiind supus fiecare prin fire legii naşterii, care s-a introdus după facere, din pricina păcatului.

Dacă regele Babilonului înseamnă alegoric „diavolul", cum se înţelege cuvântul trimis de Dumnezeu prin prorocul Ieremia către regii neamurilor şi către regii lui Iuda, prin care îi ameninţă cu „închisori şi lanţuri, foamete şi moarte, sabie şi robie, de nu-i vor sluji lui, iar celor ce-i vor sluji de bunăvoie le va fi cu îngăduinţă pe pământul lor" (Ier. 27, 8)? *Şi de ce îl numeşte „sluga Sa", zicând: „Am dat tot pământul lui Nabucodonosor, regele Babilonului, sluga Mea, şi fiarele câmpului le-am dat să-i slujească lui"* (Ier. 27, 6). Ce *este deci slujirea adusă diavolului şi ce sunt fiarele? Ce sunt apoi cele şase feluri de ameninţări şi cine sunt regii neamurilor şi regii lui Iuda?*

Răspuns

Diavolul este şi duşman, şi răzbunător al lui Dumnezeu. Este duşman când din ură faţă de El îşi dă aparenţa unei iubiri pierzătoare faţă de noi, oamenii, îndemnându-ne prin patimile de bunăvoie ale plăcerii să alegem în locul bunurilor veşnice lucrurile vremelnice. Prin acestea furându-ne apoi toată dorirea sufletului, ne desface cu totul de la dragostea de Dumnezeu, făcându-ne duşmani cu voia ai Făcătorului.

Iar răzbunător este când, dezvelindu-şi toată ura sa faţă de noi, care i-am ajuns datornici din pricina păcatului, cere pedepsirea noastră[1]. Căci nimic nu desfată mai tare pe diavol ca omul pedepsit. Îngăduindu-i-se aceasta şi scornind una după alta suferinţele pătimirilor fără de voie, se năpusteşte ca un vifor fără milă asupra celor peste care a dobândit, din îngăduinţa lui Dumnezeu, putere, neurmărind să împlinească o poruncă divină, ci dorind să-şi sature patima urii sale împotriva noastră. El vrea ca sub marea povară a necazurilor dureroase, sufletul sfârşit de slăbiciune să-şi taie de la sine puterea nădejdii în Dumnezeu, făcând din întâmplările dureroase care vin peste el nu pricini pentru reculegerea minţii, ci pricini de necredinţă.

Dumnezeu, bun fiind şi vrând să smulgă din noi cu totul sămânţa păcatului, adică plăcerea, care desface mintea de la iubirea de Dumnezeu, îngăduie diavolului să aducă asupra noastră chinuri şi pedepse. Prin aceasta El usucă veninul plăcerii de mai înainte cu chinurile sufletului[2] şi în acelaşi timp

[1] Explică în ce chip diavolul este duşman şi răzbunător al lui Dumnezeu.

[2] Osteneala şi necazul curăţă sufletul întinat de murdăria plăcerii şi smulge cu totul afecţiunea lui faţă de lucrurile materiale, descoperindu-i paguba ce o are din

vrea să sădească ura şi desăvârşita scârbire faţă de cele prezente, care dezmiardă numai simţurile, ca faţă de unele ce nu ne aduc nimic altceva decât pedepse prin folosirea lor. El vrea, mai departe, să facă din puterea pedepsitoare şi din ura de oameni a aceluia o pricină a readucerii forţate la virtute a celor ce au alunecat de bunăvoie din ea.

Deci diavolul e numit „sluga lui Dumnezeu" ca cel ce, cu îngăduirea lui Dumnezeu, pedepseşte pe păcătoşi, rămânând totuşi apostat şi tâlhar viclean, ca unul ce are aplecarea voinţei foarte înrudită cu a celor ce s-au depărtat de Dumnezeu prin plăcere. Căci e drept să fie chinuiţi de diavol cei ce au îmbrăţişat cu voluptate planurile lui viclene prin păcatele de bunăvoie. Astfel, diavolul este atât semănătorul plăcerii, cât şi aducătorul durerii prin pătimirile fără de voie.

Când deci locuitorii Iudeei şi ai Ierusalimului, adică cei ce au dobândit deprinderea faptelor sau ştiinţa contemplaţiei, le folosesc pe acestea pentru slava cea de la oameni, umbrind chipurile virtuţilor prin împlinirea lor numai la arătare şi mulţumindu-se să grăiască numai cuvintele înţelepciunii şi ale cunoştinţei, fără să facă faptele dreptăţii, iar pe deasupra mândrindu-se faţă de alţii pentru virtutea şi ştiinţa lor, pe drept cuvânt sunt predaţi ostenelilor şi necazurilor, ca prin pătimirea lor să înveţe smerenia uitată de ei din pricina părerii deşarte ce şi-o fac despre ei înşişi. Ştiind acest lucru, şi minunatul Apostol a predat Satanei pe nelegiuitul din Corint spre pierderea trupului, ca duhul să i se mântuiască în ziua Domnului Iisus (1 Cor. 5, 5). De aceea e predat şi regele Iudeei, şi al Ierusalimului, regelui asirienilor, arătându-se prin aceasta că mintea contemplativă şi cunoscătoare (gnostică) e predată diavolului spre pedepsire, ca acela să aducă asupra ei chinuri şi necazuri după dreptate, iar ea să înveţe, suferind, să filosofeze mai degrabă despre răbdarea în necazuri, decât să se mândrească cu deşertăciune pentru lucruri care nu există cu adevărat.

Deci tot cel ce rabdă de bunăvoie şi cu mulţumire grelele necazuri ale încercărilor fără voie, conştient de relele pe care le-a săvârşit, nu este scos din deprinderea şi harul virtuţii şi al cunoştinţei, ca locuitorii de odinioară din Iudeea şi Ierusalim. Aceasta pentru că suportă de bunăvoie jugul regelui Babilonului şi, ca unul ce îşi achită o datorie, primeşte chinurile aduse asupra lui. Rămânând în ele, plăteşte regelui Babilonului muncile silnice prin partea pătimitoare a firii, învoindu-se la ele prin dreapta judecată, ca unul ce i le datorează aceluia din pricina păcatelor de mai înainte; iar lui Dumnezeu Îi aduce prin închinare adevărată, adică prin dispoziţia smerită a sufletului, îndreptarea greşelilor.

Dar cel ce nu primeşte cu mulţumire necazurile şi încercările fără voie

---

iubirea faţă de ele. Pentru aceasta Dumnezeu îngăduie diavolului, după o judecată dreaptă, să supere pe oameni cu tot felul de necazuri.

aduse asupra lui cu îngăduirea lui Dumnezeu în vederea îndreptării şi nu se pocăieşte lepădând înalta părere de sine care-i vine din închipuirea că e drept, ci se împotriveşte hotărârilor dumnezeieşti întemeiate pe judecăţile Lui cele drepte, asemenea locuitorilor de odinioară din Iudeea, şi nu primeşte de bunăvoie jugul regelui Babilonului, este predat, la porunca dumnezeiască, regelui Babilonului, ca să fie dus în robie, aruncat în închisori şi lanţuri, să sufere foamete şi sabie, fiind scos de tot din pământul lui, adică din părută deprindere a virtuţii şi a cunoştinţei. Prin ducerea în robie, e osândit la înstrăinarea de cele dumnezeieşti; prin aruncarea în închisori, e osândit la închipuirile mincinoase despre lucruri; prin punerea în lanţuri, la încetarea totală a oricărei fapte bune; prin foamete, la lipsirea de învăţăturile dumnezeieşti; prin moarte, la învârtoşarea şi nesimţirea totală faţă de cele bune; prin sabie, la cugetări pătimaşe şi desfrânate, care sting amintirea lui Dumnezeu...

Iar fiarele pe care le predă Dumnezeu regelui Babilonului sunt dracii, dintre care fiecare lucrează, după destoinicia lui înnăscută, la aducerea uneia sau alteia dintre ispite. Căci fiecare este semănătorul altei răutăţi şi fiecare este mai viclean decât altul şi mai iscusit spre un anumit fel de răutate. Dar nici dracii înşişi nu pot sluji în nicio privinţă diavolului, începătorul a toată răutatea, fără îngăduirea lui Dumnezeu. Trebuie ca Însuşi Dumnezeu să îngăduie, precum singur ştie în grija Lui de lume şi în iubirea Sa de oameni, diavolului să aducă, prin slujitorii lui, diferite pedepse asupra noastră pentru păcatele săvârşite. Aceasta se arată limpede în istoria lui Iov, unde se spune că diavolul n-a putut să se apropie de Iov fără îngăduirea lui Dumnezeu (Iov 1, 13).

Senaar, care se tălmăceşte „dinţi blestemaţi”

Către cine a spus Dumnezeu: „Veniţi să Ne pogorâm şi să amestecăm limbile lor” (Fac. 11, 7)?

Răspuns

Sfânta Scriptură închipuie pe Dumnezeu după dispoziţia aflătoare în cei cărora le poartă de grijă[1]. Astfel, e numit şi leu, şi urs, şi pardos, şi panteră, şi

[1] Fiecăruia, zice, Se arată Dumnezeu după părerea ce şi-o face despre El. Celor ce au trecut cu dorinţa inimii dincolo de compoziţia corpurilor materiale şi şi-au armonizat puterile sufletului într-o unică şi constantă mişcare neîntreruptă în jurul lui Dumnezeu, li se înfăţişează Treimea ca unitate, ca să le arate existenţa Ei şi să-i înveţe în chip tainic modul existenţei Ei. Iar celor ce îşi mişcă dorinţa numai în jurul

om, şi bou, şi oaie, şi soare, şi stea, şi foc, şi duh, şi alte lucruri nenumărate, Dumnezeu nefiind niciuna dintre acestea, dar fiind cugetat potrivit cu forţa şi cu însuşirea pe care o reprezintă fiecare dintre acestea. Arătându-Se, de pildă, lui Avraam, care era desăvârşit în cunoştinţă, Dumnezeu l-a învăţat că în raţiunea unităţii se cuprinde raţiunea imaterială a Treimii. Aceasta pentru faptul că Avraam ieşise cu mintea total din materie şi din formele ei. De aceea i S-a arătat ca Trei şi i-a vorbit ca Unul (Fac. 18, 2-3). Iar lui Lot, care nu-şi curăţase încă mintea de compoziţia corpurilor, ci atârna încă de icoana corpurilor alcătuite din materie şi formă şi credea că Dumnezeu este numai Făcătorul lumii văzute, i S-a descoperit în chip de doime (Fac. 19, 1), nu de Treime, indicând prin formele în care S-a îmbrăcat că mintea pe care voieşte să o înveţe încă n-a ieşit din materie şi formă. Astfel, dacă ai pătrunde cu pricepere raţiunile fiecărui loc în care Scriptura înfăţişează în chip felurit pe Dumnezeu, ai afla drept cauză a schimbării continue a înfăţişărilor Lui dispoziţia celor cărora le poartă de grijă.

În cazul de faţă, cei ce zideau turnul porniseră mai înainte din ţara de la răsărit a lumii, adică de la cunoştinţa unică şi adevărată despre Dumnezeu, şi veniseră în pământul Senaar, care se tălmăceşte „dinţi blestemaţi", căzând în tot felul de păreri despre Dumnezeire. Aici adunând toate părerile, ca pe nişte cărămizi, se apucaseră să zidească, asemenea unui turn, necredinţa politeistă. Din această pricină, pe drept cuvânt Dumnezeu, Care risipeşte unitatea conglăsuirii păcătoase a oamenilor rătăciţi, Se numeşte aici pe Sine la plural, după dispoziţia lor, care era împărţită şi împrăştiată în nesfârşite păreri. Prin aceasta arată că, fiind Unul, în ei S-a împărţit în mulţi. Aceasta o arată şi în cazul lui Adam, zicând: „Iată, Adam s-a făcut ca unul dintre Noi" (Fac. 3, 22). Aşadar, potrivit cu starea de fiecare dată a omului, Dumnezeu e înfăţişat de Scriptură sau la plural, sau ca unitate.

Iar la întrebarea cu cine stă de vorbă Dumnezeu, se poate răspunde că este obiceiul Scripturii să înfăţişeze sfaturile negrăite şi ascunse ale lui Dumnezeu în chip trupesc, ca noi să putem înţelege cele dumnezeieşti cu ajutorul cuvintelor şi glasurilor care ne sunt familiare. Căci în Sine Dumnezeu este Minte necunoscută, Cuvânt negrăit şi Viaţă necuprinsă; El nici nu grăieşte, nici nu Se lasă grăit, fiind Însuşi Cuvântul şi Însuşi Sfatul după fiinţă. Dacă vom înţelege astfel graiurile dumnezeieştilor Scripturi, nu ne vom poticni în niciun cuvânt dintre cele scrise, pe motiv de întunecime.

Dar cineva ar putea spune că în niciun caz numărul plural în legătură cu Dumnezeu nu se află în Scriptură într-un sens reproşabil. Şi spre întărirea

---

afecţiunii faţă de cele trupeşti şi îşi au puterile sufletului dezbinate între ele, li se arată Dumnezeu nu cum este El, ci cum sunt ei, văzându-i că au rămas cu amândouă mâinile prinse de dualitatea noastră, în temeiul căreia lumea trupească e alcătuită din materie şi formă.

părerii sale ar putea aduce cuvântul: „Şi a zis Dumnezeu: „Să facem pe om după chipul şi asemănarea noastră” (Fac. 1, 26), declarând că prin acest cuvânt nu putem înţelege că Scriptura introduce ideea politeistă. La aceasta răspundem: Când Sfânta Scriptură vorbeşte despre Dumnezeu la plural, adresându-se în chip evlavios celor evlavioşi, o face pentru a indica cele Trei Ipostasuri; ea înfăţişează adică în chip tainic modul existenţei Treimii atotsfinte, fără de început şi de o fiinţă, dat fiind că atotslăvita, închinata şi atotlăudata Treime a Ipostasurilor este cea mai deplină unitate după fiinţă. Căci Dumnezeul nostru este unitate în Treime şi Treime în unitate. Când însă vorbeşte despre Dumnezeu la plural către cei necredincioşi, osândeşte falsa idee despre Dumnezeire a acestora, căci aceştia socotesc că deosebirea caracteristicilor personale este fiinţială, nu ipostatică. Iar gândind astfel despre Dumnezeire, e vădit că susţin rătăcirea politeistă[2].

Iar dacă nu-i vom convinge spunând aceasta, vom face pe placul Duhului şi al celor ce iubesc pe Duhul, ocolind vrajba şi înţelegând Sfânta Scriptură în acord cu dânşii. Vom zice deci şi noi că ea înfăţişează pe Preasfânta Treime, cea în unitate, uneori ca creatoare, ca de pildă atunci când zice: „Să facem pe om” (căci existenţa celor create este opera Tatălui şi a Fiului şi a Duhului Sfânt), alteori ca răsplătitoare a celor ce vieţuiesc întru evlavie ascultând de legile Ei, sau ca providenţiatoare a celor ce au primit existenţa de la Ea, precum S-a arătat lui Avraam ca trei, şi i-a vorbit ca unul, şi alteori ca pedepsitoare sau ca judecătoare a celor ce au călcat legile firii, ca atunci când zice: „Coborându-Ne, să amestecăm limbile lor”. Căci Treimea cea sfântă şi de o fiinţă nu a creat numai făpturile, ci le şi susţine, şi împarte fiecăreia darurile Sale, după vrednicie. Pentru că fiind Ea un singur Dumnezeu, creator după fire, este şi providenţiatoarea şi judecătoarea celor făcuţi de Ea. Căci precum este comun Tatălui şi Fiului şi Duhului Sfânt a crea, tot aşa le este comun şi a judeca, şi a providenţia cele create.

Ce înseamnă cuvântul din Fapte: „Iar ei spuneau lui Pavel, prin Duhul Sfânt, să nu se suie la Ierusalim” (Fapte 21, 4)? *Şi de ce n-a ascultat pe Duhul şi s-a suit?*

Răspuns

Sfântul Isaia Prorocul spune în profeţia sa că şapte duhuri se vor odihni peste Mântuitorul, Care va răsări din rădăcina lui Iesei (Is. 11,2). Desigur, el nu susţine existenţa a şapte duhuri ale lui Dumnezeu ca să înveţe şi pe alţii să

[2] Cel ce zice că deosebirea caracteristicilor personale la Dumnezeu este fiinţială, nu ipostatică, nu este monoteist, ci politeist, întrucât susţine că Dumnezeu primeşte prin aceste caracteristici un număr de fiinţe, şi nu de ipostasuri.

gândească aşa, ci a numit „duhuri” lucrările unuia şi aceluiaşi Duh Sfânt, pentru că în fiecare lucrare Se află întreg şi fără împuţinare Duhul Sfânt, Care lucrează pe măsura celui în care lucrează[1]. Iar dumnezeiescul Apostol numeşte diferitele lucrări ale aceluiaşi unic Duh Sfânt harisme, lucrate de unul şi acelaşi Duh (1 Cor. 12, 4). Dacă, aşadar, fiecăruia i se dă arătarea Duhului pe măsura credinţei din el, prin împărtăşirea de o asemenea harismă, e vădit că fiecare dintre credincioşi primeşte lucrarea Duhului pe măsura credinţei şi după dispoziţia din sufletul lui, această lucrare înzestrându-l cu deprinderea (aptitudinea) care îl face în stare să împlinească porunca aceasta sau aceea[2].

Deci precum unul primeşte cuvânt de înţelepciune (raţiunea înţelepciunii), altul cuvânt de cunoştinţă, al treilea cuvânt de credinţă şi altul, iarăşi, alta dintre harismele Duhului înşirate de marele Apostol, la fel unul primeşte prin Duhul harisma iubirii desăvârşite, nemijlocite şi slobodă de toate cele materiale faţă de Dumnezeu pe măsura credinţei lui, altul, prin acelaşi Duh, harisma dragostei desăvârşite faţă de aproapele şi, iarăşi, altul altceva, prin acelaşi Duh, cum am spus, având fiecare în lucrare (de lucrat) harisma proprie. Iar aceste harisme de le va numi cineva după Sfântul Isaia „duhuri”, socotesc că nu cade din adevăr. Căci în fiecare harismă, fie că e mai mare, fie că e mai mică, Se află lucrând, pe măsura celui în care lucrează, Duhul Sfânt.

Ce înseamnă: „Adevărat zic vouă că oricine va zice muntelui acesta: Ridică-te şi te aruncă în mare, şi nu va deosebi întru inima sa, ci va crede că ceea ce spune se va face, va fi lui ceea ce a zis” (Marcu 11, 23)? *Ce înseamnă: „şi nu va deosebi”?*

Răspuns

Dumnezeiescul şi marele Apostol, definind ce este credinţa, zice: „Credinţa este ipostasul celor nădăjduite şi dovada lucrurilor nevăzute” (Evr. 11, 1). Iar dacă cineva ar defini-o şi ca bun lăuntric, sau ca adevărată cunoştinţă, doveditoare a bunurilor tainice, nu ar păcătui împotriva adevărului. În sfârşit, Domnul, învăţând despre lucrurile tainice şi despre cele nădăjduite şi nevăzute, zice: „Împărăţia lui Dumnezeu este înăuntrul vostru” (Luca 17, 21). Aşadar, credinţa în Dumnezeu este acelaşi lucru cu Împărăţia lui Dumnezeu.

---

[1] Cel ce lucrează diferit în fiecare dintre cei înrâuriţi de El în chip diferit este întreg şi neîmpărţit în toţi. Căci Duhul Sfânt Se arată lucrând în chip neamestecat şi neîmpărţit în toţi şi în fiecare prin una şi aceeaşi putere, fiind plinitorul tuturor celor ce sunt. Căci este Dumnezeu mai presus de fiinţă şi nici toate la un loc nu-L pot încăpea.

[2] Orice deprindere (aptitudine) prin care se împlineşte o poruncă zice că este o harismă a Duhului.

Ea se deosebeşte numai prin cugetare de Împărăţie, căci credinţa este Împărăţia lui Dumnezeu fără formă, iar Împărăţia este credinţa care a primit în chip dumnezeiesc o formă[1].

Deci pe temeiul acestui fapt, credinţa nu este în afară de noi. Dar noi, cultivând-o prin poruncile dumnezeieşti, o facem să devină Împărăţia lui Dumnezeu, care e cunoscută numai de cei ce o au. Aşadar, Împărăţia lui Dumnezeu este credinţa dezvoltată prin lucrare. Iar Împărăţia aceasta înfăptuieşte unirea nemijlocită cu Dumnezeu a celor ce fac parte din ea.

Aşadar, s-a dovedit limpede că credinţa este o putere de legătură, care înfăptuieşte unirea desăvârşită, nemijlocită şi mai presus de fire a celui ce crede cu Dumnezeu cel crezut[2].

Omul, constând din suflet şi trup, este purtat de două legi, a trupului şi a duhului. Legea trupului are la dispoziţia sa simţirea (lucrarea simţurilor), iar legea duhului, lucrarea minţii. Legea trupului, lucrând prin simţire, leagă pe om de materie, iar legea duhului, lucrând prin minte, înfăptuieşte în chip nemijlocit unirea lui cu Dumnezeu. De aceea, pe drept cuvânt „cel ce nu deosebeşte în inima lui", adică nu distinge cu mintea, sau nu taie uniunea nemijlocită cu Dumnezeu produsă prin credinţă, ca unul ce a devenit nepătimitor, mai bine zis dumnezeu, datorită unirii prin credinţă, „va zice muntelui acesta să se mute şi se va muta"[3]2. Prin cuvântul „acesta" se indică cugetul şi legea trupului, care e cu adevărat greoi şi cu anevoie de strămutat,

---

[1] Credinţa simplă o numeşte Împărăţie fără formă, întrucât cel ce o are n-a ajuns încă la asemănarea cu Dumnezeu prin virtuţi. Iar Împărăţie numeşte acea credinţă care a dobândit prin fapte forma dumnezeiască a bunătăţii.

[2] Credinţa este o cunoştinţă ce nu se poate dovedi. Iar dacă e cunoştinţă ce nu se poate dovedi, atunci credinţa este o legătură mai presus de fire, prin care în chip neştiut şi indemonstrabil ne unim cu Dumnezeu într-o unire mai presus de înţelegere.

[3] Când mintea a dobândit unirea nemijlocită cu Dumnezeu, îşi opreşte cu totul puterea firească de a cugeta şi de a se cugeta. Iar când îi dă iarăşi drumul acesteia şi cugetă ceva din cele ce sunt în urma lui Dumnezeu, începe să deosebească, tăind unirea cea mai presus de înţelegere[76]. Până ce se află omul în această unire cu Dumnezeu, ca unul ce s-a ridicat mai presus de fire şi a devenit dumnezeu prin participare, muta legea firii sale întocmai ca pe un munte nemişcat.

[2] Deci unirea cea mai presus de fire şi de cugetare cu Dumnezeu şi oprirea lucrării naturale a cugetării are loc şi în viaţa aceasta, dar pentru scurte răstimpuri. Unirea cu Dumnezeu şi îndumnezeirea omului nu înseamnă o identificare cu Dumnezeu după fiinţă, dar e trăită ca o stare în care cugetarea omului nu mai face deosebire între sine şi Dumnezeu, pentru că peste tot cugetarea nu mai e în funcţiune. Dar în omul îndumnezeit rămâne totuşi conştiinţa că nu e nici numai el, nici numai Dumnezeu. E ceva analog cu relaţia de iubire între două persoane. Ele nu mai fac distincţie între eu şi tu. Dar totuşi nu se trăiesc ca una singură, ca eu, sau ca tu, ci ca două deodată, ca o plinătate, ca o comunitate, deosebită de starea singulară.

ba, pentru puterea naturală, cu totul de nemişcat şi de neclintit. Căci aşa de mult s-a înrădăcinat puterea lui în firea oamenilor prin lucrarea neraţională a simţurilor, încât mulţi nici nu cred că este omul altceva decât trup, având simţirea ca putere prin care se bucură de viaţa aceasta. Toate sunt deci cu putinţă celui ce crede şi nu deosebeşte, adică nu taie unirea înfăptuită prin credinţă între mintea lui şi Dumnezeu, de dragul legăturii afectuoase dintre suflet şi trup, susţinută prin simţire. Căci toate câte înstrăinează mintea de lume şi de trup şi o leagă de Dumnezeu sunt desăvârşite în rezultatele lor[4]

[4] Mai trebuie adăugat, zice: „Toate sunt cu putinţă celui ce crede", adică toate cele care înstrăinează mintea de lume şi de trup. Căci acestea sunt făcute de Dumnezeu cu putinţă celui ce crede.

Ce înseamnă, iarăşi: „Pentru aceasta vă spun vouă: Toate câte cereţi rugându-vă, să credeţi că veţi lua, şi va fi vouă” (Marcu 11, 24)? *Cum poate cineva să creadă că va lua toate câte le cere, odată ce numai Dumnezeu ştie dacă îi foloseşte ceea ce cere, sau nu? Deci, dacă din neştiinţă cere ceea ce nu-i foloseşte, cum îi va da? Iar dacă nu îi dă ceea ce nu-i foloseşte, dar a cerut din neştiinţă, cum poate cineva să creadă că orice cere va lua şi va fi lui?*

Răspuns

Toate întrebările acestea au fost dezlegate pe scurt în răspunsul de mai înainte. Pentru că numai celor ce ştiu cum să creadă le este dat să ştie ce trebuie, cum trebuie şi care lucruri să le ceară. Căci „cunoştinţa nu este a tuturor” (2 Tes. 3, 2), precum nici credinţa. De altfel Însuşi Domnul a zis: „Căutaţi mai întâi Împărăţia lui Dumnezeu şi dreptatea Lui” (Matei 6, 33), îndemnându-ne adică să căutăm înainte de toate cunoştinţa adevărului şi în al doilea rând exercitarea în împlinirea datoriilor morale. Prin aceasta a arătat limpede că cei credincioşi trebuie să caute numai cunoştinţa dumnezeiască şi virtutea care o împodobeşte prin fapte[3]. Dar trebuie să ştim că sunt multe cele care trebuie căutate în vederea cunoştinţei lui Dumnezeu şi a virtuţii de către cei ce cred. De pildă: izbăvirea de patimi, răbdarea încercărilor, raţiunile virtuţilor, chipurile lucrărilor, dezrădăcinarea afecţiunii sufletului faţă de trup, dezlegarea simţurilor din legătura (relaţia) cu lucrurile sensibile, retragerea desăvârşită a minţii din toate cele create şi, scurt vorbind, nenumărate alte lucruri care sunt de lipsă pentru alungarea răutăţii şi a neştiinţei, şi pentru dobândirea cunoştinţei şi a virtuţii. De aceea, pe drept cuvânt a spus Domnul: „Toate câte veţi cere, crezând, veţi primi”. El S-a gândit la toate câte ajută la cunoaşterea lui Dumnezeu şi la virtute, singurele pe care trebuie să le ceară cu ştiinţă şi cu credinţă cei evlavioşi. Căci toate acestea folosesc, şi de aceea le dă Domnul cu siguranţă celor care le cer. Prin urmare, acela care cere numai de dragul credinţei, adică al unirii nemijlocite cu Dumnezeu, toate câte ajută la înfăptuirea acelei uniri, cu siguranţă că le va lua. Dar acela care cere fără acest scop alte lucruri, sau chiar pe cele înainte pomenite, nu le va primi. Căci nu crede, ci ca un necredincios îşi urmăreşte slava proprie prin cele dumnezeieşti.

Dacă ar fi fost nemuritor după fire, ar fi fost cazul să întrebăm cum a putut muri de sabie, împotriva firii. Dar odată ce a rămas muritor prin fire şi după dobândirea sfinţeniei, nu-i de lipsă să întrebăm de ce a trecut din viaţa după trup dumnezeiescul Apostol în chipul acesta, şi nu într-altul? Căci Dumnezeu, Care a rânduit mai înainte de veci viaţa fiecăruia într-un chip folositor, duce pe fiecare, în modul în care voieşte, spre sfârşitul propriu al

[3] Sunt arătate în ordine inversă cele două trepte ale urcuşului duhovnicesc.

vieţii lui, fie că e drept acela, fie că e păcătos.

Dacă, aşadar, ar fi una şi aceeaşi raţiunea naturii şi a harului, ar trebui să ne mire şi să ne uimească tot ceea ce se întâmplă potrivit cu firea împotriva harului, sau potrivit cu harul împotriva firii. Dar dacă alta este raţiunea naturii, şi alta a harului, e lucru limpede şi vădit că Sfinţii ca Sfinţi făceau minuni din pricina harului, dar ca oameni pătimeau din pricina firii. Aceasta pentru că harul nu desfiinţa trăsătura pătimitoare a firii, dat fiind că raţiunile firii şi ale harului nu se amestecau nicidecum[3]. Astfel vom înţelege că harul lui Dumnezeu le face în Sfinţi pe toate potrivit cu grija ce o poartă celor providenţial, fie că trăiesc, fie că mor, urmărind prin ei, ca prin nişte unelte proprii, mântuirea celorlalţi. Deci nu le fac acestea Sfinţii în alţii prin firea lor, ci prin har. Acestea se potrivesc şi despre trupul lui Elisei.

Cât priveşte frigul aspru (Fapte 28, 2) care s-a pornit asupra lor, cred că este povara încercărilor fără de voie. Iar insula e deprinderea tare şi neclintită a nădăjduirii în Dumnezeu. Focul este deprinderea cunoştinţei. Iar vreascurile sunt firea lucrurilor văzute. Prin aceasta umblând Pavel cu mâna, adică cercetând-o cu puterea dibuitoare a minţii care contemplă, îşi nutrea cu înţelesurile ei deprinderea cunoaşterii, care înlătură tristeţea adusă în cugetare de furtuna încercărilor. În sfârşit, vipera este puterea rea şi vătămătoare ascunsă în firea lucrurilor sensibile. Ea muşcă mâna, adică lucrarea dibuitoare a minţii care contemplă, dar nu vatămă mintea străvăzătoare, deoarece aceasta nimiceşte îndată în lumina cunoştinţei sale, ca într-un foc, puterea vătămătoare, care se lipeşte de mişcarea activă a minţii când aceasta contemplă lucrurile sensibile.

Oare din întâmplare au dat saducheii numărul de şapte fraţi, ca bărbaţi ai unei singure femei (Matei 23, 24), *sau are aceasta un înţeles mai adânc? Iar dacă are un astfel de înţeles, cine sunt aceia şi cine este ea?*

Răspuns

Saducheii sunt, după înţelesul spiritual, dracii sau gândurile care susţin că toate sunt stăpânite de întâmplare. Iar femeia este firea oamenilor. Cei şapte fraţi daţi ei de Dumnezeu la vremi diferite de la începutul veacului, spre a o povăţui şi a o face să aducă roade ale dreptăţii, sunt legile[4]. Cu acestea petrecând firea oamenilor ca şi cu nişte bărbaţi, n-a avut de la niciuna fiu, ci a rămas stearpă de roadele dreptăţii.

---

[3] Odată ce raţiunea harului şi a firii nu este una şi aceeaşi, nu trebuie să ne nedumerească faptul că unii Sfinţi au rămas uneori deasupra pătimirilor, iar alteori au fost doborâţi de ele. Căci trebuie să ştim că minunea era a harului, iar pătimirea a firii.

[4] În greceşte „legea” e de genul masculin (νόμος, νόμοι).

Prima lege e cea dată lui Adam în Rai. A doua e cea care s-a dat aceluiaşi după izgonirea din Rai, sub formă de certare. A treia e cea care s-a dat lui Noe la ieşirea din corabie. A patra e legea tăierii împrejur, dată lui Avraam. A cincea e cea care s-a dat aceluiaşi în legătură cu jertfirea lui Isaac. A şasea e cea dată prin Moise. Iar a şaptea e cea dată prin harul prevestitor, sau prin insuflarea Prorocilor. În tot acest timp încă nu se însoţise firea omenească cu legea Evangheliei prin legătura credinţei spre împreuna-vieţuire, adică, cu bărbatul cu care avea să rămână în toţi vecii.

Dracii aduc, aşadar, mereu înaintea raţiunii noastre, prin gândurile ce ni le stârnesc, aceste legi, luptând împotriva credinţei cu argumente în aparenţă întemeiate, luate din Scripturi, şi făcându-ne să ne îndoim de este vreo înviere din morţi şi de mai trebuie să aşteptăm vreun alt fel de viaţă după cea de aici. În caz că răspundem afirmativ, ei ne fac să ne întrebăm după care lege se va călăuzi firea oamenilor, dintre cele date ei din veac. Dacă vom zice că după vreuna dintre cele amintite, ei vor obiecta zicând: „Prin urmare, deşartă şi fără de folos va fi şi atunci viaţa oamenilor dacă nu a fost slobozită de relele de mai înainte, adică dacă firea se va învârti iarăşi în aceleaşi lucruri. Aceasta introduce în chip vădit domnia întâmplării şi scoate Providenţa din lume”.

Ce sunt cele trei zile în cursul cărora mulţimile stăruie lângă Domnul în pustie (Matei 15, 32)?

Răspuns

Pustia este firea omenească sau lumea aceasta, în care stăruie pe lângă raţiunea virtuţii şi a cunoştinţei[5] cei ce rabdă osteneli şi necazuri plini de credinţă şi de nădejdea bunurilor viitoare. Iar cele trei zile sunt, după unul dintre înţelesurile spirituale ale lor, cele trei puteri ale sufletului, prin care stăruind pe lângă raţiunea dumnezeiască a virtuţii şi a cunoştinţei (printr-una adică cercetând, printr-alta dorind, şi printr-a treia luptându-se pentru ea), primesc drept hrană nestricăcioasă şi întăritoare de minte cunoştinţa lucrurilor[1]

[5] Raţiunea e totodată Logosul divin, Care e substanţa virtuţii şi a cunoştinţei.

[1] Vorbeşte despre raţiune, iuţime şi poftă. Prin raţiune cercetăm, prin poftă dorim bunul cercetat, iar prin iuţime luptăm pentru el.

Dacă Scriptura spune că pomul vieţii este înţelepciunea (Pilde 3, 18), *iar lucrarea înţelepciunii stă în a deosebi şi a cunoaşte, prin ce se deosebeşte pomul cunoştinţei binelui şi răului de pomul vieţii?*

Răspuns

Pomul vieţii şi celălalt pom se deosebesc mult şi negrăit, prin însuşi faptul că unul este numit pomul vieţii, iar celălalt nu al vieţii, ci numai al „cunoştinţei binelui şi răului". Căci pomul vieţii e desigur făcător de viaţă; iar pomul care nu-i al vieţii e vădit că este făcător de moarte. Pentru că pomul care nu e făcător de viaţă, deoarece nu a fost numit pom al vieţii, desigur că va fi făcător de moarte, odată ce nimic altceva nu se deosebeşte, prin opoziţie, de viaţă.

Afară de aceasta, pomul vieţii şi ca înţelepciune se deosebeşte foarte mult de pomul cunoştinţei binelui şi răului, care nici nu e înţelepciune, nici nu e numit înţelepciune. Căci proprii înţelepciunii sunt mintea şi raţiunea, iar proprii deprinderii opuse înţelepciunii sunt lipsa de raţiune şi simţirea (domnia simţurilor). Deci întrucât omul a venit în existenţă alcătuit din suflet mintal şi din trup înzestrat cu simţire (simţuri), după un prim înţeles pomul vieţii e mintea sufletului, în care îşi are scaunul înţelepciunea, iar pomul cunoştinţei binelui şi răului e simţirea trupului, în care e vădit că se află mişcarea neraţională. Omul, primind porunca dumnezeiască să nu se atingă prin experienţa cu fapta de această simţire, n-a păzit-o.

Amândoi pomii, adică atât mintea, cât şi simţirea, au, după Scriptură, puterea de a deosebi între anumite lucruri. Astfel, mintea are puterea de a deosebi între cele spirituale (inteligibile) şi cele supuse simţurilor (sensibile), între cele vremelnice şi cele veşnice. Mai bine zis, ea fiind puterea de discernământ a sufletului, îl convinge ca de cele dintâi să se prindă cu toată sârguinţa, iar pe celelalte să le dispreţuiască. Iar simţirea are puterea de a deosebi între plăcerea şi durerea trupului. Mai bine zis, aceasta fiind o putere a trupurilor însufleţite şi sensibile, convinge pe om să îmbrăţişeze pe cea dintâi (adică plăcerea) şi să respingă pe cea de-a doua (durerea). Când deci omul nu e preocupat de-a face altă deosebire decât aceasta, dintre simţirea trupească de plăcere şi durere, calcă porunca dumnezeiască şi mănâncă din pomul cunoştinţei binelui şi răului. El are adică iraţionalitatea simţirii ca singurul mijloc de discernământ în slujba conservării trupului. Iar prin ea se prinde cu totul de plăcere ca de ceea ce e bun, şi se fereşte de durere ca de ceea ce e rău. Când însă e preocupat de-a face cu mintea numai deosebirea dintre cele vremelnice şi cele veşnice, păzeşte porunca divină, mâncând din pomul vieţii. El are adică atunci înţelepciunea aflătoare în minte ca singurul mijloc de discernământ în slujba susţinerii sufletului. Iar prin ea se străduieşte după slava celor veşnice ca după adevăratul bine, şi se reţine de la stricăciunea celor vremelnice, ca de la ceea ce e rău.

„Cele strâmbe se fac drepte” când mintea, eliberând mădularele trupului de patimi, adică oprind simţurile şi celelalte mădulare de la lucrarea plăcerii, le învaţă să se mişte potrivit cu raţiunea simplă a firii[10]. Iar „cele aspre”, adică încercările fără voie, vor fi căi line când mintea, bucurându-se şi veselindu-se, rabdă cu inimă bună neputinţele, necazurile şi nevoile, desfiinţând toată stăpânirea patimilor de bunăvoie prin ostenelile fără de voie[11]. Căci cel ce se doreşte după viaţa adevărată, cunoscând că toată osteneala, fie cu voia, fie fără de voie, se face moarte a plăcerii, care e maica morţii[12], va primi cu veselie toate asprimile încercărilor fără de voie, bucurându-se întru răbdare şi făcând din necazurile sale căi uşoare şi line, care-l duc fără să-l rătăcească spre cununa chemării de sus pe cel care-şi face cu evlavie de-a lungul lor drumul dumnezeiesc.

Prin urmare, tot cel ce a stins prin înfrânare plăcerea întortocheată, complicată şi amestecată în chip felurit în toate simţurile, a făcut drepte cele strâmbe. Şi tot cel ce calcă cu puterea răbdării peste întâmplările aspre şi anevoie de străbătut ale ostenelilor a făcut cele aspre căi line. De aceea „va vedea mântuirea lui Dumnezeu”, pe care o va primi ca pe o răsplată a virtuţii şi a ostenelilor pentru ea, ca unul ce s-a luptat bine şi după lege, a biruit plăcerea prin setea de virtute şi a călcat durerea prin dragostea de cunoştinţă, şi prin amândouă a purtat bărbăteşte nevoinţele dumnezeieşti[13].

Vino, preaslăvite Cuvinte al lui Dumnezeu, şi ne împărtăşeşte, pe măsura puterilor noastre, descoperirea cuvintelor Tale! Înlăturând grosimea învelişurilor, arată-ne, Hristoase, frumuseţea înţelesurilor spirituale. Ia-ne de mâna dreaptă, adică de puterea minţii noastre, şi „ne călăuzeşte pe calea poruncilor Tale” (Ps. 118, 35). Şi ne du „la locul cortului Tău cel minunat, până înlăuntrul casei lui Dumnezeu[1] 6, în glas de bucurie şi de mărturisire a

---

[10] „Cele strâmbe” sunt mişcările simţurilor potrivnice firii. Ele se îndreaptă când mintea le învaţă să se mişte potrivit firii, spre cauza proprie, adică spre Dumnezeu.

[11] „Cele aspre” sunt întâmplările încercărilor fără de voie. Ele sunt prefăcute în căi line prin răbdarea lor cu mulţumită.

[12] Maica morţii este plăcerea, iar moartea plăcerii este osteneala, fie cea din voie liberă, fie cea fără voie.

[13] Cel ce iubeşte virtutea stinge cuptorul voit al plăcerilor. Iar cel a cărui minte este străbătută de cunoştinţa adevărului nu e oprit de ostenelile fără de voie din mişcarea neîncetată a dorinţei care-l poartă spre Dumnezeu.

[1] Prin „cortul minunat” înţelege sfântul trup al lui Dumnezeu, pe care l-a luat din firea noastră, întrucât i-a dat existenţă în Sine Însuşi, fără de sămânţă. Iar casa e sufletul Lui mintal, căci Cuvântul făcându-Se om Şi-a unit Sieşi, în chip negrăit, un trup înzestrat cu suflet mintal, ca să cureţe ceea ce-i asemenea prin cele asemenea. Iar

zvonului de sărbătoare" (Ps. 41, 5), ca şi noi, prin mărturisirea făptuirii şi prin bucuria contemplaţiei[7], să fim învredniciţi a veni la locul negrăit al ospăţului Tău şi să ne ospătăm împreună cu cei ce prăznuiesc acolo duhovniceşte, cântând cunoştinţa celor negrăite cu glasurile netăcute ale minţii. Şi mă iartă pe mine, Hristoase, că îndrăznesc, la porunca slujitorilor Tăi celor vrednici, ceea ce este peste puterea mea. Luminează cugetarea mea neluminată spre înţelegerea locului de faţă, ca să fii şi mai mult slăvit, ca Unul ce dai orbilor vedere şi faci limba celor gângavi să grăiască cu claritate.

Ozia se tălmăceşte prin „tăria lui Dumnezeu"

Zaharia se tălmăceşte „pomenirea lui Dumnezeu"

Iezechia înseamnă, după numele lui, „puterea sau stăpânirea dumnezeiască"

Isaia se tălmăceşte „ridicarea lui Dumnezeu", adică „înălţarea lui Dumnezeu"; iar Amos, tatăl lui, înseamnă „popor al ostenelii"

..mintea, până are în ea vie pomenirea lui Dumnezeu, caută prin contemplaţie pe Domnul. Dar nu oricum, ci în frica Domnului, adică prin împlinirea poruncilor[14]. Căci cel ce îl caută printr-o contemplaţie fără fapte nu

---

locul este Însuşi Cuvântul, Care a fixat în Sine, după ipostas, firea noastră, în chip neschimbat. La acest cort sau trup să străbatem deci, sfinţind trupul nostru prin virtuţi. Căci prin acestea poate deveni, după harul Duhului, de aceeaşi formă cu trupul slavei Lui. Şi să pătrundem înlăuntrul casei lui Dumnezeu, sau în contemplaţia curată de orice amestec, prin cunoştinţa simplă şi neîmpărţită, ajungând la însuşi sufletul mintal al Domnului, ca să avem şi noi „mintea lui Hristos" (Filip. 3, 20), cum zice Apostolul, prin împărtăşirea de Duhul Sfânt. Atunci vom fi devenit după har şi noi pentru El, ceea ce S-a făcut El, prin fire, după iconomie, pentru noi[97].

[6] Prin virtuţi, dar nu fără har, ajungem la trupul Domnului, adică trupul nostru se modelează după trupul Lui în toate simţirile sale; prin cunoştinţa simplă şi nedivizată ajungem la sufletul Lui, sufletul nostru aflându-se într-o contemplare pură a lui Dumnezeu. Atunci avem „mintea lui Hristos" cea umană, adică ne urcăm până acolo până unde S-a coborât El, ne întâlnim cu El în punctul de intersecţie al Dumnezeirii cu omenitatea, în starea omului îndumnezeit.

[7] Prin cele două trepte ale urcuşului.

[14] Prin frica de Dumnezeu a indicat filosofia activă, arătând sfârşitul prin început.

află pe Domnul, pentru că nu L-a căutat în frica Domnului.

...e vădit că orice om iubitor de înţelepciune şi evlavios, înarmat cu virtute şi cu cunoştinţă, sau cu făptuire şi cu contemplaţie, când va vedea năvălind asupra lui, prin afecte, Puterea vicleană, cum a pornit asupra lui Iezechia împăratul asirienilor, va socoti că nu poate avea decât un singur ajutor spre împrăştierea relelor: pe Dumnezeu. Iar pe Acesta şi-L va face milostiv strigând fără glas, prin stăruinţă şi mai mare în virtute şi cunoaştere. Şi aşa va primi în ajutor, mai bine zis spre mântuire, un înger, adică o raţiune mai înaltă a înţelepciunii şi a cunoştinţei, care va zdrobi pe tot puternicul şi războinicul, căpetenia şi conducătorul de oaste din tabăra împăratului Asur[7] şi-l va întoarce pe el cu ruşinea feţei în ţara lui. Căci împărăţia vicleană şi pierzătoare a diavolului, închipuită prin împărăţia asirienilor, pornind război împotriva virtuţii şi a cunoştinţei oamenilor, caută să le doboare sufletul prin puterile (facultăţile) înnăscute ale lor. Întâi le aţâţă puterea poftitoare ca să dorească cele potrivnice firii, îndemnând-o să aleagă cele sensibile în loc de cele inteligibile; apoi le răscoleşte iuţimea, ca să lupte pentru lucrul sensibil ales de poftă; în sfârşit, învaţă raţiunea să născocească diferitele moduri ale plăcerilor celor după simţuri. Cu un cuvânt, ea aşază ca stăpâne peste aceste puteri lucrurile sensibile, sau face să domnească peste facultăţile sufletului legea pământului.

Deci „puternic" a numit Scriptura pe dracul cel viclean care pune stăpânire peste poftă şi o aprinde spre dorinţele necuviincioase ale plăcerilor urâte. Căci nimic nu e mai puternic şi mai silnic decât pofta naturală. Iar „războinic" a numit pe dracul care se aşază în iuţime şi o face să se lupte necurmat pentru plăceri. „Căpetenie" a numit pe cel ce se ascunde în chip nevăzut în înfăţişările lucrurilor sensibile şi cheamă în chip amăgitor spre fiecare dintre ele dorinţele sufletului, pentru fiecare simţ. Şi a numit Scriptura pe acesta „căpetenie", pentru faptul că el face ca fiecare patimă să fie stăpânită de ceva corespunzător din cele sensibile. Căci fără vreun lucru sensibil care să atragă puterile sufletului spre el prin mijlocirea vreunui simţ, n-ar lua fiinţă patima[8]. Iar „conducător de oaste" a numit pe dracul care abuzează de

---

Căci „începutul înţelepciunii este frica de Dumnezeu" (Pilde 1, 7).

[7] Tabăra regelui Asiriei este adunarea gândurilor rele. „Puternic" în ea este acela care mişcă dorinţele naturale spre plăcere. „Războinic" este cel ce stârneşte mânia spre păzirea plăcerilor. „Căpetenie", cel ce aţâţă simţurile prin înfăţişările lucrurilor văzute, iar „conducător de oaste", cel ce dă chip patimilor şi născoceşte mijloacele şi modurile de înfăptuire a lor.

[8] Fără un lucru sensibil nu se produce patima. Căci dacă nu este femeie, nu este nici curvie; dacă nu sunt mâncări, nu este nici lăcomie; şi dacă nu este aur, nu există nici patima iubirii de arginţi. Deci orice mişcare pătimaşă a puterilor noastre naturale e stăpânită de un lucru sensibil, sau de un drac care aţâţă prin acel lucru sufletul spre

facultatea raţională a sufetului, mişcând-o spre născocirea şi aflarea tuturor căilor ce duc spre rău. În sfârşit, „faţa” diavolului este poleiala plăcerii, prin care pune stăpânire peste orice suflet ce se grăbeşte să o primească şi preţuieşte mai mult lucrurile sensibile care vrăjesc simţurile, decât contemplarea celor inteligibile, care îngraşă mintea. Această „faţă” o ruşinează cel ce a primit de la Dumnezeu, prin rugăciune, raţiunea înţelepciunii, care nimiceşte toată Puterea vicleană, adică desfiinţează cu desăvârşire tirania cea rea, care tulbură sufletul.

Dumnezeu, zidind toată firea cea văzută, n-a lăsat-o să se mişte numai prin simţire, ci a semănat cu înţelepciune în fiecare dintre speciile care o alcătuiesc raţiuni duhovniceşti de-ale înţelepciunii şi moduri de purtare cuviincioasă. Iar aceasta a făcut-o ca nu numai prin făpturile tăcute să se vestească cu glas mare Făcătorul lor, arătat prin raţiunile lucrurilor, ci şi omul, povăţuit de legile şi modurile naturale ale celor văzute, să afle cu uşurinţă calea învăţăturii care duce spre El[2]. Căci era propriu Bunătăţii supreme ca să facă nu numai din fiinţele dumnezeieşti şi netrupeşti ale celor spirituale chipuri ale slavei tainice şi dumnezeieşti, ca unele ce primesc, după cât le e îngăduit, analog cu ele însele, splendoarea mai presus de înţelegere a frumuseţii neajunse, ci să amestece şi în lucrurile sensibile, care sunt atât de departe de fiinţele spirituale, urme din măreţia proprie, ca să poată transporta prin ele mintea omenească în chip neamăgitor spre Dumnezeu, ajutând-o să se ridice mai presus de toate cele văzute şi să lase în urma ei toate cele aflătoare la mijloc, prin care şi-a tăiat acest drum[3].

Dar nu numai pentru aceasta, ci şi ca să nu mai aibă niciunul dintre cei ce slujesc făpturii în loc de Făcător putinţa să-şi scuze neştiinţa, odată ce aude făptura vestind mai puternic decât orice glas pe Făcătorul ei[4].

---

păcat.

[2] Pentru aceste trei pricini a semănat Dumnezeu în firea văzută raţiuni duhovniceşti şi moduri de purtare cuviincioasă: a) ca să se vestească Ziditorul făpturilor, b) ca omul, povăţuit de rânduielile şi de modurile firii, să afle uşor calea dreptăţii care duce spre El, şi c) ca niciunul dintre necredincioşi să nu aibă drept scuză neştiinţa.

[3] Cele ce se află la mijloc între Dumnezeu şi oameni sunt lucrurile sensibile şi realităţile inteligibile. Mintea omenească, când s-a apropiat de Dumnezeu, s-a înălţat deasupra lor, nemaifiind robită de lucrurile sensibile prin făptuire şi nici reţinută de realităţile inteligibile prin contemplaţie.

[4] Făptura se face pârâşa oamenilor necredincioşi, ca una ce prin raţiunile din ea vesteşte pe Ziditorul ei, iar prin legile naturale ale fiecărei specii povăţuieşte pe om spre virtute. Raţiunile ni se arată în conservarea statornică a fiecărei specii, iar legile, în identitatea activităţii naturale a fiecărei specii. Neluând seama la ele cu puterea minţii

...mintea iubitoare de înțelepciune, contemplând întru cunoștință lumea făpturilor după rațiunea sau modul de viață natural al fiecăreia, dacă se îndeletnicește cu cunoașterea (dacă e gnostică), primește rațiunile duhovnicești ale lucrurilor ca pe niște „daruri" aduse lui Dumnezeu de creație, iar dacă se îndeletnicește cu făptuirea (dacă e practică), imitând prin modurile sale de viețuire legile naturale ale lucrurilor, primește „plocoanele", dezvăluind în sine, prin viața ce o trăiește, toată măreția înțelepciunii dumnezeiești purtată în chip nevăzut de făpturi.

...fiecare poate deveni un Iezechia, imitând în duh pe Iezechia. Fiecare poate striga prin rugăciune către Dumnezeu și poate să fie ascultat și să primească un înger, adică rațiunea (inspirația) unei înțelepciuni și cunoștințe mai înalte, în vremea năvălirii dracilor vicleni, prin care să nimicească pe tot puternicul și războinicul, căpetenia și conducătorul de oaste, adică mișcările pătimașe ale poftei și ale mâniei, precum și împătimirea față de cele sensibile și gândul care, asemenea unui conducător de oaste, născocește modurile de înfăptuire a păcatului. Iar făcând așa, fiecare poate ajunge la starea de pace, prin izbăvirea de patimi, și se poate îndeletnici cu contemplarea lucrurilor. Iar prin aceasta primește, spre slava lui Dumnezeu și spre propășirea sa proprie, ca pe niște „daruri", rațiunile care alcătuiesc cunoștința, și ca pe niște „plocoane", modurile care susțin virtutea. Căci și unele, și altele îi sunt aduse lui de toată zidirea.

Mânia lui Dumnezeu este, după unul dintre înțelesuri, durerea pe care o simt cei povățuiți prin certare. Ea însoțește necazurile fără de voie ce sunt trimise asupra noastră. Prin acestea Dumnezeu călăuzește adeseori mintea care se mândrește cu virtutea și cu înțelepciunea, spre modestie și smerenie, dându-i putința să se cunoască pe sine însăși și să-și mărturisească propria slăbiciune. Căci simțindu-și mintea slăbiciunea, leapădă închipuirea deșartă a inimii.

După alt înțeles, mânia Domnului este întreruperea revărsării darurilor dumnezeiești. Acest lucru se întâmplă cu folos oricărei minți care se înalță pentru bunurile date ei de Dumnezeu și se laudă cu ele ca și când ar fi niscai isprăvi proprii.

...există o regulă și o lege a Providenței așezată în făpturi, potrivit căreia cei ce s-au arătat nerecunoscători pentru bunurile primite sunt povățuiți spre

---

noastre, am ignorat Cauza lucrurilor și ne-am scufundat în tot felul de patimi contrare firii.

recunoştinţă prin cele potrivnice, trebuind să facă experienţa celor contrare ca să cunoască puterea dumnezeiască, aceea care le-a dăruit bunurile. Şi s-a rânduit aşa, ca nu cumva, îngăduindu-ni-se de Providenţă să ne păstrăm neclătinată părerea de noi înşine pentru faptele cele bune, să ne rostogolim în dispoziţia opusă, a mândriei, socotind virtutea şi cunoştinţa ca izbânzi fireşti ale noastre, nu ca daruri dobândite prin har. În acest caz am fi ca aceia care se folosesc de bine pentru a face răul, şi lucrurile prin care ar trebui să se facă în noi şi mai neclintită cunoştinţa dumnezeiască ne-ar prilejui boala ignorării lui Dumnezeu.

Cu dreptate vine deci pedeapsa peste mintea care se înalţă în cugetările sale. Iar această pedeapsă constă în părăsirea ei sau în îngăduinţa ce o dă Dumnezeu de a fi tulburată de draci în activitatea ei, ..şi în contemplaţia ei, .. ca să câştige conştiinţa neputinţei sale naturale şi conştiinţa puterii şi a harului dumnezeiesc, care o apără şi îi dăruieşte toate bunurile. Prin aceasta se va smeri, alungând de la sine cu totul trufia străină şi potrivnică firii. Drept urmare, nu va mai veni asupra ei cealaltă mânie, cea a retragerii darurilor hărăzite, cum n-a mai venit peste Iezechia, care îndată ce a venit peste el prima mânie sau părăsire s-a smerit şi a ajuns la cunoştinţa Celui ce i-a dăruit bunurile. Căci după cuvintele: „Şi s-a abătut mânie peste el şi peste Iuda şi Ierusalim", se spune: „şi n-a mai venit peste ei mânia Domnului în zilele lui Iezechia". Adică n-a mai venit cealaltă mânie, cea a retragerii darurilor, fiindcă prima părăsire l-a învăţat să fie recunoscător. Căci cel ce nu se cumineşte prin primul fel de mânie sau părăsire, ca să vină la smerenie, are de suportat cu siguranţă cealaltă mânie, care îl despoaie de lucrarea darurilor şi-l lipseşte de puterea care-l păzea mai înainte.

...Acest loc al Scripturii se referă deci la tot omul iubitor de Dumnezeu şi virtuos, care s-a încins înţelepţeşte (în chip gnostic) cu putere împotriva dracilor, asemenea lui Iezechia. Dacă unui astfel de om i s-ar întâmpla un atac din partea duhurilor rele, care poartă război cu mintea lui în chip nevăzut, iar el, primind prin rugăciune un înger trimis de Dumnezeu, adică raţiunea (inspiraţia) unei înţelepciuni mai înalte, ar risipi şi ar nimici toată ceata diavolului, dar n-ar socoti apoi pe Dumnezeu cauza acestei biruinţe şi mântuiri, ci şi-ar atribui sieşi toată biruinţa, se poate spune că omul acela n-a răsplătit lui Dumnezeu după darul Lui, întrucât nu a cântărit mărimea mulţumirii cu mărimea mântuirii şi nu a măsurat întocmai dragostea (dispoziţia) sa cu binefacerea Celui ce l-a mântuit – căci răsplătirea constă în dragostea corespunzătoare a celui mântuit faţă de Cel ce l-a mântuit, dragoste măsurată prin fapte –, ci şi-a înălţat inima sa, mândrindu-se cu darurile pe care le-a primit, ca şi cum nu le-ar fi primit. Un astfel de om va avea de suportat, cu dreptate, mânia ce vine asupra lui. Căci Dumnezeu îngăduie diavolului să se războiască cu el mintal, ca pe planul activităţii să-i clatine modurile virtuţii, iar pe planul contemplaţiei să-i tulbure raţiunile limpezi ale cunoştinţei. În felul

acesta, dându-şi omul seama de slăbiciunea proprie, va recunoaşte că Dumnezeu e singura putere care răpune în noi patimile şi se va smeri pocăindu-se şi lepădând umflata părere de sine. Prin aceasta va recâştiga mila lui Dumnezeu şi va întoarce mânia care vine după aceea asupra celor ce nu se căiesc, ca să retragă harul ce păzeşte sufletul, lăsând pustie mintea nerecunoscătoare.

David, luat în înţeles spiritual, este Domnul nostru Iisus Hristos, piatra pe care au aruncat-o cu dispreţ ziditorii, adică preoţii şi căpeteniile iudeilor, şi care a ajuns în capul unghiului, adică al Bisericii (Ps. 117, 22; Matei 21, 42). Căci unghiul este Biserica, după Scriptură. Fiindcă precum unghiul se face unirea a două ziduri pe care le împreună într-o legătură indisolubilă, aşa şi Biserica s-a făcut unirea a două popoare, împreunând la un loc pe cei dintre neamuri şi pe cei dintre iudei într-o singură învăţătură de credinţă şi strângându-i într-un singur cuget. Iar piatra din capul acestui unghi este Hristos, ca Cel ce e cap al întregului trup (Col. 1, 18). Căci numele lui David, tălmăcit, înseamnă „dispreţuire". Iar acesta nu este decât Cuvântul şi Fiul lui Dumnezeu, Cel ce pentru mine a îmbrăcat chip de rob (Filip. 2, 7) şi S-a lăsat ocărât de oamenii care n-au crezut adevărului şi dispreţuit de poporul plin de păcate (Ps. 21, 6-7). Este Păstorul cel bun, Care Şi-a pus sufletul Său pentru oi (Ioan 10, 11) şi a omorât leul şi ursul (1 Regi 17, 36), adică a smuls din fire mânia şi pofta, care sfâşiau forma chipului dumnezeiesc ce se afla în noi prin raţiune. Este tânărul îmbujorat, pentru patima morţii, împodobit cu ochi frumoşi (1 Regi 16, 12; 17, 42), adică cu slava raţiunilor mai înalte ale Providenţei şi Judecăţii (căci ochii Cuvântului sunt Judecata şi Providenţa), prin care, chiar când pătimeşte pentru noi, supraveghează toate. Este omorâtorul lui Goliat cel spiritual şi îngâmfat, adică al diavolului, care are statura de cinci coţi (1 Regi 17, 51; 17, 4), din pricina patimii ce lucrează prin cele cinci simţuri ale noastre[1]; căci statura diavolului se înalţă atât cât se întinde lucrarea simţurilor noastre în chip pătimaş spre cele sensibile. Este împăratul lui Israel cel adevărat şi văzător de Dumnezeu, chiar dacă Saul, adică poporul vechi cel după Lege, se înfurie, chinuit de pizmă din pricina necredinţei, întrucât nu se poate lipsi de slava cea trecătoare. Prigonit de acela, David, împăratul meu, îi ia sulița şi vasul de apă (1 Regi 26, 12), adică ia poporului vechi puterea virtuţii cu fapta şi harul contemplaţiei cunoscătoare[2], pe care le dă iarăşi celor ce vin la el cu credinţă, adică acelora dintre iudei care vor moşteni mântuirea primind vestea Împărăţiei Sale.

---

[1] Diavolul este de cinci coţi, zice, din pricina simţurilor. Căci fără acestea mişcarea nesocotită a răutăţii lui în sufletul nostru nu poate spori în creşterea păcatului.

[2] „Sulița", zice, simbolizează puterea virtuţii, iar „vasul de apă" indică taina cunoştinţei.

„Slavă” numeşte strălucirea frumuseţii dumnezeieşti care iradiază din acelea şi constă din unirea biruinţei şi a înţelepciunii, a activităţii şi a contemplaţiei, a virtuţii şi a cunoştinţei, a bunătăţii şi a adevărului. Căci acestea, unindu-se întreolaltă, iradiază o singură slavă, şi aceea a lui Dumnezeu[8]

„Domn al părinţilor” Îl numeşte ca să arate că toate isprăvile Sfinţilor au fost în chip vădit daruri ale lui Dumnezeu şi deci niciunul dintre ei n-a avut nimic, decât bunul ce i s-a dat de la Domnul Dumnezeu, pe măsura recunoştinţei şi a bunăvoinţei celui ce l-a primit; altfel spus, fiecare dintre ei a dobândit numai acele bunuri pe care le-a atribuit Domnului, Care le-a dăruit.

Deci „părinţi” numeşte pe Sfinţii din veac. Căci primind credinţa lor şi imitându-le viaţa, a reuşit prin voinţă să se nască din aceia cu duhul, ca fiu născut prin voinţa sa liberă din părinţi care de asemenea au această calitate prin voinţa lor liberă. Calitatea aceasta este cu atât mai preţuită la Dumnezeu decât calitatea celor ce devin părinţi şi fii prin trup, şi nu prin voinţă, cu cât se deosebeşte prin superioritatea fiinţei sufletul de trup[9]

..zice unul dintre tineri, adică cel dintâi, prezentând vitalitatea pătimaşă a trupului: „Cel mai tare este vinul” (3 Ezd. 3, 10). El numeşte „vin” toată întinderea patimilor iubitoare de plăceri, pe care le circumscrie în acest singur cuvânt. Acest „vin” provoacă „beţia” ce scoate pe om din minţi şi perverteşte întrebuinţarea gândurilor fireşti. Căci spune Scriptura: „Mânia dracilor este vinul lor şi mânia aspidelor fără vindecare” (Deut. 32, 33). Ea numeşte fierberea plăcerilor trupeşti „vinul dracilor”, iar neascultarea îngâmfată şi disprepuitoare, „vinul aspidelor”. Căci se spune de această fiară că, spre deosebire de toate celelalte fiare ale pământului, îşi astupă urechile de la cântări, disprepuind cu mândrie pe cei ce cântă.

Altul dintre tineri, adică al doilea, zice: „Cel mai tare este împăratul” (3 Ezd. 3, 11). El numeşte „împărat” toată slava deşartă a bogăţiei, a domniei şi a

---

[8] Cea mai mulţumitoare definiţie a slavei dumnezeieşti. Ea nu e o însuşire sau o lucrare singulară a lui Dumnezeu, în rând cu celelalte, ci strălucirea totală care iradiază din ansamblul tuturor însuşirilor şi lucrărilor divine.

[9] Părinţii după duh se fac părinţi cu voia ai celor ce vor să le fie fii, prin învăţătura ce le-o dau, plăsmuindu-i prin cuvântul şi viaţa lor cea după Dumnezeu. Iar fiii după duh se fac fii cu voia ai celor ce vor să le fie părinţi, prin primirea învăţăturii lor, lăsându-se formaţi de bunăvoie de către aceia prin cuvântul şi viaţa lor. Căci harul Duhului lucrează naşterea liber consimţită a celor ce nasc şi se nasc după El, ceea ce nu au părinţii după trup, care sunt părinţi involuntari ai unor fii involuntari. Căci plăsmuirea celor ce nasc şi se nasc pe cale naturală e o faptă a firii, nu a voinţei.

celorlalte străluciri din afară. E slava care naşte neştiinţa, prin care se produce sfâşierea firii, întrucât toţi se ignoră unul pe altul şi toţi se sfâşie între ei pentru un singur lucru: pentru că fiecare vrea să fie slăvit mai mult decât alţii, fie datorită puterii, fie bogăţiei, fie plăcerii sau altor pricini pentru care se vor slăviţi cei ce nu cunosc slava dumnezeiască, cea care rămâne, şi dispreţuiesc puterea ei.

...harul Duhului nu se micşorează în cei ce se împărtăşesc de el (din care pricină se şi naşte patima invidiei), chiar dacă unul primeşte mai mult, iar altul mai puţin din har. Pentru că fiecare dobândeşte după măsura credinţei lui arătarea lucrării Duhului. Aşa încât fiecare îşi este propriul distribuitor al harului[14]. Şi dacă ar cugeta bine, n-ar trebui să invidieze pe cel ce a dobândit haruri mai mari, deoarece atârnă de el însuşi dispoziţia prin care primeşte bunurile dumnezeieşti.

„credinţa fără fapte este moartă" (Iac. 2, 26)

„Şi se vor odihni peste El, zice, şapte duhuri: duhul înţelepciunii, duhul înţelegerii, duhul cunoştinţei, duhul ştiinţei, duhul sfatului, duhul tăriei, duhul temerii de Dumnezeu" (Is. 11, 2).

Duhul temerii de Dumnezeu se arată în înfrânarea cu fapta de la păcate; duhul tăriei, în pornirea şi mişcarea plină de râvnă spre lucrarea şi împlinirea poruncilor; duhul sfatului, în deprinderea discernământului care ne ajută să împlinim cu raţiune poruncile dumnezeieşti şi să deosebim cele bune de cele rele; duhul ştiinţei ne face să ştim fără greşeală modurile activităţii virtuoase, după care lucrând nu cădem niciodată din dreapta judecată a raţiunii; duhul cunoştinţei ne dă putinţa să cuprindem cu mintea raţiunile din porunci, pe care se întemeiază modurile de activitate ale virtuţilor; duhul înţelegerii este consimţământul afectuos al sufletului cu modurile şi raţiunile poruncilor sau, mai bine zis, prefacerea lui în acelea, prefacere prin care se produce o fuziune a puterilor noastre naturale cu modurile şi raţiunile poruncilor; duhul înţelepciunii ne face să ne înălţăm la Cauza raţiunilor duhovniceşti din porunci şi la unirea cu ea; prin aceasta cunoscând, pe cât este cu putinţă oamenilor, în chip neştiut, raţiunile simple ale lucrurilor, aflătoare în Dumnezeu, scoatem ca dintr-un izvor ţâşnitor al inimii adevărul din toate, împărtăşindu-l în chip

[14] Norma împărţirii bunurilor duhovniceşti e măsura credinţei fiecăruia. Căci pe măsura credinţei sporim în râvna făptuirii. Cel ce lucrează, după analogia lucrării sale îşi arată măsura credinţei, primind măsura harului după cum a crezut. Iar cel ce nu lucrează, după analogia nelucrării îşi arată măsura necredinţei, lipsindu-se de har după necredinţa lui. Prin urmare, face rău invidiosul că bârfeşte. Căci de el atârnă, şi nu de altul, să creadă şi să lucreze, şi după măsura credinţei să primească harul.

felurit şi celorlalţi oameni. În felul acesta urcăm pe o anumită cale şi după o anumită ordine de la cele ce sunt faţă de Dumnezeu ultimele, dar faţă de noi cele mai apropiate, spre cele dintâi şi faţă de noi cele mai depărtate, iar faţă de Dumnezeu cele mai apropiate.

Căci de fapt, de la încetarea de-a păcătui prin temere, venim la lucrarea virtuţilor prin tărie; iar de la lucrarea virtuţilor, la discernământul sfatului. De la discernământ trecem apoi la deprinderea virtuţilor, sau la ştiinţă; iar de la deprinderea virtuţilor, la cunoştinţa raţiunilor din virtuţi. De la aceasta ne ridicăm la deprinderea care preface puterile naturale în raţiunile cunoscute ale virtuţilor, adică la înţelegere, şi de la aceasta la contemplarea simplă şi exactă a adevărului din toate lucrurile. În sfârşit, pornind de la aceasta vom scoate la iveală multe şi variate raţiuni cucernice ale adevărului din contemplarea înţeleaptă a lucrurilor sensibile şi a fiinţelor inteligibile.

...ştiu că puterea înţelegerii mele e cu mult prea slabă faţă de sublimitatea tainelor Scripturii. De voi reuşi, voi datora întreaga izbândă lui Dumnezeu, care m-a ridicat prin înţelegere spre mulţumire, iar de nu voi reuşi, voi socoti şi nepriceperea un bine, pe care îl voi datora tot lui Dumnezeu, Care, tăind cu anticipaţie, prin purtarea Sa de grijă, mândria ce mi s-ar fi putut naşte din cunoştinţă, mi-a făcut din nepricepere un îndemn spre modestie.

..înzecită este şi legea firii, ca una ce constă din zece părţi, şi anume: din cele trei puteri ale sufletului, din cele cinci simţuri, din funcţia vocală şi din fecunditatea naturală. De puterea raţiunii se foloseşte omul la căutarea Cauzei şi a bunurilor din jurul Cauzei; de puterea poftei spre dorirea celor căutate, iar de iuţime spre păzirea şi iubirea lor. Simţurile, la rândul lor, îi servesc la deosebirea lucrurilor, care şi ea se împarte în cinci, şi din care se naşte ştiinţa. Această încincită deosebire împarte lucrurile în „cele începute" şi „în cele neîncepute", în „cele care sunt de cugetat" şi în „cele care nu sunt de cugetat", în „cele care sunt de grăit" şi în „cele care nu sunt de grăit", în „cele ce se pot face" şi în „cele ce nu se pot face", în „cele stricăcioase" şi în „cele nestricăcioase". Iar de funcţia vocală se foloseşte spre grăire, precum de fecunditate spre sporirea bunurilor celor căutate, dorite, iubite, cunoscute şi grăite[19]

[19] „Început" numeşte răul, căci are ca început mişcarea noastră contrară firii. Iar „neînceput" numeşte binele, căci binele e prin fire înainte de orice veac şi timp. „Lucru ce trebuie cugetat" numeşte binele, căci singur el trebuie cugetat, iar „lucru ce nu trebuie cugetat" numeşte răul, căci singur el nu trebuie cugetat. „Lucru ce trebuie grăit" numeşte binele, căci numai de el trebuie să se vorbească, iar „lucru ce nu trebuie grăit" numeşte răul, căci numai de el nu trebuie să se vorbească. „Lucru ce trebuie făcut" este binele, căci după fire este nefăcut, însă după har, pentru iubirea de oameni,

cele patru nepătimiri generale[20]. Prima nepătimire este înfrânarea desăvârşită de la păcatele cu fapta, constatată la cei începători[21]. A doua nepătimire este lepădarea totală a gândurilor care consimt cu păcatele. Aceasta o găsim la cei ce cultivă virtutea cu raţiune[22]. A treia este nemişcarea totală a poftei spre patimi. Ea e proprie celor ce contemplă în chip spiritual în înfăţişările lucrurilor văzute raţiunile lor[23]. A patra nepătimire este curăţirea totală chiar şi de închipuirea simplă a patimilor. Aceasta o aflăm în cei ce şi-au făcut mintea, prin cunoştinţă şi contemplaţie, oglindă curată şi străvezie a lui Dumnezeu[24]

„Cal" este acela care aleargă în viaţă pe drumul celor virtuoşi, având toată vigoarea iuţimii (mâniei). Căci se spune că tăria calului stă în unghiile picioarelor, pe care le are de la fire. De aceea a şi fost socotit cel mai destoinic şi mai tare la drum dintre toate celelalte animale domestice şi supuse oamenilor. Cu ei aseamănă marele Proroc Avacum şi pe sfinţii Apostoli când zice prin Duhul: „Şi ai suit pe mare caii Tăi, care tulbură ape multe" (Avac. 3, 15). El numeşte „cai" pe sfinţii şi fericiţii Apostoli, care poartă cuvântul mântuitor al adevărului înaintea neamurilor şi împăraţilor, în toată lumea, pe care o numeşte figurat „mare". Iar neamurile le-a asemănat cu apele. Căci şi ele sunt tulburate şi agitate de puterea cea mare din cuvântul Duhului şi trecute de cutremurul mântuitor de la necredinţă la credinţă, de la neştiinţă la

---

primeşte să fie făcut de noi, spre îndumnezeirea noastră, a celor ce-l facem, îl grăim şi-l cugetăm; ba chiar numai el singur trebuie făcut. Iar „lucru ce nu trebuie făcut" este răul, care singur nu trebuie făcut. „Stricăcios" numeşte răul, căci firea răului este stricăciunea, ca unul ce nu are nicidecum existenţă. Iar „nestricăcios" e binele, ca cel ce e veşnic şi nu încetează niciodată să existe şi este păzitorul tuturor celor în care se sălăşluieşte. Pe el îl căutăm prin puterea (facultatea) raţională a noastră, îl dorim prin puterea poftitoare, îl păzim nerăpit prin puterea mâniei, îl distingem prin simţuri, cu bună ştiinţă, neamestecat cu cele contrare, îl grăim prin puterea glăsuitoare, evidenţiindu-l celor ce nu-l cunosc, şi-l înmulţim prin puterea roditoare; mai bine zis, noi ne înmulţim prin el.

[20] Alt înţeles.

[21] Cea dintâi nepătimire este mişcarea trupului spre fapte când nu e atinsă de păcat.

[22] A doua nepătimire este lepădarea totală a gândurilor pătimaşe din suflet. Prin ea se stinge mişcarea patimilor din prima nepătimire, neavând gândurile pătimaşe care s-o aprindă la lucru.

[23] A treia nepătimire este totala nemişcare a părţii poftitoare spre patimi. De dragul acesteia există şi cea de a doua, care constă din curăţia gândurilor.

[24] A patra nepătimire este lepădarea desăvârşită a închipuirilor sensibile din cugetare. Prin ea şi-a primit existenţa şi a treia, neavând în sine închipuirile sensibile care să dea formă icoanelor patimilor.

cunoaştere şi de la păcat la virtute...

Catârul este, după înţelesul cel de laudă, deprinderea care nu rodeşte păcatul. Din acest motiv s-a rânduit, într-un chip cât se poate de potrivit şi de cuvenit duhului Scripturii, ca cel ales rege în Israel să nu şadă pe cal, ci pe catâr. Prin aceasta Scriptura arată că mintea contemplativă, care împărăţeşte peste înţelesurile şi reprezentările (vederile) lucrurilor, ca şi peste mişcările proprii, trebuie să aibă o deprindere neroditoare de rău, adică una care nici să nu zămislească, nici să nu nască răul. Ea trebuie să fie purtată de această deprindere atunci când se mişcă în contemplaţie, ca nu cumva, ocupându-se cu cercetarea duhovnicească a lucrurilor, să cadă din nebăgare de seamă în puterea vreunuia dintre duhurile rele, care pot corupe prin ceva din cele sensibile dispoziţia curată a inimii.

Ştim însă că în Scriptură catârul are şi un înţeles de ocară. De pildă, zice: „Nu fiţi asemenea calului şi catârului, în care nu este înţelegere" (Ps. 31, 10). Scriptura numeşte „cal" deprinderea de a umbla după plăcerile patimilor (Ier. 5, 8)[43], iar „catâr" deprinderea care nici nu zămisleşte, nici nu naşte binele. Scriptura le interzice deopotrivă pe amândouă celor ce doresc mântuirea; pe cea dintâi, întrucât lucrează păcatul, pe cea de-a doua, întrucât nu lucrează virtutea. Tot în acest sens de ocară trebuie luat şi catârul lui Abesalom, pe care acesta călărind a pornit la uciderea părintelui său (2 Regi 18, 9). Prin aceasta Duhul arată că cel rănit de slava deşartă, din pricina virtuţii şi a cunoştinţei, îşi hrăneşte în deşert coama părerii de sine, dichisind-o şi amestecând-o ca pe un catâr, spre a amăgi pe privitori cu afişarea unei purtări morale. Călărind acela pe ea, îşi închipuie că-l va răsturna pe tatăl care l-a născut prin învăţătura cuvântului, urmărind să răpească cu mândrie şi în chip silnic la sine slava virtuţii şi a cunoştinţei, pe care o are tatăl său de la Dumnezeu.

Asinul este trupul care slujeşte sufletului, purtând poverile şi ostenelile faptelor pentru dobândirea virtuţii; cu alte cuvinte, deprinderea virtuoasă a trupului.

Tot astfel de asini au avut fiii marelui Iacov de au putut aduce din Egipt în pământul făgăduinţei grâul trebuincios hranei, adică cunoştinţa duhovnicească, adunată din contemplaţia naturii ca din Egipt şi închisă în sacii cugetărilor, pe care îi pun prin făptuire deasupra trupurilor, transportându-i spre viaţa viitoare.

David înseamnă, desigur, mintea activă, iar Abesalom închipuirea de sine, născută din mintea activă în împreunare cu simţirea (percepţia)[9]. Căci simţirea este fiica regelui Gheşur, pe care luând-o David a născut pe Abesalom.

---

[43] Ce sunt calul şi catârul din Scriptură, în sens de ocară.

[9] „Mintea" (νους) fiind în greceşte de genul masculin, iar „simţirea" (αίσθησις) de genul feminin, icoana căsătoriei între ele se potriveşte.

Iar „Gheşur” se tălmăceşte „călăuza zidului”. Zidul este, desigur, trupul. Iar călăuza trupului este legea trupului, sau simţirea. Din aceasta se naşte Abesalom, care se tălmăceşte „socotita pace a tatălui”, care este, evident, închipuirea de sine. Căci socotind că am biruit patimile, dăm naştere închipuirii de sine. Marele David, luând cunoştinţă că aceasta s-a răzvrătit împotriva lui, deoarece şi-a oprit făptuirea prin cunoaştere, părăsind cortul, Ierusalimul şi Iudeea, fuge dincolo de Iordan, în pământul Galaad, care se tălmăceşte „strămutarea mărturiei” sau „descoperirea lor”. Aceasta arată că David se socoteşte pe sine nevrednic, din pricina închipuirii răzvrătite, de cortul sfânt, adică de teologia mistică, de Ierusalim, adică de cunoştinţa care vede cele dumnezeieşti, şi de Iudeea, adică de mărturisirea bucuriei pentru faptele sale.

Acestea le-am spus după puterea noastră de a înţelege şi de a spune. Iar dacă cineva ar voi să spună că în acestea sunt preînchipuite diferitele trepte ale credincioşilor Bisericii şi dispoziţiile lor, n-ar greşi. Astfel „bărbaţii” sunt cei ce au ajuns, pe cât e cu putinţă, la măsura plinirii vârstei lui Hristos şi săvârşesc virtutea din iubire, prin proprie hotărâre. „Robii şi roabele” sunt cei ce poartă povara filosofiei lucrătoare de teama chinurilor veşnice, cu care sunt ameninţaţi. „Cântăreţii”, cei ce propovăduiesc frumos şi bine cuvântul făptuirii şi tămăduiesc patimile altora. „Psalmozii”, cei ce arată prin contemplaţie frumuseţea cunoştinţei cuvintelor (raţiunilor) dumnezeieşti şi depărtează ca pe un întuneric neştiinţa de la alţii. „Cămilele” sunt cei ce îmblânzesc prin raţiune răutatea voinţei, călăuzind-o spre virtute. „Caii”, cei ce aleargă bine în stadionul vieţii plăcute lui Dumnezeu. „Catârii”, cei care au moravuri amestecate şi care dovedesc în viaţa comună o înţelepciune practică fără prihană. „Asinii sau vitele de jug” sunt cei ce trebuie să osteneasc cu fapta şi primesc prin contemplaţie să se aşeze raţiunea asupra lor. Adunându-i pe toţi aceştia, avem plinirea Sfintei Biserici, împodobită cu multe frumuseţi şi de virtutea multora[50].

După părerea mea, cuvântul despre înţelesul duhovnicesc al acestor taine a ajuns la sfârşit. Dar dacă s-ar afla cineva plin de bogăţia harului cunoştinţei în stare să vadă, ca marele Samuel, în chip spiritual cele de mai înainte, să ne descopere şi nouă înţelesul cuprins în cuvântul celor scrise, ca să iradieze lumina înaltă a adevărului în toţi şi să convingă pe cei ce pot să înveţe că nimic nu s-a scris fără rost şi în deşert de către Duhul Sfânt, chiar dacă noi nu putem cuprinde. Căci toate sunt cu rost şi pline de taină şi ţintesc mântuirea oamenilor, al cărei început şi sfârşit este înţelepciunea, care începe prin a produce temerea[51] şi sfârşeşte prin a naşte iubirea, mai bine zis ea însăşi

[50] Altă explicare a tuturor celor spuse, scurtă, precisă şi ordonată.

[51] Înţelepciunea, eliberând prin pedepse de patimi, produce frica, iar prin

ni se face, de dragul nostru, la început temere[52], ca să oprească de la păcat pe cel îndrăgostit de ea, şi la sfârşit iubire, ca să umple de bucurie spirituală pe cei care au dat totul pentru a se împărtăşi de ea.

„casă" numesc mintea zidită din diferitele virtuţi şi raţiuni prin făptuire şi contemplaţie, spre a fi locuinţă lui Dumnezeu în duh

Babilonienii închipuie mândria, tălmăcindu-se prin „fire confuză (zăpăcită)"[4]. Huteii închipuie slava deşartă întrucât îşi mută cugetarea de la virtute la stearpa părere de sine. Căci numele lor, tălmăcit, înseamnă „ieşire din acestea"[5].

Emateii închipuie voinţa de a plăcea oamenilor. Căci emat se tălmăceşte „vederea celor din afară". Prin aceasta se împart darurile cele mai bogate acelora care cultivă virtutea în chip mincinos, pentru văzul oamenilor[6].

În sfârşit, eveii închipuie înşelăciunea făţărniciei. Căci se tălmăcesc „şerpuitori". Ei scot din virtute pe cei ce-i ascultă, prin înşelăciune şi făţărnicie prietenoasă, aşa cum a făcut şarpele dintâi cu Adam[7].

---

dobândirea virtuţilor stârnind mintea să privească la cele viitoare, produce dorul după ele.

[52] Înţelepciunea este frică în cei ce n-o doresc, născând privaţiunea prin fugă (de cele ale vieţii), şi este dor în cei ce o iubesc, sau deprindere de a se bucura (de alte bunuri).

[4] Prin babilonieni înţelege mândria, dat fiind că aceasta produce o cugetare confuză. Căci patima mândriei constă în două neştiinţe. Iar aceste două neştiinţe împreunându-se, dau o cugetare confuză. Căci numai acela este mândru, care ignoră atât ajutorul dumnezeiesc, cât şi neputinţa omenească. Deci mândria este lipsa cunoştinţei de Dumnezeu şi de om. Căci prin negarea celor două extreme ia fiinţă o afirmare mincinoasă.

[5] Prin hutei înţelege slava deşartă. Căci slava deşartă este abaterea de la scopul cel după Dumnezeu şi îndreptarea spre alt scop decât cel dumnezeiesc. Fiindcă iubitorul de slavă deşartă este cel ce urmăreşte virtutea pentru slava sa, nu pentru a lui Dumnezeu, şi care plăteşte prin ostenelile sale laudele goale de la oameni.

[6] Prin ematei înţelege voinţa de a plăcea oamenilor. Căci cel ce voieşte să placă oamenilor are grijă numai de purtările din afară şi de cuvintele linguşitoare, ca prin cele dintâi să fure vederea, iar prin cele de al doilea auzul acelora care se lasă îndulciţi şi impresionaţi numai de cele ce se văd şi se aud, şi mărginesc virtutea numai la ceea ce cade sub simţuri. Deci voinţa de a plăcea oamenilor se arată în afişarea unor purtări şi cuvinte care vor să fie cinstite de oameni ca virtuoase.

[7] Prin evei înţelege făţărnicia. Iar făţărnicia este afectarea prefăcută a prieteniei, sau ura acoperită sub înfăţişarea prieteniei, sau duşmănia ce se arată ca bunăvoinţă, sau invidia ce-şi dă o faţă iubitoare, sau dispoziţia păcătoasă ce înşală pe privitori prin afişarea chipurilor virtuţii, sau o viaţă care are forma virtuţii, dar nu şi podoaba ei de fapte, sau afectarea unei dreptăţi ce constă numai în aparenţă, sau chipul filosofiei

Zorobabel este mintea activă, Isus mintea contemplativă[10], iar capii familiilor sunt puterile (facultăţile) sufletului din care răsar modurile virtuţii şi raţiunile cunoştinţei. De acestea se apropie dracii necuraţi ai mândriei, ai slavei deşarte, ai voinţei de a plăcea oamenilor şi ai făţărniciei, zicând: „Să clădim împreună cu voi templul Domnului". Căci niciunul dintre aceşti draci vicleni nu împiedică vreodată râvna omului virtuos, ci înlăturând mai degrabă lipsurile virtuţilor îndeamnă la şi mai mari silinţe, făcându-se împreună-râvnitor cu cei ce se nevoiesc, ca să atragă la sine inima celui ce se străduieşte, după ce a pierdut măsura constantă a moderaţiei, şi să-l conducă pe neobservate spre altă ţintă decât cea spre care credea că merge. De aceea spun vicleniii: „la fel cu voi ascultăm de Domnul vostru". Căci nu urăsc neprihănirea şi nu se scârbesc de post, nici de împărţirea de ajutoare, sau de primirea de străini, sau de cântarea de psalmi, sau de citiri, sau de învăţăturile cele mai înalte, sau de culcarea pe jos, sau de veghere, sau de toate celelalte prin care se caracterizează viaţa după Dumnezeu, până ce scopul şi cauza celor ce se săvârşesc le slujeşte lor. De aceea pe ceilalţi draci îi observă ascetul mai repede şi scapă mai uşor de vătămarea ce vine de la ei. Dar pe aceştia, care au aparenţa că ajută omului să umble pe calea virtuţii şi că zidesc împreună cu el templul Domnului, ce minte înaltă i-ar putea descoperi? Ea poate aceasta numai „prin cuvântul viu şi lucrător care pătrunde în toate şi străbate până la despărţitura sufletului şi a duhului" (Evr. 4, 12), adică cunoaşte care dintre fapte şi gânduri sunt sufleteşti sau forme şi mişcări naturale ale virtuţii, şi care duhovniceşti sau forme şi mişcări mai presus de fire şi proprii lui Dumnezeu, date firii prin har[11] [10]

---

lucrătoare care acoperă golul ascuns al voinţei virtuoase, sau amăgirea cu chip de adevăr pe care o cultivă cei ce imită pe şarpe prin şiretenia năravurilor.

[10] Prin Zorobabel se înţelege aici mintea activă, dat fiind că e mai războinic, iar prin Isus, mintea contemplativă, dat fiind că e preot şi a fost rânduit să facă necontenit rugăciuni către Dumnezeu.

[11] Despărţitura sufletului şi a duhului indică deosebirea dintre virtuţile din fire, ale căror raţiuni le avem în chip firesc, şi cele de la Duhul, al căror har îl primim în dar[171]. Deosebirea acestora o face Scriptura în chip clar.

[10] Interpretarea aceasta înlătură trihotomismul. Sufletul e firea, duhul e harul. Sau sufletul e omul lăuntric natural, iar duhul e omul lăuntric duhovnicesc, adică sufletul străbătut de har.

Căci „nu este înaintea Lui nicio făptură ascunsă”, se înţelege în noi, care credem că ne putem ascunde; „fiindcă toate sunt goale şi descoperite” (Evr. 4, 13), nu numai cele ce s-au făcut şi s-au gândit, ci şi cele ce se vor face şi se vor gândi. Căci poate despre faptele şi gândurile viitoare spune Scriptura că „nu este făptură ascunsă”, şi nu despre cele ce s-au săvârşit. Fiindcă acestea ne sunt şi nouă înşine şi le sunt şi altora descoperite. Cu atât mai mult lui Dumnezeu, Care a cunoscut de mai înainte toate veacurile nesfârşite care au fost, sunt şi vor fi, şi Care are de mai înainte prin fire cunoştinţa facerii tuturor; şi Care nu din lucruri, ci de la Sine a primit în Sine de mai înainte cunoştinţa lucrurilor. Căci El este cunoştinţa fiinţială a lucrurilor, fiind Făcătorul lor; e însăşi cunoştinţa (αυτό γνώσις), ca Cel ce are cunoştinţa Sa prin fire, mai presus de orice cauză. Dar chiar şi faţă de aceasta Se află mai presus în tot chipul, conform unei raţiuni suprainfinite, care depăşeşte de infinite ori însăşi infinitatea[11] [14]. Căci El este Făcătorul şi al aşa-zisei cunoştinţe în orice sens şi chip, şi nu este accesibil niciunei cunoştinţe ce poate fi cugetată sau rostită.

„Mult poate rugăciunea lucrătoare a dreptului (Iac. 5, 16). *Ce înseamnă „lucrătoare”?*[12]

Răspuns

Eu ştiu că rugăciunea este lucrătoare în două feluri. Într-unul, când cel ce se roagă aduce rugăciunea sa lui Dumnezeu împreunată cu faptele poruncilor, când deci rugăciunea lui nu cade de pe limbă numai ca un cuvânt simplu şi ca un sunet gol al vocii, zăcând leneşă şi fără consistenţă, ci când este lucrătoare, vie şi însufleţită prin împlinirea poruncilor. Căci rugăciunea şi cererea îşi primesc consistenţa când le umplem prin virtuţi. Această umplere face rugăciunea dreptului tare, încât toate le poate lucrând prin porunci.

Într-alt fel este lucrătoare când cel ce are lipsă de rugăciunea dreptului săvârşeşte faptele rugăciunii îndreptându-şi viaţa de mai înainte şi făcând tare cererea dreptului, întrucât o împuterniceşte prin purtarea sa cea bună. Căci nu foloseşte rugăciunea dreptului celui care, având trebuinţă de ea, se desfată mai

---

[11] A se vedea paralela în *Capete gnostice* I, 49 *(Filoc. rom.,* vol. II, E.I.B.M.O., 2008, p. 172). Dumnezeu ca fiinţă e mai presus de infinitatea energiilor Sale, de care se vor împărtăşi făpturile. E o gradaţie „infinită” în infinitate. Infinită este bucuria întâlnirii făpturii cu Dumnezeu, dar niciodată nu se termină creşterea acestei bucurii.

[14] Cunoştinţa fiinţială este Dumnezeu. Dar mintea premerge în chip vădit oricărei cunoştinţe, căci aceasta cade sub ea. Deci Dumnezeu este mai presus şi de această cunoştinţă, dat fiind că este în chip suprainfinit mai presus şi de orice minte sub care cade cunoştinţa.

[12] ενεργούμενη s-ar putea traduce poate mai corect ca „lucrată”: rugăciune lucrată prin fapte. Dar lucrată în felul acesta, rugăciunea devine la rândul ei lucrătoare, eficace; din principiu pasiv, factor activ.

mult cu păcatele decât cu virtuţile. De pildă, marele Samuel plângea odinioară pe Saul, care păcătuise, dar nu putea să-L facă pe Dumnezeu îndurător, neavând în ajutorul plânsului său îndreptarea cuvenită a păcătosului. De aceea Dumnezeu, oprind pe slujitorul Său de la plânsul de prisos, îi zice: „Până când vei plânge pentru Saul? Căci Eu l-am lepădat pe el, ca să nu mai împărăţească peste Israel” (1 Regi 16, 1).

De asemenea Ieremia, care suferea tare pentru poporul iudeilor înnebunit de amăgirea dracilor, nu este auzit când se roagă, întrucât nu are ca putere a rugăciunii întoarcerea necredincioşilor iudei de la rătăcire. De aceea, oprindu-l şi pe el Dumnezeu de la rugăciunea în zadar, zice: „Şi tu nu te mai ruga pentru poporul acesta şi nu-Mi mai cere să am milă de ei; nu te mai ruga şi nu mai veni la Mine pentru ei, că nu voi auzi” (Ier. 7, 16).

Este cu adevărat o mare nesimţire, ca să nu zic nebunie, să ceară mântuire prin rugăciunile drepţilor acela care-şi desfată sufletul cu cele stricăcioase, şi să ceară iertare pentru acele fapte cu care se laudă întinându-se cu voinţa. Cel ce are trebuinţă de rugăciunea dreptului trebuie să nu o lase nelucrătoare şi inertă dacă urăşte cu adevărat cele rele, ci să o facă lucrătoare şi tare, întraripând-o prin propriile sale virtuţi şi în stare să ajungă la Cel ce poate să dea iertare pentru greşeli.

Prin urmare, mult poate rugăciunea dreptului când e lucrătoare fie prin dreptul care o face, fie prin cel ce roagă pe drept s-o facă. Când e lucrătoare prin dreptul care o face, îi dă lui îndrăzneală către Cel ce poate să împlinească cererile drepţilor; iar când e lucrătoare prin cel ce roagă pe drept s-o facă, îl eliberează pe el de ticăloşia de mai înainte, schimbându-i dispoziţia spre virtute.

„Întru aceasta vă bucuraţi puţin acum, măcar că trebuie să vă întristaţi în multe feluri de încercări” (1 Petru 1, 6). *Cum, întristat fiind cineva în încercări, poate să se bucure întru cele ce se întristează?*

Răspuns

Cuvântul adevărului cunoaşte două feluri de întristări: una ascunsă în suflet, iar alta arătată prin simţire. Cea dintâi[1] cuprinde tot adâncul sufletului, lovit de biciul conştiinţei; iar cea de-a doua se întinde peste toată simţirea care se adună din revărsarea ei naturală sub povara durerilor[2]. Cea dintâi este urmare a plăcerii trăite cu simţurile, iar cealaltă a bucuriei din suflet[3] [13] [14]. Mai

[1] Adică întristarea sufletului.

[2] Acum numeşte întristare durerea simţirii.

[3] Întristarea sufletului este urmarea plăcerii simţurilor, căci din aceasta se naşte întristarea sufletului. De asemenea, întristarea trupului este urmarea plăcerii

bine zis, una este urmarea patimilor de bunăvoie ale simţurilor, iar cealaltă a celor fără de voie[15].

Căci întristarea este, după părerea mea, o dispoziţie din care lipseşte plăcerea. Iar lipsa plăcerilor e adusă de osteneală. Osteneala, la rândul ei, e provocată în chip vădit de lipsa deprinderii naturale sau de pierderea ei. Iar lipsa deprinderii naturale e produsă de îmbolnăvirea puterii ce se află prin sine la dispoziţia deprinderii. Această boală a puterii ce se află prin fire la dispoziţia deprinderii vine din reaua întrebuinţare a lucrării ei naturale. În sfârşit, reaua întrebuinţare a lucrării ei constă în mişcarea puterii spre ceea ce nu e potrivit cu firea şi nu are consistentă[4].

Dar precum cunoaşte Scriptura două feluri de întristări, la fel cunoaşte două feluri de ispite (încercări)[5]. Unul cu voia şi unul fără de voie, unul creator de plăceri voite, celălalt aducător de dureri fără de voie. Ispita cu voia dă fiinţă plăcerilor voite, iar cea fără de voie aduce durerile fără de voie[16]. Una

---

sufletului, căci bucuria sufletului se face întristare a trupului[176].

[13] Bucuria sufletească e concomitentă cu asceza trupească.

[14] Bucuria duhovnicească înseamnă o comprimare a plăcerilor senzuale, precum plăcerile senzuale produc întristare în suflet.

[15] Patimile de bunăvoie sunt cele păcătoase. Ele produc întristare sufletului. Patimile fără de voie sunt durerile, strâmtorările. Ele produc întristare simţurilor.

[4] Definiţiile întristării se alternează în ce priveşte cauza care o produce.

[5] Întristarea este de două feluri. Una este a simţirii, născându-se din lipsa plăcerilor trupeşti; iar alta a minţii, producându-se prin lipsa bunurilor sufletului. Dar tot de două feluri zice că sunt şi ispitele. Unele sunt cu voia, altele fără de voie. Cele cu voia sunt, pe de o parte, pricinile plăcerii trupeşti a simţurilor, pe de alta, ale întristării din suflet. Căci numai păcatul săvârşit întristează sufletul. Iar cele fără de voie, care se arată în strâmtorările involuntare, sunt pricinile plăcerii din suflet şi ale durerii trupeşti a simţurilor.

[16] Ispita fără de voie, care e o suferinţă, un necaz, o osteneală, e mai potrivit să se numească încercare. E şi ea o ispită, întrucât suferinţa îl face şi ea pe om adeseori să păcătuiască pentru a scăpa de ea. Dar pe când ispita plăcerii (ispita în sens restrâns) trebuie respinsă, ispita durerii (încercarea) trebuie acceptată. Deci atitudinile faţă de ele trebuie să fie direct opuse. Rău ar fi când s-ar respinge amândouă (indiferentism, apatie), dar şi mai rău când s-ar accepta ispita plăcerii şi s-ar respinge a durerii. Ispita (plăcerii) aduce plăcere simţirii şi întristare sufletului, iar încercarea (durerii) aduce întristare simţirii şi bucurie sufletului. Nu te poţi bucura cu sufletul şi totodată desfăta cu simţurile, adică nu poţi primi deodată şi ispita, şi încercarea. Deci beţia şi desfătarea pe care o simţim în vremea unei voluptăţi, deşi ni se pare că ne-a pătruns toată fiinţa, e numai o plăcere a simţurilor, nu şi a sufletului. Sufletul a putut să se scufunde în acele clipe, dacă nu simţim în mijlocul acelei voluptăţi o întristare internă ca semn al prezenţei lui. Am devenit, cu alte cuvinte, în acele clipe, întregi ai simţurilor. În niciun caz voluptatea nu e şi a sufletului.

este cauza întristării din suflet, iar cealaltă a întristării după simțuri[6].

De aceea socotesc că Domnul și Dumnezeul nostru, învățând pe ucenicii Săi cum trebuie să se roage, le spune să se roage să nu le vină felul ispitelor cu voia: „Și nu ne duce pe noi în ispită” (Matei 6, 13), adică îi învață pe ucenicii Săi să se roage să nu fie lăsați să facă experiența ispitelor plăcerii, adică a celor voite și poftite. Iar marele Iacob, zis fratele Domnului, învățând pe cel ce luptă pentru adevăr să nu se ferească de felul ispitelor fără de voie, zice: „Mare bucurie să socotiți, frații mei, când cădeți în felurite ispite” (Iac. 1, 2), adică în încercările care nu sunt voite și poftite și produc dureri[7]. Și Domnul o arată aceasta limpede adăugând: „ci ne izbăvește de cel-rău”, iar marele Iacob zicând: „știind că cercarea credinței voastre lucrează răbdarea, iar răbdarea să-și aibă lucrul ei desăvârșit, ca să fiți desăvârșiți și întregi, fără nicio lipsă” (Iac. 1, 3-4). „Desăvârșit” este cel ce luptă împotriva ispitelor cu voia prin înfrânare, și în cele fără de voie stăruie cu răbdare[8], iar „întreg” este cel ce-și însoțește făptuirea cu cunoștința și a cărui contemplație nu este lipsită de fapte[9] [17].

Așadar, întristarea și plăcerea fiind împărțite între suflet și simțire, cel ce caută plăcerea sufletului primește întristarea simțurilor și devine cercat, desăvârșit și întreg. „Cercat”, întrucât a experiat prin simțire cele contrare[18]; „desăvârșit”, întrucât a luptat neobosit cu plăcerea și întristarea din simțuri prin înfrânare și răbdare; „întreg”, întrucât păstrează neștirbite, statornice și constante deprinderile care luptă cu dispozițiile simțirii, opuse întreolaltă; aceste deprinderi sunt făptuirea și contemplația, care rămân legate întreolaltă și nedespărțite, făptuirea văzând prin modurile ei cunoștința contemplației, iar contemplația purtând, ca și rațiunea, platoșa virtuții cu fapta[10].

Deci, fiindcă Scriptura spune că întristarea ca și plăcerea sunt de două feluri, și una se află în suflet, iar alta în simțuri, să privim pe scurt și cauzele lor.

---

[6] Ispita cu voia produce întristarea în suflet și creează plăcerea în simțuri; iar cea fără de voie naște plăcerea sufletului și întristarea trupului.

[7] Domnul ne învață să ne rugăm să nu ajungem în ispitele cu voia, care produc plăcere trupului și durere sufletului. Iar marele Iacob ne îndeamnă să ne bucurăm de încercările cele fără de voie, care alungă plăcerea trupului și durerea sufletului.

[8] Arată pe cine numește desăvârșit.

[9] Arată pe cine numește întreg.

[17] Dovadă că în mistica răsăriteană contemplația nu înseamnă inactivitate, cum a fost aceasta socotită. Treapta contemplativă nu o desființează pe cea activă, anterioară.

[18] Cele contrare simțurilor sunt durerile.

[10] „Cercat” este cel ce a făcut experiența durerii și a plăcerii trupești, întrucât a încercat atât latura favorabilă, cât și pe cea nefavorabilă a celor trupești. „Desăvârșit” este cel ce a biruit plăcerea și durerea trupului prin puterea rațiunii. Iar „întreg” este cel ce și-a păstrat neschimbate deprinderile făptuirii și ale contemplației, prin tăria dragostei de cele dumnezeiești.

Întristarea din suflet este îndoită. Una este pentru greşelile proprii, alta pentru greşelile străine. Iar cauza acestei întristări este în chip vădit plăcerea după simţuri a celui ce se întristează sau a celor pentru care se întristează[11]. Căci judecând drept, aproape că nu este păcat în oameni care să nu-şi aibă ca început al naşterii sale afecţiunea neraţională a sufletului faţă de plăcerea simţurilor[12].

Iar cauza plăcerii din suflet este, în chip vădit, întristarea după simţuri a celui ce se veseleşte şi se bucură de virtuţile proprii sau ale altora[13]. Căci după judecata cea dreaptă, aproape că nu este virtute între oameni care să nu aibă ca început al naşterii sale întoarcerea înţeleaptă a sufletului de la simţire[14]. Dobândind sufletul care urmăreşte virtutea această desfacere de simţire, aceasta din urmă se va afla în chip necesar în dureri şi osteneli, nemaiavând unită cu ea puterea care născoceşte diferitele plăceri în temeiul afecţiunii voluntare a sufletului faţă de ele[15]. Dimpotrivă, această putere respinge acum bărbăteşte, prin înfrânare, năvala plăcerilor fireşti ale simţurilor. Iar faţă de ostenelile şi durerile fără de voie şi potrivnice firii ce vin asupra-i rămâne cu totul neînduplecată, neputând fi abătută de la deprinderea şi de la frumuseţea dumnezeiască a virtuţii, de plăcerea cea fără consistenţă. Şi nu cade de la înălţimea virtuţilor ca să abată ostenelile ce vin asupra-i, pentru a cruţa trupul de simţirea durerilor. Iar cauza întristării după simţuri este preocuparea totală a sufletului de cele conforme firii sale, pe când plăcerea după simţuri o produce în chip vădit lucrarea sufletului contrară firii lui, neputând avea alt început al naşterii ei decât abaterea sufletului de la cele conforme firii sale[16]. Căci lucrarea după fire a minţii şi a simţurilor sunt opuse una alteia din pricina deosebirii extreme a celor supuse lor[17]. Pentru că cele supuse minţii sunt entităţile spirituale şi necorporale pe care le sesizează după fiinţă; iar cele supuse simţurilor sunt lucrurile sensibile şi corporale pe care le percep ele de

---

[11] Oricărei întristări din suflet îi premerge, zice, o plăcere a trupului.

[12] Fără legătura pătimaşă a sufletului cu simţurile nu este în oameni păcat.

[13] Cel ce domoleşte trupul prin ostenelile de bunăvoie bucură sufletul duhovniceşte.

[14] Virtutea se naşte prin înstrăinarea de bunăvoie a sufletului de trup.

[15] Puterea născocitoare de care vorbeşte este puterea cugetătoare (mintală) a sufletului. Aceasta ieşind din legătura cu simţurile, nu mai are cine să se îngrijească de plăceri pe seama trupului, printr-o afecţiune de bunăvoie faţă de el. Ea nu se mai ocupă nici cu uşurarea durerii trupului, din pricina preocupării totale şi afectuoase a voinţei de cele dumnezeieşti.

[16] Preocuparea sufletului de cele conforme cu firea se face începutul durerii simţurilor. Căci sufletul ostenindu-se pentru cele bune după fire, nu mai este nicio putere care să născocească mijloacele ce procură plăcere simţurilor.

[17] Simţurilor le sunt supuse cele sensibile, iar minţii, cele inteligibile. Deci mare este deosebirea între cele sensibile şi cele inteligibile.

asemenea prin fire.

Deci fiindcă nu e cu putinţă minţii să străbată la cele spirituale înrudite cu ea fără contemplarea lucrurilor sensibile, aşezate la mijloc, iar aceasta nu se poate face fără lucrarea simţurilor care o întovărăşeşte şi care e înrudită cu lucrurile sensibile[18], pe drept cuvânt, dacă se lipeşte de înfăţişările celor văzute, socotind lucrarea simţurilor care o întovărăşeşte drept o lucrare naturală[19], cade din cele spirituale şi conforme firii, prinzându-se, aşa zicând, cu amândouă mâinile de cele corporale şi contrare firii. Purtată apoi de acestea în chip neraţional (din pricina simţirii care a biruit-o), mintea pe de o parte naşte întristarea din suflet, întrucât acesta e lovit de biciuirile dese ale conştiinţei, iar pe de alta produce plăcerea din simţire, îngrăşând-o cu născocirile mijloacelor de desfătare a trupului. Dacă însă mintea, de la prima atingere prin simţuri cu cele văzute, taie înfăţişarea acestora şi contemplă raţiunile duhovniceşti ale lucrurilor, curăţite de figurile aşezate pe ele, produce plăcerea din suflet, nemaifiind reţinută de niciunul dintre lucrurile văzute prin simţuri, şi naşte întristarea din simţire, aceasta fiind lipsită de toate lucrurile naturale sensibile. Căci acolo unde simţurile sunt cârmuite de raţiune în contemplarea celor văzute, trupul e lipsit de toată plăcerea după fire, neavând simţurile slobode şi dezlegate de lanţurile raţiunii, ca să slujească plăcerilor[19][20].

Dacă deci, precum am spus, întristarea sau durerea sufletului (căci sunt unul şi acelaşi lucru) e produsă de plăcerea din simţire, iar întristarea sau durerea simţirii, de plăcerea din suflet, pe drept cuvânt cel ce doreşte şi nădăjduieşte viaţa „păstrată în cer spre moştenire nestricăcioasă, neprihănită şi neveştejită, prin învierea din morţi a Dumnezeului şi Mântuitorului nostru Iisus Hristos” (1 Petru 1,3-4), are în suflet o veselie şi o bucurie negrăită, bucurându-se neîncetat de nădejdea bunurilor viitoare, dar în trup şi în simţire

---

[18] Mintea, îndată ce socoteşte lucrarea simţurilor ca proprie, se încâlceşte în înfăţişările lucrurilor sensibile şi născoceşte plăceri pe seama trupului, neputând străbate dincolo de natura celor văzute, fiind reţinută de legătura pătimaşă cu simţurile.

[19] Cel ce preface legile lucrurilor, prin imitare, în lege a sa este un virtuos, făcând raţională mişcarea celor lipsite de raţiune. Iar cel ce preface legea sa în legile altora, prin imitare, e un pătimaş, schimbând raţiunea în ceea ce-i lipsit de raţiune.

[19] Deci pentru Sfântul Maxim cele două plăceri, din suflet şi din simţire, nu pot fi în niciun caz împreună. Nu le poate avea cineva deodată pe amândouă. Dimpotrivă, plăcerii din suflet îi corespunde durerea din simţire şi viceversa. Omul trebuie deci să aleagă deodată cu plăcerea din una, durerea din cealaltă. În textul grec pretutindeni se vorbeşte de „simţire”. Eu am tradus uneori prin „simţuri”. E vorba de lucrarea simţurilor, de percepţie, la care se poate asocia o plăcere sau o întristare.

[20] Când stăpâneşte în noi raţiunea, aceasta chinuieşte în mod necesar trupul, care îi slujeşte în vederea virtuţii.

poartă întristarea sau ostenelile cauzate simţirii de feluritele încercări şi de durerile prilejuite de ele. Căci orice virtute este însoţită de plăcere şi de durere: durere pentru trup, care se lipseşte de simţirea dulce şi lină, şi plăcere pentru suflet, care se desfată în duh cu raţiunile curăţite de tot ce cade sub simţuri.

„Pentru această mântuire au căutat cu stăruinţă şi au cercetat cu de-amănuntul Prorocii care au prorocit despre harul cel rânduit vouă, cercetând care şi ce fel de timp este acela arătat lor de Duhul lui Hristos din ei, Care le mărturisea despre Patimile în Hristos şi despre măririle de după ele” (1 Petru 1, 10-11). *Dacă fericiţii Proroci ne-au lăsat în scris cele ce au răsunat în urechile lor de la Duhul, ca să le căutăm şi să le cercetăm, cum şi cu ce căutare şi cercetare le-au căutat şi cercetat, odată ce le-au răsunat în urechi şi au scris cele descoperite lor?*

Răspuns

Puterile de căutare şi de cercetare a lucrurilor dumnezeieşti sunt sădite în firea oamenilor, fiinţial, de către Făcător, prin însăşi aducerea ei în existenţă. Iar descoperirile lucrurilor dumnezeieşti le împărtăşeşte prin har puterea Preasfântului Duh. Dat fiind însă că cel-viclean a ţintuit în urma păcatului aceste puteri încă de la început de firea celor văzute, „şi nu mai era cine să înţeleagă şi să caute pe Dumnezeu” (Ps. 13, 2; 53, 3), întrucât toţi cei părtaşi de firea omenească îşi mărgineau puterea minţii şi a raţiunii la înfăţişarea lucrurilor sensibile şi nu mai aveau nicio înţelegere pentru cele mai presus de simţuri, pe drept cuvânt harul Preasfântului Duh a restabilit puterea celor ce n-au îmbrăţişat rătăcirea cu intenţie şi cu toată inima, dezlipind-o de cele materiale. Deci reprimind-o curăţită prin har, aceştia au căutat întâi şi au cercetat, apoi au căutat cu stăruinţă şi au cercetat cu de-amănuntul tainele dumnezeieşti prin acelaşi har al Duhului.

Fiindcă nu e îngăduit să zicem că numai harul de sine lucrează în Sfinţi cunoştinţele tainelor, fără puterile care primesc prin fire cunoştinţa[1]. Căci

[1] Nici harul dumnezeiesc nu produce iluminările cunoştinţei dacă nu e cineva în stare să primească iluminarea prin puterea naturală, nici capacitatea de primire a acestuia nu produce iluminarea cunoştinţei fără harul care să o dăruiască.

atunci socotim că sfinţii Proroci nu înţelegeau iluminările date lor de către Preasfântul Duh. Dar în acest caz cum ar mai fi adevărat cuvântul care zice: „Înţeleptul înţelege cele din gura sa” (Pilde 16, 25; Septuaginta)? Pe de altă parte, n-au primit cunoştinţa adevărată a lucrurilor nici numai căutând-o prin puterea firii, fără harul Duhului Sfânt. Căci atunci s-ar dovedi de prisos sălăşluirea Duhului în Sfinţi, neajutându-le întru nimic la descoperirea adevărului. Şi cum ar mai fi adevărat cuvântul care zice: „Toată darea cea bună şi tot darul desăvârşit de sus este, pogorând de la Părintele luminilor” (Iac. 1, 17); sau: „Fiecăruia i s-a dat arătarea Duhului spre folos; căci unuia, zice, i s-a dat prin Duhul cuvânt de înţelepciune, altuia cuvânt de cunoştinţă prin acelaşi Duh, altuia, iarăşi, credinţă, în acelaşi Duh, altuia darul tămăduirilor” ş.a.m.d. Apoi adaugă: „Toate le lucrează însă unul şi acelaşi Duh, împărţind fiecăruia îndeobşte precum voieşte” (1 Cor. 12, 7-11). Şi voieşte ceea ce este spre folos fiecăruia, ca să împlinească dorul nepătimaş al celor ce caută cele dumnezeieşti. Căci cel ce caută fără patimă cele dumnezeieşti desigur va lua ceea ce caută[2] [20]. Iar cel ce caută cu vreo patimă, nu va primi ce caută, căutând în chip rău. Căci zice: „Cereţi şi nu primiţi, fiindcă cereţi rău” (Iac. 4, 3).

Prin urmare, harul Duhului Sfânt nu lucrează înţelepciunea în Sfinţi fără mintea care să o primească; nici cunoştinţa fără raţiunea capabilă de ea; nici credinţa fără convingerea minţii şi a raţiunii despre cele viitoare şi deocamdată nearătate; nici darurile vindecărilor fără iubirea de oameni cea după fire; nici vreun altul dintre celelalte daruri fără deprinderea şi puterea capabilă de fiecare. Dar, iarăşi, nu va dobândi omul ceva din cele înşirate numai prin puterea naturală, fără puterea lui Dumnezeu, care să le dăruiască[3]...

E limpede din acestea că toţi Sfinţii, pe de-o parte, au primit de la Duhul descoperiri, pe de alta au cerut să li se lămurească raţiunile celor descoperite. De asemenea, că harul Duhului nu desfiinţează câtuşi de puţin puterea firii, ci

---

[2] Cel ce cere fără patimă, primeşte harul de a lucra prin fapte virtuţile; cel ce caută în chip nepătimaş, află adevărul din lucruri prin contemplarea naturală; iar cel ce bate în chip nepătimaş la uşa cunoştinţei, va intra neîmpiedicat la harul ascuns al teologiei mistice (cunoştinţa tainică despre Dumnezeu)[183].

[20] Cele trei trepte ale urcuşului duhovnicesc.

[3] Mintea este organul înţelepciunii; raţiunea este al cunoştinţei; încredinţarea (convingerea) amândurora, al credinţei, care e susţinută prin amândouă; iubirea naturală de oameni, al darurilor vindecărilor. Căci tot darul dumnezeiesc are în noi, ca putere sau dispoziţie, un organ corespunzător şi capabil de el. Astfel, cel ce şi-a curăţat mintea de orice nălucire sensibilă primeşte înţelepciune; cel ce şi-a făcut raţiunea stăpână peste afectele înnăscute, adică peste mânie şi poftă, primeşte cunoştinţă; cel ce are în minte şi raţiune o încredinţare neclintită cu privire la Dumnezeu, primeşte credinţa care toate le poate; iar cel ce a ajuns la iubirea naturală de oameni, după înlăturarea totală a iubirii păcătoase de sine, primeşte darurile vindecărilor.

mai degrabă, fiind slăbită prin întrebuinţarea ei într-un mod contrar firii, o face iarăşi tare prin întrebuinţarea ei într-un mod potrivit firii, înălţând-o la înţelegerea celor dumnezeieşti.

Desigur, Duhul Sfânt este cel ce caută şi cercetează în noi cunoştinţa lucrurilor. Dar nu caută pentru Sine ceea ce caută, fiindcă e Dumnezeu şi mai presus de orice cunoştinţă, ci pentru noi, cei ce avem lipsă de cunoştinţă. Precum şi Cuvântul făcându-Se trup nu săvârşeşte taina întrupării pentru Sine, ci pentru noi...

Iar „mântuirea sufletelor" este sfârşitul credinţei. Sfârşitul credinţei este descoperirea adevărată a Celui crezut. Iar descoperirea adevărată a Celui crezut este pătrunderea (perihoreza) negrăită a Celui crezut în cel ce crede, după măsura credinţei fiecăruia. Această pătrundere, la rândul ei, este întoarcerea finală a celor ce cred la principiul lor. Iar întoarcerea finală a celor credincioşi la principiul propriu este împlinirea dorinţei[6]

...Dumnezeu unindu-Se cu toţi, după calitatea dispoziţiei aflătoare în fiecare, dă fiecăruia, precum ştie El, simţirea potrivită, după cum s-a pregătit fiecare prin sine însuşi spre primirea Celui ce Se va uni cu toţi la sfârşitul veacurilor[21] [9]

Aşadar, pe cei ce caută cu stăruinţă în duh mântuirea sufletelor şi cercetează cu de-amănuntul raţiunile şi modurile duhovniceşti ale acestei mântuiri, îi povăţuieşte la înţelegere Duhul Sfânt, Care nu lasă să rămână în ei nemişcată şi nelucrătoare puterea prin care pot să caute cu stăruinţă cele dumnezeieşti.

Mai întâi El îi învaţă să „caute" omorârea voinţei din păcat sau a păcatului din (prin) voinţă şi învierea voinţei în (prin) virtute sau a virtuţii în (prin) voinţă. De asemenea, să „cerceteze" modurile de omorâre a voinţei din păcat sau a păcatului din (prin) voinţă; la fel raţiunile învierii voinţei în (prin) virtute şi a virtuţii în (prin) voinţă[10]. Căci prin aceste moduri şi raţiuni obişnuieşte să se înfăptuiască omorârea păcatului din (prin) voinţă sau a

---

[6] Se înţelege a celor ce se mişcă spre Dumnezeu.

[21] Orice făptură trebuie să ajungă la o încetare a lucrării ei naturale (Sâmbăta) şi la o sălăşluire în ea a lucrării exclusive a lui Dumnezeu. Făptura bună, prin dezvoltarea până la limita de sus a posibilităţilor sale, iar făptura rea, prin coruperea totală a puterilor ei naturale.

[9] Cuvânt tainic despre Judecata viitoare.

[10] Mai întâi cel evlavios „caută" să omoare păcatul pentru voinţă şi voinţa pentru păcat; pe urmă „cercetează" cum şi în ce chip trebuie să le mortifice pe acestea una pentru alta. După mortificarea desăvârşită a acestora una pentru alta, „caută" viaţa voinţei în virtute şi a virtuţii în voinţă; pe urmă „cercetează" cum şi în ce chip trebuie să dea viaţă fiecăreia dintre acestea în cealaltă. „Căutarea" este, ca să dăm o definiţie, dorirea unui lucru dorit, iar „cercetarea" e căutarea modului de împlinire a dorinţei după lucrul dorit.

voinţei din păcat, precum şi învierea virtuţii în (prin) voinţă sau a voinţei în (prin) virtute.

Aceasta este taina cea mare şi ascunsă. Aceasta este ţinta fericită (sfârşitul) pentru care s-au întemeiat toate. Acesta este scopul dumnezeiesc, gândit mai înainte de începutul lucrurilor, pe care, definindu-l, spunem că este ţinta finală mai înainte gândită, pentru care sunt toate, iar ea pentru niciuna. Spre această ţintă finală privind, Dumnezeu a adus la existenţă fiinţele lucrurilor. Acesta este cu adevărat sfârşitul Providenţei şi al celor providenţiale, când se vor readuna în Dumnezeu cele făcute de El. Aceasta este taina care circumscrie toate veacurile şi descoperă sfatul suprainfinit al lui Dumnezeu, Care există de infinite ori infinit înainte de veacuri. Iar vestitor (înger) al ei S-a făcut Însuşi Cuvântul fiinţial al lui Dumnezeu devenit om. Căci Acesta a dezvăluit, dacă e îngăduit să spunem, însuşi adâncul cel mai dinlăuntru al bunătăţii părinteşti şi a arătat în Sine sfârşitul pentru care au primit făpturile începutul existenţei. Fiindcă pentru Hristos sau pentru taina lui Hristos au primit toate veacurile şi cele aflătoare înlăuntrul veacurilor începutul existenţei şi sfârşitul în Hristos. Căci încă dinainte de veacuri a fost cugetată şi rânduită unirea hotarului (definitului) şi a nehotărniciei (indefinitului), a măsurii şi a lipsei de măsură, a marginii şi a nemărginirii, a Creatorului şi a creaturii, a stabilităţii şi a mişcării....

Această taină a fost cunoscută mai înainte de toate veacurile de către Tatăl, Fiul şi Sfântul Duh. De Tatăl, ca Cel care a binevoit-o, de Fiul, ca Cel care a îndeplinit-o, iar de Sfântul Duh, ca Cel care a conlucrat. Fiindcă una este cunoştinţa Tatălui şi a Fiului şi a Sfântului Duh, odată ce una este şi fiinţa şi puterea lor. Căci nu ignora Tatăl întruparea Fiului, precum nici Duhul Sfânt. Pentru că în întreg Fiul, Care împlinea taina mântuirii noastre prin întrupare, Se afla întreg Tatăl după fiinţă, nu întrupându-Se, ci binevoind să Se întrupeze Fiul; şi în întreg Fiul Se afla întreg Duhul Sfânt după fiinţă, nu întrupându-Se, ci conlucrând cu Fiul la întruparea cea negrăită, pentru noi.

Deci fie că zice cineva Hristos, fie taina lui Hristos, singură Sfânta Treime are preştiinţa ei după fiinţă; cu alte cuvinte, numai Tatăl, Fiul şi Sfântul Duh. Şi să nu se întrebe nimeni cu nedumerire cum Hristos, fiind unul din Sfânta Treime, e preştiut de ea. Căci nu ca Dumnezeu a fost Hristos preştiut, ci ca om, adică întruparea Lui cea după iconomie pentru om. Pentru că Cel ce este veşnic existent, din Cel veşnic existent mai presus de cauză şi de raţiune, niciodată nu e preştiut. Fiindcă preştiute sunt numai acelea care au un început al existenţei, fiind cauzate. Deci Hristos a fost preştiut nu ca ceea ce era după fire pentru Sine Însuşi, ci ca ceea ce S-a arătat mai pe urmă făcându-Se din iconomie pentru noi.

Căci se cădea cu adevărat ca Cel ce este după fire Făcătorul fiinţei

lucrurilor să Se facă şi Autorul îndumnezeirii după har a celor create, ca astfel Dătătorul existenţei să se arate şi ca Dăruitorul fericirii veşnice a existenţei. Deci, dat fiind că niciuna dintre făpturi nu se cunoaşte pe sine sau vreun alt lucru ca ceea ce sunt după fiinţă, pe drept cuvânt nu e făptură care să nu fie lipsită după fire şi de preştiinţa celor ce vor fi. Numai Dumnezeu, Care este mai presus de cele ce sunt, Se cunoaşte şi pe Sine ca ceea ce este după fiinţă şi le cunoaşte şi pe toate cele făcute de El mai înainte de-a fi. Ba, va dărui după har şi făpturilor cunoştinţa despre ele însele, ca şi cunoştinţa reciprocă despre ceea ce sunt după fiinţă, şi le va descoperi raţiunile lor ce se află în El în chip unitar mai înainte de facerea lor.

Dumnezeu, Care a zidit firea omenească, nu a creat împreună cu ea nici plăcerea, nici durerea din simţire (din simţuri), ci a dat minţii ei o anumită capacitate de plăcere, prin care să se poată bucura în chip tainic de El. Această capacitate (care e dorinţa naturală a minţii după Dumnezeu) lipind-o primul om de simţire îndată ce a fost creat, şi-a văzut plăcerea mişcându-se potrivnic firii, spre lucrurile sensibile, prin mijlocirea simţurilor[1]. Dar Cel ce Se îngrijeşte de mântuirea noastră a înfipt în mod providenţial în această plăcere, ca pe un mijloc de pedepsire, durerea, prin care s-a sădit în chip înţelept în firea trupului legea morţii, ca să limiteze nebunia minţii care-şi mişcă potrivnic firii dorinţa spre lucrurile sensibile[2].

Astfel, datorită plăcerii potrivnice raţiunii, care a pătruns în fire, a pătruns, ca un antidot, şi durerea conformă cu raţiunea. Aceasta e mijlocită de multe pătimiri, între care şi dintre care este şi moartea, şi are rostul să înlăture plăcerea potrivnică firii, ba chiar să o desfiinţeze cu desăvârşire, ca să se arate harul plăcerii dumnezeieşti în minte[3]. Căci toată durerea având drept cauză a naşterii sale fapta unei plăceri care îi premerge, e o datorie pe care trebuie să o plătească în chip natural, în virtutea cauzalităţii, toţi cei ce sunt părtaşi de firea omenească. Fiindcă plăcerea potrivnică firii e urmată în chip firesc de durere în

[1] Plăcerea şi durerea nu au fost create, zice, deodată cu firea trupului, ci călcarea poruncii a născocit-o pe cea dintâi, spre coruperea voinţei, iar pe a doua a adus-o ca osândă spre destrămarea firii, ca plăcerea să lucreze moartea de bunăvoie a sufletului din pricina păcatului, iar durerea să pricinuiască, prin destrămare, nimicirea formei trupului.

[2] Dumnezeu a dat, prin Providenţă, firii durerea fără voie şi moartea de pe urma ei, spre pedepsirea plăcerii de bunăvoie.

[3] Căutarea ostenelilor de bunăvoie şi suportarea celor fără de voie desfiinţează plăcerea, oprind mişcarea ei actuală. Dar nu smulg puterea ei, sălăşluită ca o lege în adâncul firii în vederea naşterii. Căci filosofia care cultivă virtutea produce nepătimirea voii, dar nu pe a firii. Iar prin nepătimirea voii se sălăşluieşte harul plăcerii dumnezeieşti în minte.

toţi cei a căror naştere a fost anticipată de legea plăcerii fără cauză. Iar fără cauză numesc plăcerea primei greşeli, întrucât nu a fost urmarea unei dureri premergătoare.

Deci după căderea toţi oamenii aveau în mod natural plăcerea ca anticipaţie a venirii lor pe lume şi niciunul nu era liber de naşterea pătimaşă prin plăcere. De aceea toţi plăteau în mod natural durerile ca pe o datorie, şi ca pe o datorie suportau moartea de pe urma lor, şi nu se afla chip de scăpare pentru cei tiranizaţi silnic de plăcerea nejustificată[4] şi stăpâniţi în mod natural de durerile justificate şi de moartea cea atotjustificată de pe urma lor[22]. Căci pentru desfiinţarea plăcerii atotnecuvenite era trebuinţă de durerile atotcuvenite de pe urma ei, care sfâşiau în chip jalnic pe om (ce-şi avea de-acum începutul facerii în stricăciunea plăcerii şi sfârşitul în stricăciunea morţii). Iar pentru îndreptarea firii ce pătimea, trebuia să se iscodească o durere şi o moarte în acelaşi timp şi necuvenită, şi necauzată; necauzată (nevinovată) prin faptul de-a nu avea plăcerea ca anticipare a naşterii, şi necuvenită prin faptul de a nu fi urmarea unei vieţi pătimaşe. Aceasta pentru ca durerea şi moartea atotnecuvenite, aşezându-se la mijloc între plăcerea necuvenită şi moartea atotcuvenită, să desfiinţeze total originea atotnecuvenită a firii din plăcere şi sfârşitul ei atotcuvenit prin moarte, cauzat de acea origine. Şi aşa să se facă neamul omenesc iarăşi liber de plăcere şi de durere, recăpătându-şi firea limpezimea de la început, nemaifiind întinată de trăsăturile care au pătruns în firea celor supuşi facerii şi stricăciunii[5].

Pentru aceasta Cuvântul lui Dumnezeu, fiind Dumnezeu desăvârşit după fire, Se face om desăvârşit, constătător din suflet mintal şi trup pătimitor după fire, asemenea nouă, afară numai de păcat, neavând câtuşi de puţin plăcerea răsărită din neascultare ca anticipaţie a naşterii Sale în timp din femeie, dar însuşindu-Şi, din iubirea de oameni, de bunăvoie, durerea de pe urma aceleia, care este sfârşitul firii[6]. Iar aceasta a făcut-o ca, suferind pe nedrept, să

---

[4] Plăcerea necuvenită este legea păcatului, care s-a zidit în fire în urma greşelii lui Adam.

[22] Se mai poate traduce: plăcerea nedreaptă şi durerea sau moartea dreaptă. Sau plăcerea necuvenită şi durerea şi moartea cuvenită.

[5] Osteneala şi moartea Domnului au fost mijlocul care a desfiinţat extremele, întrucât naşterea Lui a fost liberă de plăcere, iar moartea trupului Său dumnezeiesc, luat pentru noi, curată de viaţa pătimaşă. Răbdând pentru noi cu trupul naşterea şi moartea de bunăvoie, S-a făcut mijloc care a desfiinţat naşterea noastră din plăcere şi moartea de pe urma vieţii pătimaşe, şi ne-a mutat la o altă viaţă, liberă de început temporal şi de sfârşit, pe care nu firea, ci harul o creează.

[6] Era cu neputinţă ca firea noastră, supusă plăcerii de bunăvoie şi durerii fără de voie, să fie readusă iarăşi la viaţa de la început dacă nu Se făcea Dumnezeu om, primind de bunăvoie, pentru pedepsirea plăcerii voluntare a firii, durerea ce nu era anticipată de naşterea din plăcere. În chipul acesta a slobozit firea de osânda naşterii,

desfiinţeze obârşia noastră din plăcerea necuvenită, care ne tiraniza firea; căci moartea Domnului n-a fost o datorie plătită pentru această obârşie din plăcere, ca la ceilalţi oameni, ci mai degrabă o putere opusă acestei obârşii; de asemenea, ca să înlăture cuvenitul sfârşit al firii prin moarte, întrucât acesta[7] nu avea la El ca pricină plăcerea nelegiuită, pentru care a pătruns (acest sfârşit în fire) şi care era pedepsită prin el după dreptate[23].

Pentru că în trăsătura pătimitoare[8] stătea puterea păcatului şi a morţii, adică domnia silnică a păcatului prin plăcere şi stăpânirea morţii prin durere. Căci e vădit că în trăsătura pătimitoare a firii stă puterea plăcerii şi a durerii. Pentru că vrând să scăpăm de simţirea chinuitoare a durerii, ne luăm refugiul în plăcere, încercând să ne mângâiem firea torturată de chinurile durerii. Dar grăbindu-ne să tocim împunsăturile durerii prin plăcere, întărim şi mai mult zapisul aceleia împotriva noastră, neputând ajunge la o plăcere eliberată de durere şi de osteneli[9].

Făcutu-S-a deci Dumnezeu om cu adevărat şi a dat firii o altă obârşie pentru o a doua naştere, obârşie care o duce prin osteneală şi durere spre plăcerea vieţii viitoare[24]. Căci protopărintele Adam, călcând porunca dumnezeiască, a dat firii altă obârşie decât cea dintâi, constătătoare din plăcere, dar sfârşind în moartea prin durere; şi a născocit, la sfatul şarpelui, o plăcere ce nu era urmarea unei dureri de mai înainte, ci mai degrabă ducea la durere. Prin aceasta i-a dus, cu dreptate, pe toţi cei născuţi din el după trup, împreună cu sine, la sfârşitul morţii prin durere, datorită obârşiei lor nedrepte din plăcere. Dar tot aşa şi Domnul, făcându-Se om şi dând o altă obârşie firii, pentru o a doua naştere, din Duhul Sfânt, şi primind moartea atotcuvenită din durere a lui Adam, devenită în El atotnecuvenită, întrucât nu-Şi avea ca obârşie

---

primind o naştere ce nu-şi avea începutul în plăcere.

[7] Sfârşitul prin moarte al Domnului.

[23] Durerea şi moartea, în general, sunt un flux menit să spele începutul din păcat al firii, care întinează întreaga ei existenţă. Dar la omul de rând ele nu reuşesc să urnească acest nămol. La Iisus însă acest flux nu se izbeşte de zidul unei origini pătimaşe proprii. De aceea la El trece dincolo de persoana Sa, curăţând cu impetuozitatea lui originea de păcat a celor ce sunt copărtaşi la firea Lui omenească şi, ca urmare, înlăturând şi moartea ce rezultă din această origine.

[8] Se înţelege că trăsătura pătimitoare a firii.

[9] Cum sporim şi mai mult pedeapsa firească a durerii, silindu-ne să o alinăm prin plăcere.

[24] Precum prima obârşie, plăcerea împreunării trupeşti, mâna firea, prin perpetuarea iubirii de plăcere, spre durere, corupţie şi moarte, aşa noua obârşie, a harului, îndemnând-o la dureri şi osteneli potrivnice plăcerii, o duce spre plăcerea adevăratei vieţi.

a naşterii Sale plăcerea atotnecuvenită de pe urma neascultării protopărintelui, a adus desfiinţarea ambelor extreme: a obârşiei şi a sfârşitului făpturii omeneşti după chipul lui Adam, ca unele ce nu au fost date de la început de Dumnezeu. Şi aşa a făcut pe toţi cei renăscuţi în El duhovniceşte, liberi de vina ce apăsa asupra lor. Drept urmare, aceştia nu mai au de la Adam plăcerea naşterii, dar păstrează din pricina lui Adam durerea care lucrează în ei moartea, nu ca o datorie pentru păcat, ci ca mijloc împotriva păcatului, potrivit unei orânduiri înţelepte, dintr-o necesitate naturală[11]. Iar când moartea nu mai are plăcerea ca mamă care o naşte şi pe care trebuie să o pedepsească, se face în chip vădit pricină vieţii veşnice[25]. Astfel, precum viaţa lui Adam din plăcere s-a făcut maica morţii şi a stricăciunii, la fel moartea Domnului pentru Adam (căci El era liber de plăcerea lui Adam) se face născătoare a vieţii veşnice[26].

Păcatul, amăgind la început pe Adam, l-a înduplecat să calce porunca dumnezeiască. Prin aceasta dând fiinţă plăcerii, iar prin plăcere sălăşluindu-se pe sine în însuşi adâncul (sânul) firii, a osândit la moarte întreaga fire, împingând prin om toată firea celor create spre destrămarea prin moarte[13]. Căci aceasta a plănuit-o diavolul cel viclean, semănătorul păcatului şi tatăl răutăţii, care prin mândrie s-a înstrăinat pe sine de slava dumnezeiască, iar din invidie faţă de noi şi faţă de Dumnezeu l-a scos pe Adam din Rai: să nimicească lucrurile lui Dumnezeu şi să împrăştie cele ce au fost aduse la existenţă. Fiindcă ne pizmuieşte spurcatul nu numai pe noi, pentru slava ce-o primim de la Dumnezeu din pricina virtuţii, ci şi pe Dumnezeu pentru puterea prealăudată ce o are în ochii noştri din pricina mântuirii[14].

Deci toată firea noastră era stăpânită de moarte din pricina căderii. Iar

---

[11] Domnul, smulgând în cei născuţi în El prin harul Duhului plăcerea pornită din legea păcatului, şi prin aceasta desfiinţând naşterea după trup, le îngăduie să primească moartea, care înainte era spre osânda firii, spre osânda păcatului.

[25] „Moartea" fiind în greceşte de genul masculin (θάνατος), iar „plăcerea" de genul feminin, textul grec poate permite jocul de cuvinte: când moartea nu mai are plăcerea ca mamă, se face tată al vieţii veşnice.

[26] Viaţa lui Adam e pricină de moarte obştească. Moartea Domnului e pricină de viaţă obştească şi veşnică. Pentru că viaţa lui Adam era o falsă viaţă, o consumare a adevăratei vieţi prin viermele plăcerii. Iar moartea Domnului nu înseamnă o omorâre a vieţii, ci a viermelui care rodea sâmburele adevărat al vieţii.

[13] Diavolul, vrând să întoarcă firea celor create în nefiinţă, a luptat să-l facă pe om să calce porunca dumnezeiască.

[14] Diavolul, pizmuind pe Dumnezeu şi pe noi, şi convingând cu viclenie pe om că e pizmuit de Dumnezeu, l-a făcut să calce porunca. Pe Dumnezeu L-a pizmuit ca să nu se arate în fapt (actual) puterea Lui prealăudată, care îndumnezeieşte pe om; iar pe om, ca să nu ajungă părtaş al slavei dumnezeieşti prin virtute.

motivul stăpânirii era plăcerea, care, luându-şi începutul dintr-o neascultare, se menţinea de-a lungul întregului lanţ de naşteri naturale. Din pricina acestei plăceri a fost adusă moartea ca osândă peste fire. Dar Domnul, făcându-Se om şi neprimind ca anticipaţie a naşterii Sale după trup plăcerea necuvenită, pentru care a fost adusă peste fire osânda cuvenită a morţii, dar primind cu voia după fire moartea în trăsătura pătimitoare a firii, adică suferind-o, a răsturnat rostul (întrebuinţarea) morţii, nemaiavând aceea în El rostul de osândă a firii, ci a păcatului. Căci nu era cu putinţă ca în Cel ce nu Şi-a luat naşterea din plăcere să fie moartea osândă a firii. Drept aceea, în El a avut rostul să desfiinţeze păcatul protopărintelui, din pricina căruia stăpânea peste toată firea frica morţii.

. Căci se zice: „Şi va intra în casa furului şi în casa celui ce jură strâmb în numele Meu". Prin cele două persoane a indicat cele două lucrări generale ale amăgirii diavoleşti, care le cuprind pe toate celelalte, sau cele două moduri ale lucrărilor. Iar prin cele două case a indicat cele două dispoziţii generale ale omului, favorabile răutăcirii, care le conţin pe toate celelalte. De pildă, când cel-rău răpeşte prin vicleşugul amăgirii cunoştinţa înnăscută a firii despre Dumnezeu, atrăgând-o spre sine, e „fur", întrucât încearcă să se facă stăpân peste închinarea datorată lui Dumnezeu, sau, cu alte cuvinte, abate vederea mintală a sufletului de la raţiunile duhovniceşti din făpturi şi circumscrie puterea cugetării numai la privirea înfăţişării din afară a lucrurilor sensibile. Iar când abuzează de mişcările fireşti, atrăgând puterea de activitate a sufletului în chip sofistic spre cele contrare firii, şi prin cele părute bune ispiteşte prin plăcere dorinţa sufletului spre cele rele, „jură strâmb" pe numele Domnului, ducând sufletul amăgit spre alte lucruri decât spre cele făgăduite. Deci este „fur" fiindcă răpeşte la sine cunoştinţa firii, având drept casă dispoziţia iubitoare de neştiinţă a celor amăgiţi. Şi „jură strâmb", fiindcă înduplecă puterea de activitate a sufletului să se ostenească zadarnic cu cele contrare firii, având drept casă dispoziţia iubitoare de păcat a voii celor care îl ascultă[22].

Aşadar, diavolul este „fur" fiindcă strâmbă cunoştinţa firii[27] şi „jură strâmb" fiindcă abate puterea de activitate a firii de la săvârşirea virtuţii. Casa „furului" este dispoziţia sufletească ce stă la baza unei cunoaşteri mincinoase, iar casa „celui ce jură strâmb" este dispoziţia străbătută de necurăţia patimilor de ocară, în acestea pătrunzând cu iubire de oameni cuvântul mântuitor al lui

[22] Diavolul e „fur", fiindcă produce neştiinţa; şi „jură strâmb", fiindcă produce răutatea. El are drept „case" mintea amăgită a celui neştiutor şi aplecarea spre păcat a voii celui păcătos.

[27] Schimbă direcţia cunoaşterii naturale.

Dumnezeu, le face locaș al lui Dumnezeu prin Duhul, aducând cunoștința adevărului în locul rătăcirii și al neștiinței, și virtutea și dreptatea în locul răutății și al vicleniei. În felul acesta își face prin ele arătarea în cei drepți.

Deci prin persoane Scriptura a indicat modurile vicleniei variate a unuia și aceluiași diavol rău, iar prin „case" dispozițiile corespunzătoare cu aceste moduri, ale celor stăpâniți de diavol.

Dar „fur" mai este și cel ce folosește cuvintele dumnezeiești spre amăgirea celor ce-l ascultă, fără să fi cunoscut puterea lor prin fapte. E cel ce se îndeletnicește cu rostirea goală a lor pentru a cumpăra slavă și vânează prin cuvântul limbii lauda ascultătorilor, adică renumele de drept. Simplu vorbind, „fur" este cel a cărui viață nu corespunde cuvântului și a cărui dispoziție sufletească e în contrazicere cu limba, adică cel ce se ascunde sub bunuri străine [23]. Scriptura zice cu dreptate despre acesta: „Iar păcătosului i-a zis Dumnezeu: „Pentru ce povestești dreptățile Mele și iei asupra ta legământul Meu prin gura ta?" (Ps. 49, 17).

Și, iarăși, „fur" este cel ce acoperă cu modurile și cu moravurile văzute viclenia nevăzută a sufletului, și cu înfățișări de bunăcuviință dispoziția dinăuntru[24]. Căci precum fură cel de mai înainte prin declamarea cuvintelor cunoștinței mintea ascultătorilor, la fel fură acesta prin fățărnicia moravurilor simțirea privitorilor[25]. Către aceștia de asemenea se va zice: Rușinați-vă cei ce v-ați îmbrăcat în veșminte străine (cf. Sof. 1, 8) sau: „Domnul va descoperi chipul lor în ziua aceea" (Is. 3, 17). Dar mie îmi pare că aud în fiecare zi pe Dumnezeu zicându-mi acestea în ascunsul inimii, ca unul ce mă simt vinovat de amândouă lucrurile.

Iar „cel ce jură strâmb sau mincinos în numele Domnului" este acela care făgăduiește lui Dumnezeu o viață virtuoasă și face lucruri străine făgăduinței, iar prin neîmplinirea poruncilor calcă, ca și mine, legământul ce și l-a luat de a duce o viață evlavioasă. Scurt vorbind, cel ce jură strâmb și mincinos este acela care s-a hotărât să trăiască după voia lui Dumnezeu, dar nu s-a mortificat deplin față de viața aceasta. El a jurat lui Dumnezeu, adică a făgăduit să-și păzească cursul vieții fără de ocară în nevoințele dumnezeiești, dar nu a împlinit făgăduința, și de aceea nu e deloc vrednic de laudă[26]. „Căci lăuda-se-va, zice, tot cel ce se jură întru El" (Fs. 62, 10), adică tot cel ce

---

[23] Înțeles frumos și foarte potrivit nouă, celor ce falsificăm, de dragul slavei deșarte, podoaba virtuții și a cunoștinței.

[24] Dar „fur" este, zice, și cel ce-și dă cu prefăcătorie o înfățișare amăgitoare de om virtuos și acoperă cu arătarea din afară viclenia ascunsă a voinței.

[25] Cel ce simulează cunoștința numai prin rostire de vorbe fură mintea ascultătorilor spre slava proprie; iar cel ce face prin purtări pe virtuosul fură vederea privitorilor spre slava proprie. Amândoi, furând prin amăgire, duc la rătăcire: unul înțelegerea sufletească a ascultătorilor, celălalt, simțirea trupească a privitorilor.

[26] Ce este cel ce „jură strâmb".

făgăduieşte lui Dumnezeu viaţa sa şi împlineşte cu adevărat jurământul bunei făgăduieli prin faptele dreptăţii. Dar dacă cel ce împlineşte făgăduinţele sale va avea laudă, fiindcă a jurat lui Dumnezeu şi şi-a ţinut jurământul, vădit este că cel ce şi-a călcat legămintele sale va avea parte de mustrare şi de ocară, ca unul ce a minţit.

La acelaşi Proroc s-a scris iarăşi: «Şi a zis către mine: „Ce vezi?”. Şi am zis: „Iată văd un candelabru cu totul de aur şi o lampă (făclie) deasupra lui; şi şapte candele pe el şi şapte pâlnii la candelele de pe el. Şi doi măslini deasupra lui, unul de-a dreapta lămpii şi altul de-a stânga”» (Zah. 4, 2-3; Septuaginta). .....

Răspuns

Cuvântul prorocesc, descriind de departe, în chip simbolic, măreţia prealuminată şi suprastrălucită a Sfintei Biserici, a zugrăvit vedenia aceasta astfel, voind să arate, cred, înţelesul tainei celei noi a ei. Deci candelabrul cu totul de aur este Biserica atotlăudată a lui Dumnezeu, curată şi neîntinată, neprihănită şi nealterată, nemicşorată şi primitoare a adevăratei lumini. Căci se spune că aurul fiind inalterabil, dacă e scufundat în pământ nu se înnegreşte şi nu e ros de rugină, iar dacă-i ars nu se micşorează. Afară de aceea, el întăreşte şi înnoieşte prin forţa sa naturală puterea văzului celor ce şi-o aţintesc asupra lui. Aşa este şi Biserica atotslăvită a lui Dumnezeu, care întrece în chip real cea mai curată natură a aurului. Ea e nealterată, ca una ce nu are niciun amestec străin în învăţătura ei tainică despre Dumnezeu, mărturisită prin credinţă; e curată, întrucât străluceşte de lumina şi de slava virtuţilor; e neîntinată, nefiind pătată de nicio murdărie a patimilor; e neprihănită, ca una ce nu are atingere cu niciunul dintre duhurile rele. Trăind în împrejurările pământeşti, ea nu e înnegrită de rugina păcatului. În sfârşit, ea rămâne nemicşorată şi neîmpuţinată, deoarece, cu toate că e arsă din vreme în vreme în cuptorul prigoanelor şi încercată de răscoalele necontenite ale ereziilor, nu suferă sub povara încercărilor nicio slăbire în învăţătura sau în viaţa, în credinţa sau disciplina ei. De aceea, ea întăreşte prin har înţelegerea celor ce caută spre ea cu evlavie. Căci ea cheamă, pe de o parte, pe necredincioşi, dăruindu-le lumina cunoştinţei adevărate, pe de alta, păstrează pe cei ce contemplă cu iubire tainele ei, păzind nevătămată şi fără beteşug pupila înţelegerii lor. Iar pe cei ce au suferit vreo clătinare îi cheamă din nou şi le reface prin cuvânt de îndemn înţelegerea bolnavă.

Iar lampa de deasupra lui[7] este lumina părintească şi adevărată, care

[7] Ce înseamnă lampa candelabrului.

luminează pe tot omul ce vine în lume (1 Ioan 1, 9)[8], adică Domnul nostru Iisus Hristos. Acesta, prin primirea trupului nostru luat de la noi, S-a făcut şi S-a numit lampă, ca Cel ce e înţelepciunea şi Cuvântul cel după fire al lui Dumnezeu şi Tatăl, Care e propovăduit în Biserica lui Dumnezeu prin credinţa cea dreaptă şi e înălţat şi dezvăluit între neamuri de vieţuirea virtuoasă prin păzirea poruncilor. El luminează ca o lampă (făclie) tuturor celor din casă, adică din lumea aceasta, precum El Însuşi zice: „Nimeni nu aprinde făclie şi o pune sub obroc, ci în sfeşnic, de luminează tuturor celor din casă" (Matei 5, 15). Deci S-a numit pe Sine „făclie" pentru faptul că, fiind după fire Dumnezeu şi făcându-Se trup după iconomie, ca lumină după fiinţă e ţinut în scoica trupului în chip necircumscris prin mijlocirea sufletului ca făclie, cum e ţinut focul prin feştilă. Aceasta a înţeles-o şi marele David când a numit pe Domnul „făclie", zicând: „Legea Ta este făclie picioarelor mele şi lumină cărărilor mele" (Ps. 118, 105). Căci Mântuitorul şi Dumnezeul meu mă izbăveşte de întunericul neştiinţei şi al răutăţii. De aceea a şi fost numit de Scriptură „făclie". Căci cuvântul (grecesc) λύχνος (făclie) vine de la „a dezlega întunericul" – λύειν το νύχος (căci νύχος înseamnă „întuneric", cum zic cei ce studiază înţelesul cuvintelor). Pentru că împrăştiind, asemenea unei făclii, negura neştiinţei şi întunericul răutăţii. S-a făcut El Însuşi tuturor cale de mântuire, călăuzind prin virtute şi cunoştinţă spre Tatăl pe toţi cei ce voiesc să păşească, prin împlinirea poruncilor dumnezeieşti, pe urmele Lui, ca pe-o cale a dreptăţii. Iar candelabrul este Sfânta Biserică, pentru că în ea luminează, prin propovăduire. Cuvântul lui Dumnezeu, trimiţându-Şi razele adevărului asupra tuturor celor ce se află în această lume ca într-o casă oarecare, umplându-le înţelegerea tuturor cu cunoştinţa dumnezeiască[9].

Pe de altă parte, „obrocul" simbolizează sinagoga iudeilor, adică slujirea trupească a Legii, care acoperă prin grosimea simbolurilor literei lumina cunoştinţei adevărate a sensurilor[10]. Cuvântul (Raţiunea) nu vrea să fie ţinut câtuşi de puţin sub acest obroc, ci vrea să fie aşezat în vârful şi pe înălţimea Bisericii. Căci dacă Cuvântul[28] e ţinut sub litera Legii ca sub un obroc, îi lipseşte pe toţi de lumina veşnică, nedăruindu-le vederea duhovnicească celor

---

[8] Nu tot omul care vine în această lume e luminat numaidecât de Cuvântul, căci mulţi rămân neluminaţi şi nepărtaşi de lumina cunoştinţei. Ci e vădit că numai omul care vine prin voia sa proprie în lumea cea adevărată, adică a virtuţilor. Deci tot omul care vine cu adevărat, prin naşterea de bunăvoie, în lumea aceasta a virtuţilor, e luminat în mod sigur de Cuvântul, dobândind o deprindere neclintită în virtute şi o cunoştinţă adevărată şi fără greşeală.

[9] Cum este Dumnezeu, Cuvântul cel întrupat, şi făclie.

[10] Ce este obrocul sub care nu se cuvine să fie pusă făclia, ca să fie acoperită.

[28] Ca în multe alte locuri şi aici λόγος înseamnă şi Hristos Însuşi, dar şi cuvântul propovăduirii, sau raţiunea (sensul) ascunsă în cuvintele şi ceremoniile Legii. Mai bine zis, raţiunile sau sensurile Scripturii sunt razele Logosului dumnezeiesc.

ce nu se străduiesc să se lepede de simţirea (percepţia) înşelătoare, care nu e capabilă decât de eroare şi nu sesizează decât aspectul coruptibil al corpurilor înrudite cu ea. El vrea deci să fie pus în sfeşnic, adică în Biserică, sau în slujirea raţională în duh, ca să-i lumineze pe toţi, din toată lumea, învăţându-i să vieţuiască şi să se poarte conform cu raţiunea, şi numai atâta grijă să aibă de cele corporale, câtă e de lipsă ca să taie orice afecţiune a sufletului faţă de ele; de asemenea, ca toată străduinţa să le fie să nu dea sufletului nicio închipuire materială după ce a fost stinsă prin raţiune simţirea (percepţia simţurilor), care la început a respins raţiunea (cuvântul) şi a acceptat iraţionalitatea plăcerii ca pe un şarpe lunecos[11]. Căci cu dreptate a fost rânduită moartea împotriva simţirii, ca să nu mai poată oferi diavolului intrare spre suflet. Iar simţirea aceasta, fiind una după gen, se împarte în cinci specii, înduplecând prin percepţia fiecărui simţ sufletul amăgit să iubească cele sensibile înrudite cu acel simţ, în loc să-L iubească pe Dumnezeu[12]. De aceea, cel ce ascultă înţelepţeşte de raţiune[29] alege de bunăvoie moartea trupului înainte de moartea silnică şi fără de voie, despărţindu-şi total voinţa de simţire[30].

Dar cel ce rămâne numai la litera Scripturii are ca singură stăpânitoare peste fire simţirea (percepţia), prin care se manifestă afecţiunea sufletului faţă de trup. Căci litera, dacă nu e înţeleasă duhovniceşte, e mărginită în conţinutul ei de simţire, care nu îngăduie să străbată înţelesul celor scrise până la minte. Iar dacă litera se adresează numai simţirii, tot cel ce primeşte litera în chip iudaic, numai ca istorie, trăieşte după trup, suportând în fiecare zi prin aplecarea voii moartea păcatului, din pricina simţirii celei vii, neputând să omoare cu duhul faptele trupului, ca să trăiască viaţa cea fericită în duh. „Căci de vieţuiţi după trup, veţi muri", zice dumnezeiescul Apostol, „iară de omorâţi cu Duhul faptele trupului, veţi trăi" (Rom. 8, 13). Drept aceea, aprinzând făclia, adică raţiunea care aduce lumina cunoştinţei prin contemplaţie şi fapte, să nu o punem sub obroc, ca să nu fim osândiţi, ca unii ce mărginim la literă puterea necuprinsă de minte a înţelepciunii, ci în sfeşnic, adică în Sfânta Biserică, pe

---

[11] Prin femeie a înţeles simţirea, prin şarpe plăcerea. Căci amândouă sunt diametral opuse raţiunii.

[12] Simţirea (senzaţia) punând stăpânire peste minte o învaţă să se închine la mulţi dumnezei. Căci simţirea robindu-se prin fiecare simţ patimilor slujeşte lucrului sensibil corespunzător, ca lui Dumnezeu.

[29] În acest pasaj, raţiunea, căreia i se opune simţirea, poate fi şi Logosul divin, sau, mai bine zis, raţiunea din noi e în acelaşi raport cu Logosul ca sensurile lucrurilor cu El.

[30] Moartea simţirii e menită să mântuiască pe om de moartea firii. Moartea ca osândă a fost pricinuită de creşterea lucrării simţurilor, care l-a legat pe om de lumea văzută, despărţindu-l de Dumnezeu. Moartea simţirii e moartea omului trupesc, a omului aplecat spre cele din afară, a omului „mort" duhovniceşte, pentru a învia omul din lăuntru, omul adevărat, omul mintal, sinea omului.

culmea contemplaţiei adevărate, ca să răspândească asupra tuturor lumina dumnezeieştilor dogme.

Dar candele care ard toată viaţa în Biserică, răspândind lumina mântuirii, sunt şi treptele care susţin buna ei rânduială. De pildă, învăţătorul înţelept al dumnezeieştilor şi înaltelor dogme şi taine e o candelă care descoperă învăţături necunoscute înaintea mulţimii. Iar cel ce ascultă cu înţelegere şi pricepere înţelepciunea grăită de cei desăvârşiţi e şi el o candelă, întrucât ca ascultător cuminte păzeşte în sine lumina adevărului celor grăite[31]. Cel ce deosebeşte cu bun sfat timpurile de lucruri şi acomodează modurile de activitate cu raţiunile lucrurilor, neîngăduind să se amestece întreolaltă în chip nepotrivit, fiind un sfetnic minunat se dovedeşte şi el ca o altă candelă. Iar cel ce suportă cu cuget neclintit atacurile încercărilor fără de voie, ca fericitul Iov şi ca vitejii mucenici, este o candelă tare, păzind şi el cu răbdare bărbătească nestinsă lumina mântuirii, ca unul ce are pe Domnul tărie şi laudă (Ps. 117, 14). Cel ce cunoaşte meşteşugirile vicleanului şi nu ignoră tăbărârile războaielor nevăzute este şi el o altă candelă învăluită de lumina cunoştinţei, putând zice cu dreptate împreună cu marele Apostol: „Căci nu ne sunt necunoscute gândurile lui” (2 Cor. 2, 11). Iar cel ce duce o viaţă evlavioasă (bine-credincioasă) după porunca Domnului, îndreptând-o prin virtuţi, e o altă candelă, ca unul ce-şi adevereşte evlavia (credinţa) prin modurile purtărilor sale. În sfârşit, cel ce în aşteptarea judecăţii face din înfrânare zid ce opreşte intrarea patimilor la suflet s-a făcut o altă candelă, curăţând cu sârguinţă, prin frica de Dumnezeu, petele patimilor întipărite pe el şi făcându-şi viaţa străvezie şi luminoasă prin ştergerea întinăciunilor contrare firii[16].

Deci curăţirea celor vrednici de curăţia adusă de virtuţi o face Duhul Sfânt prin temere, evlavie şi cunoştinţă; iar iluminarea, care hărăzeşte cunoştinţa lucrurilor după raţiunile pe temeiul cărora există, o dăruieşte celor vrednici de lumină prin tărie, sfat şi înţelegere; în sfârşit, desăvârşirea o hărăzeşte celor vrednici de îndumnezeire prin înţelepciunea atotluminoasă, simplă şi întreagă, ridicându-i în mod nemijlocit şi în tot chipul spre cauza lucrurilor, atât cât e cu putinţă oamenilor, încât strălucesc în ei numai

---

[31] Nu numai cel ce învaţă e o treaptă de cinste în Biserică, ci şi cel ce ascultă cu atenţie. Ba el urmează imediat după prima treaptă a celor înţelepţi, aflându-se pe treapta înţelegerii. De altfel, adeseori cel ce învaţă simte cum îi creşte puterea cuvântului şi cum se luminează datorită ascultării înţelegătoare a celor pe care îi învaţă. Ascultarea cu înţelegere e şi ea un har, şi harurile alcătuiesc un întreg întreolaltă, ca şi cei în care se găsesc. Descoperirea adevărurilor e într-o anumită măsură rodul comuniunii dintre propovăduitor şi ascultător.

Treptele acestea sunt altele decât treptele ierarhice ale hirotoniei, încredinţate cu administrarea Tainelor. Cele două sisteme se presupun reciproc.

[16] Ce sunt candelele după alt înţeles.

însuşirile dumnezeieşti ale bunătăţii lui Dumnezeu.

„Unul de-a dreapta lămpii, iar altul de-a stânga". Prin dreapta socotesc că înţelege Prorocul partea mai duhovnicească a Scripturii, iar prin stânga, pe cea mai trupească[22]. Iar dacă stânga indică partea mai trupească a Scripturii, iar dreapta pe cea mai duhovnicească, socotesc că măslinul de-a stânga înseamnă Vechiul Testament, care se ocupă mai mult de filosofia activă, iar măslinul din dreapta, Noul Testament, care ne învaţă taina cea nouă şi naşte în fiecare dintre credincioşi deprinderea contemplativă. Căci cel dintâi oferă celor ce se îndeletnicesc cu filosofia dumnezeiască modurile virtuţii, cel de-al doilea, raţiunile cunoştinţei. Cel din urmă, răpind mintea din pâcla celor văzute, o ridică spre ceea ce e înrudit cu ea, curăţită de toată nălucirea materială, iar cel dintâi curăţă mintea de toată împătimirea după cele materiale, scoţând prin forţa bărbăţiei, ca printr-un ciocan, piroanele care ţintuiesc afecţiunea voii de trup. Cel Vechi ridică trupul străbătut de raţiune (raţionalizat) spre suflet, prin mijlocirea virtuţilor, împiedicând mintea să coboare la trup; iar Cel Nou ridică mintea aprinsă de focul dragostei spre Dumnezeu. Cel dintâi face trupul una cu mintea prin mişcarea de bunăvoie, iar al doilea face mintea una cu Dumnezeu prin deprinderea (cu lucrarea) harului. Prin aceasta mintea dobândeşte atâta asemănare cu Dumnezeu, încât din ea poate fi cunoscut Dumnezeu – Cel ce din Sine nu poate fi cunoscut de nimeni după fire – ca un original dintr-o icoană[23].

...îngâmfare (trufie), care e o patimă blestemată ce constă din împreunarea a două rele: mândria şi slava deşartă. Dintre acestea, mândria tăgăduieşte pe Cel ce e cauza virtuţii şi a firii, iar slava deşartă falsifică firea şi însăşi virtutea[38]. Căci cel mândru nu face nimic după Dumnezeu, iar cel robit de slava deşartă nu întreprinde nimic după fire. Iar din amestecarea lor se naşte îngâmfarea, care pe Dumnezeu Îl disprețuieşte, bârfind şi hulind Providenţa, iar de la fire se înstrăinează folosind toate ale firii împotriva firii şi stricând frumuseţea şi buna întocmire a firii prin reaua întrebuinţare a lor.

...trufia, care e patima urii de Dumnezeu şi de oameni. Fiindcă ea usucă

---

[22] Ce este „dreapta" şi ce este „stânga".

[23] Vechiul Testament, zice, fiind simbolul făptuirii şi al virtuţii, face trupul să consimtă cu mintea în orice mişcare. Iar noul Testament, dăruind contemplaţia şi cunoştinţa, luminează mintea, care se îndeletniceşte cu ele în chip tainic, cu darurile dumnezeieşti.

[38] Propriu mândriei este a nu recunoaşte că Dumnezeu este Făcătorul virtuţii şi al firii, precum propriu slavei deşarte este să dezbine firea pentru a o slăbi; iar trufia este fătul amândurora, fiind o deprindere păcătoasă compusă din tăgăduirea de bunăvoie a lui Dumnezeu şi din ignorarea cinstei egale a celor de aceeaşi fire.

inima necredincioşilor, veştejind cugetările evlavioase despre Dumnezeu şi raţiunile drepte despre fire...

...aceasta stârneşte mare tulburare în suflet şi umple mintea de întunericul neştiinţei.

Scurt vorbind, poporul iudeu, îngăduind prin necredinţa în Hristos, dracului trufaş să-i lege mintea, a urât deopotrivă pe Dumnezeu şi pe oameni: pe Dumnezeu, întrucât Îl pune mai prejos de plăcerea trupului, şi de aceea respinge slujirea Lui în duh; iar pe oameni, întrucât socoteşte pe cei ce nu-şi coboară neamul după trup din Iacob cu desăvârşire străini de Făcător, şi de aceea îşi închipuie că uciderile pe care le plănuieşte împotriva noastră sunt bineplăcute lui Dumnezeu. El nu ştie, pe cât se pare, în nebunia lui, că trupul şi înrudirea de neam nu pot apropia de Dumnezeu aşa de mult cum poate apropia sufletul care poartă aceeaşi pecete a credinţei ca şi celelalte suflete, şi aceeaşi aplecare lăuntrică a voii spre bine.

Acest vânt arzător (trufia) l-a stârnit Dumnezeu, adică l-a lăsat să vină, după batjocorirea lui Hristos, asupra iudeilor, care dobândiseră o dispoziţie corespunzătoare cu el, ca să se facă vădită tuturor voia lor faţă de Dumnezeu şi oameni. De aceea, împinşi de negura neştiinţei, s-au aruncat pe ei înşişi de bunăvoie în partea opusă lui Dumnezeu, nemaiavând nimic de făcut decât să se plângă şi să se înciudeze de mântuirea prin credinţă şi de slava de care s-au împărtăşit neamurile şi de pierderea drepturilor lor ce le aveau după trup. Pentru aceea zic: „Acum, Doamne, ia sufletele de la noi, că mai bine este nouă să murim decât să trăim”.

Cunoştinţa exactă a cuvintelor Duhului se descoperă numai celor vrednici de Duhul, adică numai acelora care printr-o îndelungată cultivare a virtuţilor, curăţându-şi mintea de funinginea patimilor, primesc cunoştinţa celor dumnezeieşti, care se întipăreşte şi se aşază în ei de la prima atingere, asemenea unei feţe într-o oglindă curată şi străvezie[1]. Aceia însă a căror viaţă e împunsă, ca şi a mea, de petele patimilor, de-abia pot să deducă din anumite socotinţe probabile cunoştinţa celor dumnezeieşti, fără să îndrăznească a o pătrunde şi exprima cu de-amănuntul.

.. cel ce crede că Dumnezeu a rânduit prin Lege jertfele şi sărbătorile, Sâmbetele şi lunile noi pentru dezmierdarea şi odihna trupului, cu siguranţă va cădea sub puterea patimilor şi sub ruşinea murdăriei gândurilor lor spurcate;

---

[1] Mintea curăţită până la capăt prin virtuţi învaţă să cunoască raţiunile virtuţilor, făcându-şi din cunoştinţa întipărită de ele în mod dumnezeiesc o faţă proprie. Căci prin sine mintea este fără formă şi fără trăsături, având ca formă dobândită fie cunoştinţa în duh întemeiată pe virtuţi, fie neştiinţa produsă de patimi.

acela va fi robul lumii ce se strică şi al îndeletnicirii cu gânduri trupeşti; de asemenea, al materiei şi al formei patimilor, neputând avea în cinste nimic altceva decât cele supuse stricăciunii.

..atât timp cât stăpâneşte numai latura istorică a Scripturii încă n-a încetat stăpânirea celor trecătoare şi vremelnice asupra înţelegerii.

Israel se tălmăceşte „minte văzătoare de Dumnezeu"
harul viu şi lucrător al Duhului Sfânt (căci aceasta înseamnă Moise)
ascultarea lui Dumnezeu prin împlinirea poruncilor (căci aceasta înseamnă Samuel)
De fapt Moise se tălmăceşte „apă săltătoare", iar Samuel „ascultarea lui Dumnezeu", care este credinţa adevărată şi viaţa după voia lui Dumnezeu
Iesei se tâlcuieşte „facerea lui Dumnezeu"

..nu a poruncit Dumnezeu să se cinstească Sâmbăta, începuturile lunilor şi sărbătorile fiindcă a voit să fie cinstite anumite zile de către oameni. În felul acesta i-ar fi învăţat prin porunca Legii să slujească făpturii în locul Făcătorului, făcându-i să-şi închipuie că zilele sunt venerabile prin fire şi de aceea trebuie să li se aducă închinare[41]. Dumnezeu însă a indicat simbolic că El este acela care trebuie cinstit prin zile. Căci El este Sâmbăta, ca Cel ce e repausul sufletului după ostenelile în trup şi odihna după străduinţele pentru dreptate[42] [32] El este şi Paştele, fiindcă sloboade pe cei ţinuţi în robia amară a păcatului[43]. Dar este şi Cincizecimea, ca început şi sfârşit (ţintă finală) al lucrurilor şi ca raţiune (cuvânt), întru care se cuprind toate prin fire[44]

---

[41] Priveşte cum pierde Legea pe cei ce o înţeleg trupeşte, convingându-i să slujească făpturii în locul Făcătorului şi să-şi închipuie că cele făcute pentru ei sunt prin fire vrednice de închinat, iar pe Cel pentru care au fost făcuţi ei să nu-L cunoască.

[42] Cum este Dumnezeu Însuşi Sâmbătă.

[32] Sensul acesta al Sâmbetei nu-l găsim atât de clar în *Capete gnostice.* De aici se pare că acestea sunt scrise înainte de *Răspunsuri către Talasie,* şi nu pe urmă, cum crede Hans Urs von Balthasar. În *Ambigua* se spune despre Sâmbătă ceva apropiat. Ea e „marea zi a odihnei de lucrurile dumnezeieşti, care, după Scriptura Facerii, nu are nici început, nici sfârşit, nici facere; e arătarea celor mai presus de hotar şi măsură după mişcarea celor definite prin măsură; e identitatea nesfârşită a celor necuprinse şi nescrise împrejur după câtimea celor ce pot fi cuprinse şi scrise împrejur" (P. G. 91, 392). Aşadar, Sâmbăta nu e numai ceva negativ, numai oprirea de la cele naturale, ci apariţia vieţii dumnezeieşti în om, sau, mai bine zis, chiar odihna de la cele naturale nu e decât opera lui Dumnezeu.

[43] Cum este Dumnezeu Însuşi Pascha cea tainică.

[44] Despre taina sărbătorii Cincizecimii. Aici explică tainic sensul duhovnicesc al celor indicate, înţelegând prin Cincizecime pe Dumnezeu Însuşi. Căci monada[254],

rămânând stătătoare după desfășurarea înșeptită a săptămânii, dă Cincizecimea; sau, iarăși, prin adausurile sale la ea însăși monada se face decadă, iar aceasta înmulțită cu cinci dă Cincizecimea, care astfel e începutul și sfârșitul celor ale sale (început, deoarece e mai înainte de orice cantitate, iar sfârșit, deoarece e mai presus de orice cantitate). Dar tot așa și Dumnezeu, Care a lăsat să fie închipuit de monadă prin analogie, e începutul și sfârșitul lucrurilor și rațiunea prin care există toate. E începutul, deoarece este mai înainte de toată ființa și mișcarea; sfârșitul, deoarece este mai presus de toată ființa și mișcarea; rațiunea, deoarece în calitate de cauză este Proniatorul tuturor și susține forma individuală prin care fiecare făptură rămâne în rațiunea proprie. Când deci vor ajunge la capăt timpurile și veacurile, al căror simbol este săptămâna, nu va mai fi decât singur Dumnezeu, fără mijlocirea acelora fără de care nu este nimic, adică fără locuri și timpuri, susținând El Însuși, prin unirea adevărată cu făpturile, ființa celor mântuiți, adică firea creată. Căci pe aceasta a închipuit-o prin numărul cinci nu numai din pricina simțurilor sub care cade, ci și din pricina științei universale, care constă în îmbrățișarea prin cunoștința fără greșeală a celor spirituale (inteligibile) și raționale, a ființelor sensibile, a vieţuitoarelor și a lucrurilor. Așadar, firea celor create va înceta odată de a mai sta în spațiu și de a se mai mișca în timp, ridicându-se în cei mântuiți mai presus de cele care au fost făcute pentru ea, adică de loc și de timp, prin unirea adevărată cu Dumnezeu, pentru care a fost făcută. Căci odată ce și-a făcut pe Dumnezeu Însuși, conform cu rațiunea Providenței, calitate proprie, prin decada poruncilor (arătându-și prin trăsături caracteristice împroprierea îndumnezeirii prin har), se va elibera de circumscrierea pe care i-o dă starea în spațiu și mișcarea în timp[255], primind ca pe o stare (odihnă) pururea mobilă posesiunea nemărginită a celor dumnezeiești, și ca pe o mișcare stătătoare, dorința nesăturată după ele[256].

Iar dacă ne apropiem cu înţelegerea naturală de Scriptură, nu credem că prin tăierea de dobitoace necuvântătoare şi prin stropiri de sânge Îl îndulcim pe Dumnezeu, ca să dea iertarea păcatelor ca o răsplată celor ce le aduc. Dacă am crede aceasta, ne-am închina, fără să ne dăm seama, unui dumnezeu pătimaş, care doreşte cu patimă şi cu multă sârguinţă acele lucruri pentru care socotim şi pe oamenii ce le caută cu mare poftă ca neînfrânaţi şi nestăpâniţi[46] [33]. Ci e vorba aici de jertfe duhovniceşti. Căci jertfe duhovniceşti ştim că sunt nu numai omorârea patimilor înjunghiate cu sabia Duhului, care e cuvântul lui Dumnezeu, şi deşertarea în intenţie a întregii vieţi din trup, asemenea sângelui, ci şi aducerea înţeleaptă a moravurilor şi a tuturor facultăţilor naturale lui Dumnezeu, ca ardere de tot în focul harului celui în duh, spre a le preda lui Dumnezeu[47]

..tot cel ce urăşte din pizmă şi ponegreşte cu răutate pe cel ce e mai tare în nevoinţele virtuţilor şi mai bogat în cuvântul cunoştinţei duhovniceşti este un Saul chinuit de duhul cel rău, întrucât nu suferă faima şi fericirea celui mai bun în virtute şi cunoştinţă şi se înfurie cu atât mai tare, cu cât nu-l poate ucide pe binefăcător (1 Regi 20, 30). Adeseori acesta îl repede cu ciudă chiar şi pe preaiubitul său Ionatan, adică gândul intim al conştiinţei, care mustră ura nedreaptă şi povesteşte cu respect de adevăr vredniciile celui urât. El se poartă deci întocmai ca Saul, nebunul de odinioară, către care a zis Samuel, după ce a călcat acela poruncile dumnezeieşti: „Nebuneşte ai lucrat că ai călcat porunca mea, pe care ţi-a dat-o ţie Dumnezeu" (1 Regi 13, 13). Iar Saul este, cum am spus înainte, sau Legea scrisă sau naţia iudeilor, care vieţuieşte după Legea scrisă. Căci de la amândouă acestea, care sunt împletite întreolaltă în chip pământesc, Se depărtează Duhul Domnului, adică contemplaţia şi cunoştinţa duhovnicească, în locul lui venind duhul rău (adică cugetul pământesc), care le chinuieşte cu tulburările şi frământările neîntrerupte ale celor supuse facerii şi stricăciunii, ca pe unele ce sunt posedate de boala nestatorniciei gândurilor. Căci Legea privită numai după literă şi înţeleasă material e parcă stăpânită de boala cea rea, fiind frământată de nenumărate contraziceri şi neavând nicio armonie cu ea însăşi, iar mintea iudaizantă, zăpăcită până la nebunie de învârtirea şi nestatornicia celor materiale, îşi schimbă în chip necesar şi ea

---

[46] Cel ce se bucură de jertfele sângeroase simple e un pătimaş care face pe cei ce aduc jertfe să umble în dâra patimilor. Iar cel ce cinsteşte pe cineva sincer se bucură de ceea ce se bucură şi cel cinstit de el[264].

[33] Dacă Dumnezeu S-ar bucura de jertfe de sânge, ar fi în drept să se bucure şi credinciosul de primirea jertfelor de la alţii, adică să se menţină în egoism.

[47] Scriptura socoteşte jertfe junghierea patimilor şi închinarea facultăţilor naturale lui Dumnezeu. Dintre acestea berbecul este chipul raţiunii, taurul este simbolul mâniei, iar ţapul înfăţişează pofta.

mereu dispoziția. Dar când David, adică Domnul nostru Iisus, Care e prin fire cu adevărat cântăreț, încântă prin duhul contemplației tainice Legea și pe iudeu, pe cea dintâi o face din pământească duhovnicească, iar pe cel de al doilea îl mută de la necredință la credință. Deci asemenea lui Saul, atât Legea, cât și nația iudaică pot fi și posedate, și înțelepte. Legea este posedată când e înțeleasă pământește, iar iudeul este posedat când vrea să slujească lui Dumnezeu pământește. Și, iarăși, Legea este înțeleaptă când e înțeleasă duhovnicește, iar iudeul e înțelept când a trecut de la slujirea trupească la cea duhovnicească a lui Dumnezeu.

FILOCALIA volumul IV

TALASIE LIBIANUL

Despre dragoste, înfrânare şi petrecerea cea după minte, către Pavel presbiterul

- Mintea care a dobândit dragostea duhovnicească nu cugetă despre aproapele cele ce nu se potrivesc cu dragostea.
- Cel ce binecuvântează cu gura, dar disprețuiește cu inima ascunde fățărnicia sub chipul dragostei.
- Cel ce a dobândit dragoste rabdă fără să se tulbure supărările şi suferințele ce-i vin de la duşmani.
- Dragoste adevărată a dobândit acela care nu suferă bănuieli şi vorbe împotriva aproapelui.
- Cinstit în fața lui Dumnezeu şi a oamenilor este acela care nu încearcă nimic pentru surparea dragostei.
- De dragostea nefățarnică ține cuvântul adevărat, pornit din conştiința cea bună.
- Cel ce aduce fratelui la cunoştință ocările altuia ascunde pizma sub înfățişarea bunăvoinței.
- Precum virtuțile trupeşti îşi atrag slava de la oameni, aşa cele duhovniceşti, pe cea de la Dumnezeu.
- Bărbat puternic este acela care alungă păcatul prin făptuire şi cunoştință.
- Păzeşte-te de neînfrânare şi ură, şi nu vei întâmpina piedică în vremea rugăciunii tale.
- Slava deşartă o stingi făptuind în ascuns; iar mândria o izgoneşti nedisprețuind pe nimeni.
- Sinceritatea prietenului se arată la vreme de cercare, dacă ia parte la necaz.
- Liniştea (isihia), rugăciunea, dragostea şi înfrânarea sunt o căruță cu patru roți, care suie mintea la ceruri.
- „Precum se topeşte ceara de fața focului" (Ps. 67, 2), aşa gândul necurat de frica lui Dumnezeu.
- Rabdă întâmplările de întristare şi de durere, că prin acestea te curăță purtarea de grijă (Providența) a lui Dumnezeu.

- Lucrarea proprie minţii este să se ocupe neîncetat cu cuvintele lui Dumnezeu.
- Cu măsura cu care măsori trupului tău ţi se va măsura întors din partea lui Dumnezeu.
- Virtutea şi cunoştinţa nasc nemurirea; lipsa lor e maica morţii.
- Întristarea după Dumnezeu stinge plăcerea; iar stingerea plăcerii înseamnă învierea sufletului.
- Domnul şi Dumnezeul nostru este Iisus Hristos; mintea care urmează Lui nu va rămâne în întuneric.
- Cel ce s-a slobozit de patimi a aflat har la Dumnezeu, şi cel ce s-a învrednicit de cunoştinţă, mare milă.
- Lumina sufletului este sfânta cunoştinţă, de care fiind lipsit, cel fără de minte umblă în întuneric.
- Cel ce iubeşte pe Iisus se va slobozi de păcat. Iar cel ce urmează Lui va vedea cunoştinţa adevărată.
- Mintea ce se mişcă din dreptate află adevărul. Dar cea care se mişcă din vreo patimă nu-l va afla.
- Hristos este Judecătorul viilor şi al morţilor şi Răsplătitorul faptelor fiecăruia.
- Conştiinţa este un învăţător sincer. Cine ascultă de ea petrece fără greşeală.
- Împărăţia lui Dumnezeu este bunătate şi înţelepciune. Cine le dobândeşte pe acestea vieţuieşte în ceruri.
- Om nenorocit este acela care preţuieşte prin fapte trupul mai mult decât sufletul şi lumea mai mult decât pe Dumnezeu.
- Sufletul se întăreşte prin dragoste şi înfrânare; iar mintea, prin rugăciunea curată şi vederea (contemplarea) duhovnicească.
- Auzind un cuvânt folositor, nu judeca pe cel ce-l spune, ca să nu te lipseşti de sfatul folositor.
- Socotinţa vicleană gândeşte rele şi preface vredniciile aproapelui în scăderi.
- Bănuiala rea întunecă cugetarea şi te face să vezi în loc de cale, cele alături de cale.
- Păcatele stau alături de virtuţi, şi de aceea cei răi iau virtuţile drept păcate.
- Mintea zăbovind în plăcere sau în întristare, cade repede în patima trândăviei (acediei).
- De vrei să te izbăveşti de toate patimile, apucă-te de înfrânare, de dragoste şi de rugăciune.

- Minune străină se întâmplă în cer şi pe pământ, că Dumnezeu este pe pământ, şi omul în ceruri.
- Iertarea păcatelor este slobozire de patimi. Cine n-a fost încă slobozit prin har n-a dobândit încă iertarea.
- De vrei să te izbăveşti dintr-odată de păcate, leapădă-te de iubirea de sine, maica tuturor relelor.
- Sănătatea sufletului este nepătimirea şi cunoştinţa. La ea nu poate ajunge cel ce slujeşte plăcerilor.
- Începutul relelor din suflet este iubirea de sine. Iar iubirea de sine este iubirea de trup.
- Este o ruşine pentru omul raţional să se supună părţii neraţionale şi să slujească poftelor urâte ale ei.
- Este o faptă rea a sufletului raţional să părăsească pe Ziditorul şi să se închine trupului.
- Ţi s-a poruncit să ai trupul slujitor, nu să slujeşti plăcerilor lui, împotriva firii.
- Cele mai bune arme ale celui ce se linişteşte cu răbdare sunt înfrânarea, dragostea, rugăciunea, atenţia şi citirea.
- Dracii leagă mintea de cele supuse simţurilor, prin întristări şi plăceri, pofte şi temeri.
- Frica Domnului stăpâneşte poftele, şi întristarea după Dumnezeu alungă plăcerea.
- Pofta după înţelepciune dispreţuieşte frica, şi plăcerea cunoştinţei izgoneşte întristarea.
- Pofta e oprită de înfrânare şi osteneală; şi e micşorată de linişte şi de dragostea dumnezeiască.
- Să nu înţepi pe fratele cu vorbe de ghicituri; căci nu vei răbda când vei primi cele asemenea.
- Cui i s-a dat cunoştinţă, i s-a dat lumina înţelegerii. Iar cel ce primind-o o necinsteşte va vedea întuneric.
- Cercetarea cuvintelor lui Dumnezeu îi aduce cunoştinţa de Dumnezeu celui ce o caută întru adevăr, cu evlavie şi cu dor.
- Ceea ce este lumina pentru cei ce văd şi pentru cele văzute, aceea este Dumnezeu pentru cei ce cugetă şi pentru cele cugetate.
- Libertatea spirituală (mintală) stă în izbăvirea de patimi. La ea nimeni nu ajunge fără mila lui Hristos.
- Obişnuieşte-ţi urechea să asculte des cuvinte duhovniceşti, şi mintea ta se va depărta de gândurile necurate.
- Stăpâneşte-ţi stomacul, somnul, mânia şi limba; şi nu vei lovi de

piatră piciorul tău.

- Semnul că mintea se îndeletnicește cu cele inteligibile îl avem în aceea că disprețuiește toate cele ce desfată simțirea.
- Când mintea e deschisă spre vederea celor inteligibile, are față de ele o plăcere cu anevoie de pierdut.
- Împiedică-ți mintea să se învârtească în jurul celor supuse simțurilor, ca să nu-și rodească prin ele plăceri și întristări.
- De firea părții raționale a sufletului ține să se îndeletnicească cu cunoștința lui Dumnezeu; iar de a celei pasionale, să îmbrățișeze dragostea și înfrânarea.
- Am luat putere să ne facem fii ai lui Dumnezeu. Dar nu ne vom face de nu ne vom dezbrăca de patimi.
- Asemănarea în purtare cu binele sau cu răul face sau fii ai lui Dumnezeu, sau fii ai Satanei.
- Cel ce se teme de Domnul se îngrijește de sufletul său și se izbăvește pe sine de tovărășia cea rea.
- Este cu neputință să dobândească mila lui Dumnezeu cel ce L-a părăsit pe El și slujește plăcerilor.
- Pe cei învârtoșați îi iau în primire probe înfricoșate. Căci fără dureri, nu primesc să se înmoaie.
- Bărbatul chibzuit se îngrijește de sine, și prin dureri de bunăvoie le ocolește pe cele fără voie.
- Răbdarea este iubirea de osteneală a sufletului. Iar unde este iubirea de osteneală, s-a scos afară iubirea de plăcere.
- Orice păcat se face pentru plăcere, și orice iertare vine pentru reaua pătimire și pentru întristare.
- Cel ce nu vrea să se pocăiască prin osteneli de bunăvoie cade, potrivit Providenței, în osteneli fără voie.
- Pocăința naște păzirea poruncilor; iar păzirea poruncilor aduce curăția sufletului.
- Folosește-te de trup ca de un slujitor al poruncilor, păzindu-l cu toată puterea nesupus plăcerilor și fără boală.
- Citirea și rugăciunea curăță mintea; iar dragostea și înfrânarea, partea pasională (afectivă) a sufletului.
- Sufletele pătimașe sunt apusuri spirituale, căci acestora le-a apus Soarele dreptății.
- Fiu al lui Dumnezeu este cel ce s-a făcut asemenea lui Dumnezeu, prin bunătate, înțelepciune, putere și dreptate.
- Deprinderea păcatului este boala sufletului. Iar păcatul cu lucrul este

moartea lui.

- Mintea stăpânită de patimi cugetă cele ce nu se cuvin. Iar cugetarea aceasta o fac arătată cuvintele şi faptele.

- Păcatul învechit cere nevoinţă (asceză) îndelungată. Căci obişnuinţa învârtoşată nu poate fi clintită din loc dintr-odată.

- Nevoinţa are trebuinţă de răbdare şi de îndelungă-răbdare. Căci numai prin osteneală îndelungată se izgoneşte iubirea de plăcere.

- Cel ce rabdă loviturile încercărilor fără voie se face smerit la cuget, bine nădăjduitor şi cercat.

- Răbdarea este iubirea de osteneli a sufletului. Ea constă din osteneli de bunăvoie şi din încercări fără de voie.

- Păcatul e veştejit de stăruinţa în suferinţe şi e ars deplin de răbdarea până la capăt.

- Prima lepădare este lepădarea de lucruri; a doua şi a treia, lepădarea de patimi şi de neştiinţă.

- Uşor se izbăveşte cineva, dacă vrea, de lucruri. Dar nu cu puţină osteneală, de patimile[34] faţă de ele.

- În sufletele noastre se ascund patimi foarte rele. Ele se dau însă pe faţă abia atunci când se arată lucrurile.

- Postul cumpătat, privegherea şi cântarea de psalmi fac egală starea trupului.

- Acestea trei schimbă în rău starea trupului: lipsa de regulă în hrană, schimbarea aerului şi atingerea dracilor.

- Amintirile pătimaşe sunt făcute simple[35] prin rugăciune, citire, înfrânare şi dragoste.

- Păcatul cu cugetul este reaua întrebuinţare a gândurilor; iar păcatul cu fapta este reaua întrebuinţare a lucrurilor.

- Patimile de ocară sunt lanţuri ale minţii, care o ţin în lucrurile supuse simţurilor.

- Sufletul bun face bine aproapelui. Iar de i se răspunde cu nerecunoştinţă, se poartă cu îndelungă-răbdare şi rabdă pătimind cele ce-i vin de la acela.

- Amintirea răului este o lepră a sufletului; şi i se întâmplă aceasta din necinstiri, din pagubă sau din bănuiala gândurilor.

- Sufletul bârfitor are în loc de limbă spini, căci se vatămă pe sine, pe ascultător şi uneori şi pe cel grăit de rău.

---

[34] *Filocalia greacă:* „de gândurile despre ele”.

[35] ψιλούνται se poate traduce în două feluri: 1. „sunt făcute simple”, adică se desfac de latura pătimaşă; 2. „se subţiază, se slăbesc”.

• Ura față de aproapele este moartea sufletului. Iar aceasta o are și o face sufletul bârfitorului.

• Trândăvia vine din neglijența sufletului; și e neglijent sufletul care bolește de iubirea plăcerii.

• Cel ce iubește pe Iisus se deprinde cu osteneli; iar prin stăruința în osteneli izgonește trândăvia.

• Mintea celui înfrânat este biserică a Duhului Sfânt; iar mintea lacomului este sălaș al ciorilor.

• Săturarea naște pofta după feluri multe de mâncări; iar lipsa îndulcește și pâinea simplă.

• Îndepărtează-te de cel ce viețuiește cu nepăsare, chiar dacă a dobândit nume mare la mulți.

• Câștigă-ți prieten pe bărbatul iubitor de osteneală și îl vei afla acoperământ greșelilor tale.

• În vreme de pace îți este binevoitor ca un prieten; iar în vreme de încercare te războiește ca un dușman.

• Pământul nelucrat s-a umplut de mărăcini, și sufletul nepăsător, de patimi necurate.

• Mintea chibzuită își înfrânează sufletul, își chinuiește trupul și-și strunește patimile (își stăpânește afectele).

• Cuvintele și faptele vădesc pe fățarnic și scot la arătare pe prorocul mincinos ascuns.

• Pricina gândurilor netrebnice este deprinderea rea, care se naște din slavă deșartă, din mândrie și îngâmfare. Proprii celor spuse înainte sunt fățărnicia, viclenia, uneltirea, ironia și minciuna, care e cea mai rea. Slujesc celor spuse înainte: pizma, cearta, mânia, întristarea și ținerea minte a răului.

• Mintea luminată scoate cuvinte înțelepte, și sufletul curat cultivă gânduri dumnezeiești.

• Sufletul pătimașului e fabrică de gânduri rele; și din vistieria lui scoate cele rele.

• Pricinile gândurilor bune sunt virtuțile; ale virtuților, poruncile; iar a lucrării acestora, voia liberă.

• Pricinile gândurilor rele sunt păcatele; a păcatelor, neascultarea; a neascultării, înșelăciunea simțirii; iar a înșelăciunii acesteia, negrija minții de a o păzi pe aceasta.

• Tuturor patimilor le premerge iubirea trupească de sine; iar la urma tuturor vine mândria.

• Gândului lăcomiei pântecelui îi urmează cel al curviei; gândului de slavă deșartă, cel al mândriei. Iar celelalte, în comun celor trei.

Urmează în comun celor trei: gândul întristării, gândul mâniei, al pomenirii de rău, al pizmei, al trândăviei şi celelalte.

- Precum cele ale trupului sunt simţirea şi cele supuse simţurilor, aşa cele ale sufletului sunt mintea şi cele inteligibile.
- Înrudite cu dumnezeirea sunt fiinţele cugetătoare, cunoscute numai cu mintea; iar simţirea şi cele supuse simţurilor au fost create ca să slujească minţii.
- Ţi s-a poruncit să omori faptele trupului, ca să învii prin osteneli sufletul omorât prin plăceri.
- Ţine de firea minţii să petreacă în Dumnezeu, să cugete despre El, despre purtarea Lui de grijă şi despre judecăţile Lui înfricoşate.
- Dumnezeu a zidit fiinţa raţională şi mintală în stare de-a primi duhul[36] şi cunoştinţa Lui. Iar simţirea şi cele supuse simţurilor le-a făcut spre trebuinţa ei.
- Precum slugii netrebnice îi este nebunie să se supună stăpânului bun, aşa este nebunie ca mintea raţională să se facă roabă trupului stricăcios.
- Asupreşte-ţi trupul şi roagă-te mereu; şi te vei izbăvi repede de gândurile aduse de amintire (de prejudecată).
- Îndeletniceşte-te neîncetat cu cuvinte dumnezeieşti. Căci osteneala cu ele mistuie patimile.
- Citirea, privegherea, rugăciunea şi psalmodia opresc mintea de la rătăcirea în jurul patimilor.
- Păzeşte poruncile, şi vei afla pace; iubeşte pe Dumnezeu, şi vei afla cunoştinţa.
- În osteneală, în robotire şi în sudoarea feţei ai fost osândit să mănânci pâinea cunoştinţei.
- Mintea înfumurată, purtată de duhul slavei deşarte şi al mândriei, e nour fără apă.
- E propriu slavei deşarte să-şi arate destoinicia; şi e propriu mândriei să dispreţuiască şi să se oţărască.
- Fugind de lăcomia pântecelui, păzeşte-te de dorinţa de-a plăcea oamenilor, care vrea să arate un obraz palid la vedere.
- Postul frumos este cel ce se bucură de mâncare puţină şi simplă şi nu caută să placă oamenilor.
- Când nu bei vin, să nu te saturi de apă; iar de nu, îi dai curviei aceeaşi materie.
- Mândria ne face să ne depărtăm de ajutorul dumnezeiesc, să ne

[36] *Filocalia greacă:* „toate”.

încredem în noi înşine şi să ne înălţăm împotriva oamenilor.

- Ca să înlături mândria, trebuie să te rogi cu lacrimi, să nu disprețuiești pe nimeni și să primești necazurile cele fără de voie.
- Ţine de firea minţii să nu sufere gândul ce bârfeşte în ascuns pe aproapele.
- Precum grădinarul dacă nu pliveşte buruienile îneacă legumele, aşa şi mintea dacă nu curăţă gândurile pierde ostenelile.
- Bărbat chibzuit este acela care suferă sfatul, şi mai ales pe Părintele duhovnicesc, care-l sfătuieşte.
- Cel omorât de patimi nu ascultă sfatul şi nu suferă câtuşi de puţin mustrarea şi povăţuirea duhovnicească.
- Cel ce nu primeşte sfatul nu îşi îndreaptă căile sale, ci e dus pururea spre prăpăstii şi râpe.
- Mintea care s-a tămăduit pe sine însăşi şi tămăduieşte şi pe alţii cu cele ce s-a vindecat pe sine este doctor.
- Domnul nostru Iisus Hristos a dăruit tuturor lumina, dar cei ce nu ascultă de El se întunecă pe ei înşişi.
- Precum Adam neascultând a căzut în moarte, aşa Mântuitorul ascultând a omorât moartea.
- Omoară păcatul, ca să nu învii mort şi ca să nu treci de la o moarte mică la una mare.
- Ascultarea poruncii aduce curăţia sufletului; iar curăţia sufletului aduce împărtăşirea de lumină.
- Începutul făptuirii este credinţa în Hristos; iar sfârşitul ei, dragostea lui Hristos.
- Mintea care-şi stăpâneşte patimile le stăpâneşte desigur din frică, crezând lui Dumnezeu cu privire la cele ce a nădăjduit[37] şi cu privire la cele ce i-au fost făgăduite.
- Căruia i s-a dat făgăduinţa, i se cere înfrânare. Aceasta dăinuind, naşte răbdarea, care este o deprindere mult iubitoare de osteneală.
- Semnul răbdării este dragostea de osteneli. Mintea îndrăznind spre ele, nădăjduieşte să dobândească cele făgăduite şi să scape de ameninţări.
- Aşteptarea bunurilor viitoare uneşte mintea cu cele aşteptate; iar zăbovind mintea în ele, uită de cele de faţă.
- Dumnezeu este Cel ce a făgăduit bunurile viitoare. Crezând Lui, cel înfrânat doreşte cele viitoare ca (altul) cele de faţă.
- Duhul Sfânt, aflând mintea golită de patimi, o învaţă tainic, potrivit cu puterea ei, despre toate cele nădăjduite.

---

[37] *Filocalia greacă:* „cu privire la ameninţări”.

- Sufletul primește cunoștința celor dumnezeiești pe măsura curăției minții.
- Cel ce și-a disciplinat trupul și petrece în cunoștință e curățit tot mai mult de cunoștința însăși.
- Rațiunile cu privire la Dumnezeu sunt contemplate de sfinți nu din El Însuși, ci din cele din jurul Lui.
- Tatăl e cugetat ca fără de început și ca început (principiu). Fără de început, ca nenăscut. Iar început (principiu), ca Cel ce naște și purcede pe Cei ce sunt din El după ființă și sunt în El din veșnicie, adică pe Fiul și pe Duhul Sfânt.

ISIHIE SINAITUL

Scurt cuvânt de folos sufletului și mântuitor despre trezvie și virtute

- Marele legiuitor Moise, mai bine zis Duhul Sfânt, arătând lipsa de cusur, curățenia, lărgimea cuprinzătoare și puterea înălțătoare a acestei virtuți și învățându-ne cum trebuie să o începem și să o deprindem, zice: „Ia aminte la tine, să nu fie vreun cuvânt ascuns în inima ta". Cuvânt ascuns numește arătarea, ca simplu gând, a vreunui lucru rău, urât de Dumnezeu[38]. Pe aceasta Părinții o numesc momeală (atac) aruncată în inimă de diavolul. Îndată ce aceasta se arată minții, îi urmează gândurile noastre, care intră în vorbă cu ea în chip pătimaș.
- Trezvia e calea a toată virtutea și porunca lui Dumnezeu. Ea e numită și liniștea inimii (isihia). Iar desăvârșită, până la golirea de orice nălucire, e tot ea și pază a minții.
- Așadar, un fel (mod) al trezviei e să-ți supraveghezi des fantazia[39],

[38] ἡ μονολόγιστος εμφάνεια πράγματος πονηρού e o definiție a atacului, luată de la Marcu Ascetul, „Despre Botez", *Filocalia românească,* vol. I, EIBMBOR, București, 2008, p. 359. Marcu Ascetul îi zicea μονολόγιστος pentru că apare la început ca un gând simplu, inofensiv, la care încă nu ne-am lipit cu plăcerea trezită în noi. Isihie îi zice așa pentru că e primul ce apare în noi din altă parte, căruia urmează să-i răspundă gândurile noastre.

[39] Imaginația.

adică atacul, ca, neavând fantazia la dispoziție, Satana să nu poată făuri gânduri mincinoase, pentru a le înfățișa minții spre amăgire mincinoasă.

- Altul constă în a avea pururea inima tăcând adânc și liniștită de orice gând; și să ne rugăm.
- Altul, să chemăm cu smerenie neîncetat pe Domnul Iisus Hristos în ajutor.
- Alt mod stă în a avea în suflet neîncetat amintirea morții.
- Nu se întâmplă și nu e cu putință să te împrietenești cu șarpele și să-l porți la sân, nici să dezmierzi, să slujești și să iubești în tot chipul trupul – afară de cele de trebuință și de nevoie –, și să îngrijești totdeodată de virtutea cerească. Căci șarpele mușcă pe cel ce-l îngrijește, iar trupul întinează în plăceri pe cel ce-l slujește. Când trupul greșește, să fie lovit fără cruțare ca un rob fugar, plin de must, să cunoască pe stăpânul biciului. Să nu petreacă în crâșmă; țărâna stricăcioasă, roaba și întunecata, să nu uite pe stăpâna nestricăcioasă[40]. Până la moarte să nu te încrezi în trupul tău. „Voia trupului este dușmană lui Dumnezeu" (Rom. 8, 7), căci nu se supune legii lui Dumnezeu; și „trupul poftește împotriva duhului" (Gal. 5, 17); „iar cei ce sunt în trup nu pot plăcea lui Dumnezeu" (Rom. 8, 8). Noi însă nu suntem în trup, ci în duh.
- Precum ploaia, cu cât mai multă cade pe pământ, cu atât îl înmoaie mai mult, așa și sfântul nume al lui Iisus, strigat de noi fără gânduri, cu cât îl chemăm mai des, înmoaie pământul inimii noastre și îl umple de bucurie și veselie.
- Precum copilul mic și fără răutate, văzând pe vreun făcător de năluciri, se bucură și se ia după el din nevinovăție, așa și sufletul nostru, fiind simplu și bun – căci așa a fost creat de Bunul Stăpân –, se desfată de momelile nălucirilor diavolești; și, amăgit, aleargă spre cel rău ca la cineva bun, precum aleargă porumbița spre cel ce întinde curse puilor ei. Și așa, își amestecă gândurile sale cu nălucirea momelii diavolești. Dacă întâlnește fața unei femei frumoase sau altceva oprit cu totul de poruncile lui Iisus Hristos, voiește să plănuiască ceva cu ele, ca să prefacă în faptă ceea ce i s-a arătat frumos. Și atunci, căzând la consimțire, preschimbă, prin mijlocirea trupului, în faptă nelegiuirea din cugetare, spre osânda proprie.
- Precum e cu neputință ca printr-un șanț să treacă foc și apă deodată, tot așa este cu neputință să intre în inimă păcatul, de nu va bate mai întâi în ușa inimii prin nălucirea momelii viclene.
- Întâi este momeala (atacul); al doilea, însoțirea sau amestecarea gândurilor noastre cu ale dracilor vicleni[41]; al treilea, consimțirea (învoirea)

[40] Roaba e trupul (σάρξ), stăpâna e sufletul (ψυχή).

[41] Traducere literală: „însoțirea sau gândurile noastre și ale dracilor vicleni devenite

minții de a se afla între cele două feluri de gânduri ce se sfătuiesc în chip păcătos[42]; al patrulea este fapta dinafară, sau păcatul. Dacă, prin urmare, mintea va fi atentă prin trezvie, prin împotrivire și chemarea Domnului Iisus Hristos, va pune pe fugă nălucirea momelii de la răsărirea ei, cele ce urmează din ele rămânând fără împlinire. Căci cel viclean fiind minte netrupească, nu poate amăgi altfel sufletele decât prin nălucire și gânduri. Despre momeală David zice: „În dimineți am ucis pe toți păcătoșii pământului" (Ps. 100, 10) și celelalte; iar despre consimțire, marele Moise zice: „Și nu te vei învoi cu ei".

- Mintea cu minte se încaieră la luptă în chip nevăzut; mintea drăcească, cu mintea noastră. De aceea e de trebuință să strigăm către Hristos, ca să depărteze mintea drăcească, iar biruința să ne-o dea nouă, ca un iubitor de oameni.

- Trezvia se aseamănă scării lui Iacov, deasupra căreia stă Dumnezeu și pe care umblă sfinții îngeri. Căci șterge din noi tot răul. Ea taie vorbăria, ocărârea, clevetirea și toată lista relelor văzute, neîngăduind să fie lipsită, din pricina lor, nici măcar pentru puțină vreme de dulceața proprie.

- Stăruie înlăuntrul minții, și nu vei obosi în ispite; dar dacă pleci de acolo, rabdă cele ce-ți vin asupra.

- După cum celor ce s-au hrănit fără socoteală le folosește absintul amar, așa celor cu purtări păcătoase le e de folos să pătimească rele.

- Deci de nu vrei să pătimești rele, să nu vrei nici să faci rele. Pentru că lucrul dintâi urmează fără abatere celui de al doilea. Căci ceea ce seamănă fiecare, aceea va și secera. Semănând deci cu voia cele rele, și secerându-le fără voie, suntem siliți să ne minunăm de dreptatea lui Dumnezeu.

- Mintea se orbește prin aceste trei patimi: prin iubirea de argint, prin slava deșartă și prin plăcere.

- ...nu numai nădejdea în Dumnezeu, ci și credința tare, cunoștința mai

---

amestecate". E repetată ideea din cap 45: „Și așa, mintea își amestecă gândurile sale cu nălucirea momelii diavolești". Aceasta se produce prin „îndulcirea" (ήδεται) noastră de momeală (cap 44). Îndulcirea aceasta e un clei care face să se însoțească, să se lipească, să se unească *(copulatio,* zice traducerea latinească) gândurile noastre cu gândul simplu (neîndulcit încă de aderența noastră) aruncat de Satana. Definiția momelii și ideea că transformarea ei în păcat se face prin aderarea gândurilor noastre la ea, e luată după Marcu Ascetul („Despre legea duhovnicească", 140, în *Filoc. rom.,* vol. 1, ed. cit., p. 293; „Despre Botez", în *Filoc. rom.* I, p. 543 ș.a.). Dar schema celor patru momente o găsim pentru prima dată la Isihie (momeală, însoțire, consimțire, faptă).

[42] În faza „însoțirii" (συνδυασμός) răspund numai gândurile noastre momelii; în faza consimțirii ne dăm aprobarea și noi înșine, ca subiect al gândurilor (mintea), de a lua parte la sfatul păcătos al celor două feluri de gânduri.

lăuntrică, izbăvirea de ispite, darurile harismelor, mărturisirea din inimă şi lacrimile stăruitoare le vin credincioşilor numai prin rugăciune; dar nu numai acestea, ci şi răbdarea necazurilor ce vin peste noi, iertarea sinceră a aproapelui, cunoaşterea legii duhovniceşti, aflarea dreptăţii lui Dumnezeu, cercetarea Duhului Sfânt, darea comorilor duhovniceşti şi toate câte le-a făgăduit Dumnezeu să le dea oamenilor credincioşi, atât aici, cât şi în veacul viitor. Scurt vorbind, este cu neputinţă ca sufletul să se arate după chipul lui Dumnezeu altfel decât prin darul (harisma) lui Dumnezeu şi prin credinţa omului, stăruind în minte cu multă smerenie de cuget şi cu rugăciunea ce nu se împrăştie.

- Zice gura lui Hristos, stâlpul Bisericii, marele nostru Părinte Vasile: „Mult ne ajută să nu păcătuim, nici să cădem în ziua următoare în aceleaşi greşeli, ca, după încheierea zilei, să cercetăm în conştiinţa noastră noi înşine cele ale noastre: ce am greşit şi ce am săvârşit după dreptate? Aceasta o făcea şi Iov pentru sine şi pentru copiii săi. Căci socotelile din fiecare zi luminează ceea ce se face sau e de făcut în fiecare ceas". Şi, iarăşi, tot el zice: „Măsura e lucrul cel mai bun".

- Iar altul dintre înţelepţii în cele dumnezeieşti a zis: „Începutul rodirii este floarea, şi începutul făptuirii, înfrânarea". Prin urmare, să ne înfrânăm; iar aceasta, cu măsură şi cu cântar, cum ne învaţă Părinţii. Toată ziua celor douăsprezece ceasuri să o petrecem întru păzirea minţii. Căci făcând aşa, vom putea să stingem, cu Dumnezeu, păcatul şi să-l micşorăm printr-o anumită silă. Deoarece silită este şi petrecerea virtuoasă, prin care se dă Împărăţia cerurilor.

- Cel ce nu ştie să umble pe calea duhovnicească nu poartă grijă de cugetările pătimaşe; ci toată preocuparea lui se mişcă în jurul trupului. Iar urmarea e că sau petrece în lăcomia pântecelui, în desfrânare, în întristare, în mânie şi pomenirea răului, şi prin aceasta îşi întunecă mintea, sau se dedă la o nevoinţă fără măsură şi-şi tulbură înţelegerea.

- Cel ce s-a lepădat de lucruri, de pildă de femeie, de bani şi de cele asemenea, a făcut pe omul din afară monah, dar încă nu şi pe cel dinăuntru. Dar cel ce s-a lepădat şi de înţelesurile pătimaşe ale acestora l-a făcut şi pe cel dinăuntru, care este mintea. Pe omul din afară uşor îl face cineva monah, numai să vrea; dar nu puţină luptă se cere pentru a face pe omul dinăuntru monah.

- Multe patimi sunt ascunse în sufletele noastre. Ele se dau pe faţă abia atunci când apar pricinile.

- Nu-ţi închina toată atenţia ta trupului, ci hotărăşte-i lui nevoinţă după putere. Şi toată mintea ta întoarce-o spre cele dinăuntru. Căci „nevoinţa trupească la puţin foloseşte, iar evlavia spre toate e de folos" (1 Tim. 4, 8).

- Când patimile s-au potolit, vine mândria. Iar aceasta se întâmplă fie pentru că n-au fost tăiate pricinile, fie pentru că s-au retras dracii cu viclenie.

- Smerenia şi reaua pătimire slobod pe om de tot păcatul. Cea dintâi taie patimile sufletului, cea de a doua, pe ale trupului. De aceea zice Domnul: „Fericiţi cei curaţi cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu" (Matei 5, 8), adică pe El şi vistieriile ascunse în El, când se vor curăţa pe ei prin dragoste şi înfrânare. Şi aceasta, cu atât mai mult cu cât vor întinde curăţirea.

- Domnul, vrând să arate că toată porunca trebuie împlinită, pe de altă parte că înfierea s-a dăruit oamenilor în sângele Său, zice: „Când veţi face cele poruncite vouă, ziceţi: Robi netrebnici suntem şi ceea ce am fost datori să facem, aceea am făcut" (Luca 17, 10). De aceea Împărăţia cerurilor nu este plata faptelor, ci harul Stăpânului gătit slugilor credincioase. Iar sluga nu cere slobozirea ca plată, ci mulţumeşte, ca un îndatorat, şi o primeşte după har. Hristos a murit pentru păcatele noastre, după Scripturi, şi celor ce slujesc Lui bine le dăruieşte slobozirea. Căci zice: „Bine, slugă bună şi credincioasă, peste puţine ai fost credincioasă, peste multe te voi pune; intră întru bucuria Domnului tău" (Matei 25, 23). Dar încă nu e slugă credincioasă cel ce se bazează numai pe cunoştinţă, ci cel ce crede prin ascultare lui Hristos, Care a poruncit. Căci cel ce cinsteşte pe Stăpân face cele poruncite de El. Iar greşind sau neascultând, rabdă cele ce vin asupra sa ca cele ce i se cuvin. Fiind deci iubitor de învăţătură, fă-te şi iubitor de osteneală. Căci cunoştinţa simplă îngâmfă pe om.

- E proprie stelei lumina din jurul ei; tot aşa, sunt proprii cinstitorului şi temătorului de Dumnezeu simplitatea şi smerenia. Căci nu este alt semn care să facă cunoscuţi şi să arate pe ucenicii lui Hristos, decât cugetul smerit şi înfăţişarea umilită. Aceasta o strigă toate cele patru Evanghelii. Iar cel ce nu vieţuieşte aşa, adică întru smerenie, cade din părtăşia Celui ce S-a smerit pe Sine până la cruce şi moarte, Care este şi legiuitorul cu fapta al dumnezeieştilor Evanghelii.

- Nu trebuie, fraţilor, să îmbrăţişeze somnul cel ce voieşte să rămână mereu nerănit. Ci trebuie să aleagă una din două: sau să cadă şi să se piardă după ce a fost dezbrăcat de virtuţi, sau să stea pururea cu mintea înarmată. Căci şi vrăjmaşul stă pururea cu oastea sa în linie de bătaie.

- Deci oricând şi ori de câte ori se întâmplă să se înmulţească în noi gândurile rele, să aruncăm în mijlocul lor chemarea Domnului nostru Iisus Hristos, şi le vom vedea îndată împrăştiindu-se ca fumul în văzduh, cum ne învaţă experienţa;

- Precum cărbunele naşte flacăra, tot aşa cu mult mai mult Dumnezeu,

Care locuieşte în inimă de la Botez, dacă află văzduhul cugetării noastre curat de vânturile răutăţii şi păzit de supravegherea minţii, aprinde puterea noastră de înţelegere spre contemplaţie, ca flacăra ceara.

- Trebuie să învârtim pururea în cuprinsul minţii noastre numele lui Iisus Hristos, precum se învârteşte fulgerul în văzduhul tăriei când e să înceapă ploaia. Aceasta o ştiu cu exactitate cei ce au experienţa minţii şi a războiului dinăuntru. Deci să purtăm după o ordine războiul minţii astfel: întâi atenţie; pe urmă, cunoscând că vrăjmaşul a aruncat un gând, să-l lovim în inimă cu cuvinte de mânie şi de blestem; în al treilea rând, să ne rugăm îndată împotriva lui, adunându-ne inima în chemarea lui Iisus Hristos, ca îndată să se risipească năluca drăcească, pentru ca să nu se ia mintea după nălucire, ca un prunc amăgit de oarecare făcător de năluciri (scamator).

- Precum e cu neputinţă a trăi viaţa aceasta fără a mânca şi a bea, tot aşa e cu neputinţă ca fără paza minţii şi curăţia inimii, care este şi se numeşte trezvie, să ajungă sufletul la o stare duhovnicească şi plăcută lui Dumnezeu, sau să se izbăvească de păcatul cu mintea, chiar de se sileşte cineva, de teama muncilor, să nu păcătuiască

- Vechiul Testament este chipul nevoinţei trupeşti, exterioare şi sensibile, iar Sfânta Evanghelie, care este Noul Testament, este chipul atenţiei, adică al curăţiei inimii. Şi precum Vechiul Testament n-a desăvârşit şi n-a întărit pe omul dinăuntru în cinstirea de Dumnezeu („că pe nimeni, zice Apostolul, n-a desăvârşit Legea"; Evr. 7, 19), ci a împiedicat numai păcatele groase (căci doar pentru curăţia sufletească e mai mare lucru a tăia şi gândurile de la inimă, şi amintirile rele, – ceea ce este propriu Evangheliei –, decât a împiedica scoaterea ochiului şi a dintelui aproapelui), tot aşa se poate spune şi despre dreptatea şi nevoinţa trupească, adică despre post, înfrânare, culcarea pe jos, şederea în picioare, privegherea şi celelalte, care se obişnuiesc în legătură cu trupul şi fac să se liniştească partea afectivă (pasională) a trupului de păcatul cu fapta. Cum am zis despre Vechiul Testament, bune sunt şi acestea, căci ele sunt o strunire a omului nostru din afară şi un paznic împotriva patimilor cu fapta, ba, mai mult, ele ne păzesc, sau ne împiedică şi de la păcatele cu mintea, de pildă, ne izbăvesc, cu ajutorul lui Dumnezeu, de pizmă, de mânie şi de celelalte.

- Precum nu se poate să nu taie aerul din afară cel ce umblă pe pământ, tot aşa e cu neputinţă să nu fie războită pururea inima omului de către draci sau să nu fie tulburată de ei într-ascuns, chiar dacă săvârşeşte multă nevoinţă trupească.

- Dracii ne duc pururea spre păcătuire prin nălucire şi minciună. De fapt, prin nălucirea iubirii de argint şi a câştigului l-au făcut pe ticălosul de Iuda să vândă pe Domnul şi Dumnezeul tuturor. Şi prin minciuna unei odihne

trupeşti fără preţ, a cinstei, a câştigului şi a slavei, l-au dus la spânzurătoare şi i-au pricinuit moartea veşnică. Ticăloşii l-au răsplătit cu ceea ce era contrar năzucirii sau momelii lor.

- Inima ni se acreşte de veninul gândurilor răutăţii când uitarea ne desface pentru multă vreme de atenţia şi de rugăciunea lui Iisus, din pricina negrijii noastre. Dar iarăşi ne îndulcim de simţirea şi de dulceaţa unei bucurii fericite când săvârşim cele spuse mai înainte, cu tărie, cu râvnă şi cu sârguinţă, în atelierul minţii noastre. Căci atunci râvnim să umblăm în liniştea inimii nu pentru altceva, ci pentru dulcea plăcere şi desfătare ce-o dă ea sufletului.

- Precum zăpada nu va naşte flacără, sau apa foc, sau spinul smochină, aşa nu se va libera inima niciunui om, de gânduri, de cuvinte şi de fapte drăceşti, dacă n-a curăţit cele dinăuntru, n-a unit trezvia cu rugăciunea lui Iisus, n-a ajuns la smerenie şi linişte sufletească şi nu s-a sârguit pe acest drum cu râvnă multă. Sufletul fără atenţie va fi în chip necesar sterp de tot gândul bun şi desăvârşit, ca un catâr neroditor. În el nu este înţelegerea prudenţei duhovniceşti. Căci numai dulcele şi bun nume al lui Iisus aduce cu adevărat pace sufletului şi golire de gândurile pătimaşe.

- Când sufletul e învoit cu trupul în cele rele, atunci zidesc amândouă cetate slavei deşarte, turn mândriei şi gândurilor necredincioase ce locuiesc în ele. Dar Domnul tulbură unirea lor şi o desface cu frica gheenei, silind sufletul stăpân să vorbească şi să cugete lucruri străine şi potrivnice trupului. Din această frică se naşte şi învrăjbire, deoarece cugetul trupului este vrăjmaş lui Dumnezeu şi nu vrea să se supună legii lui Dumnezeu.

- Suntem datori să mişcăm cele trei părţi ale sufletului în chip cuvenit şi potrivit cu firea, cum au fost create de Dumnezeu: Mânia, împotriva omului nostru din afară şi a şarpelui Satan. Mâniaţi-vă, zice, împotriva păcatului, adică mâniaţi-vă pe voi înşivă şi pe diavolul. „Mâniaţi-vă, ca să nu păcătuiţi împotriva lui Dumnezeu” (Ps. 4, 4). Pofta trebuie să o mişcăm spre Dumnezeu şi virtute. Iar raţiunea să o punem în fruntea acestora amândouă cu înţelepciune şi cu ştiinţă, spre a porunci, a sfătui, a pedepsi şi a stăpâni cum stăpâneşte împăratul peste robi; şi atunci, raţiunea din noi le cârmuieşte pe acestea după Dumnezeu. Iar dacă patimile se răscoală împotriva raţiunii şi vor să o conducă, să punem raţiunea peste ele. Căci zice fratele Domnului: „Dacă nu greşeşte cineva în cuvânt, acela e bărbat desăvârşit, puternic să înfrâneze şi întreg trupul” şi celelalte (Iac. 3, 2). Fiindcă, vorbind adevărat, toată nelegiuirea şi păcatul se săvârşesc prin acestea trei, precum toată virtutea şi dreptatea se susţin iarăşi prin acestea trei.

- Mintea se întunecă şi rămâne neroditoare atunci când grăieşte cuvinte lumeşti, sau când, primindu-le în cuget, stă de vorbă cu ele, sau când trupul împreună cu mintea se ocupă în deşert cu niscai lucruri supuse simţurilor, sau când monahul se dedă la deşertăciuni. Căci

atunci îndată pierde căldura, străpungerea, îndrăznirea în Dumnezeu şi cunoştinţa. Căci cu cât suntem mai atenţi la minte, ne luminăm, şi cu cât suntem mai neatenţi, ne întunecăm.

- Cel ce urmăreşte şi caută în fiecare zi pacea şi liniştea minţii, acela va dispreţui cu uşurinţă tot ce e supus simţurilor, ca să nu ostenească în deşert. Iar dacă îşi nesocoteşte conştiinţa sa, va dormi cu amar moartea uitării, pe care dumnezeiescul David se roagă să nu o doarmă (Ps. 12, 4). Căci zice şi Apostolul: „Cel ce cunoaşte binele, şi nu-l face, păcat are" (Iac. 4, 17).

- Călătorul care începe să facă o cale lungă, anevoie de umblat şi plină de necazuri, gândindu-se să nu se rătăcească la întoarcere, aşază nişte semne şi nişte ţăruşi în drumul său, ca să-i facă uşoară întoarcerea la ale sale. Iar bărbatul care călătoreşte cu trezvie îşi înseamnă cuvintele (auzite), gândindu-se şi el la acelaşi lucru.

- Domnul, când era să învie pe Lazăr din morţi, ne-a arătat, împreună cu alte bunuri, şi pe acela că trebuie să strunim prin ameninţări moliciunea şi petrecerea veselă a sufletului şi să îmbrăţişăm o vieţuire aspră, adică dosădirea de sine, ca sufletul să poată fi izbăvit de iubirea de sine, de slava deşartă şi de mândrie.

- Împotrivirea obişnuieşte să aducă la tăcere, iar chemarea (lui Iisus Hristos), să izgonească din inimă gândurile. Căci atunci când momeala ia chip în suflet prin nălucirea lucrului sensibil, de pildă când faţa celui ce ne-a supărat, sau nălucirea frumuseţii femeieşti, sau a aurului, sau a argintului, vin una câte una în cugetul nostru, îndată ni se dau pe faţă gândurile ţinerii de minte a răului, ale curviei şi ale iubirii de argint, care pricinuiesc nălucirile inimii. Şi dacă mintea noastră e încercată şi disciplinată, având deprinderea de a se observa şi de a vedea curat şi limpede nălucirile şi înşelăciunile amăgitoare ale celor răi, stinge cu uşurinţă, prin împotrivire şi prin rugăciunea lui Iisus Hristos, săgeţile aprinse ale diavolului îndată ce s-au arătat, neîngăduind fanteziei pătimaşe să se mişte deodată cu momeala şi să modeleze cu patimă gândurile noastre după forma ce ni s-a arătat, sau să stea de vorbă cu ea în chip prietenos, sau să gândească mult la ea, sau să-şi dea învoire cu ea. Căci din acestea urmează neapărat, ca nopţile zilelor, faptele rele.

- Când sufletul va fi zburat prin moarte în văzduh, având în porţile cerului pe Hristos cu sine şi pentru sine, nu se va teme nici acolo de vrăjmaşii săi, ci va grăi către ei din porţi cu îndrăznire, ca şi acum. Numai să nu slăbească până la ieşirea lui să strige către Domnul Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, ziua şi noaptea. Şi El va face izbăvirea lui degrabă, după făgăduinţa Sa nemincinoasă, pe care a spus-o despre judecătorul nedreptăţii: „Zic vouă că va face izbăvirea lor degrabă" (Luca 18, 8), şi în viaţa de acum, şi după ieşirea sufletului din trup.

- Va veni peste noi ceasul înfricoşător al morţii; va veni, şi a-l ocoli nu este cu putinţă. Fie ca Stăpânul lumii şi al văzduhului, venind atunci, să găsească fărădelegile noastre puţine şi neînsemnate, ca să nu ne vădească, adeverindu-ne, şi să plângem fără folos. „Căci sluga aceea, zice, care a cunoscut voia stăpânului său, şi n-a lucrat după voia lui ca o slugă, se va bate mult” (Luca 12, 47).

- Cu adevărat omul trebuie să se taie, prin hotărâre liberă, în două; şi trebuie să se rupă cu cea mai înţeleaptă înţelegere, precum am spus. Se cuvine cu adevărat să se facă el însuşi duşman neîmpăcat al său. Deci trebuie să avem faţă de noi înşine dispoziţia ce o are cineva faţă de un om care l-a necăjit şi nedreptăţit cumplit, ba chiar mai mult decât atât, dacă vrem să împlinim marea şi cea dintâi poruncă, adică să dobândim vieţuirea lui Hristos, fericita smerenie, felul vieţii din trup a lui Dumnezeu. De aceea zice Apostolul: „Cine mă va izbăvi de trupul morţii acesteia?” (Rom. 7, 24). Căci nu se supune legii lui Dumnezeu. Arătând apoi că a supune trupul voii lui Dumnezeu face parte din cele ce stau în puterea noastră, a zis: „Căci dacă ne-am judeca pe noi înşine, n-am fi judecaţi; dar judecându-ne Domnul, ne pedepseşte” (1 Cor. 11, 31-32).

- Începutul rodirii este floarea, iar începutul observării minţii, înfrânarea în mâncăruri şi băuturi, lepădarea şi respingerea oricărui fel de gânduri şi liniştea inimii.

- ...noi şi dracii făcători ai răutăţii săvârşim în comun amândouă felurile de păcate. Aceia dau chip păcatului în gânduri numai, sau în zugrăviri de năluciri în minte, precum voiesc. Iar noi îl săvârşim şi prin gânduri înăuntru, şi prin fapte în afară. Dracii, fiind lipsiţi de grosimea trupurilor, îşi pricinuiesc şi lor, şi nouă muncile numai prin gânduri, prin viclenie şi prin înşelăciune. Dacă n-ar fi lipsiţi, blestemaţii, de grosimea trupului, n-ar întârzia să păcătuiască şi prin fapte, păstrându-şi de-a pururi voia liberă gata de a necinsti pe Dumnezeu.

- Cele opt gânduri mai generale ale răutăţii, în care se cuprinde tot gândul şi din care se nasc toate (ca din Hera şi Zeus toţi dracii blestemaţi, cinstiţi ca zei de greci, după miturile lor), se suie toate în poarta inimii şi, aflând mintea nepăzită, intră unul câte unul la vremea sa. Apoi oricare dintre cele opt gânduri, suindu-se şi intrând în inimă, aduce cu sine un roi de alte gânduri neruşinate. Şi aşa, întunecând mintea, aţâţă trupul, îndemnându-l la săvârşirea de fapte ruşinoase.

- Deci cel ce păzeşte capul şarpelui şi prin mânioasă împotrivire se foloseşte de cuvinte curajoase, lovindu-l cu pumnul în faţă, a alungat vrăjmaşul de la sine. Căci zdrobind capul, a pus pe fugă multe gânduri rele şi fapte şi mai rele. Şi astfel cugetarea rămâne netulburată, Dumnezeu primind privegherea ei asupra gândurilor şi dăruindu-i, în

schimb, să ştie cum trebuie să biruiască pe cei ce o războiesc şi cum trebuie inima să se cureţe pe încetul de gândurile care spurcă pe omul dinăuntru. Căci zice Domnul Iisus: „Din inimă ies gândurile rele, curvie, preacurvie... şi acelea sunt care spurcă pe om" (Matei 15, 19-20).

- Orice gând este o nălucire a unui lucru sensibil, apărută în minte. Căci Asirianul fiind minte, nu poate să ne amăgească altfel decât folosindu-se de lucrurile cunoscute de noi prin simţuri şi obişnuite nouă.

- Sufletul e întunecat deopotrivă de acestea două: de vorbirile gândurilor în cugetare şi de întâlnirile şi vorbele deşarte de afară. Cei ce vor să fie feriţi de păgubirea minţii trebuie să se întristeze atât de gândurile, cât şi de oamenii cărora le place să vorbească degeaba, pentru o pricină foarte binecuvântată: ca nu cumva, întunecându-se mintea, să i se moleşească trezvia. Căci întunecându-ne din pricina uitării, ne pierdem mintea.

- Zis-a Domnul: „Învăţaţi de la Mine, că sunt blând şi smerit cu inima, şi veţi afla odihnă sufletelor voastre" (Matei 11, 29). Zis-a Domnul: „Cel ce se va smeri pe sine ca acest prunc, se va înălţa, iar cel ce se înalţă pe sine, se va smeri" (Luca 18, 14). „Învăţaţi de la Mine", zice; vezi că smerenia este învăţătură? Căci porunca Lui este viaţă veşnică, iar aceasta e smerenia. Aşadar, cel ce nu este smerit a căzut din viaţă şi în partea cea dimpotrivă se va afla.

- Dacă toată virtutea se săvârşeşte prin suflet şi trup, iar, pe de altă parte, şi sufletul, şi trupul sunt făpturi ale lui Dumnezeu, prin care, cum am zis, se împlineşte virtutea, cum nu aiurăm în chipul cel mai cumplit, fălindu-ne cu podoabele străine ale sufletului şi ale trupului, umblând adică după slava deşartă şi sprijinindu-ne de mândrie ca de un toiag de trestie? Şi cum nu ridicăm astfel împotriva capului nostru, pentru nelegiuirea şi nebunia noastră, ca tot ce poate fi mai înfricoşat, pe Dumnezeu, Care ne întrece cu măreţia Sa nemărginită? Căci „Domnul celor mândri le stă împotrivă" (Iac. 4, 6). În loc de a urma Domnului întru smerenie, ne împrietenim cu dracul trufaş, vrăjmaşul Domnului, din pricina cugetului mândru şi iubitor de slavă deşartă. Din pricina aceasta spune Apostolul: „Căci ce ai, ce n-ai luat?"; oare te-ai făcut tu pe tine însuţi? Iar dacă ai luat de la Dumnezeu trupul şi sufletul, din care, în care şi prin care se înfăptuieşte toată virtutea, „ce te lauzi ca şi când n-ai fi luat?". Căci Domnul este Cel ce ţi le dăruieşte fie acestea.

- A zis careva dintre Sfinţi: „Dacă ţii minte răul, ţine minte răul de la

draci; şi dacă duşmăneşti, duşmăneşte trupul de-a pururi. Trupul e prieten viclean, şi dacă e slujit te războieşte şi mai mult".

- Nu este venin mai tare ca veninul aspidei şi al vasiliscului, şi nu este păcat mai mare ca păcatul iubirii trupeşti de sine. Iar ca pui zburători ai iubirii trupeşti de sine îi ai pe aceştia: laudele în inimă, încântarea de sine, lăcomia pântecelui, curvia, slava deşartă, pizma şi, coroana tuturor, mândria, care ştie să cucerească nu numai pe oameni, ci şi pe îngerii din ceruri şi să-i îmbrace în întuneric în loc de lumină.

FILOTEI SINAITUL

Capete despre trezvie

- Este în noi un război al minţii, mai cumplit decât cel văzut.... toţi cei ce se luptă mintal sunt datori să culeagă cu toată silinţa puteri duhovniceşti din dumnezeieştile Scripturi şi să le pună pe minte ca nişte plasturi de însănătoşire.
- ...dacă vrem să umblăm întru filosofia cea după Hristos, întru lucrarea cugetătoare prin păzirea minţii şi cu trezvie, să începem această cale prin înfrânare de la mâncărurile cele multe, primind mâncărurile şi băuturile cu măsură, pe cât e cu putinţă. Căci trezvia poate fi numită cu dreptate atât cale ce duce la Împărăţie,... pentru că se aseamănă cu o ferestruică luminoasă, prin care Dumnezeu, plecându-Se, Se arată minţii.
- Nimic nu aduce mai multă tulburare ca vorba multă, şi nimic nu e mai rău ca vorba neînfrânată, care poate să strice starea sufletului. Căci cele ce le zidim în fiecare zi ea le surpă, şi cele ce le adunăm cu osteneală, sufletul le risipeşte prin mâncărimea de limbă. Ce e mai rău decât ea? E un rău fără frâu. Deci trebuie să-i punem hotar, să o ţinem cu sila, să o sugrumăm, ca să zic aşa, ca să slujească numai spre cele de trebuinţă. Dar cine ar putea povesti toată paguba sufletească ce poate veni de la limbă?
- Vorbirile fără rost uneori ne pricinuiesc ura celor ce ne ascultă, alteori batjocuri şi râs, defăimând aceia prostia cuvintelor. Altele, întinarea conştiinţei şi, iarăşi, altele, osânda de la Dumnezeu şi întristarea Duhului Sfânt, ceea ce este mai înfricoşător decât toate celelalte.
- Cea dintâi poartă care duce la Ierusalimul mintal (inteligibil), la atenţia minţii, este tăcerea gurii întru cunoştinţă, chiar dacă mintea încă nu s-a liniştit. A doua este înfrânarea cu măsură de la mâncăruri şi băuturi. A treia, care curăţă mintea şi trupul, este amintirea şi gândul neîncetat al morţii.

● Este un război întru ascunsul nostru, susţinut de duhurile răutăţii, care se poartă prin gânduri cu sufletul. Căci acesta fiind nevăzut, puterile acelea răuvoitoare, fiind asemenea cu fiinţa lui, se apropie de el prin războiul nevăzut. Astfel, se pot vedea între ele şi suflet: arme, rânduire de bătaie, înşelăciuni viclene, război înfricoşat, ciocniri de luptă şi biruinţe, şi înfrângeri din amândouă părţile. Numai un lucru nu îl are acest război al minţii (inteligibil), pe care-l are războiul văzut (sensibil): vremea hotărâtă a războiului. Căci războiul văzut îşi hotărăşte o vreme şi o rânduială, pe când celălalt atacă fără de veste şi, ţintind dintr-odată în cele mai dinăuntru părţi ale inimii, omoară sufletul prin păcat.

Pentru ce se porneşte împotriva noastră lupta şi bătălia aceasta? Ca să nu se facă prin noi voia lui Dumnezeu, precum ne rugăm zicând: „Facă-se în noi voia Ta". Iar aceasta stă în poruncile lui Dumnezeu. Dacă cineva şi-a întărit (şi-a fixat) cu trezvie mintea sa în Domnul împotriva amăgirii dracilor şi urmăreşte cu dinadinsul intrările lor şi împletirile ce se nasc din năluciri, va dobândi cunoştinţa lor prin experienţă. De aceea şi Domnul, îndreptându-Şi atenţia împotriva blestemaţilor draci şi văzând de mai-nainte, ca un Dumnezeu, gândurile lor, a rânduit poruncile Sale împotriva scopului lor, înfricoşând pe cei ce le vor călca.

● Zice Apostolul: „Cel ce se nevoieşte, de la toate se înfrânează" (1 Cor. 9, 25), deoarece nu e cu putinţă ca cei legaţi cu trupul acesta apăsător, care pururea pofteşte împotriva duhului, să se înarmeze, împotriva începătoriilor şi a puterilor nevăzute şi răuvoitoare, cu săturarea de mâncăruri. Căci nu este Împărăţia lui Dumnezeu mâncare şi băutură. Iar „cugetul trupului e duşmănie împotriva lui Dumnezeu; că legii lui Dumnezeu nu se supune, şi nici nu poate". Şi e vădit că de aceea nu poate, fiindcă e pământesc şi amestecat cu must, cu sânge şi cu ardere; şi atârnând pururea în jos, pururea e împătimit de cele pământeşti şi se îndulceşte cu plăcerile pierzătoare ale veacului acestuia. Căci cugetul trupului este moarte. Iar cei ce sunt în trup, lui Dumnezeu a plăcea nu pot.

● Toate poruncile dumnezeieştei Evanghelii urmăresc să îndrepte cele trei părţi ale sufletului şi să le facă sănătoase prin cele ce le poruncesc. Mai bine-zis, nu numai urmăresc, ci le şi însănătoşează cu adevărat. Deci aceste trei părţi ale sufletului le războieşte şi diavolul ziua şi noaptea. Iar dacă Satana războieşte cele trei părţi, este vădit că războieşte poruncile lui Hristos. Căci prin porunci Hristos pune legi celor trei părţi ale sufletului, adică iuţimii, poftei şi raţiunii. Priveşte: „Cel ce se mânie pe fratele său în deşert, vinovat va fi judecăţii" (Matei 5, 22), şi celelalte porunci ale Lui care urmează. Prin acestea tămăduieşte iuţimea. Iar vrăjmaşul încearcă să strice porunca aceasta şi cele în legătură cu ea înăuntru, prin gânduri de vrajbă, de pomenire a răului şi prin gânduri de pizmă. Căci ştie vrăjmaşul şi el că povăţuitoarea iuţimii este partea

rațională, și de aceea, săgetând, precum am spus, rațiunea prin gânduri de bănuieli, de pizmă, de vrajbă, de ceartă, de viclenie, de slavă deșartă, o înduplecă să-și părăsească rolul de stăpânitoare și să predea iuțimii frânele, lăsând-o fără cârmaci. Iar iuțimea, lepădând pe cârmaci, scoate prin gură, în cuvinte, cele ce i-au fost așezate mai-nainte în inimă, îngrămădite acolo prin gândurile vrăjmașului și prin nepurtarea de grijă a minții, lăsând să se vadă atunci că inima, în loc să fie plină de Duhul dumnezeiesc și de gânduri dumnezeiești, e plină de păcat, precum a zis Domnul; „Din plinătatea inimii vorbește gura" (Matei 12, 34). Căci dacă va izbuti vicleanul să scoată afară în cuvinte cele cugetate înăuntru, fratele chinuit de ură nu-i va zice fratelui numai „racca" și numai „nebun", ci de la cuvinte de batjocură va cădea adesea și la ucidere. Iar de aceasta se folosește vicleanul, fiindcă Dumnezeu a dat porunca să nu ne mâniem în deșert. Și s-ar fi putut să nu se ajungă la cuvinte de batjocură și la cele ce urmează lor, dacă îndată, de la momeală, s-ar fi alungat acelea din inimă prin rugăciune și atenția cea dinăuntru. Astfel își ajunge blestematul scopul său, dacă cele furișate de el prin gânduri în inimă găsesc pe unul care nesocotește porunca dumnezeiască.

- Dar care sunt cele rânduite pe seama părții poftitoare prin dumnezeiasca poruncă a Domnului? „Cel ce caută la femeie spre a o pofti pe ea a și curvit cu ea în inima sa" (Matei 5, 28). Văzând vicleanul și această poruncă, aruncă în om ca un fel de mreajă împotriva poruncii. Căci depărtând aceasta pe om de materia care îl aprinde, vicleanul face să nască războiul înăuntru. Și astfel se pot vedea în minte, zugrăvite de el, figuri și întipăriri curvești, și se pot auzi cuvinte care aprind spre patimă și alte lucruri pe care cei ce au cercarea minții le știu.

- Care este acum porunca ce îndeamnă partea rațională? „Iar Eu vă zic vouă să nu vă jurați nicidecum, ci să fie cuvântul vostru: da și nu" (Matei 5, 33, 37); sau: „Cel ce nu se leapădă de toate ca să-Mi urmeze Mie nu este vrednic de Mine" (Matei 10, 37-38); sau: „Intrați pe poarta cea strâmtă" (Matei 7, 13). Acestea sunt poruncile pe seama părții raționale. Deci vrăjmașul, iarăși, vrând să prindă pe generalul cel mai bun, care este rațiunea, îl scoate din minți și de la conducere prin gânduri de lăcomie a pântecelui și de nepăsare. Și râzând de el ca de un general beat, dracul se folosește, prin mânie și poftă, de voile lui ca de niște slugi ale sale. Iar aceste puteri, adică partea poftitoare și iuțimea, lăsate slobode de rațiune, se folosesc de cele cinci simțuri ale noastre, ca de niște slugi, pentru a păcătui la arătare. Acestea sunt căderile. Atunci și ochii sunt iscoditori, neavând mintea care să-i lege înăuntru, și auzul iubește să audă lucruri deșarte, și mirosul se moleșește, și gura e neînfrânată, și mâinile ating ce nu trebuie. Acestora le urmează nedreptatea în loc de dreptate, nebunia în loc de înțelepciune, necumpătarea în loc de cumpătare, robia în loc de bărbăție. Căci acestea sunt cele patru virtuți generale: dreptatea,

înţelepciunea, cumpătarea şi bărbăţia, care cârmuiesc cele trei părţi ale sufletului, însănătoşindu-le. Iar cele trei părţi bine cârmuite opresc simţurile de la cele necuvenite. Şi astfel mintea având linişte, odată ce puterile ei sunt cârmuite după Dumnezeu şi I se supun, luptă cu bărbăţie în războiul mintal (inteligibil). Dar dacă i se tulbură puterile, din neatenţie, fiind biruită de atacurile celui-viclean, calcă poruncile dumnezeieşti. Iar călcării îi urmează, în chip sigur, sau pocăinţa pe măsura ei, sau osânda în veacul ce va să vie. Bine este deci ca mintea să fie pururea trează, prin ceea ce, statornicindu-se în rânduiala ei cea după fire, se face păzitoare adevărată a poruncilor dumnezeieşti.

- Sufletul e împrejmuit şi îngrădit cu ziduri de către duhurile răutăţii şi legat cu lanţurile întunericului, neputând, din pricina întunericului din jurul său, să se roage cum vrea. Căci este legat întru ascuns, fiind orb cu ochii din lăuntru. Deci, când va începe să se roage lui Dumnezeu şi să vegheze prin rugăciune, se va izbăvi prin rugăciune de întuneric, căci altfel nu poate să se izbăvească. Atunci sufletul poate cunoaşte că înăuntru, în inimă, este o altă luptă şi o altă împotrivire ascunsă şi un alt război, al gândurilor duhurilor răutăţii. Aceasta o mărturisesc şi Sfintele Scripturi, zicând: „De se va urca duhul celui ce stăpâneşte asupra ta, să nu laşi locul tău". Iar locul minţii este statornicirea ei fermă în virtute şi trezvia. Căci este o statornicire şi în virtute, şi în păcat. Fiindcă zice: „Fericit bărbatul care n-a umblat în sfatul necredincioşilor şi în calea păcătoşilor n-a stat" (Ps. 1, 1). Iar Apostolul zice: „Staţi deci, încingându-vă mijlocul vostru întru adevăr" (Efes. 6, 14).
- Cel ce-şi răscumpără viaţa sa bine, îndeletnicindu-se cu gândul şi cu pomenirea morţii şi furându-şi cu înţelepciune mintea de la patimi, obişnuieşte să vadă îndată venirea momelilor drăceşti mai ager decât acela care s-a hotărât să petreacă fără gândul morţii. Acesta, vrând să-şi cureţe inima numai de dragul cunoştinţei şi nemântuind-o printr-un gând întristător, închipuindu-şi uneori că-şi stăpâneşte prin dibăcie toate patimile pierzătoare, este legat, fără să ştie, de cea mai rea decât toate şi cade adeseori, neavând pe Dumnezeu, în mândrie. Acesta trebuie să vegheze cu tărie ca nu cumva, înfumurându-se, să-şi piardă minţile. Căci, precum zice Pavel, sufletele care adună cunoştinţele de ici şi de colo obişnuiesc să se trufească faţă de cei pe care îi socotesc mai mici. În sufletele acestea cred că nu se află nici măcar scânteie din dragostea ziditoare. Iar cel ce cugetă cu zăbovire la moarte, văzând năvălirile dracilor mai ager decât cel ce face altfel, le aruncă izgonindu-le.
- Deci să păzim cu toată străjuirea inima noastră în tot ceasul, chiar şi în clipa cea mai mică, dinspre gândurile care întunecă oglinda sufletului, în care obişnuieşte să se întipărească şi să se zugrăvească luminos Iisus Hristos, Înţelepciunea şi Puterea lui Dumnezeu Tatăl. Şi să căutăm neîncetat în

lăuntrul inimii Împărăţia cerurilor, grăuntele de muştar, mărgăritarul şi aluatul, şi toate celelalte le vom afla în chip tainic, de ne vom curăţi ochiul minţii. De aceea Domnul nostru Iisus Hristos a zis: „Împărăţia cerurilor este în lăuntrul vostru" (Luca 17, 21), arătând dumnezeirea care se află în lăuntrul inimii.

- ...Alungă cu osteneala privegherilor plăcerile. Fii înfrânat în privinţa mâncărurilor şi băuturilor şi subţiază-ţi îndeajuns trupul, ca să-ţi faci uşor războiul inimii, ajutându-ţi prin acestea ţie, şi nu altuia. Pedepseşte-ţi sufletul cu gândul morţii, şi cu pomenirea lui Iisus Hristos adună-ţi mintea împrăştiată. Căci nopţile mintea e luminată mai mult de vederile strălucite ale lui Dumnezeu şi ale celor dumnezeieşti.
- ..să nu nesocotim nici conştiinţa, care ne grăieşte despre cele mântuitoare şi despre cele ce trebuie să le facem, care ne spune necontenit despre datoriile noastre. Mai ales dacă se întâmplă să fie curăţită prin trezvia lucrătoare şi subţire a minţii. Căci atunci obişnuieşte să scoată la arătare judecăţi chibzuite şi neîndoioase pentru curăţia ei. De aceea nu trebuie să o nesocotim; căci ea veşteşte înăuntru viaţa cea plăcută lui Dumnezeu şi mustră sufletul cu neîndurare. Iar când cugetul e pătat de păcate, ea arată calea de îndreptare a greşelii, îndemnând inima care a greşit să se pocăiască, înfăţişându-i leacul printr-o grăire cuceritoare.
- Fericitul Apostol, vasul alegerii, care grăieşte în Hristos, având o mare experienţă a războiului lăuntric şi mintal (inteligibil), care ne este nouă înşine nevăzut, scrie efesenilor: „Nu este lupta noastră împotriva trupului şi a sângelui, ci împotriva începătoriilor, a stăpâniilor, a căpeteniilor întunericului veacului acestuia, a duhurilor răutăţii care sunt în văzduhuri" (Efes. 6, 12). Iar Apostolul Petru zice: „Staţi treji, privegheaţi, că potrivnicul nostru diavolul umblă răcnind ca un leu, căutând pe cine să înghită, căruia staţi împotrivă, tari în credinţă" (1 Petru 5, 8-9). Iar Domnul nostru Iisus Hristos, vorbind despre feluritele dispoziţii ale celor ce ascultă cuvintele Evangheliei, zice: „Apoi vine diavolul şi ia cuvântul din inimă", săvârşind adică furtul prin uitarea cea rea, „ca nu cumva, crezând, să se mântuiască" (Luca 8, 12). Iar Apostolul zice iarăşi: „Căci mă veselesc întru omul dinlăuntru cu legea lui Dumnezeu, dar văd o altă lege oştindu-se împotriva legii minţii mele şi robindu-mă" (Rom. 7, 22-23). Toate acestea le-au spus pentru a ne învăţa şi a ne face cunoscută uitarea. Cunoştinţa obişnuieşte să îngâmfe, făcând pe om să-şi închipuie că e mai presus de mulţi, dacă e lipsit de învinovăţirea de sine şi de smerenie. Să cugetăm deci ca cei ce au cunoştinţa neputinţei lor, ascultând pe cel ce zice: „Fraţilor, eu nu mă socotesc încă să fi ajuns; ci una ştiu: cele dindărăt uitându-le şi spre cele dinainte întinzându-mă, la ţintă alerg, spre cununa chemării de sus a lui Hristos" (Filip. 3, 13-14). Şi iarăşi: „Eu aşa alerg, nu ca fără ţintă, şi aşa mă lupt, nu ca unul ce bat aerul cu pumnii, ci-mi supun şi-mi strunesc trupul,

ca nu cumva, vestind altora, să mă dovedesc eu însumi necercat" (1 Cor. 9, 26-27). Vezi câtă smerenie împreunată cu alergarea spre virtute? Vezi ce smerenie la Sfântul Pavel, cel atât de mare? Hristos, zice, a venit în lume să mântuiască pe păcătoşi „dintre care cel dintâi sunt eu" (1 Tim. 1, 15). Deci nu e nevoie să ne umilim, dacă ne este proprie puţinătatea firii, căci ce este mai neînsemnat ca ţărâna? Trebuie să ne aducem aminte de Dumnezeu, dacă pentru aceasta am fost făcuţi, dar să ne nevoim şi cu înfrânarea, ca să alergăm uşori întru Domnul.

- Cel ce s-a predat pe sine gândurilor rele e cu neputinţă să se cureţe de păcate după omul din afară. Şi dacă n-au fost smulse din inimă gândurile rele, nu se poate să nu fie scoase la arătare în fapte. Pricina privirii desfrânate stă în desfrânarea şi întunecarea ochiului dinăuntru. Iar pricina dorinţei de a auzi lucruri de ruşine stă în aceea că urechile sufleteşti ascultă cele ce le şoptesc împotriva noastră dracii neruşinaţi dinăuntru. Suntem datori deci în Domnul să ne curăţăm pe noi înşine înăuntru şi în afară şi să păzim fiecare simţurile noastre şi să curăţăm pe fiecare în parte de lucrările pătimaşe şi de greşeli. Şi precum înainte, când întru neştiinţa noastră petreceam în lume în deşertăciunea minţii noastre, slujeam cu toată mintea şi cu simţurile amăgirii păcatului, tot aşa trebuie acum, după ce ne-am mutat la viaţa cea după Dumnezeu, să slujim cu toată mintea şi cu simţurile Dumnezeului celui viu şi adevărat şi dreptăţii şi voii lui Dumnezeu.
- Întâi este atacul (momeala), apoi însoţirea, pe urmă consimţirea (învoirea), apoi robirea, pe urmă patima îmbibată de obişnuinţă şi continuitate. Iată biruinţa luptei duse împotriva noastră. Aşa stabilesc şi Sfinţii Părinţi.
- Atacul spun că este gândul simplu, sau chipul lucrului născut de curând în inimă, ce se arată minţii, însoţirea stă în convorbirea cu ceea ce s-a arătat, fie cu patimă, fie fără patimă. Consimţirea este învoirea bucuroasă a sufletului cu ceea ce s-a arătat. Robirea este ducerea silnică şi fără voie a inimii, sau amestecarea hotărâtă şi nimicitoare a celei mai bune stări a noastre, cu lucrul respectiv. Iar patima este ceea ce se află cuibărit de multă vreme cu împătimire în suflet. Dintre toate, cea dintâi e fără păcat; a doua, nu totdeauna; a treia, după starea celui ce luptă. Iar lupta e pricină sau de cununi, sau de pedepse.

Robirea se face în alt chip în vremea rugăciunii, şi în alt chip când nu ne rugăm. Iar patima e supusă, fără îndoială, sau pocăinţei potrivnice, sau muncilor viitoare. Prin urmare, cel ce se împotriveşte, sau nu se supune începutului, adică atacului, a tăiat dintr-odată toate relele ce urmează. Aceasta e lupta dracilor vicleni împotriva monahilor şi a celor ce nu sunt monahi. Aceasta e înfrângerea şi biruinţa, precum am zis. Şi din biruinţă vin sau

cununile, sau pedepsele pentru cei ce au greşit şi nu s-au pocăit. Să luptăm deci cu mintea împotriva lor, ca să nu aducem la fapte sensibile păcătoase voile lor rele, ci, tăind păcatul din inimă, să aflăm înăuntrul nostru Împărăţia cerurilor. Să păzim curăţia inimii noastre şi căinţa (străpungerea) statornică faţă de Dumnezeu, prin această preafrumoasă lucrare.

- Pomenirea limpede a morţii cuprinde cu adevărat multe virtuţi. Ea naşte plânsul, îndeamnă la înfrânarea de la toate, aduce aminte de gheenă, e maica rugăciunii şi a lacrimilor, păzitoarea inimii, neîmpătimirea de ţărână, ţâşnire de înţelegere şi dreaptă socoteală, ale căror roade sunt frica îndoită de Dumnezeu şi curăţirea gândurilor pătimaşe din inimă. Ea deci cuprinde multe porunci de ale Domnului. Prin ea e văzut războiul cel greu de fiecare ceas, care face grijă multora dintre luptătorii lui Hristos.
-
-

IOAN CARPATIUL

Una sută capete de mângâiere

- Luna crescând şi iarăşi scăzând, arată starea omului, care aici face cele bune, şi aici păcătuieşte, apoi se întoarce prin pocăinţă la viaţa virtuoasă. Deci nu s-a pierdut mintea celui ce a greşit, cum socotesc unii de la voi, precum nu se micşorează trupul lunii, ci lumina ei. Omul îşi recâştigă, aşadar, iarăşi strălucirea sa prin pocăinţă, precum luna, după ce s-a mistuit, se îmbracă iarăşi de la sine cu lumina.

- De se va răscula în cugetul tău roiul gândurilor urâte şi, slăbind, vei fi biruit, să ştii că te-ai despărţit pentru o vreme de harul dumnezeiesc. De aceea ai şi fost dat pe mâna căderii tale, după o dreaptă judecată. Drept aceea, luptă să nu fii lipsit niciodată de har, din nepurtarea de grijă, nici pentru o clipă. Iar de vei putea să te ridici din alunecare şi să treci peste zidul (Ps. 17, 32) gândurilor pătimaşe şi peste atacurile întinate necontenite, aduse de marea dibăcie a vrăjmaşilor, să nu uiţi de darul dat ţie de sus. Căci zice Apostolul: „Nu eu, ci harul lui Dumnezeu, care e cu mine” (1 Cor. 15, 10), a lucrat o astfel de biruinţă, şi m-a ridicat din gândurile întinate ce s-au sculat asupra mea, şi m-a izbăvit de bărbatul nedrept (Ps. 17, 52), adică de diavolul, şi de omul cel vechi. Pentru aceasta, uşurat de aripa Duhului şi slobozit de povara trupului, am putut zbura deasupra dracilor ce umblă să vâneze şi să prindă mintea omenească prin patima plăcerii, pe care i-o arată, atrăgând-o cu sila spre ea.

- Dracii cei vicleni înviorează, înnoiesc, înalţă şi înmulţesc în noi patimile spurcate. Iar meditările cuvântului dumnezeiesc, şi mai ales cele ce se fac cu vărsare de lacrimi, omoară patimile şi le risipesc, chiar dacă sunt vechi,

şi fac să înceteze treptat lucrările lor păcătoase, stricătoare de suflet şi de trup. Numai noi să nu ne lenevim de a stărui pe lângă Domnul prin rugăciune şi prin nădejde neslăbită şi neînfricată.

- Dracii, care urăsc sufletele noastre, dau unora în gând să ne aducă oarecare laude reci, apoi ne îndeamnă să le îmbrăţişăm plini de bucurie. Dacă prin aceasta ne vom umfla prin înalta părere de noi înşine şi vom face loc în noi slavei deşarte, nu vor pregeta vrăjmaşii să ne robească.

- Primeşte mai bine pe cel ce te batjocoreşte decât pe cel ce te laudă, de care s-a scris că nu se deosebeşte întru nimic de cel ce blestemă.

- Când, sârguindu-te pentru virtutea postirii, nu o poţi dobândi din pricina neputinţei, şi cu inima zdrobită te întorci cu mulţumire către Purtătorul de grijă şi Judecătorul tuturor, însuşi faptul de a mulţumi milostivirii lui Dumnezeu ţi se va pune în socoteală, numai să te arăţi pururea umilit înaintea Domnului şi să nu te înalţi faţă de niciun om.

- „Bucurie mare, zice, vă vestesc vouă, care va fi pentru tot poporul” (Luca 2, 10), nu numai pentru o parte a poporului; şi „tot pământul să se închine şi să cânte Ţie” (Ps. 65, 3), nu numai o parte a lui. Iar a cânta nu este propriu celor ce se roagă cerând (implorând tânguitor) ceva, ci celor ce se veselesc. Dacă este aşa, să nu ne descurajăm, ci să străbatem viaţa de aici cu voioşie, cugetând la bucuria şi la veselia aceea care este de la El. Dar veselia să o amestecăm cu frica dumnezeiască, precum zice: „Bucuraţi-vă întru Domnul, cu cutremur” (Ps. 9, 2).

- Când, urând patimile, suntem tulburaţi şi mai tare de gândurile neruşinate ale dracilor, să ne sprijinim şi mai mult pe credinţa în Domnul şi să ne facem şi mai întărită nădejdea în bunurile veşnice făgăduite, de care se silesc vrăjmaşii să ne lipsească şi să ne înstrăineze, din pizmă. Căci dacă n-ar fi foarte mari acele bunuri, n-ar arde dracii de o atât de mare pizmă împotriva noastră şi nu ne-ar săgeta aşa de des cu gânduri întinate, crezând că îşi vor sătura furia lor şi ne vor împinge la deznădejde prin supărarea multă şi cu anevoie de purtat.

- Unii spun că făptuirea este cunoştinţa cea mai adevărată. Drept aceea, siliţi-vă să vă arătaţi credinţa şi cunoştinţa mai mult prin fapte. Căci cel ce se mândreşte numai cu cunoştinţa va auzi: „Pe Dumnezeu mărturisesc că Îl ştiu, dar prin fapte Îl tăgăduiesc” (Tit 1, 16).

- Dracii se silesc să spurce pe nevoitor, prin năluciri ruşinoase şi prin scurgerea sămânţei, cele mai adeseori în vremea praznicelor şi a sfintelor slujbe, şi mai ales când vrea cineva să se apropie de Masa cea de taină. Dar nici prin aceasta nu vor răni sau slăbi pe cel obişnuit să poarte toate cu răbdare şi cu vitejie. „Deci să nu se laude împotriva noastră cei strâmbi ca cei drepţi” (3 Regi 20, 11).

- Vrăjmaşii se răzbună pe purtarea şi râvna ta, pălmuindu-ţi sufletul cu încercări felurite şi negrăite. Dar din necazurile multe şi nespuse ţi se împleteşte cununa; şi „întru neputinţe se desăvârşeşte puterea lui Hristos" (2 Cor. 12, 9); şi în stările triste ale sufletului obişnuieşte să înflorească harul Duhului. „Că a răsărit celor drepţi lumina în întuneric" (Ps. 96, 12). Să ţinem numai îndrăznirea şi lauda nădejdii tare până la sfârşit.

- Nimic nu obişnuieşte să piardă aşa de mult virtutea ca luarea ei în râs, batjocura şi vorbăria deşartă. Dar, iarăşi, nimic nu înnoieşte aşa de mult sufletul învechit şi nu îl face să se apropie de Dumnezeu, ca frica de Dumnezeu, atenţia cea bună, cugetarea neîncetată la cuvintele lui Dumnezeu, înarmarea cu rugăciunea şi urmărirea câştigului din privegheri.

- Multă destoinicie şi mult folos câştigă sufletul dacă rabdă cu tărie orice necaz, fie că vine de la oameni, fie de la draci, şi dacă ştie că suntem datori să purtăm ostenelile şi să nu învinuim pe nimeni decât pe noi înşine. Căci cel ce învinuieşte pe altul pentru necazurile sale a alunecat din dreapta judecată a ceea ce se cuvine.

- Se întâmplă uneori ca, înmulţindu-se ispitele, omul să se depărteze de la scaunul de-a dreapta, chiar dacă e sârguitor, adică să iasă din rânduiala lui, „toată înţelepciunea şi tot meşteşugul lui fiind înghiţit", cum zice Scriptura (Ps. 106, 27). Aceasta, ca să nu ne încredem în noi înşine şi să nu se laude Israel, zicând: „Mâna mea m-a izbăvit pe mine". Dar nădăjduieşte că vei fi aşezat iarăşi în starea frumoasă de mai înainte, fiind alungat şi căzând de la tine cel-viclean, prin porunca dumnezeiască. Căci acesta ne aţâţă să privim şi să auzim toate cu patimă şi ne împinge spre păcat, învăluindu-ne mintea ca într-o ceaţă groasă, el face şi trupul să simtă o greutate şi o povară negrăită. Iar raţiunea cea firească, ce e simplă şi neprefăcută, asemenea copiilor de curând născuţi, o face complicată şi foarte expertă în tot felul de păcate, otrăvind-o şi scoţând-o din firea ei prin aplecarea în două părţi.

- Mare lucru este omul care creşte în lăuntru şi sporeşte în virtuţi. Dar această fiinţă mare se teme de păcat ca elefantul de şoarece, „ca nu cumva, după ce a vestit altora, el însuşi să ajungă de lepădat" (1 Cor. 9, 27).

- Nu numai aproape de sfârşitul lumii va grăi diavolul cuvinte împotriva Celui Preaînalt, cum zice Domnul, ci şi acum se întâmplă uneori că trimite prin gândurile noastre huliri grele către cer şi grăieşte ocări împotriva Celui Preaînalt, a făpturilor Lui şi a Sfintelor lui Hristos Taine. Dar noi, stând pe piatra cunoştinţei, nu ne tulburăm de acestea, nici nu ne minunăm de îndrăzneala blestematului, ci, stăruind în credinţă şi în rugăciune fierbinte şi împărtăşindu-ne de ajutorul de sus, izgonim pe vrăjmaş.

- Pătimirile trupului şi ale sufletului vor înceta, cum vei vedea,

cu vremea şi cu voia lui Dumnezeu, chiar dacă au crescut mult. Dar mila lui Hristos nu va înceta niciodată. Căci „mila Domnului din veacul acesta şi până în veacul viitor va fi peste cei ce se tem de El” (Ps. 102, 17)

- Socoteşte că-ţi porunceşti să nu mănânci peşte, şi vei vedea după aceasta că vrăjmaşul te împinge neîncetat spre poftirea peştelui, iar tu de asemenea tinzi cu patimă spre înfruptarea cu lucrul neîngăduit, ca să înţelegi cele ce s-au întâmplat lui Adam ca tip. Căci auzind acela: Numai din acest lucru să nu mănânci, mai ales spre acest lucru oprit a alergat cu multă poftă.

- Cei ce se roagă mai stăruitor, aceia sunt mai tulburaţi de ispite înfricoşate şi sălbatice.

- Odată zice Domnul că „Tatăl va da cele bune celor care cer de la Dânsul” (Matei 7, 11); altădată, că „va da Duhul Sfânt celor ce se roagă” (Luca 11, 13). Prin aceste cuvinte înţelegem că cei ce se roagă lui Dumnezeu, dacă se întăresc în acest cuget, vor primi nu numai iertare de păcate, ci şi daruri cereşti. Căci aceste bunuri le făgăduieşte Domnul nu celor drepţi, ci celor păcătoşi: „Căci dacă voi, zice, răi fiind, ştiţi să daţi daruri bune copiilor voştri, cu cât mai vârtos Tatăl vostru cel ceresc va da celor ce cer de la El” (Matei 7, 11), pe Duhul Sfânt? Cere, aşadar, fără preget şi cu cuget neîndoios, şi vei lua cele mari şi mai presus de vrednicie, chiar dacă eşti neînsemnat în vieţuirea virtuoasă şi foarte neputincios.

- Dar va zice cineva, dintre cei robiţi lăcomiei de mâncare, că: eu mănânc foarte mult şi, fiindcă cheltuiesc mult, sunt silit să mă încurc în nenumărate treburi ale vieţii. Dar şi acesta să privească la chiţii cei mari, care pasc în Oceanul Atlantic, cum sunt hrăniţi de Dumnezeu din belşug şi niciodată nu ştiu ce-i foamea. Căci fiecare din ei înghite atâta hrană, cât nu poate cheltui zilnic nicio cetate cu mulţi locuitori. „Toate, zice, către Tine aşteaptă să le dai lor hrană la bună vreme” (Ps. 103, 28). Prin urmare, Dumnezeu este Cel ce hrăneşte şi pe cel ce mănâncă mult, şi pe cel ce mănâncă puţin. Auzind acestea, lasă-te întreg în seama lui Dumnezeu şi a credinţei şi tu, cel ce ai un pântece larg şi încăpător, lepădând orice fel de împrăştiere lumească şi cugetul mult îngrijat, şi „nu fi necredincios, ci credincios” (Ioan 20, 27).

- Vrăjmaşul stă la pândă ca un leu în culcuşul său şi ne întinde pe ascuns curse şi laţuri de gânduri necurate şi necredincioase. Dar şi noi, dacă nu dormim, putem să-i punem curse şi laţuri încă mai mari şi mai înfricoşate. Căci rugăciunea, cântarea, privegherea, smerenia, slujirea aproapelui, mila, mulţumirea şi ascultarea cuvintelor dumnezeieşti i se fac vrăjmaşului curse, laţuri, frânghii şi gropi în care cade.

- Nu numai cu limba este furat Domnul spre mântuire, precum a făcut tâlharul care a strigat de pe cruce, ci şi cu gândul. „Căci zicea în sine cea cu scurgere de sânge: De mă voi atinge chiar şi numai de marginea hainelor Lui,

mă voi mântui" (Matei 9, 21); iar sluga lui Avraam grăia lui Dumnezeu despre Reveca în gând (Fac. 24, 14).

- Aproape că păcatul însuşi împinge pe cel ce se căieşte spre Dumnezeu, dându-i un fel de simţire a duhorii, a poverii şi a nebuniei lui. Dar pe cel ce nu vrea să se aplece spre pocăinţă, nu-l împinge spre Dumnezeu, ci, ţinându-l mai degrabă în puterea sa, îl leagă cu lanţuri de nedezlegat, făcând mai tari şi mai năprasnice poftele pierzaniei.

- Se întâmplă uneori, la vreun ospăţ, că sare înainte gândul slavei deşarte, vrând să vorbească fără vreme. Dar gândurile îngereşti se vor împotrivi, cerându-ţi să înăbuşi gândul iubitor de vorbărie şi nelalocul lui. Dacă deci nu-l vei înăbuşi prin tăcerea cea bună, ci-l vei lăsa să iasă afară, după ce te vei fi umplut de fumul mândriei, vei plăti gloaba, fiind predat de judecată fie unui păcat mare, fie unor dureri grele trupeşti, fie loviturilor îndesate ale fraţilor, fie osândei din veacul viitor. Căci şi pentru cuvântul fără rost şi iubitor de slavă deşartă vom da socoteală, din pricina lipsei de disciplină a limbii. De aceea, trebuie să ne păzim limba cu trezvie.

- Nu îngădui celor ce slujesc beţiei şi robesc meselor fără rânduială să fie cu îndrăzneală faţă de tine; nici celor ce vor să-ţi grăiască neruşinat, chiar dacă ar fi cu părul alb, sau chiar dacă ar avea ani mulţi în viaţa monahală, ca nu cumva să te acopere cu putreziciunea, cum zice Scriptura, şi să fii dus împreună cu cei necuraţi şi netăiaţi împrejur la inimă.

- Nu degeaba s-a scris că ziceau unii între ei: „Sculaţi-vă şi să mergem la poporul cel întărit întru nădejde şi liniştit" (Jud. 18, 9); sau, iarăşi: „Veniţi să ne suim şi să vorbim cu ei cu limbă de gând (inteligibilă) vicleană, şi-i vom întoarce pe ei de la adevăr spre noi". Căci cumpliţii draci obişnuiesc în toată vremea vieţii să-şi ascută sulişele ispitelor împotriva celor ce şi-au ales viaţa de linişte. Şi mai furios luptă ei împotriva celor mai cuvioşi şi mai cinstitori de Dumnezeu, împingându-i spre păcatul cu fapta prin războaie greu de răbdat, doar vor putea astfel să-i desfacă pe cei războiţi de credinţa în Hristos, de rugăciune şi de buna nădejde. „Dar noi, cum zice David, nu ne vom depărta de la Tine (Ps. 79, 19), până ce nu Te vei milostivi spre noi şi nu se vor depărta de la noi cei ce vor să ne înghită pe noi; nu ne vom depărta de la Tine până ce nu vei porunci să fugă de la noi cei ce ne ispitesc pe noi şi nu vom fi făcuţi iarăşi vii prin răbdare şi prin nepătimire fermă". Căci mijloc de ispitire este viaţa omului şi adeseori ni se găteşte, de către conducătorul luptei[43], vreme rânduită spre a cădea sub picioarele celor de alt neam. Dar e propriu sufletului mare şi viteaz să nu deznădăjduiască în nenorociri.

[43] αγωνοθέτης – Dumnezeu.

- Dacă deci n-ai primit darul înfrânării, cunoaşte că Domnul vrea să te asculte prin rugăciune şi nădejde când te rogi. Deci, cunoscând judecata lui Dumnezeu, nu te descuraja pentru neputinţa nevoinţei. Ci mai degrabă stăruie în lucrarea izbăvirii de vrăjmaşi prin rugăciune şi răbdare, împreunată cu mulţumire. Deci de vă vor alunga gândurile neputinţei şi ale suferinţei din cetatea postirii, fugiţi în alta, adică în rugăciune şi mulţumire

- Cel ce e luminat şi odihnit o vreme de harul dumnezeiesc, dar după retragerea acestuia cade în tulburări şi cârteşte pentru aceasta şi nu se îmbărbătează să cheme prin rugăciune iarăşi acea mântuitoare întărire, ci se descurajează, asemenea este săracului care a primit milostenie de la palat, dar e nemulţumit că n-a intrat înăuntru să stea la masă cu împăratul.

- Când a lăsat diavolul pe Domnul, au venit îngerii şi Îi slujeau Lui. Să ştim deci că, precum nu s-a scris că în vremea ispitirii Lui erau de faţă îngerii, aşa şi când suntem noi ispitiţi se retrag pentru o vreme îngerii lui Dumnezeu, nu departe de noi. Apoi, după retragerea ispititorilor, vin iarăşi la noi, slujindu-ne cu gânduri dumnezeieşti, cu sprijiniri, cu luminare, cu străpungere, mângâiere, răbdare, îndulcire şi cu toate câte mântuiesc, întăresc şi refac sufletul ostenit. Căci s-a spus lui Natanael: „Vei vedea îngerii suindu-se şi pogorându-se peste Fiul Omului” (Ioan 1, 51), adică slujirea şi ajutorul îngerilor se va revărsa din belşug peste neamul omenesc

- Loviturile ce ni le dă vrăjmaşul fie pe văzute, fie pe nevăzute, adeseori le simţim şi le vedem. Dar chinurile şi durerile ce le suferă el de la noi, când devenim uneori virtuoşi, sau ne căim pentru greşeli, sau răbdăm îndelung şi rezistăm în necazuri, sau ne rugăm şi împlinim cu râvnă toate celelalte prin care el e chinuit, pedepsit, făcut să se tânguie, lovit, – toate acestea, după iconomia dumnezeiască, noi nu le vedem, ca să nu ne mândrim şi moleşim. Căci „drept este înaintea lui Dumnezeu să răsplătească cu necaz celor ce ne necăjesc pe noi” (2 Tes. 1, 6)

- Fericit cel ce mănâncă şi bea în viaţa aceasta, fără să se sature, rugăciuni şi psalmi, ziua şi noaptea, şi se întăreşte pe sine cu slăvită citire a Scripturii. Căci această împărtăşire va da sufletului o bucurie nemicşorată în veacul ce va să vie.

- Asigură-te din toată puterea să nu cazi. Căci nu se cuvine luptătorului puternic să cadă. Dar dacă ţi s-ar întâmpla să cazi, ridică-te îndată şi stai iarăşi la lupta cea bună. Chiar dacă ţi s-ar întâmpla aceasta de zeci de mii de ori, prin retragerea harului, de zeci de mii de ori să faci şi aceea, adică să te ridici până la sfârşitul tău. Căci s-a scris: „De şapte ori de va cădea dreptul, adică toată viaţa, de şapte ori se va ridica” (Pilde 24, 16).

- Mai cumplit lucru este a deznădăjdui decât a păcătui. Iuda trădătorul, fiind mic la suflet şi neîncercat în lupte, şi de aceea deznădăjduind, a venit la el vrăjmaşul şi i-a pus cureaua în jurul gâtului. Dar Petru, piatra cea tare, suferind

o cădere înfricoşată, fiindcă era încercat în lupte n-a slăbit, nici n-a deznădăjduit descurajându-se, ci, ridicându-se, îndată a adus lacrimi amare din inimă mâhnită şi smerită, şi vrăjmaşul nostru, văzând acestea, a sărit ca ars la faţă de o văpaie mare şi a fugit departe, văitându-se cumplit.

- Precum voieşte Domnul ca om prin om să se mântuiască, aşa se sârguieşte Satana ca om prin om să se piardă. De aceea, nu te lipi de bărbatul disprețuitor, viclean şi limbut, ca să nu mergi cu el la munci. Căci de abia dobândeşte cineva mântuirea stând în preajma celui drept. Dar dacă trăieşte cu cel viclean, va cădea în valuri, cum se umple cineva de lepră fără să bage de seamă. Şi cine va avea milă de cel ce s-a apropiat voios de balaur? Fugi deci de cei neînfrânaţi la limbă, de cei porniţi spre sfadă şi de cei ce tulbură mădularele dinăuntru şi din afară.

- Un singur cuvânt bun l-a făcut pe tâlharul scelerat de odinioară curat şi sfânt şi l-a dus în rai; şi un singur cuvânt necuvenit i-a închis lui Moise pământul făgăduinţei. Deci să nu socotim boală mică mâncărimea de limbă. Căci bârfitorii şi flecarii îşi închid lor înşişi Împărăţia cerurilor. Bărbatul limbut, chiar dacă merge drept în unele privinţe, dar în aceea nu merge drept, ci mai degrabă strâmb, şi-l vor vâna relele ca să-l piardă. Drept a zis deci un oarecare bărbat înţelept că mai bine este a cădea de pe o înălţime de pământ decât de pe limbă. Să credem de aceea lui Iacov Apostolul, care scrie: „Să fie tot omul grabnic la auzire, şi zăbavnic la grăire” (Iac. 1, 19).

- Nu vă miraţi când vedeţi că râd de liniştea voastră cei ce nu pot să se liniştească; ci mai degrabă cântaţi împotriva lor, neţinând minte răul, şi opuneţi-le o şi mai mare supunere lui Dumnezeu, strigând în cântare: „Supune-te, suflete al meu, lui Dumnezeu” (Ps. 61,5) că „în loc să mă iubească mă cleveteau, iar eu mă rugam” (Ps. 108, 3) pentru tămăduirea mea şi a lor.

- Dacă n-ar sufla vânt puternic peste mare, nu s-ar ridica talazul. Dacă n-ar veni la noi dracul, nu ar fi agitate de patimi nici sufletul, nici trupul nostru.

- Focul rugăciunilor către Dumnezeu şi sfânta meditaţie a cuvintelor Duhului să ardă pururea pe altarul sufletului tău.

- Dacă te sârguieşti pururea să-ţi încalţi picioarele tale spre gătirea Evangheliei păcii, vei zidi cu siguranţă şi casa ta, şi a aproapelui tău. Dar de te vei lenevi, vei fi scuipat în faţă în chip nevăzut şi vei moşteni, după Lege, numele celui ce şi-a lepădat încălţămintea (Deut. 25, 9).

-

Cuvânt minunat şi de suflet folositor

- Trebuie să se ştie că omul fiind îndoit, adică constând din suflet şi din trup, îndoite are şi simţurile şi virtuţile acestora. Şi cinci sunt ale sufletului, şi cinci ale trupului. Simţurile sufleteşti, pe care înţelepţii le numesc şi puteri, sunt acestea: mintea, cugetarea, părerea, închipuirea şi simţirea; iar cele trupeşti: vederea, mirosul, auzul, gustul şi pipăitul.

- Virtuţi sufleteşti zicem că sunt mai întâi acestea patru cele mai generale, care sunt: bărbăţia, prudenţa, cumpătarea şi dreptatea. Din acestea se nasc virtuţile sufleteşti: credinţa, nădejdea, dragostea, rugăciunea, smerenia, blândeţea, îndelunga-răbdare, suferirea răului, bunătatea, nemânierea, cunoştinţa dumnezeiască, neiuţimea, simplitatea, netulburarea, nefăţărnicia, neînfumurarea, nemânierea, nepizmuirea, neviclenia, neiubirea de argint, compătimirea, milostenia, generozitatea, neîntristarea, străpungerea inimii, sfiala, evlavia, dorinţa bunurilor viitoare, dorul după Împărăţia lui Dumnezeu, poftirea înfierii.

Iar virtuţi trupeşti, mai bine zis unelte ale virtuţilor, care se nasc întru cunoştinţă şi după Dumnezeu şi duc pe om afară de orice făţărie şi dorinţă de a plăcea oamenilor, la înaintarea în smerenie şi nepătimire, sunt acestea: înfrânarea, postul, foamea, setea, privegherea, starea de toată noaptea, plecarea deasă a genunchilor, neîmbăierea, mulţumirea cu o singură haină, mâncarea uscată, mâncarea târzie, mâncarea puţină, băutura de apă, culcarea pe pământ, sărăcia, neaverea, austeritatea, neîmpodobirea, neiubirea de sine, singurătatea, liniştea, neieşirea din casă, lipsa, mulţumirea cu ce ai, tăcerea, procurarea celor de trebuinţă prin lucrul mâinilor, toată reaua pătimire şi nevoinţa trupească şi alte asemenea. Toate acestea sunt cât se poate de necesare şi de folositoare când trupul e sănătos şi tulburat de patimi trupeşti. Iar dacă e neputincios şi cu ajutorul lui Dumnezeu a biruit acestea, nu sunt aşa de necesare, întrucât sfânta smerenie şi rugăciunea întregesc toate.

- Patimi sufleteşti sunt acestea: uitarea, nepăsare şi neştiinţa[44]. Când ochiul sufletului, sau mintea, e întunecat de acestea trei, e luat apoi în stăpânire de toate patimile, care sunt acestea: neevlavia, credinţa strâmbă sau toată erezia, blasfemia, iuţimea, mânia, amărăciunea, înfurierea năprasnică, ura faţă de oameni, pomenirea răului, vorbirea de rău, osândirea, întristarea

[44] După Marcu Ascetul, „Epistola către Nicolae", *Filocalia românească,* vol. I, ed. cit., p. 391.

fără temei, frica, laşitatea, cearta, rivalitatea, pizma, slava deşartă, mândria, făţărnicia, minciuna, necredinţa, zgârcenia, iubirea de materie, împătimirea, afecţiunea pentru cele pământeşti, trândăvia, micimea de suflet, nemulţumirea, cârtirea, înfumurarea, părerea de sine, trufia, îngâmfarea, iubirea de stăpânire, dorinţa de a plăcea oamenilor, viclenia, neruşinarea, nesimţirea, linguşirea, înşelăciunea, ironia, duplicitatea, învoirea cu păcatele părţii pătimaşe şi gândirea deasă la ele, rătăcirea gândurilor, iubirea de sine, care e maica şi rădăcina tuturor relelor, iubirea de argint, reaua năravire şi răutatea.

Iar patimi trupeşti sunt: lăcomia pântecelui, nesăturarea, desfătarea, beţia, mâncarea pe ascuns, iubirea de plăceri felurite, curvia, preacurvia, desfrâul, necurăţia, amestecarea sângelui (incestul), stricarea pruncilor, împreunarea cu dobitoacele, poftele rele şi toate patimile urâte şi potrivnice firii, furtul, jefuirea celor sfinte (sacrilegiul), hoţia, uciderea, orice moleşire trupească şi bucurie de voile trupului, mai ales când trupul e sănătos, ghicirile, descântecele, farmecele, prezicerile, iubirea de podoabe, uşurătatea, moliciunile, înfrumuseţările, vopsirea feţei, pierderea vremii, umblarea fără rost, jocurile de noroc, reaua şi pătimaşa întrebuinţare a lucrurilor dulci ale lumii, viaţa iubitoare de trup, care, îngroşând mintea, o face pământească şi dobitocească şi nu o lasă niciodată să tindă spre Dumnezeu şi spre lucrarea virtuţilor.

- Iar rădăcinile tuturor patimilor acestora şi, cum ar zice cineva, cele dintâi pricini ale lor sunt: iubirea de plăcere, iubirea de slavă şi iubirea de argint, din care se naşte tot răul[45]. Dar nu săvârşeşte omul niciun păcat dacă nu-l biruie şi nu-l iau în stăpânire mai întâi aceşti uriaşi puternici, cum zice preaînţeleptul între asceţi Marcu, adică uitarea, nepăsarea şi neştiinţa[46]. Iar pe acestea le nasc plăcerea, odihna, iubirea slavei de la oameni şi împrăştierea. Dar pricina cea dintâi a tuturor acestora şi, aşa-zicând, maica cea mai rea a lor, este, cum am zis, iubirea de sine, sau iubirea neraţională de trup şi alipirea pătimaşă de el. Iar împrăştierea şi moleşirea minţii, împreună cu alunecarea la glume şi la vorbe de ruşine pricinuiesc multe rele şi căderi, ca şi îndrăzneala şi râsul

- ...sufletul se împarte în trei: în raţiune, iuţime şi poftă. Păcatele din raţiune sunt acestea: necredinţa, erezia, nebunia, hula (blasfemia), nemulţumirea, încuviinţările păcatelor care se ivesc din partea pătimitoare. Iar tămăduirea şi leacul acestor rele este credinţa neîndoioasă în Dumnezeu şi în dogmele adevărate, neînşelătoare şi ortodoxe, cugetarea neîncetată la cuvintele Duhului, rugăciunea curată şi neîncetată şi mulţumirea către

[45] Marcu Ascetul, „Despre legea duhovnicească”, cap 105, *Filocalia românească,* vol. I, ed. cit., p. 290.

[46] Marcu Ascetul, „Epistola către Nicolae”, *Filoc. rom.,* vol. I, ed. cit., p. 391.

Dumnezeu.

- **Păcatele iuţimii** sunt acestea: cruzimea, ura, necompătimirea, pomenirea răului, pizma, uciderea şi cugetarea necontenită la unele ca acestea. Iar **tămăduirea şi leacul lor**: iubirea de oameni, dragostea, blândeţea, iubirea de fraţi, compătimirea, suferirea răului şi bunătatea.

- **Păcatele părţii poftitoare** sunt acestea: lăcomia pântecelui, nesăturarea, beţia, curvia, preacurvia, necurăţia, desfrânarea, iubirea de avuţii, pofta de slavă deşartă, de bani, de bogăţie şi de plăcerile trupeşti. Iar **tămăduirea şi leacul lor**: postul, înfrânarea, reaua pătimire, neaverea, împărţirea averilor la săraci, dorinţa bunurilor viitoare nemuritoare, dorul după Împărăţia lui Dumnezeu şi poftirea înfierii.

- Gândurile în care se cuprind toate păcatele sunt opt: al **lă**comiei pântecelui, al curviei, al iubirii de argint, al mâniei, al întristării, al trândăviei, al slavei deşarte şi al mândriei. Ca aceste opt gânduri să ne tulbure sau ca să nu ne tulbure nu atârnă de noi. Dar ca să stăruie sau ca să nu stăruie, sau ca să stârnească patimile, sau ca să nu le stârnească atârnă de noi.

- Altceva este adică momeala (atacul), altceva însoţirea, altceva lupta, altceva patima, altceva învoirea (consimţirea), care e aproape de faptă şi se aseamănă ei, altceva lucrarea şi altceva robirea. Momeala este gândul adus simplu în minte de vrăjmaşul, ca de pildă: Fă aceasta sau aceea, cum l-a zis Domnului şi Dumnezeului nostru: „Zi ca să se facă pietrele acestea pâini" (Matei 4, 3). Aceasta, cum s-a spus, nu atârnă de la noi. Însoţirea este primirea gândului strecurat de vrăjmaş, preocuparea cu el şi convorbirea plăcută a voii noastre cu el. Patima este deprinderea cu gândul strecurat de vrăjmaş, care se naşte din însoţire, şi învârtirea necontenită a cugetării şi a închipuirii în jurul lui. Lupta este împotrivirea cugetării fie la stingerea patimii din gând sau a gândului pătimaş, fie la învoire, cum zice Apostolul: „Căci trupul pofteşte împotriva duhului, iar duhul împotriva trupului; şi aceştia se împotrivesc unul altuia" (Gal. 5, 17). Luarea în robie este ducerea silnică şi fără voie a inimii, stăpânită de prejudecată şi de o îndelungată obişnuinţă. Învoirea este consimţirea cu patima din gând. Iar lucrarea, însăşi împlinirea cu fapta a gândului pătimaş încuviinţat. Deci cel ce cugetă nepătimaş de la început, sau respinge prin împotrivire şi certare momeala, a tăiat dintr-odată toate cele ce urmează.

- Lăcomia pântecelui e stinsă prin înfrânare; curvia, prin dorul dumnezeiesc şi prin dorinţa bunurilor viitoare; iubirea de argint, prin compătimirea celor săraci; mânia, prin dragostea faţă de toţi şi prin bunătate; întristarea lumească, prin bucuria duhovnicească; trândăvia, prin răbdare, stăruinţă şi mulţumire către Dumnezeu; slava deşartă, prin lucrarea ascunsă a poruncilor şi prin rugăciunea necontenită întru zdrobirea inimii; mândria, prin

aceea că nu judecăm şi nu dispreţuim pe nimeni, cum a făcut fariseul, ci ne socotim pe noi ca pe cei mai de pe urmă dintre toţi.

- Numai omul, această vieţuitoare mintală şi raţională, este dintre toate „după chipul şi după asemănarea lui Dumnezeu”. Tot omul se zice că este „după chipul lui Dumnezeu”, pentru demnitatea minţii şi a sufletului, adică pentru necuprinsul, nevăzutul, nemurirea şi libertatea voii, ca şi pentru însuşirea de stăpânitor, născător de prunci şi ziditor. Iar „după asemănare” este pentru raţiunea virtuţii şi a faptelor noastre care imită pe Dumnezeu şi poartă nume dumnezeiesc, adică pentru dispoziţia filantropică faţă de cei din neamul omenesc, pentru îndurarea, mila şi dragostea aproapelui şi pentru compătimirea arătată altora. „Fiţi milostivi, zice Hristos Dumnezeu, precum şi Tatăl vostru cel ceresc milostiv este” (Luca 6, 36). „După chipul” îl are orice om, căci Dumnezeu nu Se căieşte de darurile Sale. Dar „după asemănarea” o au foarte puţini, şi numai cei virtuoşi, sfinţii şi cei ce imită pe Dumnezeu în bunătate, pe cât e cu putinţă oamenilor.

TEOGNOST

Despre făptuire, contemplație și preoție

- Socotește-te furnică și vierme întru toată simțirea, ca să te faci om modelat de Dumnezeu. Căci de nu vei fi mai întâi aceea, nu va urma aceasta; și pe cât te vei coborî, pe atât te vei înălța. Când te vei socoti pe tine ca nimic înaintea Domnului, cum zice Psalmistul, atunci te vei face din mic mare, pe nebăgate de seamă. Și când vei crede că nu ai și nu știi nimic, atunci te vei îmbogăți și în făptuire, și în cunoștința de laudă întru Domnul.
- Mergi la puținătatea și nimicnicia furnicii, o, leneșule și neiscusitule, și învață de la ea, că nu are lipsă de bunătățile (virtuțile) noastre Dumnezeu cel fără lipsuri și prea plin, ci dăruiește din belșug și mântuiește prin har pe toți cei ce voiesc aceasta cu mulțumire, deși primește cu iubire de oameni lucrarea cea după putere. Deci dacă te ostenești ca un datornic pentru bunătățile care ți s-au dat mai-nainte de către El, bine faci și aproape îți este dumnezeiasca milă. Dar dacă socotești că-L faci pe Dumnezeu dator pentru bunătățile pe care crezi că le săvârșești, te-ai rătăcit de la calea cea dreaptă. Căci cum ar fi dator Binefăcătorul? Totuși aleargă așa, ca un năimit, și, înaintând câte puțin, vei lua, prin mila lui Dumnezeu, ceea ce cauți.
- Cuvântător nu este cel ce are putința cuvântului vorbit, căci aceasta o are tot omul, ci cel ce prin puterea rațiunii caută să afle urmele lui Dumnezeu. Dar ceea ce este ființa Celui mai presus de ființă nu va afla nicidecum. Căci acesta este un lucru cu neputință întregii firi. Ci Îl va cunoaște din înțelepciunea ziditoare a lucrurilor, din purtarea de grijă, din îndrumarea, ținerea la un loc, cârmuirea și susținerea lor. Prin acestea se află și oarecum se vede minunatul Meșter, în chipul în care zidarul se vede din lucrul mâinilor sale.
- Nu te vei învrednici de dragostea dumnezeiască fără cunoștință, nici de aceasta fără credință. Dar credință numesc nu pe cea simplă, ci pe cea care se naște în noi din lucrarea virtuților. Iar de străpungerea adevărată a inimii te vei învrednici atunci când, veștejind prin înfrânare, priveghere, rugăciune și smerenie plăcerea cea înnăscută a trupului, te vei răstigni împreună cu Iisus, nemaitrăind pătimaș, ci viețuind Duhului dumnezeiesc și umblând întru nădejdea moștenirii celei de sus.
- Strigă către Dumnezeu: „Întru aceasta am cunoscut că m-ai voit pe mine, că nu se va bucura vrăjmașul meu de mine” (Ps. 40, 11), stăpânindu-mă și muncindu-mă până în sfârșit prin patimi. Ci m-ai răpit mai-nainte de moarte din mâna lui, și m-ai învrednicit a viețui duhovnicește după bună plăcerea Ta, ca prin sfârșit bun să mă înfățișezi

mântuit Scaunului Tău, ducând de aici arvuna mântuirii și încredințarea neîndoielnică; ca să nu mă aflu tulburat și nepregătit în vremea ieșirii, încât să socotesc de nesuportat necazul și mai amarnic și mai rău decât moartea însăși și decât muncile.

- Credința și nădejdea nu sunt niște lucruri simple și întâmplătoare. Ci credința are nevoie de un suflet tare, iar nădejdea, de o socotință și de o inimă dreaptă. Căci cum va crede cineva cu ușurință în cele ce nu se văd, fără har? Și cum va nădăjdui în lucrurile viitoare neînvederate, de nu va avea prin curăție vreo experiență a darurilor Domnului, prin care primește adeverirea acelora, ca a unora ce sunt de față? Deci pentru amândouă este nevoie de virtute, dar și de înrâurirea și de ajutorul lui Dumnezeu, pe care dacă nu le avem, în zadar ne ostenim.

- Nu vom fi pedepsiți și osândiți în veacul ce va să vie pentru că am păcătuit, odată ce am primit o fire nestatornică și schimbăcioasă. Ci fiindcă, păcătuind, nu ne-am pocăit, nici nu ne-am întors de la calea cea rea spre Domnul după ce-am primit putere și vreme pentru pocăință, ca să arătăm și mai mult că dumnezeirea e bună, și nu, dimpotrivă, pătimașă, ca una ce pedepsește și se mânie. Dar El pedepsește păcatul, și nu pe noi. Căci El este în afară de orice patimă și pedeapsă, deși se zice că Se conformează faptelor și dispozițiilor noastre, întorcând fiecăruia după valoarea celor făcute în viață.

- Dacă nu poți să te desfaci de deprinderea pătimașă a curgerii de sămânță, din pricina obișnuinței îndelungate, cum cutezi, nefericitule, să te apropii de cele pe care nici îngerii nu le ating? Deci sau tremură și stai departe de aici înainte de slujba dumnezeiască, și așa vei câștiga îndurarea lui Dumnezeu, sau așteaptă-te să cazi cu urgie, ca un nesimțitor și ca un neîndurat, în mâinile Dumnezeului celui viu, Care nu te va cruța cu iubire de oameni, ci te va pedepsi fără milă, fiindcă ai cutezat cu nerușinare să intri la nunta împărătească având sufletul și haina întinate, deși nu ești vrednic nici măcar de intrare, dar încă de așezare.

- Am cunoscut un preot care îndrăznea să săvârșească cele dumnezeiești cu nevrednicie, ca unul ce căzuse în patima curviei. Acesta căzu mai întâi într-o boală grea și de nevindecat, și se apropia de moarte. După ce făcu totul pentru tămăduirea bolii, dar nu folosi nimic, ci boala se întindea și mai tare, veni la conștiința că are să moară din pricină că a slujit cele sfinte cu nevrednicie. Drept aceea, oprindu-se îndată cu jurământ de la Sfânta Liturghie, a urmat degrabă și tămăduirea, încât nici urmă de boală n-a mai rămas în el.

- Când, lucrat de harul dumnezeiesc, te afli înaintea lui Dumnezeu întru rugăciunea cu lacrimi, prăvălește-te la pământ, întinzându-te în semnul crucii și, lovindu-ți capul, cere dezlegarea de aici ca pe o eliberare de stricăciune și înstrăinare de ispite. Însă nu după cum voiești tu, ci după cum I

se pare lui Dumnezeu și când și cum vrea El. Iar plecarea de aici o dorești și o iubești atunci când ai plecat deodată cu lacrimile spre Domnul, în abisul smereniei, încât te-ai făcut fără grijă în văpaia dorului și în rugăciune. Dar mai rabzi amânarea deocamdată, Dumnezeu prevăzând ceva mai bun. Cere deci cu silire și cu jurământ, fără să hotărăști data, făcând, zicând, cercetând și neguțătorind orice, ca să nu cazi de la Dumnezeu.

- Când vrăjmașul simte că sufletul nostru a ajuns la mari măsuri ale virtuții, ne întâmpină cu ispite sălbatice și înfricoșate. Această stare ne-o cunoaște el din cuvintele rugăciunii și din ridicarea mai presus de perechea materială: trupul și simțurile. Și atunci, cu atâta pizmă ne ispitește urâtorul de oameni, încât ne face să ne scârbim chiar și de viață. Dar nu știe, deșertul, câtor bunătăți ni se face pricinuitor, făcându-ne în chipul acesta cerești prin răbdare și împletind mai strălucite cununile noastre.

ILIE ECDICUL

Culegere din sentințele înțelepților străda lnici

- Niciun creștin care crede drept în Dumnezeu nu trebuie să fie fără grijă, ci să aștepte totdeauna ispita, ca atunci când va veni să nu se mire și să nu se tulbure, ci să rabde cu mulțumire osteneala necazului și să înțeleagă ceea ce zice, cântând cu Prorocul: „Cearcă-mă, Doamne, și mă ispitește” (Ps. 25, 2). Căci nu a zis: „Certarea Ta m-a răpus”, ci: „m-a îndreptat până la sfârșit” (Ps. 17, 39).

- Începutul virtuților e frica de Dumnezeu, iar sfârșitul, dragostea (dorul) Lui.

- Fapta (activitatea, făptuirea) trupului este postul și privegherea; a gurii, psalmodia, rugăciunea și tăcerea, mai de preț decât cuvântul. Fapta mâinilor e ceea ce se face de către ele fără murmur; iar a picioarelor, drumul străbătut de ele de la prima poruncă. Fapta sufletului e înfrânarea săvârșită cu simplitate și simplitatea cu înfrânare; iar a minții, rugăciunea în contemplație și contemplația în rugăciune.

- Sufletul, asemenea unei săbii, de nu va trece prin foc și prin apă, adică prin osteneli de bunăvoie și fără de voie, nu se va păstra nevătămat de

loviturile celor ce vin asupra lui.

- Păcatul sufletului se întinde în trei ramuri: în fapte, în cuvinte şi în gânduri. Iar bunul nepăcătuirii, în şase. Căci trebuie să păzim fără greşeală cele cinci simţuri şi cuvântul rostit. Cel ce nu păcătuieşte în acestea „e bărbat desăvârşit, în stare să-şi înfrâneze şi mădularele trupului" (Iac. 3, 2)

- Nici trupul nu se poate curăţa fără post şi priveghere; nici sufletul, fără milă şi adevăr. Dar nici mintea, fără vorbirea cu Dumnezeu şi fără vederea Lui. Acestea sunt perechile cele mai însemnate în aceste lucruri.

- Sănătatea i se pare sufletului că este în afară, iar boala se ascunde înăuntru, în adâncul simţirii. Deci, dacă trebuie ca boala să fie scoasă afară prin secera mustrărilor, iar sănătatea să fie adusă înăuntru prin înnoirea minţii, este nebun cel ce leapădă mustrările şi nu se ruşinează să zacă totdeauna în bolniţa nesimţirii.

- Să nu nesocoteşti boala ta, ca să nu ţi se facă şi mai cumplită, ci prin leacurile şi mai aspre ale ostenelii izbăveşte-te de ea, tu, cel ce porţi grijă de sănătatea sufletului.

- Pe cât simţi durerile, pe atât să te bucuri de cel ce ţi le scoate la iveală prin mustrări. Căci el ţi se face pricină de curăţire desăvârşită, fără de care mintea nu poate petrece în locul curat al rugăciunii.

- Cel mustrat trebuie sau să tacă, sau să se apere cu blândeţe în faţa celui ce-l învinuieşte; nu ca să-şi susţină cel mustrat ale sale, ci ca să ridice, poate, pe cel ce s-a poticnit mustrând din neştiinţă.

- Cel ce se pocăieşte în faţa celui ce s-a supărat pe dreptate, înainte de a fi chemat de acela, nu se păgubeşte cu nimic din ceea ce i se cuvine în urma pocăinţei. Iar cel ce se pocăieşte după ce e chemat pierde jumătate din câştig. Câştigă tot ce s-a rânduit cel ce niciodată nu iese din tovărăşie pentru întristarea ce i se face. Dar i se adaugă şi plată pe deasupra celui ce îşi ia, în toate, greşeala asupra sa.

- Nici cel trufaş la cugetare nu-şi cunoaşte scăderile sale, nici cel smerit la cugetare bunătăţile (virtuţile) sale. Pe cel dintâi îl înşală o neştiinţă rea; pe cel de al doilea, una plăcută lui Dumnezeu.

- Mustrarea face sufletul tare, iar lauda îl face moleşit şi leneş spre cele bune.

- Primul bine este a nu greşi în nimic; al doilea, a nu ascunde de ruşine greşeala ta, nici a te făli cu ea. Ci mai bine să te smereşti şi să te învinovăţeşti tu însuţi împreună cu cel ce te învinovăţeşte şi să primeşti cu bucurie certarea. Neîntâmplându-se aceasta, tot ce aduci lui Dumnezeu e fără valoare.

- Pe lângă reaua pătimire de bunăvoie, trebuie primită şi cea fără

de voie, adică cea de la draci, din pagubele suferite şi din boli. Căci cel ce nu le primeşte pe acestea, ci se scârbeşte de ele, e asemenea celui ce vrea să-şi mănânce pâinea nu şi cu sare, ci numai cu miere. Acesta nu are totdeauna plăcerea ca tovarăşă, dar e totdeauna vecin cu săturarea (cu plictiseala).

- „Domnul, zice, va păzi intrarea ta şi ieşirea ta" (Ps. 120, 8), adică a mâncărurilor şi a cuvintelor, prin înfrânare. Căci cel ce e cu înfrânare la intrarea şi ieşirea mâncărurilor şi a cuvintelor scapă de pofta ochilor şi-şi îmblânzeşte mânia, care vine din lipsa răsuflării. Căci înainte de toate, de acestea trebuie să aibă grijă şi să se sârguiască în tot chipul nevoitorul. Fiindcă prin ele se împuterniceşte viaţa lucrătoare şi prin ele se întăreşte cea contemplativă.
- Unii au multă grijă de intrarea mâncărurilor, dar se poartă cu nepăsare faţă de ieşirea cuvintelor. Unii ca aceştia „nu ştiu să scoată mânia din inimă şi pofta din trup", cum zice Ecclesiastul (11, 10), prin ceea ce obişnuieşte Duhul înnoitor să zidească inima curată.
- Nu te lăsa legat de ceea ce e mic, şi nu vei robi la ceea ce e mare. Căci răul mai mare nu ia fiinţă înaintea celui mic.
- În cei ce stăpâneşte mila şi adevărul, în aceia stăpâneşte şi tot ce e plăcut lui Dumnezeu. Căci adevărul nu judecă pe nimeni fără milă; iar mila nu se îndreaptă cu iubire spre niciun om fără adevăr.
- Materia rea a trupului este împătimirea (libidinozitatea); a sufletului, dulcea pătimire (voluptatea), iar a minţii, aplecarea spre patimă. Pe cea dintâi o caracterizează pipăitul; pe a doua, celelalte simţuri; iar pe cea din urmă, dispoziţia contrară.
- Voluptuosul este aproape de libidinos; iar cel aplecat spre pătimire, aproape de voluptuos. Dar nepătimaşul e departe de toţi aceştia.
- Libidinos e cel în care puterea păcatului e mai tare ca raţiunea, chiar dacă deocamdată nu păcătuieşte; voluptuos, cel în care lucrarea păcatului e mai slabă ca raţiunea, chiar dacă pătimeşte înăuntru. Iar aplecat spre patimă e cel ce e lipit mai mult prin libertate decât prin robie de mijloace. Iar nepătimaş e cel ce nu cunoaşte peste tot deosebirea acestora.
- Libidinozitatea se pierde din suflet prin post şi rugăciune; voluptatea, prin priveghere şi tăcere; aplecarea spre patimă, prin liniştire şi atenţie. Iar nepătimirea se naşte din pomenirea lui Dumnezeu.
- Toţi se vor face din vii morţi. Dar păcatului vor muri numai cei ce l-au urât pe acesta din tot sufletul.
- Mintea pătimaşă nu poate intra înăuntrul porţii înguste a rugăciunii înainte de a părăsi grijile pricinuite de pofte, ci se va frământa mereu cu durere pe lângă pridvoarele aceleia.

- Rugăciunea, împuternicită de lacrimi, scoate afară din suflet toate gândurile care o dușmănesc; dar le aduce iarăși împrăștierea minții, împuternicită de ușurătatea față de lege. Cel ce a izgonit-o pe aceasta a izgonit și răul atoatepricinuitor al cutezanței (la vorbă).

- Postul e simbolul zilei, pentru că e văzut; iar rugăciunea, al nopții, pentru că e ascunsă. Deci cel ce se îndeletnicește cu amândouă acestea, potrivit cu fiecare, va ajunge la cetatea vederilor, „din care au fugit durerea, întristarea și suspinarea" (Is. 51, 11).

- Dumnezeiescul Apostol ne îndeamnă să răbdăm în credință, să ne bucurăm în nădejde și să stăruim în rugăciune (Rom. 12, 12), ca să rămână în noi bunul bucuriei. Dacă e așa, cel ce nu rabdă nu e credincios; cel ce nu se bucură nu e cu bună nădejde, căci a lepădat pricina bucuriei, rugăciunea, nestăruind în ea.

- De nu vor străbate cuvintele rugăciunii la adâncurile sufletului, nu vor fi lăsate lacrimile să se rostogolească pe obrajii feței.

- Spicele vor răsări plugarului dacă semințele n-au fost aruncate la suprafața pământului (la vedere). Iar monahului îi vor izvorî lacrimile dacă pătrunde cu osteneală cuvintele rugăciunii.

- Rugăciunea e cheie Împărăției cerurilor. Cel ce o are pe aceasta cum trebuie vede bunătățile rânduite pe seama prietenilor ei. Dar cel ce nu are îndrăznire în aceea nu vede decât cele de aici.

- Pe cei începători legea rugăciunii îi apasă ca un stăpân aspru; dar celor înaintați ea le este ca dragostea, care împinge pe un flămând la ospăț bogat.

- Nimic nu e mai înfricoșat ca gândul morții și nimic mai minunat ca pomenirea lui Dumnezeu. Căci cea dintâi aduce întristarea mântuitoare; iar cealaltă dăruiește veselie. „Adusu-mi-am aminte de Dumnezeu, zice Prorocul, și m-am veselit" (Ps. 76, 3). Iar înțeleptul zice: „Adu-ți aminte de cele din urmă, și nu vei păcătui" (Sir. 7, 38). Dar e cu neputință să o dobândească cineva pe cea de-a doua până n-a încercat apăsarea celui dintâi.

- Cel ce are încă mișcările naturale ale trupului nu s-a răstignit cu Hristos; nici nu s-a îngropat cu El cel ce târăște după sine gânduri și amintiri sufletești. Deci cum va învia împreună cu El unul ca acesta, spre a umbla întru înnoirea vieții? (Rom. 6, 4).

- Albina, dorindu-se după livezi, își adună de acolo materia mierii; iar sufletul, scrutând veacurile, își adună de acolo dulceața variată în cugetare.

- În viața în doi, bărbatul și femeia nu pot să vadă simplu, căci aceasta se va afla numai în viața singuratică, în care, pentru asemănarea în

Hristos, nu se va cunoaşte deosebirea între bărbat şi femeie.

- Când păcatul se primejduieşte ca o corabie de puhoiul lacrimilor, gândurile rele se ivesc ca unele ce ies din adânc şi încearcă să-i sară în ajutor.
- Începătura vieţii lucrătoare este înfrânarea şi adevărul; mijlocul, neprihănirea şi smerita cugetare; iar sfârşitul, pacea gândurilor şi sfinţirea trupului.
- Cel ce se îndeletniceşte cu făptuirea bea în rugăciune băutura străpungerii, dar contemplativul se îmbată din paharul cel mai tare (Ps. 22, 6; 115, 4). Cel dintâi filosofează în cele ale firii. Celălalt se uită şi pe sine în rugăciune.
- Ţarina care nu e bine lucrată nu obişnuieşte să-i întoarcă semănătorului sămânţa înmulţită şi curată. La fel, nici cel ce se îndeletniceşte cu făptuirea nu va vedea roada rugăciunii multă şi curată de nu o va îngriji pe aceasta cu luare-aminte şi fără mândrie.
- Simţirea este curtea sufletului raţional, cugetarea este naosul, iar mintea, arhiereul. În curte se opreşte mintea întreruptă de gânduri nelalocul lor; în naos, cea întreruptă de gânduri cu rost; iar cea care s-a învrednicit să intre în dumnezeiescul altar nu mai e întreruptă de niciunul din acestea.
- La cei mai învăţaţi, contemplaţia predomină făptuirea; iar în cei mai groşi la minte, făptuirea predomină contemplaţia. Dar amândouă ajung la acelaşi sfârşit bun. Mai repede se va vedea însă aceasta în cei la care contemplaţia predomină făptuirea.
- Precum mânzul nu suferă primăvara să stea la iesle şi să mănânce cele de acolo, aşa nici mintea tânără nu poate răbda mult îngustimea rugăciunii, ci se bucură mai bine, ca şi acela, să iasă la largul contemplaţiei naturale, care se află în psalmodie şi în citire.
- Precum nu toţi cei ce ajung la convorbirea cu împăratul pot să stea la masă cu el, aşa nici cei ce ajung la întâlnirea cu rugăciunea nu se vor bucura toţi de contemplaţia din ea.
- Precum tăcerea la vreme este frâna mâniei, aşa mâncarea cu măsură este frâna poftei, iar rugăciunea de un singur gând, a gândurilor neaşezate.
- Rugăciunea fără străpungerea inimii e socotită de minte aşa cum e socotită de gâtlej mâncarea fără sare.
- Sufletul care caută încă rugăciunea e asemenea femeii în durerile naşterii; iar cel care a ajuns-o e asemenea celeia care a născut şi e plină de bucurie pentru naştere.
- Cel ce clatină bâtul împotriva câinilor îi întărâtă împotriva sa. La fel îi întărâtă pe draci cel ce se sileşte să se roage curat.
- Flacăra înlănţuită în materie se face purtătoare de lumină, iar

sufletul dezlegat din materie ajunge purtător de Dumnezeu. Aceea creşte până la ardere; iar acesta, până la capătul dragostei dumnezeieşti.

- Când e alungată din suflet lenea şi e scuturată din cuget viclenia, mintea ajunsă goală, prin simplitate şi viaţă nemeşteşugită, şi nemaiavând niciun acoperământ de ruşine, „cântă cântare nouă lui Dumnezeu" şi mulţumeşte cântând cu veselie, sărbătorind astfel dinainte începutul vieţii viitoare.

- Cerbul aleargă la izvoarele apelor trupeşti când e muşcat de o fiară; iar sufletul, la razele celor netrupeşti când e rănit de săgeata preadulce a rugăciunii.

- Sufletul făptuitor să zică după lepădarea relelor, ca mireasa din Cântare, către dracii şi gândurile rele care o silesc să privească iarăşi la deşertăciuni şi la nebunii mincinoase: „Am dezbrăcat haina mea, cum o voi îmbrăca iarăşi? Picioarele mi le-am spălat, cum le voi murdări din nou?" (Cânt. 5, 3).

- Dacă cel ce primeşte un împărat în casa sa e aşa de mândru, de vestit şi de plin de toată bucuria, cu cât mai mult sufletul care primeşte, după ce s-a curăţit, pe Împăratul împăraţilor, potrivit cu făgăduinţa nemincinoasă a Aceluia (Ioan 14, 23). Dar un astfel de suflet e dator să se asigure cu evlavie, scoţând afară tot ce nu pare potrivit pentru odihna Aceluia şi aşezând înăuntru tot ce e spre plăcerea Lui.

- Nu este aşa de greu să fie oprit cursul râului ca să nu curgă în jos, cât e de greu celui ce se roagă să înfrâneze când vrea năvala minţii, ca să nu se împrăştie în cele văzute, ci să se adune spre cele de sus şi înrudite, măcar că acest lucru e potrivit cu firea, pe când celălalt e potrivnic firii.

- Cel dus în robie pentru o vreme nu se întoarce cu atâta bucurie când este slobozit, cum se întoarce mintea cu picioare vesele spre cele cereşti, ca spre ale sale, când e slobozită din legăturile (afecţiunile) materiale.

- Nimeni nu se poate ruga curat până e stăpânit de patima iubirii de frumuseţe şi a iubirii de cinste. Căci poftele (afecţiunile) şi gândurile deşertăciunii, mişcându-se cu familiaritate în jurul acestora, îl înfăşoară ca nişte funii, trăgând, ca pe o vrabie legată, mintea ce încearcă să zboare în vremea rugăciunii.

- Este cu neputinţă minţii să aibă pace în vremea rugăciunii dacă nu şi-a făcut prietene înfrânarea şi dragostea. Căci cea dintâi luptă să risipească duşmănia trupului împotriva sufletului, iar cea de-a doua, cea împotriva aproapelui, de dragul lui Dumnezeu. De aceea venind Pacea, care covârşeşte orice minte (Filip. 4, 7), a făgăduit să-Şi facă locaş în cel ce a făcut pace în sine (Ioan 14, 23).

- Cel ce se nevoieşte să intre în Împărăţia lui Dumnezeu trebuie să prisosească, cu fapta dreptăţii, în cele bune; în milostenii, dăruind din ceea ce îi lipseşte; iar în ostenelile pentru pace, furând răbdarea cea întru Domnul.
- Plăcerea se sălăşluieşte în toate mădularele trupului. Dar nu tuturor se arată la fel de tulburătoare. Ci unele se tulbură mai mult de partea poftitoare a sufletului, altele de mânie şi, iarăşi, altele de cele care ţin de cugetare. Cele dintâi sunt tulburate de lăcomia pântecelui, cele de-al doilea de furie, iar cele de-al treilea de viclenie, pricina tuturor patimilor rele.
- Cel ce respinge şi nu primeşte lauda oamenilor şi odihna trupului s-a dezbrăcat şi de ultima haină, a slavei deşarte. Acesta s-a învrednicit să se îmbrace încă de aici în strălucirea locuinţei din cer, căutată cu multe suspine.
- Frica e fiica credinţei şi păzitoarea poruncilor. Cel ce n-a câştigat pe maica ei nu se va învrednici să fie oaia păscută după voia Domnului.
- Cei ce ne îndeamnă să ne învoim cu plăcerile gâtlejului, până ce suntem nedesăvârşiţi, fac ceva asemănător cu cei ce ne poruncesc să zgâriem rănile aproape de vindecare, sau să scărpinăm bubele pentru plăcerea ce ne-o fac, sau să mâncăm bucate care sporesc căldurile, sau să surpăm îngrăditura viei şi să lăsăm să intre, ca o fiară, cugetul trupului, care să strice gândurile cele bune ca pe nişte struguri. Acestora nu trebuie să le dăm ascultare, nici să nu ne plecăm la linguşirile fără rost ale oamenilor şi ale patimilor. Ci, mai degrabă, să întărim îngrăditura înfrânării, până vor înceta fiarele, adică patimile trupeşti, să urle, sau gândurile deşarte să coboare ca nişte păsări şi să vatăme via, adică sufletul călăuzit de vederile cele în Hristos Iisus Domnul nostru, Căruia fie slava în vecii vecilor. Amin
-

SFÂNTUL PETRU DAMASCHIN

CARTEA ÎNTÂI

• Cunoştinţa vine ca soarele, şi nebunul îşi închide cu voia ochii sau libera alegere, prin puţină credinţă sau lene, şi îndată trimite cunoştinţa în cămara uitării, prin nelucrarea care vine din trândăvie. Căci din neînţelepciune vine trândăvia, din aceasta nelucrarea, şi prin aceasta uitarea. Iar din uitare vine iubirea de sine, sau iubirea voilor şi cugetărilor proprii, care se mai zice şi iubire de plăceri şi iubire de slavă. Din acestea se naşte iubirea de arginţi, rădăcina tuturor relelor, şi prin ea vine împrăştierea în cele ale vieţii, din care se naşte totala necunoştinţă a darurilor lui Dumnezeu şi a păcatelor proprii. Iar din aceasta sălăşluirea celorlalte patimi, adică ale celor opt căpetenii ale lor: a lăcomiei pântecelui, din care vine curvia; din acestea iubirea de arginţi, din care se naşte mânia, când cineva nu dobândeşte lucrul dorit sau nu-şi împlineşte voia sa; din ea vine întristarea, prin care se naşte nepăsarea; apoi slava deşartă din care vine mândria. Din acestea opt[47] vin toată răutatea, patima şi păcatul, prin care cel covârşit de ele ajunge la deznădejde, la pierzanie totală, la căderea de la Dumnezeu şi la asemănarea cu dracii, precum s-a mai spus.

Fiecare stă la mijlocul acestor două căi, adică a dreptăţii şi a păcatului; şi-şi alege pe care-o vrea, şi pe aceasta înaintează. Şi primindu-l pe el această cale şi cei ce-l călăuzesc pe ea, fie îngeri, fie oameni ai lui Dumnezeu, fie draci şi oameni răi, îl duc până la capătul ei, chiar dacă nu vrea. Cei buni îl duc la Dumnezeu şi la Împărăţia cerurilor; iar cei păcătoşi, la diavolul şi la munca veşnică. Şi nimeni nu este pricinuitorul pierzaniei sale, decât voia sa. Iar al mântuirii este Dumnezeu, Care a dăruit după existenţă şi existenţa fericită, cunoştinţa şi puterea, pe care nu le poate avea omul în afară de harul lui Dumnezeu. Nici diavolul nu poate ceva spre pierzania omului, de pildă să-i sădească o hotărâre potrivnică, sau neputinţă, sau neştiinţă fără voie, sau altceva, ca să silească pe om, ci îi strecoară numai amintirea răului. Deci cel ce lucrează binele trebuie să-I mulţumească lui Dumnezeu, ca Celui ce ne-a dăruit toate după existenţă. Iar cel ce alege şi face cele potrivnice să se învinovăţească numai pe sine, pentru că nimeni nu-l poate trage cu sila, odată ce Dumnezeu l-a făcut liber, ca să se facă vrednic de laudă înaintea Lui

---

[47] Aceeaşi înlănţuire a gândurilor răutăţii ca la Sf. Ioan Casian *(Despre cele opt gânduri ale răutăţii),* în *Filocalia rom.,* vol. 1, ed. 2008, p. 125-154. Petru Damaschin atribuie scrierea despre ele lui Grigorie de Nazianz.

văzându-l că alege binele de bunăvoie, şi nu din necesitatea firii, cum se împărtăşesc de bine cele necuvântătoare şi neînsufleţite, ci cum se cuvine unei fiinţe raţionale, cum l-a cinstit Dumnezeu să fie. Dar noi alegem de bunăvoie şi prin socotinţă proprie să facem răul, învăţând aceasta de la născocitorul păcatului. Nu ne sileşte Dumnezeu, Cel prisositor de bun, (la bine), ca nu cumva siliţi fiind şi neascultând, mai mare osândă să avem. Nici nu ia de la noi libertatea pe care ne-a dăruit-o cu bunătate.

... diavolul, pierzând cunoştinţa lui Dumnezeu prin nerecunoştinţă şi mândrie, a ajuns cu necesitate neştiutor. De aceea nu poate şti de la sine ce să facă, ci vede pe Dumnezeu ce face ca să ne mântuiască, şi din aceasta învaţă cu viclenie şi se sileşte să facă cele asemănătoare spre pierzania noastră. Deoarece urăşte pe Dumnezeu şi nu poate să se războiască cu El, se războieşte cu noi, care suntem după chipul Lui, închipuindu-şi că prin aceasta înfrânge pe Dumnezeu.... văzând pe Hristos că Se coboară pentru bunătatea cea mai deplină la sfinţii ucenici şi la cuvioşii Părinţi, arătându-Se fie prin Sine, fie prin îngeri, fie pe altă cale negrăită, precum a zis, a început şi diavolul să arate unora amăgiri multe spre pierzanie. De aceea au scris Părinţii înzestraţi cu darul deosebirii că nu trebuie primite unele ca acestea. Căci acela se sileşte să amăgească şi în privinţa aceasta, fie prin niscai chipuri, fie prin vreo lumină, fie prin foc, fie prin altă amăgire, în vremea somnului, sau în chip sensibil. Iar de primim acestea, facem mintea ca, din închipuirea proprie şi din neştiinţa cea mai de pe urmă, să-şi zugrăvească niscai figuri sau culori, ca să creadă că este vreo arătare a lui Dumnezeu sau vreun înger. Ba adeseori arată în vis, sau în chip sensibil, şi draci biruiţi, zice-se, şi încearcă, simplu grăind, orice meşteşugire pentru pierderea noastră, când ascultăm de el.

Dar diavolul făcând acestea îşi pierde nădejdea dacă, precum zic Sfinţii Părinţi, în vremea rugăciunii ne facem mintea fără formă, fără chip, fără culoare, neprimind nimic, fie că e lumină, fie foc, fie altceva, ci ne închidem cugetul cu toată puterea numai în cuvintele scrise. Căci cel ce se roagă numai cu gura, se roagă aerului, nu lui Dumnezeu, fiindcă Dumnezeu ia seama la minte, nu la gură. Deci oamenii „trebuie să se închine lui Dumnezeu în duh şi în adevăr" (Ioan 4, 24); sau cum s-a spus: „Vreau să vorbesc cinci cuvinte cu mintea mea, decât zeci de mii cu limba" (1 Cor. 14, 19). Deci, descurajându-se diavolul de toate acestea, ne aduce gând de deznădejde, şoptindu-ne că altele erau vremurile acelea şi alţii oamenii în care a arătat Dumnezeu acele lucruri minunate, ca să creadă; că acum nu e vremea în care să trebuiască să ne ostenim în felul acesta.

.....din neînţelepciune se naşte plăcerea şi durerea, cum s-a zis, şi din acestea tot păcatul. Fiindcă cel fără de minte este iubitor de sine şi nu poate fi iubitor de fraţi, nici de Dumnezeu. De asemenea nu poate avea înfrânarea de la plăceri, sau de la voile care-i plac lui, nici răbdare în întâmplările dureroase. Că

uneori împlinindu-şi voia sa, creşte în el plăcerea şi mândria, alteori, neputându-şi-o împlini şi fiind chinuit de durere din pricina aceasta, ajunge silit la înecarea şi la descurajarea sufletului, care este arma gheenei.

Iar din cunoştinţă sau cuminţenie se nasc înfrânarea şi răbdarea. Fiindcă cel înţelept îşi stăpâneşte voia sa şi rabdă durerea pentru aceasta, şi socotindu-se pe sine nevrednic de cele dulci, se arată mulţumitor şi recunoscător Binefăcătorului, temându-se ca nu cumva, prin multele bunătăţi pe care i le-a dăruit lui Dumnezeu în veacul acesta, să se păgubească în cel viitor. Astfel, prin înfrânare, lucrează şi celelalte virtuţi. Iar socotindu-se pe sine datornic pentru toate şi neavând ceva cât de mic să întoarcă Binefăcătorului, socoteşte şi virtuţile ca o şi mai mare datorie. Căci şi pe ele le primeşte, şi nu le dă. Ba chiar faptul că s-a învrednicit să mulţumească lui Dumnezeu şi că Dumnezeu primeşte mulţumirea lui, îl socoteşte o şi mai mare datorie. Şi pururea stăruie în mulţumire, făcând tot binele, şi pururea se socoteşte pe sine şi mai dator şi, cugetând cu smerenie, mai prejos de toţi.

... Căci cel ce crede în Domnul se teme de munci; şi cel ce se teme de munci păzeşte poruncile; şi cel ce păzeşte poruncile rabdă necazurile; iar cel ce rabdă necazurile va avea nădejde în Dumnezeu; iar nădejdea desparte mintea de toată împătimirea; iar despărţită de aceasta, va avea dragostea de Dumnezeu. De va vrea cineva să facă acestea, se va mântui.

Toată Scriptura este insuflată de Dumnezeu (2 Tim. 3, 16) şi folositoare şi nimeni nu poate împiedica pe cel ce vrea să se mântuiască, nici nu are altceva stăpânire asupra noastră, afară numai de Dumnezeu, Cel ce ne-a făcut. El este gata spre ajutor şi ocrotire de orice ispită celor ce strigă către El şi vor să facă sfânta Lui voie. Iar fără de El nu poate să facă cineva vreun bine, nici să pătimească vreun rău fără voie, dacă nu îngăduie El, ca să mustre pe cel ce a greşit şi să mântuiască sufletul lui. Faptele rele sunt ale noastre, făcute din trândăvia noastră şi din împreuna-lucrare a dracilor. Iar toată cunoştinţa, virtutea şi puterea sunt har al lui Dumnezeu, ca şi toate celelalte. Dumnezeu le-a dat tuturor putere să se facă fii ai Lui, prin păzirea poruncilor dumnezeieşti. Mai bine-zis, aceste porunci şi harul dumnezeiesc ne păzesc pe noi. Fiindcă fără harul Lui nu putem să le împlinim nici pe ele.

Arătare trebuincioasă şi prea frumoasă despre cele şapte fapte trupeşti

Cea dintâi este *liniştea* (isihia), sau petrecerea neîmprăştiată, ferită de orice grijă a vieţii, ca astfel omul să poată, prin depărtarea de oameni şi de împrăştieri, să fugă de zgomot şi de cel ce umblă răcnind ca un leu căutând pe cine să înghită (1 Petru 5, 8) prin întâlnirile şi grijile vieţii; şi ca să aibă o singură grijă: cum să placă lui Dumnezeu şi să-şi facă sufletul neosândit în ceasul morţii.

A doua este *postul cu măsură,* sau a mânca o dată pe zi şi a nu se sătura. Mâncarea să fie de un singur fel, din bucate modeste, care se găsesc fără bătaie de cap şi pe care nu le pofteşte sufletul decât dacă nu este altceva. Aceasta, pentru ca omul să biruiască lăcomia pântecelui, nesăturarea şi pofta şi să rămână neîmprăştiat; totodată, ca să nu respingă vreun fel, lepădând în chip rău cele ce au fost făcute de Dumnezeu bune foarte, nici să înghită toate deodată, fără înfrânare şi cu voluptate, ci mâncând în fiecare zi câte un singur fel de mâncare, să se folosească de toate spre slava lui Dumnezeu, neoprindu-se de la nimic, cum fac blestemaţii de eretici, ca de ceva rău. Iar vinul, după vreme, căci la bătrâneţe, la neputinţă şi la frig e foarte folositor. Dar şi atunci puţin. Iar la tinereţe, la căldură şi la vreme de sănătate, e mai bună apa, dar şi aceasta cât se poate de puţină. Căci setea e mai bună decât toate faptele trupeşti.

A treia este *privegherea cu măsură,* adică a avea jumătate noapte pentru somn, iar jumătate pentru psalmodie şi rugăciune, pentru suspine şi lacrimi. Aceasta pentru ca prin postul şi privegherea cu măsură trupul să se facă supus sufletului, sănătos şi gata spre tot lucrul bun, iar sufletul să capete bărbăţie şi luminare, ca să vadă şi să facă cele cuvenite.

A patra este *psalmodia* sau *rugăciunea trupească,* prin psalmi şi îngenunchieri, ca să se ostenească trupul şi să se smerească sufletul, ca să fugă vrăjmaşii noştri draci şi să se apropie prietenii noştri îngeri şi să cunoască omul de unde primeşte ajutor, ca nu cumva să se mândrească din neştiinţă, socotind că lucrările sunt ale sale, şi să fie părăsit de Dumnezeu, ca să-şi cunoască neputinţa sa.

A cincea este *rugăciunea duhovnicească* făcută cu mintea, care se fereşte de orice gând. Stând mintea în cele zise şi căzând la Dumnezeu cu frângeri negrăite, cere să se facă numai voia dumnezeiască întru toate faptele şi cugetările sale, neprimind niciun gând sau figură, sau culoare, sau lumină, sau foc, sau peste tot nimic altceva.

A şasea este *citirea cuvintelor şi vieţilor Părinţilor,* nedându-şi auzul dogmelor străine sau altor învăţături, mai ales celor eretice. Aceasta pentru a învăţa din dumnezeieştile Scripturi şi din dreapta socoteală a Părinţilor cum să biruiască patimile şi să dobândească virtuţile; şi ca să se umple mintea lui de cuvintele Duhului Sfânt şi să uite cuvintele şi gândurile necuviincioase de mai înainte, pe care le-a auzit ...; şi ca prin multa convorbire a rugăciunii şi citirii, să ajungă să aibă cugetări bune. De fapt rugăciunea e ajutată de citirea în linişte, şi citirea, de rugăciunea curată, când cineva ia aminte la cele spuse şi nu citeşte sau cântă în fugă. Altfel nu poate cuprinde cum trebuie înţelesul lor, din pricina întunericului patimilor. Pe lângă aceasta adeseori rătăcim prin închipuirea de sine. Mai ales păţesc aceasta cei ce-şi închipuie că au înţelepciunea lumii acesteia, neştiind că avem nevoie de cunoştinţa prin făptuire, ca să înţelegem acestea. Şi cel ce vrea să înveţe cunoştinţa lui

Dumnezeu nu trebuie să se folosească numai de auzire. Pentru că altceva este auzirea, şi altceva fapta. Căci precum numai din auzire nu poate ajunge cineva meşteşugar, ci câştigă deprinderea meşteşugului lucrând şi văzând şi multe greşind şi îndreptându-se de cei iscusiţi, prin răbdare şi prin tăierea voilor sale şi după vreme îndelungată, aşa şi cunoştinţa duhovnicească nu se naşte numai din cugetare, ci se dă de Dumnezeu după har celor smeriţi la cuget. Că acela care citeşte Scripturile pare să le cunoască în parte nu e de mirare, mai ales dacă e lucrător. Dar unul ca acesta nu are cunoştinţa lui Dumnezeu, ci trebuie să asculte cuvintele celor ce au cunoştinţă. Deci cei ce au scris au avut adeseori cunoştinţă de Dumnezeu, ca şi prorocii, dar el încă nu.

A şaptea este *întrebarea celor experimentaţi* despre orice cuvânt sau faptă, ca nu cumva din necercare sau din plăcerea de sine înţelegând şi făcând cineva unele în locul altora, să rătăcească şi să cadă în părerea de sine, închipuindu-şi că ştie cum trebuie, neştiind încă nimic, cum zice Apostolul (1 Cor. 8, 2).

Pe urmă, după toate aceste fapte trupeşti, ... trebuie să aibă răbdare în toate cele ce vin asupra lui, pe care vrea Dumnezeu să le îngăduie spre învăţarea, spre cercarea şi spre cunoaşterea slăbiciunii sale. Să nu se facă îndrăzneţ şi să nu-şi piardă nădejdea orice rău sau orice bine i s-ar întâmpla. E dator să se ferească de orice vis, de orice vorbă şi de orice lucru fără rost şi să cugete pururea la numele lui Dumnezeu, mai des decât răsuflă, în toată vremea şi locul şi lucrul, şi să cadă la El din suflet, adunându-şi mintea din toate gândurile lumii şi căutând să facă numai voia lui Dumnezeu. Atunci începe mintea să-şi vadă greşelile sale ca nisipul mării. Şi acesta este începutul luminării sufletului şi dovada sănătăţii lui. Atunci sufletul ajunge zdrobit şi inima umilită, încât se socoteşte pe sine mai prejos de toţi, cu adevărat. Atunci începe să înţeleagă binefacerile lui Dumnezeu, cele din parte şi cele de obşte, cele aflătoare în dumnezeieştile Scripturi, şi greşelile sale. De atunci păzeşte poruncile întru cunoştinţă, de la cea dintâi până la cea din urmă. Fiindcă Domnul le-a pus ca pe o scară, şi nu poate cineva să treacă peste una ca să ajungă la alta, ci trebuie să înainteze, ca pe nişte trepte, de la cea dintâi la cea de a doua, şi de la ea la cea de a treia, până ce-l vor face pe om dumnezeu, prin harul Celui ce le-a dăruit pe ele celor ce se hotărăsc să le împlinească.

Cel ce voieşte să păzească poruncile
trebuie să înceapă de la frica de Dumnezeu,
ca să nu se rostogolească în haos

Domnul de asemenea a început să înveţe de la frică, pentru că zice: „Fericiţi cei săraci cu duhul” (Matei 5, 3), adică fericit este cineva când e cuprins de frica lui Dumnezeu, având o zdrobire negrăită a sufletului. Domnul a pus această poruncă drept temelie, dându-ne să cunoaştem că fără ea, chiar

de va petrece cineva în cer, nu va folosi nimic având mândria prin care diavolul şi Adam şi alţi mulţi au căzut.

Despre porunca a doua

şi despre naşterea plânsului din temere

„Fericiţi, zice, cei ce plâng” (Matei 5, 4), adică bine este a se plânge cineva pe sine însuşi şi pe aproapele, din dragoste şi râvnă. E ca acela care plânge pentru un mort, sub puterea gândurilor înfricoşătoare dinainte de moarte, pentru cele ce vor fi după moarte. El suspină din adâncul inimii şi în tânguire multă, negrăită. Şi nu se îngrijeşte nici de cinste, nici de necinste, ci dispreţuieşte chiar viaţa însăşi, ba uită adeseori şi de mâncare, din durerea inimii şi a tânguirii neîncetate. În felul acesta harul lui Dumnezeu şi Maica de obşte a tuturor îi vor dărui lui blândeţea şi începutul urmării lui Hristos, adică a treia poruncă, cum a zis Domnul: „Fericiţi cei blânzi” (Matei 5, 5) Unul ca acela se face întărit ca o stâncă şi nu mai e clintit de niciun vânt sau val al vieţii, ci e pururea la fel, în prisosinţă şi în lipsă, în bunăstare, în cinste şi în ocară. Şi simplu vorbind, în orice lucru el cunoaşte cu bună pătrundere că toate trec, şi cele dulci, şi cele dureroase, şi că viaţa aceasta este cale spre veacul viitor; şi că chiar dacă nu vrem noi se fac cele ce se fac, şi în zadar ne tulburăm şi ne păgubim de cununa răbdării şi ne arătăm potrivnici voii lui Dumnezeu, fiindcă toate câte le face Dumnezeu sunt bune foarte, şi noi suntem neştiutori. „Căci va îndrepta, zice, pe cei blânzi întru judecată” (Ps. 24, 10), mai bine-zis întru pătrunderea lucrurilor. Dar nici în vreme de mânie nu se tulbură unul ca acesta, ci mai degrabă se bucură că a aflat vreme de câştig şi de înţelepţire, socotind că ispita n-a venit fără pricină, ci a supărat mai înainte, în cunoştinţă sau în necunoştinţă, fie pe Dumnezeu, fie pe fratele, fie pe altcineva. Se bucură mai degrabă că i s-a dat prilej să fie iertat, ca să primească măcar prin răbdare iertare de multele lui păcate. El poate cugeta acum că dacă nu va ierta greşelile celui ce i-a greşit lui, nici Tatăl nu-i va ierta greşelile sale. Îşi dă seama că nu este o poruncă sau o virtute care să-l ducă mai repede la iertarea păcatelor decât aceasta. „Iertaţi, zice, şi se va ierta vouă” (Luca 6, 37). Se bucură că s-a învrednicit să cunoască acestea şi să facă după pilda lui Hristos, ca unul ce a ajuns blând prin harul poruncii. Dar se întristează pentru fratele, că din pricina păcatelor sale a fost ispitit fratele de către vrăjmaşul de obşte, făcându-se leac spre tămăduirea slăbiciunii lui. Fiindcă toată ispita e îngăduită de Dumnezeu ca o doctorie spre tămăduirea sufletului celui bolnav. Prin ea dăruieşte iertare de păcatele de mai înainte şi de cele de faţă şi o piedică pentru cele viitoare.

Dar pentru aceasta nu are laudă nici diavolul, nici cel ce ispiteşte, nici cel ispitit. Fiindcă diavolul este vrednic de ură ca răufăcător; căci nu face aceasta din purtarea de grijă. Iar cel ce ispiteşte e vrednic de mila celui ispitit, pentru că nu face din dragoste, ci fiindcă râde diavolul de el şi-l munceşte. Iar cel

ispitit rabdă necazurile pentru greşelile sale, şi nu pentru altcineva, ca să aibă laudă. Căci nu e fără păcat. Şi chiar dacă ar fi, ceea ce e cu neputinţă, rabdă în nădejdea răsplătirii şi de frica muncilor. Cu aceştia aşa stă lucrul. Iar Dumnezeu, rânduind, ca Cel ce nu are lipsă de nimic, tuturor cele spre folosul lor, e vrednic de mulţumire, că suportă cu îndelungă răbdare şi pe diavolul, şi răutăţile omeneşti, răsplătind tot binele şi înainte de păcat şi după păcat, celor ce se pocăiesc.

Căci blândeţea e materia smereniei, iar aceasta este uşa nepătimirii. Şi prin aceasta, cel ce-şi cunoaşte firea sa intră la dragostea desăvârşită, care nu cade. Căci acela ştie ce a fost înainte de a se naşte şi ce va fi după moarte. El îşi dă seama că omul nu este nimic decât un scurt miros urât, pierdut într-o clipă, şi mai rău decât toată zidirea. Fiindcă nicio altă făptură, însufleţită sau neînsufleţită, n-a călcat voia lui Dumnezeu vreodată, ci numai firea omenească, care, bucurându-se de multe binefaceri, mânie pe Dumnezeu necontenit.

„Fericiţi, zice, cei ce flămânzesc şi însetează de dreptate" (Matei 5, 6). Căci ajunge ca acela ce însetoşează şi flămânzeşte după toată dreptatea, adică după virtutea trupească şi morală, sau sufletească.

„Fericiţi cei milostivi" (Matei 5, 7). Iar milostiv este cel ce miluieşte pe aproapele din cele ce le-a primit el de la Dumnezeu, fie bani, fie mâncăruri, fie tărie, fie cuvânt spre folos, fie rugăciune, fie putere de a mângâia pe cel ce are nevoie de ea. El se socoteşte datornic, fiindcă a primit mai mult decât se cere şi fiindcă s-a învrednicit să se numească milostiv, ca Dumnezeu; iar aceasta de către Hristos, în veacul de acum şi în cel viitor, faţă de întreaga zidire. ... apoi că fără ceea ce se cere de la el, săracul poate trăi, dar că fără să-l miluiască pe acela, după puterea sa, nu poate el să trăiască şi să se mântuiască. Căci dacă nu vrea să-şi miluiască el firea lui, cum va ruga pe Dumnezeu să-l miluiască pe el? Şi aşa socotind alte multe, cel ce s-a învrednicit de porunci îşi dă nu numai ale sale, ci şi sufletul pentru aproapele. Căci aceasta este milostenia desăvârşită, precum ne-a arătat Hristos, Care a răbdat moartea pentru noi, dându-Se tuturor o pildă şi un chip, ca şi noi să murim pentru alţii, nu numai pentru prieteni, ci şi pentru duşmani, când vremea o cere.

„Fericiţi cei curaţi cu inima" (Matei 5, 8). Aceştia sunt cei ce au dobândit toată virtutea, după sfintele cuvinte, şi au ajuns să vadă lucrurile după fire.

„Fericiţi, zice, cei făcători de pace" (Matei 5, 9). Aceştia sunt cei ce au făcut pace în sufletul şi trupul lor, supunând trupul duhului, ca să nu mai poftească trupul împotriva duhului, ci să împărăţească harul Duhului Sfânt în suflet şi să-l călăuzească precum voieşte, dăruindu-i cunoştinţă dumnezeiască.

Prin aceasta, unul ca acela poate să rabde prigonirea, batjocorirea şi tot cuvântul rău, pentru dreptate, şi se bucură că „plata lui multă este în ceruri” (Matei 5, 10). Căci toate fericirile fac dumnezeu după har pe omul care a ajuns blând, doritor a toată dreptatea, milostiv, nepătimitor, făcător de pace, răbdând toată durerea cu bucurie, pentru dragostea lui Dumnezeu şi a aproapelui.

Cu toate că avem datoria să păzim poruncile, mai bine-zis, să fim păziţi de ele, iubitorul de oameni Dumnezeu va dărui, aici şi acolo, răsplată pentru ele celui ce crede Lui.

Despre cele patru virtuţi ale sufletului

Iar felurile înţelepciunii sunt patru: chibzuinţa, sau cunoştinţa lucrurilor ce trebuie sau nu trebuie făcute şi privegherea minţii; neprihănirea, care stă în păstrarea sănătoasă a cugetului, ca să se poată înfrâna de la orice lucru, cuvânt şi gând ce nu place lui Dumnezeu; bărbăţia, sau tăria şi stăruinţa (rezistenţa) în ostenelile încercărilor celor după Dumnezeu; dreptatea, adică împărţirea care dă tuturor la fel. Aceste patru virtuţi generale se nasc din cele trei puteri ale sufletului, astfel: din cugetare sau minte, două: chibzuinţa şi dreptatea, sau dreapta socotească; din partea poftitoare, neprihănirea; şi din iuţime, bărbăţia. Şi fiecare stă la mijloc între două patimi potrivnice firii. Chibzuinţa are deasupra prea multa socotire, iar dedesubt nechibzuinţa; neprihănirea are deasupra nesimţirea, iar jos, desfrânarea; bărbăţia, sus cutezanţa nesocotită, jos laşitatea; dreptatea, sus voinţa de a avea prea puţin, iar jos voinţa de a avea prea mult. Cele patru sunt chipul omului ceresc, iar cele opt, ale celui pământesc.

Despre cele opt vederi mintale

Iar vederile duhovniceşti, precum socotesc, sunt opt. Şapte din ele sunt ale veacului acestuia, iar a opta este lucrarea veacului viitor, cum zice Sfântul Isaac.

Cea dintâi este cunoştinţa necazurilor şi a ispitelor vieţii acesteia, cum zice Sfântul Dorotei, şi ea se întristează de toată paguba pe care a pătimit-o firea omenească de la păcat.

A doua este cunoaşterea greşelilor noastre şi a binefacerilor lui Dumnezeu, cum zic Scărarul, Isaac şi mulţi alţii dintre Părinţi.

A treia este cunoştinţa lucrurilor înfricoşate dinainte de moarte şi de după moarte, cum se scrie în dumnezeieştile Scripturi.

A patra, înţelegerea petrecerii Domnului nostru Iisus în lumea aceasta şi a lucrurilor şi cuvintelor ucenicilor Lui, ale celorlalţi sfinţi mucenici şi ale cuvioşilor Părinţi.

A cincea este cunoştinţa firii şi a prefacerii lucrurilor, precum zic sfinţii Părinţi Grigorie şi Damaschin.

A şasea este contemplarea celor ce sunt, adică cunoştinţa şi înţelegerea făpturilor sensibile ale lui Dumnezeu.

A şaptea este înţelegerea făpturilor inteligibile ale lui Dumnezeu.

A opta este cunoştinţa despre Dumnezeu, aşa-numita teologie.

Acestea sunt deci cele opt vederi. Primele trei se cuvin celui ce este încă făptuitor, ca prin multe şi amare lacrimi să-şi poată curăţa sufletul său de toate patimile, şi să primească apoi prin har pe celelalte. Iar celelalte cinci se cuvin celui contemplativ (văzător) sau cunoscător, pentru că păzeşte bine şi împlineşte neîncetat faptele trupeşti şi morale, sau sufleteşti, prin care se învredniceşte de simţirea vădită şi înţelegătoare a acestora. Căci din cea dintâi făptuitorul primeşte începutul cunoaşterii şi cu cât se îngrijeşte mai mult de lucrare şi meditează la înţelesurile date lui, cu atât sporeşte mai mult în ele, până ce ajunge la deprinderea lor, şi aşa se iveşte de la sine în minte cealaltă cunoştinţă. Apoi, la fel, celelalte.

Despre a doua vedere

Neştiinţa e rea; neascultarea întru cunoştinţă, şi mai rea.

Vai mie, ce voi face? Unde voi fugi de mine însumi? Fiindcă eu sunt pricina pierzării mele. Căci am fost cinstit cu libertate şi nimeni nu mă poate sili. Am păcătuit şi păcătuiesc pururea şi sunt fără grijă spre tot lucrul bun. Nimeni nu mă sileşte. Pe cine să învinovăţesc? Dumnezeu este bun şi iubitor de oameni, şi pururea doreşte întoarcerea la El şi pocăinţa; îngerii mă iubesc şi mă păzesc; oamenii, de asemenea, voiesc sporirea mea; dracii nu pot sili pe cineva să se piardă fără să vrea, fie din negrijă, fie din deznădejde. Cine este atunci vinovatul, dacă nu eu, ticălosul? Iată, am cunoscut puţin că se pierde sufletul meu şi nu vreau să pun început evlaviei. De ce nu ai grijă de tine, suflete al meu? De ce nu te ruşinezi înaintea lui Dumnezeu şi înaintea îngerilor când păcătuieşti, cum te ruşinezi înaintea oamenilor? Vai mie, ticălosului, vai mie, vai mie! Nu mă ruşinez de Făcătorul meu, nici ca de un om. Căci înaintea unui om nu pot păcătui, ci folosesc orice meşteşug ca să mă arăt drept. Iar stând înaintea lui Dumnezeu gândesc cele rele şi nu mă ruşinez să le şi grăiesc adeseori. O, nebunul de mine! Făcând răul, nu mă tem de Dumnezeu care mă vede. Iar a spune unui om ale mele spre îndreptare, nu pot. Vai mie, vai mie, căci cunosc osânda, şi să mă pocăiesc nu vreau; iubesc Împărăţia cerească, şi virtutea n-am dobândit-o; cred în Dumnezeu, şi poruncile Lui niciodată nu le ascult; urăsc pe diavolul, şi nu încetez a face cele plăcute lui; când vreau să mă

rog, mi-e lene şi mă aflu ca un nesimţitor; când postesc, mă înalţ, şi mai mult mă osândesc; de priveghez, mi se pare că fac lucru mare, ca să nu-mi fie nici aceasta de folos; de citesc, fac, nesimţitul de mine, unul dintre cele două rele: sau fac aceasta de dragul multei învăţături şi al slavei deşarte, şi mă întunec mult, sau ca să cunosc şi să nu fac, osândindu-mă şi mai mult. Dacă prin harul lui Dumnezeu încetez a mai păcătui cu fapta, nu încetez să păcătuiesc pururea cu cuvântul; iar dacă harul mă apără şi din partea aceasta, mânii pe Dumnezeu pururea prin gânduri. Vai, ticălosul de mine, ce voi face? Oriunde m-aş duce, aflu păcate; pretutindenea, draci. Deznădejdea e mai rea decât toate. Pe Dumnezeu L-am întărâtat, pe îngeri, aşijderea, i-am întristat; pe oameni, adeseori, i-am păgubit şi smintit.

Aş fi vrut, Doamne, să şterg cu lacrimi zapisul greşelilor mele şi în cealaltă vreme a vieţii mele să mă fac bine-plăcut Ţie prin pocăinţă. Dar vrăjmaşul mă amăgeşte şi războieşte sufletul meu. Doamne, mântuieşte-mă înainte de a pieri cu totul!

Păcătuit-am înaintea Ta, Mântuitorule, ca fiul risipitor; primeşte-mă, Părinte, pe mine, cel ce mă căiesc.

Către Tine strig, Hristoase Mântuitorule, cu glasul vameşului; curăţă-mă, ca pe acela, şi mă miluieşte, Dumnezeule.

Oare ce va fi întru cele de apoi? Vai mie, ticălosul, vai mie! Cine va da capului meu apă şi ochilor mei izvor de lacrimi? Cine va putea să plângă pentru mine cum trebuie, de vreme ce eu nu pot face aceasta? Veniţi, munţi, acoperiţi-mă pe mine, ticălosul! Oh, oh!, ce voi zice? Oh, câte lucruri bune mi-a făcut Dumnezeu, pe care numai El singur le ştie, şi câte răutăţi a arătat către El nerecunoştinţa mea, cu lucrul, cu cuvântul şi cu gândul, mâniind pururea pe Binefăcătorul meu! Şi cu cât rabdă El mai îndelung, cu atât Îl dispreţuiesc eu, ticălosul, mai tare, făcându-mă mai nesimţitor decât pietrele. Dar nu deznădăjduiesc, ci cunosc, prin aceasta, iubirea Ta de oameni.

Pocăinţă nu am dobândit; de aceea rogu-Te, Mântuitorule, întoarce-mă înainte de sfârşit şi dă-mi mie pocăinţă, ca să mă izbăvesc de munci.

Doamne, Dumnezeul meu, nu mă părăsi, că nu sunt nimic înaintea Ta, ci cu totul păcătos; unde voi afla, deci, simţirea relelor mele celor multe? Pentru că chiar şi numai a nu face este de mare osândă. Pentru mine ai făcut cerul şi pământul; pentru mine, cele patru stihii şi cele ce se nasc din acestea, cum zice Teologul. Iar pe celelalte le voi tăcea, că nu sunt vrednic a grăi ceva, pentru mulţimea păcatelor mele. Căci cine ar putea înţelege nemăsuratele faceri de bine, cele către mine, măcar de s-ar fi învrednicit să aibă o minte îngerească? Dar iată că pentru purtarea mea nepocăită, voi cădea din toate eu, ticălosul”.

„Vai, ce luptă are sufletul când se desparte de trup! Vai, cât lăcrimează atunci, şi nu este cine să-l miluiască! Îndreptându-şi ochii către îngeri, fără folos se roagă; întinzând mâinile către oameni, n-are cine să-l ajute”[48].

„Plâng şi mă tânguiesc când gândesc la moarte şi văd zăcând în mormânt frumuseţea noastră, neavând chip. O, minune! Ce taină este aceasta care s-a făcut cu noi? Cum ne-am dat stricăciunii? Cum ne-am înjugat cu moartea? Cu adevărat, prin porunca lui Dumnezeu, cum s-a scris”[49].

Vai, ce voi face oare, eu, prea ticălosul, în ceasul morţii, când dracii vor înconjura ticălosul meu suflet, având scrise relele făcute de mine, cele întru cunoştinţă şi neştiinţă, cele cu lucrul şi cu gândul, şi cerând de la mine socoteală pentru toate acestea? Vai mie, că şi fără alt păcat, mult sunt osândit pentru poruncile pe care nu le-am păzit. Şi pe drept cuvânt.

O, ticăloase suflete al meu, spune-mi mie, acum, unde sunt făgăduinţele Botezului? Unde este împreunarea cu Hristos şi lepădarea de satana? Unde este păzirea poruncilor lui Dumnezeu, unde este urmarea lui Hristos prin virtuţile trupeşti şi sufleteşti, urmare pentru care m-am numit creştin? Unde este făgăduinţa chipului călugăresc? Poate va aduce înainte neputinţa trupească? Dar atunci unde e credinţa, care aruncă toată grija la Dumnezeu (1 Petru 5, 7) şi prin care ai fi putut muta şi munţii, dacă ai fi avut-o măcar cât un grăunte de muştar? (Matei 27, 20). Unde este pocăinţa deplină, care depărtează pe om de la tot lucrul şi cuvântul rău? Unde este zdrobirea sufletului şi plânsul cel prea amar? Unde blândeţea, milostenia, curăţia inimii de gândurile cele rele? Unde înfrânarea cea cuprinzătoare, care stăpâneşte toate mădularele trupului, tot gândul şi toată voia, ca să nu se mişte decât când e neapărată nevoie spre mântuirea sufletului şi viaţa trupului? Unde este răbdarea, care suferă necazurile cele de multe feluri pentru Împărăţia cerurilor? Unde este mulţumirea în toate, rugăciunea neîncetată, grija morţii, lacrimile întristării, dacă n-am ajuns încă la cele ale dragostei? Unde este înţelepciunea cea după Dumnezeu, care păzeşte sufletul de cursele vrăjmaşilor? Unde neprihănirea, care se ţine departe de tot ce nu se face sau nu se cugetă de bunăvoie după Dumnezeu? Unde e bărbăţia, care rabdă întâmplările grele şi îndrăzneşte asupra vrăjmaşilor prin nădejde? Unde dreptatea, care dă fiecăruia deopotrivă? Unde smerita cugetare, care-şi cunoaşte neputinţa sa şi neştiinţa, şi iubirea de oameni a lui Dumnezeu, prin care te vei izbăvi de toate uneltirile vrăjmaşului? Unde nepătimirea şi dragostea desăvârşită, şi pacea care covârşeşte toată mintea (Filip. 4, 7), prin care mă voi chema fiu al lui Dumnezeu?

Căci toate acestea, cel ce vrea poate să le aibă şi fără tărie trupească, numai prin hotărâre slobodă. Deci, ce am de zis faţă de acestea? Ce am de

---

[48] Din Canonul înmormântării.

[49] *Ibidem.*

făcut, o, ticălosul de mine? Fiindcă prea puţin mă înfricoşez, din lipsă de simţire, şi fiindcă m-am lenevit cu totul a face ceva după puterea mea, din cele datorate de mine. Sub iad voi fi, cum zice marele Atanasie. Vai de ticăloşia mea, ce mi-am pricinuit-o mie nu numai prin cele ce le-am păcătuit, ci mai vârtos pentru cele de care n-am vrut să mă pocăiesc. Căci dacă m-aş fi căit ca risipitorul, mi-ar fi primit întoarcerea, iubitorul Părinte. Şi dacă mi-aş fi dat seama de mine ca vameşul, osândindu-mă numai pe mine, şi nu pe altcineva, aş fi luat şi eu iertare de păcate de la Dumnezeu; mai ales dacă m-aş fi rugat din tot sufletul, ca acela. Dar nu mă văd să fiu aşa. Şi de aceea mă tem de sălăşluirea cu dracii în iad, şi de judecata viitoare. Fiindcă acolo sunt râul de foc, scaune şi cărţi deschise. Îngerii merg înainte, toată firea oamenilor stă de faţă şi toate stau goale şi descoperite înaintea înfricoşatului şi dreptului Judecător.

Vai mie, cum voi răbda mustrarea, mânia înfricoşatului şi nepărtinitorului Judecător; adunarea îngerilor fără număr; pâra şi înfricoşata ameninţare; hotărârea fără schimbare; tânguirea neîncetată; lacrimile nefolositoare; întunericul nestrăveziu; viermele cel neadormit; focul cel nestins; muncile de tot felul; căderea de la Împărăţie; despărţirea de sfinţi; depărtarea de îngeri; înstrăinarea de Dumnezeu; pierderea curajului; moartea veşnică; frica, durerea, întristarea, ruşinea, chinul conştiinţei?

Vai mie, păcătosul, ce-am păţit? De ce să mă pierd amarnic? Am încă vreme de pocăinţă. Stăpânul mă îndeamnă, şi eu amân! Până când, suflete al meu, zăboveşti în păcate? Până când înăbuşi pocăinţa? Pune-ţi în minte judecata viitoare; strigă către Hristos-Dumnezeu: Ştiutorule de inimi, păcătuit-am. Înainte de a mă osândi, miluieşte-mă! La venirea Ta cea înfricoşată, Hristoase, să nu auzim: „Nu vă ştiu pe voi!” (Matei 25, 11). Căci în Tine ne-am pus nădejdea, Mântuitorule, măcar că nu împlinim poruncile Tale, pentru lenevirea noastră. Ci ne rugăm, cruţă sufletele noastre! Vai mie, Doamne, că Te-am întristat pe Tine şi n-am simţit. Dar, iată, harul Tău m-a făcut să simt puţin; pentru aceea m-am şi tulburat, nenorocitul de mine, şi s-a cutremurat ticălosul meu suflet. Dar oare mai am să trăiesc puţin, ca să plâng cu amar şi să-mi spăl întinatul meu trup şi suflet? Sau plângând un ceas, voi înceta din nou, căzând iarăşi în nesimţirea de totdeauna? Oare ce să fac, ca să aflu o durere necontenită a sufletului? Voi posti şi voi priveghea? Dar fără umilinţă nu folosesc nimic. Voi cânta numai cu gura şi voi citi? Dar patimile mi-au întunecat mintea şi nu pot cuprinde înţelesul celor zise. Voi cădea cu osârdie înaintea Ta, Dătătorule de bunătăţi? Dar nu am îndrăznire; deznădăjduitu-s-a viaţa mea, pierdut-am sufletul meu. Doamne, ajută-mi mie, şi ca pe vameşul mă primeşte, pentru că am păcătuit ca risipitorul, la cer şi înaintea Ta, şi ca pe desfrânata, care a vărsat lacrimi şi despre care s-a zis: „cea deznădăjduită pentru viaţă şi primită pentru întoarcere, purtând miruri, s-a apropiat de Tine, strigând: „Nu mă lepăda pe mine, desfrânata, Cel născut din Fecioară; nu trece

cu vederea lacrimile mele, Cel ce eşti bucuria îngerilor; ci primeşte-mă pe mine, care mă pocăiesc şi pe care nu m-ai lepădat. Doamne, când am păcătuit, pentru mare mila Ta"[50]. Fiindcă şi eu, ticălosul, sunt deznădăjduit pentru multele mele păcate, dar sunt primit pentru negrăita iubire de oameni şi pentru noianul cel nemărginit al îndurărilor Tale, în care aruncând deznădejdea sufletului meu, cutez să-mi adun mintea întru sfântă pomenirea Ta. Sculându-mă, voi face şi eu măcar o cerere, cu frică şi cu cutremur mult, ca să mă învrednicesc şi eu, nevrednicul, să fiu robul Tău, şi prin har să am mintea fără închipuiri, necolorată şi nematerială, şi să cad înaintea Ta, singurul Dumnezeu şi Făcătorul tuturor, ca odinioară Daniil înaintea îngerului Tău, pe genunchi şi pe palmele mâinilor mele (Dan. 10, 10), şi întâi să aduc mulţumirea, şi apoi mărturisirea înaintea Ta. Şi aşa încep eu, ticălosul, să caut sfânta Ta voie, aducându-Ţi mulţumire pentru toate bunătăţile de care m-ai învrednicit pe mine, ţărâna, praful şi cenuşa, şi pentru că m-am învrednicit a sta înaintea Ta numai cu mintea, eu cel ce sunt întreg pământesc.

Iar socotind a fi văzut de Tine, strig din tot sufletul şi zic: „Stăpâne mult-milostive, mulţumescu-Ţi Ţie, Te slăvesc pe Tine, Te laud şi mă închin Ţie, că m-ai învrednicit pe mine, nevrednicul, în ceasul acesta a-Ţi mulţumi Ţie şi a avea toată auzirea pentru unele din minunatele faceri de bine ale Tale, sufleteşti şi trupeşti, nemăsurate şi nepătrunse, arătate şi nearătate, pe care le-ai făcut şi le faci cu noi după har, pe care le ştim şi pe care nu le ştim. Mărturisesc darurile Tale, nu ascund binefacerile Tale; vestesc milele Tale; mărturisescu-mă Ţie, Doamne, Dumnezeul meu, din toată inima mea şi slăvesc numele Tău în veac, că mila Ta peste mine mare este; şi negrăită este îngăduinţa şi îndelunga Ta răbdare pentru mulţimea fărădelegilor mele, a păcatelor, a necinstirilor şi vicleniilor pe care le-am făcut şi le fac necontenit şi pe care le voi face, şi de care m-a izbăvit harul Tău, a celor cu cuvântul, cu lucrul şi cu gândul, şi pe care le ştii, Doamne, cunoscătorule de inimi, de la naşterea mea până la sfârşitul vieţii mele, şi pentru care îndrăznesc, eu, prea ticălosul, să fac mărturisire înaintea Ta.

Păcătuit-am, săvârşit-am fărădelege înaintea Ta, făcut-am strâmbătate şi rău înaintea Ta şi nu sunt vrednic să caut şi să privesc la înălţimea cerului. Dar îndrăznind la iubirea Ta de oameni cea negrăită şi la bunătatea şi la milostivirea Ta cea mai presus de minte, cad rugându-mă Ţie: Miluieşte-mă, Doamne, că neputincios sunt, şi-mi iartă mie mulţimea relelor mele. Nu mă lăsa pe mine să mai păcătuiesc sau să rătăcesc de la calea Ta cea dreaptă, nici să vatăm sau să întristez pe cineva; ci înfrânează toată răutatea mea şi obişnuinţa cea rea, şi pornirea dobitocească a sufletului şi a trupului, a mâniei şi a poftei. Învaţă-mă să fac voia Ta. Miluieşte pe fraţii şi pe părinţii mei şi pe toţi monahii şi preoţii de pretutindeni; pe cei ce m-au născut, pe fraţii şi pe

[50] Stihira la stihoavna din Miercurea mare.

rudeniile mele; pe cei ce ne-au slujit şi ne slujesc; pe cei ce se roagă şi ne-au încredinţat să ne rugăm pentru ei; pe cei ce ne urăsc şi pe cei ce ne iubesc pe noi; pe cei ce i-am vătămat şi i-am întristat; pe cei ce ne-au făcut sau vor să ne facă aceste lucruri; şi pe toţi cei ce cred în Tine. Iartă-ne nouă tot păcatul cu voie şi fără de voie şi păzeşte viaţa noastră şi ieşirea din lumea aceasta de duhurile necurate, de toată ispita, de tot păcatul şi răutatea, de părerea de sine, de deznădejde, de necredinţă, de mândrie şi de frică, de amăgire şi de silnicie, de lucrarea şi de cursa diavolului. Şi ne dăruieşte nouă cele de folos sufletelor noastre, în veacul de acum şi în cel viitor, precum binevoieşte iubirea Ta de oameni. Odihneşte pe părinţii noştri şi pe fraţii noştri care au plecat mai înainte. Şi prin rugăciunile tuturor, miluieşte ticăloşia mea; milostiveşte-Te de pieirea mea, vezi durerea mea, îndreaptă întru toate viaţa mea, cârmuieşte petrecerea mea şi sfârşitul meu în pace. Şi mă fă pe mine în ce fel voieşti şi cum voieşti, fie că vreau, fie că nu vreau, numai să nu rămân lipsit de starea de-a dreapta Ta, în ziua judecăţii. Doamne Iisuse Hristoase, Dumnezeul meu, chiar dacă aş fi cel din urmă dintre robii Tăi ce se mântuiesc. Împacă lumea Ta şi miluieşte pe toţi precum ştii. Învredniceşte-mă de împărtăşirea preacuratului Tău trup şi cinstitului Tău sânge, spre iertarea păcatelor, spre împărtăşirea cu Sfântul Duh, ca arvună a vieţii veşnice, celei întru Tine, împreună cu aleşii Tăi, prin mijlocirea Preacuratei Maicii Tale, cu ale sfintelor şi cereştilor puteri şi cu ale tuturor sfinţilor Tăi. Că bine eşti cuvântat în vecii vecilor. Amin.

Preasfântă Stăpână, Născătoare de Dumnezeu, toate puterile cereşti, ale sfinţilor îngeri şi arhangheli, şi toţi sfinţii, mijlociţi pentru mine, păcătosul!

Stăpâne Dumnezeule, Părinte atotţiitorule, Doamne, Fiule, Unule-Născut, Iisuse Hristoase şi Duhule Sfinte", şi celelalte.

...de câte ori harul îi străpunge inima, trebuie să aibă şi mai mult mintea în lacrimile de pocăinţă, chiar dacă a încetat gura de a cânta şi cugetarea ar fi luată în robia cea bună, cum zice Sfântul Isaac. Căci atunci este vremea culesului, nu vremea săditului. De aceea trebuie să rămână în asemenea gânduri, ca şi mai mult să se străpungă şi să-şi dea rodul, adică lacrimile cele după Dumnezeu. „Străpungându-ţi-se inima până la lacrimi printr-un cuvânt, zice Scărarul, rămâi la el". Fiindcă toată lucrarea trupească, adică postul, privegherea, psalmodierea, citirea, liniştirea şi celelalte, se fac pentru a se curăţa mintea. Iar mintea fără plâns nu se poate curăţa, ca să se unească cu Dumnezeu în rugăciunea curată, care o răpeşte din toate înţelesurile şi o face fără chip şi fără formă.

...Hristos S-a ascuns în Evanghelie, şi cel ce vrea să-L afle pe El trebuie să vândă mai întâi de toate averile sale şi să cumpere Evanghelia, ca nu numai să-L poată afla pe El din citire, ci să-L şi

primească în sine prin urmarea vieţuirii Lui în lume. Fiindcă cel ce caută pe Hristos, zice Sfântul Maxim, nu trebuie să-L caute pe El în afară, ci în sine însuşi[51], adică să se facă cu trupul şi cu sufletul nepăcătos ca Hristos, după cât e cu putinţă omului, şi să păzească mărturia conştiinţei cu toată puterea, ca să împărăţească peste toată voia sa şi să o biruiască prin dispreţuirea ei, chiar dacă e sărac şi fără slavă din punctul de vedere al lumii. Pentru că ce folos are cel care pare că e împărat, dar e stăpânit de mânie şi de poftă în veacul acesta, iar în cel viitor va afla munca veşnică, dacă nu va voi să păzească poruncile dumnezeieşti?

...toate gândurile sunt de trei feluri: omeneşti, drăceşti şi îngereşti. Gând omenesc avem atunci când se suie la inimă un oarecare înţeles simplu al făpturilor, ca de pildă, bărbat, aur sau orice altceva din făpturile sensibile. Gândul drăcesc e compus din înţeles şi patimă, ca de pildă, când ne gândim la un om fie cu o iubire fără judecată, fie cu o afecţiune care nu e după Dumnezeu, ci spre curvie, fie iarăşi cu o ură nesocotită, adică cu amintirea răului, sau cu clevetire; iar la aur, de asemenea, pentru iubirea de bani, sau pentru furt, sau pentru răpire, sau altceva din acestea, sau cu ură şi cu hulire împotriva lucrurilor lui Dumnezeu. Prin amândouă acestea se lucrează pieirea. Fiindcă dacă iubim lucrurile, nu după măsura cuvenită, ci le punem mai presus de dragostea de Dumnezeu, nu ne deosebim întru nimic de slujitorii idolilor, zice Sfântul Maxim. Şi iarăşi, dacă le urâm pe ele, ca unele ce n-ar fi fost făcute bune foarte, mâniem pe Dumnezeu.

Iar gândul îngeresc este contemplarea nepătimaşă a lucrurilor, sau cunoştinţa adevărată, care este mijlocie între amândouă prăpăstiile, păzind mintea şi deosebind ţinta cea dreaptă de cele şase curse ale diavolului, care o înconjoară, adică de cea de sus şi de cea de jos, de cea de-a dreapta şi de cea de-a stânga, de cea dinăuntru şi de cea care e afară de ţinta dreaptă. Aceasta este cunoştinţa adevărată, care stăruie ca un centru în mijlocul celor şase curse. Ea se învaţă de la îngerii pământeşti, care s-au omorât pe ei lumii, ca să li se facă mintea nepătimaşă, spre a vedea lucrurile cum trebuie. Cel ce are cunoştinţa aceasta nu se urcă deasupra ţintei drepte, prin semeţie, socotind că înţelege ceva din proprie înţelepciune; nici nu se coboară jos, prin neştiinţă, fiindcă n-a putut să ajungă desăvârşirea; nici nu se abate la dreapta, prin lepădarea şi ura lucrurilor; nici la stânga, prin iubire nesocotită sau împătimire; nici, iarăşi, înăuntru de la ţinta dreaptă, prin neştiinţă şi lenevire peste tot; nici în afară, prin multă ocupaţie şi prin sârguinţă nesocotită din nepăsare sau răutate. Ci primeşte cunoştinţa cu răbdare, cu smerită cugetare şi

[51] *Suta a doua a capetelor gnostice,* cap. 35, *Filocalia rom., vol. cit.,* p. 217. Cine a imprimat în sine vieţuirea evanghelică Îl are în sine pe Hristos. Cine face din Evanghelia scrisă o Evanghelie trăită, L-a descoperit pe Hristos.

cu bună nădejde, din credinţă tare, pentru ca, cunoscând ceva din parte, să fie înălţat spre dragostea dumnezeiască, iar pentru necunoaşterea întru cunoştinţă, să dobândească smerita cugetare, şi prin nădejdea şi credinţa statornică să ajungă la ţinta lucrului căutat.

...Privind apoi trupul, se minunează cum ochii, urechile şi limba primesc din afară cele de trebuinţă, după voia sufletului; ochii, prin lumină, urechile, prin aer; şi niciunul dintre simţuri nu împiedică pe celălalt şi nu poate face ceva în afară de scopul sufletului. Se minunează apoi cum trupul neînsufleţit, la porunca lui Dumnezeu, s-a amestecat cu sufletul înţelegător şi cuvântător, care a fost creat de Duhul Sfânt, cum zice Damaschin, prin insuflare, măcar că sunt unii care nu ştiu aceasta, socotind că este din Dumnezeirea cea mai presus de minte, ceea ce este cu neputinţă. Căci zice Gură de Aur: „Ca să nu se socotească mintea omenească pe sine Dumnezeu, a pus Dumnezeu într-însa uitare şi neştiinţă, ca din aceasta să-şi agonisească smerenie". Şi iarăşi, când vrea Ziditorul, se desparte această amestecare firească, şi sufletul cuvântător, cum zice Scărarul, se duce sau sus în cer, sau jos în iad, iar trupul pământesc se întoarce în pământul dintru care a fost luat. Dar iarăşi, prin harul Mântuitorului nostru Iisus Hristos, se unesc cele despărţite, la a doua venire a Sa, ca fiecare dintre noi să primească după faptele sale. O, minune! Cine a simţit măcar cât de puţin taina aceasta fără să se uimească? Că pe om îl ridică iarăşi din pământ după atâtea rele câte le-a făcut, nesocotind poruncile Lui, şi-i dăruieşte nemurirea, pe care o avea mai înainte şi n-a păzit-o, pentru că n-a păzit porunca ce-l păzea pe el de moarte şi stricăciune, ci şi-a atras moartea prin neascultare.

Minunându-se, aşadar, de toate acestea, omul credincios, povăţuit în chip mintal de o mişcare îngerească, se uimeşte şi de alte multe. Şi iarăşi priveşte frumuseţea aurului şi întrebuinţarea lui şi se minunează cum s-a făcut din pământ astfel pentru noi, ca cei bogaţi să cheltuiască banii prin milostenie, iar cei ce nu vor să facă aceasta, să-i împartă prin anumite încercări fără de voie, şi aşa să fie ajutaţi să se mântuiască, dacă rabdă cu mulţumire cele ce vin asupra lor. Astfel se mântuiesc şi unii, şi alţii. Iar cei ce preţuiesc mai mult neaverea, se vor încununa, ca unii ce fac un lucru mai presus de fire, ca şi cei ce se nevoiesc întru feciorie. Se cuvine, deci, ca omul să nu cinstească mai mult aurul decât porunca lui Dumnezeu, întrucât e un lucru stricăcios şi pământesc; dar întrucât este făptura lui Dumnezeu şi de folos omului pentru a trăi trupeşte şi a se mântui, să nu-l socotească vrednic de ură, ci prilej de înfrânare şi de dragoste.

Şi simplu grăind, cel luminat, privind frumuseţea fiecărui lucru şi întrebuinţarea lui fără patimă, iubeşte pe Făcător. Acela ia seama la toate cele sensibile, la făpturile de sus şi de jos, adică la cer, la soare, la lună, la stele, la

nori, la ploi, la zăpadă, la grindină, minunându-se cum îngheaţă apa în atâta arşiţă, apoi la tunete, la fulgere, la vânturi şi la aer, la schimbarea acestora, la ani, la anotimpuri, la zile, la nopţi, la ceasuri, la minute, la pământ, la mare, la vieţuitoarele fără număr, la dobitoacele cele cu patru picioare, la fiare şi târâtoare, la neamurile multe ale păsărilor, la izvoare, la râuri, la nesfârşitele feluri ale pomilor şi buruienilor, la cele blânde şi la cele sălbatice. Căci în toate vede rânduiala, buna aşezare, mărimile, frumuseţile, întocmirea, legătura, armonia, folosul, conglăsuirea, felurimea, desfătarea, starea, mişcarea, culorile, formele, chipurile, întoarcerea la aceleaşi, rămânerea în cele stricăcioase. Şi luând aminte simplu la toate făpturile cele sensibile, se uimeşte minunându-se de Ziditor, cum din cele ce nu sunt, numai cu porunca a adus la fiinţă cele patru elemente (stihii) şi cum, prin înţelepciunea lui Dumnezeu, cele ce-şi sunt potrivnice nu se păgubesc una pe alta; de asemenea, cum din acestea a făcut toate pentru noi. Şi încă acestea sunt mici pe lângă coborârea lui Hristos, cum zice Teologul, şi pe lângă bunătăţile viitoare.

Deci cunoscând bunătatea lui Dumnezeu cea ascunsă în făpturi, şi înţelepciunea, puterea şi purtarea Lui de grijă, cum însuşi a zis către Iov (cap. 38), să privim pe urmă la cea din arte, din cuvinte şi din litere, cum prin puţină cerneală neînsufleţită, ne-a descoperit nouă taine aşa de mari prin Sfintele Scripturi. Şi e într-adevăr lucru minunat că Sfinţii Proroci şi Apostoli au ajuns de-abia după multă osteneală şi dragoste către Dumnezeu la aceste bunătăţi, iar noi le aflăm numai prin citire. Căci Scripturile ne grăiesc în chipul cel mai minunat, de parc-ar fi cuvântătoare.

Cunoscând deci acestea, credem că nu este în zidire ceva fără rost, nici răul, ci cele ce se fac fără voia dumnezeiască Dumnezeu le preface în chip minunat în bunătăţi. De pildă, căderea diavolului nu a fost după voia lui Dumnezeu, dar iată că s-a făcut spre folos celor ce se mântuiesc. Căci i se îngăduie să ispitească pe cei ce se hotărăsc liber, după puterea fiecăruia, cum zice Sfântul Isaac, ca să fie făcut de râs de către oamenii cei întocmai cu îngerii. Şi e biruit cu ajutorul lui Dumnezeu nu numai de bărbaţi, ci şi de foarte multe femei, prin răbdare şi credinţă în Cel ce priveşte lupta, de la Care primesc cununile nestricăciunii, prin harul şi iubirea Lui de oameni. Pentru că El este Cel ce a biruit şi biruieşte pe şarpele cel nerușinat şi ucigaş de oameni.

...dacă urmăreşte cineva un scop după Dumnezeu, întru smerenie şi răbdarea ispitelor ce-i vin asupra, şi caută un lucru din neştiinţă şi se rătăceşte cu privire la el, poate găsi dezlegare la Dumnezeu şi aşa se întoarce cu multă ruşine şi bucurie înapoi, căutând calea Părinţilor. Fiindcă ceea ce se face după Dumnezeu şi nu după altceva, cum zice Scărarul, ni se socoteşte ca bine prin har, chiar dacă n-ar fi deloc bine ceea ce se face. Dar dacă nu e aşa şi nu are

nici răbdare, nici smerenie multă, va pătimi cele ce le-au pătimit mulţi care s-au pierdut prin nebunia lor, crezând înţelegerilor proprii şi închipuindu-şi că umblă pe calea cea bună, fără povăţuitor, sau fără experienţa ce se dobândeşte prin răbdare şi smerenie.

Căci experienţa nu e supusă nici necazului şi nici ispitelor, şi poate nici războiului; iar dacă e lăsat unul ca acesta să fie războit puţin, ispita i se face pricină de multă bucurie şi folos. Pentru că e lăsat de Dumnezeu să fie ispitit, ca să câştige şi mai multă experienţă şi bărbăţie împotriva vrăjmaşilor. Iar semne ale acestei stări sunt lacrimile şi zdrobirea sufletului înaintea lui Dumnezeu şi alergarea la linişte (isihie) şi la Dumnezeu cu răbdare, precum şi cercetarea Scripturilor cu osteneală şi urmărirea scopului lui Dumnezeu cu credinţă. Dimpotrivă, semnul celuilalt este că se îndoieşte de ajutorul lui Dumnezeu, se ruşinează de a întreba cu smerenie, fuge de linişte şi de citire şi iubeşte împrăştierea şi întâlnirile, închipuindu-şi că găseşte în acestea odihnă. Aceasta însă nu se întâmplă, ci mai degrabă într-o astfel de vreme prind patimile rădăcini adânci, se fac ispitele mai tari şi se înmulţeşte descurajarea, nemulţumirea şi trândăvia din multă necunoştinţă.

Pentru că altele sunt ispitirile fiilor spre înţelepţire şi învăţătură, şi altele ale duşmanilor spre pierzare, mai ales când cineva e făcut de ocară din pricina mândriei lui. Căci „Dumnezeu celor mândri le stă împotrivă, iar celor smeriţi le dă har” (1 Petru 5, 5). Tot necazul care se suferă cu răbdare este bun şi folositor, iar cel care nu e suferit astfel, e semn al lepădării de la Dumnezeu şi e fără folos. Şi dacă nu se vindecă cineva de aceasta prin smerita cugetare, nu are alt leac. Fiindcă cel cu cuget smerit se ocărăşte şi se învinovăţeşte pe sine când îi vin necazuri, şi nu pe altcineva. Şi răbdând astfel, cere de la Dumnezeu dezlegare, şi aflând-o, se bucură şi rabdă cu mulţumire. Şi câştigând cercarea (experienţa) din acestea, primeşte cunoştinţă. Iar cunoscând neputinţa şi neştiinţa sa, caută cu stăruinţă pe Doctor, şi căutând, află vindecarea, cum a zis Însuşi Hristos. Şi aflând-o pe aceasta, o doreşte, şi dorind-o, o dobândeşte şi mai mult; şi curăţându-se pe sine, după putinţă, se nevoieşte să facă loc Celui dorit. Iar Acela aflând loc, Se sălăşluieşte, cum zice Cartea bătrânilor (Geronticonul). Şi sălăşluindu-Se, păzeşte casa Sa şi începe să o umple de strălucire. Şi fiind umplut de strălucire, cunoaşte, şi cunoscând, e cunoscut, cum zice Damaschin.

Despre a şaptea cunoştinţă[52]

Cel ce se învredniceşte, aşadar, de a şaptea cunoştinţă, se minunează de mulţimea puterilor netrupeşti, a stăpânirilor, a scaunelor, a domniilor, a

[52] Dacă a şasea cunoştinţă se referă la om, a şaptea se referă la îngeri şi la Dumnezeu.

serafimilor şi a heruvimilor, a celor nouă cete, care se află în toate dumnezeieştile Scripturi, a căror fire, putere şi celelalte bunătăţi, contemplate la ele, sunt cunoscute lui Dumnezeu şi Făcătorului. Se mai minunează şi de rânduiala în care stau. Dar şi alte dregătorii au oştile de sus, despre care zice Gură de Aur, că Domnul Savaot se tălmăceşte Domnul oştirilor. De asemenea, se minunează cum îşi trec unele altora luminarea. Îngerii, zice, luminează pe oameni, iar ei primesc luminarea de la arhangheli, şi aceia de la începătorii; şi aşa, fiecare ceată primeşte luminarea şi cunoştinţa de la alta. Apoi se minunează cum se zice că neamul oamenilor este oaia cea una, pe care nu Dumnezeu a pierdut-o, ci ea însăşi pe sine, iar neamul îngerilor sunt cele nouăzeci şi nouă.

Iar auzind despre Dumnezeu, să nu-şi închipuie cineva din neştiinţă că sunt Dumnezeu Însuşi cele contemplate în jurul Lui, ca bunătatea, dreptatea, sfinţenia, lumina, focul, fiinţa, puterea, înţelepciunea şi cele asemenea, cum zice marele Dionisie; dar nici câte poate mintea să le hotărnicească, pentru că Dumnezeu e nehotărnicit şi necircumscris şi nu este dintre cele dimprejurul Lui, după cum zice marele Dionisie către Sfântul Timotei, aducând mărturie de la Sfântul Ierotei. Mai drept este a-I zice Necuprinsul, Cel fără urmă, Cel cu neputinţă de tălmăcit, şi câte nu se pot tălmăci. Căci este mai presus de minte şi de înţelegere şi numai Sieşi Îşi este cunoscut, un Dumnezeu în trei ipostasuri, fără de început, fără de sfârşit, suprabun şi supralăudat. Cele ce se zic despre El de către dumnezeiasca Scriptură se zic dintr-o trebuinţă de neocolit, ca să cunoaştem că este Dumnezeu, dar nu şi ce este, fiind necuprins de toată firea cuvântătoare şi înţelegătoare.

Căci aşa se cuvine să fie purtarea celor sârguincioşi: să aibă mintea când la contemplarea celor sensibile, când la cunoaşterea celor inteligibile şi la ceea ce e fără chip; şi iarăşi, când la vreun înţeles al Scripturii, când la rugăciunea curată. Iar trupul, când la citire, când la rugăciunea curată, când la lacrimi pentru sine însuşi sau pentru altcineva, din compătimirea cea după Dumnezeu, când la lucru spre ajutorul vreunuia care e neputincios sufleteşte sau trupeşte. Astfel va face totdeauna lucrurile sfinţilor îngeri, neîngrijindu-se câtuşi de puţin de ceva din ale lumii acesteia. Iar Dumnezeu, Care l-a ales pe el şi l-a rânduit pentru convorbirea cu Sine şi i-a dăruit lui petrecerea aceasta şi lipsa de griji, va avea El Însuşi grijă de acela şi-l va hrăni, sufleteşte şi trupeşte. „Aruncă, zice, grija ta asupra Domnului şi El te va hrăni” (Ps. 54, 25). Şi cu cât îşi pune cineva mai mult nădejdea într-Însul în toate cele ale sufletului şi ale trupului său, cu atât Îl află pe Acela mai mult purtând grijă de el, încât se socoteşte pe sine mai jos decât toată zidirea, din pricina multelor daruri ale lui

Dumnezeu, arătate şi nearătate, sufleteşti şi trupeşti. Căci fiind cu multe dator, nu se poate mândri câtuşi de puţin, din ruşine, cu ceva în faţa binefacerilor lui Dumnezeu. Şi cu cât Îi mulţumeşte mai mult lui Dumnezeu şi se nevoieşte să se silească pe sine spre dragostea Lui, cu atât Dumnezeu Se apropie mai mult de el prin darurile Sale şi doreşte să-l odihnească şi să-l facă să preţuiască liniştirea şi neaverea mai presus decât toate împărăţiile pământului, afară de răsplata veacului viitor.

....cele ce se fac fără silire nu sunt fapte, cum zice Sfântul Isaac, ci mai degrabă daruri[53]. Iar dacă după prima osteneală a şi venit odihna, ea este plata înfrângerii şi nu trebuie să te lauzi cu ea. Căci nu cei ce iau plată sunt lăudaţi, ci cei ce se silesc în lucrare şi nu iau nimic. Şi ce să spunem? Toate câte le-am face şi toate prin câte I-am mulţumi Făcătorului de bine, le datorăm Lui, ba cu mult mai multe, deoarece El nu are lipsă de nimic şi nici trebuinţă de ceva, dar noi nu putem să facem vreun bine fără de El.

...vrăjmaşul nu obişnuieşte totdeauna să facă războiul la arătare, cum zice Gură de Aur. Dacă ar face aşa, nu am cădea uşor mulţi în cursele lui, ca să fie puţini cei ce se mântuiesc, cum zice Domnul. De aceea, când vrea să-l arunce pe cineva în cele mari, îl face să nesocotească întâi cele mici şi nearătate: înainte de curvie, privirea deasă şi neînfrânată; înainte de ucidere, mânia uşoară; înainte de întunecarea cugetării, împrăştierea scurtă; şi înainte de aceasta iarăşi, aşa-zisa trebuinţă neapărată a trupului. Pentru aceea Domnul, ştiind mai dinainte toate, ca unul ce este înţelepciunea Tatălui, luând înaintea uneltirilor diavolului, porunceşte oamenilor să taie dinainte de vreme pricinile, ca nu cumva socotind că cele mici sunt fără primejdie, să cadă jalnic în păcatele cele mari şi înfricoşate.

Căci cel ce a primit darul luării aminte la dumnezeieştile Scripturi, cum zic Părinţii, află tot binele ascuns în toate Scripturile. Căci zice Domnul: „Cel învăţat în ale Împărăţiei cerurilor" (Matei 13, 11), şi celelalte. Sau în liniştea cea după Dumnezeu şi în citirea dumnezeieştilor Scripturi, ştie că altă faţă arată Scriptura celorlalţi oameni, chiar dacă par că o cunosc, şi altă faţă celui ce s-a închinat pe sine rugăciunii neîncetate sau are gândul tot timpul la Dumnezeu, încât să-l aibă în loc de răsuflare în toate, chiar dacă pentru lume este simplu şi neînvăţat în ştiinţele omeneşti, cum zice marele Vasile. Dumnezeu Se arată mai degrabă simplităţii şi smereniei, zice Scărarul, şi nu osteneliilor şi

[53] „Că nu se numeşte virtute aceea care nu e însoţită de greutăţi în lucrarea ei" (Cuv. XIX: *Despre credinţă).* Iar în Cuv. IV spune: „Calea lui Dumnezeu este crucea de fiecare zi. Că nimeni nu s-a suit la ceruri cu trândăvie" (Citatele din Sf. Isaac, după ed. lui Nichifor Theotoke, Τά ευρεθέντα ασκητικά, Atena, 1895).

înţelepciunii ajunsă fără folos. Mai degrabă o leapădă Dumnezeu pe aceasta, dacă nu are smerenie. Căci mai bun e cel simplu la cuvânt, şi nu la cunoştinţă, după Apostol (2 Cor. 11, 6). Fiindcă cunoştinţa duhovnicească este un dar, iar ştiinţa cuvântului este o învăţătură omenească, ca celelalte învăţături ale lumii acesteia, şi nu ajută la mântuirea sufletului. Aceasta se vede de la elini.

Iar citirea se face spre a aminti celor ce ştiu cele spuse din cercare şi spre a învăţa pe cei necercaţi.

Despre citirea cea după Dumnezeu

Să se facă deci citirea cea după Dumnezeu, ca să nu rătăcească mintea, pentru că ea este începutul mântuirii. Căci Solomon zice că vrăjmaşul urăşte sunetul adeveririi (Pilde 11, 15-Sept). Adică rătăcirea gândului este începutul păcătuirii, cum zice Sfântul Isaac.

Niciun lucru care se face după Dumnezeu, cu smerenie, nu este rău. Cu toate acestea sunt deosebiri între lucruri şi îndeletniciri. Tot ce este în afară de trebuinţa neapărată, adică tot ce nu ajută la mântuirea sufletului sau la viaţa trupului, i se face piedică celui ce vrea să se mântuiască. Fiindcă nu mâncărurile, ci lăcomia pântecelui este rea; nu banii, ci împătimirea; nu grăirea, ci grăirea în deşert; nu cele dulci ale lumii, ci neînfrânarea; nu dragostea către ai tăi, ci lenevirea de la cele bineplăcute lui Dumnezeu, ce se naşte de aici; nu hainele trebuitoare pentru acoperire şi ferire de frig sau de arşiţă, ci cele de prisos şi de mult preţ; nu casele pentru a te apăra cu ai tăi de fiare şi de oamenii răi, ci cele cu două şi cu trei caturi, mari şi mult costisitoare; nu a avea un lucru, ci a nu-l avea spre trebuinţă neapărată; nu a avea cei ce trăiesc în sărăcie cărţi este rău, ci a nu le avea spre citirea cea după Dumnezeu; nu a avea prieteni, ci a avea pe cei ce nu sunt spre folosul sufletului; nu femeia este un rău, ci curvia; nu bogăţia, ci iubirea de arginţi; nu vinul, ci beţia; nu mânia firească, dată spre osândirea păcatului, ci întrebuinţarea ei împotriva semenilor noştri; nu a stăpâni e rău, ci a fi iubitor de stăpânire; nu slava, ci iubirea de slavă şi slava deşartă care e şi mai rea decât acestea; nu a avea virtute, ci a-ţi închipui că o ai; nu cunoştinţa, ci părerea că ai cunoştinţă şi, ceea ce e mai rău decât aceasta, necunoaşterea neştiinţei tale; nu cunoştinţa adevărată, ci cunoştinţa mincinoasă; nu lumea e rea, ci patimile; nu firea, ci cele contrare firii; nu unirea în cuget, ci unirea pentru a face rău, iar nu pentru mântuirea sufletului; nu mădularele trupului, ci reaua lor folosire. Căci nu ni s-a dat vederea ca să poftim cele ce nu trebuie, ci ca, văzând făpturile, să slăvim prin ele pe Făcătorul şi să umblăm bine spre cele de folos sufletului şi trupului nostru; nici urechile spre a auzi bârfirea şi vorbirea netrebnică, ci pentru a auzi cuvântul lui Dumnezeu şi toată vorbirea pe care o auzim de la oameni, de la păsări şi de la celelalte, şi din aceasta să slăvim pe Făcător; nici mirosul spre a ne moleşi sufletul şi a slăbi tăria lui prin mirosuri plăcute, cum zice Teologul,

ci pentru a răsufla şi a primi aerul dăruit nouă de Dumnezeu şi a-L slăvi pe El pentru acesta fără de care nimeni nu poate trăi trupeşte, nici om, nici dobitoc.

Mă minunez de înţelepciunea Făcătorului de bine, cum lucrurile cele mai trebuincioase pot fi aflate uşor de toţi, ca aerul, focul, apa şi pământul. Dar nu numai acestea, ci şi cele care pot să mântuiască sufletul, le-a făcut mai uşor de dobândit decât celelalte lucruri. Iar cele ce-i aduc pieire, mai greu. Astfel, sărăcia mântuieşte mai multe suflete, iar bogăţia se face piedică celor mulţi; şi cea dintâi o poate afla oricine, cealaltă însă nu ne este la îndemână. Pe urmă ocara, smerenia, răbdarea, ascultarea, supunerea, înfrânarea, postul, privegherea, tăierea voii proprii, neputinţa trupească, mulţumirea pentru toate acestea, ispitele, păgubirile, lipsa celor trebuincioase, lipsa celor dulci, golătatea, îndelunga-răbdare şi, simplu, toate lucrurile care se fac pentru Dumnezeu sunt fără piedică şi nimeni nu se luptă pentru ele, ci mai degrabă le lasă celor ce le aleg să le aibă, fie că vin asupră-le cu voia sau fără voia lor. Iar cele ce duc spre pieire sunt greu de aflat, ca bogăţia, slava, fala, semeţia, stăpânirea, puterea, neînfrânarea, multa mâncare, somnul mult, împlinirea voii proprii, sănătatea şi tăria trupului, viaţa fără necazuri, câştigurile, împlinirea tuturor poftelor după cele plăcute, hainele şi acoperămintele multe şi de mare preţ şi cele asemenea, pentru care e mare lupta şi anevoie se află şi trecător le e folosul şi mult e necazul şi puţină bucuria. Fiindcă celor ce le au şi celor ce nu le au, dar poftesc să le aibă, le pricinuiesc tot felul de necazuri, cu toate că nu este niciuna rea, ci e rea numai folosirea lor, cum s-a zis. Căci nu ca să furăm, să răpim şi să ne ridicăm mâinile cu răutate unii asupra altora, ni s-au dat mâinile şi picioarele, ci ca să le folosim spre toată lucrarea cea după Dumnezeu: cei mai slabi cu sufletul, spre miluirea săracilor şi ajutorarea celor ce au lipsă, în vederea desăvârşirii; iar cei mai tari cu sufletul şi cu trupul, spre a slăvi prin neavere şi urmarea lui Hristos şi a sfinţilor Lui ucenici pe Dumnezeu şi a se minuna de înţelepciunea Lui cea ascunsă în mădularele noastre: cum mâinile acestea şi micile degete sunt gata spre toată ştiinţa, lucrarea, scrierea şi îndeletnicirea, prin purtarea de grijă a lui Dumnezeu. Căci de la El ni s-a dăruit pentru marea Lui bunătate cunoştinţa meşteşugurilor şi a scrierilor nenumărate, a înţelepciunii şi a leacurilor tămăduitoare, a limbilor şi a cărţilor felurite, şi, simplu, toate cele ce s-au făcut mai înainte, se fac şi se vor face. Şi ni se dau pururea spre a vieţui trupeşte şi a ne mântui sufleteşte, dacă ne folosim de toate cele ce sunt potrivit cu scopul lui Dumnezeu, şi prin acestea Îl slăvim pe El cu toată recunoştinţa. Iar de nu, cădem şi ne pierdem, şi toate cele ce sunt ni se fac spre necazul nostru în veacul de acum şi spre osânda veşnică în cel viitor, precum s-a zis mai înainte.

Calea cea mai scurtă spre dobândirea virtuţilor şi depărtarea patimilor

Nimic nu obişnuieşte, zice marele Vasile, să întunece cugetarea aşa de mult ca răutatea; nici să lumineze mintea, ca citirea în linişte; nici să aducă o durere mai năprasnică sufletului, ca gândul morţii; nici să pricinuiască sporirea nevăzută, ca ocărârea de sine şi tăierea voilor proprii; sau pierderea nevăzută, ca părerea de sine şi plăcerea de sine. Nimic nu pricinuieşte depărtarea lui Dumnezeu şi pedepsirea omului credincios cum o face cârtirea; nici nu duce aşa de uşor la păcătuire, ca zăpăceala şi vorba multă. Nu este lucru care să ducă aşa de repede la dobândirea virtuţii ca singurătatea şi adunarea minţii; nici la recunoştinţă şi mulţumire, ca cugetarea la darurile lui Dumnezeu şi la răutăţile noastre. Nimic nu surpă facerile de bine, ca vestirea lor cu laudă; şi nimic nu obişnuieşte să aducă mântuire fără voie, ca ispitele. Nu este cale mai scurtă către nepătimire şi înţelepciunea Duhului cum e calea împărătească, ce se ţine departe în toate, atât de ceea ce e prea mult, cât şi de ceea ce e prea puţin. Şi nu este altă virtute care să poată cuprinde voia dumnezeiască, ca smerita cugetare şi părăsirea oricărui gând şi oricărei voiri proprii. Nu este ceva care să ajute la tot lucrul bun, ca rugăciunea curată, nici piedică la dobândirea virtuţilor, ca împrăştierea şi rătăcirea cugetării, chiar dacă e de scurtă vreme.

..bună e citirea şi cunoştinţa, dar când duc la o mai mare smerenie; asemenea şi sfatul, dar când nu iscodeşte cineva viaţa învăţătorului..

Dar dacă cineva vrea, pune iarăşi început prin pocăinţă. „Dacă ai căzut, zice, ridică-te; şi dacă iarăşi ai căzut, iarăşi ridică-te”[54], nedeznădăjduind nicidecum de mântuirea ta, orice s-ar întâmpla. Nu te preda pe tine de bunăvoie vrăjmaşului. Îţi ajunge ţie spre mântuire răbdarea aceasta, împreună cu osândirea de sine.

„Eram, zice Apostolul, şi noi odinioară fără minte, umblând după poftele noastre...” (Efes. 2, 3), şi celelalte. Şi tu deci să nu-ţi pierzi nădejdea, uitând de ajutorul lui Dumnezeu. Căci El poate face câte vrea. Ci nădăjduieşte în El, şi va face una din acestea: sau îţi va pregăti îndreptarea prin niscai ispite şi alte mijloace, precum El ştie, sau îţi primeşte răbdarea şi smerenia în loc de altă lucrare, sau îţi va dărui cu iubire de oameni o altă cale pe care nu o ştii pentru a mântui sufletul tău umilit. Numai să nu părăseşti pe Doctor. Fiindcă altfel vei suferi jalnic moartea cea îndoită, pentru că nu cunoşti scopul cel ascuns al lui Dumnezeu.

Despre binefacerile generale şi particulare ale lui Dumnezeu

De aceea suntem datori să mulţumim pururea lui Dumnezeu pentru binefacerile generale şi particulare ale Lui, pentru cele sufleteşti şi trupeşti.

[54] *Pateric,* Avva Sisoe, 38.

Cele generale sunt: cele patru stihii şi toate cele făcute din ele şi toate lucrurile minunate şi mai presus de fire ale lui Dumnezeu, aflătoare în dumnezeieştile Scripturi. Iar cele particulare sunt toate cele câte le-a dat Dumnezeu fiecărui om: fie bogăţie, spre milostenie, fie sărăcie, spre răbdare cu mulţumire, fie stăpânire, spre judecată dreaptă şi spre susţinerea virtuţii; fie supunere şi slujire, spre mântuirea sigură a sufletului; fie sănătate, spre ajutorarea celor ce au trebuinţă şi spre lucrarea cea după Dumnezeu; fie boală, spre încununarea răbdării; fie cunoştinţă şi putere, spre dobândirea virtuţilor; fie neputinţă şi neştiinţă, spre ascultarea în linişte cu smerenie şi cu fuga de lucruri; fie lipsirea fără de voie de lucruri, spre mântuirea cea de voie şi spre ajutorarea celor ce nu vor să vină la desăvârşirea neaverii sau la milostenie; fie uşurare şi bună îndemnare spre nevoinţa de bunăvoie şi spre osteneala în virtuţi, ca omul să ajungă nepătimitor şi să mântuiască şi alte suflete; fie încercarea şi strâmtorarea, spre a se mântui fără de voie cei ce nu pot să-şi taie voile lor, sau spre desăvârşirea celor ce pot să rabde cu bucurie. Deci toate cele spuse, chiar dacă îşi sunt potrivnice, prin întrebuinţare bună sunt foarte bune; iar prin întrebuinţare rea, nu sunt bune, ci mai degrabă vătămătoare sufletului şi trupului.

Dar mai bună decât toate cele spuse este răbdarea necazurilor. Cel ce s-a învrednicit de acest mare dar este dator să mulţumească lui Dumnezeu, fiindcă l-a împărtăşit de o binefacere mai mare. Căci s-a făcut următor al lui Hristos, al Sfinţilor Săi Apostoli, al mucenicilor şi al cuvioşilor, ca să se depărteze de bunăvoie de cele plăcute, prin tăierea voilor sale şi prin lepădarea gândurilor care nu sunt după Dumnezeu, ca să facă şi să cugete pururea cele plăcute lui Dumnezeu....

Aşadar, toţi creştinii suntem datori să mulţumim lui Dumnezeu, precum s-a zis: „Pentru toate mulţumiţi” (1 Tes. 5, 18). De la aceasta ajungem la alt cuvânt al Apostolului, care zice: „neîncetat vă rugaţi” (1 Tes. 5, 17), adică să avem pomenirea lui Dumnezeu în toată vremea, locul şi lucrul. Pentru că orice ar face cineva, e dator să aibă pomenirea Celui ce a făcut lucrul acela. De pildă, tu cel dintre noi, când vezi lumina, nu uita pe Cel ce ţi-a dăruit-o; când vezi cerul şi pământul, marea şi toate cele ce sunt, dă laudă şi slavă Celui ce le-a făcut; când îmbraci o haină, cunoaşte al cui e darul şi măreşte pe Cel ce poartă grijă de viaţa ta. Şi simplu, orice mişcare să-ţi fie prilej pentru slava lui Dumnezeu şi, iată, te rogi neîncetat, şi prin aceasta sufletul se bucură totdeauna (cf. 1 Tes. 5, 16), după Apostol. Căci pomenirea lui Dumnezeu îl veseleşte pe el, zice Sfântul Dorotei, aducând mărturie cuvântul lui David: „Adusu-mi-am aminte de Dumnezeu şi m-am veselit” (Ps. 86, 3).

Toate le-a făcut Dumnezeu spre folosul nostru

Fiindcă toate cele ce sunt le-a făcut Dumnezeu spre folosul nostru.

Îngerii ne păzesc şi ne învaţă, iar dracii ne ispitesc, spre a ne smeri şi a alerga la Dumnezeu. Prin ei, aşadar, ne izbăvim de înălţare şi de nepăsare, de frica ispitelor. Sau iarăşi: prin cele plăcute ale lumii, prin sănătate, bunăstare, tărie, odihnă, bucurie, lumină, cunoştinţă, bogăţie, sporirea în toate, starea de pace, bucuria de cinste, stăpânire, belşug şi prin toate cele socotite bune în viaţa aceasta, suntem ridicaţi la mulţumire şi la recunoştinţă faţă de Făcătorul de bine, ca şi la iubirea Lui şi la facerea, după putinţă, a binelui, având ca datorie firească să răsplătim darurile prin facerea de bine. Iar prin cele socotite neplăcute, prin boală, greutăţi, osteneală, neputinţă, întristarea fără de voie, întuneric, neştiinţă, sărăcie, neizbândă în toate, frică, păgubire, necinste, durere, lipsă, şi prin toate cele potrivnice celor spuse înainte, venim la răbdare, smerenie şi bună nădejde în veacul viitor. Dar nu numai atât, ci în veacul de acum ni se fac pricină de mari mângâieri. Deci toate ni le-a rânduit Dumnezeu bune, în chip minunat, pentru bunătatea Sa negrăită. Cel ce vrea să cunoască acestea şi să le aibă cum trebuie, să se nevoiască spre dobândirea virtuţilor, ca toate cele spuse să le primească cu mulţumire, atât cele bune, cât şi cele ce par potrivnice, şi în toate să se afle netulburat.

...niciun bine propriu nu dobândim vreodată, ci toate bunătăţile ne vin de la Dumnezeu, după har, ca şi existenţa din nimic. „Căci ce ai ce n-ai luat, zice Apostolul, în dar", de la Dumnezeu adică? „Iar dacă ai luat, ce te lauzi, ca şi când n-ai luat" (1 Cor. 4, 7), ci ca şi când ai face prin tine? Căci aceasta este cu neputinţă, odată ce Domnul a spus: „Fără Mine nu puteţi face nimic" (Ioan 15, 5).

Deci precum cei lipsiţi de daruri sunt datori să se smerească, săraci fiind, aşa şi cei ce le au pe acestea, ca unii ce le-au luat de la Dumnezeu, ca să nu fie osândiţi pentru nerecunoştinţă. Şi precum bogaţii sunt datori să dea mulţumită lui Dumnezeu pentru daruri, la fel, şi cu mult mai mult, cei bogaţi în virtuţi. Şi iarăşi, precum sunt datori săracii să mulţumească lui Dumnezeu şi să iubească din prisos pe binefăcătorii lor pentru binefacerile primite de la ei, la fel, şi cu mult mai mult, bogaţii, pentru că se mântuiesc şi în veacul de acum, şi în cel viitor, prin milostenie, datorită purtării de grijă a lui Dumnezeu. Fiindcă fără săraci nu câştigă mântuirea sufletului, precum nu pot nici să scape de ispitele bogăţiei. Şi precum ucenicii sunt datori să iubească pe dascăli, aşa şi dascălii pe ucenici, şi să mulţumească unii pentru alţii lui Dumnezeu, Cel ce dă tuturor cunoştinţă şi orice alt bine, pentru care suntem datori să-I mulţumim pururea Lui, şi mai ales cei ce au luat puterea ca să înnoiască dumnezeiescul Botez prin pocăinţă, fără de care nimeni nu se poate mântui. Fiindcă a zis Domnul: „Ce Mă chemaţi: Doamne, Doamne, şi nu faceţi cele ce zic?" (Matei 7, 21).

Nimic nu obișnuiește să pregătească mai fără osteneală biruința ca buna îndrăzneală cu credință tare, nici înfrângerea nu obișnuiește să o aducă ceva atât de ușor ca iubirea de sine și ca frica din necredință. De asemenea, nimic nu călăuzește spre bărbăție, ca sârguința și experiența lucrurilor, nici spre subțirimea gândurilor, ca citirea în liniște. Nimic nu pricinuiește uitarea ca starea degeaba; nici nu duce așa de repede la iertarea păcatelor ca neținerea în minte a răului. Nimic nu pricinuiește ștergerea greșelilor ca pocăința și tăierea răului; nici sporirea mai grabnică a sufletului ca tăierea voilor și cugetărilor proprii. Nu e lucru mai bun ca acela de a te arunca pe tine înaintea lui Dumnezeu, ziua și noaptea, și a-L ruga să se facă voia Lui întru toate; nici mai rău, ca a iubi libertatea și rătăcirea sufletului sau a trupului. Fiindcă nouă celor ce încă iubim binele de frica muncilor și a încercărilor, nu ne este de folos deloc libertatea, ci paza și fuga de lucruri, ca și prin depărtarea celor ce vatămă neputința noastră, să putem lupta cu gândurile. Căci duhurile stăpânitoare sunt nepătimitorii care stăpânesc, ca unii ce au biruit patimile de rușine; iar cei ce se află în ascultarea părintelui sunt duhuri stăpânite. Fiindcă, zic Sfântul Macarie și Sfântul Cronie, dracii sunt stăpânitori și stăpâniți. Deci stăpânitoare sunt: slava deșartă, părerea de sine și cele asemenea; iar stăpânite sunt: lăcomia pântecelui, curvia și cele ca acestea.

Natanael se tâlcuiește „râvnă de Dumnezeu”

..este obiceiul dumnezeiești Scripturi, zice marele Vasile, să numească pe om mai mult după virtutea lui, decât după naștere. De fapt, căpeteniile Apostolilor, Petru și Pavel, s-au chemat, cel dintâi, Simon, dar Domnul i-a zis Petru, pentru tăria bărbatului; celălalt Saul, adică furtună, și s-a schimbat în Pavel, adică liniște sau odihnă. Și pe drept cuvânt. Căci pe cât îi tulbura mai înainte pe credincioși, pe atât odihnea pe urmă sufletele tuturor, cu lucrul și cu cuvântul.

...dumnezeiescul Luca lăsând neisprăvite Faptele Apostolilor, nu din negrijă sau de vreo altă silă a făcut aceasta, ci pentru că a plecat la Domnul. Noi însă când lăsăm un lucru sau o faptă neîmplinită, păţim aceasta din negrijă și nedestoinicie, fiindcă nu facem lucrul lui Dumnezeu cu sârguință și nu-l iubim ca pe un lucru de căpetenie, ci-l disprețuim ca pe ceva de a doua mână și ca pe o povară și de aceea rămânem nesporiți, sau chiar ne întoarcem adeseori la cele dinapoi, ca cei ce s-au întors îndată îndărăt și n-au mai urmat lui Iisus (cf. Ioan 6, 66), măcar că, zice Gură de Aur, nu era cuvântul aspru, cum socoteau, ci era vorba despre dogme. Dar unde nu este hotărâre, nu e nici râvnă, și cele ușoare par grele, precum și invers.

Despre zidirea sufletului prin virtuți

Orice om, zice marele Vasile, are nevoie înainte de toate de răbdare, ca pământul de ploaie, ca să așeze pe ea, cum zice Apostolul, temelia sau credința. Pe aceasta zidește treptat dreapta socoteală, ca un ziditor încercat, casa sufletului, așezând necontenit lut din pământul smereniei, ca să țină la un loc piatră cu piatră, sau virtute cu virtute, până ce se așază acoperișul, sau dragostea desăvârșită. Atunci întră Stăpânul casei și locuiește în suflet dacă are paznici buni la ușă, care țin totdeauna arme în mâini, adică cugetări luminoase și lucrări vrednice de Dumnezeu, ce pot păzi pe Împărat netulburat; dacă nu are ca paznic o femeie, iar aceasta având mâinile ocupate cu lucrul, cum zice Sfântul Nil, tâlcuind vechea istorie (2 Regi 4, 6). De aceea, zice, nu a așezat patriarhul Avraam femeia ca paznică la ușă, ci mai degrabă un gând bărbătesc și ager, și acesta purtând ca arme, pe lângă altele, și sabia Duhului, care este cuvântul lui Dumnezeu, cum zice Apostolul, ca să-i taie pe cei ce ar intra la el sau să-i alunge. Căci neațipind și stând drept, ucide gândurile străine printr-o lucrare ce li se opune și printr-un cuvânt ce le grăiește împotrivă, și alungă tot ce intră în inimă în afară de scopul lui Dumnezeu, prin disprețuirea și lepădarea lui, ca mintea luminată să nu se desfacă nicidecum de la vederea lui Dumnezeu și de la cugetările dumnezeiești.

Iar aceasta este lucrul liniștii, zice Sfântul Nil, precum în altă parte, aducând mărturie dumnezeiasca Scriptură, lămurește că împrăștierea este pricina întunecării minții. Și pe drept cuvânt. Căci dacă mintea nu e ținută din toate părțile, ca apa în matcă, nu se poate aduna cugetarea în sine însăși, ca să urce și la Dumnezeu. Iar neurcându-se cineva cu mintea și negustând ceva din cele de sus, cum va putea dispreţui uşor cele de jos? Așadar, suntem datori să alergăm prin credință, după Apostol (2 Cor. 5, 7), având cu răbdare, ca lucru al nostru, să bine-plăcem lui Dumnezeu.

...cum ziceau Părinții: Fără întrebare de la frați, nu trebuie să grăiască cineva, de dragul folosului, ca binele să se facă din hotărâre liberă. Căci Apostolii ne cer să fim nu ca unii ce stăpânesc peste turmă, ci ca unii ce ne facem chip turmei. Iar către Sfântul Timotei zice Apostolul: „Trebuie ca mai întâi plugarul să se împărtășească din roade” (2 Tim. 2, 6); prin aceasta cere ca cele ce vrea să le învețe cineva, să le împlinească întâi el însuși.... Asemenea și în Pateric se zice că fără întrebare de la frați nu grăiau Părinții pentru mântuirea sufletului, ci socoteau aceasta grăire deșartă. Și pe drept cuvânt. Căci noi ne pomenim dând drumul cuvântului prin aceea că ne închipuim că avem o cunoștință mai presus de alții. Și de fapt, cu cât suntem mai vinovați, cu atât socotim că avem mai multă slobozenie. Pe când sfinții, cu cât sunt mai aproape de Dumnezeu, cu atât se țin pe ei mai păcătoși, zice avva Dorotei....

Și precum puterile înțelegătoare își împărtășesc unele altora luminarea, tot așa și oamenii cuvântători se învață unii de la alții; unii luând cercarea din

dumnezeieștile Scripturi, învață pe cei mai de jos; iar alții învățând mintal de la Duhul Sfânt descoperă și altora tainele descoperite lor prin Scriptură. De aceea toți trebuie să ne smerim înaintea lui Dumnezeu și întreolaltă, ca unii ce am primit existența și toate celelalte de la Dumnezeu; și tot de la El cunoștința, unii prin alții.

Și cel ce are smerenie se luminează și mai mult. Iar cel ce nu vrea să se smerească rămâne în întuneric, ca cel ce a fost mai înainte Luceafăr, iar mai pe urmă diavol. Acesta fiind cel dintâi din ceata cea mai de jos a puterilor înțelegătoare, adică a zecea de la ceata cea mai de sus, care stă înaintea Scaunului înfricoșat, și din cea dintâi de la pământ, pentru că s-a înălțat, a ajuns împreună cu cei ce au ascultat de el nu numai dedesubtul celor nouă cete și al nostru, al pământenilor, ci și dedesubtul celor de sub pământ, fiind aruncat în tartar, din pricina nerecunoștinței. De aceea s-a spus adeseori că ajunge nebunia, fără alt păcat, pentru pierderea sufletului. Căci cel ce are păcate mici e lăsat să cadă în mai mari, spune Sfântul Isaac, și cel ce a luat de la Dumnezeu dar și se arată cu nemulțumire, își pregătește pierderea acestui dar, fiindcă s-a făcut pe sine nevrednic de darul lui Dumnezeu, cum zice marele Vasile. Căci mulțumirea se roagă. Dar să nu fie mulțumirea ca a fariseului aceluia, care osândește pe alții, iar pe sine se îndreptățește, ci mai degrabă ca una ce se îndatorează pe sine mai mult decât toți, și mulțumește copleșită de uimire, ca una ce a cunoscut negrăita îndelungă-răbdare și îngăduință a lui Dumnezeu. Ba, nu numai atât, ci ea trebuie să se și minuneze cum Dumnezeu cel supralăudat, neavând lipsă de nimic, primește mulțumire de la noi, care-L mâniem și-L amărâm pururea după atâtea binefaceri de obște și particulare, despre care au scris Grigorie Cuvântătorul de Dumnezeu și ceilalți Părinți, binefaceri nu numai trupești, ci și sufletești, de multe feluri, cărora nu este număr. Una dintre acestea este și aceea că unele lucruri aflătoare în dumnezeieștile Scripturi sunt limpezi și ușor de înțeles, iar altele nelămurite și greu de cuprins, ca prin cele dintâi să ne atragă pe cei mai trândavi la credință și la căutarea și a celorlalte, ca să nu cădem dintr-o prea mare neînțelegere în deznădejde și necredință; iar prin celelalte, ca să nu ne atragem o și mai mare osândă disprețuind cuvântul înțeles, ci ca cei ce vor, ostenindu-se de bunăvoie, să caute cu lucrul cele ascunse și să aibă laudă din aceasta, cum zice Gură de Aur.

...cunoscând negrăita iubire de oameni a lui Dumnezeu, ne minunăm cum prin hârtie și cerneală ne-a pregătit mântuirea sufletelor noastre și ne-a dăruit atâtea cărți și dascăli ai învățăturii celei drepte; și cum eu, neînvățatul și trândavul, m-am învrednicit să străbat atâtea cărți, neavând nicio carte a mea, sau altceva peste tot, și fiind străin și lipsit totdeauna, și de aceea petrecând întru toată liniștea și lipsa de griji cu toată bucuria trupească. Iar dacă am lăsat unele fără nume, aceasta este din negrija mea, și ca să nu se

lungească cuvântul.

Iar întrebările şi dezlegările lucrurilor de obşte s-au arătat pentru cunoştinţă şi pentru mulţumire către Cel ce a dăruit sfinţilor noştri Părinţi cunoştinţa şi pătrunderea, şi prin ei nouă, nevrednicilor, precum şi spre mustrarea noastră, a celor neputincioşi şi neştiutori.

S-a arătat apoi că liniştea este mai mare decât toate şi fără de aceasta nu ne putem curăţi şi cunoaşte neputinţa noastră şi uneltirile dracilor; dar nici puterea şi purtarea de grijă a lui Dumnezeu nu o putem cunoaşte din cele cântate şi citite. De aceea toţi oamenii avem trebuinţă de această îndeletnicire, fie în parte, fie în întregime, şi fără ea este cu neputinţă să vină cineva la cunoştinţa duhovnicească şi la smerita cugetare, prin care, cel care a ales-o, înţelege tainele ascunse în dumnezeieştile Scripturi şi în toate făpturile.

Apoi că nu trebuie să fie folosit un lucru, sau un cuvânt, sau o faptă, sau un gând în afară de trebuinţa neapărată pentru mântuirea sufletului şi pentru viaţa trupului; şi că fără dreapta socoteală, nici cele ce par bune nu sunt primite de Dumnezeu, precum nici lucrarea cea bună nu poate folosi pe cineva, dacă nu se face cu scop bun. Iar troparele scrise mai înainte s-au adus pentru înţelegerea acestora şi a altor scripturi, şi ca îndemn spre străpungerea inimii celor ce au mintea neputincioasă, cum zice Scărarul. Căci cântarea, zice marele Vasile, atrage cugetul omului spre ceea ce vrea, fie spre plâns, fie spre dor, fie spre întristare, fie spre veselie.

S-a mai arătat că suntem datori să cercetăm Scripturile, după porunca Domnului, ca să aflăm în ele viaţa veşnică; şi să luăm aminte la înţelesul psalmilor şi al troparelor. De asemenea, să cunoaştem întru cunoştinţă multă, că nu cunoaştem. Căci, zice marele Vasile, dacă n-a gustat cineva din cunoştinţă, nu ştie de câte este lipsit. Iar despre naşterile virtuţilor şi ale patimilor, s-a scris spre cercare şi cunoştinţă, ca să cunoască cineva acestea şi să se nevoiască spre cei ce le nasc pe ele, şi de unii să se apropie, iar pe alţii să-i depărteze şi pe ceilalţi să-i biruiască prin lucrarea potrivnică.

Căci metania (pocăinţa) este tăierea voii rele, zice Gură de Aur, iar aşa-zisele metanii sunt mai degrabă plecări de genunchi, şi arată înfăţişarea de supunere a celui ce cade fără îngâmfare înaintea lui Dumnezeu şi a oamenilor, dacă s-a împotrivit cuiva. Prin ele îşi află loc de apărare, dacă nu se împotriveşte nicidecum în cuvânt, nici nu încearcă să se îndreptăţească pe sine, ca fariseul acela, ci mai degrabă imită pe vameş, socotindu-se pe sine mai rău decât toţi şi nevrednic să caute în sus. Fiindcă dacă ar socoti că face pocăinţă, dar încearcă să se împotrivească în cuvânt celui ce-l judecă pe el, întemeiat sau neîntemeiat, nu este vrednic de iertarea cea după har, ca unul ce caută judecătorie şi dreptăţi şi aşteaptă să ia folos de la forul dreptăţii. Dar această faptă este străină poruncilor Domnului. Şi pe drept cuvânt. Căci unde

se aduc dezvinovăţiri, se caută dreptatea, şi nu iubirea de oameni. Acolo a încetat harul, care îndreaptă pe cel care a făcut rău, fără faptele dreptăţii, numai prin recunoaşterea şi răbdarea cu mulţumire a mustrărilor celor ce-l mustră, şi prin suferirea celor ce-l învinovăţesc, fără punere de rău la inimă, numai atunci i se face rugăciunea curată şi pocăinţa lucrătoare. Căci cu cât se roagă cineva mai mult pentru cei ce-l bârfesc şi-l învinovăţesc pe el, cu atât îi înştiinţează Dumnezeu mai mult pe cei ce-l duşmănesc pe el, şi-i dăruieşte lui odihnă prin rugăciunea curată şi stăruitoare.

..zice Gură de Aur despre fericitul David: „Zicând Prorocul acelaşi cuvânt de mai multe ori, sau unul asemănător lui, nu este vorbărie. Ci face aceasta purtat de dor, şi ca să se întipărească cuvântul dumnezeieştei Scripturi în mintea celui ce se roagă sau citeşte". Căci Dumnezeu toate le ştie mai înainte de a se face şi nu are trebuinţă să asculte înşirarea lor, ci noi avem lipsă de aceasta, ca să cunoaştem ce cerem şi pentru ce ne rugăm, şi ca să avem recunoştinţă şi să ne lipim de El prin cereri; apoi ca să nu fim învăluiţi de viforul gândurilor şi să fim biruiţi de vrăjmaşi, ca fiind în afară de pomenirea lui Dumnezeu. Ci ajutaţi de rugăciune şi de meditarea dumnezeieştilor Scripturi, să ajungem la dobândirea virtuţilor, despre care Sfinţii Părinţi au scris cu harul Duhului Sfânt.

Arătarea virtuţilor

Deci numele acestora sunt: chibzuinţă, cumpătarea, bărbăţia, dreptatea; credinţa, nădejdea, dragostea; temerea, bine-credincioşia, cunoştinţa, sfatul, tăria, înţelegerea, înţelepciunea; frângerea, plânsul, blândeţea, cercetarea dumnezeieştilor Scripturi; milostenia, curăţia inimii, pacea, răbdarea, înfrânarea, stăruinţa, alegerea bună, hotărârea, simţirea, grijirea; sprijinirea pe Dumnezeu, căldura, vegherea, arderea duhului, meditaţia, sârguinţa, trezvia, ţinerea în minte, adunarea minţii; evlavia, sfiala, ruşinea, părerea de rău, oprirea de la rele, pocăinţa, întoarcerea către Dumnezeu; unirea cu Hristos, lepădarea de diavol, păzirea poruncilor, străjuirea sufletului, curăţia conştiinţei, aducerea-aminte de moarte, durerea sufletului; lucrarea celor bune, osteneala, aspra petrecere, postul, privegherea, foamea, setea, trebuinţa de puţine, mulţumirea de buna rânduială, cuviincioşia, modestia, neuşurătatea, dispreţuirea banilor, neiubirea de arginţi, lepădarea de cele lumeşti, supunerea, ascultarea, sărăcia, nealergarea după câştig, fuga de lume, tăierea voilor, lepădarea de sine; sfătuirea, mărinimia sufletului, îndeletnicirea cea după Dumnezeu, liniştea, pedepsirea de sine, aşternutul tare, nespilcuirea, pregătirea de luptă, lupta, luarea-aminte, mâncarea uscată, golătatea, uscarea trupului, însingurarea; seninătatea, inima bună, curajul, îndrăzneala, râvna dumnezeiască, ardoarea, sporirea, nebunia

pentru Hristos, paza minţii, aşezarea purtărilor, cuvioşia, fecioria, sfinţirea, curăţia trupului, nevinovăţia sufletului, curăţia pentru Hristos; grija dumnezeiască, destoinicia, adevărul, neiscodirea, neosândirea, iertarea greşelilor, chivernisirea, iscusinţa, pătrunderea, îngăduinţa, folosirea dreaptă a lucrurilor, ştiinţa, dibăcia, priceperea; psalmodia, rugăciunea, mulţumirea, mărturisirea, plecarea genunchilor, cererea, căutarea, lăudarea, îngrijorarea cea după Dumnezeu, tânguirea, necazul, durerea, supărarea, suspinul, lacrimile dureroase, străpungerea, tăcerea, căutarea lui Dumnezeu, negrija de toate, răbdarea răului, lipsa de slavă deşartă, simplitatea sufletului; compătimirea, neiubirea de arătare, buna purtare, faptele după fire, cele mai presus de fire, iubirea de fraţi, unirea în cuget, comuniunea în Dumnezeu, dulceaţa, simţirea duhovnicească, nerăutatea, inima dreaptă, nevinovăţia, simplitatea, vorbirea cea bună, lucrarea cea bună, preţuirea aproapelui, iubirea cea după Dumnezeu, deprinderea virtuoasă, statornicia, recunoştinţa, smerenia, neîmpătimirea, suferirea, îndelunga-răbdare, bunătatea, dreapta socoteală, inima primitoare, netulburarea, vederea, călăuzirea, soliditatea, străvederea, nepătimirea, bucuria duhovnicească, neclintirea, lacrimile înţelegerii, lacrima sufletească, dorirea dumnezeiască; mila, duioşia, iubirea de oameni, curăţia sufletului, curăţia minţii, vederea înainte, rugăciunea curată, gândul nerobit, fermitatea, tăria sufletului şi a trupului, luminarea, recâştigarea sufletului, urârea vieţii, învăţătura cum trebuie, dorirea cea bună a morţii, pruncia în Hristos, temeinicia, îndemnarea cu măsură şi cu silinţă; schimbarea cea de laudă, extazul către Dumnezeu, desăvârşirea în Hristos, iluminarea nemincinoasă, dragostea dumnezeiască, răpirea minţii, sălăşluirea lui Dumnezeu, iubirea de Dumnezeu, filosofia cea dinăuntru, teologia, mărturisirea într-un cuget, dispreţuirea morţii, sfinţenia, izbândirea, sănătatea, desăvârşirea sufletului, virtutea, lauda de Dumnezeu, harul, împărăţia, înfierea, şi prin toate acestea, îndumnezeirea omului, prin harul Celui ce ne-a dat nouă biruinţă asupra patimilor.

Arătarea patimilor

Iar numele patimilor, precum socotesc, sunt acestea: chipul înfricoşat, uneltirea, viclenia, reaua cugetare, nebunia, neînfrânarea, vrăjirea, nepriceperea, neştiinţa, nelucrarea, răceala, ticăloşia, linguşirea, prostia, nerozia, ieşirea din minţi, aiureala, sălbăticia, obrăznicia, laşitatea, toropeala, negrija de cele bune, greşeala, zgârcenia, risipa, necunoştinţa, neobişnuinţa, cunoştinţa mincinoasă, uitarea, nedeosebirea, nesimţirea, nedreptatea, hotărârea rea, suflet fără conştiinţă, lâncezeala, flecăreala, nesocotinţa; păcatul, nelegiuirea, fărădelegea, patima, robia, încuviinţarea cea rea, însoţirea fără judecată, momeala drăcească, zăbovirea, odihna trupească fără trebuinţă, răutatea, boala sufletului, lipsa de curaj, neputinţa minţii, nepăsarea,

trândăvia, nepreţuirea lui Dumnezeu, abaterea, călcarea, necredinţa, neîncrederea, reaua credinţă, puţina credinţă, erezia, slujirea la mulţi zei, slujirea la idoli, necunoaşterea lui Dumnezeu, necuviosia, vrăjitoria, ghicirea, fermecătoria, tăgăduirea, nebunia idolească, nereţinerea, iubirea de vorbă, lenea, iubirea de sine, neatenţia, nesporirea, amăgirea, rătăcirea, cutezanţa, necurăţia, mâncarea de spurcăciuni, desfătarea, lăcomia pântecelui, curvia, iubirea de arginţi, mânia, întristarea, lenea, slava deşartă, mândria, părerea de sine, înălţarea, îngâmfarea, înfumurarea nebună, urâciunea; săturarea, moliciunea, ameţeala, plăcerea, nemâncarea de legume, mâncarea pe ascuns, mâncarea peste măsură, mâncarea de unul singur, nepăsarea, uşurătatea, umblarea după voia proprie, lipsa de voinţă, plăcerea de sine, plăcerea de la oameni, necercarea binelui, nepedepsirea de sine, nedestoinicia, uşurătatea voii, tâmpenia, grosolănia, grăirea împotrivă, iubirea de vrajbă, reaua vorbire, strigarea, tulburarea, hărţuiala, iuţimea, pofta nesocotită, oţărârea, sminteala, duşmănia, alegarea după multe, bârfeala, amărăciunea, defăimarea, ocărârea, osândirea, învinovăţirea, ura, calomnia, injuria, necinstirea, furia, asprimea, jurământul, nemilostivirea, ura de fraţi, părtinirea, uciderea de părinţi, dezlânarea, neîncordarea; primirea de daruri, furtul, răpirea, pizma, cearta, necuviincioşia, batjocura, luarea în râs, lucrarea împotrivă, asuprirea, dispreţuirea aproapelui, bătaia, sugrumarea, înăbuşirea, lipsa de iubire, neunirea, neîmpăcarea, neînţelegerea, ponegrirea, cruzimea, obrăznicia, neruşinarea, robia, întunericul gândurilor, neprivirea, orbirea, năzuirea după cele vremelnice, împătimirea, deşertăciunea, neascultarea, toropeala sufletului, somnul mult, nălucirea, băutura multă, beţia, netrebnicia, moleşeala, încântarea nesocotită, iubirea de plăcere, desfrâul, vorbirea de ruşine, umblarea după femei, dorinţa neînfrânată, arderea, malachia, preacurvia, sodomia, împreunarea cu dobitoacele, întinăciunea, pata sufletului, amestecarea sângelui, necurăţia, întinarea, prietenia particulară, râsul, jocurile, dansurile, întâlnirile, cântările necuviincioase, petrecerile; îndrăznirea, nesupunerea, neorânduiala, tovărăşia cea rea, uneltirea, războiul, uciderea, tâlhăria, jefuirea celor sfinte, câştigul ruşinos, camăta, înşelarea, jefuirea mormintelor, întovărăşirea inimii, faima rea, cârtirea, hulirea, nemulţumirea, reaua plănuire, lipsa de curaj, micimea de suflet, zăpăceala, minciuna, mâncărimea de limbă, grăirea în deşert, bucuria nesocotită, împrăştierea, prietenia nesocotită, reaua purtare, vorbirea de prostii, vorba multă, stricăciunea, neprimirea altora, multul câştig, indignarea, ţinerea de minte a răului, reaua întrebuinţare, reaua dispoziţie, iubirea de dobitoace, uşurătatea, înfumurarea, iubirea de stăpânire, făţărnicia, ironia, prefăcătoria, folosirea de glume proaste, curiozitatea, înfrângerea, dragostea drăcească, ciocnirile, netemerea de Dumnezeu, surzenia, nerecunoştinţa, cugetul semeţ, lauda de sine, fălirea, umilirea aproapelui, neîndurarea, neîndurerarea, deznădejdea,

moleşirea, ura de Dumnezeu, descurajarea, uciderea de sine şi, prin toate, căderea de la Dumnezeu şi pierzania desăvârşită.

Despre deosebirea dintre gânduri şi momeli (atacuri)

Gândurile se deosebesc în toate. Unele dintre ele sunt nepăcătoase, altele încă nu. De pildă, aşa-numita momeală sau venire în minte a binelui sau a răului, care nu are nici răsplată, nici ocară. După aceasta, se iveşte aşa-zisa însoţire, adică convorbirea cu gândul, fie spre încuviinţare, fie spre lepădare. Aceasta are laudă, când e plăcută lui Dumnezeu, dar mică; precum şi mustrare, când e rea. Pe urmă, aşa-zisa luptă, în care mintea biruie sau e biruită şi pricinuieşte sau cunună, sau osândă, când ajunge la faptă. Este apoi încuviinţarea, care este aplecarea cu plăcere a sufletului spre lucrul văzut, din care se naşte robia, care duce cu sila şi fără voie inima spre lucrare. Iar din zăbovirea gândului pătimaş în suflet, se naşte ceea ce se zice patimă, care duce sufletul la deprindere prin obişnuinţa cu ea, făcându-l să se pornească la faptă de la sine. Patima e supusă, fără îndoială, la toţi, fie pocăinţei, care îi este potrivnică, fie osândei viitoare, cum zice Scărarul. Acesteia din urmă pentru că nu ne pocăim, nu pentru că ne războieşte, căci dacă ar fi aşa, noi cei mulţi n-am putea primi iertarea, neavând nepătimirea desăvârşită. Fiindcă a zis tot Scărarul că nu e cu putinţă să ajungă toţi nepătimitori, dar nu e cu neputinţă ca toţi să se mântuiască, toţi să se împace cu Dumnezeu.

Deci cel cu mintea sănătoasă leapădă momeala vicleană şi născătoare de rău, ca să taie dintr-odată toate relele ce urmează din ea; iar momeala bună o are totdeauna gata spre lucrare, ca sufletul şi trupul să ajungă la deprinderea virtuţii şi să se izbăvească de patimi, cu harul lui Hristos. Pentru că nu avem peste tot ceva ce n-am primit de la El, nici n-avem ceva ce să-I aducem Lui, decât hotărârea noastră cea bună, pe care neluând-o, nu aflăm nici cunoştinţă, nici putere pentru a lucra binele. Şi aceasta o vrea iubirea de oameni a lui Dumnezeu, ca să nu ne osândim ca nişte leneşi. Căci lenea este începutul a tot răul.

..precum în cer sunt nouă cete, aşa şi în Biserică, şi anume: patriarhii, mitropoliţii, episcopii, preoţii, diaconii, ipodiaconii, citeţii, cântăreţii şi monahii. De asemenea trebuie să ne minunăm cum prin semnul cinstitei şi de viaţă făcătoarei Cruci se izgonesc dracii şi felurite boli, lucru cu neputinţă tuturor. Şi cine poate număra laudele Crucii? Iar simbolurile acestui sfânt semn ni le-au predat Sfinţii Părinţi, ca să stăm împotrivă necredincioşilor şi ereticilor. Căci cele două degete şi o singură mână, arată pe Domnul nostru Iisus Hristos cel răstignit, cunoscut în două firi şi într-un singur ipostas. Iar dreapta aminteşte de puterea Lui nemărginită şi de şederea de-a dreapta Tatălui. Coborând ea de sus, ne arată pogorârea Lui din ceruri până la noi. Iar

trecând de la dreapta la stânga izgoneşte pe vrăjmaşi şi arată că prin puterea Sa nebiruită a biruit Domnul pe diavol, care stă la stânga, lipsit de tărie şi întunecat.

CARTEA A DOUA

Douăzeci şi patru de cuvinte scurte (sinoptice) şi pline de toată cunoştinţa duhovnicească

...precum mi se pare, patru sunt mijloacele deosebite care pregătesc mintea spre a putea grăi:

sau harul şi fericirea ce vine de sus în chip suprafiresc;

sau curăţia, câştigată prin nevoinţa cea după Dumnezeu şi care poate să readucă sufletul la frumuseţea străveche;

sau experienţa învăţăturilor de jos, câştigată prin educaţia omenească şi prin deprinderea înţelepciunii din afară;

sau blestemata şi drăcească amăgire, pusă în lucrare de mândrie şi de viclenia dracilor şi strâmbarea firii.

„Ce ai ce n-ai luat? Iar dacă ai luat, ce te lauzi, ca şi când n-ai luat?" (1 Cor. 4, 7)

Sfântul Antonie: „Tot lucrul sau cuvântul trebuie să aibă mărturia din dumnezeieştile Scripturi"

Căci zice marele Vasile: „Cel ce vrea să aibă întru sine această credinţă mare, nu trebuie să-şi mai facă nicidecum vreo grijă despre viaţa sau despre moartea sa, ci de ar vedea chiar fiară sălbatică, sau ridicări de draci, sau de oameni răi, nu se mai înspăimântă deloc, ca unul ce cunoaşte că sunt făpturi ale unuia şi aceluiaşi Făcător şi împreună roabe cu el şi nu au putere asupra sa de nu va îngădui Dumnezeu". Numai de El se mai teme, ca de Cel ce are stăpânire, precum a zis Însuşi Domnul: „Vă voi arăta vouă de cine să vă temeţi" (Luca 12, 5) şi a adăugat: „Temeţi-vă de Cel ce are putere să arunce şi sufletul, şi trupul în gheenă"; şi ca să-şi întărească cuvântul, spune: „zic vouă: de Acesta să vă temeţi" (Luca 12, 5; Matei 10, 28). Şi pe drept cuvânt. Căci dacă ar fi altul care să aibă stăpânire afară de Dumnezeu, ar trebui să ne temem de acela. Dar odată ce Acesta singur este Făcătorul şi Stăpânul celor de sus şi celor de jos, cine este cel ce ne poate face ceva fără El? Iar dacă ar zice cineva că sunt făpturi care au libertate, voi zice şi eu că de fapt o au puterile inteligibile şi oamenii, asemenea şi dracii. Dar cetele fiinţelor cereşti fără de trup şi oamenii

buni nu suferă să vatăme pe careva dintre cei împreună robi, chiar dacă ar fi foarte rău acesta, ci mai vârtos au milă de el şi se roagă la Dumnezeu pentru el, cum zice marele Atanasie. Iar oamenii răi şi învăţătorii acestora întru răutate, dracii, voiesc, însă nu pot nicidecum să vatăme pe cineva dacă nu cumva dă el însuşi pricină să fie părăsit de Dumnezeu, prin faptele rele. Şi aceasta se face spre cercarea şi mântuirea aceluia de către preabunul Dumnezeu, ca, dacă vrea şi el, prin răbdare cu mulţumită, să se îndrepte din răutatea sa, iar dacă nu, să fie spre folosul altuia, atotbunul Dumnezeu vrând ca toţi să se mântuiască. Iar ispitirile oamenilor drepţi şi sfinţi se întâmplă după bunăvoinţa lui Dumnezeu, spre desăvârşirea sufletelor lor, şi spre ruşinarea vrăjmaşilor lor, demonii.

...când cineva, petrecând nesimţitor în desfătare şi în slavă, ca bogatul acela, şi închipuindu-şi că cei ce se topesc de frică şi vieţuiesc în încercări pătimesc aceasta din pricina păcatelor, se înalţă nebuneşte deasupra lor, socotindu-se pe sine vrednic de această tihnă, de care se bucură fără să fie vrednic, prin aceasta s-a făcut pe sine nevrednic de viaţa viitoare, şi datorită iubirii nesocotite din viaţa vremelnică, se întunecă aşa de mult, încât i se pare că a ajuns la dragoste şi că pentru aceasta primeşte binefaceri mai mari decât aceia. El nu-şi dă seama de îngăduinţa lui Dumnezeu faţă de el. De aceea, unul ca acesta se va afla **fără** de apărare la Judecată şi va auzi cu dreptate cuvântul: „Ai luat cele bune în viaţa ta" (Luca 16, 25). Acest lucru e vădit din faptul că sunt mulţi dintre cei cu puţină credinţă încărcaţi în chip nevrednic cu faceri de bine, şi nimeni dintre cei ce judecă sănătos nu-i fericeşte şi nu zice că sunt vrednici să fie iubiţi de Dumnezeu sau că iubesc pe Dumnezeu, şi de aceea le merge bine în viaţă. Acestea aşa sunt.

...cel ce are prin harul lui Dumnezeu cunoştinţa cea mare a vederii şi frica dumnezeiască cea curată şi vrea să aibă şi înfrânarea şi neprihănirea, e dator să se stăpânească pe sine înlăuntru şi în afară şi să fie ca unul ce e mort cu trupul şi cu sufletul faţă de lumea aceasta şi de oameni, zicând la tot prilejul către gândul său: Cine sunt eu? Şi ce este fiinţa mea, dacă nu un lucru de scârbă? La început e pământ, pe urmă putreziciune, iar mijlocul e plin de toată urâciunea. Iar mai departe: Ce este viaţa mea? Şi câtă este? Un ceas, şi apoi moartea. Ce-mi pasă mie de aceasta sau de aceea? Iată, degrabă voi muri, pentru că viaţa şi moartea le stăpâneşte Hristos. La ce mă îngrijesc eu şi mă gâlcevesc în deşert? N-am trebuinţă decât de puţină pâine. Iar ceea ce-mi prisoseşte, de ce îmi trebuie? Dacă o am pe aceasta, a încetat orice grijă. Iar dacă n-o am, să mă îngrijesc numai de ea, pentru nedesăvârşirea cunoştinţei mele, măcar că este Dumnezeu care poartă grijă.

Deci toată grija omului să fie pentru păzirea simţurilor şi a gândurilor, ca să nu stea sau să nu facă ceva ce nu i se pare că este după Dumnezeu.

Încolo, să se gătească pentru răbdarea celor ce-i vin asupra lui de la draci şi de la oameni, fie că sunt plăcute, fie neplăcute, ca să nu fie clintit nici de acelea, nici de acestea, sau să vină la o bucurie nesocotită şi la o părere de sine, sau la întristare şi descurajare. Să nu primească nicio cutezanţă a gândului, până ce va veni Domnul, Căruia fie slava în veci. Amin.

Zis-a Domnul: „Cel ce va răbda până la sfârşit, acela se va mântui” (Matei 24, 13). Iar **răbdarea este îmbinarea tuturor virtuţilor**. Căci niciuna dintre virtuţi nu stă fără ea. Deoarece „tot cel ce se întoarce înapoi nu este vrednic de Împărăţia cerurilor” (Luca 9, 62). Chiar dacă i se pare cuiva că se împărtăşeşte de toate virtuţile, dacă nu va răbda până la sfârşit şi nu se va izbăvi de cursele diavolului, nu este vrednic să ajungă în Împărăţia cerurilor. Fiindcă şi cei ce au luat arvuna au nevoie de răbdare, ca să primească răsplata desăvârşită în veacul viitor. În toată ştiinţa şi cunoştinţa este nevoie de răbdare. Şi pe drept cuvânt. Pentru că nici lucrurile cele sensibile nu se fac fără ea, iar dacă i s-a făcut cuiva vreunul dintre ele, are nevoie de răbdare ca să-i rămână ceea ce i s-a făcut. Şi simplu grăind, tot lucrul înainte de a se face, prin ce se face şi odată făcut, prin ea rămâne şi fără de ea nu stă, nici nu se desăvârşeşte. Pentru că dacă este bun, ea îl prilejuieşte şi îl păzeşte; iar dacă este rău, ea dă uşurare şi tărie de suflet şi nu lasă pe cel ispitit să fie strâmtorat de descurajare, care este arvuna gheenei. Ea are putere să omoare deznădejdea, care omoară sufletul. Ea învaţă sufletul să se mângâie şi să nu slăbească de mulţimea războaielor şi a necazurilor. Pe ea neavând-o Iuda, a găsit moartea cea îndoită, ca un lipsit de experienţa războiului. Pe ea având-o fruntaşul Petru, deşi a căzut, dar ca un cercat în război a biruit pe diavolul care-l doborâse. Pe ea aflând-o monahul acela care a căzut în curvie, a biruit pe cel ce l-a biruit, nesupunându-se gândului deznădejdii care-l împingea să părăsească chilia şi pustiul, ci cu răbdare zicând către gânduri: N-am păcătuit şi iarăşi zic vouă n-am păcătuit. O, dumnezeiască înţelepciune şi răbdare a viteazului bărbat! Această fericită virtute l-a desăvârşit pe Iov şi toate bunătăţile lui cele dintâi. Căci numai puţin dacă ar fi slăbit în ea, dreptul ar fi pierdut toate cele dintâi. Dar Cel ce cunoştea răbdarea lui, a îngăduit bătaia spre desăvârşirea lui şi spre folosul multora.

Deci cel ce-i cunoaşte folosul se nevoieşte întâi de toate să o aibă pe aceasta. Căci zice marele Vasile: „Să nu porţi război deodată cu toate patimile, că poate slăbind, te vei întoarce la cele dinapoi şi nu te vei afla pregătit pentru Împărăţia cerurilor. Ci luptă-te cu fiecare din patimi pe rând, începând de la răbdarea celor ce vin asupră-ţi”. Şi pe drept cuvânt. Căci dacă nu o are cineva pe aceasta, niciodată nu va putea sta la războiul cel văzut, ci îşi va pricinui sieşi şi altora fuga şi pierzarea, prin slăbire, după cuvântul care l-a spus Dumnezeu lui Moise: „Fricosul să nu iasă la război” (Deut. 20, 8), şi celelalte. Dar în războiul văzut poate să rămână cineva acasă şi să nu iasă la război. Prin aceasta pierde darurile şi cununile, rămânând poate numai cu sărăcia şi cu necinstea.

Dar în războiul nevăzut nu se poate afla un singur loc unde să nu fie război, chiar dacă ar străbate cineva toată creaţia. Şi oriunde ar merge, află război. În pustie, fiare şi draci şi celelalte greutăţi şi spaime; în linişte, draci şi ispite; în mijlocul oamenilor, draci şi oameni care ispitesc. Nu se află loc fără supărare. De aceea fără răbdare nu poate avea odihnă.

Iar aceasta vine din frică şi credinţă şi începe de la înţelepciune.

...răbdarea este piatră neclintită în faţa vânturilor şi a valurilor vieţii, şi cel ce o are pe ea nu slăbeşte şi nu se întoarce înapoi în vremea revărsării lor. Iar aflând uşurare şi bucurie, nu e furat de părerea de sine, ci e la fel pururea, la vreme bună şi în greutăţi. De aceea rămâne nerănit în cursele vrăjmaşului. În vreme de furtună rabdă cu bucurie aşteptând sfârşitul, iar când se face vreme bună aşteaptă ispita, până la cea din urmă suflare, asemenea marelui Antonie. Căci unul ca acesta cunoaşte că nu este în viaţa aceasta ceva care să nu se schimbe, ci toate trec. De aceea nu-şi face nicio grijă pentru vreuna din acestea, ci le lasă pe toate lui Dumnezeu, căci are El grijă de noi. Lui se cuvine toată slava, cinstea şi stăpânirea, în veci. Amin.

Ca să nu-şi închipuie cineva că face mare lucru prin nevoinţă şi prin multele suspine şi lacrimi, i se dă cunoştinţa Patimilor lui Hristos şi ale tuturor sfinţilor. Şi pătrunzându-le pe acestea, se uimeşte minunându-se şi totodată frângându-se pe sine în nevoinţă. Căci îşi cunoaşte până la capăt neputinţa sa, din vederea unor atât de mari încercări cărora nu le este număr. Cum au răbdat sfinţii, cu bucurie, atâtea? Şi cum a pătimit Domnul atâtea pentru noi? Şi deodată cu acesta se luminează spre cunoaşterea celor făcute şi spuse de El. Şi înţelegând toate cele zise în Evanghelie, începe aici a plânge amar de întristare, aici a se bucura duhovniceşte cu mulţumire; nu pentru că socoteşte că ar avea fapte bune, căci aceasta este părere de sine, ci pentru că, păcătos fiind foarte, s-a învrednicit de vederea acestora. Astfel se smereşte şi mai mult cu lucrul şi cu cuvântul, prin cele şapte fapte pomenite, şi prin fapta morală sau sufletească, ca şi prin păzirea celor cinci simţuri şi a poruncilor Domnului. Iar acestea nu le socoteşte de fapte bune şi vrednice de răsplată, ci mai vârtos ca o datorie, nenădăjduind câtuşi de puţin să fie slobozit de datorie, din pricina mărimii cunoştinţelor dăruite lui.

El se face, în oarecare fel, rob cugetărilor izvorâte din cuvintele ce le citeşte şi le cântă, şi de plăcere uită adeseori, fără să vrea, de păcatele sale, şi de bucurie începe să verse lacrimi dulci ca mierea. Dar iarăşi, temându-se de amăgire, ca nu cumva să fie starea aceasta nelavreme, şi-o opreşte. Şi aducându-şi aminte de cea dintâi purtare a sa plânge iarăşi cu amar, şi aşa călătoreşte prin mijlocul celor două feluri de lacrimi, dacă ia aminte şi se sfătuieşte în toate cu vreunul din cei cercaţi şi cade la Dumnezeu prin rugăciunea curată ce se cuvine celui lucrător, adunându-şi mintea din toate

câte știe, sau a auzit, la pomenirea lui Dumnezeu, și cerând să se facă numai voia Lui în toate faptele și gândurile sale. Iar de nu va face așa, se va amăgi, închipuindu-și că are să vadă arătarea vreunuia dintre sfinții îngeri sau a lui Hristos, neștiind că cel ce caută să vadă pe Hristos nu trebuie să-L caute în afară, ci în sine însuși, prin imitarea vieții Lui în lume și prin aceea că devine trup și suflet nepăcătos, ca și Hristos, și are o minte care cugetă pururea pentru Hristos.

Iar a avea vreo figură, sau vreo culoare, sau vreun gând în vremea rugăciunii, nu e un lucru bun, ci mai degrabă foarte păgubitor. Căci mintea trebuie să fie în locul lui Dumnezeu, cum spune Evagrie și cum a arătat Sfântul Nil, pornind de la cuvântul Psaltirii: „Și s-a făcut în pace locul lui" (Ps. 75, 2). Iar pacea înseamnă a nu avea niciun gând, bun sau rău, „fiindcă – zice acela – dacă mintea se simte pe sine, nu mai este numai în Dumnezeu, ci și în sine însăși". Și pe drept cuvânt. Căci Dumnezeirea este nescrisă împrejur și nehotărnicită, fără chip și fără culoare. Și cel ce zice că este numai cu Dumnezeu, trebuie să fie fără chip, fără culoare, fără formă și neîmprăștiat. Iar ce este afară de aceasta, este amăgire drăcească. De aceea monahul e dator să ia aminte și fără întrebarea celor cercați să nu fixeze niciun gând bun sau rău, pentru că nu le cunoaștem pe niciunele. Căci dracii iau înfățișările pe care le voiesc și se arată așa, precum și mintea omenească se face după chipurile celor ce le vrea și se vopsește după înfățișarea lucrului primit de ea.

Iar dracii fac aceasta spre a ne amăgi pe noi, pe când mintea noastră rătăcește fără socoteală, spre a nu ajunge la desăvârșire. Deci trebuie ținută cu toată puterea la vreo meditație potrivită cu Dumnezeu.

..începutul făptuirii trupești e cunoștința, și fără cunoștință nimeni nu vine la săvârșirea binelui.

Căci toate ale vieții acesteia sunt îndoite: faptă și cunoștință; voință și har; frică și nădejde; osteneală și răsplată. Dar cele de al doilea nu se fac până nu se împlinesc cele dintâi. Dacă se pare că da, e amăgire. Precum cel neexperimentat în lucrarea pământului, când vede floarea își închipuie că e rod și îndată se repede să-l culeagă și nu știe că pierde rodul culegerii a ceea ce se arată, așa și aici. „Căci închipuirea de sine a cuiva nu-l lasă să ajungă ceea ce își închipuie", zice Sfântul Nil. De aceea trebuie să stăruie lângă Dumnezeu și să facă toate cu dreaptă socoteală. Iar aceasta se întâmplă dacă întreabă cu smerenie și dacă se ocărăște pe sine și cele făcute și gândite de el. Fiindcă diavolul ia înfățișare de înger al luminii. Și nu e de mirare. Fiindcă gândurile semănate de el se arată celor necercați ca gânduri ale dreptății.

Cu adevărat cel smerit la cuget nu încetează niciodată de a se ocărî pe sine, chiar dacă toată lumea s-ar lupta cu el şi l-ar necinsti. Şi face aceasta ca să nu se mântuiască numai fără voie, ca cei ce au răbdare, ci să alerge de voie spre Patimile lui Hristos, de la care a învăţat unul ca acesta pe cea mai mare dintre toate virtuţile, în care locuieşte Duhul Sfânt. Aceasta este uşa Împărăţiei sau a nepătimirii. Şi cel ce a intrat prin ea vine la Dumnezeu; iar fără ea este zadarnică toată osteneala şi cu multe dureri drumul. Aceasta dăruieşte toată odihna celui ce o are pe ea în inima sa, pentru că Îl are pe Hristos sălăşluit în sine. Căci prin ea rămâne harul şi se păzesc darurile.

Ea se naşte dintr-o mulţime de virtuţi: din ascultare, răbdare, neavere, sărăcie, frică dumnezeiască, cunoştinţă şi altele. Între ele este mai ales dreapta socoteală, care luminează hotarele minţii. Dar să nu-şi închipuie cineva că ajunge smerit cu cugetul aşa la întâmplare, ci aceasta este un lucru mai presus de fire; şi întrucât este un dar mare, e împreunat şi cu multă greutate şi are nevoie de multă înţelepciune şi răbdare împotriva ispitelor şi dracilor ce i se împotrivesc, fiindcă are de trecut prin toate cursele lor.

Smerenia este roada cunoştinţei, iar cunoştinţa roada ispitelor. Căci celui ce s-a cunoscut pe sine, i se dă cunoştinţa tuturor. Şi celui ce s-a supus lui Dumnezeu, i se vor supune toate, când va împărăţi smerenia în mădularele lui. Şi pe drept cuvânt. Căci prin multe ispite şi prin răbdarea lor se face omul încercat, şi prin aceasta îşi cunoaşte neputinţa sa şi puterea lui Dumnezeu. Iar prin cunoştinţa neputinţei şi a neştiinţei sale, îşi dă seama că odinioară nu cunoştea cele ce le-a aflat acum şi că precum pe acestea nu le cunoştea odinioară şi nu ştia că nu le cunoaşte, aşa sunt şi alte multe de care va primi poate cunoştinţă, după marele Vasile. Căci zice acesta: „Dacă n-a gustat cineva dintr-un lucru, nu ştie că-i lipseşte. Iar cel ce a gustat din cunoştinţă, ştie din parte că nu cunoaşte şi cunoştinţa i se face pricină de smerenie". Şi iarăşi: „Cel ce s-a cunoscut pe sine că este făptură schimbăcioasă, niciodată nu se înalţă întru nimic. Fiindcă, chiar dacă are ceva, este al Făcătorului". Căci nimeni nu laudă vreun vas că s-a făcut el pe sine bun şi trebuincios, ci pe făcătorul lui îl laudă. Dar de se strică, învinuieşte pe cel ce i-a pricinuit stricăciunea, nu pe făcător.

Iar dacă vasul este cuvântător, neapărat este şi cu voie slobodă. Căci în cele bune Îl are pe Făcătorul de dăruitor, precum El este şi pricinuitorul plăsmuirii lui; iar căderea şi abaterea lui au ca pricină hotărârea voii slobode. Fără îndoială celui ce rămâne neschimbat îi vine şi laudă, precum celui ce primeşte răutatea şarpelui îi vine şi mustrare. Dar nu celui ce primeşte daruri, ci Celui ce le dă i se cuvine, propriu-zis, laudă cu mulţumită. Însă după har poate are laudă şi cel ce le-a primit, pentru că a voit să primească cele ce nu le avea, sau mai bine-zis pentru că arată recunoştinţa faţă de Binefăcător. Iar de nu face aceasta, nu numai că pierde lauda, ci se osândeşte pentru nerecunoştinţa sa. Însă nimeni nu e atât de fără de ruşine ca să îndrăznească să

spună că nu a primit în dar, decât cel ce, furând laudă cu viclenie şi fălindu-se în linişte, osândeşte pe cei ce socoteşte că n-au ajuns ca el, ca şi cum bogăţia ce i se pare că o are el şi-a pricinuit-o sieşi şi nu a luat-o după har. Iar dacă unul ca acesta mulţumeşte poate Dătătorului, o face făţărindu-se ca fariseul acela şi zicând către sine însuşi: „Mulţumescu-Ţi că sunt aşa şi aşa". Bine a zis deci evanghelistul, mai bine-zis cunoscătorul de inimi Dumnezeu: „Zicea către sine" (Luca 18, 11), dar nu către Dumnezeu. Căci deşi părea că grăieşte cu gura către Dumnezeu, dar Cel ce cunoştea sufletul lui îngâmfat, a spus nu către Dumnezeu, ci „stând fariseul, acestea zicea către sine".

...suntem datori **să** ne rugăm cu stăruinţă înaintea fiecărei fapte, cum zice Apostolul. Şi chiar dacă suntem lipsiţi de mâini cuvioase sau de curăţia sufletului şi a trupului, să fim măcar în afară de pomenirea răului şi de gânduri pătimaşe. Căci aceasta vrea să spună cuvântul apostolic care porunceşte să ridicăm „mâini cuvioase, fără mânie şi fără gânduri gâlcevitoare" (1 Tim. 2, 8). Şi dacă cugetăm ceva potrivit cu Dumnezeu, să facem aceasta fără patimă, chiar dacă nu va fi poate un lucru foarte bun. Pentru nepriceperea noastră şi pentru voinţa de a-l face potrivit cu scopul lui Dumnezeu, ni se va socoti prin har ceea ce am făcut, ca bun, dacă nu s-a făcut din patimă, ci pentru voia lui Dumnezeu, cum s-a zis. Aceasta la caz de nevoie şi numai pentru bunătatea lui Dumnezeu.

Dar unde se caută voia proprie, şi nu a lui Dumnezeu, acolo este îngâmfare, şi Dumnezeu nu-Şi arată bunăvoinţa, nici nu-Şi descoperă sfatul Său, ca nu cumva cunoscând cineva şi nefăcând, să se osândească şi mai mult. Pentru că toate câte ni le dă Dumnezeu şi toate câte nu ni le dă, spre folosul nostru o face, chiar dacă noi, ca nişte prunci, nu ne dăm seama. Nu trimite Sfântul Lui Duh celui ce nu s-a curăţat pe sine de patimi prin fapte trupeşti şi morale, ca nu cumva să încline acesta din obişnuinţă spre patimi şi să se facă vinovat faţă de Duhul Sfânt venit în el.

Cunoştinţa se face inteligibilă după deprinderea în contemplaţia sensibilă. Dar cel ce ajunge la această cunoştinţă nu vede înger. Căci cum poate să vadă omul, care nu-şi vede nici sufletul său, o realitate nematerială, care e cunoscută numai Făcătorului? Pentru folosul cel de obşte însă, îngerii au luat anumite înfăţişări pentru părinţii noştri, prin purtarea de grijă a lui Dumnezeu. Dar nouă nu ni se întâmplă nici aceasta, deoarece vrem aceasta din părerea de sine şi n-avem nicio grijă de folosul obştesc, nici nu pătimim ceva potrivit cu Dumnezeu. De aceea, cel ce pofteşte ceva de felul acesta doreşte să vadă mai degrabă drac. Căci zice Apostolul că acesta ia înfăţişare de înger al luminii (2 Cor. 11, 14). Mai degrabă când cineva nu urmăreşte niciodată unele ca acestea şi nu le crede chiar ochilor dacă i s-ar arăta, i se arată poate, dacă le primeşte spre folosul obştii. Deci se cunoaşte aceasta prin aceea că nu vrem să

primim nici în vis un lucru ca acesta, sau, dacă ni se arată, nu facem caz, ci ne purtăm ca și când n-am ști ceva. Fiindcă îngerul adevărat are putere de la Dumnezeu și face mintea să se liniștească și să-l primească, chiar dacă nu vrea. Dar dracul nu poate să facă aceasta, ci numai când vede mintea că îl primește i se arată, după îngăduința lui Dumnezeu. Iar de nu e primit, se depărtează, alungat de îngerul păzitor de la dumnezeiescul Botez, dat fiind că mintea nu și-a vândut libertatea.

Acestea așa sunt. Dar grăind despre vederea celor de sus, se cuvine să se arate că sunt nouă cete, după marele Dionisie[55] și după cum aflăm din toate Scripturile, iar cele nouă cete au numiri după fire și lucrare. Ele se zic netrupești, fiind nemateriale, și înțelegătoare, fiind minți; apoi oști, fiind duhuri slujitoare ale Împăratului tuturor. Mai au și alte numiri comune și particulare. Astfel se numesc Puteri și Îngeri. Numirea dintâi este pe de o parte a unei singure cete, iar după lucrare se numesc Puteri toate nouă, putând să împlinească voile dumnezeiești. Numirea de Îngeri este, iarăși, numirea deosebită a unei singure cete, cea dintâi de la noi în sus, iar de la tronul neapropiat a noua; iar după lucrare se zic toți îngeri, ca unii ce vestesc poruncile dumnezeiești oamenilor. „Căci la Iov a venit alt înger, zice Solomon, și nu era înger sfânt". Fiindcă a fost lăsat singur, zice Gură de Aur, și a venit să-i vestească. Dar și pe Domnul Îl prevestește dumnezeiasca Scriptură cu înger. De Avraam se zice că a ospătat îngeri și unul din ei era Domnul fără de trup, cum zice Damaschin către Născătoarea de Dumnezeu: „Avraam a privit în cort taina din Tine, Născătoare de Dumnezeu: că pe Fiul Tău L-a primit fără de trup" și celelalte. Și iarăși: „în cuptor cu tinerii era El". E numit Înger după lucrare, cum zice prorocul Isaia: „Înger de mare sfat" (Isaia 9, 5). Căci Însuși Domnul a zis: „Cele ce le-am auzit de la Tatăl, acelea le voi vesti vouă" (Ioan 12, 50). Lui I se cuvine slava în veci. Amin.

Cel ce vrea să spună ceva despre dragoste îndrăznește să grăiască despre Dumnezeu Însuși. Căci zice Ioan Teologul: „Dumnezeu este iubire, și cel ce rămâne în iubire rămâne în Dumnezeu" (1 Ioan 4, 16). O, minune! Această cea mai de căpetenie dintre virtuți este proprie firii. Pentru aceea o pomenește legea printre cele dintâi, poruncind: „Să iubești pe Domnul Dumnezeul tău", și celelalte (Lev. 19, 18; Luca 10, 27).

Deci eu auzind cuvintele „din tot", m-am umplut de uimire și n-am mai avut lipsă de celelalte cuvinte. Căci „din tot sufletul" înseamnă că din rațiune, mânie și poftă. Pentru că din acestea trei se alcătuiește sufletul. Mintea cugetă pururea la cele dumnezeiești; pofta îl poftește numai pe El neîncetat și nu pe altcineva, odată ce legea a spus că „din tot"; iar mânia se

[55] *Ierarhia cerească,* cap. VI. Vezi și nota Sf. Nicodim Aghioritul la cap. 23, partea I a *Nevăzutului război.*

pune în mișcare în chip firesc împotriva celor ce împiedică această poftă și numai împotriva lor. Bine a zis deci că Dumnezeu este dragoste.

Dacă deci vede Dumnezeu cele trei puteri ale sufletului avându-și dorul numai spre El, cum a poruncit, neapărat că și El, bun fiind, nu numai că iubește pe om, ci Se și sălășluiește în el și petrece în el, precum a zis, prin venirea Duhului. Iar trupul se va supune chiar fără voie rațiunii, ca nerațional, și nu va mai pofti împotriva Duhului, cum zice Apostolul (Gal. 5, 17). Ci precum soarele și luna se călăuzesc după porunca Domnului pentru a lumina lumea, măcar că sunt neînsufleţite, așa și trupul va lucra după voia sufletului faptele luminii.

Și precum soarele călătorind de fiecare dată de la răsărit până la apus dă o zi, iar lipsind el, se face noapte, așa și fiecare virtute pe care o săvârșește omul luminează sufletul, iar ascunzându-se ea se face patimă și întuneric, până ce agonisește omul iarăși virtutea și prin aceasta vine lumina. De asemenea, precum soarele începând de la marginea răsăritului și mutându-și pe încetul lumina până la cealaltă margine se împlinește vremea, așa și omul crescând pe încetul de la începutul virtuților se face nepătimitor. Și precum discul lunii crește și scade în cursul unei luni, așa și omul crește și se micșorează cu fiecare virtute, până ce ajunge la deprinderea virtuții cu pricina; și aici suferă necazuri după Dumnezeu, aici se veselește mulțumind lui Dumnezeu, fiind nevrednic de dobândirea virtuților; aici iarăși se luminează și aici se întunecă, până ce se împlinește drumul. Unele îi vin cu bun rost din pricina înălțării, altele din pricina deznădejdii.

...pentru dragoste ascultă de poruncă cel aflător în ascultare; pentru ea se face sărac și rob bogatul și cel slobod, ca să lase, celor ce vor să le aibă, pe ale lui și pe el însuși; și cel ce postește, de asemenea, ca să mănânce alții cele ce le-ar fi mâncat el. Și, simplu grăind, toată lucrarea se face sau pentru dragostea de Dumnezeu, sau pentru dragostea de aproapele. Și anume cele spuse înainte și cele asemenea lor se fac pentru dragostea aproapelui. Iar privegherea, psalmodierea și cele asemenea lor, pentru dragostea de Dumnezeu. Că Lui I se cuvine slava, cinstea și stăpânirea în vecii vecilor. Amin!

Toate câte le-a făcut Dumnezeu au început, iar dacă vrea El, și sfârșit. Pentru că din nimic s-au făcut. Dar Dumnezeu nu are nici început, nici sfârșit. De asemenea, nici virtuțile Lui, pentru că niciodată n-a fost fără ele. Ci totdeauna este suprabun și drept, atotîntelept, atotputernic, neînfrânt, nepătimitor, nescris împrejur, nehotărnicit, neaflat, necuprins, fără sfârșit, veșnic, necreat, neschimbat, neîncetat adevărat, necompus, nevăzut, nepipăit, neînțeles, desăvârșit, mai presus de ființă, negrăit, mult-milostiv, atotîndurat, atotvăzător.

...„cercetaţi Scripturile”, zice Domnul (Ioan 5, 39). Şi cel ce aude se luminează, iar cel ce nu aude se întunecă. Căci dacă nu ia cineva aminte la cele spuse, nu culege atâta rod din dumnezeieştile Scripturi, chiar dacă ar cânta şi ar citi de multe ori. Liniştiţi-vă şi cunoaşteţi, zice, pentru că liniştirea adună mintea. Iar de va vrea cineva să ia aminte puţin, va cunoaşte, după Apostol, „în parte” (1 Cor. 13, 12), mai ales de va avea puţină făptuire morală. Căci aceasta face mintea mult încercată de pe urma luptei cu patimile. Dar nu cunoaşte toate tainele câte le are fiecare cuvânt al Scripturii ascunse la Dumnezeu, ci câte poate primi curăţia minţii de la har. Aceasta o ştim de acolo că de multe ori cunoscând un cuvânt al Scripturii, reuşim să descoperim unul sau două din scopurile pentru care s-au scris. Dar după o vreme oarecare, făcându-se mintea, poate, mai curată, se învredniceşte de alt înţeles, mai înalt decât cel dintâi. Astfel, dându-şi seama de nepriceperea sa şi minunându-se de harul lui Dumnezeu şi de înţelepciunea Lui negrăită, omul se pomeneşte cutremurându-se înaintea Dumnezeului cunoştinţelor, cum a zis prorociţa Ana, că „Domnul e Dumnezeul cunoştinţelor”.

Nu vorbesc despre ceea ce aude cineva din vreo carte sau de la vreun om. Căci aceasta nu este din curăţia minţii, nici din descoperire. Ci despre ceea ce cunoaşte fără să-şi creadă lui, până ce află dumnezeiasca Scriptură sau pe vreunul dintre Sfinţi împreună mărturisind pentru înţelesul care a răsărit de la sine din cuvântul Scripturii, sau din vreun lucru sensibil, sau inteligibil.

Chiar dacă acesta, în loc de un singur înţeles, află sau aude de la dumnezeiasca Scriptură, sau de la Sfinţii Părinţi, mai multe, să nu fie fără crezare şi să-şi închipuie că aceasta e contrazicere. Pentru că uneori acelaşi lucru are mai multe scopuri, ca, de pildă, o haină. Dacă, deci, ar zice cineva despre aceasta că încălzeşte, iar altul că împodobeşte şi iarăşi altul că acoperă, toţi trei spun adevărul, pentru că haina foloseşte pentru încălzit, pentru acoperământ şi pentru podoabă; şi toţi trei au aflat scopul dumnezeiesc al hainei, având mărturie dumnezeiasca Scriptură şi firea lucrurilor. Iar dacă cineva fiind răpitor sau hoţ, vorbind de înţelesurile ei, ar zice că haina e bună spre a fi răpită sau furată, cu siguranţă minte, fiindcă nici Scriptura, nici firea lucrurilor nu mărturiseşte că pentru aceasta s-a făcut, odată ce şi legile pedepsesc asemenea fapte. Tot aşa este cu orice lucru sensibil sau inteligibil, sau cu orice cuvânt al dumnezeieştei Scripturi. Pentru că sfinţii nici nu cunosc tot scopul lui Dumnezeu cu fiecare lucru sau cuvânt al Scripturii, nici nu scriu deodată toate cele cunoscute de ei. Nu cunosc totul, pentru că Dumnezeu este necuprins şi înţelepciunea Lui nu are hotar, ca să cuprindă vreun înger sau om toate. Căci zice Gură de Aur despre cunoaşterea vreunui lucru oarecare, că noi spunem despre el câte trebuie să le spunem acum, dar Dumnezeu pe lângă cele spuse cunoaşte şi alte laturi neînţelese. Şi nu le spun nici sfinţii toate deodată, pentru că nu e de folos ca să le spună toate câte le cunosc, din pricina neputinţei oamenilor şi ca să nu se lungească cuvântul şi să se facă neplăcut

sau neînțeles din pricina amestecării, ci ca cele spuse să fie măsurate, cum zice Teologul. De aceea unul și același, azi spune despre un lucru unele, și mâine altele. Iar aceasta nu este contrazicere pentru auzitorul care are cunoștința sau experiența celor spuse. Și iarăși unul zice acestea, altul altele despre același cuvânt al dumnezeiești Scripturi, pentru că harul dumnezeiesc le-a dăruit și pe acestea și pe acelea, potrivit cu oamenii și cu vremea.

O, câte lacrimi aș vrea să am, când mă văd pe mine dintr-o parte sau alta! Că de nu păcătuiesc, mă înalț din mândrie. Iar de păcătuiesc, și pot să văd, îmi pierd curajul nemaiștiind ce să fac și vin la deznădejde. Dacă apoi alerg la nădejde, iarăși vine mândria. Iar dacă plâng, aceasta mi se face pricină de părere de sine; și dacă nu plâng, iarăși vin patimile. Viața mea e moarte și moartea e mai rea pentru frica muncilor. Rugăciunea mea mi se face ispită și neluarea-aminte, pierzare. „Cel ce a câștigat cunoștință, a adăugat durere" (Eccl. 1, 18), zice Solomon. Nu pricep și mă înciudez și nu știu ce să fac. Iar dacă știu și nu fac, cunoștința îmi este spre osândă. Vai mie, ce voi alege? Toate mi se par contrare din neștiință și nu pot să pun de acord vreuna din ele. Nu descopăr virtutea și înțelepciunea ascunse în încercări, pentru că nu am răbdare. Ci fugind de liniște din pricina gândurilor, aflu afară patimile, în ispita prin simțuri. De vreau să nu mănânc și să priveghez, aflu părerea de sine și slăbiciunea ca piedică. De mănânc și dorm fără zgârcenie, vin, fără să vreau, la păcat. De mă retrag și fug de la toate de frica păcatului, iarăși mă moleșește trândăvia.

Dacă nu se naște în suflet răbdarea din credință, nu poate avea cineva nicidecum vreo virtute. „Întru răbdarea voastră veți dobândi sufletele voastre" (Luca 21, 19), zice Domnul, Cel ce a zidit una câte una inimile oamenilor, cum zice psalmistul (Ps. 32, 15) și „cel ce va răbda până în sfârșit, acela se va mântui" (Matei 10, 22)

De aici este vădit că inima, adică mintea, se zidește în fiecare deosebit prin răbdarea celor ce vin asupră-i.

...dacă cineva s-ar învrednici să vină la vederea înainte spre folosul obștesc, aceasta este mai presus de fire. Pentru că singur Dumnezeu cunoaște dinainte toate în toți și pentru ce e făcut fiecare lucru sau spus fiecare cuvânt în dumnezeiasca Scriptură și dă această cunoștință după har și celor vrednici să cunoască. Deci cunoașterea (contemplarea) făpturilor sensibile și inteligibile, numită înțelepciune, este o pătrundere și o cunoștință firească, fiindcă a existat de mai înainte în fire, dar patimile au întunecat mintea. Și dacă nu înlătură Dumnezeu, prin virtutea făptuitoare, patimile, mintea nu

poate vedea. Dar vederea înainte nu e tot așa, ci este har și mai presus de fire. Însă nici cea dintâi nu se ivește fără Dumnezeu, măcar că e firească.

Fiindcă și elinii multe au iscodit, dar scopul lui Dumnezeu din făpturi nu l-au aflat, cum zice marele Vasile; ba nici pe Dumnezeu Însuși, pentru că n-aveau smerenia și credința lui Avraam. Căci credincios se numește cineva atunci când crede celor nevăzute, din cele văzute. Iar a crede cele văzute de el înseamnă a nu crede celui ce îl învață sau îi propovăduiește.

Pentru aceasta, spre cercarea credinței, ispitele sunt arătate, iar ajutorările nearătate, ca cel credincios să afle, prin răbdare, după isprăvirea ispitei, cunoștința. Iar din aceasta să afle că nu cunoaște și că se împărtășește de binefaceri, culegând rodul smereniei și dragostea față de Dumnezeu ca binefăcător, și față de aproapele, pentru a sluji lui Dumnezeu. Și aceasta socotește că este un lucru firesc și o datorie, care-l face să dorească a păzi poruncile și a urî patimile ca vrăjmașe, iar trupul a-l disprețui, socotindu-l ca piedică spre nepătimire și spre cunoștința lui Dumnezeu, adică spre înțelepciunea cea ascunsă.

Și pe drept cuvânt e ascunsă aceasta. Pentru că cel ce stăpânește înțelepciunea lumii și se desfată de ea și are odihna lumii acesteia și slava ei, prieten al ei este. Iar prietenul înțelepciunii lui Dumnezeu se nevoiește în cele potrivnice acestora, adică e împovărat de dureri și trăiește în înfrânare și suferă tot necazul și necinstea pentru Împărăția cerurilor. Cel dintâi dorește să se apropie de bunătățile văzute, de învățăturile de jos și de regi; și pătimește pentru aceasta adeseori. Iar cel de al doilea pătimește împreună cu Patimile lui Hristos. Pentru că cel dintâi are nădejdile aici, dacă poate peste tot să le aibă, căci sunt vremelnice și greu de înfăptuit, iar cel de al doilea aici se ascunde în ochii celor nebuni, zice Sfânta Scriptură, dar se face arătat în veacul viitor, când toate cele ascunse se vor face arătate.

PARAFRAZA ÎN 150 DE CAPETE
A SFÂNTULUI SIMEON METAFRASTUL
LA CELE 50 DE CUVINTE
ALE SFÂNTULUI MACARIE EGIPTEANUL

- Precum cei ce au primit slujba de pedagogi ai tinerilor, chiar dacă aceştia sunt stăpânii lor, nu se feresc, când interesul educării şi al bunei cuviinţe a moravurilor o cere, să le dea, cu multă bunăvoinţă, şi câte o bătaie, aşa şi întâi-stătătorii trebuie să pedepsească pe fraţii care au lipsă de vreo certare, nu cu patima mâniei şi a dispreţului, nici pentru a se răzbuna pe ei ci, cu blândă bunătate şi în scopul folosului duhovnicesc, să facă totul pentru îndreptarea lor.

- Când se va socoti omul pe sine împlinitor desăvârşit al poruncilor, e vădit că păcătuieşte şi greşeşte împotriva poruncii, ca unul ce se judecă pe sine şi nu primeşte pe Cel ce judecă cu adevărat. Căci numai când Duhul lui Dumnezeu va mărturisi împreună cu duhul nostru, după cuvântul lui Pavel (Rom. 8, 16), vom fi cu adevărat vrednici de Hristos şi fii ai lui Dumnezeu, nu când ne vom îndreptăţi pe noi înşine, prin părerea de sine. „Căci nu cel ce se laudă pe sine este ales, ci pe care Domnul îl laudă" (2 Cor. 10, 18). Deoarece, când omul se află gol de pomenirea şi frica lui Dumnezeu, în chip necesar va iubi slava şi va vâna lauda celor slujiţi. Iar unul ca acesta a fost descoperit ca necredincios de către Domnul, precum s-a arătat mai înainte. Căci zice: „Cum puteţi voi să credeţi, când primiţi slavă unii de la alţii, şi slava cea de la Dumnezeu singur nu o căutaţi?" (Ioan 5, 44).

- ...să ştiţi, iubiţilor, aceasta, că virtuţile se leagă între ele şi se ţin laolaltă ca un lanţ sfânt, fiecare atârnând de cealaltă. Aşa, rugăciunea atârnă de dragoste, dragostea de bucurie, bucuria de blândeţe, blândeţea de smerita cugetare, smerita cugetare de slujire, slujirea de nădejde, nădejdea de credinţă, credinţa de ascultare, ascultarea de simplitate. Dar şi cele potrivnice se leagă una de alta. Aşa, ura de mânie, mânia de mândrie, mândria de slava deşartă, aceasta de necredinţă, necredinţa de învârtoşarea inimii, aceasta de negrijă, negrija de moleşeală, moleşeala de lene, lenea de nerăbdare, nerăbdarea de iubirea de plăcere. Şi aşa toate celelalte părţi ale păcatului se ţin una de alta.

- Tot binele pe care l-ar face omul, vicleanul voieşte să-l întineze şi să-l spurce prin amestecarea semineţelor sale, de pildă a slavei deşarte, a părerii de sine, a cârtirii, sau a altceva de felul acestora, ca binele să nu se facă numai pentru Dumnezeu, sau binele ce se face să nu se facă din râvnă. Căci s-a scris că Abel a adus jertfă lui Dumnezeu din cele grase şi din cele dintâi născute ale

oilor şi Cain de asemenea a adus din rodurile pământului, dar nu din cele de frunte. De aceea Dumnezeu a căutat la jertfele lui Abel, dar la darurile lui Cain n-a luat aminte. De aici învăţăm că se poate ca vreun bine să nu se facă bine, ci, de pildă, fără grijă, sau cu dispreţ, sau pentru altceva, şi nu pentru Dumnezeu. Şi de aceea se întâmplă că nu e bine primit la Dumnezeu.

- Dumnezeiescul Apostol ne spune: „Rugaţi-vă neîncetat" şi „Stăruiţi în rugăciune" (1 Tes. 5, 17; Col. 4, 2). Iar cuvântul Domnului ne învaţă acelaşi lucru zicând: „Cu cât mai mult va face Dumnezeu dreptate celor ce strigă către El ziua şi noaptea" (Luca 18, 7) şi: „Privegheaţi şi vă rugati" (Matei 26, 41). Drept aceea, trebuie să ne rugăm pururea şi să nu slăbim (Luca 18, 1). Precum cel ce stăruie în rugăciune şi-a ales lucrul cel mai de căpetenie, aşa acela trebuie să ia asupra sa o luptă mare şi o încordare neslăbită, deoarece multe piedici din partea păcatului are să întâmpine stăruind în rugăciune: somn, trândăvie, îngreunarea trupului, abaterea gândurilor, nestatornicia minţii, moleşeala şi celelalte iscodiri ale păcatului; apoi necazuri, năvălirile duhurilor rele înseşi, care ne războiesc cu mânie, ni se împotrivesc şi se ridică împotriva sufletului care caută neîncetat, cu adevărat, să se apropie de Dumnezeu.

- Cel ce se sârguieşte cu rugăciunea trebuie să se îmbărbăteze prin toată silinţa, trezvia, răbdarea şi lupta sufletului şi osteneala trupului. Să nu slăbească şi să nu cedeze gândurilor care-l abat, sau somnului mult, sau trândăviei, sau moleşelii, sau tulburării şi să nu se folosească de cuvinte zgomotoase şi necuviincioase, nici să-şi împrăştie cugetarea prin altele de felul acesta, mulţumindu-se numai cu dovada că stăruie în starea în picioare şi în plecarea genunchilor, dar mintea având-o rătăcind departe de la toate acestea.
- Dacă nu împodobesc rugăciunea noastră smerita cugetare, simplitatea şi bunătatea, rugăciunea aceasta, sau mai bine-zis părută rugăciune, prea puţin ne poate folosi. Şi nu spunem aceasta numai despre rugăciune, ci şi despre orice osteneală şi strădanie, a fecioriei, a postului, a privegherii, a cântării, a slujirii, şi a oricărei lucrări săvârşite de dragul virtuţii. Dacă nu vedem în noi rodurile dragostei, ale păcii, bucuriei, simplităţii, smeritei cugetări, blândeţii, nevinovăţiei, credinţei, îndelungii-răbdări şi cugetul prietenos, răbdăm ostenelile fără de niciun folos. Căci ostenelile primim să le răbdăm pentru folosul rodurilor. Deci dacă nu se află în noi rodurile dragostei, fără îndoială că e de prisos lucrarea.

Unii ca aceştia nu se deosebesc întru nimic de fecioarele cele nebune, care, pentru că nu au avut în inimi untdelemnul duhovnicesc, care este lucrarea virtuţilor amintite, prin Duhul, au fost numite nebune şi au fost lăsate în chip jalnic afară de cămara de nuntă a împăratului, neprimind nimic pentru osteneala fecioriei.

- Înainte de toate, să fie puse în tot felul ca temelie, în obștea frățească: simplitatea, nevinovăția, dragostea întreolaltă, bucuria și smerenia, ca nu cumva înălțându-ne sau cârtind unii împotriva altora să ne dovedim osteneala fără folos. Nici cel ce stăruie neîncetat în rugăciune să nu se înalțe față de cel ce nu poate face așa, nici cel ce s-a închinat pe sine slujirii să nu murmure asupra celui ce se îndeletnicește cu rugăciunea. De se vor purta cu o astfel de simplitate și dragoste întreolaltă, prisosul celor ce stăruie în rugăciune va împlini lipsa celor ce slujesc. Și prisosul celor din urmă va împlini lipsa celor ce se îndeletnicesc cu rugăciunile. Și așa egalitatea va fi păstrată, după cuvântul: „Celui ce are mult nu i-a prisosit și celui ce are puțin nu i-a lipsit" (Ieș. 16, 18).

- Cel trândav la rugăciune și moale și nepăsător în slujirea fraților și în orice alt lucru ce se face pentru Dumnezeu e numit de Apostol pe față „leneș" și hotărât că e nevrednic chiar și de plâns, căci zice: „Iar cel ce nu lucrează (leneșul) nici să nu mănânce" (2 Tes. 3, 10); iar în altă parte: „Pe cei leneși și Dumnezeu îi urăște", sau: „Leneșul nu poate să fie nici credincios", iar înțelepciunea zice: „Lenea a învățat pe om multă răutate" (Înț. Sir. 33, 33). Deci fiecare să-și rodească lucrul său după Dumnezeu, oricare ar fi el, și să împlinească cu sârguință măcar una dintre bunătăți, ca nu cumva aflându-se cu totul fără rod, să nu se facă părtaș de bunătățile veșnice.

- Cei ce vor să asculte de cuvântul lui Dumnezeu și produc rod bun sunt însoțiți de aceste semne: suspinul, tânguirea, tristețea, liniștirea, plecarea capului, rugăciunea, tăcerea, stăruința, plânsul, durerea, osteneala inimii pentru evlavie. Iar faptele lor sunt: privegherea, postul, înfrânarea, blândețea, îndelunga-răbdare, rugăciunea neîncetată, meditarea dumnezeiești lor Scripturi, credința, smerenia, iubirea de frați, supunerea, osteneala, greaua-pătimire, dragostea, bunătatea, cuviința și toată lumina care este Domnul. Iar semnele celor ce nu dau rodul vieții sunt acestea: trândăvia, semeția, privirea împrejur, neatenția, cârtirea, tulburarea minții. Iar faptele: săturarea pântecelui, mânia, iuțimea, bârfirea, mândria, vorbirea fără rost, necredința, nestatornicia, uitarea, neorânduiala, câștigurile urâte, iubirea de arginți, cearta, disprețul, flecăreala, râsul fără rost, bunul plac și tot întunericul care este satana.
- Printr-o iconomie dumnezeiască, cel-viclean n-a fost trimis îndată la gheena sortită lui, ci a fost lăsat dezlegat pentru probarea și cercarea omului și a voii lui slobode, ca chiar fără voie să-i facă pe sfinți și mai cercați și mai drepți prin răbdare și să le fie pricină de și mai mare slavă; iar sieși să-și facă osânda și mai îndreptățită prin răul pe care-l face cu voia și prin iscodirile lui împotriva sfinților; și ca, precum zice dumnezeiescul Apostol, păcatul

păcătoşilor să se facă peste măsură de mare (Rom. 7, 13).

- Amăgind vrăjmaşul pe Adam, şi prin aceasta făcându-se domn peste el, a răpit de la el stăpânirea şi s-a făcut stăpânitor al veacului acestuia. Căpetenie a veacului acestuia şi stăpânitor al celor văzute a fost la început omul, fiind rânduit la aceasta de către Domnul. Căci nici focul nu putea ceva împotriva lui, nici apa să-l înece, nici fiara nu-l vătăma, nici otrava nu-şi producea efectul asupra lui. Dar odată ce s-a supus amăgirii, a predat stăpânirea amăgitorului. Din această pricină, vrăjitorii şi descântătorii se vădesc, cu îngăduinţa lui Dumnezeu, printr-o lucrare potrivnică, făcători de lucruri minunate. Ei stăpânesc otrăvurile şi cutează împotriva focului şi apelor, cum arată cei din jurul lui Iannes şi Iambres, ce s-au împotrivit lui Moise, şi Simon, ce s-a împotrivit corifeului Petru.

- Stăpânitorul lumii acesteia le este celor prunci cu duhul toiag de povăţuire şi bici care bate. Prin aceasta, precum s-a mai spus şi înainte, lor le pricinuieşte slavă mare şi cinste tot mai multă prin necazuri şi ispite, căci din acestea iau prilejul de a se face desăvârşiţi, iar sieşi îşi găteşte o mai mare şi mai grea osândă. Peste tot, prin el se împlineşte o mare iconomie. Cum s-a zis undeva, răul ajută binelui printr-o intenţie care nu vrea binele. Căci sufletelor bune şi cu o voinţă bună şi cele ce par de întristare li se sfârşesc în bine, precum zice Apostolul: „Celor ce iubesc pe Dumnezeu, toate li se lucrează spre bine" (Rom. 8, 28).

- Toiagul acesta de povăţuire li s-a lăsat pentru aceea ca prin el să se facă ceea ce se face cu vasele care sunt arse în cuptor de foc ca să devină şi mai tari, iar cele slabe să fie vădite sfărâmicioase, nerăbdând arderea focului. Dar acesta, fiind rob şi făptură a Domnului, nu ispiteşte cât socoteşte el şi nici nu aduce atâtea necazuri câte voieşte, ci atât cât încuviinţează Domnul prin îngăduinţă. Căci El ştiind ale tuturor cu de-amănuntul, câtă putere are fiecare, atâta încercare îi şi lasă să sufere, cum socoteşte şi Apostolul, care zice: „Credincios e Dumnezeu care nu vă va lăsa pe voi să fiţi ispitiţi peste ceea ce puteţi, ci va face împreună cu ispita şi sfârşitul, ca să puteţi răbda" (1 Cor. 10, 13).

- Cel ce cere şi bate, după cuvântul Domnului (Matei 7, 7-8), şi se roagă până la sfârşit, primeşte cererile. Numai să aibă îndrăzneală acesta să ceară fără încetare cu mintea şi cu gura şi să stăruie la Dumnezeu cu slujire trupească fără slăbire, neîmpletit cu lucrurile lumeşti, nici îndulcit cu patimile păcatului. Căci nemincinos este Cel ce a zis: „Tot ce veţi cere de la Mine în rugăciune, veţi lua" (Matei 21, 22). Iar cei ce zic că chiar de-ar face cineva toate cele poruncite, poate rămâne fără să primească harul în viaţa aceasta şi deci să nu folosească nimic, ştiu şi grăiesc rău şi nepotrivit cu dumnezeieştile Scripturi. Căci nu este nedreptate la Dumnezeu, ca, împlinindu-ne noi datoriile noastre, El să şi le nesocotească pe ale Sale. Numai aceasta să-ţi fie în grijă, ca să te afli atunci când sufletul se desface de ticălosul acesta de trup,

luptând, sârguindu-te, aşteptând făgăduinţa, stăruind, crezând, cerând cu dreaptă socoteală. Şi eu îţi zic ţie, şi să crezi aceasta, că vei pleca cu bucurie şi vei avea îndrăznire şi te vei arăta vrednic de Împărăţie. Căci unul ca acesta e în legătură (comuniune) cu Dumnezeu încă de aici, în chip subţire, adică prin credinţă şi râvnă. Căci precum „cel ce priveşte la femeie ca să o poftească, a şi preacurvit cu ea în inima sa" (Matei 5, 28), chiar dacă nu s-a întinat cu trupul, fiind socotit totuşi ca unul ce a curvit, aşa cel ce a alungat din inimă cele rele şi s-a lipit de Domnul prin dor şi căutare, adică prin stăruinţă şi dragoste de Dumnezeu, comunică de pe acum cu Dumnezeu şi are îndată ca mare dar de la Dumnezeu stăruirea în rugăciune şi în sârguinţa şi în petrecerea bună şi iubitoare de virtute. Căci dacă dăruirea unui pahar de apă nu rămâne fără plată, cu cât mai mult nu le va da Dumnezeu ceea ce le-a făgăduit celor ce stau lipiţi de El ziua şi noaptea rugându-se?

- Sunt unii care întreabă nedumeriţi: Ce este dacă îmi vine o zi în care urăsc pe fratele sau îmi dau seama şi de alte lucruri care mi se întâmplă să le pătesc fără voie? Către aceştia trebuie spus că toată lupta şi sârguinţa omului trebuie să fie pentru a se împotrivi totdeauna celui-rău şi gândurilor rele. Dar este cu neputinţă ca acolo unde se află întunericul patimilor şi moartea, adică cugetul trupesc, să nu-şi arate şi păcatul vreun rod al său, fie în ascuns, fie la arătare. Căci precum aflându-se oarecare rană în trup, e cu neputinţă, până nu se vindecă desăvârşit, să nu mustească puţină zeamă sau să nu se umfle, chiar dacă e îngrijită şi se face totul pentru tămăduirea ei, iar dacă e neîngrijită aduce înveninare, ba uneori şi moartea întregului trup, în acelaşi fel şi patimile sufletului, chiar dacă omul se sârguieşte să se izbăvească de ele, totuşi înăuntru continuă să mocnească. Dar stăruind omul în grijă, prin harul şi prin împreuna-lucrare a lui Hristos, primeşte vindecarea desăvârşită. Căci este o oarecare pată ascunsă şi o rămăşiţă de întuneric a patimilor, care, pe lângă toată firea cea curată a omului, s-a strecurat în toată omenitatea. Şi aceasta tulbură şi întinează şi trupul, şi sufletul. Dar precum fierul ars şi lovit se curăţă sau aurul amestecat cu aramă şi cu fier se alege numai prin foc, aşa şi sufletul, prin Patimile preacurate ale Mântuitorului, ars şi lovit de Duhul cel bun, se curăţă de toată patima şi de tot păcatul.
- Iubitorul de virtute trebuie să se îngrijească mult de discernământ, ca să cunoască deosebirea între bine şi rău şi ca să probeze şi să descopere uneltirile felurite ale celui-rău, care înşală de obicei pe mulţi prin năluciri ce par bine întemeiate. Dar paza sigură este oricui de folos. Precum cel ce vrea să aibă o probă despre neprihănirea soţiei sale, vine noaptea la ea ca un străin şi dacă o vede că-l respinge, mai degrabă se bucură că nu se poate apropia şi e fericit de această pază a ei, aşa şi noi, dacă ne vom păzi cu grijă de cercetările duhurilor şi le vom respinge chiar pe cele cereşti pentru cele ce nu sunt cereşti, le vom pricinui mai degrabă bucurie şi ne vor ajuta să ne împărtăşim de şi mai mult har şi ne vom umple de bucurie duhovnicească, dând mărturie chiar din

această pricină despre dragostea noastră către Dumnezeu. Deci să nu te predai cu cuget uşor îndrumărilor duhurilor ce vin la tine, chiar dacă sunt înşişi îngerii cereşti, ci rămâi greoi, probând cu cea mai mare grijă acestea. Şi aşa însuşeşte-ţi ceea ce e bun şi leapădă ceea ce e rău, căci în felul acesta vei spori în tine roadele harului, pe care păcatul, chiar dacă ia faţa binelui, nu le va putea da: „Căci ştiu, zice Apostolul, că satana se închipuie şi în înger al luminii, pentru a amăgi" (2 Cor. 11, 14). Dar chiar dacă s-ar îmbrăca în arătări strălucite, nu poate dărui o lucrare bună. Prin aceasta se şi cunoaşte sigur înşelăciunea lui. Căci el nu poate pricinui nici dragostea către Dumnezeu sau către aproapele, nici blândeţe, nici smerenie, nici bucurie, nici pace, nici liniştirea gândurilor, nici ură de lume, nici odihnă duhovnicească, nici dorul celor cereşti; şi nu poate linişti nici patimile, nici plăcerile, lucruri care toate sunt în chip vădit roadele harului. „Căci roada Duhului este dragostea, bucuria, pacea" (Gal. 5, 20) şi cele următoare. Mai degrabă acela sădeşte îngâmfare şi cuget mândru despre destoinicia şi puterea proprie. Căci din lucrare vei cunoaşte lumina spirituală ce se află în sufletul tău, dacă e de la Dumnezeu sau de la satana. Dar şi sufletului însuşi, dacă s-a înrădăcinat în el puterea de discernământ, îndată îi sunt vădite semnele deosebirii, printr-o simţire înţelegătoare. Căci precum oţetul şi vinul la vedere sunt una, dar prin simţul gustului gâtlejul deosebeşte ce este al fiecăruia, aşa şi sufletul, prin simţirea şi lucrarea înţelegătoare, poate judeca şi hotărî care sunt darurile Duhului şi care năzucirile celui potrivnic.

- Sufletul stăpânit de trândăvie este ţinut şi de necredinţă. De aceea lasă să treacă zi după zi fără să primească cuvântul. În schimb, îşi dă aripi sieşi prin vise, nebăgând de seamă războiul dinăuntru, ca unul ce-i stăpânit de părerea de sine. Iar părerea de sine este o tocire a sufletului, care nu-l lasă nicidecum să-şi cunoască neputinţa sa.

- Trebuie să ne gândim, zice, cât de mult doresc oamenii şi caută vederea împăratului pământesc. Şi tot cel ce călătoreşte în cetatea în care se află împăratul, doreşte să vadă măcar bogăţia şi podoaba hainei lui, dacă nu cumva l-au făcut duhurile nepăsător şi dacă nu s-a necinstit rănindu-se de altă frumuseţe şi dorind altă slavă. Dacă deci e atât de dorită vederea împăratului muritor de oamenii trupeşti, cum nu va fi cu mult mai dorită vederea Celui nemuritor de aceia în care a căzut o picătură din Duhul cel bun şi a căror inimă a fost străpunsă de dragostea dumnezeiască? De aceea ei se desfac de toată prietenia lumii, ca să poată avea acel dar în inimă necontenit şi pe niciun altul înaintea lui. Dar puţini sunt aceia care pun acestui bun început şi un bun sfârşit şi stăruie până la capăt, fără să se poticnească. Mulţi ajung la umilinţa inimii şi mulţi se fac părtaşi de darul ceresc şi se rănesc de dragostea dumnezeiască, dar neputând răbda ostenelile şi ispitele celui viclean, care-i momeşte cu multă viclenie şi meşteşugire, cad din nou în lume şi se afundă în adâncul ei, pentru moleşeala şi slăbiciunea voinţei sau pentru că sunt cuprinşi

de împătimire față de ceva din cele pământești. Căci aceia ce vor să alerge cu tărie până la sfârșit nu rabdă să se amestece altă dragoste în cea cerească.

- Pe cât de mari și de nepovestite sunt bunătățile făgăduite de Dumnezeu, pe atât de mari osteneli și lupte împreunate cu nădejde și credință se cer pentru a le dobândi. Aceasta e vădit din ceea ce zice Domnul: „De vrea cineva să vină după Mine, să se lepede de sine, să-și ia crucea sa și să-Mi urmeze Mie" (Marcu 8, 34), și iarăși: „De nu va urî cineva pe tatăl, pe mama și pe frați, soția și pe copii, ba încă și sufletul său, nu va putea să-Mi fie Mie ucenic" (Luca 14, 26). Dar cei mai mulți dintre oameni sunt așa de fără minte, că vor să dobândească împărăția, să moștenească viața de veci și să împărățească împreună cu Hristos pururea, adică să aibă acest lucru mai presus de înțelegere, dar trăiesc după voile lor și urmează acestora, mai bine-zis, celui ce seamănă în ei aceste lucruri deșarte și vădit vătămătoare.

- Trebuie să învățăm din pildă cum se pierde omul cu voia sa. Căci pentru dragostea de ceva din lume se aruncă în foc, se scufundă în mare și se dă pe sine în prinsoare. Să ne gândim la casa cuiva sau la țarina ce se întâmplă să ardă. Cel ce a vrut să scape, de îndată ce a simțit focul, a fugit gol, neavând grijă de nimic din cele dinăuntru, gândindu-se numai la sufletul său. Dar altuia, venindu-i în minte să scoată și vreunul din lucrurile sale, s-a oprit să-l ia, dar pe când îl lua, cuprinzând focul toată casa, l-a prins și l-a ars și pe el. Vezi cum s-a pierdut în foc cu voia sa pentru dragostea a ceva din cele vremelnice, pe care arată că l-a iubit mai mult decât pe sine? Alții, aflându-se pe-o corabie ce se scufundă, cel ce a vrut să se izbăvească pe sine însuși, s-a dezbrăcat și s-a aruncat gol în valuri și așa și-a scăpat sufletul său. Dar cel ce a vrut să scape și vreuna din hainele sale, a fost înghițit de valuri și pentru un mic câștig s-a pierdut nenorocitul și pe sine însuși. Să ne închipuim, iarăși, că s-a vestit năvălirea dușmanilor. Unui, îndată ce a auzit, a fugit cu ce era pe el, neavând grijă de nimic din avuțiile lui. Altul, necrezând sau vrând să-și ducă cu el și ceva din lucruri, a rămas în urmă și a fost prins de dușmani. Vezi că cineva poate să-și piardă sufletul și trupul cu voia sa, din negrijă și prin alipirea la ceva din cele ale lumii?

- Sunt puțini, desigur, cei ce au dobândit dragostea desăvârșită către Dumnezeu și nu mai pun niciun preț pe plăcerile și pe poftele lumii, iar ispitele celui-rău le poartă cu îndelungă-răbdare. Dar, din pricina aceasta, nu trebuie să deznădăjduim, nici să uităm de nădejdea cea bună. Căci chiar dacă sunt multe corăbiile sparte de valuri, dar sunt fără îndoială și de acelea care, străbătând valurile, ajung la liman. Dar pentru aceasta avem trebuință de multă credință, răbdare, luare-aminte și lupte. Pe lângă aceasta, de foame și de sete după bine, cu multă înțelegere și dreaptă socoteală. Apoi și de agerime și de îndrăznire în cerere. Cei mai mulți oameni, cum am spus, vor să dobândească Împărăția fără osteneli și sudori. Ei fericesc pe bărbații sfinți și doresc să aibă cinstea și darurile lor, dar nu vor să fie părtași de necazurile,

ostenelile şi pătimirile lor. Toţi doresc să ajungă ca ei, şi curvarii, şi vameşii, şi oricare dintre oameni, dar până acolo le stau înainte ispite şi cercări, ca să se facă arătaţi cei care au iubit cu adevărat pe Stăpânul lor, şi aceştia să dobândească cu dreptate Împărăţia cerurilor.

- Dumnezeu, fiind bun şi de oameni iubitor, are îndelungă-răbdare şi aşteaptă mult pocăinţa fiecăruia dintre păcătoşi, făcând sărbătoare cerească din întoarcerea celui ce se căieşte. „Căci bucurie se face în cer pentru un păcătos care se pocăieşte" (Luca 15, 10). Dar dacă cineva, văzând această bunătate şi îndelungă-răbdare, nu porneşte împotriva fiecărui păcat în parte, făcând, cum am zis, pocăinţă, şi nesocoteşte porunca, iar bunătatea o ia ca prilej de dispreţuire, adaugă păcat peste păcat, continuă să clădească sminteala, îngrămădeşte nepăsare peste nepăsare şi umple hotarele păcatelor, căzând într-o stare din care nu se mai poate ridica, ci suferă zdrobirea cea mai de pe urmă şi se pierde, fiind lăsat până la sfârşit pe seama celui-rău. Aşa s-a întâmplat cu cei din Sodoma. Umplând şi întrecând hotarele păcatelor aşa de mult, încât nu le-a mai rămas scânteie de căinţă, aceia au fost daţi de judecata dumnezeiască pradă focului. Aşa s-a întâmplat pe vremea lui Noe. Cei din vremea lui, lăsându-se duşi spre păcat de pornirile fără frâu şi nearătând niciun fel de căinţă, atâta munte de păcate şi-au îngrămădit, încât s-a stricat împreună cu ei tot pământul. Egiptenilor, care au păcătuit mult şi au năpăstuit mult pe poporul lui Dumnezeu, El însă le-a fost totuşi bun, nu i-a dat pierzării, ci i-a adus prin certări parţiale la pocăinţă. Dar când aceia s-au întors şi au arătat iarăşi dragoste de păcat şi s-au lipit de necredinţa de mai înainte, iar la urmă au pornit să urmărească pe poporul Domnului scos din Egipt, i-a înghiţit judecata dumnezeiască, pierzându-i cu totul. Tot aşa faţă de Israel, care a păcătuit mult şi a ucis pe Prorocul lui Dumnezeu, Acesta n-a părăsit îndelunga-răbdare obişnuită. Dar când au înaintat până la atâta răutate, încât nu s-au mai sfiit nici de mărirea Stăpânului Însuşi, ci şi-au pus mâinile ucigaşe şi pe El, au fost lepădaţi şi zvârliţi cu totul şi s-a ridicat de la ei prorocia, preoţia şi slujirea (cultul) şi s-au încredinţat acestea neamurilor care au crezut.
- Să alergăm cu toată inima la Hristos care ne cheamă, revărsându-ne spre El inimile, şi să nu deznădăjduim de mântuirea noastră, făcând răul cu voia. Căci este şi aceasta o amăgire a celui rău, ca prin amintirea păcatelor de mai-nainte să ne ducă la deznădejde. Noi să înţelegem că dacă Hristos, venind, S-a făcut doctorul şi tămăduitorul orbilor, al slăbănogilor, al surzilor şi a înviat morţi intraţi în putreziciune, nu va tămădui cu atât mai mult orbia cugetului şi slăbănogeala sufletului şi surzenia inimii nepăsătoare? Căci nu altul, ci Însuşi Cel ce a zidit trupul a zidit şi sufletul, şi dacă a avut atâta bunăvoinţă şi milă faţă de cele ce se desfac şi mor, nu se va arăta cu atât mai mult cu iubire de oameni şi cu tămăduire faţă de sufletul nemuritor, care suferă de boala păcatului şi a neştiinţei, dar pe urmă vine la El şi se roagă? Doar El a spus: „Tatăl Meu cel ceresc oare nu va face dreptate celor ce strigă către El ziua şi

noaptea? Adevăr zic vouă, va face dreptate în grabă" (Luca 18, 7-8); sau: „Cereţi şi vi se va da vouă, căutaţi şi veţi afla, bateţi şi se va deschide vouă" (Matei 7, 7); şi iarăşi: „Chiar dacă nu-i va da lui pentru că îi este prieten, dar pentru îndrăzneala lui, sculându-se, îi va da lui câte îi sunt de trebuinţă" (Luca 11, 8). Prin acestea îndeamnă să se facă cererea cu îndrăznire şi cu stăruinţă. Căci doar a venit pentru păcătoşi, ca să-i întoarcă la Sine. Numai să ne despărţim cu toată puterea de cugetările cele rele şi să ne dăruim Domnului. Iar El nu ne va trece cu vederea, ci va fi gata să ne dea ajutorul Său.

- Precum e cu neputinţă fără ochi, fără limbă, fără urechi şi fără picioare, a vedea, a grăi, a auzi sau a umbla, la fel este cu neputinţă ca fără Dumnezeu şi fără lucrarea ce ni se împărtăşeşte de la El să ne împărtăşim de tainele dumnezeieşti şi să cunoaştem înţelepciunea lui Dumnezeu sau să ne îmbogăţim în Duhul. Căci înţelepţii elinilor se exercitau în cuvinte şi se îndeletniceau cu ardoare cu războaie de vorbe. Dar robii lui Dumnezeu, chiar dacă sunt neiscusiţi în cuvânt, sunt zidiţi prin cunoştinţa dumnezeiască şi prin harul lui Dumnezeu pentru totdeauna.

- Cei ce rostesc cuvinte duhovniceşti fără gustare şi cercare se aseamănă cu omul care străbate în vreme de vară, tocmai la amiază, un ţinut pustiu şi fără apă, apoi, cuprins de o sete mare şi arzătoare, îşi zugrăveşte în minte că se află pe aproape un izvor răcoritor şi cu apă dulce şi limpede, şi nimeni nu-l împiedică să se sature de ea; sau cu omul care n-a gustat nici măcar un pic din miere, dar încearcă să descrie altora dulceaţa ei. Căci aşa sunt cu adevărat cei care, fără să se fi încredinţat cu lucrul, preluându-le, vor să tălmăcească altora cele despre desăvârşire, sfinţenie şi nepătimire. Şi, de fapt, dacă le-ar da Dumnezeu puţină simţire despre cele grăite de ei, ar şti, fără îndoială, că adevărul şi lucrurile nu sunt după cum le tălmăcesc ei, ci cu mult deosebite. Aşa se primejduieşte creştinismul de a se abate pe încetul de la ceea ce se cuvine şi de a prinde necredinţa. Căci creştinismul e ca o mâncare şi băutură, şi cu cât se hrăneşte cineva mai mult cu el, cu atât se aprinde spre tot mai mare poftă. În felul acesta, mintea lui se face nesăturată şi neoprită, aşa cum, dacă dă cineva o băutură dulce celui însetat, îl face ca nu numai prin sete, ci şi prin plăcere să caute şi mai mult acea băutură. Iar acestea, cum s-a zis, nu le înţelegem numai prin cuvinte simple, ci ele se săvârşesc tainic în minte prin lucrarea Duhului Sfânt. Şi apoi se grăiesc.

- Sunt unii care se înfrânează de la curvia văzută, de la furt, de la lăcomie şi de la celelalte rele asemănătoare, şi de aceea se socotesc între sfinţi. Dar trebuie mult ca să fie cu lucrul şi cu adevărul aşa. Căci în mintea lor sălăşluieşte adesea răutatea, care vieţuieşte şi se foieşte în ei. Şi aceasta rămânând singură, îi pierde. Sfânt este cel ce s-a sfinţit şi s-a curăţat după omul cel dinăuntru. De fapt, un oarecare dintre fraţi, rugându-se împreună cu alţii, a fost luat de puterea cerească şi, răpit fiind, a văzut Ierusalimul de sus, locaşurile luminoase de acolo şi o lumină nemărginită şi tainică; şi a auzit un

glas zicând: „Acesta este locul de odihnă al drepților”. Pe urmă, mândrindu-se și închipuindu-și despre sine lucruri mari, a căzut în adâncul păcatului și a fost cuprins după aceea de multe rele. Dacă acesta a pățit așa, cum va putea zice cineva: „Fiindcă postesc, primesc pe străini, împart averile și mă păzesc de relele pomenite și n-a mai rămas în mine nimic rău, sunt sfânt și eu”? Deci nu depărtarea de la relele văzute este desăvârșire, cum s-a zis, ci curăția cugetării, și aceasta desăvârșită.

- Precum un iubitor de bogăție, chiar dacă și-ar aduna nenumărate bogății, nu se mai satură, ci ceea ce adaugă în fiecare zi îi sporește și mai mult pofta, sau precum cineva, tras de la o băutură prea dulce înainte de a se sătura, își simte și mai aprinsă setea, așa și gustarea lui Dumnezeu nu cunoaște săturare sau sfârșit niciodată. Ci cu cât se îmbogățește cineva cu această bogăție, cunoaște că este mai sărac. Acest fel de creștini nu-și au de la ei în cinste sufletul lor, ci ca unii ce se umilesc pe ei stau la dispoziția lui Dumnezeu și se socotesc pe ei slugi ale tuturor oamenilor. Și Dumnezeu se bucură mult de un astfel de suflet și Se odihnește în el, pentru smerenia lui. Drept aceea, chiar dacă are cineva ceva sau s-a și îmbogățit, să nu-și închipuie prin aceasta că este ceva sau are ceva. Căci părerea de sine produce scârbă înaintea lui Dumnezeu. Și aceasta l-a scos la început din Rai pe omul care auzind: „Veți fi ca niște dumnezei” (Fac. 5, 5), s-a semețit, bizuindu-se pe această nădejde deșartă. Gândește-te cum Dumnezeul și Împăratul tău și Fiul lui Dumnezeu S-a micșorat pe Sine chip de rob luând, cum a sărăcit, cum s-a socotit cu cei fără de cinste, cum a pătimit. Iar dacă așa a făcut Dumnezeu, cum te fălești și te socotești ceva mare tu, care ești om alcătuit din sânge și trup, care este pământ și cenușă, și nu te-ai împărtășit de nimic bun, ci ești numai necurăție? Tu, dacă ești înțelept și mai mult decât atât prin ceea ce ai primit de la Dumnezeu, zi: Nu e al meu ceea ce am, ci primit de la Altul. Slavă Lui că nu mi se ia ceea ce mi s-a dat. Astfel socotește tot binele al lui Dumnezeu, iar tot răul, al slăbiciunii tale.
- Cei ce s-au învrednicit să se facă fii ai lui Dumnezeu și au pe Hristos strălucind în ei, sunt călăuziți în diferite chipuri de Duhul și sunt încălziți în ascunsul inimii de har. Nu strică să aducem și unele din desfătările văzute ale lumii spre pilduirea stărilor dumnezeiești născute din har în suflet. Căci uneori par că sunt la o cină împărătească, unde se bucură și se veselesc cu o bucurie nepovestită și negrăită. Acum se bucură duhovnicește, ca mireasa de mire, acum își simt trupul atât de ușor, încât socotesc că nici nu mai au trup, ca niște îngeri netrupești. Uneori se veselesc ca de o băutură și se îmbată ca de o beție negrăită de tainele Duhului. Alteori îi cuprinde plânsul și suspinarea, rugându-se pentru mântuirea oamenilor; căci arzând de dumnezeiasca dragoste a Duhului pentru toți oamenii, iau asupra lor tot plânsul întregului Adam.

Uneori sunt aprinşi de Duhul spre o atât de mare dragoste împreună cu o bucurie negrăită, încât, dacă ar fi cu putinţă, ar lua în sânul lor pe fiecare om, nedeosebind nicidecum pe cel rău de cel bun. Alteori, atât se smeresc, încât li se pare că nu e nimeni mai prejos ca ei, ci se socotesc cei mai de pe urmă dintre toţi. Acum sunt copleşiţi de o bucurie negrăită a Duhului, acum, asemenea unui om puternic care, luând armura împărătească şi mergând la război, îi bate pe potrivnici, îngrădindu-se şi ei cu armele Duhului, pornesc împotriva vrăjmaşilor nevăzuţi şi-i supun sub picioarele lor. Aici îi cuprinde o mare seninătate şi linişte, îi încălzeşte pacea şi sunt stăpâniţi de o plăcere minunată. Aici sunt înţelepţiţi de o înţelegere şi de o înţelepciune dumnezeiască şi de o cunoştinţă neînţeleasă a Duhului şi li se descoperă prin harul lui Hristos cele ce nu pot fi grăite de nicio limbă. Altădată, se întâmplă să se arate şi ei la vedere ca oricare dintre oameni. Astfel, harul dumnezeiesc, schimbându-se şi variind în chip felurit în ei, vrea să le povăţuiască şi să le exercite sufletul, ca să-l înfăţişeze fără pată şi curat înaintea Părintelui ceresc.

- Îndoit este războiul creştinilor şi îndoită lupta: faţă de cele văzute cu ochiul acesta – căci acestea aţâţă, gâdilă şi cheamă sufletul să se împătimească şi să se îndulcească de ele –, apoi faţă de începătoriile şi stăpâniile stăpânitorului cumplit al lumii (Efes. 6, 12).
- Bun este postul, bună privegherea, bună de asemenea nevoinţa, bună este şi vieţuirea care minunează. Dar acestea sunt numai un început al vieţuirii iubitoare de Dumnezeu. De aceea e un lucru cu totul nesocotit să se încreadă cineva simplu în acestea. Se întâmplă uneori că ne împărtăşim şi de vreun har, iar răutatea şezând înăuntru ne înşală, cum s-a zis înainte, retrăgându-se de bunăvoie şi nesăvârşind ale sale. Astfel face pe om să creadă că s-a curăţat cu mintea şi-l duce la închipuirea desăvârşirii. Apoi năvăleşte hoţeşte asupra lui şi-l coboară până la cele mai de jos ale pământului. Căci dacă oameni, adeseori de numai douăzeci de ani, făcându-se hoţi sau fiind ostaşi de meserie, cunosc fel de fel de meşteşuguri împotriva vrăjmaşilor, se ascund şi iscodesc curse, iau pe duşmani de la spate şi îi omoară când nu se aşteaptă, cu cât mai mult răutatea care a ajuns la vârsta atâtor mii de ani şi şi-a propus, ca lucrul cel mai râvnit, să piardă suflete, nu va şti să iscodească în ascunsul inimii curse, iar în anumite vremuri să rămână nemişcată şi în nelucrare, ca să atragă sufletul spre închipuirea desăvârşirii. Deci, temelia vieţii creştine este ca, chiar dacă ar împlini cineva toate dreptăţile, să nu se bizuie pe acestea, nici să se încreadă, nici să-şi închipuie că a făcut ceva mare. Chiar dacă s-a făcut părtaş de har, să nu-şi închipuie că a ajuns la ceva, nici să se socotească sătul, ci să flămânzească şi să înseteze şi mai mult, să plângă şi să aibă inima zdrobită cu totul.
- Când un suflet se învredniceşte de har, Dumnezeu îi dăruieşte şi lucruri de folos, mai ales cunoştinţă, înţelegere şi putere de deosebire. Iar acestea i le dă Dumnezeu dacă acela le cere ca să slujească în chip bineplăcut

Duhului, pe care s-a și învrednicit să-L primească, ca să nu fie furat de păcat, să nu greșească din pricina neștiinței, să nu se abată la o viață nepăsătoare și fără frică și să nu facă ceva împotriva voii Domnului.

- ...cel ce vrea să se facă următor lui Hristos, ca să se poată numi și el fiu al lui Dumnezeu, născut din Duh, se cuvine înainte de celelalte să poarte necazurile care-i vin, sau bolile trupești, sau ocările și osândirile de la oameni; pe lângă acestea și uneltirile celor nevăzuți, cu curaj și cu răbdare. Căci proba feluritelor necazuri e îngăduită, după iconomia lui Dumnezeu, să vină asupra sufletelor, ca să se facă arătate cele ce iubesc cu adevărat pe Domnul. Iar semnul care a deosebit în tot veacul pe patriarhi, proroci, apostoli și mucenici nu a fost altul decât trecerea prin calea cea strâmtă a încercărilor și necazurilor, pentru a bine-plăcea astfel lui Dumnezeu. „Fiule, zice Scriptura, când te apropii să slujești Domnului, gătește-ți sufletul spre ispită, încordează-ți inima și rabdă" (Înț. Sir. 2, 2). Iar în altă parte: „Toate cele ce-ți vin, primește-le ca bune, știind că fără Dumnezeu nu se face nimic" (Eccl. 2, 1). Drept aceea, sufletul care vrea să placă lui Dumnezeu trebuie să se prindă înainte de orice de răbdare și de nădejde. Căci meșteșugul păcatului este mai ales acela de a ne sădi moleșire în vremea necazului, ca să ne depărteze de la nădejdea către Domnul. Iar Dumnezeu niciodată n-a lăsat sufletul care nădăjduiește într-Însul să fie covârșit de încercări, încât să deznădăjduiască. Pentru că zice Apostolul: „Credincios este Dumnezeu, Care nu vă va lăsa pe voi să fiți ispitiți peste ceea ce puteți, ci va face împreună cu ispita și sfârșitul, ca să puteți răbda" (1 Cor. 10, 13).

Iar cel-rău nu supără sufletul cât e voia lui, ci cât e lăsat de Dumnezeu. Căci dacă oamenilor nu le este neștiut câtă povară poate duce catârul, câtă asinul, câtă cămila, ci pun pe fiecare povara pe care o poate duce, și dacă olarul știe câtă vreme trebuie să lase vasele la foc, ca nu cumva rămânând prea mult să se sfărâme, nici scoțându-le înainte de arderea îndeajuns, să nu fie de folos; dacă, deci, omul are o asemenea înțelegere, nu va ști cu mult mai mult și nesfârșit mai mult înțelepciunea lui Dumnezeu câtă încercare trebuie să se aducă asupra fiecărui suflet, ca să se facă cercat și bun pentru Împărăția cerurilor?

- Precum mucenicii, pătimind multe chinuri și arătând răbdare până la moarte, s-au făcut vrednici de cununi și de slavă, și cu cât au suferit mai multe și mai grele dureri, au dobândit mai multă slavă și îndrăznire către Dumnezeu, la fel și sufletele predate feluritelor necazuri, fie văzute și venite de la oameni, fie nevăzute și venite prin gândurile necuvenite sau născute de boli trupești, dacă le poartă cu răbdare până la sfârșit, dobândesc aceleași cununi ca și mucenicii și aceeași îndrăznire ca și ei. Căci precum aceia au răbdat mucenicia chinurilor prin oameni, așa aceștia prin duhurile răutății care au lucrat și în aceia. Și pe cât rabdă și aceștia mai mult necazurile de la cei

potrivnici, pe atât îşi câştigă de la Dumnezeu mai multă slavă nu numai pentru viitor, ci şi aici, învrednicindu-se de mângâierea Duhului cel bun.

- Odată ce ni s-a spus de calea ce duce la viaţa de sus că e foarte strâmtă şi plină de necazuri, şi din această pricină puţini merg pe ea, trebuie să răbdăm cu tărie toată ispita celui-rău, pentru nădejdea care ne aşteaptă în ceruri. Căci oricâte necazuri am răbda, nimic nu poate ţine cumpăna fie cu făgăduinţa viitoare, fie cu mângâierea care vine încă aici în suflete de la Duhul cel bun, fie cu izbăvirea de întunericul patimilor răutăţii, fie cu mulţimea datoriilor de pe urma păcatelor noastre. „Căci nu sunt vrednice, zice, pătimirile vremii de acum, faţă de slava viitoare ce ni se va descoperi nouă" (Rom. 8, 18).

Drept aceea, trebuie să le răbdăm, cum s-a zis, toate pentru Domnul, murind ca nişte ostaşi viteji pentru Împăratul nostru. Căci pentru ce, când eram lipiţi de lume şi de lucrurile vieţii, nu ne întâmpinau asemenea supărări, iar acum, fiindcă am apucat a sluji lui Dumnezeu, răbdăm aceste încercări de tot felul? Vezi că pentru Hristos sunt necazurile? Căci potrivnicul pizmuieşte răsplătirea noastră cu cele nădăjduite şi de aceea vrea să sădească în sufletele noastre moleşeală şi trândăvie, ca nu cumva, vieţuind în chip bine-plăcut, să ne învrednicim de ele. Drept aceea, oricât de mult s-ar înarma cel-rău împotriva noastră, dacă noi răbdăm atacurile cu curaj, toate uneltirile lui împotriva noastră se risipesc cu ajutorul lui Hristos, Care luptă împreună cu noi. Căci avem pe Iisus apărătorul nostru şi luptător pentru noi. Să ne aducem aminte că şi El a străbătut veacul acesta aşa, ocărât, prigonit, batjocorit, iar la urmă a sfârşit prin moarte de ocară pe cruce.

- Dacă vrem să răbdăm tot necazul şi toate ispitele cu uşurinţă, să dorim moartea pentru Hristos şi să o avem pururea înaintea ochilor. De altfel, aceasta ne este şi porunca: Să ne luăm crucea şi să-I urmăm Lui, ceea ce înseamnă să fim plecaţi şi pregătiţi să murim. Dacă vom avea această stare de suflet, vom răbda, cum s-a zis, tot necazul văzut şi nevăzut, cu multă uşurinţă. Căci cel ce doreşte chiar să şi moară pentru Hristos, cu greu se va teme de dureri şi de necazuri. Căci de aceea socotim necazurile grele, pentru că nu dorim moartea pentru Hristos şi nu atârnăm cu gândul pururea de El. Iar cel ce poftește să-L moştenească pe El, să poftească, de asemenea, a râvni Patimile Lui. Aşadar, cei ce zic că iubesc pe Domnul, întru aceasta se fac vădiţi, că rabdă nu numai cu vitejie, ci şi cu inimă bună tot necazul care vine asupră-le, pentru nădejdea în El.

- Cel ce vine la Hristos trebuie la început să se atragă pe sine cu sila la bine, chiar dacă nu vrea inima. Căci zice Domnul cel nemincinos: „Împărăţia lui Dumnezeu se ia cu sila şi silitorii o răpesc pe ea" (Matei 12, 12). De aceea, tot El zice: „Nevoiţi-vă să intraţi prin poarta cea strâmtă" (Luca 13, 24). Drept aceea trebuie, cum s-a zis, să ne împingem pe noi chiar fără voie spre virtute şi spre dragoste, dacă nu avem dragoste, spre blândeţe, dacă suntem lipsiţi de aceasta. Să ne silim să

avem inimă miloasă şi iubitoare de oameni, să răbdăm ocări şi nesocotiri şi să rămânem lângă cei urgisiţi, dacă nu avem încă această deprindere; spre rugăciune, dacă n-am dobândit încă rugăciunea Duhului. De ne va vedea Dumnezeu luptându-ne astfel şi mânându-ne cu sila spre bine, chiar dacă inima noastră lucrează împotrivă, ne va da rugăciune adevărată, milă, răbdare, îndelungă îngăduinţă şi, simplu, ne va umple pe noi de toate roadele Duhului. Iar dacă cineva, deşi lipsit de celelalte virtuţi, se va sili poate numai spre rugăciune, ca să aibă darul rugăciunii, iar spre blândeţe, spre smerita cugetare, spre dragoste şi spre tot neamul bun al virtuţilor, încă şi spre credinţa tare şi spre încrederea în Hristos va fi cu nepăsare şi fără grijă, unuia ca acesta i se dă uneori rugăciunea harului în parte, întru veselie şi odihnă, de către Duhul cel bun, potrivit cu cererea lui; dar rămâne pustiu de celelalte bunătăţi, deoarece, cum s-a zis, nu se sileşte şi spre dobândirea acelora, nici nu-L roagă pe Hristos pentru ele. De aceea trebuie să se silească, chiar fără voie, spre virtuţile pomenite, cerând să le primească de la Dumnezeu; dar nu numai spre ele, ci şi spre deprinderea de a nu judeca vrednice nici măcar de rostit cuvintele nefolositoare şi cu totul fără rost; în schimb să se îndeletnicească pururea, cu gura şi cu inima, cu cuvintele lui Dumnezeu. Pe lângă aceasta, încă şi spre deprinderea de a nu se mânia şi de a nu striga. „Toată amărăciunea, mânia şi strigarea să se depărteze de la voi”, zice (Efes. 4, 31). Şi spre deprinderea de a nu vorbi de rău pe cineva, de a nu judeca, de a nu se îngâmfa, ca văzându-l astfel Domnul împingându-se pe sine însuşi şi ducându-se cu sila, să-i dea putere ca să facă fără osteneală şi cu uşurinţă cele ce mai înainte nici cu sila nu puteau fi făcute din pricina răutăţii care sălăşluia în el. Atunci toate aceste îndeletniciri virtuoase i se vor face lui ca o fire. Căci Domnul, venind de mai înainte şi sălăşluindu-se în el, potrivit cu făgăduinţa, iar el, în Domnul, va împlini întru Acela, cu multă uşurinţă poruncile.

- Cei ce s-au depărtat de lumea aceasta şi vieţuiesc în chip cuviincios cu iubire de virtute, dar se află încă sub acoperământul patimilor, sub care am ajuns toţi prin neascultarea protopărintelui, şi care este cugetul trupesc, pe care Apostolul l-a numit foarte potrivit moarte, „căci cugetul trupului, zice, este moartea” (Rom. 7, 24), se aseamănă cu oamenii care umblă noaptea, dar pe sub stele, care sunt poruncile lui Dumnezeu. Ei sunt luminaţi, dar încă nu s-au izbăvit cu totul de întuneric şi de aceea le este cu neputinţă să vadă toate bine. Aceştia se cade să poarte de grijă, cu osteneală şi cu credinţă multă, de virtute şi să roage pe Hristos, Soarele dreptăţii, să strălucească în inimile lor, ca să poată vedea toate cu limpezime, şi anume năvala variată şi de multe feluri a fiarelor spirituale împotriva noastră şi frumuseţile tainice şi negrăite după vedere şi plăcere ale lumii nestricăcioase, în felul în care se fac vădite şi arătate

acestea celor ce au ajuns la culmea virtuţii şi în ale căror inimi a strălucit în chip lucrător lumina înţelegătoare. „Căci hrana tare e a celor desăvârşiţi, cum zice fericitul Pavel, a celor ce şi-au obişnuit, prin deprindere, simţurile în deosebirea binelui şi a răului" (Evr. 5, 14). Dar şi dumnezeiescul Petru zice: „Şi voi aveţi cuvântul prorocesc, la care bine faceţi luând aminte, ca o făclie ce luminează în loc întunecos, până ce se va lumina de ziuă şi Luceafărul va răsări în inimile voastre" (2 Petru 1, 19).

Dar cei mulţi nu se deosebesc întru nimic de cei ce umblă noaptea, lipsiţi cu totul de lumină, care nu se bucură nici măcar de o rază cât de slabă, care este un cuvânt dumnezeiesc ce poate să lumineze în sufletele lor; aşa încât aproape că nu se deosebesc de orbi. Aceştia sunt cei înfăşuraţi cu totul în lucrurile materiale şi legaţi în lanţurile vieţii, care nu sunt ţinuţi nici de frica dumnezeiască şi nu se îndeletnicesc nici cu niscai fapte bune. Iar aceia dintre oamenii din lume care sunt luminaţi, cum s-a zis, de sfintele porunci, ca de nişte stele, luând aminte la Dumnezeu, nu sunt cuprinşi cu totul de întuneric; de aceea pot avea şi nădejde şi mântuire.

- Precum bogăţia din lume se strânge de oameni din diferite prilejuri şi îndeletniciri, ca, de pildă, unul din slujbe de conducere, altul din comerţ, altul din muncă sârguincioasă şi din agricultură, altul altfel, aşa socoteşte că este rânduiala şi în cele duhovniceşti. Căci unii se îmbogăţesc din diferite daruri, cum arată Apostolul: „Având daruri diferite după harul lui Dumnezeu dat vouă" (Rom. 12, 6). Alţii strâng bogăţie cerească din diferite nevoinţe, diferite dreptăţi şi virtuţi, săvârşite numai pentru Dumnezeu. De aceea suntem opriţi să judecăm pe aproapele, sau să-l dispreţuim, sau să-l punem sub osândă. Nu lipsesc însă nici cei ce îngroapă aurul, adică cei ce aleargă prin îndelungă-răbdare şi suportare şi se îmbogăţesc numai în parte, susţinându-se doar prin buna nădejde. Dar nu lipsesc nici cei nepăsători şi greoi, asemenea simbriaşilor, care mâncând îndată ceea ce le cade şi neducând la o creştere ceea ce au în mână, umblă pururea goi şi săraci.

Aceştia sunt totdeauna gata şi plini de ardoare să primească harul, dar sunt trândavi şi greoi la osteneală şi la sporirea câştigului, fiind foarte schimbători şi săturându-se de la prima atingere. Fiind cunoscuţi ca unii ce se dezgustă îndată şi se îngreunează la orice osteneală, se lipsesc şi de harul de care s-au învrednicit. Căci voinţa greoaie, leneşă, slabă şi necultivată, e cunoscută şi în veacul de acum şi se va afla şi în veacul acela ca fiind în împotrivire cu harul, pustie de faptele bune, necercată la Dumnezeu şi lipsită de slavă.

- Călcând omul porunca lui Dumnezeu şi căzând din vieţuirea din Rai, a fost legat în două lanţuri. Unul este cel al lucrurilor vieţii, al plăcerilor lumeşti, al bogăţiei, al slavei, al prieteniei, al femeii, al copiilor, al rudeniei, al patriei, al avuţiilor şi, simplu vorbind, al tuturor celor văzute, de care cuvântul lui Dumnezeu porunceşte să ne desfacem prin propria noastră hotărâre. Altul

este nevăzut şi ascuns. De fapt sufletul a fost legat cu un lanţ al întunericului de către înseşi duhurile răutăţii. Din pricina acestuia nu poate nici iubi pe Dumnezeu, nici crede în El, nici să se roage precum îi este voia. Căci împotrivirea tuturor în cele văzute şi în cele nevăzute trece la noi toţi de la neascultarea primului om. Dar când cineva, dăruind o ureche ascultătoare cuvântului lui Dumnezeu, se desparte de lucrurile vieţii şi se leapădă de toate plăcerile lumeşti, atunci, stăruind lângă Dumnezeu şi vieţuind lângă El prin oprirea de la toate celelalte, ia putere să afle că se ascunde în inima lui o altă luptă şi un alt război, al gândurilor. Şi stăruind aşa şi cerând îndurările lui Hristos, venindu-i şi credinţă multă şi răbdare, apoi ajutându-l şi înrâurirea lui Dumnezeu, poate să se izbăvească de lanţurile acelea şi de întunericul duhurilor răutăţii, care sunt lucrările patimilor ascunse. Iar acest război ajungem în stare să-l desfiinţăm prin harul şi puterea lui Hristos. Fără Dumnezeu şi prin sine însuşi e cu neputinţă să se izbăvească cineva pe sine până într-atât, încât să se elibereze şi de lupta gândurilor. E cu putinţă a se împotrivi numai şi a nu se îndulci.

- Nenumărate sunt uneltirile vrăjmaşului, care încearcă să ne despartă de nădejdea şi de dragostea faţă de Hristos. Căci sau aduce înăuntrul sufletului necazuri prin duhurile răutăţii, sau îi înfiripă acestuia gânduri spurcate şi neîngăduite, dezgropând amintirea păcatelor de mai înainte, ca unul ce voieşte să strecoare în el moleşeală şi gânduri de deznădejde, că nu-i mai e cu putinţă să dobândească mântuirea, socotind că aceste gânduri le naşte sufletul cu totul de la sine, şi nu un duh străin care le seamănă cu răutate şi vrea să se ascundă. Deci, sau face acestea, sau aduce dureri trupeşti sau ocări şi necazuri. Dar cu cât mai mult trimite vicleanul aceste săgeţi împotriva noastră, cu atât mai mult se cuvine să ne prindem de nădejdea în Dumnezeu şi să ştim sigur că e voia Lui ca să dea la încercări sufletele care Îl iubesc, ca să vadă dacă Îl iubesc cu adevărat.
-

FILOCALIA volumul VI

SFÂNTUL SIMEON NOUL TEOLOG

CELE 225 DE CAPETE TEOLOGICE ŞI PRACTICE

- Cel ce nu se teme de Domnul nu crede că există Dumnezeu (Ps. 13, 1). Dar cel ce crede că există se teme de El şi păzeşte poruncile Lui. Iar cel ce zice că se teme de Dumnezeu, dar poruncile Lui nu le păzeşte, mincinos este (1 Ioan 2, 4) şi frica de Dumnezeu nu este într-însul. Căci unde este frica de Dumnezeu, e şi păzirea poruncilor (Ps. 111, 1,4). Iar nefiind aceasta întru noi, şi nici păzirea poruncilor, nu ne deosebim întru nimic de păgâni şi de necredincioşi.

- Credinţa în Hristos ne dă puterea nu numai să dispreţuim plăcerile vieţii, ci şi să suportăm şi să răbdăm toată ispita care vine asupra noastră prin întristări, necazuri şi nenorociri, până va vrea şi ne va cerceta pe noi Dumnezeu. „Căci răbdând, zice, am aşteptat pe Domnul, şi a luat aminte la mine" (Ps. 39, 1)

- Cel ce vrea să urască ispitele lumii e dator să iubească pe Dumnezeu din tot sufletul şi să-şi aducă pururea aminte de El. Căci nimic altceva nu ajută, ca acestea, să părăseşti toate cu bucurie şi să te întorci de la ele ca de la nişte gunoaie.

- Când dracii vor face toate din partea lor şi nu ne vor putea clinti sau împiedica de la ţinta noastră cea după Dumnezeu, se vor furişa în cei ce făţăresc evlavia şi vor încerca să împiedice prin aceia pe cei ce se nevoiesc. Mai întâi mişcaţi, chipurile, de dragoste şi de compătimire, aceştia îi vor îndemna pe cei ce se nevoiesc să se odihnească spre a nu slăbi trupul şi a cădea în lâncezeală. Pe urmă îi atrag la întâlniri fără folos, făcându-i să-şi piardă zilele în ele. De va asculta vreunul dintre cei ce se nevoiesc şi se va potrivi lor, se vor întoarce şi vor râde de pierderea lui. Iar de nu va asculta de cuvintele lor, ci se va păzi pe sine străin de toate, cu mintea adunată şi înfrânată în toate, se vor aprinde de pizmă şi vor face totul până ce îl vor alunga...

- Nevoitorul trebuie să se sârguiască să fie liber. El trebuie să se depărteze nu numai de faptele rele, ci şi de gânduri şi de înţelesuri contrare şi să petreacă pururea în cugetări folositoare de suflet şi duhovniceşti, ca astfel să rămână fără griji pentru cele ale vieţii pământeşti.

- Cel ce şi-a dezbrăcat întreg trupul său, dacă-şi are ochii acoperiţi cu vreun văl şi nu vrea să-l ridice şi să-l lepede, nu poate vedea lumina numai cu cealaltă parte dezvelită a trupului. Aşa şi cel ce a dispreţuit toate celelalte lucruri şi avuţii şi s-a izbăvit de patimile înseşi, de nu-şi va elibera ochiul sufletului de aducerile aminte lumeşti şi de înţelesurile cele rele, nu va vedea

vreodată lumina înțelegerii, pe Domnul și Dumnezeul nostru Iisus Hristos.

• Precum este acoperământul așezat peste ochi, așa sunt gândurile lumești și amintirile vieții așezate pe minte sau pe ochiul sufletului. Câtă vreme deci vor fi lăsate acolo, nu vom vedea. Dar când vor fi ridicate prin aducerea aminte de moarte, vom vedea limpede lumina cea adevărată „care luminează pe tot omul ce vine în lume" (Ioan 1, 9).

• Este cu neputință să umpli și trupul cu mâncăruri pe nesăturate, dar să te îndulcești și duhovnicește de bunătatea cea cunoscută cu mintea și dumnezeiască. Căci pe cât își va sluji cineva mai mult pântecele, pe atât se va lipsi pe sine mai mult de acea bunătate. Și pe cât își va asupri mai mult trupul, pe atât se va umple mai mult de hrana și de mângâierea duhovnicească.

• Să părăsim toate cele de pe pământ, nu numai bogăția și aurul și celelalte mijloace ale acestei vieți, ci și pofta față de ele să o alungăm cu desăvârșire din sufletele noastre. Să urâm nu numai plăcerile trupului, ci și mișcările neraționale (animalice) ale lui, și să ne sârguim să-l mortificăm prin osteneli. Căci prin el se lucrează cele ale poftei și sunt aduse la faptă. Câtă vreme este viu acesta, sufletul nostru va fi numaidecât mort și greu de urnit, sau cu totul de neurnit spre oricare poruncă dumnezeiască.

• Precum flacăra focului se ridică neîncetat spre înălțime, mai ales dacă întorci materia care întreține focul, așa și inima celui iubitor de slavă deșartă nu se poate smeri, ci, când îi spui cele de folos pentru el, se înalță și mai mult. Căci mustrat sau sfătuit, el se împotrivește cu mânie, iar lăudat și lingușit, se înalță în chip păcătos.

• Omul care este obișnuit să se împotrivească își este sieși o sabie cu două tăișuri, ucigându-și sufletul fără să știe și înstrăinându-l de viața veșnică.

• Cel ce se împotrivește în cuvânt este asemenea celui ce se predă pe sine cu voia dușmanilor împăratului. Căci contrazicerea este o cursă și are ca momeală apărarea, prin care, fiind amăgiți, înghițim undița păcatului. Prin aceasta e prins de obicei nenorocitul suflet, fiind apucat de limbă și de gâtlej de către duhurile răutății, care aici îl ridică pe culmea mândriei, aici îl prăvălesc în prăpastia păcatului, ca să fie apoi dus la judecată cu cei căzuți din cer.

• Cel ce e disprețuit și batjocorit și suferă din cauza aceasta mult în inima sa, să cunoască din aceasta că poartă la sân șarpele cel vechi. De va răbda deci în tăcere sau va răspunde cu multă smerenie, l-a făcut pe acesta neputincios și i-a slăbit strânsoarea. Iar de va răspunde împotrivă cu acreală sau va grăi cu semeție, a dat putere șarpelui să-și verse veninul în inima sa și să-i roadă cu cruzime cele dinlăuntru ale sale. Prin aceasta îl va face de fiecare dată mai puternic, dându-i spre

mâncare îndreptarea sa spre cele bune şi puterea nenorocitului său suflet. Aceasta îl va face să trăiască de aici înainte în păcat şi să fie mort cu totul pentru dreptate.

• Înduplecă pe Dumnezeu cu rugăciuni şi cu lacrimi ca să-ţi trimită un călăuzitor nepătimaş şi sfânt. Dar cercetează şi tu dumnezeieştile Scripturi şi mai ales scrierile cu învăţături despre lucrare ale sfinţilor Părinţi, ca punându-le alături de cele învăţate şi făptuite de învăţătorul şi înainte-stătătorul tău, să le poţi vedea şi înţelege pe acestea ca într-o oglindă, şi pe cele ce conglăsuiesc cu Scripturile să le iei în inimă şi să le stăpâneşti cu cugetarea, iar pe cele mincinoase şi străine să le dai la o parte şi să le lepezi, ca să nu rătăceşti. Căci să ştii că în zilele acestea mulţi s-au făcut dascăli mincinoşi şi înşelători.

• Frământarea multă şi la vreme nepotrivită întunecă şi tulbură cugetarea şi scoate din suflet rugăciunea curată şi căinţa. Pe de altă parte, aduce oboseală în inimă şi, prin aceasta, înăsprire şi învârtoşare. Iar prin acestea caută dracii să ducă la deznădejde pe cei duhovniceşti.

• Trândăvia şi greutatea trupului, născute în suflet din lene şi negrijă, ne depărtează de la canonul obişnuit şi aduc în cugetare întuneric şi descurajare[56]. Prin aceasta se ivesc în inimă gânduri de frică şi de hulire, încât cel ispitit de dracul trândăviei nu mai poate nici măcar să mai intre în locul obişnuit al rugăciunii[57], ci îi este lene şi pregetă şi gândeşte lucruri nebuneşti împotriva Făcătorului a toate[58]. Cunoscând deci pricina şi izvorul de unde ţi-au venit acestea, intră cu sârguinţă în locul obişnuit al rugăciunii tale şi, căzând la iubitorul de oameni Dumnezeu, roagă-te din inimă cu suspine, întru durere şi lacrimi, cerând izbăvirea de povara trândăviei şi a gândurilor rele; şi ţi se va da degrabă fie, celui ce baţi şi stărui cu osteneală, izbăvirea de acestea.

• Cel ce a dobândit inima curată a biruit frica[59]. Iar cel ce se curăţă încă, aici o biruie, aici e biruit de ea. Dar cel ce nu luptă nicidecum sau nu simte deloc că e prieten al patimilor şi al dracilor şi deci mai adaugă la boala slavei deşarte şi boala închipuirii de sine, socotind că este ceva fără să fie nimic, sau e robul şi prada fricii, tremurând ca un prunc cu cugetul şi având frică acolo unde nu este frică pentru cei ce se tem de Domnul[60].

---

[56] Trândăvia trupului se transpune în suflet, din negrijă. Din ea vin apoi în suflet descurajarea şi întunericul. Deci între suflet şi trup are loc o reciprocitate. Nu se poate neglija niciodată fără pagubă păzirea trupului în cele voite de Dumnezeu.

[57] Sigur e vorba de locul spiritual al rugăciunii, de starea de rugăciune, de interiorul rugăciunii.

[58] Acestea vin ca o justificare a lenei de a se ruga.

[59] Rugăciunea este forţa eliberatoare, prin întâlnirea efortului nostru de eliberare cu Persoana supremă, ca izvor a toată puterea şi libertatea.

[60] Fricos e cel ce nu e curat în inimă. Acela nu poate intra întru libertate în relaţie

• Cel ce se teme de Domnul nu are frică de asaltul dracilor, nici de neputincioasele lor atacuri, dar nici de amenințările oamenilor răi. Fiind în întregime ca o flacără sau ca un foc arzător, ce străbate zi și noapte de jur-împrejur locurile ascunse și întunecoase, pune dracii pe fugă. Căci fug mai degrabă aceia de el decât el de aceia, ca să nu fie arși de flacăra învăpăiată a focului dumnezeiesc ce țâșnește din el[61].

• Cel ce umblă în frica de Dumnezeu, chiar dacă petrece în mijlocul oamenilor răi, nu se teme. El are înlăuntrul său frica de Dumnezeu și poartă arma nebiruită a credinței, cu care poate să le împlinească pe toate, chiar și pe cele ce par grele și cu neputință celor mulți. El petrece ca un uriaș în mijlocul piticilor sau ca un leu mugind în mijlocul câinilor și vulpilor, încrezându-se în Domnul. Cu tăria cugetului său îi lovește pe ei și înspăimântă inimile lor, învârtind cuvântul înțelepciunii ca pe un toiag de fier[62].

• Să nu te miri dacă, stăpânit de frică, tremuri temându-te de toate. Căci ești încă nedesăvârșit și lipsit de tărie și te temi ca un prunc de mormoloci. Căci frica este o boală copilărească și vrednică de râs a sufletului iubitor de slava deșartă. Față de acest drac să nu cauți să te folosești de cuvinte și de contraziceri. Căci cuvintele nu folosesc nimic sufletului care tremură și se clatină. Lăsându-le pe acestea, smerește cu toată puterea gândirea ta și vei vedea cum dispare frica[63].

---

cu altul. Curăția inimii aduce libertatea relației cu alte persoane, deci și cu Dumnezeu.

[61] Cei ce se tem de Domnul nu sunt lași, ci au curajul mărturisirii în fața lui Dumnezeu și a semenilor. Temerea de Dumnezeu e o sfială de a nu-L supăra, nu o lașitate. A se observa paradoxul: n-are frică cel ce se teme de Domnul. Temerea de Dumnezeu nu e ca frica din lume sau de ceva din lume; e o putere față de toate cele din lume, iar față de Dumnezeu nu e simțită ca o frică propriu-zis, ci ca o îndrăznire din iubire, împreunată în același timp cu sfială. Temerea de Dumnezeu dă puterea de a întreprinde orice efort spre împlinirea voii Lui, adică a tot ce e bun. Nu e vorba însă de o deosebire a acestora prin cuvinte (temere, frică), ci de deosebirea a două stări sufletești, care pot fi indicate prin indiferent care din aceste două nume.

Focul de care se vorbește în acest cap. e entuziasmul iubirii de Dumnezeu, care are în sine cea mai deplină curăție. Termenii: foc, flacără, sunt termeni preferați de Sfântul Simeon, pentru a exprima puternica simțire a dragostei de Dumnezeu ce-L caracterizează.

[62] Înțelepciunea este și o forță, sau e menținută printr-un efort în care se manifestă o forță. E forța gândului la Dumnezeu, care prin aceasta e unit cu ajutorul lui Dumnezeu, pentru a persista în cele bune, în cele proprii echilibrului vieții.

[63] E demnă de remarcat această convietuire între frică și slava deșartă. Iubitorul de slavă deșartă tremură de părerile tuturor, chiar de ale celor mai neînsemnați oameni. De frica unor păreri care nu-ți cultivă slava deșartă nu vei putea scăpa contrazicând pe cei ce nu recunosc meritele tale, ci acceptând simțirea smereniei. În smerenie stă adevăratul curaj față de alții.

• Trândăvia este moartea sufletului şi a minţii[64]. Dacă Dumnezeu i-ar îngădui să lucreze împotriva noastră după puterea ei, niciunul dintre nevoitori nu s-ar mântui vreodată. Datoria noastră este să i ne împotrivim cu toată puterea ce ne este dată, dar stă în puterea lui Dumnezeu să ne trezească în chip tainic şi să ne arate în chip vădit biruitori ai ei. Căci e cu neputinţă ca, murind cineva, să învie fără ajutorul Celui ce S-a înviat pe Sine din morţi.

• Sufletul care stăruie în alipirea la starea înjosită a trupului şi iubeşte plăcerile lui şi ţine la slava de la oameni, chiar dacă nu le caută pe acestea, e simţitor la adierea poftei, rămâne cu totul nemişcat şi greoi spre orice virtute şi poruncă a lui Dumnezeu, ca unul ce e îngreunat şi înlănţuit cu putere de relele amintite. Dar când, trezit de ostenelile nevoinţelor şi de lacrimile pocăinţei, scutură de la sine greutatea trupului şi topeşte în şiroaiele lacrimilor cugetul trupesc şi s-a ridicat mai presus de micimea celor văzute, se împărtăşeşte de lumina curată şi se eliberează de patimile care îl tiranizează. Atunci strigă şi el îndată, ca prorocul, către Dumnezeu: „Rupt-ai sacul meu şi m-ai încins cu veselie, ca să cunosc slava Ta şi să nu mă mâhnesc" (Ps. 29, 11-12).

• „Vedeţi să nu se îngreuneze inimile voastre de multă mâncare şi de beţie şi de grijile vieţii" (Luca 21, 34).

• Cel ce are gândirea îngrijorată de lucrurile vieţii nu este liber. Căci e stăpânit şi robit de grija acestora, fie că se îngrijeşte de acestea pentru sine, fie pentru alţii.

• Există o grijă nefăptuitoare şi o făptuire fără grijă, ca şi dimpotrivă: o negrijă făptuitoare şi o lene plină de griji[65]. Acestea le-a arătat şi Domnul. Căci spunând: „Tatăl Meu până acum lucrează, şi Eu lucrez" (Ioan 5, 17), şi iarăşi: „Lucraţi nu pentru mâncarea pieritoare, ci pentru cea care rămâne spre viaţa veşnică" (Ioan 6, 27), n-a desfiinţat activitatea, ci ne-a recomandat activitatea fără grijă[66]. Apoi spunând iarăşi: „Cine, îngrijindu-se,

---

[64] Deşi porneşte de la trup, trândăvia devine şi o stare a sufletului şi a minţii.

[65] Prin această frumoasă distincţie, Sfântul Simeon dovedeşte că nu condamnă activitatea, ci apăsarea sufletească ce o poate însoţi. Să fii activ într-un chip degajat, ca o pasăre în zborul ei vesel, ca un artist, fericit în înaripata lui străduinţă de a găsi expresia justă a ceea ce contemplă. Aceasta e esenţa recomandării Sfântului Simeon.

[66] De fapt, activitatea din iubire faţă de alţii şi de Dumnezeu produce în suflet o stare de negrijă lumească şi-l duce la desăvârşirea veşnică, pe când cea din grija egoistă de trup îl duce la pieire. Deci Domnul condamnă grija, dar nu recomandă inactivitatea. Mai mult chiar, el condamnă şi lenea, mai ales pe cea însoţită de grijă. De aici rezultă că, deşi nu trebuie să considerăm lucrurile lumii eterne, totuşi trebuie să socotim că activitatea sufletului în legătură cu ele, de dragul lui Dumnezeu şi al altora, e un mijloc prin care sufletul sporeşte în desăvârşire şi ajunge la veşnicia fericită pentru care este rânduit. De altfel, şi rugăciunea este o activitate.

poate să adauge măcar un cot la statura sa?" (Matei 6, 27), a desființat grija nefăptuitoare. Iar despre grija întrupată în fapte, zice: „Iar despre îmbrăcăminte și mâncare, ce vă îngrijiți? Nu vedeți crinii câmpului și păsările cerului, pe cei dintâi cum cresc și pe cele din urmă cum sunt hrănite?" (Matei 6, 28). Astfel, aprobând pe una și dezaprobând pe cealaltă, Domnul ne învață cum să lucrăm cu grijă neîngrijorându-ne, și cum, liberi de griji, să ocolim o activitate necuvenită[67].

- A nu pofti ceva din plăcerile și dulcețile lumii nu este egal cu a dori bunătățile veșnice și cerești. Altceva este aceasta și altceva e aceea. Cele dintâi le disprețuiesc mulți. De cele de al doilea, puțini oameni s-au îngrijit.

- A ocoli și a nu căuta slava de la oameni nu este totuna cu a dori slava de la Dumnezeu. Căci e multă deosebire între aceste două lucruri. Pe cea dintâi au respins-o mulți și dintre cei stăpâniți de patimi; pe cea de a doua, puțini s-au învrednicit să o primească și cu multă osteneală.

- Nu e totuna a te mulțumi cu o haină modestă și a nu dori un veșmânt strălucitor, cu a te îmbrăca în lumina lui Dumnezeu. Acesta este un lucru și acela altul. Atrași de mii de pofte, unii disprețuiesc cu ușurință poftirea unui veșmânt; dar în lumina lui Dumnezeu se îmbracă cei care o caută neobosiți prin toate nevoințele și se fac fiii luminii și ai zilei în împlinirea poruncilor.

- Cel surd față de cuvântul lui Dumnezeu e surd față de orice glas, precum cel ce aude cuvântul lui Dumnezeu le aude pe toate[68]. Acesta este surd, pe de altă parte, față de orice glas. El le aude pe toate și nu aude pe niciuna, decât pe acelea care își spun cuvintele în Cuvântul[69], și nici pe acestea, ci numai pe Cuvântul care grăiește fără glas în glasuri[70].

- Cel ce stă lângă mare nu o privește numai pe aceasta, ci și intră atât cât voiește în apele ei. Așa și cei ce voiesc, dintre cei duhovnicești, pot să se împărtășească și să contemple, prin cunoștință, lumina dumnezeiască, pe măsura dorinței de care sunt purtați.

---

[67] Ceea ce cere Domnul în fond e împlinirea unei activități cuvenite și reținerea de la cea necuvenită. Cea dintâi trebuie să o facem într-un sens cu toată grija, dar în alt sens neîngrijorați. Iar pe cea de a doua să o evităm, mai ales când o facem fără grijă, adică cu neglijență sau cu nepăsare de mântuirea sufletului. Există deci grijă și grijă. Există deci grijă bună și grijă rea, precum există negrijă bună și negrijă rea.

[68] Acela vede și aude în toate cuvântul lui Dumnezeu.

[69] Nu aude niciun cuvânt ca stând de sine sau ca răsunând de sine, ci fiecare cuvânt este identificat pentru el cu Cuvântul lui Dumnezeu.

[70] Extras din „Cateheza XXVIII". Numai prin faptul că auzim în mod real cuvântul lui Dumnezeu, ca un cuvânt căruia trebuie să-i răspundem, auzim real toate cuvintele Lui prin lucruri și prin oameni, ca pe niște cuvinte care ne scot din izolarea și egoismul nostru și trebuie să le răspundem. Propriu-zis în toate cuvintele e un singur Cuvânt personal Care ni Se comunică, ne revendică și simțim că trebuie să-l răspundem prin viața, prin faptele noastre.

• Dumnezeu a făcut de la început două lumi: una văzută şi alta nevăzută. Dar e un singur împărat al lucrurilor văzute care poartă în el trăsăturile celor două lumi, în latura cea văzută şi cugetată[71]. Potrivit cu aceste două lumi, strălucesc doi sori: cel văzut cu simţurile şi cel cugetat. Şi ceea ce e soarele acesta în cele văzute şi supuse simţurilor, aceea este Dumnezeu în cele nevăzute şi neînţelese cu mintea. Căci El este şi se numeşte Soarele dreptăţii (Mal. 4, 2; 3, 20). Iată deci doi sori, unul cunoscut cu simţurile şi unul cugetat cu mintea, precum sunt şi două lumi, aşa cum s-a spus. Şi dintre cele două lumi, una, adică lumea supusă simţurilor cu toate cele din ea, este luminată de soarele acesta cunoscut cu simţurile şi văzut, iar cealaltă lume, adică cea cunoscută cu mintea şi cele din ea, primeşte lumina şi strălucirea de la Soarele cugetat al dreptăţii. Deci cele supuse simţurilor şi cele cunoscute cu mintea sunt luminate în chip despărţit: cele dintâi de soarele cunoscut cu simţurile, iar cele din urmă de Soarele cunoscut cu mintea. Cele din urmă nu au nicio unire sau cunoştinţă sau comuniune cu cele supuse simţurilor.

• Pe toţi credincioşii, noi, credincioşii, trebuie să-i vedem ca pe unul şi în fiecare din ei trebuie să vedem pe Hristos, şi să avem atâta dragoste faţă de ei, încât să fim gata să ne punem sufletul propriu pentru ei[72]. Nu trebuie să numim sau să socotim pe vreunul rău, ci pe toţi să-i vedem, cum am spus, ca buni. Chiar dacă ai vedea pe vreunul tulburat de patimi, să nu urăşti pe fratele, ci patimile care îl războiesc. Iar dacă îl vezi tiranizat de pofte şi de gânduri greşite, să ai şi mai multă milă de el, ca nu cumva să fii şi tu ispitit (Gal. 6, 1), ca unul ce te afli supus schimbărilor materiei nestatornice.

• Precum cetele înţelegătoare ale puterilor de Sus sunt luminate de Dumnezeu după treptele lor, de la cea dintâi la a doua şi de la aceasta la alta şi aşa mai departe, revărsarea luminii dumnezeieşti trecând la toate, aşa şi sfinţii, fiind luminaţi de dumnezeieştii îngeri şi legaţi şi uniţi prin legătura Duhului, se fac de aceeaşi cinste cu îngerii şi se întrec cu ei[73]. Căci ei vin din neam în neam (Ps. 144, 13), prin sfinţii ce i-au precedat, lipindu-se de aceia prin lucrarea poruncilor lui Dumnezeu, prin care sunt luminaţi asemenea acelora, primind harul lui Dumnezeu prin participare. Astfel alcătuiesc ca un fel de lanţ de aur, fiecare din ei fiind ca un inel ce se leagă de celălalt prin credinţă, prin fapte şi prin iubire, încât alcătuiesc în Dumnezeu cel Unul un şir ce nu se poate rupe

---

[71] Acesta e omul.

[72] Sobornicitatea Bisericii îşi are temeiul în faptul că în fiecare credincios este Acelaşi Hristos, deci în fiecare credincios sunt toţi credincioşii.

[73] Faptul că lumina dumnezeiască trece prin îngeri la sfinţi nu-i lasă pe sfinţi mai prejos de îngeri. Căci lumina dumnezeiască trecând de la îngeri la sfinţi nu se împuţinează, ci li se împărtăşeşte acestora întreagă. Trecerea aceasta nu face decât să înfăptuiască legătura între îngeri şi sfinţi.

ușor[74].

• Cel ce poartă în sânul său frica de judecată e ca un osândit legat în lanțuri pe scena acestei vieți. De aceea, arată ca unul ce e târât ca de un călău de frică, și dus pe drumul spre moarte, negândind la altceva decât la chinul său și la durerea pe care va avea să o sufere din pedeapsa veșnică. Purtând în inimă acest gând, frica ce e întreținută de el nu-l lasă să se îngrijească de niciun lucru din cele omenești. Aflându-se astfel neîncetat ca un pironit pe lemn, și stăpânit fiind de dureri puternice, nu-și poate îndrepta ochii spre fața cuiva și nu face niciun caz de cinstea sau de necinstea de la oameni. Căci socotindu-se vrednic de toată necinstirea și disprețuirea, nu-l interesează batjocurile ce vin asupra lui.

• Cel ce poartă în sine frica morții are silă de toată mâncarea, băutura și podoaba hainelor. El nu mănâncă pâinea și nu bea apa cu plăcere, ci împlinește trebuința trupului atât numai cât ajunge pentru a trăi[75]. Acela va lepăda toată voia sa și se va face rob tuturor, nedeosebind între cele poruncite[76].

• Cel ce s-a dat pe sine, de frica chinurilor, rob părinților după Dumnezeu nu va alege poruncile care ușurează durerea inimii lui, nici pe cele care dezleagă legătura fricii lui. Nu va asculta nici de cei ce-l îndeamnă spre acestea cu prietenie, sau cu lingușire, sau cu poruncă, ci va alege mai degrabă pe cele ce-i sporesc frica și va voi pe cele ce-i strâng legătura și va iubi pe cele ce-i dau putere călăului (fricii). El va stărui în acestea, neașteptând să ia dintr-odată slobozire din ele[77]. Dar nădejdea izbăvirii face osteneala mai ușoară, ceea ce este mai folositor celui ce se căiește fierbinte.

• Tuturor celor ce încep să viețuiască după Dumnezeu le este folositoare frica de chinurile și durerea ce se naște din ea. Iar cel ce-și închipuie că poate pune început fără durere și fără lanțuri și fără călău (frică) nu numai că-și așază temelia faptelor sale pe nisip, ci își închipuie chiar că-și poate face casa în aer, fără temelie, ceea ce este întru totul cu neputință. Căci durerea aceasta naște toată bucuria și lanțul acesta rupe toate lanțurile păcatelor și alte

---

[74] Trecerea luminii de la îngeri la sfinți e ca trecerea pildei și puterii de sfințenie de la sfinții dinainte la cei de după ei. Aceasta e o tradiție vie, care asigură unitatea între generații. Același Hristos e în cei dintâi și în cei din urmă, făcându-i pe cei dintâi ca pe cei din urmă și pe cei din urmă ca pe cei dintâi. Sfântul Simeon dă revărsării luminii de la îngeri la sfinți și de la sfinții dinainte la cei de după ei un sens de tradiție.

[75] Aceasta e metoda de a satisface cerințele strict necesare ale vieții, fără a aluneca spre păcat. Așa a făcut Hristos.

[76] Acela va evita însă săvârșirea păcatului, chiar dacă i se poruncește.

[77] El nu se va lăsa convins de argumentele celor ce voiesc să-i ușureze frica de chinurile veșnice și durerea pentru ele. Dacă filosoful german Heidegger socotește că existența ființei omenești e frământată permanent de grijă, în spiritualitatea creștină existența este stăpânită de frica de chinurile veșnice.

poftelor şi călăul acesta nu pricinuieşte moarte, ci viaţă veşnică[78].

• Cel ce nu va vrea să scape şi să fugă de durerea născută din frica de chinurile veşnice, ci se va lipi cu toată hotărârea inimii de ea şi-şi va strânge şi mai mult legăturile ei, pe măsura acestei hotărâri va înainta mai repede şi se va înfăţişa înaintea feţei Împăratului împăraţilor. Iar întâmplându-se aceasta, îndată ce va privi ca printr-o ceaţă spre slava Aceluia, i se vor dezlega lanţurile, iar călăul lui, sau frica, va fugi departe de la el, şi durerea din inima lui se va întoarce în bucurie şi se va face izvor care izvorăşte la vedere neîncetat şiroaie de lacrimi, iar în minte, linişte, blândeţe şi dulceaţă de negrăit. Ba îi va da şi bărbăţie şi-l va face să alerge slobod şi neîmpiedicat spre toată ascultarea poruncilor lui Dumnezeu (Ps. 118, 32). Acestea sunt cu neputinţă celor începători, dar le sunt proprii celor ce au ajuns, prin înaintare, spre mijloc. Iar celor desăvârşiţi, izvorul acesta li se face lumină, inima schimbându-li-se şi prefăcându-li-se fără de veste.

• Pe cât voieşte Dumnezeu să Se facă cunoscut de noi, pe atât Se şi descoperă. Şi pe cât Se descoperă, pe atât e văzut şi cunoscut de cei vrednici. Dar nu e cu putinţă să pătimească cineva şi să vadă aşa ceva, dacă nu s-a unit mai întâi cu Preasfântul Duh, după ce a dobândit prin dureri şi sudori o inimă smerită, curată, simplă şi zdrobită.

• Înainte de plâns şi de lacrimi, nimeni să nu ne amăgească cu vorbe deşarte (Efes. 5, 6), nici să nu ne amăgim pe noi înşine. Căci încă nu este în noi pocăinţă, nici adevărată părere de rău, nici frică de Dumnezeu în inimile noastre, nici nu ne-am învinovăţit pe noi înşine, nici n-a ajuns sufletul nostru la simţirea judecăţii viitoare şi a chinurilor veşnice. Căci dacă ne-am fi învinovăţit pe noi înşine şi am fi dobândit acestea şi am fi ajuns la ele, îndată am fi vărsat şi lacrimi. Iar fără de acestea, nici învârtoşarea inimii noastre nu se va putea înmuia vreodată, nici sufletul nostru nu va dobândi smerenie, nici nu vom izbuti să ne facem smeriţi. Iar cel ce nu s-a făcut astfel nu se poate uni cu Duhul cel Sfânt[79]. Şi cel ce nu s-a unit cu Duhul acesta prin curăţie nu poate să ajungă la vederea şi cunoştinţa lui Dumnezeu şi nu e vrednic să se înveţe tainic virtuţile smereniei.

• Cel ce voieşte să-l înveţe meşteşugul vorbirii şi filosofia pe cel ce abia a învăţat să silabisească literele nu numai că nu-l va folosi întru nimic, ci îl va face mai degrabă să se descurajeze şi să se dezguste, din pricina neputinţei minţii lui de a cuprinde înţelesul celor spuse. Tot aşa cel ce spune începătorilor despre cele ale desăvârşirii, şi mai ales celor mai greoi, nu numai că nu-i va

---

[78] Corespunde cap. 66 din *Filocalia greacă.* Se accentuează aici un mare paradox: durerea naşte bucurie; călăul fricii duce la viaţă. Pentru că acestea sensibilizează şi întăresc spiritul, nu-l lasă în somnolenţă şi în lipsa de tărie. În aceasta stă faptul că prin cruce se ajunge la viaţă.

[79] Prin lacrimi, inima, înmuind învârtoşarea ei, se deschide Duhului.

folosi cu nimic, ci îi va face să se întoarcă la cele din urmă. Căci privind la înălțimea virtuții și înțelegând cât de departe este de culmea ei și socotind că lui îi este cu neputință să urce spre vârful ei, va disprețul și începuturile făcute de el, ca nefolositoare, și se va scufunda în deznădejde.

• Când cei ținuți și stăpâniți încă de patimi vor auzi că cel desăvârșit după Dumnezeu se socotește pe sine mai lipsit de curăție decât orice om și decât orice animal și orice fiară și că atunci când e batjocorit se bucură, când e bârfit binecuvântează, când e prigonit rabdă și se roagă pentru dușmanii lui cu lacrimi și întru durerea inimii, rugându-se lui Dumnezeu pentru ei, la început nu cred că sunt lucruri așa de mari și încearcă să se facă pe ei deopotrivă cu acela. Pe urmă, dați pe față de Sfintele Scripturi și copleșiți de sfinții care le-au dovedit acestea cu fapta, mărturisesc că nu pot să ajungă la ele. Iar când aud că fără împlinirea acestora este cu neputință să se mântuiască, atunci, nevrând să înceteze cu totul să facă răul și să se pocăiască de păcatele lor, îi prinde deznădejdea.

• Cei mai mulți cinstesc ca nepătimitori și ca sfinți pe cei ce fățăresc virtutea și una arată în pielea obrazului și altceva sunt după omul dinlăuntru, și anume plini de toată nedreptatea, pizma, viclenia și răul miros al plăcerilor. Ei socotesc așa, pentru că nu au ochiul sufletului curățit, nici nu sunt în stare să-i cunoască pe aceia din roadele lor. Iar pe cei ce petrec în evlavie și virtute și în nerăutatea inimii, care sunt sfinți cu adevărat, îi socotesc, în chip greșit, ca pe oamenii de rând, și trec pe lângă ei disprețuindu-i și îi țin de nimic. Unii ca aceștia cinstesc ca învățător și ca om duhovnicesc mai degrabă pe cel guraliv și arătos. Iar pe cel tăcut și cu grijă la cuvinte îl țin de prost și mut.

• Cei trufași la cuget și bolnavi de mândria diavolului se întorc de la cel ce vorbește în Duhul Sfânt, socotindu-l trufaș la cuget și mândru. Căci cuvintele lui mai degrabă îi pleznesc decât îi străpung[80]. Dar pe cel ce boscorodește din burtă și din fițuici și îi minte cu privire la mântuirea lor, îl laudă și îl primesc. Astfel, nu este nimeni între unii ca aceștia care să poată deosebi și vedea lucrul bine și așa cum este.

• „Fericiți, zice Dumnezeu, cei curați cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu" (Matei 5, 8). Dar inima curată nu o poate înfăptui nicio virtute, nici două, nici zece, ci toate împreună fiind, așa zicând, ca una singură și dusă până la capătul din urmă[81]. Dar nici acestea nu pot face singure inima curată, fără venirea și lucrarea Duhului. Căci precum fierarul își poate arăta meșteșugul prin uneltele sale, dar fără lucrarea focului nu poate isprăvi nimic, așa și omul toate le face și se folosește de virtuți ca de niște unelte, dar fără

[80] Cei mândri socotesc mândri pe oamenii duhovnicești, pentru că aceștia nu primesc să se coboare la glume și la fapte ușuratice.

[81] Lipsa unei singure virtuți ține inima pătată și o singură pată se simte în toate virtuțile, tulburându-le.

venirea focului dumnezeiesc, ele rămân fără rod şi fără folos, neizbutind să cureţe pata şi întinăciunea sufletului.

• Precum cel ce se află în afara casei nu vede pe cei aflători înăuntrul ei, aşa nici cel răstignit lumii (Gal. 6, 14), sau mort ei, nu mai are vreo simţire a lucrurilor din lume.

• Există o moarte înainte de moarte şi o înviere a sufletelor înainte de învierea trupurilor, prin lucrare, prin putere, prin experienţă şi prin adevăr. Când cugetul muritor a fost desfiinţat de mintea nemuritoare şi starea de moarte, alungată de viaţă, sufletul se vede pe sine în chip văzut ca înviat din morţi, precum se văd pe ei înşişi cei ce se scoală din somn. Şi recunoaşte pe Dumnezeu care l-a înviat. Iar cunoscându-L pe El şi mulţumindu-I se ridică mai presus de simţuri şi de toată lumea, plin de o plăcere negrăită, şi face să se odihnească în sine toată mişcarea cugetătoare[82].

• Unele stări sunt pricinuite de noi, altele ni se dau de Dumnezeu. În măsura în care ne curăţim, prin osteneli şi sfinţite sudori, suntem luminaţi prin lumina lacrimilor de pocăinţă. Şi în măsura în care ne luminăm, ne curăţim prin lacrimi. Lucrul din urmă (curăţirea prin lacrimi) îl aducem noi de la noi înşine; cel dintâi (luminarea) ni se dă şi-l primim de Sus.

• Lumea e moartă pentru sfinţi şi cei din ea la fel pentru ei. De aceea, văzând, nu văd faptele lor cele bune şi, auzind, nu pot înţelege (Matei 13, 13) cuvintele lor dumnezeieşti grăite în Duhul Sfânt. Dar nici cei duhovniceşti nu pot primi în ei faptele cele rele sau cuvintele pătimaşe ale oamenilor lumeşti sau răi, ci văzând şi ei cele din lume, nu le văd, şi auzind cele ale oamenilor lumeşti, rămân cu simţirea ca şi când nu le-ar auzi. Şi astfel nu se înfăptuieşte nicio părtăşie a acestora cu aceia sau a acelora cu aceştia[83].

---

[82] Sufletul, detaşat de diferite gânduri limitate conforme obiectelor lor, se vede pe sine deosebit de gândurile trecătoare, deci muritor. Aceasta e una cu trezirea la adevărata conştiinţă de sine. Dar aceasta se iveşte împreună cu conştiinţa de Dumnezeu. El se trezeşte la conştiinţa nemuririi sale, întrucât îşi cunoaşte persistenţa sa faţă de gândurile trecătoare. Acest suflet se bucură de învierea sa înainte de învierea trupului, prin lucrare, prin putere, prin experienţă şi prin adevăr. Văzând pe Dumnezeu, încetează lucrarea lui cugetătoare trecătoare, rămânând cu lucrarea lui netrecătoare, căci Dumnezeu e mai presus de cugetarea care face efortul de a defini şi pune în legătură obiectele variate şi definite şi prin aceasta recurge la nişte categorii mai prejos de cugetarea minţii îndreptate neschimbat spre Dumnezeu cel infinit şi spre sinea sa indefinită.

[83] Aceasta nu înseamnă că nu pot conlucra unii cu alţii în lucrurile necesare vieţii pământeşti. Mai mult chiar, de aici se vede că pentru Sfântul Simeon nepărtăşia celor curaţi cu lumea înseamnă numai neprimirea cuvintelor, gândurilor şi faptelor rele din ea. Dar ei tocmai prin aceasta pot lucra la curăţirea şi la ridicarea celor din lume. Deci

• Precum mireasa înainte de nuntă primește de la mire numai arvuna, iar zestrea convenită și darurile făgăduite așteaptă să le primească după nuntă, așa și mireasa, care e Biserica credincioșilor și sufletul fiecăruia dintre noi, primește întâi de la mirele Hristos numai arvuna Duhului, iar bunătățile veșnice și Împărăția cerurilor așteaptă să le primească numai după plecarea de aici. Dar prin arvună are încredințarea că va primi bunătățile convenite în învoială în chip nemincinos.

• Se întâmplă uneori că mirele întârzie în vreo călătorie sau e ocupat cu alte treburi, și de aceea hotărăște să amâne nunta. Dacă mireasa se va mânia și, disprețuind dragostea lui, va șterge sau va rupe hârtia de învoială, va cădea îndată din nădejdile ce le are în mire. Așa se întâmplă și cu sufletul. De va zice cineva dintre cei ce se nevoiesc: Până când sunt dator să mă ostenesc? Și drept urmare va slăbi din ostenelile nevoinței și, prin neglijarea poruncilor și prin părăsirea pocăinței neîncetate, va șterge și va rupe, așa zicând, învoielile, va cădea îndată cu totul și din arvuna și din nădejdea în Dumnezeu.

• Dacă mireasa își întoarce către altul dragostea de la mirele cu care s-a învoit, și se împreună cu acela, pe față sau în ascuns, nu numai că nu mai poate spera să primească de la mire nimic din cele făgăduite ei, ci are să aștepte cu dreptate și pedeapsa și ocara prevăzută de lege. Tot așa se întâmplă și cu noi. Dacă-și întoarce careva dragostea datorată mirelui Hristos spre pofta vreunui alt lucru, pe față sau în ascuns, și inima lui e ținută de acel lucru, se face urât mirelui și nevrednic de unirea cu El[84]. Căci a zis: „Îi iubesc pe cei ce Mă iubesc” (Pilde 8, 17)[85].

• Precum pentru iubitorul de trup și de viață, de plăceri și de lume, despărțirea de acestea este moarte, așa pentru iubitorul de curăție și de Dumnezeu, de cele netrupești și de virtute, moarte cu adevărat este cea mai mică despărțire de cugetarea la acestea. Cel ce privește lumina supusă simțurilor, dacă va închide puțin ochii sau i se vor acoperi de altcineva, se necăjește și se întristează și nu poate peste tot să rabde aceasta, mai ales dacă privea la anumite lucruri de trebuință sau interesante. Dar cu cât mai vârtos nu se va întrista și nu se va necăji cel ce e luminat de Duhul Sfânt și privește cu trezvie și cu înțelegere, fie că priveghează, fie că doarme, bunătățile acelea „pe care ochiul nu le-a văzut și urechea nu le-a auzit și la inima omului nu s-au suit” (1 Cor. 2, 9), la care doresc și îngerii să privească (1 Petru 1, 12), de va fi smuls de cineva de la vederea lor? Căci el socotește aceasta, pe drept cuvânt,

---

poate exista, în vederea acestui scop, o legătură a lor cu ceilalți oameni. Ba Sfântul Simeon o cere aceasta în alte locuri cu toată puterea.

[84] S-a rupt comuniunea lăuntrică dintre suflet și Hristos.

[85] Aceasta nu înseamnă că Dumnezeu iubește pe cel ce premerge cu iubirea lui, ci pe cel ce răspunde iubirii Sale. Căci nu poate intra în inima celui ce nu și-o deschide iubirii Sale.

moarte şi înstrăinare de viaţa veşnică.

• Omul fiind îndoit, adică având alcătuirea din suflet şi trup, lumea a fost creată pentru el, de asemenea, ca văzută şi nevăzută. Şi fiecăreia din aceste părţi i s-au rânduit în chip potrivit ei unele din faptele şi din grijile noastre. Dar am înţeles că lucrul acesta este adevărat şi cu privire la vederi şi la vise. Cele ce ocupă sufletul sau cele în care petrece el în stare de veghe, acelea reţin închipuirea şi cugetarea lui şi în somn. De se îngrijeşte de lucruri omeneşti, e preocupat de ele şi în închipuirile viselor. Iar de cugetă la cele dumnezeieşti şi cereşti, se va afla şi în vis cu gândirea în acestea, după spusa proorocului: „Şi tinerii vor avea vedenii" (Ioil 3, 1). Dar fiind în acestea, sufletul nu va fi înşelat, ci va vedea lucruri adevărate şi i se vor încredinţa descoperiri[86] Când partea poftitoare a sufletului e împinsă spre patimile desfătărilor şi spre plăcerile vieţii, tot pe acestea le vede sufletul şi în vis. Iar când iuţimea sau mânia sufletului e pornită împotriva semenilor, visează atacuri, războaie şi lupte între şerpi şi certuri ca la judecata cu duşmanii. Când, în sfârşit, raţiunea lui se înalţă prin trufie şi mândrie, îşi închipuie răpiri înaripate în aer, şederi şi domnii pe tronuri înalte, păşiri înaintea poporului în fruntea unora care luptă. Numai vederile acelea sunt adevărate, care nici n-ar trebui să se numească vise, ci vederi. Ele sunt proprii acelora a căror minte a devenit simplă, prin sălăşluirea Duhului, şi liberă de toată supărarea şi robia patimilor; a căror cugetare se mişcă în jurul celor dumnezeieşti şi se gândeşte la răsplătirile viitoare; a căror viaţă mai presus de viaţa celor vii este fără griji, netulburată, liniştită, curată, plină de milă, de înţelepciune, de cunoştinţa cerească şi de roadele bune cultivate de Duhul. Ale celor ce nu sunt aşa sunt mincinoase şi încurcate şi totul e o înşelătorie vădită[87].

• Viaţa oamenilor se alcătuieşte din felurite ştiinţe şi meşteşuguri; unul îndeletnicindu-se cu una, altul cu alta, fiecare aduce partea sa şi astfel oamenii îşi dau şi primesc între ei, în timpul vieţii, împlinind trebuinţele trupeşti ale firii. Aşa se poate vedea şi între oamenii duhovniceşti: unul se îndeletniceşte cu o virtute, altul cu alta, toţi alergând din diferite părţi spre aceeaşi ţintă. Ţinta tuturor celor ce se nevoiesc după Dumnezeu este să placă lui Hristos, Dumnezeului nostru, şi să primească împăcarea cu Tatăl prin împărtăşirea de Duhul şi să dobândească mântuirea prin aceasta. Căci în aceasta stă mântuirea

---

[86] Aşa cum visele cu conţinuturi pământeşti au legătură cu cele trăite de fapt, aşa au şi cele referitoare la realităţile dumnezeieşti o legătură adevărată cu ele, întrucât au fost trăite în stare de trezvie.

[87] Mintea celor în care s-a sălăşluit Duhul a devenit simplă, pentru că în ea totul e armonios şi concentrat în Duhul; în ea nu sunt îndoieli, sfâşieri, contraziceri, schimbări de metode şi ţinte fără siguranţa că sunt mai bune ca cele dinainte şi că vor duce în mod neîndoielnic la succes cum n-au dus cele dinainte.

fiecărui suflet şi a fiecărui om. Neîmplinindu-se aceasta, deşartă e osteneala şi lucrarea noastră şi fără rost e toată calea care nu duce la aceasta pe cel ce aleargă pe ea.

• Cel ce a părăsit toată lumea şi s-a retras în munte, pentru liniştire, dar de acolo scrie celor din lume pentru a atrage atenţia, pe unii fericindu-i, iar pe alţii linguşindu-i şi lăudându-i, este asemenea celui ce s-a despărţit de femeia desfrânată, ispititor îmbrăcată şi foarte rea, şi s-a dus în ţară depărtată, ca să scape până şi de amintirea ei, dar pe urmă, uitând de ţinta pentru care a venit acolo, doreşte să scrie celor ce petrec şi se murdăresc cu desfrânata aceea, fericindu-i. Prin aceasta arată că, dacă nu cu trupul, cel puţin cu inima şi cu mintea se împărtăşeşte de bunăvoie de patima lor, încuviinţând amestecarea lor cu ea.

• După ce am primit o slujbă în lucrurile dumnezeieşti şi ne-am câştigat cinste în ea, de vom fi îndemnaţi de Duhul să trecem la altă slujbă sau lucrare sau făptuire, să nu ne împotrivim. Căci Dumnezeu nu vrea să fim leneşi, nici să rămânem în una şi aceeaşi lucrare în care am început, până la sfârşit, ci să înaintăm şi să ne mişcăm continuu spre izbândirea în cele mai mari, potrivindu-ne voii lui Dumnezeu, şi nu voii noastre.

• Celui ce-şi taie voia sa pentru frica lui Dumnezeu îi dăruieşte Dumnezeu voia Lui într-un chip aşa de tainic, încât nici el nu ştie. Şi o păstrează neştearsă în inima sa şi-şi deschide ochii înţelegerii ca să o cunoască pe ea şi primeşte putere ca să o împlinească. Iar acestea le lucrează harul Sfântului Duh. Căci fără El nu se face nimic.

• Când vom împlini cu toată tăria, râvna, hotărârea şi pornirea nereţinută cele ce ne-a învăţat şi poruncit Dumnezeu în chip tainic şi neştiut, fără să nesocotim nimic, atunci ni Se va descoperi în chip arătat ca unor credincioşi ascultători, ca unor ucenici şi prieteni adevăraţi, cum S-a descoperit odinioară sfinţilor Săi ucenici şi apostoli şi tuturor celor ce au crezut prin ei în numele Lui. Şi atunci vom deveni fii ai lui Dumnezeu după har, cum zice Pavel: „Câţi sunt povăţuiţi de Duhul lui Dumnezeu sunt fii ai lui Dumnezeu... iar de sunt fii, sunt şi moştenitori ai lui Dumnezeu şi împreună-moştenitori cu Hristos” (Rom. 8, 14, 17).

• Niciunul din cei ce s-au învrednicit să fie cu Dumnezeu, în unitatea Duhului, şi să guste bunătăţile Lui tainice, nu mai iubeşte slava dată lui de oameni, dar nici aurul sau îmbrăcămintea sau pietrele socotite preţioase de cei fără de minte; nu se mai lipeşte cu inima de bogăţia trecătoare, nu mai vrea să fie cunoscut de împăraţi şi de stăpânitori care nu stăpânesc, ci sunt stăpâniţi de multe; nu mai vede în acestea ceva mare şi înalt, nici nu le mai socoteşte pricinuitoare de mai mare slavă celor ce se apropie de ele; nu va mai preţui nimic altceva din cele lăudate şi strălucitoare pentru oameni. Ba nu va mai socoti ceva rău nici căderea cuiva din bogăţie în sărăcie şi de la stăpânirea şi puterea cea mai mare şi de la demnitatea cea mai vestită la ultima lipsă de

slavă şi de cinstire..

• Dacă ai primit iertarea păcatelor tale, fie prin mărturisire, fie prin îmbrăcarea schimei sfinte şi îngereşti, câtă dragoste, mulţumire şi smerenie nu trebuie să-ţi pricinuiască aceasta? Că fiind vrednic de nenumărate pedepse, nu numai că te-ai izbăvit de ele, ci te-ai învrednicit şi de înfiere, de slavă şi de Împărăţia cerurilor. Acestea depănându-le în cuget şi amintindu-ţi-le pururea, fii gata şi pregăteşte-te să nu necinsteşti pe Cel ce te-a cinstit şi ţi-a iertat nenumărate greşeli. Ci slăveşte-L şi cinsteşte-L prin toate lucrurile tale, ca şi El să te slăvească în schimb şi mai mult pe tine, pe care te-a cinstit mai mult decât pe toată zidirea văzută şi te va numi prieten adevărat al lui Dumnezeu.

• Cu cât este mai de preţ sufletul decât trupul, cu atât e mai înalt omul raţional decât lumea. Nu lua seama la mărimea făpturilor din ea, ca să le socoteşti, omule, pentru aceasta, pe ele mai de preţ ca tine, ci, căutând la harul ce ţi s-a dat şi cunoscând demnitatea sufletului tău mintal şi raţional, laudă pe Dumnezeu, Care te-a cinstit mai presus decât toate cele văzute[88].

• Sufletul care nu s-a izbăvit cu desăvârşire şi cu bună simţire de alipirea şi de împătimirea de cele văzute nu poate purta fără întristare pricinile de întristare[89] şi uneltirile venite lui de la draci şi de la oameni. Ci, fiind legat prin împătimire de lucrurile omeneşti, e muşcat de pagubele de bani şi se supără de pierderile unor lucruri şi-l dor cumplit durerile venite în trupul său.

• Dacă şi-a dezlegat cineva sufletul de dorirea şi de poftele lucrurilor supuse simţurilor şi l-a legat de Dumnezeu, nu numai că va dispreţui banul şi lucrurile din jurul lui şi, păgubit de ele, se va arăta fără întristare, ca faţă de nişte lucruri străine, ci şi durerile venite asupra trupului său le va răbda cu bucurie şi cu mulţumirea cuvenită. Căci el vede pururea, ca dumnezeiescul Apostol, că „omul din afară se strică, iar cel dinăuntru se înnoieşte zi de zi” (2 Cor. 4, 16). Altfel nu se pot purta cu bucurie necazurile cele după voia lui Dumnezeu. Căci e de trebuinţă, în acestea, de cunoştinţă desăvârşită şi de înţelepciune duhovnicească. Iar cel lipsit de acestea umblă în întunericul deznădejdii şi al neştiinţei, neputând să vadă câtuşi de puţin lumina răbdării şi a mângâierii[90].

---

[88] Oricât de mari ar fi lucrurile şi lumea, ele sunt numai obiecte ale omului, dăruite lui de Dumnezeu, ca semn al iubirii Lui. Ba Dumnezeu îi dă omului daruri şi mai mari decât lumea: Se dă pe Sine Însuşi ca cel mai bun prieten. Aceasta e slava cu care cinsteşte Dumnezeu pe om.

[89] Acesta e lucrul esenţial: să porţi fără întristare cele ce ţi se pricinuiesc cu scopul să te întristeze şi să te facă prin aceasta să păcătuieşti, dovedind că eşti legat de lumea aceasta şi nu ai încredere desăvârşită în Dumnezeu.

[90] În răbdare şi mângâiere e o lumină, e vederea celor mai presus de viaţa aceasta.

• Ucenicii oamenilor îi socotesc nebuni pe cei învăţaţi de Dumnezeu. Căci aceştia, fiind afară de lumina dumnezeiască şi neputând vedea minunile din ea, pe cei ce sălăşluiesc în lumină şi văd şi învaţă cele din ea îi socotesc rătăciţi, câtă vreme ei înşişi sunt departe şi nepărtaşi de bunătăţile tainice ale lui Dumnezeu.

• Botezul nu ia de la noi libertatea voinţei şi puterea de a ne hotărî prin noi înşine, ci abia el ne dăruieşte libertatea, ca să nu mai fim stăpâniţi silnic şi fără să vrem de diavolul. De aceea, după Botez, atârnă de noi fie să stăruim de bunăvoie în poruncile lui Hristos, Stăpânul nostru, în Care ne-am botezat, şi să umblăm pe calea celor poruncite de El, fie să ne abatem de la această cale dreaptă, întorcându-ne prin faptele rele la potrivnicul şi vrăjmaşul nostru, diavolul.

• Cei ce se supun după Sfântul Botez voii celui rău, şi împlinesc cele voite de el, se înstrăinează de sfântul sân al Botezului, după cuvântul lui David (Ps. 57, 3). Căci nu ne schimbăm, nici nu ne mutăm din firea în care am fost zidiţi, ci fiind zidiţi buni de Dumnezeu (căci Dumnezeu nu a făcut răul), şi rămânând neschimbaţi prin firea şi prin natura în care am fost zidiţi, cele ce le alegem şi le voim prin socotinţa de bunăvoie, pe acelea le şi facem, fie bune, fie rele. Căci precum cuţitul nu-şi schimbă firea sa, fie că e folosit de cineva spre rău, fie spre bine, ci rămâne fier, aşa şi omul lucrează şi face, precum s-a zis, cele ce le vrea, dar nu iese din firea sa.

1. Nu ne mântuim miluind pe unul, dar ne trimite în foc disprețuirea unuia. Căci cuvintele: „am flămânzit şi am însetat” (Matei 25, 35) nu s-au spus pentru o singură dată, nici pentru o singură zi, ci pentru întreaga viaţă. Domnul şi Dumnezeul nostru a mărturisit că primeşte să fie hrănit, adăpat şi îmbrăcat şi celelalte nu o dată, ci totdeauna şi în toţi, de către slugile Sale[91]. Cum L-ar putea închide unii pe Cel ce se împarte neîmpărţit şi Care este în acelaşi timp Dumnezeu întreg în fiecare dintre cei săraci? Presupune deci că sunt o sută de săraci ca un singur Hristos. Căci nu s-a împărţit nicidecum Hristos (1 Cor. 1, 13). Deci cel ce a dat la 99 câte un obol, iar pe unul l-a înjurat, sau l-a lovit, sau l-a îndepărtat cu mâna goală, cui a făcut oare aceasta, dacă nu Celui ce a zis

---

Numai aceasta dă putere de răbdare şi aduce mângâiere.

[91] Cap. 111, *Filocalia greacă.* Se cere o stăruinţă continuă în a face binele. Căci numai aşa ne zidim casa duhovnicească. Cu o singură piatră nu facem casa, dar cu o singură piatră, dacă lipseşte, o putem strica, dacă nu o punem îndată la loc. În plan duhovnicesc acest lucru îl facem prin pocăinţă. Iubirea nu se întreţine prin fapte discontinue, ci prin fapte continue.

Hristos e în toţi fără excepţie. Deci pe toţi trebuie să-i iubim şi preţuim ca să devină sinea noastră un întreg în iubire. Disprețuirea unuia e o rană în sufletul nostru şi o singură rană duce la moarte.

şi zice pururea şi va zice: „Întrucât aţi făcut unuia din aceşti prea mici, Mie Mi-aţi făcut” (Matei 25, 40)[92]? Cel ce a dat milostenie la o sută, dar putea să dea şi altora, şi putea să adape şi să hrănească încă pe mulţi care l-au rugat şi au strigat către el, însă i-a nesocotit, va fi judecat de către Hristos ca unul ce nu L-a hrănit pe El Însuşi; fiindcă Cel hrănit de noi, în fiecare dintre cei mici, este şi în aceia în toţi. Din acestea se poate cunoaşte un lucru: cum Îşi însuşeşte Domnul toate ale săracilor şi fraţilor noştri, zicând celor drepţi: „Mie Mi-aţi făcut”, iar celor de-a stânga: „Mie nu Mi-aţi făcut”. El nu vede numai pe cei miluiţi de noi, nici numai pe cei nedreptăţiţi sau asupriţi, sau supuşi la mii de alte rele, ci şi pe cei trecuţi cu vederea. Căci şi aceasta ajunge spre osânda noastră. Căci nu pe aceia, ci pe El Îl trecem cu vederea, pe Iisus Hristos, Care şi-a făcut toate ale Sale ale acelora.

CUVIOSUL NICHITA STITHATUL

CELE 300 DE CAPETE DESPRE FĂPTUIRE, DESPRE FIRE ŞI DESPRE CUNOŞTINŢĂ

- Începutul vieţii după Dumnezeu este fuga totală de păcatul din lume, tăgăduirea voilor sufletului şi mutarea cugetului pământesc, prin care, înălţându-ne spre cugetul dumnezeiesc, ne facem din trupeşti duhovniceşti, omorâţi lumii cu trupul şi înviaţi cu sufletul şi cu duhul, întru Hristos.
- Cunoştinţa nemincinoasă a sufletului despre Dumnezeu, credinţa simţită cu disprepuirea celor văzute şi făptuirea virtuţii, despărţită de toată iubirea de sine, sunt, după Solomon, frânghia întreită care nu va fi ruptă degrabă de duhurile răutăţii.
- Prin credinţă nădăjduim să primim răsplăţile ostenelilor; de aceea şi purtăm cu uşurinţă ostenelile virtuţilor. Iar încredinţaţi de Duhul dumnezeiesc, zburăm cu dragoste către Dumnezeu.
- Când suntem supăraţi de gânduri necurate, încă nu ne aflăm de partea celor ce lucrează cele rele. Acolo ne aflăm numai când sufletul s-a moleşit din

[92] Iubirea se cere arătată în mod continuu nu numai faţă de unul, ci faţă de toţi. Căci în toţi este Hristos. A excepta pe unul de la iubire înseamnă pe de o parte a iubi, pe de altă parte a nu iubi pe Acelaşi Hristos; înseamnă a-L iubi pe El îmbrăcat într-un fel şi a nu-L iubi, arătându-Se îndată după aceea îmbrăcat altfel. Neiubirea faţă de una din înfăţişările Sale zădărniceşte iubirea faţă de altă înfăţişare a Sa. O iubire practicată continuu faţă de toţi, ca faţă de Acelaşi Hristos, e o iubire care-i preţuieşte în acelaşi timp pe toţi ca pe Acelaşi Hristos. A vedea în toţi pe Hristos e cea mai mare forţă pentru solidaritatea umană.

încordarea lui, şi mintea, din pricina unei vieţuiri desfrânate şi fără grijă, are năluciri tulburi şi ceţoase, iar ostenelile virtuţii lipsesc din pricina lenevirii la rugăciune şi la cugetarea la Dumnezeu. Atunci, chiar dacă nu lucrăm cele rele, luăm loc în rândul celor ce s-au rostogolit de bunăvoie în plăceri.

• Precum trupul are cinci simţuri: vederea, auzul, gustul, mirosul şi pipăitul, aşa şi sufletul are acelaşi număr de cinci simţuri: mintea, raţiunea, simţirea înţelegătoare, cunoştinţa şi ştiinţa. Ele se adună în trei lucrări ale sufletului: mintea, raţiunea şi simţirea. Prin minte primim înţelesurile; prin judecată, tâlcuirile; iar prin simţire, chipurile cunoştinţei şi gândurile dumnezeieşti.

• Puterile cuprinzătoare ale minţii sunt patru: cumineţenia, agerimea, înţelegerea şi destoinicia. Cel ce uneşte pe acestea cu cele patru virtuţi cuprinzătoare ale sufletului, însoţind cu cumineţenia minţii cumpătarea sufletului; cu agerimea, chibzuinţa; cu înţelegerea, dreptatea; cu destoinicia, bărbăţia, şi-a întocmit sieşi, în chip îndoit, căruţă de foc ce-l duce la cer şi din care luptă împotriva celor trei căpetenii şi puteri generale ale oştirii patimilor: iubirea de argint, iubirea de plăceri şi iubirea de slavă.

• Cel ce caută slava oamenilor, care nu e nimic, ca şi când ar fi, şi îmbrăţişează iubirea nesăturată de plăceri a sufletului şi se ţine de iubirea de argint prin lăcomie, se face sau drăcesc prin închipuirea de sine şi prin mândrie, sau dobitocesc prin plăcerile pântecelui şi a celor de sub pântece, sau fiară celor apropiaţi prin iubirea lacomă şi neomenoasă de argint. El cade din credinţa în Dumnezeu, pentru că primeşte slavă de la oameni, după cuvântul Scripturii; se abate de la neprihănire şi curăţie, pentru că-şi aprinde cu lăcomia pântecelui cele de sub pântece şi se supune pornirilor dobitoceşti; şi e scos afară din dragoste, pentru că se îngrijeşte numai de el şi nu dă din avuţiile sale aproapelui lipsit. Astfel, unul ca acesta se vădeşte ca o fiară cu multe feţe, alcătuită din multe laturi potrivnice între ele, neîmpăcat nici cu Dumnezeu, nici cu oamenii, nici cu dobitoacele.

• Câtă vreme avem în noi materiile patimilor şi îngrijim de bunăvoie pricinile lor, nehotărându-ne să le clintim pe acestea din loc, are tărie împotriva noastră şi puterea lor, luându-şi această tărie din noi. Dar dacă le lepădăm din noi şi ne curăţăm inima prin lacrimile pocăinţei, urând şi înşelăciunea celor văzute, ne facem părtaşi de venirea Mângâietorului, văzând pe Dumnezeu în lumină veşnică şi fiind văzuţi de Dumnezeu.

• Pipăitul nu-şi are lucrarea numai într-o parte a trupului, ca celelalte simţuri, ci în tot trupul. Deci când atingem ceva fără trebuinţă, chiar din clipa simţirii moliciunii acelui lucru, mintea e clătinată de gânduri pătimaşe. Iar când ne păzim de atingerea celor moi, fără o trebuinţă necesară a firii, stăpânind simţirea, nu ni se tulbură simţurile sufletului.

• Luptele şi ostenelile duhovniceşti nasc în suflet bucuria păcii, care pune stăpânire peste patimi. Deci ceea ce e anevoios şi neplăcut celor ce se află sub stăpânirea simţurilor, aceea este uşor şi preadulce sufletului care osteneşte şi care a dobândit dorul de Dumnezeu prin sfinţite sudori şi este rănit de dragostea cunoştinţei dumnezeieşti. Căci acelora ostenelile şi luptele virtuţii le sunt neplăcute şi le par foarte aspre, ca unora ce sunt legaţi de tihna trupului şi de veseliile plăcerilor şi nu s-au străduit să spele sărătura plăcerilor cu undele lacrimilor. Iar cei ce doresc şi îmbrăţişează virtutea se scârbesc de plăcerile ce pricinuiesc durerea şi se scutură de desfătarea şi de iubirea de sine a trupului. Un lucru întristează sufletul acestora: slăbirea ostenelilor şi domolirea luptelor. Deci ceea ce pricinuieşte acelora veselie trupească, aceea e pricină de întristare sufletului care şi-a strămutat dorinţa spre cele dumnezeieşti. Iar ceea ce pricinuieşte acestuia bucurie duhovnicească, acelora le prilejuieşte suspine şi durere.

• Dacă vrei să intri în hotarele virtuţii şi să afli pe cea care duce fără rătăcire la Dumnezeu, să nu dai somn ochilor tăi, nici aţipire pleoapelor tale, până nu afli, prin multe nevoinţe şi lacrimi, loc de nepătimire sufletului tău ostenit.

• Cale grabnică spre înălţarea în virtute a începătorilor este tăcerea buzelor, închiderea ochilor şi surzenia urechilor. Mintea, primind astfel nelucrarea acestora şi închizând intrările de afară spre sine, începe să se cunoască pe sine şi mişcările sale.

• Cel ce a început lucrarea poruncilor cu osteneală şi a luat cu dragoste fierbinte pe umerii săi jugul uşor al nevoinţei nu cruţă sănătatea trupului, nu se sperie de asprimea ostenelilor pentru virtute, nu se leneveşte în nevoinţe, nu priveşte la vreunul care se poartă faţă de nevoinţe cu nepăsare şi trândăvie, ci taie cu dor fierbinte brazda virtuţilor, prin orice pătimiri, căutând numai la sine şi la poruncile lui Dumnezeu. În fiecare zi el aruncă cu lacrimi în ţarina sa vie seminţele sale, până îi va răsări semănătura verde a nepătimirii şi va creşte până la spicul cunoştinţei dumnezeieşti şi va rodi în grăuntele cuvântului, făcându-l să poarte roadele dreptăţii sale.

• Lucrarea dinlăuntru se face sufletului fie pricină de cununi, fie pricină de pedepse şi de chinuri veşnice. Dacă se îndeletniceşte cu lucrurile dumnezeieşti şi cultivă locurile smeritei cugetări, primeşte ploaia de Sus a lacrimilor şi îngrijeşte de dragostea şi de credinţa faţă de Dumnezeu şi de împreuna-pătimire cu aproapele. Prin acestea, sufletul, refăcând frumuseţea chipului lui Hristos, se face lumină oamenilor şi atrage cu razele virtuţilor privirile spre sine şi mişcă pe toţi spre preamărirea lui Dumnezeu[93]. Dar dacă răscoleşte şi caută cele de jos şi cele omeneşti şi locurile de ocară ale păcatului,

[93] Împreuna-pătimire cu alţii şi virtuţile ca deschideri spre alţii îi face pe cei buni să lumineze şi mai mult prin feţele lor.

primind de jos răul miros şi întunericul, cultivă ura şi depărtarea de bine. Prin aceasta, refăcând chipul pământesc şi fără frumuseţe al omului vechi, se face întuneric celor apropiaţi, şi prin lucrarea şi vorbirea străjilor (simţurilor) strică sufletele neformate şi fără sprijin şi stârneşte hulirea lui Dumnezeu. Astfel, după cum e gătit sufletul de moarte, aşa îşi va afla şi răsplata.

• Cel ce cultivă gândurile păcătoase îşi face privirile din afară întunecate şi posomorâte. Limba lui e mută pentru laudele dumnezeieşti şi nu vine în întâmpinarea nimănui spre fericirea lui. Dar cel ce cultivă răsadurile bune şi nemuritoare ale inimii are faţa bucuroasă şi luminoasă. Limba lui e cântătoare la rugăciune şi se face pe sine întreagă preadulce la cuvânt. În felul acesta este, şi se face vădit celor ce văd bine, atât cel ce se află încă în robia patimilor necurate şi petrece sub puterea silnică a legii cugetului pământesc, cât şi cel eliberat de o asemenea robie de către legea Duhului. Căci după înţeleptul Solomon, „când se veseleşte inima, se luminează faţa, iar când se află în întristări aceea, se posomorăşte aceasta" (Pilde 15, 13).

• Patimile săvârşite cu fapta, cu fapta se şi tămăduiesc. Căci precum neînfrânarea, plăcerea, lăcomia pântecelui şi viaţa nepăsătoare şi fără rânduială înrădăcinează în suflet deprinderea pătimaşă şi îl duc la fapte necuvenite, aşa strâmtorarea în înfrânare, ostenelile şi nevoinţele duhovniceşti aduc în el despătimirea şi-l strămută de la patimă la nepătimire[94].

• Când cineva, după nevoinţă ostenitoare şi întinsă, se învredniceşte, prin smerită cugetare, de mari daruri de la Dumnezeu, dar pe urmă e răsturnat de unde se află şi e predat patimilor şi dracilor care îl pedepsesc, să ştie că s-a înălţat şi şi-a închipuit despre sine lucruri mari şi s-a mândrit asupra altora. Drept aceea, unul ca acesta nu va afla de nicăieri tămăduire şi izbăvire de patimile şi de dracii care i-au cuprins viaţa, decât de la alergarea, prin pocăinţă, la starea cea dintâi, şi de la folosirea mijlocitorului celui bun, care este smerenia şi cunoştinţa măsurilor sale[95]. Prin aceasta tot cel ce stă bine pe temelia virtuţilor se socoteşte pe sine mai prejos decât toată zidirea.

• În faţa lui Dumnezeu şi a oamenilor care vieţuiesc după Hristos, e un rău tot aşa de mare a petrece cineva pătimaş în fapte de desfrânare şi a se mândri în duhul părerii de sine[96]. Căci precum cele făcute în ascuns

---

[94] În aceasta stă rostul epitimiilor date de duhovnic în Taina Pocăinţei. N-ajunge ca păcătosul să regrete teoretic faptele rele, ci întrucât acelea au izvorât dintr-o slăbire a firii sau din niscai obişnuinţe egale cu patimile, aceste obişnuinţe trebuie vindecate tot prin fapte stăruitoare, prin fapte de putere a spiritului manifestat prin trup. De aceea faptele de pocăinţă sunt fapte tămăduitoare, întăritoare ale firii.

[95] Acela trebuie s-o ia iarăşi de la început, adică de la lupta cu patimile şi de la străduinţa de sporire în virtute, ca să ajungă la treapta de la mijloc care e smerenia. Fără smerenie, temelia virtuţilor se prăbuşeşte.

[96] În amândouă e aceeaşi uitare a omului de Dumnezeu, aceeaşi însingurare a lui,

ale celui dintâi e ruşinos a le şi grăi, aşa şi înălţările inimii celui de-al doilea sunt urâte înaintea lui Dumnezeu[97]. Şi precum pe cel dintâi îl leapădă Dumnezeu de la odihnă, pentru că e numai trup, cum zice Scriptura (Fac. 6, 3), aşa şi cel din urmă e necurat înaintea Domnului, pentru că se mândreşte.

• Nu orice patimă e şi păcat cu fapta, ci altceva e păcatul cu fapta, şi altceva patima. Patima e ceea ce se mişcă în suflet, iar fapta păcătoasă, ceea ce se vede în trup. De pildă, iubirea de plăceri, iubirea de argint, iubirea de slavă sunt patimi cumplite ale sufletului. Iar curvia, lăcomia de avere şi nedreptatea sunt fapte păcătoase ale trupului. Pofta, mânia şi mândria sunt patimi ale sufletului, sau puterile lui în mişcarea împotriva firii. Iar preacurvia, uciderea, furtul, beţia şi orice altceva care se face prin trup sunt fapte păcătoase şi cumplite ale trupului.

• Trei sunt căpeteniile cele mai generale ale tuturor patimilor; şi trei războaiele împotriva lor; şi trei cei ce se războiesc cu ele şi biruiesc pe balaurul cu trei capete: al iubirii de plăcere, al iubirii de argint şi al iubirii de slavă. Aceştia sunt: începătorul, cel din mijloc şi cel desăvârşit[98]. Lupta acestor trei împotriva celor trei căpetenii şi puteri ale duhului stăpânitor nu e una şi aceeaşi, ci alta şi alta. Altfel se poartă lupta cu fiecare dintre aceste căpetenii de către fiecare din cei ce se luptă împotriva lor şi e înarmat în chip firesc cu dreaptă mânie.

• Cel ce s-a pregătit de curând pentru nevoinţele evlaviei şi e începător în războiul cu patimile, toată bătălia şi-o poartă împotriva duhului iubirii de plăcere şi se oşteşte cu putere împotriva lui prin toată greaua pătimire. El îşi usucă trupul prin foame, culcare pe jos, privegheri şi rugăciuni de toată noaptea. Iar sufletul şi-l frânge prin amintirea pedepselor din iad şi prin cugetarea la moarte; în sfârşit, inima şi-o curăţă de întinăciunea însoţirilor şi învoirilor[99], prin lacrimi de pocăinţă.

• Cel ce a înaintat cu nevoinţa de la început spre mijloc şi şi-a şters sudorile luptei împotriva duhului iubitor de plăcere cu buretele primei nepătimiri, şi a început de curând să privească cu ochii descoperiţi esenţele lucrurilor, ridică armele credinţei împotriva duhului necredincioasei iubiri de

---

care îl duce la slăbirea puterii spirituale.

[97] E bine ca cel ce păcătuieşte să-şi mărturisească păcatele înaintea duhovnicului cu căinţă, precum e bine ca virtutea să nu-i fie obiect de laudă. Dar de obicei se întâmplă altfel.

[98] Începătorul biruieşte iubirea de plăcere, cel din mijloc, iubirea de argint şi cel desăvârşit, iubirea de slavă.

[99] Însoţirea e starea de vorbă cu gândurile ivite în minte ca ispite; învoirea e aprobarea lor.

argint. El își înalță mintea prin gândirea la lucruri dumnezeiești, își ascute rațiunea cu rațiunile zidirii și și-o lămurește descoperind esențele lor; iar sufletul și-l ridică prin credință de la cele văzute la înălțimea celor nevăzute și-l convinge că purtătorul de grijă al lucrurilor sale este Însuși Dumnezeu, Care a adus toate din neființă la ființă și toată nădejdea sa și-o pune în viața cea în Dumnezeu[100].

- Cel ce a trecut mijlocul prin vedere sufletească și prin nepătimire și s-a ridicat peste înșelăciunea simțirii legate de lume, și a pătruns de curând cu rațiunea cunoștinței și a înțelepciunii ipostatice a lui Dumnezeu în întunericul cunoștinței de Dumnezeu, ridică, cu puterea smeritei cugetări, armele împotriva duhului iubirii de slavă[101], străpungându-și (umilindu-și) sufletul prin sfințite descoperiri și făcându-l să verse lacrimi fără durere. Iar cugetul lui îl biruie prin amintirea neputinței omenești și-l înalță prin înțelesurile cunoștinței dumnezeiești[102].

- Prin posturi, privegheri, rugăciuni, culcare pe jos, prin ostenelile trupului și prin tăierea voilor noastre întru smerenia sufletului, facem nelucrător duhul iubirii de plăcere. Iar prin lacrimile pocăinței îl legăm și, închizându-l în temnița înfrânării, îl punem în nemișcare și în nelucrare, stăruind în lupta celor ce se sârguiesc și se nevoiesc.

- Cel ce a urât cu mânie pofta trupului, pofta ochilor și trufia vieții (1 Ioan 2, 16), cu toată lumea lor de nedreptate[103], prin a căror prietenie

---

[100] E demnă de remarcat legătura pe care o face Nichita Stithatul între combaterea iubirii de argint și străduința celui de pe treapta de mijloc de a contempla esențele sau rațiunile lucrurilor, după depășirea iubirii de plăceri prin post, prin priveghere și prin rugăciuni. Cel ce contemplă rațiunile lucrurilor nu se mai lăcomește spre posedarea lor, căci vede originea acestor rațiuni în Dumnezeu și vede pe Dumnezeu ca purtător de grijă al lor. Dar aceasta înseamnă a vedea lucrurile prin credința în Dumnezeu, nu ca realități de sine stătătoare. Cel ce s-a curățat de pofta de plăceri a dobândit prima nepătimire; cel ce privește fără lăcomie la esențele lucrurilor în Dumnezeu a ajuns la a doua nepătimire. Amândouă întăresc nădejdea în Dumnezeu.

[101] Cel ajuns în fața nepătrunsului dumnezeiesc nu mai are niciun temei pentru iubirea de slavă.

[102] Aici Nichita leagă combaterea slavei deșarte, sau a patimii celei mai subțiri și mai greu de biruit, prin smerita cugetare, care se dobândește pe treapta a treia, a celui desăvârșit, odată cu pătrunderea în întunericul mai presus de cunoștință al cunoașterii lui Dumnezeu prin experierea prezenței Lui, cea mai înaltă cunoaștere de Dumnezeu fiind însoțită de conștiința neputinței de a-L defini și exprima. Aceasta întreține în același timp smerita cugetare în suflet. Iar aceasta e leacul cel mai propriu împotriva slavei deșarte. Dar la această cunoștință mai presus de cunoaștere se ajunge prin experiența legăturii cu Cuvântul ipostatic sau personal al lui Dumnezeu, a Cărui prezență și revendicare e trăită într-un mod intens, deși indefinit.

[103] Patimile sunt pricinile nedreptății, pentru că ele sunt tot atâtea expresii ale egoismului acaparator. De aceea, dreptatea este identificată în Sfânta Scriptură cu

ne facem duşmani ai lui Dumnezeu, şi s-a lepădat de ele, şi-a răstignit sieşi lumea şi el s-a răstignit ei (Gal. 6, 14), desfiinţând vrăjmăşia dintre Dumnezeu şi suflet, aflătoare în trupul său, şi făcând între amândoi pace (Efes. 2, 15-16) [104]. Căci cel ce a murit faţă de acestea, prin dezbrăcarea de puterea cugetului trupesc, s-a împăcat pe sine cu Dumnezeu, risipind vrăjmăşia lumii prin omorârea plăcerilor, prin viaţa răstignită lumii, şi a îmbrăţişat prietenia lui Iisus. Drept aceea, unul ca acesta nu mai este vrăjmaş al lui Dumnezeu, nemaifiind prieten al lumii[105], ci s-a făcut prieten lui Dumnezeu, ca unul ce s-a răstignit lumii şi poate zice: „Mie lumea s-a răstignit şi eu lumii" (Gal. 6, 14).

• Necurăţia inimii şi întinarea trupului nu stă numai în a nu te curăţa de cugetările pătimaşe, ci şi în a te mândri cu mulţimea isprăvilor, a te făli cu virtuţile, a te socoti lucru mare în ce priveşte înţelepciunea şi cunoştinţa de Dumnezeu şi în a dispreţui pe fraţii trândavi şi nepăsători. Aceasta se vădeşte din pilda vameşului şi fariseului (Luca 18, 10 ş.u.).

• Nu socoti că te-ai ridicat deasupra patimilor şi ai scăpat de întinarea cugetărilor pătimaşe, care se nasc din ele, câtă vreme porţi încă un cuget mândru, umflându-te cu virtuţile. Căci nu vei vedea curţile păcii întru blândeţea gândurilor, nici nu vei intra în lăcaşul bisericesc al dragostei cu bucurie[106], întru toată bunătatea şi seninătatea inimii, câtă vreme te încrezi în tine, în faptele tale.

• Dacă, părăsit fiind, ai căzut în păcatul trupului sau al limbii, sau al gândului, după ce ai dus o viaţă ostenitoare şi aspră, să nu-ţi pară acest lucru străin şi ciudat. Căci căderea este a ta şi din pricina ta. De nu ţi-ai fi închipuit despre tine, fără folos, că ai făcut ceva nou şi de mare preţ, sau de nu te-ai fi înălţat cu cuget trufaş asupra altuia, sau de n-ai fi judecat pe cineva pentru neputinţa firii omeneşti, ţi-ai fi cunoscut

---

totalitatea virtuţilor, cu starea de deplină curăţire a omului de egoism, care este şi starea de desăvârşire a lui. Nedreptatea sau dreptatea reprezintă astfel şi o relaţie bună sau rea a omului cu Dumnezeu. Prin dreptate se respectă locul deţinut după cuviinţă de fiecare, locul egal al tuturor credincioşilor şi locul de stăpânitor al lui Dumnezeu.

[104] Dușmănia se află în trup, dar are consecințe în suflet.

[105] Cel ce foloseşte lumea pentru plăceri face ca lumea însăşi să apară ca duşman al lui Dumnezeu, ca una ce dă prilej păcatului, sau duşmăniei omului faţă de Dumnezeu. Însăşi prietenia cu această lume este neplăcută lui Dumnezeu. Păcatul, apărând ca o alianţă a omului cu lumea împotriva lui Dumnezeu, face şi lumea duşmană lui Dumnezeu. Viaţa fără de păcat în lume restabileşte şi lumea în situaţia de creaţie plăcută lui Dumnezeu.

[106] Dragostea este un lăcaş bisericesc, este o biserică, pentru că este totdeauna comuniune şi pentru că este curată, sfântă. Aflându-te în ea, te afli în comuniune curată cu Dumnezeu şi cu oamenii, scăpat de mândria care te izolează de toţi şi te rupe de Dumnezeu, făcându-te incapabil să te deschizi Lui şi acelora.

neputința ta și nu ai fi fost părăsit de judecata cea dreaptă a lui Dumnezeu. Dar a trebuit să o cunoști pe aceasta altfel, ca să înveți să nu judeci, să nu cugeți cele ce nu trebuie să le cugeți și să nu te înalți față de nimeni[107].

• Toate câte ni se întâmplă spre necinstirea noastră, fie de la oameni, fie de la draci, ni se întâmplă prin judecata cea dreaptă a lui Dumnezeu, cu bun rost (prin iconomie), spre smerirea mândriei deșarte a sufletelor noastre. Căci scopul cârmuirii lui Dumnezeu, în ce privește viața noastră, e să fim pururea smeriți și să nu cugetăm despre noi ceea ce nu trebuie să cugetăm, ci să cugetăm spre a ne înțelepți prin cumpătare; nici să nu ne închipuim lucruri mari despre noi, ci să căutăm spre El și să-I urmăm, după putință, fericita smerenie. Căci a fost blând și smerit cu inima. Așa dorește să ne facem și noi, Cel ce a răbdat pentru noi moartea nedreaptă și de ocară. Căci nimic nu iubește El așa de mult și nu este atât de folositor pentru orice virtute și în stare să ne înalțe din gunoiul patimilor, ca blândețea, smerenia și dragostea către aproapele. Dacă nu le avem pe acestea când săvârșim virtutea, deșartă e toată lucrarea noastră și toată osteneala nevoinței e nefolositoare și neprimită.

• Când sufletul se ridică deasupra asupririi stăruitoare a gândurilor pătimașe, iar văpaia care chinuiește trupul se stinge, el vede înlăuntru făcându-se coborârea Duhului Sfânt în noi și vestindu-ne iertarea păcatelor de mai înainte și dăruindu-ne nepătimirea. Dar până ce simte mirosul acelora, prin supărarea necontenită din partea lor, și până ce ard cele de sub pântece ale trupului, să știi că e departe de tine buna mireasmă a Duhului și ești înfășurat întreg în legăturile nedezlegate ale patimilor și ale simțurilor.

• Cumplită și greu de biruit e patima hulirii. Izvoarele ei sunt în cugetul trufaș al satanei; și ea supără pe toți cei ce viețuiesc după Dumnezeu în virtute, dar mai mult pe cei ce-au sporit în rugăciune și în vederea lucrurilor dumnezeiești. De aceea trebuie să-și păzească cu toată străjuirea simțurile și să fie cu sfială față de toate înfricoșătoarele taine ale lui Dumnezeu și de rânduielile și de cuvintele sfinte, și să ia aminte la apropierea acestui duh. Căci ne întinde curse când ne rugăm și cântăm și vomită uneori prin buzele noastre, când nu suntem atenți, blesteme împotriva noastră și huliri nebunești împotriva lui Dumnezeu celui Preaînalt, furișându-le între stihurile psalmilor

[107] Cine judecă pe altul, datorită unor lucruri bune săvârșite, uită de neputința sa. El nu știe că prin aceasta ușor poate deveni iarăși inapt să facă binele. El nu știe că binele adevărat constă esențial în iubire, care îl vede pe oricine în libertatea lui indefinită față de care trebuie să fie deschis. Prin judecată el se închide celuilalt, sau îl reduce la un obiect pe care-l definește și-l manipulează într-un anumit fel mărginit.

şi între cuvintele rugăciunii. Să întoarcem împotriva lui atunci cuvântul lui Hristos, când ne aduce aşa ceva pe buze, sau ne furişează în cuget, spunându-i: „Mergi înapoia mea, satano” (Matei 16, 23), tu cel plin de toată duhoarea şi osândit la focul cel veşnic; asupra capului tău să se întoarcă hulirea ta. Şi îndată să ne îndeletnicim mintea, până la robirea ei, cu un alt lucru dumnezeiesc sau omenesc, sau să o înălţăm cu lacrimi spre cer şi spre Dumnezeu; şi aşa, cu ajutorul lui Dumnezeu, ne vom izbăvi de povara hulirii.

• Nu primi gândurile bănuitoare ce ţi se seamănă pe furiş împotriva aproapelui; căci sunt mincinoase, pierzătoare şi cu totul înşelătoare. Şi să ştii că prin aceasta dracii încearcă să împingă în prăpastia pierzării sufletele celor ce-au sporit în virtuţi. Căci nu pot să trimită pe careva dintre cei ce se nevoiesc în adâncul osândei şi al păcatului cu fapta, de nu-l vor putea prinde să-l înduplece la bănuieli rele faţă de aproapele, din pricina purtărilor din afară ale lui. Aducându-l pe acesta astfel sub judecată şi în căderea păcatului, îl face să fie osândit împreună cu lumea, după cuvântul Scripturii: „Dacă ne-am judeca pe noi înşine, nu am fi judecaţi; judecaţi însă, suntem povăţuiţi de Domnul, ca să nu fim osândiţi împreună cu lumea” (1 Cor. 11, 31-32).

• Când din negrijă dăm dracilor putinţă să grăiască la urechea noastră bănuieli împotriva fraţilor, lăsând fără pază mişcările ochilor, suntem împinşi de ei să osândim uneori chiar şi pe cei desăvârşiţi în virtute. Căci dacă cel ce priveşte bucuros, cu faţa zâmbitoare şi e gata să vorbească cu oricine, îţi pare că s-ar învoi uşor cu plăcerile şi cu patimile, îl vei socoti şi pe cel ce priveşte grav şi serios plin de mândrie şi de mânie. Dar nu trebuie să luăm aminte la înfăţişările oamenilor. Căci judecata tuturor greşeşte în privinţa acestora. Fiindcă sunt multe deosebiri între firile, deprinderile şi întocmirile trupeşti ale oamenilor. Numai aceia le pot pătrunde şi judeca după cuviinţă, care au dobândit prin multă căinţă ochiul curat al sufletului şi au sălăşluit în ei lumina nemărginită a vieţii în Dumnezeu. Numai lor li s-a dat să vadă şi tainele Împărăţiei lui Dumnezeu.

• Când ne-am făcut lucrători ai faptelor păcătoase ale trupului, slujind poftei contrare firii şi mâniei sufletului, ne-am întinat trupul cu urmările ce decurg din păcate, ne-am întunecat sufletul cu fierea mâniei şi ne-am înstrăinat de Fiul lui Dumnezeu. Drept aceea trebuie să curăţăm întinăciunea care a curs din păcatul trupului prin curgerea lacrimilor fiinţei noastre, ca trupul pe care l-a spurcat plăcerea prin curgerea firească, să fie curăţat iarăşi de durerea întristării prin curgerea firească a lacrimilor; iar întunericul sufletului, cel din amărăciunea mâniei, să-l alungăm prin lumina căinţei, şi prin dulceaţa dragostei de Dumnezeu să ne unim iarăşi cu Cel de Care ne-am înstrăinat prin acelea[108].

---

[108] Păcatul face să se murdărească chiar sângele trupului nostru prin sucurile

• Două sunt în noi curgerile naturale care pornesc din însăşi fiinţa noastră: a semineţei şi a lacrimilor. Prin cea dintâi ne întindm haina sufletului, prin lacrimi o curăţăm iarăşi. De aceea e neapărat de trebuinţă să spălăm întinăciunea care vine din fiinţa noastră prin lacrimile care vin din aceeaşi fiinţă. Căci altfel este cu neputinţă să curăţăm întinăciunea care vine din fire.

• De vrei să vezi bunătăţile pe care le-a gătit Dumnezeu celor ce-L iubesc pe El, mută-te în pustiul lepădării de voia ta şi fugi de lume. Dar care este această lume? Pofta ochilor trupului, trufia gândurilor şi amăgirea celor văzute. De vei fugi de această lume, îţi va răsări ţie lumina de dimineaţă, vei vedea viaţa în Dumnezeu şi-ţi vor izvorî curând leacurile sufletului tău, adică lacrimile. Te vei schimba cu schimbarea dreptei Celui Preaînalt şi de atunci nu se va mai apropia de cortul tău biciul patimilor. Şi aşa, petrecând în mijlocul lumii şi al poporului, vei fi ca unul ce petrece în pustiu şi nu vede om. Iar de nu vei fugi aşa de lumea aceasta, nu-ţi va aduce nimic fuga de lumea văzută pentru desăvârşirea virtuţilor şi unirea cu Dumnezeu.

• A te face monah nu înseamnă a ieşi dintre oameni şi din lume, ci a te părăsi pe tine, ieşind din voile trupului şi plecând în pustiul patimilor[109]. Căci dacă s-a spus către acel mare bărbat: „Fugi de oameni şi te vei mântui” (lui Avva Arsenie), i s-a spus în acest înţeles. Căci şi după ce a fugit, el locuia între oameni şi petrecea în cetăţi şi vieţuia împreună cu ucenici. Căci, fugind cu mintea cu toată sârguinţa, nu se vătăma câtuşi de puţin de petrecerea cu oamenii. Un altul dintre cei mari striga ieşind din adunare: „Fugiţi, fraţilor!”. Dar întrebat de cine să fugă, arăta gura.

• Locuirea la un loc cu alţii este mai sigură decât singurătatea. Despre trebuinţa locuirii la un loc, e martor cuvântul sfinţit al lui Iisus şi Dumnezeu: „Unde sunt doi sau trei adunaţi în numele Meu, acolo sunt şi Eu în mijlocul lor” (Matei 18, 20). Iar despre primejdia singurătăţii, Solomon zice: „Vai celui singur, că atunci când va cădea, nu este cine să-l ridice pe el” (Eccl. 4, 10). Pe cei ce-L laudă pe Dumnezeu în iubire şi în bună înţelegere, îi laudă şi David zicând: „Fericit poporul care cunoaşte cântec de trâmbiţă” (Ps. 88, 15). Iar locuirea împreună o laudă zicând: „Iată ce bine şi ce frumos este să locuiască fraţii împreună” (Ps. 132, 1). De asemenea şi între ucenicii Domnului era un singur suflet

---

naturale exagerate ce le degajă. El e curăţat prin lacrimile de căinţă care ies tot din firea trupului nostru, dar dintr-o stare curată a lui, sau orientată spre curăţire. Sunt altele sucurile puse în mişcare de simţirea plăcerii şi altele cele puse în mişcare de simţirea durerii. Durerea este purificatoare, spre deosebire de voluptate, pentru că durerea e opusă plăcerii.

[109] Adică în golul de patimi sau în lipsa de patimi.

şi o singură inimă (Fapte 4, 32). Dar şi coborârea lui Dumnezeu la noi nu s-a făcut în pustiu, ci în cetăţi şi în mijlocul oamenilor păcătoşi. Deci e trebuincioasă buna înţelegere a unei vieţuiri la un loc şi e primejdioasă singurătatea.

• Patima slavei deşarte este o furcă cu trei coarne: al părerii de sine, al slavei deşarte şi al mândriei. E o furcă încălzită şi înroşită de draci. Dar cei ce sălăşluiesc în cortul Dumnezeului cerului o dau pe faţă şi-i rup coarnele. Ei se ridică mai presus de acestea prin smerita cugetare şi se odihnesc lângă pomul vieţii[110].

• Cel rănit în adânc de dragostea lui Dumnezeu are puterea trupului cu mult mai prejos de voinţa lui. Căci voinţa lui nu se poate sătura de ostenelile şi de sudorile nevoinţei, fiind asemenea celor foarte însetaţi, care nu-şi pot astâmpăra setea arzătoare, ci toată ziua şi toată noaptea însetează să ostenească, dar e biruit de lipsa de putere a trupului[111]. Socotesc că şi mucenicii lui Hristos, stăpâniţi de această putere (patos) mai presus de fire, n-au simţit chinurile şi nu se puteau sătura alipindu-se de ele, ci, biruindu-se pe ei înşişi prin dragostea fierbinte de Dumnezeu, se vedeau totdeauna rămaşi în urmă faţă de dorinţa arzătoare de a pătimi.

• Traiul şi viaţa de aici se face o mare a răutăţilor celui ce vieţuieşte după oameni şi e mişcat de duhul părerii de sine; ca o mare care învăluie şi înghite puterea înţelegătoare a sufletului cu talazurile sărate ale plăcerilor şi izbeşte cu valurile sălbatice ale patimilor cele trei părţi ale sufletului, înfuriate de duhurile răutăţii. Ea se înalţă ca o primejdie înspăimântătoare şi-l aruncă în cea mai mare deznădejde, când vederea lui şi cârma sufletului e sfărâmată de plăcerile trupului, iar mintea cârmace se scufundă în adâncul păcatului şi în moartea duhovnicească. Dar când el a ajuns în adâncul smereniei, marea răutăţilor îşi linişteşte valurile, dăruindu-i pacea, iar talazurile sărate ale plăcerilor îşi preschimbă valurile în ploi de lacrimi şi le preface în bucuria umilinţei luminoase.

• Cel ce a slujit până la săturare plăcerilor trupului şi faptelor lui are trebuinţă şi de săturarea cu ostenelile nevoinţei, în sudorile grelei pătimiri. În felul acesta vei alunga săturarea prin săturare, plăcerea prin durere, tihna prin

---

[110] Adică lângă Hristos; se odihnesc în iubirea nesfârşită a lui Hristos, nemaiavând unde să înainteze. Hristos e pomul vieţii, prin iubirea Sa care nu se epuizează niciodată, căci iubirea dă viaţă. A se observa şi aici darul poetic al lui Nichita.

[111] Nichita vede iubirea de Dumnezeu la baza tuturor ostenelilor nevoinţei. Iubirea e de la început ca o forţă susţinătoare în aceste nevoinţe; ea le dă putere. Nevoinţele nu sunt prin urmare un efort aspru, încruntat şi pur omenesc, ci sunt însufleţite de har şi de bucurie. Iubirea de Dumnezeu, hrănită din iubirea lui Dumnezeu faţă de noi, e o revărsare de putere, niciodată epuizată, pentru voinţa de a face tot mai mult pentru Dumnezeu şi pentru aproapele.

ostenelile trupului şi vei afla săturarea veseliei şi a bucuriei spre odihnă. Prin aceasta te vei desfăta şi de curăţia bunei miresme şi a nevinovăţiei şi te vei bucura de plăcerea de negrăit a roadelor nemuritoare ale Duhului. Căci şi în cazul petelor de pe haine obişnuim să folosim mijloace potrivite cu ele pentru curăţirea lor, când sunt stricate rău de pete[112].

• Bolile sunt folositoare celor începători în viaţa virtuoasă. Ele fac trupul neputincios, ca să-l ajute în veştejirea şi în slăbirea aprinderii aflătoare în el; iar cugetul pământesc al sufletului îl subţiază, în vreme ce-i întăresc şi îi împuternicesc curajul, de poate spune după dumnezeiescul Apostol: „Când sunt slab, atunci sunt tare" (2 Cor. 12, 10). Dar pe cât sunt de folositoare bolile acestora, pe atât de vătămătoare sunt ele celor ce-au sporit în ostenelile virtuţilor şi s-au ridicat deasupra simţurilor şi au ajuns la vederi cereşti. Căci îi întrerup de la îndeletnicirea cu cele dumnezeieşti, le îngroaşă prin dureri şi greutăţi partea înţelegătoare a sufletului, o tulbură cu norul descurajării şi usucă lacrimile umilinţei cu seceta durerilor[113]. Aceasta o ştia şi Pavel care, cultivând cu înţelepciune darul dreptei socoteli, zice: „Îmi asupresc trupul cu deprinderile durerilor şi-l cârmuiesc ca pe un rob, având grijă de el, ca nu cumva, după ce am vestit altora, să ajung eu însumi de lepădat" (1 Cor. 9, 27).

• Bolile se nasc în mulţi adeseori din pricina hrănirii fără rânduială şi mereu schimbate. Căci aceştia aici întind înfrânarea până la flămânzirea cea mai de pe urmă şi se predau unor osteneli virtuoase fără măsură şi fără dreaptă socoteală, aici trec la mâncare fără măsură şi la săturarea care e duşmanul firii. Deci e de trebuinţă înfrânarea celor începători în virtute şi celor ce şi-au dus nevoinţele până dincolo de mijloc, ajungând la treapta cea mai înaltă a vederii. Căci ea e maica sănătăţii, e prietena curăţiei şi însoţitoarea cea bună a smeritei cugetări.

• Scriptura cunoaşte şi pentru nevoinţă cinci simţuri: privegherea, cugetarea, rugăciunea, înfrânarea şi liniştirea. Cel ce şi-a unit cu acestea simţurile trupului, împreunându-şi vederea cu privegherea, auzul cu cugetarea, mirosul cu rugăciunea, gustul cu înfrânarea şi pipăitul cu liniştea, îşi curăţă repede mintea sufletului său şi, subţiind-o prin acestea, o face nepătimitoare şi străvăzătoare.

• Cei ce vieţuiesc trupeşte şi au în ei cugetul trupesc, fiind cu totul trupuri, nu pot plăcea lui Dumnezeu. Căci sunt întunecaţi în cugetări şi

---

[112] Mijloacele de curăţire trebuie să aibă o putere contrară mai tare decât petele păcatelor. Străduinţele de curăţire trebuie să fie tot pe atât de îndelungate şi de tari, pe cât sunt păcatele. Desigur, aceasta nu exclude ajutorul harului. Căci aceste străduinţe nu s-ar putea face fără har.

[113] Aşadar, nu se urmăreşte cu orice preţ aducerea trupului la neputinţă, ci mai degrabă un echilibru între vigoarea lui şi vigoarea sufletului.

nepărtaşi de razele luminii dumnezeieşti. Având norii patimilor aşezaţi ca nişte ziduri înalte în faţa razelor Duhului, ei rămân neluminaţi; iar simţirile sufletului fiindu-le tocite, nu pot căuta spre frumuseţile cunoscute cu mintea ale lui Dumnezeu şi nu pot vedea lumina adevărată a vieţii şi nu se pot ridica deasupra micimii celor văzute. Ci, căutând la cele de jos şi fiind reduşi numai la simţirea celor văzute, leagă demnitatea raţiunii de lucrurile supuse simţurilor şi omeneşti, şi toată lupta le este pentru cele văzute şi stricăcioase, războindu-se întreolaltă pentru ele. Uneori îşi pun pentru ele şi sufletele lor, lipindu-se de bani, de slavă şi de plăcerile trupului şi socotind mare pagubă nedobândirea acestora. Faţă de aceştia, cu dreptate s-a spus acel cuvânt prorocesc, ca din partea lui Dumnezeu: „Nu va rămâne Duhul Meu în oamenii aceştia, fiindcă sunt numai trupuri" (Fac. 6, 3).

• Veninul păcatului adunat în noi fiind mult, e nevoie şi de foc mult care să-l cureţe prin lacrimile pocăinţei şi prin durerile fără de voie ale căinţei şi prin cele de bunăvoie ale nevoinţei. Fiindcă de petele păcatului ne curăţăm prin osteneli de bunăvoie sau prin necazuri fără de voie. Dacă premerg cele de bunăvoie, nu vin cele fără de voie. Dar dacă nu lucrează cele de bunăvoie curăţirea părţii dinlăuntru a paharului şi a blidului, împlinesc, în chip mai aspru, cele fără de voie readucerea noastră la starea străveche. Aşa a rânduit Făcătorul.

• Dracul mult iscusit şi preaviclean al curviei se face unora cădere şi groapă de noroi, altora bici şi ciomag drept, şi iarăşi altora, cercare şi chin sufletului. Cel dintâi lucru poate fi văzut la începătorii care-şi poartă încă jugul nevoinţei cu trândăvie şi fără grijă. Cel de-al doilea, la cei ce se află în mijlocul sporirii în virtute şi se întind spre ea încă cu oarecare lenevire. Iar al treilea, la cei ce şi-au întins aripa minţii până la contemplare şi s-au săltat bine spre nepătimirea mai desăvârşită. Deci fiecăruia i s-a rânduit de Sus după folosul lui.

• După boala patimii care stăpâneşte în noi şi după putreziciunea păcatului aflătoare în noi, sunt şi încercările care vin asupra noastră. Iar paharul amărăciunii judecăţilor lui Dumnezeu ni se dă mai aspru sau mai milos. Dacă materia păcatului aflătoare în noi poate fi uşor tămăduită şi înlăturată, fiind alcătuită din gânduri iubitoare de plăcere sau de viaţă, paharul încercărilor care ni se dă de către Doctorul sufletelor noastre este amestecat cu milă, ca unora ce suntem ispitiţi de gânduri omeneşti şi suferim încă cele omeneşti. Dar dacă este o materie greu de vindecat şi zace în adânc şi lucrează putreziciunea spre moarte, fiind alcătuită din gânduri de trufie şi de mândria cea mai mare, ni se dă paharul în toată asprimea mâniei, ca boala mistuită şi subţiată în focul ispitelor ce vin una după alta să se depărteze din sufletele noastre, prin smerenia ce o aduc. Spălând astfel sărăturile gândurilor prin lacrimi, ne vom arăta curaţi, în lumina smereniei, Doctorului sufletelor noastre.

• Smerenia nu se dobândește prin încovoierea grumazului, prin râncezeala coamei sau prin haina neîngrijită, aspră și soioasă, în care mulți socotesc că stă toată virtutea; ci ea vine din inimă zdrobită și stă în duh de smerenie, după David: „Duhul umilit, inima înfrântă și smerită, Dumnezeu nu le va urgisi" (Ps. 50, 18)... Vorbirea smerită și smerenia le dobândesc nevoitorii prin toată neplăcuta pătimire și prin ostenelile din afară ale virtuții; căci ele sunt îndreptate numai spre lucrarea și spre nevoința trupească. De aceea, aflându-se sufletul în starea smereniei, când vine ispita, se tulbură.

• Roada Duhului Sfânt este dragostea, bucuria, pacea, bunătatea, îndelungă-răbdarea, credința, blândețea, înfrânarea. Iar roada duhului potrivnic este ura, întristarea lumească, nestatornicia sufletului, tulburarea inimii, răutatea, cugetul iscoditor, descurajarea, mânia, necredința, pizma, multa mâncare, beția, bârfirea, osândirea, pofta ochilor, îngâmfarea și trufia sufletului. Deci din aceste roade să-ți fie cunoscut pomul. Și în felul acesta vei cunoaște neîndoielnic al cărui duh este cel ce te întâmpină. Semnele acestora sunt vădite și de glasul Domnului: „Omul bun, zice, din vistieria bună a inimii sale scoate cele bune" (Matei 12, 35), fiindcă după cum e pomul, așa e și roada.

• Adevărul nu stă în fețe, înfățișări și cuvinte, nici nu se odihnește Dumnezeu în acestea, ci în inimi înfrânte, în duh de smerenie și în suflete luminate de cunoștința lui Dumnezeu. Căci se întâmplă să vedem uneori pe cineva acoperindu-se în afară sub cuvinte și folosindu-se de vorbe smerite față de alții, pentru a vâna lauda de la oameni, iar înlăuntru e plin de viclenie și de răutate și de ținerea de minte a răului aproapelui; precum se întâmplă uneori să vedem pe cineva luptându-se în afară pentru dreptate prin cuvinte înalte de înțelepciune, și ridicându-se împotriva minciunii sau a călcării legilor dumnezeiești, iar înlăuntru e plin de cuviință, de smerenie și de dragoste față de aproapele; ba uneori se și laudă în Domnul, după cuvântul lui Pavel: „Lăudându-mă, în Domnul mă voi lăuda, întru neputințele mele" (2 Cor. 12, 9)[114].

• Altceva sunt eu și altceva cele ce țin de mine. De asemenea, altceva sunt cele ce țin de mine și altceva cele privitoare la mine. Apoi altceva sunt cele privitoare la mine și altceva, cele din afară de mine. Eu sunt cel ce zic: sunt al lui Dumnezeu și sunt văzut ca suflet înțelegător, nemuritor și cuvântător, ca

[114] Smerenia nu trebuie să oprească pe cineva de a lupta pentru dreptatea altora cu cuvinte înțelepte și cu multă iscusință și putere, dar să nu pretindă pentru sine nimic și să nu se socotească lucru mare pentru ceea ce face, ci ca împlinind o slujire obligatorie în fața lui Dumnezeu. Cu atât mai puțin trebuie să împiedice smerenia propovăduirea cuvântului lui Dumnezeu cu putere.

unul ce am minte care naşte cuvântul şi care e nedespărţită şi de-o fiinţă cu sufletul. Cele ce ţin de mine sunt vrednicia împărătească, stăpânitoare, cuvântătoare şi libertatea voinţei. Iar cele privitoare la mine sunt toate câte le aleg prin hotărârea liberă: îndeletnicirea agricolă, comercială sau filosofică. În sfârşit cele din afară de mine sunt toate câte dau cinste şi nobleţe pământească vieţii: bogăţia, slava, cinstea, bunăstarea, mărimea slujbelor, sau cele dimpotrivă: sărăcia, lipsa de slavă, lipsa de cinste şi insuccesele.

• Când se osteneşte cineva cu fapta pentru împlinirea poruncilor, se umple deodată de o bucurie negrăită, încât încearcă o schimbare minunată şi mai presus de cuvânt şi leapădă greutatea trupului, iar de mâncare, de somn şi de celelalte trebuinţe ale firii uită cu totul. Să ştie atunci că s-a împlinit cu el voinţa lui Dumnezeu faţă de el, care produce omorârea de viaţă făcătoare în cei ce se nevoiesc şi le dăruieşte lor încă de aici starea fiinţelor fără de trup. Pricinuitoarea acestei stări fericite este smerenia; hrănitoare şi maică este sfânta umilinţă[115]; prietenă şi soră este vederea luminii dumnezeieşti; tron este nepătimirea; iar sfârşit este Dumnezeu în Sfânta Treime[116].

• Este cu neputinţă să-şi deschidă cineva izvorul lacrimilor fără o adâncă smerită cugetare. Dar nu poate avea smerită cugetare fără umilinţa venită din sălăşluirea Duhului. Căci smerita cugetare se naşte din umilinţă; şi umilinţa naşte smerita cugetare prin Sfântul Duh. Ele alcătuiesc împreună un lanţ, fiind legate împreună de un singur har şi având între ele legătura nedesfăcută a Duhului[117].

• Lumina Duhului dumnezeiesc, sălăşluită în suflet, obişnuieşte să se depărteze din pricina trândăviei, a nepurtării de grijă şi a nepăsării arătate în cuvinte şi mâncăruri[118]. Negrija la mâncăruri şi mustul hranei, ca şi neînfrânarea limbii şi nepaza ochilor obişnuiesc să alunge din suflet lumina şi să ne facă întunecaţi. Iar umplându-ne noi de întuneric,

---

[115] Umilinţa se deosebeşte de smerenie, prin simţirea micimii tale până aproape de topirea ta, până la o extremă înmuiere a fiinţei în faţa măreţiei nesfârşite a lui Dumnezeu. Ea e „o străpungere” a inimii (Fapte 2, 37) care produce lacrimi, pentru că această străpungere merge până la măduva fiinţei, făcând străveziu pe Dumnezeu prin subţirimea fiinţei noastre.

[116] Totul culminează în simţirea comuniunii de dragoste a Treimii sălăşluite în inimă. Credinciosul poate înainta la nesfârşit în trăirea comuniunii de dragoste a Treimii, făcându-şi proprie tot mai mult această dragoste.

[117] Smerita cugetare se deosebeşte de umilinţă prin faptul că ea dă o expresie articulată a simţirii de topire şi de străpungere a fiinţei noastre. De aceea una fără alta nu există, ci se pricinuiesc una pe alta, şi pe amândouă Duhul Sfânt.

[118] Sălăşluirea Duhului Sfânt împreună cu umilinţa este una cu o delicateţe extremă a sufletului, contrară grosolăniei manifestate în nepăsare, lăcomie şi trufie. În cazul din urmă sufletul se umple de fiare şi devine asemenea lor.

îndată încep să umble prin sufletul nostru toate fiarele câmpului inimii noastre şi toţi leii sau gândurile patimilor, căutând cu răcnet hrana pentru patimi şi să răpească comoara aşezată în noi de Duhul. Dar înfrânarea care ne este prietenă cu adevărat şi rugăciunea care ne face îngeri nu numai că nu lasă nimic din acestea să intre în suflet, ci păstrează şi lumina Duhului nestinsă în jurul minţii, iar inima o face liniştită şi curată şi izvor de dumnezeiască umilinţă, pe când sufletul îl lărgeşte spre dragostea lui Dumnezeu şi-l uneşte întreg cu Hristos întreg, prin bucurie şi feciorie[119].

• Frica, unindu-se cu sufletul, îl face să zămislească cuvântul (raţiunea) judecăţii prin pocăinţă[120]. Apoi durerile naşterii, cuprinzând sufletul ca nişte chinuri ale iadului, îi frâng inima prin suspine şi dureri neîncetate, făcându-l să cugete la viitoarea răsplată a păcatelor. Pe urmă, prin multe lacrimi şi dureri, sufletul, dând formă la ceea ce a zămislit în pântecele cugetului, naşte pe pământul inimii duh de mântuire. Slobozit astfel de durerile de naştere pricinuite de gândul iadului şi izbăvit de suspinele judecăţii, ia loc în el dorul şi bucuria de bunătăţile viitoare şi dobândeşte prin înfrânare neprihănirea, care îl uneşte cu Dumnezeu prin dragoste. Unit cu Dumnezeu, sufletul simte o plăcere de negrăit. Aceasta îl face să verse lacrimi de umilinţă, amestecate cu bucurie şi dulceaţă şi iese afară din simţirea lumii şi aleargă după Mire, strigând cu glasuri negrăite: „Înapoia Ta alerg, după mireasma mirului Tău, spune-mi Tu, pe Care L-a iubit inima mea, unde-Ţi paşti turma, unde dormi în amiaza vederii curate, ca să nu fiu aruncată de la turmele drepţilor. La Tine sunt luminile tainelor mari" (Cânt. 1, 2, 6). Şi ducându-l Mirele în cămara vistieriilor Lui ascunse, îl face văzător plin de înţelepciune al raţiunilor zidirii.

• Bine este a muri lumii şi a vieţui lui Hristos. Căci altfel nu poate cineva să se nască de Sus, după cuvântul Domnului. Iar dacă nu se naşte de Sus, nu poate nici intra în Împărăţia cerurilor (Ioan 3, 5). Această naştere însă vine din ascultarea de părinţii duhovniceşti. Căci de nu vom da întâi chip în noi semînţei cuvântului prin învăţătura părinţilor şi nu ne vom face fii ai lui Dumnezeu prin ei, nu vom putea să ne naştem de Sus. Aşa s-au născut cei doisprezece din Hristos cel Unul, iar cei şaptezeci s-au născut din cei doisprezece şi s-au făcut fii ai lui Dumnezeu şi Tatălui, după cuvântul Domnului: „Voi sunteţi fiii Tatălui Meu Celui din ceruri" (Matei 5, 45). De aceea şi Pavel zice către noi: „Măcar că aveţi mulţi învăţători, dar nu mulţi

---

[119] Fecioria e dăruirea deplină a sufletului lui Dumnezeu întru totală curăţie, delicateţe şi nesfârşită sete de iubire. Acest suflet se lărgeşte continuu, ca să cuprindă cât mai mult din dragostea nesfârşită a lui Dumnezeu.

[120] În greceşte temerea (φόβος) e la masculin, iar sufletul (ψυχή) e la feminin. Aceasta dă putinţă autorului să vorbească de o unire între temere şi suflet, din care sufletul naşte cuvântul (sau raţiunea) despre Dumnezeu.

părinţi. Eu v-am născut pe voi, fiţi următorii mei" (1 Cor. 4, 15-16).

A nu asculta de părintele duhovnicesc după pilda Fiului, Care s-a făcut ascultător Tatălui până la moarte şi cruce (Filip. 2, 8), înseamnă a nu te naşte de Sus[121]. Iar cel ce nu s-a făcut fiu iubit al unui părinte bun, cum va fi părinte, dacă nu s-a născut prin cuvânt şi Duh de Sus? Cum va fi şi el părinte bun al unor fii buni şi cum va naşte copii buni, după chipul bunătăţii părintelui lor? Iar dacă nu e aşa, fără îndoială cum e pomul, aşa va fi şi roada.

- Lipsa evlaviei este puiul atotrău al iubirii celei rele de argint al pizmei. Iar dacă ea e rea, cu atât mai mult cea care-l naşte. Căci ea face pe fiii oamenilor să preţuiască mai mult dragostea aurului decât dragostea lui Hristos şi înfăţişează pe Făcătorul materiei mai mic decât materia. Căci îi îndeamnă să slujească mai mult materiei decât lui Dumnezeu pe cei ce aduc închinare făpturii în locul Făcătorului şi schimbă adevărul lui Dumnezeu în minciună. Iar dacă această boală e un rău aşa de mare, încât primeşte ca un al doilea nume pe cel de slujire la idoli, nu întrece orice răutate sufletul care boleşte de bunăvoie de aceasta?
- De iubeşti să fii prietenul lui Hristos, să urăşti aurul şi împătimirea lacomă de el, ca pe una ce întoarce cugetul spre el şi-l răpeşte de la preadulcea iubire a lui Iisus, care socotesc că nu se arată în chipul cuvântului, ci în chipul împlinirii poruncilor Lui cu fapta[122]. Iar dacă pofteşti, vai, aur, vei socoti că, îngropându-l pe care-l ai, câştigi, dacă dragostea de el o socoteşti câştig şi nu paguba cea mai de pe urmă, odată ce-l pui mai presus de dragostea lui Hristos. Iubind aurul, te vei păgubi de Hristos şi-L vei pierde pe El şi pe Dumnezeu, Care este bunul de căpetenie şi fără de Care nu este viaţă de mântuire oamenilor.
- Dacă iubeşti aurul, nu iubeşti pe Hristos. Iar dacă nu iubeşti pe Hristos şi iubeşti aurul, ia seama cui te face asemenea acest tiran! Aceluia care era ucenic, dar fără credinţă, care era prieten, dar s-a arătat vânzător şi şi-a bătut joc de Stăpânul tuturor şi a căzut ca un nevrednic din credinţa şi din dragostea faţă de El şi s-a rostogolit în adâncul deznădejdii. Teme-te de pilda aceluia şi ascultă de mine şi fugi de aur şi de dragostea lui, ca să poţi câştiga pe Hristos, dacă te iubeşti pe tine. Căci ştii locul unde a ajuns cel ce a căzut.
- Cel ce se nevoieşte trebuie să-şi cunoască mişcările şi preocupările

---

[121] Aici se dă un alt sens naşterii de Sus decât naşterii prin botez. Naşterea de sus prin botez trebuie actualizată prin relaţia voluntară de fiu faţă de Tatăl ceresc. Dar această relaţie trebuie cunoscută şi trăită prin relaţii asemănătoare faţă de un părinte duhovnicesc. Cine nu înfăptuieşte în sine o stare filială faţă de un om duhovnicesc nu o poate realiza nici faţă de Tatăl ceresc.

[122] Iubirea adevărată de Iisus nu se arată în simple cuvinte de iubire către El sau despre El, ci în împlinirea cu fapta a poruncilor Lui. Căci aceasta imprimă în fiinţa noastră însăşi iubirea faţă de Iisus.

sufletului chiar şi din visele lui şi să aibă grijă de starea lui. Căci după preocuparea omului dinlăuntru şi după grijile lui sunt şi mişcările trupului, şi nălucirile minţii. Dacă cineva are sufletul iubitor de cele materiale şi de plăceri, îşi năluceşte câştiguri de lucruri şi de bani sau chipuri de femei şi împreunări pătimaşe, din care vine îmbrăcămintea pătată şi întinăciunea trupului. Iar dacă are sufletul lacom şi iubitor de argint, vede totdeauna aur şi pe acesta îl doreşte, se lăcomeşte după dobânzi şi le aşază în vistierii şi e osândit ca un om fără milă. Dacă are un suflet înclinat spre mânie şi duşmănie, este urmărit de fiare şi de şerpi veninoşi şi e năpădit de temeri şi de spaime. Iar dacă îşi are sufletul îngâmfat de slavă deşartă, îşi năluceşte laude şi primiri din partea mulţumii, scaune de stăpânire şi de conducere şi le socoteşte, chiar când e treaz, pe cele ce încă nu le are ca şi când le are sau le va avea cu siguranţă. Dacă e cu sufletul plin de mândrie şi de trufie, se vede pe sine purtat în trăsuri strălucitoare şi uneori zburând în văzduh şi pe toţi îi vede tremurând de covârşirea puterii lui. La fel şi omul iubitor de Dumnezeu, fiind sârguincios întru lucrarea virtuţii şi drept în nevoinţele pentru evlavie şi cu sufletul curat şi pofta celor materiale, vede în vise sfârşiturile lucrurilor viitoare şi descoperiri de vedenii înfricoşătoare. Rugându-se pururea, el se ţine în stare de umilinţă şi de pace cu sufletul şi cu trupul şi, când se trezeşte, vede pe obrajii săi lacrimi, iar pe buzele lui are cuvinte către Dumnezeu.

- Dintre cele ce ni se nălucesc în somn, unele sunt simple vise, altele vederi, iar altele descoperiri. Visurile sunt toate cele care nu rămân neschimbate în închipuirea minţii, ci se amestecă, se alungă şi se schimbă des dintr-unul într-altul. Din ele nu vine niciun folos pentru cei ce şi le nălucesc, şi după trezire se destramă. Pe acestea trebuie să le dispreţuiască cei ce se nevoiesc. Vederile sunt cele care rămân neschimbate şi nu se prefac dintr-un într-alta, ci rămân întipărite în minte şi neuitate timp îndelungat; de asemenea, cele care arată sfârşituri ale lucrurilor viitoare şi aduc sufletului folos prin umilinţă şi din vedenii înfricoşătoare, făcând pe cel ce le are să-şi adune mintea şi să tremure de vederea înfricoşătoare şi neschimbată a celor ce i se arată. La acestea trebuie să fie cu luare-aminte cei ce se nevoiesc. Iar descoperirile sunt vederile sufletului curat şi luminat, în afară de toată simţirea, care au ca cuprins lucruri şi înţelesuri dumnezeieşti minunate, desluşirea unor taine ascunse ale lui Dumnezeu şi dezlegarea unor mari întrebări ce ni se pun, precum şi schimbarea obştească a unor lucruri lumeşti şi omeneşti.

Dintre cele ce ni se nălucesc în somn, unele sunt simple vise, altele vederi, iar altele descoperiri. Visurile sunt toate cele care nu rămân neschimbate în închipuirea minţii, ci se amestecă, se alungă şi se schimbă des dintr-unul într-altul. Din ele nu vine niciun folos pentru cei ce şi le nălucesc, şi după trezire se destramă. Pe acestea trebuie să le dispreţuiască cei ce se nevoiesc. Vederile sunt cele care rămân neschimbate şi nu se prefac dintr-un într-alta, ci rămân

întipărite în minte şi neuitate timp îndelungat; de asemenea, cele care arată sfârşituri ale lucrurilor viitoare şi aduc sufletului folos prin umilinţă şi din vedenii înfricoşătoare, făcând pe cel ce le are să-şi adune mintea şi să tremure de vederea înfricoşătoare şi neschimbată a celor ce i se arată. La acestea trebuie să fie cu luare-aminte cei ce se nevoiesc. Iar descoperirile sunt vederile sufletului curat şi luminat, în afară de toată simţirea, care au ca cuprins lucruri şi înţelesuri dumnezeieşti minunate, deslușirea unor taine ascunse ale lui Dumnezeu şi dezlegarea unor mari întrebări ce ni se pun, precum şi schimbarea obştească a unor lucruri lumeşti şi omeneşti.

- Liniştea (isihia) este starea netulburată a minţii, seninătatea sufletului liber şi bucurat, temelia netulburată şi neînvolburată a inimii în Dumnezeu, vederea luminii, cunoştinţa tainelor lui Dumnezeu, cuvânt de înţelepciune din cuget curat, adâncul înţelesurilor lui Dumnezeu, răpirea minţii, vorbirea cu Dumnezeu, ochiul neadormit, rugăciunea minţii, odihna neostenită în osteneli mari[123] şi, în sfârşit, unirea şi legătura cu Dumnezeu.

- Dorinţele şi imboldurile trupeşti le opreşte înfrânarea, şi aprinderile inimii le răceşte citirea dumnezeieştilor Scripturi, le smereşte rugăciunea neîncetată şi le potoleşte, ca un untdelemn, umilinţa.

- E bună şi cantitatea în cântarea rugăciunilor, atunci când e stăpânită de stăruinţă şi luare-aminte. Dar ceea ce dă viaţă sufletului este calitatea; aceasta pricinuieşte şi roada. Iar calitatea cântării şi rugăciunii stă în a se ruga cineva cu duhul şi cu mintea. Şi se roagă cineva cu mintea când, rugându-se şi cântând, priveşte la înţelesul ce se află în dumnezeiasca Scriptură şi primeşte prin aceasta urcuşuri de înţelesuri în inima sa, prin cugetări vrednice de Dumnezeu.

- Rugându-te şi cântând psalmi Domnului, ia aminte la viclenie. Căci dracii sau ne înşală, furişându-ne în simţirea sufletului să spunem unele în locul altora, abătând stihurile psalmilor spre hulire, ca să zicem cu gura cele ce nu se cuvin; sau, făcând noi începutul psalmilor, pun sfârşit cuvântului nostru, risipindu-le pe celelalte din minte; sau ne întorc mereu la acelaşi stih, nelăsându-ne, din pricina uitării, să găsim stihul următor al psalmului; sau, aflându-ne la mijlocul psalmului, iau deodată din mintea noastră toată amintirea stihurilor rostite, încât nici nu ne mai aducem aminte ce stihuri am avut în gură şi nu mai putem să le aflăm şi să le aducem iarăşi pe limbă. Iar aceasta o fac ca să ne arunce în negrijă şi în trândăvie şi ca să zădărnicească

[123] O stare paradoxală: odihna sufletului în Dumnezeu este în acelaşi timp o necontenită lărgire pentru a cuprinde nesfârşitul vieţii şi iubirii Lui. E o nesăturare a dorinţei de înţelegere şi de cuprindere a acestei vieţi. Dar e odihnă, pentru că sufletul nu mai vrea să plece din Dumnezeu, nu mai găseşte ceva mai bun afară de el.

roadele rugăciunii noastre, punându-ne în minte că s-a făcut târziu. Tu însă stăruie cu putere și urmărește psalmul cu și mai multă liniște, ca să culegi folosul rugăciunii din stihuri, prin vedere (contemplare), și să te îmbogățești cu luminarea Duhului, care se iveşte în sufletele celor ce se roagă.

• De cânți rugăciune lui Dumnezeu și un frate stă la ușa chiliei tale și bate, să nu pui mai presus fapta rugăciunii decât fapta dragostei și să treci cu vederea pe fratele tău. Căci acest lucru nu e plăcut lui Dumnezeu. El vrea untdelemnul iubirii, și nu jertfa rugăciunii. Lăsând deci darul rugăciunii, dă cuvânt de iubire fratelui, slujindu-l pe el. Apoi, întorcându-te, adu darul tău Tatălui duhurilor, cu lacrimi și cu inimă zdrobită, și duh drept se va înnoi în cele dinlăuntru ale tale.

• Taina rugăciunii nu se săvârșește în vreme și în loc hotărât. Căci de hotărăști cele ale rugăciunii în ceasuri și timpuri și locuri, timpul rămas în afară își varsă veninul în alte lucruri ale deșertăciunii[124]. Rugăciunea înseamnă mișcarea necontenită a minții în jurul lui Dumnezeu; fapta ei stă în învârtirea sufletului în jurul lucrărilor dumnezeiești; iar sfârșitul ei e lipirea cugetării de Dumnezeu și înălțarea la un singur duh cu El, după regula și cuvântul Apostolului.

• Postul cu dreaptă socoteală, având ca însoțitoare privegherea împreunată cu cugetarea și cu rugăciunea, face pe cel ce se nevoiește cu el să ajungă repede la hotarul nepătimirii, când acesta își are sufletul inundat de lacrimi pentru prisosința smereniei și când arde de dragostea lui Dumnezeu. Pe cel ajuns aici, postul îl duce la pacea duhului care este mai presus de orice minte slobodă și-l unește prin dragoste cu Dumnezeu.

• Cel ce s-a predat pe sine de bunăvoie ostenelilor pentru virtute și străbate cu căldură calea nevoinței se învrednicește de mari daruri de la Dumnezeu. De aceea, înaintând spre mijloc, ajunge la descoperiri și vederi dumnezeiești. Și se face întreg cu atât mai luminat și mai înțelept, cu cât își întinde mai mult osteneala nevoințelor. Dar cu cât urcă spre înălțimea vederii, cu atât stârnește mai mult și pizma cea mare a dracilor pierzători împotriva sa. Căci nu rabdă aceștia să vadă om strămutat în fire de înger. Din pricina aceasta întind împotriva lui, când acesta nu bagă de seamă, săgeata ascuțită a părerii de sine. Dacă va descoperi viclenia și va fugi în cetatea smereniei, disprețuindu-se pe sine, va scăpa de pierzania mândriei și va intra la limanurile mântuirii. De nu se va întâmpla așa, ci va fi părăsit de Sus, va fi dat duhurilor

[124] Timpul este prilejul unui dialog necontenit cu Dumnezeu. Altfel nu înaintăm prin el spre Dumnezeu, nu e legat de veșnicie, ci devine fără rost. Desigur că dialogul acesta, fiind un dialog al iubirii, toată fapta de iubire dă timpului un rost, îl scapă de deșertăciune. Altfel timpul rămâne deșert și-și varsă veninul deșertăciunii în toate preocupările noastre.

care-l cer spre pedepsirea fără de voie, fiindcă nu s-a lăsat cercat de cea de bunăvoie. Iar aceste duhuri sunt iubitoare de plăcere, iubitoare de trup, viclene şi pline de mânie. Ele îl umilesc cumplit prin necazurile pe care le aduc, până ce-şi va cunoaşte neputinţa sa, şi plângând va scăpa de încercări şi va zice şi el cu David: „Bine este că m-ai smerit pe mine, ca să văd dreptăţile Tale" (Ps. 118, 71).

• Dumnezeu nu vrea ca noi să fim pururea înjosiţi de patimi, ci, urmăriţi de ele ca nişte iepuri, să-L socotim numai pe El stâncă de scăpare. Căci altfel n-ar fi zis: „Eu am zis: dumnezei sunteţi şi toţi fii ai Celui preaînalt" (Ps. 81, 6). El mai vrea să fim şi ca nişte cerbi care aleargă pe munţii înalţi ai poruncilor Sale şi însetează după apele de viaţă făcătoare ale Duhului. În felul acesta, precum aceia, mâncând prin fire şerpii, prefac în chip ciudat prin căldura din multa alergare firea veninoasă a lor în colţ de iarbă, fără să se vatăme, aşa şi noi, primind în pântecele cugetării orice gând pătimaş, să-l prefacem, prin alergarea însetată pe calea poruncilor lui Dumnezeu şi cu puterea Duhului şi prin predarea noastră lui Dumnezeu, în faptă bine mirositoare şi mântuitoare a virtuţii, ca să ne arătăm ca unii ce ne robim tot cugetul, prin faptă, ascultării lui Hristos. Căci lumea de Sus are trebuinţă, pentru a se umple, nu de oameni pământeşti şi nedesăvârşiţi, ci de cei duhovniceşti şi desăvârşiţi, care aleargă spre bărbatul desăvârşit al plinătăţii lui Hristos.

• Altfel citesc Scripturile cei începători în viaţa de evlavie, altfel cei ce au înaintat până la mijloc şi altfel cei ce au alergat până la desăvârşire. Celor dintâi citirea le este pâinea de la masa lui Dumnezeu, care susţine inimile lor în sfinţitele nevoinţe ale virtuţii şi le dă vigoarea tăriei pentru lupta cu duhurile care pricinuiesc patimile, şi-i face luptători viteji împotriva dracilor, ca să poată zice: „Gătit-ai înaintea mea masă împotriva celor ce mă necăjesc pe mine" (Ps. 22, 5). Celor de-al doilea, le este vin din potirul dumnezeiesc, înveselind inimile lor şi scoţându-i din ei înşişi prin puterea înţelesurilor şi ridicându-le mintea de la litera care-i omoară, ca să cerceteze adâncurile duhului ei şi să le fie întreagă născătoare şi descoperitoare de înţelesuri, încât să poată spune şi aceştia, cu drept cuvânt: „Paharul Tău mă îmbată cu tăria lui" (Ps. 22, 5). Iar celor din urmă, le este untdelemn al Duhului dumnezeiesc, înfrăgezindu-le sufletul, îmblânzindu-l şi smerindu-l prin covârşirea iluminărilor dumnezeieşti şi ridicându-l mai presus de slăbiciunea trupului, ca să poată striga şi ei, bucurându-se: „Vărsat-ai untdelemn peste capul meu şi mila Ta mă va urma în toate zilele vieţii mele" (Ps. 22, 5, 6)

• Dumnezeu este minte nepătimitoare, mai presus de toată mintea şi de toată nepătimirea; lumină şi izvor al luminii celei bune; înţelepciune, Cuvânt şi cunoştinţă şi dătător de înţelepciune, de cuvânt şi de cunoştinţă. Drept aceea, în cei cărora li s-au dat acestea, pe temeiul curăţiei, şi în care sunt văzute îmbelşugat, se păzeşte neştirbit şi chipul Lui. De aceea, aceştia sunt fiii lui

Dumnezeu, călăuziţi de Duhul Sfânt, după cum s-a spus: „Câţi sunt călăuziţi de Duhul Sfânt, aceia sunt ai lui Dumnezeu” (Rom. 8, 14).

• Sufletul raţional se împarte, cum s-a spus, în trei, dar se vede în două. Căci o latură a lui e raţională, iar alta pătimitoare. Latura raţională a lui, fiind după chipul Ziditorului, nu poate fi ţinută, văzută şi hotărnicită de simţuri, fiind în afara şi înlăuntrul lor. Prin ea sufletul este în comunicare cu puterile înţelegătoare şi dumnezeieşti şi tinde prin fire spre Dumnezeu, ca spre modelul său prin sfinţita cunoştinţă a lucrurilor şi se ridică la împărtăşirea de firea dumnezeiască. Iar latura pătimitoare a sufletului se amestecă cu simţurile, fiind supusă patimilor şi plăcerilor. Prin ea este în comuniune cu firea supusă simţurilor, care se hrăneşte şi creşte, se împărtăşeşte de aer, de răceală, de căldură şi de mâncare spre dăinuire, viaţă, creştere şi sănătate. De aceea, schimbându-se împreună cu acestea, e cucerită uneori de pofte neraţionale, abătându-se de la mişcarea cea după fire, alteori se înfurie şi e dusă de mânia neraţională, care-l face pe om să nu mănânce, să nu bea, să se supere şi iarăşi să se bucure, îndulcindu-se de desfătări şi întristându-se de necazuri. Pe drept cuvânt, latura aceasta a sufletului se numeşte pătimitoare, fiind pusă la încercare de patimi. Deci „când muritorul acesta va fi înghiţit de viaţa” (1 Cor. 15, 54) Cuvântului[125], biruind cel mai bun, atunci şi viaţa lui Iisus se va arăta în trupul nostru muritor, aşezând în noi moartea de viaţă făcătoare a nepătimirii şi dăruindu-ne nestricăciunea nemuririi întru dorirea Duhului.

• Mintea noastră, fiind chip al lui Dumnezeu, are ce-i al său întru sine când rămâne întru ale sale şi nu se mişcă departe de vrednicia şi de firea sa. De aceea iubeşte să petreacă în cele din jurul lui Dumnezeu şi caută să se unească cu El, de la Care-şi are începutul şi prin Care se mişcă şi spre Care aleargă, prin însuşirile fireşti, şi doreşte să-I urmeze în simplitate şi iubirea de oameni. Din aceeaşi pricină, născând şi ea cuvântul, rezideşte ca alte ceruri sufletele oamenilor de acelaşi neam cu sine şi le face tari prin răbdare şi prin virtuţile cu fapta. De asemenea le face vii prin duhul gurii sale, dându-le putere împotriva patimilor stricăcioase. Şi aşa se vădeşte şi ea ziditoare a lumii înţelegătoare, imitând pe Dumnezeu, Ziditorul lumii mari[126]. De aceea aude limpede de Sus:

---

[125] Va birui partea raţională din noi, îmbibată de Raţiunea personală dumnezeiască. Va birui nepătimirea nesupusă stricăciunii.

[126] Omul este un creator în ordinea cunoscută prin gândire, dar nu mai puţin reală decât cea cunoscută cu simţurile. El este creator prin cuvânt ca expresie a iubirii sale. El recreează sufletele semenilor săi, le insuflă viaţă, le dă putere să se reţină de la rău, adică de la înaintarea spre nimic, să se dezvolte în bine sau în existenţă. Dar aceasta o poate face numai în conlucrare cu Duhul dumnezeiesc şi conducând sufletele spre Dumnezeu, izvorul vieţii.

„Cel ce face vrednic din nevrednic este ca gura Mea” (Ier. 15, 19)[127].

• Cel ce stăruie în mişcările cele după fire ale minţii şi în vrednicia cuvântului se păzeşte curat de cele materiale şi se împodobeşte cu blândeţe, smerită cugetare, dragoste şi milă şi se umple de strălucirea iluminărilor Duhului Sfânt. Iar căutând la vederile înalte, ajunge la cunoştinţa tainelor ascunse ale lui Dumnezeu şi prin cuvânt de înţelepciune le împărtăşeşte cu bunătate celor ce pot să audă. În felul acesta nu numai că-şi înmulţeşte talantul său, ci împărtăşeşte şi celor apropiaţi bucuria de el.

• Trupul pofteşte împotriva duhului şi duhul împotriva trupului. Este o luptă surdă între amândouă, fiecare voind să biruiască pe cealaltă şi să atragă stăpânirea la sine. Aceasta se numeşte dezbinare, răzvrătire, pornire, împerechere şi lupta celor două părţi din noi. Prin ea se împarte sufletul, când mintea se apleacă spre vreun lucru al patimii omeneşti.

• Cumplit lucru este neştiinţa şi dincolo de toate cele cumplite, fiind un întuneric de să-l pipăi cu mâna. Ea face sufletele, în care intră, întunecate; ea dezbină puterea lui cugetătoare în multe şi desparte sufletul din unirea cu Dumnezeu. Tot ce adună ea este lipsit de raţiune. Căci ne face în întregime neraţionali şi nesimţitori, precum neştiinţa îngroşată se face sufletului, covârşit de ea, adânc prăpăstios de iad, în care e adunată toată osânda, durerea, întristarea şi suspinul. Dimpotrivă, cunoştinţa dumnezeiască îi este bucurie şi revărsare nesfârşită de lumină, făcând sufletele, în care se sălăşluieşte prin curăţie, luminoase într-un chip dumnezeiesc. Ea le umple de pace, de linişte, de bucurie, de înţelepciune negrăită şi de dragoste desăvârşită.

• Ce este mai înalt în noi care ne sârguim, întreabă Scriptura, ceea ce se vede sau ceea ce se poate cunoaşte cu mintea? Dacă ceea ce se vede, nimic altceva nu trebuie să alegem şi să iubim afară de cele stricăcioase, şi nu este mai mare sufletul decât trupul. Iar dacă Dumnezeu este Duh ce poate fi cunoscut cu mintea şi cei ce se închină Lui se cade să se închine în Duh şi în adevăr (Ioan 4, 24), e de prisos nevoinţa trupească, când s-a întărit în noi lucrarea înţelegătoare a sufletului. Căci aceasta uşurează povara trupului şi-l face întreg duhovnicesc, în unirea cu ceea ce e mai înalt.

• Trei sunt treptele celor ce înaintează în suişul desăvârşirii: cea

---

[127] Duhul legat de cuvântul omului, adresat semenilor săi, îi face de fapt vii pe aceştia. Iar viaţa aceasta e tărie împotriva patimilor egoiste, împotriva robiei şi slăbiciunii lor şi e relaţie cu Persoana lui Hristos şi a semenilor, relaţie întru care este viaţă. E o căldură care ne este comunicată prin cuvântul de atenţie şi de îmbărbătare al semenilor noştri. Chiar în acest cuvânt se activează comuniunea lor cu noi şi iradierea vieţii lor în noi, care, când este puternică, este din puterea Duhului.

curăţitoare, cea luminătoare şi cea tainică sau desăvârşitoare[128]. Cea dintâi este a începătorilor; a doua, a celor de la mijloc; şi a treia, a celor desăvârşiţi. Prin acestea trei, înălţându-se după rânduială, cel ce se sârguieşte creşte spre vârsta lui Hristos şi ajunge „bărbat desăvârşit, la măsura vârstei plinătăţii lui Hristos" (Efes. 4, 13).

Treapta curăţitoare este a celor ce au început sfinţitele nevoinţe. Propriu ei este lepădarea chipului omului pământesc, izbăvirea de toată întinăciunea păcatului şi îmbrăcarea omului nou, înnoit prin Sfântul Duh. Lucrul ei este dezlipirea de cele materiale, subţierea trupului, fuga de toată pricina care aţâţă cugetarea spre patimă, grija la cele ce trebuie făcute; pe lângă acestea, spălarea sărăturii păcatului prin lacrimi, potrivirea purtărilor cu bunătatea Duhului şi curăţirea părţii dinlăuntru a paharului sau a minţii de toată întinăciunea trupului şi a duhului prin umilinţă, ca aşa să se verse în el vinul cuvântului care veseleşte inima omului (Ps. 103, 15) ce s-a curăţat şi să se ofere Împăratului duhurilor spre gustare. Iar sfârşitul ei este arderea prin fapte în focul nevoinţei şi în ostenelile luptelor şi lepădarea a tot veninul păcatului, ascuţirea cea bună a sufletului şi spălarea lui în apa lacrimilor şi prefacerea lui în sabie tăioasă şi puternică împotriva patimilor şi a dracilor. Cel ce a ajuns aici prin multe lupte ale nevoinţei a stins puterea focului dinlăuntrul lui, a rupt gurile leilor, adică ale patimilor sălbatice, s-a întărit cu Duhul, ridicându-se din neputinţa sa, s-a făcut puternic şi, ca un biruitor, a dobândit cununa răbdării, înfrângând pe ispititorul.

- Treapta luminătoare este a acelora ce au înaintat de la luptele sfinţite la cea dintâi nepătimire. Propriu ei este cunoştinţa lucrurilor, vederea sau contemplarea raţiunilor zidirii şi împărtăşirea de Sfântul Duh. Lucrul ei este curăţirea minţii, produsă prin focul dumnezeiesc, dezvăluirea înţelegătoare a ochilor inimii şi naşterea Cuvântului cu înaltele înţelesuri ale cunoştinţei[129]. Iar sfârşitul ei este cuvântul înţelepciunii care lămureşte firile lucrurilor, cunoştinţa lucrurilor omeneşti şi dumnezeieşti şi descoperirea tainelor Împărăţiei cerurilor. Cel ce a ajuns aici prin lucrarea înţelegătoare a minţii e luat în căruţa de foc a pătrimii virtuţilor[130] şi, ca un alt Tesvitean, e ridicat încă

[128] Acestea sunt şi cele trei trepte prin care trec neîncetat Puterile îngereşti, revenind la ele la niveluri tot mai înalte, după Dionisie Areopagitul.

[129] În sufletul în care se naşte Cuvântul sau Raţiunea dumnezeiască se nasc şi toate înţelesurile sau raţiunile care-l au pe El ca izvor, mai bine zis se imprimă în fiinţa lui ca puteri care-l mână la împlinirea lor.

[130] Cele patru virtuţi sunt: înţelepciunea, cumpătarea, dreptatea, bărbăţia. Se arată caracterul dinamic, înfocat, al acestor virtuţi. Ele sunt forţa prin care sufletul urcă continuu spre Dumnezeu, nesocotindu-se niciodată ajuns la capăt. Ele reprezintă mişcarea firească a celui ce se nevoieşte în iubirea tot mai înaintată faţă de persoana infinit iubitoare a lui Dumnezeu şi faţă de persoanele semenilor. Dar prin aceasta ele

din timpul vieţii în văzduhul ce poate fi cunoscut cu mintea şi străbate cerurile, înălţându-se mai presus de puţinătatea trupului.

• Treapta tainică sau desăvârşitoare este a acelora ce au străbătut toate şi au ajuns la măsura vârstei lui Hristos. Propriu lor este să taie văzduhul, să se ridice deasupra tuturor, să ajungă între cetele de Sus ale cerurilor, să se apropie de Lumina primă şi să cerceteze adâncurile lui Dumnezeu prin Duhul. Lucrul lor este să umple mintea care vede acestea cu raţiunile providenţei, ale dreptăţii şi adevărului, ale tainelor şi pildelor sfârşitului şi ale înţelesurilor cuvintelor umbrite ale dumnezeieştei Scripturi. Iar sfârşitul acestei trepte este să înveţe pe cel ce s-a desăvârşit astfel tainele cele ascunse ale lui Dumnezeu, ca să se umple el însuşi de înţelepciunea de negrăit prin împreuna-petrecere cu Duhul şi să se arate înţelept cuvântător de Dumnezeu (teolog) în mijlocul marii Biserici a lui Dumnezeu, luminând pe oameni cu cuvântul cunoştinţei de Dumnezeu. Cel ce a ajuns aici, prin cea mai adâncă smerită cugetare şi umilinţă, a fost ridicat în al treilea cer al cunoştinţei de Dumnezeu (al teologiei), ca un alt Pavel *(2* Cor. 12, 4), şi a auzit cuvinte de negrăit, pe care nu le poate auzi un om ce se află sub simţire, şi a gustat din bunătăţile tainice pe care ochiul nu le-a văzut şi urechea nu le-a auzit (1 Cor. 2, 9). Acesta s-a făcut slujitor al tainelor lui Dumnezeu (1 Cor. 4, 1), ajungând gura Lui[131] şi slujindu-le pe acestea oamenilor prin cuvânt şi odihnindu-se în Dumnezeu cu odihna cea fericită, ca un desăvârşit în Dumnezeu cel desăvârşit. El s-a unit împreună cu cunoscătorii de Dumnezeu (teologii) cu puterile cele mai de sus ale heruvimilor şi serafimilor, cărora le este propriu cuvântul înţelepciunii şi al cunoştinţei.

• Viaţa oamenilor se împarte în două şi are trei feluri de sfârşituri. Una este în societate şi în lume. Alta este în afară de societate şi mai presus de lume. Cea din societate se deosebeşte în cumpătată şi nesăturată. Cea în afară de societate se deosebeşte în înţelepciunea lucrătoare, în ştiinţa firii şi în lucrarea mai presus de fire[132]. Cea din societate sau se însoţeşte cu dreptatea, dacă se mişcă după fire, sau se însoţeşte cu nedreptatea şi duce la nedreptate, rătăcindu-se de la mişcarea potrivită cu firea. Iar cealaltă, dacă-şi urmăreşte

---

înseamnă şi o desăvârşire continuă a lui.

[131] Dumnezeu Însuşi grăieşte oamenilor în omul înduhovnicit. Dumnezeu îi trezeşte prin cuvintele acestuia. Din El pornesc în omul înduhovnicit şi din acesta în ceilalţi cuvintele Lui. Omul înduhovnicit se face gura lui Dumnezeu. Omul experiază în aceasta pe Dumnezeu ca Persoană supremă Care apelează la responsabilitatea lui şi îl revendică. El e persoană, Dumnezeu e persoană. Şi între ele e legătura prin cuvânt şi prin puterea cuvântului, care e puterea Persoanei. Făcându-se gura lui Dumnezeu, omul se experiază în acelaşi timp ca răspunzător faţă de Dumnezeu nu numai pentru sine, ci şi pentru ceilalţi oameni.

[132] În filosofia făptuitoare, în cunoştinţa raţiunilor firii şi în cunoştinţa tainică de Dumnezeu. Acestea sunt cele trei trepte ale urcuşului duhovnicesc.

scopul, mișcându-se după rânduială, sfârșește la firea nemărginită, desăvârșindu-se mai presus de fire. Iar dacă, umblând după slavă, se abate de la scop, sfârșește în minte neînțeleaptă și cel ce face astfel va fi lepădat, ca un nedesăvârșit, de Cel desăvârșit.

• **Pătrimea virtuților e însoțită** de optimea unor virtuți naturale și generale. Căci din fiecare din acestea răsar, pe amândouă părțile, două virtuți, încât fiecare se face o treime. Din înțelepciune se naște cunoștința și vederea înțeleaptă; din dreptate, puterea de a deosebi și socotința milostivă; din bărbăție, răbdarea și stăruința statornică; din cumpătare, curăția și fecioria. Deasupra acestei douăsprezecimi treimice, șade cu înțelepciune în scaunul minții Dumnezeu, ca adevărat Creator și învățător al celor tainice, trimițând cuvântul spre lumea virtuților[133]. Acesta, luând din începuturile nedezvoltate ale virtuților esența din cele două părți, zidește în suflet lumea duhovnicească a evlaviei. Ca cer, El întinde în suflete înțelepciunea înstelată, întreagă, spre o viață atotluminoasă, în care face să lumineze, ca doi mari luminători, cunoștința dumnezeiască și vederea firii (contemplația naturală)[134]. Ca pământ, întemeiază în suflet dreptatea, ca izvor nesecat de hrană. Ca văzduh, întinde cumpătarea spre reîmprospătarea și înrourarea vieții preacurate. Iar ca mare, așază în slăbiciunea firii bărbăția, spre surparea întăriturilor și înălțimilor vrăjmașe. Zidind deci Cuvântul astfel această lume, pune în suflet ca putere Duhul,

---

[133] Lumea virtuților e o altă lume, deasupra căreia tronează Dumnezeu, Creator și susținător și al ei. El o creează și pe aceasta tot prin Cuvântul, luat în toate trei sensurile: de Cuvânt personal, de rațiune ce pune ordine în ființa noastră și de cuvânt întăritor și luminător adresat nouă. În fiecare din aceste trei sensuri ale Sale, Cuvântul întâlnește ceva corespunzător în noi și-l întărește: persoana noastră, rațiunea noastră și cuvântul nostru. În această întreită calitate, îmbinată cu întreita calitate corespunzătoare a noastră, creează Cuvântul virtuțile în noi, împreună cu noi, întrucât El Însuși le are încorporate în Sine prin întruparea și viața Sa de om și le transmite celor ce se unesc cu El prin putere personală și prin cuvântul Lui, care îl exprimă pe El și are puterea să conducă spre virtute, sau spre asemănarea cu El, pe cei ce-L ascultă. Deci cuvântul în acest plan are și înțelesul de rațiune, căci omul virtuos e omul rațional, omul care și-a rânduit viața conform cu rațiunea și o conduce conform ei. Dar prin virtuți omul devine rațional nu numai în viața lui individuală, ci și în relațiile sociale.

[134] Expresia greacă „φυσική θεωρία”, pe care am tradus-o prin „contemplația naturală” și prin care se cunosc rațiunile dumnezeiești ale lucrurilor din natură, când trăim conform naturii noastre, poate fi tradusă și ca „vedere firească”, pentru că de fapt ea e vederea normală a firii noastre, de la care am decăzut prin păcat, văzând numai învelișul material al lucrurilor, sau văzând lucrurile ca obiecte de sine stătătoare și satisfăcătoare de trebuințe trupești, și nu ca plasticizări ale gândurilor lui Dumnezeu cel personal.

pentru mișcarea înțelegătoare și pentru mișcarea neîncetată[135] și pentru ținerea neîmprăștiată și statornică a ei, după cuvântul lui David: „Cu Cuvântul Domnului cerurile s-au întărit, și cu Duhul gurii Sale, toată puterea lor” (Ps. 32, 6)[136].

• Domnul nostru Iisus Hristos crește împreună cu vârstele duhovnicești ale celor ce se nevoiesc. Când sunt prunci și au nevoie de lapte, se zice că Se alăptează El Însuși cu laptele virtuților începătoare ale deprinderii trupești, al cărui folos e prea puțin celor ce au crescut cu virtutea și leapădă pe încetul pruncia. Când au ajuns la tinerețe și mănâncă mâncarea tare a contemplației făpturilor, ca unii ce și-au exercitat simțurile sufletului, se zice că sporește și Hristos cu vârsta și cu harul și șade în mijlocul bătrânilor și le descoperă adâncuri acoperite de întuneric. Iar când au ajuns la bărbatul desăvârșit (Efes. 4, 13), la măsura vârstei plinătății lui Hristos, se zice că vestește El Însuși tuturor cuvântul pocăinței și învață popoarele cele ale Împărăției cerurilor și se grăbește spre patimi. Căci acesta este sfârșitul oricăruia din cei ce s-au desăvârșit în virtuți, ca, după ce a străbătut toate vârstele lui Hristos, să ajungă la pătimirea încercărilor (ispitelor), asemenea crucii Aceluia[137].

• Cel ce-și seamănă sieși spre dreptate lacrimi de umilință culege ca rod al vieții o bucurie negrăită. Iar cel ce caută și așteaptă pe Domnul până ce vin roadele dreptății Lui va secera înmulțit spicul cunoștinței de Dumnezeu. Și-l va lumina și pe el lumina înțelepciunii și se va face sfeșnic al luminii veșnice ca să lumineze pe toți oamenii. Acela nu se va lipsi pe sine și pe alții de lumina înțelepciunii dăruite lui, ascunzând-o sub obrocul pizmei, ci va semăna cuvinte bune în Biserica credincioșilor, spre folosul celor mulți și va împărtăși toate învățăturile câte le-a auzit de Sus, încredințate de Duhul dumnezeiesc, și

---

[135] Toată ordinea aceasta e pusă și ținută în mișcare neîncetată de Duhul. Iar prin această mișcare se unește și se desăvârșește.

[136] *Despre suflet* cap. 27-28, p. 88-90.

[137] Creșterea noastră e din puterea lui Hristos sălășluit în noi. Fiecare vârstă duhovnicească a noastră e din puterea aceleiași vârste a lui Hristos, pe care o retrăiește în fiecare din cei ce se nevoiesc, așa cum mama retrăiește cu copilul vârstele lui, îndrumându-l în trăirea dreaptă a lor. Din Hristos cresc virtuțile noastre. Dar El Însuși se arată crescând cu noi, împărtășindu-ne numai atâta putere pentru ele, câtă suntem în stare să folosim. Hristos ne ajută să creștem în virtuți prin puterea Lui personală, prin rațiunea Lui care întărește rațiunea noastră formatoare de virtuți și prin cuvântul Lui. Cuvântul lui Dumnezeu implică toate aceste trei înțelesuri. În orice caz, virtuțile sunt un rod al dialogului între noi și Hristos, Cuvântul cel întrupat, și o anumită treaptă în participarea noastră la viața omenească a lui Hristos, aflătoare în infinitatea divină. În creșterea aceasta Îl vedem pe Hristos tot mai clar, nu numai în rațiunea și în virtuțile noastre sporite, ci și în El Însuși ca Persoană care ne vorbește și ne întărește. Virtuțile și rațiunea noastră devin tot mai transparente pentru Hristos, sau Hristos e tot mai vădit prezent în ele.

câte le-a cunoscut îndeletnicindu-se cu contemplarea făpturilor, ca şi câte i-au spus lui părinţii.

• Fiecăruia dintre cei ce se nevoiesc îi vor fi şi i se vor topi, în ziua desăvârşirii sale întru virtute, munţii lucrării poruncilor lui Dumnezeu într-o dulceaţă a veseliei. Căci va împărăţi în Sionul înţelegerii curate. Iar dealurile, adică raţiunile virtuţilor, vor izvorî lapte, aducându-i hrana la patul nepătimirii pe care se odihneşte[138]. Şi toate dorinţele lui Iuda, adică ale credinţei şi cunoştinţei sale, vor izvorî ape, adică dogme, pilde şi simboluri ale lucrurilor dumnezeieşti. Din inima lui va ieşi izvor de înţelepciune negrăită şi va adăpa uscăciunea pârâiaşelor, adică pe oamenii uscaţi de seceta şi de arşiţa patimilor. Atunci va cunoaşte rodul adevărat al cuvintelor Domnului în sine. Căci zice: „Cel ce crede în Mine, râuri de apă vie vor izvorî din pântecele lui" (Ioan 7, 38).

• „În cei ce se tem de Mine, zice Domnul, va răsări Soarele dreptăţii şi tămăduirea în faptele lor" (Mal. 4, 2). Ei vor sări din închisoarea patimilor şi vor sălta ca nişte viţei slobozi din lanţurile păcatului. Vor călca pe bărbaţii nelegiuiţi şi pe draci în picioarele lor, ca pe o ţărână, în ziua învierii lor, pe care o voi face Eu, zice Domnul atotţiitorul, adică atunci când se vor înălţa prin toate virtuţile şi se vor desăvârşi prin împărtăşirea de Duhul.

• De vei fi ridicat de sus pe un munte înalt al lumii acesteia şi al Bisericii lui Hristos, şi de vei primi acolo semn al cunoştinţei celei noi, să-ţi înalţi glasul cu înţelepciunea dată ţie de la Dumnezeu, îndemnând cu cuvântul şi învăţând pe fraţii tăi şi deschizându-le lor înţelesul dumnezeieştei Scripturi, spre cunoaşterea darurilor minunate ale lui Dumnezeu şi spre împlinirea poruncilor Lui. Să nu te temi de cei ce pizmuiesc puterea cuvintelor tale şi strâmbă toată dumnezeiasca Scriptură, căci sunt deşerti şi putrezi şi gătiţi spre locuinţă diavolului (Matei 12, 44). Dumnezeu va scrie cele rostite de buzele tale în cartea celor vii şi nu vei pătimi vătămare de la aceştia, precum nici Petru de la Simon Magul. Ci să zici, mai degrabă, şi tu în ziua aceea, în care vei vedea că-ţi pregătesc curse în cale, împreună cu prorocul: „Iată Domnul este Dumnezeu şi Mântuitorul meu, şi voi fi nădăjduindu-mă într-însul

[138] Muntele Sion e un munte dulce, căci în el se iveşte dulceaţa stăpânirii peste patimi şi odată cu aceasta dulceaţa înţelesurilor curate, care reprezintă înălţimile la care s-a ridicat mintea care vede în ele pe Dumnezeu. Fiecare virtute are o raţiune, sau e o raţiune încorporată într-o deprindere; câtă vreme patima este lipsită de raţiune, este contrară raţiunii virtuţii opuse, e o coborâre spre nimic, pentru că e o coborâre a sufletului în limitare, o ieşire a lui din interiorul infinităţii divine care-l poate hrăni cu viaţă în veşnicie. Raţiunile virtuţilor hrănesc pe cel ce s-a eliberat de patimi şi şi-a regăsit odihna din partea lor; îl hrănesc din infinitatea vieţii lui Dumnezeu cel personal şi a toate iubitor.

și voi fi mântuit de El și nu mă voi teme", fiindcă „slava mea și lauda mea este Domnul și s-a făcut mie mântuitor; și nu voi înceta să vestesc cele slăvite ale Lui în tot pământul" (Is. 12, 2).

• Dacă ai cunoscut că pornirea spre patimi este nelucrătoare în tine și lacrimile umilinței și ale smeritei cugetări izvorăsc din ochii tăi, să știi că a venit la tine Împărăția lui Dumnezeu și ai zămislit de la Duhul Sfânt. Iar dacă vezi înlăuntrul tău pe Duhul că și lucrează, se mișcă și grăiește și te mână să grăiești în Biserică cu glas mare mântuirea și adevărul lui Dumnezeu, să nu împiedici buzele tale pentru pizma oamenilor cu cuget iudaic. Ci șezând, scrie pe table cele ce ți le spune Duhul, cum zice Isaia: „Că vor fi acestea spre zilele vremurilor și până în veac, după cel ce a zis așa" (Is. 30, 8). Căci cei ce suferă de durerile pizmei sunt un popor neascultător, fii mincinoși, întru care nu este credință. Aceștia nu vor să audă că Evanghelia lucrează încă și face prieteni ai lui Dumnezeu și proroci, ci zic proorocilor și învățătorilor Bisericii: „Nu ne vestiți nouă Împărăția lui Dumnezeu"; iar celor ce împărtășesc vederile contemplației naturale: „Nu ne grăiți nouă acestea, ci grăiți și vestiți-ne altă rătăcire, pe care lumea o iubește și luați dinaintea noastră pe Sfântul lui Israel" (Is. 30, 10-11). Nu lua aminte la bârfirea și la cuvintele lor. Căci mulți surzi vor auzi până la urmă cuvintele tale spre folosul lor și ochii orbilor, care umblă în întunericul vieții și în ceața păcatului, vor vedea lumina cuvintelor tale. Și se vor bucura de ele cei săraci cu duhul și cei deznădăjduiți dintre oameni se vor umple de bucurie; și cei rătăciți cu duhul vor afla înțelepciune în cuvintele tale. Iar cei ce cârtesc împotriva ta vor învăța să asculte de cuvintele Duhului și limbile care vorbesc de rău vor învăța să grăiască pace.

• Dacă învățătura Domnului deschide urechile oricui se teme de El și adaugă ureche ca să audă și dă limbă de învățătură, ca să știe când trebuie să spună cuvânt, cine altul respinge pe cuminții și înțelepții lumii și face nebună înțelepciunea lor, întărind numai cuvintele robilor Săi, decât El Însuși? Căci El face lucruri noi și minunate spre slava Sa. El face în inima pustie și uscată cale de smerenie și de blândețe, iar în cugetarea secată și fără apă, râu de înțelepciune negrăită, ca să adape poporul Său cel ales, poporul pe care Și l-a pregătit ca să povestească virtuțile Lui. Căci El umblă înaintea celor ce-L iubesc și se tem de El, netezește munții patimilor, sfarmă porțile de aramă ale neștiinței, deschide ușile cunoștinței Sale și descoperă vistieriile acoperite de întuneric, ascunse și nevăzute ale ei, ca să cunoască că El este Domnul Dumnezeu, Care cheamă numele lor Israel.

• Cine este Cel ce potolește marea patimilor și oprește valurile ei? Domnul Savaot, Cel ce scapă din primejdia păcatului pe cei ce-L iubesc

pe El şi linişteşte furtuna gândurilor; Cel ce pune cuvintele Sale în gura lor şi-i acoperă cu umbra mâinilor Sale, cu care a întărit cerul şi a întemeiat pământul. El dăruieşte celor ce se tem de El limbă de învăţătură şi ureche de înţelegere, ca să audă glasul Lui de Sus şi să vestească în casa lui Iacob, în Biserica credincioşilor, poruncile Lui. Iar cei ce n-au ochi să vadă razele Soarelui dreptăţii şi ureche să audă cele slăvite ale lui Dumnezeu au ca parte întunericul neştiinţei, şi nădejdea lor este deşartă. Niciunul dintre aceştia nu grăieşte cele drepte, nici nu este întru ei judecată adevărată. Căci au ascultat de cei deşerţi şi de cei ce grăiesc sunete goale. Ei zămislesc pizmă şi nasc bârfire, căci urechile lor sunt netăiate împrejur şi nu pot să audă. De aceea cuvântul cunoştinţei lui Dumnezeu li s-a făcut lor spre osândă şi nu vor să-l audă pe el.

• Când îşi va schimba arapul pielea şi leopardul împestriţăturile sale, vor putea şi pizmaşii să grăiască şi să sfătuiască bine, gândind cele rele. Căci ei înşală pe cei apropiaţi lor, fiindcă umblă cu viclenie, şi-şi bat joc de prietenii lor, negrăind adevărul, fiindcă limba lor s-a învăţat să grăiască cele deşarte şi mincinoase. Ia aminte deci tu, cel ce pentru cunoştinţa şi cuvântul lui Dumnezeu eşti pizmuit şi batjocorit de ei, şi roagă-te cu stăruinţă ca Ieremia şi zi: „Doamne, pomeneşte-mă pe mine şi cercetează-mă şi scapă-mă de bărbaţii pizmaşi care mă urmăresc, nu mă pune la îndelungă-răbdare, vrând să mă cerci multă vreme. Cunoaşte că am fost luat în râs de cei ce nesocotesc cunoştinţa Ta. Smereşte-i pe ei în pizmuirea lor şi-mi va fi cuvântul cunoştinţei Tale spre veselie şi spre bucuria inimii mele. Căci n-am şezut în sfatul celor ce-şi bat joc de cunoştinţa Ta, ci m-am temut de faţa mâinii Tale şi am şezut singur; că pizma lor m-a umplut de amărăciune" (Ier. 15, 15-18). Şi vei auzi: „Bine ştiu aceasta. De vei întoarce vreun rătăcit de la calea lui, te voi aşeza pe tine între prietenii Mei; înaintea feţei Mele vei sta. Şi de vei face de preţ pe vreun nevrednic, vei fi ca gura Mea, te voi izbăvi pe tine din gheara lupilor pizmaşi, zice Domnul lui Israel" (Ier. 15, 19-21).

• Tuturor celor ce lucrează întru răbdare poruncile, după omul din afară şi dinlăuntru, şi caută numai la slava lui Dumnezeu, li se dă cinstea cunoştinţei cereşti, pacea sufletului şi nestricăciunea, ca unora ce nu sunt numai auzitori, ci şi împlinitori ai legii harului. Dumnezeu nu face de ocară cunoştinţa acestora, care e mărturisită prin fapte, ci o slăveşte împreună cu cuvintele cunoştinţei celor ce luminează, prin înţelepciunea Lui, în Biserica credincioşilor. Fiindcă la El nu este căutare la faţă. Iar celui ce se nevoieşte pentru a se făli şi nu ascultă de cuvintele celor ce sunt povăţuiţi de Duhul, ci ascultă de părerea lui şi de cuvintele amăgitoare ale celor ce au îmbrăcat numai chipul evlaviei şi sunt călăuziţi de Duhul iubirii de slavă şi al iubirii de plăcere, i se dă necaz şi strâmtorare, pizmă, mânie şi furie, acum ca răsplată pentru amăgirea lui, iar la sfârşit ca pedeapsă a gândurilor lui ce se osândesc

sau se apără între ele. Vorbim de ziua în care va judeca Dumnezeu cele ascunse ale oamenilor şi va răsplăti fiecăruia după lucrul lui (Rom. 2, 6-16).

• Precum nu este iudeu cel ce este aceasta întru arătare, după cum s-a spus, şi nici tăiere împrejur cea întru arătarea trupului (Rom. 2, 28-29), ci iudeu e cel ce e aceasta întru ascuns şi tăiere împrejur e cea a inimii, care sunt în duh, nu în literă, aşa niciun bărbat desăvârşit întru cunoştinţă şi înţelepciune nu e cel tare numai în cuvântul arătat şi grăit, nici nevoitor la culme cel ce e aşa întru nevoinţa trupească şi văzută. Ci nevoitor este cel ce e aceasta întru lucrarea ascunsă şi înţelegătoare, iar înţelept şi desăvârşit întru cunoştinţă este cel ce grăieşte din inimă curată şi bună prin Duhul lui Dumnezeu, şi nu prin literă. Lauda acestora nu e de la oameni, ci de la Dumnezeu. Căci sunt neştiuţi sau pizmuiţi de oameni, fiind iubiţi şi cunoscuţi numai de Dumnezeu şi de cei mişcaţi de Duhul Lui.

• Dacă nu se va îndrepta, precum s-a spus, niciun trup înaintea lui Dumnezeu din faptele Legii (Rom. 3, 20), cine se va desăvârşi înaintea lui Dumnezeu nu mai prin luptele şi ostenelile nevoinţei? Căci prin fapte ajungem la deprinderea virtuţii şi oprim lucrarea patimilor, dar numai prin ele nu ne desăvârşim întru plinătatea lui Hristos. Deci ce ne duce pe noi la desăvârşire? Credinţa sinceră în Dumnezeu. Ea este temelia celor nădăjduite (Evr. 11, 1). Prin ea Abel a adus lui Dumnezeu o jertfă mai deplină decât Cain şi a primit mărturia de om drept, iar Avraam, când a fost chemat, a ascultat şi a ieşit ca să locuiască în pământul făgăduinţei. Ea urcă pe cei ce se nevoiesc la nădejdile mari ale darurilor mai înalte ale lui Dumnezeu şi de acolo la cunoştinţa lucrurilor. Ea le dă lor comori nesecate ale Duhului în inimă, ca să scoată de acolo taine noi şi vechi ale lui Dumnezeu şi să le dea celor ce au trebuinţă. Drept aceea, cel ce s-a împărtăşit de ea s-a înălţat şi s-a desăvârşit prin dragoste întru cunoştinţa lui Dumnezeu şi a intrat întru odihna Lui, odihnindu-se şi el de toate lucrurile sale, ca şi Dumnezeu de ale Lui (Evr. 4, 3).

• Deoarece suntem fiinţe supuse simţurilor, cuvântătoare şi înzestrate cu minte, trebuie să aducem şi noi o zeciuială din tot ce suntem noi înşine. Ca fiinţe sensibile trebuie să simţim în chip cuvenit lucrurile supuse simţurilor şi, prin frumuseţea lor, să ne grăbim şi să aducem cunoştinţa lor, fără greşeală, Ziditorului. Ca fiinţe cuvântătoare, să grăim bine despre lucrurile dumnezeieşti şi omeneşti. Iar ca fiinţe înzestrate cu minte, să cugetăm fără greşeală despre Dumnezeu, despre viaţa veşnică, despre Împărăţia cerurilor şi despre tainele Duhului ascunse în ea. Trebuie să ne conducem în chip sănătos şi fără greşeală potrivit cu Dumnezeu. Simţirea, vorbirea şi cugetarea trebuie stăpânite şi folosite în chip sănătos. Aceasta este măsura adevărată şi dumnezeiască şi aducerea noastră sfinţită lui Dumnezeu[139].

[139] Prin simţirea, prin vorbirea şi gândirea noastră, închinate lui Dumnezeu, ne

• Câtă vreme omul trăieşte trupeşte, e stăpânit de legea trupului. Iar dacă moare şi e mort lumii, e slobozit de legea trupului. Dar nu putem muri lumii, dacă nu murim mădularelor trupului. Şi murim acestora când ne facem părtaşi Duhului Sfânt[140]. Iar Duhului Sfânt ne vădim că suntem părtaşi, când aducem lui Dumnezeu roade vrednice de Duhul, şi anume dragostea către Dumnezeu din tot sufletul şi către aproapele din toată simţirea, bucuria inimii din conştiinţă curată, pacea sufletului din nepătimire şi smerenie, bunătatea gândurilor minţii, îndelunga-răbdare în necazuri şi încercări, dulceaţa în înfrânarea purtărilor, credinţă simţită şi neîndoielnică în Dumnezeu, blândeţe din smerită cugetare şi din umilinţă şi înfrânarea generală a simţurilor. Când aducem astfel de roade lui Dumnezeu, ne aflăm în afară de legea trupului şi nu mai este împotriva noastră lege care să ne pedepsească pentru roadele ce le-am adus morţii câtă vreme trăiam trupului. Căci am fost sloboziţi de legea trupului, ca unii ce am înviat împreună cu Hristos din lucrurile moarte prin libertatea Duhului (Rom. 8, 21)[141].

• Dumnezeiasca Scriptură înţelegându-se duhovniceşte, şi comorile din ea descoperindu-se prin Sfântul Duh numai celor duhovniceşti, nu poate vreun om sufletesc să primească descoperirea lor. Căci acesta nu primeşte să cugete sau să asculte, afară de înlănţuirea gândurilor lui, nimic din ceea ce zic alţii. Fiindcă el nu are în sine Duhul lui Dumnezeu, Care cercetează adâncurile lui Dumnezeu (1 Cor. 2, 10) şi cunoaşte cele ale lui Dumnezeu, ci duhul lumii cel pământesc şi plin de duşmănie şi de pizmă, de ceartă şi de vrajbă. Din această pricină pentru el este nebunie să cerceteze şi să urmărească înţelesul dinlăuntru al literei. Căci el nu poate să-l cunoască, fiindcă toate ale dumnezeieştei Scripturi se înţeleg duhovniceşte. El îşi bate joc de lucrurile omeneşti şi dumnezeieşti şi de cei ce le înţeleg pe acestea duhovniceşte. Şi nu-i socoteşte pe aceştia duhovniceşti, nici călăuziţi de Duhul dumnezeiesc, ci născocitori de înţelesuri închipuite. El strică şi răstoarnă cuvintele Scripturilor şi înţelesurile dumnezeieşti ca Dimas acela (2 Tim. 4, 10). Nu aşa face însă cel duhovnicesc, ci judecă toate sub lucrarea Duhului dumnezeiesc, dar el însuşi nu poate fi judecat de nimeni. Căci în el este mintea lui Hristos, pe care nimeni nu poate să o înţeleagă (1 Cor. 2, 14-15).

---

aducem nu numai pe noi înşine Lui, ci toate cele simţite, vorbite şi gândite, adică întreaga lume sensibilă şi inteligibilă, descoperindu-i prin aceasta transparenţa pentru Dumnezeu, sau străbaterea lui Dumnezeu prin ea.

[140] Totdeauna Duhul Sfânt cu libertatea Lui e opus automatismului legilor naturale şi patimilor care ne mărginesc şi ne ţin în această mărginire.

[141] Odată ce credinciosul e viu şi liber de patimi în Duhul lui Hristos, nu mai are rost să fie pedepsit pentru lucrurile moarte în care trăia înainte.

• Fapta fiecăruia, zice Pavel, va fi descoperită în ziua cea de apoi şi va fi cercată prin foc (1 Cor. 3, 13). Deci dacă lucrul cuiva e din substanţă nestricăcioasă, ceea ce şi-a aşezat în sine spre zidire va rămâne nestricat în mijlocul focului. Ba nu numai că nu va arde, ci va căpăta şi strălucire, curăţându-se cu totul de puţina tină. Dar dacă lucrul cuiva este din substanţă stricăcioasă, ceea ce şi-a legat de sine ca povară va arde, mistuindu-se, şi el va rămâne golit în mijlocul focului. Iar lucrul nestricăcios şi dăinuitor sunt lacrimile de pocăinţă, milostenia, împreuna-pătimire, rugăciunea, smerenia, credinţa, nădejdea, dragostea şi tot ce se face în scopul evlaviei. Acestea, încă trăind omul, sunt zidite în Biserica sfântă a lui Dumnezeu, iar plecând de aici merg împreună cu el şi rămân împreună cu el nestricate în veci. Lucrul ce se va arde de focul acela însă, vădit este tuturor că e iubirea de plăcere, iubirea de slavă, iubirea de argint, ura, pizma, furtişagul, beţia, bârfirea, osândirea şi tot ce se face rău prin trup, din poftă sau mânie. Acestea se strică împreună cu omul care vieţuieşte ars de focul poftei şi pleacă cu el când se desface de trup, dar nu rămân împreună cu el, ci, stricându-se, îl lasă pe lucrătorul lor în mijlocul focului, chinuit în vecii vecilor[142].

• Cuvântul nu-i duce cu Sine pe toţi slujitorii şi ucenicii Săi la descoperirea tainelor ascunse şi mai mari ale Sale, ci numai pe aceia cărora le-a dat ureche şi le-a deschis ochi de vedere şi le-a limpezit limbă nouă. Pe aceştia luându-i cu Sine şi despărţindu-i de ceilalţi, care şi ei erau ucenici, urcă pe Muntele Tabor al contemplaţiei şi se schimbă la faţă înaintea lor. Nu-i mai învaţă acum tainic cele ale Împărăţiei cerurilor, ci le arată slava şi strălucirea dumnezeirii, şi lasă să lumineze din El, ca din Soarele dreptăţii, temelia vieţii şi a cuvântului lor în mijlocul Bisericii credincioşilor; iar înţelesurile lor le face albe şi curate ca o lumină preastrălucitoare; şi aşază mintea Sa în ei şi-i trimite să scoată din gură lucruri noi şi vechi spre zidirea Bisericii Sale.

• Mulţi şi-au lucrat ţarinile lor cu multă sârguinţă şi au aruncat în ele sămânţă curată, curăţând mai înainte mărăcinii şi arzând spinii cu focul pocăinţei. Dar fiindcă n-a plouat în ele Dumnezeu ploaia Sfântului Duh prin umilinţă, n-au dobândit nimic din aceasta. Căci s-au uscat de secetă şi n-au luat rodul spicului înmulţit al cunoştinţei lui Dumnezeu. De aceea, deşi n-au murit de foamea cuvântului dumnezeiesc, totuşi au pierit săraci de cunoştinţa lui Dumnezeu[143] şi cu mâinile goale, adunându-şi puţine lucruri spre hrană din darul lui Dumnezeu.

• Tot cel ce scoate cuvinte de folos din gura sa, spre zidirea

---

[142] Ele nu rămân cu cel ce le-a săvârşit, pentru că el nu le mai poate săvârşi, fiind sleit de orice putere. Dar e chinuit de amintirea lor şi de urmările lor în fiinţa lui.

[143] Au auzit cuvintele lui Dumnezeu, dar n-au avut cunoştinţa lui Dumnezeu; n-au cunoscut înţelesul cuvântului şi n-au simţit pe Dumnezeu ca Persoană, grăind în cuvânt şi dându-le viaţă, prin comuniunea Sa cu ei prin cuvânt.

aproapelui, le scoate din vistieriile bune ale inimii sale, fiind el însuşi bun, după cuvântul Domnului. Dar nimeni nu poate fi mişcat să cuvânteze despre Dumnezeu, decât în Duhul Sfânt. Şi nimeni, grăind în Duhul lui Dumnezeu, nu vorbeşte cele potrivnice credinţei în Hristos, ci cele care zidesc şi duc la Dumnezeu şi în Împărăţia Lui şi refac străvechea noblețe şi unesc cu Dumnezeu pe unii care se mântuiesc. Dacă fiecăruia i se dă arătarea Duhului spre folos, cel ce s-a îmbogăţit cu cuvântul înţelepciunii lui Dumnezeu şi al cunoştinţei stă sub lucrarea Duhului dumnezeiesc şi este casă a vistieriilor nesecate ale lui Dumnezeu.

- Niciunul dintre cei ce s-au botezat şi cred în Hristos nu rămâne nepărtaş de harul Duhului, dacă nu s-a predat pe sine la toată lucrarea duhului potrivnic şi nu şi-a întinat credinţa prin fapte necuvenite, sau nu convieţuieşte cu trândăvia şi cu nepăsarea. Dar cel ce a păzit pârga Sfântului Duh, pe care a primit-o din Sfântul Botez, nestinsă, sau dacă s-a stins a înviorat-o prin faptele dreptăţii, nu se poate să nu primească şi plinirea ei de Sus. Iar prin buna sa nevoinţă se învredniceşte, primind plinătatea Duhului, sau de cuvântul înţelepciunii lui Dumnezeu spre învăţătura Bisericii; sau de cuvântul cunoştinţei tainelor lui Dumnezeu prin acelaşi Duh, ca să cunoască tainele Împărăţiei cerurilor; sau de credinţa din inimă, prin acelaşi Duh, spre a crede în făgăduinţele lui Dumnezeu ca Avraam; sau de darul vindecărilor, în acelaşi Duh, spre tămăduirea bolilor; sau de lucrarea puterilor, spre a alunga draci şi a face semne; sau de prorocie, spre a vedea înainte şi a spune cele viitoare; sau de deosebirea duhurilor, spre a cunoaşte cine grăieşte în Duhul lui Dumnezeu şi cine nu; sau de tălmăcirea diferitelor limbi; sau de darul mângâierii celor întristaţi; sau de darul cârmuirii turmei şi a poporului lui Dumnezeu; sau de dragostea faţă de toţi şi de darurile ei, de îndelungă-răbdare, de bunătate şi de toate celelalte. Iar dacă nu va fi cineva părtaş de niciunul din acestea, nu pot să spun că unul ca acesta e credincios, sau că face parte din rândul celor ce-au îmbrăcat pe Hristos de la dumnezeiescul Botez.
- Cel ce din râvnirea darurilor duhovniceşti urmăreşte dragostea şi o primeşte nu suferă să vorbească numai cu sine însuşi prin rugăciune şi citire, spre zidirea sa. Căci cel ce vorbeşte numai cu gura cu Dumnezeu, prin rugăciune şi psalmi, se zideşte pe sine, cum zice Pavel. Ci se sileşte să şi proorocească spre zidirea Bisericii lui Dumnezeu, adică să înveţe pe cei apropiaţi lucrarea poruncilor lui Dumnezeu şi felul cum trebuie să se silească ei spre a bine-plăcea lui Dumnezeu. Căci cu ce ar şi putea să folosească pe alţii întâi-stătătorul care grăieşte totdeauna numai cu sine şi cu Dumnezeu prin rugăciune şi cântare, dacă n-ar grăi şi celor de sub el, fie întru descoperirea Duhului Sfânt, fie întru darul înainte-văzător al prorociei, fie întru învăţătura cuvântului de înţelepciune? Care dintre cei de sub ascultare se va pregăti spre lupta cu patimile şi cu dracii, de

nu-i va da acela cuvânt lămurit de învățătură prin scris sau prin viu grai? Cu adevărat, de nu va căuta păstorul, spre zidirea turmei sale, să prisosească în cuvântul învățăturii și în cunoștința Duhului, nu va fi râvnitor al darurilor lui Dumnezeu. Căci prin multa rugăciune și cântare cu gura în Duh sau cu sufletul se zidește pe sine, dar mintea sa este neroditoare, neprorocind prin cuvântul învățăturii și nezidind Biserica lui Dumnezeu. Iar dacă Pavel, care s-a unit cu Dumnezeu prin rugăciune mai mult decât toți oamenii, voia mai bine să spună cinci cuvinte prin mintea roditoare în Biserică, ca să-i învețe și pe alții, decât zeci de mii de cuvinte ale cântării cu gura, de bună seamă că s-au rătăcit de la dragoste cei ce stau în fruntea altora și-și împlinesc slujba de păstor numai cu cântarea și cu citirea.

• Uniunea puterilor de Sus, care cântă și conduce cântările de laudă, alcătuiește un cor treimic care, înfățișându-se Treimii în chip treimic, Îi aduce cântarea lor de laudă, liturghisind cu frică și cu cutremur. Dintre aceste puteri, unele se află la picioarele Începutului și Cauzei tuturor, de la Care își au începutul cele care sunt mai apropiate și conduc cântările de laudă. Numele lor sunt: scaune, heruvimi și serafimi. Propriu lor este înțelepciunea înfocată și cunoștința celor cerești, iar culmea lucrării lor este cântarea vrednică de Dumnezeu, numită în limba evreiască „Ghel". Cele ce se află la mijloc între acestea și cele ce urmează stau în jurul lui Dumnezeu și se numesc: stăpânii, domnii și puteri. Propriu lor este întocmirea lucrurilor mari, lucrărilor minunate și ale semnelor. Iar culmea lucrărilor lor e cântarea întreit sfântă: „Sfânt, Sfânt, Sfânt". Cele ce sfârșesc aproape de noi, care sunt deasupra noastră, dar dedesubtul celor de sus, stau, de asemenea, în jurul lui Dumnezeu. Ele se numesc: începătorii, arhangheli și îngeri. Proprie lor este liturghisirea în slujbe, iar culmea lucrării lor, cântarea: „Aliluia". De darurile lor dumnezeiești se împărtășește firea rațională a oamenilor, care se desăvârșește prin toată virtutea și se înalță prin toată cunoștința și înțelepciunea Duhului și a focului dumnezeiesc, atrăgându-și de la toate ceea ce le e propriu, prin curăție. De la unele se împărtășește de slujirea și de liturghisirea poruncilor lui Dumnezeu, de la altele din grija și supravegherea celor de un neam, ca și de orânduirea lucrurilor mari și dumnezeiești și de lucrările Duhului; iar de la cele mai de sus, de înțelepciunea înfocată a cuvântului și de cunoștința lucrurilor dumnezeiești și omenești. Desăvârșindu-se astfel și schimbând darurile firii, firea noastră rațională se unește prin ele cu Dumnezeu, aducându-I ca decadă de la sine pârga zeciuielii[144].

[144] Toată învățătura e luată de la Dionisie Areopagitul. Dar noi ne unim prin toate cu Dumnezeu. Cetele îngerești nu se interpun între noi și Dumnezeu. În om se face o sinteză a tuturor darurilor. El primește de la toate cetele îngerești ceea ce le e propriu.

Vederea duhovnicească a raiului[145]

• Dumnezeu, zidind pe om de la început ca pe o ființă îndoită, adică din fire văzută și nevăzută, văzut și nevăzut, supus simțurilor și înțelegător, i-a făcut și locașul lui potrivit firilor lui, adică raiul supus simțurilor și cel cunoscut cu mintea, văzut și nevăzut, sădind în mijlocul lui pomul vieții și pomul cunoștinței, care se numește cunoștința binelui și a răului. Pe unul din aceste raiuri l-a sădit în Eden, în lumea aceasta văzută; el a fost „așezat la răsărit", fiind mai înalt decât tot pământul, spre desfătarea lui Adam, căci Eden se tălmăcește „desfătare". El era înconjurat de un aer subțire, temperat și preacurat, bogat în plante pururea roditoare, plin de lumină și de mireasmă negrăită, întrecând toată armonia cunoscută cu simțurile și închipuirea oricărei frumuseți, cum se cuvenea să fie locașul celui zidit după chipul lui Dumnezeu[146]. Pe celălalt rai l-a sădit în lumea gândită cu mintea și nevăzută, aflându-se și fiind așezat în mijlocul omului ca o lume mare în cea mică văzută[147], în mijlocul omului zidit de Dumnezeu și așezat pe pământ.

• Noi vom vorbi aici despre acest rai cunoscut cu mintea, căci pe el avem trebuință să-l cunoaștem. Pentru că celălalt rai a fost închis de la greșeala lui Adam; sau pentru că sabia de foc întorcându-se de către noi de când Hristos S-a răstignit și a înviat, noi, credincioșii, nu mai avem trebuință de el acum, întrucât tuturor ni s-a deschis intrarea la ceruri și Împărăția lui Hristos e făgăduită de către El tuturor, ca să fim și noi unde este El, cum zice El Însuși în Evangheliile Sale: „Ca unde sunt Eu și voi să fiți" (Ioan 17, 24). Avem însă mare trebuință, cum s-a spus, de raiul gândit cu mintea și nevăzut, ca să cunoaștem întocmai firea și locul lui și plantele dumnezeiești sădite de Dumnezeu în el, plante de care trebuie să ne împărtășim la timp potrivit în raiul în care am fost așezați „să lucrăm și să-l păzim" (Fac. 2, 15).

I. În câte feluri ni se arată raiul sensibil după o tâlcuire evlavioasă?

• Deci toată zidirea acestei lumi văzute și simțite, adică cerul și pământul și toate cele din ele, s-a făcut ca un rai mare tuturor oamenilor, înainte de cel pregătit și sădit lui Adam în Eden. Căci Dumnezeu a întocmit raiul la răsărit, după ce a făcut toată zidirea celor din nimic (Fac. 2, 8). Pentru că știind, ca un

---

[145] După ediția lui Darrouzès, p. 155-227. Ce se scrie în această lucrare e o explicare a treptei a doua a urcușului duhovnicesc al omului, în care acesta, contemplând rațiunile divine ale lucrurilor sau privind lumea în chip curat, o vede ca rai. Sfântul Maxim numește foarte multe din paragrafele operei *Ambigua,* „contemplări": contemplarea lui Ilie, contemplarea lui Melchisedec, contemplarea celui căzut între tâlhari. Prin fiecare din aceștia vede rațiunea mai înaltă a lui. Noi traducem aici cuvântul „contemplare" prin „vederea duhovnicească".

[146] Sfântul Ioan Damaschin, *De fide orthodoxa, 25, P.* G., 94, 912-913 B.

[147] *De fide orthodoxa,* 921 A; Sfântul Grigorie Teologul, *Cuv. 38,* 11, P. G., 36, 324 A.

înainte-ştiutor, greşeala aceluia şi că, odată scos de acolo, i se va închide raiul dumnezeiesc, a pregătit de mai-nainte şi pentru noi, cei ce aveam să ne naştem din acela, ca pe un ospăţ fără sfârşit, această lume văzută ca pe un al doilea rai, nu mai mare ca acela în ce priveşte mărimea harului, dar plin de toată putinţa de a fi contemplat şi de a produce desfătare. Căci îndoiţi fiind noi, îndoit a voit Dumnezeu să ne fie şi ospăţul nostru din el: prin simţuri şi prin minte. De aceea el este sensibil, fiind alcătuit din seminţe, din roade, din animale şi păsări; şi inteligibil, fiind alcătuit din toate raţiunile făpturilor Lui, după înţeleptul Solomon: „De la frumuseţea zidirilor suntem ridicaţi, pe măsura lor, spre Făcătorul” (Înţel. 13, 5).

• În mijlocul acestuia s-a sădit deci pomul vieţii şi un alt pom numit pomul cunoştinţei binelui şi răului. Ce sunt acestea? Ia aminte cu atenţie. Pomul vieţii este Dumnezeu Însuşi, Făcătorul tuturor, precum s-a scris: „Dumnezeu în mijlocul ei şi nu se va clătina” (Ps. 45, 5). Iar pomul cunoştinţei, sau al cunoştinţei binelui şi răului, e firea noastră şi alcătuirea omului[148]. Căci omul este o fiinţă capabilă de bine şi de rău. El este cu adevărat pomul pururea roditor de cunoştinţă, sădit în acest rai al lumii, după aducerea la fiinţă a celor ce sunt din cele ce nu sunt, cum scrie şi David în psalmi: „Şi va fi ca pomul sădit la marginea apelor” (Ps. 1, 3)..

• Odată împlinit raiul lumii şi odată sădite plantele dumnezeieşti în el, Dumnezeu a dat omului poruncă, zicând: „Din tot pomul din rai poţi să mănânci, dar din pomul cunoştinţei binelui şi răului să nu mâncaţi; în ziua în care veţi mânca din el, cu moarte veţi muri”. Mai întâi Îşi îndreaptă cuvântul ca spre unul. Căci a zis: „Din tot pomul din rai poţi să mănânci”. Apoi vorbeşte la plural către mai mulţi: „Dar din pomul cunoştinţei binelui şi răului să nu mâncaţi”. Ce înseamnă aceasta? Dumnezeu ne învaţă că taina poruncii acesteia nu se îndreaptă numai spre Adam, ci va trece fără îndoială şi la noi la toţi. Şi pe drept cuvânt. Căci ceea ce a păţit atunci Adam, amăgit de Eva, şi Eva de şarpe, se întâmplă şi cu noi, cei ce ne naştem după ei de la ei.

• Şi ia seama la înţelesul tainic. Omul a fost aşezat în acest rai sensibil al creaţiei, „ca să-l lucreze şi să-l păzească”. Iar lucrarea şi păzirea încredinţată omului se arată în porunca dată lui: „Din tot pomul din rai să mănânci, dar din pomul cunoştinţei binelui şi răului să nu mâncaţi”. Fiindcă deci „tot pomul” şi aşadar şi cel „al vieţii” este Dumnezeu – căci El este „tot”, El Care a şi adus la existenţă totul din nimic[149] şi Care este în afara şi înlăuntrul totului –, iar pomul cunoştinţei e alcătuirea omului[150], în care este cunoştinţa binelui şi

---

[148] Prima explicare duhovnicească: raiul este acum pentru noi lumea supusă simţurilor; pomul vieţii e Dumnezeu, pomul cunoştinţei este natura omului cu putinţa ei alternativă.

[149] Sfântul Ioan Damaschin, *De fide orthodoxa,* 25, 916 C.

[150] *De fide orthodoxa,* 917 B.

răului, tot cel ce împlineşte lucrarea aceasta în sine, cum cere porunca, rămâne într-o desfătare care nu se isprăveşte şi stăruie neclintit în păzirea sa.

• Deci pomul vieţii este Dumnezeu, a Cărui lucrare este să procure viaţă şi Care dă rod bun de mâncat numai celor vrednici de viaţă, ca unii ce nu sunt supuşi morţii. El produce o dulceaţă negrăită celor ce se împărtăşesc de El şi le dăruieşte o viaţă nemuritoare. De aceea, pe drept cuvânt s-a numit „pomul vieţii" şi „tot pomul". Căci El este totul, în Care şi prin Care e totul[151].

• Iar pomul cunoştinţei binelui şi răului este deosebirea privirii, precum au spus şi au gândit şi alţii înainte de noi[152]. El e descoperirea alcătuirii firii noastre, care e bună celor ce au urcat la bărbatul desăvârşit şi la măsura vârstei lui Hristos (Efes. 4, 13) prin toată nepătimirea şi înţelepciunea duhului, înălţându-se prin contemplarea şi frumuseţea ei la măreţia lucrării Făcătorului (Înţel. 13, 5); căci celor ce au ajuns cu timpul la deprinderea statornică a virtuţii, ea nu le este şi nu li se face abatere de la bine, ca unora ce au păşit cu tărie în contemplaţia dumnezeiască. Dar celor tineri încă şi mai şovăitori în dorinţă nu le este bună; căci celor ce nu s-au statornicit cu neclintire în păşirea stăruitoare şi neabătută a virtuţii pe drumul faptelor bune nu le este de folos contemplarea şi privirea trupului propriu, din pricina lipsei lor de tărie în stăruirea în bine; această contemplare poate atrage şi răpi spre ea pe cel lipsit de tărie şi-l poate împinge la gânduri, mişcări şi preocupări necuviincioase.

• Acesta e motivul opreliştii lui Dumnezeu, Care a zis: „Dar din pomul cunoştinţei binelui şi răului să nu mâncaţi, căci în ziua în care veţi mânca, cu moarte veţi muri". Fiindcă privirea trupului nostru şi contemplarea alcătuirii lui duce în mod natural pe cel nedesăvârşit la cunoştinţa dulceţii plăcerii, chiar fără să vrea. Ba nu numai la aceasta, ci, cum s-a spus, şi la mişcări şi gânduri necuviincioase, motiv pentru care ni se spune totdeauna cuvântul dumnezeiesc: „**U**şile, uşile, să luăm aminte!" Prin repetare, cuvântul porunceşte, pentru cei nevrednici, păzirea porţilor simţitoare şi înţelegătoare, adică a simţurilor, prin care obişnuieşte să intre moartea în sufletul omului.

• Dumnezeu, după ce a adus lucrurile la fiinţă din nimic, făcând pe om la început ca pe o lume mare, l-a aşezat în această lume, ca într-una mică[153], creându-l ca pe un chip al Său şi arătându-l ca pe un împărat al tuturor celor de pe pământ. Deci sădeşte în el în chip înţelegător, ca într-o lume mare, un alt rai dumnezeiesc, mult superior celui ce cade sub simţuri, ca unul ce e împodobit cu plante veşnic nemuritoare şi pururea verzi şi luminat de Soarele

---

[151] Sfântul Ioan Damaschin, *De fide orthodoxa,* 916 C.

[152] *De fide orthodoxa,* 916 C.

[153] Cf. cap. 3; *Cuvântul despre suflet,* cap. 27-30; ediţia Darrouzès, 88, 92. Încă Sfântul Maxim Mărturisitorul a spus că omul e nu lumea mică, ci lumea mare, pentru că el cuprinde în sine lumea văzută prin cugetare.

dreptății. Acesta este locul Împărăției cerurilor, așezat la răsăritul Soarelui dreptății, în pământul celor blânzi (Matei 5, 5), cum zice Dumnezeu Însuși: „Împărăția lui Dumnezeu este înlăuntrul vostru" (Luca 17, 21). În acest rai a sădit Dumnezeu pomul vieții și pomul cunoștinței binelui și răului. Care sunt aceștia?

• Pomul vieții este Sfântul Duh, Care sălășluiește în omul credincios, cum spune Pavel: „Nu știți că trupurile voastre sunt templul Sfântului Duh, Care locuiește în voi?" (1 Cor. 6, 19; Rom. 8, 11). Iar pomul cunoștinței binelui și răului este simțirea, care produce două roade contrare între ele, îndoite la rândul lor ele înseși prin fire.

• Unele dintre plăceri sunt sufletești, altele trupești. Cele sufletești sunt cele ce se nasc din contemplație și din învățături; iar cele trupești sunt cele ce se nasc din unirea sufletului cu trupul, cele legate de mâncăruri și de uniri trupești și de cele asemănătoare. Dintre plăceri iarăși unele sunt adevărate, iar altele mincinoase. Cele dintâi sunt proprii cugetării ce se ocupă cu contemplarea și cu știința; cele de al doilea, ale trupului, fiind prilejuite de simțire. Iar dintre plăcerile trupului, unele sunt naturale și necesare, căci fără ele omul nu poate trăi, cum sunt mâncărurile și veșmintele; altele sunt naturale, dar nu necesare, ca împreunările potrivit legii și firii, fără de care cel ce voiește poate trăi în feciorie. Altele nu sunt nici naturale, nici necesare, ca voluptățile, bețiile și excesele care întrec trebuințele.

Omul care a ales să vieţuiască după Dumnezeu, căutând să folosească plăcerile necesare și naturale, care sunt potrivite și folositoare și foarte bune pentru menținerea și păstrarea naturii omenești și neamestecate cu durerea și cu supărarea, cade de multe ori, fără să știe și fără să vrea, în cunoștința răului, aflând durerea ascunsă în însăși împărtășirea de bine. Așa se întâmplă cu prilejul întrebuințării mâncărurilor și veșmintelor. Căci pentru cumpărarea acestora e nevoie de bani. Iar folosirea lor e necesară; căci e naturală. Dar ajungând la o abundență de bani pentru trebuința aceasta necesară și naturală, cădem în lăcomie și nesăturare, iar uneori într-o folosire peste trebuință. Căci, putând să ne mulțumim cu lucruri puține și modeste, nu ne oprim trebuința la aceasta, ci căutând luxul și ceea ce este peste măsură, cădem prin întrebuințarea binelui în cunoștința răului. Dar legea conștiinței noastre, respingând această rea întrebuințare și arătându-ne-o, face, celui atent cunoscut, chiar prin aceasta, binele și răul simțirii și îndată se iveşte în el tristețea răului, prin părerea de rău.

• Raiul este, din alt punct de vedere, marele câmp al iubirii de înțelepciune (al filosofiei) cu fapta, împodobit de plante nemuritoare de tot felul și de felurite virtuți, în care s-a sădit de Dumnezeu pomul vieții și pomul

cunoştinţei binelui şi răului[154]. Căci iubirea de înţelepciune (filosofia) lucrătoare e ca un rai luminos şi bine mirositor plantat de Dumnezeu la răsăritul Bisericii Lui[155], acoperit de plantele frumoase de tot felul ale virtuţilor, care hrănesc cu îmbelşugare pe cei ce lucrează în el poruncile lui Dumnezeu şi le păzesc ca pe o hrană nepieritoare şi nemuritoare.

• În acest rai dumnezeiesc au fost aşezate spre pază două porţi la marginile opuse, ca nişte heruvimi. Una introduce fără greutate pe cei ce doresc şi bat cu dorul sufletului la desfătarea şi bucuria de plantele ei nemuritoare; cealaltă îi trece pe cei ce s-au săturat de bunătăţile din el la alte păşuni nemuritoare, despre care se va vorbi puţin mai încolo. Una e smerenia dumnezeiască, care introduce pe cei ce intră prin ea la desfătarea şi odihna de Împărăţia cerurilor; cealaltă e iubirea desăvârşită, care îi trece, pe cei ce ies de-acolo, la păşunile Împărăţiei lui Dumnezeu[156]. Fără aceste porţi nu se poate nici intra în rai, nici ieşi spre Împărăţia lui Dumnezeu, măcar că sunt multe căi care duc spre Împărăţia cerurilor. Căci toate căile evlaviei duc pe cel ce păşeşte pe ea spre poarta de la apus a smereniei şi aşa îl introduc prin aceasta în rai.

• Dar de ce au fost făcute numai două şi nu mai multe porţi, aşa cum sunt mai multe locaşuri la Dumnezeu şi Tatăl (Ioan 14, 2), ca fiecare dintre cei ce intră să-şi facă intrarea în el prin poarta care voieşte? Pentru că omul e din două firi: din suflet şi trup. O parte a lui e smerită, cealaltă înaltă şi dumnezeiască. Sau altfel: pentru doimea mai trupească a părţii neraţionale a sufletului lui, din care una, adică mânia, intră în curtea blândeţii, iar cealaltă, pofta, iese prin iubire din împătimirea de cele lumeşti şi de cele văzute şi află păşune în Dumnezeu prin împărtăşirea de Duhul. Căci, potrivit cu alcătuirea omului, a fost zidit de Dumnezeu şi raiul cunoscut cu simţurile cât şi cel cunoscut cu mintea, şi nu este altă poartă decât cele spuse, care să introducă sau să scoată din acesta.

• Din pricina amintită au şi fost plantaţi de Dumnezeu în mijlocul raiului acesta dumnezeiesc doi pomi minunaţi: pomul vieţii şi pomul cunoştinţei, care se numeşte şi cunoştinţa binelui şi răului. Care sunt aceştia?

Contemplaţia naturală, cum socoteşte şi dumnezeiescul Grigorie[157], şi teologia tainică. Cea dintâi, contemplaţia, având ca roade judecata şi cunoştinţa lucrurilor dumnezeieşti şi omeneşti, este pomul cunoştinţei binelui şi răului. Căci prin cunoaşterea lucrurilor cunoaştem raţiunile proniei, iar prin judecată facem deosebirea clară a lucrurilor, deosebind fără greşeală ce e bun

---

[154] Aici se explică raiul în legătură cu treapta întâi a urcuşului duhovnicesc.

[155] La începutul vieţuirii credincioşilor în Biserică.

[156] Nichita Stithatul face deosebire aici între Împărăţia cerurilor şi Împărăţia lui Dumnezeu. Ultima e mai sus decât prima. Prima e identică cu raiul redeschis prin contemplarea raţiunilor lumii.

[157] Sfântul Grigorie Teologul, *Cuvântarea 38,* 12, P.G., 36, 324 C.

şi ce e rău, care e cauza făcătoare şi care e lucrul făcut. Iar teologia tainică este pomul vieţii. Căci are ca rod dătător de viaţă şi de nemurire credinţa în Sfânta Treime, care se naşte în suflet în afară de orice raţiune şi simţire; căci Sfânta Treime nu se cunoaşte nici prin simţire, nici prin raţiune, ci numai prin credinţa neîndoielnică şi din inimă. Un alt rod al ei este înţelegerea dreptcredincioasă a întrupării Celui Unuia-Născut.

- ...cel ce s-a rupt pe sine de lume şi de toată prietenia şi de împătimirea de prieteni, de cei ai săi, de rudenii, şi a răstignit lumea în sine prin tăierea voii sale, dispreţuind toată tihna trupească, şi bate prin durerile pocăinţei şi nevoinţelor pentru virtute, cu răbdare multă, la poarta poruncilor lui Hristos, intră prin smerenie, cum s-a spus, în tinda înţelepciunii lucrătoare a raiului, care este supunerea, slujirea prin orice lucru de mai puţină cinstire, răbdarea necazurilor şi a încercărilor, greaua pătimire, culcarea pe jos, starea în picioare de toată noaptea, privegherea, psalmodierea neîncetată, rugăciunea şi postul, citirea dumnezeieştilor Scripturi şi ascultarea şi supunerea faţă de toţi.

Teolipt, mitropolitul Filadelfiei

Cuvânt despre ostenelile vieţii călugăreşti

• Descătuşarea simţurilor se face lanţ sufletului, iar înlănţuirea simţurilor aduce eliberarea sufletului[158]

• ...precum mâncarea îndulceşte gustul când e subţiată prin dinţi, aşa şi cuvintele dumnezeieşti, întorcându-se mereu în suflet, îmbogăţesc înţelegerea şi o înveselesc. „Cât de dulci limbii mele sunt cuvintele Tale" (Ps. 118, 103). Ia în inima ta cuvintele evanghelice şi poveţele fericiţilor Părinţi, cercetează vieţile lor, ca să poţi cugeta la ele în timpul nopţii. În felul acesta, când cugetarea ţi se va osteni de rugăciune, o vei reînnoi prin citire şi gândire la cuvintele dumnezeieşti şi o vei face şi mai sârguincioasă la rugăciune.

• Nu ocoli plecările genunchilor. Căci plecarea genunchilor închipuie căderea păcatului de la noi şi prilejuieşte mărturisirea lui[159]; iar ridicarea înseamnă pocăinţa, închipuind făgăduinţa unei vieţi întru virtute. Dar fiecare îngenunchere să se săvârşească cu chemarea înţelegătoare a lui Hristos, ca prinzându-ne cu sufletul şi cu trupul de Domnul, să ni-L facem milostiv pe Dumnezeul sufletelor şi al trupurilor[160].

• Leapădă gândurile păcătoase şi nu le lăsa să umble şi să zăbovească în inima ta. Căci zăbovirea gândurilor pătimaşe dă viaţă patimilor şi omoară mintea. Îndată ce gândurile te atacă, de la cea dintâi vedere a lor, grăbeşte-te să le împrăştii cu săgeata rugăciunii. Iar dacă stăruie lovindu-ţi şi tulburându-ţi cugetarea, uneori retrăgându-se, iar alteori năvălind, să ştii că sunt întărite de voia ta ce le-a venit în întâmpinare. Ele tulbură şi supără sufletul, având drepturi asupra lui din pricina înfrângerii pe care a suferit-o voia noastră liberă. Drept aceea, trebuie să le ţintuim la stâlp prin mărturisire; căci biruite, gândurile rele fug. Precum atunci când apare lumina, întunericul se împrăştie,

---

[158] Teolipt rezumă aici cele spuse înainte despre trebuinţa închiderii simţurilor îndreptate spre cele din afară, pentru a descătuşa aripile sufletului spre înălţarea în orizontul nesfârşit al celor dumnezeieşti.

[159] Filosoful Max Scheler a spus că o altă simţire are omul care se roagă în genunchi, decât stând în picioare *(Die Stellung des Menschen im Kosmos).* Aici se precizează natura acestei simţiri: ea dă expresie umilinţei în faţa lui Dumnezeu.

[160] Ridicarea după îngenunchere exprimă făgăduinţa celui ce s-a căit de a duce de aici înainte o viaţă dreaptă prin virtuţi. Cel ce s-a ridicat nu trebuie să uite că s-a ridicat nu pentru a duce iarăşi o viaţă străină de Dumnezeu, ci pentru o viaţă activă dăruită lui Dumnezeu, pentru a nu mai păcătui. El menţine în starea lui în picioare pomenirea numelui lui Hristos, şi prin aceasta se menţine în legătură cu El.

așa lumina mărturisirii șterge gândurile patimilor, fiind și ele întuneric[161]. Căci slava deșartă și trândăvia pe care gândurile le-au avut ca culcuș au fost nimicite, rușinate de mărturisire și de greaua pătimire a împlinirii canonului. De aceea, văzând cugetarea slobozită de patimi prin rugăciunea neîncetată și cu bună umilință, fug de rușine. Dar când cel ce se nevoiește încearcă să taie cu rugăciunea gândurile care-l tulbură, le taie pentru scurtă vreme și oprește lucrarea lor prin lupta cu ele, dar nu se izbăvește pentru totdeauna dacă mai îngăduie pricinile care-l supără, adică odihna trupului și iubirea lumească de cinstiri, din pricina cărora nu se mișcă spre mărturisire. Ca urmare, nu dobândește nici pace, deoarece ține la sine lucrurile protivnicilor. Iar ținând la sine vase străine, nu i se vor cere de stăpânii lor? Și cerându-i-se și neslobozind lucrurile pe care le ține pe nedrept, cum se va putea izbăvi de vrăjmașii săi? Dar când cel ce se nevoiește, întărit prin pomenirea lui Dumnezeu, va iubi disprețuirea și chinuirea trupului și își va mărturisi gândurile fără să se rușineze, îndată se vor depărta vrăjmașii, iar cugetarea eliberându-se va avea rugăciunea neîncetată și gândul la cele dumnezeiești neîntrerupt[162].

- Leapădă cu totul orice bănuială ce se mișcă în inimă împotriva cuiva, ca pe una ce risipește dragostea și pacea; și primește orice necaz ce-ți vine din afară cu bărbăție, căci prilejuiește **răb**darea mântuitoare. Iar răbdarea dăruiește locuință și odihnă în ceruri. Petrecând zilele astfel, vei trăi în viața de aici cu mulțumire, veselindu-te cu nădejdile fericite; iar la moarte te vei muta cu îndrăznire de la cele de aici și vei merge la locurile de odihnă pe care ți le-a gătit ție Domnul, răsplătind ostenelile tale de aici, ca să împărățești împreună cu El. Lui I se cuvine slava, cinstea și închinăciunea, împreună cu Cel fără de început al Său Părinte și cu Preasfântul și bunul și de viață făcătorul Său Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

---

[161] Mărturisind gândurile rele, le țintuim la stâlp și le luăm puterea, căci le facem de rușine, cum ne facem pe noi înșine dacă le-am da sălaș în noi mai departe. De aceea, prin mărturisire, ne detașăm de ele. Lumina în care sunt puse prin mărturisire le arată în urâciunea lor și le ia puterea ispititoare. A le ține în noi înseamnă a ne ascunde într-un întuneric; a le mărturisi înseamnă a voi să fim deschiși și a nu mai ocroti în noi gânduri pe care, din rușine, le ținem ascunse.

[162] Numai patimile au interes să țină nemărturisite gândurile rele care le hrănesc. Sufletul eliberat de patimi nu mai are interes să țină în sine gândurile rele. Dar numai rugăciunea neîncetată, făcută cu părerea de rău a umilinței și a străpungerii inimii, ținând sufletul lipit de Dumnezeu, îl dezlipește de patimile în care stăpânește uitarea de El. Rugăciunea scurtă, ținând sufletul lipit de Dumnezeu numai scurt timp, alungă și patimile, și gândurile ce le hrănesc numai pentru scurt timp. De aceea e necesară rugăciunea neîncetată și fără sfârșit pentru a dezrădăcina patimile și a alunga gândurile rele pentru tot timpul.

Cuvânt despre lucrarea cea ascunsă întru Hristos

• Mintea care fuge de cele din afară şi se adună în cele dinăuntru revine la sine însăşi. Pe urmă se uneşte cu cuvântul pe care-l are în chip firesc în cugetarea sa, şi prin cuvântul pe care-l are în chip fiinţial se uneşte cu rugăciunea, iar prin rugăciune urcă la cunoştinţa de Dumnezeu, cu toată puterea şi simţirea ei iubitoare. Atunci pofta se duce de la trup şi toată simţirea iubitoare de el îşi încetează lucrarea, iar cele frumoase ale pământului se arată neatrăgătoare. Căci sufletul, aruncând înapoia sa toate ale trupului, porneşte pe urma frumuseţii lui Hristos, umblând după ea cu faptele cuviinţei şi curăţia cugetării şi cântând: „Aduce-se-vor Împăratului fecioarele pe urma Lui" (Ps. 44, 16). Închipuindu-şi pe Hristos şi văzându-L, sufletul zice: „Am văzut de mai înainte pe Domnul înaintea mea, că de-a dreapta mea este" (Ps. 15, 8). Lipindu-se de Hristos prin dragoste, el strigă: „Doamne, înaintea Ta este toată dorirea mea" (Ps. 37, 9). Aţintindu-şi privirea pururea la Hristos, strigă: „Ochii mei pururea spre Domnul" (Ps. 24, 16). Şi vorbind cu Hristos prin rugăciunea curată şi îndulcindu-se, se veseleşte zicând: „Să se îndulcească de El grăirea mea, iar eu mă voi veseli de Domnul" (Ps. 103, 35). Căci căutând Dumnezeu la vorbirea rugăciunii, ca Unul ce este iubit, numit şi chemat într-ajutor, dăruieşte sufletului care se roagă bucurie de negrăit. Iar sufletul, pomenind pe Dumnezeu prin vorbirea rugăciunii, e veselit de Domnul. „Adusu-mi-am aminte de Dumnezeu, zice, şi m-am veselit" (Ps. 76, 3)

• De vei ieşi din poftirea celor pământeşti prin rugăciune neîncetată şi curată şi în loc de somn te vei odihni de orice gândire la cele de după Dumnezeu şi te vei rezema în întregime numai pe pomenirea lui Dumnezeu, se va zidi în tine ca o altă ajutătoare dragostea de Dumnezeu. Căci strigarea din inimă a rugăciunii face să răsară dragostea dumnezeiască. Iar dragostea dumnezeiască trezeşte mintea spre descoperirea celor ascunse. Atunci mintea, unindu-se cu dragostea, rodeşte înţelepciunea şi prin înţelepciune dă rostire celor tainice[163].

• Pe cel ce se nevoieşte cu păzirea poruncilor şi stăruie în raiul rugăciunii şi şade lângă Dumnezeu prin pomenirea Lui neîncetată, Dumnezeu îl scoate din lucrările iubitoare de plăcere ale trupului şi din toate mişcările simţurilor şi făcându-l mort patimilor şi păcatului îl împărtăşeşte de viaţa dumnezeiască. Căci precum cel ce doarme se aseamănă şi cu mortul, dar e şi viu, şi cel dintâi lucru se datorează lucrării trupului, iar cel de al doilea împreună-lucrării sufletului, aşa şi cel ce petrece în Duh. El este mort trupului şi lumii, dar vieţuieşte cugetării cu Duhul (adusă de Duhul).

---

[163] Dragostea premerge cunoaşterea lui Dumnezeu; dar ultima o şi sporeşte pe prima. N-ar putea cunoaşte mintea pe Dumnezeu dacă nu L-ar iubi, aşa cum nu poţi cunoaşte cu adevărat o persoană omenească dacă nu o iubeşti. Dar din ce cunoşti mai mult pe Dumnezeu, Îl iubeşti mai mult.

• Cel ce s-a ridicat peste firea curgătoare a celor de faţă şi a trecut dincolo de poftirea celor trecătoare nu priveşte spre cele de jos, nu doreşte cele frumoase ale pământului, ci are deschise vederile de sus, priveşte frumuseţile din ceruri şi vede fericirea celor nepieritoare. Căci precum celui ce se tăvăleşte în cele ale pământului şi se apleacă spre plăcerile trupului îi sunt închise cerurile, având ochii înţelegători întunecaţi, aşa şi cel ce dispreţuieşte cele de jos şi se întoarce de la ele are mintea înălţată şi vede slava celor veşnice şi cunoaşte strălucirea rânduită celor sfinţi. Acesta primeşte şi dragostea lui Dumnezeu care Se coboară de sus peste el, se face biserică a Duhului Sfânt, doreşte voile dumnezeieşti, e purtat de Duhul lui Dumnezeu, se învredniceşte de înfiere şi are pe Dumnezeu căutând cu bunăvoire şi cu bună plăcere spre el. Căci „câţi sunt purtaţi de Duhul lui Dumnezeu sunt fiii lui Dumnezeu" (Rom. 8, 14).

• Să nu părăseşti rugăciunea din grija neputinţei nici măcar o singură zi până ce mai răsufli, ci auzi pe cel ce zice: „Când sunt slab, atunci sunt tare" (2 Cor. 12, 10). Căci făcând aşa, te vei folosi mai mult şi rugăciunea te va ridica îndată, cu împreuna-lucrare a harului. Fiindcă unde este mângâierea Duhului, neputinţa şi trândăvia nu rămân.

Sfântul Grigorie Sinaitul

• Toţi câţi nu izbutesc să dobândească harul pătimesc aceasta pentru necredinţă şi negrijă; şi iarăşi toţi câţi îl află îl află prin credinţă şi sârguinţă. Căci prin acestea păşesc pururea înainte; iar prin cele potrivnice se întorc cu totul la cele dinapoi.

• A fi mort şi nesimţitor este totuna cu a fi orb la minte şi a nu vedea duhovniceşte. Căci unul s-a lipsit de puterea vie şi lucrătoare; iar cel ce nu vede, de lumina dumnezeiască care-l face să vadă şi să se roage[164].

• Puţini primesc şi puterea, şi înţelepciunea de la Dumnezeu. Căci cea dintâi împărtăşeşte bunătăţile dumnezeieşti, iar a doua exprimarea lor. Iar primirea prin împărtăşire şi dăruirea mai departe este un lucru cu adevărat dumnezeiesc, mai presus de om.

• Stricăciunea e devenirea trupului; iar a mânca, a lepăda rămăşiţele, a se îngrăşa şi a dormi sunt însuşiri naturale ale fiarelor şi dobitoacelor. Prin aceasta asemănându-ne cu dobitoacele, din pricina neascultării (Ps. 48, 21), am

[164] Avem aici o definiţie a luminii dumnezeieşti, care nu are nimic care să nu o facă acceptabilă şi înţeleasă. Ea e cea care ne face să înţelegem şi să ne înţelegem. Astfel înţeleasă, lumina dumnezeiască risipeşte nedumeririle celor ce cred că ea este concepută ca o lumină asemenea celei materiale.

căzut din bunătăţile proprii dăruite de Dumnezeu[165]. Ne-am făcut dobitoceşti din raţionali şi ca fiarele din dumnezeieşti.

• Cei ce primesc harul ca o zămislire şi însărcinare prin Duhul leapădă sămânţa dumnezeiască sau prin căderi, sau văduvindu-se de Dumnezeu prin însoţirea cu vrăjmaşul care se ascunde în ei. Lepădarea harului se face prin lucrarea patimilor; iar lipsirea desăvârşită de ele se întâmplă prin săvârşirea păcatelor. Căci sufletul iubitor de patimă şi de păcat, care leapădă şi pierde harul şi se văduveşte, se face sălaş al patimilor, ca să nu zic al dracilor, acum şi în veacul viitor.

• Caută pe Domnul pe cale, adică prin porunci, în inimă. Căci atunci când auzi pe Ioan strigând şi poruncind tuturor să gătească şi să facă drepte cărările, înţelege că e vorba de porunci, de inimi şi de fapte. Căci e cu neputinţă să se facă dreaptă calea poruncilor şi fapta nevinovată dacă nu e dreptate în inimă.

• Prin două porunci vin cei ce se nevoiesc iarăşi la vechea vrednicie: prin ascultare şi prin post. Căci prin cele potrivnice acestora a intrat tot păcatul în neamul muritorilor. Cei ce păzesc poruncile prin ascultare se întorc la Dumnezeu mai repede, iar cei ce le păzesc prin post şi rugăciune, mai cu întârziere. Ascultarea e mai potrivită începătorilor, iar postul celor de la mijloc, mai cunoscători şi mai bărbaţi. Căci păzirea neştirbită a ascultării de Dumnezeu prin porunci e proprie foarte puţinora, fiind grea chiar pentru cei mai bărbaţi.

• Legea care lucrează şi grăieşte în inimă este legea Duhului vieţii, după Apostol, precum cea care e lucrată în trup este a literei. Cea dintâi izbăveşte mintea de legea păcatului şi a morţii (Rom. 8, 2), iar a doua face pe nebăgate de seamă pe om fariseu, care împlineşte şi înţelege legea trupeşte şi lucrează poruncile pentru a fi văzut (Matei 23, 5)[166].

---

[165] Însuşirile proprii ale firii noastre sunt cele ce ni se dau de Dumnezeu din cele proprii Lui şi pe care le avem numai în comuniune cu El.

[166] Poruncile sunt calea pe care ajungem la Hristos. Dar în miezul lor poruncile sunt Hristos Însuşi. Căci ne fac tot mai asemenea Lui. El este porunca desăvârşit împlinită. Poruncile pot fi însă împlinite numai extern, cu trupul. Atunci sunt o lege a trupului, care face pe om fariseu. Ele trebuie împlinite din inimă. Atunci au devenit o lege a duhului. Căci prin inimă lucrează Duhul. De aceea poruncile numai unite cu inima sunt calea adevărată spre Hristos.

Aceasta se întâmplă când avem pururea pomenirea lui Dumnezeu în inimă. Contrarul poruncilor este, de aceea, uitarea. Pomenirea lui Dumnezeu e izvorul ascultării, prin care se împlinesc poruncile.

Dar în lucrarea poruncilor suntem mult ajutaţi de gândul la judecata lui Dumnezeu sau la pedepsele ce ne vin din neîmplinirea poruncilor. Ba chiar pedepsele sau judecata lui Dumnezeu aplicată nouă când nu împlinim vreo poruncă ne sunt de ajutor. Ajutaţi de judecata lui Dumnezeu sau de gândurile la pedepse, sau chiar de pedepse, ajungem

• Precum ochiul trupului caută la literă şi din literă primeşte înţelesurile celor supuse simţurilor, aşa mintea, când se curăţă şi se întoarce la vechea vrednicie, caută la Dumnezeu şi primeşte de la El înţelesurile dumnezeieşti. În loc de carte, ea are Duhul, în loc de pană, înţelegerea şi limba – căci „limba mea, zice, e pană" (Ps. 44, 2) –, în loc de cerneală, lumina. Deci, scufundându-şi înţelegerea în lumină şi făcându-se lumină, scrie în Duh cuvintele în inimile curate ale ascultătorilor. Atunci înţelege cum vor fi credincioşii „învăţaţi de Dumnezeu" (Isaia 54, 13; Ioan 6, 45) şi cum învaţă Dumnezeu pe om în Duh (Ps. 93, 10), potrivit cu prorocia[167].

• Numai credinţa din har, lucrătoare prin porunci în Duh, e îndestulătoare pentru mântuire dacă o păzim şi nu o alegem pe cea moartă şi nelucrătoare, în locul celei vii şi lucrătoare în Hristos. Căci credinciosul trebuie să primească chipul şi viaţa cea întru Hristos lucrate de credinţă. Credincioşii au învăţat că nelucrarea aduce credinţa moartă şi nesimţitoare, care e numai vorbă, şi nu pe cea din har.

• Chinurile sunt felurite, precum şi răsplătirile cu bunătăţi. Iar acelea sunt în iad, potrivit Scripturii care zice: „În pământ întunecat şi neluminat, în pământul întunericului veşnic" (Iov 10, 21-22), unde locuiesc păcătoşii şi înainte de judecată, şi se întorc şi după osândă. Căci: „Întoarcă-se păcătoşii în iad" (Ps. 9, 17) şi „Moartea îi va paşte pe ei" (Ps. 48, 14) ce este altceva, dacă nu hotărârea din urmă şi osânda veşnică?

• Focul, întunericul, viermele şi tartarul sunt împătimirea obştească de plăcerea trupească, neştiinţa generală a întunericului, gâdilirea aprinsă a patimii din toţi, tremurarea şi vijelia puturoasă a păcatului. Acestea se lucrează încă de aici în sufletele păcătoşilor ca o arvună şi pârgă a chinurilor şi se arată acolo ca o deprindere.

• Deprinderile patimilor sunt arvunele chinului, precum lucrările virtuţilor sunt ale Împărăţiei. Poruncile trebuie să le socotim şi să le numim lucrări; iar virtuţile deprinderi, precum şi păcatele care se fac necontenit se numesc deprinderi.

• Răsplătirile sunt pe potriva faptelor, chiar dacă multora li se pare că nu sunt pe potriva lor. Căci dreptatea dumnezeiască le dăruieşte unora viaţa

---

prin împlinirea poruncilor sub mângâierea deplină a Providenţei. Dar toiagul pedepsirii ar fi greu de suportat dacă nu ne-am sprijini pe cârja rugăciunii, ţinută în mâna lucrării minţii. Fără aceasta, nu am putea folosi toiagul nici în sensul de pedepsire a patimilor noastre, nici a vrăjmaşilor care ni le insuflă.

[167] Adevărata cunoaştere a lui Dumnezeu e cunoaşterea prin experienţă, nu din carte. În cazul acesta înţelegerea se scufundă în lumina Lui Însuşi, făcându-se şi ea lumină. Vorbind acela altora, Dumnezeu Însuşi vorbeşte prin el şi El Însuşi îi învaţă pe ceilalţi printr-un astfel de om. Cuvântul e plin de puterea lui Dumnezeu şi de convingerea celui ce a văzut pe Dumnezeu şi simte în sine puterea Lui.

veşnică, iar altora osânda veşnică. Dar şi unii, şi alţii, străbătând veacul de aici bine sau rău, vor primi răsplata după faptele lor. Iar mărimea şi felul răsplăţii de care se vor bucura va fi după deprinderea şi lucrarea patimilor sau a virtuţilor.

• Sufletele împătimite de plăceri sunt smârcuri de foc (Apoc. 19, 20), în care putoarea patimilor, duhnind ca o mocirlă, hrăneşte ca pe un vierme neadormit al curviei desfrânarea trupului, şi ca pe nişte şerpi, broaşte şi lipitori ale poftelor stricate, gândurile şi dracii stricaţi şi ţâşnitori de otravă. Starea aceasta a luat încă de aici arvuna chinurilor de acolo.

• Judecata lumii acesteia (Ioan 3, 19), după cuvântul Evangheliei, stă în necredinţa celor neevlavioşi, potrivit cuvântului: „Iar cel ce nu crede s-a şi osândit" (Ioan 3, 18); de asemenea, în necazurile aduse de providenţă pentru îngrădire sau întoarcere; apoi în înrâurirea plănuirilor bune şi rele, fiind ajutate să treacă în faptă, după cuvântul: „Înstrăinatu-s-au păcătoşii din pântecele maicii lor" (Ps. 57, 3). Judecata cea dreaptă a lui Dumnezeu se arată, prin urmare, pentru îndreptarea prin pedepse şi după fapte, pe unii pedepsindu-i, pe alţii miluindu-i, dând ca răsplată unora cununile, altora chinurile. Dintre cei pedepsiţi, cei dintâi sunt cu totul necredincioşi; cei de-al doilea, credincioşi, dar fără râvnă, de aceea se şi pedepsesc cu iubire de oameni. Iar cei ce s-au făcut desăvârşiţi, fie în virtuţi, fie în păcate, vor avea răsplăţile cuvenite.

• Dacă nu ne cunoaştem cum ne-a făcut Dumnezeu, nu ne vom cunoaşte cum ne-a făcut păcatul[168].

• Pricinile patimilor sunt faptele păcătoase; pricinile gândurilor, patimile; ale nălucirilor, gândurile; ale chipurilor, amintirea; ale amintirilor, uitarea; ale uitării, neştiinţa; ale neştiinţei, nepăsarea; nepăsarea e născută din dorinţa poftitoare; iar maica dorinţelor e nestatornicia; pricina nestatorniciei este lucrarea faptei; iar fapta este din dorinţa nesocotită a păcatului şi din aplecarea simţurilor către cele supuse lor.

• [Dracii]..ne momesc prin deprinderea patimii care stăpâneşte şi lucrează în sufletul nostru. Căci dracii au deprinderea patimilor ca o pricină a formării de chipuri (idoli) în mintea noastră. Deci ei ne fac puterea de închipuire să lucreze în mod felurit şi în multe forme, fie în stare de trezvie, fie în somn. Căci ei înşişi se îmbracă şi se preschimbă în felurite chipuri; dracii poftei se schimbă uneori în porci, alteori în măgari, alteori în armăsari întărâtaţi şi înfierbântaţi; cei ai mâniei, uneori în păgâni, alteori în lei; cei ai lăcomiei, uneori în lupi, alteori în leoparzi; cei ai vicleniei, uneori în şerpi,

---

[168] Nu ne dăm seama de decăderea noastră de la umanitate prin păcat dacă nu ne cunoaştem frumuseţea originară, la care revenim prin curăţarea de păcat şi prin unirea cu Dumnezeu, modelul nostru, pentru care ne-o facem transparentă.

alteori în năpârci, iar alteori în vulpi; cei ai îndrăznelii, în câini; cei ai trândăviei, în motani; cei ai curviei se mai prefac uneori în şerpi, alteori în corbi şi gaiţe. Dracii patimilor sufleteşti se prefac în păsări, mai ales cei din văzduh. Închipuirea are trei pricini, prin care schimbă chipurile duhurilor după cele trei părţi ale sufletului. De aceea şi nălucirile sunt de trei feluri: de păsări, de fiare şi de dobitoace, după puterea poftitoare, mânietoare şi raţională a sufletului. Căci cele trei căpetenii ale patimilor se înarmează pururea împotriva celor trei puteri. Şi după patima care dă chip sufletului se apropie de noi şi iau un chip înrudit[169].

- Dracii plăcerii (voluptăţii) se apropie adeseori ca foc şi cărbuni aprinşi. Căci duhurile iubitoare de plăcere aprind partea poftitoare a sufletului, iar pe cea cugetătoare o întunecă, zăpăcind-o. Fiindcă plăcerea patimilor e pricină de ardere, de zăpăceală şi de întuneric.
- Noaptea patimilor este întunericul neştiinţei. Sau iarăşi, noaptea este împărăţia în care se nasc patimile. În ea împărăţeşte stăpânul întunericului şi umblă duhurile care iau chip ca fiarele codrului, ca păsările cerului şi ca târâtoarele pământului, căutând cu urlete să ne răpească şi să ne mănânce (Ps. 103, 21).
- În vremea lucrării patimilor, unele gânduri merg înainte, altele urmează; gândurile premerg nălucirilor, iar patimile le urmează. În ce priveşte pe draci, patimile premerg acestora, iar dracii le urmează lor.
- Începutul şi pricina patimilor este reaua întrebuinţare (abuzul); ale relei întrebuinţări, este schimbarea rea; ale schimbării este aplecarea deprinderii voinţei; mijlocul de cercare a voinţei este momeala; pricina momelii sunt dracii, îngăduiţi de Providenţă ca să ne arătăm libertatea noastră cum este.
- Patimile au felurite numiri, dar se împart în trupeşti şi sufleteşti. Cele trupeşti se subîmpart în dureroase şi pricinuitoare de păcat. Cele dureroase se subîmpart iarăşi în boli şi pedepse povăţuitoare. Cele sufleteşti se împart în patimi ale mâniei, ale poftei şi ale raţiunii. Cele ale raţiunii se subîmpart în nălucitoare şi cugetătoare. Dintre acestea, unele se nasc din voinţă prin reaua întrebuinţare, altele sunt fără de voie, din vreo silă, cum sunt patimile zise fără vină. Părinţii le-au numit pe acestea şi urmări sau însuşiri fireşti.

---

[169] Fiecare patimă dă un anumit chip sufletului şi ca urmare şi înfăţişării noastre exterioare. De aceea chiar şi demonii iau, măcar că sunt duhuri, anumite forme, după patima pe care o cultivă mai mult. Şi această formă ne-o imprimă şi nouă, după patima pe care caută să ne-o inspire mai mult. Patimile de mândrie ne dau o formă care seamănă cu cele ale păsărilor semeţe din văzduh, căci ele se imprimă mai mult părţii noastre cugetătoare, făcându-ne semeţi la înfăţişare şi cu capul înălţat; patimile care aprind mânia ne dau înfăţişări de fiare; cele care aţâţă pofta ne dau înfăţişări de dobitoace. Iată o dovadă a plasticizării raţiunilor.

• Altele sunt patimile trupeşti şi altele cele sufleteşti; altele cele ale poftei şi altele cele ale iuţimii (mâniei); altele cele ale raţiunii şi altele cele ale minţii şi ale închipuirii. Dar se însoţesc între ele şi lucrează unele cu altele. Cele trupeşti cu cele ale poftei, cele sufleteşti cu cele ale iuţimii; şi iarăşi, cele raţionale cu cele ale minţii, şi cele ale minţii cu cele ale imaginaţiei şi ale amintirii.

• Patimile iuţimii sunt: mânia, amărăciunea, strigarea, aprinderea grabnică (vărsarea năprasnică a fierii) cutezanţa semeaţă, înfumurarea, trufia şi celelalte. Ale poftei sunt: lăcomia, desfrânarea, neînfrânarea, nesăturarea, iubirea de plăcere, iubirea de arginţi, iubirea de sine, care e cea mai cumplită din toate. Iar ale trupului sunt: curvia, preacurvia, necurăţia, destrăbălarea, nedreptatea, lăcomia pântecelui, lenea, uşurătatea, iubirea de podoabe (luxul), iubirea de petreceri şi celelalte. Cele ale părţii raţionale sunt: necredinţa, hula, viclenia, uneltirea, iscodirea, făţărnicia, grăirea de rău, clevetirea, osândirea, dispreţuirea, luarea în râs, prefăcătoria, minciuna, vorbirea de lucruri urâte, de prostii, umblarea cu lucruri ascunse, ironia, fala, dorinţa de a plăcea oamenilor, semeţia, jurămintele strâmbe, vorbirea fără rost. Ale minţii sunt: părerea de sine, înălţarea, laudele, cearta, pizma, încântarea de sine, grăirea împotrivă, surzenia cu voia, închipuirea, nălucirile, răstălmăcirile, dorinţa de a te arăta, iubirea de slavă sau mândria, cea dintâi şi cea mai de pe urmă din toate relele. Iar cele ale cugetării sunt: împrăştierile, rătăcirile, robirile, întunecarea, orbirea, amăgirile, momelile, încuviinţările, aplecările, abaterile şi cele asemenea acestora. Ca să spun pe scurt, toate relele potrivnice firii s-au amestecat cu aceste trei puteri ale sufletului, precum toate bunătăţile se află împreună în ele prin fire.

• Începutul şi pricina virtuţilor este buna intenţie, apoi dorinţa binelui. Precum Dumnezeu este pricina şi izvorul a tot binele, aşa începutul binelui în noi este credinţa, mai bine zis Hristos, piatra credinţei, pe Care-L avem ca începătură şi temelie a tuturor virtuţilor. Căci pe El am aşezat şi pe El clădim tot binele. El este piatra cea din capul unghiului, care ne leagă pe noi cu Sine[170] şi mărgăritarul de mare preţ...

• Virtuţile îşi ţin cumpăna între ele şi toate se adună într-una şi se împlinesc într-o întocmire şi într-un singur chip al virtuţii. Căci sunt virtuţi propriu-zise şi virtuţi mai mari ca virtuţile, care cuprind şi susţin pe cele mai

[170] Este o aplicare la credinciosul individual a expresiilor: Hristos, piatra cea din capul unghiului, Hristos, piatra credinţei, Hristos, începătura vieţii noastre. El este în fiecare din noi izvorul binelui, al efortului spre dobândirea virtuţilor, pe El clădim trupul virtuţilor.

multe, sau chiar pe toate, cum e dragostea dumnezeiască, smerenia şi răbdarea dumnezeiască. Fiindcă zice Domnul despre aceasta: „Prin răbdarea voastră veţi câştiga sufletele voastre” (Luca 21, 19), dar nu a zis întru postirea voastră sau întru privegherea voastră. Iar prin răbdare înţeleg pe cea după Dumnezeu. Ea e împărăteasa virtuţilor, temelia bunătăţilor bărbăteşti. Căci ea este pacea în războaie, seninul în furtună, statornicia nestrămutată în cei ce au dobândit-o. Pe cel ce a dobândit-o pe aceasta în Hristos Iisus nu-l vor putea vătăma nici armele, nici suliţele, nici câmpurile de bătaie, nici chiar războaiele dracilor, nici mulţimea întunecată a celor potrivnici.

• Deci virtuţile cuprinzătoare sunt patru: bărbăţia, chibzuinţa, neprihănirea şi dreptatea. Lor le stau aproape, prin prisosire sau prin ştirbire, opt păcate numite şi socotite de cei din lume virtuţi: bărbăţiei, semeţia şi frica; chibzuinţei, viclenia şi neştiinţa; neprihănirii, desfrânarea şi nesimţirea; dreptăţii, lăcomia sau nedreptatea şi îngustimea năzuinţei.

• Deci căpeteniile patimilor celor mai mari sunt trei: lăcomia pântecelui, iubirea de arginţi şi slava deşartă. Iar cele ce urmează acestora sunt cinci: curvia, mânia, întristarea, trândăvia şi mândria. Dar tot aşa sunt şi trei virtuţi cuprinzătoare care se împotrivesc acelora: înfrânarea, sărăcia şi smerenia. Iar după ele sunt cele ce le urmează: curăţia, blândeţea, bucuria, bărbăţia şi umilinţa.

• Cuvântul care porneşte prin rostire la învăţătură e felurit şi se alcătuieşte, în felurite chipuri, din patru feluri: cuvântul din învăţătură, cel din citire, altul din faptă şi altul din har. Apoi, precum apa este una prin fire, dar se preface şi se schimbă, după însuşirea felurită a pământului din care vine, într-o calitate sau alta, încât e simţită la gust o dată ca amară, altă dată ca dulce, altă dată ca sărată, iar altă dată ca mirositoare, aşa şi cuvântul rostit, schimbându-se după starea morală a fiecăruia, se cunoaşte din lucrarea lui şi din folosul ce-l dă.

• Deoarece cuvântul s-a dat spre bucuria fiecărei firi raţionale asemenea unor mâncăruri felurite, sufletul simte plăcerea cuvintelor, primindu-le în chip felurit. Cuvântul cunoştinţei îl are ca pe un pedagog, care-i modelează purtările, pe al citirii, ca pe unul care-l adapă ca o apă a odihnei (Ps. 22, 2); pe al faptei, ca pe un loc de verdeaţă (Ps. 22, 2), care-l îngraşă; pe al harului, ca pe un pahar care-l adapă (Ps. 22, 6) şi-l veseleşte (Ps. 103, 16); iar bucuria negrăită a harului, ca pe un untdelemn care veseleşte faţa (Ps. 103, 17) şi o face strălucitoare.

• Este cu neputinţă a gusta dulceaţa celor dumnezeieşti fără simţirea înţelegătoare (a minţii). Căci, precum cel ce şi-a tocit simţurile le-a făcut nelucrătoare faţă de cele supuse lor, şi nici nu vede, nici nu aude, nici nu miroase, fiind amorţit, mai bine zis pe jumătate mort, aşa şi cel ce şi-a amorţit puterile sufleteşti cele după fire, prin patimi, le-a făcut nesimţitoare faţă de

lucrarea și împărtășirea tainelor Duhului. Căci cel ce nu vede, nu aude și nu simte duhovnicește este mort, fiindcă nu este Hristos viind în el, nici el mișcându-se și lucrând în Hristos[171].

• Cel ce se liniștește este dator mai întâi să aibă ca temelie aceste cinci virtuți pe care să ridice clădirea lucrărilor sale: tăcerea, înfrânarea, privegherea, smerenia și răbdarea. Iar ca lucrări bine plăcute lui Dumnezeu trebuie să le aibă pe acestea trei: cântarea, rugăciunea și citirea; și lucrul mâinilor, dacă este neputincios (la cele dintâi). Căci virtuțile pomenite nu numai că le cuprind pe toate, ci se și susțin una pe alta. El trebuie să se îndeletnicească de dimineață cu pomenirea lui Dumnezeu prin rugăciune și cu liniștirea inimii. În ceasul dintâi să se roage cu dinadinsul; într-al doilea să citească; într-al treilea să cânte; într-al patrulea să se roage; într-al cincilea să citească; într-al șaselea, să cânte; într-al șaptelea să se roage; într-al optulea să citească; într-al nouălea să cânte; într-al zecelea să mănânce; într-al unsprezecelea să doarmă dacă are trebuință; într-al doisprezecelea să cânte cele de seară. Și așa străbătând bine stadia zilei, va plăcea lui Dumnezeu[172].

• Iar dacă vrei să străbați și vremea nopții mai ușor, ascultă: Privegherea nopții e de trei feluri: pentru începători, pentru mijlocii și pentru cei desăvârșiți. Începătorii să doarmă jumătate de noapte și jumătate să privegheze, fie de seara până la miezul nopții, fie de la miezul nopții până dimineața; cei de la mijloc să privegheze de cu seara un ceas sau două, apoi să doarmă patru ceasuri și apoi să se scoale la utrenie și să se roage șase ceasuri până dimineața; pe urmă să cânte ceasul întâi și să șadă și să se liniștească, cum s-a spus mai înainte; apoi fie să păzească rânduiala lucrărilor după ceasuri, fie să țină într-o urmare necontenită rugăciunea, după deprinderea

---

[171] Cât timp avem numai cuvintele lui Hristos, avem numai chipurile Cuvântului personal. Pentru a-L avea pe El trebuie să avem „simțirea înțelegătoare" a prezenței Lui. Dar această simțire nu o putem avea câtă vreme puterile sufletului ne sunt tocite prin păcat sau întoarse spre interesele noastre egoiste. Numai când Hristos Însuși viază în noi, întărește puterile noastre de simțire a prezenței Lui. Expresia „simțirea minții" sau „simțirea înțelegătoare" a fost folosită de Sf. Grigorie de Nyssa și de Diadoh pentru a indica o sesizare spirituală a prezenței lui Dumnezeu, nu numai o deducție teoretică a Lui prin rațiune (Cuvânt *ascetic cap. 56; Filoc. rom.,* vol. 2, ed. 2008, p. 419). Prin „simțirea" aceasta se sesizează nu numai prezența lui Dumnezeu, ci și bunătățile variate ce iradiază din El. Expresia „simțire a minții" se folosește pentru a indica un contact cu realitatea spirituală a lui Dumnezeu, analog cu contactul pe care-l avem prin simțurile trupului cu realitățile sensibile.

[172] Ceasul întâi e ora 6 dimineața. Se cere o repetare de trei ori a rugăciunii, a citirii, a cântării. La 4 d.a. monahul are să mănânce, la 5 d.a. să doarmă, la 6 d.a. să facă rugăciunile de seară. Acesta trebuie să fie pentru călugăr programul zilnic.

fiecăruia. Iar cei desăvârşiţi să stea toată noaptea în picioare şi să privegheze[173].

• Iată, spunem şi despre mâncare, că ajunge o litră de pâine celui ce se nevoieşte pentru liniştire, iar vin să bea două pahare din cel neamestecat şi apă trei pahare. Să se hrănească din cele ce se găsesc. Să nu umble după cele ce le caută pofta, ci să se folosească cu înfrânare de cele ce le rânduieşte purtarea de grijă a lui Dumnezeu. Dar învăţătura cea mai bună şi mai scurtă pentru cei ce vor să viеţuiască cu luare-aminte este să păzească cele trei virtuţi mai cuprinzătoare: postul, privegherea şi rugăciunea, întărind cu cea mai mare putere pe cea din urmă, care este reazemul tuturor.

• Liniştirea (isihia) are trebuinţă înainte de toate de credinţă, de răbdare şi de dragostea din toată inima, de tărie, de putere şi de nădejde. Că cel ce crede, chiar dacă nu va dobândi aici ceea ce caută, poate din negrijă sau din altă pricină, în ceasul ieşirii este cu neputinţă să nu se umple de rodul credinţei şi al nevoinţei şi să nu vadă slobozirea, care este Iisus Hristos, răscumpărarea şi mântuirea sufletelor, Cuvântul Dumnezeu-Omul[174]. Iar cel ce nu crede se va osândi cu siguranţă în ceasul ieşirii. Ba s-a şi osândit, zice Domnul (Ioan 3, 18). Căci cel ce slujeşte plăcerilor şi caută slava de la oameni, şi nu pe cea de la Dumnezeu (Ioan 5, 45), este necredincios, zice. Chiar dacă pare, după cuvânt, credincios, unul ca acesta s-a amăgit pe sine fără să bage de seamă. Acesta va auzi atunci: „Fiindcă nu M-ai luat pe Mine în inima ta şi M-ai aruncat înapoi la spatele tău, te voi lepăda şi Eu" (Iez. 20, 17). Credinciosul trebuie să fie cu bună nădejde şi să creadă în adevărul lui Dumnezeu mărturisit în toate Scripturile, dar să-şi mărturisească neputinţa sa, ca să nu-şi primească osândă îndoită şi de neocolit.

• Nimic nu face aşa de mult inima zdrobită şi sufletul smerit ca singurătatea întru cunoştinţă şi tăcerea despre toate[175]. Şi nimic nu păgubeşte aşa de mult starea de liniştire şi nu răpeşte puterea ei dumnezeiască ca aceste şase patimi cuprinzătoare: îndrăzneala, lăcomia pântecelui, vorba multă, împrăştierea, înfumurarea şi doamna

---

[173] Aici se dă pravila de noapte. Ea e diferită pentru începători, pentru cei de la mijlocul drumului spre desăvârşire şi pentru cei desăvârşiţi. Începătorii trebuie să privegheze fie de la ora 6 până la 12 noaptea, fie de la miezul nopţii până dimineaţa. Cei de la mijloc au să privegheze de la 6 până la 7-8 seara, apoi să doarmă până la miezul nopţii (la utrenie), apoi să privegheze toată noaptea. Cei desăvârşiţi au să privegheze toată noaptea, în picioare într-o rugăciune neîncetată.

[174] Iisus este eliberarea, căci El este liber şi izvorul din care emană toată puterea libertăţii sau a puterii asupra patimilor înrobitoare.

[175] Singurătatea pe mulţi îi deprimă. Li se pare că nu au niciun ajutor, nicio atenţie de la nimeni. Pe nevoitori îi face să se simtă cu inima zdrobită. Simt mai accentuat că nu sunt prin ei înşişi şi nu au viaţa adevărată prin ei înşişi. Îi face să nu se mai încreadă în ei înşişi. Ajung la adevărata conştiinţă a ceea ce sunt prin ei înşişi, la conştiinţa unită totdeauna cu smerenia.

patimilor, care e părerea de sine. Cel ce s-a deprins de bunăvoie în chip deplin cu ele se întunecă tot mai mult pe măsură ce sporește în ele și se face nesimțitor. Dacă se ridică iarăși, punând un nou început cu credință și cu râvnă, va dobândi iarăși ceea ce caută, mai ales dacă se umilește și caută. Dar dacă stăpânește în el, prin nepăsare, una dintre cele pomenite mai sus, atunci toate celelalte rele, năvălind împreună cu necredința pierzătoare, îi fac sufletul pustiu, ca pe o altă cetate a Babilonului, ajungând stăpânit de tulburările și zăpăcelile dracilor (Isaia 13, 21). Astfel, cele din urmă se fac mai rele ca cele dintâi (Matei 12, 45), și unul ca acesta ajunge un dușman furios și un pârâș al celor ce se îndeletnicesc cu liniștirea, ascuțindu-și pururea limba împotriva lor, ca pe o sabie tăioasă și cu două guri.

• Apele patimilor, din care crește marea tulbure și amestecată care se revarsă peste sufletul ce vrea să se liniștească, nu pot fi trecute altfel decât cu corabia ușoară a neagonisirii și a înfrânării atotcuprinzătoare. Căci din neînfrânare și din iubirea de materie izvorăsc torentele patimilor, care se revarsă peste pământul inimii și aduc în ea toată putreziciunea și materia gândurilor, pricinuind zăpăceală minții, tulburare cugetării și greutate trupului, și descurajând, întunecând și amorțind sufletul și inima și scoțându-le din deprinderea și simțirea lor cea după fire.

• Nimic nu face sufletul celor ce se sârguiesc așa de moleșit, de descurajat și de fără minte ca iubirea de sine, maica patimilor. Căci atunci când unul dintre aceștia prețuiește mai mult odihna trupului decât ostenelile pentru virtute și socotește ca o cunoștință folositoare să nu se ostenească de bunăvoie cu lucrarea, ci să se îndeletnicească mai bine cu poruncile ușoare, care aduc sudori puține, atunci dușmanii nevăzuți sădesc în suflet lipsa de curaj față de lucrarea liniștii și din tare și nebiruit îl fac slăbănog în lucrare.

• Fără lucrarea plânsului și vieţuirea în el este cu neputință să rabde cineva arșița liniștirii[176]. Dar cel ce plânge și cugetă la lucrurile înfricoșătoare dinainte de moarte și de după moarte, înainte de a veni, va avea și răbdare, și smerenie, cele două temelii ale liniștii. Iar cel ce se îndeletnicește cu liniștirea fără cele pomenite mai sus are ca însoțitoare totdeauna lipsa de curaj a sufletului și părerea de sine. Iar din acestea se înmulțesc robirilor și rătăcirile, care ne împing spre moleșire. De aici vine neînfrânarea, fiica nepăsării, care face trupul moleșit și slab, iar mintea întunecată și înțelenită. Atunci se ascunde și Iisus, locul minții fiind ocupat de mulțime de chipuri și gânduri.

1. Dintre toate patimile, două sunt mai grele: curvia și trândăvia,

[176] Liniștirea este ca arșița, căci este lipsită de distracțiile din afară. Dar la urmă, după obișnuirea cu ea, devine dulce, căci se ajunge la descoperirea bunătăților spirituale din unirea cu Dumnezeu.

care zăpăcesc și slăbănogesc amărâtul de suflet, fiind în atârnare una de alta și întocmai ca o pereche. Ele sunt greu de războit și cu neputință de biruit, neputând fi înfrânte cu desăvârșire de către noi. Una crește mai mult în partea poftitoare, dar cuprinde prin fire, fără deosebire, materia amândurora, a sufletului și a trupului; căci plăcerea ei e amestecată întreagă în toate mădularele. Cealaltă, stăpânind la început cugetarea, cuprinde ca o iederă tot sufletul și trupul, făcând firea leneșă, slăbănoagă și lăsătoare. Ele nu pot fi scoase și biruite cu desăvârșire înainte de nepătimirea fericită, când sufletul primește puterea de la Duhul Sfânt în rugăciune, care-i dă slobozire, putere și pace adâncă în inimă, făcându-l să se veselească prin liniștire. Deci, curvia este începătura, împărăteasa, stăpâna și plăcerea care cuprinde toate plăcerile, având ca soață trândăvia, care poartă ca o căruță greu de biruit pe căpeteniile lui Satan. Prin ele au intrat prilejurile patimilor în viața amărâților de noi.

- Rugăciunea este la începători ca un foc al veseliei, izbucnind din inimă; la cei desăvârșiți, ca o lumină lucrătoare bine mirositoare. Sau iarăși, rugăciunea este propovăduirea Apostolilor, lucrarea credinței, mai bine zis credința nemijlocită, ipostasul celor nădăjduite, dragoste lucrătoare, mișcare îngerească, puterea celor netrupești, fapta și veselia lor, Evanghelia lui Dumnezeu, încredințarea inimii, nădejdea de mântuire, semn de curăție, simbol al sfințeniei, cunoștință a lui Dumnezeu, arătarea Botezului, baia curăției, arvuna Duhului Sfânt, bucuria lui Iisus, veselia sufletului, mila lui Dumnezeu, semn al împăcării, pecetea lui Hristos, raza soarelui minții, luceafăr al inimilor, întărirea creștinismului, arătarea împăcării lui Dumnezeu, har al lui Dumnezeu, înțelepciunea lui Dumnezeu, mai bine zis începătura înțelepciunii de sine a lui Dumnezeu, arătarea lui Dumnezeu, lucru al pustnicilor, petrecerea sihaștrilor (isihaștilor), prilej de liniștire, dovada vieţuirii îngerești. Și la ce să le mai spunem pe toate? Rugăciunea este Dumnezeu, Care lucrează toate în toți, deoarece una singură este lucrarea, a Tatălui, a Fiului și a Sfântului Duh, Care lucrează toate în Hristos Iisus.

- Sunt șapte uneltele deosebite care duc și călăuzesc la smerenia dăruită de Dumnezeu. Ele se susțin și se nasc una pe alta. Acestea sunt: tăcerea, smerita cugetare, vorbirea smerită, purtarea smerită, ocărârea de sine, zdrobirea inimii, rămânerea totdeauna la urmă. Tăcerea întru cunoștință naște smerita cugetare. Iar din smerita cugetare se nasc cele trei înfățișări ale smereniei: grăirea cu smerenie, purtarea smerită și ocărârea de sine. Aceste trei înfățișări nasc zdrobirea inimii, care vine din îngăduirea de sus a ispitelor, pe care Părinții o numesc și pedepsire cu bun rost (din iconomie) și smerire de la draci. Iar zdrobirea inimii face cu ușurință sufletul să se simtă, cu lucrul, mai

prejos de toţi şi în urma tuturor şi stăpânit de toţi. Aceste două chipuri din urmă aduc smerenia desăvârşită şi dăruită de Dumnezeu, care este puterea pe care o numesc (Părinţii) desăvârşirea tuturor virtuţilor. Ea pune isprăvile în seama lui Dumnezeu. Deci înainte de toate este tăcerea, din care se naşte smerita cugetare, iar aceasta naşte cele trei înfăţişări ale smereniei. Cele trei înfăţişări nasc apoi chipul cel unul al ei sau zdrobirea inimii. Iar acest chip al smereniei naşte pe al şaptelea, care e dedesubtul tuturor celor ale primei smerenii. Pe el îl numesc (Părinţii) şi smerenia din iconomie. Iar smerenia din iconomie aduce smerenia dăruită de Dumnezeu, pe cea desăvârşită, necăutată şi adevărată. Cea dintâi (zdrobirea inimii) se naşte când omul e părăsit şi biruit, zdrobit şi stăpânit de toată patima, încât, învins cu gândul şi cu duhul, nu mai află niciun ajutor de la fapte sau de la Dumnezeu sau peste tot de la cineva, în aşa măsură, că puţin îi mai trebuie să ajungă la deznădejde. De nu va fi smerit cineva astfel în toate, nu se va putea frânge pe sine şi socoti mai prejos de toţi şi sluga tuturor şi mai rău chiar decât dracii, ca unul ce e asuprit şi biruit de ei. Aceasta este smerenia adusă de purtarea de grijă a lui Dumnezeu din iconomie. Prin ea se dă a doua şi cea mai înaltă smerenie de la Dumnezeu, care este puterea dumnezeiască ce lucrează şi face toate. Prin aceasta se vede pe sine totdeauna instrumentul ei şi prin ea lucrează cele minunate ale lui Dumnezeu.

• O cale mai scurtă spre împărăţiile de sus, prin scara cea mică a virtuţilor, nu este decât omorârea celor cinci patimi ce se împotrivesc ascultării, adică omorârea neascultării, a împotrivirii în cuvânt, a voinţei de a-şi plăcea lui însuşi, a îndreptăţirii de sine şi a părerii stricăcioase de sine. Căci acestea sunt mădulare şi părţi ale dracului răzvrătit care înghite pe cei mincinoşi dintre ascultători şi-i trimite balaurului din adânc. Neascultarea este gura iadului, împotrivirea în cuvânt este limba lui, subţire ca o sabie; plăcerea de sine sunt dinţii lui ascuţiţi pe tocilă; îndreptăţirea de sine este pieptul lui; iar părerea de sine, care trimite în iad, este duhnirea pântecelui lui a toate mişcător[177]. Cel ce biruie pe cea dintâi, prin ascultare, le-a tăiat pe celelalte dintr-odată şi urcă degrabă la ceruri printr-o singură treaptă. Lucru cu

[177] Sunt de remarcat legăturile interioare ce le află Sf. Grigorie Sinaitul între patimi şi treptele iadului, ca o scară inversă a virtuţilor ce duc la cer. Neascultarea e gura iadului, pentru că de la ea începe iadul ruperii legăturii omului cu Dumnezeu şi cu semenii sau iadul însingurării. Contrazicerea în cuvânt e limba subţire, inventivă, rafinată în găsirea motivelor de contrazicere şi de ceartă; cel ce se îndreptăţeşte el însuşi pe sine îşi umflă pieptul de mândrie etc. Treptele iadului sunt încorporate în mădularele subiectului de căpetenie al demonilor. El însuşi încorporează tot iadul. Propriu-zis, n-ar fi iad dacă n-ar fi el. El suflă răutatea lui în tot cuprinsul iadului. Răul iradiază în primul rând din centrele personale ale demonilor şi apoi şi ale oamenilor răi. Toată această ţâşnire a răului din ei constituie iadul. Iadul are astfel un caracter personal.

adevărat minunat şi dintre cele mai negrăite şi mai neînţelese este că Domnul ne-a dăruit din iubirea Sa de oameni ca printr-o singură virtute, adică prin ascultare, să urcăm înainte de vreme la ceruri, precum printr-o singură neascultare am coborât sau coborâm la iad.

• Omul este numit o altă lume, îndoită şi nouă, după dumnezeiescul Apostol, care zice: „Dacă este cineva în Hristos, este zidire nouă" (2 Cor. 5, 17). De fapt omul se face prin virtute şi se numeşte şi cer, şi pământ, şi toate câte este lumea. Pentru el este tot cuvântul şi toată taina, cum zice Teologul[178]. Deoarece lupta noastră nu este împotriva sângelui şi a trupului, ci împotriva începătoriilor, a stăpâniilor întunericului veacului acestuia, a duhurilor răutăţii din văzduh, a stăpânitorului văzduhului (Efes. 2, 2; 6, 12), cum zice Apostolul, e potrivit ca cei ce ne războiesc puterile noastre sufleteşti întru ascuns să fie văzuţi ca o altă lume mare a firii. Căci cele trei căpetenii care se împotrivesc celor ce se nevoiesc se războiesc împotriva celor trei părţi ale omului. Fiecare este războit de ele din partea din care lucrează şi înaintează. Balaurul, căpetenia adâncului, se ridică cu război împotriva celor ce au luarea-aminte din inimă, ca unul ce-şi are puterea îndreptată spre pofta de la brâu şi de la buric. El ascute împotriva lor, prin uriaşul uitării plăcute, puterile arzătoare ale săgeţilor aprinse (Efes. 6, 16); şi având pofta din om ca o altă mare şi ca un alt adânc, pătrunde şi se târăşte în ea, o tulbură şi o umple de zoaie, făcând-o să fiarbă (Iov 41, 31)[179]. Apoi o aprinde spre împreunări şi o inundă prin torente

---

[178] Nouă ni se adresează tot cuvântul. Dumnezeu n-ar vorbi prin lume şi prin Revelaţie dacă n-ar fi omul. Dumnezeu Cuvântul nu S-ar fi întrupat, luând trup omenesc, dacă n-ar fi fost omul. Pentru noi e taina faptului că Dumnezeu vorbeşte cu creatura şi tot pentru noi e taina îndumnezeirii acesteia. Fără noi, Dumnezeu ar rămâne un abis de taină nerevelată. Tainele dumnezeieşti se fac cunoscute prin cuvânt pentru noi.

[179] Aici se afirmă, contrar acuzei că isihaştii socoteau că locul inimii este în buric şi trebuie să-şi îndrepte privirea spre el, că acolo este centrul poftei. Vasile de la Poiana Mărului va respinge şi el aceste acuze rău voitoare în *Cuvânt înainte* la scrierile Sf. Grigorie Sinaitul şi Filotei Sinaitul. Ceea ce se spune aici despre balaurul care aruncă torente de plăceri în marea poftei exprimă în termeni de spiritualitate teme din pictura bizantină a iadului (din pridvorul bisericii ortodoxe). Adâncului şi mocirlei poftei iadului îi corespunde abisul nesăturat al poftei, iar acestuia îi corespunde balaurul care varsă torente de apă mocirloasă în poftă. Mâniei sau iuţimii îi corespunde stăpânitorul lumii acesteia pământeşti (deosebit de stăpânitorul mării poftei), care injectează patimi de stăpânire lumească în cei ce se lasă înrâuriţi de el, dar care pot să-l biruiască prin mânia bărbătească întoarsă împotriva lui şi a oricărei frici de el. Îngerii stând gata să răsplătească cu cununi pe cei ce luptă, suferind de la cei ce se fac instrumentele acestui stăpânitor, apar mai ales în icoanele mucenicilor. În sfârşit, stăpânitorul văzduhului îşi trimite atacurile împotriva minţii ce se îndeletniceşte cu cunoaşterea, îndemnând-o la făurirea de idei contrare lui Dumnezeu, cu filosofii înalte, cu imaginaţii, căci înseşi momelile lor iau forma de gânduri „înalte" sau de năluciri

de plăceri, dar nu o umple niciodată, fiind nesăturată. Iar stăpânitorul lumii acesteia se împotriveşte celor ce se îndeletnicesc cu virtutea prin fapte, dând lupta împotriva iuţimii.[180] Pregătindu-şi, prin uriaşul lenei şi al nepăsării[181], toate farmecele patimilor, poartă război de gând cu iuţimea ca şi cu o altă lume, ca într-un teatru sau loc de întrecere, biruind sau fiind biruit de cei ce luptă cu el pururea bărbăteşte şi pricinuindu-le cununi sau ruşine înaintea îngerilor. El îşi mână neîncetat rândurile lui de bătaie împotriva noastră, războindu-se cu noi. În sfârşit, stăpânitorul văzduhului năvăleşte asupra celor a căror înţelegere se îndeletniceşte cu vederea sau cu contemplaţia, făurind năluciri, ca unul ce este aproape de latura raţională şi înţelegătoare, împreună cu duhurile răutăţii din văzduh. Prin uriaşul neştiinţei tulbură cugetarea îndreptată în sus ca pe un alt cer raţional şi punând înaintea ei plăsmuirile şi nălucirile ceţoase ale duhurilor, pe care le înfăţişează amăgitor ca pe nişte fulgere, trăsnete, furtuni şi bubuituri, vâră spaima în ei. Deci fiecare se împotriveşte alteia, războindu-i prin una dintre cele trei părţi ale sufletului. Şi prin ceea ce poartă cineva război, prin aceea şi câştigă[182]

- Fiind odinioară şi ei minţi şi căzând din nematerialitatea şi subţirimea lor, a dobândit fiecare o oarecare grosime materială, primind un trup potrivit cu rostul şi cu lucrarea sa, de care este îmbibat, lucrând prin el. Pierzând şi ei ca şi omul bucuria îngerească şi lipsindu-se de desfătarea dumnezeiască, pătimesc şi ei ca şi noi voluptatea pământească, ajunşi şi ei oarecum materiali prin deprinderile patimilor trupeşti. Nu trebuie deci să ne mirăm dacă şi sufletul nostru, zidit după chipul lui Dumnezeu, raţional şi înţelegător, s-a făcut dobitocesc şi nesimţitor şi aproape fără minte prin plăcerile de lucrurile

---

luminoase în sensul material sau intelectual al cuvântului. El comandă duhurile intelectuale ale văzduhului, ale pretinselor înălţimi, detaşate de cele pământeşti. Astfel duhurile stăpânesc sau vor să stăpânească marea, pământul şi văzduhul, sau pofta, iuţimea şi mintea. Mai sus de acolo nu pot ajunge, căci mai sus de acolo e cerul liber de toate acestea: cerul curăţiei, al smereniei, al bunătăţii şi al adevăratei lumini sau cunoaşteri dumnezeieşti, transcendente creaţiunii care poate fi robită păcatului prin despărţirea omului de Dumnezeu.

[180] Stăpânitorul pământului dă luptă împotriva iuţimii pentru a o câştiga de partea lui, pentru a nu i se mai împotrivi. El o face aceasta aprinzând-o pentru puterea lumească, pentru apărarea ei.

[181] Ideea despre cei trei uriaşi: lenea, nepăsarea, neştiinţa, e luată de la Marcu Ascetul *(Epistola către Nicolae, Filoc. rom., vol.* 1, ed. cit., p. 391). Dar aici se face o aplicare complexă a lucrării acestor trei căpetenii ale patimilor, aducându-se în legătură cu cele trei puteri ale sufletului şi cu cele trei părţi ale creaţiunii.

[182] Aşa cum demonii pot câştiga cele trei puteri ale sufletului ca să le slujească, desfigurându-le, tot aşa ei pot fi biruiţi prin acestea trei, când se menţin la întrebuinţarea lor cea după fire sau sunt readuse la această stare prin har sau chiar întărindu-se prin biruinţă.

materiale, nemaicunoscând pe Dumnezeu. Căci deprinderea preface firea şi schimbă lucrarea liberei alegeri. Astfel, unele duhuri sunt materiale, greoaie, greu de potolit, mânioase şi răzbunătoare, ca nişte fiare mâncătoare de trupuri, cu guri căscate spre plăcere şi voluptate, ca nişte câini care ling sânge şi se hrănesc cu putreziciuni ce duhnesc. Ele au drept locuinţă şi desfătare iubită trupurile groase şi materiale. Altele sunt desfrânate şi băloase, ca nişte lipitori din mocirla poftei, ca nişte broaşte şi şerpi, preschimbându-se uneori şi în peşti şi târându-se spre sărătura plăcerii desfrânate, care este bucuria lor. Plutind în oceanul băuturii, ca unele ce sunt lunecoase prin fire şi se bucură de umezeala plăcerilor neraţionale, ridică în suflete pururea valuri de gânduri, de întinăciuni şi de furtuni. Altele, iarăşi, sunt uşoare şi subţiri, ca nişte duhuri aeriene. Ele suflă în partea contemplativă a sufletului, aducând în ea vânturi puternice şi năluciri. Uneori iau şi chipuri de păsări sau de îngeri, ca să amăgească sufletul. De asemenea dau chip amintirilor despre unele persoane şi lucruri cunoscute, prefăcând şi abătând toată vederea duhovnicească, mai ales în cei ce se luptă încă şi nu au ajuns la curăţie şi la discernământul duhovnicesc. Nu este lucru duhovnicesc al cărui chip să nu-l ia pe nebăgate de seamă prin nălucire. Căci şi aceştia se înarmează potrivit cu starea şi cu măsura sporirii celor atacaţi, aducând rătăcire în loc de adevăr şi nălucire în loc de vedere, şi prin acestea sălăşluindu-se în suflete. Despre aceştia mărturiseşte Scriptura când vorbeşte despre fiarele câmpului, despre păsările cerului şi despre târâtoarele pământului (Osea 2, 14). Prin acestea a arătat duhurile răutăţii.

- În cinci feluri se naşte în noi răscoala patimilor şi se stârneşte războiul trupului împotriva sufletului. Uneori prin aceea că trupul face o rea întrebuinţare de făpturi (abuzează de ele); alteori prin aceea că încearcă să lucreze cele contrare firii, ca fiind potrivite cu firea; alteori, iarăşi, e înarmat de draci împotriva sufletului, aflându-se într-o dulce prietenie cu aceia. Se întâmplă însă uneori că şi trupul însuşi prin sine se dedă la neorânduieli, fiind străbătut de patimi. La urma tuturor, războiul e stârnit şi din pizma dracilor, care au îngăduinţă să ni se împotrivească pentru a ne smeri, când nu au izbutit prin niciuna dintre cele amintite.

- Dar pricinile războiului sunt cu deosebire trei şi ele se nasc din toate şi prin toate: deprinderea, reaua întrebuinţare a lucrurilor şi pizma şi războiul dracilor, în urma îngăduinţei. Iar răscoala sau pofta trupului împotriva sufletului şi a sufletului împotriva trupului (Gal. 5, 17) înfăţişează acelaşi chip în ce priveşte lucrarea şi deprinderea, fie că e vorba de patimile trupului împotriva sufletului, fie că e vorba de virtuţile sufletului împotriva trupului. Iar uneori se luptă împotriva noastră cu cutezanţă însuşi vrăjmaşul, fără să ţină seama de nimic şi fără nicio pricină, ca un nerușinat ce este. Deci, prietene, nu da lipitorii hămesite de sânge putinţa să-ţi sugă vinele. De asculţi acest sfat, nu va putea niciodată să vomeze sânge. Nici nu ceda şarpelui şi balaurului pământ

până la săturare şi vei călca cu uşurinţă peste trufia leului şi a balaurului (Ps. 90, 13). Suspină până ce, dezbrăcându-te, te vei îmbrăca cu locuinţa de sus (2 Cor. 5, 2) şi cu înfăţişarea Celui ce te-a făcut pe tine după chipul lui Iisus Hristos (Col. 3, 10).

• Cei ce s-au făcut cu totul trup şi au îmbrăţişat iubirea de sine robesc plăcerii şi slavei deşarte. În ei s-a înrădăcinat pizma. Căci topindu-se de invidie şi privind cu amărăciune la faptele bune ale aproapelui, bârfesc cele bune ca şi când ar fi rele şi roade ale rătăcirii. Ei nu primesc şi nu cred nici cele ale Duhului şi nu pot vedea sau cunoaşte nici pe Dumnezeu, din pricina puţinei lor credinţe. Unii ca aceştia, după orbirea şi puţina lor credinţă, vor auzi acolo cu dreptate spunându-li-se: „Nu vă ştiu pe voi" (Matei 25, 12). Credinciosul care întreabă trebuie sau să creadă, auzind cele ce nu le ştie, sau să le înveţe pe cele care le crede, sau să înveţe pe alţii cele pe care le-a cunoscut şi să înmulţească fără pizmă talantul în cei ce-l primesc cu credinţă. Dacă nu crede cele ce nu le ştie şi disprețuieşte pe cele pe care nu le cunoaşte şi învaţă pe alţii cele ce nu le-a învăţat el însuşi, pizmuind pe cei ce le învaţă cu fapta, partea lui va fi, fără îndoială, cu cei ce au mult venin de amărăciune, fiind împreună certat cu aceia (Fapte 8, 23).

• Iar filosof adevărat este cel care, din făpturi, cunoaşte pricina făpturilor sau din cauză, făpturile, în temeiul unirii mai presus de minte şi al credinţei nemijlocite, în urma căreia nu mai învaţă, ci şi pătimeşte cele dumnezeieşti. Sau, iarăşi, filosof este cu deosebire cel a cărui minte a ajuns la făptuirea, la vederea şi la petrecerea cea după Dumnezeu. Dar filosof desăvârşit este cel a cărui minte a dobândit filosofia sau mai bine zis filoteia morală, naturală şi teologică, învăţând din cea morală faptele, din cea naturală raţiunile, iar din cea teologică vederea şi exactitatea dogmelor[183]...Iar filosof dumnezeiesc este cel ce s-a unit prin fapte şi vedere nemijlocit cu Dumnezeu, ajungând şi

---

[183] Filosof adevărat este cel ce nu rămâne numai la făpturi, ci se înalţă la Cauză prin unirea mai presus de minte cu acea Cauză şi prin credinţa nemijlocită, adică bazată sau verificată prin experienţa nemijlocită a Celui crezut. Acela e filosof adevărat, pentru că s-a unit prin experienţă cu Persoana din care izvorăşte toată înţelepciunea, dar care e mai presus de orice înţelegere. El nu e numai învăţat de altcineva despre cele dumnezeieşti, ci le şi pătimeşte prin experienţă, adică i se impun ca realitate neprodusă sau neinventată de el. Filosof adevărat este cel ce a dobândit înţelepciunea atât în fapte, cât şi în contemplare şi în vieţuire. Când îi lipseşte ceva din acestea, nu e filosof adevărat, căci n-are înţelepciunea întreagă sau înţelepciunea lui nu se întregeşte din toate modurile de activitate. Filosof adevărat e mai degrabă un filoteu, adică un iubitor de Dumnezeu, căci înţelepciunea pe care o iubeşte el este înţelepciunea nesfârşită, vie şi de viaţă dătătoare, ipostasiată întreagă în Persoana supremă a Cuvântului lui Dumnezeu. De aceea iubirea de înţelepciune (filo-sofia) adevărată este numită mai degrabă filoteia (iubire de Dumnezeu).

numindu-se prieten al Lui, ca unul ce iubește înțelepciunea primă, făcătoare și adevărată, mai mult decât orice altă prietenie, înțelepciune și cunoștință[184]. Iar filolog (iubitor de cuvânt) și filosof propriu-zis (chiar dacă părerea obștească, furând numele filosofiei, a uitat aceasta, cum zice marele Grigorie) e cel ce iubește și cercetează înțelepciunea de aici a zidirii lui Dumnezeu, ca ultimul ei ecou, dar nu se îndeletnicește cu această filosofie cu mândrie, pentru lauda și slava omenească, ca să nu fie iubitor de cele materiale, ci e un iubitor al înțelepciunii lui Dumnezeu, arătată în natură și în mișcarea ei. Iar cărturar este cel ce a învățat cele ale Împărăției lui Dumnezeu, adică tot cel ce prin faptă se îndeletnicește cu vederea (contemplarea) lui Dumnezeu și stăruie în liniște (isihie). Acesta scoate din vistieria inimii sale noi și vechi (Matei 13, 52), adică învățături evanghelice și proorocești, sau din Noul și Vechiul Testament, fie lucruri de învățătură și lucruri de făptuire, fie învățături ale Legii și învățături apostolice. Căci acestea sunt tainele cele noi și vechi pe care cărturarul făptuitor le scoate la iveală, învățându-le vieţuirea cea plăcută lui Dumnezeu. Cărturar este tot cel ce se îndeletnicește cu lucrarea, cel ce se ocupă încă trupește cu faptele. Iar cuvântător dumnezeiesc e tot cel ce se îndeletnicește cu cunoașterea firii, care stă în mijlocul cunoștințelor și al rațiunilor lucrurilor și dovedește toate în Duh prin puterea deosebitoare a rațiunii. În sfârșit, filosof adevărat este cel ce are în sine nemijlocit și întru cunoștință unirea cea mai presus de fire cu Dumnezeu[185]

- Cei ce scriu și grăiesc fără Duh, voind să zidească Biserica, sunt

---

[184] A iubi înțelepciunea înseamnă a iubi pe Dumnezeu, înțelepciunea cu față de Persoană, înțelepciunea ipostasiată, sau ipostatică. Numai o Persoană are în ea concentrată înțelepciunea nesfârșită, vie și activă, iubitoare și binefăcătoare. Numai o astfel de înțelepciune o poți iubi ca pe un prieten, pentru că și ea te iubește ca prieten. Prietenia ei depășește orice prietenie, dar și prietenia noastră față de ea. Din ea izvorăște toată înțelepciunea și prietenia noastră.

[185] În ultimele rânduri se face o gradație între cărturar, cuvântător și filosof dumnezeiesc. E gradația obișnuită a vieții duhovnicești: făptuitorul, cunoscătorul rațiunilor dumnezeiești din natură și cel ce se unește nemijlocit și mai presus de fire cu Dumnezeu. La cunoașterea reală a rațiunilor dumnezeiești ale naturii nu se poate ajunge înainte de curățirea prin fapte, căci omul pătimaș nu vede rațiunile dumnezeiești deloc sau le strâmbă cu patimă; iar la unirea nemijlocită cu Dumnezeu nu se poate ajunge fără curățirea prin fapte și fără cunoașterea distinctă a rațiunilor Lui din făpturi. „Cărturar” poate însemna aici și scriitor (γραμματεύς). Acesta scrie legile de bază ale vieții duhovnicești în sine, prin fapte. Cuvântătorul sau cunoscătorul rațiunilor din lume le ia pe acestea la cunoștință și le comunică și altora. Iar iubitorul de înțelepciune (filosoful) se ridică peste aceste două trepte la unirea cu Dumnezeu cel personal, izvorul legilor vieții duhovnicești și al rațiunilor-cuvinte ale lumii, prin care ne provoacă să-L cugetăm și să răspundem cugetării și cuvintelor ce ni le adresează, dezvoltându-ne ca ființe drept-cugetătoare și responsabil-cuvântătoare, dezvoltându-ne în acord cu El.

firești, cum zice undeva dumnezeiescul Apostol, neavând Duh (Iuda, 19). Unii ca aceștia sunt supuși blestemului care zice: „Vai celor cuminți în ochii lor și înțelepți înaintea lor” (Isaia 5, 21). Căci grăiesc de la ei, și nu Duhul lui Dumnezeu este cel ce grăiește în ei, după cuvântul Domnului (Matei 10, 20). Cei ce vorbesc din gândurile lor, înainte de a le curăța, au fost amăgiți de duhul părerii de sine. Despre aceștia zice proverbul: „Am văzut om socotindu-se în sine că este înțelept, însă mai multă nădejde are nebunul decât acesta” (Pilde 26, 12). Iar înțelepciunea spune: „Nu fiți înțelepți întru voi înșivă” (Pilde 3, 7). Dar și dumnezeiescul Apostol, cel plin de Duhul, mărturisește zicând: „Nu suntem destoinici de la noi, ci destoinicia noastră e de la Dumnezeu” (2 Cor. 3, 5), sau: „Ci grăind ca de la Dumnezeu, înaintea lui Dumnezeu, întru Hristos” (2 Cor. 2, 17). Iar cuvintele acelora sunt neplăcute și neluminate. Căci nu grăiesc împărtășindu-se din izvorul viu al Duhului, ci dintr-o inimă asemenea unei bălți puturoase, în care se hrănesc lipitorile, șerpii și broaștele poftelor, înfumurării și neînfrânării. Apa cunoștinței lor este tulbure și rău mirositoare și stătută. Cei ce beau din ea se îmbolnăvesc, se umplu de greață și varsă.

- „Noi suntem trupul lui Hristos și mădulare (fiecare) în parte”, zice dumnezeiescul Apostol (1 Cor. 12, 27). Sau iarăși: „Un trup și un duh sunteți, precum ați fost și chemați” (Efes. 4, 4). Deci precum trupul fără duh este mort și nesimțitor (Iacov 2, 26), așa cel omorât de patimi, prin nesocotirea poruncilor după Botez, se face nelucrător și neluminat de Duhul Sfânt și de harul lui Hristos. El are Duhul prin credință și naștere din nou, dar e nelucrător și în nemișcare din pricina morții sufletești. Căci sufletul fiind unul, iar mădularele trupului multe, el le ține, le face vii și le mișcă pe toate cele în stare de viață. Dar pe cele secate din vreo neputință întâmplătoare le poartă în sine ca moarte și nemișcate, dar rămân fără viață și nesimțitoare[186]. Tot așa Duhul lui Hristos este întreg în chip neamestecat în toate mădularele lui Hristos, ținând în lucrare și făcând vii mădularele care se pot împărtăși de viață; dar și pe cele neputincioase să se împărtășească de viață le ține cu iubire de oameni ca pe ale Sale. De aceea, orice credincios se împărtășește prin credință de înfierea în Duh, dar se poate face nelucrător și neluminat prin nepurtare de grijă și necredință, lipsindu-se de lumina și viața lui Iisus. Deci orice credincios este mădular al lui Hristos și are Duhul lui Hristos, dar poate fi

[186] Se dă o explicație faptului că deși harul Botezului rămâne în cel botezat, mădularele lui sufletești și trupești pot fi nelucrătoare în înțeles duhovnicesc, căci nu-și însușesc în lăuntrul lor și nu fructifică puterea harului. Explicația se folosește de modul în care sufletul rămâne în mădularele trupului și într-un fel îl ține pe acesta în viața cea una a trupului, dar din pricina vreunei boli, care le face incapabile să primească viața sufletului, rămân în ele însele moarte și nelucrătoare.

nelucrător, nemişcat şi neînstare să se împărtăşească de har[187].

- E de trebuinţă să vorbim, după putere, şi despre amăgire, care este multora o cursă foarte vicleană şi născocitoare, greu de cunoscut şi de pătruns. Amăgirea, zice, se arată sau mai bine zis vine asupra omului în două feluri: prin nălucire şi prin luare în stăpânire, deşi îşi are un singur început şi o singură pricină: mândria. Cea dintâi este început celei de a doua. Iar cea de a doua este început celei de a treia, prin ieşirea din minţi. Căci începutul vederii prin nălucire este părerea de sine, care face să fie închipuit Dumnezeu ca o anumită formă. Din aceasta urmează amăgirea prin nălucire spre înşelare; iar din aceasta se naşte hula. Deodată cu aceasta, amăgirea prin nălucire naşte frica de arătări ciudate în vreme de veghe şi în somn, pe care o numesc unii spaimă şi tremurare a sufletelor. Deci mândriei îi urmează amăgirea; amăgirii, hulirea; hulirii, frica; fricii, tremurarea; iar tremurării, ieşirea din minţi (nebunia). Felul acesta al amăgirii prin nălucire este cel dintâi. Iar al doilea, cel prin lucrare, este acesta: el îşi are începutul în iubirea de plăcere, născută din pofta, zice-se, firească. Din plăcere se naşte desfrânarea necurăţiilor negrăite. Iar aceasta, aprinzând toată firea şi tulburând cugetarea prin împreunarea cu chipurile celor dorite, scoate mintea din sine, făcând-o prin beţia lucrării arzătoare să aiureze şi să facă prorocii mincinoase, susţinând că s-a împărtăşit de vederile unor sfinţi şi de cuvintele acelora, ca şi când acestea s-ar descoperi printr-o minte care e beată până la săturare de patimă şi şi-a schimbat felul de a fi, îndrăcindu-se. Pe unii ca aceştia ducându-i de nas cei din lume prin înşelăciunea amăgirii, îi numesc „suflete” (spirite). Ei şed pe lângă mormintele unor sfinţi şi se socotesc insuflaţi şi mişcaţi de ei şi siliţi să vestească oamenilor cele privitoare la ei. Dar trebuie să-i numim mai degrabă îndrăciţi şi rătăciţi şi robiţi amăgirii, şi nu proroci şi prevestitori ale celor prezente şi viitoare[188]. Căci însuşi dracul desfrânării, întunecând cugetarea lor prin văpaia voluptăţii, îi scoate din minţi, nălucindu-le pe anumiţi sfinţi şi convorbiri cu ei şi arătându-le vederi. Uneori înşişi dracii li se arată, ca să-i tulbure, înfricoşându-i. Căci legându-i la jugul lui Veliar, se grăbeşte să-i împingă spre aiureală,

[187] Aici se precizează sensul mişcării pozitive de care vorbeşte aşa de insistent Sf. Maxim Mărturisitorul, ca drum al făpturii spre desăvârşirea în Dumnezeu. Mişcarea aceasta e insuflată de Duhul lui Dumnezeu. Ea e semnul vieţii adevărate. Mişcarea naturală e numai baza şi precondiţia acestei mişcări întărite şi îndrumate prin Duhul.

[188] Aceştia sunt un fel de precursori ai spiritismului de azi. Totul provine din mândria omului că poate cunoaşte nepurificat şi fără smerenie tainele lui Dumnezeu şi ale vieţii viitoare, dând chip celor ce nu au chip. La început le dă chip cu voia, pe urmă asemenea chipuri li se impun fără voie, ca nişte halucinaţii.

ca să-i aibă predaţi lui până la moarte şi să-i trimită la osânda veşnică[189]. Trebuie ştiut că amăgirea are trei pricini de obşte prin care vine asupra oamenilor: mândria, pizma dracilor şi îngăduinţa povăţuitoare (a lui Dumnezeu). Iar pricinile primelor două sunt: mândria, uşurătatea, pizma, sporirea; iar a îngăduinţei povăţuitoare, vieţuirea păcătoasă. Amăgirea din pizmă şi din părerea de sine îşi află grabnică tămăduire, mai ales când omul se smereşte. Dar lăsarea pe mâna Satanei spre pedeapsă povăţuitoare din pricina păcatului adeseori o îngăduie Dumnezeu până la moarte, spre curăţire. Uneori îi lasă să fie chinuiţi spre mântuire chiar şi pe cei fără vină. Dar trebuie ştiut că şi însuşi dracul părerii de sine face preziceri în cei ce nu sunt cu luare-aminte la inima lor..... Amăgirea, marea duşmancă a adevărului, atrage azi pe oameni spre pierzanie. Ea naşte neştiinţa întunericului, care s-a întipărit în sufletele celor leneşi[190], înstrăinându-i de Dumnezeu. Aceştia susţin că nu este Dumnezeu, Cel ce ne-a născut pe noi din nou şi ne-a luminat, sau Îl cred şi Îl cunosc numai prin cuvântul simplu, şi nu cu lucrarea, sau spun că S-a arătat numai celor de demult, nu şi nouă. Ei hulesc credinţa în Dumnezeu, socotind mărturiile Scripturii despre Dumnezeu simplă părere şi tăgăduiesc evlavia ce urmează din cunoştinţa Lui. Citesc Scripturile numai trupeşte, ca să nu zic iudaiceşte, şi de aceea tăgăduiesc învierea sufletului, dorind să locuiască în chip inconştient în morminte. Amăgirea aceasta are ca pricini aceste trei patimi: necredinţa, viclenia şi trândăvia. Acestea se nasc şi se susţin, de altfel, una pe alta. Căci necredinţa este învăţătura vicleniei, iar viclenia e însoţitoarea trândăviei. Sau întors: trândăvia e maica vicleniei, cum zice Domnul: „Slugă vicleană şi leneşă” (Matei 25, 16); iar viclenia e maica necredinţei. Iar cel ce nu crede e şi netemător de Dumnezeu. Şi aceasta naşte trândăvia, maica dispreţului, prin care se nesocoteşte tot binele şi se săvârşeşte tot răul.

- Înţelepciunea îi izvorăşte din gură şi înţelegerea din cugetarea inimii (Ps. 44, 3) aceluia care face cunoscut cuvântul lui Dumnezeu. Iar aceasta e înţelepciunea ipostatică a lui Dumnezeu şi Tatăl, care se face cunoscută din lucruri celui ce priveşte raţiunile lucrurilor[191]. Acela grăieşte cu gura

---

[189] E de remarcat că Sf. Grigorie vede cauza nălucirilor cu voia şi a halucinaţiilor fără voie nu numai în mândrie, ci şi în împătimirea trupească de plăceri. Căci aceasta împinge de obicei spre a da chip celor spirituale, neputându-se desprinde de chipuri.

[190] Leneşi în împlinirea poruncilor. Aceştia s-au înstrăinat de Dumnezeu şi de aceea s-au întunecat. Ei nu mai vor să ştie de Dumnezeu, netemându-se de pedeapsa veşnică pe care le-o va pricinui neîmplinirea poruncilor.

[191] Raţiunile lucrurilor presupun o Persoană de supremă înţelepciune care le cugetă. Şi nu numai le cugetă, ci îşi imprimă gândurile sau cuvintele în lucrurile create, ca

înțelepciunii din înțelepciune, prin cuvântul cel viu și lucrător, fiind luminat în inimă de puterea înțelegerii care-l preface prin Duhul. Ca urmare, el poate lumina și pe credincioșii care-l ascultă cu înțelegere[192].

• După marele Maxim sunt trei feluri neosândite și nedispreţuite de cuvinte scrise: cel dintâi e al celor scrise pentru propria aducere-aminte; al doilea, pentru folosul altora; și al treilea, din ascultare. Pentru pricinile acestea s-au alcătuit cele mai multe scrieri de cei ce au căutat cu smerenie cuvântul. Iar cel ce scrie despre virtuți pentru a plăcea, pentru a fi văzut și pentru a dobândi slavă, își va lua plata sa, neavând niciun folos aici și nicio răsplată în veacul viitor, ci se va osândi ca unul care a scos la vânzare pe tarabă cuvântul lui Dumnezeu, ca să câștige în chip viclean plăcerea de la oameni.

• A pătimi pentru Hristos înseamnă a răbda cele ce ni se întâmplă. Căci celor nevinovați pizma le este spre folos; iar certarea ni se face povățuire a lui Dumnezeu spre întoarcere, deschizându-ne urechile nouă, celor vinovați (Isaia 4, 5). De aceea Domnul a făgăduit cunună în vecii vecilor celor ce rabdă (Iacov 1, 12).

• Trândăvia fiind o patimă greu de biruit molește trupul. Iar moleșindu-se trupul, se molește împreună cu el și sufletul. Slăbănogindu-se amândouă, preface amestecarea sucurilor trupului prin împătimirea de plăceri. Iar împătimirea de plăceri stârnește pofta; pofta naște arderea; arderea produce răscolirea; răscolirea mișcă amintirea; amintirea produce nălucirea; nălucirea aduce momeala; momeala, însoțirea (cu gândul); însoțirea dă loc la încuviințare; iar încuviințarea săvârșește fapta, fie pe cea prin trup, fie pe cea prin atingerile de multe feluri. Și astfel omul biruit cade.

• Răbdarea în tot lucrul naște bărbăția; bărbăția, hotărâre; hotărârea, stăruința; stăruința, prelungirea lucrului sau adăugirea lui; prelungirea potolește neînfrânarea trupului și domolește împătimirea poftei de plăcere. Iar pofta trezește acum dorul; dorul, dragostea; dragostea, râvna; râvna, căldura; căldura, mișcarea la lucru; mișcarea, sârguința; sârguința, rugăciunea; rugăciunea, liniștirea; liniștirea naște vederea; vederea, cunoștința; cunoștința, pătrunderea tainelor; și sfârșitul tainelor e cunoașterea lui Dumnezeu (teologia). Iar rodul

---

nișteceţi. Numai o persoană își imprimă peceţile în lucrurile sale, punând în ele semnul că sunt ale sale.

[192] Înțelepciunea dumnezeiască ce grăiește prin gura celui ce soarbe din ea este însăși înțelepciunea ipostatică supremă, sau Persoana lui Dumnezeu-Cuvântul. De aceea ea este vie și lucrătoare, și cuvântul ei, devenit cuvântul celui prin care grăiește, este și el viu și lucrător. Înțelepciunea aceasta ipostatică luminează în inima celui ce s-a unit cu ea.

cunoașterii lui Dumnezeu este dragostea desăvârșită; al dragostei, smerenia; al smereniei, nepătimirea; al nepătimirii, vederea înainte, prorocia și prestiința. Dar încă nu are cineva de aici virtuțile desăvârșite, nici nu micșorează dintr-odată păcatul. Ci sporind pe încetul virtutea, ajunge și păcatul câte puțin la neființă.

• Iar cutremurarea e de multe feluri: una e cea din mânie, și alta cea din bucurie; și iarăși una cea din iuțime (când se naște o fierbere covârșitoare a sângelui în jurul inimii, cum zic unii), alta cea din obișnuința învechită și alta cea a păcatului și a rătăcirii; și iarăși alta cea din blestemul venit prin Cain asupra neamului omenesc. Pe cel ce se nevoiește îl războiește la început cutremurarea din bucurie și cea din păcat. Dar nu tuturor li se întâmplă așa. Semnele acestora sunt următoarele: a celei dintâi, o veselie cu cutremur și cu multe lacrimi, când harul mângâie sufletul; a celei de a doua, o căldură dezordonată, o înfumurare și o învârtoșare de inimă, care aprinde sufletul și mădularele spre împreunare, îndemnând la încuviințarea unor fapte de rușine prin nălucirea din lăuntru.

• Lucrarea harului este puterea focului Duhului, care se mișcă întru bucuria și veselia inimii, sprijinind, încălzind și curățând sufletul. Ea oprește gândurile pentru o vreme și omoară mișcarea poftitoare din trup. Semnele ei și roadele care arată adevărul ei sunt lacrimile, sălțarea, smerenia, înfrânarea, tăcerea, răbdarea, ascunderea și toate cele asemenea acestora, prin care câștigăm o încredințare neîndoielnică.

Lucrarea amăgirii este aprinderea păcatului, care încălzește sufletul cu voluptatea și trezește cu furie în mișcarea trupului pofta spre împreunare a trupurilor. Ea este lipsită de orice calitate bună și de orice rânduială, după Sfântul Diadoh[193], aducând o bucurie dobitocească, părere de sine, tulburare, veselie josnică nesăturată, sporind pofta spre plăcere. Ea caută materia pentru arderea plăcerilor, având pântecele nesăturat împreună-lucrător. Căci de acolo se aprinde și se întinează starea mustului trupului. Acolo e pricina aprinderii sufletului, pe care acea lucrare îl trage spre ea ca, scufundând pe om în obișnuința și plăcerea ei, să alunge din el treptat harul și să-l facă să preacurvească pe ascuns, înfierbântând și aprinzând mădularele sale prin împătimirea de plăcere. Dar i se pare că ceea ce mișcă mintea și o încălzește este harul necunoscut[194], și nu lucrarea înfierbântată a păcatului sau, mai bine zis,

---

[193] *Cuvânt ascetic, 55, Filoc. rom.,* vol. 1, ed. 2008, p. 418.

[194] De aici vedem că cei ce contestau putința cunoașterii sau simțirii lucrării harului – puternic afirmată de Sf. Simeon Noul Teolog, după exemplul Sf. Marcu Ascetul și al lui Diadoh – găseau în contestarea lor temeiul pentru a confunda căldura dezordonată a patimii cu căldura liniștită și duhovnicească produsă de har, în faptul că, după ei,

a amăgirii şi a împătimirii de plăcere (a dulcii împătimiri).

• Se cade a şti că aprinderea păcatului este înşelăciune. Iar lucrarea păcatului este din duhul cel iubitor de plăceri, care începe să se mişte spre pofta trupului, prin dulceaţa bucatelor. Dar Domnul, fiind foc, a arătat că diavolul este rece nu prin fire, ci prin răzvrătirea păcatului. Căci prin aceasta a pierdut căldura dumnezeiască, cea care face pe slugile Sale foc arzător. (Ps. 103, 5). Deci păcatul fiind răceală, din cauza lipsirii de Dumnezeu, iar dracul fiind după fire foc, aprinde pe om, şi prin umezeala împătimirii de plăcere răneşte pofta, făcând-o să primească cele ce pricinuiesc plăcerea. Astfel, ca urmare a căldurii pierdute, îşi agoniseşte lucrarea ruşinoasă a îndulcirii[195].

• Sunt două feluri de războaie în vremea rugăciunii: al înşelăciunii şi al harului. Amândouă se produc cu voia, nu prin împărtăşire. Precum soarele strălucind în locurile cele murdare nu se amestecă cu murdăria şi nu se vatămă de ea, ci mai vârtos le usucă pe acelea şi alungă murdăria, aşa nici harul nu se amestecă cu înşelăciunea, ci rămâne curat. Ba mai vârtos o topeşte pe aceasta. Dar nu voieşte să o facă pe aceasta să dispară cu totul, ca să poată exista împreună cu harul şi voinţa noastră şi să ne facem şi noi cercaţi. Căci voieşte să o depărteze pe aceasta treptat, prin împreună-lucrarea voinţei noastre, voind să ne nevoim şi noi. Pentru că voieşte ca purtând după lege lupta cea bună a minţii noastre, să putem lua cununa şi să fim mucenici adevăraţi, biruind nu pe păgâni, ci pe Satana însuşi, care în tot ceasul aduce în noi atacurile sale ca pe nişte aprinderi învăpăiate[196]. Înfierbântând aceasta cuptorul trupului cu dulceaţa patimilor, îşi trimite slugile sale, adică pe

---

lucrarea harului nu poate fi nicicând cunoscută şi deci deosebită de lucrarea păcatului.

[195] Dacă am redat sensul corect al stângacei traduceri româneşti de odinioară, diavolul, pierzând căldura lui firească prin despărţirea de Dumnezeu, dar firea lui năzuind-o, pentru că a avut-o la început în calitate de duh creat de Dumnezeu, produce o falsă căldură (o căldură neiubitoare, egoistă) în sine şi în cei ispitiţi, ca să scape întrucâtva de răceala egoistă în care a căzut şi să poată să înşele pe cei ispitiţi. Avem aici o interesantă explicare a coexistenţei răcelii egoiste şi a căldurii fără durată şi consistenţă, a căldurii superficiale, convulsive şi artificiale a păcatului, a patimii, a ispitirii. E o explicare a amestecului de fierbinţeală a patimii şi de plănuire rece a faptelor ei rele. Păcatul este, pe de o parte, căldură, pe de alta, un cinism rece. Sf. Grigorie Palama va apăra în cel de-al doilea tratat al celei de a doua triade contra lui Varlaam căldura cea bună a rugăciunii, împotriva lui Varlaam, care critica orice arătare a efectelor rugăciunii în trup, ridiculizând pe isihaşti, care vorbeau de o astfel de căldură.

[196] În icoanele bizantine ale mucenicilor se văd în colţul de sus din dreapta îngerii aşteptând cu cununa în mână ca mucenicii să suporte până la capăt cu bărbăţie chinurile lor, ca să-i poată încununa. Aşa vrea să încununeze Dumnezeu şi pe cei ce biruiesc patimile pe care au să le suporte ca nişte alţi mucenici.

draci, ca să ne chinuiască prin gânduri şi să ne silească să jertfim idolului poftelor, adică momelilor, şi să ne lăsăm mintea să se împărtăşească de ele. Iar semnele acestei înşelăciuni se văd când se pun în lucrare: împietrirea inimii cea lipsită de umilinţă, iar în unii împreunată cu lacrimi întunecate, înălţarea semeaţă, îmbuibarea pântecelui, multa vorbire, trândăvia, închipuirea de sine şi laude pentru lucrare, căldura cea fără dulceaţă, îngreunarea sufletului, moleşirea mădularelor, dulceaţa umedă, stârnirea sălbatică a trupului, nălucirea chipurilor care împing spre împreunarea trupurilor. În unii ca aceştia nu este linişte şi nu le înfloreşte faţa, ci sunt totdeauna uscaţi şi arşi de văpaia împătimirii de plăcere.

• Să citeşti, de eşti lucrător, zice Scărarul, cele ce-ţi sunt de folos la lucru. Căci împlinirea lor face de prisos citirea celorlalte. Citeşte pururea cele despre liniştire şi rugăciune, de pildă: din *Scară,* din Sfântul Isaac, cele ale Sfântului Maxim, ale Noului Teolog, ale ucenicului său, Stithatul, ale lui Isihie, ale lui Filotei Sinaitul şi ale celorlalţi asemenea lor, câte sunt ca acestea. Iar celelalte lasă-le până ce ai vreme, nu fiindcă sunt de lepădat, ci fiindcă nu ajută scopului, mutând mintea de la rugăciune la tot felul de istorii. Citirea să o faci de unul singur; să nu te mândreşti cu răsunarea glasului, nici cu sârguirea rostirii frumoase sau cu bună-întocmirea cuvintelor sau cu răsunarea plăcută a lor; nu te lăsa furat cu patimă, lipsind sau fiind de faţă, de dorinţa de a face plăcere vreunora. Nu fi nesăturat la citire, fiindcă în toate cea mai bună e măsura; nu citi cu apăsare, nici cu lene şi cu nepăsare, ci cu cuviinţă, cu blândeţe, cu bună rânduială, cu înţelegere, cu ritm, cu mintea şi cu sufletul sau şi cu raţiunea. Căci împuternicindu-se mintea prin acestea, se întăreşte în deprinderea de a se ruga cu stăruinţă. Iar prin cele potrivnice acestora, pomenite mai sus, dobândeşte întunecare şi slăbănogire, încât vei simţi şi durere de cap şi vei slăbi şi în rugăciune.

•

•

• Ia aminte şi la aplecarea ta din fiecare ceas, cercetând amănunţit în care parte înclini. Dacă spre Dumnezeu, pentru binele însuşi, de dragul folosului sufletesc, şezi liniştindu-te, sau cântând, sau citind, sau rugându-te, sau lucrând orice altă virtute, ca să nu fii furat fără să ştii; ca nu cumva să te afli cu înfăţişarea lucrător, iar cu felul lucrării şi cu cugetarea să vrei să placi oamenilor, şi nu lui Dumnezeu (Gal. 1, 10). Căci multe sunt cursele vicleanului şi vede în ascuns înclinarea intenţiei, fără să fie băgat de seamă de cei mulţi; şi pururea vrea să fure lucrul în chip neştiut, ca ceea ce se face să nu se facă după voia lui Dumnezeu. Deci, chiar dacă te războieşte fără slăbire şi se năpusteşte asupră-ţi fără ruşine, tu ţine-ţi luarea-aminte întărită către Dumnezeu şi nu te lăsa furat des, oricât ar fi silită de acela înclinarea voinţei să se împrăştie fără să

vrea. În felul acesta, chiar dacă ar fi biruit careva fără voie, din neputinţă, este iertat şi lăudat de Cel ce cunoaşte intenţiile şi inimile.

Dar patima slavei deşarte nu-l lasă pe monah să sporească în virtute, ci rabdă ostenelile şi ajunge la bătrâneţe fără rod. Ea îi asaltează pururea pe toţi trei şi-i jefuieşte de lucrarea virtuţilor: pe începător, pe cel de la mijloc şi pe desăvârşit.

• Spun, ca unul ce am învăţat, că monahul nu sporeşte niciodată fără aceste virtuţi: post, înfrânare, priveghere, răbdare, bărbăţie, liniştire, rugăciune, tăcere, plâns, smerenie. Ele se nasc şi se păzesc una pe alta. Căci veştejindu-se pofta din postul continuu, naşte înfrânarea; înfrânarea, privegherea şi răbdarea; răbdarea, bărbăţia; bărbăţia, liniştirea; liniştirea, rugăciunea; rugăciunea, tăcerea; tăcerea, plânsul; plânsul, smerenia; smerenia, plânsul; şi aşa mai departe, pe calea întoarsă, vei afla, cercetând cu de-amănuntul, că fiicele nasc pe maici. Drept aceea, nu se află în virtuţi un lucru mai minunat ca această naştere a unora din altele[197].

• Nu e cu putinţă să înveţe cineva prin sine însuşi ştiinţa virtuţilor, chiar dacă s-au folosit unii de cercare ca de un învăţător. Căci a lucra de la sine şi nu după sfatul celor ce au călătorit mai înainte înseamnă a fi plin de părerea de sine sau, mai bine zis, a o naşte pe aceasta. Căci dacă: „Fiul nu face de la Sine nimic, ci precum L-a învăţat pe El Tatăl, aşa face" (Ioan 14, 30), iar „Duhul nu va grăi de la Sine" (Ioan 16, 30), cine a ajuns la o aşa de mare înălţime a virtuţii, ca să nu mai aibă trebuinţă de altcineva să-l înveţe? Nu se amăgeşte, socotind că are virtute, dar fiind mai degrabă lipsit de minte? De aceea trebuie să ascultăm de cei ce cunosc ostenelile virtuţii lucrătoare şi aşa să purcedem la faptă, adică la postul împreunat cu foamea, la înfrânarea lipsită de plăceri, la privegherea stăruitoare, la îngenuncherea dureroasă, la starea neclintită şi obositoare în picioare, la rugăciunea întinsă, la smerenia nemincinoasă, la zdrobire şi suspinare neîncetată, la tăcere chibzuită, dreasă cu sare (Col. 4, 6) şi la răbdarea în toate. Căci nu trebuie să petrecem totdeauna în odihnă, nici să stăruim totdeauna numai şezând înainte de vreme, sau de bătrâneţe, sau de neputinţe. Pentru că „rodul muncii mâinilor tale vei mânca" (Ps. 127, 2), adică ostenelile virtuţilor tale, zice Scriptura, sau „Împărăţia cerurilor este a celor ce se silesc" (Matei 11, 12). Drept aceea, cel ce se sârguieşte în fiecare zi să împlinească cu osteneală lucrările mai sus amintite va secera la vreme,

---

[197] Desigur, maicile născute de fiice sunt fiice de un nivel duhovnicesc sporit. Plânsul născut din smerenie e de o calitate superioară celui ce naşte smerenia. E aşa cum la Dionisie Areopagitul curăţia care se naşte din desăvârşire e superioară celei care prin luminare a dus la desăvârşire *(Ierarhia cerească).* Fiecare virtute le poartă pe toate în sine şi le promovează pe toate.

cu Dumnezeu, şi roada lor.

• (Cum trebuie să se spună rugăciunea): Dintre Părinţi, unii o zic în întregime: „Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte-mă”. Alţii, jumătate: „Iisuse, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte-mă”, ceea ce este mai uşor pentru neputinţa minţii. Căci aceasta nu poate să zică în chip tainic, singură de la sine, „Domnul Iisus”, întru curăţie şi în chip desăvârşit, decât în Duhul Sfânt (1 Cor. 12, 3). Altfel va face aceasta bâlbâindu-se ca un copil, neputând să o zică articulat. Dar nu trebuie să schimbe des cuvintele rugăciunii, din nepăsare, ci cu răgaz, fără întrerupere[198]. Iarăşi, unii Părinţi învaţă să se facă rugăciunea cu gura, alţii cu mintea. Eu o zic cu amândouă. Căci uneori slăbeşte mintea a o grăi, lenevindu-se; iar alteori gura. De aceea trebuie să ne rugăm şi cu gura, şi cu mintea. Dar trebuie să o spunem liniştit şi fără zgomot, ca nu cumva glasul să tulbure simţirea şi atenţia minţii şi să le împiedice. Aceasta până ce mintea, obişnuindu-se cu lucrarea, va înainta în ea şi va lua putere de la Duhul să se roage în întregime şi cu putere. Atunci nu mai e de trebuinţă să se rostească cu gura, dar nici nu se mai poate. Atunci ajunge să se facă toată lucrarea numai cu mintea.

• Află că nimeni nu poate de la sine să ţină mintea de nu va fi ţinută de Duhul. Căci este nestatornică, nu de la fire, pentru că e pururea în mişcare, ci fiindcă şi-a însuşit obişnuinţa împrăştierii prin nepurtare de grijă, deprinzându-se de la început cu aceasta. Căci prin călcarea poruncilor Celui ce ne-a născut pe noi a doua oară, ne-am despărţit de Dumnezeu, pierzând simţirea înţelegătoare a Lui şi unirea cu El întru simţire[199]. Alunecând mintea de acolo şi despărţindu-se de Dumnezeu, e purtată în toate părţile ca o roabă. Ea nu mai poate să se oprească altfel, decât numai dacă se supune lui Dumnezeu şi e oprită de El şi se uneşte cu El cu veselie, rugându-se Lui neîncetat şi stăruitor, mărturisindu-I Lui, în fiecare zi, în chip înţelegător toate câte am greşit; atunci El iartă îndată toate celor ce I se roagă cu smerenie şi cu zdrobire de inimă şi cheamă pururea numele Lui cel sfânt. Căci zice: „Mărturisiţi-vă Domnului şi chemaţi numele cel sfânt al Lui” (Ps. 104, 3). Răsuflarea cu gura strânsă ţine mintea, dar numai în parte şi iarăşi se împrăştie. Dar când vine lucrarea rugăciunii, ea ţine cu adevărat mintea la sine şi o veseleşte şi o liberează din robie[200]. Se întâmplă însă uneori că mintea se

---

[198] Schimbarea deasă a cuvintelor rugăciunii se face din nepăsare, din lipsa efortului de concentrare, din lene.

[199] Ne întâlnim iarăşi cu „simţirea înţelegătoare” sau „mintală”, care e un contact nemijlocit al minţii cu Dumnezeu, deci şi o unire cu El, care nu se face fără ca Dumnezeu Însuşi să ni se deschidă când ne-am curăţit de gândurile şi de împătimirea de alte lucruri.

[200] Deci nu respiraţia cu gura strânsă adună mintea din împrăştiere, ci rugăciunea sau legarea ei de gândul la Dumnezeu, adică pomenirea deasă a numelui Lui.

roagă şi stă în inimă, dar cugetarea rătăceşte şi se îndeletniceşte cu altele. Aceasta nu se supune nimănui, decât numai celor desăvârşiţi în Duhul Sfânt, care au ajuns la neîmprăştierea în Hristos Iisus.

• Iar despre pântece, împăratul patimilor, ce să zic? Dacă poţi să-l faci ca mort şi să-l amorţeşti, să nu slăbeşti în această lucrare. Pe mine m-a stăpânit, iubitule, şi-i slujesc ca un rob. El este împreună-lucrătorul dracilor şi sălaşul patimilor. Prin el vine căderea noastră şi prin el învierea, când e pus în bună rânduială. Prin el am căzut din prima şi din a doua cinste dumnezeiască. Căci stricându-ni-se cea de la început, am fost înnoiţi iarăşi în Hristos (prin Botez). Dar iată, am căzut din nou de la Dumnezeu, pentru nepurtarea de grijă de porunci, care păzesc şi sporesc harul când înaintăm. Am căzut, deşi, neştiind aceasta, ne mândrim, socotind că suntem cu Dumnezeu.

Părinţii au spus că sunt multe deosebiri între trupuri în privinţa hranei. Unul are trebuinţă de puţină, altul de multă hrană pentru ţinerea puterii sale firești, fiecare îndestulându-se după puterea şi deprinderea lui. Dar cel ce se linişteşte trebuie să fie totdeauna în lipsire, nesăturându-se. Căci îngreunându-se stomacul şi tulburându-se prin aceasta mintea, nu mai poate zice rugăciunea cu tărie şi curăţie. Ci biruită de somn, din pricina aburului multelor mâncări, doreşte să doarmă degrabă, din care pricină îi vin în minte în vremea somnului nenumărate năluciri. Drept aceea socotesc că celui ce vrea să dobândească mântuirea şi se sileşte să viețuiască pentru Domnul, întru liniște, îi ajunge o litră de pâine, iar din apă şi vin, trei sau patru pahare la zi. Să se împărtăşească apoi din mâncărurile care se nimeresc, din toate câte puţin, la vremea cuvenită, dar să ocolească săturarea. Făcând aşa cu înţelepciune, va putea scăpa de înfumurare, deoarece s-a împărtăşit din toate. Să nu se scârbească de făpturile lui Dumnezeu, care sunt bune foarte, ci să-I mulţumească pentru toate. Aceasta este socotinţa celor înţelepţi. Dar celor slabi în credinţă şi la suflet, le este mai de folos să se abţină de la unele mâncări. Lor le-a poruncit Apostolul să mănânce legume, deoarece nu cred cu tărie că-i păzeşte Dumnezeu.

Dar ce să-ţi spun ţie, care mi-ai cerut canon foarte greu, bătrân fiind? Nu pot ţine cei mai tineri cumpăna şi măsura; cum o vei ţine tu? De aceea ţi se cuvine să-ţi păstrezi în mâncare libertatea în toate. Iar dacă eşti biruit mâncând mai mult, căieşte-te şi începe iarăşi şi să nu încetezi a face aşa pururea, căzând şi ridicându-te, învinovăţindu-te totdeauna pe tine, şi nu pe altul. Astfel vei avea odihnă (Înţ. Sir. 22, 14), câştigând înţelepţeşte biruinţa prin căderi, cum zice Scriptura. Dar nu trece hotarul pe care ţi l-am pus înainte, şi-ţi ajunge ţie. Căci nu întăresc trupul celelalte mâncăruri, cât îl întăreşte împărtăşirea de pâine şi de apă. De aceea a zis prorocul, nedând niciun preţ celorlalte: „Fiul omului, cu cumpănă să mănânci pâine ta şi cu măsură să bei apa ta” (Iez. 4, 10-11).

Trei hotare are mâncarea: înfrânarea, îndestularea şi săturarea. Înfrânarea stă în a se scula cineva flămând de la masă; îndestularea, în a mânca atât cât să nu rămână flămând, dar nici să nu se îngreuneze; iar săturarea stă în a se îngreuna puţin. Iar dacă mai mănâncă cineva după ce s-a săturat, a deschis poarta lăcomiei pântecelui, prin care intră curvia. Tu, ştiind acestea cu de-amănuntul, alege ce e mai bun după puterea ta, netrecând hotarele. Căci numai cei desăvârşiţi sunt în stare, după Apostol, a şi flămânzi, şi a se şi sătura (Filip. 4, 12), şi a avea putere în toate.

- Trebuie să ştii însă că amăgirea începe din trei pricini: din mândrie, din pizma dracilor şi din îngăduinţa povăţuitoare a lui Dumnezeu. Iar pricinile acestora sunt: a mândriei, uşurătatea minţii; a pizmei dracilor, sporirea; a îngăduinţei lui Dumnezeu, păcatul. Amăgirea care vine din mândria noastră şi din pizma dracilor se tămăduieşte uşor când omul se smereşte. Dar cea care este din îngăduinţa lui Dumnezeu rămâne de multe ori până la moarte.

Sfântul Grigorie Palama

- ..nu cel mult învăţat se apropie de Dumnezeu, ci acela care s-a curăţat prin virtute de patimi şi s-a lipit, prin rugăciune stăruitoare şi curată, de Dumnezeu, ajungând prin ele la deplina încredinţare şi la gustarea bunătăţilor viitoare, încredinţare şi gustare pe care, cinstind-o cu numiri, după putinţă, mai dumnezeieşti, au numit-o arvună tainică.

- Credinţa este căruţa puterii evanghelice, viaţa apostolică, dreptatea lui Avraam; din credinţă începe şi la ea sfârşeşte toată dreptatea şi din ea va fi viu tot dreptul (Rom. 1, 17). Cel ce o nesocoteşte va cădea din bunăvoinţa dumnezeiască. Căci „fără de credinţă nu este cu putinţă a plăcea lui Dumnezeu” (Evr. 11, 6). Credinţa eliberează pururea neamul nostru de tot felul de rătăciri şi ne întemeiază pe noi în adevăr şi în noi adevărul, din care nimeni nu ne va clinti, chiar dacă ne-ar socoti nebuni pe noi cei ce prin credinţa cea adevărată ieşim prin extazul mai presus de înţelegere şi mărturisim acest adevăr cu fapta şi cu cuvântul, nelăsându-ne „purtaţi de orice vânt al învăţăturii” (Efes. 4, 14), ci stăruind în cunoştinţa cea unită a adevărului creştinilor şi propovăduind vederea cea mai simplă, mai dumnezeiască şi cu adevărat neînşelătoare.... Căci „prin credinţă înţelegem că s-au făcut veacurile cu cuvântul lui Dumnezeu..., ca să se facă din ceea ce nu se vedeau, cele ce se văd” (Evr. 11, 3). Care minte ar putea înţelege cum s-au făcut atunci toate din ce nu era nicidecum, şi aceasta numai cu cuvântul? Căci ceea ce înţeleg lucrările

minţii, desigur că nu le întrece pe acestea. Aceasta înţelegând-o şi înţelepţii elinilor şi socotind că nimic din cele ce se strică nu trece în nimic şi că nimic din cele ce se produc nu vine din nimic, au cugetat lumea ca nefăcută şi fără sfârşit. Dar credinţa depăşind ideile născute din privirea făpturilor, ne-a unit pe noi cu Raţiunea aflată mai presus de toate şi cu Adevărul neconstruit şi simplu; şi am înţeles mai bine decât prin demonstraţie nu numai că toate s-au făcut din cele ce nu sunt, ci şi că s-au făcut numai cu cuvântul lui Dumnezeu.... De aceea, „de vei mărturisi cu gura ta pe Domnul Iisus şi vei crede în inima ta că Dumnezeu L-a sculat pe El din morţi, te vei mântui" (Rom. 10, 9). De aceea sunt mai fericiţi cei ce n-au văzut şi au crezut (Ioan 20, 29), decât cei ce au văzut şi au crezut în Cel înviat din morţi şi în Începătorul vieţii veşnice (Fapte 3, 15). Căci aceştia prin ochii mai presus de lume ai credinţei au văzut şi au cinstit cele ce ochiul, văzându-le, nu le crede prin el însuşi, şi înţelegerea nu le poate cuprinde.

• Dar să lăsăm acum pe cei ce prin această cunoştinţă n-au cunoscut pe Dumnezeu şi să trecem cu vederea faptul că nu toată cunoştinţa din filosofie este adevărată. Să admitem că toată este adevărată şi să privim la cei ce prin cunoştinţa aceasta a făpturilor au cunoscut pe Dumnezeu[201]. Contemplarea şi cunoaşterea prin acestea se numeşte lege naturală (Rom. 2, 14). De aceea, încă înainte de patriarhi, proroci şi de Legea scrisă, aceasta a chemat din nou neamul omenesc şi l-a întors la Dumnezeu, arătându-L pe Făcătorul, celor ce nu ieşiseră din cunoştinţa naturală, asemenea înţelepţilor elini. Căci cine, având minte şi văzând atâtea feluri vădite de fiinţe, atâtea puteri contrare şi mişcări ce se echilibrează prin opoziţie, apoi stabilitatea care aduce şi ea un echilibru în acest fel, succesiuni neîntrerupte de porniri contrare, uniri neamestecate prin adversităţi neîmpăcate, împreunări ale celor distincte şi neamestecări ale celor unite ale minţilor, sufletelor, trupurilor, armonia ce se naşte din atâtea lucruri, relaţiile şi poziţiile statornice, aptitudinile şi rânduielile substanţelor, nedesfacerea întregului; cine, privind cu mintea la toate acestea, cum fiecare persistă în sine, dar se armonizează în chip minunat cu celelalte, nu va cunoaşte ca dintr-o icoană şi ca dintr-o operă cauzată pe Dumnezeu? Şi cine, cunoscând astfel pe Dumnezeu, Îl va socoti un lucru oarecare dintre cele cauzate sau dintre cele ce sunt după chipul Lui?[202]

• ...l-am primi cu îngăduinţă chiar dacă nu crede, ştiind, potrivit Apostolului, „că trebuie să ajutăm celui slab în credinţă" (Rom. 14, 1). Dar încercarea de a clătina pe cei ce cred şi de a îndrepta împotriva lor şi a

---

[201] Sf. Grigorie Palama nu socoteşte că toată cunoştinţa din filosofie este greşită. El admite că toată poate fi adevărată. Dar pentru el aceasta îşi arată adevărul ei când din cunoştinţa făpturilor trage concluzia dreaptă despre existenţa lui Dumnezeu.

[202] Sf. Atanasie cel Mare, *Cuvânt împotriva elinilor,* 35-39, P.G. 25, 69-80; în P.S.B., vol. 15, pp. 69-74.

adevărului scrieri de luptă şi silinţa de a sminti în tot felul nu numai pe cei mici (Matei 18, 6; Marcu 9, 42; Luca 17, 2), ci şi pe cei înaintaţi în virtute şi cuviosie, cine ar putea-o răbda în tăcere, odată ce s-a hotărât să fie slujitor al adevărului?

• ...Atanasie cel Mare zice că partea raţională a sufletului se află în creier. Iar Macarie, căruia nu-i lipseşte nimic din mărime, pune lucrarea minţii în inimă. Cu aceştia conglăsuiesc aproape toţi sfinţii. Căci ceea ce spune dumnezeiescul Grigorie al Nyssei, că mintea nu este nici înăuntrul, nici în afara trupului, ca una ce e netrupească, nu se împotriveşte acelor sfinţi. Pentru că aceia spun că mintea este înăuntrul trupului ca una ce e unită cu el. Deci spunând aceasta în alt înţeles, nu se deosebesc câtuşi de puţin de acela..

• Faptul că ştim că suntem făcuţi după chipul Făcătorului nu ne îngăduie să îndumnezeim lumea inteligibilă. Căci nu în întocmirea trupului stă acest chip, ci în firea minţii, decât care nimic nu este mai bun după fire. Căci dacă ar fi ceva mai bun, s-ar afla în aceea „după chipul". Dar fiindcă ceea ce e mai bun în noi este mintea, iar aceasta este după chipul dumnezeiesc şi a fost zidită de Dumnezeu, ce greutate este să vedem sau, mai bine zis, cum nu e vădit prin aceasta că Făcătorul laturii noastre înţelegătoare este şi Făcătorul a tot ce este înţelegător?[203] Aşadar, întreaga fire înţelegătoare este împreună slujitoare cu noi şi după chipul Ziditorului[204], chiar dacă sunt mai cinstite decât noi, ca fiind în afară de trupuri şi mai aproape de firea cea cu totul netrupească şi necreată. Mai bine zis pe unii dintre ei, care şi-au păzit treapta lor şi tind spre ceea ce au fost făcuţi, chiar dacă sunt slujitori ca şi noi, îi cinstim şi sunt cu mult mai cinstiţi decât noi prin treapta lor. Iar alţii, nepăzindu-şi treapta lor şi răzvrătindu-se şi nesocotind ţinta pentru care au fost făcuţi, depărtându-se cât mai mult de cei ce sunt aproape de Dumnezeu, au căzut şi din cinste. Şi fiindcă încearcă să ne atragă şi pe noi la cădere, nu numai că sunt netrebnici şi necinstiţi, ci şi vrăjmaşi lui Dumnezeu, iar neamului nostru omenesc pricinuitori de întinăciune, războindu-ne cât se poate de mult. Dar învăţaţii în ale naturii şi cercetătorii de stele, care se laudă că ştiu toate, neputând cunoaşte prin filosofia lor nimic din cele spuse mai sus, nu numai că au ridicat şi pe stăpânitorul întunericului inteligibil şi toate puterile răzvrătite de sub el deasupra lor, ci le-au numit şi dumnezei (zei), le-au cinstit în temple, le-au adus jertfe şi s-au supus rânduielilor atât de stricăcioase ale acelora, lăsându-se

---

[203] Însuşi faptul că mintea noastră înţelegătoare e numai după chipul lui Dumnezeu, deci nu Dumnezeu Însuşi, arată că Dumnezeu nu trebuie identificat cu vreo realitate sau cu unele realităţi mintale sau înţelegătoare sau cunoscute cu mintea. Dumnezeu e mai presus şi de acest plan. E mai presus de ordinea îngerilor, care sunt fiinţe mintale sau înţelegătoare.

[204] Deci şi îngerii sunt după chipul lui Dumnezeu, deşi altfel ca oamenii, neavând un trup prin care să stăpânească peste lume şi să spiritualizeze materia.

batjocoriţi multă vreme prin preoţi fără sfinţenie şi prin curăţiri care spurcă şi sporesc ticăloasa părere de sine, şi prin proroci şi proorocițe care au alunecat atât de departe de adevăr.

• Am spus că a cunoaşte omul pe Dumnezeu şi a se cunoaşte pe sine şi treapta sa (pe care le au acum şi creştinii socotiţi simpli) întrece puterea cunoaşterii firii şi a astronomiei şi a toată filosofia în legătură cu ele. Adăugăm acum că însăşi cunoaşterea de către minte a neputinţei sale şi străduinţa de a şi-o tămădui e ceva neasemănat mai înalt decât a cunoaşte şi a cerceta mărimile stelelor, raţiunile lucrurilor, naşterile celor de jos şi perioadele celor de sus, devierile şi perioadele, constanţele şi învârtirile, despărţirile şi întâlnirile şi, într-un cuvânt, toate feluritele relaţii ale mulţimii mişcărilor. Căci mintea care şi-a cunoscut neputinţa sa a aflat pe unde poate să intre la mântuire, să se apropie de lumina cunoştinţei şi să primească înţelepciunea adevărată, care nu se destramă odată cu veacul acesta.

• Sufletul fiecăruia dintre dobitoacele necuvântătoare este viaţa trupului însufleţit prin el. Ele au viaţa nu ca fiinţă, ci ca lucrare, nefiind în sine, ci pentru altul. Căci această viaţă nu se vede să aibă nimic altceva decât cele ce le lucrează prin trup. De aceea, desfăcându-se acesta, se desface numaidecât şi ea. Căci este nu mai puţin muritoare ca trupul. Fiindcă tot ce este ea, este şi se zice spre moarte. De aceea moare împreună cu cel ce moare.

• Sufletul fiecăruia dintre oameni este şi viaţa trupului însufleţit prin el şi are lucrare de viaţă făcătoare pentru altul, lucrare ce se arată adică în trupul însufleţit de el. Dar are viaţa nu numai ca lucrare, ci şi ca fiinţă, întrucât sufletul e viu prin el şi pentru el însuşi. Căci se arată având viaţa raţională şi înţelegătoare, ca una ce e în chip vădit alta decât viaţa trupului şi a celor ce sunt prin trup. De aceea, chiar desfăcându-se trupul, sufletul nu se destramă. Iar pe lângă faptul că nu se destramă, mai rămâne şi nemuritor, întrucât nu se arată să fie pentru altul, ci are viaţa prin sine ca fiinţă[205].

• Chipul acestei iubiri supreme faţă de cunoştinţa care există de la ea şi în ea neîntrerupt îl are şi mintea noastră zidită după chipul lui Dumnezeu. Căci şi această iubire e de la ea şi în ea şi împreună ieşind din ea cu cuvântul cel mai lăuntric. Semnul cel mai limpede al acestei iubiri, chiar pentru cei ce nu pot să vadă cele mai din lăuntru ale lor, este dorinţa nesăturată a oamenilor de a şti[206].

---

[205] Viaţa trupului nu e fiinţa lui, ci o lucrare ce iradiază din suflet. De aceea se retrage din trup odată cu moartea acestuia. Viaţa trupului animalic nu e însă dintr-un suflet al lui, ci o iradiere din viaţa speciei sau din viaţa de obşte a animalelor. De aceea sufletul lor nu rămâne. Dar viaţa sufletului omenesc ţine de fiinţa lui. El este individual sau personal, dând caracter personal fiecăruia dintre noi. Deci sufletul omenesc există în sine şi pentru sine şi după moartea trupului.

[206] Mintea noastră e şi ea după chipul Tatălui. Căci împreună cu cuvântul cel mai

• Firea înțelegătoare și rațională a îngerilor are și ea minte, cuvânt din minte și dragostea minții față de cuvânt. Dragostea aceasta fiind de asemenea din minte și aflându-se pururea împreună cu cuvântul și cu mintea, s-ar putea numi și ea duh, ca una ce însoțește prin fire cuvântul. Dar acest duh nu este de viață făcător. Căci îngerul nu a primit de la Dumnezeu trupul din pământ unit cu sine, ca să primească pentru el și o putere de viață făcătoare și susținătoare[207]. Dar firea înțelegătoare și rațională a sufletului, fiind zidită împreună cu trupul pământesc, a primit de la Dumnezeu duhul de viață făcător prin care ține la un loc și face viu trupul unit cu el[208]. Prin acesta se arată celor ce înțeleg că duhul omului, cel care face trupul viu, este o dragoste înțelegătoare și că el este din minte și al cuvântului și se află în cuvânt[209] și în minte; și că omul are cuvântul și mintea în duh. Căci sufletul are în chip firesc prin duh așa de mare legătura iubitoare cu trupul său, încât niciodată nu vrea să-l părăsească și nu l-ar părăsi nicidecum dacă n-ar veni sila adusă de vreo boală foarte mare sau de vreo lovitură din afară[210].

• Firea înțelegătoare și cuvântătoare a sufletului, având numai ea singură minte, cuvânt și duh de viață făcător, numai ea singură a fost zidită, mai mult decât a îngerilor netrupești, după chipul lui Dumnezeu, de către El. Iar pe acesta îl menține neprefăcut, chiar dacă nu-și cunoaște vrednicia sa și chiar dacă nu cugetă și nu se poartă potrivit cu chipul Ziditorului. Pe acesta îl păstrează și după căderea lui Adam în rai prin acel pom, când am suferit înainte de moartea trupească, moartea sufletului, care este despărțirea

---

dinăuntru ce iese din ea, iese și dragostea ei față de acest cuvânt. Chiar în dorința minții de a ști se arată și cunoștința sau cuvântul ei, dar și dragostea ei după mai multă cunoștință. Dorința de a cunoaște are o dimensiune infinită, deci și cunoștința, și iubirea față de ea, arătând că acestora le corespunde o realitate infinită în conținutul ei (ca Cuvânt) și în vrednicia ei de iubire (ca Duh), infinită și mereu nouă, cum numai în persoane se poate afla, nu în natura monotonă, ușor de redus la anumite legi.

[207] Aici Sf. Grigorie Palama semnalează o deosebire între duhul omenesc și duhul îngeresc. Duhul îngeresc nu e de viață dătător și susținător ca al omului, căci nu are de dat și de susținut o viață în trup. De aici urmează că există o legătură specială între duhul omului și viața lui trupească.

[208] Semnalăm importanța mare ce se acordă aici materiei. Ea e destinată să fie făcută vie prin duh.

[209] Duhul se află în cuvânt. Nu e cuvânt fără duh de viață dătător.

[210] Duhul omului este în minte și în cuvânt sau mintea și cuvântul lui sunt în duh. Duhul e legătura dintre minte și cuvânt. E însăși legătura de iubire dintre ele. Dar iubirea pe care o reprezintă duhul nu unește numai mintea și cuvântul, ci se întinde și asupra trupului, unind și trupul cu mintea și cu cuvântul. Trupul devine viu și se susține în viață prin duhul minții sau prin iubirea ei față de el. Iubirea aceasta, care unește pe Tatăl și pe Cuvântul, sau Duhul lor, întocmește și dă viață și trupului Cuvântului la plinirea vremii.

sufletului de Dumnezeu. Atunci am lepădat asemănarea dumnezeiască, dar chipul nu l-am pierdut. Desfăcându-se deci sufletul de aplecarea spre cele rele şi alipindu-se prin dragoste de Cel bun şi supunându-se Lui prin fapte şi prin purtări virtuoase, e luminat de El şi înfrumuseţat, făcându-se bun şi ascultător de sfaturile şi de îndemnurile Lui, de la Care primeşte iarăşi viaţa cea cu adevărat veşnică. Prin aceasta face nemuritor şi trupul unit cu el, având să se împărtăşească la vremea sa de învierea făgăduită şi de slava veşnică. Dar nelepădând aplecarea spre cele rele şi supunerea sub ele, care aduce chipului lui Dumnezeu urâciune pricinuitoare de necinste, se înstrăinează şi se depărtează de Dumnezeu şi de fericirea şi viaţa cea adevărată. După ce l-a părăsit el pe Acela mai înainte, e părăsit şi el cu dreptate de Cel bun.

- ... Căci ce este mai nedrept, ce este mai pierzător decât a nu pomeni cineva şi a nu privi neîntrerupt pe Cel ce l-a zidit şi l-a împodobit după chipul Său, pe Cel ce prin aceasta i-a dăruit puterea cunoştinţei şi a dragostei, iar celor ce se folosesc bine de ea le revarsă din belşug darurile negrăite şi viaţa veşnică?[211].

- Unul dintre relele cele mai mari pe care le suferă sufletul nostru, sau mai bine zis cel mai mare rău dintre toate relele, este unirea cu şarpele inteligibil[212] şi pricinuitor al răului, care s-a făcut vestitor (înger) al răutăţii sale prin îndemnul rău ce l-a dat oamenilor. El e cu atât mai jos şi mai rău decât toate, cu cât a poftit din mândrie să se asemene în putere cu Ziditorul. El a fost părăsit de Acela, după dreptate, atât cât L-a părăsit el pe Acela. Şi L-a părăsit atât, încât a ajuns potrivnic şi vrăjmaş pe faţă al Aceluia. Dacă deci Acela este bunătate vie, de viaţă făcătoare a celor vii, fără îndoială că acesta este răutate moartă[213] şi de moarte făcătoare. Acela, având bunătatea ca fiinţă şi fiind prin fire neprimitor a ceea ce e potrivnic ei, adică al răutăţii, şi ca urmare neputându-se nici măcar apropia de El ceea ce e părtaş de oarecare răutate, cu cât mai mult nu va respinge de la El pe făcătorul şi căpetenia răutăţii şi pricinuitorul ei în el şi în alţii? Dar cel-rău nu are răutatea, ci viaţa ca fiinţă. De

---

[211] Treimea sufletului, ca chip al Treimii supreme, se menţine şi se adânceşte în asemănare, rămânând în legătura de iubire cu arhetipul ei treimic prin iubirea aflătoare în ea (prin duhul). Cel ce nu face aceasta îşi sfâşie sufletul treimic, desfăcând iubirea de cuvânt şi cuvântul de înţelegere (minte), şi în general slăbind şi strâmbând iubirea din el. Acest chip treimic, ca structură a iubirii, se susţine nu numai prin iubirea ce iradiază din Dumnezeu, ci şi prin iubirea ce iradiază din ceilalţi oameni, ca focare treimice ale iubirii, ca transmiţătoare ale iubirii dumnezeieşti; el se susţine şi prin iubirea pe care având-o fiecare în sine o face să iradieze din sine spre ceilalţi.

[212] „Şarpele inteligibil", adică cel cugetat de minte, spre deosebire de cel sensibil sau cunoscut cu simţurile.

[213] Este numit „răutate moartă", pentru că nu se poate mişca spre nimic bun, e încremenită în neputinţa şi nefericirea ei. E incapabilă de ceva nou, se otrăveşte în monotonie. Nu poate vedea niciun orizont nou.

aceea rămâne nemuritor prin aceasta. Însă având-o pe aceasta în stare să primească şi răutatea şi fiind cinstit cu voie liberă, ar fi putut să se supună şi să se lipească de la sine de izvorul veşnic al bunătăţii şi să se facă părtaş de viaţa adevărată. Dar fiindcă s-a rostogolit de bunăvoie spre răutate, s-a păgubit de viaţa adevărată[214], fiind respins de la aceasta cu dreptate, după ce fugise el de la ea. Astfel ajunge duh mort[215], nu prin fiinţă (căci nu este o fiinţă a morţii), ci prin lepădarea vieţii adevărate. Dar nesăturându-se de pornirea spre răutate şi sporind-o pe ea cu cea mai mare ticăloşie, se face pe sine duh de moarte făcător, silindu-se să atragă şi pe om la împărtăşirea sa de moarte.

• Şerpuitor în purtări şi tare în vicleşuguri, mijlocitorul şi pricinuitorul morţii s-a îmbrăcat în şarpele cel viclean în raiul lui Dumnezeu de odinioară, fără să se facă el însuşi şarpe (căci nici nu putea decât prin nălucire, de care nu a socotit atunci că trebuie să se folosească, temându-se să nu fie descoperit). Necutezând să înceapă o convorbire deschisă, alege pe cea vicleană, şi anume pe aceea prin care se putea ascunde mai bine. Aceasta pentru ca arătându-se ca prieten să strecoare pe nevăzute îndemnurile cele mai ruşinoase, şi prin convorbirea străină (căci nu era şarpele sensibil cuvântător, nici nu se arătase înainte că poate să vorbească), să scoată din minţi pe cea care asculta şi s-o atragă întreagă la sine şi să o facă roabă uşor de manevrat de uneltirile sale. Dezarmând-o astfel îndată, a făcut-o să se supună celor rele şi să slujească acelora peste care primise cu dreptate puterea să împărăţească, ca ceea ce singură fusese cinstită de mâna şi de cuvântul lui Dumnezeu dintre toate cele ce vieţuiesc în lumea supusă simţurilor şi fusese făcută după chipul Ziditorului[216]. Iar Dumnezeu îngăduie aceasta, ca văzând omul sfatul la care

---

[214] Deşi are viaţa ca fiinţă, deci nu o poate pierde, totuşi întrucât are în ea şi putinţa răutăţii sau a slăbirii ei, punând-o pe aceasta în lucrare, a pierdut viaţa adevărată sau deplină. Dar viaţa propriu-zis i-a rămas. Având putinţa a două feluri de viaţă, a celei bune sau adevărate, şi a celei rele sau slăbite, strâmbe şi „moarte", a rămas nemuritor în ultima.

[215] Duhul este viaţă după fiinţă. Dar întrucât duhul creat sau viaţa creată are în sine şi putinţa răutăţii, viaţa moartă la care ajunge prin activarea acesteia se poate numi şi „duh mort", cu o viaţă asemenea cărnii rănite, dar vii. El e duh, căci simte durerea şi nefericirea acestei vieţi. El e duh de moarte făcător, pentru că are în el pornirea vie de a întinde răul sau moartea vie, sau viaţa moartă şi în alţii. E un straniu paradox în această pornire a răului de a se întinde, în această pornire a urii, în acelaşi timp puternică şi neputincioasă, puternică în neputinţa ei, neputincioasă în puterea ei, în acel vierme care, deşi roade neîncetat, nu moare, pentru că ceea ce roade rămâne mereu viu.

[216] Vorbeşte de Eva, dar şi de om ca singura făptură a lui Dumnezeu făcută să împărăţească peste toate. El a fost cinstit de mâna şi de cuvântul lui Dumnezeu, căci a fost întocmit de mâna lui Dumnezeu şi după ce Persoanele dumnezeieşti au vorbit despre el, ca mâna lui Dumnezeu să se reflecte în trupul omului şi vorbirea

este îmbiat de cel-rău (căci cu cât mai rău este şarpele decât omul!), să înţeleagă limpede că nu este folositor şi să se împotrivească supunerii faţă de ceea ce e vădit mai rău, şi să păzească credinţa către Ziditor, împlinind porunca Lui. Şi aşa să se facă cu uşurinţă biruitor al celui ce a căzut de la adevărata viaţă şi să primească cu dreptate nemurirea fericită şi să rămână vieţuind după Dumnezeu în veci..

• Nimic nu e mai înalt în om decât să cumpănească şi să-şi dea cu socoteala, iar prin aceasta să cunoască şi să facă ceea ce e folositor; să păzească treapta lui, să se cunoască pe sine şi pe Singurul Care este mai mare decât el. De asemenea, să păzească toate câte le-a învăţat de la Acela, iar în privinţa celor pe care nu le-a învăţat de la Acela, să vrea să-L ia numai pe El de sfătuitor. Căci şi îngerii, deşi sunt mai presus de noi după vrednicie, slujesc voilor Aceluia pentru noi, fiind trimişi pentru cei ce vor avea să moştenească mântuirea (Evr. 1, 14); mai bine zis nu toţi, ci şi dintre aceia numai cei mai buni şi care şi-au păzit treapta lor. Căci şi aceia au de la Dumnezeu minte, cuvânt şi duh, toate trei concrescute. De aceea sunt datori să asculte atât de Mintea creatoare, cât şi de Cuvântul şi Duhul, ca şi noi. Fiindcă deşi ne întrec pe noi în multe privinţe, dar în unele sunt în urma noastră, cum am zis şi vom zice, întrucât suntem după chipul Ziditorului. În aceste privinţe, noi am fost făcuţi mai mult ca ei după chipul lui Dumnezeu.

• Îngerii au fost rânduiţi să slujească cu tărie Ziditorului şi au primit rostul să fie stăpâniţi. Nu au fost puşi însă să stăpânească peste cei de după ei, decât dacă sunt trimişi la aceasta de Cel ce ţine toate. Satana a poftit însă să stăpânească cu mândrie împotriva hotărârii Ziditorului. De aceea, părăsindu-şi treapta sa împreună cu îngerii care s-au răzvrătit odată cu el, e părăsit pe dreptate de izvorul vieţii şi luminii adevărate şi se scufundă în moarte şi în întunericul veşnic. Iar fiindcă omul a fost rânduit nu numai să fie stăpânit, ci şi să stăpânească peste toate cele de pe pământ, începătorul răului, pizmuindu-l, se foloseşte de toată uneltirea ca să-l răstoarne din stăpânire. Dar neavând puterea să-l silească, fiind împiedicat de Stăpânitorul tuturor, Care a zidit firea noastră cuvântătoare liberă şi de sine stăpânitoare, îi îmbie cu viclenie sfatul care-l înlătură de la stăpânire[217]. Astfel îi înşală, mai bine zis îi înduplecă pe

---

persoanelor dumnezeieşti să se reflecte în vorbirea omului cu semenii săi şi cu Dumnezeu. Mâna este expresia lucrării raţionale şi raţional-transformatoare. Această lucrare se reflectă în fiinţa omului. Creat ca persoană, stăpân peste lucruri, omul e ispitit de satana să devină mai prejos de lucruri, supunându-se lor, şi prin ele lui. Fapta lui satana a constat în coborârea noastră ca persoane la treapta de obiecte supuse obiectelor şi duse spre lipsa de libertate ca şi acelea; spre lipsa de libertate şi spre stricăciunea trupului ca şi obiectele, dar şi spre o răutate vie asemenea celei a lui satana.

[217] Diavolul, dornic de tiranie prin răutatea lui, dar incapabil să stăpânească din pricina ei, vrea să răstoarne pe om din treapta de stăpânitor peste lucruri, peste lume,

oameni să nu ia în seamă şi să nu dea niciun preţ, ba chiar să nesocotească şi să se împotrivească şi să facă cele contrare poruncii şi sfatului dat de Cel preabun. Astfel împărtăşindu-se de răzvrătirea aceluia, se împărtăşeşte şi de întunericul şi de moartea veşnică.

• Scoţându-se protopărinţii neamului omenesc pe ei înşişi de bunăvoie de la pomenirea şi vederea lui Dumnezeu şi nesocotind porunca Lui, iar pe de altă parte unindu-se în cuget cu duhul cel mort al satanei şi mâncând din pomul oprit, contrar voii Ziditorului, au fost dezbrăcaţi de veşmintele luminoase şi de viaţă făcătoare ale strălucirii de sus şi s-au făcut, vai, şi ei ca şi satana, morţi cu duhul. Iar fiindcă satana nu e numai duh mort, ci şi duh care omoară pe cei ce se apropie de el[218], iar cei ce s-au împărtăşit de moartea lui aveau şi trup, prin care s-a împlinit cu fapta sfatul de moarte făcător, aceştia trec, vai, şi în trupurile lor acele duhuri moarte şi de moarte făcătoare ale omorârii[219]. Ca urmare, s-ar fi desfăcut îndată şi trupul omenesc, întorcându-se în pământul din care a fost luat, dacă nu l-ar fi reţinut printr-o grijă şi putere mai mare Cel ce poate toate numai cu cuvântul, prin acea putere fără de care nimic nu se săvârşeşte din cele ce se săvârşesc. Dar hotărârea aceea se împlineşte totuşi, cu dreptate, în chip continuu. Căci „drept este Domnul, cum zice dumnezeiescul psalmist, şi a iubit dreptatea” (Ps. 10, 7).

• Deci protopărinţii aveau să ajungă la moarte, precum ne aşteaptă aceasta şi pe noi, care trăim încă. Trupul nostru s-a făcut muritor. Aceasta este ca o moarte îndelungată, mai bine zis ca nenumărate morţi, una urmând alteia, până ce vom ajunge toţi la moartea cea una şi ultimă şi care dăinuieşte. Căci ne naştem şi spre stricăciune; şi apărând în viaţă ne destrămăm până ce

---

din treapta de subiect. Dumnezeu însă, ca Cel ce a făcut pe om liber şi singur stăpân pe sine, nu voieşte aceasta. Îl voieşte pe om liber, singur stăpân pe sine şi stăpân peste lucruri, dar nu tiran peste persoane. Căci vrea ca toate persoanele să fie libere şi singure stăpâne pe ele. Iar această libertate fiind sădită în noi prin voinţa lui Dumnezeu, noi ne-o menţinem numai în comuniune interpersonală cu semenii şi cu Dumnezeu, supremul izvor al iubirii în comuniune liberă. Omul încă îşi apără el însuşi această libertate. Libertatea aceasta nu ne poate fi luată decât prin amăgirea de a săvârşi fapte prin care ni se pare că ne afirmăm libertatea, dar în fond ne-o pierdem. Răul uzează de un echivoc, de o mască. El nu are puterea să ne amăgească în mod descoperit. De acest vicleşug se foloseşte diavolul, şoptindu-ne în chip înşelător că, neascultând de porunca lui Dumnezeu de a nu ne face robi dulceţii nespirituale a naturii, vom deveni mai liberi decât suntem, liberi ca Dumnezeu Însuşi.

[218] Din cel mort cu sufletul iradiază moartea, din cel slăbit, dezgustat, pizmaş, disperat, iradiază toate acestea. Cu atât mai mult din satana, în care toate acestea se află într-un gând culminant.

[219] Din sufletul descurajat, pizmaş, scârbit, plin de ură, trece şi în trup o stare de tristeţe, de apăsare, de slăbiciune, de moleşeală nevindecabilă, toate aducătoare de moarte şi întreţinând moartea.

vom înceta să fim[220]. Niciodată nu suntem cu adevărat aceiaşi, chiar dacă părem să fim celor ce nu iau aminte. Precum focul, apucând trestia subţire de la un capăt, şi fiind mereu altul, are ca măsură a existenţei sale lungimea trestiei, asemenea şi noi, care ne schimbăm, avem ca măsură fiecare porţia de viaţă ce ne este dată.

• Iar ca să nu fim cu totul neştiutori ai covârşitoarei Sale iubiri de oameni şi ai adâncului Său de înţelepciune, deci ai pricinii pentru care a adăugat Dumnezeu sfârşitul prin moarte, i-a dăruit omului să mai trăiască nu puţin timp. Astfel a arătat că ne educă cu milă, mai bine zis a rânduit educarea noastră prin dreptate, ca să nu deznădăjduim cu desăvârşire. Prin aceasta ne-a dat vreme de pocăinţă şi de a ne face bineplăcuţi Lui printr-o vieţuire pentru care ne lasă să existăm[221]. A mângâiat apoi tristeţea morţii cu naşterile necontenite. A înmulţit neamul prin urmaşi, ca mulţimea celor ce se nasc să întreacă într-o mare măsură numărul celor ce mor. În locul lui Adam ajuns necăjit şi sărman prin frumuseţea unui pom sensibil, a arătat pe mulţi îmbogăţiţi în chip fericit din cele supuse simţurilor cu cunoştinţa de Dumnezeu, prin virtute şi prin bunăvoinţă dumnezeiască. Martori sunt Set, Enos, Enoh, Noe, Melchisedec şi Avraam şi toţi cei ce dintre ei, dinainte de ei şi de după ei, s-au dovedit ca ei sau aproape de ei. Dar fiindcă oricât de mari şi de mulţi au fost aceştia, niciunul n-a vieţuit cu desăvârşire fără de păcat, ca să poată birui înfrângerea aceea a protopărinţilor şi să vindece rana rădăcinii neamului şi să fie tuturor celor de după aceia spre sfinţenie, spre binecuvântare şi spre redobândirea vieţii, lucru pe care l-a văzut El de mai înainte, a ales în cursul timpului neamurile şi seminţiile din care să se ridice tulpina prealăudată (Num. 17, 2, 8), din care să răsară floarea prin care avea să se înfăptuiască iconomia mântuitoare a întregului neam omenesc[222].

• ...Dumnezeu existând ca Duh este netrupesc; iar ceea ce e netrupesc nu

---

[220] Ἐν τώ φθείρεσθαι γινόμεθα. Filosoful german Heidegger va spune că există spre moarte, *„Sein zum Tode”,* ceea ce e acelaşi lucru. Doar că el nu merge la ultima explicare. Existenţa noastră este spre moarte pentru că apare într-o stare de stricăciune care înaintează până la moarte. Noi murim cu trupul continuu de când de naştem, până la moartea deplină şi durabilă a trupului. Iar aceasta se întâmplă din pricină că nu mai există în comuniune cu existenţa existentă prin sine şi deci netrecătoare. Dar nu suntem numai „existenţă spre moarte”, ci şi spre o creştere duhovnicească.

[221] Chiar în moartea care vine după un proces îndelungat Dumnezeu a pus o putere educativă, iar în această semnificaţie educativă a ei se arată pentru om un motiv de nădejde în ceea ce priveşte grija lui Dumnezeu faţă de noi.

[222] Însăşi istoria cu mulţimea ei de oameni şi de neamuri arată că omul nu e o înfiripare trecătoare şi dispreţuită a lui Dumnezeu. Din contribuţia ei întreagă se pregăteşte şi se naşte Fiul lui Dumnezeu ca om (de pildă Rut, ca reprezentantă a altor neamuri) şi cu contribuţia ei întreagă se actualizează ceea ce a dat şi dă El ca Dumnezeu întrupat, omenirii. Prin toţi se îmbogăţeşte fiecare om, mai ales în Hristos.

se află în spaţiu, nici nu e îngrădit de hotare spaţiale. Deci cel ce zice că lui Dumnezeu trebuie să I ne închinăm într-un loc anumit dintre toate locurile pământului şi ale cerului, nu grăieşte adevărat şi nici nu se închină cu adevărat. Ca netrupesc, Dumnezeu nu e nicăieri, dar ca Dumnezeu e pretutindeni. Căci dacă este un hotar sau un loc sau o făptură unde nu este Dumnezeu se va afla îngrădit El Însuşi într-un loc anumit. Deci este pretutindeni, căci e nehotărnicit. Cum este pretutindeni? Ca Cel ce nu este cuprins de o parte, ci de totul? Nu, căci şi atunci ar fi trup. Aşadar, ca Cel ce ţine şi cuprinde totul, Se află în Sine Însuşi, pretutindeni şi peste toate, închinat de adevăraţii închinători în Duhul şi Adevărul Lui.

• Îngerul şi sufletul, fiind netrupeşti, nu sunt într-un loc, dar nici pretutindeni. Căci nu ţin totul, ci şi ei au trebuinţă de Cel ce-i susţine. Prin urmare şi ei sunt în Cel ce susţine şi cuprinde totul, fiind hotărniciţi de El într-un chip corespunzător[223]. Sufletul, susţinând trupul în care a fost zidit, e pretutindeni în trup, nu ca în spaţiu, nici ca cel ce e cuprins, ci ca cel ce îl susţine, îl cuprinde şi îl face viu, fiind şi în această privinţă după chipul lui Dumnezeu[224]

• Omul a fost făcut după chipul lui Dumnezeu mai mult decât îngerii, nu numai pentru că are în sine o putere susţinătoare şi de viaţă făcătoare, ci şi pentru că stăpâneşte. Căci în firea sufletului nostru este pe de o parte latura stăpânitoare şi conducătoare, iar pe de altă parte, cea slujitoare şi ascultătoare[225], şi anume: voinţa, pofta, simţirea şi, simplu, toate câte au fost împreună zidite de Dumnezeu cu mintea după Minte, chiar dacă noi, printr-o socotinţă păcătoasă, ne împotrivim nu numai lui Dumnezeu-Atotţiitorul, ci şi stăpânitorului sădit în firea noastră. Dumnezeu, pentru puterea stăpânitoare din noi, ne-a dat şi stăpânirea pământului întreg. Îngerii însă nu au trup înjugat, ca să-l aibă subjugat minţii. Voinţa minţii (înţelegătoare) a ajuns în cei ce au căzut neîncetat rea; iar în cei buni, neîncetat bună, neavând nicidecum trebuinţă de un vizitiu care să ţină frâiele. Stăpânirea pământească n-a avut-o cel-rău, dar a răpit-o. De aici e vădit că nu a fost făcut ca stăpânitor al pământului. Iar îngerii buni au fost rânduiţi de Atotţiitorul să supravegheze

---

[223] Dumnezeu poate fi contemplat oriunde şi prin orice, dar prin depăşirea tuturor ca cele ce sunt create. Căci totul e ţinut în El. Nu acelaşi lucru se poate spune despre înger. Îngerul poate fi socotit şi el aflându-se în Dumnezeu ca şi omul, sau Dumnezeu aflându-Se în el.

[224] Faptul de a avea un trup poate să fie şi un ajutor spre întreruperea răului săvârşit. Căci tăvălirea în plăcerile trupeşti poate să producă şi o scârbă omului, care se simte superior prin spirit. Apoi revolta trupului poate provoca şi o voinţă a spiritului (a minţii) de a-l stăpâni.

[225] La fel sufletul poate fi contemplat în tot trupul, dar prin depăşirea a ceea ce e material în trup. E contemplat ca stăpânitor prin unele puteri, şi ca slujitor şi ascultător prin altele.

cele de pe pământ după căderea noastră din această stăpânire și din pricina ei, deși aceasta nu ni s-a luat deplin, din pricina iubirii de oameni a lui Dumnezeu. Căci hotarele îngerilor, cum zice Moise în cântarea lui, le-a așezat Dumnezeu după ce a împărțit neamurile (Deut. 32, 8). Iar împărțirea aceasta s-a făcut după Cain și Set, cei din Cain numindu-se oameni, iar cei coborâtori din Set chemându-se fii ai lui Dumnezeu (Fac. 6, 2). Iar mie mi se pare că de atunci s-a ales numele și s-a prevestit neamul din care avea să ia trup Fiul Unul-Născut al lui Dumnezeu.

• Ar putea spune cineva că, pe lângă multe altele, și felul întreit al cunoștinței noastre ne arată, mai mult decât pe îngeri, după chipul lui Dumnezeu, nu numai pentru că e întreită, ci și pentru că cuprinde tot felul de cunoașteri. Căci numai noi dintre toate făpturile avem pe lângă cunoștința mintală (înțelegătoare) și rațională și pe cea prin simțuri. Propriu rațiunii a fost să născocească mulțimea meșteșugurilor, a științelor și a cunoștințelor, să lucreze pământul, să clădească și să scoată la iveală lucruri noi din cele ce sunt, nu din cele ce nu sunt deloc. Căci aceasta ține numai de Dumnezeu[226]. Numai această lucrare a dăruit-o Dumnezeu oamenilor și numai lor. Căci aproape nimic nu face omul cu totul din nou, dar nici nu se strică ceva din cele făcute de Dumnezeu. Însă amestecând ea un lucru cu altul din cele ce sunt în jurul nostru, scoate la iveală altă formă. De asemenea, Dumnezeu a dăruit numai oamenilor ca nevăzutul cuvânt al minții nu numai să se facă simțit de auz prin împreunarea cu aerul, ci și să se scrie și să se vadă ca trup prin trup. Prin aceasta a dat asigurare durabilă despre venirea și arătarea Cuvântului celui mai înalt prin trup[227]. Dintre acestea niciuna nu s-a dat îngerilor.

• Dar deși chipul lui Dumnezeu îl avem noi până azi mai mult decât îngerii, în asemănarea cu Dumnezeu am rămas, mai ales acum, cu mult mai prejos decât îngerii buni. Ca să las acum celelalte, desăvârșirea întru asemănarea cu Dumnezeu se înfăptuiește prin luminarea dumnezeiască de la Dumnezeu, de care sunt lipsiți îngerii cei răi, din care pricină au ajuns sub întuneric (Iuda 1, 6), dar sunt pline mințile dumnezeiești (îngerii buni), din care pricină se și numesc lumina cea de a doua și iradiere din prima lumină. Aceasta socotesc că o știe oricine dintre cei ce citesc cu sârguință și cu pricepere Scripturile de Dumnezeu insuflate. Ca urmare, îngerii buni au și cunoștința celor supuse simțurilor, dar nu le percep printr-o putere a

---

[226] Lucrarea rațiunii are, după Sf. Grigorie Palama, un caracter practic sau în orice caz legat de lumea văzută. De aceea chiar creațiile artistice care scot la iveală forme noi țin, după el, de rațiune. Personajele imaginate în literatură, melodiile noi, imaginile noi în pictură, formele noi în sculptură etc. sunt produse din cele ce nu sunt, dar nu în mod absolut. Căci sunt folosite, la „crearea" lor, elementele date în lumea văzută.

[227] Sf. Grigorie vede în cuvântul minții care ia mereu chip auzit și văzut prin trup o bază și o pildă permanentă pentru putința Cuvântului Tatălui de a Se întrupa.

simţurilor şi naturală, ci printr-o putere dumnezeiască, căreia nu i se poate ascunde nimic din cele în orice fel prezente, trecute şi viitoare[228].

- Dionisie Areopagitul, cel mai înalt dintre cuvântătorii de Dumnezeu după dumnezeieştii apostoli....

[228] Umpluţi de luminarea dumnezeiască, îngerii văd şi cele sensibile. De asemenea, ei au primit de la Dumnezeu prin har şi o stăpânire peste cele pământeşti, după ce au pierdut-o în parte oamenii.

CALIST ŞI IGNATIE XANTHOPOL

Metoda sau cele o sută de capete

• *Începutul oricărei lucrări după Dumnezeu este să vieţuim potrivit cu poruncile Mântuitorului. Iar sfârşitul ei este să ne întoarcem la harul desăvârşit al Preasfântului şi de viaţă începătorului Duh, dat nouă prin dumnezeiescul Botez.*

Deci, începutul oricărei lucrări după Dumnezeu este, pe scurt, să ne grăbim în tot chipul, cu toată puterea, să vieţuim după legea tuturor poruncilor îndumnezeitoare ale Mântuitorului. Iar sfârşitul este să ne întoarcem, prin păzirea lor, la zestrea dată nouă de Sus şi de la început din sfinţita cristelniţă, adică la desăvârşita alcătuire şi naştere duhovnicească a noastră din nou, prin har; sau, dacă îţi place să numeşti acest dar altfel, la lepădarea vechiului Adam cu faptele şi poftele lui şi la îmbrăcarea Celui nou şi duhovnicesc *(Coloseni 5,* 9-10), Care este Domnul Iisus Hristos[229]. Căci zice dumnezeiescul Pavel: „Copiii mei, pe care iarăşi vă nasc în dureri, până când va lua Hristos chip în voi" *(Galateni* 4, 19); şi: „Câţi în Hristos v-aţi botezat, în Hristos v-aţi îmbrăcat" *(Galateni* 3, 27)

• *În Sfântul Botez primim harul dumnezeiesc în dar; dar acoperindu-l pe*

---

[229] „Reîntoarcerea" la starea noastră dinainte de păcat nu e, totuşi, o întoarcere la o stare fixă; numai cu condiţia aceasta se poate accepta ceea ce spune A. M. Ammann că nu există o creştere obiectivă, teologică a harului *(Die Gotteschau...,* p. 25). Starea aceea este totuşi starea omului nou, care e tocmai prin aceasta o stare vie, dinamică. E starea în care e întipărit Hristos, starea în care omul a luat chipul iui Hristos şi de aceea este starea lui Hristos ca om nou, care-l reface pe om în chipul lui adevărat. Dar Hristos care s-a întipărit în cel botezat se desfăşoară în el, ducându-l spre măsura plinătăţii Lui, la „măsura bărbatului desăvârşit". Deci, pe de o parte harul Botezului, ca sălăşluire a lui Hristos, nu-l duce pe om dincolo de Hristos, şi în sensul acesta nu-l trece la alt har, dar pe de altă parte există o creştere a omului în Hristos, dând putinţa lui Hristos să se actualizeze tot mai mult în el. Şi fără îndoială că această actualizare a harului în om nu are numai caracter subiectiv (A. M. Ammann, *Die Gotteschau...),* ci, în omul ce-şi sporeşte deschiderea spre Hristos prin virtuţi, harul se desfăşoară în mod obiectiv, adică se comunică lăuntric tot mai mult, deşi, pe de altă parte, este întreg în el ca realitate în mare parte virtuală pentru om de la Botez. Avem aici aceeaşi situaţie ca în cazul Revelaţiei care nu mai trece dincolo de Hristos, dar din care Duhul Sfânt comunică continuu puteri şi lumini noi, adică „conduce la tot adevărul", însă numai din Hristos („din al Meu va lua"), şi nu din afară de Hristos.

acesta prin patimi, îl curăţăm iarăşi prin împlinirea poruncilor[230].

Noi primim deci în sânul dumnezeiesc, adică în sfinţita cristelniţă, în dar harul dumnezeiesc cu totul desăvârşit. Dar dacă, pe urmă, prin reaua întrebuinţare a celor vremelnice şi prin grija de lucrurile vieţii şi prin ceaţa patimilor, îl acoperim pe acesta cum nu se cuvine, ne este cu putinţă, prin pocăinţa şi prin împlinirea poruncilor îndumnezeitoare, să primim şi să dobândim iarăşi această strălucire mai presus de fire şi să vedem în chipul cel mai limpede arătarea ei. Desigur, arătarea ei se descoperă pe măsura ostenelii fiecăruia în credinţă. Dar înainte de toate, prin ajutorul şi prin bunăvoirea Domnului nostru Iisus Hristos. Căci, zice Sfântul Marcu: „Hristos, fiind Dumnezeu desăvârşit, a dăruit celor botezaţi harul desăvârşit al Sfântului Duh. Căci El nu primeşte adaos de la noi. Dar ni Se descoperă nouă şi ni Se arată pe măsura lucrării poruncilor şi ne dăruieşte adaos la credinţă, «până ce vom ajunge toţi la unitatea credinţei, la măsura vârstei plinătăţii lui Hristos» *(Efeseni* 4, 13). Deci orice l-am aduce, odată renăscuţi în El, este de la El şi din El şi era ascuns în El"[231].

- *În chip cuvenit ni s-a rânduit de către Sfinţii noştri Părinţi, împreună cu Duhul ce sălăşluia în ei, să ne rugăm Domnului nostru Iisus Hristos şi să cerem mila Lui.*

De aceea, vestiţii noştri povăţuitori şi dascăli, împreună cu Preasfântul Duh ce sălăşluia în ei, preaînţelept ne-au învăţat ca, înainte de orice bună lucrare şi osteneală, toţi, dar mai ales cei ce voiesc să pornească pe drumul liniştirii, să se dăruiască lui Dumnezeu, să se rupă de lume şi să se liniştească cu dreaptă judecată, să se roage Domnului şi să ceară fără şovăială mila Lui; şi să aibă, ca lucru şi ca ocupaţie neîntreruptă, preasfântul şi preadulcele Lui

---

[230] Harul Botezului nu se mai pierde, ci numai se acoperă. Odată intrat în relaţie cu Hristos, omul nu mai iese total din ea. Amintirea ei nu o mai poate şterge, oricât ar vrea. Se poate spune că urma lui Dumnezeu nu se mai şterge din el, cum, de altfel, nu se poate şterge nici urma oricărei alte persoane cu care am intrat o dată în relaţie. Aceasta arată caracterul personal atât al lui Dumnezeu, cât şi al omului. Omul nu e numai o substanţă chimică, ce se poate transforma în întregime prin noi asimilări de materii, şi nici Dumnezeu nu este o astfel de esenţă. Teologia catolică cunoaşte numai persistenţa unui *character indelebilis* în cel ce a căzut după Botez în păcate de moarte, sau în cel apostaziat. Dar ce e această pecete dacă nu e harul însuşi, sau dacă nu se află într-o legătură cu harul?

[231] Sf. Marcu Ascetul, *Despre Botez,* în: *PG* 65, 1028 C *(Filocalia* română, vol. I, Ed. IBMBOR, Bucureşti, 2008, p. 372). Aşa se împacă persistenţa aceluiaşi Hristos în noi şi dinamica vieţii creştine. Harul dat la Botez e Hristos întreg. În acest sens nu se mai dă omului în cursul vieţii un plus de har. Dar întrucât Hristos îşi descoperă în om, prin Duhul Sfânt, tot mai mult lumina şi puterea Lui, are loc în el o sporire sau o creştere a luminii şi puterii lui Hristos şi totodată şi o creştere duhovnicească a omului. Adăugăm de la noi tot mai multă credinţă, dar nu un plus de har.

nume, şi să-l mişte pe acesta neîncetat în minte şi pe buze, şi întru el şi cu el să respire, să vieţuiască, să doarmă, să privegheze, să se mişte, să mănânce şi să bea, într-un cuvânt, să se sârguiască toate să le facă în acest chip. Căci, aşa cum în lipsa acestuia totul se surpă în chip înfricoşat, mai bine zis nimic nu mai avem din cele ce ne sunt de folos, tot aşa, având-l pe acesta, tot ce ne este potrivnic se depărtează, mai bine zis niciun bine nu ne mai lipseşte şi nimic nu ne este cu neputinţă. Aceasta ne-a făgăduit-o Domnul zicând: „Cel ce rămâne întru Mine şi Eu întru el, acela aduce roadă multă; că fără de Mine nu puteţi face nimic" *(Ioan* 15, 5). Deci chemând şi noi, nevrednicii, cu credinţă acest nume şi săvârşind această lucrare înfricoşătoare şi preacinstită, mai presus de orice nume şi lucrare *(Filipeni* 2, 9), şi întinzând cu totul pe el pânzele cuvântului de faţă, vom începe să vorbim şi să păşim înainte.

- *Cel ce voieşte să păşească fără greşeală pe drumul liniştirii cu Domnul trebuie să aleagă, înainte de toate, împreună cu lepădarea de toate, ascultarea desăvârşită.*

Întru numele Marelui Dumnezeu şi Mântuitorului nostru Iisus Hristos, Care a zis: „Eu sunt Lumina lumii" *(Ioan* 8, 12), „Calea, Adevărul şi Viaţa" *(Ioan* 14, 6) şi uşa ce duce spre Dumnezeu, şi: „Prin Mine, de va intra cineva, se va mântui; şi va intra şi va ieşi şi păşune va afla" *(Ioan* 10, 7, 9), se înţelege, (păşune) mântuitoare, ia aminte la cele ce ţi le spunem şi la sfaturile adevărate ce ţi le dăm.

Înainte de toate, alege-ţi, după lepădarea deplină, potrivit cuvântului sfânt, ascultarea neprefăcută şi desăvârşită; deci caută cu toată silinţa să afli un povăţuitor şi un dascăl neamăgitor. Să fie neamăgitor prin mărturia ce o are, pentru cele ce le spune, în *Sfintele Scripturi* şi să arate că e purtător de Duh, prin vieţuirea care consună cu cuvintele. Să fie înalt la înţelegere, smerit la cugetare şi blând în toate purtările. Să spună cuvintele predaniei dumnezeieşti, ca un învăţător, asemenea lui Hristos. Iar aflându-l pe acesta şi lipindu-te cu toată fiinţa de el, ca un fiu iubitor de părintele adevărat, rămâi întreg în atârnare de poruncile lui, socotindu-l ca pe Hristos Însuşi, ca unul ce priveşti la Acela, şi nu la om, alungând departe de tine toată necredinţa şi toată îndoiala, ca şi toată părerea de sine şi plăcerea voinţei tale. Şi mergi pe urmele dascălului cu simplitate şi fără ispitire, făcându-ţi conştiinţa ca o oglindă care arată în sine cu limpezime deplină pe povăţuitorul, prin ascultarea desăvârşită şi fără alegere a lui. Iar dacă vreodată diavolul, duşmanul celor bune, îţi seamănă în cuget ceva potrivnic, sari ca din desfrânare şi ca din foc la tine însuţi şi stai împotriva înşelătorului, care te ispiteşte, cu înţelepciune, spunând: nu povăţuitul povăţuieşte pe povăţuitorul, ci povăţuitorul pe povăţuit; nu eu am să scot la iveală greşeala povăţuitorului, ci el are să facă aceasta cu greşeala mea; nu eu sunt judecătorul lui, ci el este judecătorul meu,

potrivit Scărarului[232]; şi cele asemenea. Căci nimic nu e mai potrivit ca această purtare, adică decât ascultarea celui ce s-a hotărât să rupă fără împotrivire zapisul greşelilor sale şi să scrie în cartea dumnezeiască faptele mântuitoare. Căci, după fericitul Pavel, Însuşi Fiul lui Dumnezeu şi Dumnezeul nostru, Domnul Iisus, făcându-Se ca noi pentru noi şi chivernisind cu mare înţelepciune bunăvoinţa părintească, S-a arătat păşind pe acest drum, prin care S-a învrednicit şi ca om de buna plăcere părintească; fiindcă S-a smerit pe Sine, făcându-Se ascultător până la moarte, iar moartea, pe cruce. „Pentru aceea şi Dumnezeu L-a preaînălţat pe El şi I-a dăruit Lui nume" şi celelalte *(Filipeni* 2, 8-9). Dacă e aşa, cine va aştepta cu cutezanţă, ca să nu spunem fără înţelepciune, să se împărtăşească de Domnul şi Dumnezeul şi Mântuitorul nostru Iisus Hristos şi de cununile părinteşti, fără să se hotărască să păşească pe aceeaşi cale cu Învăţătorul şi Povăţuitorul nostru Iisus Hristos? Căci ucenicul, dacă voieşte să ajungă la acestea, trebuie să se facă asemenea învăţătorului, având-l ca o pecete şi ca un model, şi să stăruie cu tot sufletul să privească fără clintire la viaţa deschizătorului de drum şi la purtările lui şi să se silească să-i urmeze zi de zi. Căci despre Însuşi Domnul nostru Iisus Hristos s-a mai scris că era supus tatălui şi mamei Sale *(Luca* 2, 51); şi Însuşi Mântuitorul zice: „N-am venit să Mi se slujească, ci să slujesc" *(Matei* 20, 28).

- *Cum trebuie să se hrănească cel ce se nevoieşte: lunea, miercurea şi vinerea.*

În aceste trei zile ale săptămânii, adică luni, miercuri şi vineri, posteşte până la ceasul al nouălea[233], adică mănâncă o dată pe zi, împărtăşindu-te de şase uncii de pâine[234]. Ia şi din mâncăruri uscate cât ai nevoie, dar cu cumpătare. Apă, dacă voieşti, până la trei sau patru pahare. Urmează Canonul 69 apostolic, care rânduieşte: „Dacă vreun episcop, sau presbiter, sau diacon, sau citeţ, sau cântăreţ nu posteşte în sfânta Patruzecime (Păresimi) a Paştilor, sau miercurea şi vinerea, să se caterisească, în afară de cazul că ar fi împiedicat de boala trupească. Iar de e mirean, să se excomunice (să se afurisească)". Iar pentru luni s-a rânduit după aceea de Sfinţii Părinţi.

- *Cum trebuie să se hrănească marţea şi joia.*

În aceste două zile, adică marţea şi joia, mănâncă de două ori pe zi. La prânz, ia şase unicii de pâine, ceva fiert şi ceva din mâncărurile uscate, cu cumpătare. Ia şi vin amestecat cu apă până la trei sau patru pahare, dacă ai nevoie. Iar seara, ia trei uncii de pâine şi ceva din mâncărurile uscate, sau niscai fructe şi vin amestecat cu apă, un pahar sau cel mult două, dacă ai sete mare. Căci foarte mult ajută setea şi lacrimilor, dacă e însoţită de priveghere,

---

[232] *Scara raiului,* IV, în: *PG* 88, 682 A-B.

[233] Ora 3 după-amiază.

[234] O uncie este egală cu 27 de grame, conform art. „Uncia", în: *Dictionnaire des antiquités,* ed. IX şi X, Paris.

cum zice Sfântul Ioan Scărarul: „Setea şi privegherea au zdrobit inima; iar din inimă zdrobită au ţâşnit lacrimile”. Iar Sfântul Isaac zice: „Însetează pentru Dumnezeu, ca să te umpli de dragostea Lui”.

Iar dacă în aceste două zile alegi mai bine o singură mâncare, foarte bine faci. Pentru că întâiul izvor, şi maica, şi rădăcina, şi temelia tuturor bunătăţilor (virtuţilor) sunt postul şi înfrânarea.

- *Despre numărul mătăniilor dintr-o zi şi-o noapte.*

Iar despre numărul mătăniilor, ştim că dumnezeieştii noştri Părinţi au rânduit trei sute. Atâtea trebuie să facem în fiecare zi şi noapte în cinci zile ale săptămânii. Căci sâmbăta şi duminica, ca şi în alte zile rânduite prin obicei, ba şi în unele săptămâni, ni s-a poruncit să ne oprim de la acestea pentru anumite raţiuni tainice şi negrăite. Dar sunt unii care trec peste acest număr. Iar alţii le împuţinează; fiecare, după cum îi este puterea sau voinţa. Deci fă şi tu după putere. Dar fericit cu adevărat, şi aceasta în chip înmulţit, este cel ce se forţează pe sine în toate cele privitoare la Dumnezeu. Căci „Împărăţia cerurilor se ia cu sila şi cei ce o silesc o răpesc” *(Matei* 11, 12).

- *Despre cele cinci lucrări ale liniştirii dintâi şi oarecum introducătoare a începătorilor; sau despre rugăciune, cântare, meditaţie şi lucrul mâinilor.*

Cel ce începe a se linişti trebuie să petreacă ziua şi noaptea în cinci lucrări, prin care slujeşte lui Dumnezeu. Întâi în rugăciunea de pomenire a Domnului Iisus Hristos, introdusă, cum s-a spus, prin respiraţia pe nas, în chip liniştit, în inimă şi iarăşi scoasă afară, cu buzele închise, fără niciun alt gând sau închipuire; ea se săvârşeşte odată cu înfrânarea cuprinzătoare, adică de la pofta stomacului, de la somn şi de la lucrările celorlalte simţuri, înăuntrul chiliei, în smerenie sinceră.

Apoi, în cântare şi în citiri din Psaltire, din Apostoli şi din Sfintele Evanghelii, din scrierile de Dumnezeu purtătorilor şi Sfinţilor Părinţi şi din Capetele despre rugăciune şi despre trezvie, dar şi din celelalte cuvinte dumnezeieşti ale Duhului. După acestea, să treacă la amintirea păcatelor, însoţită de durerea inimii şi în gândirea la judecata lui Dumnezeu, sau la moarte, sau la chinuri, sau la bucuriile ce ne aşteaptă, însoţite neîncetat de lucrul mâinilor, pentru înfrânarea trândăviei. Şi iarăşi, să se întoarcă la rugăciune, chiar dacă aceasta cere oarecare silă, până ce mintea se va obişnui să scape uşor de împrăştiere prin ocuparea deplină cu Domnul nostru Iisus Hristos, prin pomenirea neîntreruptă a Lui, prin îndreptarea spre cămara dinlăuntru, sau spre locul ascuns al inimii, şi prin înrădăcinarea neîncetată în ea..

- *Despre cele cinci puteri ale sufletului. De asemenea, despre închipuirile proprii sufletului şi minţii, şi despre trebuinţa de a ne feri cu totul de*

închipuire, de figuri, de întipăriri şi de forme în rugăciunea curată şi în lucrarea simplă şi unitară a minţii.

Dar, precum s-a arătat, închipuirile vin nu numai de la demoni, ci şi sufletul însuşi are de la sine în chip natural pornirea spre închipuire, prin cele cinci puteri cu care este înzestrat. Acestea sunt: mintea, înţelegerea[235], părerea, imaginaţia şi simţirea, aşa precum şi trupul are cinci simţuri: vederea, mirosul, auzul, gustul şi pipăitul[236]. Deci, una dintre puterile sufletului este, precum am spus, imaginaţia (închipuirea), prin care sufletul îşi face închipuiri. De aceea, cei ce voiesc să-şi cârmuiască şi să-şi lămurească bine cele ale sufletului trebuie să se sârguiască să înaripeze şi să înalţe în întregime spre Dumnezeu mai ales puterile care îl unesc pe el cu Dumnezeu în veacul de faţă; iar pe celelalte să le îngrijească, să le folosească şi să le lucreze[237].

• Deci spune Sfântul Maxim [Mărturisitorul]: „Deoarece sufletul este prin sine, adică prin fiinţa sa, raţional şi înţelegător, el este, desigur, şi de sine stătător[238]. Iar dacă e de sine stătător, va lucra prin fire pentru sine şi de sine şi împreună cu trupul, înţelegând şi raţionând prin sine şi neîncetând niciodată să lucreze cu puterile sale înţelegătoare, care îi aparţin în chip natural. Căci cele ce-i aparţin prin fire unei unităţi existente în oarecare fel nu-i pot fi luate atât timp cât ea există şi subzistă. Deci sufletul, existând şi subzistând pururea de când a fost făcut pentru Dumnezeu, Care l-a creat pe el astfel, înţelege, raţionează şi cunoaşte pururea, atât de sine, cât şi împreună cu trupul, pentru sine şi pentru firea sa. Deci nu se va afla vreo cauză care să poată despărţi sufletul de cele ce-i aparţin lui în chip natural, şi nu pentru trup, după

---

[235] Mintea e puterea cunoaşterii intuitive a întregului, corespunzând cu vasul trupului, pe când înţelegerea e cunoaşterea legăturilor dintre aspectele lucrurilor privite pe rând, aşa cum mirosul distinge calităţile după miresmele lor.

[236] E de remarcat că simţirea sufletului e socotită o paralelă la simţul pipăitului, al trupului. Căci aşa cum prin pipăit trupul ia contact cu cele sensibile, tot aşa mintea vine în atingere cu Dumnezeu printr-o simţire a ei. E aşa-zisa „simţire înţelegătoare" sau „simţirea minţii".

[237] Imaginaţia leagă în general sufletul de lumea sensibilă, construind chipurile după asemănarea lor. De aceea, de ea nu trebuie să facă uz sufletul când se gândeşte la Dumnezeu. Căci ea împiedică sufletul să se înalţe la Dumnezeu, sau construieşte despre Dumnezeu năluciri necorespunzătoare. Simbolurile aplicate la Dumnezeu trebuie eliberate de ceea ce au material. Totuşi o anumită întipărire a lui Dumnezeu se produce în suflet, în acest sens e folosită şi capacitatea imaginativă a sufletului (natura lui imprimabilă).

[238] Sufletul e „ανυπόστατος", sau de sine stătător, adică nu e o putere sau o calitate a unei substanţe. De aceea el e baza „ipostasului" uman. El e baza tuturor puterilor şi calităţilor omului şi chiar baza trupului.

desfacerea acestuia”[239]. Deci, deoarece cunoaștem și simțim, după cum am fost învățați de sfinți, că mintea și înțelegerea se mișcă și lucrează și în veacul de acum, și în cel viitor în jurul lui Dumnezeu[240], iar pe celelalte puteri le cunoaștem ca proprii sufletului numai în veacul de față, trebuie ca sufletul, ca un cârmaci iscusit și ca unul ce are în chip natural stăpânirea peste acestea, să vrea să le țină pe acestea în lucrare nu numai în timpul de față, ci să se sârguiască să întindă și în viitor, mai ales mintea și înțelegerea, în întregime spre Dumnezeu și, de aceea, cu El să le unească și în vremea rugăciunii curate și a lucrării înțelegătoare, unitare și simple. Iar de închipuire și de celelalte puteri să desfacă mintea cu totul[241]. Căci după Sfântul Nil: „Starea de rugăciune este o deprindere nepătimașă, care răpește, prin dragostea cea mai înfocată, spre înălțimea gândită mintea iubitoare de înțelepciune și duhovnicească”[242]. Lucrând astfel, sufletul își va păzi vrednicia cuvenită lui și cinstită.

- ..Căci spune Marele Dionisie [Areopagitul]: „Mișcarea sufletului este în cerc. Ea e intrarea în sine însăși de la cele din afară și înfășurarea unitară a puterilor lui înțelegătoare, ca într-un cerc oarecare, dăruind sufletului nerătăcirea și întorcându-l de la cele multe din afară și adunându-l întâi în el însuși, apoi, devenit unitar, unindu-l cu puterile lui unite în chip unitar. Și, așa, ea conduce sufletul spre Cel frumos și bun și mai presus de toate existent, spre Cel Unul și Același fără început și fără sfârșit. Sufletul se mișcă în chip de spirală, întrucât e luminat de cunoștințele dumnezeiești potrivit cu el însuși, nu înțelegător și unitar, ci rațional și în chip desfășurat și ca prin niște lucrări amestecate și care trec de la unele la altele[243]. Dar are și o mișcare în linie dreaptă, când nu intră în sine și nu se mișcă într-o înțelegere unitară – căci aceasta e, cum am zis, mișcarea în cerc –, ci, îndreptându-se spre cele din jurul

---

[239] Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epist. VII, PG* 91, 432 D, 439 A.

[240] Se mișcă și lucrează preocupată în ultimă analiză de Dumnezeu.

[241] Din faptul că sufletul va avea mintea și înțelegerea active și în viața viitoare, deoarece ele sunt îndreptate în esență spre Dumnezeu, ca spre ultima realitate pe care vrea s-o înțeleagă în scopul înțelegerii tuturor, autorii scrierii deduc că și în rugăciunea din veacul de acum, care e îndreptată spre Dumnezeu, sufletul trebuie să țină active mai ales mintea și înțelegerea, iar de imaginație, care lucrează cu chipurile lumii văzute și țin sufletul legat de aceasta, mintea trebuie să se despartă.

[242] Evagrie Ponticul, *Cuvânt despre rugăciune,* 52, *Filoc.* rom., I, p. 104 (Nil Sinaitul, *De oratione, PG* 79, 1177).

[243] Mișcarea sufletului e în spirală, căci suie mereu în jurul său și al lui Dumnezeu, neintuind dintr-odată toată esența sa și a lui Dumnezeu, ci înaintând în chip rațional și desfășurat, dar și prin experiență tot mai sporită, în cunoștința de sine și de Dumnezeu, prin îndreptarea spre realitățile create și, prin urcarea de la înțelesurile lor mai de jos la cele mereu mai înalte și prin întoarcerea de la acestea spre sine și spre Dumnezeu, apropiindu-se tot mai mult de sine, ca cel ce le cunoaște, și spre Dumnezeu, ca Cel ce e Creatorul și susținătorul lor.

lui şi de la cele din afară, ca de la nişte simboluri felurite şi înmulţite, urcă spre vederi simple şi unificate”[244].

- *Cel ce voieşte să se liniştească cum se cuvine mai trebuie să fie neapărat blând cu inima.*

E vremea acum, fiule, să afli şi aceasta înaintea altora şi după altele, că, precum cel ce voieşte să înveţe să tragă bine cu arcul nu întinde arcul fără semn, aşa cel ce voieşte să înveţe să se liniştească trebuie să aibă ca semn să fie pururea blând cu inima. Căci zice Sfântul Isidor: „Nu ajunge să te nevoieşti pentru virtute, ci trebuie să fii şi cu măsură în nevoinţă. Pentru că dacă, străduindu-ne în lupta pentru virtute, o purtăm cu o inimă tulburată, aceasta nu e nimic altceva decât a voi să dobândim mântuirea, dar a nu voi să facem cele ce ajută la mântuire”. Dar încă înainte Prorocul David a spus: „Călăuzi-va pe cei blânzi întru judecată; învăţa-va pe cei blânzi căile Sale” *(Psalm* 24, 10); iar Sirah zice: „Celor blânzi li se descoperă tainele” (3, 19). În sfârşit, Preadulcele Iisus zice: „Învăţaţi de la Mine, că sunt blând şi smerit cu inima, şi veţi afla odihnă sufletelor voastre” *(Matei* 11, 29); şi: „Spre cine voi căuta, dacă nu spre cel blând şi liniştit şi care tremură de cuvintele Mele?” *(Isaia* 66, 2); şi: „Fericiţi cei blânzi, că aceia vor moşteni pământul” *(Matei* 5, 5), adică inima, care face ca o sămânţă să rodească din har în treizeci, şaizeci sau o sută *(Marcu* 4, 20), după cum este în ceata începătorilor, sau a celor din mijloc, sau a celor desăvârşiţi. Unul ca acesta nu tulbură sau nu se tulbură pentru nimic decât pentru cuvântul evlaviei.

- *Cum dobândim blândeţea şi despre cele trei puteri ale sufletului: iuţimea (mânia), pofta şi cugetarea.*

Blândeţea o poţi dobândi uşor dacă îţi întorci sufletul de la toate şi îl mişti spre iubire şi taci cât mai mult, hrănindu-te cu măsură şi rugându-te pururea, cum s-a spus de către Sfinţii Părinţi: „Frânează iuţimea sufletului cu iubirea, veştejeşte pofta lui cu înfrânarea şi înaripează cugetarea lui cu rugăciunea; şi lumina minţii nu se va întuneca niciodată”[245]. Şi: „Frânarea iuţimii se face prin tăcerea la vremea cuvenită; frânarea poftei neraţionale, prin hrana cu măsură; frânarea gândurilor fără rânduială, prin rugăciunea

---

[244] *Despre numirile dumnezeieşti,* cap. IV, 9, *PG 5,* 705 A-B. Mişcarea sufletului în linie dreaptă se combină cu cea în cerc, făcând parte din ea. Căci întâi cunoaşte pe cele din afară, ca de la ele sufletul să se întoarcă spre sine, cel ce le cunoaşte, şi spre Dumnezeu, Creatorul lor, descoperit prin sine însuşi, îmbogăţit prin cunoaşterea lucrurilor. Toată această cunoaştere, această unire poate fi şi discursivă, şi intuitivă în acelaşi timp. Dar de la un moment dat această cunoaştere devine pur intuitivă sau prin experienţă, cum spunea Sf. Maxim în continuare.

[245] Sf. Maxim Mărturisitorul, *Capete despre dragoste,* IV, 44, *PG* 90, 1057 B (*Filoc.* rom., II, p. 136).

într-un singur gând". Şi iarăşi: „Trei sunt virtuţile care aduc minţii lumină totdeauna: a nu vedea răutatea vreunui om, a răbda netulburat cele ce vin asupra noastră şi a face bine celor ce ne fac rău. Aceste trei virtuţi nasc alte trei, mai mari decât ele; astfel, a nu vedea răutatea vreunui om naşte iubirea; a răbda fără tulburare cele ce vin asupra noastră naşte blândeţea; iar a face bine celor ce ne fac rău ne agoniseşte pacea". Şi iarăşi: „Trei sunt stările morale mai generale ale monahilor: cea dintâi constă în a nu păcătui cu lucrarea, a doua, în a nu lăsa să zăbovească în suflet gândurile pătimaşe, şi a treia, în a privi cu mintea fără patimă chipurile femeilor şi ale celor ce ne supără"[246].

• Căci s-a scris şi în *Gherontic (Pateric):* Ioan de Bostra, bărbat sfânt şi având putere asupra duhurilor necurate, a întrebat pe draci, care locuiau în nişte fetiţe furioase şi chinuite de ei cu răutate, zicând: «De care lucruri vă temeţi la creştini?». Aceştia au răspuns: «Aveţi cu adevărat trei lucruri mari: unul, pe care-l puteţi atârna de grumazul vostru; unul, cu care vă spălaţi în Biserică; şi unul, pe care-l mâncaţi în adunare». Întrebându-i iarăşi: «Din acestea trei, de care vă temeţi mai mult?», au răspuns: «Dacă aţi păzi bine aceea cu care vă împărtăşiţi, n-ar putea nimeni din noi să facă rău vreunui creştin». Deci lucrurile de care se tem răufăcătorii mai mult decât de toate sunt crucea, Botezul şi Cuminecătura"[247].

CALIST PATRIARHUL

Capete despre rugăciune

• De voieşti să afli cum trebuie să te rogi, priveşte la sfârşitul luării-aminte şi al rugăciunii, şi nu vei rătăci. Căci acest sfârşit este, iubitule, străpungerea continuă, zdrobirea inimii, iubirea faţă de aproapele. Iar contrariul este, în chip vădit, gândul poftei, şoapta bârfelii, ura faţă de aproapele şi toate cele asemenea acestora[248].

• *Despre: „Duh este Dumnezeu, şi cei ce se închină Lui se cade să se închine în duh şi adevăr" (Ioan 4, 24).*

---

[246] *Capete despre dragoste,* II, 87, *PG* 90, 1033 A *(Filoc.* rom., II, p. 102).

[247] *Apophtegmata...,* ed. W. Bousset, Tubingen, 1925, p. 16.

[248] Oricât s-ar părea că omul duhovnicesc e cel ce se adânceşte în inima sa şi în vederea lui Dumnezeu prin ea, cu ocolirea celor dinafară, semnul adevăratei vieţi duhovniceşti se vede, pe de o parte, în zdrobirea inimii pentru poftele egoiste satisfăcute şi pentru relele făcute, iar, pe de altă parte, în iubirea faţă de aproapele. Propriu-zis, nu ieşirea din legătura cu cele dinafară e cerută, ci curăţia, bunătatea pusă în legăturile cu oamenii.

„Duh este Dumnezeu, zice, şi cei ce se închină Lui se cade să se închine în duh şi adevăr” *(Ioan* 4, 24). A vorbit de închinători la plural, şi nu de închinător la singular. Iar aceasta e cât se poate de potrivit, odată ce voieşte „ca toţi să se mântuiască şi la cunoştinţa adevărului să vină” *(1 Timotei* 2, 4). Şi de fapt aceasta o voieşte Mântuitorul, Care a pregătit diferite locaşuri *(Ioan* 14, 2) spre bucuria celor ce se vor îndreptăţi. Aceasta o voieşte Îngerul marelui sfat, Cel ce din prisosinţa iubirii Sale de oameni întinde mâinile susţinătoare înţelepţilor, neînţelepţilor, celor slăbuţi la grai şi tociţi la înţelegere; Cel ce le dă tuturor oamenilor ajutorul mântuitor, care lucrează în chip împărţit şi în multe feluri, după însuşirea şi voinţa fiecăruia, ba, aş adăuga, după puterea şi după învăţătura celui ce se lasă călăuzit spre Dumnezeu şi s-a hotărât, potrivit celor spuse, să se închine lui Dumnezeu. Căci se întâmplă uneori că cineva, chiar dacă are o fire bună, fiind lipsit de un învăţător, nu izbuteşte să ajungă la ţinta desăvârşită voită de Dumnezeu, iar alţii, dimpotrivă, deşi au un învăţător încercat în cele dumnezeieşti şi duhovniceşti, sunt împiedicaţi de slăbiciunea firii lor să urce spre desăvârşire. Dar şi unii, şi alţii, şi toţi la un loc pot, dacă voiesc, să se închine în duh şi adevăr lui Dumnezeu, fiecare după ceata în care e rânduit, sau după puterea, sau după darul ce-l are de la Dumnezeul tuturor. De pildă, cel neînzestrat, dacă umblă potrivit poruncilor şi credinţei, urmând cu smerenie celor încercaţi, e vădit că se închină cu adevărat lui Dumnezeu în duh şi adevăr..

- *Tâlcuire la cuvântul lui Dumnezeu către Avraam: „Ieşi din pământul tău”. Şi despre vedere (contemplare).*

Zis-a Dumnezeu lui Avraam, adică omului străbătător[249]: „Ieşi din pământul tău şi din rudenia ta, şi din casa tatălui tău, şi vino în pământul pe care ţi-l voi arăta, pământ din care curge lapte şi miere” *(Facerea* 12, 1). Dar zice şi acum, într-un înţeles mai înalt, minţii care s-a făcut trecătoare şi a străbătut de la cele ce se cunosc cu simţurile la cele ce se gândesc cu mintea: „Ieşi din simţirea ta şi deci şi din cele supuse simţurilor şi, simplu vorbind, din toată lumea văzută şi vino în pământul pe care ţi-l voi arăta”. Aceasta se aseamănă cu ceea ce s-a spus de Domnul: „Vinde-ţi averile tale şi le dă săracilor şi ia crucea ta, adică răstigneşte-te faţă de simţire şi faţă de cele supuse simţurilor şi faţă de toată lumea, şi venind, urmează-Mi Mie” (Marca 10, 21), Care Mă voi sui la Tatăl; desigur, nu fără Duhul povăţuitor..... „În pământul pe care ţi-l voi arăta”; e ca şi când ar zice: „În pământul în care te voi călăuzi prin Cuvântul şi prin Duhul”. „În pământul în care curge lapte şi miere”, adică la înţelegerea lui Dumnezeu Însuşi şi la cunoaşterea a ceea ce este El[250]. La această cunoaştere la

---

[249] Omul e o fiinţă străbătătoare (περάτης), pentru că nu poate rămâne la cele văzute, ci străbate cu gândirea la o lume cugetată, şi de acolo până la Dumnezeu.

[250] Dumnezeu este şi „pământul” pe care-l vor moşteni cei blânzi. Pământul e dat

care trebuie să ajungă, mintea nu poate ajunge altfel decât călăuzită şi luminată prin iluminarea Duhului de viaţă făcător, Care vine la arătare prin Fiul. Iubitorul de oameni Dumnezeu atrage mintea obişnuită, ca să străbată mai sus de înrâurirea fiinţelor gândite create (îngerii), ca pe un alt Avraam, de la cele supuse simţurilor la cele cugetate şi dincolo de ele, unde este privirea şi contemplarea unitară a Dumnezeirii în trei ipostasuri. De aceea, foarte potrivit s-a arătat că face aceasta prin întreita putere şi lucrare a unicului izvor dumnezeiesc[251]. Căci Însuşi Dumnezeu şi Tatăl este, în înţelesul principal, pământul făgăduinţei, pe care avem făgăduinţa că-l vor moşteni cei blânzi *(Matei* 5, 5) şi cei drepţi la inimă, care se vor sili prin Duhul să se facă moştenitori ai Lui. El este pământul din care curg lapte şi miere, luminile de dimineaţă, razele gemene, viaţa şi desfătarea şi curăţia a toată lumea. Miere poate fi numit Cel născut din Tatăl, Cel ce este Fiul Lui nedespărţit, prin întruparea Lui ca într-un fagure de miere, din care se îndulceşte şi se veseleşte, cum ar zice cineva, tot ce este omenesc, cu învăţăturile şi cu harurile mai presus de fire şi cu alte zeci de mii de bunătăţi şi frumuseţi[252]. Lapte e Duhul Sfânt, Cel unitar, Care nu e născut, ci purces şi alb ca lumina, Cel ce cu hrana Lui creşte spre Dumnezeu fiinţele cuvântătoare, ajunse asemenea pruncilor, care vor intra în Împărăţia cerurilor, cum a zis Domnul.

Aşadar, pământul şi laptele şi mierea ce curg din el trebuie văzute după înţelesul cuvenit al lor, ca Tatăl şi Fiul şi Duhul Sfânt. În acest pământ e mutată cu totul mintea, ajunsă, potrivit celor spuse, străbătătoare, prin călăuzirea şi puterea şi lucrarea Dumnezeirii celei în trei ipostasuri.

- *Tâlcuire la cuvintele: „A zis Dumnezeu lui Avraam: înmulţind voi înmulţi sămânţa ta" şi celelalte (Facerea 22, 17).*

De aceea, când privesc cu ochiul paşnic al sufletului spre Dumnezeu-

---

aici ca simbol a ceea ce e ultima temelie a tuturor celor ce se clădesc şi cresc pe el, al ultimului izvor al tuturor bunătăţilor. Acesta e Dumnezeu, ca „ipostasul" sau suportul ultim a tot ce există.

[251] Deoarece mintea e atrasă nu numai la contemplarea unui Dumnezeu în general, ci a unui Dumnezeu întreit în ipostasuri, ea e atrasă de împreună-lucrarea tuturor celor trei ipostasuri. Mintea sesizează pe acea culme, dar şi pe tot drumul spre ea, un Dumnezeu al iubirii, deci un Dumnezeu tripersonal. Căci n-ar putea fi o iubire eternă dacă n-ar exista decât o Persoană dumnezeiască, sau, cu atât mai puţin, dacă n-ar exista decât o esenţă impersonală.

[252] Fiul lui Dumnezeu a făcut dulce ca mierea umanitatea în care S-a întrupat, voind să îndulcească pe toţi oamenii în relaţiile lor cu ea şi între ei înşişi. La această dulceaţă au ajuns Sfinţii. Duhul Sfânt e şi El dulce ca mierea, cum arată dulceaţa pe care o câştigă cei ce vieţuiesc în El, şi alb, pentru nevinovăţia Lui, pe care o împărtăşeşte şi celor ce cred în Hristos din toată inima. Aceştia s-au făcut ca pruncii prin nevinovăţia lor. Şi numai făcându-se astfel vor putea intra în Împărăţia cerurilor. Acolo nu putem intra decât cu simţire de prunci, dacă suntem fii ai Celui vechi de zile.

Omul, adică pe Domnul, prin puterea de viaţă făcătoare a Duhului şi îmi aduc aminte în chip vădit de cele cinci raţiuni privitoare la El, despre care am vorbit înainte, văd împlinită în chip minunat făgăduinţa făcută odinioară lui Avraam de către Cuvântul ce S-a întrupat, Care a zis: „Înmulţind voi înmulţi sămânţa ta ca stelele cerului şi ca nisipul de pe ţărmul mării" *(Facerea* 22, 17). Căci, amintind de cuvântul: „În sămânţa ta se vor binecuvânta toate neamurile", Sfântul Pavel adaugă că prin sămânţă se înţelege Iisus *(Galateni 5,* 18). Şi, de fapt, e cât se poate de cuvenit să înţelegem prin sămânţa înmulţită a lui Avraam pe Domnul Iisus. Căci El singur e supra-plin datorită unirii dumnezeirii şi a lucrării; şi e nesfârşit pentru mărimea Sa, şi de nepătruns pentru mulţimea Sa, şi înmulţit în adevăr, în calitate de Dumnezeu al harurilor, ca stelele cerului şi ca nisipul de pe ţărmul mării; El este totodată din neamul lui Avraam, ca Cel ce Se pogoară din acela. Şi nu s-a spus acelaşi lucru de Dumnezeu despre Ismael, căci acesta nu era fiul celei libere *(Facerea* 16, 1 ş.u.), ci „în Isaac, zice, se va chema ţie fiu" *(Evrei* 11, 18). Dar nu s-a spus aceasta nici despre Israel. Căci acesta n-a ajuns la o mulţime atât de mare, precum nici toţi oamenii de pe pământ, ca Domnul Hristos, Care a fost luat (după omenitate) de către Dumnezeu-Cuvântul din sămânţa lui Avraam şi S-a făcut o singură persoană Om şi Dumnezeu[253]. Nici pacea nu are hotar în El *(Isaia* 9, 6); iar judecăţile Lui sunt un adânc fără fund *(Psalm* 35, 6); şi nestrăbătute sunt căile Lui *(Romani* 11, 33); şi puterea, şi înţelepciunea, şi toate cele dumnezeieşti în jurul Lui sunt de nesfârşite ori în chip nesfârşit nesfârşite[254]. Întru El neamuri nevăzute au dobândit, în chip minunat, binecuvântarea şi o mulţime aşa de mare şi-a găsit, în chip strălucit, sfârşitul desăvârşirii ce le sta în faţă[255].

Dar nu era nici potrivit cu Dumnezeu şi nici necesar să făgăduiască Patriarhului că-i va dărui harul înmulţirii poporului din sămânţă (trupească).

---

[253] Umanitatea lui Hristos are în ea o plinătate cum nu o vor avea nici toţi oamenii de pe pământ. În Hristos s-a înmulţit cel mai mult sămânţa omenească a lui Avraam. Iar din umanitatea lui Hristos se va putea îmbogăţi la nesfârşit şi în vecii vecilor umanitatea tuturor oamenilor.

[254] Sf. Maxim Mărturisitorul, *Capete gnostice,* I, 49, *Filoc.* rom., II, pp. 172-173. Persoana este de infinite ori în chip infinit mai presus de infinitatea însuşirilor ei. Toate infiniturile panteiste impersonale sunt nimic faţă de taina persoanei, chiar a celei omeneşti. Căci aceasta le poate cuprinde cu mintea, pe când persoana, chiar cea omenească, nu poate fi cuprinsă cu mintea. Cu atât mai mult nu poate fi cuprinsă Persoana lui Dumnezeu. Dar fiind ale Persoanei lui Dumnezeu, însuşirile şi puterile Lui au şi ele o infinitate mai presus de infinitate. Umanitatea lui Hristos, fiind purtată de Persoana Cuvântului, participă şi ea, în Persoana Lui, la nehotărnicirea Persoanei Lui.

[255] Popoarele îşi găsesc desăvârşirea lor şi puterea străduinţelor pentru înfăptuirea lor în umanitatea lui Hristos. Puterea aceasta se exercită din ea şi ca o atracţie, şi ca o întărire a noastră.

Căci bucuria de asemenea lucruri e păgânească şi grosolană.

Iar unui bărbat care cugetă cele prea bune, cum era Avraam cel atât de iubitor de oameni, cum era Patriarhul acela, îi era propriu să iubească din tot sufletul pe Dumnezeu şi să se bucure de cunoştinţa şi de vederea mult dorită a Lui şi, prin aceasta, să primească prisosinţa de înţelesuri şi de vederi şi de iluminări şi să se înmulţească pe măsura lor în chip vrednic de Dumnezeu. Aşa se face Moise rugător vrednic de luat în seamă, ca să vadă pe Dumnezeu arătându-i-Se întru cunoştinţă *(Ieşirea* 33, 13 ş.u.). Şi pe cât vedea, după cât era socotit vrednic să vadă, pe atât se înmulţea (atât se făcea de mult) şi-i venea o aşa de mare mulţime de cunoştinţă, cât nu putea să spună. Iar lui Solomon i s-a dat de la Dumnezeu revărsare şi mulţime de înţelepciune şi de cunoaştere a făpturilor, „ca nisipul de pe ţărmurile mării" (3 *Regi* 2, 35), încât era mai înmulţit decât toţi cei de atunci.

Dacă va cugeta cineva, va şti foarte uşor în ce fel înmulţeşte Dumnezeu pe om, sau sămânţa omului care a fost dăruit cu har de Dumnezeu. Căci Dumnezeu Se bucură prea puţin de simpla înmulţire a poporului. El Se bucură de înţelepciunea şi de puterea de cunoaştere duhovnicească a sufletului şi de celelalte virtuţi dumnezeieşti, multe la număr. Pe toate acestea le-a avut cu prisosinţă Domnul Iisus, sămânţa lui Avraam, în Care a locuit toată plinătatea dumnezeirii trupeşte *(Coloseni* 2, 9), care întrece cuprinsul oricărei mulţimi în măsură nesfârşită, şi din care e tot ce este şi toată mulţimea. În această plinătate se află şi „vistieriile cunoştinţei şi ale înţelepciunii ascunse în Hristos" *(Coloseni* 2, 3). Această mulţime e cu adevărat un dar vrednic de Dumnezeu şi cu totul deosebit, făgăduit de Dumnezeu, după cuviinţă, prietenului deosebit al Său.

Priveşte deci în Hristos Iisus mulţimea adevărată şi nemărginită din cele cinci raţiuni, de care am vorbit înainte. Mai întâi, din slava din jurul Lui se străvăd măririle firii dumnezeieşti, proprii Lui ca Dumnezeu adevărat; ele sunt socotite de Părinţi nemărginite pentru mărimea lor şi nepătrunse pentru mulţimea lor. Apoi, cele ale relaţiei Lui ca Fiu cu Tatăl şi cele care arată adevărata Lui deofiinţime cu Tatăl; cele ale unirii cu Duhul şi revărsarea darurilor de care se împărtăşesc milioane de oameni, ba poate toată lumea, fără să se micşoreze. Apoi, cele ale iconomiei în trup şi câte au fost până atunci şi după aceea, negrăite şi mai presus de număr, care toate, ca să spun pe scurt, pornesc din slava Lui. Apoi, pe cele ale iubirii şi harului, ale păcii şi odihnei noastre. De le va privi cineva pe toate, pe cât e de dorit, va afla că Iisus Hristos, sămânţa lui Avraam, e înmulţit întru ascuns mai mult decât mulţimea stelelor cerului şi decât nisipul ţărmurilor mării. Şi va lăuda, precum se cuvine, preamărind această atât de mare făgăduinţă, mai presus de toate, minunată şi tainică a lui Dumnezeu, vrednică de Dumnezeu singur, Izvorul harurilor, dată prietenului atotcredincios, ales dintre toţi, şi împlinită spre fericirea obştească covârşitoare a neamului omenesc şi mai ales a credincioşilor. Slavă Celui ce a

binevoit să se facă astfel această înmulţire! Amin.

- *Tâlcuire la: „Laudă, suflete al meu, pe Domnul” (Psalm 145, 1).*

„Laudă, suflete al meu, pe Domnul” din cerul cerurilor, care are ca fiinţă lumina. Laudă-L pe El întru cele înalte, întru toţi îngerii Lui şi întru toate puterile lor. Lăudată este foarte puterea şi înţelepciunea Lui, şi binecuvântat este numele cel sfânt al Lui. Laudă pe Domnul pentru cele de deasupra tăriei apelor şi pentru lumina de deasupra lor; pentru tăria cerului, pentru rânduiala şi pentru întinderea lui minunată; pentru aerul care învăluie totul; pentru soare, lună şi stele; pentru slava, frumuseţea, deosebirea lor, pentru aşezarea şi mişcarea lor, pentru fiinţa lor de foc şi fără materie, lucrul cel mai înfricoşător; pentru lumina zilei, pentru schimbarea ei neîncetată, prin care chiverniseşte cu înţelepciune cele din lume. Laudă, suflete, pe Domnul pentru împletirea potrivnică a celor patru mari stihii neîmpăcate ale universului, din care răsare pacea minunată şi buna statornicie, adică a apei, a focului, a aerului şi a pământului. Laudă-L pentru zborul atât de repede şi pentru deosebirea păsărilor, pentru grija de ele, pentru viaţa şi purtarea lor; pentru mare şi pentru stăpânirea puterii ei, ţinută în frâu de nisipul mărunt aşezat pe ţărmuri. Laudă-L pentru toate cele ce se târăsc în ea, nesfârşite la număr, în mii de deosebiri ale chipurilor, mărimilor, însuşirilor, purtărilor şi năravurilor, sau ale obişnuinţelor, puterilor şi lucrărilor lor. Laudă-L iarăşi cu pace şi cu uimire pe Domnul pentru repeziciunea cu care aduce marea cele trebuincioase vieţii omului. Laudă cu bucurie pe Domnul pentru pământ şi pentru dobitoacele ce se mişcă şi se târăsc pe el, multe şi nenumărate după felurile lor; dar şi pentru pomii ce cresc în el, roditori şi neroditori, neînchipuit de deosebiţi, chiar când sunt de acelaşi soi; pentru plante, cereale, pentru legume, pentru cele spre bună mireasmă, pentru cele care ajută la încălzire, la răcorire, la umezeală, la uscăciune, deosebite după foarte felurite raţiuni, într-un chip care covârşeşte toată raţiunea, pentru apele care se despart în chip felurit, pentru ploi, pentru ninsori, pentru grindină, pentru tunete şi fulgere.

Pentru acestea deci şi pentru cele ca acestea, laudă, suflete al meu, şi binecuvântează pe Domnul, pentru puterea Lui neînţeleasă, pentru înţelepciunea negrăită, pentru slava Lui de nepovestit. Căci toate cele văzute s-au făcut pentru tine de către un astfel de Făcător, din iubirea negrăită pe care o are pentru tine, ca să vieţuieşti între aceste lucruri strălucitoare şi minunate în chip cuvenit şi raţional şi să oglindeşti slava, înţelepciunea şi puterea Făcătorului tău Celui atât de iubit, Care a dat şi pe Unul-Născut Fiu al Său pentru noi *(Ioan* 3, 16), Care S-a făcut om într-un chip nou, minunat şi mai presus de minte.

- *De unde vine în suflet dragostea dumnezeiască?*

Dragostea dumnezeiască se naşte în suflet şi arde fierbinte prin împlinirea poruncilor şi prin meditarea asupra dogmelor dumnezeieşti şi din reaprinderea duhovnicească a Duhului de viaţă făcător în suflet. Ea este ca un

suflet al rugăciunii curate, veşnice şi pururea izvorâtoare. Este o mişcare şi o lucrare, o unire şi o privire cuprinzătoare, o răpire, o vedere şi o bucurie cu adevărat sfântă, din iluminare. Este o cale nerătăcitoare a unirii desăvârşite şi mai presus de fire cu Dumnezeu. Este un început neîndoielnic al luminii înţelegătoare şi mai presus de fire, izvorâtoare din ipostas, al darului dumnezeirii, al arvunii moştenirii viitoare a sfinţilor, al chezăşiei slavei lui Hristos, al veşmântului mai presus de ceruri, al veseliei mai presus de lume, al peceţii sfintei înfieri. Dacă trebuie să spunem pe scurt, ea este şi se poate numi începutul minunat al strălucirii, care face de acelaşi chip cu Hristos *(Romani* 8, 29) pe cei ce se împărtăşesc şi se fac împreună-părtaşi ai negrăitei Lui îndumnezeiri, sau şi fraţi ai Lui şi moştenitori ai lui Dumnezeu, şi împreună-moştenitori cu El. Pentru aceasta, fericit este cel ce a dobândit, prin sârguinţa cuvenită în cele amintite, dragostea negrăită a lui Dumnezeu şi, prin stăruinţa în sfânta rugăciune şi în petrecerea liniştită cu El, va fi lipit cu adevărat de Dumnezeu şi se va schimba cu schimbarea îndumnezeitoare şi mai presus de schimbare[256], socotind pătimirile pentru Hristos bucurie *(Coloseni* 1, 24) şi „voind foarte întru poruncile Lui" *(Psalm* 111, 1). A Lui fie slava în veci! Amin.

- *Tâlcuire la cuvintele: „Ierusalimul ce se zideşte ca o cetate, ai cărei părtaşi se adună la un loc. Căci acolo s-au suit seminţiile, seminţii ale Domnului, spre mărturie lui Israel" (Psalm 121, 2-4).*

Ierusalimul se tâlcuieşte ca loc al păcii şi este chip al locului lui Dumnezeu, adică al sufletului ce are în sine pacea cea întru Hristos. Căci nu orice suflet are în sine pacea cea întru Hristos şi poate primi numele păcii, ci cel care se zideşte ca o cetate şi are piatra cea din capul unghiului, pe care „a aşezat-o Domnul în Sion potrivit făgăduinţei, piatra cea de mult preţ" (*Isaia* 28, 16). Iar Sionul este vârful văzător al Ierusalimului, care e chipul minţii văzătoare a sufletului, plină de pace. Căci dacă ai căuta în altă parte, n-ai putea afla mintea observatoare şi privitoare a înălţimilor adevărului. Ea nu e decât în inima care a primit pacea cea întru Hristos şi s-a ridicat întreagă la o stare izvorâtoare de pace[257]. Ierusalimul e deci sufletul care petrece în pacea

[256] E o schimbare care nu seamănă cu schimbările pătimaşe ale vieţii pământeşti. E o schimbare care face pe omul duhovnicesc să nu se mai schimbe. Şi totuşi, sunt în ea o iubire fierbinte şi o uimire continuă. Pătimirile nu-l tulbură. El păstrează şi în ele bucuria sa.

[257] Se afirmă trei lucruri: a) mintea vede pe Dumnezeu, b) dar numai adusă în inimă, căci inima are o deschizătură spre infinitatea lui Dumnezeu; c) dar numai o inimă care a scăpat de tulburarea oricăror griji şi gânduri poate face loc în ea minţii văzătoare, căci numai ea se deschide spre Dumnezeu. S-ar putea spune că există o colaborare între minte şi inimă şi pe un plan inferior al vieţii lor: mintea e, în acest caz, ocupată de chipurile lucrurilor, iar inima, de grijile pentru ele sau de afecţiunile faţă de ele. Pentru ca mintea să poată vedea pe Dumnezeu în inimă, trebuie ca mintea să fie curăţită de chipurile lucrurilor, iar inima, de grijile legate de ele.

dumnezeiască, având piatra cea din capul unghiului şi pietrele preţioase rotunde din *Sfintele Scripturi,* de care se sfărâmă fiarele ce se grăbesc să urce în muntele lui Dumnezeu; care are şi asfaltul, adică smerenia pe care o produce Duhul Sfânt, şi care topeşte şi netezeşte învârtoşarea împietrită a inimii cu focul dumnezeiesc, prefăcând-o în duh zdrobit *(Psalm* 50, 18) şi umilit; şi ape din ploi, date Mântuitorului, care curg din râurile inimii; ba încă şi lemnele neputrezite în vederea unirii, ca nişte gânduri ale făptuirii adevărate; apoi cuie şi sfredelul care pricinuieşte frica şi sileşte spre împlinirea poruncilor dumnezeieşti; dar şi pe Cuvântul dumnezeiesc ca ziditor, şi pe cei de după El, adică pe cei ce cârmuiesc, cu ştiinţa primită de la El, puterile sufleteşti; şi, simplu grăind, uneltele de zidire, postul, privegherea, cântarea, citirea şi celelalte, ca să spun pe scurt, câte le-am primit de la Cuvântul întrupat (prin unealta raţiunii), spre înfăptuirea modului virtuţii[258]; şi frânghia de finic, adică sfinţitele legi ale lui Dumnezeu din *Scripturi;* şi lumina cunoscută cu mintea, şi soarele mai presus de toată strălucirea, şi toate câte răsfrâng lumina în suflet. Ca să spunem totul deodată, toate câte se folosesc în chip văzut spre zidirea unei cetăţi le are, în chip dumnezeiesc şi duhovnicesc, sufletul. Căci el este Ierusalimul înţeles cu mintea şi el se zideşte ca o cetate spre locuinţă lui Dumnezeu Celui peste toate, Treimii Celei fără de început şi de viaţă făcătoare. Căci a spus: „Eu şi Tatăl vom veni, desigur duhovniceşte, şi locaş la el Fie vom face" *(Ioan* 14, 23), ca şi când ar zice: „Îl vom face cetate; şi cetate cu adevărat minunată, întinsă la nesfârşit"[259].

De aceea spune: „Ierusalimul ce se zideşte", nu zidit. Căci dacă Cel ce locuieşte în suflet e necuprins, cu dreptate e să se întindă şi sufletul la nesfârşit. Tot de aceea zice: „Ce se zideşte ca cetate", nu „cetate ce se zideşte". Căci, întrucât sufletul se zideşte şi întrucât din îmbinarea multor lucruri felurite se alcătuieşte o unică zidire întinsă în înălţime şi în lungime şi în lăţime spre locuinţa Împăratului fără de început, foarte potrivit i se spune „cetate". Dar întrucât zidirea lui nu primeşte o margine datorită sălăşluirii în el a Celui nesfârşit, ceea ce nu e propriu unei cetăţi ce se zideşte, sufletul s-a numit pe drept cuvânt, în *Sfintele Scripturi,* nu cetate zidită, ci „ca cetate ce se zideşte". Iar semnul vădit că e Ierusalim, dar că e ca o cetate ce se zideşte, este

---

[258] „Ὀργανικώ λόγω εις αρετής τρόπον". Expresia poate fi înţeleasă în ambele sensuri date în traducere. Dar ambele sensuri pot fi îmbinate. Logosul întrupat a dezvoltat raţiunea umană, pe care a asumat-o, în modul virtuţii, şi, drept urmare, noi înşine putem actualiza în mod sănătos raţiunea firii noastre în modurile virtuţilor. E vorba aici nu de raţiunea care raţionează, ci de raţiunea constitutivă a firii umane. De altfel, între acestea două aflătoare în om există o legătură. Ideea e de la Sf. Maxim Mărturisitorul.

[259] Sufletul se poate deci întinde la nesfârşit. Are în sine această virtualitate. Dar ea se actualizează dacă are pe Dumnezeu drept cuprins. Altfel, se îngustează după lucrurile mărginite, sau rămâne mereu în planul mărginit.

că cei părtaşi de el, adică puterile lui, se adună la un loc şi nu se împart, nici nu rătăcesc împrăştiaţi, ci petrec netulburat în pacea cea întru Hristos, fiind adunaţi la un loc şi având o unitate între ei. Apoi, pentru a desăvârşi adunarea la un loc a părtaşilor cetăţii, mai dă şi un alt semn, şi anume că „acolo s-au suit seminţii, seminţiile Domnului, ca mărturie lui Israel". Pe cei ce mai înainte i-a numit părtaşi, acum îi numeşte „seminţii". Căci puterile sufletului nu sunt de un neam străin. Iar cele ce sunt simplu seminţii ale sufletului se fac seminţii ale Domnului, fiind făcute trepte dumnezeieşti şi mai presus de lume în sufletul plin de pace[260].

Iar prin aceasta se fac mărturie şi întărire lui Israel, sau minţii care vede pe Dumnezeu, şi împlinesc toate un singur lucru al lui Dumnezeu: cunoaşterea Lui[261]. Şi toate aceste puteri înţelegătoare ajută la zidirea cetăţii lui Dumnezeu Atotţiitorul, paşnică şi sfântă. Căci cu adevărat în ea s-au înălţat puterile sufleteşti ca nişte trepte, făcând mintea, purtătoare de Dumnezeu şi pătrunsă de Dumnezeu, văzătoare de Dumnezeu. Căci precum este cu neputinţă seminţiilor sau puterilor sufletului împrăştiate şi stăpânite şi împărţite de lucruri străine să se facă trepte şi să zidească sufletul, întrucât, nefiind adunate la un loc, nu-l pot face loc al păcii, nici Ierusalim ce se zideşte, ca să vadă cineva în el lucrarea înţelegătoare, aşa, adunându-se acestea la un loc, este cu neputinţă să nu se înalţe în el ca trepte înţelegătoare şi departe conducătoare în Domnul, conglăsuind cu mintea care vede pe Dumnezeu şi apărând-o. Căci, atunci când sufletul se zideşte duhovniceşte ca cetate, într-o aşezare paşnică şi liniştită, şi părtaşii sau puterile lui sunt adunate la un loc, puterile înţelegătoare se înalţă ca nişte trepte ale Domnului şi se orânduiesc unitar, alcătuind în chip conştient o oaste unită, aliată cu mintea care priveşte pe Dumnezeu. Atunci cântă şi tu încetişor: „Ierusalimul ce se zideşte ca cetate, ai cărei părtaşi s-au adunat la un loc; acolo s-au suit seminţiile, seminţii ale Domnului, spre mărturie lui Israel" în Hristos Iisus, Domnul nostru. ..

Dar poate n-ar fi cu totul nepotrivit să adăugăm la cele spuse şi aceasta: Dacă voieşti să cunoşti că a început să umbrească din pace lumina dumnezeiască sufletul tău; dacă voieşti să ştii că sufletul tău e un Ierusalim ce se zideşte ca o cetate; dacă bagi de seamă că părtaşii lui sunt adunaţi la un loc, adică toate gândurile şi puterile lui s-au adunat împreună şi voiesc să fie într-o unitate, ca să nu fie o cetate dezbinată, ci să-l zidească în chip unit ca pe o cetate; dacă se suie în acest Ierusalim, ce se zideşte ca o cetate, seminţiile

---

[260] Puterile sufletului, devenind în suflet trepte spre Dumnezeu, sunt atât de întipărite de puterea dumnezeiască, atât de preschimbate, încât se pot socoti şi ca ale lui Dumnezeu. Căci prin ele nu numai sufletul urcă spre şi în Dumnezeu, ci şi Dumnezeu coboară ia el. În ele se întâlneşte Dumnezeu cu omul.

[261] Toate puterile sufletului, deci şi simţirea şi năzuinţele lui, contribuie la cunoaşterea lui Dumnezeu.

Domnului, sau puterile cele mai generale ale sufletului, ajunse dumnezeieşti şi înălţându-se duhovniceşte şi făcându-se ca nişte trepte; dacă vezi săvârşindu-se acestea în tine, să nu încetezi să zideşti astfel mai departe. Adu-ţi aminte de turnul dezbinării, şi de zidirea lui, şi de despărţirea limbilor (Facerea 11, 1-9), şi cunoaşte că nu toată zidirea e bună, chiar dacă pare din afară astfel.

Vorbind îndeobşte, cei ce au ochi văd două feluri de zidiri şi de trepte. Una, ce se face spre bine şi spre locaş al lui Dumnezeu. Iar semnul ei este că părtaşii ei sunt adunaţi la un loc şi seminţiile ei sunt seminţii ale Domnului ce se înalţă în ea, vestind sufletului lucruri mari, minunate şi pricinuitoare de pace, de iubire şi de sfinţenie, şi zidindu-l. Iar alta, ce se face spre răul şi spre pierderea sufletului. Semnul ei nemincinos este împărţirea limbilor spirituale şi o cumplită tulburare. Iar sfârşitul e că se face sălaş patimilor, cum s-a făcut turnul dezbinării sălaş şerpilor.

Învaţă deci deosebirea celor două zidiri, şi nu vei mai greşi când voieşti să alegi dintre amândouă pe cea mai bună. Dacă nu sunt stăpânite din vreme în vreme şi de multe ori adâncurile inimii tale de pacea şi de unirea gândurilor şi de lumina înţelegătoare – dacă nu se urcă din vederea lui Dumnezeu o plăcere negrăită în inima ta; dacă nu pornesc din cea mai din mijloc încăpere a inimii tale o reaprindere şi o lucrare duhovnicească cu temeiul într-un ipostas[262], încât să ţi se pară adeseori că ai biruit mădularele trupului printr-o bucurie şi o lumină înţelegătoare şi printr-o vedere adâncă şi tainică ce vine de Sus în inimă; dacă nu gustă sufletul tău în chip duhovnicesc taine negrăite; dacă nu se produc în tine în chip unitar şi dintr-odată o bucurie negrăită şi o uimire neînţeleasă; dacă nu primeşti sfinţenia lui Hristos răsărind înlăuntrul tău cunoaşte că sufletul tău nu este Ierusalim, nici nu se zideşte ca o cetate şi nici părtaşii sau gândurile lui nu sunt adunate la un loc, nici seminţiile sau puterile generale nu s-au făcut seminţii ale lui Iisus, nici nu se suie în suflet lucruri minunate bine orânduite, dezvăluind minţii şi arătându-i „cele ce ochiul nu le-a văzut şi urechea nu le-a auzit şi la inima omului, nepărtaş de Duhul dumnezeiesc, nu s-au suit” *(1 Corinteni* 2, 9). Şi ia seama să nu zideşti turn spiritual de dezbinare, al cărui sfârşit e distrugerea şi împărţirea limbilor spirituale, şi tulburare, şi pieire totală, cum s-a spus înainte.

Am voit să spun care este pricina pentru care unii au sufletul lor ca o cetate a Ierusalimului ce se zideşte şi care e pricina zidirii şi pieirii turnului dezbinării; şi pentru ce părtaşii celui dintâi sunt adunaţi, iar în turnul dezbinării se întâmplă împărţirea de multe feluri a limbilor. Dar am renunţat la aceasta, cruţând auzul ascultătorilor printr-o vorbire mai scurtă.

- *Tâlcuire la: „Aceia erau de neam bun de la răsăriturile soarelui” (Iov 1, 3).*

  Cei de neam bun de la răsăriturile soarelui sunt cei de la răsăriturile

[262] „ενυπόστατος ενέργεια” e o lucrare nesubiectivă şi nu de sine, ci pornind din fiinţa sau din ipostasurile dumnezeieşti.

iluminărilor şi arătărilor soarelui înţelegător al dreptăţii, înnobilaţi şi îmbunătăţiţi prin privirea şi vederea înţelegerii îndreptate spre Dumnezeu, cei ce „s-au născut nu din sânge, nici din voia bărbatului, nici din voia trupului, ci de la Dumnezeu" *(Ioan* 1, 13). Sunt cei ale căror inimă şi minte petrec în palatul dumnezeiesc din ceruri şi care s-au învrednicit de convorbirea cu Dumnezeu şi s-au împărtăşit de taine dumnezeieşti şi negrăite ale Împărăţiei. Sunt cei ce s-au făcut trupul lui Hristos, Fiul lui Dumnezeu, şi mădulare în parte (*1 Corinteni* 12, 27) şi co-trupeşti cu El şi împreună-moştenitori şi împreună-părtaşi cu El *(Efeseni 5,* 6), avându-L ca moştenire pe El Însuşi şi pe Tatăl, Dumnezeu dintru cele preaînalte, ajunşi părtaşi ai dumnezeieştei firi (2 *Petru* 1, 4), mai presus de cuvânt. Sunt cei ce au fost pecetluiţi cu Sfântul şi de viaţă făcătorul Duh *(Efeseni* 1, 13), de Care se fac părtaşi şi întru Care vieţuiesc şi văd. Sunt cei ce s-au îmbrăcat în veşmintele albe *(Apocalipsa* 4, 4) şi proprii ale Duhului şi în tunici cusute în aur, în pietre scumpe şi mărgăritare. Sunt cei ce poartă coif şi cunună, şi pietre de rubin, şi diamante, şi tot felul de pietre preţioase. Sunt cei ce mănâncă şi beau la masa împărătească o mâncare de care nu se satură şi un nectar de care nu se plictisesc, căci toate sunt Duh, şi ei se împărtăşesc de cele duhovniceşti. Multe sunt minunile ce se săvârşesc în acele curţi împărăteşti. Se află acolo un foc ce răcoreşte şi se reaprinde, se mişcă împunsături ale iubirii, există o apă vie, grăitoare şi producătoare de râuri de viaţă veşnică; se află acolo un aer bine mirositor la respirat şi Duhul dătător de viaţă şi lumina razei unitare în trei străluciri, dar în acelaşi timp simplă şi mai presus de fiinţă.

De aceea, aceştia, ca nişte văzători şi părtaşi de mari desfătări, s-au despărţit de cele de jos şi s-au unit cu cele de Sus. Au părăsit vederea celor văzute şi s-au dăruit întregi celor gândite. Au trecut peste cele trecătoare şi s-au statornicit în cele statornice. Stau jos pe rogojină şi umblă printre cele de Sus. Trupul îi leagă şi îi trage în jos, dar Duhul se apleacă şi dezleagă legăturile arse. Îndată ce au fost dezlegaţi, zboară mai presus de ceruri cu uimire şi repeziciune. S-au unificat prin privirea unitară spre Dumnezeu. S-au însingurat dinspre toate în privirea singuratică spre Dumnezeu. Sunt mutaţi de la o slavă la altă slavă (2 *Corinteni 5,* 18), mai mare, a Duhului, şi trec de la o bogăţie la o bogăţie mai mare, şi se desfată de cele negrăite. Şi-au zis: „Bună este această bogăţie a slavei şi a desfătării" şi, în timp ce priveau la ea, au fost uimiţi de una mai mare ca cele dinainte şi se arătau lor înşişi goi de toate şi săraci. Au rămas înmărmuriţi sau, mai bine şi mai propriu zis, au rămas cu gura deschisă de extaz şi o altă bucurie a cuprins inima lor. Urmează Împăratului puterilor, şi petrec în convorbire cu El, şi dănţuiesc împreună cu îngerii, copleşiţi de revărsările unui aşa de mare har, mai mult decât bucuraţi de acea negrăită moştenire şi nespusă iubire de oameni. Aceştia sunt, pe cât socotesc eu, cei de neam bun de la răsăriturile soarelui în Hristos Iisus, Domnul nostru, a Căruia fie slava şi stăpânirea în veci. Amin.

Când mintea vede în Hristos adevărul în chip unitar, e vremea de a tăcea

(Ecclesiastul 3, 7). Căci e vremea în care se bea nectarul dumnezeiesc al bucuriei şi al veseliei duhovniceşti; e vremea vederilor de taină şi al împărtăşirii de lucrurile mai presus de fire. De fapt, atunci mintea vede limpede potirul din mâna Domnului, plin de vinul amestecării neamestecate[263], contemplă cât se poate de vădit turnarea din acesta în acesta *(Psalm* 74, 8) şi cunoaşte lămurit că drojdia lui nu s-a deşertat *(Psalm* 74, 8)[264]. Căci străfundul revărsării bunătăţii dumnezeieşti şi, aşa zicând, adâncul bogăţiei şi capătul harului nu se descoperă nimănui din noi deşertat în viaţa de acum, chiar dacă s-ar învrednici de cel mai înalt urcuş spre Dumnezeu şi de cea mai mare îndumnezeire. Căci capătul şi desăvârşirea se păstrează tuturor spre împărtăşire în veacul viitor. „Încă nu s-a arătat ce vom fi", după ucenicul ce I se rezema pe piept *(1 Ioan* 3, 2), iar după Sfântul Pavel, „acum cunoaştem în parte" *(1 Corinteni* 13, 9-10), „dar atunci desăvârşitul". Căci atunci păcătoşii vor bea cu drepţii din potirul dumnezeiesc de taină şi din ceea ce e desăvârşit, ajunşi, după ce oglinzile se vor desface şi adevărul se va descoperi în chip vădit, la simţirea tainei care acum e acoperită în chip tainic.

Drepţii, ca să se poată bucura mai desăvârşit de răsplătirea nădejdii în Dumnezeu, primind roada faptelor virtuoase, căci despre ei s-a scris: „Îmbăta-se-vor din grăsimea casei Tale şi din izvorul desfătării Tale îi vei adăpa pe ei" *(Psalm* 35, 8) – despre ei a spus şi Domnul că-i va chema în Împărăţia Tatălui şi le va sluji lor *(Luca* 12, 37) –, după ce le-a făgăduit că vor bea şi paharul nou în Împărăţia lui Dumnezeu *(Matei* 26, 29) şi se vor veseli. Iar păcătoşii vor bea spre a se umple de amărăciunea mâniei şi de întristarea veşnică; şi vor gusta atât cât să ştie de ce nectar preadulce se vor lipsi în chip nefericit din nesocotinţa lor. La gustarea acestuia în vremea de faţă ne îndeamnă, spre mângâiere, dumnezeiescul David, zicând: „Gustaţi şi vedeţi că e bun Domnul" *(Psalm* 33, 8), dar păcătoşii nu se întorc spre El. Însă cei ce se întorc ascultând,

---

[263] Probabil pentru că sângele Domnului este unit fără amestecare cu dumnezeirea, ca întreaga fire omenească. Sângele Domnului e plin de dumnezeire, şi totuşi nu încetează de a fi sânge după fire. Potirul ni-l dă prin preot Hristos Însuşi, cum se vede în unele icoane româneşti pe sticlă, în care Hristos stoarce în potir vinul viţei ce creşte din coasta Lui. Dar avem nevoie de preot pentru a şti că nu noi ni-l dăm. Iar cel ce ni-l dă trebuie să fie preot, sau mijlocitor, pentru că şi Hristos e Preot, sau Arhiereul, sau Mijlocitorul suprem. Ca atare, trebuie să fie părtaş la preoţia lui Hristos. Nu ni-l putem da noi înşine.

[264] Turnarea dintr-un potir în altul indică poate practica de la Proscomidie, când se toarnă vin dintr-o sticlă în potir, sau poate că se menţionează practica de a se turna vinul prefăcut în sânge dintr-un potir în altul pentru împărtăşirea unui număr mare de credincioşi. Iar acest act poate însemna că din trupul lui Hristos sângele Lui trece în potir, sau în trupul celor ce se împărtăşesc, împreună cu duhul Lui de jertfă. Dar drojdia nu se goleşte deplin, arătându-se că duhul de jertfă şi de iubire al lui Hristos rămâne neepuizat.

precum se cuvine, de poruncă și văd potirul și turnarea din acesta în acesta simt din amândouă părțile, și de aici și de acolo, chemările pline de har binevoitor[265]; și beau, și se bucură, și-și îndulcesc deplin simțurile sufletului, și cântă, cum se cuvine, cântări pline de mulțumire (euharistice) lui Dumnezeu, strigând: „Și paharul Tău este îmbătându-ne pe noi ca un preaputernic” *(Psalm* 22, 6); sau: „Și mila Ta cea necuprinsă, dată încă de acum, ca dintr-un sân adânc, ca un vin, ne va urma pe noi în toate zilele vieții noastre” *(Psalm* 22, 7) adevărate, adică celei viitoare, statornice și nemuritoare. Căci pururea vom avea bunătățile dumnezeiești viitoare și vom fi în ele, de vom gusta din amândouă părțile vinul potirului de viață făcător și nou, aflat în mâna Domnului, și vom bea din el în toate zilele. Deci din ceea ce e arătat cunosc, în chip cuvenit, ceea ce e ascuns; și din ceea ce se varsă au dovada a ceea ce e la temelie; și în parte, ca dintr-o arvună, își dau cu socoteala de ceea ce vor avea în viitor.

De aceea, vădit fiind că drepții se vor împărtăși acolo mai bogat și în chip mai obștesc[266] de cele ce se împărtășesc în parte încă de acum, cât sunt pironiți în trup și în grosime și în întunericul de jos, David, pe drept cuvânt, n-a zis cu totul lămurit că vor bea atunci drepții și păcătoșii, ci, spunând ceea ce e îndoielnic: că poate vor bea păcătoșii, a întrelăsat (omis) să spună ceea ce e recunoscut și vădit: că drepții vor bea. Căci dacă vor bea, poate, păcătoșii, ar fi de mirare să nu bea drepții. Lucrul acesta e vădit, odată ce ei se împărtășesc încă de acum de atâta băutură, încât se și veselesc și strigă: „Veselitu-m-ai pe mine, Doamne, întru făpturile Tale și întru lucrul mâinilor Tale mă voi bucura” *(Psalm* 91, 4). Căci prin „lucrurile mâinilor” Lui arată că ține și întinde potirul plin de vinul amestecării neamestecate și că îl toarnă pe el cu foarte multă iubire de oameni din acesta în acesta *(Psalm* 74, 8) și păstrează drojdia din el pentru viitor. Dar acum strigă iarăși, îmbătați, către Dumnezeu: „Paharul Tău este îmbătându-mă pe mine ca un preaputernic” *(Psalm* 22, 6), în Hristos Iisus și celelalte[267].

Cânta-voi Ție, Celui ce m-ai făcut pe mine, și Te voi lăuda pe Tine, Preaînalte, Cel ce ai vărsat peste mine milele Tale prin har. Degetul Tău cel sfânt mă îmboldește, Preaiubitorule de suflet și Preabunule Împărate, în cel

---

[265] Turnarea dintr-un potir în altul e pentru cei ce se împărtășesc o chemare ce vine și din Hristos, de unde curge sângele, și din potir, unde curge și de unde se împărtășesc nu numai când se împărtășesc de Hristos propriu-zis, ci permanent, fără ca jertfa lui Hristos, de care se împărtășesc, să se epuizeze.

[266] Împărtășirea euharistică a mai multora cu Hristos în timpul vieții pământești e un chip al faptului că în viața viitoare se vor împărtăși de Hristos toți drepții, într-o comuniune universală.

[267] Euharistia îmbată de „beția trează” a entuziasmului născut din întâlnirea în dragoste cu Hristos. Aceasta este, pe drept cuvânt, încă un motiv pentru care în Euharistie se folosește vinul ca element care se preface în sângele Domnului.

mai din mijloc lăuntru al inimii mele *(Psalm* 71, 19-20), ca să cunosc că Tu singur eşti Cel ce faci lucruri minunate şi neobişnuite, şi mişti, cum se cuvine, literele sfintei Tale mâini în cartea vieţii prin atotdumnezeiescul Tău Duh, şi mă pregăteşti să văd cu simţire şi să mă întipăresc prin mâna Ta în simţurile înţelegătoare, în chip propriu, de frumuseţea Ta mai presus de uimire. Toate sunt pline de veselie şi de bucurie tainică în Hristos Iisus, Domnul nostru.

Există o pace mai mult părută decât adevărată. E cea a trupului care se desfată, care pricinuieşte multă grijă sufletului, chiar dacă pentru o vreme ia înfăţişarea prefăcută a liniştii. Şi există o pace a simţurilor, produsă de închiderea şi de fuga lor de toate, care este urmată de linişte. Dar şi aceasta, măcar că e neasemănat mai bună decât cea dintâi, e de scurtă durată. Căci, când sufletul e tulburat de gânduri, pătimeşte întreg omul, ca şi atunci când e tulburat trupul. Dar există pacea a treia, mai presus de a simţurilor şi a trupului. Ea constă în liniştea puterilor sufletului şi a omului dinlăuntru. Ea vine din purtarea şi sârguinţa cea bună, din rugăciunea mai curată, din plânsul mai dulce, din rostirea cu plăcere a cuvintelor dumnezeieşti.

Dar aceasta încă nu înseamnă desăvârşirea păcii. Căci precum trâmbiţaşul sau cântăreţul la chitară nu poate rămâne neîncetat la lucrul său, deoarece, suferind în chip necesar uneori de osteneala mâinilor şi alteori din pricina vreunei neputinţe sau a unei împrejurări de boală, trâmbiţaşul nu poate trâmbiţa, şi cântăreţul la chitară nu poate mişca totdeauna cu putere coardele, aşa şi sufletul care-şi cârmuieşte în chip armonios puterile sufletului nu rămâne totdeauna neschimbat în starea aceasta, ci uneori e stingherit de vreo mânie, stârnită cu voie sau fără voie de ceva, sau de vreo dorinţă de schimbare şi de trândăvie, fiind una dintre făpturi şi aflându-se legat cu grăsimea şi cu greutatea trupului. Dar când primeşte prin har prezenţa Celui nefăcut, Care a făcut toate, şi se împărtăşeşte de Duhul neschimbat şi de viaţă făcător, se umple de o viaţă preschimbată şi minunată, pricinuită de Duhul de viaţă făcător, şi se bucură de o viaţă mai presus de fire şi cu totul neschimbăcioasă. Şi precum viază datorită puterii de viaţă făcătoare, aşa şi vede, căci Duhul de viaţă făcător e şi lumină. Şi se bucură văzând cele mai presus de fire ale Celui mai presus de fire şi se bucură de pacea care întrece toată mintea *(Filipeni* 4, 7), datorită lucrării de înviorare şi luminii mai presus de minte a Celui mai presus de minte şi bucuriei tainice de cele văzute.

În această pace sufletul nu se schimbă câtuşi de puţin, nici nu suferă de oboseală, nici nu e tulburat de cursele şi de uneltirile vrăjmaşului, ci priveşte într-o mişcare neîncetată pe Dumnezeu şi cele din jurul Lui, prin puterea şi mişcarea, ba s-ar putea spune, şi prin voia lui Dumnezeu şi a Duhului neobosit care lucrează în inimă din temelia ei ipostatică (personală), nu cum îşi închipuie unul sau altul, ci cum singur Duhul ştie, Care „cercetează şi cunoaşte adâncurile lui Dumnezeu" (*1 Corinteni* 2, 10) şi învaţă pe cei părtaşi de El, printr-o simţire a sufletului. Deci, până ce ne sârguim să aprindem în noi,

printr-o vieţuire liniştită, harul Duhului şi nu-L stingem, şi până ce suntem plini de sfinţenia şi de pacea negrăită şi mai presus de fire a lui Dumnezeu în Treime, purtăm cu adevărat, precum s-a spus, în smerenie, iubire şi rugăciune, pacea trupului şi a duhului şi a sufletului în chip neobosit[268]. Căci pacea cu osteneală nu e încă pacea desăvârşită, ci pricinuitoare a celei desăvârşite. Cea desăvârşită, potrivit celor spuse, se trăieşte cu totul fără osteneală, în odihna sabatismului desăvârşit şi a odihnei în Hristos[269].

Aflând tu cum, nefiind, ai fost făcut, şi cunoscând cu bună ştiinţă pe Cel ce te-a făcut şi te-a plăsmuit, şi înţelegând pricina trecerii tale la existenţă fără o mişcare a ta dinainte, de cugeţi bine, alipeşte-te cu iubire pe tine întreg, cu toate simţurile tale, de preadulcele Iisus şi Dumnezeu, Făcătorul şi Ziditorul tău, pentru buna făptuire şi pentru vederea feţei Lui[270]. Căci vieţuind astfel, întru făptuire şi vedere, vei dobândi multe daruri ale lui Dumnezeu şi te vei face dumnezeu şi duhovnicesc şi asemenea, întreg, tu, făptură, cu Ziditorul, veselindu-te veşnic împreună cu Domnul tău şi cu Tatăl în iubirea lui Dumnezeu şi în odihna cea întru Dumnezeu, prin Iisus Hristos, în vecii vecilor, ieşind din toate cele văzute. Amin.

• Când am văzut şi am cunoscut, prin vedere înţelegătoare, de unde am venit aici în chip atât de minunat şi unde voi ajunge la sfârşit, şi când îmi închipui, în al treilea rând, pe Cel ce m-a adus la fiinţă şi mă poartă şi mă va duce la sfârşitul meu, înţeleg pe Tatăl negrăit şi nu-mi mai este necunoscută iubirea Lui. Drept urmare, privesc oarecum ca în oglindă taina scopului Lui cu mine. Pentru aceea mă şi veselesc de acestea trei cum n-ar putea să spună cineva. Dar veselia aceasta aşa de mare e urmată adeseori de o tristeţe tot aşa de mare, cunoscându-mă pe mine, în chip neîndoielnic, petrecând în mod nevrednic de chemarea mea. Pe urmă, văzând cum îmi arăţi slava Ta cea neapropiată prin zidire şi înţelegând cum îmi arăţi iubirea Ta negrăită faţă de mine, prin întruparea Unuia-Născut Fiului Tău şi cunoscând unirea Ta cea negrăită şi mai presus de fire cu mine, aşa cum mi-o înfăţişezi într-o împărtăşire negrăită pururea izvorâtoare, mă minunez foarte de slava Ta şi mă uimesc de mila Ta neobişnuită faţă de mine. Căci în felul acesta mă scoţi din toate cele văzute şi mă odihneşti de toate cele gândite, Treime Sfântă mai

---

[268] Ultimele două alineate sunt foarte alterate în textul din *Filocalia* greacă.

[269] Sabatismul e un alt nume pentru odihnă, de la sâmbăta (ziua a şaptea), în care Dumnezeu S-a odihnit de crearea lumii *(Evrei* 4, 10; Sf. Maxim Mărturisitorul, *Capete gnostice,* II, 64, *Filoc.* rom., II, p. 228). Aici, vorbind şi de „sabatism" şi de „odihna" în Hristos, autorul înţelege poate odihna lui Dumnezeu şi a noastră de lucrurile create, dar şi odihna în Hristos, ce urmează aceleia, cea dintâi fiind reprezentată de sâmbătă, iar a doua, de duminică.

[270] Am fost făcuţi pentru urcuşul spre unirea cu Hristos prin cele două etape: prin făptuire şi vedere (contemplare).

presus de fiinţă.

Dumnezeu, voind să facă în chip preaînţelept pe om, ca pe un înger pe pământ, ca pe un animal ceresc, după chipul şi asemănarea dumnezeiască, a aşezat în el, potrivit cu aceasta, suflet înţelegător, în stare de cunoştinţa lui Dumnezeu. Şi de aceea zice: „Eu am zis: dumnezei sunteţi şi toţi fii ai Celui Preaînalt” *(Psalm* 81, 6) prin har, ca nişte îngeri de a doua treaptă, care contemplă în tăcere pe Dumnezeu şi sunt înălţaţi spre El prin dragoste, în lumina duhovnicească. Dar omul pământesc nu se poate înălţa la starea îngerească dacă nu s-a făcut în chip vădit duh ca îngerii[271]. Iar că cel credincios se face duh prin credinţă, adică din nesfârşita putere şi nesfârşitul dar al lui Dumnezeu, preschimbându-se oarecum într-o plăsmuire dumnezeiască şi tainică, o arată Mântuitorul zicând că „ceea ce e născut din Duh, duh este” *(Ioan 5,* 6). Iar că cei cu conţinut sufletesc se nasc duhovniceşte, o mărturiseşte credinciosul Ioan zicând: „Le-a dat lor putere să se facă copii ai lui Dumnezeu, celor ce cred în numele Lui, care nu din sângele bărbatului, nici din voia trupului s-au născut, ci din Dumnezeu” *(Ioan* 1, 13), spre a fi omul lăuntric, adică cel după chipul lui Dumnezeu care l-a făcut pe el[272]. Dar deoarece naşterea nu e după fire, ci după har, ea se dă celor ce se nasc duhovniceşte, prin primirea de către ei, şi nu e sub stăpânirea lor[273]. De aceea mintea părtaşă de ea e, precum se cuvine, şi tron al Sfântului Duh[274]. Căci precum fierul aprins

---

[271] Numai duhul se poate înălţa la starea îngerească, pentru că şi îngerul e duh. Dar aceasta nu înseamnă lepădarea trupului, ci covârşirea lui de Duhul dumnezeiesc. Trupul părăseşte prin aceasta trebuinţele materiale. El se hrăneşte cu pâinea îngerească, adică, cu lumina dumnezeiască. El a devenit transparent şi uşor. E ca şi când omul n-ar mai avea trup. Trupul îl face doar capabil să vadă înţelesurile dumnezeieşti în cele materiale.

[272] Naşterea din Duh e o mare taină. Ea nu e ca naşterea din trup, care-l face pe om tot trup. Nu e nici o creaţie din nimic, ci e o ieşire din Duh, o alcătuire din Duh, dar şi o ridicare a omului la starea de om duhovnicesc, la starea de duh care a existat de mai înainte ca om trupesc înzestrat cu suflet. Duhul preschimbă pe om prin energiile Sale. Duhul îl face subiect al energiilor sale. Omul e asemenea Duhului când a ajuns la această stare, dar se deosebeşte de Duhul prin faptul că nu s-a ridicat şi nu se menţine prin el însuşi în această stare, ci prin Duhul. Omul se naşte întâi din trup; Dumnezeu îl uneşte după aceea în Hristos din Sine, făcându-l asemenea Lui. Dar o oarecare naştere din Sine după crearea din nimic (după prima naştere din pământ) a efectuat-o Dumnezeu cu omul încă de la început.

[273] Naşterea din Duh nefiind o naştere după fire, ci după har, nu se produce decât cu voia celor doi, a omului şi a Duhului. Ca atare, nu rămâne în stăpânirea omului, fără voia lui şi a Duhului. Viaţa cea nouă se naşte prin libertatea amândurora şi se menţine în planul libertăţii. Omul se nu află într-o relaţie naturală, necesară cu Duhul.

[274] Nefiind născut după fire din Duhul, nu e numai fiu după har al Duhului, ci şi tron sau loc al Lui, adică deosebit după fire, subordonat Lui. Tronul sau locul e mai puţin decât Împăratul care şade în el, dar se împărtăşeşte de slava Lui.

se face şi el foc, dar nu se preface în foc prin fire, ci prin transmitere şi împărtăşire până ce se află împreună cu focul, şi e scaun al focului întrucât focul se aşază şi se odihneşte în fier, aşa şi mintea se face duh şi tron al Duhului prin naştere din Duhul, sau prin unire cu El şi prin împărtăşire de El, Dumnezeu învăluind în chip vădit mintea şi unindu-Se cu ea şi odihnindu-Se în ea ca într-un scaun.

Iar aceasta este începutul minunat al înaintării sufletului nu spre treapta îngerului, a celei mai smerite dintre puterile cereşti, ci spre treapta lui Dumnezeu Celui Preaînalt, ca apoi să coboare la cea a scaunului, apoi a heruvimului, apoi a serafimului şi de aici până dobândeşte în întregime însuşirea îngerului, a treptei celei mai smerite, vestind celor apropiaţi în Duh minunile şi tainele lui Dumnezeu. Căci dacă împărtăşirea, după înţelepţii în cele dumnezeieşti, trebuie să premeargă transmiterii, e limpede că mintea trebuie să se împărtăşească mai întâi de Duhul, adică să se facă scaun (tron) al Lui, şi apoi să transmită cele duhovniceşti[275], apoi să se facă heruvim în Duh, care înseamnă revărsarea şi mulţimea înţelepciunii dumnezeieşti; după aceea să voiască să înţelepţească pe ceilalţi, slujind asemenea serafimului, ca una ce, prin cunoaşterea înţelepciunii şi prin paharul şi băutura ei, a ajuns la iubirea aprinsă şi pururea mişcătoare a lui Dumnezeu – căci aşa se tălmăceşte numele de serafim –, ca astfel să încălzească şi să aprindă pe alţii spre iubirea lui Dumnezeu; şi apoi să continue drumul, venind până la treapta de a învăţa pe aproapele, care este cea a îngerului. De aceea, cei ce nu au ajuns dumnezei în duh şi scaune ale lui Dumnezeu, şi heruvimi, şi serafimi, şi celelalte trepte

[275] Sufletul ajunge întâi, prin îndumnezeire, la Dumnezeu şi apoi coboară pe rând la treptele îngereşti. Căci întâi e împărtăşirea directă de Dumnezeu, şi apoi transmiterea celor primite de la Dumnezeu tuturor cetelor îngereşti. Viziunea lui Dionisie Areopagitul despre îngeri ca mijlocitori ai luminii dumnezeieşti către oameni e completată aici sau explicată printr-o viziune alternativă. Desigur, rămâne întrebarea: oare cu treptele mai de jos ale îngerilor nu se petrece acelaşi lucru? Şi atunci, oare nu se împărtăşesc ei mai înainte de noi de Dumnezeu, ca să nu mai aibă nevoie să-L cunoască prin omul îndumnezeit? Sau nu comunică şi ei din împărtăşirea lor directă de lumina dumnezeiască cetelor îngereşti de pe treptele superioare? Poate că răspunsul, în ceea ce-l priveşte pe om, stă în faptul că omul, ca fiinţă unită cu trupul, poate cunoaşte într-un mod deosebit pe Dumnezeu, şi îngerii îşi pot înmulţi şi ei cunoştinţa de Dumnezeu prin omul îndumnezeit. Omul poate cunoaşte sau înţelege pe Dumnezeu în Fiul lui Dumnezeu Cel întrupat, cum nu-L pot cunoaşte sau înţelege îngerii. Căci înţelepciunea lui Dumnezeu e de multe feluri. Un fel al ei, poate cel mai minunat, s-a arătat în Hristos. Şi pe aceasta o cunosc oamenii în Biserică. Iar îngerii o cunosc pe aceasta mai ales prin oameni *(Efeseni* 3, 10). Cel înălţat coboară până la îngeri, ca să vestească îngerilor ca un om cele ale lui Dumnezeu. Dar coboară şi mai jos, până la oameni, ca să vestească acestora ca un înger cele ale lui Dumnezeu. Cel înălţat la împărtăşirea de Dumnezeu primeşte un rol misionar. Pildă culminantă în această privinţă ne este Hristos.

duhovniceşti de mai jos, n-ar putea fi nici îngeri siguri, şi n-ar putea nici sluji lui Dumnezeu, nici învăţa cele cuvenite în duh şi adevăr. Drept aceea, adevărata înaintare a sufletului îşi ia începutul de la împărtăşirea de Dumnezeu Cel preaînalt, şi, precum s-a spus, aşa înaintează în Hristos Iisus, Domnul nostru[276].

Mărturisi-voi Ţie, Negrăite Doamne în Treime, nu cele proprii Ţie, ci cele proprii mie, după putinţă. Căci Tu, Negrăite, împreună cu ale Tale, Te-ai preaînălţat, aflându-Te de nesfârşite ori mai presus de orice cuvânt şi minte ce voieşti să Te înţeleagă sau să vorbească despre Tine. Căci Tu m-ai zidit prin hotărârea Ta, mai presus de orice măreţie, altfel decât pe orice altceva; m-ai plăsmuit cu mâna Ta; după chipul şi asemănarea Ta m-ai zidit. Iar eu, deşert făcându-mă în toate acestea aşa de mari şi de cinstite şi slăvite daruri, m-am arătat peste măsură de nerecunoscător, nesocotind poruncile Tale, care sunt şi ele sfinte şi pricinuitoare de pace, de bucurie adevărată şi de putere îndumnezeitoare. Şi ceea ce e şi mai minunat este că, înainte de a mă fi adus pe mine la existenţă, ai zidit, pentru mine şi pentru viaţa mea, şi pentru vederea şi cunoaşterea Ta, şi pentru desfătarea duhovnicească copleşitoare de cele din jurul Tău, lumea de o atât de mare frumuseţe şi slavă, împodobită în chip bogat şi felurit cu putere şi cu înţelepciune creatoare, fără de care n-ar putea să existe niciun ceas. Şi prin ea vieţuiesc şi propăşesc trupeşte, întrucât mă hrănesc cu ea şi mă bucur de ea; dar şi sufleteşte, căci prin ea cunosc, contemplând plin de uimire, noianul preaînţelept şi atotputernic al purtării de grijă şi al iubirii Tale.

Acestea le-ai făcut Tu, Negrăitule. Iar eu, lipsitul de minte, mi-am risipit viaţa împotrivindu-mă poruncilor Tale, cu adevărat dulci şi vrednice de iubit pentru cei ce au minte. Vai, suflete nesimţitor! Vai, ce învârtoşare! Nu te gândeşti, nefericitule, că numai ca să trăiască trupeşte o viaţă muritoare sluga săracă se supune stăpânului şi împlineşte cu prisosinţă poruncile lui, chiar dacă unele din ele sunt grele, şi aceasta nu în folosul lui, ci al celui ce le-a dat? Iar tu, lipsitule de minte, nesocotind în chip nevrednic poruncile unui astfel de Ziditor, Binefăcător şi Hrănitor, deşi sunt date pentru tine şi pentru slava ta nemuritoare, le întorci pe dos. Mă înspăimânt de neruşinarea şi de veşnica ta osândă!

Zis-am, Doamne, sufletului meu sărman şi cu adevărat păcătos, făpturii Tale, Preaiubitorule de suflet, când m-ai întors pe mine spre Tine, Preabunule, bucuria mea cea negrăită: Ai multe bunătăţi duhovniceşti, suflete! Mănâncă,

---

[276] Sufletul întâi se înalţă la treapta la care S-a înălţat Hristos, apoi săvârşeşte şi el un drum al chenozei, al coborârii cu Hristos, Care nu rămâne numai acolo Sus, spre a primi închinare, ci coboară în chip nevăzut şi lucrează la înălţarea altor şi altor suflete care cred în El, prin învăţătura şi prin Tainele Sale. În Hristos e nu numai înălţarea omului la Dumnezeu, ci şi chenoza sau coborârea Lui spre slujire.

bea, veseleşte-te (cf. *Luca* 12, 19). Iar când s-a răzvrătit, păcătosul, împotriva Ta, am fost chinuit şi umilit foarte *(Psalm* 37, 8). Dar, o, bogăţia bunătăţii Tale, Preabunule! Când m-am abătut în chip greşit de la calea Ta cea dreaptă şi de la bine. Tu, venind în chip minunat, prin daruri necuprinse, iarăşi m-ai întors. Şi mâncând cu adevărat şi bând şi, prin acestea, veselindu-mă duhovniceşte, precum se cuvine, m-am depărtat iarăşi de multe ori de la mila Ta, rostogolindu-mă, nu ştiu, prin uneltirea cumplită a diavolului, sau prin neatenţia mea, sau prin amândouă, sau poate şi prin vreo judecată mai adâncă a Ta, din care vin îngăduirile, părăsirile şi certările povăţuitoare în chip felurit[277].

Şi iarăşi, şi de multe ori, m-am înfundat în mocirlă adâncă, unde nu era o temelie tare *(Psalm* 68, 2)[278]. Astfel m-am ticăloşit şi m-am încovoiat, înfigându-se în mine spinul, sau acul aducător de moarte al păcatului, şi, scurt vorbind, multele rele câte le-a uneltit vrăjmaşul cu viclenie împotriva sufletului meu pentru grozava mea nepăsare şi pentru cumplita mea nebunie.

Dar Tu niciodată nu m-ai trecut cu vederea până la sfârşit, ci cu glas duhovnicesc ai strigat în adâncul de taină al inimii mele[279] şi ai zis sufletului meu descurajat: „Mântuirea ta sunt Eu" *(Psalm* 34, 3), nu te teme, ci întoarce-te la odihna ta, nu rătăci. Şi aşa m-ai mângâiat pe mine, Iisuse, Care nu ţii minte răul, ci Te-ai făcut mie, în chip vădit, sprijin de mântuire. Şi ca o dreaptă a Tatălui m-ai prins cu putere, şi certarea Ta povăţuitoare m-a îndreptat iarăşi *(Psalm* 17, 39), ca de atâtea ori, la bucuria cea mare de atâtea taine negrăite. Vino deci, Cuvinte al lui Dumnezeu, în inima mea, ca o pecete tare, pentru ca să văd lumina negrăită mai presus de fire! Vino înăuntrul braţelor mele, ca să lucrez faptele sfintelor şi de viaţă făcătoarelor Tale porunci! Vino, Iisuse Hristoase, Împărate mai presus de ceruri, vino ca să vieţuiesc în Tine duhovniceşte! Apropie-Te, printr-o plăcută simţire, de mine, cel ce mă întorc la Tine din tot sufletul, veselia mai presus de lume a celor în care locuieşti. Fă să strălucească în mine ca un fulger strălucirea Ta! Vino, Tu, Cel nesfârşit în înţelepciune, ca să se adune sufletul meu la sine şi, prin aceasta, şi la Tine![280] Şi

---

[277] Despre aceasta vorbeşte Diadoh al Foticeei, *Cuvânt ascetic...,* cap. 94, *Filoc.* rom., I, p. 463.

[278] „υπόστασις" = un suport, care să nu mă lase să mă înfund mai jos. Răutatea nu are limită. Singur Dumnezeu, mai bine zis Hristos, S-a făcut „ipostasul" sau suportul umanităţii tuturor celor ce cred în El.

[279] Expresia: „Dumnezeu strigă în conştiinţa omului" nu e numai o metaforă. De fapt, El strigă în adâncul omului şi când acesta s-a rostogolit în păcate. Omul aude acest glas şi trebuie să dea un răspuns. Chiar dacă răspunsul lui e negativ, el e tot un răspuns. Dar prin răspunsul negativ nu scapă de strigătul lui Dumnezeu; nu-l poate înăbuşi pe acesta.

[280] Ca de atâtea ori în scrierile duhovniceşti, se spune şi aici că adunarea sufletului în sine înseamnă totodată adunarea lui în Dumnezeu. Căci adunarea în sine înseamnă

să se risipească și să se îndepărteze cei ce dușmănesc sufletul meu în deșert" *(Psalm 3,* 7) și mă prigonesc degeaba și mă chinuiesc fără cruțare. „Păzește-mă, Doamne, rogu-Te, pururea, ca pe lumina ochilor" *(Psalm* 16, 8), ca să Te privesc veșnic pe Tine, împreună cu Tine[281], Preaslăvite și Negrăite Doamne.

• Ce sunt eu, Doamne, Cel ce ești nezidit, decât pământ și cenușă *(Facerea* 18, 27)? Și ce este timpul meu, al celui ce trece ca o umbră și ca un vis scurt, înaintea Ta, Cel fără de început, în ochii Căruia o mie de ani sunt ca ziua de ieri care a trecut și ca o strajă în noapte *(Psalm* 89, 4)? Și ce este înțelepciunea mea la Tine, Cel ce ai făcut cerurile întru înțelepciune, și pământul, și toate ale lui deodată și în aceeași clipă, ca să stau înaintea Ta, Preaiubitorule de suflet, întreg, spre a-Ți răspunde? Nu, Stăpâne, te rog, nu! Părinții nu iau răsplată de la pruncii nou-născuți pentru cele făcute lor, nici nu cer vreo faptă, ci se îngrijesc cu simplitate, cu iubire și cu sârguință, în chip vrednic de laudă, de datoriile lor, hrănindu-i pe cât pot și îmbrăcându-i. Pentru aceea și Tu, Sfinte Părinte veșnic și Preaiubitor al nostru, ca Cel ce ești Făcătorul nostru al tuturor din nimic, rogu-Te, nu Te supăra pentru greșelile și fărădelegile mele, nici nu cere, Iubitorule de oameni, de la mine fapte pe măsura harului Tău. Nu, Bunule, nu! Ci precum se cuvine să fie iertați pruncii, tot așa, și cu mult mai mult și nesfârșit mai mult, iartă cele ale mele și înmulțește darul Tău neprihănit întru mine, care am nevoie de ajutorul Tău, ca cel ce sunt slab cu înțelegerea. Căci Tu ești Cel ce m-ai făcut și m-ai zidit și m-ai plăsmuit din nou, Atotlăudate, cu un scop preabun, ca, odată ce m-ai făcut bun și m-ai împodobit foarte cu frumusețile cele îndumnezeitoare, ca pe un chip adevărat al Tău, să mă slăvești în chip strălucit și preaînalt. Căci n-ai venit să judeci, ci să mântuiești lumea *(Ioan* 3, 17). Amin.

• Osândit fiind de însuși cugetul meu, precum Tu Însuți cunoști, Doamne, cele dinlăuntru ale mele, vezi că nu am nevoie, Preaînțelepte, de niciun judecător. Judecata Ta se face cu dreptate în lucrurile îndoielnice. Dar când cel ce se împotrivește s-a osândit cu adevărat el însuși și se vede și se mărturisește nu numai simplu păcătos, ci ca păcătuind zi de zi și ceas de ceas, cruță-l, Doamne, Iubitorule de oameni, de judecată. Milă caut și har cer, Izvorule al milei și al harului! Tu ești Cel ce ai binevoit să Te faci om pentru

---

venirea omului la conștiința de sine, prin întrebarea despre ultimul său temei și rost. Și atunci, nu poate să nu dea de Dumnezeu ca acest ultim temei și rost. Atunci aude glasul lui Dumnezeu, pe care împrăștierea în tot felul de ocupații exterioare neesențiale îl înăbușise.

[281] Numai dacă Duhul Însuși privește în noi pe Domnul, Îl putem privi și noi în Duhul. Căci lucrarea Lui de privire a lui Dumnezeu ne devine privirea noastră. Numai dacă cel ce știe să se vadă pe sine e cu noi și ne transmite în chip iubitor puterea lui de vedere îl vedem și noi pe el împreună cu el. Aceasta se întâmplă chiar și în relațiile dintre oameni.

mine. Tu eşti Cel ce, din prisosinţa bunătăţii Tale, nu ne faci nouă după fărădelegile noastre, şi, din covârşitoarea iubire faţă de noi, nu ne răsplăteşti după păcatele noastre *(Psalm* 102, 12), ci Te laşi mai degrabă biruit de iubirea proprie Ţie, şi depărtezi de la noi fărădelegile noastre, pe cât sunt de departe răsăriturile de apusuri. Drept aceea, pe Tine Te rog, Doamne, Iisuse Hristoase, Care nu ţii minte răul, Preamilostive Stăpâne, şi de la Tine cer, deşi cu nevrednicie, Cel ce ierţi toată fărădelegea şi tot păcatul meu, pune în inima mea pecetea desăvârşită şi darul cu adevărat sfânt al Preasfântului Tău Duh, prin puterea şi înţelepciunea Ta, ca prin acestea făcând, pe cât e cu putinţă, prin puterea harului Tău, cu înţelepciune şi cumînţenie duhovnicească, ceea ce este plăcut înaintea Ta, să curgă iarăşi din inima mea râurile cele duhovniceşti ale înţelepciunii Tale neprihănite şi să mă aflu întru înţelegerea adevărului şi într-o lumină pe potriva ei. Fă să fiu de aici înainte în părtăşie cu Tine şi cu ale Tale, luminat în vecii vecilor, dar încă de acum, de lumina Ta mai presus de slavă, prin mila Ta neînchipuită şi prin harul Tău negrăit. Amin.

• Nu a cunoscut cineva mai limpede uneltirea, sau, dacă trebuie spus altfel, atacul diavolesc personal, decât cel ce a scăpat de draci şi s-a izbăvit pentru o vreme de atacurile lor. Şi nimeni nu scapă şi nu se izbăveşte de ele, cum am spus mai înainte, dacă n-a dobândit în inimă înrâurirea şi suflarea dumnezeiască personală. Iar aceasta o naşte credinţa, însoţită de smerenie şi de iubirea lucrătoare de Dumnezeu şi de oameni, prin petrecerea în linişte, împreună cu privegherea, prin citirea aici lucrătoare, aici văzătoare şi deci de Dumnezeu cugetătoare, şi prin rugăciune. Iar iubirea lucrătoare poate fi numită, cu adevărat, împlinirea, pe cât e cu putinţă, a sfintelor porunci ale lui Dumnezeu. Din acestea se naşte deci nu numai o înţelegere mai curată şi mai străvezie a lui Dumnezeu, ci vine în suflet şi cunoştinţa amănunţită şi deosebirea limpede a diavoleştilor uneltiri de rele urzitoare. Căci, cu cât sunt mai mari nevoinţele, cu atât e mai mare şi războiul dracilor pizmaşi, porniţi cu furie în chip covârşitor şi fără răsuflare spre tot felul de chinuiri viclene ale sufletului purtător de Dumnezeu. Aşa că, dacă n-ar sta aproape cu iubire de oameni Hristos, Mântuitorul poporului Său, şi nu s-ar lupta pentru credincioşi, cu adevărat nu s-ar mântui niciun om, chiar dacă ar fi sfânt.

• Am cunoscut cât se poate de limpede şi-Ţi mărturisesc, Doamne, că din neluare-aminte, din nerecunoştinţă, şi din lucrare nesocotită m-am făcut, în chip înspăimântător, mai rău ca dobitoacele necuvântătoare, eu, cel necuvântător. Căci acelea îşi păstrează firea lor şi vieţuiesc potrivit cu ea, dar eu n-am cunoscut nici măcar un ceas care este cu adevărat lucrarea curată a firii mele, din pricina urâciunii patimilor spurcate şi din împătimirea şi tulburarea pricinuite de cele trecătoare. De aceea, prostit la minte, nu cunosc firea mea aşa cum este, sau cum trebuie să fie cu adevărat. Şi m-am lăsat prins în însoţirea drăcească pentru săvârşirea răului. Şi sunt cu adevărat mai rău şi decât aceia în hotărârile mele. Căci, dacă aş fi fost ca aceia, nesupus bolii şi

nemuritor şi neavând trebuinţă de ceva spre a trăi, aş fi fost fără îndoială cu mult mai rău, nenorocitul de mine, şi mai nestăpânit în pornirile nebuneşti. Dar, iată, deşi nu sunt nemuritor, ba sunt supus bolilor dese şi lungi, totuşi păcătuiesc şi mă bucur de păcatele mele şi le uneltesc. Şi ceea ce e şi mai rău e că nu tind numai spre unul dintre rele, iar de celelalte mă feresc, ca fiecare din aceia. Căci unul din aceia e pricinuitor al iubirii de argint, altul al slavei deşarte, altul al iubirii de plăcere şi altul al altei patimi, sau, mai bine zis, fiecare e prieten şi împreună-lucrător spre una din ele, al celor ce se lasă înduplecaţi de el. Eu însă singur sunt îndrăgit de toate patimile şi le săvârşesc pe toate. Şi aceasta în chip atât de pătimaş, că, chiar dacă nu mă mişcă dracii şi nu mă momesc din afară, mă mişc eu însumi spre patimi, sau mai vârtos cad în ele, în chip jalnic. Din această pricină, chiar dacă n-am săvârşit unele dintre ele, aceasta s-a întâmplat nu pentru că m-aş fi ferit de bunăvoie de ele, sau nu le-aş fi voit anume, ci nu le-am săvârşit pentru că n-am putut. Iată că sunt deci, cu drept cuvânt, cu mult mai rău ca aceia. Căci aceia, măcar că sunt nemuritori şi liberi de boli şi n-au nevoie de nimic pentru a trăi, totuşi nu înclină niciunul dintre ei decât spre un singur fel de păcat. Iar eu, ale cărui zile sunt nu numai puţine, ci şi împovărate de boală, de neputinţă şi de greutăţi, tind spre tot păcatul şi sunt gata să-l săvârşesc cu toată sârguinţa. Cu adevărat sunt cu mult mai rău decât dracii.

Ci, Doamne, Doamne, Cel nemăsurat în milă şi Care voieşti prin fire mântuirea în aşa fel că n-ai ţine minte nici răul dracilor, dacă ar vrea să se pocăiască, întăreşte-mă cu înţelepciune şi cu tot ce se cuvine, ca să mă pocăiesc cum trebuie pentru păcatele săvârşite şi întoarce-Ţi cu îndurare Preasfânta Ta faţă, Stăpâne, Cela ce eşti viaţă fericită şi mai presus de fire şi bucuria statornică mai presus de lume a dreptţilor, dragostea fără măsură şi iubirea de oameni şi milostivirea negrăită. Fă cu sufletul meu, care strigă: „Miluieşte-mă, Cel ce eşti uşor de împăcat”, marea şi minunata Ta milă, ca să arate celor ce o cunosc că şi pe draci, dacă s-ar întoarce şi ar zice „Miluieşte-mă” către bunătatea Ta cea fără margini, aşa cum sunt, nu i-ai alunga de la mila Ta şi nu i-ai depărta, Tu, Care eşti izvorul harurilor. Căci dacă pe mine, care sunt mai rău ca aceia şi mai nesocotit decât dobitoacele necuvântătoare, eşti în stare să mă miluieşti, cu adevărat nu ar fi nici om, nici demon, care, căzând la Tine şi strigând „Miluieşte-mă”, nu ar afla îndată, în prisosinţa bunătăţii Tale nemărginite, milă bogată şi minunată şi mai presus de toate nădejdile. Miluieşte-mă, Iisuse, Care eşti şi Tatăl nostru şi izvorul milei.

• Multe îmi vin în minte, Doamne, să le gândesc. Dar nimic nu este ceea ce aş putea înţelege în chip sigur până la capăt. Nu este în toate un singur lucru, în a cărui cunoştinţă să nu am vreo lipsă. Prin aceasta mă dovedesc neputincios a cunoaşte ceva aşa cum se cuvine, în chip văzut, simplu şi deplin. Văd cerul acesta şi pământul cu adevărat. Dar ce sunt acestea, sau de cine au fost făcute, şi cum se susţin, şi celelalte multe despre ele, şi firea lor e văzut că

nu cunosc. Pot arăta cu uşurinţă aerul, apa şi focul celor ce voiesc. Dar care este firea fiecăreia din acestea, cine ar putea-o spune? Şi cum una tinde în jos, alta în sus, iar aerul, în toate părţile, nu şi-ar putea deschide nimeni gura şi n-ar putea mormăi un cuvânt. Dar trec peste acestea, neştiind ce să spun. Firul de păr, care pare cel mai neînsemnat, ca unul ce nu poate fi prins cu simţurile noastre, din ce iese şi cum? Cum se ivesc toate firele de păr în timp şi după o anumită rânduială? Şi ce cunoaştem despre firele de păr, ce sunt ele?

Pentru aceea, Te rog, Doamne, izbăveşte-mă de gândurile închipuirii, care învinovăţesc pe aproapele şi judecă toate şi osândesc pe toţi. Acoperă-mă cu braţul Tău cel tare, că sunt slab la minte şi foarte tocit, ca să cuget despre acestea. Cine cunoaşte măsurile cerului şi ale pământului, mărimea şi greutatea lor? Cine cunoaşte cursul atât de repede şi de neobosit, pe lângă aceea şi atât de măiestrit şi de regulat al soarelui? Cine va înţelege puterea care le poartă pe acestea atât de înţelept? Cum ar cunoaşte acestea cel ce nu poate avea nici măcar cunoştinţa ţânţarului? Fiind atât de lipsit de înţelegere şi de puterea înţelepciunii, nu mă bizui decât pe harul de la Tine, când vorbesc de îndumnezeire şi de unirea mai presus de fire cu Dumnezeu, prin lucrarea dumnezeiască proprie Lui şi prin înţelegerea dată de El, pe cât e cu putinţă.

Numai cei ce au primit simţirea duhovnicească, prin pătrunderea cea din har, înţeleg pe cei ce n-au dobândit simţirea duhovnicească, şi sunt conduşi sufleteşte prin sunete limpezi şi lămurite spre cele ce se întâmplă. Căci unul ca acesta poate să le deosebească pe toate, după Sfântul Pavel, deşi el nu e judecat de nimeni altul *(1 Corinteni* 2, 15). Fiindcă cei ce sunt altfel nu numai că nu văd lipsa Duhului dumnezeiesc, ci şi fericesc uneori, din neînţelegere, pe cei vrednici mai mult de compătimire, întrucât nu au primit simţirea Duhului prin har, ci sunt purtaţi mai degrabă de duhul lumii şi sunt „sufleteşti", cum îi numeşte cuvântul dumnezeiesc *(1 Corinteni* 2, 14). Iar cei duhovniceşti la simţire şi aprinşi de focul dumnezeiesc nu judecă nicidecum lucrurile cu grabă sau după latura văzută, ca cei mulţi, ci după adevărul neschimbat şi veşnic din ei, fiind învăţaţi în chip sigur de Duhul de viaţă făcător şi luminător, Care dăruieşte celor în care Se sălăşluieşte o altă viaţă decât cea obişnuită, o viaţă mai presus de fire şi o lumină şi o cunoştinţă deosebită de a ochilor celor mulţi.

Aşa a fost Iacov Patriarhul care, schimbând de multe ori locul, a rămas apoi într-un unic loc, dar a văzut acolo multe cu ochiul pătrunderii şi a spus lucruri minunate despre fiii săi *(Facerea* 49, 1 şi 5). Aşa a fost Isaia, cel mai puternic în cuvânt dintre proroci. Căci, văzând pe Iisus dus ca o oaie spre junghiere *(Isaia* 53, 7), nu s-a lăsat înşelat nici de pătimirea, nici de smerenia Lui şi de purtările proprii ei, ci a văzut tainic în acestea, cu ochiul pătrunderii, slava Lui, aşa cum se cuvine; măcar că L-a văzut pe Iisus lipsit de chip şi de frumuseţe *(Isaia* 53, 2) şi supus celorlalte pătimiri, a mărturisit totuşi dumnezeirea Lui. Aşa a fost, ca să spunem pe scurt, fiecare dintre sfinţii

proroci, care credeau cu înţelegere cele duhovniceşti, prin iluminarea Duhului.

Cel ce voieşte să cunoască cu uşurinţă pe cei ce au în ei duhul lumii, sau, mai potrivit zis, pe cei purtaţi de duhul lumii, să-şi aducă aminte de ceata cărturarilor şi fariseilor din Evanghelie, cum se îndeletniceau cu cele părute bune şi ţineau cu împătimire la cele arătoase şi pofteau cu toată puterea sufletului şi prin păşirea şi schima cuvioasă să fie numiţi „învăţători" şi nu urmăreau altceva decât să-şi potrivească un chip la arătare şi să laude cu făţărnicie viaţa virtuoasă (cf. *Matei* 23, 3, 4). De aceea, vai ce orbie! Pe Iisus Hristos, Fiul Cel prea adevărat al lui Dumnezeu Cel peste toate, L-au osândit cu înverşunare, din pizma pe care o năştea în ei duhul lumesc, la moarte; au osândit la moarte viaţa dumnezeiască şi adevărată.

Căci dacă Duhul Sfânt nu vorbeşte în noi, precum s-a spus, din pizmă *(Iacov* 4, 5), e vădit că duhul lumii grăieşte din pizmă şi de aceea judecă cu nedreptate şi întru întunecare. De aceea se vor tăia *(Apocalipsa* 1, 7), precum s-a scris, în vremea judecăţii de obşte a lui Dumnezeu şi se vor plânge pe ei înşişi, nu fără dreptate, de starea lor. Căci vor vedea pe Cel pe Care L-au străpuns *(Ioan* 19, 37) şi se vor întreba cu nedumerire, zicând: „Nu este Acesta Cel pe Care L-am socotit ca nimic şi nu socoteam viaţa Lui nebunie? Cum deci a fost rânduit Acesta între fiii lui Dumnezeu?" *(Înţelepciunea lui Solomon* 5, 4-5). Căci făcându-se de batjocură întunericului părerii de sine prin duhul lumesc, poticnindu-se cumplit, pe drept cuvânt nu au putut să cunoască Adevărul şi să umble pe urmele Lui, ca cei ce au mintea dreaptă şi pe Duhul cel luminător.

Iar despre cei duhovniceşti, Pavel zice: „Oare nu ştiţi că vom judeca pe îngeri? Cu atât mai mult cele trebuincioase vieţii!" *(1 Corinteni* 6, 3). Astfel, cel ce are Duhul pe toate le poate judeca (*1 Corinteni* 2, 15), dar pe acesta, cum zice Domnul, nu-l poate primi lumea, nici vedea (*Ioan* 14, 17). Deci toţi câţi n-au îmbrăcat, prin simţirea adevărată a sufletului, Duhul cel Sfânt mai presus de ceruri, nici nu-L au pe Acesta lucrând în ei cele negrăite, în taină, şi, grăind cele de nepovestit, sunt vădiţi ca având duhul lumii. „Iar voi, zice Pavel, nu sunteţi în trup, ci în Duh, dacă Duhul lui Dumnezeu locuieşte în voi. Iar dacă cineva nu are Duhul lui Hristos, acela nu este al Lui" *(Romani* 8, 9).

Vezi că cei ce au Duhul în ei nu sunt trupeşti? Şi că cei ce sunt lipsiţi de Acesta nu numai că nu pot să judece drept în cele dumnezeieşti, dar nici nu pot să fie ai lui Hristos? „Iar noi nu am luat duhul lumii, ci Duhul cel de la Dumnezeu, ca să vedem cele dăruite nouă de Dumnezeu" (*1 Corinteni* 2, 12). Înţelegi că cele dumnezeieşti şi adevărul nu le pot cunoaşte decât cei ce au primit Duhul lui Dumnezeu? Căci aşa a spus şi Domnul: „Când va veni Acela, Duhul Adevărului, vă va conduce pe voi la tot adevărul" *(Ioan* 16, 13). Vezi de unde răsare în mine adevărul întreg, deci şi judecata sigură şi liberă de păcat?

De aceea, Duhul Sfânt se numeşte Duhul sfatului, Duhul ştiinţei, al înţelegerii, al înţelepciunii *(Isaia* 11, 2), Duh stăpânitor *(Psalm* 50, 13), Duh

drept *(Psalm* 50, 11), Duhul adevărului *(Ioan* 14, 17), iar la Isaia, „Duhul judecăţii" *(Isaia* 4, 4). Aceasta pentru că în El sufletul e dus de-a dreptul spre cele ce trebuie spuse şi fiindcă, lucrând El în suflet, acestea toate sunt judecate cum trebuie, dat fiind că sufletul e părtaş de El. Dar fără Duhul toate sunt pline de întuneric şi pustii de adevăr. Iar cel pustiu de adevăr va greşi ca urmare şi în cele spuse. Acela, încercând să judece, va alege cele mincinoase şi nu va nimeri adevărul. „Căci nimeni, zice, nu cunoaşte cele ale celuilalt decât Duhul care locuieşte în el" *(1 Corinteni* 2, 11), „Căci Duhul toate le cercetează" *(1 Corinteni* 2, 12). Dacă s-ar putea afla adevărul fără El, Duhul Sfânt nu s-ar mai numi Duhul adevărului, Duhul judecăţii şi celelalte spuse înainte. Deci, de va grăi cel ce judecă fără Duhul adevărului, va fi susţinătorul minciunii, născocind ceea ce nu este şi, scurt vorbind, va cădea din adevăr şi se va scoate cu voia de la Dumnezeu şi de la slava lui Dumnezeu; şi va fi tăiat cu dreptate, ca unul ce judecă şi se rosteşte cu grabă în chip potrivnic adevărului, vânzând dreptatea cu nepricepere, ca un alt Iuda. Căci şi acela, de trei ori ticălosul, a fost osândit din pricina aceasta, că a vândut dreptatea şi adevărul, cum nu se cuvenea, adică pe Domnul nostru Iisus Hristos, pe Cel trimis de la Tatăl ca dreptate şi Care S-a numit El Însuşi pe Sine adevărul *(Ioan* 14, 6).

Fariseu nenorocit şi orb, gol de Duhul care luminează ochii înţelegători ai sufletului! Tu te grăbeşti cu mândrie să judeci greşit din cele arătate cele dinlăuntru ale omului, ca şi aceia care, văzând învieri minunate de morţi şi mii de semne dumnezeieşti, pe care Iisus, ca Dumnezeu adevărat, le lucra numai cu o încuviinţare, în loc să-L laude şi să-L preamărească şi să creadă în El, s-au supărat şi s-au mâniat pentru foarte înţeleaptă şi de oameni iubitoarea dezlegare a sabatului şi pentru că nu posteau ucenicii Mirelui *(Matei* 9, 14), nici nu se spălau cu grijă *(Matei* 15, 2). Fariseule nebun şi prea lipsit de minte şi plin de întuneric, voieşti să îndrepţi izvorul înţelepciunii şi al harurilor minunate şi negrăite şi, trecând cu vederea faptele unei aşa de mari puteri, vezi pe cele mai neînsemnate şi făcute după o judecată încă neînţeleasă de tine! Cât de stângaci, de neştiutor şi de nesimţitor eşti! Te poticneşti cum nu trebuie de cele ce nu sunt nimic, cum ar zice cineva, neminunându-te, după cuviinţă, de faptele cele prea mari care s-au săvârşit şi neslăvind şi nelăudând, pe cât se poate, pe Cel ce le-a lucrat pe acelea. Apropie-te cu smerenie de Acesta şi cere cu sinceritate să ţi se dea motivul dezlegării acelora despre care tu socoteşti că au fost trecute cu vederea, contrar obiceiului.

Deci, lucrul cel mai rău dintre toate este, pe cât se vede, părerea de sine, dar şi viclenia ce urmează după ea. Unul ca acesta este atât de întunecat, pe cât se socoteşte că ştie, şi pe atât de lipsit de minte, pe cât nu-şi cunoaşte neştiinţa.

Şi, iarăşi, vai ţie, fariseu orb, care nu cercetezi lăuntrul paharului, de este curat, ci îţi închipui că e de trebuinţă să înfăptuieşti şi să vezi curăţenia din afară şi cea văzută *(Matei* 23, 26)! Nu auzi ce porunceşte Hristos, adevărata

Înțelepciune, despre judecată? Căci El zice: „Nu judecați după vedere, ci judecați cu judecata cea dreaptă” *(Ioan* 7, 24). Nu înțelegi că nu se poate judeca drept, nici rosti judecăți drepte după ceea ce s-arată? Căci aceasta înseamnă „după vedere”. Cum deci tu, nesimțitorule, netemându-te de porunca Tatălui și neînțelegând că nu ceea ce se vede este omul adevărat și nu din ceea ce se vede trebuie el judecat, te porți fără rușine, în loc să te ascunzi? Dar e firesc să faci așa. Căci lipsit de viața adevărată a luminii, a înțelepciunii, a Adevărului și a cunoștinței din El și a celorlalte bunătăți ce ne vin și ni se împărtășesc din Duhul, nu numai că nu poți judeca cele ale altora fără greșeală, dar nici pe tine nu te poți vedea în ce rău zaci. Scoate, dacă mă asculți, bârna din ochiul tău, adică părerea de sine din mintea ta, și atunci vei putea străvedea cum se cuvine, căci vei putea trece prin paiul, sau prin păcatul care s-a lipit, dintr-o răpire și uitare, de ochiul aproapelui *(Matei* 7, 5). Dar până ce ochiul tău dinlăuntru nu vede lumina cunoscută cu mintea, e vădit că întunericul e pricinuit de bârna aflată în el.

De aceea, nu afirma cele ce sunt proprii numai celor luminați, înainte de a te cerceta pe tine cu toată priceperea și înainte de a alunga răul departe de tine. Căci făcând așa, te faci batjocura dracilor și a patimilor nebuniei. De aceea, fapta aceasta e foarte greșită și pornirea spre ea e primejdioasă. Să grăiască și să judece deci cei izbăviți de Domnul, cum sfătuiește fericitul David: „Cei pe care i-a izbăvit Domnul din mâna vrăjmașilor” *(Psalm* 106, 2) celor cunoscuți cu mintea, „și i-a adunat din țări”, adică din deprinderile pătimașe și neîmpăcate și mult felurite, unindu-i între ei și cu slava Lui. Să grăiască și să judece aceștia, căci au fost adunați și uniți și luminați, ca unii ce au fost izbăviți și mântuiți[282].

Tu însă, până ce nu ești, precum s-a spus, plin de lumina duhovnicească, asigură-te cu tăcere și să nu-ți fie frică să mărturisești că voiești mai bine să înveți și că nu știi, ceea ce e pricină de mântuire, nu de pierzanie. Căci cum nu te va rușina pe tine Hristos, Care zice: „Eu nu judec pe nimeni” *(Ioan* 8, 15)? Iar tu ce spui? „Eu îi judec pe toți”. O, ce neștiință, ca să nu spun lipsă de simțire! „Tatăl toată judecata a dat-o Fiului” *(Ioan* 5, 22). Fiul a luat de la Tatăl lucrarea judecății. Iar tu de unde o ai, dacă nu ți-e dată? Oare locuiește Treimea și umblă vădit în tine, potrivit făgăduinței (2 *Corinteni* 6, 16)? Oare te vezi pe tine în Dumnezeu Cuvântul și pe Dumnezeu Cuvântul în tine? Oare curg în tine râurile Sfântului Duh, sau izvorăsc ele din lumina neapropiată înlăuntrul inimii tale, sau celelalte câte le lucrează Dumnezeu în sfinții Lui în chip arătat? Nu mai ai mult până acolo?

Oprește deci limba ta de la rău și buzele tale, ca să nu vorbească viclenie

---

[282] Cei uniți prin iubire nu se mai judecă unii pe alții. De aceea, să nu judece cineva pe alții înainte de a fi câștigat iubirea față de ei. Se înțelege că atunci nu-i va mai judeca.

(Psalm 33, 12). Caută, întreabă pe alţii şi învaţă cu grijă de la ei, şi nu învăţa pe alţii; şi, judecat de alţii, nu te rosti, nu judeca nicidecum tu însuţi. Trebuie să fie cineva foarte prost ca să-şi închipuie că, orb fiind, poate cerceta cele scrise în cărţi. Dar e cu mult mai prost cel ce-şi închipuie că poate cunoaşte, fără Duhul cel viu, cele ale altuia. Unul ca acesta nu poate cunoaşte întocmai nici ale sale cum sunt.

Dar acestea sunt uneltiri şi ispite ale diavolului viclean şi pizmaş şi urător al binelui, pornite în chip vădit împotriva noastră, pentru că noi înşine ne-am umplut de viclenie din părerea de sine şi ne-am lăsat înduplecaţi, cum nu se cuvine, să purcedem a judeca. Prin aceasta el voieşte ca, poticnindu-ne cu nepricepere, să greşim în chip nefericit împotriva adevărului şi, în loc să ne apropiem de el şi să-l cunoaştem, să rămânem nefolosiţi şi să ne facem pricini de sminteală şi de vătămare nu numai nouă înşine, ci şi celor apropiaţi, şi, odată cu aceasta, supuşi înfricoşatei judecăţi a lui Dumnezeu. Cunoscând deci uneltirea diavolului şi ascultând de porunca marelui Pavel, să nu judecăm înainte de vreme *(1 Corinteni* 4, 5), până ce nu va veni în noi Domnul în Duh, ca să ne lumineze şi să ne descopere cele adânci, învăţându-ne fără greşeală cunoştinţele şi descoperirile vederilor dumnezeieşti şi ale lucrurilor tainice. Arătându-ne astfel, în chip neamăgitor, duhovniceşti şi purtători de Dumnezeu, mai bine zis dumnezei, ne va călăuzi spre slavă şi ne va restabili în harul strălucător. Atunci vom cunoaşte, în chip curat, la ce rău ne duce voinţa de a judeca, goliţi de harul lui Hristos. Dar tot atunci vom judeca fără greşeală întru dreptate.

- *Tot credinciosul e cinstit în chip covârşitor de Dumnezeu.*

„Cel născut din Duh, duh este" *(Ioan* 3, 6), după cuvântul lui Hristos. O, mărime nemăsurată a harului! O, dar negrăit! Dumnezeu zideşte pe om cu astfel de mari şi minunate daruri. Deci cel creat e prin fire făptură. Dar, din belşugul covârşitor al dărniciei Sale, Domnul atotîndurat, Treimea cea mai presus de fiinţă şi a toate lucrătoare, umplând făptura de har, ridică pe om până la ultima înălţime a Duhului necreat, unindu-l cu Sine Însuşi, cum nu-şi poate închipui cineva, îndumnezeindu-l şi făcându-l fiu şi duh. Căci spune: „Eu am zis: dumnezei sunteţi şi toţi fii ai Celui Preaînalt" *(Psalm* 81, 6). Şi s-a scris despre Dumnezeu: „Poruncă a pus şi nu va trece" *(Psalm* 148, 5); şi: „Sfatul Domnului rămâne în veac, gândurile inimii Lui, din neam în neam" *(Psalm* 32, 11), având fire neschimbată. Dar şi cuvântul, şi porunca, şi voia, şi sfatul Lui ni le-a adus nouă Cuvântul ipostatic al Lui, făcându-Se Înger al acestui mare şi minunat sfat mai presus de fire *(Isaia* 9, 6). El insuflă ucenicilor Săi Duhul *(Ioan* 20, 22) şi astfel, născându-i din nou duhovniceşte, îi arată în chip tainic Duh, şi aşa îi face fii ai lui Dumnezeu. „Căci toţi cei purtaţi de Duhul sunt fii ai lui Dumnezeu" *(Romani 8,* 14). Iar dacă sunt fii, e vădit că sunt şi dumnezei, căci cel născut are numaidecât firea celui ce l-a născut. De aceea îi învaţă Mântuitorul pe ucenici să numească pe Dumnezeu Tată *(Matei* 6, 9), având

părtășie la Duhul. Astfel, Sfânta Treime îi face pe cei credincioși dumnezei și fii și duhuri, descoperindu-le în chip covârșitor tot darul minunat ce se poate cugeta.

- *Tâlcuire la: „Întinzându-și aripile Sale i-a luat pe ei și i-a ridicat pe umerii Săi" (Deuteronomul 52, 11).*

Înțelege, primește în simțirea înțelegătoare cele ce ți le spun acum. Știu foarte bine că, minunându-te, te vei umple de bucurie duhovnicească sau de plăcere dumnezeiască. Căci zice Duhul Sfânt prin prorocul David: „Cel ce ședzi pe Heruvimi, arată-Te!" *(Deuteronomul* 32, 11). Și iarăși: „Cel ce vede adâncuri fără fund șade pe Heruvimi" *(Psalm* 98, 1). Și iarăși: „S-a suit pe Heruvimi" *(Psalm* 17, 12). Dar ce face cu credincioșii? Un lucru foarte minunat, în chip covârșitor mai presus de ceea ce s-a spus mai înainte. Căci Dumnezeu nu Se așază numai pe noi, dându-ne viața, încălzindu-ne, păzindu-ne și veselindu-ne în chip minunat, cum face pasărea cu puii ei, ci, o, minune a dragostei dumnezeiești!, ne așază pe Sine Însuși și Se face pe Sine ca o căruță nouă a noastră, mai presus de înțelegere, prin prisosința nesfârșită a dragostei Sale, păzindu-ne în siguranță, și purtându-ne în chip nespus la bunătățile negrăite și supralumești ale vieții mai presus de ceruri, și pregătindu-ne astfel să ne desfătăm de cele mai presus de fire, și să ne umplem de pace, și să ne odihnim în cele de netălmăcit, și să ne bucurăm și să gustăm în chip dumnezeiesc și duhovnicesc și să ne îndulcim, precum se cuvine, de ele. Căci zice și marele Moise în Duh: „Întinzând aripile Sale, se înțelege Dumnezeu, i-a primit pe ei și i-a ridicat pe umerii Săi" *(Deuteronom* 32, 11). O, iubire negrăită! Chiar și numai a-Și întinde aripile Lui și a-i primi pe credincioși și a Se face, astfel, în chip vădit, purtătorul lor e pentru ei o vrednicie cu adevărat mai presus de a heruvimilor și pricină de mare și negrăită bucurie. Dar a-i și lua și ridica pe umerii Lui, umbrindu-i acolo (cu aripile) cum zice prorocul David, nici mintea heruvimilor n-ar putea să înțeleagă și să laude după cuviință ceea ce se petrece. „Că precum este mărirea Ta, așa este de neînchipuit și mila Ta" *(Isus Sirah* 2, 20), Treime Sfântă, slavă Ție!

- Dacă dragostea cere să nu se ascundă comoara, nici înțelepciunea cea de folos obștesc, e vădit că nici lucrarea înțelegerii și vederea lui Dumnezeu și năzuința spre ea nu trebuie să se țină în minte nescrise, ci trebuie să se pună și să se însemne în scris, din dragostea pentru folosul obștesc. Căci omul fiind un animal cugetător, înzestrat cu minte și cu pricepere și, de aceea, cugetând despre Dumnezeu cele ale credinței din cele ce s-au făcut pentru el, se naște în el înțelegerea dumnezeiască și cuvenită și intră cu știință în țara poruncilor. Dar pentru aceasta are nevoie de ajutorul lui Dumnezeu Cel sprijinitor. Și, de aceea, se roagă des cu lacrimi, cerând lui Dumnezeu să-i ușureze împlinirea poruncilor. „Iar când va binevoi să se îndure, tatăl se va îndura de fiu" *(Psalm* 102, 13). Dumnezeu Se va îndura adică de cel ce se roagă Lui și va vărsa îndată (o, minune!) din Duhul Său peste el sau în inima lui se va mișca și aprinde

simţirea iubitoare faţă de Dumnezeu, pe Care Îl primeşte. Şi-i va hărăzi, cum nu se poate spune, îndrăznire, ca unui fiu faţă de tatăl. I-o hărăzeşte ca pe o arvună, prin acea vărsare şi lucrare a Duhului peste cel ce se împărtăşeşte, şi-l îndulceşte pe acesta în chip covârşitor, îl îmbunează, îl smereşte, şi-l înalţă într-un chip nou în slavă şi cinste, prin unirea cu el. Şi-l conduce la iubiri înflăcărate şi aşa de mari, că tot ce vede în jurul lui Dumnezeu socoteşte ca al său propriu; şi curţile Tatălui, bogăţia, slava, tăria, frumuseţea, înţelepciunea, stăpânirea şi toate cele frumoase şi toate cele bune, mărirea şi lauda, toate sunt desfătarea şi lauda şi bucuria sa, ca ale unui fiu. Când deci sufletul ajunge la vederile acestea, prin împărtăşirea de Duhul, ca la nişte vederi fireşti, adică atunci când le vede în Dumnezeu Cel în Treime, atunci vede pe Dumnezeu cu adevărat ca pe un Tată foarte iubit, în chipul în care am spus, şi se umple de bucurie, având întipărit numai pe Dumnezeu, de Care se desfată şi se veseleşte mai presus de fire, în Hristos Iisus, Domnul nostru.

- *Care e plăcerea propriu-zisă?*

Socotesc că oricine s-a apropiat de aceste lucruri cu judecată va spune că plăcerea propriu-zisă e ceea ce nu poate fi pus pe seama firii, şi nu poate fi grăit prin cuvânt, şi ceea ce dăinuie ca o stare îndelungată şi umple inima de bucurie şi după trăirea ei; ceea ce e departe de plăcerea după trup, care este idolească (legată de un chip), şi nu e o plăcere propriu-zisă. Drept aceea, tot cel ce doreşte plăcerea să caute plăcerea înţelegătoare (spirituală), duhovnicească, curată şi care nu se împrăştie, şi nu va greşi, ci mai degrabă se va muta cu uşurinţă de la cele de pe pământ la cele cereşti, cu gândirea lui şi apoi cu tot sufletul. Căci aceasta este plăcerea adevărată şi propriu-zisă: plăcerea inimii neurmată de părerea de rău, adevărata plăcere a sufletului raţional şi nemuritor, care rămâne veşnic luminoasă, pururea izvorâtoare, neosândită, şi mai degrabă vrednică de dorit, fericită şi însoţitoare nezgomotoasă a sfinţilor din veac, paşnică, blândă, dătătoare de îndrăzneală, strălucitoare, cu bun chip, evlavioasă, luminoasă, plină de bucurie şi lucrătoare şi după aceea. Iar dacă te-ai îndulcit înţelegător (spiritual)[283] şi duhovniceşte cu ea prin cercare, cu siguranţă vei consimţi cu cele scrise. Iar dacă nu, ţine deocamdată cele spuse, prin credinţă.

- *Despre plăcerea trupească.*

Iar plăcerea care nu e înţelegătoare (spirituală) şi a Duhului, ci a trupului, e greşit să se numească plăcere. Căci, aceasta aducând, odată împlinită, o amară părere de rău, în chip mincinos se numeşte plăcere. E o

[283] „Plăcerea înţelegătoare" sau gustată „Înţelegător" e opusă celei gustate cu simţurile. Dar ea nu e numai o plăcere intelectuală (amor *intellectualis),* ci e o bucurie curată a întregii fiinţe, o stare de euforie. E experienţa realităţilor gândite, a comuniunii cu Dumnezeu Cel iubitor, dar şi o înţelegere a acestor realităţi trăite în iubirea Lui.

plăcere falsă şi străină de sufletul raţional, e neraţională, josnică, greoaie, iubitoare de întuneric, zgomotoasă, stingheritoare, trecătoare, supusă repede veştejirii. Căci, îmbătrânind trupul, se retrage cu ruşine fără să vrea; e osândită, ticăloşeşte viaţa, o face nefolositoare, roabă, apăsată de osândă, lacomă de mâncare, moleşită, fără chip, fără nădejde, nesocotită, aducând tristeţe întunecată celui ce o lucrează, după săvârşire. Dacă ai pătimit acestea, fără îndoială cunoşti adevărul celor spuse. Iar dacă te-ai păzit, prin mâna lui Dumnezeu, ascultând de cuvintele mele, ca de cuvintele adevărului, să ştii că vei secera rodul strălucitor al vieţii[284].

[284] E descrisă toată dezordinea, stricăciunea adusă de plăcerile inferioare. Părinţii socotesc în general că viaţa ordonată, care duce la îndumnezeire, e o viaţă călăuzită de raţiune, în unire cu harul, sau în comuniune cu Dumnezeu cel personal, pe când patimile care desfigurează fiinţa umană au un caracter neraţional, adică egoist. Ordinea în fiinţa proprie şi în societate e ţinută prin raţiune, care ia în considerare armonia dintre toate; dezordinea, descompunerea individuală şi socială sunt efectul patimilor iraţionale. E implicată aici învăţătura despre persoane şi lucruri ca încorporări ale raţiunilor Cuvântului dumnezeiesc, între care există în mod firesc o armonie. Raţiunile gândite ale lucrurilor, corespunzând raţiunilor gândite ale Logosului, sunt încredinţate raţiunii gânditoare, raţiunii-subiect a persoanelor, ca chipuri ale Raţiunii-Subiect, suprem reprezentată de Cuvântul ipostatic, pentru ca aceste persoane să aibă un conţinut comun al dialogului între ele şi cu Logosul. În toate luminează Cuvântul dumnezeiesc, sau Raţiunea supremă. Dar lucrurile şi raţiunea finită a persoanelor sunt sinteze armonioase ale raţiunilor în starea lor încorporată. Când raţiunea umană gânditoare face un uz rău de aceste sinteze, stricând armonia în fiinţa umană şi între persoane şi lucruri, se produce o dezordine şi o stricăciune generală. Menţinerea în armonie a raţiunilor lucrurilor, a relaţiilor dintre persoanele înseşi şi între persoane şi lucruri nu se poate face decât ascultând de învăţătura dată de Subiectul veşnic al raţiunilor făpturilor şi urmând pilda acestui Subiect întrupat. Acest lucru se accentuează în mod special în cap. următor.

• Trebuie să cauţi pururea cu grijă cele ce potolesc trupul şi izbăvesc mintea de tulburare. Iar acestea sunt: mâncarea măsurată, băutura uşoară, somnul scurt, starea în picioare după putere, plecarea genunchilor, pe cât se poate, într-o înfăţişare de smerenie, haină neluată în seamă, cuvânt puţin, cât e de trebuinţă, culcarea pe jos şi toate celelalte câte îmblânzesc în parte trupul. Iar deodată cu acestea trebuie să te îndeletniceşti cu toate câte trezesc mintea şi ajută la alipirea ei de Dumnezeu. Iar acestea sunt: citirea Sfintei Scripturi şi a sfinţilor ei tâlcuitori, dar şi aceasta cu măsură; psalmodierea cu pătrunderea înţelesului; cugetarea la cele spuse în Scripturi şi la minunile văzute în zidire; rugăciunea cu gura până ce sfântul har al Duhului o va mişca în chip simţit din inimă; căci atunci e altă sărbătoare şi timpul altei prăznuiri, negrăită din gură, ci lucrată în inimă prin Duhul[285].

• Rugăciunea are stăpânire asupra tuturor faptelor bune; ea naşte lacrima pocăinţei; ajută cu putere la pacea din partea gândurilor, îndemnând ca singur Dumnezeu să fie socotit pacea desăvârşită; ea e maica dragostei de Dumnezeu; singură ea curăţă puterea cugetătoare a sufletului, întipărind în ea pe Dumnezeu, Cel ce pricinuieşte şi curăţia îngerilor; îndreaptă puterea poftitoare a sufletului spre Dumnezeu întru curăţie, căci alipindu-se de Dumnezeu şi stând de vorbă cu El, Care e prin fire Binele şi Frumosul nesfârşit şi mai presus de fire[286], leagă toată pofta de El; iar mânia într-atât o îmblânzeşte, încât omul cade şi se roagă lui Dumnezeu, iar sufletul se smereşte prin căderea la El; căci nimeni rugându-se nu poartă un cuget nesmerit şi mânios. De aceea, scurt vorbind, cuvioasa rugăciune curăţă şi îndreaptă toate puterile sufletului şi

---

[285] Rugăciunea e slujbă adusă lui Dumnezeu şi deci sărbătoare. Sunt trei noţiuni legate între ele. E sărbătoare, pentru că e oprire de la lucrurile lumii şi ocupare cu cele dumnezeieşti, care e, propriu-zis, o odihnă în ele şi bucurie şi lumină. Dar cea mai deplină sărbătoare e rugăciunea care se face în inimă şi e lucrată acolo de Duhul Sfânt. Căci atunci nu mai e nici grija rostirii cuvintelor rânduite, iar experienţa lui Dumnezeu e mai puternică.

[286] Dumnezeu e prin fire Binele mai presus de fire. Nu e un bine supus unor legi ale naturii, ci e desăvârşit liber de acestea şi deci neîngustat de nicio lege. E bun propriu-zis, adică e bun pentru că vrea, dar în acelaşi timp aceasta ţine de firea Lui. Libertatea şi firea sunt la El unul şi acelaşi lucru; libertatea aceasta nu poate fi şi rea, pentru că n-ar mai fi o libertate deplină. Răul exercită totdeauna o silă asupra celui rău. Tot ce e creat e supus unor legi, în ultimă analiză măcar legii dumnezeieşti. Pentru că nimic din cele create nu-şi este propria lege a existenţei sale. Numai în comuniune cu Dumnezeu făptura raţională e complet liberă. Pofta acestei făpturi e îndreptată spre bine, iar Binele adevărat şi deplin e Dumnezeu.

toate lucrările făptuitoare şi înţelegătoare; şi mai ales îşi alipeşte vederea de Dumnezeu şi, ca urmare, de dragostea dumnezeiască, într-o petrecere şi vieţuire liniştită, potrivit cu cele spuse mai înainte. Iar gândul tău, întorcându-se înlăuntrul tău, să cugete şi să privească la locul acela al inimii de unde curge lacrima, rugându-se netulburat de răsuflarea pe nas. Şi să rămână cât mai mult acolo. Căci e un lucru foarte folositor, care aduce lacrimi multe şi necontenite, desfiinţează robia minţii, pricinuieşte pacea înţelegătoare a sufletului, prilejuieşte rugăciunea şi lucrează împreună cu Dumnezeu la aflarea rugăciunii inimii prin harul Duhului de viaţă făcător, în Hristos Iisus, Domnul nostru[287].

• Trebuie să ştii, văzătorule, care vezi lucrurile de taină şi te desfeţi de ele, că, precum Dumnezeu şi omul sunt doi, tot aşa sunt două, fie ca gen, fie ca specie, plânsul şi lacrimile. Căci una se deosebeşte mult de cealaltă, măcar că amândouă sunt bune şi dăruite de Dumnezeu şi ne câştigă bunăvoinţa lui Dumnezeu şi moştenirea hărăzită de ea. Plânsul are ca izvor frica de Dumnezeu şi întristarea, iar lacrimile, dragostea dumnezeiască şi pe Dumnezeu. Cel dintâi nu veseleşte firea prea mult, cele de al doilea veselesc mult şi mai presus de fire. Cel dintâi este al începătorilor, cele de al doilea, ale celor ajunşi la desăvârşire prin har[288].

• Cinci sunt lucrările liniştii: rugăciunea, sau pomenirea neîncetată a lui Iisus, introdusă prin respiraţie în inimă, fără niciun fel de gând[289], ceea ce se

---

[287] Autorul acestei scrieri asociază cu rugăciunea săvârşită în inimă mai mult lacrimile. Luminarea dumnezeiască rămâne rezervată numai treptei duhovniceşti celei mai înalte. Dar şi celor ajunşi la ea li se recomandă o anumită rezervă în acceptarea ei. Am avea deci mai întâi un apofatism ca simţire a lui Dumnezeu, Care nu e văzut, şi apoi, sus de tot, ar fi luminarea. Aceasta înseamnă că rugăciunea în inimă e o rugăciune pătrunsă de o mare simţire. Frica de pedeapsa lui Dumnezeu pentru păcate parcă îi strânge, celui ce se roagă, inima şi stoarce din ea lacrimi. Gândul adunat în inimă intensifică această simţire de durere a inimii; căci prin el subiectul lui e chinuit intens de păcatele sale. Netulburat de nimic altceva, acela cugetă cu toată simţirea numai la păcatele sale. Dar cugetarea la păcatele sale trebuie să fie asociată şi cu dragostea de Dumnezeu Cel milostiv, cu îndoioşarea provocată de mila Lui. Aceasta contribuie din nou la intensificarea simţirii inimii, a înmuierii ei, la prefacerea ei în izvor de lacrimi.

[288] Se face aici deosebirea între plâns, sau tânguire, care e produs mai mult de gândul la păcate, şi lacrimi, ca produse mai mult de dragostea de Dumnezeu. Dar acestea două nu sunt totuşi total separate. În lacrimile produse de dragostea de Dumnezeu nu se uită de păcatele pe care Dumnezeu le-a iertat cu milostivire, iar în plânsul pentru păcate nu lipseşte total încrederea în mila iertătoare a lui Dumnezeu.

[289] Înainte s-a vorbit totuşi de introducerea unui gând în inimă. Dar acela a fost gândul la păcate sau la mila lui Dumnezeu. Gândurile care nu trebuie introduse în inimă sunt gândurile la lucrurile din afară, trebuincioase hranei, plăcerilor, gânduri de slavă, gândurile grijilor. Acestea ţin mintea în afară. Gândul la păcate şi la Dumnezeu o ajută să intre şi să rămână înlăuntru, în inimă, şi lângă Dumnezeu.

izbăveşte prin înfrânarea de obşte a pântecelui, a somnului şi a celorlalte simţuri, înăuntrul chiliei, cu ajutorul smereniei. Apoi puţină cântare şi citire din dumnezeieştile *Evanghelii* şi din Sfinţii Părinţi şi din *Capetele despre rugăciune,* mai ales ale Noului Teolog[290], ale lui Isihie şi Nichifor; cugetarea la judecata lui Dumnezeu, la moarte şi la cele asemenea, în sfârşit, puţin lucru de mână. Şi iarăşi trebuie să se facă întoarcerea la rugăciune, chiar dacă lucrul acesta cere o oarecare silire, până ce mintea se va obişnui să lepede împrăştierea de la sine prin gândul la Domnul şi prin neîncetata consimţire cu osteneala inimii. Aceasta e lucrarea monahilor începători care voiesc să se liniştească. Deci unul ca acesta trebuie să nu iasă des din chilie, să se ferească de orice convorbire şi privire, afară de cazul unei mari trebuinţe. Dar şi atunci, să o facă cu luare-aminte, cu pază şi cât mai rar. Pentru că nu numai începătorilor, ci şi celor ce-au înaintat unele ca acestea le pricinuiesc împrăştiere.

- ...precum cel ce voieşte să înveţe a săgeta nu întinde arcul fără un semn, aşa cel ce vrea să înveţe a se linişti să aibă ca semn blândeţea necontenită a inimii, netulburând şi netulburându-se niciodată pentru nimic, afară de cazul când e vorba de dreapta credinţă. Iar aceasta o poate dobândi uşor depărtându-se de la toate şi tăcând cât mai mult. Şi dacă i se întâmplă vreodată să nu facă aşa, să se căiască îndată şi să se ocărască pe sine, iar pentru viitor să ia aminte, ca să cheme în linişte şi în conştiinţă curată pe Iisus, punându-L ca început, cum am zis înainte..

Culegere din Sfinţii Părinţi

Te îndemn deci, câtă vreme eşti în trup, să nu dai drumul inimii. Căci, precum plugarul nu se poate încrede în vreun rod crescut în ogorul lui fiindcă nu se ştie ce se va alege de el înainte de a-l închide în hambarele lui, aşa nici omul nu poate da slobozenie inimii lui atâta vreme cât are suflare de viaţă. Şi, precum omul nu ştie ce patimă îi va ieşi în cale până la ultima lui răsuflare, aşa nu-i este îngăduit monahului să dea drumul inimii până mai are răsuflare; ci trebuie să strige pururea către Dumnezeu, cerând Împărăţia şi mila Lui. Căci, ştiind vicleanul sigur că cel ce se roagă fără împrăştiere lui Dumnezeu va putea izbândi multe, se sileşte să împrăştie mintea, folosind pricini întemeiate sau neîntemeiate. Dar noi, ştiind aceasta, să ne oştim împotriva duşmanului nostru; şi, când stăm la rugăciune şi plecăm genunchii, să nu îngăduim nicidecum niciun gând să intre, nici alb, nici negru, nici din dreapta, nici din stânga, nici scris, nici nescris, afară de cererea către Dumnezeu şi de iluminarea şi de raza de lumină ce-i vine părţii conducătoare a sufletului din

[290] Credem că aici se face aluzie la metoda întreitei rugăciuni a Sf. Simeon Noul Teolog.

cer[291]

CALIST CATAFYGIOTUL

Din capetele ce s-au păstrat

• Dacă cele cauzate şi raţionale tind prin fire spre cauză şi o caută întorcându-se spre ea, şi dacă toate au drept cauză pe Dumnezeu, de la Care e şi mintea, iar Dumnezeu este vârful şi Unul în chip simplu, urmează că mintea prin fire tinde şi caută spre Cel ce e vârful şi Unul în chip simplu, întorcându-se spre El ca spre cauza ei.

• Dacă „din El, prin El şi spre El sunt toate" *(Romani* 11, 36), iar între toate se află şi mintea, atunci şi ea este din El şi prin El. Ba, ea este în chip mai deosebit din El şi prin El din pricina asemănării ei cu Dumnezeu. Prin urmare, ea trebuie să şi caute spre El mai mult ca toate. Iar cuvintele „spre El" arată că mintea trebuie să caute prin întoarcere spre arătarea Celui Unul mai presus de lume. Aşadar, mintea trebuie să caute spre „Unul".

• Creaţia încă e adunată într-o unitate, însă compusă şi cu multe părţi şi nu fără de început, odată ce e creată. Dar Unul care creează nu e Unul numai ca cel ce rezultă din multe şi felurite lucruri, ca un întreg simfonic cu un singur scop, ci şi întrucât, fiind necreat, este cauza începătoare şi mai înainte de început a tuturor. Mintea, ridicându-se spre cele dinapoi, ajunge în chip necesar la ceva care este Unul începător şi orânduitor al ordinii văzute, al facerii, al armoniei şi al convieţuirii tuturor celor ce există într-o unitate. Căci altfel, ar merge înapoi la nesfârşit, ceea ce este absurd. Căci tot ce se mişcă şi devine a fost o vreme când n-a existat; şi dacă n-a existat, a început. Iar dacă a început, a fost pus în mişcare. Dar atunci, trebuie căutat cine a pus în mişcare totul şi cine l-a adus la existenţă. Acesta trebuie să fie şi nemişcat[292]. Căci, dacă nu, cine e cel ce mişcă pe cel ce nu e sub o altă putere, odată ce e necreat? Iar dacă e nemişcat, e şi neschimbăcios. Şi dacă e aşa, desigur este simplu, ca nu cumva, fiind compus, să Se schimbe Cel ce am văzut că e neschimbăcios. Căci compunerea e începutul stabilităţii[293]. Iar desfacerea e punctul din urmă al

---

[291] Să nu lăsăm în vremea rugăciunii să intre în suflet nici gând alb, nici negru, nici scris, nici nescris, adică nici gând bun, nici rău, nici din vreo carte, nici auzit de la cineva. Să avem în minte numai cererea ce o adresăm lui Dumnezeu.

[292] E formula lui Aristotel: „Mişcătorul nemişcat".

[293] Odată ce s-a compus ceva, a început stabilitatea lui, la care l-a dus mişcarea; adică a început să aibă o formă a lui. Dumnezeu, nefiind compus, n-a trebuit să premeargă o mişcare pentru a Se compune. Dar autorul scrierii îmbină în mod original logica speculativă cu experienţa lui Dumnezeu. El dovedeşte logic că Dumnezeu este Unul mai presus de lume şi că mintea tinde spre El ca spre Unul. Dar la acest Unul nu se poate ridica mintea decât prin curăţirea de patimi, şi această ridicare constă într-o întipărire a Lui în ea, prin privirea ei la El şi prin Duhul Sfânt. El îmbină într-un mod original logica şi mistica. Una se sprijină pe alta. Răsăritul ortodox nu le-a despărţit pe

mişcării. Deci la Acela nu e compunere, ca să nu rezulte o stabilitate mai pe urmă. Şi nu e o astfel de stabilitate, ca să nu fie nici desfacere[294]. Şi nu e desfacere, ca să nu fie schimbare şi mişcare la Cel neschimbat şi nemişcat. El mişcă, dar nu e mişcat, şi aduce la existenţă, dar nu e adus la existenţă şi nu devine. Deci, dacă e neschimbat şi nemişcat, numaidecât e şi necompus şi, de aceea, atotsimplu şi absolut Unul mai presus de lume. Iar mintea care se întinde spre El iese din toate în tot chipul din pricina privirii spre Cel mai presus de bunătate şi a dorinţei după Cel mai presus de toate, mai bine zis, după Cel din Care sunt toate şi spre Care tind toate în chip firesc[295]. Iar aceasta întâmplându-se cum se cuvine, mintea iese afară şi din patimi. Căci mintea care s-a înălţat mai presus şi decât cele mai presus de bunătate[296] greu mai poate rămâne în ruşinea patimilor. De aceea zice Legea: „numai Lui să-I slujiţi" *(Deuteronomul* 6, 13), adică Celui ce e Unul. Deci trebuie să tindem spre Unul din vârf dacă vrem să împlinim şi legea lui Dumnezeu, şi să ne aflăm şi deasupra patimilor

- „Domnul singur, zice, îi conducea pe ei şi nu era cu ei dumnezeu străin" *(Deuteronomul* 32, 12). Vezi puterea Celui Unul şi singur? Nu era cu ei dumnezeu străin, pentru că Domnul singur îi conducea pe ei. Dar Domnul nu călăuzeşte pe cei ce se întorc de la El. Când cineva îi urmează cuiva, înseamnă că s-a întors spre acela. Nevoind deci să avem cu noi alt dumnezeu, pe dracul sau vreo patimă, trebuie să urmăm Celui ce e Unul şi singur, printr-o întoarcere cu mintea spre El, ca să se spună şi despre noi cu dreptate şi să se creadă că „Domnul singur îi călăuzeşte pe ei şi nu este cu ei dumnezeu străin".

- Trei lucruri lăuntrice trebuie să aibă sufletul în vedere pe treapta făptuirii: puterea raţiunii, mânia şi pofta; şi trei din afară: dorinţa de slavă, de plăcere şi de mai mult. Aceste două treimi le tămăduieşte sufletul privind la petrecerea lui Iisus Hristos în trup, prin cele patru virtuţi generale, adică prin

---

acestea ca Occidentul creştin, reţinând exclusiv speculaţia sau catafaticul, sau cum face de exemplu un Vladimir Lossky, reţinând exclusiv mistica sau apofaticul *(Essai sur la Théologie Mystique...).* În Occident, numai la Nicolae Cusanus observăm această îmbinare datorită influenţei Răsăritului asupra lui.

[294] La Dumnezeu nu e o stabilitate ca rezultat al mişcării, pentru că în acest caz, începând iarăşi mişcarea în El, L-ar duce la descompunere. La El e o stabilitate neprodusă de mişcare, ca să nu fie prin mişcare supus şi unei desfaceri. La El stabilitatea e eternă. Dar e o stabilitate stăpână pe mişcare. Autorul a dovedit în acest fel interesantă formula lui Aristotel despre Dumnezeu ca mişcătorul nemişcat.

[295] Unul, în această învăţătură, nu e obiectul unei simple doctrine logice, speculative, ci din El iradiază puterea atractivă asupra minţii, care, privindu-L în baza acestei atracţii şi dezlipindu-se de cele multe şi mărginite, se face şi ea una, sau se întăreşte şi ea în unitate.

[296] „Cele mai presus de bunătate" sunt însuşirile lui Dumnezeu. Mintea se ridică mai presus şi de ele, când priveşte la Subiectul din care iradiază ele.

înţelepciune, dreptate, cumpătare şi bărbăţie, şi cu harul Domnului Iisus[297].

Prin aceasta dă minţii putinţa să se înalţe neîntunecată, să privească cele dumnezeieşti şi să contemple pe Dumnezeu. Căci când a fost dus Domnul Iisus în pustie de către Duhul, având să biruiască pe diavol, a tămăduit partea poftitoare a sufletului prin post; partea raţională, prin priveghere şi rugăciune liniştită; şi mânia, prin împotrivire în cuvânt; iar iubirea de plăcere, de slavă şi de argint, întrucât flămânzind n-a cerut, cum îl îndemna diavolul, ca pietrele să se facă pâini, nici nu S-a aruncat pe Sine jos de pe aripa templului, ca să fie preamărit de mulţime că n-a păţit nimic din căderea, şi nici nu S-a lăsat înduplecat să i Se închine aceluia, după ce îi făgăduise că va primi bogăţia tuturor împărăţiilor. Ci, prin împotrivire mânioasă, dar înţeleaptă şi dreaptă, cumpătată şi bărbătească, a respins pe Satana, învăţându-ne şi pe noi cum să-l înfrângem în orice atac al lui[298].

Acelaşi lucru îl poate vedea şi-l poate cunoaşte cineva şi în crucea Mântuitorului. Vedem pe Mântuitorul, când Se apropie vremea, că Se roagă, depărtându-Se de învăţăceii Săi *(Matei* 26, 36). Aceasta aduce vindecarea părţii raţionale. Veghează, priveghează şi rabdă cele de pe cruce. Aceasta este leac pentru partea poftitoare. Nu răspunde împotrivă, nu se ceartă, nu strigă, măcar că este ocărât, ci Se roagă pentru cei ce Îl chinuiesc. Căci ţine de buna folosire a mâniei ca să doboare pe diavol prin împotrivire în cuvânt. Dar oamenilor care Îl chinuiesc, fiindcă şi ei sunt chinuiţi de Satana, le răspunde cu tăcerea, cu îndelunga-răbdare şi cu rugăciunea pentru ei. E scuipat, primeşte palme, rabdă batjocuri. Aceasta este spre vindecarea iubirii de slavă. E adăpat cu oţet, e hrănit cu fiere, e răstignit, e străpuns cu suliţa. Aceasta e doctorie pentru iubirea de plăcere. E atârnat gol pe cruce, doarme afară, e lipsit de sălaş, e nesocotit de toţi, ca un sărac şi ca un cerşetor. Aceasta e omorârea iubirii de argint.

Mântuitorul a arătat, aşadar, de două ori doctoria patimilor, dinlăuntru şi din afară: când a început să Se arate lumii cu trupul şi când avea să plece din lume. De aceea, cel ce priveşte la El, la învăţătura şi la crucea Lui, făcându-se, după cât îi este cu putinţă, următor Lui, cu înţelepciune, dreptate, cumpătare şi bărbăţie, va opri ca şi El lucrarea patimilor acestora îndreptată spre rău, iar prin aceasta şi a tuturor celorlalte. Se va folosi de acele virtuţi cum trebuie, şi

---

[297] Spre deosebire de morala filosofică, sau naturală, în care se socoteşte că cele patru virtuţi cardinale pot fi câştigate de om exclusiv prin puterile lui, aici ele sunt puse în legătură cu Hristos. Numai privind la Hristos şi primind ajutorul harului ele pot fi dobândite deplin.

[298] Mânia nu trebuie desfiinţată cu totul, ci folosită cum se cuvine prin cele patru virtuţi cardinale, cum a făcut Domnul Iisus Hristos. Cu mânia astfel folosită putem birui diferitele patimi. În felul acesta facem şi din mânie o putere pozitivă, aşa cum a voit-o Dumnezeu când ne-a înzestrat cu ea, şi desfiinţăm şi ispita patimilor, sau înseşi patimile din noi.

după ele de toate, şi va fi bărbat cu adevărat făptuitor şi cât se poate de pregătit spre a căuta şi a privi la Dumnezeu şi a se ocupa cu El, întru aţintirea înţelegerii.

• Precum oamenii ce se nevoiesc cu liniştirea, ieşind uneori din chilie, cunosc prin însăşi fapta lor deosebirea dintre a şedea şi a ieşi, tot aşa şi cei ce, aflându-se aproape de slava lui Dumnezeu prin contemplare, pătimesc tăcerea, dar uneori încep iarăşi a grăi, se ştiu pe ei înşişi în ce stare sunt atunci când cade peste ei tăcerea prin fire, şi nu prin voinţă, şi cum sunt atunci când înclină spre grăire. Când le vine tăcerea, ar dori să nu le fi fost dat să deschidă niciodată gura, rămânând în starea aceea. Căci sunt ca nişte alţi îngeri pe pământ, uniţi cu adevărul în mod unitar, fără chip, fără vedere trupească, fără formă şi, simplu, prin priviri de-ale minţii care nu trec de la un lucru la altul, având în ei numai copleşirea şi uimirea, fără a înţelege ceva, mai bine zis privind fără vedere trupească iluminările fără de început şi dumnezeieşti. Iar coborându-se mintea de acolo, ca una ce e schimbăcioasă, încep să grăiască şi să treacă cu înţelegerea de la una la alta, prin multe şi felurite treceri. Şi ca să le revină iarăşi starea tăcerii, care e cu mult mai înaltă decât cea a grăirii, îmbrăţişează liniştea şi-şi păzesc simţurile de cele supuse lor şi se folosesc de toată destoinicia ca să se ferească nu numai de grăire, ci şi de înţelegerea însăşi, spre a putea zice şi ei cu David: „Amuţit-am şi m-am smerit şi am tăcut despre cele bune” *(Psalm* 38, 3). Deci, a grăi chiar cele bune e un lucru mai jos decât tăcerea[299].

• Dumnezeu se numeşte Unul nu numai pentru că este simplu, aflat mai presus de toată compoziţia, ci şi pentru că El singur există propriu-zis între toate cele ce se zic că există, dar îşi au existenţa de la El. Căci ceea ce nu există în sens propriu şi simplu nu este nici Unul în sens propriu şi simplu[300]. De asemenea, se numeşte Unul pentru că este la fel pretutindeni, în chip necuprins, şi pentru că singur El e neasemenea cu toate şi în afară de toate; apoi, pentru că e veşnic, fără început şi fără încetare, şi pentru că trimite tuturor la fel, în chip preacurat, raza dumnezeiască a proniei Sale, chiar dacă nu toate o primesc la fel. În sfârşit, fiindcă Se face cunoscut tuturor, fără să fie

---

[299] În textul grec: τής μετά λόγου σιγής = tăcerea cu cuvântul. Tăcerea nu e muţenia întunericului total, al lipsei de conştiinţă şi de orice cunoştinţă. E o tăcere care vorbeşte, care spune mai mult decât cuvintele, dar care se manifestă şi prin cuvinte. E o tăcere care cuprinde pe Cel necuprins în cuvinte, adică cuprinde mai mult decât toate cuvintele. Cel ce vede acest necuprins tace pentru că nu-l poate exprima, dar tăcerea aceasta iradiază din el, pentru că iradiază trăirea acestui necuprins. Tăcerea aceasta iradiază şi prin cuvinte.

[300] Se face legătura între faptul că Dumnezeu este Unul în mod simplu şi faptul că El e singurul care există în sens propriu. În afară de aceea, Dumnezeu este singurul care există în mod simplu, pentru că, vorbind de El, nu e nevoie de a mai pomeni de nimic pentru a determina existenţa Lui, cum e cazul cu toate celelalte.

supus relaţiei, cerând o minte nesupusă varietăţii, fără chip, fără formă, fără culoare, ieşită din atingerea cu toate cele ce sunt şi, simplu, dezlegată de toate, ridicată în nesfârşitul nemărginirii, mai presus de vreme, de loc, de fire şi de cele ale firii, spre a Se face văzut ei întrucâtva, în chip unitar, mai presus de unirea cea înţelegătoare[301].

• Cele nevăzute celor din lume, care nu pot să primească pe Duhul Sfânt *(Ioan* 14, 17), cum a zis Domnul, se descoperă celor ce le-a fost drag să se retragă şi să şadă departe de lume şi de cele din ea. Acelora le-a strălucit, prin harul dumnezeiesc, lumina înţelegerii şi „răsăritul din înălţime" al Soarelui duhovnicesc *(Luca* 1, 78) a deschis ochii inimii lor şi li s-a făcut sprijin de la Dumnezeu, ca „să pună suişuri în inimile lor" *(Psalm* 83, 6) şi să se lumineze de razele prin care văd pe Dumnezeu. Drept urmare, li se arată foarte lămurit alte multe taine dumnezeieşti şi duhovniceşti, vrednice de vederea duhovnicească. Pe lângă acestea, celor ce vieţuiesc în chip cuvios li se descoperă şi starea lor viitoare, veşnică şi fără prihană, care va fi nu numai mai presus de simţuri, ci şi mai presus de minte. Căci atunci se vor schimba în întregime, ajunşi fiind la o stare mai presus de minte şi la viaţa şi desfătarea cea mai presus de înţelegere. Ei se vor desfăta şi bucura, ca nişte dumnezei prin lucrare, înaintea lui Dumnezeu prin fire, de bunătăţile mai presus de fire, izvorâte din Dumnezeu cel preaînalt şi singurul prin fire. Căci vor sta în cerc în jurul Lui şi vor prăznui în chip atotsfânt şi prea curat sărbătoarea dumnezeiască mai presus de minte, alcătuind, împreună cu toate cetele bine orânduite ale îngerilor, adunarea sărbătorească şi mai mult decât fericită, plină de acea prea vestită desfătare şi preabună veselie. Mare şi necuprins este râul curgător al veseliei curate a darurilor mai presus de frumuseţe! Căci dacă frumuseţea cea văzută, ce se face cunoscută minţii prin simţuri, care-i hotărnicită şi supusă măcinării şi care nu e nici simplă, nici necreată, obişnuieşte să pricinuiască sufletului o desfătare nu lipsită de farmec, nu le va fi greu, celor ce au minte şi ţin seama de deosebirea de planuri, să cunoască şi să înţeleagă ce-ar simţi dacă s-ar afla în faţa frumuseţilor gândite cu mintea, dar totodată mai presus de minte, nehotărnicite şi netrecătoare, care izvorăsc din Dumnezeu, din Care sunt toate cele bune şi frumoase, şi care nu sunt nici create, nici începute. Iar aceasta, spre bucuria şi veselia lor, prin împărtăşirea de viaţa dumnezeiască şi de starea veacului aceluia.

• Când faţa minţii, aplecându-se înlăuntrul inimii, vede lumina Duhului izvorând din ea într-o pururi ţâşnire, atunci e vreme de a tăcea[302].

---

[301] Pentru că Dumnezeu există în mod simplu, neavând nevoie pentru a exista de relaţia cu altele, mintea trebuie să ajungă şi ea într-o astfel de stare ca să înţeleagă existenţa Lui.

[302] Lumina iubirii dumnezeieşti se comunică minţii ca unui organ spiritual cunoscător prin inimă, care e organul spiritual al simţirii. Inima iubeşte, inima

• Când întreaga față înțelegătoare (a minții) vede pe Dumnezeu, mai bine zis când întreaga minte ajunge înlăuntrul lui Dumnezeu, sau, ca să zic așa, când Dumnezeu vine în mintea întreagă, atunci e vremea potrivită de a tăcea[303].

• Precum ești Tu, Doamne, necuprins după ființă de nimeni și de nicio fire rațională și înțelegătoare, sau de nicio cunoștință creată, nici măcar de cea heruvimică, ci ești în afară și mai presus, de nesfârșite ori în chip nesfârșit, de orice cunoștință, tot așa sunt, Stăpâne, și cele din jurul Tău, nesfârșite și nehotărnicite. De aceea, printr-o nemăsurată purtare de grijă, ai poruncit lui Moise, legiuitorul Vechiului Testament, să Te vestească ca pe Cel ce ești și ca pe Cel ce Te-ai numit astfel. Și iarăși, Tu, Cel atotadevărat și singurul Adevăr Suprem, ai zis despre unii de-ai Tăi că Te-ai arătat lor, dar numele Tău nu l-ai descoperit. Căci este un nume neasemănat și mai presus de orice nume *(Filipeni* 2, 9), din cele ce sunt nu numai pe pământ, ci și în ceruri. Căci cei plini de lumina Ta Te înfățișează ca ființă, dar fără ceea ce e cuprins în ea. Te arată astfel mai presus de ființă și ca un suport (subiect) ce nu poate fi înțeles. Și Te faci cunoscut, în chip vădit, mai presus de înțelegere și nesfârșit necunoscut tuturor celor ce au putere să cunoască, și mai presus de ei.

Te faci văzut câteodată cu desăvârșire mai presus de timp, fără de început, ca fiind însăși viața fără margini, și scăpând oricărei înțelegeri spațiale, pretutindeni de față deodată, mai presus de toate, ca Cel ce singur le-ai făcut toate împreună. Dar ești cuprinderea firilor înțelegătoare și locul lor nestrăbătut[304]. Și întreci iuțimea minții și gândul ei, ca Cel ce ești mai presus de toate și mâna atotțiitoare a tuturor, într-un chip neînțeles. Nu ești supus hotarelor firii, fiind fără hotar. Căci ești, în chip mai presus de fire, necuprins

---

primește iubirea lui Dumnezeu; dar o inimă având în ea înțelegerea minții. O inimă întunecată, oarbă, e purtată de vehemența unor simțiri dezordonate. Dragostea lui Dumnezeu e însă lumină. Fața minții aplecată spre inimă e privirea minții. Prin aceasta inima vede dragostea lui Dumnezeu ca lumină plină de sens.

[303] Atunci se întâlnesc, sau se sălășluiesc una în alta cele două fețe sau priviri, sau intenții iubitoare. Atunci mintea simte cu o supremă intensitate privirea sau intenția iubitoare a lui Dumnezeu, sau simte toată pulsația de iubire nesfârșită a lui Dumnezeu, am zice a inimii Lui. Atunci e vremea de a tăcea, pentru a nu destrăma acest farmec negrăit.

[304] „Dumnezeu e cuprinderea (περιοχή) firilor raționale și locul lor nestrăbătut" sau neumblat. Ființele spirituale nu sunt într-un loc, și cu atât mai puțin Dumnezeu. Și totuși, Dumnezeu este „grădina" care le primește și „locul" neumblat în care își au ele statornicia, cu toate că această „grădină" și acest „loc" sunt nemărginite. Altfel, cine le-ar ține la un loc? S-ar risipi și desființa. Dumnezeu e infinit, și totuși constituie pentru ele un „loc" și un „ținut" care le ține într-o legătură și le dă o „casă". Infinitatea lui Dumnezeu nu e un haos, ci un adânc bine întocmit și statornic și izvorâtor a toată buna întocmire, sau a tuturor structurilor.

nu numai după fire, ci şi în cele naturale aflate în jurul Tău, ca Unul ce eşti înţelepciune mai presus de înţelepciune, putere mai presus de putere, dragoste şi bunătate mai presus de tot înţelesul dragostei şi al bunătăţii.

Ce Te-ar putea numi pe Tine cineva? Lumină neapropiată? Dar eşti mai presus de lumină. Judecător ce cunoaşte toate mai înainte de a se face? Dar unde are un judecător acestea? Deci eşti cu mult mai presus de orice judecător. Să Te numim Făcător? Dar ce fel de făcător eşti Tu, Care creezi printr-o singură înclinare a voinţei multele şi feluritele existenţe materiale? Dar ce să spunem de cele nemateriale? O, ce adânc care întrece toate! Printr-o singură înclinare a Duhului sunt produse toate cele duhovniceşti, care sunt de o singură fire, dar foarte multe după deosebirile de dispoziţii, sau, dacă vrei, şi de persoane. Iar aceasta e tot ce e mai minunat şi ceea ce scapă prin covârşirea ei oricărei înţelegeri a oricui care cugetă. Oare acestea sunt proprii făcătorului? Nicidecum. Deci sunt mai presus de făcător. Să Te numim Ziditor şi Meşter? Dar care ziditor zideşte fără o temelie, fără niciun fundament, măcar cel mai mic lucru, ca Tine, Stăpâne, pământul atât de întins, cu atâţia munţi şi pietre şi altfel de materii, întemeindu-l pe nimic (*Iov* 26, 7), şi încă atât de sigur? Sau care meşter aduce la existenţă din cele ce nu sunt nicidecum, şi încă într-o clipă, şi numai cu cuvântul, şi atât de multe şi de mari lucruri, cum le-ai adus Tu la fiinţă? Deci spunând cineva că lucrurile Tale sunt ale unul ziditor sau meşter, va spune ceea ce se cuvine? Nicidecum. Căci eşti nesfârşit mai presus de un ziditor şi de un meşter, Dumnezeule!

Cine a văzut, apoi, a auzit sau a înfăptuit vreo astfel de iubire ca aceea atotluminată, pe care, în bunătatea Ta, ne-ai arătat-o nouă luând firea noastră, cu toate cumplitele patimi îndurate pentru noi, mai presus de toate nădejdile? Cei ce contemplă acest fapt, atât cât se poate contempla prin har, intră în noianul larg deschis al dragostei şi al minunatei purtări de grijă şi ajung cu totul în afară de ei înşişi (în extaz), cuprinşi la rândul lor de o dragoste covârşitoare faţă de Tine. Şi nu ştiu cum să numească în adevăr şi în chip propriu cele ale acestei iconomii. Căci cele ce ţin de întruparea Ta covârşesc cu prisosinţă şi mintea, şi cuvântul, şi tot auzul şi înţelegerea, Dumnezeule Preabune. Eşti şi Te numeşti Părinte al tuturor. Dar întreci în părinţime, în chip negrăit, orice minte, după cauză, stăpânire şi purtare de grijă, sfătuire, îndelungă-răbdare, îngăduinţă. Te numeşti Împărat. Dar nu eşti aceasta mai mult pentru vremea de acum şi mai puţin pentru cea viitoare sau cea trecută. Şi cum? În chip minunat, cu totul liber şi simplu. Căci Împărăţia Ta este Împărăţia tuturor veacurilor la un loc, a timpului de faţă, a trecutului şi a viitorului, iar stăpânirea Ta este din neam şi în neam *(Psalm* 144, 13). Astfel, în toate şi în tot chipul eşti aşezat mai presus de toate în măsură nesfârşită, fiind în mod simplu şi liber dincolo de orice închipuire, întrecând, ca să spun pe scurt, în chip nesfârşit, toate, atât Tu, necuprinse Doamne, cât şi cele din jurul Tău. Pe acestea închipuindu-şi-le mintea, le are drept călăuză sufletească spre

vederea (contemplarea) dorită a Ta. Şi, primind în întregime insuflarea Duhului, pătrunde ca într-un întuneric tainic, neputându-Te vedea desăvârşit din pricina nesfârşirii şi neapropierii slavei Tale. Şi din această pricină îi odihneşti cu o odihnă mai presus de lume, în chip negrăit, pe cei ce Te contemplă şi Te iubesc pe Tine, minunându-se – dar nepetrecând nici cu totul în afară de vederea Ta –, din care pricină îi odihneşti iarăşi pe ei[305], Negrăitule, Neînţelesule, Nemărginitule, Necuprinsule şi, scurt vorbind, Atotnesfârşitule, după fiinţă şi după lucrare. Amin.

• Când mintea vorbeşte cu Dumnezeu şi se roagă, ca un fiu cu un tată prea iubitor, şi, văzând lumina lui Iisus, se veseleşte, copleşită şi uimită de dragostea dumnezeiască şi mai presus de fire, simţind limpede lucrarea Sfântului Duh în inima sa; când voieşte să zboare în chip tainic şi mai presus de lume, mai sus decât descoperirile şi desăvârşirile dumnezeieşti, atunci se opreşte cu adevărat de la toate lucrurile sale, ridicându-se mai presus de înţelegere, după ce a înţeles, şi se îndulceşte în chip minunat, odihnindu-se cu adevărat în pacea Duhului de viaţă făcător al lui Hristos[306].

• Deci cel ce-şi stabileşte ca scop să urce bine şi frumos la Dumnezeu spre a se uni cu El şi a se îndumnezei prin El în chip desăvârşit, sau, cu alte cuvinte, spre a se mântui, odată ce fără a se îndumnezei mintea omul nu se poate mântui, cum spun cuvântătorii de Dumnezeu, pe lângă împlinirea poruncilor Domnului, cât e cu putinţă, se îndeletniceşte şi cu contemplarea cuvenită a făpturilor şi a tuturor celor văzute, ca să nu-i fie făptuirea oarbă, adică despărţită de contemplare, nici contemplarea fără suflet, adică fără făptuire[307]. De aceea, el începe, cu înţelepciunea raţiunii şi a minţii şi cu sfânta

---

[305] Dumnezeu îi odihneşte pe cei ajunşi în El şi pentru că nu-L văd desăvârşit, pentru că nu caută să iasă din El pentru altă aventură, plictisiţi după ce au isprăvit să-L cunoască; dar şi pentru că nu sunt cu totul în afară de vederea Lui, fapt care i-ar îndemna la alte şi alte eforturi ca să ajungă la vederea Lui.

[306] Se descrie ceea ce se petrece în mintea isihaştilor când, prin rugăciunea către Iisus, văd în inima lor lumina Lui. Isihaştii n-au descris mai amănunţit această experienţă a lor. Nici chiar Sf. Grigorie Palama, apărătorul lor, n-a făcut-o. Autorul nostru afirmă şi aici că atunci ei intră într-o linişte, într-o odihnă, într-o pace mai presus de orice înţelegere. Dar el accentuează şi aici că această odihnă, sau pace, sau linişte, nu o dă decât depăşirea contemplării însuşirilor sau energiilor lui Dumnezeu prin care se arată El; nu o dă decât depăşirea acestora prin întâlnirea cu Dumnezeu ca Subiectul acelor însuşiri şi energii. Mereu subliniază că persoana umană nu-şi poate găsi odihna decât în întâlnirea cu Dumnezeu cel personal.

[307] Expresia e o paralelă la expresia Sf. Iacov: „Credinţa fără fapte este moartă” (*Iacov* 2, 20). Contemplarea e slujba ochiului sufletesc al omului. Dar un om care vede fără dragoste e un om rece, lipsit de suflet. De aceea, el nu poate vedea realitatea deplină. Iar dragostea e rodul făptuirii. Deci fără făptuire nu se poate ajunge la vederea adevărată a lui Dumnezeu şi a semenilor. Prin urmare, nevoinţa nu constă într-o

ştiinţă a *Scripturii,* adică cu o plecare bună, să privească cu bun scop şi cu raţiune la lumea celor supuse simţurilor, ca la un semn arătat al Ziditorului, nesfârşit în putere şi în înţelepciune. Aşa se întâlneşte, pe cât poate, cu cele nesfârşite în putere şi cu toată felurimea lor[308] şi-şi desfată şi hrăneşte mintea în chip ascuns din cele ascunse. Şi cu înaintarea vremii, ducând o viaţă de linişte şi fără tulburare şi cugetând numai la cele dumnezeieşti, prin mijlocirea Scripturii şi a lucrurilor văzute, îşi face drept îndeletnicire să privească, pe cât e cu putinţă, zidirea duhovniceşte în conglăsuire cu *Scriptura,* şi chipurile (simbolurile), în conglăsuire cu adevărul, printr-o vedere mai unitară.

Întâmplându-se aceasta, mintea, cu ajutorul Duhului celui închinat şi a lucrării Lui, e ridicată la vederea şi ştiinţa sfântului adevăr, cum zice marele Dionisie, adică la a doua sfântă treaptă a contemplaţiei, ca să vorbim în general, la vederile şi înţelesurile dumnezeieşti, adică la cele fără acoperăminte şi fără chipuri[309].

- învăţătorul cel mai înalt al liniştii, Sfântul Isaac Sirul.
- Zice deci Sfântul Maxim: „Lumini îndumnezeitoare numim învăţăturile sfinţilor, ca unele ce sădesc lumina cunoştinţei şi îndumnezeiesc pe cei ce le ascultă”.
- ..marele Grigorie Teologul zice limpede despre om că e „animal cârmuit aici de iconomia dumnezeiască spre a fi mutat în altă parte, iar sfârşitul tainei este îndumnezeirea lui prin consimţirea cu Dumnezeu”.
- ..după toate aceste multe şi fericite vederi, văzătorul ajuns luminat e introdus, o, ce har!, în chip minunat şi în sânurile înseşi ale lui Dumnezeu, unde-şi găseşte adevărata încetare de la toate, şi odihna negrăită, şi desfătarea duhovnicească şi mai presus de fire (ca să nu zic beţie) de bunătăţile lui Dumnezeu, şi extazul dumnezeiesc (ieşirea dumnezeiască din sine) în sânurile acelea mai mult decât binecuvântate, în a căror mare adâncime se ascund nenumărate taine dumnezeieşti, de care se apropie îndestulător prin simţirea suprafiinţei lui Dumnezeu[310]. Aceste sânuri le-a primit şi Avraam ca moştenire

---

dispreţuire a lumii, ci într-o înţelegere a ei în Dumnezeu.

[308] Prin lucrurile lumii se întâlneşte cu infinitele energii creatoare şi proniatoare ale lui Dumnezeu.

[309] Prima treaptă a contemplaţiei sau a vederii sufleteşti în Duh constă în vederea celor dumnezeieşti în chipurile lucrurilor. A doua constă în privirea celor dumnezeieşti în ele înseşi, fără acoperămintele şi chipurile lucrurilor, întrucât acestea au fost copleşite de lucrarea mai puternică a Duhului Sfânt în minte.

[310] Termenul „suprafiinţa” (ὑπερουσιότης) lui Dumnezeu e folosit de Dionisie Areopagitul pentru că „fiinţa”, zice el, e un nume ce se dă lui Dumnezeu prin asemănarea cu fiinţa celor create şi deci ne ţine legaţi de gândirea la aceasta. Această suprafiinţă e dincolo de orice ieşire a lui Dumnezeu la noi; e cu totul neînţeleasă. Totuşi, cel ce ajunge la privirea în adâncul de taine ale lui Dumnezeu „simte” acea suprafiinţă; o simte ascunsă sub acel adânc de taine.

de Sus, căci şi Dumnezeu Însuşi S-a făcut parte a lui Avraam, după cuvântul: „Eu sunt Dumnezeul lui Avraam” *(Facerea* 26, 24). Deci Dumnezeu, fiind în chip deosebit Dumnezeul lui Avraam, şi sânurile lui Dumnezeu sunt sânuri ale lui Avraam *(Luca* 16, 22). Astfel, cine vrea să spună că viaţa văzătoare în Duh ridică pe cineva în sânurile lui Dumnezeu, sau în sânurile lui Avraam, spune că îl introduce în simplitatea deplină şi într-o bucurie mai mult decât iubitoare, precum şi că îl îndumnezeieşte, îl face fericit şi-l aşază întru mulţumire şi desfătare negrăită. Dar aceasta, numai dacă mintea lui s-a împărtăşit de înţelepciune şi se străduieşte cât mai mult să privească în Sus, în Hristos Iisus, Domnul nostru.

• Mintea este simplă prin fire, pentru că şi Acela al Cărui chip este, adică Dumnezeu, este simplu[311]. Iar fiind aşa, îi place să şi lucreze în mod simplu[312]. Căci oricui îi place ceea ce i se potriveşte prin fire. Dar mintea se face şi felurită, însă nu din pricina sa, ci din pricina simţurilor şi a celor supuse simţurilor, prin care îi vin înţelegerile celor cunoscute cu mintea. Când însă îşi aşază raţiunea între ea însăşi şi simţuri şi lucrurile supuse simţurilor, şi aceasta cumpăneşte şi judecă cu pricepere, fără să facă simţurile mai tocite decât trebuie şi fără să acopere sau să dispreţuiască frumuseţile celor supuse simţurilor cu uşurinţă, sau să le laude în chip josnic, şi, deci, fără să pună autoritatea minţii sub ascultarea acestora cu nepăsare, şi dând cu înţelepciune fiecăruia ce i se cuvine, atunci mintea se face îndată unitară şi simplă, restabilindu-se în firea ei[313]. Depărtându-se de cele împărţite, ea începe iarăşi să iubească pe Cel Unul şi simplu şi să lucreze unitar şi simplu. Şi iubindu-L pe Acela, Îl caută şi, căutându-L, îşi poartă zborul mai presus de tot ce e compus, până ce află pe Cel cu adevărat şi propriu Unul şi simplu, Care este Dumnezeu.

---

[311] Mintea e simplă prin fire. Numai alipirea ei de suprafaţa lucrurilor mărginite, sau de suprafaţa mărginită a lucrurilor, alipire contrară năzuinţei ei, o face felurită, adică o face să fie parcelată între chipurile care o ocupă, sau să treacă de la un chip mărginit la altul. De altfel, însăşi trebuinţa simţită de minte de a face asocieri între lucruri, de a le explica pe unele prin altele, arată tendinţa ei spre unitate, spre simplitate, spre dezmărginire. Mintea este simplă prin fire, deci nehotărnicită, şi capabilă să cuprindă toate, pentru că este chipul lui Dumnezeu, Care e simplu prin excelenţă, ca nehotărnicit şi atotcuprinzător prin Sine. Despre simplitatea minţii şi despre scufundarea ei în adâncul luminii dumnezeieşti, sau al întunericului supraluminos al lui Dumnezeu, a vorbit mai înainte cu preferinţă Sf. Simeon Noul Teolog (în *Capete teologice şi practice,* II, 14, 16, 17, 18, în: *Filoc.* rom., VI).

[312] Minţii îi place să lucreze în mod simplu, adică să cuprindă totul în chip nehotărnicit, să intre în relaţie cu Cel simplu, în Care se cuprind toate în mod nediferenţiat.

[313] Se precizează aici că mintea e restabilită în simplitatea ei nehotărnicită nu prin disprețuirea lucrurilor sensibile, ci prin descoperirea frumuseţii unitare din toate, prin depăşirea a ceea ce le desparte.

Iar ajunsă aici, acum stă acoperită numai de aripile Lui, acum plutește în văzduh, desfătându-se cum se cuvine să se desfete mintea păzită și purtată de Dumnezeu.

• Ceața groasă, așezată de patimi pe puterea străvăzătoare a sufletului, îl face să vadă altele decât pe Cel ce este. Dar când, prin rugăciunea deasă, prin împlinirea poruncilor și prin înălțarea la vederea lui Dumnezeu, mintea înlătură cu ajutorul harului de la sine ceața groasă de care am pomenit, vede limpede că vede pe Dumnezeu[314], neavând nevoie de niciun tălmaci pentru aceasta, cum n-are cineva nevoie de învățător ca să vadă cu simțurile, de nu are ceva așezat pe pupila ochiului, care o stinghерește. Căci, precum lucrurile supuse simțurilor sunt legate cu simțurile când acestea sunt sănătoase, așa cele cugetate cu mintea sunt familiare înțelegerilor curățite de zgura patimilor, și, precum prin perceperea cu simțurile se naște cunoașterea lucrurilor supuse simțurilor, așa din privirea înțelegătoare se naște vederea celor cugetate cu mintea. Iar după ea urmează contemplarea fără chip, nehotărnicită, neînchipuită și simplă a lui Dumnezeu, care, ținând mintea în stăpânirea ei, o face slobodă de toate cele supuse simțurilor și cunoscute cu mintea (inteligibile), închizând-o în adâncul nesfârșitului, necuprinsului și nehotărnicitului[315], copleșită de uimire, cum nu se poate arăta prin cuvânt.

• O, Stăpâne, Cel ce ești începutul și atotțiitorul tuturor celor văzute și gândite; Cel ce ai ca început lipsa de început, Necreatule; ca hotar, nehotărnicia, Nesfârșitule; ca fire, ceea ce e mai presus de fire, Necuprinsule; ca ființă, ceea ce e mai presus de ființă, Nefăcutule; ca chip, lipsa de chip, Nevăzutule; și proprie, veșnicia, Nestricăciosule; ca înfățișare, lipsa de înfățișare, Cel ce ești fără urmă[316]; ca loc, ceea ce nu se poate înconjura, Neînconjuratule; ca cuprindere, ceea ce e necuprins, Necuprinsule, Necercetatule; ca cunoaștere și vedere, necunoscutul și nevăzutul, Neapropiatule și Neînțelesule; ca cuvânt, ceea ce nu se poate povesti, Nepovestitule[317]; ca tălmăcire, ceea ce nu se poate tălmăci, Negrăitule; ca

---

[314] „Vede că vede pe Dumnezeu”: e conștientă că vede pe Dumnezeu. Vederea pur și simplu o au și animalele, dar omul e conștient că vede. Însă Dumnezeu nu poate fi văzut decât în mod conștient. El trezește și întărește conștiința omului că se află în fața Lui. Așa cum Dumnezeu, nefăcând pe om ca obiect, îl face prin libertatea Sa liber, așa îl face prin conștiința Sa conștient.

[315] „Închiderea” minții în adâncul infinitului e un termen impropriu, folosit de nevoie în lipsa altuia mai bun. În infinitate și nehotărnicie mintea se află la larg. Dar ea e totuși închisă în adâncul acestora, încât nu mai poate ieși, nu mai simte plăcerea să iasă în îngustime. E închis cineva în libertatea de afară, întrucât nu mai poate „ieși” din ea în temnița îngustă.

[316] Cel ce n-are nicio înfățișare nu lasă nicio urmă, cu ajutorul căreia s-ar putea spune unde a fost sau unde este.

[317] Dumnezeu e Cuvânt ce nu se poate spune deplin în cuvinte, cum, păstrând

înțelegere, neînțelegerea, Neînțelesule; și, peste tot, ca afirmare, negarea cea mai presus de toate, Cel ce ești mai presus de Dumnezeu[318]. Întreg ești minune, liniște, curaj, dragoste, dulceață, mulțumire și siguranță în toate, lipsă de griji și bucurii, Tu, Care singură ești slavă, împărăție, înțelepciune și putere ipostaziată![319]

De aceea, pricinuiești răpirea din toate cele văzute și oprirea de la toate cele gândite în chip negrăit[320]. De aceea, în Tine, Dumnezeule negrăit, este odihna minunată a celor ce privesc prin împărtășirea de Duhul Sfânt.

„Dumnezeirea, minunându-ne, e prin aceasta și mai mult dorită, și, fiind dorită, curăță", zice Grigorie Teologul[321]. „Iar curățând pe cei ce o doresc, îi îndumnezeiește. Iar cu cei ajunși astfel vorbește cum ar vorbi cu casnicii Săi". Dar nu numai Dumnezeu face așa, ci și cei curățiți astfel se întrețin cu cele dumnezeiești și cu Dumnezeu, în duh și adevăr, cum s-ar întreține cu cele familiare lor. De aceea, și Teologul continuă: „Căci Dumnezeu Se unește cu dumnezei și se face cunoscut lor". Vezi minunea unirii? Căci zice: „Dumnezeu Se unește cu dumnezei". De fapt, dacă unirea se înfăptuiește între cei ce simt la fel, e vădit că și simțămintele și bucuriile lor sunt aceleași. De aceea, mai zice și că „se face cunoscut lor". Căci cei îndumnezeiți și ajunși dumnezei prin har

---

proporțiile, și persoana omenească e cuvânt ce nu se poate exprima exact, fapt care ne silește să folosim cuvinte fără sfârșit pentru a o descrie, dar totdeauna insuficient. Dumnezeu e Cuvântul personal cuvântător, Care Se revelează pe Sine prin cuvinte, dar nu Se poate epuiza în manifestările și cuvintele Sale inteligibile, chiar dacă S-ar folosi de ele la infinit, așa cum e cazul, păstrând proporțiile, și cu persoana omenească.

[318] „Mai presus de Dumnezeu (ὑπερθεος)". Termenul e luat iarăși de la Dionisie Areopagitul, pentru a arăta că Dumnezeu e mai presus de ceea ce socotim și numim noi Dumnezeu. De altfel, toate numele ce le dăm lui Dumnezeu trebuie, pe de altă parte, negate, întrucât Dumnezeu e mai presus de ceea ce exprimă ele în mod obișnuit, prin împrumutare de la creaturi; sau trebuie pus înaintea lor cuvântul „supra" sau „mai presus". Căci lui Dumnezeu nu I se neagă bunătatea, infinitatea, ființa, pentru că ar fi lipsit de ele, ci pentru că le are într-un mod nu numai potențat, ci transcendent modului în care le au făpturile.

[319] Toate însușirile lui Dumnezeu sunt ipostaziate, sau își au suportul într-un ipostas, într-un Subiect suprem, în Persoană. Nimic din cele gândite nu există în sine, ci în ipostas. Numai ipostasul e real prin sine. Însușirile și lucrările își au realitatea numai în ipostas.

[320] În Persoana sau în comuniunea personală supremă e singura odihnă a gândirii, pentru că singură ea mulțumește gândirea și o face să găsească în ea infinitatea gândită de ea. Mintea nu e mulțumită în gândirea ei cu nimic ce nu e persoană, pentru că nimic nu este explicabil decât din persoană. Dar în persoană subiectul omenesc află nu numai odihna gândirii, în același timp mereu hrănită de ea, ci și odihna setei de iubire, mereu satisfăcută de ea.

[321] Pe cei ce îl doresc îi curăță de alipirea la cele inferioare, pentru că îi atrage spre El și-i ține alipiți la El.

trăiesc cu cele dumnezeiești și cu Dumnezeu ca și cu cele familiare, și le cunosc pe acelea așa cum contemplă Dumnezeu, într-un chip asemănător, pe cei ajunși în chipul dumnezeiesc și dumnezei, și vorbește și Se unește cu ei, potrivit celor spuse. De aceea, adaugă marele Grigorie, nu fără rost, ci spre știre: „Și atât e cunoscut Dumnezeu de cei curați și de acești dumnezei, cât îi cunoaște, în chip asemănător, Cel ce e prin fire Dumnezeu, pe dumnezeii prin lucrare"[322]..... Iar Dumnezeu, făcându-Se cunoscut celor îndumnezeiți din prisosință, în urma darului mai presus de fire și al îndumnezeirii lor și al unirii dumnezeiești, răpește în chip minunat, cu frumusețea Lui mai presus de frumusețe, toată simțirea înțelegătoare și toată dorința lor, încât îi ține fermecați în jurul Său, ca pe niște alți îngeri, care cântă într-o pornire nereținută, așa cum se cuvine: „Dumnezeu a stat în adunarea dumnezeilor și în mijloc va alege pe dumnezei" *(Psalm* 81, 1); și: „Dumnezeul dumnezeilor, Domnul a grăit și a chemat pământul (adică pe pământeni), de la răsăriturile soarelui până la apusuri" *(Psalm* 49, 1-2); și „Căpeteniile popoarelor s-au adunat la un loc cu Dumnezeul lui Avraam" *(Psalm* 46, 9); și au stat împrejurul lui Dumnezeu cum stau „serafimii împrejurul Lui" *(Isaia* 6, 2), primind iluminările dumnezeiești ale tainelor mai presus de lume și ținându-se nedesfăcuți de Dumnezeu, Cel ce e mai presus de toate în chip nesfârșit. Dacă deci cei curați cu inima sunt fericiți, după spusa Domnului, fiindcă „vor vedea pe Dumnezeu" *(Matei* 5, 8), cum nu vor fi fericiți văzătorii, care se curăță prin uimirea ce-i cuprinde din cunoașterea lui Dumnezeu, înălțându-se prin sporire la treapta lui Dumnezeu? Drept aceea, cei ce doresc fericirea trebuie să pătimească îndumnezeirea și să stea astfel nemișcați ca niște heruvimi în jurul lui Dumnezeu, să se țină cu toată sârguința de contemplație, de știință și de făptuire, în Hristos Iisus, Domnul nostru.

• Aș vrea să Te văd cât mai bine și apoi să Te preamăresc, Făcătorule de viață, viața celor ce Te văd pe Tine, Doamne, Dumnezeul meu. Dar, voind, nu știu cum să grăiesc în chip vrednic de Tine; cu adevărat nu pricep și mă încurc. O, cât de propriu Te are mintea, Stăpâne, Făcătorule, Atotînțelepte. Numai văzându-Te pe Tine se bucură de pace și de odihna proprie ei. Căci Te dorește prin fire tocmai întrucât e minte, și caută să se izbăvească de împrăștierea în

---

[322] Atât Îl cunosc pe Dumnezeu cei ajunși dumnezei prin har, cât îi cunoaște Dumnezeu pe ei. Căci Dumnezeu atât Se sălășluiește cu puterea Lui în ei, cât îi cunoaște; deci atât îi împuternicește în cunoașterea Lui de către El, cât Se sălășluiește El în ei, prin faptul că îi cunoaște. Ei Îl cunosc pe Dumnezeu ca oameni, dar în măsura în care participă la El. Nu depășesc în cunoașterea lor calitatea lor de participanți la Dumnezeu, pentru că nici Dumnezeu nu-i cunoaște altfel decât în calitatea lor de participanți la El. Dar cine poate înțelege totuși înălțimea gradului său de participant la Dumnezeu, deci mărimea cunoașterii lui de către Dumnezeu și a cunoașterii lui Dumnezeu de către el?

cele de afară şi văzute, ca, liniştită din partea lor, să cugete la ea însăşi şi mai ales să înţeleagă şi să pătrundă cu agerime naturală cele mai înalte şi, prin desăvârşita ei lipsă de materie, să se lipească de cele mai tari. Prin raţiunea firească, ea tinde de la sine spre ceea ce e aşezat mai presus de toate şi e mai sus de tot ce e supus simţurilor.

Deci e vădit că, ajutată cum se cuvine de înrâurirea Duhului Sfânt, arătată în credinţă, înălţându-se sau, mai bine zis, atrasă fiind, întrucât e minte, de către cele gândite (inteligibile) din jurul Tău, ca de nişte rudenii, doreşte mult să Te vadă, cu toată râvna sufletului. Căci ea pătimeşte aceste lucruri minunate şi fericite potrivit cu firea ei. Fiindcă prin firea ei, ca una ce e înţelegătoare, e mai înaripată şi mai iute ca toate făpturile, iar cele gândite (inteligibile) sunt în chip firesc dorite de ea; ea are nevoie să le cugete şi să le înţeleagă, cum au nevoie vieţuitoarele îmbrăcate în simţuri de cele supuse simţurilor, ca să le mănânce. Căci pentru minte a cugeta şi a înţelege e acelaşi lucru ca pentru vieţuitoarele îmbrăcate în simţuri a mânca cele supuse simţurilor. Căci, precum mintea trăieşte propriu-zis, creşte, se bucură şi se desfată prin înţelegere, aşa vieţuitoarele îmbrăcate în simţuri au acestea prin mâncare. Iar acestea le pătimeşte mintea prin aceea că lucrează, ceea ce înseamnă în chip covârşitor că înţelege; şi aceasta se întâmplă mai ales atunci când, prin bunătatea Ta duhovnicească, a ajuns în chip negrăit în Tine, dorinţa ei unindu-se cu farmecul slavei Tale. Căci acela care are o dorinţă după ceva ce va gusta când se va împărtăşi de ceea ce îl atrage, mai ales dacă aceea e aşa cum eşti Tu şi dacă prin orânduirea Ta dorinţa lui se îndreaptă spre ceva aşa de mare cum eşti Tu? Căci Tu, Împărate atotînţelepte, Atotputernice, preabune Doamne, zidind mintea ca o fiinţă înţelegătoare, ai făcut-o de aşa fel, ca să se veselească cu prisosinţă de cele ale Tale, potrivit cu firea ei, şi să se împărtăşească în chip negrăit şi cu adâncă uimire de dragostea Ta dumnezeiască, şi să Te iubească cu o plăcere nebunească şi cu un entuziasm beat.

Deci mintea, fiind zidită iubitoare la culme de frumuseţe şi de bunătate şi fiind prin fire iubitoare de acestea, are prin pronia dumnezeiască dorinţa de a înţelege pururi cele înalte şi de a le pofti pe cele ce-i stau în faţă şi de a se bucura de mai înainte de cele mai bune. Iar odată cu aceasta, Tu i Te arăţi în chip preaînţelept ca atare şi o răpeşti, făcând să fie atrasă de dragostea vederii Tale şi să iasă din toate, cu întreaga simţire a sufletului, pentru a rămâne numai cu Tine. Căci nu Te arăţi numai felurit, Tu, Cel preadulce, nici numai simplu, nici numai cuprins, nici numai necuprins, nici numai înfricoşător, nici numai blând, ci acum aşa, acum altfel ca, în felul acesta, mişcarea şi schimbarea minţii, trecând de aici acolo, să nu aibă nicio pricină de a se abate spre vreun lucru din cele ce sunt în afară de Tine, pentru varietate, chipurile, sau pentru simplitate, pentru dorinţa după ceea ce e necuprins sau după ceea

ce poate fi cuprins, pentru a găsi ceva înfricoşător sau ceva blând[323]. În general, Tu fiind binele şi frumosul cel Unul în chip cuprinzător şi începătura mai presus de bine şi de frumos, care dă gustarea tuturor bunătăţilor şi frumuseţilor, mintea nu poate contempla, petrece şi nu se poate desfăta în chip deplin felurit decât în Tine. Căci Tu ai în Tine Însuţi toate, în calitate de cauză, şi Te afli mai presus de toate, ca Ziditorul lor de nesfârşite ori nesfârşit mai presus de frumuseţe. Astfel, fiind Unul după fiinţă, Dumnezeule, Te faci văzut felurit după lucrări, pentru mulţimea lor, şi mare pentru mărimea lor.

Deci, chiar dacă Te laşi cuprins de unii, le apari iarăşi atotluminat şi covârşitor. Căci, fiind după fiinţă cu totul necuprins, nu eşti cuprins deplin nici după lucrare şi putere. Pentru că cine a aflat măsura puterii Tale? Iar înţelepciunea Ta cine a cunoscut-o? Şi oceanul bunătăţii Tale cine l-a cercat? Şi, peste tot, cine a priceput până la capăt ceva din ale Tale? Măcar că, pe de altă parte, după toate acestea Te laşi în alt chip cuprins.

De fapt, mintea începând contemplarea de la cele înţelese (inteligibile) din lucrurile văzute, urcă pe urmă la cele ce sunt una şi necuprinse în jurul Tău, Mântuitorule. Atrasă apoi de farmecul dulce şi deplin a ceea ce cuprinde şi mânată de iubirea ei de frumuseţe şi de bine, se grăbeşte cu toată sârguinţa şi râvneşte să urce pe cât se poate dincolo şi de aceasta. Dar fiindcă nu izbuteşte să ajungă mai departe, cugetând prin asemănare la ceea ce îi scapă, fără doar şi poate, ca la ceva ce e mai presus de toate, e cuprinsă de o mare dragoste şi se îmbată nebuneşte de Tine şi doruri arzătoare i se aprind în suflet, făcând din ceea ce cuprinde din Tine o materie care întreţine focul dragostei dumnezeieşti pentru ceea ce nu cuprinde şi, din nepricepere, merinde pentru o mai mare dragoste[324]

SFÂNTUL SIMEON NOUL TEOLOG

Metoda sfintei rugăciuni şi atenţiuni

• Trei sunt felurile rugăciunii şi ale luării-aminte prin care sufletul sau se înalţă, sau se coboară. Se înalţă dacă le întrebuinţează la timp potrivit sau se coboară dacă le întrebuinţează fără socoteală, la vreme nepotrivită. Iar trezvia şi rugăciunea sunt legate între ele ca sufletul şi trupul: lipsind una, nu poate

[323] Deşi e simplu în Sine, dar Dumnezeu Se arată minţii ca felurit, pentru că aceasta este, înainte de a ajunge la El, iubitoare de felurime. Prin cele felurite însă Dumnezeu o conduce spre El ca Unul. Dar în El ca Unul le găseşte pe toate.

[324] Dragostea e rană pentru că face fiinţa să sufere de dorinţa de a se tămădui prin întâlnirea cu Cel iubit, prin împlinirea voii Lui. Şi e în acelaşi timp foc, pentru că şi focul se vrea potolit prin acea întâlnire. Dragostea e rană produsă de foc, sau însoţită de foc, pentru că e însoţită de temperatura care-şi caută potolirea.

sta nici cealaltă. Unirea lor se face în acest chip: întâi, trezvia se opune păcatului, ca un străjuitor şi înainte-mergător; în urma ei, rugăciunea desfiinţează şi şterge îndată gândurile rele, împiedicate de străjuitor, luarea-aminte neputând face singură acest lucru[325]. Acestea sunt deci poarta vieţii şi a morţii: luarea-aminte şi rugăciunea. De o curăţăm prin trezvie, ne îmbunătăţim; iar de o întinăm prin lipsă de pază, ne înrăim.

Fiindcă am spus deci că luarea-aminte şi rugăciunea sunt de trei feluri, trebuie să înfăţişăm însuşirea fiecăruia din ele, ca cel ce vrea să dobândească viaţa şi să şi-o desăvârşească să aleagă din aceste trei feluri, care se deosebesc între ele, pe cel mai bun, ca nu cumva, ţinând din neştiinţă pe cel mai rău, să fie scos de la ceea ce e mai bun.

- Însuşirile primului fel de rugăciune sunt acestea: când cineva face această rugăciune, îşi ridică mâinile şi ochii împreună cu mintea la cer, iar mintea alcătuieşte înţelesuri dumnezeieşti şi-şi închipuie frumuseţi cereşti, ierarhii de îngeri şi corturi de-ale dreptţilor şi, simplu vorbind, toate câte le-a auzit din *Scripturi* le adună în vremea rugăciunii în minte; el îşi stârneşte astfel sufletul la dragostea dumnezeiască, privind la cer, ba uneori vărsând şi lacrimi din ochi. Făcând aşa, se umflă dulce în inimă şi se mândreşte şi socoteşte că ceea ce i se întâmplă este o mângâiere dumnezeiască. Drept aceea, se roagă să petreacă pururi într-o astfel de îndeletnicire. Dar acestea sunt semne ale amăgirii. Căci binele nu e bine când nu se face bine. Unul ca acesta, chiar de se dedă unei vieţi de cea mai deplină linişte, e cu neputinţă să nu-şi iasă din minţi. Iar dacă nu cade într-o astfel de patimă, totuşi nu poate ajunge la dobândirea virtuţilor şi la nepătimire. Prin acest fel de luare-aminte s-au amăgit cei ce văd lumini în chip simţit, şi miros bune miresme, şi aud glasuri şi alte multe de acestea. Unii din ei au căzut cu totul în stăpânirea dracilor, fiind purtaţi din loc în loc şi din ţară în ţară. Alţii, necunoscând pe cel ce se preface în înger al luminii şi de aceea, primindu-l, au fost amăgiţi de el şi au rămas neîndreptaţi până la sfârşit, neprimind niciun sfat de la oameni. Unii şi-au pus mâinile asupra lor înşişi şi s-au făcut sinucigaşi, fiind scoşi din minţi de înşelătorul. Iar alţii s-au aruncat în prăpăstii. În sfârşit, alţii s-au spânzurat. Şi cine ar putea spune toate felurile amăgirii diavolului? Din toate cele spuse, cel înţelept poate cunoaşte care este câştigul născut din cea dintâi luare-aminte. Iar dacă cineva nu cade în acestea, pentru că trăieşte în viaţa de obşte (acestea li se întâmplă deci pustnicilor), totuşi rămâne toată viaţa fără nicio sporire din ea[326].

---

[325] Cuvintele: luare-aminte, trezvie, pază, străjuire au acelaşi înţeles. Deci luarea-aminte sau trezvia se uneşte cu rugăciunea în sensul că prima premerge celei din urmă. Ea opreşte gândurile rele să pună stăpânire pe cugetare, dar abia rugăciunea le desfiinţează propriu-zis.

[326] Această primă luare-aminte merită acest nume întrucât e şi o concentrare la

• Al doilea fel de rugăciune se face așa: mintea se retrage din cele supuse simțurilor, își păzește simțurile de cele din afară și-și adună toate gândurile, ca să nu umble după lucrurile deșarte; apoi, aici face cercetarea gândurilor, aici ia aminte la cererile ce le rostește cu gura către Dumnezeu, sau aici trage la sine gândurile robite (de diavol), aici, cuprinsă ea însăși de patimă, începe să revină la sine cu silire. Dar unuia ce se luptă așa îi este cu neputință să câștige pacea sau să primească cununa biruinței (2 *Timotei* 4, 8). Căci unul ca acesta se aseamănă omului ce se luptă noaptea, care aude glasurile vrăjmașilor și primește loviturile lor, dar nu poate vedea curat cine sunt, sau de unde au venit, sau cum și pentru ce se bat, dat fiind întunericul din mintea sa, care îi pricinuiește acest neajuns. Cel ce se luptă așa nu va scăpa de a fi zdrobit de către dușmanii inteligibili (gândiți cu mintea); el va suporta osteneala, dar de răsplată va fi păgubit. Căci, furat de slava deșartă, el se fălește că e cu luare-aminte. Și, stăpânit și batjocorit de ea, va disprețui pe alții că nu sunt cu luare-aminte, și se va mândri față de ei, și se va da drept păstor al oilor, asemănându-se orbului care vrea să călăuzească pe orb *(Matei* 15, 14).

Acestea sunt însușirile rugăciunii celei de a doua. Din ele, cel ce se silește poate să cunoască neajunsul ei. Această a doua rugăciune e mai bună decât cea dintâi, precum o noapte cu lună plină e mai bună decât o noapte fără stele și fără lumină[327].

• Vom începe să vorbim și despre a treia rugăciune. Ea e un lucru străin (minunat) și greu de tălmăcit, iar pentru cei ce n-o cunosc, nu numai greu de înțeles, ci și aproape de necrezut. E un lucru care nu se întâlnește la mulți. Căci socotesc că acest bun a fugit azi de la noi împreună cu ascultarea. Pentru că ascultarea este aceea care, dezlipindu-l pe cel ce-o iubește de veacul rău de acum și desfăcându-l de patimi și de griji, îl face statornic și neobosit în

---

Dumnezeu. Dar ea este insuficientă, întrucât își închipuie cele cerești după asemănarea celor pământești. Ea le pune celor închipuite contururi limitative. Nu e vorba să nu se gândească cel ce se roagă la Hristos pe cruce, ci să nu-și închipuie pe Hristos că i Se arată acum în același mod nepnevmatizat ca pe cruce. Mintea trebuie să aibă mereu un conținut. În viața pământească, dacă nu se gândește la Dumnezeu cel nemărginit, trece de la gânduri limitate la alte gânduri limitate, pentru că are trebuință de lucrurile pe care le reprezintă. Dar în viața viitoare nu va mai avea lipsă de aceste lucruri. Acolo va putea să fie umplută numai de Dumnezeu. Dar dacă nu s-a obișnuit aici să gândească pe nesfârșitul Dumnezeu prin pomenirea tot mai deasă a numelui lui Iisus, va fi golită de orice conținut. Iar aceasta înseamnă o neputință de a scăpa de cea mai groaznică plictiseală. Orice clipă va fi ca o eternitate extrem de chinuitoare. Și va ști că nu va scăpa nicicând de acest gol, ca să poată gândi la ceva.

[327] Acesta nu mai rămâne alipit de chipurile celor din afară, pe care le urcă la cer, dar rămâne într-o lăuntrică luptă cu gândurile. El nu câștigă lupta, nu dobândește pacea de gânduri, pentru că luptă singur, pentru că nu are ascultarea de altul priceput în această luptă.

urmărirea căii acesteia, mai ales dacă a găsit şi un povăţuitor neamăgitor. Căci ce lucruri vremelnice ar mai putea atrage mintea aceluia care a murit, prin ascultare, oricărei împătimiri faţă de lume şi de trup? Sau ce grijă l-ar mai putea stăpâni pe acela care a dat în seama lui Dumnezeu şi a părintelui său duhovnicesc toată grija sufletului şi a trupului şi nu mai trăieşte sieşi, nici nu mai aşteaptă o zi a plăcerilor sale? De aceea, ispitele puterilor răzvrătite, care trag mintea ca nişte funii în nenumărate curse de gânduri, se rup, şi omul, ajuns liber, luptând cu putere şi pătrunzând gândurile vrăjmaşilor, le alungă cu măiestrie şi înalţă rugăciuni din inimă curată. Acesta este începutul adevăratei vieţuiri călugăreşti. Cei ce nu încep astfel se vor zdrobi în deşert.

Iar începutul rugăciunii a treia nu se face cu întinderea mâinilor, şi cu adunarea gândurilor, şi cu chemarea ajutorului din cer. Căci acestea sunt, precum am spus, însuşirile primei rugăciuni. Dar nu începe nici de la al doilea fel, în care mintea ia aminte la simţurile din afară, iar pe duşmanii dinlăuntru nu-i observă. Fiindcă unul ca acesta, cum am spus, e lovit, dar nu loveşte, e rănit, dar nu răneşte, e dus în robie fără să se poată apăra de cei ce-l robesc. Necontenit vrăjmaşii îl lovesc din spate, dar mai ales din faţă, şi îl face iubitor de slavă deşartă şi plin de părerea de sine.

Deci tu, de voieşti să începi această lucrare născătoare de lumină şi plină de farmec, fă începutul de aici: după ascultarea cu de-amănuntul, pe care am zugrăvit-o mai înainte, trebuie să le faci toate cu conştiinţă. Căci fără ascultare, nu există nici conştiinţă curată[328]. Iar conştiinţa aceasta trebuie să o păzeşti întâi faţă de Dumnezeu, apoi faţă de părintele tău duhovnicesc şi, în al treilea rând, faţă de oameni şi de lucruri[329]. Faţă de Dumnezeu trebuie să-ţi păzeşti conştiinţa curată, ca toate câte le ştii că nu slujesc Lui să nu le faci; faţă de părintele tău, ca să faci toate câte ţi le spune potrivit scopului ce-l urmăreşte, neadăugând şi netăind nimic; faţă de oameni trebuie să-ţi păzeşti conştiinţa, ca cele ce tu le urăşti altuia să nu le faci; iar faţă de lucruri trebuie să te fereşti de trecerea măsurii în tot ce faci: în mâncare, în băutură şi în îmbrăcăminte. Simplu grăind, toate să le faci ca în faţa lui Dumnezeu, ca să nu fii mustrat în vreo privinţă de conştiinţă.... Înainte de toate însă trebuie să-ţi câştigi trei lucruri şi aşa să porneşti spre ţinta căutată: lipsa de griji în privinţa lucrurilor neîndreptăţite şi îndreptăţite, adică moartea faţă de toate; conştiinţa curată, păzindu-te neosândit de conştiinţa proprie; şi neîmpătimirea, nelăsându-te atras de nimic din ce-i al veacului acestuia sau al trupului.

Apoi, şezând într-o chilie liniştită şi într-un colţ retras, ia aminte să faci

---

[328] Neascultând de un povăţuitor iscusit, nu-ţi dai seama de marginile puterilor tale, te suprapreţuieşti, n-are cine să te facă atent la scăderile şi greşelile tale.

[329] Această conştiinţă e un fel de simţ al răspunderii faţă de oameni, şi chiar faţă de lucruri şi de împrejurările ce-ţi sunt date, dar mai ales faţă de întrebuinţarea lor. Iar temeiul acestei răspunderi stă în răspunderea faţă de Dumnezeu.

ceea ce-ţi spun: închide uşa şi ridică-ţi mintea de la tot ce e deşert sau vremelnic. Apoi întoarce-ţi partea de jos a obrazului tău, sau barba ta spre pieptul tău, ca să iei aminte, cu mintea ta şi cu ochii tăi sensibili, la tine însuţi. Şi ţine puţin şi respiraţia ta, ca să ţii şi mintea şi să afli locul unde este inima ta, şi acolo să fie în întregime şi mintea ta[330]. La început vei afla un întuneric şi o grosime de nestrăbătut. Dar stăruind şi făcând acest lucru ziua şi noaptea, vei afla, o, minune, o bucurie nesfârşită. Căci îndată ce află mintea locul inimii, vede ceea ce nu crede. Vede văzduhul ce se află în mijlocul inimii şi se vede pe sine în întregime luminoasă şi plină de puterea de deosebire. Şi de aici înainte, îndată ce mijeşte un gând, încă înainte de a se alcătui şi de a lua chip, îl izgoneşte cu chemarea lui Iisus Hristos şi-l face să se mistuie[331]. De acum mintea, în ciuda ei pe draci, ridică împotriva lor mânia cea după fire şi îi loveşte, izgonind pe aceşti vrăjmaşi cunoscuţi cu mintea (inteligibili-spirituali). Celelalte le vei învăţa, cu ajutorul lui Dumnezeu, prin păzirea minţii, ţinând pe Iisus în inimă. Căci şezi, zice, în chilia ta, şi aceasta te va învăţa pe tine toate.

• Întrebare: *Pentru ce primul şi al doilea fel de luare-aminte nu-i pot desăvârşi pe călugări?*

Răspuns: Pentru că nu le întrebuinţăm după ordinea lor. Ioan Scărarul le aseamănă pe acestea cu o scară, zicând: „Unii micşorează patimile; alţii cântă şi petrec cea mai mare parte în aceasta; alţii, iarăşi, stăruie în rugăciunea minţii; şi, în sfârşit, alţii îşi aţintesc privirea în adânc. După

---

[330] Aceasta e versiunea neogreacă a acestui pasaj. Pasajul din textul paleogrec, care nu credem că a fost normativ, ci a fost poate invenţia răuvoitoare a vreunui adversar al isihasmului (vezi Nichifor din singurătate, *Cuvânt despre rugăciune, Filoc.* rom., vol. VII), sună astfel: „Apoi sprijină-ţi barba ta de pieptul tău şi mişcă ochiul tău sensibil împreună cu mintea spre mijlocul pântecelui sau spre buric. Comprimă şi inspiraţia aerului prin nări, ca să nu respiri uşor, şi cercetează cu gândul înlăuntrul măruntaielor tale locul inimii, unde sunt sălăşluite toate puterile sufletului". Această recomandare n-a putut fi urmată, dată fiind contrazicerea din ea. Căci cum ar putea fi căutat locul inimii cu o minte îndreptată spre buric? Logică e numai versiunea neogreacă. Poate aceasta a avut la bază un text paleogrec ce nu s-a păstrat în multe exemplare, fiind compromis prin amănuntul cu buricul, din altele. În orice caz, textul neogrec e întreg un text oarecum explicativ al textului paleogrec. Acesta e explicat de cei ce au practicat această „metodă". De aceea, avem tot dreptul să credem că aşa a fost înţeleasă şi practicată „metoda" şi în privinţa locului spre care trebuie să se concentreze privirea şi mintea celui ce practica această rugăciune.

[331] E vorba de un „văzduh" cunoscut cu mintea (inteligibil), sau spiritual. E deschiderea inimii în largul infinităţii dumnezeieşti. În această deschidere în largul infinităţii dumnezeieşti sau a conştiinţei de prezenţa lui Dumnezeu, totul devine luminos pentru minte. Toate gândurile referitoare la lucrurile vremelnice îşi pierd importanţa lor şi puterea de atracţie. Hristos chemat neîncetat e suveran în acest „văzduh".

chipul stării, zice, trebuie făcut lucrul"[332]. Deci cei ce vor să pășească pe scară nu calcă de sus în jos, ci de jos în sus, și întâi pun piciorul pe prima treaptă, apoi pe cea de după ea și așa mai departe pe toate. Așa se poate ridica cineva de la pământ și înălța la cer. Dacă vrem deci să ajungem la bărbatul desăvârșit al plinătății lui Hristos, să începem să urcăm scara de la hrana vârstelor copilărești, ca, pășind treptat, să ajungem și la măsurile bărbatului și bătrânilor. Deci cea dintâi vârstă a vieții călugărești stă în a micșora patimile. Acesta este lucrul începătorilor[333].

A doua treaptă și schimbare de vârstă, care face pe cineva din băietan tânăr duhovnicesc, este stăruința în cântare. Căci, după potolirea și micșorarea patimilor, cântarea se face dulce limbii și e luată în seamă de Dumnezeu, dat fiind că nu e cu putință a cânta Domnului în pământ străin *(Psalm* 136, 4), adică într-o inimă pătimașă.

A treia treaptă și schimbare de vârstă, care face dintr-un tânăr un bărbat duhovnicesc, este stăruința în rugăciune. Ea este a celor înaintați. Iar rugăciunea se deosebește de cântare ca bărbatul desăvârșit de cel tânăr și de băietan, ca trepte deosebite pe scara pe care pășim.

La acestea se adaugă a patra treaptă și schimbare de vârstă duhovnicească. Ea este a bătrânului, a celui albit la păr, și constă în ațintirea neabătută a privirii, care este proprie celor desăvârșiți. Aici calea s-a isprăvit și scara a luat sfârșit.

Deci acestea fiind astfel orânduite și hotărâte de Duhul, nu e cu putință copilului să se facă bărbat și să urce la starea bătrânului albit altfel decât începând de la prima treaptă, precum am zis, ca, pășind bine prin cele patru trepte, să se înalțe la desăvârșire.

Iar începutul înaintării spre lumină pentru cel ce vrea să se renască duhovnicește este micșorarea patimilor, sau păzirea inimii. Căci altfel este cu neputință să se micșoreze patimile. În al doilea rând vine stăruirea în cântare. Căci patimile fiind domolite și micșorate prin împotrivirea inimii față de ele, dorința împăcării cu Dumnezeu aprinde mintea. Astfel, mintea întărită izgonește prin loviturile trezviei gândurile ce suflă la suprafața inimii. Și iarăși se dăruiește luării-aminte și rugăciunii celei de a doua. În această vreme se dezlănțuie întărirea duhurilor și suflările patimilor tulbură adâncul fără fund (abisul) al inimii. Dar prin chemarea Domnului Iisus Hristos se mistuie și se topesc de acolo ca ceara. Însă ele tot nu se liniștesc, ci, scoase de acolo, aprind prin simțuri suprafața minții. De aici mintea le scoate repede și îndată simte pacea[334]. Dar să scape cu totul și să nu mai trebuiască să lupte este cu

---

[332] PG 88, 1105C.

[333] Deci nu trebuie să se înceapă rugăciunea neîncetată a lui Iisus înainte de lucrarea curățirii de patimi.

[334] Mintea încălzită de dorul lui Dumnezeu nu mai acordă atenție gândurilor străine

neputinţă. Căci acest lucru e propriu numai celui ce a ajuns la bărbatul desăvârşit, care s-a retras cu totul din lume şi stăruie neîncetat în paza inimii. De la acestea cel ce ia aminte se înalţă treptat la înţelepciunea părului alb, sau la treapta vederii, lucru care e propriu celor desăvârşiţi.

Deci cel ce împlineşte acestea la vreme potrivită şi cu bună rânduială poate, după alungarea patimilor din inimă, să stăruie şi în cântare, şi să se apere şi de gândurile trezite prin simţuri şi de tulburarea de la suprafaţa minţii; de asemenea, poate să caute cu ochiul trupesc şi cu cel al minţii – pentru că şi de acestea e nevoie – la cer şi să facă o rugăciune curată întru tot adevărul[335].

Dar aceasta numai din când în când şi câte puţin, din pricina vrăjmaşilor ce întind curse în văzduh.

Căci numai aceasta se cere de la noi, să fie inima noastră curăţită prin supraveghere. Fiindcă „de e rădăcina sfântă, după Apostol, e vădit că vor fi şi ramurile” *(Romani* 11, 16), şi rodul. Dar cel ce îşi ridică ochiul şi mintea la cer şi vrea să-şi închipuie niscai lucruri gândite cu mintea (inteligibile), în afară de modul în care am grăit, oglindeşte mai degrabă idoli decât adevăr. Căci, câtă vreme inima este necurată, a doua şi prima luare-aminte nu pot înainta. Fiindcă, precum la zidirea unei case nu punem întâi acoperişul, apoi temelia (aceasta e cu neputinţă), ci, dimpotrivă, întâi temelia, apoi zidirea şi la urmă acoperişul, aşa trebuie să cugeţi că e şi în acestea. Căci întâi ne păzim inima şi ne micşorăm patimile din ea şi, prin aceasta, punem temelia duhovnicească a casei. Apoi respingem suflarea duhurilor rele, răscolită prin simţurile din afară, prin a doua luare-aminte, şi aşa, scăpând repede de război, ridicăm zidurile peste temeliile casei duhovniceşti. Apoi, prin aţintirea noastră desăvârşită spre Dumnezeu sau prin retragerea noastră (în noi), întindem acoperişul casei, şi

---

de El. Inima nu se mai îngustează prin plăcerea pentru lucrurile mărginite la care se referă aceste gânduri, ci se încălzeşte de dragostea lui Dumnezeu cel nesfârşit şi Îi cântă cu foc. Dar încă n-a ajuns la vederea lui Dumnezeu cel infinit, la liniştea conştiinţei prezenţei Lui. Patima mărgineşte vederea în adâncimea Lui fără sfârşit. Căldura cântării poate dezlănţui şi ea patimile care acoperă abisul inimii în care se vede nesfârşirea dumnezeiască. Ele mai încearcă prin simţuri să tulbure mintea. Dar nu mai pot tulbura adâncul ei, ci numai suprafaţa ei şi pentru scurt timp. Dar chemarea numelui lui Iisus lărgeşte vederea. Căci prin umanitatea lui Iisus se poate privi în infinitatea dumnezeirii Lui.

[335] După ce a ajuns câte puţin la nepătimire şi, prin aceasta, la obişnuinţa privirii în adâncul fără fund al inimii, şi prin ea în abisul dumnezeiesc, poate să se ocupe şi cu cântarea şi poate căuta şi la înţelesurile lucrurilor, căci nu mai este ispitit de ele la rămânerea la ele ca la singura realitate, deci la păcat. Dar a începe cu ele înainte de dobândirea nepătimirii, care îngustează mintea alipind-o la cele mărginite, înseamnă a face primul şi al doilea fel de rugăciune şi a fi ispitit la păcate, adică la alipirea de ele şi la uitarea lui Dumnezeu.

aşa desăvârşim casa duhovnicească în Hristos Iisus Domnul nostru. Căruia se cuvine slava în vecii vecilor. Amin

PREOTUL PROFESOR DUMITRU STĂNILOAE

ISIHAŞTII SAU SIHAŞTRII ŞI RUGĂCIUNEA LUI IISUS ÎN TRADIŢIA ORTODOXIEI ROMÂNEŞTI

• Dar, vorbind de renaşterea spiritualităţii filocalice în Rusia la sfârşitul secolului al XVIII-lea, el observă: ,,*Nu e de mirare că* Filocalia, *îndată ce a fost tipărită la Veneţia (la 1792), şi-a luat drumul răspândirii din Moldova,* din Principatul familiei Mavrocordat. Acolo trăia în Mănăstirea Neamţ (Njamec-Kloster), nu departe de Tiraspol, călugărul Paisie Velicicovski, care petrecuse mulţi ani în Athos. Acest rus cunoscător al limbii greceşti a tradus, din cele 36 de bucăţi ale *Filocaliei* greceşti, 24 în slavona bisericească, şi pe acestea le-a publicat sub titlul *Dobrotoliubie* în anul 1794, în patru părţi şi două volume, în St Petersburg..

• Spiritualitatea isihastă a venit, fără îndoială, şi prin legăturile strânse ce le avea Ţara Românească cu Mănăstirea Cutlumuş din Sfântul Munte. Ajutoarele date de voievodul Vladislav I pentru zidirea din nou a acestei mănăstiri sub stareţul Hariton au făcut ca în această mănăstire să se aşeze mai mulţi călugări români tocmai în această perioadă în care isihasmul se afla în floare şi era sprijinit de patriarhii Calist şi Filotei, ucenicii Sfântului Grigorie Palama, dintre care primul a trimis, la cererea voievodului Nicolae Alexandru Basarab, pe Iachint de Vicina ca prim Mitropolit al Ţării Româneşti. Aceşti călugări nu s-au închis definitiv în Athos, ei veneau uneori acasă. Aşa au venit înainte de 1370, pentru că nu se puteau împăca cu viaţa de obşte de acolo, fiindcă în Ţara Românească duseseră o viaţă mai liniştită în micile schituri din ea. După ce voievodul Vladislav obţine, prin corespondenţă, de la stareţul Hariton al Cutlumuşului, îngăduinţa ca acei călugări plecaţi din Ţara Românească să ducă o viaţă mai de sine, ei se duc din nou în Cutlumuş, şi unul din ei, Melchisedec, ajunge chiar egumenul mănăstirii (între 1370 şi 1375). El fusese în ţară protopopul Mihai, deci era un om mai ridicat din punct de vedere cultural şi spiritual.

• Cuvântul „sihastru" este transcrierea românească a cuvântului „isihast". Aşa cum patriarhul Calist e numit în manuscrisele româneşti „Calistru", aşa cuvântul isihast a devenit în rostirea românească „sihastru" (după *st* al unui cuvânt grecesc, românii au adăugat un *r,* poate şi prin influenţa termenului grec ήσυχαστήριον, loc de liniştire, devenit în limba românească: sihăstrie).

• Aproape pretutindeni unde s-au înălţat mănăstiri mai mari au existat

prin împrejurimi unul sau mai mulţi „sihaştri”. Aceşti „sihaştri” locuiau de multe ori în chilii săpate în stânci sau în bordeie de lemn. În cartea lui Pavel Chihaia (citată) sunt date în fotografie uşile mai multor astfel de chilii în stânci din munţii Buzăului. Lângă mănăstirea Putna, într-o stâncă de deasupra unei văi din apropiere, dăinuieşte până azi chilia lui Daniil Sihastru. Se poate presupune că Ştefan cel Mare a zidit Mănăstirea Putna atras de acest loc prin viaţa ce o ducea în împrejurimi Daniil Sihastru, care era, după tradiţie, duhovnicul lui. După ce acesta s-a retras în părţile Voroneţului, Ştefan cel Mare a zidit şi acolo o mănăstire, Voroneţul, unde Daniil Sihastru e şi înmormântat[336]. La fel, lângă Tismana, se află chilia în stâncă unde se spune că ar fi petrecut uneori ca sihastru întemeietorul mănăstirii, Nicodim. Neculce, care ne spune că Voroneţul a fost zidit de Ştefan cel Mare la îndemnul lui Daniil Sihastru, ne spune că şi Alexandru Lăpuşneanu a zidit Slatina la îndemnul unui alt sihastru[337]. Dar odată ce se zidea în apropiere o mănăstire, viaţa sihăstrească nu înceta în împrejurimile ei mai greu accesibile. Pe valea Putnei, nu departe de mănăstire, s-a înfiripat o „sihăstrie” pentru călugării care voiau să ducă o viaţă de linişte, închinată rugăciunii. „Sihăstria” aceasta a durat până la ocuparea Bucovinei de către Austria, mai precis până la Iosif al II-lea, care a desfiinţat, odată cu mănăstirile din Bucovina, şi această sihăstrie. Încă la 1776, în 10 ianuarie, Grigore Ghica Vodă acordă nişte scutiri călugărilor „sihaştri” de la Putna[338]. Pocrovul e atestat încă de la 1691 cu numele de „Sihăstria Neamţului”

- Mari sihaştri au vieţuit în schitul Sihla, şi în jurul lui, zidit în apropierea Mănăstirii Sihăstria de azi. Schitul propriu-zis a fost clădit la 1731, lângă peştera Sfintei Teodora. Aceasta a vieţuit mai înainte în peştera aflată în apropierea

---

[336] Ion Neculce ne transmite o tradiţie după care „Ştefan Vodă mergând de la cetatea Neamţului în sus, pe Moldova, a mers la Voroneţ, unde trăia un părinte sihastru, pe nume Daniil, şi, bătând la uşa sihastrului să-i descuie, a răspuns sihastrul să aştepte Ştefan Vodă afară până îşi va isprăvi ruga; şi după ce şi-a isprăvit sihastrul ruga, l-a chemat în chilie pe Ştefan Vodă, şi s-a spovedit Ştefan Vodă la dânsul, şi a întrebat Ştefan Vodă pe sihastru ce va mai face, că nu poate să se mai bată cu turcii: închina-va ţara la turci sau ba? Iar sihastrul a zis să nu o închine, că războiul este al lui; dar după ce va izbândi, să facă o mănăstire acolo, în numele Sfântului Gheorghe, să fie hramul bisericii. Deci au şi purces Ştefan Vodă în sus, pe la Cernăuţi şi pe la Hotin, şi au strâns oaste fel de fel de oameni şi a purces în jos. Iar turcii, înţelegând că va să vie Ştefan Vodă cu oaste în jos, au lăsat şi ei cetatea Neamţului de a se mai bate şi au început a fugi spre Dunăre. Iar Ştefan Vodă îi urmări şi îi bătu până i-au trecut Dunărea. Şi întorcându-se înapoi Ştefan Vodă s-a apucat şi a făcut mănăstirea Voronetzi şi i-au pus bisericii hramul Sfântului Gheorghe” (*O samă de cuvinte,* Ed. Cartea Românească, 1938, p. 12).

[337] Ion Neculce, *O samă de cuvinte,* p. 17.

[338] În ms. nr. 237, f. 451 din Biblioteca Academiei Române.

schitului Sihla de azi. Ea e cinstită până azi de evlavia poporului nostru ca sfântă, pentru viaţa ei de sihastră desăvârşită. După mai mulţi ani de sihăstrie în munţii Buzăului, împreună cu alte trei surori de viaţă pustnicească, a petrecut vreo patruzeci de ani în peştera lângă care s-a ridicat mai târziu schitul Sihla, loc vestit pentru sihaştrii ce-l locuiau încă din sec. al XVII-lea. Se spune despre Cuvioasa Teodora că petrecea pururea cu Rugăciunea lui Iisus pe buze şi în minte şi ducea o viaţă deosebit de aspră.

• Părintele Ioanichie Bălan, de la Mănăstirea Bistriţa din Moldova, care a cercetat mulţi ani vieţile sihaştrilor români începând din secolul al XV-lea până în secolul al XX-lea, alcătuind mai multe volume cu descrierile lor, spune: „În tradiţia Mănăstirii Tazlău (zidită la 1497), ca şi în cazul celorlalte mănăstiri, era obiceiul de a trăi în jurul lavrei numeroşi sihaştri. Aceştia erau dintre vieţuitorii mănăstirii cei mai întăriţi, care râvneau o viaţă pustnicească singuratică. Pentru aceasta erau obligaţi să petreacă primii ani în viaţa de obşte, pentru a deprinde tainele vieţii duhovniceşti. Cu binecuvântare plecau apoi în munte, fie ca ucenici ai altor sihaştri bătrâni, fie singuri sau cu alţi vieţuitori. Acolo ocupau una din peşterile libere sau îşi construiau singuri bordeie de lemn, din piatră sau din pământ. Fiecare dintre ei păstra legătura cu mănăstirea din care făcea parte. În fiecare sâmbătă coborau din munte, îşi primeau „tainul" acordat de egumen (pâine, pesmeţi, legume, fructe, sare), se mărturiseau la duhovnicul mănăstirii, a doua zi se împărtăşeau şi iarăşi se urcau la chiliile lor. Ocupaţia permanentă a sihaştrilor era sfânta rugăciune a lui Iisus"[339]. „Bătrânii comunei Tazlău povestesc şi astăzi cele auzite din gura înaintaşilor lor, cum că aceşti sihaştri coborau în fiecare noapte la utrenie în

[339] *Chipuri de călugări îmbunătăţiţi...,* p. 200. Marcus Bandinus, episcop catolic venit într-o vizită pe la 1649, afirmă că „pădurile şi prăpăstiile din preajma mănăstirii (Neamţ) foiau de mulţimea sihaştrilor" *(Analele Academiei Române,* secţia istorică, seria a II-a, vol. XVI, 1893-1894, p. 242; la C. Bobulescu, *Pocrovul,* Craiova, 1943, p. 4). La fel spune şi D. Cantemir, că „munţii sunt plini de călugări şi pustnici care îşi jertfesc acolo, în liniştea şi singurătatea lui Dumnezeu, viaţa smerită şi singuratică" (în: *Descrierea Moldovei,* Ed. Minerva, Bucureşti, 1976, p. 195). Tot D. Cantemir spune că numai în Ţara de Sus a Moldovei erau peste 200 de mănăstiri şi aproape tot atâtea schituri. Iar Paul de Alep, însoţind pe patriarhul Macarie al Antiohiei în Moldova la 1652-1656, spune că numai în curtea Mănăstirii Trei Ierarhi din Iaşi se aflau chilii cu peste 300 de asceţi (în: *Călători străini despre ţările române,* vol. VI, Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1976, p. 481). Tot Paul de Alep spune că la strana dreaptă se cânta greceşte, iar la cea stângă româneşte (p. 63). Deci, înainte de a se fi tipărit în româneşte toată *Liturghia,* se cânta la strană româneşte, şi aceasta pare să fi fost o tradiţie veche. Socotim foarte probabil că poporul a cântat în limba sa în biserică în mod neîntrerupt, în continuarea unei tradiţii pe care o avem atestată încă în sec. al V-lea; vezi: Pr. D. Stăniloae, „Besii în mănăstirile din Orient", în: *Biserica Ortodoxă Română,* XCIV (1976), nr. 5-6, pp. 583-590.

mănăstire, iar după miezul nopții se urcau din nou către chiliile lor. Ei povestesc că acești venerabili sihaștri erau foarte cuvioși, se rugau neîncetat, citeau neîntrerupt *Psaltirea,* rosteau rugăciunea lui Iisus, făceau mii de mătănii pe noapte, privegheau și vorbeau numai de Dumnezeu"[340]

• Sihaștrii aceștia au fost de fapt foarte populari în trecutul nostru. S-a recunoscut rolul lor în susținerea puterii de rezistență a poporului nostru în vremuri grele. Am amintit de Daniil Sihastru, care a sfătuit pe Ștefan cel Mare, întărindu-l în lupta pentru apărarea Moldovei creștine într-un moment de descurajare. Ei nu erau niște pustnici nepăsători față de lume, în sensul celor ce trăiau în recluziune în Occident, sau chiar din Muntele Athos. Ei ajutau în tot felul poporul în greutățile lui. Părintele Ioanichie Bălan spune: „Apoi sihaștrii veneau în ajutorul oamenilor cu sfatul, cu spovedania, cu mustrarea și cu îndemnul. Călugării, sihaștrii, pustnicii aceștia fugiți de lume, au iubit cel mai mult oamenii, s-au rugat neîncetat pentru ei. Acești pribegi ai munților, acești prieteni ai Carpaților, acești locuitori ai codrilor au fost în același timp cei mai apropiați sfetnici ai voievozilor... Toți voievozii au avut ca duhovnici și sfetnici de taină călugări și sihaștri. În ei aveau cea mai mare încredere, cea mai mare nădejde, lor le destăinuiau inima, sfatul lor îl păzeau cu sfințenie, de la ei cereau rugăciune și binecuvântare când plecau să-și apere credința și pământul strămoșesc"[341].

• Nu mai vorbim de alți călugări, vestiți pentru viața lor de rugăciune, pentru marea lor înfrânare, pentru darul cunoașterii oamenilor și al vindecărilor. Amintim doar de Ioanichie Moroiu, starețul Mănăstirii Sihăstria († 1944)[342], de Vichentie Mălău din Mănăstirea Secu, care nu dormea decât trei ore pe noapte pe o laviță fără așternut; el avea rugăciunea neîncetată, făcea orice ascultare cu bucurie, spunând că cine face ascultare cu dragoste „liturghie săvârșește"; gusta din mâncăruri, din apă, din vin, din fructe, din toate roadele pământului, după binecuvântare, cu bucurie, ca dintr-o „împărtășanie" († 1945)[343]; de Atanasie Păvălucă, venit pe la 1939 împreună cu fratele său, Chiril (în viața civilă: Ioan și Anania), de la Brețcu, în Mănăstirea Neamț, cu cele cinci sute de oi ale lor. Rămas la Neamț, spre deosebire de fratele său Chiril, care a plecat în Sfântul Munte, unde muri tânăr, Atanasie Mălău a dus o viețuire de mare înfrânare, mâncând toată viața o singură dată pe zi (pâine, legume și fructe), citind zilnic toată *Psaltirea* sau spunând-o pe de rost, dormind numai șezând în scaun două-trei ore pe noapte, umblând desculț vara și iarna, fiind un sârguincios împlinitor al rugăciunii lui Iisus, nelăsându-și gândurile să pornească spre cele pământești; când un frate îl

---

[340] *Chipuri de călugări îmbunătățiți...,* p. 272.
[341] *Chipuri de călugări îmbunătățiți...,* p. 273.
[342] *Chipuri de călugări îmbunătățiți...,* p. 169 ș.u.
[343] *Chipuri de călugări îmbunătățiți...,* p. 244 ș.u.

întrebă ce faptă trebuie să facă pentru a se mântui, părintele Atanasie îi spuse: „să ai pe Hristos în minte, şi ai să te mântuieşti". Întrebând acela, în continuare: „Şi cum pot să primesc pe Hristos în minte?", părintele Atanasie i-a răspuns: „Prin neîncetata rugăciune şi pază a minţii. Zi mereu rugăciunea lui Iisus, fugi de oameni şi nu te învoi cu mintea la niciun lucru rău". Toată viaţa a rămas cu oile prin pădure, nevrând să-şi ia o chilie în mănăstire nici măcar iarna, ci rămânând totdeauna la stână, numai când a simţit că-i vine sfârşitul s-a retras în mănăstire. A încetat din viaţă în 1955, în vârstă de 78 de ani[344].

• Forma de vieţuire călugărească în mici schituri, potrivite unei practicări a rugăciunii lui Iisus într-un cadru de linişte, era, până în secolul al XVIII-lea, extinsă şi în Transilvania, mai ales în sudul ei şi în părţile Bistriţei, la poalele Carpaţilor, de unde se făcea uşor comunicarea cu schiturile din sudul şi răsăritul Carpaţilor. Între Braşov şi Sibiu existau în secolul al XVIII-lea vreo 120 de astfel de mici schituri. Aceste schituri şi legăturile sihaştrilor din ele cu sihaştrii din schiturile din sudul şi răsăritul Carpaţilor a fost cea mai mare piedică în calea lăţirii uniatismului în Transilvania după 1700. Documentele austriece nu mai încetează să se plângă de aceşti călugări, care treceau graniţa de la sudul şi răsăritul Carpaţilor. De aceea, la ordinul Curţii imperiale din Viena, generalul Bukow dărâmă cu tunurile schiturile din sudul şi răsăritul Transilvaniei[345].

• Existenţa neîntreruptă a miilor de sihaştri şi a sutelor de schituleţe cu viaţă sihăstrească din codrii ţărilor române, deci şi din munţii Buzăului, explică de ce călugărul ucrainean Vasile vine la începutul secolului al XVIII-lea în acest ţinut şi se aşază în unul din aceste schituri, ca apoi să întemeieze unul propriu, căruia i se face stareţ. El afla aici o viaţă monahală mult mai intensă decât în ţara sa, care, după ce trecuse teologic printr-o accentuată influenţă catolică, se afla acum sub influenţa protestantă, fapt care adusese şi o răcire a vieţii monahale. Chiar despre Paisie, care vine în aceeaşi regiune după Vasile de la Poiana Mărului, J. Hidarin spune: „Stareţul Paisie a fost înnoitorul vieţii monahale ruseşti şi îndrumătorul şi educatorul ei în lecturile ascetice... Căci, în acea vreme, Rusia nu avea asemenea scrieri"[346].

Vasile, după 20 de ani petrecuţi la Dălhăuţi, unde exista o puternică viaţă sihăstrească în care el s-a putut introduce, cum am văzut din viaţa lui Irinarh Roset, se aşază la 1733 tocmai în regiunea atât de bogată în mici schituri din munţii Buzăului, lângă schiturile Trăisteni şi Cârnu, întemeind schitul de la

---

[344] *Chipuri de călugări îmbunătăţiţi...,* p. 321 ş.u.

[345] Silviu Dragomir, *Istoria dezrobirii religioase a Românilor din Ardeal,* vol. I, Sibiu, 1918; vol. II, Sibiu, 1931; Şt. Meteş, *Mănăstirile româneşti din Transilvania şi Ungaria,* Sibiu, 1936.

[346] La Diacon Petre I. David, *Cuviosul Paisie cel Mare (Velicicovschi), un desăvârşit monah,* Bucureşti, 1975, p. 13, nota 41.

Poiana Mărului, 40 de km la apus de Râmnicul Sărat. Era, de altfel, o tradiţie mai veche ca monahi ruşi să vină în mănăstirile din Moldova, unde puteau găsi mulţumirea unei vieţi călugăreşti de mai mare adâncime duhovnicească[347].

Cu siguranţă că Vasile de la Poiana Mărului a fost inspirat de practica sihăstrească sau isihastă a călugărilor din aceste schituri când a alcătuit acele „Cuvinte înainte" la Filotei Sinaitul, Isihie Sinaitul, Grigorie Sinaitul şi Nil Sorski.

La 1742 vine, tot în regiunea aceea monahală, călugărul ucrainean Platon, viitorul Paisie. El trecu prin Dălhăuţi, care se afla sub autoritatea duhovnicească a lui Vasile, compatriotul său[348]. Prinsese dorul să vină în Moldova de la mitropolitul moldovean Antonie, refugiat în Rusia în timpul războiului ruso-turc (1735-1739), de la care află multe despre Moldova şi bisericile sale[349].... Un al doilea lucru adus de Paisie a fost stimulentul dat celor din jurul lui pentru o traducere a scrierilor filocalice din limba greacă, traduceri dintre care cele mai multe erau mai curând o revizuire a unor traduceri mai vechi în lumina textelor greceşti, revizuire făcută adesea, când era vorba de vechile traduceri slavone, nu numai după texte greceşti, ci şi după traduceri româneşti. Paisie însuşi a luat parte la această muncă de traducere[350]. Propriu-zis, contribuţia lui a fost nu atât una de înnoire sau de adâncire a vieţii duhovniceşti, ci mai mult una de ordin cultural, de multiplicare, de revizuire şi de difuzare a scrierilor duhovniceşti.

---

[347] Ierod. Ioanichie Bălan, *Chipuri de călugări îmbunătăţiţi...,* p. 140.

[348] Diacon P. I. David, *Cuviosul Paisie cel Mare...,* p. 6, reproduce după: Pr. Paul Mihail, „Stareţul Paisie de la Neamţ, înnoitorul monahismului", în: *Mitropolia Moldovei şi Sucevei,* 1962, nr. 5-6, p. 417-419, o frază în care se află şi unele cuvinte ale lui Paisie: „Fratele Platon (Paisie) roagă pe cei doi călugări «moldovalahi» să-i îngăduie însoţirea înspre «ţara părinţilor noştri...» la binecuvântata limbă şi poporul moldovenesc...", p. 6. E unul din argumentele aduse de Diacon P. David pentru originea românească a lui Paisie, pe lângă altele (născut în Poltava, unde se aşezase Dimitrie Cantemir împreună cu mulţi români, din preotul Petru şi preoteasa Ana, rudenii cu familia Bantăş, din care se trăgea şi mama lui D. Cantemir; făcut citeţ în Pecerskaia Lavra de mitropolitul moldovean pribeag Antonie, devenit mitropolit de Cernigov; tuns de acest mitropolit ca monah în Mănăstirea Lubeţki, care era un refugiu al călugărilor moldoveni şi avea ca stareţ pe Pahomie, tot un moldovean etc.).

[349] Pr. Paul Mihail, „Stareţul Paisie de la Neamţ...", p. 409, redă mărturisirea lui Paisie (Platon) că, auzind pe mitropolitul moldovean Antonie slujind Sf. Liturghie la Kiev în limba română, a prins dragoste de limba şi de poporul din Moldova. Pr. Paul Mihail citează din *Autobiografia lui Paisie,* publicată de Şt. Berechet, Iaşi, 1918, p. 13.

[350] Cetfericov spune că Paisie declară că el corecta traducerile slavone după traducerile româneşti şi din greceşte, *Paisie...,* pp. 288-289.

SFÂNTUL VASILE DE LA POIANA MĂRULUI

CUVÂNT ÎNAINTE SAU CĂLĂUZĂ

• Mulţi, citind această carte a Sfântului Grigorie Sinaitul şi neavând cercarea lucrării minţii, greşesc în înţelegerea cea dreaptă a ei, socotind că această lucrare a fost proprie numai bărbaţilor celor sfinţi şi fără de patimă. De aceea, ţinându-se de obiceiul de acum, adică numai de citirea şi cântarea psalmilor, a troparelor şi a canoanelor, săvârşesc numai rugăciunea cea din afară. Ei nu înţeleg că acest fel de rugăciune cântată ne-au dat-o Părinţii numai până la o vreme, pentru neputinţa şi pruncia minţii noastre. Aceasta pentru ca, deprinzându-ne prin citire şi cântare, să urcăm la treapta lucrării celei cu mintea, nu să petrecem până la sfârşit în aceasta. Căci ce este mai copilăresc decât aceasta? Pentru că, citind şi cântând numai cu buzele rugăciunea cea din afară, rămânem la o părere bucuroasă de noi înşine, socotind că facem un lucru mare şi mângâindu-ne numai cu numărul (adică cu cât facem), iar prin aceasta hrănim pe fariseul dinlăuntru.

• Dar cum putem păzi mintea? Urmând-o în simţirea celor din afară sau adunând-o din ele, care o risipesc prin ele, când caută spre lucrurile supuse simţurilor? Văzul privind cele frumoase sau necuvenite, auzul auzind cele netede sau colţuroase, mirosul mirosind cele bine sau rău-mirositoare, gustul gustând cele dulci sau amare, pipăitul pipăind cele moi sau tari pornesc şi aleargă după ele ca după frunzele purtate de vânt, iar mintea, amestecându-se cu ele, cugetă la lucrările lor. Este cu putinţă a scăpa astfel de gândurile cele de-a dreapta sau de-a stânga? Nicidecum şi niciodată. Deci, dacă simţurile din afară nu pot opri mintea de la gânduri, trebuie ca mintea să fugă din simţuri, în vremea rugăciunii, înlăuntru, în inimă, şi să stea acolo surdă şi mută la toate gândurile. Căci de se goleşte cineva numai de vedere, de auzire şi de vorbire, dobândeşte oarecare linişte de patimi şi de gândurile cele rele. Dar cu mult mai mult se va îndulci de odihna de gândurile cele rele şi va gusta bucuria cea duhovnicească, aceea care se pricinuieşte prin rugăciunea minţii şi prin luarea-aminte, când va depărta mintea şi de la cele cinci simţuri din afară şi o va încuia în cămara cea dinlăuntru şi firească sau în pustie[351]. Căci precum sabia cea cu două tăişuri, oriîncotro o vei întoarce, taie cu ascuţişul ei cele ce se nimeresc în preajma ei, tot aşa lucrează şi rugăciunea lui Iisus: uneori fiind

---

[351] Pustia din afară e un chip al lăuntrului golit de orice gânduri. Numai aşa se poate mintea concentra exclusiv spre Dumnezeu; sau poate face o rugăciune curată. Dar trebuie observat că, năzuind spre această golire de gânduri, omul duhovnicesc nu vrea să devină indiferent. Prin aceasta el dobândeşte din unirea cu Hristos o covârşitoare bunătate şi iubire curată faţă de toţi şi de toate. Propriu-zis, el se goleşte numai de atitudinile pătimaşe, egoiste faţă de oameni şi lucruri, nu de orice atitudine. Se recomandă să nu se mai vadă toate în ele însele, deci dispersate, ci unite cu Dumnezeu.

întoarsă spre gândurile cele rele şi spre patimi, alteori spre păcat, spre aducerea-aminte de moarte şi de muncile veşnice[352]. Iar de va voi cineva, fără această rugăciune, numai cu rugăciunea cea cântată şi cu simţurile cele din afară şi cu împotrivirea cea din afară, să surpe atacurile vrăjmaşilor şi să se împotrivească oricărei patimi sau gând viclean, acela va fi biruit degrabă şi de multe ori. Căci diavolul aci îl biruieşte pe cel ce i se împotriveşte, aci i se supune, făcându-se că e biruit de împotrivirea aceluia. Prin aceasta îşi bate joc de el, făcându-l să se aplece spre slava deşartă şi spre neatenţie şi făcându-l să se socotească păstor oilor şi învăţător.

• Dar să nu socoteşti, binecredinciosule cititor, că, luându-ne pe noi Sfinţii Părinţi de la multa cântare din afară şi poruncindu-ne să ne deprindem cu lucrarea minţii, nesocotesc psalmii şi canoanele (troparele). Să nu fie aceasta. Căci acestea sunt date de Duhul Sfânt Sfintei Biserici, întru care se săvârşeşte toată lucrarea de sfinţire prin hirotonie şi toată taina iconomiei lui Dumnezeu Cuvântul până la a doua venire a Lui, în care se cuprinde şi învierea noastră. Şi nu este ceva omenesc în rânduiala bisericească, ci toate sunt ale darului lui Dumnezeu, neprimind niciun adaos de la vrednicia noastră şi nicio împuţinare pentru păcatele noastre.

Voind Sfinţii Părinţi să rămânem nevinovaţi de acestea, ne poruncesc să cercetăm sfintele scrieri ca să ne îndreptăm prin ele. „Să aibă frate pe frate sfătuitor bun, zice Sfântul Petru Damaschinul, iar de nu se poate afla stareţ bun cu cuvântul şi cu lucrul, după chipul Sfinţilor Părinţi, cunoscând bine scrierile Părinţilor, apoi în chip deosebit se cade a primi în tăcere sfătuirea duhovnicească din învăţăturile şi îndrumările Sfinţilor Părinţi şi a căuta în ele răspuns pentru tot lucrul şi fapta cea bună". Deci se cade ca şi noi, citind scrierile, să păzim această măsură şi această rânduială şi să nu ocolim învăţătura şi îndrumarea acestora, cum fac aceia care, neavând cercarea lucrării minţii şi socotindu-se a judeca drept, se înfăţişează sau, mai bine zis, se dau pe ei înşişi ca ştiind ce fac, chiar când se depărtează cu trei motive de deprinderea acestei sfinţite lucrări. Cel dintâi e că lasă această lucrare numai sfinţilor bărbaţi fără patimă, socotind că numai acestora li se potriveşte ea, nu şi celor pătimaşi. Cel de al doilea e împuţinarea aproape totală a învăţătorilor în acest fel de vieţuire sau cale. Iar cel de al treilea e înşelăciunea care se iveşte chiar în această lucrare. Motivul cel dintâi al acestora este nefolositor şi nedrept. Căci încă treapta cea dintâi a călugărilor începători este datoare să

[352] S-ar părea că e o contrazicere între recomandarea ca mintea să fie golită pentru a se face rugăciunea curată şi afirmaţia că rugăciunea aceasta însăşi produce această golire, tăind orice conţinut din ea pentru a săvârşi rugăciunea curată. De fapt, golirea minţii începe prin rugăciune şi, pe măsură ce înaintează spre starea de rugăciune curată, goleşte mintea mai deplin de alte conţinuturi. Se cere numai ca omul să nu se împace cu o convieţuire continuă între rugăciune şi alte gânduri.

împuţineze patimile prin trezvia minţii şi paza inimii, care este rugăciunea minţii ce se cuvine celor făptuitori[353]. Cel de al doilea este lipsit de judecată şi de îndreptăţire. Căci, precum s-a spus mai sus, în locul învăţătorului avem scrierile ca învăţător, când nu se află învăţător. Iar cel de al treilea este cel prin care cineva se face el însuşi piedică sieşi. Căci citind anume cu gând de a se înşela, se împiedică el însuşi în scrieri, înţelegându-le strâmb. Pentru că, în loc de a primi scrierile spre păzirea sa şi spre cunoaşterea înşelăciunii, le află şi le primeşte ca pricină a fugii de lucrarea minţii. E ca şi cum oarecare dintre mai-marii ostaşilor, fiind înştiinţat de cineva că duşmanul lui îi pândeşte calea vrând să-l biruiască cu înşelăciune, aşteptându-l pe ascuns, neputând face cu el război la arătare, el, ca un nepriceput, în loc de a descoperi acestea şi de a da pe faţă pândirea acestuia ca să-l biruiască, se înfricoşează şi fuge, făcându-se de ocară între oameni, dar mai vârtos înaintea împăratului său şi a sfetnicilor lui. Iar de te temi de acest fel de lucrare şi deprindere numai din firea şi prostia inimii tale, cu mult mai vârtos mă tem şi eu pentru tine. Căci nu trebuie să te fereşti să mergi în pădure din pricina unor basme prosteşti sau din teama de lup. Pentru că numai de Dumnezeu trebuie să te temi, nu să fugi din frică sau să te lepezi de El. Cu adevărat această lucrare cere frică şi cutremur, zdrobirea inimii şi smereniei şi multă cercetare a sfintelor scrieri, dar nu fugă şi lepădare, nici îndrăzneală, nici lucrare după plăcerea proprie. Căci zice: „Cel îndrăzneţ şi nebăgător de seamă, vrând mai mult decât este vrednic şi decât e în stare, aleargă cu trufie spre ceea ce voieşte, vrând să ajungă înainte de vreme”. Şi iarăşi: „De-şi închipuie cineva că va ajunge uşor la cele înalte, şi-a agonisit poftire diavolească, iar nu adevărul. Iar pe acesta lesne îl vânează diavolul cu cursele sale, ca pe o slugă a lui”.

- ...zice şi Sfântul Maxim: „Dă trupului cele după putere şi întoarce toată nevoinţa ta spre lucrarea minţii”. Şi, iarăşi, Sfântul Diadoh zice: „Postul are laudă în sine, dar nu la Dumnezeu”. Căci este lucrător şi orânduieşte bine pe cei ce-l voiesc cu întreaga fiinţă. Deci nu se cade nevoitorilor binecredincioşi a se trufi pentru el, ci să vadă ţinta cugetării noastre în credinţa în Dumnezeu. „Căci meşterii niciunui meşteşug nu se laudă vreodată cu uneltele lor, ca şi cum ele ar fi sfârşitul meşteşugului lor, ci aşteaptă fiecare să isprăvească lucrul cu ajutorul lor, ca din el să arate cu adevărat meşteşugul lor” (Cuvânt *ascetic,* cap. 47, *Filoc.* rom., vol. I, p. 424).

Dar având o stare potrivită pentru primirea unui anumit fel de hrană, nu-ţi pune toată silinţa şi nădejdea numai în post. Ci, postind cu măsură şi după

[353] Deci, după Vasile de la Poiana Mărului, există o rugăciune a minţii care trebuie săvârşită chiar de călugării din treapta făptuirii. E o rugăciune a minţii pe măsura lor şi acomodată treptei lor de curăţire a patimilor şi de lucrare a virtuţilor. Ea însăşi ajută la împuţinarea patimilor şi la înaintarea spre trepte mai înalte ale rugăciunii minţii, până la rugăciunea atotcurată de gânduri şi de patimi.

puterea ta, sileşte-te în lucrarea minţii. De ai putere să te îndestulezi numai cu pâine şi apă, bine este. Căci zice: „Nu întăresc celelalte bucate trupul cum îl întăresc pâinea şi apa. Dar să nu-ţi pară că împlineşti vreo faptă bună postind astfel, ci nădăjduieşte a câştiga din post întreaga cumpătare. Şi aşa îţi va fi postul cu înţelegere", zice Sfântul Doroftei.

Iar de eşti neputincios, Sfântul Grigorie Sinaitul îţi porunceşte să mănânci o litră de pâine şi să bei pe zi, adică în zilele cele dezlegate, trei sau patru pahare de vin sau de apă, dacă vrei să afli pe Dumnezeu; şi să primeşti câte puţin din toate cele dulci ce se vor afla, ca să scapi de înălţarea cu cugetul; şi să nu te scârbeşti de cele bune făcute de Dumnezeu, ci să-I mulţumeşti Lui pentru toate. Aceasta este judecata celor pricepuţi.

Căci de te îndoieşti de mântuirea ta fiindcă mănânci din toate bucatele cele dulci şi bei puţintel vin, aceasta vine din necredinţa şi neputinţa cugetului. Iar împărtăşirea de bucate, fără de păcat şi potrivit cu voia lui Dumnezeu, se poate afla în trei stări ale sufletului: în înfrânare, în îndestulare şi în săturare. Înfrânarea înseamnă a fi încă flămând când te scoli de la masă; îndestularea înseamnă a nu fi nici flămând, nici îngreunat; săturarea, a se îngreuna puţintel. Iar a mânca după săturare e uşă a îndrăcirii pântecelui, prin care intră desfrânarea.

FILOCALIA volumul IX

SFÂNTUL IOAN SCĂRARUL

SCARA DUMNEZEIESCULUI URCUŞ

(singura carte citită de două ori!!!)

MITROPOLITUL VENIAMIN COSTACHI al Moldovei şi Sucevei (1768-1846) (Patericul românesc, de arhim. Ioanichie Bălan):

19. Atât de mult preţuia marele mitropolit cuvintele Sfântului Ioan Scărarul, încât le recomanda tuturor zicând:

— Precum pâinea este, decât toate celelalte bucate, mai de nevoie trupului, aşa este şi cartea aceasta a Sfântului Ioan Sinaitul, celui ce poftеşte mântuirea sa, mai de nevoie decât toate celelalte cărţi părinteşti. Şi precum luna pe stele, aşa şi aceasta pe celelalte le covârşeşte. Şi precum decât celelalte

simţuri ale omului vederea este mai lucrătoare, aşa şi cartea asta este mai lucrătoare decât acelea la mântuirea omului. Fiindcă aceasta spune toate preasfintele voi ale lui Dumnezeu, decât altele mult mai minunate şi mai luminate.

20. Scara Sfântului Ioan, continuă bunul păstor, este, nu numai monahilor, ci şi mirenilor, preabun îndreptar şi canon, care povăţuieşte pe toţi cu de-amănuntul către cele cuviincioase. Prin învăţăturile ei cele înţelepte, ea aduce pe cei ce o citesc pe dânsa către umilinţă şi către plânsul cel curăţitor de toate întinăciunile cele trupeşti şi sufleteşti. Nu este cu putinţă a povesti limba omenească, după vrednicie, darurile cele minunate ale acestei cărţi, cu care răsplăteşte pe cititorii şi îndrăgitorii ei.

21. Apoi adăuga şi cuvintele acestea:

— Primiţi cartea aceasta cu dragoste, o, iubiţi cititori, şi citiţi-o des şi cu luare-aminte, că, negreşit, ea este oarecare toiag al lui Moise, prin care veţi putea desface marea vieţii acesteia celei mult învăluite şi a patimilor celor înviforătoare, şi fără de primejdie o veţi trece, iar pe faraon cel gândit, adică pe diavolul, întru dânsa îl veţi vedea cufundat, ca şi Israel cel de demult pe egipteni.

22. Iarăşi zicea:

— Cartea aceasta este mană care îndulceşte simţurile sufletului celui amărât de patimile şi de valurile vieţii acesteia. Este liman care izbăveşte pe cei ce scapă la citirea ei, îi slobozeşte de cufundarea în păcatele cele mult înconjurătoare şi îi face pe dânşii să înoate fără de primejdie prin apele vieţii acesteia celei mult tulburate.

23. Zicea iarăşi:

— Scara Sfântului Ioan Sinaitul este scara aceea pe care a văzut-o Iacov cel de demult, al cărei capăt ajunge până la cer – întru care Dumnezeu este întărit – şi pe care îngerii se pogoară ca nişte duhuri slujitoare pentru cei ce vor să moştenească mântuirea, iar sufletele cele ce se mântuiesc printr-însa, se suie şi Dumnezeu le primeşte şi întru Împărăţia Sa le sălăşluieşte.

— Cel ce însetează de mântuirea sa, să alerge la râul acesta prea dulce şi cu adevărat se va prea îndulci şi prea se va veseli. Că pornirile râului acestuia cu adevărat veselesc cetatea lui Dumnezeu, adică pe sufletele credincioşilor, şi luminat strigă, chemându-i pe dânşii: „Veniţi, apropiaţi-vă toţi cei ce doriţi să vă săturaţi din roadele Mele cele pricinuitoare de viaţă veşnică”.

CUVÂNTUL I (Despre lepădarea de viaţa deşartă şi despre retragere)

- Bunul şi cel mai presus de bunătate şi atotbunul Dumnezeu şi Împărat al nostru ... a cinstit toate făpturile zidite de El cu demnitatea

libertăţii raţionale[354]. De aceea, dintre acestea, unele sunt prietene ale Lui, altele, slugi adevărate, altele netrebnice, altele cu totul înstrăinate, altele – deşi neputincioase – totuşi potrivnice Lui.

Şi prieteni ai Lui am aflat, o, sfinţită căpetenie, noi, cei neînvăţaţi, că sunt fiinţele înţelegătoare şi netrupeşti din jurul lui Dumnezeu; slugi adevărate, toţi cei ce fac şi au făcut neobosit şi fără încetare voia Lui; slugi netrebnice, cei ce socotesc că s-au învrednicit de Botez, dar n-au păzit cu adevărat legămintele faţă de El; străini şi potrivnici îi socotim pe cei ce sunt fie necredincioşi, fie răucredincioşi. În sfârşit, vrăjmaşi sunt cei ce nu numai că au respins porunca Domnului şi au lepădat-o de la ei, ci şi duc un război tare împotriva celor ce o împlinesc pe aceasta.

- Dumnezeu este al tuturor: este viaţa tuturor celor ce voiesc; este mântuirea tuturor: al celor ce cred şi al celor ce nu cred; al celor drepţi şi nedrepţi; al celor cinstitori de Dumnezeu şi necinstitori; al celor nepătimaşi şi pătimaşi; al călugărilor şi al mirenilor; al înţelepţilor şi al celor neînvăţaţi; al celor sănătoşi şi al celor bolnavi; al tinerilor şi vârstnicilor[355]. Căci e ca răspândirea luminii, ca arătarea soarelui, ca schimbarea ceasurilor. Şi altfel nu poate fi: „Că la Dumnezeu nu e căutare la faţă” *(Romani* 2, 11). Necinstitor de Dumnezeu este cel părtaş de firea raţională (cuvântătoare), muritoare, care fuge de bunăvoie de viaţă şi socoteşte pe Făcătorul său, Cel pururea existent, ca neexistent[356].

---

[354] „Libertatea este, după dumnezeiescul Grigorie al Nyssei, voinţa sufletului raţional gata să se mişte încotro voieşte. Pe aceasta s-o înduplecăm să fie gata să se mişte numai spre bine, ca să topim pururea amintirea răului prin gânduri bune.” Alta: „Libertatea este mişcarea înţelegătoare, stăpână pe sine, a sufletului. De aceea animalele neraţionale nu sunt libere. Căci sunt purtate de fire şi nu o poartă. De aceea nici nu se împotrivesc poftei naturale, ci îndată ce sunt cuprinse de o poftă se năpustesc spre împlinirea ei. Dar omul, fiind raţional, mai degrabă conduce firea decât e purtat de ea. De aceea chiar când doreşte ceva, dacă voieşte, are putere să înfrâneze dorinţa sau să-i dea urmare. Pentru aceasta cele necuvântătoare nu sunt nici lăudate, nici mustrate, pe când omul e şi lăudat, şi mustrat”. Omul e fiinţa care dispune el însuşi de sine, ţinând seama în mod liber de legi, dar nefiind întru totul supus unei legi, ca lucrurile şi animalele ce constituie natura. Omul e într-un anumit sens mai presus de natură, făcând-o instrumental voinţei sale şi putând-o umple de Duhul dumnezeiesc şi de libertatea Lui cu totul superioară, care întăreşte libertatea noastră. Numai când se face rob patimilor, omul devine simplă piesă a naturii, sau mai prejos de natură, deşi pe de altă parte s-a făcut astfel cu voia sa.

[355] Dumnezeu este al tuturor, dar este numit aici în chip restrâns „al celor care voiesc”. De aceea, El este acestora şi mântuire. Căci întrucât orice om părtaş de voie liberă poate să se decidă a voi să-L aibă pe El ca viaţă, ei toţi au putinţa ca să aibă pe Dumnezeu ca mântuire şi deci ca viaţă. În general, numai cei conştienţi şi liberi îl pot avea ca viaţă, pentru că numai ei pot experia prin conştiinţa lor viaţa.

[356] „Nelegiuit este cel ce a dat făgăduinţa (mărturisirea credinţei) şi apoi a lepădat-

• Creştin este cel ce urmează lui Hristos pe cât e cu putinţă oamenilor prin cuvinte şi fapte şi crede cu o cugetare dreaptă şi neprihănită în Sfânta Treime[357].

• Iubitor de Dumnezeu este cel ce se face părtaş de toate cele fireşti şi fără păcat şi care nu pregetă de a face după putere cele bune[358]

• Înfrânat este cel ce, petrecând în mijlocul ispitelor şi curselor şi tulburărilor, se străduieşte să imite cu toată puterea purtările celui ridicat deasupra tulburărilor.

• Călcător de lege este cel ce răstălmăceşte legea lui Dumnezeu cu mintea lui cea sucită şi cel ce socoteşte că crede, dar se împotriveşte în chip eretic lui Dumnezeu.

• Toţi cei ce au părăsit de bunăvoie cele ale vieţii au făcut aceasta fără îndoială fie pentru Împărăţia viitoare, fie pentru mulţimea de păcate, fie pentru dragostea de Dumnezeu. Iar dacă nu au avut în vedere niciunul din scopurile amintite, retragerea lor e fără judecată. Dar oricare ar fi ţinta la care ajungem, Bunul Orânduitor al nevoinţei noastre ne aşteaptă.

• Cei ce au pornit să se suie la cer cu trupul au nevoie cu adevărat de silire şi de dureri neîncetate[359]. Mai ales la începutul lepădării lor, până ce trec de la năravul lor iubitor de plăceri şi de la inima neîndurerată[360], la iubirea de Dumnezeu şi la curăţie prin plânsul învederat. Osteneală cu adevărat, osteneală şi amărăciune multă şi anevoie de răbdat ni se cere mai ales nouă, celor fără de grijă, până ce ne vom face mintea, acest câine iubitor de măcelării şi lacom de mâncare, iubitoare de curăţie şi de supraveghere prin

---

o. Dar nelegiuit este şi cel ce n-a dat-o din pricina nebuniei, după cuvântul: «Zis-a cel nebun în inima sa: nu este Dumnezeu» *(Psalm* 52, 1). El cinsteşte mai mult făpturile decât pe Dumnezeu."

[357] Credinţa este nu numai un sentiment sau un act de voinţă, ci şi o dreaptă cugetare despre Dumnezeu cel în Treime. Este credinţa întemeiată pe Revelaţie şi pe predania Bisericii. A crede într-o aberaţie este o contradicţie în sine. A crede într-un aşa-zis dumnezeu una cu lumea imanentă înseamnă a nu crede. A crede într-un aşa-zis dumnezeu care nu e iubire supremă întemeiată într-o persoană supremă, mai bine zis între Trei persoane supreme, înseamnă a nu crede.

[358] Cele fireşti ale omului sunt năzuinţele lui de a depăşi prin efort liber cele ce-l înlănţuie de trup şi de lume. Făcând aşa, se fereşte de păcat.

[359] De multe ori vorbeşte de silă, ca de pildă când spune: călugărul este cel ce-şi supune firea unei siliri neîncetate. Căci trebuie spus că obişnuinţa întărindu-se ca deprindere şi prefăcându-se, aşa-zicând, în fire, e nevoie de silă ca să schimbăm şi să prefacem năravul îndelungat. De aceea a spus şi Domnul: „Împărăţia cerurilor este a celor ce se silesc" *(Matei* 11, 12).

[360] „Inima neîndurerată" e inima care nu suferă pentru păcate. Venirea sufletului la Dumnezeu nu se înfăptuieşte prin reflecţii teoretice, ci prin suferinţa pentru păcatele săvârşite.

simplitate, blândeţe adâncă şi sârguinţă[361].

• a spus şi Domnul: „Împărăţia cerurilor este a celor ce se silesc” *(Matei* 11, 12).

• Temelia cea bună are trei straturi şi trei stâlpi: nerăutatea, postul şi neprihănirea. Toţi cei prunci în Hristos să înceapă de la ele, luând ca pildă pruncii cu trupul. Nicio răutate, nicio viclenie nu-şi află vreodată loc în aceştia. Nu se află la ei săturare nesăturată, stomac nesătul, trup înfierbântat sau sălbăticit. Căci numai după ce cresc prin sporirea hranei, le vine pofta şi fierbinţeala.

• Din tăria începutului vom avea negreşit folos şi în vremea moleşirii de după aceea. Căci sufletul îmbărbătat şi apoi moleşit e îmboldit de amintirea sârguinţei de la început ca de un ac. De aceea unii au prins adeseori aripi şi din aceasta.

• Să ne temem de Domnul ca de fiare. Căci am văzut oameni care, ducându-se să fure, nu se temeau de Dumnezeu, dar auzind lătrat de câini în acel loc, s-au înapoiat îndată; şi ceea ce n-a făcut frica de Dumnezeu a făcut frica de fiare.

• Să iubim pe Domnul cum îi cinstim pe prietenii noştri. Căci am văzut adeseori pe unii supărând pe Dumnezeu şi neavând nicio grijă de aceasta, dar mărind pe cei iubiţi de ei pentru vreun lucru neînsemnat şi folosind orice mijloc, născocind orice gând, răbdând orice necaz, făcându-le orice declaraţie (de cinstire) ei înşişi, sau prin prieteni, sau trimiţându-le orice fel de daruri, ca să-i întoarcă.

• Cel necăsătorit, în lume, fiind legat numai de lucruri, se aseamănă cu cel legat cu fiare la mâini. De aceea, când voieşte să alerge la viaţa călugărească, nu se împiedică. Dar cel căsătorit se aseamănă cu cel legat şi de mâini, şi de picioare.

• Am auzit pe unii care petrec în lume cu nepăsare, zicând către mine: „Cum putem noi, cei ce vieţuim împreună cu soţiile (sau cu soţii) noastre (noştri), să petrecem viaţa călugărească?” Acestora le-am răspuns: „Toate lucrurile bune pe care le puteţi face, faceţi-le: nu defăimaţi pe nimeni, nu furaţi de la nimeni, nu mințiți față de nimeni, nu vă înălțați față de nimeni, nu urâţi pe nimeni, nu vă despărțiți de adunările de la slujbele din biserică, pătimiţi împreună cu cei lipsiţi, nu pricinuiţi nimănui sminteală; de ceea ce e al altuia să nu vă apropiaţi; îndestulaţi-vă cu ceea ce vă pregătesc femeile voastre. De veţi face aşa,

[361] Mintea desface totul în bucăţi asemenea unui câine care, în căutarea cărnii, ciopârţeşte în bucăţi tot ce e unitar şi vrea să înghită cât mai multe. Ea trebuie să fie făcută simplă şi curată şi blândă, înţelegând lucrurile în unitatea lor, respectându-le, nelăcomindu-se să le sfâşie, să le descoase. Căci în acest caz nu mai înţelege întregul şi esenţialul şi viaţa.

nu veți fi departe de Împărăția cerurilor”.

• **Să** purtăm cu bucurie și cu frică lupta cea bună, netemându-ne de vrăjmașii noștri. Căci deși nu se văd, ei privesc la fața sufletului nostru[362]. Și dacă o văd pe aceasta schimbându-se de frică, se înarmează mai amarnic împotriva noastră, înțelegând, viclenii, că ne-am înfricoșat. Deci să ne înarmăm cu curaj împotriva lor, căci nimeni nu se războiește cu cel ce se luptă cu hotărâre.

• Avem vrăjmași cu adevărat răi, cumpliți, vicleni, meșteri în uneltiri, puternici, neadormiți, nemateriali, care țin focul în mâini și doresc să aprindă biserica (locașul) lui Dumnezeu prin flacăra din ei[363]

• **Dă** lui Hristos cu râvnă ostenelile tinereților tale și te vei bucura la bătrânețe de bogăția nepătimirii. Cele adunate în tinerețe hrănesc și mântuie la bătrânețe pe cei obosiți. Să ne ostenim, tinerilor, cu înfocare; **să** alergăm cu trezvie. Căci nu știm când vine moartea[364].

• Cei ce s-au hotărât să slujească cu sinceritate lui Hristos vor căuta și vor face înainte de toate aceasta: să-și aleagă, prin părinți duhovnicești și prin conștiința lor, locurile, chipurile (de virtute) și îndeletnicirile potrivite cu ei înșiși.

CUVÂNTUL al II-lea (despre despătimire)

• Am văzut foarte multe și felurite plante ale virtuților, sădite de cei din lume, dar pentru că erau adăpate de umezeala noroioasă de sub pământ a slavei deșarte și prășite de dorința arătării și gunoite de laudă, când au fost răsădite în pământ pustiu și neumblat de cei din lume și lipsit de apa slavei deșarte și rău-mirositoare, îndată s-au uscat. Căci n-au putut rodi plantele umede în locurile nevoinței aspre și lipsite de umezeală.

• **Să** luăm aminte la noi înșine, ca nu cumva, spunând că umblăm pe calea strâmtă și plină de necazuri, să ne rătăcim ținând pe cealaltă lată și largă (Matei 7, 13-14)[365]. Calea strâmtă ți-o va pricinui întristarea

---

[362] „Fața sufletului a numit puterile sufletului. Căci din semnele stărilor noastre sufletești și a celor imitate de noi, văd vrăjmașii noștri draci dispoziția noastră lăuntrică. Căci nu cunosc de la ei cugetarea noastră, ci seamănă numai meșteșugirile lor și așteaptă să vadă cu ce dispoziție vom primi uneltirile. Și, nevăzând ei, îi facem să vadă prin ușurătatea noastră.” Adică le dăm noi semnele prin care pot vedea ce e în sufletul nostru, așa cum le dăm și altor oameni.

[363] „Dracii cei vicleni ne atrag spre lucrarea arderilor și patimilor, adică a iuțimii și poftei, prin lucrările lor, ca prin niște mâini.”

[364] „Binele bărbatului e când ia jugul din tinerețea lui.”

[365] „Căi a numit Scriptura virtuțile. Dar cea mai mare dintre toate virtuțile e iubirea. De aceea zice Apostolul: «Și vă arăt eu vouă o cale mai presus de orice altă cale» (*1 Corinteni* 12, 31). Aceasta convinge să se disprețuiască toate cele stricăcioase (luate în ele însele) și nu pune pe cele vremelnice mai presus de cele veșnice”. Căci numai

pântecelui, starea de toată noaptea în picioare, apa cu măsură, puţinătatea pâinii, băutura curăţitoare a necinstirii, batjocurile, luările în râs, tăierea voilor proprii, răbdarea certărilor, primirea în tăcere a disprețuirii, silnicia înjurăturilor, răbdarea neclintită a nedreptăţirii, suportarea bârfirilor fără supărare, răbdarea fără mânie a neluării în seamă, primirea ocărilor cu smerenie. Fericiţi sunt cei ce umblă pe calea amintită, că a lor este Împărăţia cerurilor[366].

CUVÂNTUL al III-lea (despre înstrăinare)

• De te grăbeşti spre înstrăinare şi spre singurătate, nu căuta sufletele îndrăgite de lume. Pentru că furul vine pe neaşteptate. De aceea mulţi, încercând să mântuiască împreună cu ei pe unii nepăsători şi greoi, s-au pierdut împreună cu aceştia, focul sufletului lor stingându-se cu vremea[367]. Dacă ai primit flacăra, aleargă[368]. Căci nu ştii când se va stinge şi te va lăsa în întuneric.

• Nu ni se cere tuturor să mântuim pe alţii. Căci zice dumnezeiescul Apostol: „Deci fiecare va da, fraţilor, socoteală lui Dumnezeu pentru sine” *(Romani* 14, 12). Şi iarăşi: „Învăţând pe altul, nu te înveţi pe tine?” Dar, negreşit, ni se cere tuturor să ne mântuim pe noi înşine.

• Fugi ca de bici de locurile căderilor. Căci, nefiind fructul de faţă, nu-l poftim des.

• Să ne sârguim să urmăm nu pilda soţiei lui Lot, ci pe a lui Lot însuşi (Facerea 19). Căci sufletul, întorcându-se de unde a ieşit, se va strica asemenea sării şi va rămâne nemişcat (nelucrător)[369].

Persoana veşnică a lui Dumnezeu ne poate iubi veşnic şi ne poate susţine veşnic în viaţă, satisfăcând setea noastră de iubire nesfârşită. Căci iubirea se cere după nesfârşire şi de iubire nu e capabilă decât persoana faţă de altă persoană. Prin aceasta arată că persoanele sunt pentru eternitate.

[366] Calea lată şi largă e cea a iubirii de sine şi a căutării plăcerii proprii. Căci iubirea de sine nu e strâmtorată de luarea în considerare a altuia. Iar „necazurile şi primejdiile omoară dulcea împătimire, iar odihna o hrăneşte şi o creşte. De aceea, fericiţi sunt cei ce umblă pe calea cea plină de necazuri”. Ei se strâmtorează pe ei înşişi pentru alţii şi în primul rând pentru Dumnezeu, din iubirea faţă de El şi de aceia, dobândind în schimb iubirea lor.

[367] Scolia din ed. 1970: „Mustră amânările care adorm mereu mişcările spre cele bune”.

[368] Aluzie la flacăra olimpică. Aici însă e vorba de flacăra dragostei de Dumnezeu, primită de la un altul mai bătrân şi pe care trebuie s-o duci mai departe.

[369] Sufletul nemişcat sau nelucrător e sufletul mort, împietrit ca şi soţia lui Lot, incapabil de viaţă, incapabil să se preschimbe spre mai bine, incapabil să înainteze spre trepte mai înalte. Sarea în care s-a prefăcut soţia lui Lot n-avea nici măcar puterea să

• Să-ţi fie ţie tată cel ce poate şi voieşte să se ostenească împreună cu tine în uşurarea sarcinilor păcatelor tale; maică, străpungerea inimii, care poate să te spele pe tine de întinăciune; iar frate, cel ce se osteneşte împreună cu tine şi se întrece cu tine pe drumul ce duce în sus. Agoniseşte-ţi ca soţie nedespărţită aducerea aminte de moarte; copii preaiubiţi să-ţi fie suspinele inimii; ca slujitor agoniseşte-ţi trupul tău, iar ca prieteni, Sfintele Puteri, care în vremea ieşirii (sufletului) pot să te ajute, dacă se vor face prietenii tăi. „Acesta e neamul celor ce caută pe Domnul” *(Psalm* 23, 6).

• N-am venit, zice Domnul, să aduc pace pe pământ şi iubirea părinţilor faţă de fii şi a fraţilor faţă de fraţii care se hotărăsc să nu-Mi slujească Mie *(Matei* 10, 34), ci luptă şi sabie; adică să despart pe iubitorii de Dumnezeu de iubitorii de lume, pe iubitorii de cele materiale de iubitorii de cele nemateriale, pe iubitorii de slavă de cei smeriţi la cuget. Căci Domnul Se bucură de unirea şi de dezbinarea ce se naşte din iubirea faţă de El.

• Când te vor înconjura ca nişte albine, sau mai bine zis ca nişte viespi, rudeniile tale, plângând pentru tine, aţinteşte-ţi repede şi fără întoarcere ochiul sufletului spre moartea ta şi spre faptele tale (cele rele), ca să poţi depărta durerea cu durere[370]

• Cel ce crede viselor este asemenea celui ce aleargă după umbra sa şi încearcă să o prindă.

• Dracii slavei deşarte sunt în vise proroci. Ei închipuie ca nişte vicleni cele viitoare şi ni le vestesc mai dinainte. Împlinindu-se vedeniile, ne minunăm şi ne înălţăm gândul ca şi când am avea darul preştiinţei.

• Dracii nu ştiu nimic din cele viitoare dintr-o cunoştinţă de mai înainte. Căci şi doctorii pot să ne spună moartea de mai înainte.

• Ei se prefac adeseori în îngeri de lumină şi în chipuri de mucenici şi ne arată pe aceia venind la noi, în vise[371]. Iar când ne deşteptăm, ne scufundă în mândrie şi bucurie.

• Când începem să credem în vis dracilor, ei îşi bat joc de noi şi când suntem treji. Cel ce crede viselor e cu totul necercat. Iar cel ce nu crede niciunora e filosof.

• Crede numai celor ce-ţi vestesc ţie osândă veşnică şi judecată.

---

dea gust bucatelor, devenind stâlp cu totul neroditor şi încremenit. Numai dacă merge înainte, ca Lot, sufletul se mişcă cu adevărat şi se desăvârşeşte.

[370] „Cel ce voieşte cele prea mari nesocoteşte cele neînsemnate.” Alta: „Suportă durerea cu durerea cea folositoare, ca să poţi scăpa de durerile deşarte”, care nu te mântuiesc (Pilda celor doi tâlhari).

[371] Acelaşi lucru se întâmplă în spiritism.

Dar dacă acestea îţi pricinuiesc deznădejdea, şi ele sunt de la dracul.

CUVÂNTUL al IV-lea (Despre fericita şi pururea pomenita ascultare)

• Ascultarea stă în a-şi tăgădui cineva cu desăvârşire sufletul său, fapt arătat în chip vădit prin trup[372]. Sau poate, dimpotrivă: ascultarea este omorârea mădularelor printr-o cugetare vie[373]. Ascultarea este mişcare de neînţeles, moarte de bunăvoie, viaţă neiscoditoare[374], primirea primejdiei fără grijă[375], răspuns necăutat în faţa lui Dumnezeu, netemere de moarte, neprimejdioasa plutire pe marea vieţii, călătorie în somn[376].

---

[372] Scolia din ed. 1970, care orânduieşte altfel pe cea din *PG*: „Prin *tăgăduirea sufletului* înţelege faptul de a-şi lăsa cineva voile sale naturale, după cuvântul: «De voieşte cineva să vină după Mine, să se lepede de sine» şi cele următoare. Căci cele contrare firii, chiar de le-ar lăsa, nu ar lăsa nimic pentru Dumnezeu, căci nu sunt ale lui. Dar cel ce le lasă pe cele naturale se tăgăduieşte pe sine însuşi". Scolia în *PG*: „Ascultarea este a celui ce este capabil de ea, nu supunerea celui ce nu este (capabil). Căci nu vom numi fiinţa neraţională ascultătoare sau neascultătoare". Deci nu e vorba de o desfiinţare a sufletului, ci de o punere a lui în mâna lui Dumnezeu. Ascultarea e moarte a morţii şi afirmare a vieţii, afirmarea spiritului faţă de trup, pentru a opri trupul de la moartea veşnică. Şi nu e vorba nici numai de o renunţare la voile rele, ci de o predare a voii celei bune, adică a voii peste tot, în mâna lui Dumnezeu; e o predare raţională, pentru eliberarea de patimă, o renunţare la existenţa egoistă în izolare, prin acordul ei cu raţiunea lui Dumnezeu. Această predare lui Dumnezeu a voilor proprii o arată cineva prin faptele manifestate în trupul său, împlinind numai acele fapte prin trup care sunt plăcute lui Dumnezeu.

[373] Numai o cugetare puternică sau o conştiinţă vie poate înfrâna faptele manifestate prin trup. Această omorâre a mişcărilor neînfrânate din mădularele trupului coincide cu o mare putere a duhului.

[374] *Mişcare de neînţeles,* căci pare contrară raţiunii; *moarte de bunăvoie,* căci coexistă continuu cu voia, spre deosebire de moartea fizică, care, odată ce se produce, nu mai e cu putinţă o manifestare a voii prin trup; ca atare e un suprem act continuu de voinţă. Viaţă în simplitate e cea fără complexităţi şi întrebări inutile care o micşorează ca trăire din iubire.

[375] „Nu vorbeşte de primejdia sufletului, ci de a trupului, pe care o suportă cel ce ascultă din vreo întâmplare: fie că ar călători pe mare, fie că ar cădea între tâlhari; şi astfel moare de o moarte care nu-i pricinuieşte grijă, ştiind bine că moartea din întâmplare îi este o mărturie şi împlineşte ascultarea fără să aleagă ce are să asculte şi ce nu."

[376] Toate răspunderile sunt aruncate asupra povăţuitorului sufletesc rânduit de Dumnezeu. Cel ce ascultă are o singură răspundere: să asculte de acela. Prin el ascultă de Dumnezeu, ale Cărui voi i se fac concrete şi i se tălmăcesc prin povăţuitor. De ceea, nu are grijă ce să răspundă lui Dumnezeu la Judecată, pluteşte pe marea vieţii fără primejduirea sufletului, iar de primejdia trupului şi chiar de moarte nu se teme. Călătoreşte ca un copil care doarme în vreme ce e purtat în braţe de tatăl său. Mai bine zis, toate le vede bine, căci nu vede nicio primejdie. La baza tuturor acestor fapte de

• Ascultarea este mormânt al voinţei şi înviere a smereniei[377]. Nu se împotriveşte mortul şi nu alege între cele bune şi cele părute rele. Căci cel ce şi-a omorât sufletul din evlavie va răspunde pentru toate[378]. Ascultarea este lepădarea judecăţii proprii din bogăţia judecăţii[379].

• Când gândul tău te sfătuieşte să judeci sau să osândeşti pe întâi-stătător, sari ca din curvie. Să nu dai şarpelui îngăduinţă: nici loc, nici intrare, nici început. Zi către balaurul acesta: „O, înşelătorule, nu eu am primit să fac judecata povăţuitorului meu, ci el pe a mea. Nu eu am fost făcut judecător al lui, ci el al meu”.

• Iarăşi un altul dintre acei pururea pomeniţi, având faţă de mine dragostea şi îndrăznirea cea după Dumnezeu, îmi spuse cu bunăvoinţă: „De ai dobândit cumva, preaînţelepte, lucrarea celui ce a zis întru simţire: «Toate le pot întru Cel ce mă întăreşte pe mine, Hristos» *(Filipeni* 4, 13), de a venit peste tine Duhul Sfânt ca o rouă curăţitoare, de te-a umbrit puterea răbdării Celui preaînalt *(Luca* 1, 35), încinge ca un bărbat (ca Hristos Dumnezeu) mijlocul tău cu ştergarul ascultării şi, ridicându-te de la cina liniştei, spală picioarele fraţilor cu duh smerit[380]. Mai bine zis tăvăleşte-te sub picioarele soţilor tăi cu cuget sporit; pune portar neîndurat şi neadormit în poarta inimii tale; ţine-ţi mintea cea greu de ţinut[381] în trupul tău supus împrăştierii; ţine liniştea minţii în

---

non-voire proprie e însă o mare şi continuă voire sau hotărâre: de a învinge cu tărie orice greutate, de a înfrunta chiar şi moartea pentru a împlini de bunăvoie voile lui Dumnezeu concretizate în voile întâi-stătătorului; şi o lumină fundamentală: că cel ce porunceşte reprezintă pe Dumnezeu şi că mântuirea sa constă în împlinirea voii aceluia ca voia lui Dumnezeu. Scolia din ed. 1970 zice: „Sau calea fără oboseală şi frământare spre virtute. Căci cel ce s-a predat pe sine întâi-stătătorului şi şi-a pus sufletul în mâna lui s-a izbăvit de orice grijă şi e ca şi când ar dormi”.

[377] În fiecare clipă moare individul care caută să facă voile sale şi învie persoana, sau omul nou, prin puntea comuniunii ce o aruncă spre cel ce reprezintă pe Dumnezeu.

[378] „Mai bine zis întâi-stătătorul lui. Căci acesta, odată ce a primit voia celui ascultător şi şi-a făcut aşa-zicând sufletul lui fără voinţă şi mort (Scolia din *PG*: «şi numai că nu l-a omorât»), va răspunde el însuşi pentru acela.”

[379] „Lepădarea judecăţii (a discernământului, a alegerii proprii) stă în a asculta pe cele ce par rele, ca bune, precum Avraam, împlinind porunca de a junghia pe fiul său, şi-a îmbogăţit fără să judece ascultarea pe care o avea de la început.” Ascultarea de Dumnezeu vine din bogăţia înţelegerii adevărate a ceea ce trebuie făcut pentru propria realizare şi îmbogăţeşte această înţelegere prin experienţa continuă pe care o face cel ce ascultă despre propăşirea sa în eliberarea de mândrie.

[380] Cel ce porneşte la ascultare cu hotărâre se dovedeşte pe de o parte bărbat puternic, pe de alta, în stare de smerenie; e tare în smerenia slujitoare. El se încinge cu putere, dar cu puterea smereniei. El renunţă la liniştea care-l odihneşte şi ia asupră-şi grija ajutorării şi lucrării de scăpare a aproapelui de păcatele ce-l împovărează.

[381] κράτει νούν ακράτητον e un paradox. Mintea care e mereu în mişcare trebuie ţinută în gândul la Dumnezeu.

mădularele ce se mişcă şi se clatină, care e lucrul cel mai minunat dintre toate; fă-ţi sufletul netulburat în mijlocul tulburărilor, opreşte-ţi limba înfuriată, gata să sară la împotrivire[382].

Luptă-te cu stăpâna aceasta în fiecare zi de şaptezeci de ori câte şapte. Înfige în lemnul sufletului, ca într-o cruce, mintea ta ca o nicovală care e bătută, batjocorită, ocărâtă, luată în râs, nedreptăţită ca de nişte lovituri neîncetate de ciocane, dar se înmoaie, nu suferă nicio sfărâmare, ci rămâne întreagă, netedă şi neclintită[383]. Leapădă voia ta ca pe o haină a ruşinii şi intră în arenă despuiat de ea[384], chiar dacă acesta e un lucru rar şi anevoie de aflat. Îmbracă platoşa credinţei care nu poate fi spartă şi sfărâmată de necredinţa în conducătorul luptei. Ţine în frâul neprihănirii simţul pipăitului care sare cu nerușinare înainte. Înfrânează-ţi cu pomenirea morţii ochiul care voieşte să iscodească în fiecare clipă măreţia trupurilor şi frumuseţea lor. Adu la tăcere, prin grija de ea însăşi, mintea curioasă care voieşte să osândească pe frate pentru negrijă, arătând în chip neamăgitor toată iubirea şi mila faţă de aproapele. În aceasta vor cunoaşte toţi cu adevărat, preaiubite părinte, că eşti ucenic al lui Hristos: dacă vom avea în obşte iubire între noi".

- Fericit este cel ce s-a silit pe sine să fie defăimat şi ocărât în fiecare zi pentru Domnul. Acesta va dănţui cu mucenicii şi va sta de faţă cu îngerii, plin de îndrăzneală.
- Cel ce a respins de la sine mustrarea dreaptă sau nedreaptă a respins însăşi mântuirea sa. Iar cel ce o primeşte cu durere sau fără durere, va dobândi degrabă iertarea păcatelor sale[385].

---

[382] În toate aceste recomandări se cere un lucru paradoxal (tradus de noi cu „minunat"), deci cu atât mai greu. Mădularele trupului se mişcă sub puterea ispitelor, dar mintea trebuie să-şi păzească liniştea şi deci puterea de a nu se tulbura şi de a nu se lăsa purtată de ele. Mintea trebuie să rămână neclintită ca o stâncă în mijlocul valurilor ce o asaltează.

[383] Mintea, ca organ al cugetării, are ca temelie sufletul nostru întreg, sau subiectul nostru. Dacă dispoziţia acestuia e fermă ca un lemn, mintea nu se va clătina nici ea de ispite. Neclintirea subiectului nostru îşi ia tăria din întipărirea lui de gândul la Crucea lui Hristos. Mintea trebuie să se fixeze în subiectul astfel întărit asemenea lui Hristos, suportând ca El toate piroanele.

[384] „Voia ta" e voia contrară lui Dumnezeu, voia individualistă, sau egoistă. Ea îl îmbracă pe om într-o înfăţişare neplăcută lui Dumnezeu şi semenilor, într-o înfăţişare de ocară. Cel ce ţine seama de această voie egoistă a sa, fiind duşmanul lui Dumnezeu şi al semenilor săi, nu e capabil să suporte greutăţile neplăcute ale nevoinţelor, pentru că nu se bazează decât pe puterea sa limitată.

[385] Mustrarea te face atent la tine însuţi; te face să-ţi dai seama că e ceva rău în tine, sau care face altuia impresia că nu eşti cum trebuie în vreo privinţă oarecare. Drept urmare, te sileşti să te vindeci şi în acea privinţă, şi deci să-ţi câştigi mântuirea. E o cruce care te desăvârşeşte. Însăşi primirea mustrării, pricinuindu-i cuiva pocăinţa de

• Arată în chip nevăzut (cu mintea) lui Dumnezeu credința și dragostea curată ce o ai față de părintele tău și Acela va îndemna pe acesta în chip neștiut să se alipească de tine și să te apropie de el, după simțirea ta față de el[386].

• De voiește cineva să știe că are iubirea de frați și dragostea adevărată, se va încredința despre ea când se va vedea pe sine plângând pentru greșelile fratelui și veselindu-se de înaintările și de darurile lui[387].

• Cel ce voiește să rămână biruitor într-o convorbire cuvântul său să știe că suferă de boala diavolului, chiar dacă cuvântul său e adevărat[388]. Și dacă face aceasta într-o convorbire cu cei deopotrivă cu el, va fi tămăduit poate de certarea celor mai mari. Dar dacă face așa și față de cei mai mari sau mai înțelepți, boala lui nu poate fi vindecată de oameni.

• Cel ce și-a făcut conștiința curată la culme, în supunere față de părintele său, acela, așteptând în fiecare zi moartea ca pe un somn, mai bine zis ca pe viața sa, nu se înspăimântă, știind că în ceasul despărțirii nu el, ci întâi-stătătorul va avea să dea socoteală[389].

• Sufletul care se gândește la mărturisire e ținut de aceasta, ca de un frâu, să nu păcătuiască. Dimpotrivă, păcatele pe care nu avem de gând să le mărturisim le săvârșim fără frică, ca în întuneric.

---

greșeli, îi aduce iertarea lor.

[386] Nu-ți arăta simțămintele de umilință și de iubire față de părintele tău duhovnicesc văzut, ci spune-i-o cu mintea lui Dumnezeu. Și Dumnezeu i-o va descoperi aceluia, pentru că ceea ce e sincer nu se poate să nu se vadă în oarecare chip.

[387] „Acela și-a pus sufletul său pentru fratele". Căci suferă pentru acela ca pentru sine și se bucură de darurile lui, ca pentru ale sale. Sufletul trăiește și moare pentru acela și cu acela.

[388] Cine voiește să-și facă biruitor cuvântul său voiește să biruiască el pe ceilalți. Desigur, el ar putea spune că nu voiește să se impună pe sine, ci adevărul. Dar despre adevărul lui Hristos ajunge să dai mărturie, trăindu-l și murind pentru El. El nu se impune cu argumente ale rațiunii, a cărei dibăcie vrei să dovedești că o ai. „Nu ține de viețuirea creștinească a se apăra, și nu se vorbește de ea în învățătura lui Hristos." Sau: „Împotrivirea în cuvânt arată încăpățânarea și neascultarea". Ea dovedește mai mult îngâmfarea și disprețuirea, și nu smerenia și ascultarea în toate. Metoda recomandată aici ar aduce cu adevărat pace între oameni.

[389] Acela a făcut și a gândit chiar ceea ce i-a cerut întâi-stătătorul. Deci acesta va avea să dea socoteală pentru faptele și gândurile lui. Desigur, aceasta nu scapă pe călugăr de răspundere. Dar el răspunde întrucât se biruie pe sine în fiecare clipă, ascultând. Iar acest lucru nu e ușor. El renunță mereu la buna sa plăcere, la pornirile sale de plăcere, la mândria sa. El strânge mereu apele dezordonate ale pornirilor sale în matca îngustă și tot mai adâncă a unei viețuiri libere de patimi, a unei curății desăvârșite.

• Cel ce uneori ascultă, alteori nu ascultă de părinte este asemenea celui care uneori pune în ochi leacuri, alteori var nestins. Căci, „unul zidind, iar altul dărâmând, care altul va fi folosul, decât osteneala?” *(Înțelepciunea lui Isus Sirah* 34, 25).

• Nu te lăsa amăgit, o, fiule ascultător al Domnului, de duhul închipuirii de sine și spune păcatele tale învățătorului tău, ca și când le-ar spune altă persoană. Căci nu te poți izbăvi de rușine fără rușine[390]. Dracii au adesea obiceiul să ne convingă fie să nu ne mărturisim, fie să defăimăm pe alții ca vinovați de păcatul nostru.

• Dezgolește-ți, dezgolește-ți rana în fața doctorului și nu te rușina. „A mea e buba, părinte, a mea e rana. Din nepăsarea mea s-a pricinuit, și nu din a altuia. Nimeni altul nu e pricinuitorul ei: nici om, nici duh, nici trup, nici altceva, ci negrija mea!” Fă-te la mărturisire, și cu purtarea, și cu chipul, și cu gândul, ca un osândit, plecându-te spre pământ, și dacă se poate udând cu lacrimi picioarele doctorului și judecătorului ca ale lui Hristos.

• Nu socoti lucru nevrednic de tine a-ți face mărturisirea în chip smerit, ca înaintea lui Dumnezeu, înaintea ajutătorului tău[391]. Căci am văzut osândiți înmuind printr-o înfățișare prea întristată și printr-o mărturisire adâncă asprimea judecătorului și preschimbând mânia lui în înduioșare. De aceea și Ioan Înainte-mergătorul cerea de la cei ce se rugau mărturisirea înaintea botezului, neavând el însuși nevoie de aceasta, ci prilejuind prin ea mântuirea lor.

• Să nu ne speriem dacă suntem războiți și după mărturisire. Căci e mai bine să ne luptăm cu gândurile decât cu mândria[392].

---

[390] Trebuie să-ți mărturisești păcatele fără a te cruța, așa cum nu te-ar cruța, dacă ți le-ar dezvălui, altcineva. Desigur, spunându-le tu însuți, vei trece prin clipe de mare rușine. Dar nu poți scăpa de rușine, dacă nu treci prin rușine. Cu rușinea pe care o suferi lovești păcatele care-ți produc rușinea și înlături pricina rușinii. Rușinea mărturisirii este trecătoare, dar rușinea obiectivă a rămânerii în păcatul nemărturisit e durabilă și se adâncește mereu.

[391] Duhovnicul ți-a fost dat ca ajutător în cele bune. Dumnezeu a ținut seama de nivelul nostru omenesc și ne-a dat un ajutător apropiat nouă. S-ar putea socoti duhovnicul (și preotul) în acest sens și un ajutor de care se folosește Dumnezeu pentru folosul nostru. Așa cum Dumnezeu nu botează singur, ci i-a trimis pe Apostoli și pe urmașii lor să boteze, ca să ne dea siguranța că suntem botezați, așa nu primește mărturisirea noastră fără mijlocirea unui om văzut, ci-l folosește pe acesta ca ajutor văzut, pe măsura noastră. El dă putere pătrunzătoare cuvântului omenesc al duhovnicului, căci Fiul lui Dumnezeu Însuși S-a folosit de cuvânt omenesc care răsuna în urechile ascultătorilor, dându-i tărie dumnezeiască, făcându-l mijloc al puterii dumnezeiești. Căci cuvântul crește din Cuvântul.

[392] Dacă n-am fi războiți de gânduri ispititoare după mărturisire, ne-am mândri, ca

• Nu ieşi din locul de luptă nici când cazi[393]. Căci cu mult mai mult avem atunci nevoie de doctor[394]. Dacă şi-a poticnit piciorul de o piatră cel ce avea ajutor, cel lipsit de ajutor nu se va poticni numai, ci va şi muri.

• Când un doctor îşi mărturiseşte neputinţa, e nevoie să mergem la altul. Căci rari sunt cei ce se tămăduiesc fără doctor.

• Bolnavii care, după îngrijirea din partea unui doctor şi după folosul avut de la el, părăsesc pe acesta alegând pe altul înaintea tămăduirii desăvârşite, sunt vrednici de toată osânda de la Dumnezeu.

• Nu fugi de mâinile celui ce te-a adus la Domnul. Că nu te vei ruşina în toată viaţa ta de altcineva ca de acela[395].

• Să ne deprindem cu tăcerea cea mai deplină şi cu neştiinţa faţă de întâi-stătător. Căci bărbatul tăcut este fiul înţelepciunii, câştigând totdeauna multă cunoştinţă[396].

• Să nu ne socotim răbdători atunci când răbdăm cu bărbăţie batjocorirea din partea părintelui nostru, ci când suntem dispreţuiţi şi răniţi de orice alt om. Căci pe părintele îl suportăm având ruşine de el şi fiind îndatoraţi la aceasta.

• Amintindu-ţi, aminteşte-ţi de cel ce a zis: „Când veţi face toate cele poruncite, ziceţi că slugi netrebnice suntem, că ceea ce eram datori să facem am făcut” *(Luca* 17, 10). Iar judecata ostenelilor o vom cunoaşte în vremea ieşirii (morţii).

• Luptă-te neîncetat cu cugetarea, adunând-o din împrăştierea ei spre tine însuţi. Dumnezeu nu cere celor ascultători o rugăciune neîmprăştiată[397]. De aceea nu te descuraja când eşti furat (de vreun gând

---

unii ce nu mai suntem supuşi ispitelor şi, în acest caz, ar trebui să luptăm împotriva mândriei şi lupta cu ea ar fi mult mai grea.

[393] A marelui Vasile *(Despre stăruinţa monahilor,* cap. XXI): „Precum mădularele trupului legate prin legătura firii n-ar putea să se rupă de trup sau, dacă s-ar rupe vreunul, ar deveni mort, aşa cel ce se nevoieşte unit cu frăţimea nu s-ar putea tăia de cei cu care s-a însoţit, sau, făcând aceasta, va fi mort cu sufletul şi lipsit de ajutorul părintelui, nesocotind grija lui faţă de el. Unul ca acesta trebuie osândit ca pricină de sminteală multora... Căci sufletul, odată obişnuit să se răzvrătească, se umple de multă neînfrânare”.

[394] În locul de luptă sau în obşte se află şi doctorul, ca într-un spital. Deci nu ieşi din acel loc. Pentru că în acest caz te lipseşti şi de doctor.

[395] Recunoştinţa faţă de acela te va ajuta, mai mult decât orice altceva, să nu te prăvăleşti şi să nu stărui în păcate.

[396] Un alt paradox: Să ne arătăm tăcuţi şi fără ştiinţă în faţa întâi-stătătorului. Dar atunci dovedim şi dobândim cea mai multă cunoştinţă. Căci mintea, nerisipindu-se în vorbe multe, însemnează mai atent în sine tot ce observă şi află.

[397] Nu trebuie să aşteptăm să ne rugăm numai când avem mintea adunată, ci să luptăm să adunăm mintea prin rugăciune.

în rugăciune), ci încurajează-te adunându-ţi mintea de fiecare dată, căci numai îngerul nu e furat.

• Cei ce se mută dintr-un loc în altul cu uşurinţă sunt cu totul necercaţi. Căci nimic nu pricinuieşte atât de mult nerodirea ca nerăbdarea[398].

• Cei ce se sârguiesc să ia aminte cu atât mai mult la ei înşişi, ca nu cumva, judecând pe cei leneşi, să fie osândiţi mai mult decât aceia[399]

• Slujitor este cel ce cu trupul stă în faţa oamenilor, dar cu mintea bate prin rugăciune în poarta cerurilor[400].

• Înjurăturile, ocările şi cele ca acestea pricinuiesc în sufletul ascultătorilor o amărăciune asemănătoare pelinului; iar laudele, cinstirile şi faima bună nasc o dulceaţă asemenea mierii în cei iubitori de dulci împătimiri. Să luăm seama deci la firea ambelor feluri. Cele dintâi obişnuiesc să cureţe toate întinăciunile dinlăuntru; cele de al doilea fac să crească puroiul[401].

• Cercetează mintea ascultătorilor necercaţi şi vei afla în ea o năzuinţă greşită: pofta de liniştire, de postire nemăsurată, de rugăciune neîmprăştiată, de cea mai deplină lipsă de slavă deşartă, de neuitată pomenire a morţii, de străpungere neîncetată a inimii, de desăvârşită nemâniere, de tăcere adâncă,

---

[398] „Precum pasărea, când se desparte de ouăle sale, le face pe acestea sterpe, aşa şi călugărul care se strămută din loc în loc.” Şi acesta îşi face sufletul sterp.

[399] Scolia din *PG,* din Singlitichia: „E primejdios să purceadă cineva să înveţe, dacă nu s-a silit pe sine mai întâi să ajungă la ceea ce învaţă, prin făptuire. Căci precum, având cineva o casă putredă, îi vatămă pe străinii primiţi prin căderea ei, tot aşa şi aceştia, dacă nu s-au zidit mai înainte pe ei înşişi în chip sigur, îi vor pierde împreună cu ei şi pe cei ce vin la ei. Căci prin cuvinte îi cheamă la mântuire, iar prin felul lor de viaţă mai degrabă păgubeşte pe nevoitori”. Cei ce se sârguiesc sunt mai ispitiţi să judece pe cei leneşi. De aceea trebuie să ia aminte la ei înşişi mai mult decât aceia. Căci, judecându-i, vor fi mai osândiţi ca aceia, pentru că mândria e un păcat mai greu decât nesârguinţa.

[400] Avem aici o bună lămurire a legăturii între slujirea „orizontală”, a oamenilor, şi legătura „verticală” cu Dumnezeu. Scolia din *PG*: „Lucrul diaconului îl face cel ce-şi unge (pregăteşte) mintea pentru sfinţitele nevoinţe şi alungă de la sine gândurile pătimaşe. Al preotului, cel ce luminează spre cunoaşterea făpturii şi alungă cunoştinţa cu nume mincinos. Iar al episcopului, cel ce desăvârşeşte prin Sfântul Mir cunoştinţa Sfintei şi închinatei Treimi”. Sunt cele trei trepte ale urcuşului duhovnicesc: treapta nevoinţelor pentru curăţirea de patimi şi dobândirea virtuţilor, treapta contemplării lui Dumnezeu în lume, şi treapta unirii nemijlocite cu Dumnezeu.

[401] Orice patimă rea e dulce. Ea produce o „dulce împătimire”. Orice patimă folositoare e grea, sau dureroasă sau „rea” (κακοπάθεια). Laudele nutresc „dulcea împătimire”, care are ca rezultat veninul mândriei, al unei patimi rele. Mai bun e pelinul curăţitor al ocărilor decât dulceaţa mieroasă a laudelor, care umple sufletul de veninul mândriei.

de curăţie covârşitoare[402]. De aceea, neavându-le pe acestea de la început, dintr-o bună iconomie, au sărit la ele înainte de vreme şi s-au rătăcit. Pentru că vrăjmaşul i-a amăgit să le caute pe acestea înainte de vreme, ca nu cumva, răbdând, să le afle pe acestea la vremea lor[403].

• Să deosebim ascultările ce ni se potrivesc şi să le alegem în chip cuvenit după însuşirile patimilor din noi. Ţie, celui aplecat spre lăcomia pântecelui, să-ţi fie povăţuitor un nevoitor neîndurat în cele ale hranei, şi nu mai degrabă un făcător de minuni şi gata spre primirea şi aşezarea la masă a tuturor. Iar tu, cel cu grumazul ţeapăn, să ai un povăţuitor aspru şi neîngăduitor, şi nu unul blând şi de oameni iubitor[404].

CUVÂNTUL al V-lea (despre pocăinţă)

• Pocăinţa este aducerea înapoi (împrospătare) a Botezului. Pocăinţa este învoiala cu Dumnezeu pentru o a doua viaţă[405]. Pocăinţa este cumpărătoare a smereniei. Pocăinţa este necontenita renunţare la nădejdea vreunei mângâieri trupeşti. Pocăinţa este gândul osândirii de sine şi îngrijirea neîngrijată de sine[406]. Pocăinţa este fiica nădejdii şi

---

[402] „Există şi o năzuinţă neamăgitoare a acestora: când le săvârşeşte cineva la vreme şi în chip cuvenit, adică pentru binele însuşi şi în simţirea lor adevărată, împlinindu-le cu de-amănuntul şi cu sfătuirea celor ce au făcut experienţa lor, ocolind în toate totdeauna plăcerea proprie ca rătăcire şi abatere."

[403] Există o lege în creşterea duhovnicească. Cel neîntărit în virtuţile mai de jos nu poate urca la virtuţile cele mai de sus. Nu poţi închipui în tine o smerenie lăuntrică înainte de a te deprinde întru ascultare prin faptele din afară. Nu te poţi ruga neîncetat când eşti prea alipit de lucrurile lumii.

[404] *PG:* „Bine este să rabzi pe lângă un învăţător aspru până la sfârşit şi să nu cauţi pe vreunul gata la pogorăminte şi la slăbirea frâului". *PG* şi ed. 1970: „E lucru primejdios şi pierzător ucenicilor să-şi aleagă un povăţuitor după voia lor. Căci aceştia conduc în prăpăstii şi în locuri de pierzare". Sfaturile acestea pot fi folosite şi de mirenii care-şi caută duhovnic, sau de duhovnici, în raporturile lor cu fiii lor duhovniceşti.

[405] „Pocăinţa este întoarcerea de la starea cea potrivnică firii, la cea după fire; şi de la diavol, la Dumnezeu, prin nevoinţă şi durere." Botezul este însă şi el o asemenea întoarcere, dar fără nevoinţă şi durere. Alta: „Pocăinţa este întoarcerea de la păcat. Dar nu e un singur păcat, ci întreg omul vechi se numeşte păcat". Păcatul e îmbibat ca o otravă în toată fiinţa omului. Pocăinţa e deci o mişcare totală, existenţială, de curăţire a întregii fiinţe omeneşti în toate gândurile şi apucăturile ei. Alta: „Pocăinţa este părăsirea celor dinainte şi întristarea pentru ele".

[406] Îngrijirea pentru viaţa veşnică şi neîngrijirea de plăcerile trecătoare. Îngrijirea pentru viaţa adevărată, nu pentru cea de suprafaţă. Îngrijirea pentru fiinţa adevărată, şi nu pentru cea părută. „Cel ce se îngrijeşte de sine se şi osândeşte pe sine. Se osândeşte pe sine pentru că vrea să se mântuiască. El nu mai are nicio grijă de lucrurile lumii şi de aceea devine neosândit de gândul cel bun al lui, împungându-se şi ocărându-se pe

tăgăduirea deznădejdii[407]. Cel ce se pocăieşte se osândeşte pe sine, dar scapă neînfruntat[408]. Pocăinţa este împăcarea cu Domnul prin lacrimi şi prin lucrarea cea bună a celor potrivnice păcatelor. Pocăinţa este răbdarea de bunăvoie a tuturor necazurilor. Cel ce se pocăieşte este pricinuitorul pedepselor sale. Pocăinţa este asuprirea tare a pântecelui şi lovirea sufletului printr-o simţire adâncă.

• Auzind eu, neputinciosul, că există oarecare stare de viaţă şi smerenie mare şi neobişnuită a celor aflaţi într-o mănăstire deosebită, numită închisoare, supusă mai înainte pomenitului luminător al luminătorilor, l-am rugat pe acel drept să-mi înlesnească să ajung şi eu acolo. Şi marele bărbat a ascultat rugămintea mea, nevrând să întristeze sufletul meu niciodată, întru nimic.

Ajungând deci eu în mănăstirea celor ce se pocăiau şi în locul celor ce plângeau cu adevărat, am văzut într-adevăr, dacă nu e prea îndrăzneţ să spun, „cele ce ochiul omului nepăsător nu le-a văzut şi la inima omului trândav nu s-au suit” (*1 Corinteni 2,* 9), lucruri şi cuvinte care pot să-L silească pe Dumnezeu; îndeletniciri şi chipuri de viaţă care pot încovoia în scurt timp iubirea Lui de oameni.

Am văzut pe unii din vinovaţii aceia nevinovaţi[409] stând toată noaptea până dimineaţa afară, în aer liber, cu picioarele nemişcate, clătinându-se de somn în chip jalnic, prin silirea firii, şi nedăruindu-şi niciun pic de odihnă, ci lovindu-se şi trezindu-se cu ocărâri şi certări; pe alţii, privind cu jale la cer şi cerând de acolo ajutor cu tânguiri şi strigări.

Pe alţii, iarăşi, stând în rugăciune şi legându-şi mâinile la spate ca nişte osândiţi. Ei îşi ţineau faţa întristată, aplecată la pământ şi se osândeau, socotindu-se nevrednici să privească la ceruri, ba neputând nici măcar să spună ceva sau să se roage lui Dumnezeu, stăpâniţi de nepriceperea gândurilor şi a conştiinţei, neştiind cum şi de unde să ceară ajutor[410]. Ei îşi înfăţişau doar

---

sine neîncetat şi privind de mai înainte la pedepsele de acolo şi la focul nestins.” Sau altfel: „E fără grijă întrucât nu se mai îngrijeşte de niciun lucru pământesc. Dar se îngrijeşte de sine, ca unul ce are grijă numai de sine şi de mântuirea sa”.

[407] Cel ce se pocăieşte nu pierde niciodată nădejdea că pentru el mai există iertare. Dar prin nădejdea aceasta nu-şi mai pune nădejdea în plăcerile şi în laudele trecătoare.

[408] Cel ce se osândeşte sincer pe sine nu e osândit de Dumnezeu, căci îi trezeşte mila, văzând durerea ce o are cel ce a păcătuit că L-a supărat pe El prin aceasta şi dă dovadă că revine la iubirea faţă de El.

[409] „Vinovaţi”, pentru că au păcătuit, dar „nevinovaţi”, pentru că prin pocăinţă au dobândit iertarea lui Dumnezeu. „Despre păcătoşii nepăcătoşi” a vorbit şi Luther, dar în alt sens: în sensul că sunt iertaţi de Dumnezeu chiar dacă păcătuiesc mai departe. La el nu e o pocăinţă din partea omului.

[410] *PG,* scolia lui Isaac Sirul: „Nefăcând nimic altceva decât să se arunce pe sine înaintea Crucii lui Hristos noaptea şi ziua, avându-şi mâinile legate la spate. Caută să

sufletul lui Dumnezeu, fără cuvânt, şi mintea, fără glas şi plină de întuneric şi de o undă subţire de deznădejde[411].

Pe alţii, şezând pe pământ în sac şi cenuşă şi acoperindu-şi faţa cu genunchii şi bătându-şi fruntea de pământ. Pe alţii, lovindu-şi mereu pieptul şi chemându-şi înapoi sufletul şi viaţa lor[412]. Unii dintre aceştia udau pământul cu lacrimi. Alţii, fiind lipsiţi de lacrimi, se loveau pe ei înşişi. Unii se văitau pentru sufletele lor ca pentru nişte morţi, neputând să rabde strâmtorarea inimii lor[413]. Iar alţii gemeau cu inima, dar cu gura împiedicau sunetul tânguirii; însă, deoarece nu mai puteau să-l ţină, ţipau pe neaşteptate.

Am văzut acolo pe unii ca ieşiţi din ei înşişi în felul purtării şi al gândirii, pierduţi şi întunecaţi de multa mâhnire şi nesimţitori faţă de toate cele ale vieţii; apoi, scufundaţi în adâncul smereniei şi frigându-şi în focul întristării lacrimile ochilor. Pe alţii, zăcând jos îngânduraţi şi căutând la pământ, mişcându-şi capetele şi răcnind ca nişte lei din străfundul inimii şi scrâşnind din dinţi şi suspinând.

Unii dintre ei cereau cu bună nădejde iertarea de toate şi se rugau. Alţii, dintr-o smerenie negrăită, se osândeau, socotindu-se nevrednici de iertare şi, nefiind în stare să se apere, strigau către Dumnezeu. Unii se rugau să fie pedepsiţi aici şi miluiţi acolo. Iar alţii, zdrobiţi de povara conştiinţei, cereau cu sinceritate să nu fie nici chinuiţi (în iad), nici învrednicіţi de Împărăţie, căci „de ajuns ne este”[414].

---

nu-ţi răceşti căldura şi să nu te sărăceşti de lacrimi, ci să te nevoieşti în acestea; şi vei fi fericit, o, omule, de te vei îngriji de cele spuse ziua şi noaptea şi nu vei cere nimic prin ele. Căci atunci îţi va răsări ţie lumina înlăuntrul tău şi vei fi ca un rai înflorit şi ca un izvor nelipsit de apă”.

[411] „Mustrările necontenite ale conştiinţei, chiar dacă nu coboară sufletul la deznădejde (căci aceasta este proprie dracilor), nu lasă cugetarea să răsufle, apăsând gândul şi înfierbântându-l ca să petreacă până la sfârşit într-o osândire de sine.” Deznădejdea e mai mult o ispită ce stă la poarta sufletului, ca o undă vicleană şi subţire ce aduce după ea potopul, dar pe care o refuză voinţa celui ce se pocăieşte într-o sforţare încordată.

[412] „Sufletul, privind spre moartea spirituală (cu groază), recheamă viaţa veşnică a sa ca pe cea proprie lui. Căci aceştia îşi recheamă sufletul lor mort prin păcat spre viaţa cea prin virtute, pe care a trăit-o mai înainte.”

[413] „Inima, umplută de întristare pentru slăbiciunea şi neputinţa ei din pricina faptelor trupeşti arătate, umple locul tuturor faptelor trupeşti.” Ea topeşte, adică, acele fapte şi se aşază în locul lor. Pe locul oricărei fapte trupeşti apare inima întristată, ţinându-le în cumpănă şi covârşindu-le; sau orice faptă trupească face să se nască întristarea inimii. Din rana produsă de o plăcere se naşte durerea. Din săturarea de mâncăruri grase se naşte înfrânarea tămăduitoare.

[414] „Unii, neînvăţaţi, se roagă adeseori să nu se învrednicească nici de Împărăţia cerurilor, dar să nu se chinuiască nici în iad. De cea dintâi, ca nevrednici, de chinurile iadului, prin împărtăşirea de milă. Ei nu ştiu că cel din afară de Împărăţie este

Am văzut acolo suflete smerite, zdrobite şi încovoiate sub greutatea sarcinii şi putând să înmoaie însăşi nesimţirea pietrelor[415] cu glasurile ce strigau către Dumnezeu. Căci, căutând în jos, la pământ, ziceau: „Ştim, ştim că suntem vrednici de toată pedeapsa şi chinuirea. Şi pe drept cuvânt. Căci nu ne ajunge puterea de a răspunde pentru mulţimea datoriilor noastre, nici de vom ruga toată lumea să plângă pentru noi. Numai atât dorim, numai atât ne rugăm, numai atât cerem: «Nu cu mânia Ta să ne mustri pe noi, nici cu urgia Ta să ne pierzi pe noi» *(Psalm* 6, 1; 37, 1), nici după judecata Ta cea dreaptă să ne trimiţi pe noi la chinuri. Ci cruţă-ne şi ne va fi de ajuns, ca să ne izbăvim de marea Ta ameninţare şi de chinurile cele fără de nume şi ascunse. Pentru că nu îndrăznim să cerem iertarea deplină. Căci cum am îndrăzni noi, cei ce nu ne-am păzit nepătată făgăduinţa noastră, ci am întinat-o după iubirea Ta de oameni şi după iertarea de mai înainte!"

Se puteau vedea acolo, o, prieteni, se puteau vedea cu adevărat în chip văzut cuvintele lui David. Se puteau vedea oameni îndurând chinuri şi încovoiaţi până la sfârşitul vieţii lor, umblând toată ziua întristaţi. Se puteau vedea uitând să mănânce pâinea lor, iar apa lor bând-o amestecată cu plânsul şi mâncându-şi pâinea tăvălită în cenuşă şi în praf. Se puteau vedea alţii având pielea lipită de oase şi fiind uscaţi ca iarba veştedă *(Psalm* 37, 6; 101, 5-6). Nimic altceva nu se putea auzi de la ei decât aceste cuvinte: „Vai, vai, vai! Of, Of! E drept, e drept! Cruţă-mă, cruţă-mă, Stăpâne!" Unii ziceau: „Miluieşte-mă, miluieşte-mă!" Iar alţii, mai jalnic: „Iartă-mă, Stăpâne! Iartă-mă, de se poate!"

Unii se pedepseau pe ei înşişi în arşiţă, alţii se chinuiau în frig. Unii, gustând puţină apă, se opreau îndată; gustau doar atât cât să nu moară de sete; alţii, împărtăşindu-se de puţină pâine, aruncau restul cu mâna departe de ei, numindu-se nevrednici de hrana cuvântătoare, ca unii ce au săvârşit faptele celor necuvântătoare[416].

Unde se vedea între ei vreo izbucnire de râs? Unde, vreo vorbărie fără rost? Unde, vreo faptă a iuţimii? Unde, vreo faptă de mânie? Nici nu mai ştiau de este printre oameni vreo mânie, căci plânsul alungase dintre ei cu desăvârşire iuţimea. Unde se vedea vreo împotrivire în cuvânt? Unde, vreo sărbătoare? Unde, vreo îndrăzneală? Unde, vreo lecuire a trupului? Unde, vreo

---

înlăuntrul chinurilor. Căci în afară de virtute şi de păcat nu e nimic." Nu există o stare neutră, morală sau spirituală.

[415] „Spunând *suflete smerite,* a făcut cunoscută starea lor dinlăuntru. Iar spunând: *putând să înmoaie însăşi nesimţirea pietrelor,* arată, prin tăria metaforei, mărimea covârşitoare a pocăinţei lor (căci precum îngheaţă apele curgătoare în chip mai presus de fire, aşa se rup şi pietrele când devin în chip minunat simţitoare), sau descrie puterea lor de a înmuia stările lăuntrice împietrite şi nesimţite şi de a le face miloase."

[416] Pâinea este hrană cuvântătoare, sau raţională, pentru că pregătirea ei se face prin raţiunea omenească, câtă vreme animalele nu-şi pregătesc hrana pe temeiul unei cugetări.

urmă de slavă deşartă? Unde, vreo nădejde de desfătare? Unde, gândul la vin? Unde, gustarea vreunor poame? Unde, mângâierea de conţinutul vreunor oale? Unde, îndulcirea gâtlejului? Nădejdea tuturor acestora se stinsese la ei. Unde se vedea la ei grija de ceva pământesc? Unde, gândul de a judeca pe careva dintre oameni? Nimic din toate acestea.

Acestea erau la ei cele spuse, cugetate şi strigate neîncetat către Dumnezeu. Unii, bătându-şi cu putere pieptul, strigau către Dumnezeu de parcă stăteau la poarta cerului: „Deschide-ne, Judecătorule, deschide-ne, că ne am închis prin păcate poarta şi am rămas afară!" Iar alţii ziceau: „Arată-Ţi numai faţa Ta şi îndată ne vom mântui!" *(Psalm* 79, 4). Alţii, iarăşi: „Arată-Te sărmanilor ce şed în întuneric şi în umbra morţii!" *(Luca* 1, 79). Altul, la rândul său: „Degrabă să ne întâmpine îndurările Tale, Doamne, că ne-am pierdut, că am deznădăjduit, că ne-am stins foarte" *(Psalm* 78, 8; 101, 4).

Unii ziceau: „Oare Se va mai arăta Domnul de aici înainte deasupra noastră?" Alţii: „Oare trecut-a sufletul nostru peste datoria cea de nesuferit?" *(Psalm* 123, 4). Altul: „Oare Se va milostivi Domnul de aici înainte de noi? Oare îl vom auzi zicându-ne nouă celor din legăturile de nedezlegat: «Ieşiţi!», şi celor din iadul pocăinţei: «Iertaţi să fiţi!»? Oare intrat-a strigarea noastră la urechile Domnului?"

Toţi şedeau privind pururea cu ochii sufletului lor moartea şi zicând: „Oare ce ni se va întâmpla? Oare care va fi hotărârea? Oare care va fi sfârşitul nostru?

Oare va mai fi pentru noi chemare înapoi? Oare mai este iertare pentru noi, întunecaţii, smeriţii, osândiţii? Oare a avut cererea noastră putere să intre înaintea Domnului sau s-a întors înapoi, pe drept cuvânt, umilită şi ruşinată? Oare, intrând, cât folos a agonisit? Câtă bunăvoinţă? Cât rod a dobândit lucrarea ei? Pornind din trupuri şi guri necurate şi neavând multă putere, a împăcat ea, oare, pe Domnul cu desăvârşire, sau măcar în parte? Sau a tămăduit, măcar pe jumătate, rănile noastre, care sunt mari şi au nevoie de mari dureri şi sudori şi de multe osteneli? Oare s-au apropiat de noi îngerii păzitori? Sau sunt încă departe de noi? Căci dacă nu s-au apropiat de noi, toată osteneala noastră e fără folos şi deşartă. Pentru că rugăciunea noastră nu are puterea îndrăznirii, nici înaripareа curăţiei pentru a intra la Domnul, dacă îngerii noştri călăuzitori nu se vor apropia de noi, ca să o ia pe aceasta şi să o aducă Domnului"[417].

---

[417] De aceea avem totdeauna nevoie de rugăciunea altora, care, ca mijlocitori, sunt tot atâţia „îngeri" pentru noi, mai ales când sunt mai curaţi ca noi, deşi nu suntem scutiţi de rugăciunile noastre. Mijlocitorii numai duc rugăciunile noastre mai aproape de Dumnezeu, adăugând şi simţirea lor la ele, nu le înlocuiesc. Cei deveniţi ca pietrele, adică simple obiecte fără simţire, nu se mântuiesc nici prin rugăciunea altora. În mod deosebit ne ajută lucrarea de mijlocire a preoţilor, având concentrată în ea

Unii, de multe ori, se întrebau unii pe alții, plini de nesiguranță, zicând: „Oare vom scăpa, fraților? Oare ni se va împlini rugămintea? Oare va fi primită? Oare ne va deschide?” Iar ceilalți răspundeau: „Cine știe (cum ziceau frații noștri niniviteni), de Se va răzgândi Domnul și ne va izbăvi pe noi de multa muncire? Dar noi să facem ceea ce ține de noi. Și, de nu ne va deschide, binecuvântat să fie Domnul Dumnezeu, Cel ce ne-a lăsat afară cu dreptate. Dar să stăruim, bătând până la sfârșitul vieții noastre. Poate, pentru multa noastră îndrăzneală și stăruință, ne va deschide Preabunul”.

- Cuvântul despre judecățile lui Dumnezeu și despre căderi e întunecos și neînțeles de niciun suflet. Nu știm care sunt căderile care ni se întâmplă din negrijă, care, din părăsirea din iconomie (cu un rost bun), care, din pricina întoarcerii lui Dumnezeu de la noi. Dar cineva ne-a povestit că cele ce ni se întâmplă din iconomie pricinuiesc o întoarcere grabnică. Căci nu îngăduie Dumnezeu, Care ne-a predat lor, să fim ținuți mult de ele.
- Să nu te tulburi de cazi în fiecare zi, nici să ieși din luptă, ci stai bărbătește și, cu siguranță, îngerul care te păzește va prețui răbdarea ta. Rana ta este ușor de tămăduit cât este încă proaspătă și caldă. Dar cele învechite, neîngrijite și învârtoșate sunt greu de vindecat și au nevoie de multă osteneală, de fier, de brici și de focul ce le însoțește pentru vindecare.
- Multe se fac cu vremea de nevindecat. Dar la Dumnezeu toate sunt cu putință (Matei 19, 26). Dracii spun că Dumnezeu e înainte de cădere iubitor de oameni, dar după cădere e aspru[418].
- Cel ce se plânge pe sine însuși nu se ocupă de plânsul, de căderea sau de ocărârea altuia.
- Să luăm aminte de nu cumva nu din curăție, ci din înrăutățire, a încetat conștiința să ne muște[419].

---

lucrarea întregii comunități a Bisericii, în care cu siguranță sunt mulți mai buni ca noi.

[418] „Pentru aceasta se zice de diavol că e dușman și răzbunător. Căci, fiind dușman al virtuții, după căderea din ea se arată răzbunător.” Ed. 1970: „Înainte de a cădea cineva, dracii îl ispitesc la păcat, îl împing și-l înduplecă, spunând că Dumnezeu e iubitor de oameni și iartă. Săgetându-l deci prin gândurile plăcerii legate de păcat și slăbindu-l și ducându-l la ea și înduplecându-l să facă voia lor, după aceea, voind să-l arunce în deznădejde și să-l scufunde în pierzania desăvârșită, îi șoptesc acestea: «Vai ție, ce ai făcut? Căci Dumnezeu e drept și nu te va ierta»”.

[419] Avva Isaia: „Dacă te vezi în vremea rugăciunii neosândit de niciun păcat, ești cu adevărat liber și ai intrat într-adevăr în sfânta Lui odihnă, potrivit voii Lui”. Talasie: „Conștiința curată e pricinuită de ostenelile nevoinței, ca postul, privegherea, răbdarea, îndelunga-răbdare”.

• Semnul iertării căderii stă în a te socoti pururea dator[420].

• Nu e nimic deopotrivă cu îndurarea lui Dumnezeu sau mai mare ca ea. De aceea, cel ce deznădăjduieşte s-a înjunghiat pe sine[421]

CUVÂNTUL al VI-lea (despre pomenirea morţii)

• Frica de moarte este o însuşire a firii, intrată în ea prin neascultare. Iar tremurarea de moarte este semnul păcatelor nepocăite.

• Precum cositorul se deosebeşte de argint, chiar dacă la vedere se aseamănă, aşa, pentru cei ce au darul deosebirii, frica firească de moarte se deosebeşte în chip vădit de cea potrivnică firii.

• Semnul adevărat al celor ce-şi aduc aminte de moarte întru simţirea inimii este despătimirea de bunăvoie de toată zidirea şi părăsirea desăvârşită a voii lor. Cel ce o aşteaptă pe aceasta în fiecare zi e om cercat. Cel ce o doreşte în fiecare ceas e sfânt.

• Nu toată poftirea morţii e bună. Căci sunt unii care, greşind neîncetat din forţa deprinderii, o doresc pe aceasta cu smerenie. Şi sunt iarăşi alţii care nu vor să se pocăiască, şi aceştia o cer din deznădejde. Şi sunt alţii care nu au frică de moarte, deoarece se socotesc pe ei nepătimaşi, din mândrie. În sfârşit, sunt unii care cer plecarea lor de aici prin lucrarea Duhului Sfânt.

• Plângând, să nu primeşti niciodată pe câinele acela care îţi strecoară gândul că Dumnezeu e iubitor de oameni. Căci scopul lui este să alunge de la tine plânsul şi frica neînfricată[422]. Acest gând îţi este bun numai când te vezi pe tine târât în adâncă deznădejde[423].

• Cel ce voieşte să ţină pururea în sine pomenirea morţii şi a judecăţii lui Dumnezeu, dar s-a predat pe sine grijilor şi împrăştierilor lumeşti, este asemenea celui ce înoată, dar voieşte să-şi ciocnească palmele[424].

• Pomenirea conştientă a morţii depărtează mâncarea. Iar mâncarea înlăturată cu smerenie depărtează patimile.

---

[420] Scărarul se foloseşte şi aici, ca de atâtea ori, de paradox: Să ştii că eşti iertat, când te socoteşti pururea dator. Deci semnul iertării nu stă într-o linişte nepăsătoare, ci într-o grijă că eşti mereu dator să faci ceva pentru a merita iertarea. Păcatul săvârşit devine astfel un bold de continuă înaintare în cele bune. El poate fi astfel o forţă de continuă sensibilizare spirituală.

[421] Cel ce deznădăjduieşte în mila lui Dumnezeu s-a omorât pe sine sufleteşte. Căci nu mai face nimic pentru a se ridica din răutatea păcatului, pentru a înainta în bine.

[422] Frica pentru trup, neînfricată pentru sufletul care crede în Dumnezeu; frică şi aşteptare bucuroasă pentru bunătăţile de după moarte.

[423] Să nu te bizui pe gândul că Dumnezeu este iubitor de oameni, ca prin el să slăbeşti pocăinţa. El să-ţi fie de ajutor numai când eşti în primejdie de a deznădădjdui.

[424] Aşa, în ed. 1970 (κροτείν). În *PG:* „Să-şi ţină mâinile” (κρατείν).

• Cel ce a murit tuturor şi-a adus aminte de moarte[425]. Dar cel ce e încă legat de ele nu încetează de a lucra el însuşi împotriva sa.

• Nu voi să încredinţezi pe toţi despre iubirea ta faţă de ei, ci cere lui Dumnezeu să le-o arate El Însuşi aceasta în chip negrăit Iar de nu, nu-ţi va ajunge timpul şi pentru legături (pentru relaţii) şi pentru străpungere[426].

CUVÂNTUL al VII-lea (despre plânsul de bucurie făcător)

• Străpungerea este un chin neîncetat al conştiinţei, care pricinuieşte împrospătarea focului inimii prin mărturisirea făcută în minte. Mărturisirea (în minte) este uitarea firii, când din pricina ei cineva a uitat să mănânce pâinea lui[427]

• Când ai ajuns la plâns, ţine-l cu toată tăria. Căci înainte de a se îmbiba în tine[428], uşor ţi se răpeşte. Şi e topit ca ceara de tulburări, de griji trupeşti, de plăceri şi mai ales de multa vorbărie şi de glume uşuratice[429]

---

[425] Cei ce au descoperit lipsa de atracţie şi falsa plinătate a tuturor celor din lume au descoperit infinitatea ce-i aşteaptă după despărţirea de ele prin moarte.

[426] „A adeveri prin cuvinte iubirea faţă de toţi e lucru greu şi de respins. A o adeveri prin fapte e lesne şi mai uşor celui ce se sârguieşte să înfăptuiască virtutea. Şi ascultă cum: a venit cineva să mă înjure sau să mă şi bată. Dacă îi spun că, deşi aş putea să mă apăr, nu mă apăr, ci, dimpotrivă, cad în genunchi, îl rog, îl sărut, îi dăruiesc cele ce pot, e vădit tuturor că fac acestea din dragoste. Iar aceasta am făcut-o prin fapte. Căci cum s-ar face prin cuvinte? Căci dacă, rugându-mă tuturor, le voi spune că-i iubesc, voi apărea ca un linguşitor şi ca unul ce caut să plac oamenilor, ca unul ce se îndeletniceşte cu o virtute prefăcută şi ca unul ce vânez prin aceasta slava deşartă. Deci părintele îndeamnă să nu ne silim să arătăm iubirea prin cuvinte, ci prin fapte, iar iubirea faţă de Dumnezeu, prin amândouă, şi mai mult prin cuvinte. Căci semnul iubirii faţă de El este rugăciunea neîncetată. Astfel, vom înfăptui amândouă virtuţile. Căci dacă te sârguieşti să împlineşti iubirea faţă de oameni numai prin cuvinte, nu ţi-ar ajunge nici tot timpul vieţii pentru legături şi umilinţă."

[427] Plânsul sau străpungerea inimii e o mărturisire a păcatelor făcută de minte lui Dumnezeu, un dialog nevăzut, neîncetat şi îndurerat, în care sufletul îşi recunoaşte necontenit păcatele în faţa lui Dumnezeu şi cere iertare pentru ele. Sufletul e atât de concentrat în această mărturisire îndurerată, că uită să mănânce, biruind trebuinţele firii.

[428] Înainte de a ţi se face o calitate a firii, de a câştiga întreaga ta fiinţă calitatea plânsului, care nu e decât dorul intens după viaţa în Dumnezeu.

[429] Scolia lui Teodor al Edesei: „Alungă departe de la tine duhul mult vorbitor. Căci în el sunt ascunse toate patimile cele rele. Din el e minciuna, din el, îndrăzneala; dintr-o parte e gluma uşuratică, din alta, râsul, calomnia, bârfirea, răutatea, vorba prostească şi, scurt vorbind, ceea ce s-a spus: «Din multa vorbire nu va lipsi păcatul» *(Pildele lui Solomon* 10, 19). Iar bărbatul tăcut este scaunul simţirii şi Domnul a spus că vom da

• Celui ce a câștigat lacrima sufletului tot locul îi este potrivit pentru rugăciune.

• Cel ce odată plânge, altă dată se desfată și râde e asemenea celui ce aruncă în câinele iubirii de plăcere cu pâine[430]; care se preface că-l alungă, dar în fapt îl îndeamnă să stea lângă el.

• **Să-ți** fie întinderea în pat chip al zăcerii tale în mormânt și vei dormi mai puțin. Desfătarea de la masă să-ți aducă aminte că vei fi hrană dureroasei desfătări a viermilor și te vei desfăta mai puțin. Nici când te împărtășești de băutura apei, să nu uiți de setea din văpaia aceea (veșnică) și negreșit vei sili firea (la cumpătare). Iar când suferim necinstirea cinstită și ocara și cearta întâi-stătătorului, să ne gândim la înfricoșata hotărâre a Judecătorului și vom junghia întristarea și amărăciunea fără judecată, adunate în noi, cu blândețea și răbdarea, ca și cu un cuțit cu două tăișuri[431].

• Aducerea aminte de focul veșnic să se culce în fiecare seară și să se scoale cu tine și nu te va stăpâni pe tine trândăvia în timpul cântării.

• Și în zidire, și în străpungere este ceva care se mișcă de la sine și ceva care e mișcat de altceva[432]. Când sufletul, chiar dacă nu ne sârguim sau nu întreprindem ceva, lăcrimează și se umezește și se îmblânzește, să alergăm. Căci Domnul a venit nechemat, aducându-ne buretele întristării de Dumnezeu iubitoare[433] și apa de împrospătare a lacrimilor de Dumnezeu cinstitoare, spre ștergerea greșelilor scrise în suflet ca pe o hârtie[434]. Păzește-o pe aceasta ca pe lumina ochilor până ce se va retrage.

---

socoteală pentru orice cuvânt deșert *(Matei* 12, 36)".

[430] „Inima iubitoare de plăcere este temniță și lanț în vremea ieșirii (a morții). Iar cea iubitoare de durere este ușă deschisă." Inima iubitoare de durere s-a dezlegat de cele ale lumii, căci acestea nu-i mai fac plăcere, și s-a deschis orizontului ceresc al celor duhovnicești, după care a năzuit cu durere. Alta: „Din iubirea de plăcere vine negrija, din negrijă, uitarea". Alta, a lui Isaac: „Privește și scrie aceasta în inima ta: iubirea de plăcere și iubirea odihnei sunt pricinile părăsirii (din partea lui Dumnezeu)".

[431] „Răspunde gândurilor de întristare cu neținerea minte a răului, iar față de cele iubitoare de plăcere fii cu dușmănie."

[432] Ed. 1970: „În zidire, de sine mișcătoare e pronia lui Dumnezeu; iar mișcată de altceva e zidirea însăși". În ce privește umilința (sau străpungerea inimii), uneori aceasta se mișcă de la sine, când nu întreprindem nimic pentru a o produce, în cazul din urmă o mișcăm noi. Când vine de la sine, Dumnezeu a venit și lucrează în noi nechemat de noi, fără ca noi să ne fi silit să-L chemăm. De aceea, avem datoria să alergăm, adică să facem și noi ceva. Dar efortul trebuie să ne fie mai mult ca să păzim străpungerea sau lacrimile ce ne-au venit. Căci sunt mai mari ca cele pricinuite de noi.

[433] Străpungerea face sufletul ca un burete moale și umed, din care curge apa lacrimilor.

[434] Apa lacrimilor care iese din suflet spală chiar murdăria păcatelor din suflet, așa

Căci mare este puterea străpungerii acesteia, mai mare decât puterea celei ce vine din sârguința și cugetarea noastră[435].

• Cel ce călătorește în plânsul neîncetat după Dumnezeu nu încetează a prăznui în fiecare zi. Dar cel ce e într-o neîncetată sărbătoare cu trupul va fi luat în primire de plânsul veșnic[436].

• Cel ce a îmbrăcat plânsul fericit și plin de har ca pe o haină de nuntă a cunoscut râsul duhovnicesc al sufletului[437]. Cine este oare acela care, cheltuindu-și tot timpul vieții sale călugărești cu atâta evlavie, că nu s-a păgubit de nicio zi, de niciun ceas și de nicio clipă, ci și le-a dăruit Domnului, să nu-și dea seama că nu se poate vedea aceeași zi de două ori în viață[438].

• Am văzut cerșetori și săraci îndrăzneți, înduplecând repede prin unele cuvinte măiestrite, chiar și inimile împăraților, spre milostivire. Și am văzut oameni săraci și lipsiți de virtuți, strigând nu cu cuvinte măiestrite, ci nepricepute, fără să se rușineze și cu stăruință către Împăratul ceresc, din adâncul deznădăjduit al inimii, și silind, prin sila la care supuneau, pe Cel prin fire nesilit spre milostivire[439].

• Cel ce se fălește sufletește cu lacrimile sale și osândește în sine pe cei ce nu au lacrimi este asemenea celui ce, după ce a cerut de la împărat arma împotriva dușmanilor săi, se omoară cu aceasta pe sine.

---

cum apa spală murdăria unei haine după ce o înmoaie.

[435] A arătat că, pe lângă străpungerea pe care o producem (o mișcăm) noi prin sârguința și gândurile noastre, mai este și cea care se mișcă de la sine, sau cea care e mișcată de Dumnezeu. Ea e mai mare decât cea produsă de puterile noastre.

[436] „În chip abuziv numește sărbătoare nelucrarea, care e și început de fapte rele. Dar călugării ce săvârșesc lucrul lui Dumnezeu nu sunt niciodată în nelucrare. Căci însăși convorbirea continuă cu Dumnezeu este pentru ei o sărbătoare, nu o nelucrare; e slujire neodihnită, care îi veselește după asemănarea îngerilor."

[437] Fericit cel ce plânge atât de neîncetat din iubirea de Dumnezeu, încât plânsul i-a devenit ca o haină de mireasă a Mirelui ceresc, arătându-i strălucirea bucuriei prin ochi și pe toată fața.

[438] Cel ce nu pierde nicio zi, ci pe fiecare o dăruiește unei fapte, unei gândiri la Dumnezeu, nu va avea nicio zi ca pe alta și trăirea în infinitatea iubirii și slavei lui Dumnezeu și în iubirea față de semeni îl face să fie mereu nou în experiența acestei iubiri și în manifestările ei. Este acel *„éternel commencement"* de care vorbea poetul Charles Péguy. Veșnicia va fi pentru el o veșnică noutate și deci o tinerețe continuă, o tinerețe fără bătrânețe. Numai golul e monoton și apăsător. Numai existența substanței, sau în fața substanței, care n-ar atârna de o persoană și n-ar fi umplută de sens prin persoană, ar fi monotonă. Numai zilele leneșului, căzut din intensitatea trăirii ca persoană într-un plan oarecum al naturii, sunt monotone.

[439] „Împărăția lui Dumnezeu se ia cu sila" *(Luca* 16, 16). Cel nesilit prin fire Se lasă silit prin voință de cei ce stăruie, pentru că-I place să vadă stăruința lor, care le sporește puterea duhovnicească și dovedește credința lor în puterea și mila Lui, gata să-i ajute.

• Nu are, o, prieteni, Dumnezeu nevoie şi nici nu voieşte ca omul să plângă din durerea inimii, ci mai degrabă să se veselească, din iubirea faţă de El, întru râsul sufletului[440].

• Se întâmplă de multe ori că pe cei mai uşori îi mândreşte lacrima însăşi. De aceea nu li se dă unora, ca să se plângă pe ei pentru lipsirea de ea şi pentru cererea ei fără rezultat şi ca să se osândească cu suspine, cu întristare şi cu durerea sufletului, cu adâncă mâhnire pentru neputinţa lor. Acestea obişnuiesc să umple locul lacrimii, nelăsându-i în primejdie, măcar că ei le socotesc fără folos[441]

• Dar în privinţa plânsului prea vădit şi a durerii aducătoare de folos, să ascultăm o istorioară prea jalnică şi folositoare de suflet.

Un oarecare Ştefan, care locuia aici şi îmbrăţişase viaţa pustnicească şi liniştită, şi petrecuse mulţi ani în stadionul călugăresc de luptă, împodobindu-se cu postiri şi, în chip deosebit, cu lacrimi, şi aflându-se înfrumuseţat cu florile altor bune deprinderi, avea o chilie lângă coborâşul Sfântului Ilie, văzătorul de Dumnezeu, în acest munte sfânt. Acest pururea pomenit, în scopul unei mai vădite şi mai dureroase pocăinţe, s-a mutat la locul pustnicilor, numit Sidi.

După ce a petrecut acolo, în cea mai strâmtorată şi mai încordată vieţuire, un număr de ani, deoarece locul era foarte aspru şi aproape de neajuns pentru orice om, ca unul ce se afla la vreo 70 de mile depărtare de castru, bătrânul se sui iarăşi, spre sfârşitul vieţii, la chilia sa de pe vârful acela sfânt. Căci avea şi doi ucenici din Palestina, foarte evlavioşi, care păziseră chilia bătrânului.

Deci petrecând acolo puţine zile, căzu la boală şi se sfârşi. Dar cu o zi înainte de a se săvârşi, fu răpit cu mintea, şi, cu ochii deschişi, privi spre dreapta şi spre stânga patului. Şi, ca tras la socoteală, zicea în auzul tuturor celor de faţă, odată: „Da, aşa e, e adevărat, dar am postit pentru aceasta atâţia ani”; altă dată: „Nu, minţiţi, aceasta n-am făcut-o”. Apoi iarăşi: „Da, aceasta e adevărat, dar am plâns, am slujit”. Şi iarăşi: „Cu dreptate mă învinuiţi”. Dar la unele zicea şi aşa: „Da, e adevărat, pentru acestea n-am ce să spun; dar la Dumnezeu este şi milă”. Era o privelişte înfricoşătoare, înspăimântătoare şi o tragere la socoteală nevăzută şi neîndurată. Şi ceea ce era şi mai înfricoşător, era că-l osândeau şi pentru cele ce n-a făcut. Vai! Sihastrul şi pustnicul spunea

---

[440] Râsul e legat de nevinovăţie, precum plânsul e legat de păcat. Şi amândouă, de raportul între persoane. O lume fără persoane ar fi o lume fără râs şi fără plâns, ar fi o lume neînchipuit de săracă şi de cenuşie. De aceea râd copiii atât de curat: pentru că nu cunosc păcatul.

[441] „Am cunoscut şi aceea că cel ce se laudă cu darurile (harismele) dumnezeieşti, ca şi cum ar fi nişte calităţi ale sale, ajunge şi la osândirea altora. Dar lacrima poate fi din iubirea de Dumnezeu, din iubirea de slavă, din aprinderea vinului, din uneltirea drăcească, din necinstire şi din necaz.”

la unele din greşelile lui: „La acestea n-am ce să zic”, el, care era de vreo patruzeci de ani călugăr şi avea lacrimile. Vai, vai! Să auzim şi glasul lui Iezechiel, care zice: „În ceea ce te voi afla, în aceea te voi judeca, a zis Dumnezeu”. Cu adevărat n-a putut să se apere în niciuna din acestea. Pentru ce? Slavă Celui ce singur ştie.

Iar unii ne-au istorisit în chip nemincinos că acesta hrănea şi un leopard în pustie din mâna lui. Şi aşa, tras la socoteală, s-a despărţit de trup. Care i-a fost judecata, sau care sfârşitul, sau care hotărârea cu privire la el, sau care, sfârşitul tragerii la socoteală? El nu l-a făcut nicidecum cunoscut.

- Mama se ascunde de copil, dar acesta căutând-o cu durere, când vede ea aceasta se veseleşte. În felul acesta îl învaţă să se lipească statornic de ea şi aprinde în copil iubirea puternică faţă de ea. „Cel ce are urechi de auzit, să audă”, zice Domnul (Luca 14, 34)[442].
- Osânditul care a primit sentinţa de moarte nu se mai îngrijeşte de bunul chip al înfăţişării sale. Cel ce plânge nu mai e luat în stăpânire vreodată de desfătare, de slavă, ori de fierea mâniei.
- Plânsul este durerea îmbibată în sufletul ce se pocăieşte, adăugând în fiecare zi dureri peste dureri, ca femeia care naşte şi suferă durerile naşterii.
- Alungă câinele care vine când te afli în cel mai adânc plâns şi îţi şopteşte că Dumnezeu e nemilostiv şi neîndurător. Căci, luând seama bine, îl vei afla zicând înainte de păcat că Dumnezeu este iubitor de oameni, milostiv şi iertător[443].
- Chiar de ne-am îndeletnici cu vieţuiri măreţe, dacă avem inima neîndurerată, să le socotim pe acestea ca nişte vânturi trecătoare şi mincinoase.
- .
- Nu vom fi învinuiţi, o, prieteni, la ieşirea sufletului, că nu am săvârşit minuni, nici că n-am teologhisit, nici că n-am fost văzători, dar vom da negreşit socoteală lui Dumnezeu că n-am plâns.

CUVÂNTUL al VIII-lea (despre nemâniere şi blândeţe)

- Începutul nemânierii este tăcerea buzelor în vremea tulburării inimii. Mijlocul este tăcerea gândurilor în vremea tulburării subţiri a sufletelor. Iar sfârşitul este seninătatea împlântată în suflarea vânturilor

---

[442] „Înţelege prin «mamă» bunătatea lui Dumnezeu, iar prin luminare, vederea. Iar prin copil, pe cel încă nedesăvârşit pentru rugăciunea curată. Căutarea dureroasă e rugăciunea făcută cu osteneală de un astfel de prunc. Veselia maicii e pricinuită de căutarea stăruitoare a ei din partea pruncului sau de cererea lui rugătoare.”

[443] Adică vei afla pe demon contrazicându-se. Înainte de a păcătui ţi-a spus că Dumnezeu e milostiv şi iertător, ca să te îndemne la păcat; iar după ce ai păcătuit, îţi spune că e nemilostiv şi neiertător, ca să te ducă la deznădejde.

necurate.

• Mânia este izbucnirea urii ascunse, a ţinerii de minte a răului. Mânia este pofta de a face rău celui ce ne-a supărat[444].

• Iuţimea este mişcarea uşor schimbătoare a purtărilor şi o lipsă de aşezare a sufletului.

• Omul stăpânit de iuţime este ca un posedat (epileptic) cu voia, care e îmbrâncit de o părere greşită ce s-a zămislit în el fără voie şi astfel cade. Nimic nu e atât de nepotrivit celor ce se pocăiesc ca iuţimea ce tulbură. Dacă întoarcerea cuiva de la păcat la sine însuşi are nevoie de multă smerenie, iuţimea e semnul închipuirii de sine[445]

• Dacă definiţia celei mai înalte blândeţi este a rămâne senin cu inima şi plin de iubire faţă de cel ce ne supără când e de faţă, definiţia iuţimii este a te lupta prin cuvinte şi mişcări cu cel ce te-a supărat şi a te înfuria asupra lui chiar când eşti singur[446].

• Multă băgare de seamă trebuie să avem faţă de acest şarpe. Căci are şi el împreună-lucrătoare firea noastră, ca şi cel ce ispiteşte trupurile. Am văzut

---

[444] „Mânia este o patimă foarte năprasnică. Căci iuţime se numeşte fierberea şi mişcarea împotriva celui ce ne-a nedreptăţit sau a celui ce ni se pare că ne-a nedreptăţit. Ea sălbăticeşte sufletul în fiecare zi. Ea răpeşte mai ales în rugăciune mintea, făcând să apară chipul celui ce ne-a supărat. Când este de durată şi se preface în ură, pricinuieşte în timpul nopţii tulburări, topirea şi îngălbenirea trupului şi năvălirea de fiare furioase." Veniamin Costache: „Există şi o mânie împotriva păcatului. Ea păzeşte pe cel ce se mânie fără de păcat şi ridică pe cel ce a alunecat. Dar pornirea mâniei împotriva celui ce a păcătuit, ca împotriva unuia ce a rănit şi a tulburat fără milă pe cel ce a căzut, nu-l face fără primejdie pe cel ce se mânie".

[445] Pe când întoarcerea omului la sinea sa adevărată din uitarea de sine, care l-a dus la păcat, are nevoie de smerenie, fapta impulsivă e semnul închipuirii de sine, adică al necunoaşterii sinei sale adevărate. Impulsivul, sau omul ce se lasă stăpânit de iuţime, e un om care nu s-a obişnuit cu reflecţia şi nici cu smerenia ce vine din cunoaşterea reală de sine. Părinţii leagă strâns mânia şi iuţimea, întrucât izvorul imediat al mâniei e iuţimea sau impulsivitatea. Impulsivitatea e un semn accentuat al lipsei de putere a spiritului de a stăpâni pornirile involuntare. Reflecţia reduce la proporţiile adevărate, neimportante, răul ce ţi l-a făcut altul şi, în general, toate cele ale vieţii de aici.

[446] Din Sfântul Maxim Mărturisitorul: „Bărbatul îndelung-răbdător e foarte chibzuit, pentru că suportă cu răbdare cele ce-l supără. Iar sfârşitul e viaţa veşnică, după Apostol. Chiar dacă fratele stăruie în a te ocărî, tu să nu te laşi scos din dispoziţia iubitoare când cel viclean te tulbură în cugetare. Şi nu vei fi scos din ea când, defăimat, vei binecuvânta, sau, supus uneltirilor, vei fi cu bunăvoinţă. Aceasta e calea filosofiei (iubirii de înţelepciune) celei după Dumnezeu. Cel ce nu umblă pe ea nu se va sălăşlui cu Dumnezeu, căci ţinerea de minte a răului, care tulbură şi întunecă, alungă şi pierde seninătatea şi pacea gândurilor în care Se odihneşte Duhul lui Dumnezeu". Tulburarea leagă sufletul de ceva mărginit şi-l mărgineşte, nelăsându-i privirea capabilă să contemple în chip nemărginit nemărginirea lui Dumnezeu.

oameni înfuriaţi şi din amărăciune scârbindu-se de mâncăruri şi prin această înfrânare fără judecată adăugau venin peste venin.

Şi am văzut pe alţii folosindu-se, ca de o pricină binecuvântată, mai bine zis nebinecuvântată, de iuţime şi predându-se lăcomiei pântecelui şi căzând astfel din groapă în prăpastie. Pe alţii i-am văzut plini de cumînţenie, îmbinându-le pe amândouă (iuţimea şi înfrânarea) ca nişte doctori pricepuţi şi folosindu-se cât se poate de mult de mângâierea măsurii.

• Iubitorul de plăcere obişnuieşte să se vatăme pe sine, dar poate şi pe vreun altul oarecare, prieten de taină. Iar cel stăpânit de iuţime tulbură de multe ori ca un lup toată turma şi necăjeşte multe suflete smerite.

• De voieşti, sau mai bine zis socoteşti, să scoţi ţandăra din ochiul altuia, să nu o scoţi pe aceasta cu o bârnă, ci cu o pensă. Bârna este cuvântul greu sau purtările urâte. Iar pensa este învăţătura blândă şi mustrarea îndelung-răbdătoare[447]. „Mustră, zice, ceartă, mângâie" (2 *Timotei* 4, 2), dar nu şi lovi. Iar dacă ar trebui şi aceasta, fă-o rar şi nu prin tine însuţi.

• Începutul fericitei neamintiri a răului stă în a primi necinstirile cu sufletul amărât şi îndurerat; mijlocul, în a rămâne faţă de ele neîntristat; desăvârşirea (dacă este vreo desăvârşire), în a le socoti pe acestea ca laude. Bucură-te, dacă eşti dintre cei dintâi; fii tare, dacă eşti dintre cei de al doilea; fericit eşti dacă eşti dintre cei de al treilea, ca unul ce te veseleşti în Domnul.

CUVÂNTUL al IX-lea (despre ţinerea de minte a răului)

• ..am auzit că ţinerea de minte a răului e numită fiică a nepriceputei mânii.

• Ţinerea de minte a răului este sfârşitul la care duce mânia, păzitoarea păcatelor, urâtoarea dreptăţii, pierzania virtuţilor, veninul sufletului, viermele minţii[448], ruşinea rugăciunii, curmarea cererii[449],

---

[447] Scolia Sfântului Antonie, *Filoc.* rom., I, 16, cap. 69: „Nu trebuie să ne mâniem pe cei ce păcătuiesc, chiar dacă păcatele săvârşite de ei sunt vrednice de pedepse. Ci trebuie să-i întoarcem pe cei ce au greşit pentru dreptatea însăşi şi să-i pedepsim, dacă se potriveşte, fie prin ei înşişi, fie prin alţii. Dar nu trebuie să ne mâniem sau să ne supărăm. Pentru că mânia lucrează dusă numai de patimă şi nu de judecată sau de dreptate. De aceea, nu primi să te sfătuiască împotriva a ceea ce trebuie nici pe cei miloşi. Cei răi trebuie pedepsiţi pentru binele însuşi şi pentru dreptate, şi nu pentru patima proprie a mâniei". „Nu trebuie să îndrepte cineva pe fratele în clipa în care păcătuieşte împotriva lui. Dar în nici alt timp, din răzbunare." „Dreptul înţelept este asemenea lui Dumnezeu. Nu ceartă pe om, răzbunându-se pe sine, spre răul aceluia, ci ca să se îndrepte omul acela sau ca altul să se înfricoşeze. Certarea deosebită de aceasta nu e povăţuire.".

[448] Ruşinea rugăciunii înseamnă aceasta. Zicând noi rugăciunea: „şi ne iartă nouă

înstrăinarea iubirii[450], piron înfipt în suflet[451], simțire neplăcută, iubită ca o dulceață a amărăciunii, un păcat neîncetat, o neadormită fărădelege, o răutate de fiecare zi. Una și aceeași (adică ținerea de minte a răului) e o patimă întunecată și urâtă, din cele ce se nasc, dar nu nasc[452].

- Am văzut ura rupând o veche legătură a curviei și aducerea aminte a răului oprind-o în chip ciudat de a se mai înnoda. Minunată priveliște: drac vindecând alt drac. Iar aceasta e poate o lucrare din iconomie a lui Dumnezeu, și nu a dracilor[453].
- Ținerea de minte a răului e departe de puternica iubire firească. Dar curvia se apropie cu ușurință de aceasta și vezi cum s-a furișat pe neobservate păduchele în porumbel[454].
- Ține minte răul de la draci și fii pururea atent la ispitele trupului, căci trupul e un prieten nerecunoscător și viclean. Cu cât îl slujești mai mult, cu atât îți pricinuiește mai multe ispite.
- Ținerea de minte a răului e o tâlcuitoare a Scripturii, găsind în

---

greșelile noastre, precum și noi iertăm" și neiertând, suntem făcuți de rușine din partea noastră înșine, adică de conștiința noastră, precum el însuși zice mai departe: „Roșineze-l pe el rugăciunea lui Iisus etc." Dar, în general, rugăciunea noastră e făcută de rușine de ținerea de minte a răului, întrucât aproape prin fiecare cerem iertarea sau mila lui Dumnezeu. Propriu-zis noi înșine suntem făcuți de rușine prin rugăciunea noastră prin care cerem lui Dumnezeu milă, fără să o dăruim și noi altora.

[449] Aducându-ne aminte fără îndurare de răul făcut nouă de cineva, nu mai avem curajul să cerem noi înșine ceva de la Dumnezeu cu toată îndrăzneala.

[450] Iubirea se înstrăinează de noi, sau noi ne înstrăinăm de ea.

[451] E un piron de care se însângerează sufletul nostru. Căci ținerea de minte a răului întreține o tulburare în sufletul nostru. E curios că noi udăm pomii otrăvitori ai ținerii de minte a răului, din care țâșnește otrava pustiitoare nu numai în sufletul, ci și în jurul nostru, dar nu udăm pomii ținerii de minte a binelui ce ni s-a făcut. Dacă am face aceasta, sufletul nostru ar deveni o adevărată grădină binemirositoare a raiului. Și dacă toți ar face așa, s-ar extinde raiul între oameni.

[452] Căci, ca și celelalte patimi, ea se naște oarecum fără voie, dar nu naște de bunăvoie roduri frumoase.

[453] Lucru paradoxal: cel ce curvea înainte cu o altă persoană se scârbește de ea prin ținerea în minte a unui rău pe care aceea i l-a făcut și nu mai curvește. În definitiv, dracii au și o slăbiciune, și o răutate între ei, ca reprezentanți ai răului; e o dezordine între ei. „Și am văzut ținerea de minte a răului dezlegând cu totul de curvie. Căci ușor se strecoară curvia în cei ce se iubesc. Dar de cei ce se urăsc stă departe."

[454] De pildă, soții între care există iubire naturală nu țin minte greșelile ce și le fac uneori. Dar când s-a ivit în iubirea lor curvia, ținerea de minte a răului se ivește cu ușurință și astfel, în porumbița păcii dintre ei, a apărut păduchele scârbei unuia de altul. „Adică păcatul a apărut în virtute. Precum păduchele vatămă și spurcă pe nebăgate de seamă porumbița, așa curvia alungă și nimicește iubirea."

cuvintele Duhului înţelesuri străine, după pofta ei. Să o ruşineze rugăciunea lui Iisus pe care, dacă ţinem minte răul, nu o putem spune împreună cu El.

• Când, nevoindu-te mult, nu poţi scoate ghimpele cu totul, ploconeşte-te în faţa duşmanului tău măcar cu gura, ca, ruşinându-te de făţărnicia faţă de el, să-l iubeşti în chip desăvârşit împins de conştiinţă ca de foc[455].

• Te vei cunoaşte pe tine izbăvit de putreziciunea aceasta (ţinerea de mine a răului), nu când te vei ruga pentru cel ce te-a supărat, nici când îl vei răsplăti cu daruri, nici când îl vei aduce la masă, ci când, aflând că a căzut într-o nenorocire sufletească sau trupească, vei suferi şi vei plânge ca pentru tine însuţi.

• Cel ce se linişteşte ţinând minte răul are încuibată în sine o viperă purtătoare de venin ucigător. Aducerile aminte ale Patimilor lui Iisus vor tămădui sufletul ce ţine minte răul, ruşinându-l puternic cu a Lui neţinere de minte a răului.

• Am văzut pe unii ce ţineau minte răul îndemnând pe alţii să nu ţină minte răul. Şi, ruşinându-se de propriile lor cuvinte, au pus şi ei capăt patimii acesteia[456].

CUVÂNTUL al X-lea (despre clevetire)

• Nimeni, socotesc, dintre cei ce judecă sănătos nu va tăgădui că din ură şi din ţinerea de minte a răului se naşte clevetirea. De aceea s-a şi rânduit aceasta după părinţii ei, ca într-un lanţ. Clevetirea este fiica urii. E o boală subţire, dar o lipitoare grasă, ascunsă şi tăinuită, care suge şi seacă sângele iubirii[457]. E făţărnicirea iubirii, pricinuitoarea

---

[455] Dacă te ţii rigid şi nu-i spui duşmanului măcar cuvinte bune, adaugi la patima ţinerii de minte a răului şi patima mândriei.

[456] Vedem iarăşi gândirea largă şi înţelegătoare a Scărarului. El nu condamnă simplist pe cei ce laudă ceea ce nu fac ei, ci recunoaşte că uneori aceştia sunt folosiţi de cuvintele lor, care nu se acoperă însă cu faptele lor. Căci de multe ori cuvintele omului nu sunt ale lui, ci ale lui Dumnezeu, Care-l sileşte să vorbească prin conştiinţa lui. În acest caz, prin cuvintele ce le rostesc, unii îşi predică, sau li se predică şi lor, sau, din voinţa de a încălzi pe alţii pentru un lucru bun, se încălzesc şi pe ei înşişi, sau căldura cu care primesc alţii cuvintele rostite de ei se întinde şi la ei. Scolia Sfântului Nil: „Trebuie să spună cele bune şi cel ce nu le face, ca să înceapă, ruşinat de vorbe, să săvârşească fapta”. Aceasta e de natură să anuleze critica ce o fac unii preoţilor care nu împlinesc totdeauna cuvântul lui Dumnezeu pe care-l propovăduiesc.

[457] Scărarul e şi un mare poet al lumii interioare de umbre şi lumini uneori amestecate, alteori neamestecate, dar totdeauna altfel. De altfel, toţi scriitorii duhovniceşti sunt poeţi ai acestei lumi, nu în sensul că imaginează ceea ce nu este, ci în sensul că, trăind bogăţia acestei vieţi, reuşesc să o redea în moduri cât mai corespunzătoare, care trebuie să se folosească de imagini.

întinăciunii şi poverii inimii.

• Precum există tinere care fac cele rele fără ruşine şi există altele care săvârşesc lucruri mai urâte decât cele dintâi, dar pe ascuns şi mai cu ruşine, aşa se poate întâmpla şi cu patimile de necinste. Astfel de tinere sunt: făţărnicia, viclenia, întristarea, ţinerea de minte a răului, clevetirea inimii. Acestea una spun la arătare şi alta gândesc[458].

• Am auzit pe unii clevetind şi i-am certat[459]. Dar lucrătorii acestui rău răspundeau, în apărarea lor, că fac aceasta din dragostea şi din grija pentru cel clevetit. Iar eu le-am spus să înceteze cu această dragoste, căci nu minte cel ce a zis: „Pe cel ce cleveteşte în ascuns pe aproapele lui alungă-l" *(Psalm* 100, 6). Dacă spui că-l iubeşti, roagă-te în taină pentru el, şi nu-ţi bate joc de om. Căci acesta este felul iubirii primit la Domnul.

• De voieşte cineva să biruiască duhul clevetirii, să nu învinovăţească pe cel ce a greşit, ci pe dracul care l-a ispitit. Căci nimeni nu voieşte să păcătuiască faţă de Dumnezeu, chiar dacă toţi păcătuim fără să fim siliţi[460].

• Să nu te sfieşti niciodată de cel ce cleveteşte pe aproapele faţă de tine. Mai degrabă zi către el: „Încetează, frate! Eu în fiecare zi fac lucruri mai rele ca el. Şi cum pot să-l osândesc pe el?" Prin aceasta vei câştiga două lucruri: cu un singur leac te vei vindeca şi pe tine, şi pe aproapele[461].

---

[458] „Tinere neruşinate sunt: lăcomia pântecelui, beţia, curvia, slava deşartă. Iar ascunse sunt: făţărnicia, clevetirea, ura, pizma, care săvârşesc şi uciderile."

[459] „Sufletul clevetitor are trei ghimpi: el se vatămă pe sine şi pe ascultători, dar uneori şi pe cel clevetit." Alta: „Ura faţă de aproapele este moartea sufletului propriu". Alta: „Neosândirea aproapelui e un zid (de apărare) pentru cei ce se nevoiesc întru cunoştinţă. Dar clevetirea aproapelui dărâmă acest zid întru neştiinţă". Neosândirea aproapelui ţine un zid de respect între mine şi el, sau o comunicare cu el în iubire, cu voia lui. Prin clevetire pornesc asupra lui cu silă fără iubire, voind să-l tăvălesc în noroi ca pe un obiect. Dar de fapt prin aceasta nu reuşesc să intru în ceea ce e mai intim şi mai adevărat în el. Şi nici chipul acestei mincinoase iubiri nu-l primeşte Domnul, pentru că nu-l primeşte nici cel clevetit.

[460] Ed. 1970: „Adică nu păcătuim siliţi, pentru că suntem liberi, ci amăgiţi de draci şi atraşi de mintea noastră spre păcatele plăcerii şi spre patimi".

[461] Scolia Avvei Isaia: „De-ţi va spune cineva cuvinte nefolositoare, să nu voieşti să-l asculţi pe el, ca să nu-ţi ucizi sufletul tău. Să nu te ruşinezi de faţa lui, ca să nu-l superi. Să nu te mulţumeşti cu cuvântul celor ce zic: «Nu primesc cu inima». Să nu zici aceasta. Căci nu eşti mai presus de primul zidit pe care l-a făcut Dumnezeu cu mâna Sa şi pe care nu l-a folosit clevetirea (diavolului). Fugi, deci, şi nu asculta. Ia seama ca, nu cumva, fugind cu trupul, să voieşti să cunoşti cele spuse. Căci de vei asculta cuvântul numai o clipă, dracii nu vor lăsa cuvântul pe care l-ai auzit (să fie uitat), ci vor ucide sufletul tău. De aceea fugi, fugi cu totul".

• Contabilii aspri şi amănunţiţi ai greşelilor aproapelui suferă de această patimă, pentru că nu şi-au adus niciodată aminte în chip nemincinos şi deplin de greşelile lor[462]. Căci, dacă ar privi cineva amănunţit la păcatele sale, înlăturând acoperământul iubirii de sine, n-ar mai purta grija de nimic din cele ale vieţii. Ar socoti că nu-i ajunge timpul nici măcar pentru a se plânge pe sine, chiar dacă ar trăi o sută de ani, chiar dacă ar vedea râul Iordanului plin întreg de lacrimile pornite din ochii săi.

• Dracii ne silesc fie să păcătuim, fie, dacă nu păcătuim, să judecăm pe cei ce păcătuiesc, pentru ca prin lucrul de-al doilea să pătăm pe cel dintâi. Cunoaşte că semnul clevetitorilor, sau al pizmaşilor, este acesta: bârfesc şi ponegresc cu plăcere şi cu uşurinţă învăţăturile, sau faptele, sau împlinirile aproapelui, scufundându-se jalnic în duhul urii[463].

• Culegătorul de struguri destoinic mănâncă numai boabe coapte şi nu culege nimic din aguridă. Mintea pricepută şi înţeleaptă ia aminte cu sârguinţă la toate virtuţile pe care le vede la vreunii. Cel fără de minte însă iscodeşte cele vrednice de ocară şi lipsurile. Despre aceasta s-a zis: „Iscodit-au fărădelegi, istovitu-s-au născocind iscodiri” *(Psalm* 63, 6).

CUVÂNTUL al XI-lea (despre multa vorbire şi despre tăcere)

• Multa vorbire este catedra slavei deşarte, prin care aceasta se arată pe sine şi se face cunoscută. Multa vorbire este semnul neştiinţei, uşa clevetirii, călăuza glumelor, slujitoarea minciunii, risipirea străpungerii, născătoarea trândăviei sau pricinuitoarea ei, înainte-mergătoarea somnului, împrăştierea minţii adunate în sine, pierzătoarea pazei de sine, răcitoarea căldurii, întunecarea rugăciunii.

• .

• Tăcerea întru cunoştinţă este maica rugăciunii[464], izbăvirea din

---

[462] „E adevărat. Dacă mintea n-ar ieşi din sine, lăsând ale sale şi râzând de ale altora, nu ar ajunge să judece.” Judecarea altora înseamnă de fapt o uitare de sine.

[463] Scolia lui Fotie al Constantinopolului: „Firile curioase voiesc să vadă fapta aproapelui şi privesc cu ochi ascuţiţi scăderea lui. Şi, de o află, o răpesc şi o iscodesc, iar de nu o află, voiesc mai bine să o închipuie, să o plăsmuiască decât să plece cu curiozitatea nemulţumită”. Alta: „Părerile răutăcioase se luptă să strâmbe în rău faptele bune şi cuvintele folositoare”. Alta: „Vorbeşte cu grijă înaintea celui mândru şi bolnav de pizmă, căci, când tu vorbeşti, el dă în mânia lui cuvintele tale tâlcul care voieşte. Şi din cele bune ale tale ia pricini spre poticnirea altora, şi cuvintele tale se vor schimba, în cugetarea lui, după felul bolii lui”.

[464] Tăcerea întru cunoştinţă este tăcerea minţii ocupată cu pătrunderea într-o lume necunoscută încă, pe care caută să o înţeleagă. Nu e o tăcere care nu gândeşte la nimic. Când se scufundă în Dumnezeu şi în cunoaşterea smereniei sale în faţa lui Dumnezeu, ea dă naştere rugăciunii.

robie, păzirea focului[465], supraveghetoarea gândurilor, straja în faţa vrăjmaşilor[466], închisoarea plânsului, prietena lacrimilor, lucrătoarea pomenirii morţii, zugravul chinurilor, iscoditoarea judecăţii, slujitoarea îngrijorării, duşmana îndrăznelii, soaţa liniştei, potrivnica iubirii de a fi învăţătoare, adaos de cunoştinţă, pricinuitoarea vederilor, înaintare nevăzută, urcuş neobservat.

• Cel ce-şi cunoaşte greşelile îşi înfrânează limba. Iar vorbăreţul nu s-a cunoscut încă pe sine cum trebuie. Prietenul tăcerii se apropie de Dumnezeu[467] şi, vorbind cu El fără să ştie cum, e luminat de Dumnezeu[468]. Tăcerea lui Iisus a ruşinat pe Pilat şi liniştea unui om duhovnicesc mistuie slava deşartă.

• După ce a spus un cuvânt, Petru a plâns cu amar, pentru că nu şi-a adus aminte de cel ce a zis: „Zis-am: păzi-voi căile mele, ca să nu păcătuiesc cu limba mea” *(Psalm* 38, 1) şi de altul care a zis: „E mai bine a cădea de la înălţime pe pământ, decât din pricina limbii” *(Isus Sirah* 20, 19).

• ..am auzit odată pe cineva, dornic să afle de la mine ceva despre linişte, care zicea că multa vorbire se naşte numaidecât din una din acestea: fie dintr-o îndelungată vieţuire şi deprindere vicleană şi neînfrânată (căci limba, fiind şi ea un mădular al trupului, cere ceea ce a învăţat şi s-a obişnuit), fie, la cei ce se nevoiesc şi mai ales la ei, din slava deşartă; iar uneori şi din lăcomia pântecelui. Pentru aceea, adeseori, mulţi, înfrânându-şi pântecele cu oarecare forţare, închid şi limba şi multa ei vorbire în tăcere.

---

[465] „Izbăvirea din robia” celor ce ne îngustează şi ne silesc la repetarea aceloraşi lucruri. „Păzirea focului”, pentru că e descoperirea a ceva nou, descoperirea unor noi înţelesuri ascunse în infinitatea dumnezeiască şi aceasta ne încălzeşte.

[466] „Tăcerea întru cunoştinţă nu numai că ne păzeşte de vrăjmaşi, dar nici nu-i lasă să se apropie.”

[467] Cine s-a cunoscut cum trebuie ştie că e indefinit şi nu se poate descrie. Îşi dă seama de apofaticul (negrăitul) omenesc. Pe lângă aceea, cunoscându-se pe sine, a ajuns la smerenie, adică la cunoştinţa micimii şi nepriceperii sale, şi nu vrea să spună cuvânt. Căci orice cuvânt vrea să înveţe pe altul ceva. Dacă numai în tăcere se cunoaşte pe sine, ca negrăit, numai în tăcere se poate apropia cineva de Dumnezeu, infinit mai negrăit.

[468] Tăcerea în care s-a apropiat cineva de Dumnezeu e, pe de altă parte, convorbire cu Dumnezeu mai presus de orice vorbire. El cunoaşte pe Dumnezeu ca Subiect care-i cere ceva, şi-I răspunde prin smerenia sa. Iar aceasta e o lumină ce-i vine din Dumnezeu. E lumina măreţiei Lui, care-i luminează micimea sa, dar i-o şi umple de Dumnezeu, ca dependentă de Dumnezeu. „De-ţi vei păzi limba ta, frate, ţi se va da ţie de la Dumnezeu harul străpungerii inimii, ca să vezi în ea sufletul tău, şi prin aceasta vei intra în bucuria Duhului. Dar dacă limba ta te va birui, crede mie în ce-ţi spun: niciodată nu vei putea ieşi din întuneric.” Alta: „Dacă nu ai inima curată, să ai măcar gura curată”.

• Cel ce se gândeşte cu grijă la moarte îşi opreşte cuvintele. Şi cel ce a agonisit plânsul sufletului se fereşte de vorba multă ca de foc.

• Puţini pot opri apa fără de zăgazuri, dar şi mai puţini îşi pot opri gura neînfrânată.

CUVÂNTUL al XII-lea (despre minciună)

• Focul se naşte din piatră şi fier. Minciuna, din vorba multă şi din gluma prostească. Minciuna înseamnă pieirea dragostei, iar jurământul mincinos, tăgăduirea lui Dumnezeu.

• Am văzut pe unii fălindu-se cu minciuna şi ţesând prin glume şi vorbe deşarte pricini de râs şi alungând în chip jalnic plânsul ascultătorilor[469].

• Maica şi pricina minciunii este, de multe ori, făţărnicia. Căci unii spun că făţărnicia nu e altceva decât plănuirea şi născocirea de minciuni, având împreunat şi împletit cu ea jurământul. Cel ce are frica Domnului e străin de minciună, având-şi conştiinţa ca judecător nemitarnic[470].

• Când ne vom curăţa cu totul de minciună, vom putea să o folosim şi pe ea, dar cu frică, dacă o cere momentul[471]. Nu cunoaşte pruncul minciuna şi nici sufletul izbăvit de viclenie. Cel veselit de vin spune, fără să vrea, adevărul în toate. Şi cel beat de străpungerea inimii nu poate minţi.

CUVÂNTUL al XIII-lea (despre lenea sufletească)

• Ea este lâncezeala sufletului, o moleşeală a minţii în nevoinţă, ... o defăimare a lui Dumnezeu ca nemilos şi neiubitor de oameni, o plictiseală de citirea psalmilor. Ea e neputincioasă în rugăciune, dar e tare ca fierul în slujirea în cele materiale, neobosită în lucrul mâinilor şi iscusită în ascultare[472]

---

[469] „Ascultătorii sunt o treaptă a celor ce vin la pocăinţă, care se numesc şi plângători, stând la uşile bisericilor şi cerând prin pocăinţă sinceră şi plâns adânc primirea din nou. Prin extinderea acestui nume a numit, pe toţi cei ce se pocăiesc şi plâng pentru păcatele lor, ascultători. Aceştia cad din lucrarea lor prin cuvântul ce stârneşte râsul."

[470] „Cel ce iubeşte slava de la oameni născoceşte minciuna. Cel ce o schimbă pe aceasta în smerenie face să fie în inima lui, mai mare, frica de Dumnezeu." Alta: „Deprinde limba ta cu cuvintele lui Dumnezeu întru cunoştinţă şi minciuna va fugi de la tine." Adică, foloseşte cuvintele lui Dumnezeu în înţelesul lor adevărat şi vei ocoli minciuna. Căci şi făţarnicul poate folosi cuvintele lui Dumnezeu, dar într-un înţeles strâmbat.

[471] Într-un fel acest om e curat de duhul minciunii, fiindcă o foloseşte pentru nevoia reală de a scăpa pe cineva.

[472] E mai greu să te rogi decât să lucrezi ceva în afară. De aceea, mereu se scuză cel

• Dracul trândăviei sufletești aduce pe la amiază o tremurare de trei ceasuri, împreună cu dureri de cap și cu fierbințeală și cu amețeli. Pe la ceasul al nouălea (pe la trei după-amiază), acestea se mai domolesc. Iar când se pune masa, sare din așternut. Când sosește vremea rugăciunii, iarăși se îngreunează cu trupul. Stând la rugăciune, îi scufundă pe călugări iarăși în somn și le răpește stihul din gură cu căscături necuvenite.

• Sufletul bărbat învie mintea moartă, dar lâncezeala și lenea risipesc toată bogăția.

CUVÂNTUL al XIV-lea (despre pântecele atotlăudat și tiran)

• **Lăcomia** stomacului este fățărnicia pântecelui. Săturat, strigă că e lipsit; și ghiftuit și plesnit de sătul, țipă că îi e foame. Lăcomia pântecelui e bucătar iscusit, născocind tot felul de mâncăruri gustoase. Astupându-se un canal, se deschide altul. Închizându-l pe acesta, se cască un altul. Lăcomia pântecelui este o amăgire a ochilor, căci, înghițind puține, dorește să le înghită pe toate.

• **Să**turarea de bucate este maică a curviei[473], iar necăjirea pântecelui e pricinuitoare de curăție. Cel ce mângâie pe leu îl domesticește adeseori, dar cel ce mângâie trupul îl sălbăticește și mai mult[474].

• Se bucură iudeul de sâmbătă și de sărbătoare și monahul lacom, de sâmbătă și de Duminică. Se gândește cu mult timp înainte de Pași și pregătește mâncărurile cu zile înainte. Robul stomacului face planuri cu ce mâncăruri va ține praznicul[475], pe când robul lui Dumnezeu, cu ce daruri duhovnicești se va îmbogăți! Sosind un străin, lacomul se pornește spre agapă din lăcomia pântecelui și dezlegarea pentru sine o socotește drept mângâierea fratelui[476]. Se gândește să dezlege la vin pentru venirea unor oaspeți și, socotind că ascunde virtutea, se face

---

ce amână rugăciunea că e încă ocupat cu ceva. „Lâncezeala scade și se pierde prin rugăciune și prin citirea psalmilor, dar se întărește în slujiri și în lucruri de mână. Ea îi face îndrăzneți pe cei moleșiți, războiți de ea și slăbănogi pe cei pe care îi biruiește.”.

[473] „Precum oaia nu se împreună cu lupul pentru nașterea de prunci, așa nici durerea inimii, cu săturarea, pentru odrăslirea virtuților.”

[474] A lui Isaia: „Din patru lucruri se înmulțește curvia trupului: din somnul pe săturate, din mâncarea pe săturate, din glume nesărate și din împodobirea trupului”.

[475] „Nu cu băuturi de vin trebuie prăznuite sărbătorile, ci cu înnoirea minții și cu curăția sufletului. Dar cel lacom de bucate și băutorul de vin mai mult mânie pe întâi-stătătorul sărbătorii”, sau pe Hristos, sau pe Sfântul prăznuit.

[476] „Se întâmplă uneori că cel ce împlinește porunca slujește patimii și nimicește fapta bună prin gânduri viclene.” Alta: „Dumnezeu judecă faptele după gânduri. Căci se zice: «Să-ți dea Dumnezeu după inima ta» *(Psalm* 19, 4)”.

robul patimii[477].

• Când trupul ne este în plină vigoare, să ţinem înfrânarea în toată vremea şi în tot locul. Iar când acesta se îmblânzeşte (ceea ce nu cred că se întâmplă înainte de moarte), să ascundem lucrarea noastră.

• De e cu putinţă, dă pântecelui hrana care-l umple şi e uşor de mistuit, ca prin săturare să săturăm pofta lui, iar prin mistuirea grabnică să ne izbăvim de aprindere, ca de un bici[478]. Să cercetăm şi mâncărurile care fac vânturi şi vom afla că ele mişcă şi poftele.

• În inima lacomilor se mişcă vise de mâncăruri, iar în inima celor ce plâng, vise de judecată şi de chinuri.

• Stăpâneşte-ţi pântecele până nu te stăpâneşte el pe tine şi atunci te vei înfrâna cu ruşine.

• Să facem mort pântecele cu gândul focului (veşnic). Căci, auzind unii de acesta, şi-au făcut moarte până la capăt mădularele şi au murit de o moarte îndoită[479]. Să căutăm şi vom afla că lăcomia pricinuieşte toate scufundările noastre.

• Mintea postitorului se roagă cu trezvie. Dar a celui neînfrânat e plină de chipuri (idoli) necurate[480]. Săturarea pântecelui a uscat izvoarele, dar uscându-se el însuşi, s-au născut apele[481].

• Cel ce-şi îngrijeşte stomacul său şi luptă să biruiască duhul curviei este asemenea celui ce voieşte să stingă pârjolul cu paie. Când pântecele e strâmtorat, se smereşte inima. Dar când acesta e îngrijit, se fudulieşte gândul.

• Asupreşte-ţi pântecele şi-ţi vei închide negreşit şi gura[482]. Căci

---

[477] „Se face bătaia de joc a dracilor cel ce se ia după părerea sa şi voieşte să legiuiască de la sine împotriva celor poruncite.”.

[478] „Ia seama ce zice: de fierbinţeală ne izbăvim, ca de un bici, prin nesăturarea stomacului. Deci prin săturarea lui se produce fierbinţeală. Dar lipsa măsurată face mişcările măsurate. Iar nehrănirea din mândrie produce şi ea mişcări şi fierbinţeli.”

[479] O moarte este cea a înfrânării la culme, iar alta este moartea cu trupul de la sfârşitul vieţii pământeşti.

[480] „Mintea celui înfrânat e templul Duhului Sfânt. Dar a celui lacom e locaşul corbilor.” Mintea celui înfrânat e biserica Duhului Sfânt, pentru că, nemaialipindu-se de cele care o îngustează sau o fac să nu se mai contemple în indefinitul ei, poate vedea prin acest indefinit nesfârşirea dumnezeiască. Dar a celui lacom e locaşul corbilor, căci ea a murit sieşi, adică nu se mai vede pe sine; omul a devenit numai trup ce se descompune, cu lumina veşnic stinsă. Iar corbii umblă pe unde sunt cadavre. Mintea aceasta nu mai vede decât chipurile îngustate ale lucrurilor care pier, adică idoli.

[481] „Când se umezeşte stomacul prin săturare, se usucă lacrimile. Dar când se usucă pântecele prin înfrânare, se ivesc şi cresc apele lacrimilor.”

[482] „Îngrijeşte-te cu bună ştiinţă şi stăruie cu osteneală în aceasta, ca prin asupririle

limba prinde putere din mulţimea mâncărurilor. Luptă-te cu ea şi veghează asupra ei. Căci, de te vei osteni puţin, îndată te va ajuta şi Domnul. Burdufurile moi se vor umfla pentru a primi mai mult, dar cele disprețuite nu vor primi atât.

• Cel ce sileşte stomacul (să cuprindă mai mult) îşi lărgeşte mațele. Iar cel ce luptă cu el le îngustează pe acelea. Iar acestea îngustându-se, nu e nevoie de multe mâncăruri. Şi atunci vom ajunge postitori din fire.

• De multe ori setea pune capăt setei. Dar a curma foamea prin foame e greu şi cu neputinţă. Când te va birui stomacul, domoleşte-l prin osteneli. Iar dacă nici aceasta nu-i cu putinţă, din pricina slăbiciunii, luptă cu el prin priveghere.

• Cunoaşte că de multe ori dracul se aşază în stomac şi nu lasă pe om să se sature, chiar de ar mânca tot Egiptul şi ar bea Nilul întreg. După mâncare pleacă ticălosul şi ni-l trimite pe cel al curviei, vestindu-i ce s-a întâmplat: „Ia-l, ia-l, zice, tulbură-l”[483], căci pântecele umplându-se, nu va lupta mult. Şi acela, venind, zâmbeşte. Şi legându-ne prin somn mâinile şi picioarele, face apoi toate câte voieşte, pângăreşte sufletul şi trupul prin întinăciuni, năluciri şi curgeri. E lucru de mirare a vedea mintea netrupească întinată şi întunecată de trup; şi iarăşi, a vedea pe cel nematerial curăţit şi subţiat prin lut.

• Dacă ai făgăduit lui Hristos să călătoreşti pe calea cea strâmtă şi plină de necazuri, strâmtorează-ţi stomacul. Căci de-l îngrijeşti şi-l lărgeşti pe acesta, ai călcat învoielile.

• Căpetenia dracilor e Lucifer, care a căzut, iar stăpânul patimilor e gâtlejul pântecelui.

• Postul este o silire a firii[484] şi o tăiere împrejur a dulceţii gâtlejului, curmarea aprinderii, alungarea gândurilor rele şi eliberarea de visări[485], curăţia rugăciunii, luminătorul sufletului, paza minţii, înmuierea învârtoşării, uşa străpungerii inimii, suspinul smerit, zdrobirea veselă, încetarea multei vorbiri, începutul liniştirii, străjerul ascultării, uşurarea somnului, sănătatea trupului, pricinuitorul

---

stomacului să se închidă gura, ca să nu mai sară gura şi să se deprindă cu vorbăria.”

[483] „Drac pe drac nu se scoate. Dar cel al lăcomiei pântecelui trimite după cel al curviei; cel al slavei deşarte, după cel al mândriei; cel al iuţimii, după cel al ţinerii minte a răului; cel al desfrânării, după cel al deznădejdii. Şi, simplu grăind, cei următori, după cei dinainte.”

[484] E o silire a firii celei căzute într-o vieţuire robită prea tare şi prea multor trebuinţe materiale. Dar prin aceasta firea e ridicată la trăirea firească în plinătatea puterilor spirituale pe care le primeşte din Dumnezeu, prin care dulceaţa şi trebuinţa celor materiale e copleşită.

[485] De visările care ne coboară în plăceri trupeşti inferioare.

nepătimirii, iertarea păcatelor, uşa şi desfătarea raiului[486].

CUVÂNTUL al XV-lea (despre castitate)

• Neprihănirea este numele de obşte al tuturor virtuţilor. Neprihănit este cel ce chiar şi în vise nu simte în sine nicio mişcare (a patimii) sau schimbare a stării sale. Neprihănit este cel ce a dobândit o desăvârşită nesimţire faţă de deosebirea între trupuri[487]. Aceasta este regula şi definiţia desăvârşită a atotcuratei curăţii: să fie cu aceeaşi stare de suflet faţă de trupurile însufleţite şi neînsufleţite, cuvântătoare şi necuvântătoare

• Nimeni dintre cei ce au agonisit neprihănirea prin nevoinţă să nu creadă că şi-a agonisit-o singur. Căci este cu neputinţă ca cineva să-şi biruiască firea sa. Unde s-a biruit firea, acolo se cunoaşte că se află de faţă Cel mai presus de fire. Căci ceea ce e mai mic se biruieşte, fără nicio îndoială, de ceea ce e mai mare. Începutul curăţiei e neîncuviinţarea gândului şi trecerea multor ani, neînsoţită de chipuri[488]. Mijlocul ei este mişcarea firească spre mulţime de gânduri şi numai atât, fără ca acestea să ia chip... Iar sfârşitul ei este moartea trupului (faţă de aceste mişcări) înainte de moartea gândurilor[489]

• Fericit cu adevărat este cel ce a câştigat o desăvârşită nesimţire faţă de orice trup, culoare şi frumuseţe.

• Mare este cel ce rămâne nepătimitor la atingere. Dar mai mare, cel ce rămâne nerănit de vedere şi a biruit vederea focului[490] prin gândul la frumuseţea celor de Sus.

• Vulpea se preface că doarme, iar dracul se preface că e neprihănit. Dar cea dintâi, ca să înşele pasărea, iar cel din urmă, ca să piardă sufletul.

---

[486] „De-ţi vei stăpâni stomacul, te vei sălăşlui în rai. Iar de nu, te-ai făcut mâncare morţii.” De vei întări duhul din tine prin stăpânirea asupra stomacului, vei intra prin el în comunicare vie cu Dumnezeu şi te vei sălăşlui în ambianţa iubirii şi puterii Lui, care te va ţine, prin dialogul dintre tine şi El, veşnic viu şi fericit. Altfel, vei fi stăpânit veşnic de un trup biruit de patimi şi lipsit de lumina duhului umplut de Dumnezeu, sau în comunicare dialogică cu Dumnezeu.

[487] În fond, neprihănirea aceasta (σωφροσύνη) este fecioria atât trupească, cât şi sufletească.

[488] „Mişcările naturale fără chipuri ale trupului în vise vestesc sănătatea sufletului în oarecare măsură. Dar fixarea chipurilor e semn al bolii. Iar arătarea unor persoane nedeterminate socoteşte că sunt simboluri ale patimii. Iar arătarea celor determinate este a unei boli de curând.”

[489] Gândurile se mai pot ivi în minte, dar trupul nu mai simte nicio mişcare faţă de ele.

[490] „Focul” unei frumuseţi trupeşti. Căci o astfel de frumuseţe aprinde un foc în cei neîntăriţi.

• **Să** nu crezi trupului în toată viaţa ta. Şi să nu-i dai îndrăzneală, până nu te vei întâlni cu Hristos[491].

• Nu îndrăzni să crezi că, înfrânându-te, nu vei cădea. Căci un oarecare, nemâncând nimic, a fost aruncat din cer[492].

• În cei începători, căderile se ivesc totdeauna din desfătare (cu mâncăruri). În cei de la mijloc, şi din mândrie, deşi aceasta se întâmplă şi celor începători. Iar în cei ce se apropie de desăvârşire, numai din osândirea aproapelui.

• Cel ce voieşte să-şi biruiască trupul sau să se războiască din puterea sa proprie, în zadar aleargă. Căci, de nu va dărâma Domnul casa trupului şi nu va zidi casa sufletului *(Psalm* 126, 1), în zadar posteşte şi priveghează cel ce voieşte să o dărâme (să o slăbească, n. *trad.)*.

• Pune înaintea Domnului slăbiciunea firii tale, cunoscând neputinţa ta, şi vei lua darul (harisma, n. *trad.)* neprihănirii pe nesimţite.

• Există în cei ce se îndulcesc cu patimile, precum mi-a povestit careva dintre cei ce au încercat aceasta, după trezire, simţirea unei iubiri a trupurilor şi un duh neruşinat şi neomenesc sălăşluit în chip vădit în însăşi simţirea inimii, care face inima celui războit să simtă arderea dureroasă a trupului de parcă ar fi într-un cuptor de foc. Aceasta îl face însă să nu se teamă de Dumnezeu, să dispreţuiască aducerea aminte a chinurilor ca pe nimic, să aibă scârbă de rugăciune şi, în timp ce săvârşeşte această faptă, să socotească chiar rămăşiţele morţilor, pe care le-ar vedea, ca pe nişte pietre neînsufleţite. Îl face pe cel ce pătimeşte aceasta ca pe un scos din minte şi ieşit din sine, beat de o poftă neîncetată după fiinţa cuvântătoare şi necuvântătoare. „Şi dacă nu s-ar scurta zilele, nu s-ar mântui niciun suflet”[493], aflându-se îmbrăcat cu trupul acesta amestecat cu sânge şi cu sucuri. Căci cum s-ar putea? Pentru că tot ce e zidit se doreşte fără saţiu după ceea ce e înrudit cu sine: sângele după sânge, viermele după vierme, lutul după lut, deci şi trupul după trup. Deci şi noi, silitorii şi poftitorii firii şi ai Împărăţiei lui Dumnezeu, încercăm prin anumite meşteşugiri să înşelăm trupul care ne amăgeşte.

• Există în noi o oarecare moarte şi o pierzanie din cădere purtată cu noi mai ales în tinereţe, pe care eu n-am îndrăznit să o predau scrisului, căci mi-a ţinut mâna cel ce a zis: „Cele săvârşite de unii în ascuns, ruşine este a le şi grăi şi scrie şi auzi” *(Efeseni* 5, 12).

• Vrăjmaşul omului, ocrotitorul curviei, spune acestuia că Dumnezeu e

---

[491] În viaţa viitoare, în starea deplin înduhovnicită.

[492] Cel ce crede că, înfrânându-se, nu va cădea zămisleşte mândria şi prin aceasta a şi căzut, cum a căzut satana din cer fără să mănânce nimic.

[493] „Lucrările duhului celui rău şi năvala năprasnică a războiului nu se scurtează altfel decât prin puterea Duhului a toate lucrător. Dacă nu s-ar întâmpla aceasta, nu s-ar putea să răsufle din nou cel războit şi n-ar putea să se elibereze.”

iubitor de oameni şi dă iertarea pentru patima aceasta, ca una ce e naturală. Dar, de vom lua seama la viclenia dracilor, vom vedea că, după săvârşirea faptei, ei îl numesc Judecător drept şi fără milă. La început au făcut aşa ca să ne îndemne la păcat; iar acum, ca să ne scufunde în deznădejde. Născându-se astfel întristarea şi deznădejdea, nu ne putem plânge pe noi, sau ocărî, sau căi pentru păcat. Iar când aceasta se stinge, ne ia iarăşi în primire tiranul cu motivul iubirii de oameni[494].

- Cel ce voieşte să biruiască dracul curviei cu lăcomia pântecelui şi cu săturarea este asemenea celui ce voieşte să stingă pârjolul cu paie.
- Cel ce încearcă să oprească acest război numai cu înfrânarea este asemenea celui ce înoată cu o singură mână şi se străduieşte să se izbăvească de ocean. Uneşte smerenia cu înfrânarea, căci, fără cea dintâi, cea de a doua este nefolositoare[495].
- Peştele fuge repede de undiţă şi sufletul iubitor de plăcere se depărtează de linişte[496].
- Când ne întindem pe aşternut, atunci să ne trezim. Pentru că atunci luptă mintea cu dracii fără de trup. Şi, dacă se va afla iubitoare de plăcere, se va face trădătoare din plăcere.
- Nimeni să nu se învoiască a gândi ziua la nălucirile sale din timpul somnului. Căci şi acesta este un scop al dracilor, ca să ne murdărească în starea de veghe cu cele din vise.
- Unde suntem războiţi, acolo luptăm fără îndoială şi noi, cu tărie, cu vrăjmaşul. Căci când nu luptăm noi împotriva lui, ni se face şi el prieten[497].
- Când ne sculăm unii din somn plini de bunătate şi paşnici, suntem mângâiaţi în chip ascuns de Sfinţii îngeri. Şi mai ales când ne

---

[494] După păcat, dracul vrea să ne ducă la deznădejde, spunându-ne că Dumnezeu nu iartă. Prin aceasta ne împiedică de la căinţă. Dar dacă, neascultând de el, scăpăm de deznădejde, iarăşi vine cu motivul iubirii de oameni a lui Dumnezeu, ca să ne îndemne iarăşi la săvârşirea păcatului.

[495] „Trebuie ştiut că nu ajunge singură înfrânarea împotriva patimilor, dacă nu se unesc cu ea şi alte virtuţi. Cu deosebire trebuie să se unească cu ea smerita cugetare, ca să înlăture povara ce vine din ea. Dacă această povară e înlăturată, vine uşor nepătimirea." Spune şi Sfântul Maxim: „Smerenia şi greaua pătimire eliberează pe om de tot păcatul. Una taie patimile sufletului, alta, cele ale trupului. Aceasta apare făcând-o şi fericitul David, când se roagă lui Dumnezeu zicând: «Vezi smerenia mea şi osteneala mea şi iartă-mi toate păcatele mele» *(Psalm* 24, 19)".

[496] „Iubeşte liniştea cel ce nu e legat de nicio patimă faţă de cele ale lumii şi faţă de oameni, cel ce nu iubeşte nimic omenesc." Nu le iubeşte în sens rău, pentru a se lăsa stăpânit de ele, pentru a pătimi în legătură cu ele.

[497] Când suntem războiţi de demoni înseamnă că noi înşine luptăm împotriva lor. Căci, când nu luptăm împotriva lor, ne sunt prieteni, pentru că facem prin noi înşine ceea ce le place lor.

culcăm cu multă rugăciune şi trezvie. Dar se întâmplă uneori să ne sculăm din somn mahmuri, pătimind aceasta din pricina unor vise şi vederi urâte.

• Cel ce a biruit trupul a biruit firea. Iar cel ce a biruit negreşit a ajuns mai presus de fire. Şi cel ce s-a făcut aşa „micşoratu-s-a cu puţin faţă de îngeri" *(Evrei* 2, 7), ca să nu zic că deloc[498].

• Nu e o minune că cel nematerial (dracul) luptă cu cel material. E minune, cu adevărat, că cel care se află în materie, luptând cu acest trup material, vrăjmaş şi viclean, pune pe fugă pe vrăjmaşii netrupeşti.

• Domnul cel bun arată multă purtare de grijă faţă de noi şi prin aceea că înfrânează pe femeie cu frâul ruşinii. Căci dacă ea s-ar năpusti spre bărbat, nu s-ar mântui niciun trup.

• Părinţii au stabilit, cu darul lor de deosebire, că alta este momeala, alta, însoţirea, alta, încuviinţarea, alta, robirea, alta, lupta şi alta, aşa-numita patimă a sufletului.

Momeala, lămuresc fericiţii, e gândul simplu sau icoana a ceva adus în inimă în chip înţelegător.

Însoţirea e convorbirea cu ceea ce s-a arătat în chip pătimaş sau nepătimaş.

Consimţirea (încuviinţarea) este învoirea cu plăcere a sufletului cu ceea ce s-a arătat.

Robirea e tragerea cu sila şi fără voie a inimii, sau însoţirea stăruitoare a inimii cu lucrul acela şi pierderea stării noastre celei bune.

Lupta hotărăsc ei că presupune puterea la fel de tare cu a aceluia împotriva căruia se dă lupta, putere care sau învinge, sau suferă înfrângerea.

Iar *patima* spun că e propria-zis ceea ce se încuibează în curs de vreme lungă în suflet, în chip pătimaş, şi-l duce la o deprindere prin obişnuinţa cu ea, încât se porneşte de bunăvoie şi de la sine spre fapte.

Dintre acestea toate: prima treaptă e nepăcătoasă; a doua, nu în chip negreşit; a treia, potrivit cu starea celui ce luptă. Iar lupta pricinuieşte sau cununile, sau pedepsele. Robirea altfel se judecă dacă se întâmplă în vremea rugăciunii şi altfel, dacă în afara rugăciunii; altfel, în stările de mijloc şi altfel, în amintirile rele. Iar patima e urmată în toate, în chip neîndoielnic, fie de pocăinţa potrivită, fie de chinurile viitoare. Deci cel ce gândeşte nepătimaş primul lucru le-a tăiat pe toate cele ce urmează.

• Toţi dracii se luptă să întunece mintea noastră, apoi îi insuflă cele plăcute lor – căci dacă mintea nu va fi adormită, comoara nu se va jefui –, dar cel a curviei, mai mult decât toţi. Acesta, întunecând

---

[498] Trupul ţine de fire. Cine biruie trupul şi-a biruit firea şi a ajuns mai presus de ea, ca îngerii. Dar aceasta, numai prin puterile Sfântului Duh. El rămâne om, dar cu o viaţă curată şi dăruită lui Dumnezeu, ca a îngerilor.

adeseori mintea conducătoare, îi face pe oameni să săvârşească acele lucruri pe care numai cei ieşiţi din minte le săvârşesc. De aceea, trezindu-se mintea după o vreme, ne ruşinăm nu numai de cei ce ne văd, ci şi de noi înşine pentru faptele, pentru vorbele şi pentru înfăţişările noastre necuviincioase şi ne uimim de orbirea noastră de mai înainte. De aceea mulţi, cunoscând aceasta, s-au oprit de la rău.

• Există pătimaş mai pătimaş decât pătimaşul. E cel ce îşi face cunoscute murdăriile lui cu plăcere şi cu dulce împătimire de ele[499].

• Gândurile necurate şi urâte se ivesc în inimă de la amăgitorul inimii, de la dracul curviei. Pe acestea le tămăduieşte înfrânarea şi socotirea lor ca nimic.

• În ce chip şi fel voi judeca pe acest prieten al meu, după pilda celorlalte patimi, odată ce-l voi lega pe el, nu ştiu. Căci se dezleagă înainte de a-l lega; mă împac cu el înainte de a-l judeca, şi mă îmblânzesc înainte de a-l pedepsi. Cum voi birui pe cel pe care m-am obişnuit să-l iubesc prin fire? Cum mă voi elibera de cel cu care m-am legat pentru vecie? Cum îl voi omorî pe cel ce va învia odată cu mine? Cum voi arăta nestricăcios pe cel ce a primit prin fire stricăciunea? Ce lucru binecuvântat voi spune celui ce a dobândit prin fire cele binecuvântate?[500]

De-l voi lega cu postul, osândind pe aproapele (care nu posteşte, *n. trad.),* mă predau iarăşi lui. De-l voi birui încetând să judec, înălţându-mă cu inima, mă voi vedea iarăşi coborât. Îmi este şi împreună-lucrător, şi vrăjmaş; şi ajutător, şi potrivnic; şi susţinător, şi iscoditor de curse; slujit, mă războieşte, topit (cu postul, n. *trad.),* pierde din putere; odihnit, iese din rânduială; muncit iarăşi, nu rabdă; de-l întristez, îl primejduiesc; de-l răresc, nu am prin cine să câştig virtuţile; pe acelaşi îl îmbrăţişez şi-l resping.

---

[499] E cel ce se făleşte cu murdăriile săvârşite şi se îndulceşte cu ele, povestindu-le.

[500] E o întreagă dramă pe care o pricinuieşte faptul că, pe de o parte, trupul ne e necesar şi bun, pe de alta, ni se face pricină de suferinţă şi de osândă. Problema nu e de ordin teoretic, ci e trăită dureros. Orice cale am alege, e împreunată cu dureri. Dacă-l lăsăm în plăceri, acestea sunt trecătoare şi urmate de dureri temporare şi veşnice. Dacă-l oprim de la plăceri, aceasta iarăşi înseamnă durere îndelungată pentru el. Complexitatea problemei se datorează faptului că trupul merită să fie salvat, pentru că în fond e bun, şi de salvarea lui depinde mântuirea mea. Dar mântuirea nu înseamnă a-l lăsa în plăcerile lui, nu înseamnă a-l salva aşa cum este – căci aceasta nu e salvare –, ci a-l curăţa şi a lupta mereu pentru curăţia lui, sau pentru el, împotriva a ceea ce îi place lui în fiecare clipă şi-l condamnă stricăciunii şi chinurilor veşnice. Soluţia e aflarea liniei adevărate între extreme, linia echilibrului, sau a dreptei socoteli. Dar această linie e subţire ca o muchie de cuţit. Mereu suntem în situaţia de a înclina într-o parte sau în alta. De aici vine drama continuă nu numai în viaţa omenească individuală, ci şi în toată istoria omenirii. Aceasta e şi pricina marii şi complexei aventuri mereu noi a omenirii.

Care e taina cu privire la mine? Care e raţiunea alcătuirii mele? Cum îmi sunt mie însumi duşman şi prieten? Spune-mi tu, spune-mi, soţul meu, firea mea! Căci nu caut să aflu de la altul despre tine[501]. Cum aş rămâne nerănit de tine? Cum aş putea scăpa de primejdia naturii mele? Fiindcă m-am alăturat lui Hristos ca să te duşmănesc, cum voi birui tirania ta? Căci am ales să te supun silei mele.

Iar trupul răspunzând, ca să zicem aşa, sufletului, pare să spună aşa: „Nu-ţi voi spune ceea ce nu ştii nici tu, ci ceea ce cunoaştem amândoi[502]. Eu am în mine însumi dragostea de mine ca mamă şi slujirea mea din afară şi tihna în toate ca născătoare a fierbinţelii mele; iar prilejurile văpăii şi mişcării dinlăuntru a gândurilor se nasc din odihna de mai înainte şi din faptele săvârşite. Eu, zămislind, nasc căderile, iar acelea, născute, nasc, la rândul lor, moartea prin deznădejde.

De ai cunoaşte limpede adânca neputinţă a mea şi a ta, mi-ai lega mâinile. Dacă mi-ai înfrâna lăcomia, mi-ai lega picioarele ca să nu merg mai departe. Dacă te-ai însoţi cu ascultarea, te-ai despărţi de mine. Dacă ai dobândi smerenia, mi-ai tăia capul”[503].

CUVÂNTUL al XVI-lea (despre iubirea de arginţi şi despre neagonisire)

- Iubirea de arginţi este închinarea la idoli, fiica necredinţei, scuză mincinoasă pentru boli, prevestirea bătrâneţii, frică de secetă, vestitoarea foametei[504].
- Iubitorul de arginţi râde de Evanghelii şi le nesocoteşte cu voia[505]. Cel

---

[501] Numai din simţirile mele învăţ. Şi numai de aceea pot învăţa şi din ale altuia, întrucât le confrunt cu ale mele, întrucât le provoacă pe ale mele, se întâlnesc împreună.

[502] Nu-ţi voi spune ceea ce nu ştii deja, ci ceea ce cunoaştem, împreună şi numai împreună, noi, trup şi suflet, care formăm o unitate.

[503] Totul tinde în viaţa omului spre un echilibru.

[504] În fond, zgârcitul vede în sine numai trupul. De aceea caută să-i lungească viaţa cât mai mult, vădindu-şi nebunia în această pornire spre un fel de durată socotită fără sfârşit aici pe pământ. De aceea, patima zgârceniei e legată cu o mare laşitate. Abdică de la orice, ca să-şi prelungească viaţa trupului. Cel liber de lăcomie, dimpotrivă, cunoscând că sufletul e infinit mai valoros decât trupul şi că el e nemuritor, dispune de un mare curaj. El poate renunţa la toate ale lumii, până şi la trup, pentru un suflet nepătat.

[505] „Iubitorul de arginţi, desfăcându-şi mintea de la iubirea lui Dumnezeu, iubeşte idolii oamenilor, făuriţi din aur.” „Auzind Evanghelia zicând: «Vinde averile tale şi le dă săracilor» şi cele următoare *(Matei* 19, 21), râde de poruncă, socotind-o imposibilă. Dacă toţi vor vinde, zice, cine va cumpăra? La fel, auzind: «Nu vă îngrijiţi de ziua de mâine» *(Matei* 6, 34), nu crede, ci face dimpotrivă şi calcă cu voie porunca, împotrivindu-se.” Pentru el bancnotele şi bunurile materiale sunt supremele valori. El

ce a dobândit dragoste va risipi banii. Dar cel ce spune că acestea două pot vieţui împreună se amăgeşte pe sine[506].

- Cel ce se plânge pe sine renunţă şi la trup. Când o cere timpul, nu-l cruţă nici pe acesta[507].
- Cel ce şi-a biruit această patimă şi-a tăiat grijile. Cel legat de ea nu se va ruga niciodată în chip curat.
- Neaverea (sărăcia de bunăvoie) este lepădarea grijilor, lipsa de îngrijorare a vieţii, călătorie neîmpiedicată, înstrăinare de întristare, credinţă în porunci[508].
- Cel ce a gustat din cele de Sus dispreţuieşte cu uşurinţă pe cele de jos. Dar cel ce nu le-a gustat pe acelea se bucură de agoniseli[509].
- Mare este cel ce se leapădă cu bună credincioşie de avuţii. Dar e sfânt cel ce se leapădă de însăşi voia sa. Cel dintâi va lua însutit fie în bani, fie în daruri. Cei de al doilea însă va moşteni viaţa veşnică.
- Nu vor lipsi valurile din mare, nici mânia şi întristarea din

---

nesocoteşte nu numai pe Dumnezeu, ci calcă în picioare şi pe oameni.

[506] „Viaţa iubitorului de arginţi e ca o cameră pentru morţi. Avându-le toate, gândeşte la ceea ce nu are." Evagrie: „Iubirea de arginţi îşi închipuie o bătrâneţe lungă şi neputinţa de a lucra cu mâinile, foametea viitoare, bolile ce se vor întâmpla, amărăciunile foamei şi, ceea ce e mai urât, primirea de la alţii a celor de trebuinţă". În general, iubirea de arginţi întreţine în viaţă chinul unei permanente nesiguranţe şi spaima de timpul viitor, din lipsa credinţei. Se manifestă în ea o sete naturală de viaţa veşnică şi conştiinţa că nu o poate avea prin ea, dar caută să o câştige de unde nu trebuie, amăgindu-se în chip conştient. Pe de o parte, ea dă un preţ absolut vieţii pământeşti, pe de alta, o trăieşte într-o spaimă continuă.

[507] Cel ce iubeşte pe oameni risipeşte lucrurile, dăruindu-le. El vede în om o valoare infinit mai mare ca lucrurile. Zgârcitul n-are iubire de oameni, sau se iubeşte numai pe sine. Dar îşi face cel mai mare rău, căci fără iubire se pierde.

[508] În *PG,* cu acest cap începe „Cuvântul al XVII-lea", despre neagonisire. La fel, în traducerea Veniamin Costache. La fel, în textul grec publicat de Pietro Trevisan, S. Giovanni Climaco, *Scala paradisi,* Torino, 1941, după care a tradus Mitropolitul Tit Simedrea. „Neagonisirea mintală este nepătimirea desăvârşită, la care ajungând, mintea pleacă din toate cele de aici." Aceasta e „sărăcia cu duhul". Din Sfântul Maxim: „Neagonisitorul este cel ce s-a lepădat de toate averile lui şi nu mai are nimic din cele pământeşti, afară de trup, dar s-a rupt şi de afecţiunea faţă de el şi şi-a încredinţat lui Dumnezeu şi celor binecredincioşi grija de sine". Alta a aceluiaşi: „Cel ce s-a lepădat de lucruri, ca de exemplu de femeie, de bani şi de celelalte, l-a făcut călugăr pe omul din afară, dar încă nu şi pe cel dinlăuntru, care este mintea. Şi pe omul din afară uşor îl face cineva călugăr, numai să vrea, dar nu puţină luptă se cere pentru a face călugăr pe omul dinlăuntru".

[509] Cel ce a descoperit iubirea lui Hristos se duce pentru El oriunde, nefiind legat de un loc pentru niscai motive pământeşti. El a gustat cele de Sus, cele spirituale, de aceea le dispreţuieşte pe toate celelalte.

iubitorul de arginţi.

• Cel ce dispreţuieşte bunurile materiale s-a izbăvit de judecăţi şi de certuri. Dar iubitorul de agoniseală se luptă până la moarte pentru un ac.

• Iubirea de arginţi este şi se numeşte rădăcina tuturor relelor (păcatelor). Căci ea a pricinuit ură, furtişaguri, pizmuiri, despărţiri, duşmănii, certuri, ţinerea de minte a răului, nemilostivirile şi uciderile.

CUVÂNTUL al XVII-lea (despre nesimţire)

• Nesimţirea este o simţire omorâtă, atât a trupului, cât şi a duhului, care sfârşeşte în nesimţire, dintr-o boală şi nepăsare îndelungată.

• Lipsa de durere (împietrirea) este o nepăsare întipărită în fire, o cugetare amorţită, o fiică a gândurilor pătimaşe ce au pus stăpânire pe om (a prejudecăţilor), o îngheţare a râvnei, un laţ al bărbăţiei, o necunoaştere a străpungerii inimii, o poartă a deznădejdii, o maică a uitării, şi, după naştere, o fiică a fiicei sale[510].

• Cel lipsit de durere (nesimţitul) este un filosof fără minte[511]. E un tâlcuitor ce se osândeşte pe sine[512], un iubitor de cuvinte potrivnice lui[513], învăţător orb la vedere[514]. Vorbeşte de însănătoşirea rănii şi nu încetează de a o zgândări. Grăieşte împotriva patimii şi nu încetează de a mânca cele ce-l

---

[510] Uitarea naşte nesimţirea, iar nesimţirea, odată născută, naşte, la rândul ei, uitarea. E ceva obişnuit patimilor că, făcând pui, aceştia le nasc la rândul lor pe ele, adică se măresc ele însele prin puii pe care-i nasc, „nesimţirea şi uitarea sunt reciproc maici şi fiice. Iar uitarea e lepădarea aducerii aminte.” Prin uitare omul se rupe de trecut şi de viitor. Îşi reduce viaţa la clipa de faţă, se întunecă în lipsa de orizont. Dar, nehrănită de amintirea trecutului şi de gândul la viitor, viaţa clipei se slăbeşte, trece ca un abur în nimic, e mai mult moartă. Moartea acestui om se arată şi în faptul că trăieşte leneş din prejudecăţi, din rămăşiţe sau din gânduri ce vin de la alţii (din *„Man”,* cum zice Heidegger), care stăruie, moarte, în el, fără să le mai dea viaţă gândindu-le el însuşi din nou.

[511] Filosofia lui e fixată, rigidă. Ea nu se mai adapă din viaţa în continuă mişcare. El nu mai gândeşte. El nu mai vibrează din adânc. Mintea lui e moartă. Şi, nemaiparticipând la viaţă, nu mai simte nici durerile şi bucuriile ei decât spasmodic. Se zice, când se recomandă să fii nesimţit, „să fii filosof”.

[512] Se osândeşte pe sine, din nou, la moarte prin tâlcuirea sa neschimbată, negândită continuu.

[513] „Un filolog ce se împotriveşte sieşi. El foloseşte cuvintele împotriva vieţii, care îi este necesară; unul care se împotriveşte cuvintelor şi faptelor sale.”

[514] „Cel cu sufletul bolnav şi doritor de a sfătui pe alţii e ca un om orb, care vrea să arate altora drumul.” El arată un drum spre nimic, spre moarte.

vatămă[515]. Se roagă împotriva patimii şi porneşte îndată la lucrarea ei. Se mânie pe lucrarea ei împotriva lui însuşi, dar de cuvintele lui nu se ruşinează, nenorocitul. „Fac răul”, strigă el, dar stăruie cu râvnă în a-l face. Se roagă cu gura împotriva patimii şi cu trupul luptă pentru ea. Filosofează despre moarte şi se poartă ca unul care nu are moarte. Suspină din pricina despărţirii de viaţă şi dormitează ca unul ce va trăi veşnic. Vorbeşte despre înfrânare şi se luptă pentru lăcomia pântecelui. Fericeşte ascultarea şi e cel dintâi care nu ascultă. Laudă pe cei neîmpătimiţi şi nu se ruşinează să ţină minte răul şi să lupte pentru o zdreanţă. Mâniindu-se, se amărăşte, dar iarăşi se mânie din pricină că s-a amărât; şi, adăugând înfrângere la înfrângere, nu simte nimic. Citeşte despre judecată şi începe să zâmbească. Citeşte despre slava deşartă şi chiar în timpul citirii suferă de ea[516]. Se rosteşte pentru priveghere şi îndată se scufundă în somn. Laudă rugăciunea şi fuge de ea ca de bici. Săturându-se, se călăreşte, şi după puţină vreme adaugă altă săturare. Fericeşte tăcerea, dar o laudă prin vorbărie. Învaţă despre blândeţe, dar se mânie adeseori chiar în timp ce învaţă despre ea. Trezindu-se din somn, suspină, dar lăsându-şi capul pe pernă, iarăşi se supune patimii. Ocărăşte râsul şi învaţă, zâmbind, despre plâns. Se învinovăţeşte pe sine în faţa altora ca iubitor de slavă deşartă, dar urmăreşte să-şi câştige slava prin învinovăţire. Priveşte pătimaş la feţe şi vorbeşte despre neprihănire. Laudă pe cei ce se liniştesc petrecând în lume, şi nu înţelege că se face pe sine de ruşine. Slăveşte pe cei milostivi şi ocărăşte pe săraci. Se face totdeauna pârâşul său şi nu voieşte să vină la simţire, ca să nu spun că nu poate.

---

[515] „Cel ce se dă pe sine de cunoscător, dar nu şi lucrător, boleşte de nesimţire.” „Ţine seama că cel ce se osândeşte pe sine prin cuvinte nu are niciun folos din aceasta, dacă nu va dobândi şi întoarcerea prin fapte.” „Cel ce vorbeşte de dulceaţă, dar nu mănâncă din ea, o arată pe aceea amară.”

[516] E o luptă a omului cu sine însuşi, o continuă contradicţie, niciodată deplin depăşită, ca aceea descrisă la sfârşitul „Cuvântului al XVI-lea”. Ea e proprie mai ales celui nesimţit, în sensul că acela se complace cu voia în această stare. Dar ea e prezentă într-un grad mai mare sau mai redus în fiecare. Deci fiecare e într-o oarecare nesimţire sau lipsă de ruşine şi, de aceea, mereu ameninţat să cadă şi mai mult în ea. Din Sfântul Grigorie de Nyssa: „Cei stăpâniţi covârşitor de răutate pierd şi simţirea celor de care pătimesc”. Nesimţirea creşte cu prelungirea şi sporirea păcatului. E o învârtoşare crescândă a firii. Toate pornirile spre bine, spre eliberare, le înăbuşă. Omoară orice zvâcnire de viaţă adevărată, trăind o moarte din ce în ce mai adânc întipărită şi atotstăpânitoare în sine. Aceasta trebuie lovită greu şi mereu, ca să fie ea însăşi omorâtă, ca firea să se trezească prin durere din somnul ei de moarte. De aici se explică trebuinţa asprei nevoinţe. Bunăvoinţa trezită, trecătoare, a celui căzut în această moarte nu are putere să-l elibereze de nesimţire. Plânsul dureros e cel mai hotărâtor leac împotriva ei.

CUVÂNTUL al XVIII-lea (despre somn şi despre rugăciune)

• Somnul este în oarecare fel o stare a firii, un chip al morţii, o oprire a simţurilor. Somnul e unul, dar, ca şi pofta, are multe pricini şi feluri. E din fire, din mâncăruri, de la draci, sau poate şi dintr-o postire prelungită şi dusă până la capăt, de care trupul, slăbind, voieşte să se întărească prin somn.

• Precum multa băutură vine din obişnuinţă, aşa şi somnul mult. De aceea să luptăm împotriva lui mai ales la începutul lepădării. Căci cu anevoie se tămăduieşte o obişnuinţă.

• Să băgăm de seamă şi vom afla că, atunci când sună trâmbiţa duhovnicească (clopotul de rugăciune, *n. trad.),* se adună fraţii în chip văzut şi vrăjmaşii în chip nevăzut. De aceea, stând lângă pat, unii din aceştia, după ce ne-am deşteptat, ne îndeamnă să ne întindem iarăşi pe pat, zicând: „Rămâi până ce se vor isprăvi cântările începătoare şi vei merge la biserică după aceea". Unii apoi, stând cu noi la rugăciune, ne scufundă în somn; alţii ne împung în stomac mai mult ca de obicei; alţii atrag mintea la gânduri urâte; alţii ne îndeamnă să ne rezemăm de perete, socotindu-ne slăbiţi; ba uneori fac să vină peste noi multe căscături. Unii dintre ei ne stârnesc de multe ori la râs în vremea rugăciunii, ca să mişte supărarea lui Dumnezeu împotriva noastră. Alţii ne silesc să ne grăbim la stihuri din trândăvie. Alţii ne îndeamnă să cântăm mai prelungit din iubirea de plăcere. Ba uneori, aşezându-ni-se în gură, o fac pe aceasta să se închidă şi să se deschidă greu.

CUVÂNTUL al XIX-lea (despre privegherea trupească)

• Unii din cei ce stau în faţa împăraţilor de pe pământ sunt neînarmaţi şi fără nimic; alţii au bastoane; alţii, paveze, iar alţii, săbii. Mare şi neasemănată este deosebirea celor dintâi faţă de cei din urmă. Aceştia obişnuiesc să fie şi rudenii şi casnici ai împăratului. Aşa e în acestea.

Dar să vedem cum stăm noi înaintea lui Dumnezeu şi Împăratului la slujbele şi rugăciunile de seară, de noapte şi de zi. Unii rămân, începând de la slujba de seară, toată noaptea dezbrăcaţi de cele materiale şi cu mâinile întinse la rugăciune, goi de toată grija[517]. Alţii, după cântările de psalmi, rămân în aceasta (în rugăciune). Alţii stăruie mai mult în citiri. Unii se luptă, din

[517] „Nu toată privegherea, nici numai stihologia psalmilor, ci pe aceasta o împlineşte cel ce petrece toată noaptea în psalmi. Şi cel ce o petrece în pocăinţă, în rugăciuni şi în plecări la pământ, şi cel ce stă în plâns, în lacrimi, în tânguiri pentru păcatele lui. Ea se împlineşte iarăşi când cineva citeşte seara puţine stihuri şi restul nopţii cântă tropare. Ea se împlineşte şi prin doxologii, şi prin citiri. Şi o împlineşte cel ce, punându-şi regulă sieşi, nu-şi pleacă genunchii după pilda aceluia care era războit de gândul curviei."

neputință, bărbătește cu somnul prin lucrul mâinilor[518].

Dintre aceștia toți, cei dintâi și cei din urmă stăruie în petrecerea de toată noaptea, plăcută lui Dumnezeu. Cei de al doilea își fac privegherea după pravila călugărească, iar cei de al treilea călătoresc pe calea cea mai din urmă. Dar Dumnezeu primește și prețuiește darurile aduse de fiecare după gândul și puterea lui[519].

- Ochiul veghetor curăță mintea, iar somnul mult împietrește sufletul. Monahul care privegheză e dușmanul curviei, iar somnorosul e soțul acesteia[520].
- Privegherea e potolirea aprinderii (trupești), izbăvire de vise (întinate), ochi umezit, inimă înmuiată, strajă în fața gândurilor, cuptor de mistuire a mâncărurilor, îmblânzirea patimilor, pedepsirea limbii, alungarea nălucirilor[521].
- Monahul priveghetor e pescar de gânduri, putându-le descoperi și pescui pe acestea cu ușurință în liniștea nopții. Monahul iubitor de Dumnezeu, când sună clopotul de rugăciune, zice: „Bine!”, leneșul zice: „Vai, vai!”.
- Plugarii își adună bogăția în hambare și în cramă, călugării își adună bogăția în stările la rugăciunea de seară și de noapte și în lucrările minții.
- Somnul mult e un soț nedrept. El răpește jumătate din viața celui leneș, dacă nu și mai mult.
- Așteaptă după rugăciune în stare de veghe. Și atunci vei vedea cârduri de draci. Fiindcă au fost războiți de noi, după rugăciune încearcă să ne supere cu năluciri necuvenite. Șezând, ia seama, și vei vedea pe cei obișnuiți să prade pârga sufletului.

---

[518] „Ei luptă împotriva somnului, din neputința minții, cu bărbăția răbdării.”

[519] „Dumnezeu prețuiește faptele după intențiile lor. «Dea ție Domnul, zice, după inima ta» (*1 Regi* 1, 17).”

[520] „Mi s-a poruncit să priveghem totdeauna în rugăciuni și citiri, dar mai ales în sărbători. Căci monahul care privegheză își subțiază înțelegerea spre o vedere (contemplare) folositoare sufletului. Iar somnul mult îngroașă mintea. Dar, ia seama, să nu te predai pe tine în privegheri poveștilor deșarte sau gândurilor rele. Căci e mai bine să dormi, decât să priveghezi ocupându-te cu cuvinte și gânduri deșarte.”

[521] „Prin priveghere se slăbesc duhurile răutății și războaiele se potolesc, sau prin priveghere sufletele oamenilor se aduc la străpungerea inimii. Căci ea le pricinuiește zdrobire și smerenie.” Prin priveghere se slăbesc pornirile poftelor, pricinuite de surplusul de vigoare a trupului și de neatenția minții. Mintea câștigă timp mai mult pentru cercetarea de sine, pentru adâncirea în înțelesurile existenței, care apar în timpul privegherii, neîmpiedicate de preocupările din afară. Aceasta ajută la alegerea faptei drepte și în clipele următoare. „Ceea ce îți aduci aminte, fă! Și ceea ce nu-ți aduci aminte ți se va descoperi. Și nu-ți vei preda cugetarea fără discernământ uitării, prin uitare.”

• E cu putinţă să se cugete în somn în continuare cuvintele psalmilor, dar e cu putinţă să ni le pună pe acestea în minte şi dracii, ca să ne înalţe la mândrie. Iar al treilea lucru n-aş fi voit să-l spun, dar cineva m-a silit. Sufletul care cugetă neîncetat la cuvintele Domnului obişnuieşte să se mişte în ele şi în somn[522]. Căci lucrul al doilea e o răsplată a celui dintâi, spre izgonirea duhurilor şi a nălucirilor.

CUVÂNTUL al XX-lea (despre frica laşă)

• Frica laşă este o simţire copilărească în sufletul îmbătrânit de slava deşartă. Frica laşă este o slăbire a credinţei, arătată în aşteptarea plină de spaimă a unor lucruri neprevăzute[523].

• Frica laşă este o primejdie mai înainte de frică; sau ea este o simţire plină de tremurare a inimii, clătinată şi speriată de nenorociri îndoielnice. Frica laşă este lipsa încredinţării. Sufletul mândru este robul fricii laşe, pentru că se bizuie pe sine şi se teme de zgomotele lucrurilor şi de umbre[524].

• Toţi cei fricoşi sunt iubitori de slavă deşartă. Dar nu toţi cei ce nu se tem sunt şi smeriţi la cuget. Pentru că nici tâlharii şi jefuitorii de morminte nu au frică, precum se ştie[525].

.

CUVÂNTUL al XXI-lea (despre slava deşartă)

• Slava deşartă este, după natură, schimbarea firii şi strâmbarea moravurilor[526] şi pândirea a ceea ce poate fi dispreţuit. Iar după calitate, este

---

[522] „Cel ce, asemenea lui David, cugetă toată ziua la legea Domnului cugetă şi noaptea la ea, prin închipuire, ca să se împlinească şi cu el cuvântul care zice: «Şi întru legea Lui va cugeta ziua şi noaptea» *(Psalm* 1, 2); sau: «Eu dorm, şi inima mea veghează» *(Cântarea Cântărilor* 5, 2)."

[523] „Omul fricos suferă de două boli: de puţinătatea credinţei şi de iubirea de trup."

[524] „Când cineva cade din măsura chibzuielii, devine atât fricos, cât şi îndrăzneţ. Căci sufletul lui e slăbit. Pentru că, precum trupul, când a pierdut compoziţia echilibrată, a devenit greu de stăpânit şi se predă tuturor patimilor, aşa şi sufletul, când a pierdut puterea sa şi smerita cugetare primind o deprindere slăbănoagă, se face şi laş, şi îndrăzneţ, şi fără minte, şi nu se mai cunoaşte pe sine. Iar cel ce nu se cunoaşte pe sine cum va cunoaşte cele mai presus de sine?"

[525] A Sfântului Isaac: „Buna îndrăznire şi dispreţuirea primejdiilor vin una din două: fie din inima învârtoşată, fie din multa credinţă în Dumnezeu. Învârtoşării inimii îi urmează mândria, iar credinţei, smerita cugetare a inimii".

[526] Un proverb latinesc spune: *„Honores mutant mores".* Omul modest de până ieri, ajuns la un post mai înalt, s-a schimbat peste noapte de nu-l mai cunoşti. I s-a schimbat firea, i s-au strâmbat moravurile. La Veniamin Costache, a lui Evagrie: „Gândul slavei deşarte e foarte subţire şi stă cu uşurinţă lângă virtuţi. Cel stăpânit de ea voieşte să arate poporului nevoinţele sale şi vânează slăvirile oamenilor. Înşelându-l dracii pe vreunul, fac să-i placă să fie îngrijit de femei, să se atingă mulţimea de hainele

risipitoarea ostenelilor[527], pierderea sudorilor, pândirea comorii, nepoata necredinței, înainte-mergătoarea mândriei, înecarea corabiei în port, furnica în arie[528]. Ea e subțire, dar unelteşte împotriva a toată osteneala şi a tot rodul[529]

• la seama şi vei vedea această nelegiuită înflorind până la mormânt în veşminte, în mirodenii, în convoaie şi în altele[530].

• În toate străluceşte soarele cu îmbelşugare. Şi de toate străduințele se bucură slava deşartă. De pildă: sunt stăpânit de slava deşartă când postesc; dezlegându-l, ca să nu fiu cunoscut (ca postitor), iarăşi mă stăpâneşte slava deşartă, pentru modestia mea; îmbrăcându-mă în haine luxoase, sunt biruit de ea, schimbându-le în haine nearătoase, iarăşi sunt stăpânit de ea; vorbind, sunt biruit de ea; tăcând, iarăşi sunt biruit de ea[531]. Oricum voi arunca acest glob cu trei coarne, totdeauna

---

lui, ba îl vrăjesc şi cu preoția; apoi îi place să vadă că oamenii îl caută şi stau în jurul lui şi să cugete că, de nu-i va dezlega el, vor fi legați şi în cer. Şi după ce l-au înălțat astfel cu nădejdi deşarte, zboară de la el, lăsându-l sau dracului mândriei ca să-l ispitească, sau celui al întristării care aduce asupra lui gânduri ce se împotrivesc nădejdilor". Alta: „Însuşirea slavei deşarte a monahului e că vrea să fie slăvit pentru virtuțile sale. Iar propriu trufiei sale este a se înălța pentru faptele sale şi a disprețui pe ceilalți. Iar a celor din lume este că vor să fie slăviți pentru frumusețe, pentru bogăție, pentru stăpânire şi pentru înțelepciune".

[527] Toate virtuțile adunate de om prin osteneli sunt întinate ca o căldare de lapte printr-o picătură de petrol.

[528] „Slava deşartă e înecarea corabiei la mal, căci, după ce au trecut valurile multelor ispite şi vine încărcată cu multe virtuți, se îneacă în port, mândrindu-se pentru ele. E furnica în arie, pentru că risipeşte comoara virtuților, cum fură furnica boabele adunate."

[529] „Nu-i uşor a ne izbăvi de slava deşartă. Dar se izbăveşte cineva prin lucrarea ascunsă a virtuților şi prin luarea-aminte mai deasă. Iar semnul izbăvirii e a nu mai ține minte răul celui ce ne-a vorbit de rău sau al celui ce a vorbit prea mult."

[530] Adică, cu ocazia înmormântării înconjurate de pompă. Aceasta se vede şi în monumentele costisitoare ce lasă unii să li se clădească pe mormânt sau pe care şi le clădesc ei înşişi cât trăiesc.

[531] Vedem şi aici pe autor descriind cu acelaşi talent extraordinar, de fin analist al complexelor stări sufleteşti, aceeaşi împletire contradictorie între patimă şi năzuința cea bună, ca şi în alte „Cuvinte" (de ex.: în „Cuvântul al XV-lea"). Fiecare floare morală sau virtute are umbra ei în slava deşartă. Această împletire ține de o etapă încă nedesăvârşită a firii noastre. Patima e aşa de împletită cu firea, încât ni se pare că, luptând cu ea, luptăm cu firea noastră şi e greu să luptăm cu ea. Numai o înțelegere radicală a firii noastre ca regăsindu-se deplin când se uită pe sine sau se predă total lui Dumnezeu şi semenilor, ne scoate din această stare contradictorie şi chinuitoare, pentru a ne ridica la starea paradoxală supremă, fericită şi deplin conformă cu ea: la starea în care nu mai eşti prin tine, ci prin Dumnezeu, prin Cel ce te iubeşte şi pe Care

unul stă drept şi el e cel din centru.

• Iubitorul de slavă deşartă este un închinător la idoli. Părând că măreşte pe Dumnezeu, voieşte să placă oamenilor, şi nu lui Dumnezeu. Tot cel iubitor de arătare este iubitor de slavă deşartă[532]. Postul iubitorului de slavă deşartă este nerăsplătit, şi rugăciunea lui neavenită. Căci pe amândouă le lucrează pentru lauda oamenilor, nevoitorul iubitor de slavă deşartă pierde îndoit: îşi topeşte şi trupul şi nici nu ia vreo răsplată.

• Dumnezeu ascunde de multe ori de la ochii noştri bunătăţile pe care le-am câştigat. Dar omul care ne laudă, mai bine zis care ne amăgeşte, a deschis ochii noştri spre ele prin laudele lui. Însă, deschizându-se aceştia, a dispărut şi virtutea[533].

• Linguşitorul este slujitorul dracilor[534], călăuza mândriei, nimicitorul străpungerii inimii, pierzătorul bunătăţilor, cel ce abate pe alţii de la calea cea dreaptă. „Cei ce vă fericesc pe voi, zice prorocul, vă amăgesc pe voi" *(Isaia* 3, 12).

Îl iubeşti desăvârşit.

[532] Ed. V. Costache, a Sfântului Maxim: „În toate cele ce le lucrăm, Dumnezeu caută scopul: de lucrăm pentru El sau pentru altceva. Deci când voim să facem un bine, nu plăcerea oamenilor, ci pe Dumnezeu să-L avem ca scop, ca, privind pururea spre El, pentru El să lucrăm, ca nu cumva să răbdăm şi osteneala şi să pierdem şi răsplata". Scolia din *PG,* a Sfântului Vasile: „Ceea ce nu se face pentru iubirea de Dumnezeu, ci pentru lauda de la oameni, orice ar fi aceea, nu are lauda cinstirii lui Dumnezeu, ci judecata pentru o faptă făcută spre plăcerea oamenilor, pentru vrajbă, pentru pizmă sau pentru altă vină. De aceea Domnul le numeşte şi fapte ale nedreptăţii, zicând către cei ce spuneau: «Am mâncat înaintea Ta» şi celelalte: «Depărtaţi-vă de la Mine toţi lucrătorii nedreptăţii» *(Matei* 7, 23). Aceştia sunt cei ce abuzează de darurile lui Dumnezeu pentru plăcerile lor". Alta: „Minte deşartă are cel ce vânează lauda de la oameni şi alta nu nădăjduieşte". De la Sfântul Maxim: „Din cele făcute de oameni, unele sunt bune prin fire, dar (uneori, *n. trad.)* nu sunt bune prin cauza lor. De exemplu, postul, privegherea, rugăciunea, citirea psalmilor, milostenia, iubirea de străini sunt fapte bune prin fire, dar, când se fac pentru slava deşartă, nu sunt bune".

[533] Vederea de către noi a virtuţilor noastre le face să se piardă.

[534] „Să ne ferim atât de a fi fericiţi, cât şi de a ne ferici unii pe alţii în faţă. Cea de a doua este a linguşitorilor şi a celor mişcaţi de draci. Prima e a celor uşuratici şi ale căror izbânzi sunt uşor de furat. Cel de al doilea este ca stricător al bunătăţilor, îngerul diavolului; cel dintâi este un moştenitor nesocotit, pregătit să piardă îndată ostenelile. Amândoi lucrează împreună la pierderea reciprocă." Alta, a Sfântului Ioan Gură de Aur (din Veniamin Costache): „Lauda celor ce trăiesc în păcat aduce munci mai cumplite decât râvnirea păcatului, ba chiar decât ale celor ce trăiesc în păcate... Şi pe drept cuvânt, pentru că fapta aceasta este a unei socoteli stricate şi a unui suflet ce suferă de o boală fără vindecare. Pentru că cel ce laudă păcatul s-a lipsit pe sine de tămăduirea cea din pocăinţă." Aceştia îi întăresc, pe cei ce păcătuiesc, în păcatul lor.

• „Nimeni nu cunoaşte cele ale omului, decât duhul omului cel din el” (*1 Corinteni* 2, 11). Să se ruşineze deci şi să amuţească cei ce se pornesc să fericească pe alţii în faţă.

• Cel ce se mândreşte cu darurile lui naturale, adică cu deşteptăciunea, cu învăţătura, cu citirea limpede, cu vorbirea uşoară, cu destoinicia şi cu toate cele de felul acesta, pe care le are fără osteneală, nu va dobândi niciodată bunătăţile cele mai presus de fire[535]. Căci cel necredincios în puţine va fi necredincios şi în multe şi stăpânit de slavă deşartă.

• Mulţi îşi chinuiesc în zadar trupurile lor pentru nepătimirea la culme, pentru bogăţia darurilor, pentru lucrarea minunilor, pentru puterea cunoaşterii de mai înainte, neştiind, nenorociţii, că nu ostenelile, ci mai degrabă smerenia e maica acestora. Cel ce cere daruri pentru osteneli a pus o temelie greşită. Dar cel ce se socoteşte pe sine datornic va lua deodată o bogăţie neaşteptată[536].

• Începutul necăutării slavei deşarte e păzirea gurii şi iubirea necinstirii[537]. Mijlocul ei este oprirea tuturor lucrărilor gândite ale slavei deşarte. Iar sfârşitul (dacă este vreun sfârşit al adâncului fără fund)[538] este a face în chip ne-simţit, înaintea mulţimii, cele ce aduc necinstirea.

• Când lăudătorii, mai bine zis amăgitorii, încep să ne laude, să ne aducem aminte de mulţimea fărădelegilor noastre şi ne vom afla nevrednici de cele spuse sau făcute.

• De multe ori viermele, crescând şi făcând aripi, se urcă la înălţime. Tot aşa, slava deşartă, desăvârşindu-se, naşte mândria, căpetenia şi desăvârşitoarea tuturor răutăţilor.

CUVÂNTUL al XXII-lea (despre mândria cea fără de minte)

---

[535] A lui Maxim: „Dacă voieşti să te faci cu adevărat cunoscător şi modest şi să nu slujeşti patimii închipuirii de sine, caută pururea în făpturi ce este ascuns cunoştinţei tale. Şi aflând foarte multe ce-ţi sunt ascunse, te vei minuna de cunoştinţa ta şi, înfrânându-ţi cugetul şi pe tine însuţi, vei înţelege multe şi mari lucruri, pentru că părerea că ştii nu te lasă să înaintezi în a şti”.

[536] Învăţătura aceasta e cu totul potrivnică teoriei teologiei catolice despre merite şi supramerite. Tot efortul creştin urmăreşte curăţarea şi desăvârşirea firii, şi nu merite primite din afară. Iar desăvârşirea e o înaintare nesfârşită. Şi darul lui Dumnezeu vine de la sine, nu ca un merit, altfel n-ar mai fi dar. Iubirii noastre libere îi vine în întâmpinare iubirea liberă a lui Dumnezeu, sau invers.

[537] „Cel ce are grijă de limbă se dovedeşte lucrător al virtuţilor. Iar nepedepsirea limbii arată că nu are înăuntrul lui virtutea.”

[538] Nu e un sfârşit al dispreţuirii slavei deşarte. Căci aceasta e egală cu smerenia. Iar smerenia e un adânc, sau o înălţime fără sfârşit (abis). Căci e o uimire de Dumnezeu, Care fiind infinit, creşte şi ea la infinit.

• Mândria este tăgăduirea lui Dumnezeu[539], născocirea dracilor, disprețuirea oamenilor, maica osândirii, nepoată a laudelor, semnul nerodniciei, izgonitoarea ajutorului lui Dumnezeu, înainte-mergătoarea ieșirii din minți, pricinuitoarea căderilor, pricina luării în stăpânire (de draci), izvor al mâniei, ușa fățărniciei, cauza nemilostivirii, păzitoarea păcatelor, contabilă amarnică, judecătoarea oamenilor, potrivnica lui Dumnezeu, rădăcina hulei.

• Începutul mândriei e sfârșitul slavei deșarte. Mijlocul ei este disprețuirea aproapelui, vestirea nerușinată a ostenelilor proprii, lauda de sine în inimă, ura mustrării. Iar sfârșitul ei este tăgăduirea ajutorului lui Dumnezeu, fălirea cu râvna sa, năravurile drăcești.

• Pedeapsa celor mândri e căderea, iar îmbolditor, dracul. Părăsirea lor este ieșirea din minți. De cele dintâi au fost tămăduiți adeseori oamenii de către oameni. Dar cea din urmă nu poate fi vindecată de oameni.

• Cel ce respinge mustrarea își întipărește patima. Iar cel ce o primește s-a dezlegat de legătura ei.

• Dacă un oarecare a căzut din ceruri numai prin această patimă, fără alta, trebuie văzut dacă nu cumva se întâmplă ca cineva să se suie la cer numai prin smerenie, fără altă virtute.

• Un bătrân foarte cunoscător îl sfătuia duhovnicește pe un tânăr ce se trufea. Iar acesta, orb fiind, zise: „Iartă-mă, părinte, nu sunt mândru". Iar preaînțeleptul bătrân zise către el: „Și ce altă dovadă mai vădită a patimii acesteia ne poți da, fiule, decât cuvântul ce l-ai spus: nu sunt mândru?"[540] Mult le ajută unora ca aceștia supunerea, viețuirea mai îngreuiată și mai supusă necinstirilor și citirea nevoințelor mai presus de fire ale părinților. Poate măcar așa vor avea o mică nădejde de mântuire cei ce bolesc de patima aceasta.

• Când dracul se sălășluiește în lucrătorii lui, atunci, arătându-se în somn sau și în stare de veghe, ia chipul, zice-se, al unui sfânt înger

---

[539] „Căci cel ce socotește că înfăptuiește ceva din sine, și nu din ajutorul lui Dumnezeu, tăgăduiește pe Dumnezeu și ajutorul Lui în toate. De aceea și cade, părăsit fiind, din harul lui Dumnezeu, pe care l-a nesocotit."

[540] Scărarul surprinde și aici aceeași împletire a patimii cu năzuința potrivnică ei, ca și în alte locuri de mai înainte. Seva patimii urcă în om din firea lui pătată odată cu seva virtuții, ca în fructele unui pom, stricăciunea. E foarte greu de a înlătura pe ultima și a cruța pe primele. Cel ce se socotește smerit nu e smerit. Mereu trebuie înlăturată de lângă virtutea însăși umbra conștiinței de a avea o virtute. Conștiința trebuie să aibă de conținut numai pe Dumnezeu și sinea proprie trebuie văzută hrănindu-se numai din Dumnezeu. Toate virtuțile sunt puteri ale lui Dumnezeu în noi. Ridicarea spre această conștiință e un efort continuu de distilare, de subțiere a firii, pentru a face pe Dumnezeu total transparent prin înlăturarea oricărei grosimi a ei, a vizibilității ei.

sau mucenic, îi împărtăşeşte vreo descoperire de taină, sau vreun dar (harismă), ca, amăgindu-se, nenorociţii, să-şi iasă cu totul din minţi[541].

• Mândria este sărăcia cea mai de pe urmă a sufletului ce-şi năluceşte bogăţia şi socoteşte întunericul lumină[542]. Nu numai că nu îngăduie, necurata, o înaintare, ci şi aruncă de la înălţime pe cel stăpânit de ea[543].

• Mândria este mărul putred pe dinăuntru, dar pe dinafară strălucitor de frumuseţe. Călugărul mândru nu va avea nevoie de drac. Căci el însuşi îşi este drac şi vrăjmaş ce se războieşte cu sine.

• Pe cât este întunericul de străin de lumină, pe atât este cel mândru de străin de virtute. În inimile celor mândri se vor naşte cuvinte de hulă; în sufletele celor smeriţi, vederi cereşti. Furul urăşte soarele, iar trufaşul disprețuieşte pe cei blânzi[544].

• Nu ştiu cum, dar mulţi din cei mândri nu se cunosc pe ei şi, socotind că sunt nepătimaşi, şi-au văzut sărăcia (de virtute) în ceasul ieşirii din viaţă. Cel stăpânit de ea va avea nevoie de Domnul. Căci fără folos îi va fi ajutorul de la oameni.

• Am prins odată pe această amăgitoare fără minte umblând în inima mea, purtată pe umerii maicii ei. Şi, legându-le pe amândouă cu legătura ascultării, le-am biciuit cu biciul smereniei şi le-am silit să-mi spună cum au intrat în mine. Iar ele, biciuite, mi-au spus: „Noi nu avem început, nici naştere, căci suntem începătoare şi născătoare ale tuturor patimilor. Nu puţin ne războieşte zdrobirea inimii, născută din ascultare. Însă nu răbdăm să fim stăpânite de nimeni. De aceea, voind să ne facem stăpâne peste cele din ceruri,

---

[541] Nici tainele descoperite nu sunt taine adevărate, nici harismele dăruite de cel rău nu sunt harisme adevărate, ci contrafaceri aparente; sunt „taine” sau „harisme” de suprafaţă, şi chiar minciuni nedate încă pe faţă.

[542] Ruptă de realitate, mândria o contrafface prin închipuire. Trăieşte într-o fantasmagorie, într-o nălucire prelungită. Golit de toate, cel mândru îşi năluceşte că e bogat; întunecat, îşi închipuie că se află în lumină; dar bogăţia lui însăşi e săracă şi în lumina ei el nu vede nimic real, nimic consistent. De aceea şi hrana lui spirituală e săracă, e inconsistentă.

[543] „Cel ce se mândreşte e lăsat să cadă în hulă. Cel ce se făleşte pentru virtutea cu fapta e lăsat să cadă în curvie, iar cel ce se înalţă întru înţelepciunea lui e lăsat să cadă în cursele întunecate ale neştiinţei.”

[544] „Mare şi cinstit lucru socotesc că este a birui slava deşartă şi a înainta în cunoştinţa lui Dumnezeu. Căci cel ce cade în urâţenia acestei patimi viclene a slavei deşarte se înstrăinează de pace şi-şi înăspreşte inima faţă de sfinţi. Şi, la capătul relelor lui, cade în mândria cea vicleană şi în grija de a minţi.” Cel mândru nu cunoaşte nici pe Dumnezeu şi nu trăieşte în pace nici cu oamenii. El se împietreşte cu inima chiar faţă de oamenii blânzi şi-i disprețuieşte. Mai ales faţă de aceştia se poartă cu asprime, căci de cei tari se teme şi, când are nevoie de ei, îi linguşeşte.

am fost depărtate de acolo[545]. Noi ne-am făcut născătoare, ca să spunem pe scurt, ale tuturor celor ce lucrează împotriva smeritei cugetări. Căci toate cele ce o ajută pe ea ni se împotrivesc nouă. Dar noi am izbutit şi în cer. Deci unde veţi scăpa de la faţa noastră?[546] Noi ne-am obişnuit să ne împotrivim ocărârii, ascultării, nemânierii, neţinerii de minte a răului şi slujirii[547]. Nepoatele noastre sunt căderile duhovniceşti: mânia, clevetirea, amărăciunea, strigarea, hula, făţărnicia, ura, pizma, viaţa după o regulă proprie, împotrivirea în cuvânt, neascultarea. Un singur vrăjmaş avem, asupra căruia nu avem putere. Ţi-l spunem, că suntem biciuite de el. El constă în a te defăima pe tine însuţi în chip sincer înaintea Domnului. Atunci să ne socoteşti ca pe un păianjen. Deci, precum vezi, slava deşartă e calul pe care călăresc eu, mândria".

Dar cuvioasa smerenie şi ocărârea de sine vor râde de calul şi de călăreţul lui, cântând cu sârguinţă cântarea de biruinţă: „Să cântăm Domnului, căci cu slavă S-a preamărit. Cal şi călăreţ au fost aruncaţi în mare"[548] şi în adâncul smereniei.

CUVÂNTUL al XXIII-lea (despre gândurile negrăite ale hulei)

- ..nimeni să nu se socotească pe sine pricina gândurilor de hulă. Iar Domnul este cunoscător de inimi şi ştie că nu sunt ale noastre aceste cuvinte şi gânduri, ci ale vrăjmaşilor noştri.
- Când stăm la rugăciune, se ridică şi acele gânduri necurate şi de nespus. Dar, stăruind în rugăciune, se retrag îndată. Căci nu obişnuiesc să lupte cu cei ce se luptă.
- Cel ce e chinuit de duhul hulei şi voieşte să se izbăvească de el să ştie sigur că nu sufletul lui e pricina acestor fel de gânduri, ci dracul necurat.
- Acest drac obişnuieşte să se sălăşluiască în mintea celor mai simpli şi mai nevinovaţi, care sunt şi tulburaţi şi chinuiţi mai tare decât alţii. Dar în aceştia totul se întâmplă nu din închipuirea de sine, ci din pizma dracilor.
- Să încetăm să judecăm şi să osândim pe aproapele şi să nu ne temem de gândurile de hulă. Căci lucrul dintâi e pricina şi rădăcina celui de al doilea.
- Precum cel închis în casă aude cuvintele trecătorilor, dar nu vorbeşte cu ei, aşa şi sufletul ce petrece în sine însuşi, auzind hulele dracului, se tulbură,

---

[545] S-au făcut stăpânitoare peste unele fiinţe îngereşti din ceruri şi de aceea le-au coborât de acolo. Căci nu voiau ca acelea să mai fie stăpânite de altcineva, decât de ele (de slava deşartă şi de mândrie). Mândria, nevrând să aibă niciun stăpân, nu cunoaşte niciun cap, e fără cap. Omul mândru nu admite nicio căpetenie, el e anarhic.

[546] Adică: dacă am izbutit să înfrângem unele fiinţe chiar în cer, unde şi cum crezi tu, omule, că vei scăpa de noi?

[547] Căci, adeseori, călugărul se satură de ocărâri, de ascultare, de nemâniere şi atunci se predă mândriei.

[548] *Ieşirea* 15, 21 (n. ed.).

căci acela trece prin el.

CUVÂNTUL al XXIV-lea (despre blândeţea, simplitatea şi nerăutatea agonisite prin sârguinţa înţeleaptă, şi nu naturale; şi despre viclenie)

• Blândeţea este starea neclătinată a minţii, care rămâne la fel în cinstiri şi necinstiri[549]. Blândeţea stă în a ne ruga în chip netulburat şi sincer pentru cel ce ne tulbură în vremea tulburărilor ce ni le pricinuieşte. Blândeţea este lespedea aşezată peste marea mâniei, care risipeşte toate valurile ce izbesc în ea, nesuferind nicio clătinare[550].

Blândeţea este propteaua răbdării, uşa, sau mai bine zis maica răbdării, pricină a deosebirii (a dreptei socoteli, a discernământului). Căci: „Învăţa-va Domnul pe cei blânzi căile Lui” *(Psalm* 24, 10).

E pricina iertării, îndrăzneala rugăciunii, încăperea Duhului Sfânt. Căci zice: „Spre cine voi privi, dacă nu spre cel blând şi liniştit” (*Isaia* 66, 2).

Blândeţea este ajutătoarea ascultării, povăţuitoarea frăţietăţii, frâna celor ce se înfurie, potolirea celor ce se mânie, dăruitoarea bucuriei, urmarea lui Hristos, însuşirea îngerilor, legarea dracilor şi pavăza amărăciunii.

• În inimile celor blânzi se odihneşte Domnul[551], iar sufletul tulburat e scaunul diavolului. „Cei blânzi vor moşteni pământul” *(Matei* 5, 5), mai bine zis îl vor stăpâni[552].

• Sufletul blând e tronul simplităţii. Iar mintea mânioasă e pricinuitoarea răutăţii. În sufletul lin va încăpea cuvântul înţelepciunii: „Domnul va povăţui pe cei blânzi întru judecată” *(Psalm* 24, 10), mai bine zis în lucrarea deosebirii (dreptei socoteli). Sufletul drept este soţul smereniei. Iar cel viclean este slujitorul mândriei. Sufletele celor blânzi se vor îmbogăţi întru cunoştinţă[553]; iar mintea stăpânită de iuţime locuieşte

---

[549] Aceeaşi definiţie a blândeţii în „Cuvântul al VIII-lea”, cap. 3.

[550] „E propriu blândeţii a purta” (a suporta) pe aproapele.

[551] Domnul cel blând, Care n-are motive să fie ajutat, Se odihneşte în cei blânzi. Blândeţea din El curge în credincioşi, devenind în ei leagăn lin în care Se odihneşte El. Blândeţea e delicateţea, e gingăşia dragostei, siguranţa ei nu e tulburată de nimic. Prin blândeţe se mângâie cei ce se iubesc. Cunoaşterea lui Hristos are loc prin participare la El, prin sălăşluirea Lui în noi. Hristos e Învăţător prin faptul că e sălăşluit în noi prin Duhul Sfânt.

[552] Cei blânzi vor domni peste pământ, întinzând blândeţea lor, care e blândeţea lui Hristos în tot cuprinsul lui, făcând ca nimeni să nu li se opună, ci să răspundă cu aceeaşi blândeţe. Aceasta va fi Împărăţia cerurilor: Împărăţia delicateţii între oameni, din delicateţea lui Iisus Hristos.

[553] Cunoştinţa adevărată e legată de blândeţe, căci blândeţea e şi o contemplare liniştită a semenilor care i se deschid şi a tainelor existenţei, a tainei lui Dumnezeu cel

împreună cu întunericul şi neştiinţa.

• Mâniosul şi făţarnicul s-au întâlnit[554] şi nu se putea afla cuvânt sincer în convorbirea lor. Dacă vei cerceta inima celui dintâi, vei afla nebunia; dacă vei cerceta sufletul celui de al doilea, vei vedea viclenie[555].

• Simplitatea este deprinderea sufletului lipsit de cugetări felurite, care s-a făcut neclintit spre o gândire nerăutăcioasă. Nerăutatea este o stare senină a sufletului, izbăvită de orice cugetare vicleană.

• Întâia însuşire a copiilor este simplitatea, nefelurită în gânduri, pe care până ce a avut-o Adam, n-a văzut goliciunea sufletului, nici urâţenia trupului său[556].

• Toţi cei ce voim să atragem pe Domnul la noi, să ne apropiem de El în chip simplu, neprefăcut, fără viclenie şi fără multe feluri de gânduri şi fără iscodire, ca şi cum am veni la lecţiile unui învăţător. Căci El, fiind simplu şi necompus din multe, voieşte ca şi sufletele ce vin la El să fie simple şi nevinovate. Dar nu se poate vedea niciodată simplitatea fără smerenie[557]. Vicleanul este mai înainte-văzătorul mincinos, care-şi închipuie că

---

blând.

[554] „Făţarnic e numit linguşitorul, amăgitorul, mincinosul, pentru că împleteşte cuvintele ca să placă, nu ca să spună adevărul".

[555] A lui Evagrie: „Firea mâniei este să lupte împotriva dracilor şi pentru vreo plăcere. Pentru că îngerii ne insuflă plăceri duhovniceşti şi ne îndeamnă să întoarcem şi să hrănim mânia împotriva dracilor, pentru fericirea ce ne vine din ea. Iar aceia, atrăgând-o spre poftele lumeşti, o silesc să lupte contrar firii împotriva oamenilor ca, întunecându-se mintea şi căzând din cunoştinţă, să se facă trădătoare a virtuţilor". Alta, a lui Grigorie Teologul: „Frânează-ţi mânia (iuţimea), ca să nu-ţi ieşi din minte. Pedepseşte iuţimea, căci, ieşind din măsură, se face tatăl nebuniei". Alta a aceluiaşi: „Fie-ţi mânia numai asupra şarpelui prin care ai căzut". Alta: „Vicleanul niciodată nu este în pace, ci totdeauna ocupat, totdeauna plin de mânie, de vicleşug şi de iuţime. Totdeauna pândeşte pe vecinul său, totdeauna cârteşte, totdeauna e aspru, totdeauna când i se porunceşte grăieşte împotrivă, când se hotărăşte ceva cu privire la el, se răzvrăteşte, când e sfătuit la bine, face rău, când e dojenit, batjocoreşte. El ia în batjocură pe cei ce vieţuiesc bine, urăşte pe cei ce sporesc, se scârbeşte de sfaturi bune, micşorează pe fraţi, îi răzvrăteşte, îi face răi, se întoarce de la cei blânzi, ia în râs pe cei îndelung-răbdători, se făţărniceşte faţă de străini, cleveteşte pe unul către altul, se asociază cu fiecare împotriva celuilalt, aţâţă la sfadă, întărâtă pe unul contra altuia, e gata la ocări, dulce în grăiri de rău, gata la defăimări şi în a face rău".

Precum se vede, iuţimea, sau mânia, când întrece o anumită măsură, întunecă mintea şi îl ţine pe om într-o agitaţie accentuată, ducându-l până la nebunie. Între funcţiile sufleteşti este o strânsă legătură, ele se înrâuresc reciproc.

[556] Ediţia 1970: „Înţelege prin goliciune lipsirea de harul dumnezeiesc".

[557] „Simplitatea şi nepreţuirea de sine curăţă inima de răutate." În textul grecesc, nepreţuirea de sine e exprimată prin cuvântul μή μετρείν – nemăsurare de sine.

din cuvinte cunoaşte gânduri şi din înfăţişările din afară, cele aflătoare în inimă[558].

• Viclenia este prefacerea stării de dreptate, cuget rătăcit, mincinoasă cârmuire de sine; jurăminte supuse pedepsei; cuvinte împletite; adânc (voit ascuns) al inimii; prăpastie de viclenie; minciuna îmbibată în fire; închipuirea de sine devenită firească; contrara smereniei; făţărnicia pocăinţei; izgonirea plânsului; duşmana mărturisirii; regulă de viaţă după plăcerea proprie; pricina căderilor; potrivnica învierii[559]; zâmbetul batjocurii; întristare nebună; evlavie prefăcută; viaţă îndrăcită.

• Vicleanul este împreună-vorbitor cu diavolul şi de un nume cu el. De aceea şi Domnul ne-a învăţat să-l numim pe el aşa, zicând: „Şi ne izbăveşte de cel viclean” *(Matei* 6, 13).

• Viclenia este ştiinţă sau, mai vârtos, urâciune drăcească, străină de adevăr, care socoteşte că rămâne ascunsă celor mulţi.

• Făţărnicia este o stare potrivnică sufletului şi trupului, împletită cu tot felul de gânduri.

• Să fugim de prăpastia făţărniciei şi de groapa vicleniei[560], ascultând de cel ce zice: „Cei ce viclenesc vor pieri şi ca o iarbă repede se vor usca şi ca nişte verdeţuri repede vor cădea” *(Psalm* 36, 9). Aceştia

---

Trebuie să nu-ţi măsori faptele bune săvârşite, sau virtuţile. Propriu-zis, să nu le observi, să fie ca şi când n-ar fi. Să nu te dedublezi prin conştiinţa valorii tale. Aceasta e smerenie şi, în acelaşi timp, simplitate.

[558] „Mai înainte-văzătorul mincinos” e cel ce-şi închipuie că vede în inimi, dar nu vede cu adevărat, şi de aceea face judecăţi greşite, în general răuvoitoare, despre oameni şi pretinde că prevede faptele lor rele şi-şi pune nădejdea în ele.

[559] „Căci viclenia nu lasă sufletul să înveţe prin pocăinţă.” Alta: „Precum, dacă cineva ar fi muşcat de scorpie, veninul ei ar străbate în tot trupul lui şi s-ar vătăma inima lui, la fel este şi răutatea inimii faţă de aproapele. Căci veninul ei îi muşcă sufletul şi acesta se primejduieşte de viclenie. Deci cel ce are milă de ostenelile sale, dacă vrea să nu se prăpădească, să scuture degrabă de la sine scorpia aceasta, adică viclenia şi răutatea”. Există un adânc nesfârşit, un abis al vicleniei, precum există şi un abis al smereniei sau al simplităţii. Căci nici răutatea nu are un capăt, ci poate înainta mereu. Există nenumărate dimensiuni ale infinităţii, bune şi rele. Ele se combină şi se încrucişează şi se opun în chipuri multiple. Precum nesfârşirea smereniei se hrăneşte din experienţa infinităţii lui Dumnezeu, aşa şi nesfârşirea vicleniei din opoziţia faţă de ea. Căci e un chip răsturnat al iubirii lui Dumnezeu. Pe măsură ce aceea se arată în mai multe forme din Dumnezeu sau din oameni, răspunde şi ea cu noi forme şi grade de răutate, de invidie, de mincinoasă imitare, ca o dimensiune a infinităţii rele ce se înfruntă cu dimensiunile infinităţii bune. Dar la o infinitate în act nu ajunge nici smerenia şi nici viclenia. Dimensiunile infinităţii în creatură sunt numai direcţii spre infinitatea realizată în Dumnezeu.

[560] „Bărbatul viclean este o mreajă ascunsă.”

sunt păşunea dracilor.

CUVÂNTUL al XXV-lea (despre preaînalta smerită cugetare, pierzătoarea patimilor, ce se naşte în simţirea nevăzută)

• ..când începe să înflorească ciorchinele acestei cuvioase (smerite cugetări), urâm îndată cu durere toată slava şi lauda omenească, izgonind de la noi iuţimea şi mânia. Iar înaintând această împărătească a virtuţilor, odată cu vârsta duhovnicească, în suflet, socotim ca nimic, mai bine zis ca pricini de scârbă, toate faptele bune săvârşite de noi, gândind că în fiecare zi adăugăm mai multe poveri la sarcina noastră printr-o împrăştiere de care nu ne dăm seama. Iar bogăţia darurilor dumnezeieşti date nouă o privim ca pe un adaos de mai mare pedeapsă, ca una ce e mai presus de vrednicia noastră. De aceea mintea noastră rămâne atunci nejefuită, închizându-se în vistieria smereniei şi neauzind decât ciocăniturile şi batjocurile furilor, dar neputând fi păgubită de niciunul din ei, dacă smerenia este vistieria nejefuită.

• Între pocăinţa plină de grijă şi plânsul curăţat de orice pată şi preacuvioasa smerenie a celor începători e atâta deosebire câtă e între pâine, aluat şi făină. Căci sufletul se zdrobeşte şi se subţiază prin pocăinţa vădită, se uneşte şi, ca să zic aşa, se amestecă (se frământă) cu Dumnezeu prin apa plânsului nemincinos, iar aprinsă de focul Domnului se face pâine şi se întăreşte. Aceasta e fericita smerenie, cea lipsită de aluatul (stricăciunii) şi de umflarea mândriei. Astfel, adunându-se într-o singură putere şi lucrare, cele trei sunt ca un lanţ preacuvios.

• Însuşirea cea dintâi şi cea mai aleasă a acestei bune şi vrednice de laudă treimi este primirea cu cea mai mare bucurie a necinstirii, care e aşteptată cu mâinile deschise ale sufletului şi e îmbrăţişată ca una ce alină şi topeşte bolile sufletului şi mari păcate. A doua însuşire e pierderea a toată iuţimea şi cumpătarea ce se arată în potolirea ei. Iar a treia treaptă preafrumoasă a ei este neîncrederea credincioasă în bunătăţile agonisite şi dorinţa neîncetată după învăţătură[561].

• Stând dracii în chip arătat înaintea ochilor unui oarecare frate din cei mai cunoscători, au început să-l fericească. Dar preaînţeleptul zise către ei: „De veţi înceta să mă lăudaţi prin gânduri în suflet, din retragerea voastră mă voi socoti că sunt mare. De nu veţi înceta să mă lăudaţi, voi cunoaşte din laudele voastre necurăţia mea. Căci «necurat este la Domnul tot cel ce se înalţă cu inima» *(Pilde* 16, 6).

Deci dacă plecaţi, m-am făcut mare; dacă mă lăudaţi, voi dobândi prin

---

[561] Cel smerit nu se încrede niciodată în virtuţile câştigate şi în faptele bune săvârşite, dar aceasta, pe temeiul credinţei în Dumnezeu şi în putinţa de a înainta cât mai departe.

voi şi mai multă smerenie”[562].

Şi dracii, zăpăciţi de încurcătura în care i-a pus acest cuvânt, s-au făcut nevăzuţi.

• N-am postit, n-am privegheat, nu m-am culcat pe jos, ci „m-am smerit, zice, şi m-a mântuit Domnul degrabă” *(Psalm* 114, 6). Pocăinţa învie, plânsul bate la uşa cerului, iar cuvioasa smerenie o deschide. Eu mărturisesc Treimea în Unime şi Unimea în Treime şi mă închin Ei[563].

• Pe toate cele văzute le luminează soarele, şi pe toate cele făcute cu judecată (cu raţiune, *n. trad.)* le întăreşte smerenia. Nefiind de faţă lumina, toate sunt întunecate. Şi nefiind de faţă smerita cugetare, toate ale noastre sunt putrede[564].

---

[562] Avem aceeaşi subtilă surprindere a tensiunii unor stări sufleteşti contradictorii. Călugărul pune dracii în grea dilemă: „Dacă plecaţi, mă voi mândri că v-am putut alunga, deci e bine pentru voi să plecaţi, dar pentru mine e bine să rămâneţi; dacă rămâneţi, nu numai că n-am putinţa să zic că sunt mare pentru că v-am alungat, ci am şi motiv să mă smeresc, căci, lăudându-mă voi, îmi dau seama de necurăţia mea, contrară laudelor voastre”. Dracii nu ştiu ce să facă: să rămână, ca să ispitească în continuare pe călugăr prin laude, căci poate până la urmă tot l-ar face să se mândrească (dar le-a spus că, dacă rămân, el mai tare se convinge de păcatele lui)? Deci vor pleca. Dar, plecând, nu-l mai pot ispiti.

În fond, aceasta nu se întâmplă, chiar dacă nu sunt dracii de faţă, ci e numai în gândurile noastre. Dacă gândul ne spune că suntem smeriţi, ne mândrim, deci e bine să alungăm acest gând; dacă îl alungăm, nu mai avem conştiinţa smereniei şi, lipsind ea, îi ia locul mulţumirea de noi înşine, deci mândria. Cum ieşim din această dilemă? Alungând gândul că suntem smeriţi, dar rămânând smeriţi. Dar putem face aceasta? Şi cum? Scărarul dă soluţia în capitolul următor: să fim permanent exclusiv sub puterea gândului păcătoşeniei noastre; nu într-o reflecţie teoretică asupra smereniei, ci într-o suferinţă reală pentru insuficienţa noastră. Scăparea e într-o suferinţă reală şi adâncă pentru păcatele noastre, nu într-un joc cochet al reflecţiei pe tema smereniei.

Dacă mândria face pe om aspru şi opac, smerenia îl face delicat şi transparent. În ea stă înnobilarea firii noastre. Dar ea nu poate fi înfăptuită fără conştiinţa păcătoşeniei noastre şi fără efortul de a o depăşi, adică fără pocăinţă, care se dovedeşte că nu e deplină decât în plâns.

[563] „Precum Sfânta Treime a Ipostasurilor este în dumnezeirea cea Una, şi dumnezeirea cea Una, în Trei Ipostasuri, aşa şi pocăinţa, şi plânsul, şi smerenia sunt de un neam şi se întăresc în harul dumnezeiesc şi harul le uneşte pe acestea, unind pe una cu alta şi înălţând mintea la Dumnezeu.” Cele trei, în unitatea lor, nu reflectă numai Sfânta Treime, ci au în ele harul Dumnezeului întreit, sau pe Dumnezeu întreit, prin har, unind pe cele trei fără să le confunde, cum este El una în fiinţă şi întreit în Ipostasuri.

[564] Sunt în descompunere. Au în ele viermele mândriei, care nu lasă firea noastră să se înfrumuseţeze în mod real, să se înnobileze cu adevărat, să înfăptuiască cu adevărat punţile ei spre Dumnezeu şi spre semeni, prin care se întăreşte în viaţă.

• Una este a se înălța, și alta, a nu se înălța; și alta, a se smeri. Cel dintâi judecă toată ziua; cel de al doilea nu judecă, ci poate se și judecă pe sine; iar cel de al treilea, fiind nevrednic de osândă, pururea se și osândește pe sine.

• Altceva este a cugeta cu smerenie; altceva, a se nevoi pentru a cugeta cu smerenie; și iarăși, altceva, a lăuda pe cel smerit cu cugetul. Cel dintâi lucru este al celor desăvârșiți; al doilea, al adevăraților ascultători; iar al treilea, al tuturor credincioșilor.

• Calului, când se află singur, i se pare că aleargă tare, dar adus în herghelie, își cunoaște neputința sa.

• Când gândul nu se mai făleşte cu darurile fireşti, e semn că a început să se însănătoșeze.

• Nelegiuiții draci i-au semănat lauda în inimă unuia ce se nevoia să ajungă la fericita smerenie. Iar acesta s-a gândit, din insuflare dumnezeiască, să biruiască viclenia duhurilor printr-o meșteșugire evlavioasă. Și anume, sculându-se, a scris pe peretele chiliei numirile celor mai înalte virtuți, adică a iubirii desăvârșite, a smeritei cugetări îngerești, a rugăciunii curate, a curăției nestricate și a celor asemenea. Deci, când veneau gândurile să-l laude, el spunea: „Să mergem la mustrare!" Și venind în chilie, citea numirile și striga către sine: „Chiar când vei câștiga acestea, să știi că ești încă departe de Dumnezeu"[565].

• Smerita cugetare este acoperământ dumnezeiesc, spre a nu fi văzute izbândirile noastre[566]. Smerita cugetare e adâncul fără fund al puținătății noastre, care nu poate fi furat de niciun tâlhar[567]. Smerita cugetare este „turn tare dinspre fața vrăjmașului" *(Psalm* 60, 3). „Nu se va folosi vrăjmașul de el; și fiul lui, adică gândul nelegiuirii, nu va adăuga a-i face lui rău; și va tăia de la fața lui pe vrăjmașii lui și va pune pe fugă pe cei ce-l urăsc pe el" *(Psalm* 88, 22-23).

---

[565] „Zis-a Avva Isaia despre smerita cugetare că nu are limbă să grăiască cu cineva pentru că e fără grijă, sau, către altul, pentru că e disprețuitoare de sine; nici ochi nu are să ia aminte la scăderile altuia, nici ureche să audă cele ce nu folosesc sufletul său. Și nu are vreo treabă cu cineva, decât cu păcatele sale. Cu toți oamenii este pașnică, dar pentru porunca lui Dumnezeu, nu pentru prietenie. Și de postește cineva șase zile și încă șase și se predă pe sine unor mari osteneli și porunci, fără calea aceasta (a smereniei) toate ostenelile lui sunt nefolositoare." Alta: „De nu câștigi (aceste virtuți), ești departe de poruncile lui Dumnezeu; iar de le câștigi, ești slugă netrebnică: ai făcut ceea ce trebuia să faci, în vreme ce alții au făcut mai mult decât poruncile".

[566] Ea acoperă virtuțile noastre, ca să nu ne mândrim și să le pierdem prin aceasta. Le acoperă chiar față de noi. Numai Dumnezeu trebuie să le vadă.

[567] Vederea puținătății sau neînsemnătății noastre poate spori la nesfârșit, ca într-un abis, pe măsura cunoașterii tot mai vădite a infinității lui Dumnezeu. Dar nu poate înainta până la nimic, pentru că în acest caz n-ar putea avea conștiința de sine.

• Smerenia este poarta Împărăției[568], introducând înăuntru pe cel ce se apropie. Despre ea socotesc că a zis Domnul că „cel ce voiește va intra și va ieși (fără frică, din viață) și pășune va afla” *(Ioan* 10, 9), și că ea e verdeața din rai[569]. Deci toți câți au intrat prin altă cale în schima călugărească sunt furi și tâlhari ai vieții lor.

• Cei mai mulți ne numim pe noi înșine păcătoși și poate că și suntem. Dar ceea ce probează inima este primirea defăimării[570].

• Unii țin ca pricină de smerită cugetare relele făcute înainte și după iertarea lor până la sfârșit, biciuind prin ele închipuirea de sine. Alții, ținând în mintea lor patima lui Hristos, se socotesc pururea datornici. Alții se umilesc pe ei prin lipsurile de toate zilele. Alții doboară prin ispitele, prin bolile și prin greșelile lor înălțarea lor. Alții și-au făcut din lipsa darurilor maica darurilor[571]. Dar mai sunt unii – dacă mai sunt și acum, nu pot spune – care chiar prin darurile lui Dumnezeu și prin sporirea în ele se smeresc pe ei, socotindu-se nevrednici de o astfel de bogăție și rămân într-o astfel de simțire, adăugând în fiecare zi la datoria lor[572].

---

[568] E poarta care introduce în Împărăția iubirii. Căci ea e semnul dispariției oricărei mândrii, care închide pe om în sine și-i închide orice poartă. Smerenia e semnul supremei prețuiri a lui Dumnezeu și a altora. Și din aceasta vine iubirea pentru ei și deschiderea porții lor.

[569] „Cel ce a intrat, prin vieţuirea și smerenia imitatoare a lui Hristos, în viața călugărească va intra bine în ea și va ieși din viața de față și va afla păşunea pricinuitoare de veselia cea din rai.”

[570] A lui Isaac: „Cel ce poate răbda cuvântul aspru al unui om urâcios și neînțelept, pentru Dumnezeu și pentru a împăciui gândurile, fiul păcii se va chema. Și unul ca acesta poate dobândi pacea sufletului și duhului”. Alta: „De respingi osteneala și necinstirea, nu spune că te pocăiești prin alte virtuți. Căci slava deșartă și ocolirea durerii obișnuiesc să slujească păcatului pentru slavă”. Alta: „Când vezi pe cineva plângându-se din pricina multei necinstiri, cunoaște că, fiind stăpânit de gândurile slavei deșarte, cu durere va secera snopul semințelor semănate în inimă”. Alta: „Cu cât ești mai stăpânit de năravuri rele, primește mai bucuros greaua chinuire, ca, smerindu-te prin ea, să vomiți mândria”. În traducerea Veniamin Costache: „Când vei suferi mult pentru vreo ocară, sau necinstire, cunoaște că mult te-ai folosit. Fiindcă slava deșartă se scoate afară din tine, după o înțeleaptă iconomie, prin necinstire”. Alta: „Încercarea și dovedirea smereniei se fac prin necinstire”.

[571] A se observa frumusețea acestui paradox: cel mai sărac e cel mai bogat, dacă-și recunoaște sărăcia.

[572] Un alt paradox remarcabil: cu cât sporești mai mult, cu atât te simți mai dator, ca și când n-ai sporit deloc. Căci cu cât primesc mai multe daruri, cu atât se socotesc mai îndatorați și deci se smeresc mai mult. Cu cât podoabele cu care un binefăcător încarcă pe cineva sunt mai mari, cu atât îi fac pe acesta să se plece mai mult în fața lui, covârșit tot mai mult de ele.

Aceasta e smerenia, aceasta e fericirea, aceasta e cununa cea desăvârşită.

• Când vezi pe cineva sau auzi de el că în puţini ani a dobândit cea mai înaltă nepătimire, socoteşte că nu pe alta, ci pe această cale, fericită şi scurtă, a călătorit.

• Dragostea şi smerenia sunt o sfinţită pereche. Cea dintâi înalţă, cea de a doua, susţinându-i pe cei înălţaţi, nu-i lasă niciodată să cadă.

• Dacă firea şi raţiunea şi chipul celei mai de pe urmă mândrii este să fătărim, de dragul slavei, virtuţi ce nu le avem în noi, apoi semnul celei mai adânci smerite cugetări este să ne înfăţişăm ca vinovaţi pentru păcatele care nu sunt ale noastre de dragul disprețuirii.

• Să ţii să superi mai degrabă pe oameni, decât pe Dumnezeu. Căci Se bucură văzându-ne alergând spre necinstiri, ca să strâmtorăm, să lovim şi să pierdem închipuirea deşartă de sine.

• Deoarece nu voim să ne smerim, Domnul a rânduit cu purtare de grijă şi aceasta: nimeni nu poate vedea rănile sale cum le vede aproapele său. De aceea e de trebuinţă să dăm mulţumită pentru însănătoşirea noastră nu nouă, ci aceluia şi lui Dumnezeu.

• Cel ce cere de la Dumnezeu lucruri mai prejos de vrednicia sa va primi fără îndoială cele mai presus de sine[573]. Despre aceasta dă mărturie vameşul, care a cerut iertare, dar a primit îndreptarea *(Luca* 18, 14), şi tâlharul, care a cerut numai pomenirea în Împărăţie şi a moştenit raiul întreg (Luca 23, 42).

• Dacă mândria a făcut pe unii, din îngeri, draci, negreşit smerenia poate face şi din draci, îngeri. Drept aceea, să îndrăznească cei ce au căzut.

• De porneşti la luptă împotriva vreunei patimi, să ai smerenia ca aliată. „Că vei călca peste aspidă şi vasilisc şi vei călca în picioare leul şi balaurul” *(Psalm* 90, 13). E vorba, se înţelege, despre păcat, despre deznădejde şi despre diavol, balaurul trupului.

CUVÂNTUL al XXVI-lea (despre deosebirea gândurilor, patimilor şi virtuţilor)

• Puterea de a deosebi este, în cei începători, cunoaşterea adevărată a celor privitoare la ei înşişi.

---

[573] „Cel ce se socoteşte pe sine nevrednic şi de cererile cele mai mici şi cere ca un păcătos cele mai mici primeşte iertare mare. Căci credincios este Dumnezeu să ne dea nouă şi peste ceea ce cerem, dar nu ne vin acestea câtă vreme păcătuim cu voia.” Sau şi aşa: „Mai prejos de vrednicia lui cere cel ce lucrează dreptatea şi nu cere răsplată pentru faptele lui, ci numai iertarea păcatelor lui. De aceea, va primi şi cele mai presus de sine de la Dumnezeu, Care dă din prisosinţă mai presus şi de cele ce cerem sau cugetăm”.

În cei de la mijloc e simțirea înțelegătoare[574], care deosebește fără greșeală binele propriu-zis de binele natural și de cel potrivnic[575].

Iar în cei desăvârșiți e cunoștința sălășluită în ei prin luminarea dumnezeiască, care poate lumina cu lumina ei și cele ce se află în alții în chip întunecos.

Sau, poate, puterea deosebirii (a dreptei socoteli) este și se cunoaște ca fiind îndeobște cunoașterea sigură a voii dumnezeiești în orice timp și loc și lucru. Ea obișnuiește să se afle numai în cei curați cu inima și cu trupul și cu gura. Dreapta socoteală este conștiința nepătată și simțirea curată[576]

- Cel ce a răpus în chip binecredincios pe cei trei a răpus împreună cu ei și pe cei cinci. Iar cel ce s-a purtat cu nepăsare față de aceia nu va birui pe niciunul[577].
- Tot războiul drăcesc din noi constă din aceste trei chipuri atotcuprinzătoare: din negrijă, din mândrie, sau din pizma dracilor. E de plâns cel dintâi, e foarte ticălos al doilea, dar fericit este al treilea.
- **Să** ne fie în toate, după Dumnezeu, drept **ț**intă **ș**i îndreptar conștiința, ca, cunoscând de unde vine suflarea vânturilor, să întindem pânzele potrivit lor[578].

---

[574] „Simțirea înțelegătoare, sau simțirea minții" (νοερά αίσθησις) este o expresie mai veche a Părinților (încă de la Sfântul Grigorie de Nyssa), care arată că mintea înțelege și simte în același timp, cunoaște, adică, printr-o atingere cu realitatea afectivă însăși, sesizând și calitatea ei bună sau rea. De exemplu, înțeleg pe un om, dar îmi dau seama și de însușirea lui bună sau rea. Și se poate spune că atunci îl înțeleg mai mult. E o simțire în care este o înțelegere și o înțelegere în care este o simțire. E ca un fel de înțelegere prin gustare (a se vedea la Diadoh al Foticeei, cap. 30, *Filocalia* rom., I, p. 345-346).

[575] Binele propriu-zis sau de căpetenie (το κυρίως αγαθόν) e binele dobândit prin nevoință și har, spre deosebire de o bunătate naturală, care e inferioară. Dar e și Binele prin sine, sau Subiectul dumnezeiesc, Izvorul nesecat al bunătății, al oricărei bunătăți, care nu poate fi decât persoană, căci numai o persoană e bună.

[576] Discernământul nu e numai o cunoaștere teoretică, ci o cunoaștere și o simțire, în același timp, a ceea ce e bun sau rău, și ca atare atârnă de starea de curăție a celui ce o are. Numai cel curat cu inima percepe ce e curat și simte, cu aversiune, ceea ce nu e curat. „Iar curat cu inima este cel ce nu calcă poruncile lui Dumnezeu, osândindu-se pe sine însuși, sau cel cu milă față de toată firea zidită sau cel liber de patimile ascunse. Iar curat cu trupul este cel curat de întinăciunea trupului și care spune cu gura adevărul."

[577] Ediția 1970: „Cel ce a răpus pe cei trei, adică: lăcomia pântecelui, iubirea de arginți și slava deșartă, a răpus împreună cu ei și pe cei cinci, adică: curvia, trândăvia, întristarea, mânia și mândria. Iar cel ce nu-i biruiește pe aceia nu-i poate birui nici pe aceștia". Sunt cele opt patimi.

[578] „Corabia se scufundă uneori din pricina valurilor din afară. Alteori, din pricina poverii dinăuntru. Noi, de asemenea, ne pierdem uneori prin păcatele noastre cu

• În toate lucrările noastre cele după Dumnezeu, dracii ne sapă trei gropi. Întâi luptă ca să împiedice să se facă binele. Al doilea, după cea dintâi înfrângere a lor, ca să nu se facă aceasta după Dumnezeu. Când nu-şi ating, tâlharii, nici ţinta aceasta, venind liniştit către sufletul nostru, ne fericesc că vieţuim în toate după Dumnezeu. Duşmana celei dintâi ispite este sârguinţa şi gândul la moarte. A celei de a doua, este supunerea şi ocara; a celei de a treia, defăimarea neîncetată de sine.

• Dar dracii obişnuiesc să facă şi cele contrare celor spuse. Căci, când izbutesc să înfrângă sufletul şi să răstoarne lumina minţii, nu mai este în noi, nenorociţii, nici trezvie, nici dreaptă socoteală (discernământ), nici socotinţă, nici ruşine, ci tocire, nesimţire, nedeosebire şi orbire.

• De nu va veni seara şi întunericul peste ziua sufletului[579], tâlharii nu vor jefui, junghia şi pierde. Prin furt se pierde fiinţa, prin furt se face ceea ce nu este bun ca ceea ce ar fi bun. Furtul este o luare în robie a sufletului prin nebăgare de seamă. Junghierea sufletului este omorârea minţii raţionale, căzute în fapte necuvenite. Iar pierderea e deznădejdea după nelegiuirea săvârşită.

• Nimeni să nu dea vina pe neputinţa sa pentru neîmplinirea poruncilor evanghelice. Căci sunt suflete care au făcut şi ceea ce e mai presus de poruncă. Să te încredinţeze de aceasta cel ce a iubit pe aproapele mai mult decât pe sine însuşi şi şi-a pus sufletul pentru acela, măcar că nu a luat o poruncă de la Dumnezeu pentru aceasta.

• Să îndrăznească pătimaşii care se smeresc. Căci chiar de vor cădea în toate gropile şi vor fi vânaţi prin toate cursele şi se vor îmbolnăvi de toate bolile, după însănătoşire vor fi tuturor doctori şi luminători, sfeşnice şi povăţuitori, învăţând chipurile de vindecare ale fiecărei boli şi izbăvind pe cei ce vor cădea prin încercarea (experienţa) lor.

• Cei ce sunt chinuiţi încă de niscai gânduri de mai înainte furişate[580] şi

---

fapta, alteori pierim prin gândurile dinăuntru. Deci trebuie să luăm seama şi la atacurile duhurilor din afară, şi la golirea de gândurile necurăţiei dinăuntru. Dar mai cu grijă trebuie să luăm aminte la gânduri."

[579] „Seara şi întunericul sufletului este negrija, uitarea, pofta... Dacă deci nu se va întuneca mintea de patimile amintite, patimile nu vor domni peste suflet." Aşa precum curăţia inimii dă condiţia cunoaşterii, aşa întinarea prin patimi aduce întunericul. Lumina cunoaşterii şi întunericul conştiinţei nu sunt, în plan duhovnicesc, numai fapte ale unei corecte sau necorecte întrebuinţări a raţiunii, ci şi ale curăţiei şi murdăriei morale, sau ale sensibilităţii delicate şi tocirii grosolane.

[580] „Lupta cu gândurile furişate mai înainte de a observa, cu prejudecăţile (προλήψεις), nu este a celor pătimaşi, ci a celor ce stau departe de ură, dar simt mirosul murdăriei sufleteşti. De aceea a poruncit acestora să nu ia posturi de conducere, ca nu cumva, din negrijă, să se rostogolească în faptele neîncuviinţate. Dar celor deschişi faptelor urâte nu le îngăduie să înveţe pe alţii."

pot să învețe, măcar prin cuvântul simplu, să învețe, dar să nu și conducă. Căci poate că, ruşinându-se de cuvintele lor, vor începe să facă cele bune. Şi se întâmplă în ei ceea ce am văzut la unii ce se tăvăleau în mocirlă. Aceştia, murdărindu-se de noroi, învăţau pe trecători chipul în care s-au scufundat, povestindu-le aceasta spre mântuirea lor, ca să nu cadă şi ei în aceeaşi pătimire.

Căci pentru mântuirea altora i-a izbăvit pe ei Dumnezeu, Cel atotputernic, de noroi. Iar dacă cei pătimaşi se vor arunca de bunăvoie în plăceri, să împărtăşească învăţătura prin tăcere. Căci s-a zis că „Iisus a început a face şi (apoi) a învăţa" *(Fapte* 1, 1).

• Cumplită cu adevărat, cumplită mare străbatem, o, călugări smeriţi, şi plină de multe valuri şi de stânci înălţate, de vârtejuri ameţitoare, de stânci ascunse, de dihănii, de piraţi, de valuri, de hăuri.

Prin stâncile văzute ale sufletului să înţelegem mânia sălbatică şi năprasnică, prin vârtej ameţitor, deznădejdea ce învăluie mintea şi se opinteşte să o prăvălească în străfundul descurajării; prin stâncă ascunsă, neştiinţa care ţine răul ca bine; dihania e trupul acesta mic şi sălbatic; piraţii sunt slujitorii atotcumpliţi ai slavei deşarte care răpesc încărcătura corabiei noastre şi osteneala virtuţilor noastre; valul este pântecele umflat şi greu care ne predă dihaniei prin propria pornire[581]; iar hăul este mândria azvârlită din cer, care ne ridică până la cer şi ne aruncă până în prăpastia cea fără de fund (în abis).

• Cei ce au învăţat carte ştiu care învăţături se potrivesc începătorilor, care, celor de la mijloc, şi care, învăţătorilor. Să luăm aminte cu chibzuială ca, nu cumva, întârziind în învăţătură, să vieţuim încă în nevoinţele celor începători. Căci e ruşine mare să vezi un bătrân mergând la şcoală alături de copii.

Alfabetul cel mai bun pentru toţi este acesta: ascultarea, postul, sacul pocăinţei, cenuşa, lacrimile, mărturisirea, tăcerea, smerenia, privegherea, bărbăţia, frigul, osteneala, vieţuirea în greutăţi, defăimarea, zdrobirea, nepomenirea răului, iubirea de fraţi, blândeţea, credinţa simplă neiscoditoare, negrija lumii, ura fără ură a părinţilor[582], nepătimirea, simplitatea împreunată cu nerăutatea, neprețuirea din partea altora[583].

Rânduiala cea bună a celor înaintaţi constă din: lipsa de slavă deşartă, nemânierea, buna nădăjduire, liniştea, dreapta socoteală (discernământul),

---

[581] „În chip potrivit a numit pântecele umflat, val. Căci de acolo e trasă în valuri mintea şi dusă la cădere."

[582] E o ură care nu-i urăşte propriu-zis pe ei ca persoane, ci îngrijorarea lor de fiul care s-a călugărit, ispita la care-l supun părinţii de a renunţa la călugărie, etc.

[583] Acestea sunt virtuţile începătorilor, douăzeci şi patru la număr, ca şi literele alfabetului.

gândirea neclintită la Judecată, mila, iubirea de străini, sfătuirea cumpătată, rugăciunea netulburată de patimi, neiubirea de arginți.

Iar regula, cuvântul și legea duhurilor și trupurilor celor ce s-au desăvârșit, vieţuind cu bună-credincioșie în trup, este aceasta: inimă nerobită, dragoste desăvârșită, izvor de smerită cugetare, ieșirea minții[584], intrarea lui Hristos, lumina nejefuită a rugăciunii, belșugul luminării dumnezeiești, pătimirea morții[585], ura vieții[586], fuga de trup; a fi sol pentru lume[587], silitor al lui Dumnezeu, împreună-liturghisitor cu îngerii, adâncul fără fund (abisul) al conștiinței, casă a tainelor, păzitor al tainelor, mântuitor al oamenilor[588], dumnezeu al dracilor[589], domn al patimilor, stăpân al trupului, epitrop al firii, fugă de păcate, casă a nepătimirii, următor al Stăpânului cu ajutorul Stăpânului

- Nu puțină nevoie avem de trezvie, când trupul e bolnav. Căci dracii, văzându-ne zăcând și neputând deocamdată să ne folosim de nevoință împotriva lor, din pricina slăbiciunii, încearcă să ne războiască cu mai multă tărie. De bolnavii din lume se apropie dracul mâniei și uneori al hulei. De cei din afară de lume, dacă au din belșug cele de trebuință, se apropie dracul lăcomiei pântecelui, sau al curviei, iar dacă sunt lipsiți și petrec în locuri de nevoință, le întinde curse stăpânul trândăviei și al nemulțumirii[590].
- Am aflat că lupul curviei adaugă dureri celui bolnav și chiar în dureri îi sădește simțiri necuviincioase și curgeri. Se întâmplă să vezi lucru izbitor că, în timpul unor cumplite dureri, trupul zburdă și se înfierbântă. Dar m-am întors și am văzut pe alții zăcând și fiind mângâiați pe patul însuși de lucrarea dumnezeiască, sau de străpungerea inimii, iar prin mângâieri depărtând de la ei durerile, încât se aflau ca unii care n-ar voi să se izbăvească de boală niciodată. Și iarăși m-am întors și am văzut pe alții chinuindu-se, dar izbăvindu-se prin boală ca printr-o certare, și am slăvit pe Cel ce prin lut curățea lutul.

---

[584] E ieșirea minții din grija de sine și privirea exclusivă la Dumnezeu; este răpirea sau extazul.

[585] Pătimirea cu anticipare a morții, trăirea morții cu gândul; să trăiești ca și când ai fi mort pentru viața aceasta.

[586] Ura vieţuirii în păcat, iubirea vieţuirii în Dumnezeu.

[587] Rugăciunea pentru lume, lucrarea pentru mântuirea ei.

[588] Adică unealtă a lui Hristos în lucrarea de mântuire a oamenilor.

[589] Dumnezeu după har al dracilor: atât de sus față de ei, cum e Dumnezeu prin fire față de creație.

[590] „Toate acestea le învinge însă smerenia împreunată cu sărăcia. Căci, socotind cineva cele ce vin asupra lui ca proprii, în sărăcia pocăinței și smereniei, nu va cădea nici în timpul bolii în întinăciune ca bogat, nici în trândăvie și nemulțumire ca lipsit, ci va suporta timpul bolii ca timp de câștig, bucurându-se și mulțumind.”

• Altceva este purtarea de grijă a lui Dumnezeu, altceva, ajutorul Lui, altceva, paza, altceva, mila lui Dumnezeu şi altceva, mângâierea. Cea dintâi se vede în toată zidirea; cea de a doua, numai în credincioşi; cealaltă, între cei ce cred cu adevărat; iar cea din urmă se arată în cei ce-L iubesc.

• Unii, nu ştiu de unde (căci am învăţat să nu iscodesc darurile lui Dumnezeu cu părerile mele), au prin fire, ca să zic aşa, o înclinare spre înfrânare, sau spre curăţie, sau spre linişte, sau spre necutezanţă, sau spre blândeţe, sau spre străpungerea uşoară a inimii; şi sunt alţii care au aceeaşi fire împotrivindu-se când voiesc să facă acestea, încât trebuie să o silească cu toată puterea. Dar mie îmi plac aceştia mai mult decât cei dintâi, ca unii care, deşi pentru un timp sunt biruiţi, îşi silesc firea.

Nu te lăuda, o, omule, cu bogăţia nemuncită. Căci Dătătorul de daruri, cunoscând de mai înainte vătămarea şi pieirea spre care mergi, te-a izbăvit în oarecare măsură prin darurile Lui neplătite[591]; şi învăţăturile din copilărie şi creşterea primită şi îndeletnicirile deprinse ne ajută sau ni se împotrivesc, după ce am crescut, la dobândirea virtuţilor şi în vieţuirea călugărească.

• Dacă mă ascultaţi, voi ce voiţi, e bine să nu ne pierdem în multe feluri de învăţături şi să împărţim bietul nostru suflet ca să se lupte cu mii de mii şi cu zeci de mii de zeci de mii de duşmani. Căci nu ne va ajunge timpul să învăţăm, sau să aflăm toate zecile de mii de meşteşugiri ale lor. Să ne înarmăm cu Treimea cea Sfântă împotriva celor trei prin cei trei[592]. Căci de nu, ne vom pricinui multe osteneli.

• Să ne sârguim să învăţăm cele dumnezeieşti mai degrabă prin sudoare şi prin osteneală, şi nu prin cuvântul simplu. Căci nu cuvinte, ci fapte va trebui să arătăm în vremea ieşirii (sufletului)[593].

---

[591] „Numeşte *neplătită* lucrarea neobositoare, care se risipeşte cu uşurinţă, căci cununile se împletesc pentru osteneli. Căci: «Mi-aţi dat să mănânc» *(Matei* 25, 35) şi celelalte, care sunt fapte şi dovezi ale ostenelilor."

[592] „Cu ajutorul Sfintei şi Celei de o fiinţă Treimi, zice, să ne înarmăm împotriva celor trei, adică: iubirea de plăcere, iubirea de arginţi şi iubirea de slavă, prin cei trei, adică prin înfrânare, iubire curată şi smerenie. Căci iubirea de plăcere e desfiinţată prin înfrânare, iubirea de arginţi, prin iubire curată, ca putere de dăruire şi comuniune, iar iubirea de slavă, prin smerenie, ca neiubitoare de arătare şi ca urătoare a slavei." Virtuţile comuniunii desfiinţează patimile egoismului cu puterea Sfintei Treimi, Izvorul suprem al vieţii de comuniune.

[593] „Cel ce se arată înţelept nu din fapte, ci grăind prin cuvinte, «se îmbogăţeşte din nedreptate, şi ostenelile lui, după Scriptură, vor intra în casele străinilor" *(Pilde* 5, 10), adică în casele acelora care nu se vor uita la faptele lui, ci ascultă de cuvintele lui. Se vor îmbogăţi nu din starea lui necurăţită de păcate, deci neajunsă la dreptate, ci din cuvintele lui, care sunt totuşi o osteneală, se vor folosi alţii, nu el însuşi." Scolie din Fotie: „Ceea ce n-a născut osteneala n-a îmbrăţişat dorul. Căci e uşor de dispreţuit ceea

• Cei ce au auzit că se află o comoară ascunsă într-un anumit loc o caută pe aceasta, şi din pricina căutării foarte obositoare păzesc cu luare-aminte cele ce au aflat. Iar cei ce s-au îmbogăţit fără osteneală o risipesc cu uşurinţă.

• Mi-au pus unii o întrebare greu de dezlegat, care întrece priceperea tuturor celor ca mine, şi al cărei răspuns nu l-am găsit cuprins în niciuna din cărţile ce mi-au trecut prin mână. Ziceau aceia: „Care din cele opt gânduri sunt născute din altele şi pe care din ele îl naşte fiecare din cele trei de căpetenie, în chip deosebit?" Eu, arătându-mi neştiinţa faţă de această întrebare fără să mă ruşinez, am aflat un răspuns de la preacuvioşii bărbaţi: „Maica curviei este lăcomia pântecelui; a trândăviei, este slava deşartă; întristarea e fiica acestor trei, ca şi mânia. Maica mândriei este, iarăşi, slava deşartă". Dar eu, răspunzând acelor pururea pomeniţi bărbaţi, am zis: „Vă rog să-mi arătaţi şi fiicele celor opt şi pe fiecare a cărei fiică este!"

Acei nepătimitori m-au învăţat cu mare bunăvoinţă, spunându-mi că nu există o ordine sau o înţelegere între cele fără înţelegere[594], ci o totală neorânduială şi nestatornicie. Şi încredinţându-mă fericiţii pomeniţi despre aceasta cu pilde convingătoare, aduceau multe dovezi, dintre care unele le înşirăm în „Cuvântul" de faţă, ca să ne luminăm prin el şi despre celelalte.

De pildă: râsul la vreme nepotrivită este pricinuit uneori de curvie, alteori de slava deşartă, când cineva se făleşte cu sinea lui fără ruşine; iar alteori vine din desfătare[595]. Somnul mult vine din desfătare, dar uneori şi din post, când cei ce postesc se mândresc; alteori, din trândăvie; iar alteori, din fire. Vorba multă izvorăşte uneori din slava deşartă, alteori, din lăcomia pântecelui. Trândăvia se naşte uneori din desfătare (multa mâncare), alteori, din netemerea de Dumnezeu.

Hula este, în primul rând, fiica mândriei, dar de multe ori, şi din judecarea aproapelui în sinea ta, sau din pizma necuvenită a dracilor. Învârtoşarea inimii vine din săturare, dar de multe ori, şi din nesimţire şi din împătimire. Iar împătimirea se naşte din curvie şi din slava deşartă şi din altele multe.

Viclenia vine din închipuirea de sine şi din mânie. Făţărnicia vine din mulţumirea de sine şi din vieţuirea după capul propriu. Iar cele contrare

---

ce s-a dobândit uşor (fie că e vorba de faptă, fie, de contemplare)".

[594] Legătura între ele, trecerea de la una la alta, are ceva neregulat, haotic, pentru că toate pornesc din acelaşi hău de întuneric pornit spre rău; ele ies cam împreună, sunt legate între ele.

[595] „Râsul vine din trei pricini: din curvie, din slava deşartă şi din fala lăuntrică şi din desfătare, care este săturarea." Alta, a Sfântului Efrem: „Râsul alungă fericirea plânsului, surpă cele zidite, întristează pe Duhul Sfânt, nu aduce folos, strică (corupe) trupul, izgoneşte virtuţile, e lipsit de pomenirea morţii şi de gândul la chinuri. Ia de la mine râsul şi dăruieşte-mi plânsul şi tânguirea, pe care le ceri de la mine, Dumnezeule!"

acestora se nasc din maici contrare celor pomenite[596].

Iar ca să nu spun multe (căci mi-ar lipsi timpul să cercetez şi să lămuresc pe fiecare în parte), nimicitoarea de căpetenie a tuturor patimilor este smerita cugetare. Căci cei ce au câştigat-o pe ea au biruit toate.

• Născătoarele tuturor patimilor sunt plăcerea şi viclenia; cel ce le ţine pe acestea nu va vedea pe Domnul. Dar nu vom avea niciun folos de ne vom înfrâna de la una, fără să ne înfrânăm şi de la cealaltă.

• Cei de azi s-au înrăit cumplit şi toţi s-au umplut de închipuirea de sine şi de făţărnicie. Poate că arată osteneli trupeşti asemănătoare părinţilor noştri celor de demult, dar de darurile lor nu se învrednicesc, deşi socotesc că firea nu avea altădată atâta nevoie de daruri ca acum. Şi pe drept cuvânt ni s-a întâmplat aceasta. Căci nu în osteneli, ci în simplitate şi smerenie se arată Dumnezeu[597]. Şi cu toate că puterea Domnului se desăvârşeşte în slăbiciune, nu va lepăda Domnul pe lucrătorul smerit cu cugetul (2 *Corinteni* 12, 9).

• Când vedem pe careva dintre luptătorii lui Hristos supus unor dureri trupeşti, să nu ne grăbim să socotim că aceasta e o pedeapsă venită din păcătoşenia lui, ci să-l vindecăm mai degrabă, primindu-l cu iubire simplă şi nevicleană ca pe un mădular al nostru şi ca pe un împreună-luptător cu noi[598].

• Există o boală pentru curăţarea de păcate şi există o alta pentru smerirea cugetului. Bunul şi Preabunul nostru Domn şi Stăpân, când vede pe unii mai trândavi în nevoinţă, smereşte trupul lor prin boală, ca printr-o nevoinţă mai nedureroasă. Dar uneori ea vine şi pentru a curăţa sufletul de gânduri rele, sau de patimi[599].

• Toate cele ce ni se întâmplă, fie văzute, fie nevăzute, se pot primi şi bine, şi cu patimă, şi cu o simţire mijlocie[600]. Am văzut trei fraţi supuşi greutăţilor: unul se revolta, altul a rămas neîntristat şi al treilea a cules rod

---

[596] Ed. 1970: „Dacă vorba multă are ca maici slava deşartă şi lăcomia pântecelui, tăcerea, contrară vorbăriei, se naşte negreşit din cele contrare slavei deşarte şi lăcomiei pântecelui, adică din smerenie şi înfrânare. Şi cu altele, la fel. Dar deşi toată patima se desfiinţează prin virtutea contrară, smerita cugetare desfiinţează toate patimile amintite".

[597] „Osteneala trupească fără curăţia minţii e ca un pântece femeiesc sterp şi ca nişte sâni uscaţi, căci nu se poate apropia de cunoştinţa de Dumnezeu. Ea oboseşte trupul, dar nu are din aceasta niciun folos."

[598] „Neputinţele monahilor sunt daruri ale iconomiei dumnezeieşti."

[599] „Pe călugărul care nu slujeşte în chip plăcut lui Dumnezeu şi nu se nevoieşte pentru mântuirea sufletului său, ci îşi face nevoinţă cu negrijă, îl vezi negreşit lăsat de Dumnezeu să cadă în ispită, ca nu cumva din multa nelucrare a lui să lunece spre cele mai rele."

[600] „Bine le primeşte acela care socoteşte cele ce vin asupra lui ca ale sale şi nu supărându-se, ci mulţumind."

mult.

• Am văzut plugari semănând aceeaşi sămânţă, dar fiecare urmărind alt scop: unul ca să-şi plătească datoria; altul ca să-şi adune bogăţie; un altul ca să vâneze lauda de la cei ce treceau pe calea vieţii, pentru buna lui lucrare; altul ca să necăjească pe duşmanul lui care-l pizmuia; în sfârşit, altul, ca să nu fie osândit de oameni ca leneş[601]. Iar înţelesurile semănăturii plugarilor sunt acestea: postul, privegherea, milostenia, slujirea şi cele asemenea. Deci fraţii să caute să-şi cunoască prin încercare (prin experienţă) scopurile ce le urmăresc în Domnul.

• După cum, atunci când scoatem apa din fântână, ni se întâmplă să scoatem, fără să băgăm de seamă, şi câte o broască, la fel, când lucrăm virtuţile, de multe ori lucrăm şi patimile împletite în chip nevăzut cu ele[602].

De pildă: lăcomia pântecelui se împleteşte cu primirea de străini; curvia, cu iubirea; asprimea, cu dreapta socoteală (cu discernământul); viclenia, cu chibzuiala; uneltirea, pregetarea, trândăvia, împotrivirea în cuvânt, vieţuirea după regula proprie şi neascultarea, cu blândeţea; îngâmfarea dăscălească, cu tăcerea; trufia, cu bucuria; lenea, cu nădejdea; osândirea, iarăşi, cu iubirea; moleşeala şi trândăvia, cu liniştirea (isihia); amărăciunea, cu curăţia; încrederea în sine, cu smerenia[603]; iar tuturor acestora le urmează, ca o băutură de obşte, sau mai bine zis ca o otravă, slava deşartă[604].

---

[601] Ed. 1970. „Plugarii sunt călugării chemaţi să lucreze în via lui Hristos. Ei sunt înşiraţi după deosebirea virtuţilor. Dintre ei, cel dintâi împlineşte lucrarea slugii, lucrând din frică; al doilea lucrează pentru plată, al treilea, ca un fiu. Toţi aceştia sunt vrednici de laudă. Al patrulea lucrează fără folos, ca unul ce vrea să placă oamenilor; al cincilea se aseamănă luptătorului, sau mai bine zis luptă cu râvnă. Al şaselea se osteneşte şi el din ruşine şi nu e simbriaş. Dar lucrarea acestor trei e supusă osândirii şi e deşartă. Iar noi, încercându-le pe toate, ne-am dat seama că trebuie să vă dăm acest sfat: că, chiar dacă suntem păcătoşi datornici, putem să îmblânzim pe Stăpânul prin daruri; cu toate că lucrarea dintâi e mai smerită, rămâne mereu preţuită ca una ce e pururea datorată şi cea dintâi”.

[602] „Dacă răutatea ar ieşi la iveală goală în viaţa noastră, neacoperită de închipuirea vreunui bine, omul nu s-ar porni de la sine spre ea.”

[603] A lui Marcu: „Cel ce nu cunoaşte cursele vrăjmaşilor e sfâşiat cu uşurinţă. Şi cel ce nu ştie pricinile patimilor lesne cade”, în traducerea Veniamin Costache, alta, a lui Iosif Pelusiotul: „Priceperea amestecată cu simplitatea este un lucru dumnezeiesc, adică o virtute desăvârşită. Dacă prima se desparte de cealaltă, devine viclenie, iar a doua, prostie. Prima face rău, a doua se lasă amăgită. Unirea lor a cerut-o Hristos: «Fiţi înţelepţi ca şerpii şi blânzi ca porumbeii». Prin toate ne războieşte vrăjmaşul. Deci cel ce voieşte să se mântuiască trebuie să aibă ochi mulţi”.

[604] Ed. 1970: „Slava deşartă e o vătămare comună a tuturor virtuţilor. Ea nu aduce niciun folos celui ce lucrează virtuţile şi nu se leapădă de ea. Căci Dumnezeu nu-l primeşte pe acesta. Dimpotrivă, îl primeşte pe păcătosul care se pocăieşte întru simţirea smeritei cugetări şi nu se întoarce de la El”.

• **Să** nu ne întristăm când cerem ceva de la Domnul timp îndelungat şi nu suntem auziţi, căci Domnul ar fi voit ca toţi oamenii să se facă nepătimitori într-o clipă, dar ca un înainte-ştiutor cunoaşte că aceasta nu le este de folos. Toţi cei ce cer şi nu primesc de la Dumnezeu cele cerute fără îndoială că nu le primesc pentru una din aceste pricini: sau pentru că cer înainte de vreme, sau pentru că cer cu nevrednicie şi dornici de slavă deşartă, sau pentru că, primindu-le, se vor făli, sau, după dobândirea lucrului cerut, vor cădea în nepăsare.

• Păcatul sau patima nu se află în fire în chip natural[605]. Căci Dumnezeu nu e făcătorul patimilor. Iar virtuţile naturale sădite în noi de El sunt multe, între ele sunt în chip vădit şi acestea: milostivirea, dacă şi elinii compătimesc; iubirea, dacă şi animalele necuvântătoare lăcrimează de multe ori când sunt lipsite unele de altele; credinţa, căci în toţi se naşte aceasta; nădejdea căci, împrumutându-ne, plecând pe mare, semănând, nădăjduim cele mai bune.

Deci dacă, precum s-a dovedit, iubirea este o virtute naturală în noi, „iar ea e legătura şi plinirea legii" *(Romani* 13, 10), atunci virtuţile nu sunt străine firii. Ruşineze-se deci cei ce opun, lucrării lor, neputinţa.

• Mai presus de fire sunt: curăţia (fecioria), nemânierea, smerita cugetare, rugăciunea, privegherea, postul, străpungerea neîncetată a inimii. Învăţătorii unora din acestea sunt unii oameni, ale altora, îngerii, iar Învăţător şi Dătător ale altora este Dumnezeu Cuvântul[606].

---

[605] „Dacă păcatul ar fi natural, nu s-ar pedepsi nimeni. Nici n-ar înfăptui alţii virtutea." Alta: „Răul, cugetat în afara alegerii libere şi într-un ipostas propriu în firea celor ce sunt, e nimic". Alta: „Patima nu e altceva decât lipsa virtuţii". Alta: „Virtuţile naturale în noi sunt: milostivirea, iubirea, credinţa, nădejdea. Iar cele mai presus de fire sunt: curăţia, nemânierea, smerita cugetare, rugăciunea, privegherea, postul". Alta, a lui Marcu: „Alta e fapta poruncii şi alta, virtutea, chiar dacă îşi au pornirile bunătăţilor una din alta. Fapta poruncii este ceea ce e poruncit. Virtutea e ceea ce se face pentru a plăcea Adevărului (lui Dumnezeu)".

Păcatul nu poate fi din fire, căci lupta pe care o introduce în fire nu poate porni din ea. Păcatul nu poate fi cugetat fără alegerea lui de către un subiect. Iar răul în general nu poate fi cugetat ca stând de sine, ca un ipostas propriu. Căci răul e ceva ce luptă împotriva fiinţei, în sânul ei. Răul e un car al existenţei, avându-şi originea în libertatea subiectelor personale, vrând să introducă o dezordine în fiinţă. Răul fizic nu doare ca cel ce vine de la o persoană. Răul fizic îşi are ultimele pricini în răul ales liber de persoane, adică în păcat.

Patima nu se poate înţelege fără a presupune virtutea căreia i se opune. Virtutea se poate înţelege fără patimă. De-abia în lipsa totală a patimii avem virtutea deplină. Virtutea reprezintă nu numai armonia interioară a persoanei, ci şi relaţia bună între persoană şi persoană, în ultimă analiză între persoana umană şi Cea dumnezeiască. Armonia în persoană nu poate exista decât odată cu armonia între persoane.

[606] Învăţători ai fecioriei sunt Ilie şi Ioan Înainte-mergătorul şi Ioan Cuvântătorul de Dumnezeu; ai blândeţii, Moise şi David; iar ai rugăciunii, Însuşi Dumnezeu Cuvântul şi

• Când ni se cer deodată două fapte bune[607], trebuie să alegem pe cea mai de trebuinţă. De pildă: de multe ori, stând noi la rugăciune, vin la noi nişte fraţi. Trebuie să alegem una din două: sau să părăsim rugăciunea, sau să întristăm pe fratele lăsându-l să plece fără răspuns. Iubirea e mai mare decât rugăciunea. Rugăciunea a fost socotită totdeauna ca o virtute parţială, iubirea e cuprinzătoarea tuturor.

Iarăşi: ducându-mă odată într-o cetate sau într-un sat, fiind încă tânăr, aşezându-mă la masă, am fost cuprins deodată de gândurile lăcomiei pântecelui şi ale slavei deşarte. Şi de fapt, temându-mă de fiica nebuniei pântecelui[608], am fost biruit mai degrabă de slava deşartă[609]. Dar ştiam că dracul lăcomiei pântecelui învinge de multe ori pe cel al slavei deşarte în cei tineri; şi pe drept cuvânt[610].

• La cei din lume, rădăcina tuturor relelor este iubirea de arginţi. Iar la călugări, lăcomia pântecelui. La cei duhovniceşti sunt lăsate de multe ori de Dumnezeu, din iconomie, nişte patimi foarte mici, ca defăimându-se foarte tare pe ei înşişi, din pricina unor patimi mici şi nepăcătoase, să-şi agonisească o bogăţie nejefuită de smerită cugetare.

• E propriu celor evlavioşi să dea tot celui ce cere. Iar celor mai evlavioşi, să dea şi celui ce nu cere. Dar a nu cere de la cel ce a luat *(Matei* 5, 40), mai ales când pot, e propriu numai celor nepătimitori[611].

îngerul ce s-a arătat lui Antonie şi lui Pahomie. Ai postului, iarăşi Moise şi Domnul Însuşi. Ai privegherii, mulţi care au agonisit şi străpungerea inimii din aceasta; ai smeritei cugetări, Cuvântul lui Dumnezeu şi Mântuitorul tuturor, Care „pentru noi sărac S-a făcut" (2 *Corinteni* 8, 9) „şi a luat trupul nostru".

[607] „Coliziunea datoriilor."

[608] „Fiică a nebuniei pântecelui numeşte curvia, ca una ce se naşte din lăcomia pântecelui."

[609] „A fost biruit de aceasta prin iconomie, ca să nu guste, împins de tinereţe, dulceaţa. De altfel, slava deşartă e mai rea decât lăcomia pântecelui. Căci ultima este intrarea răului, iar slava deşartă e capătul lui."

[610] „Dracul lăcomiei pântecelui, fiind mai natural şi deci mai înşelător, pe drept cuvânt învinge slava deşartă."

[611] Ed. 1970 şi Veniamin Costache: „Cel ce nu cere de la cel ce ia ale lui nu numai că se arată neîmpătimit de cele materiale, ci şi nerăsplătind cu rău celui ce i-a făcut rău, deşi ar putea. Dar nu poate cineva să ierte din inimă celui ce l-a vătămat şi nedreptăţit, dacă nu are, prin curăţie şi nepătimire, pe Dumnezeu în sine. Învăţând de la Acesta raţiunile celor ce se petrec, primeşte cele ce-i vin ca ale sale şi e încredinţat că i se rânduiesc spre folosul lui (înştiinţat tainic despre aceasta). Şi aşa poate ierta celor ce-l nedreptăţesc şi iubi pe duşmani şi socoti ca pe binefăcătorii săi". Nu numai lucrurile şi persoana au raţiunile lor de la Dumnezeu, ci şi toate cele ce se întâmplă. Iar raţiunile celor ce ni se întâmplă nouă, fără să contribuim cu o voinţă rea la ele, sunt ale noastre, sau sunt cârmuite de Dumnezeu spre dezvoltarea noastră spirituală şi deci spre mântuirea noastră. Chiar cei ce ne fac rău, dacă învingem

• Să nu încetăm să ne cercetăm în toate patimile şi în toate virtuţile, în care ne aflăm: la început, la mijloc sau la sfârşit. Toate războaiele dracilor împotriva noastră se nasc din aceste trei pricini: fie din iubirea de plăceri, fie din mândrie, fie din pizma dracilor. Cei războiţi din pricina din urmă sunt fericiţi. Cei războiţi de mândrie sunt foarte vrednici de plâns. Iar cei din iubirea de plăcere rămân netrebnici până la sfârşit[612].

• Dacă este un timp potrivit pentru tot lucrul de sub cer, cum zice *Ecclesiastul* (3, 1), dar între toate lucrurile sunt şi lucrurile sfinţite ale vieţuirii noastre, să avem grijă să căutăm în fiecare timp cele potrivite acelui timp[613]. Căci este un timp al nepătimirii în cei ce se nevoiesc şi un timp al împătimirii pentru tinereţea celor ce se nevoiesc; un timp al lacrimilor şi un timp al inimii învârtoşate; un timp al supunerii şi un timp al stăpânirii; un timp al postului şi un timp al împărtăşirii de hrană; un timp al războiului din partea trupului duşman şi un timp al liniştirii fierbinţelii; un timp al iernii sufletului (al viforului) şi un timp al liniştii minţii; un timp al întristării inimii şi un timp al bucuriei duhovniceşti; un timp de învăţare a altora şi un timp de ascultare; un timp al întinărilor, pentru închipuirea de sine, şi un timp al curăţiei, pentru smerenie; un timp de luptă şi un timp de odihnă adăpostită; un timp de liniştire şi un timp de împrăştiere nestăpânită; un timp de rugăciune neîntreruptă şi un timp de slujire nefăţarnică.

Deci să nu căutăm înainte de timp cele ale timpului (potrivit pentru un

---

pornirea de a ne răzbuna, ne ajută să ne ridicăm la o nouă treaptă de bunătate, la o nouă treaptă de apropiere de Dumnezeu. De aceea ei sunt binefăcătorii noştri, deşi nu cu voia lor.

[612] Cei din ultimele două categorii contribuie cu voia lor la răul din ei, cei dintâi nu contribuie cu voia lor. Deci să nu punem vina mai mult pe draci decât pe noi înşine.

[613] Fiecare clipă a timpului e dată pentru un anumit lucru al nostru. Când facem acel lucru la momentul rânduit lui, atunci putem trăi viaţa noastră după mai înainte rânduirea lui Dumnezeu, adică în chip plăcut Lui, sau sfinţit. Trebuie să aflăm acordul între momentele timpului şi momentele vieţii noastre. Există nişte armonii mai înainte stabilite între unele şi altele pentru normala şi sănătoasa dezvoltare a vieţii noastre. Timpul nu e un gol pe care-l putem umple cu orice, ci el e corelativ cu vieţile omeneşti. Există în el nişte armonii potenţiale cu desfăşurarea vieţii noastre. Aceasta, pentru că viaţa noastră însăşi e făcută ca să se ritmeze cu un timp al ei. Aceasta nu înseamnă o predestinare, căci noi putem să ne desfăşurăm viaţa şi în răspăr cu timpul. Dar aceasta nu e o normală dezvoltare a ei. În găsirea acestei armonii se arată din nou darul discernământului. Trebuie să ştii pentru care moment al timpului se potriveşte un moment al vieţii tale. Numai atunci potenţele fiinţei noastre se actualizează deplin şi armonios. Fiecare clipă a timpului e potrivită pentru altă potenţă a fiinţei noastre, iar potenţele acestea fac şi ele un tot. Iar clipa înseamnă tot ansamblul de împrejurări care cere de la noi un anumit lucru. Pe lângă aceea, acordul acesta depinde de o deplină curăţie de patimi. Numai aceasta dă o vedere deplin clară şi o putere de a ne conforma cu adevărat cu ceea ce ne cere clipa.

lucru), amăgindu-ne dintr-o pornire a mândriei. Să nu căutăm iarna cele ale verii: nu, în sămânţă, snopii. Pentru că timpul semănării cere osteneli şi timpul secerişului aduce haruri negrăite. Iar de nu, nu vom lua nici la timpul cuvenit cele proprii ale timpului[614].

• În toate lucrurile săvârşite şi în toate felurile ele vieţuire, fie întru ascultare, fie întru neascultare, fie văzute, fie gândite, acesta să-ţi fie dreptarul: dacă sunt după Dumnezeu[615]. De pildă: dacă noi, cei începători, săvârşind vreun lucru oarecare nu câştigăm din lucrarea lui în suflet mai multă smerenie decât cea pe care o avem, nu socotesc că-l săvârşim cu voia lui Dumnezeu, fie că e mic, fie că e mare[616].

• Grija de ei înşişi, în cei lumeşti, se împotriveşte purtării de grijă a lui Dumnezeu; iar în noi, cunoştinţei înţelegătoare. Cei neîntăriţi cu sufletul să cunoască din necazurile şi primejdiile trupului şi a necazurilor din afară cercetarea lor de către Dumnezeu; iar cei desăvârşiţi să o cunoască din venirea Duhului şi din adaosul de daruri (de harisme)[617].

• Este un drac care, când ne întindem pe pat, venind la noi, ne săgetează cu amintiri urâte şi murdare, pentru ca, neridicându-ne la rugăciune din trândăvie, şi neînarmându-ne împotriva lui, să adormim în gânduri murdare şi să avem vise murdare.

• Dracii ne războiesc în încercările ce ni se întâmplă, îndemnându-ne fie să spunem, fie să facem ceva necuvenit. Iar când nu pot, stând liniştiţi, ne îndeamnă să aducem o mulţumire plină de mândrie lui Dumnezeu.

• Toţi câţi voiesc să cunoască voia Domnului sunt datori să o omoare întâi pe a lor[618]. Şi, rugându-se cu credinţă şi cu simplitate neforţată şi întrebând sufletele părinţilor sau ale fraţilor întru smerenia inimii şi cu un cuget neîndoielnic, să primească de la ei cele sfătuite de ei, chiar dacă cele ce li se spun ar fi potrivnice scopului lor şi chiar dacă cei întrebaţi n-ar fi foarte duhovniceşti. Căci nu este nedrept Dumnezeu ca să lase să fie amăgite

---

[614] A Sfântului Isaac: „Tot cel ce începe înainte de timp cele peste măsura lui îşi pricinuieşte îndoită vătămare, şi nu sporire. Căci negustorii neîncercaţi în lucrurile mari îşi pricinuiesc mari pagube. Dar în lucrurile mici înaintează repede. Pentru că fiecare lucru îşi are rândul lui şi fiecare vieţuire îşi are rânduită vremea ei”.

[615] „Cele întru ascultare sunt cele poruncite de oameni; cele întru neascultare sunt cele neporuncite de oameni, făcute din nevoinţa proprie de cel care nu se află sub ascultare”.

[616] „Cercetează cu de-amănuntul, căci toţi putem cunoaşte dacă place lui Dumnezeu lucrul pe care-l facem.”

[617] „Când cel slab cu sufletul va dobândi răbdare în boli şi încercări, să deslușească în aceasta că e cercetat de Dumnezeu. Iar cei desăvârşiţi să cunoască aceasta din cunoştinţele înalte ale harului.”

[618] „Ei trebuie să moară plăcerilor şi voilor lor şi să se despartă de acestea.”

sufletele, care s-au smerit pe ele prin încredere şi nerăutate, de către sfatul şi judecata aproapelui, chiar dacă cei întrebaţi ar fi ca nişte animale necuvântătoare. Cel ce grăieşte prin ei este nematerial şi nevăzut[619]

De multă smerită cugetare s-au umplut cei ce se supun, fără să se îndoiască, regulii amintite. Căci dacă şi-a deschis cineva în *Psaltire* gândul său *(Psalm* 48, 4), cu cât nu se deosebeşte mai mult mintea înzestrată cu judecată şi sufletul înţelegător de o spusă neînsufleţită?[620]

- „Fiecăruia care alege binele îi ajută Dumnezeu" *(Romani* 8, 28).
- Îndoiala în hotărârea ce trebuie luată şi neîncredinţarea (nesiguranţa), stăruind mult timp, sunt semnul unui suflet neluminat şi iubitor de slavă. Căci nu e nedrept Dumnezeu, ca să se închidă în faţa celor ce bat cu smerenie. Domnul caută în toate scopul: atât în cele ce trebuie făcute fără întârziere, cât şi în cele ce trebuie amânate. De aceea toate cele curate de împătimire şi de orice întinare, făcute în primul rând pentru Domnul, şi nu pentru altceva, chiar dacă nu sunt negreşit bune, ni se vor socoti ca bune. Căci căutarea celor mai presus de noi nu ajunge la un sfârşit neprimejdios[621].
- Sunt suflete bărbăteşti ce se apucă, aprinse de dragostea lui Dumnezeu şi întru smerenia inimii, de lucrări mai presus de ele; şi sunt inimi mândre care fac acelaşi lucru. Căci de multe ori scopul vrăjmaşilor noştri este să ne îndemne la cele mai presus de putere, ca, descurajându-ne în ele, să ne lepădăm şi de cele după putere şi să prilejuim râsul cel mai mare vrăjmaşilor noştri.
- Se întâmplă uneori că pricina celor mai mari rele este locul de vieţuire; dar, alteori, este şi petrecerea cu alţii[622]. Dar îşi ajunge de multe ori şi sufletul stricat spre pierzania lui. Cel ce s-a despărţit de cele două dintâi s-a izbăvit poate şi de a treia. Dar cel ce păstrează starea a treia se dovedeşte neîncercat în tot locul. Căci niciun loc nu e mai la adăpost ca cerul[623].
- E foarte lipsit de judecată cel care, auzind despre virtuţi mai presus de

---

[619] Importantă este depăşirea egoismului mândriei; socotirea lui Dumnezeu ca fiind altul, nu ca identic cu propriul eu. Dumnezeu ne grăieşte prin altul.

[620] Dacă David şi-a încredinţat sufletul unui stih al *Psaltirii,* cu cât mai mult trebuie să ne încredinţăm noi unui suflet de om! Adică mai mult trebuie să întrebăm un om credincios, decât un text al *Scripturii.* Aceasta ne păzeşte de o interpretare individualistă, trufaşă, a *Scripturii*.

[621] Când căutăm să înfăptuim cele mai presus de noi, chiar dacă o facem pentru Dumnezeu, putem greşi. Totuşi Dumnezeu nu ne osândeşte pentru greşeală, odată ce scopul lucrării a fost slujirea Lui.

[622] „Observă că, amintind de creştere, învinovăţeşte şi societatea, ca pricină a păcatului. Deci să nu se spună că nu vine niciodată vătămare din acestea, fie prin cuvinte, fie din celelalte".

[623] Cerul nepătimirii sau al smereniei.

fire în sfinţi, deznădăjduieşte de sine însuşi. Căci mai degrabă te va învăţa pe tine una din acestea două: sau îţi va stârni râvna prin cuvioasa bărbăţie a lor, sau te va întoarce spre multă defăimare de tine şi spre vederea neputinţei tale prin de trei ori cuvioasa smerenie.

• Sunt draci necuraţi, foarte vicleni printre cei vicleni, care ne sfătuiesc nu numai pe noi să săvârşim păcatul, ci voiesc să facem părtaşi şi pe alţii la săvârşirea răului, ca să ne pricinuiască o mai cumplită osândire. Am văzut pe unul învăţând de la altul deprinderea cea rea. Şi cel ce învăţa pe celălalt, venind la simţirea de sine, a început să se pocăiască şi s-a oprit de la rău; dar pocăinţa lui şi-a pierdut tăria şi rodul din pricina ucenicului.

• Îmi vine a mă minuna foarte mult mai ales de un lucru ce se petrece în noi: cum, având în virtuţi de ajutor pe Dumnezeu Cel Atotputernic şi pe îngeri şi pe sfinţi, iar în cele potrivnice numai pe dracul cel viclean singur, ne încovoiem mai uşor şi mai repede spre patimi? Despre aceasta nu voiesc să vorbesc cu de-amănuntul. Căci nici nu pot.

• Auzirea biruinţelor părinţilor duhovniceşti trezeşte la râvnă mintea şi sufletul, iar auzirea învăţăturii lor povăţuieşte pe cei următori spre urmarea pildei lor.

• Toţi cei ce se minunează de lucrurile mici obişnuiesc să sufere aceasta în două feluri, fie datorită celei mai din urmă neştiinţe, fie pentru a mări şi înălţa faptele aproapelui, în scopul smeritei cugetări.

• Să ne nevoim nu numai a ne lupta cu dracii, pentru a ne apăra, ci şi a-i război pentru a-i birui. Cel dintâi când loveşte, când e lovit; cel de al doilea totdeauna goneşte pe vrăjmaşi.

• Cel ce a biruit patimile răneşte pe draci. Uneori, prefăcându-se că e stăpânit de patimi, înşală prin aceasta pe vrăjmaşii lui şi rămâne nerăzboit de ei.

• De vrea cineva să înfăţişeze Domnului un trup neprihănit şi să-l arate o inimă curată, să ţină tare nemânierea şi înfrânarea. Căci fără acestea toată osteneala noastră este fără folos.

• Dracul iubirii de arginţi războieşte de multe ori cu tărie pe cei neagonisitori. Iar când nu izbuteşte, îi înfăţişează pe săraci ca pricină[624], şi aşa îndupleacă iarăşi pe cei neiubitori de cele materiale să se facă iubitori ale acestora.

• Duhurile rele şi pizmaşe hotărăsc câteodată să se depărteze de bunăvoie de la sfinţi, ca nu cumva să pricinuiască cununi celor războiţi pentru că au rămas nebiruiţi în războaiele duse împotriva lor.

• Nu voiesc să fii judecător amarnic al celor ce învaţă cu măreţie

[624] Dau grija de săraci ca motiv de agonisire de bunuri.

cuvântul, văzându-i mai cu lenevie în făptuire. Căci de multe ori folosul cuvântului împlinește lipsa lucrării. Nu avem toți la fel toate: în unii cuvântul întrece lucrarea, în alții, iarăși, a doua întrece pe primul[625].

• Dumnezeu nici n-a făcut, nici n-a zidit răul. Deci s-au amăgit unii spunând că unele din patimi sunt firești în suflet[626], neștiind că noi am schimbat însușirile susținătoare ale firii în patimi. De pildă: sămânța se află în noi prin fire pentru nașterea de copii, dar noi am schimbat-o spre curvie; mânia împotriva șarpelui este în noi prin fire, dar noi ne folosim de ea împotriva aproapelui; prin fire e în noi râvna pentru virtuți, dar noi râvnim cele rele; prin fire se află în suflet poftirea slavei, dar a celei de Sus; prin fire avem înclinare de a ne mândri, dar împotriva dracilor; la fel, bucuria: dar pentru Domnul și pentru faptele bune în slujba aproapelui. Am primit și ținerea de minte a răului, dar împotriva dușmanilor sufletului. Am primit pofta de hrană, dar nu de neînfrânare.

• Sufletul netrândav ridică împotriva lui pe draci, dar, înmulțindu-se războaiele, se înmulțesc cununile. Cel scăpat nerănit nu se încununează numaidecât. Dar cel care nu obosește de pe urma căderilor ce i se întâmplă va fi slăvit de îngeri ca un luptător.

• Dracul trupurilor și al mâniei, al nebuniei pântecelui, al trândăviei și al somnului nu obișnuiește să înalțe cornul minții; dar cel al iubirii de arginți, al iubirii de stăpânire și de multă grăire, și alții mulți obișnuiesc să adauge rău peste rău. Apropiat de aceștia este și cel al judecării altora.

• Este și acesta un chip al iubirii: pe aproapele care vine la noi să-l lăsăm să lucreze în toate precum voiește, iar noi să-i arătăm toată bucuria.

• Avem nevoie de multă dreaptă socoteală (discernământ), ca să știm când trebuie să stăm pe loc și în ce lucruri și până unde să ne luptăm cu prilejurile și cu mijloacele patimilor și când să ne retragem. Căci e de ales uneori mai bine fuga, din pricina slăbiciunii, ca să nu murim.

• Maica supunerii este disprețuirea de sine și dorința sănătății[627]. Maica înfrânării e gândul la moarte și aducerea aminte statornică de fierea și de oțetul Stăpânului. Ajutătoarea neprihănirii e liniștirea. Postul e potolirea fierbințelii. Zdrobirea cugetului e potrivnica gândurilor urâte.

---

[625] Deși uneori Scărarul se arată foarte aspru în cererile lui, alteori manifestă înțelegere și pentru cei ce dau mai puțin. Gândirea lui e în general largă, complexă și echilibrată.

[626] Scolie din Sfântul Isaac: „Dacă patimile ar fi în chip natural în suflet, pentru ce acesta s-ar vătăma de către ele? Cele potrivite firii nu vatămă firea”.

[627] Dacă supunerea e pricinuită de disprețuirea de sine și de dorința bunătății sufletești, disprețuirea aceasta e mai degrabă căutarea ființei proprii și a vieții adevărate. Atunci ea e mai degrabă disprețuirea a ceea ce e vătămător vieții proprii adevărate.

Credința și înstrăinarea sunt moartea iubirii de arginți. Mila și dragostea (lui Hristos) au predat trupul (morții). Rugăciunea stăruitoare e pieirea trândăviei. Aducerea aminte de Judecată e pricinuitoarea râvnei. Dragostea de necinstire e tămăduirea mâniei.

Cântarea și compătimirea și neagonisirea sunt sugrumarea întristării. Neîmpătimirea de cele văzute e vederea celor gândite[628]. Tăcerea și liniștea sunt dușmanele slavei deșarte. Iar de te afli la mijloc, primește necinstirea.

Simțirile întristate tămăduiesc mândria cea văzută. Dar pe cea nevăzută o tămăduiește Cel dinainte de veacuri nevăzut.

- Precum e cu neputință șarpelui să se dezbrace de pielea sa cea veche, dacă nu intră printr-o crăpătură strâmtă, la fel și noi nu putem lepăda vechile patimi ce ne stăpânesc și vechimea sufletului și veșmântul omului cel vechi, de nu vom străbate calea cea strâmtă și plină de necazuri a postului și a necinstirii.
- Precum păsările cele grase nu pot zbura spre cer, așa nici cel ce-și hrănește și-și slujește trupul său[629].
- Mocirla uscată nu mai place porcilor și trupul veștejit nu mai odihnește pe draci.
- Precum cel ce a primit sentința și merge spre pedeapsă nu vorbește despre teatre, așa cel ce plânge cu adevărat nu-și mângâie pântecele niciodată.
- Precum săracii, văzând vistierii împărătești, își cunosc și mai mult sărăcia lor, tot așa și sufletul, citind despre marile virtuți ale părinților, își face cugetul său și mai smerit. Precum fierul, chiar fără să vrea, pornește spre magnet, atras cu sila în chip negrăit, așa cei îmbibați de gândurile rele de mai înainte sunt tiranizați de ele.
- Precum uleiul potolește marea, chiar fără să vrea, așa postul potolește fierbințeala trupului chiar fără să vrea.
- Precum apa strâmtorată țâșnește spre înălțime, așa de multe ori și sufletul strâmtorat de primejdii urcă spre Dumnezeu prin pocăință și se mântuiește[630].
- Precum vânturile tulbură adâncul (mării), așa mânia, mai mult ca

---

[628] „Semnul că mintea se ocupă cu cele gândite (inteligibile) e disprețuirea tuturor celor ce mângâie simțurile.” Alta: „Viața în Dumnezeu e moartea celor supuse simțurilor. Când trăiește inima, mor simțurile”. Alta: „Învierea simțurilor e moartea inimii. Și când învie acestea este semn că a murit inima pentru Dumnezeu”. Alta: „Neagonisitorul nu are cele de a căror pierdere s-ar putea întrista”.

[629] „Neplăcut lucru este iubitorilor de trup și celor lacomi de mâncare să se ocupe cu cele duhovnicești, ca și curvarilor, să vorbească despre cei feciorelnici. În stomacul plin nu e cunoștința tainelor lui Dumnezeu.”

[630] „Întrebare: Ce este pocăința? Răspuns: Inima zdrobită.”

toate, tulbură înțelegerea.

• Precum focul nu naște zăpada, așa nici cel ce caută cinstea aici nu se va bucura de cea de acolo.

• Precum o singură scânteie arde, de multe ori, multă materie, așa un singur bine poate să șteargă, de multe ori, mulțime de mari păcate.

• Precum așa-numiții raci sunt ușor de prins, pentru că merg când înainte, când înapoi, așa sufletul, care acum râde, acum plânge, acum se ospătează, nu se poate folosi cu nimic.

• Precum mult gunoi pricinuiește mulțime de viermi, așa multa mâncare pricinuiește multe căderi și gânduri și vise urâte.

• Precum orbul nu vede să umble, așa cel trândav nu poate vedea și face binele.

• Precum cel cu picioarele legate nu poate umbla ușor, la fel cei ce adună bani nu pot urca la cer.

• Precum cel pe moarte nu poate umbla, așa cel deznădăjduit nu se poate mântui.

• Precum corabia care are un bun cârmaci ajunge neprimejduită la liman cu ajutorul lui Dumnezeu, așa și sufletul care are un păstor bun urcă ușor la cer, chiar dacă ar fi săvârșit foarte multe rele.

• Precum se păgubesc cei ce schimbă aurul pe lut, așa, și cei ce descriu cele duhovnicești în public de dragul celor trupești.

• Iertare au dobândit mulți în scurtă vreme, dar nepătimire, nu. Căci aceasta are nevoie de timp mult, dar și de Dumnezeu.

• Precum nu e drept ca cel cuprins de friguri să se omoare, așa nu trebuie să deznădăjduiască cineva până la ultima răsuflare.

• Precum e un lucru rușinos ca cel ce l-a îngropat pe tatăl său să plece de la înmormântare la nuntă, așa e nepotrivit celor ce plâng pentru căderi să caute cinstire, odihnă sau slavă de la oameni în veacul de acum.

• Precum într-un fel sunt locuințele cetățenilor și în alt fel ale celor osândiți, așa cu totul deosebită trebuie să fie starea celor ce plâng pentru vinovățiile lor, față de a celor nevinovați.

• ...micșorarea păcatului naște înfrânarea de la el, și înfrânarea de la păcat e începutul pocăinței[631]. Începutul pocăinței e începutul mântuirii, iar începutul mântuirii este intenția cea bună. Intenția cea bună este maica

---

[631] „E cu neputință să se atingă de bine cel ce nu s-a despărțit mai înainte cu desăvârșire de rău; precum e cu neputință a primi din nou sănătatea înainte de izbăvirea de rău.” Alta: „«Abate-te de la rău și fă binele» *(Psalm* 36, 27), adică războiește pe vrăjmașii tăi, ca să micșorezi patimile. Apoi, veghează ca acestea să nu crească. Apoi iarăși, războiește-i ca să agonisești virtute. Și după aceea, veghează, ca să le păzești. Aceasta înseamnă a lucra binele”.

ostenelilor, iar începutul ostenelilor sunt virtuţile. Începutul virtuţilor e floarea lor, iar floarea virtuţii este începutul lucrării. Fiica virtuţii este lucrarea în continuare, iar rodul şi fiica unei cugetări mai continue la virtute este deprinderea. Iar fiica deprinderii este calitatea bună a fiinţei.

Iar calitatea binelui este maica fricii[632]. Frica naşte, la rândul ei, păzirea poruncilor cereşti şi pământeşti, iar păzirea poruncilor este dovada iubirii. Începutul iubirii este mărimea smereniei, iar mărimea smereniei este fiica nepătimirii. Agoniseala acesteia este plinătatea iubirii, sau desăvârşita sălăşluire a lui Dumnezeu în cei curaţi la inimă, din pricina nepătimirii, pentru că aceştia vor vedea pe Dumnezeu *(Matei* 5, 8).

CUVÂNTUL al XXVII-lea (despre sfinţita liniştire a trupului şi a sufletului)

- Liniştirea trupului este ştiinţa şi buna aşezare a purtărilor şi a simţurilor lui. Iar liniştirea sufletului este conştiinţa gândurilor şi cugetarea nefurată. Prietenul liniştii este gândul bărbătesc şi hotărât, care stă neaţipit în poarta inimii şi omoară sau alungă gândurile care vin.

- Cel ce suferă de o boală sufletească şi se apucă de liniştire este asemenea celui ce sare din corabie în mare şi socoteşte că va ajunge pe o scândură, fără primejdie, la uscat.

- Cei a căror minte a învăţat să se roage cu adevărat vorbesc cu Domnul ca cei ce stau de faţă cu Cel ce stă de faţă, ca cei ce grăiesc la urechea Împăratului. Cei a căror gură se roagă se aseamănă cu cei ce cad la picioarele Lui de faţă cu sfatul întreg.

- Semnele, stadiile şi dovezile celor ce se liniştesc cu judecată sunt acestea: minte neadormită[633], cuget neprihănit, răpire la Domnul, închipuirea chinurilor, apăsarea de către gândul morţii grabnice, rugăciunea nesăturată, străjuirea nefurată, topirea curviei, necunoaşterea împătimirii, moartea lumii, încetarea lăcomiei pântecelui, îndemn lăuntric la teologhisire (la ocuparea cu

---

[632] Din Isaac: „Frica este toiagul duhovnicesc care ne călăuzeşte până vom ajunge în raiul bunătăţilor celor duhovniceşti. Şi când vom ajunge acolo, ne lasă şi pleacă". Alta, din Veniamin Costache: „Frica de Dumnezeu este îndoită: una este cea care se naşte în noi din spaima de munci. Pentru ea este înfrânarea şi răbdarea şi nădejdea în Dumnezeu şi nepătimirea. Din aceasta se naşte în noi, după o ordine, dragostea, iar cealaltă este înjugată cu dragostea însăşi. Aceasta pricinuieşte în suflet pururea evlavie, ca nu cumva, pentru îndrăzneala dragostei, să ajungă la disprețuirea lui Dumnezeu. Pe frica dintâi o scoate, din sufletul ce o are în chip desăvârşit, dragostea, întrucât acesta nu se mai teme de munci. Iar pe cea de a doua dragostea o are pururea înjugată cu sine. Fricii dintâi i se potriveşte cuvântul Domnului: «Din frica de Domnul fiecare se abate de la rău». Şi: «Frica de Domnul este începutul înţelepciunii». Iar celei de a doua: «Frica de Domnul rămâne în veacul veacului»".

[633] În alte manuscrise: „Mintea nebântuită de valuri".

cunoașterea lui Dumnezeu), izvor de dreaptă socoteală, lacrima supusă[634], pieirea multei grăiri și orice altceva din acestea, cărora mulțimii îi place să li se împotrivească. Iar ale celor ce nu se liniștesc cu judecată sunt acestea: sărăcia în bogăție[635], creșterea mâniei, îngrămădirea pomenirii răului, micșorarea dragostei, adaos de îngâmfare. Iar ceea ce urmează se va trece sub tăcere[636].

• Femeia tânără care nu-și păzește patul și-a pângărit trupul; iar sufletul care nu și-a păzit tocmeala și-a pângărit duhul. Faptei celei dintâi îi urmează necinstea, ura, bătăile, despărțirea, care e lucrul cel mai jalnic dintre toate. Iar faptei celui de al doilea îi urmează uitarea morții, nesăturarea pântecelui, neînfrânarea ochilor, lucrarea slavei deșarte, somnul nesăturat, mânia învârtoșată, nesimțirea, îngrămădirea gândurilor, sporirea încuviințărilor (cu ispitele), robirea inimii, lucrarea tulburării, neauzirea, împotrivirea în cuvânt, necredința, inima neîncredințată, multa grăire, împătimirea, îndrăzneala, care e cea mai cumplită dintre toate. Iar lucrul cel mai jalnic dintre toate este inima nestrăpunsă, căreia îi urmează, în cei fără luare-aminte, lipsa de durere, maica duhurilor și a căderilor.

• Un fir mic de păr tulbură ochiul; o grijă mică alungă liniștea. Căci liniștea este lepădarea gândurilor și renunțarea la grijile îndreptățite.

• Cel ce voiește să înfățișeze lui Dumnezeu o minte curată și e frământat de griji este asemenea celui ce și-a legat tare picioarele și încearcă să umble repede[637].

• „Deschide-voi, zice, în psaltire gândul meu” *(Psalm* 48, 4) și voirea mea, pentru că sunt încă lipsit de darul deosebirii. Iar eu voi înălța prin rugăciune voința mea și, de acolo, voi aștepta încredințarea (adeverirea sau cunoștința)[638].

---

[634] „Adică roabă, venind când voiește cel ce o are.”

[635] „Sărăcia virtuților, în bogăția păcatelor”.

[636] „Ceea ce urmează socotesc că este fie căderea trupească, fie împrăștierea minții. Căci acestea sunt fiicele îngâmfării, ca și hula.”

[637] A Sfântului Isaac: „Precum cel ce are capul sub apă nu poate respira aerul cel subțire, care curge în pieptul gol, așa cel ce-și scufundă cugetarea lui în grijile de aici nu poate avea simțirea ca să respire în lumea cea nouă”.

[638] „De te vei ruga cu adevărat, multă încredințare vei afla. Și îngerii vor veni la tine și-ți vor lumina înțelesurile (rațiunile, n. *trad.)* celor ce se petrec.” Nu numai lucrurile și persoanele sunt întruchipări ale rațiunilor lui Dumnezeu Cuvântul, ci și toate cele ce se întâmplă din complexele întâlnirii dintre ele. Prin fiecare împrejurare în care ajungem ne întâmpină un gând al lui Dumnezeu, deci și un apel al Lui să răspundem cu o lucrare corespunzătoare a noastră. Într-un om lipsit mă întâmpină Dumnezeu cu apelul să-l ajut pentru creșterea mea duhovnicească și a lui. Dar la descifrarea acestui gând al lui Dumnezeu contribui nu numai eu, ajutat de Dumnezeu, ci și îngerii. Așa cum împrejurarea e țesută și descifrată de mulți oameni și mulți mă ajută, prin faptele lor de

• Credința este aripa rugăciunii. Căci, neavând-o pe aceasta, se va întoarce iarăși în sânul meu. Credința este starea neîndoielnică a sufletului neclătinat de nicio împotrivire. Credincios este nu cel ce socotește că Dumnezeu poate toate, ci cel ce crede că va primi toate[639].

• De dobândești toiagul răbdării, câinii vor înceta îndată de a se obrăznici. **R**ăbdarea este durerea nesfârâmată a sufletului, care nu se clintește nicidecum sub loviturile îndreptățite sau neîndreptățite. **R**ăbdarea e rânduită pentru necazul pe care-l așteaptă în fiecare zi. **R**ăbdător este lucrătorul care nu cade, sau își câștigă, din căderi, biruințe. Răbdarea e tăierea scuzelor și luarea aminte la sine[640].

---

acum și prin gândurile și faptele lor trecute, să o descifrez și să-i răspund prin fapta mea, așa contribuie și mulți îngeri. Fiecare împrejurare și răspunsul meu la ea e un punct de întâlnire între mine, Dumnezeu, ceilalți oameni și îngeri. Rugăciunea prilejuiește această încredințare și luminare, pentru că e o deschidere totală a noastră spre Dumnezeu cel înconjurat de îngeri, după ce ne-am dezlipit de toate cele ce ne închid pătimaș în noi înșine. Noi ne aflăm în ambianța unui pan-personalism, în care toate persoanele converg spre fiecare, și fiecare se gândește la toate. Iar toate persoanele sunt în Treimea de Persoane atotcuprinzătoare a lui Dumnezeu, sau sporesc unirea lor în această Treime, adunându-se prin Duhul în Fiul Tatălui. Omul nu e pierdut ca un fir de praf într-o îngrămădire uriașă impersonală. Încredințarea pe care o dă rugăciunea este experiența întâlnirii cu Dumnezeu și a luminii ce iradiază din El peste tot și peste toate.

[639] Credința nu e o teorie teologică despre atotputernicia lui Dumnezeu, ci convingerea lăuntrică că Dumnezeu îi va împlini rugăciunea celui ce cere.

[640] Scolie din Isaac: „Pe măsura smeritei tale cugetări, ți se dă și răbdarea în greutățile tale. Și după răbdarea ta ți se ușurează povara necazului tău și agonisești mângâieri". Smerenia este ea însăși un izvor de răbdare. Căci nu te socotești că ai dreptul la mângâieri lumești, iar răbdarea, stând tare, întărește firea ta, încât nu mai simți greutatea necazului. Din răbdare curge în tine o forță, căci voința ascunde în ea rezerve de forță pe care nu obișnuim să le punem în lucrare. Mai bine zis aceste rezerve de forță sunt în firea noastră și ea le pune în lucrare prin voința care e o calitate generală a ei, pe care nu o pune de obicei în mod deplin în lucrare. Rezervele de putere ale firii noastre sunt chiar nesfârșite când ea stă în legătură cu Dumnezeu. Mai ușor biruim greutățile prin răbdare, decât prin lupta de a nu le primi, de a le ocoli cu orice preț, fapt în care se manifestă o frică, o slăbiciune, care ne fac de fapt slabi. Cele din afară ne pot zdrobi mai ușor firea, dacă nu o întărim din rezervele ei lăuntrice, care stau în legătură cu rezervele de putere nesfârșită ale lui Dumnezeu, Care a creat și susține firea noastră ca adevăratul ei fundament și izvor. Altă scolie a Sfântului Isaac: „Toate primejdiile și necazurile care nu sunt întâmpinate cu răbdare aduc chin îndoit. Căci răbdarea omului e pe măsura primejdiilor ce-i vin. Atât se încordează omul, cât e de mare greutatea căreia trebuie să-i facă față. Iar slăbirea curajului este maica chinului, pe când răbdarea e maică a mângâierii și putere ce se naște din lărgimea inimii și din bucuria ei. Dar această putere greu o află omul în necazurile sale, fără harul dumnezeiesc care vine prin căutarea cea cu dinadinsul a rugăciunii și din

• Noaptea, dă cel mai mult timp rugăciunii şi mai puţin cântării, iar ziua, fii după puterile tale.

• Citirea ajută nu puţin la luminarea şi adunarea minţii[641]. Căci cuvintele citite sunt ale Duhului Sfânt, care pun în bună rânduială pe cei ce se îndeletnicesc cu ele. Fie-ţi ţie, celui ce eşti lucrător (al liniştii), cele ce le citeşti lucrătoare[642]. Iar lucrarea lor face de prisos citirea altora.

CUVÂNTUL al XXVIII-lea (despre fericita rugăciune)

• Rugăciunea este, după însuşirea ei, însoţirea şi unirea omului şi a lui Dumnezeu, iar după lucrare, susţinătoarea lumii. Este împăcare a lui Dumnezeu, maica lacrimilor şi fiica lor, ispăşirea păcatelor, pod de trecere peste ispite, peretele din mijloc în faţa necazurilor, zdrobirea războaielor, lucrarea îngerilor, hrana tuturor fiinţelor netrupeşti, veselia ce va să vie, lucrarea fără margine, izvorul virtuţilor, pricinuitoarea harismelor (a darurilor), sporirea nevăzută, hrana sufletului, luminarea minţii, securea deznădejdii, dovedirea nădejdii, risipirea întristării, bogăţia călugărilor, vistieria sihaştrilor, micşorarea mâniei, oglinda înaintării, arătarea măsurilor, vădirea stării dinlăuntru, descoperirea celor viitoare, semnul slavei. Rugăciunea este celui ce se roagă cu adevărat tribunal, dreptar şi scaun de judecată al Domnului, înaintea scaunului Judecăţii viitoare.

• Cei ce pornim ca să ne înfăţişăm înaintea Împăratului şi să vorbim cu El să nu facem drumul nepregătiţi, ca nu cumva, văzându-ne de departe că nu avem arme şi haine cuvenite înfăţişării înaintea Lui, să poruncească slujitorilor şi dregătorilor Lui să ne lege şi să ne arunce departe de la faţa Lui, iar cererile noastre să le rupă şi să ni le azvârle în faţă.

• Când porneşti să te înfăţişezi înaintea Domnului, să-ţi fie haina

---

vărsarea lacrimilor".

[641] „Precum cei lipsiţi de lumina aceasta nu umblă drept, la fel cei lipsiţi de dumnezeieştile *Scripturi,* care nu privesc la raza lor, se împiedică de multe ori şi sunt siliţi des să păcătuiască, ca unii ce umblă în întuneric adânc." La Veniamin Costache, alta, din Sfântul Ioan Gură de Aur: „Dulceaţă nesăţioasă sunt graiurile duhovniceşti. Căci precum pământul neplouat nu poate să aducă rod de spice, chiar de ar semăna cineva nenumărate seminţe în el, aşa şi sufletul care nu s-a luminat mai înainte de *Sfintele Scripturi,* chiar de ar vărsa cineva vorbiri nenumărate în el, nu poate să aducă vreun rod. Deci se cade a citi *Scripturile,* căci precum, bându-se vinul, se opreşte mâhnirea şi inima se schimbă întru veselie, aşa şi vinul cel duhovnicesc preface sufletul întru bucurie".

[642] Sihastrul trebuie să citească scrieri care au în ele puterea să-l mişte la lucrarea duhovnicească, nu scrieri de cunoaştere teoretică, sau îndemnătoare la rău.

sufletului ţesută întreagă din firele, mai bine zis din zalele, nepomenirii răului. Căci de nu, cu nimic nu te vei folosi. Să-ţi fie ţesătura cererii tale simplă, neîmpestriţată în chip felurit. Căci, cu un singur cuvânt, vameşul şi fiul risipitor L-au împăcat pe Dumnezeu cu ei.

• Nu face pe deşteptul în cuvintele rugăciunii tale! Căci gânguritul simplu şi nemeşteşugit al copiilor a înduioşat pe Tatăl lor Cel din ceruri[643].

• Când simţi dulceaţă sau străpungere în rugăciune, rămâi în acea stare. Căci atunci se află cu noi păzitorul care se roagă împreună cu noi[644].

• Îndulcesc bucatele untdelemnul şi sarea; înaripează rugăciunea smerenia şi lacrima.

• Marele lucrător al marii şi desăvârşitei rugăciuni zice: „Voiesc să spun cinci cuvinte cu mintea mea" şi cele următoare (*1 Corinteni* 14, 19). Celor mai prunci cu duhul acest lucru le este străin. De aceea noi, ca nişte nedesăvârşiţi, căutăm felurimea şi cantitatea în rugăciune. Dar felul al doilea e pricinuitor al celui dintâi[645]. Căci se spune: „Dă rugăciune curată celui ce se roagă" fără pregetare în chip întinat şi cu osteneală.

• Altceva este întinăciunea rugăciunii şi altceva e pieirea ei; şi altceva, furarea, şi altceva, prihănirea ei. Întinăciunea ei este a sta înaintea lui Dumnezeu şi a năluci gânduri necuvenite; pieirea este a se robi de griji nefolositoare. Furarea este împrăştierea cugetării pe nesimţite; prihănirea este un atac oarecare ce se apropie de noi.

---

[643] „Nu trebuie să se facă vorbărie sau să se spună deodată multe în rugăciune, ci să se spună un singur lucru, sau aceleaşi lucruri de multe ori." La Veniamin Costache se mai dă şi cap. 61 din Diadoh, *Filoc.* rom., I, pp. 358-359.

[644] Îngerul păzitor sau Sfântul Duh.

[645] „Osteneala trupească este foarte folositoare celor începători şi nedesăvârşiţi în vârsta duhovnicească. Celor desăvârşiţi le este de prisos, ca unora ce le ajunge să lucreze numai cu mintea şi cu partea fără formă a sufletului. Cei prunci (duhovniceşte, *n. trad.)* au nevoie de metanii şi de îndelungata întindere a mâinilor şi de starea în picioare de toată noaptea şi de altele, ca să se obişnuiască mintea la rugăciune împreună cu trupul. Iar celor desăvârşiţi le ajunge lucrarea minţii, ca unora ce au dobândit rugăciunea neîncetată şi necontenită, deşi la înfăţişare nu sunt văzuţi de noi făcând aceasta." La început trebuie să ne obosim săvârşind gesturile trupeşti ale rugăciunii: metanii, întinderea mâinilor spre cer, rostirea cuvintelor. Acestea atrag şi mintea mai mult la rugăciune şi întăresc simţirea ei de rugăciune, până ce ea, obişnuindu-se, poate să săvârşească şi singură rugăciunea cu luare-aminte, nefurată de gânduri. Nu numai sufletul înrâureşte trupul, ci şi invers. Căci, în oarecare măsură, chiar la gesturile ce par foarte trupeşti participă şi sufletul. Odată cu mâinile întinse spre cer se întinde şi mintea; odată cu plecarea trupului în metanii se pleacă şi mintea în faţa măririi lui Dumnezeu.

• De nu suntem singuri în vremea stării la rugăciune, să dăm un chip lăuntric acestei stări. Iar de nu sunt de față slujitorii laudelor, să dăm și înfățișării din afară chipul rugăciunii. Căci în cei nedesăvârșiți, de multe ori mintea ia chip comun cu cel al trupului.

• Pe cei recunoscători, Bunul nostru Chivernisitor îi atrage prin împlinirea grabnică a cererii, spre dragostea Lui; dar sufletele nerecunoscătoare ale câinilor le face să șadă, din foamete și din setea după împlinirea cererii lor, lângă El prin rugăciune. Căci câinele nerecunoscător, îndată ce primește pâinea, se depărtează de la cel ce i-a dat-o[646].

• Nu zice că, zăbovind mult timp în rugăciune, n-ai dobândit nimic, căci iată ai și dobândit. Căci ce bine mai înalt este ca acela de a fi fost lipit de El și de a fi stăruit neîntrerupt în unirea cu El?[647].

• Nu refuza, când ți se cere să te rogi pentru un suflet, chiar dacă n-ai dobândit rugăciunea. Căci credința celui ce o cerea pe aceasta a mântuit de multe ori pe cel ce se roagă cu zdrobire de inimă[648].

Nu te înălța dacă te-ai rugat pentru altul și ai fost ascultat, căci credința lui a lucrat și a izbutit[649].

• Oricărui copil i se cere de învățător în fiecare zi, neîncetat, să spună ceea ce a învățat de la el. Oricărei minți i se va cere cu dreptate, în fiecare rugăciune, puterea ce a primit-o de la Dumnezeu[650].

---

[646] „Din iconomie, Dumnezeu nu dăruiește repede celor ce cer darurile. Căci, primindu-le, aceștia uită îndată pe Cel ce le-a dat. «A mâncat Iacob» și cele următoare *(Psalm* 78, 7); și: «A șezut poporul să mănânce și să bea și s-a sculat să joace» *(Ieșirea* 32, 6). Cuvântul despre rugăciune al Scărarului e aspru și concret, ca toată scrierea lui, nu e o descriere frumoasă a stării de răpire în frumusețile negrăite ale lui Dumnezeu."

[647] A Sfântului Isaac: „De ceri lui Dumnezeu un lucru și te supune la multă răbdare, întrucât nu te ascultă repede, nu te întrista. Căci nu ești tu mai înțelept ca Dumnezeu. Aceasta ți se întâmplă fie pentru că ești nevrednic să primești ceea ce ceri, fie pentru că nu sunt căile inimii tale pe potriva cererilor tale, ci dimpotrivă, fie pentru că n-ai ajuns la măsura de a primi darul ce-l ceri. Căci nu trebuie să te întinzi la măsuri mari înainte de vreme, ca să nu fie disprețuit darul lui Dumnezeu prin repeziciunea cu care l-ai primit. Căci tot ce se dobândește ușor se și pierde repede. Iar tot lucrul aflat cu osteneală se și păzește cu multă străjuire".

[648] Nu numai cel pentru care ne rugăm câștigă, ci și noi câștigăm din aceasta; încrederea aceluia în rugăciunea noastră ne obligă și ne dă putere să fim vrednici de ea.

[649] Credința celui pentru care ne rugăm lucrează și în rugăciunea noastră pentru el. Credința nu lucrează numai în cel ce o are, ci se comunică și altora, ca în vasele comunicante. Preotul slujitor câștigă și el din credința credincioșilor, a membrilor preoției generale.

[650] Chiar în timpul rugăciunii ni se dă de la Dumnezeu puterea rugăciunii. Ni se dă,

• Când te rogi cu trezvie, eşti mai repede împins spre mânie. Căci acesta este scopul vrăjmaşilor[651]. Să împlinim toată virtutea, dar mai mult rugăciunea cu multă simţire. Dar sufletul se roagă întru simţire când se ridică mai presus de mânie.

• Trebuie să privim la Preabunul nostru Împărat cum privim la împăratul de pe pământ. Căci şi acesta dăruieşte darurile sale ostaşilor săi uneori prin sine însuşi, alteori printr-un prieten, alteori printr-un slujitor, şi alteori şi într-un chip neştiut. Deci aşa ne dăruieşte şi veşmântul smereniei, potrivit nouă.

• Precum împăratul pământesc priveşte cu scârbă la cel ce stă în faţa lui, dar îşi întoarce faţa de la el şi vorbeşte cu duşmanii stăpânului, aşa priveşte cu scârbă şi Domnul la cel ce stă înaintea Lui în rugăciune şi primeşte gânduri necurate[652].

• Cere prin plâns, caută prin ascultare, bate prin îndelungă-răbdare! „Că cel ce cere (astfel) va lua şi cel ce caută va afla şi celui ce bate i se va deschide” *(Luca* 11, 10). Păzeşte-te să nu te rogi oricum pentru o femeie în rugăciunea ta, ca nu cumva să fii jefuit din partea dreaptă[653].

• Nu căuta să mărturiseşti faptele trupeşti cu de-amănuntul, aşa cum sunt, ca să nu te ispiteşti tu însuţi.

• Nici cele trupeşti, nici cele duhovniceşti nu le au toţi la fel. Unora li se potriveşte mai mult cântarea repede, altora, cea mai domoală. Cei dintâi se apără de robire, ceilalţi se luptă cu lipsa de învăţătură[654].

• Nu e cu putinţă a învăţa să vezi prin cuvânt, ci vederea ţine de fire. Nici frumuseţea rugăciunii nu se cunoaşte prin învăţătura altuia. Căci ea are de la sine învăţător pe Dumnezeu, Care învaţă pe om cunoştinţa şi dă celui ce cere rugăciunea[655] şi binecuvântează anii celor drepţi.

---

ca să arătăm lui Dumnezeu că o folosim. El vrea să Se roage cu noi şi în noi. Să ne asociem Lui în această rugăciune, făcând-o rugăciunea noastră. Să nu lăsăm pe Dumnezeu să lucreze fără efect asupra noastră.

[651] Râvna noastră la rugăciune o întoarce vrăjmaşul spre mânie împotriva vreunor fraţi sau împrejurări care ne întrerup.

[652] Gândurile necurate la care ia cineva aminte în rugăciune nu stau prin ele însele, ci sunt ale duşmanilor lui Dumnezeu. Nu există gânduri fără un subiect care le gândeşte. Deci prin acele gânduri cel ce se roagă stă de vorbă cu duşmanii lui Dumnezeu, care sunt subiectele acelor gânduri.

[653] Să nu fii jefuit de curăţie chiar prin fapta bună a rugăciunii. Şi aceasta ţi se poate întâmpla când, rugându-te de exemplu pentru o femeie, te gândeşti cu poftă la ea.

[654] Ed. 1970: „Cei ce cântă mai repede fac aceasta ca să nu fie furaţi de alte gânduri; cei ce cântă mai rar, ca să nu spună cum nu trebuie cuvintele, din lipsa de învăţătură. Dar tuturor cea mai bună le e măsura şi în privinţa timpului”.

[655] „Dumnezeu dă celui ce cere rugăciunea.” Nu se poate şti cine începe mai întâi: cel ce se roagă sau Dumnezeu, Care dă puterea să se roage celui ce se roagă.

.

CUVÂNTUL al XXIX-lea (despre nepătimire)

• Nepătimitor este şi se cunoaşte propriu-zis cel ce şi-a făcut trupul nestricăcios, şi-a înălţat mintea deasupra zidirii şi toate simţurile şi le-a supus minţii, iar sufletul şi l-a pus în faţa Domnului. Prin aceasta se întinde spre El peste puterea sa. Unii, iarăşi, spun că nepătimirea este învierea sufletului înainte de cea a trupului. Iar alţii, că e a doua, după a îngerilor, cunoştinţă desăvârşită a lui Dumnezeu.

• Nepătimire are sufletul care aşa de mult s-a îmbibat de calitatea virtuţilor, ca cei pătimaşi, de plăceri.

• Dacă lăcomia pântecelui stă în aceea că cel stăpânit de ea se sileşte pe sine să mănânce chiar fără poftă, firea înfrânării stă în aceea că cel ce se nevoieşte în ea, chiar când e flămând, îşi stăpâneşte firea sa nevinovată.

• Dacă desfrânarea stă în aceea că cel stăpânit de ea se înfierbântă şi după animalele necuvântătoare, firea neprihănirii are faţă de toate o simţire ca faţă de cele neînsufleţite.

• Dacă oceanul mâniei stă în a se înfuria chiar când nu e nimeni de faţă, al îndelungii răbdări stă în a fi cineva la fel de liniştit fie că e de faţă, fie că nu e de faţă cel ce-l defăimează.

• Dacă înălţimea slavei deşarte stă în a face cineva schime şi fapte făţarnice chiar când nu e de faţă nimeni care e obligat să-l laude[656], semnul lipsei de slavă deşartă se arată în a nu se lăsa cineva niciodată furat cu cugetarea de prezenţa celor ce-l laudă.

• Dacă semnul pierzaniei, sau al mândriei stă în a se mândri cineva în orice stare sărăcăcioasă sau disprețuită s-ar afla, dovada smereniei mântuitoare stă în a avea cineva un cuget smerit în faptele şi isprăvile cele mai înalte.

• Să alergăm, fraţilor, să alergăm ca să ne bucurăm de intrarea în cămara de nuntă a palatului! Că de vom lipsi din vreo pricină oarecare – fie din pricina poverii vreunei patimi ce ne stăpâneşte de mai înainte, fie din pricina vremii,

---

[656] Avem aici un şir de ilustrări concrete ale setei de infinit a diferitelor patimi. Toate patimile îşi hrănesc setea de infinit din închipuirea că ar fi consistent ceea ce nu este. Ele se mişcă deci în fond spre tot mai mult nimic, spre subţierea tot mai mare a existenţei, care-şi păstrează mereu aparenţa de mai multă existenţă. Dar parcă cel mai mult se hrăneşte din nimic slava deşartă. Ea îl face pe cel stăpânit de ea să-şi închipuie că-l văd şi că-l laudă şi cei ce nu sunt de faţă şi de aceea dă în chip făţarnic chipuri atrăgătoare vrednice de laudă faptelor sale nevrednice de laudă. Dă faţă impunătoare ruinelor sau ruinei propriei fiinţe şi-şi închipuie prezenţe care nu sunt şi crede în sinceritatea celor ce-l laudă, oricâte semne despre nesinceritatea lor ar avea. Chinul acestora e că, înaintând tot mai mult spre o subţiere a existenţei, în acelaşi timp sunt stăpâniţi de nesiguranţa acestei aparente consistenţe. De aceea ajung uneori şi la sinucidere.

fie şi numai de vreun locaş din jurul cămării de nuntă –, va fi mare nenorocire. Chiar de şchiopătăm încă şi suntem slăbănogi, să ajungem în tot chipul măcar înlăuntrul zidului. Că cel ce nu ajunge înainte de sfârşit la zidul acela, sau nu a trecut dincolo de el, se va sălăşlui în pustiul dracilor. De aceea se ruga careva: „Întru Dumnezeul meu voi trece peste zid” *(Psalm* 17, 32). Iar altul zice ca din partea lui Dumnezeu: „Oare nu păcatele voastre sunt cele care fac despărţirea între voi şi Mine?” (*Isaia* 59, 2).

• Să dărâmăm, o, prieteni, peretele din mijloc al despărţiturii, pe care l-am zidit în chip rău, prin neascultare. Să primim chiar din această viaţă dezlegarea datoriei. Pentru că nu este în iad cine să poată ierta datoria.

• Să ne sârguim, fraţilor, de aici înainte. Căci de ne vom sili, vom fi scrişi în cartea vieţii *(Apocalipsa* 3, 5). Nu începe motiv de dezvinovăţire: nici căderea, nici vremea, nici povara[657]. „Câţi au primit pe Domnul, prin baia naşterii din nou, le-a dat lor putere să se numească fii ai lui Dumnezeu” *(Ioan* 1, 12), zicând: „Opriţi-vă şi cunoaşteţi că Eu sunt Dumnezeu” *(Psalm* 45, 10) şi nepătimirea[658]. Lui fie slava în vecii vecilor. Amin.

CUVÂNTUL al XXX-lea (despre legătura treimii virtuţilor: a dragostei, a nădejdii şi a credinţei)

• Cel ce voieşte să vorbească despre dragostea lui Dumnezeu încearcă să vorbească despre Dumnezeu Însuşi. Dar a vorbi despre Dumnezeu prin cuvinte e greşit şi primejdios celor ce nu iau aminte[659]. Cuvântul despre dragoste e cunoscut îngerilor, dar şi acelora, numai prin lucrarea iluminării. Dragostea e Dumnezeu, iar cel ce voieşte să arate hotarul (definiţia, n. *trad.)* Acestuia e ca cel ce, orb fiind, numără nisipul de pe fundul oceanului.

• Dragostea, după calitate, e asemănarea cu Dumnezeu, pe cât e cu putinţă muritorilor. Iar după lucrare, e o beţie a sufletului. După însuşire, e izvorul credinţei, adâncul fără fund al îndelungii-răbdări, oceanul smereniei.

• Nu e un lucru necuvenit a asemăna chipurile dorului, fricii, sârguinţei, râvnei şi robiei omeneşti cu cele ale dragostei de Dumnezeu. Fericit este cel ce are faţă de Dumnezeu un dor asemănător celui pe care-l are îndrăgostitul nebun faţă de iubita lui[660]. Fericit este cel ce se teme de Domnul aşa de mult,

---

[657] Nu ne putem dezvinovăţi nici cu căderea dinainte (în Eden), nici cu lipsa de timp, nici cu greutăţile vieţii.

[658] Nepătimirea în omul duhovnicesc, sau în sfânt, e lucrarea lui Dumnezeu, sau Dumnezeu Însuşi, Care copleşeşte lucrarea omului.

[659] E primejdios a vorbi despre Dumnezeu fără a te simţi copleşit de măreţia şi de iubirea Lui, adică a vorbi cu indiferenţă, cu mândria că-L poţi cuprinde, sau chiar în bătaie de joc.

[660] „Coborând la neputinţa noastră, Părintele îşi ia exemple din cele mai mici, de la

cât se tem cei pârâți de judecător. Fericit este cel ce s-a făcut atât de sârguitor în sârguința cea adevărată, pe cât de recunoscător s-a făcut slujitorul față de stăpânul său. Fericit este cel ce s-a făcut atât de râvnitor în virtuți, pe cât sunt de atenți în râvna lor soții față de soțiile lor. Fericit este cel ce stă în rugăciune în fața Domnului, precum stau slujitorii în fața împăratului[661]. Fericit este cel ce se nevoiește să placă așa de neîntrerupt Domnului, pe cât oamenilor. Nu se lipește pruncul de sânul mamei, cum obișnuiește fiul iubirii să se lipească totdeauna de Domnul.

• Dacă fața celui iubit ne preschimbă în chip vădit pe toți și ne face luminoși, veseli și neîntristați, ce nu poate face fața Stăpânului, când vine în chip nevăzut în sufletul curat?

• Cel ce iubește pe Domnul a iubit mai întâi pe fratele său. Dovada primului lucru este cel de al doilea. Cel ce iubește pe aproapele nu rabdă vreodată pe cei ce clevetesc, și fuge de ei mai degrabă ca de foc. Cel ce zice că iubește pe Domnul, dar pe fratele său se mânie, este asemenea celui ce aleargă în vis[662].

CUVÂNTUL al XXXI-lea (către Păstor)

• „Că vor fi cei din urmă, după cugetul lor, cei dintâi după vrednicie” *(Matei* 20, 16)[663]

• Păstor este, în înțeles adevărat, cel ce poate căuta și îndrepta, prin nerăutate, prin sârguința și rugăciunea sa, oile cele pierdute.

• Cârmaciul bun va scăpa corabia; păstorul bun va tămădui oile și le va face sănătoase. În măsura în care oile urmează neîncetat pe păstorul care merge înainte, în aceeași măsură va putea da răspuns pentru ele Stăpânului. Păstorul să lovească cu cuvântul oile ce rămân în urmă din lene sau din lăcomia pântecelui. Căci și acesta e un lucru al bunului păstor.

• Când oile vor începe, din fierbințeala zădufului, sau mai bine zis a trupului, să dormiteze cu sufletul, păstorul, privind spre cer, să privegheze cu și mai multă tărie pentru ele. Căci în vremea acestui zăduf se întâmplă ca multe să fie mâncate de lupi.

---

noi.”

[661] „Cel ce stă în fața împăratului și slujește pe oameni, câteodată face aceasta cu fățărnicie și pentru înșelarea ochilor și pentru plată, din care cauză se și lipsește de fericire. Dar fericit cu adevărat este acela care, potrivindu-și chipul dinlăuntru cu cel din afară, se arată stând înainte cu toată mintea, comunicându-și cu cuget bucuros cererile unul către altul.”

[662] Adică nu se mișcă în mod real înainte, ci i se pare că se mișcă.

[663] Cei ce din smerenie se socotesc cei din urmă vor fi, după vrednicia ce li se va recunoaște, cei dintâi.

Dar dacă şi ele, după obiceiul văzut la oi, îşi pleacă, în vremea zădufului, capul sufletului jos la pământ, se împlineşte cuvântul: „Inima zdrobită şi umilită Dumnezeu nu o va urgisi” *(Psalm* 50, 18).

• E o însuşire a firii, făcută şi ea de Bunul nostru Domn, ca, văzând pe doctor, bolnavul să se bucure chiar dacă nu se va folosi poate cu nimic de la el.

• Să ai şi tu, o, minunate, plasturi, băuturi, bisturie, picături, briciuri, burete, lame de tăiat venele, fierul de ars rana, alifii, doctorii de somn, cuţit, feşe şi neîngreţoşarea. Căci, de ne lipsesc acestea, cum ne vom arăta ştiinţa? Nicicum! Iar plăţile se dau nu pentru cuvinte, ci pentru fapte[664].

• Plasturele este leacul patimilor văzute, adică al celor trupeşti; băutura este leacul patimilor dinăuntru şi nimicirea lor; bisturiul este ocărârea care taie rana, curăţă puroiul mândriei; picăturile sunt curăţirea ochilor sufletului, întunecat de tulburarea mâniei. Briciul este dojenirea care muşcă, dar după puţin vindecă. Lama de tăiat venele este deşertarea grabnică a mirosului cel nearătat. Ea este şi zgârierea şi împungerea aspră spre vindecarea celor bolnavi. Buretele este mângâierea bolnavului şi răcorirea lui de către doctor, după tăiere sau operaţie, prin cuvinte line şi blânde. Fierul de ars este hotărârea şi regula aspră dată pentru o vreme, spre pocăinţă. Alifia este mângâierea dată bolnavului după arderea rănii, fie prin cuvânt, fie prin puţină hrană. Leac de somn înseamnă a lua povara celui ascultător şi a-i da prin supunere odihnă, şi un somn neadormit şi o orbire cuvioasă, ca să nu vadă faptele cele bune ale sale. Legăturile sunt întărirea şi strângerea celor moleşiţi de slava deşartă şi lăudăroşi, prin răbdarea până la moarte. Iar la urma tuturor, cuţitul este regula şi hotărârea şi scoaterea trupului mort sufleteşte şi a mădularului plin de puroi, ca să nu treacă şi la celelalte vătămarea sa.

• Nu e învăţător vrednic de laudă cel ce face înţelepţi pe copiii învăţaţi, ci pe cei neînvăţaţi şi neînţelepţi, ducându-i la desăvârşire. Iscusinţa vizitiilor se arată şi e lăudată când ţin în frâu cai neîncercaţi şi-i scapă pe aceştia.

• Dacă ai ochi în stare să vadă de mai înainte furtunile pe mare, spune aceasta limpede celor aflaţi în corabie. Iar de nu, vei fi pricinuitorul scufundării corabiei, pentru că ţi s-a încredinţat de către toţi, fără grijă, cârma ei.

• Pe cât de multă credinţă în el vede întâi-stătătorul la supuşii săi şi la alţii din afară, pe atât trebuie să se păzească pe sine cu toată grija în cele ce le face şi le spune. Căci ştie că toţi privesc la el ca la o icoană pilduitoare şi

---

[664] „Toate acestea se fac prin cuvinte. Atunci de ce a zis: «nu pentru cuvinte?». Socotesc că zice aceasta: nu se dau plăţile celor ce călăuzesc cu numele, ci celor ce ne arată cu fapta cuvintele vieţii.” Alta: „Priveşte la viaţă, nu la cuvânt. Învaţă virtutea cu cuvântul, dar propovăduieşte cu viaţa”. Alta: „A învăţa e propriu celor mai mari; dar aceasta aduce şi primejdii mai mari. Cu cât e mai de jos cel ce primeşte învăţătura, cu atât e mai mică primejdia”. Alta, a lui Grigorie Teologul: „Nimeni nu s-a înălţat vreodată fără viaţă. Dar mulţi s-au înălţat fără cuvântul bine răsunător”.

socotesc cele spuse şi făcute de el ca dreptar şi lege.

• Întristează pe cel bolnav pentru o vreme, ca să nu se lungească mult timp boala sau să moară din pricina tăcerii vrednice de osândă. Mulţi au socotit, din pricina tăcerii cârmaciului, că plutesc bine, până ce s-au izbit de stâncă.

• Dacă cineva, mustrat îndeosebi, nu se ruşinează, va face şi din mustrare în faţa mai multora prilej de nerușinare, urându-şi de bunăvoie însăşi mântuirea sa[665].

• Povăţuitorul nu trebuie să le ceară tuturor celor ce vin la el să meargă pe calea îngustă şi plină de necazuri. Nici nu e, fiecăruia, jugul blând şi sarcina uşoară, ci trebuie mai degrabă să se aplice leacurile potrivite. Celor împovăraţi de păcate grele şi uşor aplecaţi spre deznădejde le este potrivit leacul al doilea. Celor ce tind spre un cuget înalt şi mândru le este potrivit leacul dintâi.

• Nu poate scăpa cârmaciul corabia singur, fără împreună-lucrarea corăbierilor. Nici doctorul nu poate vindeca pe cel ce suferă, nerugat mai întâi de el şi neajutat prin arătarea rănii lui cu deplină încredere. Cei ce s-au ruşinat de doctori şi-au pricinuit puroi şi adesea mulţi au murit.

• Păzind oile la păşune, păstorul să nu înceteze să se folosească de fluierul cuvântului, mai ales când vor să meargă la culcare. Căci de nimic altceva nu se teme lupul, ca de sunetul fluierului păstoresc.

• Neplăcută priveliște este vulpea pentru păsări. Dar nimic nu e mai neplăcut decât un păstor care se înfurie. Cea dintâi tulbură păsările, al doilea tulbură şi pierde sufletele cuvântătoare.

• Fiul legitim se cunoaşte când lipseşte tatăl. Aşa să înţelegi şi în cazul celor de sub ascultare. Să ia seama întâi-stătătorul şi să însemneze pe cei ce se împotrivesc în cuvânt şi lucrează împotrivă; şi să-i certe cu cele mai grele mustrări în faţa unora mai mari, insuflând şi altora frică prin ei, chiar dacă aceia s-ar simţi greu muşcaţi de ocări. Căci mai de folos este înţelepţirea multora, decât păgubirea unuia.

• Îţi cer să iei aminte şi la aceasta: de multe ori păcatul cu gândul al întâi-stătătorului se judecă mai rău decât cel cu fapta al ascultătorului, dacă mai uşoară este greşeala ostaşilor decât porunca rea a conducătorului de oaste.

• Sfătuieşte pe ascultători să nu-şi mărturisească cele trupeşti şi desfrânate în amănunt. Iar celelalte păcate să le mişte în minte noaptea şi ziua, după chipul lor amănunţit.

---

[665] „Mustră pe păcătos fără mânie, înduplecându-l mai degrabă prin cuvânt, şi nu prin mânie, să se îndrepte.” Alta: „Cel ce păstoreşte poporul va da pedepse de îndreptare şi nu va lovi pentru păcate mici”. Alta: „Se cade să se mustre păcătosul cu grijă şi cu sârguinţă spre îndreptare. Iar de stăruie în păcat, neîndreptându-se, trebuie scos din frăţime, ca să nu strice şi pe ceilalţi”.

• Nu pregeta când ţi se cere să te rogi şi pentru cei cu totul fără grijă; roagă-te nu pentru ca să fie mântuiţi (**căci aceasta este deocamdată cu neputinţă, dacă ei nu conlucrează**), ci ca să fie mişcaţi de Dumnezeu la sârguinţă.

• Cei slabi să nu mănânce împreună cu ereticii, precum s-a spus în canoane. Cei tari în Domnul, dacă sunt poftiţi de cei necredincioşi cu credinţă şi vor voi să meargă la ei, să meargă spre slava lui Dumnezeu.

• Dacă cel ce are cuvânt de folos şi nu-l împărtăşeşte cu îmbelşugare nu va rămâne nepedepsit, la ce mare primejdie nu trebuie să se aştepte, prietene, cei ce pot ca şi prin însăşi sârguinţa în fapte să se ostenească cu cei ce se ostenesc, şi nu voiesc să o facă?[666].

• Izbăveşte şi tu, cel ce ai fost izbăvit de Dumnezeu. Mântuieşte, tu, cel ce ai fost mântuit, pe cel dus la moarte, şi nu cruţa nimic ca să răscumperi pe cei omorâţi de draci[667]. Căci aceasta e marea luptă înaintea lui Dumnezeu, mai presus de toată lucrarea şi contemplarea oamenilor şi a îngerilor[668].

•.

•.

•.

•.

•.

•.

•.

• Câmpul înverzit e potrivit pentru oi. Dar mai potrivită e învăţătura şi pomenirea morţii fiinţelor cuvântătoare, acestea putând vindeca întinăciunea lor.

---

[666] Sfântul Maxim: „Cel ce s-a împărtăşit de bunătăţi de la Dumnezeu e dator să le dea mai departe şi altora. «În dar aţi luat, zice, în dar să daţi» *(Matei* 10, 8). Căci cel ce ascunde darul sub pământ defăimează pe Domnul ca aspru, nefolosind virtutea, pentru cruţarea trupului. Iar cel ce vinde adevărul vrăjmaşilor, fiind dat pe urmă pe faţă ca iubitor de slavă deşartă, se spânzură". Oricine poate şi deci oricine e dator să ia parte la ostenelile şi la durerile altora şi să le uşureze. Aşa face fiecare prin sine pe Hristos lucrător pentru alţii. De la Hristos încoace nu mai poate spune nimeni: „Doamne, om nu am". Toţi Îl putem avea pe Hristos. Dar Hristos lucrează prin cei ce cred în El.

[667] Fiecare poate fi astfel un misionar al mântuirii în Hristos. Fiecare Îl poate face pe Hristos lucrător prin sine şi simţit de ceilalţi. Nu se cade nimănui să rămână spectator pasiv la lucrarea preoţilor Bisericii. Toţi sunt ostaşi angajaţi în luptă pentru Hristos; fiecare are o armă duhovnicească cu care poate purta această luptă.

[668] A ajuta pe alţii în numele lui Hristos, şi prin aceasta a-L face pe Hristos Însuşi lucrător prin noi faţă de alţii, e cea mai mare nevoinţă pe care o cere Dumnezeu de la noi. Ea împlineşte două lucruri deodată: ajută pe alţii şi propovăduieşte pe Hristos. Aşa se unesc în lucrarea creştinului dimensiunea orizontală şi cea verticală.

• Niciun dar nu e așa de bine primit de Dumnezeu de la noi ca acela de a aduce suflete cuvântătoare prin pocăinţă[669]. Căci toată lumea nu are un preţ deopotrivă cu al unui suflet. Lumea trece, iar sufletul e nestricăcios și rămâne. Drept aceea nu ferici pe cei ce aduc bunuri, ci fericește pe cei ce aduc lui Hristos oi cuvântătoare[670].

[669] Toţi trebuie să ne aducem pe noi înșine daruri lui Dumnezeu, dar și unii pe alţii, pentru că toţi ne-am fost daţi unii altora ca daruri de către Dumnezeu. Însă nu ne putem aduce unii pe alţii daruri lui Dumnezeu ca pe nişte obiecte, ci ca pe nişte subiecte, prin libertatea pe care ne-o sporim unii altora, și îmbogăţiţi în legăturile între noi. Aducând pe alţii ca daruri sau aducându-ne aceia pe noi, se aduc și ei înșiși sau ne aducem și noi înșine, dar îndemnaţi unii de alţii. Rostul nostru este deci să ne îndemnăm la aceasta. Iar aceasta o facem îndemnându-ne unii pe alţii să părăsim păcatele, pocăindu-ne. Căci păcatul nu este altceva decât un refuz al omului de a se aduce dar lui Dumnezeu. Iar la trezirea pocăinţei în alţii avem fiecare un rol important, înfăptuit prin cuvântul, dar mai ales prin pilda noastră.

[670] Acesta e preotul și arhiereul adevărat, dacă slujba preoţiei și arhieriei stă în a aduce daruri lui Dumnezeu pentru popor *(Evrei* 5, 1). Dacă e așa, preotul își exercită lucrarea sa prin orice cuvânt, dar și prin orice faptă pilduitoare, prin care poate câștiga un suflet pentru Hristos. El nu e preot numai la altar, cum se spune uneori în timpul nostru. Dar mai ales vai de preotul care depărtează sufletele de la Hristos prin purtarea și cuvintele lui! El s-a făcut slujitorul diavolului. Mai trebuie observat că aici se deschide un larg câmp de lucru pentru preoţia generală, din care face parte orice credincios.

AVVA DOROTEI

FELURITE ÎNVĂȚĂTURI DE SUFLET FOLOSITOARE

I DESPRE LEPĂDARE

• Părinţii au adus lui Dumnezeu, pe lângă celelalte virtuţi, ca daruri: fecioria şi neagonisirea, şi precum am spus înainte, şi-au răstignit lor lumea şi s-au nevoit ca şi pe ei să se răstignească lumii, cum zice Apostolul: „Mie lumea s-a răstignit şi eu, lumii" *(Galateni* 6, 14). Care e deosebirea? Lumea se răstigneşte omului, când omul se leapădă de lume, şi anume: îmbrăţişează viaţa singuratică şi părăseşte părinţii, rudeniile, banii, averile, afacerile, târgurile. Atunci se răstigneşte lumea lui, căci a părăsit-o. Aceasta e ceea ce spune Apostolul: „Mie lumea s-a răstignit". Apoi adaugă: „şi eu, lumii". Cum se răstigneşte deci, omul, lumii? Când, după izbăvirea de lucrurile din afară, se luptă chiar şi faţă de plăceri, chiar faţă de poftele lucrurilor şi faţă de voile sale şi-şi omoară patimile sale. Atunci se răstigneşte şi el însuşi lumii şi se învredniceşte, potrivit Apostolului, să spună: „Mie lumea s-a răstignit şi eu, lumii".

• Schima pe care o purtăm este colovionul fără mâneci, un brâu de piele, analavul (perimanul) şi culionul. Acestea sunt simboluri şi trebuie să aflăm ce înseamnă simbolurile (chipurile) schimei noastre. De ce purtăm colovionul (mantia) fără mâneci? Dacă toţi ceilalţi au mâneci, de ce noi nu avem? Mânecile sunt chipuri ale mâinilor, iar mâinile înseamnă lucrarea. Când ne vine vreun gând să lucrăm ceva propriu omului vechi prin mâini, de pildă să furăm, sau să lovim, sau să facem simplu vreun păcat oarecare prin mâini, trebuie să luăm aminte la schima noastră şi să aflăm că nu avem mâneci, adică nu avem mâini să facem ceva din cele ale omului vechi. Dar colovionul nostru are şi un semn de porfiră (purpură). Ce vrea să spună semnul de porfiră? Oricine slujeşte în oastea împăratului are pe mantia lui un semn de porfiră. Fiindcă împăratul poartă porfiră, toţi ostaşii lui pun porfiră pe mantaua lor, adică poartă o haină împărătească, ca să arate prin aceasta că sunt ai împăratului şi slujesc în oastea lui.

Aşa şi noi: luăm semnul de porfiră pe colovionul nostru, arătând că am intrat în oastea lui Hristos şi suntem datori să răbdăm toate pătimirile Lui pe care le-a răbdat El pentru noi. De fapt, când Domnul nostru a pătimit, a purtat veşmântul de porfiră. Întâi ca împărat, căci El este „Împăratul împăraţilor şi Domnul domnilor" *(Apocalipsa* 19, 16). Apoi şi ca unul ce era batjocorit de cei nelegiuiţi. Deci şi noi, având semnul de porfiră, vestim, cum am spus, că răbdăm toate pătimirile Lui.

Dar avem şi brâu. Pentru ce-l purtăm? Brâul pe care-l purtăm e întâi un simbol că suntem pregătiţi de lucru. Căci tot cel ce voieşte să lucreze se încinge întâi cu brâul, apoi începe lucrul, precum s-a spus: „să fie mijloacele

voastre încinse" *(Efeseni* 6, 14). Şi iarăşi, ca, precum e încins trupul mort, aşa şi noi să omorâm pofta noastră. Căci brâul se pune în jurul mijlocului, pentru că acolo sunt rărunchii în care se spune că se află partea poftitoare a sufletului. Aceasta este ceea ce zice Apostolul: „Omorâţi mădularele voastre cele de pe pământ: curvia, necurăţia" şi celelalte *(Coloseni* 3, 5)

Avem şi analav (periman). Acesta se pune în chipul Crucii pe umerii noştri. El este simbolul Crucii, purtat pe umerii noştri, precum zice: „Ia-ţi crucea şi urmează-Mi Mie" *(Matei* 16, 24; *Marcu* 8, 34). Şi ce este Crucea altceva decât desăvârşita omorâre care se săvârşeşte în noi prin credinţa în Hristos?

Dar luăm şi culion (cuculion). Iar acesta este simbolul smereniei, căci pruncii mici, nevinovaţi, poartă culion. Iar omul vârstnic nu poartă culion. Deci noi de aceea îl purtăm, ca să fim prunci cu răutatea, cum zice Apostolul: „Fraţilor, nu fiţi prunci cu mintea, ci cu răutatea" *(1 Corinteni* 14, 20). Dar ce este a fi prunc cu răutatea? Pruncul care nu are răutate, de e necinstit, nu se mânie, de este cinstit, nu se umple de slavă deşartă. De ia cineva ale lui, nu se necăjeşte, căci e prunc cu răutatea. Nu se răzbună cu patimă, nu râvneşte slava. Culionul e şi semn al harului lui Dumnezeu. Căci precum culionul acoperă şi încălzeşte capul copilului, aşa şi harul lui Dumnezeu acoperă şi mintea noastră, cum se spune în *Gheronticon.* Pentru că culionul este simbolul harului Mântuitorului nostru Dumnezeu, care ne acoperă cugetarea şi încălzeşte pruncia în Hristos, pentru dracii care încearcă pururea să ne lovească şi să ne rănească.

II DESPRE SMERITA CUGETARE

• A spus careva dintre bătrâni: „Înainte de orice, avem nevoie de smerita cugetare, ca să fim gata, la tot cuvântul ce-l auzim, să spunem: «Iartă-mă!». Căci prin smerita cugetare se strică toate lucrurile potrivnicului"[671]. Să cercetăm care este înţelesul cuvântului Bătrânului. Pentru ce spune: „Înainte de orice avem nevoie de smerita cugetare" şi nu mai degrabă: „Înainte de orice avem nevoie de înfrânare"? Căci Apostolul zice: „Cel ce se luptă se înfrânează de la toate" (2 *Timotei* 2, 5).

Sau de ce nu spune: „Înainte de orice avem nevoie de frica lui Dumnezeu"? Căci zice *Scriptura:* „Frica de Dumnezeu este începutul înţelepciunii" *(Pilde* 9, 10), şi iarăşi: „Din frica Domnului se abate fiecare de la rău" *(Pilde* 16, 6). De ce nu spune: „Înainte de orice avem nevoie de milostenie, sau de credinţă"? Căci se spune: „Prin milostenie şi credinţă se curăţă păcatele". Iar Apostolul zice: „Fără credinţă nu e cu putinţă a plăcea lui Dumnezeu" *(Evrei* 11, 6). Deci dacă nu e cu putinţă a plăcea lui Dumnezeu fără credinţă, şi păcatele se curăţă prin milostenii şi credinţă, şi din frica de Dumnezeu se abate fiecare de la rău, şi

[671] Avva Isaia, *PG* 40, 1108 D.

frica de Dumnezeu este începutul înţelepciunii, şi cel ce se luptă se înfrânează de la toate, cum zice că: „Înainte de orice avem nevoie de smerita cugetare”? Şi de ce le-a lăsat pe acestea toate, care sunt atât de trebuincioase? Bătrânul voieşte să ne arate că nici frica de Dumnezeu, nici milostenia, nici credinţa, nici înfrânarea, nici oricare alta dintre virtuţi nu se poate dobândi fără smerita cugetare. De aceea zice: „Înainte de orice avem nevoie de smerita cugetare, ca să fim gata, la tot cuvântul ce-l auzim, să spunem: «Iartă-mă!». Căci prin smerita cugetare se strică toate lucrurile potrivnicului”

Iată, vedeţi, fraţilor, cât de mare este puterea smeritei cugetări? Vedeţi ce lucrare are cuvântul: „Iartă-mă”? Dar pentru ce se numeşte diavolul nu numai vrăjmaş, ci şi potrivnic? Vrăjmaş se numeşte pentru că e urâtor de oameni, urâtor de bine, uneltitor. Iar potrivnic se numeşte pentru că încearcă să împiedice orice lucru bun. Voieşte cineva să se roage? Acela se împotriveşte, împiedicându-l prin amintiri păcătoase, prin robire, prin lene. Voieşte cineva să facă milostenie? Acela îl împiedică prin iubirea de arginţi, prin pregetare. Voieşte cineva să privegheze? Acela îl împiedică prin trândăvie, prin nepăsare. De aceea se numeşte nu numai vrăjmaş, ci şi potrivnic. Deci prin smerita cugetare se strică toate lucrurile vrăjmaşului şi potrivnicului.

- Dar sunt două smerenii, precum şi două mândrii. Cea dintâi mândrie este când cineva disprețuieşte pe fratele, când îl socoteşte ca nefiind nimic şi pe sine ca fiind mai presus de el. Acesta, de nu se va trezi repede şi de nu se va sârgui să scape de ea, vine pe începutul şi la a doua mândrie, prin care se mândreşte şi împotriva lui Dumnezeu[672], şi-şi pune pe seama sa isprăvile săvârşite, nu pe seama lui Dumnezeu.
- Există o mândrie mirenească şi există una călugărească. Mândria mirenească (sau lumească) se arată atunci când cineva se mândreşte împotriva aproapelui: ca mai bogat, sau ca mai frumos decât acela, sau ca mai bine îmbrăcat, sau ca de neam mai bun. Când ne vedem deci pe noi înşine stăpâniţi de slavă deşartă în aceste privinţe, sau că mănăstirea noastră e mai mare, sau mai înstărită, sau că avem mai mulţi fraţi, trebuie să ştim că suntem stăpâniţi încă de mândria lumească. Se întâmplă însă uneori că cineva suferă de slava deşartă şi pentru unele daruri naturale. De pildă, unul suferă de slava deşartă pentru că are glas frumos şi cântă frumos, sau pentru că e blând şi pentru că lucrează, sau slujeşte cu curăţie. Acestea sunt mai cuviincioase decât cele dintâi. Dar şi ele ţin de mândria lumească.

---

[672] E o strânsă legătură între păcatele împotriva lui Dumnezeu şi cele împotriva aproapelui. Cel ce se înalţă împotriva aproapelui se înalţă şi împotriva lui Dumnezeu, şi viceversa. Suportul faptelor şi purtărilor bune faţă de aproapele este credinţa în Dumnezeu. Iubirea sau se întinde în toate părţile, sau nu e deplină şi nu durează, căci arată un suflet care nu e în întregimea lui iubitor.

Iar mândria călugărească se arată când cineva suferă de slava deşartă pentru că priveghează, sau posteşte, sau că e evlavios, sau că are o bună vieţuire, sau că e sârguincios. Ba uneori se şi smereşte cineva de dragul slavei. Acestea ţin de mândria călugărească. Dacă nu putem să nu ne mândrim deloc, e mai cuvenit să ne mândrim pentru cele călugăreşti, decât pentru cele lumeşti.

• Smerenia cea dintâi stă în a socoti cineva pe fratele său mai înţelept decât pe sine şi întrecându-l pe el în toate, şi, .. în a se socoti pe sine mai prejos de toţi. Iar a doua smerenie stă în a pune pe seama lui Dumnezeu toate isprăvile. Aceasta este smerenia desăvârşită a sfinţilor. Aceasta se naşte în chip firesc în suflet din lucrarea poruncilor... Această smerenie, nimeni nu poate spune prin cuvânt cum este, sau cum se naşte în suflet, de nu o află omul prin încercare, dar prin cuvânt nu o poate învăţa nimeni... Căci precum, la pomii care poartă rod mult, rodul încovoaie ramurile şi le trage în jos, iar cel ce nu poartă rod se înalţă şi stă drept – dar sunt unii pomi care tocmai deoarece ramurile urcă în sus nu poartă rod, iar de ia cineva pietre şi le atârnă de ramuri şi le trage în jos, acestea fac rod –, aşa este şi cu sufletul: când se smereşte aduce rod şi, cu cât aduce rod mai mult, cu atât se smereşte mai mult. Astfel sfinţii, cu cât se apropie mai mult de Dumnezeu, cu atât se văd pe ei mai păcătoşi.

• Priviţi smerenia sfinţilor, în ce simţire se aflau inimile lor! Nici când erau trimişi de Dumnezeu în ajutorul oamenilor nu primeau, fugind, din smerenie, de prilejul de a fi slăviţi. Căci aşa cum cineva îmbrăcat întreg în porfiră, de se va voi să se coase pe haina lui un petec murdar, se va feri ca să nu fie murdărită haina lui cea cinstită, tot aşa şi sfinţii îmbrăcaţi în virtuţi fug de slava omenească, ca să nu fie murdăriţi de ea. Iar cei ce poftesc slava sunt asemenea unui om gol, care voieşte pururea să afle un petec mic, sau orice ca să-şi acopere urâţenia lui. Aşa, şi cel gol de virtuţi caută slava oamenilor.

• De ce spune deci că ostenelile trupeşti rodesc smerita cugetare? Ce are osteneala trupească cu simţirea sufletului? Vă voi spune vouă.

Sufletul, căzând de la poruncă prin neascultare, s-a predat, cum zice Sfântul Grigorie, iubirii de plăcere şi conducerii de sine celei rătăcite[673] şi a iubit cele trupeşti şi, într-un anumit fel, s-a făcut una cu trupul şi s-a făcut omul întreg trup, cum se zice: „Nu va rămâne Duhul Meu în oamenii aceştia, pentru că sunt trupuri" *(Facerea* 6, 3). Şi astfel, sufletul ticăloşit pătimeşte şi simte şi el, împreună cu trupul, cele ce se fac de către trup. De aceea a spus bătrânul că şi osteneala trupească duce la smerenie. Căci în altă simţire se află sufletul celui sănătos şi în alta, al celui bolnav; în alta, al celui flămând, şi în alta, al celui sătul. La fel, alta e simţirea sufletului celui ce şade pe cal şi alta, a celui ce şade pe tron şi alta, a celui ce şade jos. De asemenea, alta e simţirea

[673] Sf. Grigorie Teologul, „Cuvântarea a XXXIX-a", 7, *PG* 36, 341 C.

celui ce poartă haine frumoase, şi alta, a celui ce poartă haine murdare. Deci osteneala smereşte trupul, iar trupul smerindu-se, se smereşte împreună cu el şi sufletul. Aşadar, bine a zis că şi osteneala trupească duce la smerenie. De aceea, Evagrie, când a fost ispitit de hulă – ca unul ce avea cunoştinţă şi ştia că hula vine din mândrie, iar dacă trupul e supus smereniei se smereşte împreună cu el şi sufletul –, a stat patruzeci de zile fără să intre sub acoperiş, încât trupul său, cum zice scriitorul, scotea răcnete ca animalele sălbatice[674]. Astfel, n-a săvârşit osteneala pentru hulă, ci pentru smerenie. Bine a zis deci bătrânul că ostenelile trupeşti duc la smerenie. Bunul Dumnezeu să vă dăruiască vouă smerenie, căci ea scapă pe om de multe rele şi-l apără pe el de multe ispite.

III DESPRE CONŞTIINŢĂ

- Când a făcut Dumnezeu pe om, a sădit în el ceva dumnezeiesc, ca un gând mai fierbinte şi luminos, având calitatea unei scântei care luminează mintea şi arată acesteia deosebirea binelui de rău. Aceasta se numeşte conştiinţă şi ea este legea firii lui[675]
- De această conştiinţă ascultând, patriarhii şi toţi sfinţii dinainte de Legea scrisă au bineplăcut lui Dumnezeu. Aceasta fiind astupată şi călcată de către oameni prin înaintarea păcatului, am avut nevoie de Legea scrisă, am

---

[674] Paladie, *Historia Lausiaca,* ed. Edward Cuthbert Butler, p. 278.

[675] Conştiinţa e gândul sădit de Dumnezeu în om ca o scânteie fierbinte şi luminoasă. Conştiinţa luminează deplin mintea şi o obligă să facă deosebirea între bine şi rău. În conştiinţă omenescul se întâlneşte cu dumnezeiescul, ea e şi a lui Dumnezeu, şi a omului. Prin ea omul se află în legătură ontologic-dialogică cu Dumnezeu. Ea e faţa omului întoarsă spre Soarele existenţei. Ea e gând al lui Dumnezeu, dar „semănat" în om, şi prin aceasta ţine de om. Prin ea omul vorbeşte cu sine, dar prin sine vede pe Dumnezeu şi răspunde lui Dumnezeu. Prin poruncile şi mustrările de caracter absolut ale conştiinţei grăiesc poruncile şi mustrările lui Dumnezeu. Omul e un pol al lui Dumnezeu. O conştiinţă fără minte sau raţiune nu poate lucra. Dar nici acestea, fără conştiinţă. De aceea mintea sau raţiunea omului e şi ea luminoasă, dar şi fierbinte, căci are în ea dorinţa fierbinte nu numai de a cunoaşte un adevăr indiferent, ci adevărul ca bine, ca cel ce-l poate ferici, face bun. De aceea raţiunea nu e niciodată rece în lucrarea ei. Chiar când afirmă obiectivitatea cunoaşterii sale, o afirmă cu căldură, căci e legată de conştiinţă şi în obiectivitate nu poate să lipsească binele. Pe lângă aceea, adevărul, pentru care e dată raţiunea şi spre care aspiră ea, cere el însuşi căldură în căutarea şi în susţinerea lui. Şi pentru că raţiunea are o astfel de căldură, ea pune pasiune şi în susţinerea minciunii cu aparenţă de adevăr, pentru că i se pare că aceea îl fericeşte. Aceasta, pentru că adevărul e bun, e frumos, pentru că de el depinde viaţa fericită a omului. Adevărul reprezintă de aceea şi binele, iar minciuna, răul. De aceea raţiunea e legată cu conştiinţa, care se preocupă în mod special de aspectul bun sau rău al adevărului, sau pentru că adevărul e focul care se cere sesizat de o raţiune întipărită de conştiinţă, încălzită de focul adevărului.

avut nevoie de Sfinții Proroci, am avut nevoie de însăși venirea Stăpânului nostru Iisus Hristos, ca să o descoperim și să o trezim, ca să aprindem din nou acea scânteie acoperită, prin păzirea sfintelor Lui porunci. Deci, atârnă acum de noi fie să o astupăm iarăși, fie să o facem să ne lumineze, dacă ascultăm de ea. Căci când conștiința noastră ne spune să facem aceasta și disprețuim glasul ei, și iarăși ne spune și nu facem, ci rămânem călcând-o pe ea, o astupăm, și nu mai poate să ne vorbească limpede de sub povara așezată asupra ei. Ci, ca un sfeșnic ce luceşte printr-o ceață, începe să ne arate lucrurile în chip mai afumat, mai întunecos, și așa, datorită înaintării păcatului, nimeni nu-și mai poate vedea limpede fața sa, ci ca într-o apă tulburată de multe gunoaie[676].

• De aceea se zice și în Evanghelie: „Împacă-te cu pârâșul tău până ești pe cale cu el, ca nu cumva să te predea pe tine judecătorului și judecătorul, slujitorilor, și să te arunce pe tine în temniță. Amin, zic ție: nu vei ieși de acolo, până ce nu vei întoarce și ultimul bănuț" *(Matei* 5, 25-26). De ce numește conștiința potrivnic? Pentru că ea se împotrivește totdeauna voii noastre celei rele, și ne mustră când nu facem ceea ce trebuie să facem și facem ceea ce nu trebuie să facem, și ea ne pârăște pe noi. De aceea o numește potrivnic și pârâș și ne poruncește, zicând: „Împacă-te cu pârâșul tău cât ești pe cale cu el"[677]. Iar calea este, cum zice Sfântul Vasile, lumea aceasta[678].

• **Să** ne sârguim deci, fraților, să păzim conștiința noastră cât

---

[676] În conștiința clară, auzind glasul lui Dumnezeu, ne auzim și pe noi înșine, sau viceversa. Căci conștiința ne vorbește despre noi cu claritatea cu care ne vorbește despre Dumnezeu. Sau Dumnezeu ne vorbește cu tăria Lui necondiționată și de nerespins despre noi, despre ce trebuie să fim noi și ce suntem. De aceea, prin conștiință ne vedem propriu-zis fața noastră, pentru că o vedem în lumina lui Dumnezeu, singura care o luminează. Când abaterile noastre de pe calea pe care ne putem dezvolta ca ceea ce suntem și trebuie să fim sau când petele așezate pe ea nu sunt prea mari, ne vedem mustrați de conștiință. Dar când am înaintat mult în păcate, conștiința e acoperită, sau glasul ei e astupat pentru o anumită vreme sau pentru totdeauna cu totul; și cu ea, și glasul lui Dumnezeu; dar rar poate fi astupată definitiv. Glasul ei se aude adeseori pe neașteptate de sub povara uriașă pusă asupra ei, uneori însă fără a ne mai putea da puterea să ne îndreptăm. Ea grăiește cum grăiește un mort pe care l-am ucis și mortul sunt eu însumi, dar mort responsabil de moartea mea și de a altuia în fața lui Dumnezeu. Căci nimeni nu e mort în întregime. Așa ne va vorbi, printr-o cumplită și nepotolită mustrare în viața viitoare. E un mod al relației noastre eterne cu Dumnezeu. Jocul relației între mine și semenii mei, între mine și Subiectul dumnezeiesc e de o nesfârșită varietate.

[677] Să ne împăcăm cu conștiința cât suntem încă în viață.

[678] Sfântul Vasile cel Mare, „Omilia la Psalmul 1", *PG* 29, 220-221 și „Omilia XXI", II, *PG* 31, 544 A.

suntem în lumea aceasta, nelăsând-o să ne mustre în privința vreunui lucru, necălcând-o nici măcar în lucrul cel mai mic. Căci, de la cele mici și prin fire neînsemnate, ajungem să disprețuim și pe cele mari. Pentru că atunci când începe cineva să zică: „Ce e dacă voi spune cuvântul acesta? Ce e de voi mânca această bucată mică? Ce este dacă voi privi la acest lucru?", de la întrebarea: „Ce este aceasta sau ce este aceea" ia gustul rău și amar și începe să disprețuiască și pe cele mari și mai grele și să calce peste conștiința sa. Și înaintând astfel, pe încetul, se primejduiește să cadă în totala nesimțire. De aceea, luați seama, fraților, să nu nesocotim cele mici, vedeți să nu le disprețuim ca pe niște nimicuri. Căci nu sunt mici, ci sunt un început, pricinuiesc o obișnuință rea. Să veghem, să avem grijă de cele ușoare întrucât sunt ușoare, ca să nu se facă grele. Lucrarea virtuții și a păcatului începe de la cele mici și duce la cele mari, fie bune, fie rele.

• Iar păzirea ei e de multe feluri. Se poate păzi conștiința față de Dumnezeu, față de aproapele și față de lucruri. Și față de Dumnezeu o poate păzi cineva când nu disprețuiește poruncile Lui, chiar și în acele lucruri în care nu-l vede pe el vreun om și în cele în care nu-i sunt cerute de cineva. Acela păzește conștiința față de Dumnezeu în ascuns. De pildă: când nesocotim rugăciunea, când se suie la inima noastră un gând pătimaș și nu veghem și nu ne strângem pe noi înșine, ci ne învoim cu el; când vedem pe aproapele zicând sau făcând ceva și îl bănuim și-l osândim. Și, simplu grăind, toate câte se fac întru ascuns, pe care nimeni nu le știe, decât numai Dumnezeu și conștiința noastră, pe toate trebuie să le păzim. Aceasta este conștiința față de Dumnezeu.

• Iar cea față de aproapele este să nu facă cineva nimic de care știe că necăjește sau rănește pe aproapele fie cu lucrul, fie cu cuvântul, fie cu înfățișarea, fie cu privirea. Căci poate răni pe aproapele și înfățișarea noastră, cum am spus de multe ori. Și-l poate răni și privirea. Și, simplu grăind, toate câte știe omul că pot să dea vreun gând aproapelui prin care se pătează însăși conștiința lui, de care știe că e în stare să vatăme sau să necăjească. De toate acestea trebuie să se păzească și să nu le facă. Aceasta înseamnă a păzi conștiința față de aproapele.

• Iar păzirea conștiinței față de lucruri stă în a nu se folosi cineva rău de un lucru, în a nu strica vreun lucru, sau a-l arunca, ci chiar de vede vreunul aruncat, să nu-l treacă cu vederea, fie el cât de neînsemnat, ci să-l adune și să-l pună la locul lui[679]. Nu trebuie să ne

[679] Pentru creștin toate componentele firii sunt darurile lui Dumnezeu către noi, spre folosul nostru. Prin toate vedem bunătatea și grija lui Dumnezeu față de noi. A le disprețui și strica înseamnă a disprețul grija lui Dumnezeu față de noi și a reduce posibilitățile de viețuire ale semenilor noștri. Dar pe lângă

folosim rău de veşmintele noastre. Presupune că poate purta cineva o haină încă o săptămână sau două, dar o dezbracă şi o spală îndată, înainte de vreme, sau o taie, şi în loc de a o folosi alte cinci luni, sau şi mai mult, o învecheşte, spălând-o, şi o face nefolositoare. Aceasta este contrar conştiinţei. Se întâmplă la fel cu aşternutul. De multe ori poate cineva să întrebuinţeze o saltea mai mică şi caută alta mai mare, sau are o pătură de lână şi vrea să o schimbe şi să ia alta nouă, mai frumoasă, din motiv de lux şi din moleşeală. Poate să se îndestuleze cineva cu o pernă umplută cu paie şi caută una umplută cu pene şi se străduieşte să o aibă şi se necăjeşte dacă nu o are. Şi începe să se uite la fratele său şi să spună: „De ce are el aceasta şi eu nu o am? Ce fericit e el!" Mare sporire! Iarăşi, cineva îşi întinde haina sau pătura la soare şi nu are grijă să o ia la vreme şi o lasă să se ardă. Şi aceasta este împotriva conştiinţei. La fel, şi cu mâncărurile: cineva îşi poate împlini trebuinţa sa cu puţine legume crude sau uscate şi cu puţin ulei, dar nu se mulţumeşte cu atât, ci caută altă mâncare mai gustoasă, mai bogată. Acestea toate sunt împotriva conştiinţei.

IV DESPRE FRICA DE DUMNEZEU

- Trei sunt stările sufletului prin care putem, cum zice Sfântul Vasile, să bineplăcem lui Dumnezeu[680]: fie că plăcem lui Dumnezeu temându-ne de chinuri, şi deci ne aflăm în simţirea robului; fie că împlinim cele poruncite urmărind câştigul răsplăţii, deci pentru folosul nostru şi prin aceasta ne asemănăm simbriaşilor; fie că facem binele pentru El Însuşi şi în acest caz ne aflăm în simţirea de fiu. Căci fiul, când ajunge la cumineţenie, face voia tatălui său nu pentru că se teme să nu fie bătut, nici pentru a lua plată de la el, ci pentru că îl iubeşte, păzeşte iubirea faţă de el şi-i arată cinste ca unui părinte şi e încredinţat că toate cele ale tatălui sunt ale lui. Unul ca acesta se învredniceşte să audă: „Nu mai eşti rob, ci fiu şi moştenitor al lui Dumnezeu, prin Hristos" *(Galateni* 4, 7). Unul ca acesta nu se mai teme, cum am zis, de Dumnezeu cu frica aceea începătoare, ci-L iubeşte, cum a zis Sfântul Antonie: „Eu nu mă mai tem de Dumnezeu, ci-L iubesc pe El"[681]

---

aceasta, elemente ale creaţiei mai sunt şi obiectele sau bunurile în care s-a imprimat şi munca oamenilor noştri: pâinea, vinul, uneltele, operele de artă. A le disprețui şi strica înseamnă a disprețui şi munca semenilor noştri. Stricarea obiectelor pregătite şi căutarea altora cere muncă nouă şi omul nu mai are vreme să se ocupe şi de sufletul său. Faţă de toate avem o răspundere, căci prin toate sunt loviţi oamenii şi e disprețuit Dumnezeu.

[680] Sfântul Vasile, „Introducere la regulile mari", *PG* 31, 896 B.

[681] În *Apophtegmata Patrum,* la Cotelerius, *Monumenta Ecclesiae Graecae,* tom. I, p.

• „Frica de Domnul e începutul înțelepciunii”, și iarăși: „Frica de Dumnezeu e începutul și sfârșitul” *(Pilde* 1, 7). Numește început frica începătoare. După ea e cea desăvârșită, cea a sfinților. Frica începătoare ține de alcătuirea noastră. Aceasta păzește sufletul, ca și cunoștința, de tot păcatul. Căci zice: „De frica Domnului se abate fiecare de la rău” *(Pilde* 16, 6). Dacă deci cineva se abate de la rău de frica pedepsei, precum sluga care se teme de stăpân, atunci el vine pe încetul și la săvârșirea binelui și, făcând binele, vine pe încetul și la nădejdea unei răsplăți oarecare pentru lucrarea binelui, precum nădăjduiește simbriașul. Iar stăruind, cum am zis, în fuga de rău, din frică și asemenea robului, și făcând binele din nădejde ca simbriașul, petrecând cu Dumnezeu timp îndelungat în bine, se unește prin aceasta, pe măsura acestei petreceri, cu Dumnezeu și deci Îl gustă și ajunge la o simțire oarecare a Însuși Binelui adevărat și nu mai voiește să se despartă de El. Căci cine-l va mai putea despărți pe el, cum a zis Apostolul, de dragostea lui Hristos *(Romani* 8, 35)? Atunci ajunge la măsura fiului și iubește binele pentru el însuși și se teme, pentru că-l iubește. Și aceasta este frica cea mare și desăvârșită.

• Dar cutezanța este de multe feluri: îndrăznește cineva și prin cuvânt, și prin atingere, și prin privire. De la îndrăzneală vine și la grăirea în deșert, și la grăirea celor lumești, și la facerea de glume, și la stârnirea râsului necuviincios. Îndrăzneala[682] este și atingerea a ceva sau a cuiva fără trebuință, întinderea mâinii împotriva cuiva pentru a râde, împingerea cuiva, sau răpirea a ceva de la el, privirea fără rușine la cineva. Toate acestea le face îndrăzneala. Toate acestea vin când nu e frica de Dumnezeu în suflet. De la acestea vine cineva pe încetul și la disprețuirea deplină a altora. De aceea Dumnezeu, când a dat poruncile Legii, a spus: „Faceți evlavioși pe fiii lui Israel” *(Leviticul* 15, 31). Căci fără evlavie nu cinstește nimeni pe Dumnezeu, nici nu ia aminte la vreo poruncă a Lui. De aceea nimic nu e mai rău decât îndrăzneala. Pentru aceea este ea maica tuturor patimilor: fiindcă îndepărtează evlavia, fiindcă izgonește frica de Dumnezeu, fiindcă naște disprețuirea.

Prin îndrăzneala ce o aveți întreolaltă, și prin nerușinarea unora față de

---

351, nr. 52, unde se zice: „A zis Avva Antonie: Eu nu mă mai tem de Dumnezeu, și-L iubesc, căci dragostea scoate afară frica”.

[682] Îndrăzneala de care se vorbește în aceste paragrafe este îndrăzneala care nu se teme de Dumnezeu. Dar există și o „îndrăzneală” lăudată în *Viețile Sfinților* și în scrierile duhovnicești. Este îndrăzneala pe care o au sfinții și în general cei curați, cei plini de încredere în Dumnezeu. Ea le dă o speranță că rugăciunile lor vor fi împlinite. Ei îndrăznesc în Dumnezeu orice lucru mare, dacă e bun. Ei îndrăznesc să stăruie pe lângă Dumnezeu, cum a îndrăznit Avraam, pentru că au o familiaritate cu Dumnezeu, pentru că sunt prietenii Lui, cum a spus Domnul (*Ioan* 15, 15).

alţii, vorbiţi urât între voi şi vă răniţi unii pe alţii. Şi dacă vreunul dintre voi vede ceva care nu foloseşte, pleacă şi flecăreşte despre aceea, sădind-o în inima altui frate. Iar prin aceasta nu se vatămă numai pe sine, ci vatămă şi pe fratele său, aruncând în inima lui venin rău. Căci acela, având adeseori mintea lui la rugăciune, sau la alt lucru bun, acesta mergând la el îi dă ceva cu care să se ocupe fără folos. Şi nu numai că-l împiedică în ceea ce este spre folos, ci îi aduce şi o ispită. Şi nimic nu e mai rău ca aceasta, nici mai pierzător, decât să se vatăme cineva nu numai pe sine, ci să vatăme şi pe aproapele[683].

• Dar dacă s-ar întâmpla să vadă cineva pe fratele său păcătuind, să nu-l dispreţuiască pe el şi să tacă şi să-l lase să se piardă; dar nici să nu-l defăimeze şi să-l clevetească, ci cu împreună-pătimire şi cu frică de Dumnezeu să spună celui ce poate îndrepta pe acela, sau să-i grăiască el însuşi aceluia cu iubire şi smerenie, zicând: „Iartă-mă, fratele meu, că deşi sunt împrăştiat, mi se pare că nu facem bine acest lucru”. Şi, de nu va asculta, să spună altuia, faţă de care vede că acela are încredere, sau să-i spună povăţuitorului lui, sau Avvei, după tăria greşelii lui, şi să nu fie fără grijă. Dar, cum am spus, să le spună acelora în scopul îndreptării fratelui, şi nu pentru a flecări sau bârfi, nu dispreţuindu-l, nu voind să-l dea de pildă rea altora, nu osândindu-l, nu prefăcându-se că o face, chipurile, spre îndreptarea lui, dar înlăuntru având ceva din acestea pe care le-am spus. Căci, chiar de ar spune cineva Avvei însuşi, dar nu spre îndreptarea aproapelui său sau din pricina vătămării sale, săvârşeşte păcat, căci este clevetire. Deci să-şi cerceteze inima sa, şi de are în ea vreo mişcare pătimaşă, să nu spună. Iar de se va vedea pe sine, cu de-amănuntul, că voieşte să spună din milă sau pentru folosul aceluia, dar îl tulbură înlăuntru şi un oarecare gând pătimaş, să vestească Avvei cu smerenie atât gândul acesta al său, cât şi că vrea să spună greşeala aceluia, zicând: „Conştiinţa mea îmi dă mărturie că voiesc să spun aceasta pentru îndreptarea fratelui, dar simt în inima mea un gând amestecat. De voiesc să spun din pricină că am ceva împotriva fratelui, nu ştiu; de voieşte o oarecare pizmă să mă împiedice să spun, pentru îndreptarea fratelui, nu ştiu”[684]. Şi Avva îi va spune dacă trebuie să spună sau nu. Dar uneori cineva nu spune nici pentru folosul fratelui, nici din pricina vătămării sale, nici din ţinerea minte a vreunui rău de la acela, ci

---

[683] E mai grav a duce cineva pe altul la pierzare prin pildă, prin îndemnul său, decât pe sine însuşi. În mod sigur acela îl va trage şi pe el în prăpastie, pe când altfel poate să fie tras la bine de cei ce sunt la bine. Mântuirea mea depinde mai mult de lucrarea mea pentru mântuirea altora, decât de lucrarea egoistă pentru mântuirea mea. Semnul aflării tale pe drumul mântuirii e depăşirea egoismului nu numai în a lucra pentru celălalt ca existenţă trecătoare, relativă, ajutându-l în cele pământeşti, ci ca existenţă sortită veşniciei. Aceasta e suprema preţuire a lui.

[684] Avem aici un model de fină şi concretă analiză a uneia din complexele stări sufleteşti, cum se descriu multe în această lucrare.

povesteşte pur şi simplu dintr-o pornire spre grăire fără rost. Dar ce nevoie e de flecăreala aceasta? Şi de multe ori fratele află că a vorbit despre el şi se supără şi, aşa, din aceasta îi vine un necaz, deci şi un adaos de vătămare. Dar când spune cineva, cum am zis, numai pentru un folos, Dumnezeu nu îngăduie să se facă tulburare, nu lasă să urmeze vreun necaz sau vreo vătămare.

V DESPRE TREBUINŢA DE A NU SE ÎNCREDE CINEVA ÎN ÎNŢELEPCIUNEA SA

• În *Pilde* se zice: „Cei ce n-au cârmuire cad ca frunzele, iar mântuirea este întru sfat mult” (11, 14). Luaţi seama, fraţilor, la înţelesul cuvântului; luaţi seama ce ne învaţă Sfânta Scriptură! Ne îndeamnă să nu ne încredem în noi înşine, să nu ne socotim pe noi înşine înţelepţi, să nu credem că putem să ne cârmuim pe noi înşine. Avem nevoie de ajutor; avem nevoie de cel ce ne cârmuieşte după Dumnezeu. Nimic nu e mai jalnic, nimic nu e mai pierzător decât să nu avem pe cineva care să ne povăţuiască pe calea lui Dumnezeu. Căci ce zice? „Cei ce nu au cârmuire cad ca frunzele”. Frunza e de la început totdeauna verde, în creştere, plăcută, apoi se usucă pe încetul şi cade. Iar la sfârşit e dispreţuită, călcată în picioare. Aşa e şi omul necârmuit de cineva. La început are totdeauna căldură pentru post, pentru priveghere, pentru liniştire, pentru ascultare, pentru alte bunătăţi. Apoi, stingându-se pe încetul acea căldură şi omul neavând un cârmuitor, care să-i împrospăteze şi reaprindă căldura, se usucă pe nesimţite, şi cade şi se face rob vrăjmaşilor, care fac din el tot ce voiesc.

Iar despre cei ce-şi mărturisesc ale lor şi le fac toate cu sfat, zice: „Mântuirea este întru sfat mult”. Nu zice: „întru sfat mult” în înţelesul că trebuie să se sfătuiască cu fiecare, ci să se sfătuiască în toate, fără îndoială, cu cel în care trebuie să aibă încredere. Nici ca unele să le tacă, iar altele să le spună aceluia, ci toate să le mărturisească şi în toate să se sfătuiască, cum am zis, cu acela. Acesta are „mântuirea întru sfat mult”.

• Poate se va gândi cineva că dacă nu are pe cine să întrebe, ce să facă? Dar de voieşte cineva cu adevărat să facă voia lui Dumnezeu din toată inima, nu-l lasă Dumnezeu niciodată. Şi-l povăţuieşte negreşit după voia Lui. Dacă îşi îndreaptă cineva cu adevărat inima sa spre voia lui Dumnezeu, Acesta va lumina pe un copil mic să-i spună voia Lui. Iar de nu vrea cineva să facă voia lui Dumnezeu cu adevărat, şi se va duce la un proroc, Dumnezeu dă în inima proorocului să-i răspundă după inima lui strâmbă, cum zice Scriptura: „De se va amăgi proorocul şi va grăi, Eu, Domnul, l-am amăgit pe proorocul acela” *(Deuteronomul* 13, 1-3)[685]. De aceea, suntem datori să ne îndreptăm cu toată

[685] Pe de o parte, aflarea adevărului în privinţa a ceea ce trebuie să faci depinde de voinţa ta de a face voia lui Dumnezeu; pe de alta, voinţa aceasta a ta trebuie să-şi afle o întărire în cuvântul altuia. În conglăsuirea ambilor grăieşte Dumnezeu. Fiecare Îl află pe Dumnezeu, căutându-L. Dar confirmarea aflării voii lui Dumnezeu se câştigă din

puterea pe noi înşine spre voia lui Dumnezeu şi să nu credem inimii noastre, ci, chiar de ar fi un lucru bun (ceea ce gândim), să auzim şi de la vreun sfânt că e bun. Să nu ne încredem în noi înşine, chiar dacă am început să lucrăm bine şi socotim că trebuie să iasă cum e drept, ci trebuie să facem tot ce stă în puterea noastră, iar pe de altă parte să spunem altuia cum am lucrat şi să aflăm de am lucrat bine. Dar nici după aceea să nu fim fără grijă, ci să aşteptăm şi judecata lui Dumnezeu, cum a spus Sfântul acela, Avva Agathon. Căci acela, când a fost întrebat: „Te temi şi tu, părinte?", a răspuns: „Eu am lucrat după puterea mea, dar nu ştiu de a plăcut lucrul meu lui Dumnezeu. Căci alta e judecata lui Dumnezeu şi alta, a oamenilor".

Dumnezeu să ne apere de primejdia de a ne încrede în noi înşine şi să ne învrednicească să ţinem calea părinţilor noştri, care au bineplăcut numelui Lui!

VI SĂ NU JUDECĂM PE APROAPELE

• Ştiţi ce păcat este să judeci pe aproapele? Căci ce este mai grav ca acest lucru? De nimic nu Se scârbeşte Dumnezeu aşa de mult, cum au spus Părinţii, şi nimic nu e mai rău ca a judeca. Căci de la aceste lucruri, ce par neînsemnate, vine cineva la un rău foarte mare. Căci de la primirea vreunei mici bănuieli împotriva aproapelui, de la a zice: „Ce este dacă ascult şi eu ce zice acest frate? Ce e dacă spun şi eu acest singur cuvânt? Ce e dacă văd ce face acest frate sau văd ce face acest străin?", mintea începe să uite păcatele sale şi să se ocupe cu cele ale aproapelui. Şi de aici vine pornirea de a judeca, de a cleveti, de a dispreţui. Apoi de aici şi căderea în cele pe care le judecă. Căci, neîngrijindu-se de păcatele sale şi neplângându-şi moartea sa, cum au zis Părinţii, omul nu se poate îndrepta în ceva pe sine însuşi, ci se ocupă întotdeauna cu lucrul aproapelui. Şi nimic nu mânie aşa de mult pe Dumnezeu şi nimic nu goleşte aşa de mult pe om şi nu-l duce la părăsirea sa (de către Dumnezeu) ca clevetirea, judecarea, dispreţuirea aproapelui[686].

---

conglăsuirea între doi care caută voia Lui: „Unde sunt doi sau trei adunaţi în numele Meu, acolo sunt şi Eu în mijlocul lor" *(Matei* 18, 20). Nu se dispreţuieşte nici voinţa insului de a afla voia lui Dumnezeu, dar nu se nesocoteşte nici comuniunea între doi sau mai mulţi. Când eu nu vreau să fac voia lui Dumnezeu, nici prorocul nu mi-o poate descoperi cu adevărat, sau impune, ci mă întăreşte în rătăcirea mea. Când voiesc să fac voia lui Dumnezeu, mă confirmă şi un copil în aceasta. Dar Dumnezeu lucrează şi într-un caz, şi în altul. Mă lasă în ambiţia mea individualistă în primul caz, mă confirmă în simţirea voii Lui, în al doilea caz. Confirmarea în rătăcire sau în adevăr îmi vine totdeauna prin altul. Aşa e făcută firea noastră. Chiar şi printr-un copil mă confirmă Dumnezeu, căci şi el mă scoate din părerea că în mine e tot adevărul.

[686] Preocuparea de păcatele altuia face pe om să uite de ale sale, să uite în general de datoria de a se curăţa şi desăvârşi pe sine. Găseşte în păcatele altuia o scuză pentru

• Căci altceva este a cleveti, altceva, a judeca, şi altceva, a dispreţui. A cleveti este a spune de cineva: „Cutare a minţit, sau s-a mâniat, sau a curvit, sau altceva asemenea”. Prin aceasta l-a clevetit pe acela, pentru că a spus ceva împotriva lui, a spus în chip pătimaş păcatul aceluia.

Iar a judeca este a spune: „Cutare e mincinos, cutare e un om furios, cutare e un curvar”. Prin aceasta a judecat însăşi starea dinlăuntru a sufletului aceluia şi s-a rostit împotriva vieţii lui întregi, zicând că este aşa, şi l-a judecat pe acela ca atare[687]. Şi lucrul acesta e foarte grav. Căci altceva este a spune: „s-a mâniat” şi altceva a spune că „e furios” şi a se rosti, cum am spus, împotriva vieţii lui întregi. A judeca orice păcat e aşa de grav, că Însuşi Hristos a zis: „Făţarnice, scoate întâi bârna din ochiul tău şi apoi vei vedea să scoţi şi paiul din ochiul fratelui tău” *(Luca* 6, 42). El a asemănat păcatul aproapelui cu paiul, iar judecarea lui, cu bârna. Vezi cât de rău lucru e a judeca? E aproape mai rău decât orice păcat. Iar fariseul acela, rugându-se şi mulţumind lui Dumnezeu pentru virtuţile sale, n-a minţit, ci a spus adevărul. Şi n-a fost osândit pentru aceasta. Căci suntem datori să mulţumim lui Dumnezeu când ne-am învrednicit să facem vreun bine, pentru că El ne-a ajutat şi a lucrat împreună cu noi. De aceea, precum am spus, nu a fost osândit pentru că a zis: „Nu sunt ca ceilalţi dintre oameni”, ci când, întorcându-se către vameş, a zis „nici ca acest vameş”. Atunci s-a împovărat, căci a judecat însăşi persoana aceluia, însăşi starea dinlăuntru a aceluiaşi, pe scurt, întreaga lui viaţă[688]. De aceea s-a

---

ale sale, se găseşte pe sine mai puţin vinovat decât pe altul, îşi deschide drumul de înaintare mai departe în păcatele sale. El neglijează prin aceasta cercetarea sa cu gândul de a se cunoaşte cu adevărat, de a se curăţa de păcate, de a afla iertare pentru ele. Judecarea altuia de către noi ne aduce în general o necunoaştere a noastră. Dimpotrivă, privirea atentă şi cu admiraţie a bunătăţii altuia ne face să ne judecăm pe noi înşine, să ne cunoaştem scăderile şi să căutăm să le îndreptăm, naşte în noi frica de viitoarea pedeapsă pentru păcatele noastre. Astfel, judecarea altuia se răsfrânge în rău asupra noastră şi preţuirea altuia se răsfrânge în bine asupra noastră. De aceea, judecând pe alţii, ne vom face vrednici să fim judecaţi şi noi înşine.

[687] Clevetirea se referă la o faptă sau alta a cuiva; judecarea, la însăşi persoana aceluia, în întregul ei. Prin judecată se trage concluzia, dintr-o faptă rea a cuiva, că el însuşi e de aşa fel, că nu poate lucra decât aşa cum a lucrat, căci aşa e firea lui, sau că fapta rea respectivă vine dintr-o deprindere cu răul respectiv, de care nu mai poate scăpa.

[688] A judeca pe cineva e a trage, dintr-o greşeală văzută la altul, concluzia că acela e întreg şi totdeauna aşa cum a fost în momentul în care l-am văzut săvârşind acea greşeală. E a condamna persoana însăşi, în general, ca neavând în ea nimic bun, nimic în stare să o mântuiască. Înseamnă a o declara vrednică de osândă veşnică, ca incapabilă să facă şi ceva bun, ca pierdută definitiv. Dar aceasta vine din faptul că cel ce judecă astfel nu s-a apropiat niciodată de acea persoană cu inima, n-a văzut prin urmare în ea şi ceva bun şi o luptă interioară cu păcatul ce l-a săvârşit, n-a făcut efortul

coborât vameşul mai îndreptat decât acela.

- Nimic nu e mai grav, nici mai rău, cum am spus de multe ori, decât a judeca sau a dispreţui pe aproapele. De ce nu ne judecăm mai degrabă pe noi înşine şi nu cunoaştem cu de-amănuntul păcatele noastre, despre care vom avea să dăm socoteală lui Dumnezeu? De ce răpim judecata de la Dumnezeu? Ce vrem noi de la făptura lui Dumnezeu?[689] Să tremurăm, auzind ce s-a întâmplat acelui mare bătrân care a aflat despre un oarecare frate că a căzut în curvie şi a zis: „Rău a făcut!" Căci ştiţi ce lucru înfricoşător se spune despre el în *Gheronticon.* Sfântul înger a adus sufletul celui ce a păcătuit la el şi i-a zis: „Iată pe cel ce l-ai judecat! A adormit. Unde porunceşti să-l duc: în Împărăţie sau în iad?". Este vreo povară mai înfricoşătoare decât aceasta? Ce altceva înseamnă cuvântul îngerului către bătrân decât aceasta: „Deoarece tu eşti judecătorul celor drepţi şi păcătoşi, spune ce porunceşti cu privire la acest smerit suflet? Te miluieşti de el? Sau îl trimiţi la chinuri?"[690] Înspăimântat de aceasta, sfântul bătrân a petrecut tot restul timpului în suspine, în lacrimi şi în mii de osteneli, rugându-se lui Dumnezeu să-l ierte pentru păcatul acela. Şi aceasta, după ce a căzut pe faţa lui la picioarele îngerului şi a luat iertare. Căci îngerul spunându-i: „Iată, Dumnezeu ţi-a arătat ce povară aduce judecarea altuia; să nu mai faci!", acest cuvânt a fost dovada iertării. Totuşi, sufletul bătrânului nu s-a mai putut mângâia din plânsul lui până la moarte[691]

- Căci ce voim noi de la aproapele? De ce trebuie să ne încărcăm cu

---

de a trezi prin inima sa inima aceluia. Această judecată vine dintr-o lipsă de cunoaştere, de comunicare simţită cu persoana respectivă, ba chiar din lipsa de voinţă de a intra într-o comunicare intimă cu persoana respectivă, pentru a o cunoaşte cu adevărat şi a o ajuta să se îndrepte eventual. E în aceasta şi o lipsă de iubire. Dar prin aceasta el însuşi se dovedeşte un om neîndurat, lipsit de interes şi de iubire pentru omul respectiv. Şi de aceea el însuşi se va osândi mai cu dreptate decât cel pe care l-a osândit. De aceea a spus Domnul: „Nu judecaţi, ca să nu fiţi judecaţi". Să lăsăm judecata lui Dumnezeu, Care cunoaşte cu adevărat lăuntrul omului şi ştie de e şi ceva bun în el sau nu e nimic. Făcând aşa, nu excludem că în acel om e şi ceva bun.

[689] Nu nouă ne este datoare cu ceva făptura lui Dumnezeu, ca să avem dreptul să o judecăm, ci lui Dumnezeu Îi este datoare. Căci El a adus-o la existenţă şi o susţine.

[690] *Patericul,* „Pentru Avva Isaac Tebeul", *PG* 65, 239.

[691] N-avem dreptul de a judeca pe alţii, nu numai pentru că nu noi i-am adus la existenţă şi nu le putem deci impune nicio datorie faţă de noi, ci şi pentru că nu le putem spori existenţa trimiţându-i în Împărăţia cerurilor, sau diminua pentru veci, trimiţându-i la chinuri. Cine n-are putere să execute o judecată sau nu e delegat să judece de forul executiv n-are nici dreptul să judece. Numai Cel ce ne-a dat gradul de viaţă pământească ni-l poate şi micşora pe acesta până la minimum în iad sau ni-l poate spori la maximum în Împărăţia cerurilor, prin faptul că această sporire sau diminuare m-a apropiat mai mult de El sau m-a depărtat la maximum de El.

povara lui? Avem noi pentru ce ne îngriji, fraţilor! Fiecare să ia aminte la sine însuşi şi la păcatele sale! Numai lui Dumnezeu I se cade să îndreptăţească şi să osândească. Căci numai El cunoaşte starea dinlăuntru a fiecăruia, purtările, darurile, firea şi destoinicia lui, ca să poată judeca potrivit cu fiecare, precum numai El ştie. Căci altfel judecă Dumnezeu cele ale episcopului şi altfel, cele ale stăpânitorului; altfel judecă cele ale povăţuitorului şi altfel, ale uceniculuí; altfel, ale bătrânului şi altfel, ale celui mai tânăr; altfel, ale bolnavului şi altfel, ale celui sănătos. Şi cine poate cunoaşte judecăţile acestea, decât singur Cel ce a făcut toate, Care le-a şi plăsmuit pe toate şi le cunoaşte pe toate?

• Dar se întâmplă uneori că nu numai judecăm, ci şi disprețuim. Căci altceva este, cum am spus, a judeca şi altceva, a dispreţui. Dispreţuirea are loc când cineva nu numai judecă, ci şi dispreţuieşte. Acesta are scârbă de aproapele, are silă de el, ca de un lucru urât. Iar aceasta e mai rea şi mai pierzătoare decât a judeca.

• Dar cei ce voiesc să se mântuiască nu ţin seama de scăderile aproapelui, ci totdeauna numai de ale lor: şi prin aceasta ei sporesc. Aşa a făcut acela care, văzând pe fratele său păcătuind, suspinând a zis: „Vai mie, că astăzi a greşit el, iar mâine negreşit voi păcătui eu”.

• Şi ceea ce e mai cumplit e că nu ne oprim numai la vătămarea noastră, ci, întâlnind pe un alt frate, îi spunem îndată şi acestuia: „S-a întâmplat aceasta şi aceasta”. Şi-l vătămăm şi pe acesta, aruncând şi în inima lui păcatul. Şi nu ne temem de cel ce a zis: „Vai celui ce adapă pe aproapele său cu băutură tulbure” *(Avacum* 2, 15), ci facem lucrul dracilor şi nu ne pasă. Căci ce altceva are de făcut dracul decât să tulbure şi să vatăme? Şi ne aflăm lucrând împreună cu dracii la pieirea noastră şi a aproapelui. Căci cel ce vatămă un suflet ajută dracilor şi lucrează împreună cu ei, precum cel ce foloseşte pe acela e împreună-lucrător al sfinţilor îngeri.

• Dar din ce pricină pătimim acestea, dacă nu pentru că nu avem iubire? Căci dacă am avea iubire împreunată cu mila şi cu durerea, nu ne-am îngriji să vedem scăderile aproapelui. Căci zice: „Dragostea acoperă mulţime de păcate” (*1 Petru* 4, 8), şi iarăşi: „Dragostea nu socoteşte răul, toate le acoperă” şi celelalte (*1 Corinteni* 13, 5). Deci şi noi, cum am zis, de am avea dragostea, însăşi dragostea ar acoperi orice greşeală, precum şi sfinţii fac aşa, văzând zdrobirea oamenilor. Căci nu sunt orbi sfinţii, şi totuşi nu văd păcatele lor[692]. Pe de altă parte, cine urăşte aşa

[692] Cei ce au analizat simţirea dragostei (de ex., L. Binswanger, *Grundformen...)* au constatat că dragostea creează celui pe care-l iubeşte, prin imaginaţie, un chip desăvârşit. Şi aceasta nu e o imaginaţie fără efect, ci una care reuşeşte să transforme pe cel iubit (în raporturile cu cel ce l-a imaginat) în ceea ce l-a imaginat. Cel ce iubeşte nu poate să nu-l imagineze pe cel iubit *(einbilden)* ca foarte bun şi foarte frumos. Dar prin

de mult păcatul, ca sfinţii? Dar nu urăsc pe păcătos, nici nu-l judecă, nici nu-l ocolesc, ci împreună-pătimesc cu acela, îl sfătuiesc, îl mângâie, îi slujesc, îl tămăduiesc ca pe un mădular bolnav; toate le fac ca să-l mântuiască[693].

• Ce a făcut Sfântul Ammona când au venit la el fraţii aceia tulburaţi şi i-au zis: „Vino şi vezi, Avvo, că este o femeie în chilia fratelui cutare”? Câtă milă n-a arătat, câtă iubire n-a avut sfântul lui suflet! Căci, cunoscând că fratele a ascuns pe femeie sub un butoi, s-a aşezat deasupra lui şi le-a spus acelora să caute în toată chilia. Şi cum n-au aflat-o, le-a zis lor: „Dumnezeu să vă ierte”. Şi i-a ruşinat pe ei şi le-a ajutat şi lor să nu creadă cu uşurinţă ceea ce e potrivnic fratelui, iar pe acela l-a făcut să ajungă neprihănit, căci nu numai că l-a acoperit după Dumnezeu, ci l-a şi îndreptat, când a aflat vreme potrivită. Căci după ce i-a scos afară pe toţi, luându-i numai mâna, i-a zis: „Ai grijă de tine, frate!” Şi îndată s-a îmblânzit fratele şi s-a simţit străpuns la inimă; îndată a lucrat în sufletul lui dragostea de oameni a Bătrânului[694].

• Să ne agonisim deci şi noi iubire, să ne agonisim milă faţă de aproapele, ca să ne păzim de reaua clevetire şi de judecarea şi dispreţuirea cuiva, să ne ajutăm unii pe alţii, ca nişte mădulare ce ne aparţinem. Cine, având o rană la mâna lui sau la picior, sau la altul oarecare dintre mădularele lui, se scârbeşte de sine[695], sau îşi taie mădularul său, chiar dacă ar face puroi, şi nu-l curăţă mai degrabă, nu-l spală, nu pune plasture pe rană, nu-l leagă, nu-i dă apă sfinţită, nu se roagă pentru el, nu cere sfinţilor să se roage pentru el, cum a zis şi Avva Zosima? Şi în orice caz nu-l părăseşte, nu se depărtează de mădularul său, nici

---

această imaginaţie se surprinde ceea ce e dat virtual în cel iubit şi-l ajută să devină în mod actual aşa. Dacă toţi am iubi un om, ar fi aproape cu neputinţă ca acela să fie rău. Şi dacă toţi ar avea dragoste faţă de toţi, toţi ar deveni buni. În starea de răutate a fiecăruia e implicată o vină, sau o lipsă de iubire a celorlalţi. Sfinţii nu văd păcatele celorlalţi, nu pentru că nu vor să le vadă, ci pentru că nu pot să le vadă datorită iubirii.

[693] Sfinţii urăsc păcatul, dar nu pe păcătos. Ura lor faţă de păcat se arată în faptul că se feresc ei înşişi de păcat şi ajută şi pe ceilalţi, prin iubire, să-l biruiască. Ei văd în persoană o taină atât de adâncă şi de minunată, că intuiesc în ea posibilităţi de depăşire a oricărei stări de păcat, a oricărei ispite. Dar aceste posibilităţi trebuie actualizate prin puterea ce le-o dă iubirea faţă de ea. Legătura între persoană şi persoană e în mod real o legătură de comunicare asemenea celei între mădularele trupului. Nu se poate însănătoşi un mădular bolnav, dacă nu i se comunică sângele mădularelor sănătoase. Aceasta se face între oameni prin iubire.

[694] *Patericul,* „Pentru Avva Ammona”, 10, *PG* 65, 121. Avem aici un exemplu din ceea ce se poate numi delicateţea sfinţilor.

[695] Cine se scârbeşte de mădularul său se scârbeşte de sine însuşi, căci el însuşi se află întreg în fiecare mădular al său. Deci, tăind mădularul, se taie pe sine, sau se face pe sine însuşi mai puţin deplin. La fel, legătura fiinţială ce există între noi face ca în fiecare din ceilalţi să fiu eu însumi şi, lăsându-l pe el să moară, să devină nefolositor, sau chiar primejdios prin păcat, mă sărăcesc şi mă primejduiesc pe mine însumi, sau mă împuţinez eu însumi sufleteşte măcar în parte, dacă nu de tot.

de urâtul lui miros, ci face totul ca să-l însănătoşească. Aşa suntem datori şi noi să pătimim unii pentru alţii, să ne sprijinim unii pe alţii şi prin alţii mai tari, să născocim şi să facem toate ca să ne ajutăm pe noi înşine şi unii pe alţii: „Că mădulare unii altora suntem", cum zice Apostolul; „că de suntem toţi un trup şi toţi mădulare unii altora", „de pătimeşte un mădular, pătimesc împreună şi toate celelalte mădulare" *(Romani* 12, 5; *1 Corinteni* 12, 26). Ce socotim noi că sunt mănăstirile de obşte? Nu socotim că sunt un trup şi, cei din ele, mădulare unii altora? Cei ce conduc sunt capul, cei ce iau aminte şi îndreaptă sunt ochii, cei ce folosesc pe alţii prin cuvânt, gura. Iar urechile sunt cei ce ascultă; mâinile, cei ce lucrează; picioarele, cei trimişi (după cele de trebuinţă) şi cei ce au felurite slujiri. Eşti cap? Condu! Eşti ochi? Ia aminte, cunoaşte! Eşti gură? Grăieşte, fii de folos! Eşti ureche? Ascultă! Eşti mână? Lucrează! Eşti picior? Slujeşte! Fiecare să slujească trupului după puterea lui şi sârguiţi-vă pururea să vă ajutaţi unii pe alţii, fie învăţând şi sădind cuvântul lui Dumnezeu în inima fratelui, fie mângâindu-l în vreme de necaz sau dându-i mâna la lucrul lui, ajutându-l. Şi fiecare, cum am spus, după puterea lui, şi sârguiţi-vă să vă uniţi întreolaltă. Căci pe cât se uneşte cineva cu aproapele, pe atât se uneşte cu Dumnezeu[696].

• Şi vă spun o pildă de la Părinţi, ca să pătrundeţi înţelesul cuvântului. Închipuiţi-vă ca un cerc pe pământ, un desen pe care l-a făcut cineva cu un compas, pornind de la centru. Centrul lui este partea cea mai de mijloc a cercului, centrul propriu-zis. Cugetaţi cu mintea la ceea ce vă spun. Socotiţi că acest cerc este lumea, că mijlocul cercului este Dumnezeu, iar liniile care duc de la periferie la mijloc sunt căile, sau vieţuirile omeneşti. Deci cu cât intră sfinţii mai mult spre cele dinlăuntru, în dorinţa de a se apropia de Dumnezeu, pe măsura pătrunderii lor ajung mai aproape de Dumnezeu şi întreolaltă. Cu cât se apropie mai mult de Dumnezeu, se apropie întreolaltă; şi cu cât se apropie mai mult întreolaltă, se apropie mai mult de Dumnezeu. La fel cugetaţi şi despre despărţire. Căci când se despart de Dumnezeu şi se întorc la cele din afară, e vădit că, cu cât ies şi se depărtează mai mult de Dumnezeu, cu atât se depărtează mai mult unii de alţii; şi cu cât se depărtează mai mult unii de alţii, cu atât se depărtează mai mult de Dumnezeu. Aşa este firea iubirii. În măsura în care suntem în afară şi nu iubim pe Dumnezeu, în aceeaşi măsură ne aflăm fiecare depărtat faţă de aproapele. Iar de iubim pe Dumnezeu, cu cât ne

---

[696] Două lucruri trebuie semnalate aici: întâi că unirea dintre fraţii din mănăstire şi dintre oamenii credincioşi, în general, e o unire care sporeşte prin fapte, adică întrucât fiecare face ceva pentru celălalt, nu prin simple mărturisiri de iubire. Prin faptele unuia pentru altul înaintează fiecare în fiinţa celuilalt. Al doilea că, înaintând unul în fiinţa celuilalt, noi înaintăm în Dumnezeu, în unirea cu Dumnezeu. Căci Dumnezeu este în unitatea din dragoste a mai multora. El e izvorul din care izvorăşte iubirea prin care aceia se unesc. El e Subiectul suprem în care se unesc subiectele umane.

apropiem de El prin iubirea faţă de El, cu atât ne unim mai mult, prin iubire, cu aproapele; şi cu cât ne unim mai mult cu aproapele, cu atât ne unim mai mult cu Dumnezeu. Dumnezeu să ne învrednicească să auzim cele ce ne sunt de folos şi să le facem. Căci, cu cât ne îngrijim şi ne sârguim mai mult să lucrăm cele ce auzim, cu atât ne luminează şi Dumnezeu mai mult şi ne învaţă pururea voia Lui.

VII DESPRE ÎNVINOVĂŢIREA DE SINE

• Însă cauza oricărei tulburări este, dacă vom căuta cu de-amănuntul, faptul de a nu ne învinovăţi pe noi înşine. De aceea avem toată supărarea aceasta; din cauza aceasta nu aflăm niciodată odihnă. De aceea nu e de mirare că auzim de la toţi sfinţii că nu este altă cale (spre odihnă) afară de aceasta; şi vedem că nimeni n-a călătorit vreodată pe altă cale ca să afle odihna. Dar noi aşteptăm să ne odihnim sau să ţinem peste tot calea cea dreaptă, nesuportând niciodată să ne învinovăţim pe noi înşine. Cu adevărat, de ar agonisi omul mii de virtuţi, dar de nu va ţine calea aceasta, nu va înceta niciodată să supere şi să fie supărat şi va pierde toate ostenelile lui. Dar ce bucurie, ce odihnă nu va avea oriunde va merge cel ce, precum a zis Avva Pimen, se va învinovăţi pe sine însuşi?[697] Căci orice pagubă, orice necinstire sau orice necaz i s-ar întâmpla, de se va socoti de mai înainte pe sine vrednic de ele, nu se va tulbura niciodată. Şi este oare cineva mai fără grijă decât acesta?

• Dar va zice cineva: „Şi dacă mă necăjeşte vreun frate şi, cercetându-mă, voi afla că nu i-am dat niciun fel de motiv, cum pot să mă învinovăţesc pe mine însumi?” Dar de se va cerceta pe sine cu frica lui Dumnezeu, va afla negreşit că i-a dat vreun motiv: fie cu lucrul, fie cu cuvântul, fie cu înfăţişarea. Iar de se vede pe sine, precum zice, că prin niciuna din acestea nu i-a dat vreun motiv în clipa de faţă, e de presupus că l-a necăjit altădată, fie cu lucrul, fie altfel, sau e de presupus că a necăjit pe vreun alt frate şi pentru aceasta era dator să sufere; sau, adeseori, pentru alt păcat. Deci de se va cerceta cineva, cum am spus, pe sine cu frica lui Dumnezeu şi-şi va întreba cu de-amănuntul conştiinţa sa, se va găsi fără îndoială vinovat pe sine.

Se întâmplă iarăşi, uneori, că cineva se vede pe sine şezând în pace şi în linişte, dar, când îi spune un frate un cuvânt care-l supără, se tulbură şi socoteşte de aceea că pe drept cuvânt se supără, zicând împotriva aceluia: „De nu venea şi nu-mi vorbea şi nu mă tulbura, n-aş fi păcătuit”. Dar aceasta este un lucru de râs, este o judecată strâmbă. Căci, oare, cel ce i-a spus acel cuvânt a sădit în el patima? Acela doar i-a arătat patima ce era în el, pentru ca, dacă voieşte, să se pocăiască pentru ea. El se aseamănă cu o floare de tăciune, care pe dinafară e frumoasă, iar pe dinlăuntru e cenuşă şi, când o sfărâmă cineva, se

[697] Citată de Avva Zosima (în: *Everghetinosul,* vol. 1, 46, p. 170); cf. *Patericul,* „Pentru Avva Pimen”, 95, *PG* 65, 345 A.

arată cenușa. Așa și acesta ședea în pace, cum socotea el, dar înlăuntrul lui avea patima și nu știa. A fost de-ajuns să-i spună fratele acela un singur cuvânt și a scos la arătare tina ascunsă înlăuntru. Deci dacă voiește să fie miluit, să se pocăiască, să se cureţe, să sporească, și atunci va vedea că mai degrabă trebuie să mulțumească fratelui, ca celui ce i s-a făcut pricină a acestui folos.

• ...uneori cineva află odihnă (întărire prin hrană) chiar peste trebuința lui, iar alteori nu află nici cât cere trebuința. Deoarece Dumnezeu, fiind milostiv, dă fiecăruia după trebuința lui, uneori îi rânduiește unele peste trebuință, ca să-i arate aceluia mărimea covârșitoare a iubirii Lui de oameni și să-l învețe pe el să-l mulțumească. Dar și când Dumnezeu nu-i dă ceea ce răspunde trebuinței lui, face prin cuvântul Său ca lucrul dat să împlinească trebuința lui, învățându-l în același timp cu răbdarea.

De aceea trebuie ca în toate să luăm aminte la cele de Sus, fie că ne vine ceva bun sau ceva rău de la cineva; să privim la cele de Sus și să mulțumim pentru cele ce ni se întâmplă, suportând toate cu învinovățirea de sine și spunând, cum au spus Părinții, că de ni se întâmplă ceva bun, e din iconomia lui Dumnezeu, iar de ni se întâmplă ceva rău se întâmplă pentru păcatele noastre.

VIII DESPRE ŢINEREA DE MINTE A RĂULUI

• Dar se poate răsplăti răul cu rău nu numai cu fapta, ci și cu cuvântul, și cu înfățișarea[698]. E câte unul care apare ca unul ce nu răsplătește răul cu rău prin fapte, dar se află răsplătindu-l, cum am spus, cu cuvântul, cu înfățișarea. Că se întâmplă câteodată că unul își dă o înfățișare, sau face o mișcare, sau aruncă o privire prin care tulbură pe fratele său[699]. Dar și aceasta înseamnă a răsplăti răul cu rău. Altul se silește să nu răsplătească răul cu rău nici prin faptă, nici prin cuvânt, nici cu înfățișarea. Dar are în inima lui o supărare pe fratele său și e necăjit pe el. Vedeți câte deosebiri de stări? Altul nu are nicio supărare oarecare pe fratele său, dar dacă aude că cineva l-a necăjit pe el, sau a murmurat cineva împotriva lui, sau l-a bârfit, se bucură totdeauna auzind acestea. Acesta încă răsplătește răul cu rău. Altul nici nu ține vreun gând rău împotriva aceluia, nici nu se bucură auzind vreo bârfire împotriva celui ce l-a

---

[698] *Patericul,* „Pentru Avva Pimen”, 34, *PG* 65, 332 A.

[699] Faptul că oamenii aruncă unii în alții cele rele (și cele bune) și prin cuvinte, și prin priviri și înfățișări arată că există între ei o legătură indisolubilă, de ființă; despărțirea nu devine totală niciodată între ei, ca între niște monade. Între ei e nu numai o înțelegere, ci și o trecere de ființă din unul în altul. Se comunică starea bună și rea de la unul la altul. Pe de altă parte, eu pot opri trecerea răului din altul în mine prin voință, îl țin exterior. Iar când îl primesc înseamnă că eu mi l-am însușit și-l întorc ca al meu, adică înmulțit. Și aceasta îl înmulțește și în el.

supărat, ba se şi întristează dacă acesta e necăjit; dar nu are nici plăcere dacă aceluia îi merge bine şi se necăjeşte dacă-l vede slăvit sau trăind în linişte. Aceasta încă este un fel de ţinere de minte a răului, fără îndoială mai uşor, dar totuşi este.

• Dar am spus la începutul cuvântului că este câte unul care îi pune metanie fratelui său, dar după metanie păstrează încă o supărare împotriva lui. Despre acesta spunem că, punând metanie, şi-a tămăduit prin aceasta mânia, dar n-a luptat încă cu ţinerea de minte a răului. Este însă un altul care, de se va întâmpla să-l supere cineva şi-şi vor pune metanie şi se vor împăca unul cu altul, dobândeşte pacea faţă de el, şi nu mai are în inima lui nicio amintire rea împotriva aceluia. Dar de se va întâmpla după aceea ca acela să-i spună ceva care îl supără, începe să-şi aducă aminte şi de cele dinainte şi să se tulbure nu numai pentru cele de al doilea, ci şi pentru cele dinainte. Acesta se aseamănă omului care, având o rană şi punând pe ea un plasture, rana i s-a vindecat prin plasture şi s-a închis, dar locul este încă mai slab şi, când cineva va arunca împotriva lui o piatră, locul acela se va răni mai uşor decât tot trupul şi va începe de îndată să sângereze. Aşa a păţit şi acesta: a avut o rană şi a pus un plasture, care e metania, şi deocamdată şi-a vindecat rana ca şi cel dintâi. Adică s-a vindecat mânia, ba a început să se îngrijească şi de ţinerea de minte a răului, silindu-se să nu mai ţină nicio amintire rea în inima lui. Aceasta înseamnă că rana s-a cicatrizat, dar nu s-a şters cu totul, şi mai are încă o rămăşiţă de amintire a răului. Aceasta este cicatricea din care uşor se jupoaie toată rana, când primeşte o mică lovitură. Deci trebuie să se nevoiască să se şteargă urma a toată cicatricea şi să ajungă ca locul să se acopere cu păr şi să nu mai rămână nicio urmă, nici să se mai vadă că a fost în locul acela vreo rană.

IX DESPRE MINCIUNĂ

• E nevoie deci de multă trezvie, ca să nu fim furaţi de minciună. Căci niciunul nu s-a unit cu Dumnezeu, minţind. Pentru că minciuna este străină lui Dumnezeu[700]. Căci s-a scris: „Minciuna este de la cel viclean”, şi iarăşi: „Acela e mincinos şi tatăl minciunii” *(Ioan* 8, 44). Iată că numeşte tată al minciunii pe diavol. Iar adevărul este Dumnezeu, căci El Însuşi zice: „Eu sunt Calea, Adevărul şi Viaţa” *(Ioan* 14, 6). Vedeţi de cine ne-am despărţit noi şi de cine ne alipim prin minciună? E vădit că de cel viclean. De voim deci cu adevărat să ne mântuim, trebuie să iubim cu toată puterea şi cu toată sârguinţa adevărul şi să ne păzim de orice minciună, ca să nu ne despartă pe noi de Cel ce e Adevărul şi Viaţa.

• Dar sunt trei feluri de minciună. Este cel ce minte în cuget, este

[700] Cel ce minte se ţine cu sufletul despărţit de cel faţă de care minte. Nu-şi dă sufletul aceluia. Numai cel ce spune adevărul se predă pe sine celuilalt.

cel ce minte în cuvânt şi mai este cel ce minte cu însăşi viaţa lui[701].

Cel ce minte în cuget este cel ce primeşte bănuielile. De vede acesta pe cineva grăind cu fratele lui, bănuieşte şi zice: „De mine vorbesc". Şi dacă aceia întrerup convorbirea, bănuieşte iarăşi că pentru el au întrerupt-o. De zice cineva un cuvânt, bănuieşte că pentru a-l supăra pe el l-a zis şi, pe scurt, în orice lucru îl bănuieşte pe aproapele, zicând: „Pentru mine a făcut aceasta, pentru mine a zis aceasta, pentru aceasta a făcut aceasta". Acesta este cel ce minte în cuget. Căci nu cugetă nimic adevărat, ci toate din bănuială. Din aceasta vin iscodirile, clevetirile, vrajbele, osândirile. Dacă aude cineva cu urechea despre sine un lucru, care din întâmplare e adevărat, din cauza acestuia, voind, chipurile, să se îndrepte, iscodeşte mereu, zicând: „Dacă grăieşte cineva împotriva mea, voiesc să ştiu pentru ce greşeală m-a defăimat, ca să mă îndrept". Deci însuşi începutul este de la cel viclean. Căci totul a început de la minciună, întrucât neştiind a bănuit ceea ce nu ştia[702]. Şi cum poate pomul rău să facă roade bune? Iar de voieşte peste tot să se îndrepte, când îi spune fratele: „Să nu faci aceasta!", sau: „Pentru ce ai făcut aceasta?", să nu se tulbure, ci să pună metanie şi să-i mulţumească, şi atunci se va îndrepta. Şi dacă vede Dumnezeu că aceasta e hotărârea lui, nu-l lasă niciodată să rătăcească, ci-i trimite pe cel ce trebuie să-l îndrepte. Dar de zice: „Cred bănuielilor mele, pentru că voiesc să mă îndrept" şi de aceea începe să-şi plece urechea la tot ce i se spune şi să iscodească, această închipuită îndreptare vine de la diavolul, care voieşte să unelteaască...

Să ne sârguim deci, fraţilor, cu toată puterea noastră să nu credem bănuielilor noastre. Nimic nu depărtează aşa de mult pe om de Dumnezeu, ca a nu lua aminte la păcatele sale, ci a iscodi totdeauna cele ce nu-i aparţin lui. Nimic bun nu se naşte din aceasta, ci mii de tulburări şi mii de necazuri, şi de aceea niciodată nu are omul linişte ca să agonisească frica de Dumnezeu. Chiar de se seamănă în noi bănuieli viclene pentru răutatea noastră, să le întoarcem îndată pe acestea în gânduri bune şi nu ne vor vătăma pe noi. Căci bănuielile sunt rele şi nu lasă niciodată sufletul nostru să câştige pacea.

- Iar cel ce minte în cuvânt este, de pildă, cel ce se leneveşte să se

---

[701] În tot capitolul acesta minciuna e văzută nu ca o teorie, ci ca o faptă care păgubeşte pe cel ce o practică şi pe ceilalţi oameni. Am văzut însă că o minciună care mântuieşte pe cineva nu e socotită propriu-zis minciună. (Cazul Bătrânului care a şezut pe butoiul sub care un frate ascunsese o femeie, ca să-l scape de pâra altora.).

[702] S-a putut întâmpla că pe drept cuvânt s-a spus sau i s-a spus de cineva că n-a făcut un lucru cum se cuvenea. Acela a spus adevărul. Lucrul spus nu e o minciună, dar cel căruia i s-a spus bănuieşte că acela s-a spus sau i s-a spus cu duşmănie şi în chip mincinos.

scoale la priveghere, şi în loc să zică: „Iartă-mă, că m-am lenevit să mă scol”, zice: „Aveam fierbinţeală, aveam ameţeli şi nu am putut să mă scol, n-am avut putere”. Şi spune zece cuvinte mincinoase, ca să nu pună metanie şi să se smerească. Iar dacă cineva îl învinovăţeşte de ceva, schimbă cuvintele şi le înfrumuseţează, fiindcă nu vrea să suporte vina. La fel, de i se întâmplă să aibă ceva cu vreun frate, nu încetează să se îndreptăţească, zicând: „Dar tu ai spus-o, tu ai făcut-o. N-am spus-o eu, ci acela a spus ba aceasta, ba aceea”, numai ca să nu se smerească. Iar de poftеşte vreun lucru, nu suportă să spună: „Poftesc aceasta”, ci sucеşte cuvintele lui, zicând: „Sufăr de aceasta şi am nevoie de aceasta, sau mi s-a poruncit aceasta”. Şi spune atâtea minciuni, până ce-şi împlineşte pofta lui. Căci tot păcatul se săvârşeşte fie pentru iubirea de plăcere, fie pentru iubirea de arginţi, fie pentru iubirea de slavă. De aceea şi minciuna se săvârşeşte pentru acestea trei. Cineva minte fie pentru a nu fi învinovăţit şi umilit, fie pentru a-şi împlini pofta sa, fie pentru a câştiga ceva. Şi nu încetează de a se întoarce încoace, de a se întoarce încolo, toate născocindu-le prin cuvânt, până-şi ajunge scopul. Unul ca acesta nu e crezut însă niciodată. Chiar de ar spune şi vreun cuvânt adevărat, nimeni nu-l mai poate crede, ci şi adevărul lui e pus la îndoială.

• Dar uneori se iveşte o împrejurare de mare nevoie de a ascunde ceva, căci altfel împrejurarea aceea s-ar face pricină de multă tulburare şi necaz. Când deci vine o astfel de împrejurare, se vede cineva pe sine silit să nu spună lucrul aşa cum este, ca să nu se facă, cum am spus, mai multă tulburare şi necaz, sau primejdie. Căci a zis Avva Alonie lui Avva Agathon: „Iată doi oameni au făcut un omor sub tine. Unul a fugit în chilia ta. Şi judecătorul îl caută pe el şi te întreabă, zicând: «S-a făcut sub tine un omor?» Dacă nu vrei să născoceşti ceva, predai pe om la moarte”[703]. Dar chiar când se iveşte o mare nevoie, să nu o facă nici atunci fără grijă, ci să se pocăiască şi să plângă înaintea lui Dumnezeu şi să socotească aceasta ca un prilej de încercare. Şi să nu facă nici aceasta necontenit, ci o dată din multe cazuri. Căci precum leacurile pentru nervi şi pentru curăţire, de sunt luate necontenit, vatămă, iar dacă sunt luate de cineva o dată, după un timp îndelungat şi la mare nevoie, îl folosesc, aşa trebuie să întrebuinţeze cineva şi fapta aceasta: s-o întrebuinţeze la nevoie, dar nu necontenit. Să o folosească când va vedea, cum am spus, că e multă nevoie şi o dată din multe cazuri, şi atunci să dezvăluie cu frică şi cu cutremur lui Dumnezeu scopul lui şi trebuinţa pentru care a făcut-o, ca să fie acoperit. Căci şi prin aceasta se vatămă.

1) Voim să spunem, în sfârşit, cine este cel ce minte cu viaţa sa însăşi. Cu viaţa sa minte, de pildă, cineva când, neînfrânat fiind,

[703] *Patericul,* „Pentru Avva Alonie”, 4, *PG* 65, 133 B.

fățărește înfrânarea, sau, lacom fiind, vorbește despre milostenie și laudă mila, sau, mândru fiind, laudă smerita cugetare, sau, neiubind virtutea, o laudă și o admiră. Căci dacă ar urmări un scop bun, întâi ar trebui să-și mărturisească cu smerenie slăbiciunea sa, zicând: „Vai mie, ticălosul, că sunt gol de orice bine". Și numai după ce și-ar mărturisi neputința sa, ar trebui să admire virtutea și s-o laude. Dar el nu laudă virtutea nici cu scopul ca să nu smintească pe cineva, căci și atunci ar trebui să cugete așa: „Da, eu sunt ticălos și pătimaș! Dar de ce să smintesc și pe altul? De ce să vatăm și alt suflet și să-mi aduc mie o nouă povară?" În acest caz, deși ar păcătui pentru sine, s-ar atinge și de bine. Căci e o faptă a smereniei să se plângă pe sine ca ticălos, și a milei, să cruțe pe aproapele.

Dar unul ca acesta nu admiră virtutea pentru vreunul din scopurile spuse, ci se folosește de numele virtuții pentru a-și acoperi urâciunea sa și vorbește despre ea ca și când ar fi și el unul din cei ce o împlinesc; sau, de multe ori, pentru a vătăma și amăgi pe cineva. Căci niciun păcat, nicio erezie, nici diavolul însuși nu pot amăgi pe cineva decât luând chipul virtuții, cum zice Apostolul, „că însuși diavolul se preface în înger de lumină" (2 *Corinteni* 11, 14). Nu e deci lucru de mirare dacă și slujitorii lui se prefac că sunt slujitori ai dreptății. Astfel deci și mincinosul, fie pentru că se teme de rușinea de a fi umilit, fie pentru că voiește să farmece și să amăgească pe cineva, grăiește despre virtuți, le laudă și le admiră, ca unul care și le-a însușit și le-a încercat. Acesta este cel ce minte cu viața lui însăși; acesta nu este om simplu, ci îndoit: altul este înlăuntru și altul, în afară. El are deci și viața îndoită și întreagă vrednică de râs.

X DESPRE TREBUINȚA DE A CĂLĂTORI PE CALEA LUI DUMNEZEU CU SCOP BUN ȘI CU TREZVIE

• Să ne îngrijim de noi înșine, fraților, să viețuim cu trezvie. Cine ne va da nouă timpul acesta, de-l vom pierde? Vom căuta cu adevărat zilele acestea și nu le vom mai afla. Avva Arsenie zicea totdeauna către sine: „Arsenie, de ce ai ieșit?"[704] Iar noi ne aflăm într-o așa de mare pierzanie și lene, că nu știm nici de ce am ieșit, nici ce am voit. De aceea nu numai că nu înaintăm, ci avem și necazuri necontenit. Iar aceasta ni se întâmplă din faptul că nu avem luare-aminte în inima noastră[705]

---

[704] *Patericul,* „Pentru Avva Arsenie", 40, *PG* 65, 105 C.

[705] Credința creștină dă o valoare nemărginită timpului. Nu vom mai avea alt timp în care să reparăm ce am stricat în ființa noastră în veacul de acum. Nu relativizăm importanța acestui timp ca în teoriile despre reîncarnare. Dacă devalorizăm timpul acesta, în mod consecvent am devaloriza orice alt timp. Niciodată nu am ajunge la o seriozitate adevărată și la un bine absolut. Totul ar deveni o plictiseală veșnică. Dar devalorizarea unei temporalități veșnice înseamnă a nu pune preț niciodată pe luarea-

Şi de fapt, dacă am voi să ne nevoim puţin, nu am avea să suferim multe necazuri, nici să ne ostenim mult. Căci chiar dacă la început s-ar forţa cineva pe sine, dar nevoindu-se câte puţin, înaintează câte puţin, şi la sfârşit o face aceasta cu odihnă. Căci Dumnezeu vede că se forţează pe sine şi-i dă ajutorul Său. Să ne forţăm deci şi noi să punem început, să voim măcar binele. Căci chiar dacă nu suntem încă în starea desăvârşită, însuşi faptul de a voi este începutul mântuirii noastre. Pentru că de la a voi venim cu Dumnezeu la nevoinţă şi prin nevoinţă e ajutat cineva să dobândească virtuţile. De aceea a spus careva dintre Părinţi: „Dă sânge şi ia Duh”[706], adică: „Luptă şi vei ajunge la deprinderea virtuţii”.

XI DESPRE TREBUINŢA DE A NE SÂRGUI SĂ TĂIEM REPEDE PATIMILE, ÎNAINTE DE A AJUNGE SUFLETUL LA DEPRINDEREA CEA REA

• Luaţi seama, fraţilor, cum stau lucrurile şi vedeţi să nu vă lăsaţi fără grijă. Pentru că la mari primejdii ne duce chiar şi cea mai mică lipsă de grijă... Păcătuieşte cineva puţin şi sângele lui picură multă vreme până a se îndrepta. La boala trupească se întâmplă aceasta din felurite pricini: fie că doctoriile fiind vechi nu sunt lucrătoare, fie că doctorul este neiscusit şi dă o altă doctorie decât cea care trebuie, fie că bolnavul nu ascultă şi nu păzeşte cele ce i se rânduiesc de doctor. Dar cu sufletul nu este aşa. Căci nu putem spune că doctorul, fiind neîncercat, n-a dat doctoriile potrivite. Căci doctorul sufletelor este Hristos şi El cunoaşte toate şi dă doctoria potrivită fiecărei patimi. Aşa, slavei deşarte îi dă poruncile smeritei cugetări; iubirii de plăcere, pe cele ale înfrânării; iubirii de arginţi, pe cele ale milosteniei. Şi, simplu grăind, fiecare patimă are ca doctorie porunca potrivnică ei. Deci doctorul nu este neiscusit. Şi nu se poate spune că doctoriile, fiind vechi, nu lucrează. Căci poruncile lui Hristos nu se învechesc niciodată. Căci pe măsură ce sunt în lucrare mai mult, se înnoiesc mai mult[707]. Deci nimic nu împiedică însănătoşirea sufletului decât viaţa lui neregulată.

• Să luăm deci aminte la noi înşine, fraţilor. Să fim treji cât avem timp.

---

aminte la noi înşine, în veac. Înseamnă a rămâne veşnic într-o neconcentrare în esenţa noastră şi deci în neîntâlnirea prin ea cu Dumnezeu, esenţa supremă. Dar noi pierdem adeseori timpul, nefolosindu-l pentru a ne cunoaşte şi a ne desăvârşi. Faptul că timpul nostru e scurt nu ne împiedică de a-i împlini acest rost. Tocmai conştiinţa despre această scurtime a timpului ne poate ajuta să ne cunoaştem provizoratul nostru pe acest pământ şi folosirea lui cu maximă intensitate. Tocmai scurtimea timpului cere o concentrată luare-aminte la noi înşine.

[706] *Patericul,* „Pentru Avva Loghin”, 5, *PG* 65, 257. Subţiază trupul prin osteneală, şi-l umpli de duh. Răneşte trupul prin efort, şi-l deschizi duhului. Nu te baricada în trup, nu-l îngroşa. Virtuţile reprezintă duhul întărit în trupul devenit străveziu.

[707] Cu cât te înfrânezi mai mult, cu atât o faci mai uşor.

De ce să nu avem grijă de noi? Să facem orice bine, ca să aflăm ajutor în vremea ispitei. De ce să pierdem viaţa noastră? Auzim atâtea şi nu ne pasă, ci le nesocotim. Vedem pe fraţii noştri răpiţi din mijlocul nostru şi nu stăm treji, măcar că ştim că ne apropiem şi noi, puţin câte puţin, de moarte. Iată, de când şedem aici vorbind, am pierdut două sau trei ceasuri din timpul nostru şi ne apropiem de moarte; şi vedem că pierdem timpul şi nu ne temem[708]. Cum nu ne aducem aminte de spusa bătrânului acela care a zis: „De va pierde cineva aur sau argint, poate afla în locul lui altul, dar cel ce pierde timpul, vieţuind în nelucrare şi nepăsare, altul nu mai poate afla”[709]? Cu adevărat, vom căuta un ceas din timpul acesta şi nu-l vom mai găsi[710].

Câţi nu doresc să audă un cuvânt al lui Dumnezeu şi nu-l află? Iar noi auzim atâtea şi le dispreţuim şi nu ne trezim[711]. Dumnezeu ştie, mă înspăimânt de nesimţirea sufletelor noastre, că putem să ne mântuim şi nu voim. Căci putem să tăiem patimile noastre cât sunt tinere şi nu ne îngrijim de aceasta, ci le lăsăm să se învârtoşeze împotriva noastră, ca să facem răul din urmă mai mare. Căci altceva este, precum v-am spus de multe ori, a dezrădăcina o plantă când se poate smulge îndată şi altceva este a dezrădăcina un copac mare[712].

- Un mare Bătrân[713] se odihnea cu ucenicii săi într-un loc în care erau

---

[708] „Pierderea timpului” este în credinţa creştină un motiv de mare îngrijorare. Pentru că, „pierzând timpul”, pierdem fericirea veşnică. „Pierderea timpului, distracţia”, nu intră aici, ca parte din programul vieţii omeneşti. În loc de a deveni un mijloc de refacere a puterilor fizice, pierderea timpului devine un prilej de slăbire a atenţiei sufletului la el însuşi, a puterii lui de stăpânire peste pornirile pătimaşe, peste gândurile ce tind să nu rămână concentrate la sinea omului şi la destinul lui veşnic. Devine prilej de a lăsa păcatul să se producă şi de a se face deprindere.

[709] *Patericul, PL 75,* 939 A. Nicio oră, nicio clipă nu e ca alta. Ce am putut face în ea nu mai putem face în alta. Împrejurările s-au schimbat. Dezvoltarea noastră se face altfel, când am pierdut o clipă fără o bună lucrare. Nu numai timpul în general are o valoare absolută, ci fiecare clipă. Totuşi, o mare pocăinţă ne poate reface. Dar când pierdem timpul cu gândul că ne vom reface printr-o pocăinţă ulterioară, ne obişnuim să lăsăm clipele să treacă mereu, aşteptând altă clipă pentru pocăinţă, fără să mai avem puterea să folosim vreuna în acest scop. Pierderea timpului devine ea însăşi o obişnuinţă. Ea nu e numai o chestiune exterioară, ci una interioară. „À la recherche du temps perdu” nu poate fi o căutare a unor prilejuri identice, ci o mare pocăinţă. Dar „timpul pierdut” e o slăbire interioară a noastră pentru luarea unei hotărâri. „Timpul pierdut” lucrează împotriva noastră, e un vierme care creşte.

[710] Nu vom mai găsi o eternitate a timpului în care ne putem schimba spre bine. În eternitate suntem deja într-o stare de fixare.

[711] „Folosirea timpului” e o problemă de atenţie încordată. Pierderea lui e o obişnuinţă a sufletului cu împrăştierea, cu uitarea de sine, cu destrămarea persoanei.

[712] Varsanufie (la Nicodim Aghioritul, p. 552).

[713] Acest capitol se află numai în *Sources Chrétiennes,* p. 360.

feluriţi chiparoşi, mari şi mici. Şi zise Bătrânul unuia din ucenici: „Smulge chiparosul acela”. Şi era foarte mic, şi îndată fratele l-a smuls cu o singură mână. Apoi îi arătă lui Bătrânul un altul mai mare decât cel dintâi şi-i zise: „Smulge-l şi pe acesta!” Iar acela, clătinându-l cu amândouă mâinile, îl smulse şi pe acesta. Îi arătă altul şi mai mare. Iar, clătinându-l şi ostenindu-se şi asudând mult, îl smulse şi pe acela. Apoi îi arătă Bătrânul un altul şi mai mare; dar acela, ostenindu-se şi asudând mult, nu l-a putut smulge. Când îl văzu deci Bătrânul pe acela că nu poate, porunci altui frate să se ridice şi să-i ajute aceluia; şi aşa, amândoi au putut să-l smulgă şi pe acesta. Atunci zise Bătrânul fraţilor: „Iată, aşa sunt şi patimile, fraţilor. Cât timp sunt mici, de voim, putem să le scoatem cu uşurinţă. Iar dacă le dispreţuim ca mici, se învârtoşează; şi cu cât se învârtoşează, cer mai multă osteneală. Iar dacă se întăresc şi mai mult împotriva noastră, nu le mai putem scoate nici cu osteneala prin noi înşine, de nu vom avea şi ajutorul vreunor sfinţi, care să ne sprijine, după Dumnezeu”.

• Dar şi prorocul învaţă despre aceasta în psalmi, unde zice: „Fiica Babilonului, cea slăbănoagă (ticăloasă), fericit este cel ce-ţi va răsplăti ţie răsplătirea pe care tu ne-ai răsplătit-o. Fericit cel ce va prinde şi va izbi pe pruncii tăi de piatră” *(Psalm* 136, 8-9).

Dar să înfăţişăm cele spuse pe rând. Prin Babilon se înţelege zăpăceală, căci aşa se tâlcuieşte Babel, care este Sichem[714]. Iar prin fiica Babilonului înţelege duşmănia. Căci întâi sufletul se zăpăceşte şi apoi naşte păcatul (răutatea). Iar pe aceasta o numeşte „slăbănoagă” (ticăloasă), pentru că păcatul nostru, precum s-a spus altădată, e lipsit de fiinţă şi de ipostas, născându-se prin nepăsarea noastră din ceea ce nu este, iar prin îndreptarea noastră piere şi se mistuie iarăşi în nimic. Căci zice sfântul către el (către păcat, sau răutate): „Fericit este cel ce îţi va răsplăti răsplătirea ta pe care ne-ai răsplătit-o nouă” *(Psalm* 136, 8). Să aflăm ce am dat şi ce am luat în schimb şi ce vom da înapoi în schimb[715]. Am dat voia noastră şi am luat păcatul. Deci cuvântul fericeşte pe cei ce au întors păcatul înapoi (ca răsplată). Iar a întoarce înapoi înseamnă a nu mai săvârşi păcatul. Apoi adaugă: „Fericit cel ce va apuca pruncii tăi şi-i va izbi de piatră” *(Psalm* 136, 9). Adică, fericit este cel ce va nimici cele întâi născute de tine, adică gândurile viclene, nedând răului timp să crească şi să lucreze în el un rău mai mare, ci repede, până când sunt încă prunci, înainte de a fi hrănite şi de a creşte împotriva lui, le va apuca şi le va zdrobi de piatră, care este Hristos, şi le va pierde pe ele.

• Vă spun în privinţa aceasta un lucru minunat, pe care l-am auzit despre un bătrân foarte străvăzător. Acesta, când începeau fraţii să cânte, vedea în

---

[714] Aici autorul îşi ia libertatea de a identifica Babilonul cu oraşul Sichem, capitala Samariei – regatul de Nord al lui Israel, unde adeseori se practica cinstirea zeilor străini.

[715] *Patericul,* „Pentru Avva Nistero”, 5, *PG* 65, 308.

biserică pe cineva purtător de lumină ieşind din altar şi ţinând un fel de vas ce conţinea agheasmă şi un beţigaş. Şi înmuia beţigaşul în vas şi trecea printre toţi fraţii şi pecetluia pe fiecare dintre ei. Iar dintre locurile celor neaflaţi acolo, pe unele le pecetluia, pe altele le trecea. Iar când era să se isprăvească slujba, îl vedea iarăşi ieşind din altar şi făcând la fel. Odată l-a oprit pe el bătrânul şi se aruncă la picioarele lui, rugându-l să-i spună ce face şi cine este. Şi acel purtător de lumină îi spuse: „Sunt îngerul lui Dumnezeu şi mi s-a poruncit să pun în sinaxă (în adunarea liturgică) pecetea aceasta pe cei ce se află în biserică la începutul cântării şi pe cei ce rămân până la sfârşit, pentru râvna şi sârguinţa şi pentru hotărârea lor cea bună", îi zise bătrânul: „Şi de ce pecetluieşti locurile unora care nu se află de faţă?" Sfântul înger îi răspunse, zicând: „Toţi acei fraţi care sunt sârguincioşi şi buni în hotărârea lor, dar lipsesc dintr-o trebuinţă de nevoie cu binecuvântarea părinţilor, sau sunt ocupaţi prin vreo poruncă cu o ascultare, şi de aceea nu se află aici, primesc pecetea lor chiar şi dacă nu sunt de faţă, pentru că în starea lor dinlăuntru sunt aici cu cei ce cântă. Numai celor ce pot să se afle aici, şi din nepăsare nu se află, mi s-a poruncit să nu le dau pecetea, deoarece s-au făcut nevrednici de ea"[716].

- V-am spus vouă în chip felurit şi despre felul cum cade cineva în deprindere. Căci nu cel ce s-a mâniat o dată se numeşte om mânios. Nici cel ce curveşte o dată se numeşte curvar. Nici cel ce a făcut o dată milostenie se numeşte milostiv. Ci şi virtutea şi patima sădesc în suflet deprinderea prin faptul că sunt lucrate continuu şi la urmă însăşi deprinderea îi aduce sau chinul veşnic, sau odihna. Dar cum odihneşte virtutea sufletul sau cum îl chinuieşte patima (răutatea), am spus-o în chipuri felurite. Căci virtutea este firească şi se află în noi, pentru că neşterse sunt semnţele virtuţii. Am spus deci că, în măsura în care lucrăm cele bune, ajungem la deprinderea virtuţii, adică primim deprinderea noastră proprie, sau ne reîntoarcem la sănătatea noastră, ca de la o orbire oarecare, la lumina proprie, sau ca de la o boală oarecare, la sănătatea noastră cea după fire. Dar în privinţa răutăţii nu e aşa, ci, prin lucrarea răului, primim o oarecare deprindere străină şi contrară firii, ajungem ca în obişnuirea cu o lepră, de care nu ne mai putem însănătoşi, fără mult ajutor şi multe rugăciuni şi multe lacrimi, care pot mişca spre noi îndurările lui Hristos.

- Deci e nevoie de multă trezvie, sârguinţă şi grijă, ca să nu cadă cineva într-o deprindere rea. Credeţi, fraţilor, că de are cineva o singură patimă în stare de deprindere, e supus pedepsei veşnice. Căci dacă are cineva zece fapte bune şi una rea din deprindere, aceea una, săvârşită din deprinderea rea, biruieşte pe cele zece bune. Un vultur, de va ieşi întreg din cursă, dar se va afla numai cu un picior al lui legat, prin acea mică parte a

[716] Orice participare la Sfânta Liturghie sau la orice altă slujbă în biserică se întipăreşte în suflet, sporind îmbunătăţirea lui.

lui e răpusă toată puterea lui. Căci chiar de se va afla întreg afară, dar un singur picior al lui e legat, se află întreg stăpânit de cursă. Şi atunci nu-l va putea răpune vânătorul în orice clipă voieşte? Aşa este şi cu sufletul. De ar avea numai o patimă în stare de deprindere, vrăjmaşul îl răpune în orice clipă voieşte. Căci îl are sub stăpânirea sa prin patima aceea. De aceea vă spun: nu lăsaţi patima să se facă deprindere în voi! Dar să ne rugăm lui Dumnezeu, ca să luptăm noaptea şi ziua să nu cădem în ispită. Iar dacă suntem biruiţi ca oameni şi lunecăm în greşeală, să ne sârguim să ne ridicăm îndată, să ne pocăim pentru ea, să plângem înaintea bunătăţii lui Dumnezeu, să veghem, să luptăm. Şi Dumnezeu, Cel ce vede hotărârea noastră, smerenia şi zdrobirea noastră, ne va da mâna şi va face mila Lui cu noi. Amin.

XII DESPRE FRICA DE CHINURILE VIITOARE ŞI DESPRE TREBUINŢA CA CEL CE VOIEŞTE SĂ SE MÂNTUIASCĂ SĂ NU UITE NICIODATĂ DE GRIJA MÂNTUIRII SALE.

• Deci bine este, fraţii mei, cum mereu vă spun, să punem fiecare lucru pe seama lui Dumnezeu şi să spunem că fără Dumnezeu nimic nu se întâmplă, ci, fără îndoială, aşa cum ştie Dumnezeu că e bine şi de folos aşa îl face, chiar dacă lucrul acela are în afară vreo pricină oarecare[717]. De pildă: aş putea să spun că stomacul meu s-a îngreunat pentru că am mâncat cu străinii şi m-am forţat puţin pe mine însumi pentru a-i odihni (mulţumi) pe ei; şi aşa s-a produs o curgere în piciorul meu şi de aceea mi s-a pus în lucrare reumatismul. Dar aş putea da şi alte pricini, căci nu-mi vor lipsi, de voiesc. Dar cea mai sigură şi folositoare este mai degrabă aceasta, că aşa a ştiut Dumnezeu că e de folos sufletului meu, şi de aceea s-a şi întâmplat. Căci nu e nimic din cele pe care le face Dumnezeu care să nu fie bun şi toate sunt bune foarte. Deci nimeni nu trebuie să se întristeze pentru ceea ce se întâmplă, ci toate, cum am spus, să le pună pe seama purtării de grijă a lui Dumnezeu şi să se odihnească în acest gând.

• E o mare iubire de oameni a lui Dumnezeu, fraţilor, a fi noi în lumea aceasta. Dar noi, necunoscând cele de dincolo, socotim grele cele de aici. Şi nu este aşa. Nu ştiţi ce se zice în *Gherontic*? Un frate foarte lucrător a spus către un bătrân: „Sufletul meu doreşte moartea". Şi-i spuse lui bătrânul: „O doreşte pentru că vrea să fugă de necaz şi nu ştie că necazul viitor e cu mult mai rău

[717] Orice lucru din natură are în afară o cauzalitate naturală, de exemplu, un cutremur. Dar cauza ultimă a oricărui lucru este Dumnezeu. Căci din mulţimea de şiruri care pot rezulta din fiecare punct cauzal, Dumnezeu este cel ce alege şirul acesta sau acela, aşa cum omul poate face un râu să meargă pe o cale sau pe alta şi să-l folosească la ceva sau la altceva.

decât cel de aici". Iar altul, la fel, a întrebat pe un bătrân: „De ce mă întristez din trândăvie, stând în chilia mea?" Şi-i zise bătrânul: „Pentru că încă n-ai văzut nici odihna nădăjduită, nici chinurile ce vor fi. Căci dacă ai vedea acestea întocmai cum sunt, chiar de ar geme chilia ta de viermi, ca să te scufunzi în ei până la gât, ai răbda fără să te întristezi"[718]. Dar noi voim să ne mântuim dormind, şi de aceea ne descurajăm în necazuri, când ar trebui mai degrabă să mulţumim lui Dumnezeu că suntem peste tot învredniciţi de El să fim necăjiţi puţin aici, ca să aflăm acolo puţină odihnă.

A spus şi Evagrie că cel ce se roagă să-i vină ieşirea mai repede se aseamănă unui om care roagă pe lemnar să strice patul celui bolnav[719]. Căci prin trupul acesta sufletul se distrage, uită puţin de patimi şi e mângâiat de ele: mănâncă, bea, doarme, se întreţine cu alţii, vieţuieşte cu cei iubiţi[720]. Dar când iese din trup, sufletul rămâne singur cu patimile lui şi deci e şi chinuit pururea de ele, îndeletnicindu-se numai cu ele şi arzând sub tulburarea lor şi fiind sfârtecat de ele, încât nici nu-şi mai poate aduce aminte de Dumnezeu[721]. Iar amintirea lui Dumnezeu mângâie sufletul, cum se spune şi în psalmi: „Adusu-mi-am aminte de Dumnezeu şi m-am veselit" *(Psalm* 76, 3). Dar patimile nu-i îngăduie nici măcar aceasta.

• Dar ceea ce e mai înfricoşător, e ceea ce spune Sfântul Ioan Gură de Aur: „Chiar dacă n-ar curge un râu de foc şi chiar dacă n-ar sta de faţă îngerii înfricoşători, simplul fapt că unii dintre oameni sunt chemaţi la slavă şi la cinste, iar alţii depărtaţi cu necinste, ca să nu vadă slava lui Dumnezeu, oare n-ar fi mai amar decât orice gheenă chinul ruşinii şi al necinstirii aceleia şi durerea căderii de la astfel de bunătăţi?"[722]

Căci atunci însăşi mustrarea conştiinţei şi amintirea celor săvârşite, cum am spus mai sus, vor fi mai rele decât zeci de mii de pedepse negrăite. Fiindcă sufletele îşi vor aduce aminte de toate cele de aici, cum zic Părinţii: de cuvinte,

---

[718] *Everghetinosul,* III, 13, p. 40.

[719] Evagrie, „Suta a IV-a", 76, *PG* 40, 1268.

[720] Evagrie, „Suta a IV-a", 82, *PG* 40, 1270. Cât e în trup, sufletul nu e numai chinuit de patimi, căci nu e atât de concentrat în sine şi nu suferă numai chinul lor. Trupul îi dă şi o anumită distragere de la ele, sau şi o anumită mângâiere, desigur amestecată cu păcatul. Dar în iad va avea numai chinul de pe urma lor, nu şi plăcerea.

[721] E o recunoaştere a rolului pozitiv al trupului şi din acest punct de vedere. Trupul eliberează puţin sufletul din singurătatea lui. Desigur, această singurătate e groaznică numai când sufletul e ocupat exclusiv cu patimile lui. Propriu-zis coexistenţa aceasta cu patimile măreşte la maximum egoismul, deci singurătatea subiectului. De aceea, la sinucidere recurg mai ales cei însinguraţi, dar însinguraţi prin descurajarea la care i-a dus faptul că nu şi-au putut satisface mândria lor sau alte patimi. Cine e cu lucrurile şi cu oamenii nu e numaidecât şi cu Dumnezeu, dar cel puţin nu e total prins în singurătatea insuportabilă.

[722] Sfântul Ioan Gură de Aur, „Către Teodor cel căzut", *PG* 47, 294.

de fapte, de gânduri şi nu vor putea uita de niciuna din acestea[723]. Căci ceea ce se zice în *Psalm:* „În ziua aceea vor pieri toate gândurile lor” (145, 4) se zice de cele cu privire la bunurile lumii acesteia, adică cu privire la case, la locuri, la părinţi, la copii, la negustorii. Acestea pier odată cu ieşirea sufletului din trup şi de nimic din acestea nu-şi mai aduce aminte, sau nu se mai îngrijeşte. Iar cele pe care le-a făcut potrivit virtuţii, sau patimii, şi le aminteşte şi nimic din ele nu se pierde[724]. Dar şi de va fi folosit cuiva, sau va fi fost folositor cuiva, îşi va aminti pururea, ca şi de cel căruia i-a folosit el, sau de cel ce i-a fost folositor lui. La fel, îşi aduce pururea aminte de a fost vătămat de cineva, sau de a vătămat pe cineva: şi de cel ce l-a vătămat pe el şi de cel ce a fost vătămat de el[725], nimic, precum am zis, din cele ce a făcut în lumea aceasta nu pierde sufletul, ci de toate îşi aminteşte după ce iese din trup, ba chiar mai limpede, mai vădit, ca unul ce s-a izbăvit de trupul acesta pământesc[726].

• De voieşte deci cineva să taie nu numai patimile, ci şi pricinile lor, să-şi îngrijească (φιλόκαλή σαι) mai întâi bine moravurile lui, prin pocăinţă şi plâns, şi apoi să înceapă să semene sămânţa cea bună, care închipuie faptele cele bune. Căci, precum am spus despre ţarină: dacă după curăţirea şi buna ei pregătire, nu va arunca cineva sămânţa cea bună, vor răsări iarăşi buruienile şi vor afla pământul bun şi netezit, prin buna lui pregătire, şi vor prinde rădăcini

---

[723] Amintirea relelor se ascute neîncetat în acea existenţă fără sfârşit, în care sufletul nu mai are nimic exterior cu ce să se ocupe, nu mai poate face niciun plan de a cărui îndeplinire să se preocupe. E întors întreg spre trecut, spre un trecut care-l ruşinează, care-l chinuieşte, mai ales că vede în jurul său şi pe toţi cei cărora le-a pricinuit, prin îndemnuri, prin pilde, chinuri asemănătoare.

[724] Propriu-zis se golesc sufletele de planuri. Iar amintirea planurilor făcute pe pământ şi a frământărilor ambiţioase pentru realizarea lor apar în toată nimicnicia lor. Rămân numai amintirile relelor făcute în cursul lor, prilejuite de ele. Aceasta va fi singura realitate din suflete.

[725] Numai persoanele rămân în amintire cu răul şi cu binele ce l-au făcut, sau ce li s-a făcut de cel ce-şi aminteşte, numai ele au existenţa veşnică.

[726] Valoarea netrecătoare a persoanei se arată în faptul că tot ce ne-a făcut o persoană în sens bun sau rău rămâne în noi ca o amintire neştearsă, sau ca un ecou, ca o rană, nu ca un adaos impersonal, ci ca rană sau adaos legat de amintirea, de întipărirea acelei persoane în noi, ba chiar de prezenţa ei în faţa noastră, în legătură chinuitoare cu noi. Ne doare sau ne bucură nu ce ne-a făcut rău sau bun o persoană, ci atitudinea faţă de noi, în care ni s-a descoperit o persoană sau alta, atitudine în care ea continuă să rămână sau pe care şi-a schimbat-o, de asemenea, atitudinea noastră faţă de ea. Nu ne dor şi nu ne bucură întâmplările impersonale ce s-au produs cu noi, ci persoanele înseşi. Şi în aceasta se ascunde convingerea că acele persoane persistă în existenţă. În aceasta constă în esenţă veşnicia raiului sau a iadului: în persistenţa noastră eternă în amintirea binelui sau a răului ce l-am făcut, sau ni s-a făcut de anumite persoane care continuă să persiste, ţinând şi ele minte răul sau binele ce li l-am făcut, sau pe care ni l-au făcut.

mai adânci în el, aşa sunt şi cele ale omului. Dacă, după ce şi-a îngrijit purtările lui şi s-a pocăit de faptele de mai înainte ale lui, nu se îngrijeşte să facă fapte bune şi să dobândească virtuţile, se va întâmpla cu el ceea ce zice Evanghelia: „Când duhul necurat iese din om şi trece prin locuri fără apă, căutând odihnă şi neaflând, zice: «Întoarce-mă-voi la casa mea de unde am ieşit» şi, venind, o află golită, se înţelege, de toată virtutea, şi măturată şi împodobită; atunci merge şi ia cu sine alte şapte duhuri mai rele decât el şi, intrând, locuiesc acolo şi se fac cele de pe urmă ale omului acela mai rele decât cele dintâi" (Luca 11, 24-26).

• Căci e cu neputinţă sufletului să rămână în aceeaşi stare, ci înaintează fie spre mai bine, fie spre mai rău. De aceea, oricine voieşte să se mântuiască trebuie nu numai să nu facă răul, ci şi să lucreze binele: „Fereşte-te de rău, şi fă binele" *(Psalm* 36, 27). N-a zis numai „fereşte-te de la rău", ci şi „fă binele". De pildă, de s-a obişnuit cineva să facă nedreptate, nu ajunge numai să nu mai facă nedreptate, ci trebuie să facă şi dreptate. De a fost risipitor (desfrânat), nu ajunge numai să înceteze de a fi risipitor, ci trebuie să se facă şi înfrânat. De a fost un om mânios, nu ajunge numai să înceteze să se mânie, ci trebuie să dobândească şi blândeţea. De a fost îndrăzneţ, nu ajunge să înceteze de a fi îndrăzneţ, ci trebuie să se şi smerească. Aceasta înseamnă a se feri de la rău şi a face binele. Căci fiecare patimă are virtute contrară ei. Mândria are smerita cugetare, iubirea de arginţi are milostenia, risipa are înfrânarea, descurajarea are răbdarea, mânia are blândeţea, ura are iubirea. Pe scurt, orice patimă are, cum am zis, o virtute contrară.

• Deci, precum am scos virtuţile şi am sădit patimile contrare lor, aşa trebuie să ne ostenim nu numai să scoatem patimile, ci şi să sădim virtuţile şi să le aşezăm la locul lor propriu. Căci virtuţile ne sunt date de la Dumnezeu prin fire. Pentru că, îndată ce a făcut Dumnezeu pe om, a semănat în el virtuţile, precum zice: „Să facem pe om după chipul şi asemănarea Noastră" *(Facerea* 1, 26). A zis „după chipul", pentru că Dumnezeu a făcut sufletul nestricăcios şi liber; şi a mai zis „după asemănare", adică „după virtute"[727]. Căci zice: „Fiţi milostivi, precum şi Tatăl vostru cel din ceruri milostiv este" *(Luca* 6, 36), şi: „Fiţi sfinţi, că Eu sfânt sunt" *(Leviticul* 11, 44; *1 Petru* 1, 16). Şi iarăşi zice Apostolul: „Fiţi buni unii cu alţii" *(Efeseni* 4, 32). Iar proorocul zice: „Bun este Domnul cu cei ce rabdă" *(Plângerile lui Ieremia* 3, 25), şi altele ca acestea. Aceasta este „după asemănare".

• Dar e nevoie, precum am spus, ca în ţarină, după ce a fost îngrijită (μετα φιλοκαλίαν), să se semene îndată sămânţa cea bună, ca aceasta să-şi aducă şi rodul bun. Pentru aceasta semănătorul, după ce a semănat sămânţa în

[727] Adică sufletul nu e numai liber şi nestricăcios, adică după chipul lui Dumnezeu, ci şi chemat la virtute, adică la asemănarea cu Dumnezeu. Căci Dumnezeu nu e numai nestricăcios şi liber, ci şi Subiect al bunătăţii.

ţarina lui, trebuie s-o ascundă şi s-o adâncească în pământ. Pentru că, altfel, vin păsările şi o răpesc şi o pierd. Iar după ce a ascuns-o, aşteaptă mila lui Dumnezeu, până ce va trimite ploaia şi va face să crească sămânţa. Căci de se va osteni plugarul de mii de ori ca să cureţe, să pregătească (φιλοκαλείν) pământul şi apoi să-l semene, de nu va trimite Dumnezeu ploaie peste sămânţa lui, în zadar se face toată osteneala lui.

Aşa e şi cu noi. Căci după ce facem vreun bine, trebuie să-l ascundem prin smerita cugetare şi să îndreptăm şi să aruncăm asupra lui Dumnezeu neputinţa noastră, rugându-L să binevoiască spre osteneala noastră, că altfel în deşert se face toată osteneala.

• Dar se întâmplă iarăşi că uneori şi după ce a plouat şi a odrăslit sămânţa, de nu se pogoară iarăşi ploaia la vreme, semănătura se usucă şi se pierde. Căci, precum are nevoie sămânţa de ploaie, tot aşa are nevoie şi semănătura odrăslită, până ce se întăreşte. Dar nici atunci nu trebuie să înceteze grija. Căci uneori şi după ce a crescut şi a făcut spic, vine furtuna şi grindina, sau altceva din acestea şi pierde semănătura. Aşa e şi cu sufletul. Căci după ce s-a ostenit şi s-a curăţat pe sine, cum am zis, de toate patimile, şi s-a sârguit în toate virtuţile, trebuie să ia aminte la mila lui Dumnezeu şi la acoperământul Lui, ca să nu-l părăsească pe el şi să se piardă. Pentru că, precum am zis despre sămânţă că şi după odrăslire şi creştere, dacă nu vine iarăşi ploaie în continuare, nu face rod, ci se usucă şi se pierde, aşa e şi cu omul. Dacă, după ce face acestea, Îşi depărtează Dumnezeu puţin acoperământul Lui şi-l părăseşte, se pierde. Iar părăsirea omului se întâmplă când face lucruri potrivnice stării lui. De pildă: dacă cineva e evlavios şi se face nepăsător, sau e smerit şi se face îndrăzneţ. Şi nu-l părăseşte Dumnezeu atât de mult pe cel nepăsător pentru că s-a făcut îndrăzneţ, cât îl părăseşte pe cel evlavios pentru că se face nepăsător, şi pe cel smerit pentru că se face îndrăzneţ. Aceasta înseamnă a păcătui cineva împotriva stării lui. Din aceasta vine părăsirea. De aceea, altfel judeca Sfântul Vasile păcatul celui evlavios şi altfel, pe al celui nepăsător.

• Deci când se păzeşte cineva pe sine şi de acestea trebuie să ia aminte ca nu cumva, de a făcut un mic bine, să-l fi făcut pentru slava deşartă, sau pentru a plăcea oamenilor, sau după vreun gând omenesc şi să se piardă acel bine mic pe care l-a făcut, precum am zis, prin furtună, prin grindină sau prin cele asemenea. Se mai întâmplă şi aceea că în ţarină rodul nu păţeşte nimic, dar şi atunci trebuie păzit până la seceriş. Şi de aceea plugarul nu trebuie să fie nici atunci fără grijă. Ba uneori şi după ce a secerat locul şi şi-a isprăvit toată osteneala lui, vine un om rău, cu ură, şi aruncă foc peste rodul lui şi pierde întreg rodul şi osteneala omului. De aceea, el nu trebuie să fie fără grijă până ce nu a adunat tot rodul şi l-a pus în jitniţă. La fel şi omul, după ce a trecut, cum am zis, peste toate acestea, nu trebuie să rămână nici atunci fără grijă. Căci se întâmplă că, după toate acestea, găseşte diavolul putinţa să-l

amăgească fie prin îndreptăţiri de sine, fie prin mândrie, fie prin aruncarea în el a unor gânduri de necredinţă sau de vicleană erezie, şi nu numai că pierde toate ostenelile lui, ci şi îl desparte de Dumnezeu. Şi dacă nu a putut să-i facă ceva prin fapte, îi face printr-un singur gând. Căci şi un gând poate despărţi pe cineva de Dumnezeu, de-l primeşte acela şi consimte cu el[728].

Drept aceea, cel ce voieşte să se miluiască cu adevărat să nu părăsească grija până la ultima răsuflare! E nevoie deci de osteneală şi grijă multă, de rugăciune neîncetată către Dumnezeu, ca El să ne acopere şi să ne mântuiască prin bunătatea Lui, spre slava numelui Lui.

XIII DESPRE TREBUINŢA DE A RĂBDA ÎNCERCĂRILE FĂRĂ TULBURARE ŞI CU MULŢUMIRE

• Bine a zis Avva Pimen că semnul călugărului se arată în încercări (în ispite)[729]. Căci călugărul care a venit să slujească Domnului cu adevărat trebuie să-şi pregătească cu înţelepciune sufletul pentru încercări, ca să nu se mire, nici să se tulbure de cele ce i se întâmplă, socotind că nimic nu se întâmplă fără purtarea de grijă a lui Dumnezeu. Iar unde e purtarea de grijă a lui Dumnezeu, negreşit ceea ce se întâmplă e bine şi spre folosul sufletului. Căci toate câte le face Dumnezeu cu noi le face pentru folosul nostru, şi iubindu-ne, şi cruţându-ne. De aceea suntem datori, cum a zis Apostolul, să mulţumim în toate bunătăţii Lui *(1 Tesaloniceni* 5, 18), şi niciodată să nu ne întristăm şi să nu ne pierdem curajul în cele ce ni se întâmplă. Şi să primim fără tulburare cele ce vin asupra noastră cu smerită cugetare şi cu nădejdea în Dumnezeu, încredinţaţi că, precum am spus, toate câte le face Dumnezeu cu noi le face din bunătate, iubindu-ne, şi le face bine. Şi nu s-ar putea ca ele să se facă bine altfel, dacă nu S-ar milostivi Dumnezeu.

• Căci dacă are cineva un prieten şi e încredinţat că e iubit de el, chiar dacă ar pătimi ceva de la el, şi chiar dacă acel lucru ar fi împreunat cu necaz, e convins că i-a făcut acest lucru din iubire şi niciodată nu crede despre prietenul său că vrea să-l vatăme pe el. Cu cât mai mult nu trebuie să gândim despre Dumnezeu, Care ne-a făcut şi ne-a adus la fiinţă din cele ce nu sunt şi S-a întrupat pentru noi şi a murit pentru noi, că toate le face cu noi din bunătate şi iubindu-ne? Şi despre prieten pot gândi că face unele lucruri pentru mine pentru că mă iubeşte şi-mi poartă de grijă. Dar despre el nu pot

---

[728] „Şi un gând poate despărţi de Dumnezeu, când omul îl primeşte şi consimte cu el", căci, în acest caz, însăşi fiinţa lăuntrică a omului s-a desfăcut de Dumnezeu. Pentru că în acel gând a luat omul însuşi o atitudine. Căci omul este în esenţă duh şi libertate, şi Dumnezeu, la fel. Aşa s-a despărţit şi diavolul de Dumnezeu. Tot întunericul a intrat în diavol prin această despărţire de iubirea lui Dumnezeu, Care e lumină. Perversitatea, cugetarea strâmbă, lipsa de iubire l-au întunecat prin aceasta. Ce folos că un om este exterior lângă noi, iar lăuntrul lui e întreg împotriva noastră?

[729] *Patericul,* „Pentru Avva Pimen", 13, *PG* 65, 325 B.

socoti că are o astfel de înţelepciune: că poate cârmui toate cele privitoare la mine precum se cuvine. De aceea el mă poate şi vătăma, chiar dacă nu vrea. Dar despre Dumnezeu nu putem spune aceasta. Căci El este izvorul înţelepciunii şi ştie toate cele ce ne sunt de folos şi cârmuieşte spre aceasta toate ale noastre, până la lucrurile cele mai neînsemnate. Alteori se poate spune despre prieten că mă iubeşte şi mă cruţă şi ştie să cârmuiască cele privitoare la mine, dar nu şi că are putere să mă ajute în cele ce socoteşte că-mi sunt spre folos. Dar despre Dumnezeu nu putem spune nici aceasta, căci Lui toate îi sunt cu putinţă şi nimic nu e cu neputinţă înaintea Lui.

Deci despre Dumnezeu ştim că iubeşte şi ocroteşte făptura Sa şi că El Însuşi este izvorul înţelepciunii şi ştie să cârmuiască cele ale noastre şi că nimic nu-I este Lui cu neputinţă, ci toate slujesc voii Lui; şi trebuie să ştim că toate câte le face sunt spre folos şi că trebuie să le primim, precum am spus mai înainte, cu mulţumire, ca de la un Stăpân bun şi binefăcător, chiar dacă sunt împreunate cu necaz. Căci toate se fac cu dreaptă judecată şi Dumnezeu cel preamilostiv nu trece cu vederea nici necazul ce ni se întâmplă.

• Dar omul adeseori se îndoieşte în sine şi păcătuieşte din cel mai mic necaz, împreunat cu cele ce vin asupra lui, zicând: „Cum pot fi acestea spre folosul meu?" Dar noi nu păcătuim în cele ce vin asupra noastră decât pentru că suntem fără răbdare în dureri, pentru că nu voim să purtăm un mic necaz, sau să pătimim ceva ce ne vine în afara scopului urmărit de noi. Căci Dumnezeu nu îngăduie să vină asupra noastră vreun lucru peste puterea noastră. Pentru că a zis Apostolul: „Credincios este Dumnezeu, Care nu ne va lăsa pe noi să fim încercaţi peste ceea ce putem" (*1 Corinteni* 10, 13). Dar noi, neavând răbdare, nu voim să suferim nici măcar cât de puţin şi nici să primim ceva cu smerenie. De aceea, ne zdrobim şi, cu cât ne silim mai mult să scăpăm de încercări, cu atât ne simţim mai îngreunaţi de povara lor şi slăbim în curaj şi nu putem să scăpăm de ele[730].Sunt unii care înoată pentru vreo trebuinţă în

[730] Necazul primeşte proporţii prin subiectivitatea noastră. Noi slăbim sufleteşte pentru că dăm proporţii necazului, iar dând proporţii necazului, slăbim şi mai mult sufletul. Şi astfel, orice lucru cât de mic ia forma de necaz insuportabil şi toată viaţa ne devine un lanţ de necazuri. Neînţelegând că în viaţa aceasta nu poate fi nicio împrejurare deplin satisfăcătoare, cuprinzând plenitudinea (căci din ce avem mai multe bunuri, voim mai multe, nesatisfăcându-ne cu mărginirea celor pe care le avem; de ce suntem mai lăudaţi, de exemplu, vrem să fim şi mai mult lăudaţi etc.), prefacem aproape toată împrejurarea într-un necaz căruia îi dăm proporţii, slăbindu-ne totodată sufletul continuu, sporind nervozitatea, iritabilitatea, nemulţumirea, pornirea lui de critică, de bănuială asupra oricui, asupra lui Dumnezeu, făcându-ne oameni imposibili. Dimpotrivă, cel ce nu dă proporţii necazurilor, ci le reduce la inevitabila limitare şi relativitate a situaţiilor exterioare în viaţa aceasta, descoperă putinţa de progres nesfârşit în înţelegere, în iubirea de Dumnezeu, de oameni, găseşte şi în „eşecurile" sau „necazurile" din afară prilejuri de noi înţelegeri ale putinţei de nesfârşit spor în cele

mare şi, dacă ştiu meşteşugul înotului, când vine vreun val împotriva lor, se afundă sub el până ce trece şi rămân astfel nevătămaţi. Dar dacă voiesc să se împotrivească valului, acesta îi împinge înapoi şi le măreşte distanţa (până la ţintă). Şi când încep iarăşi să înoate, vine alt val asupra lor şi, de se împotrivesc iarăşi, din nou îi împinge şi-i aruncă înapoi. Şi se zdrobesc mereu, neizbutind nimic. Dar dacă, precum am spus, se vâră sub val şi se smeresc dedesubtul lui, acesta trece peste ei fără să le pricinuiască nicio vătămare, şi rămân înotând cât voiesc şi împlinindu-şi lucrul lor. Aşa e şi cu încercările. De poartă cineva cu răbdare şi smerenie încercarea, trece prin ea nevătămat. Dar de se necăjeşte şi se tulbură învinovăţind pe oricine, se chinuieşte pe sine însuşi, îngreunând încercarea împotriva sa, şi, în loc să aibă folos din ea, se vatămă.

XIV DESPRE CLĂDIREA ŞI BUNA ÎNTOCMIRE A VIRTUŢILOR SUFLETULUI

• Dar cum se zideşte casa sufletului? Meşteşugul acesta îl putem învăţa întocmai de la casa văzută. Cel ce voieşte să-şi zidească această casă trebuie să o întărească din toate părţile şi să ridice clădirea din toate cele patru părţi, şi să nu se îngrijească de o parte şi pe celelalte să le nesocotească. De face aşa, nu are niciun folos şi nu-şi împlineşte scopul, ci cheltuieşte, se osteneşte şi toate le face în zadar.

Aşa este şi cu sufletul. Omul nu trebuie să nesocotească nicio parte a clădirii, ci să o ridice în chip egal şi cu bună întocmire. Aceasta este ceea ce spune Avva Ioan: „Eu voiesc ca omul să ia câte puţin din fiecare virtute, şi nu cum fac unii, care ţin o virtute şi rămân în ea şi o lucrează numai pe ea, iar de celelalte n-au nicio grijă”[731]. Poate că în felul acesta ajung la o tărie deosebită în această virtute şi de aceea nu sunt nici îngreunaţi de patima potrivnică ei. Dar sunt furaţi de celelalte patimi şi sunt împovăraţi de ele, pentru că nu au grijă de ele, ci socotesc că au în ei ceva mare. Aceştia se aseamănă celui ce zideşte un perete şi-l înalţă pe acesta atât de sus cât poate şi privind la înălţimea acestui perete, socotind că a făcut ceva mare, nu ştie că de va veni un vânt, îl va surpa la pământ. Căci stând singur nu e legat cu ceilalţi pereţi. Şi nici acoperiş nu-şi poate face cineva cu un singur perete. El rămâne descoperit din lipsa celorlalte părţi. Deci nu trebuie să facă aşa. Şi cel ce voieşte să-şi clădească casa lui şi să-i facă şi acoperiş, trebuie mai degrabă s-o clădească din fiecare parte şi s-o întărească de pretutindeni.

---

duhovniceşti. Deci se foloseşte şi de ele. E o idee pe care autorul o expune în cele următoare.

[731] „Pentru Avva Ioan Colov”, 34, *PG* 65, 216 A. La fel, Evagrie, *Capete gnostice,* 100 şi „Epistola 2” (la W. Frankenberg, *Evagrius Ponticus,* Berlin, 1912, p. 582).

• Şi vă spun cum: întâi trebuie să pună temelia, care este credinţa. Căci „fără de credinţă”, cum spune Apostolul, „nu e cu putinţă a plăcea lui Dumnezeu” *(Evrei* 11, 6). Apoi să zidească pe temelia aceasta clădirea după rânduiala ei. Se întâlneşte cu ascultarea? Să pună o piatră a ascultării. Îl întâmpină vreo mânie din partea vreunui frate? Trebuie să pună o piatră a îndelungii răbdări. I se cere înfrânarea? Trebuie să pună o piatră a înfrânării. Astfel, din orice virtute care-l întâmpină trebuie să pună o piatră în clădire, şi aşa să o ridice în cerc cu o piatră a milei, o piatră a tăierii voii, o piatră a blândeţii şi cele asemenea. Dar în toate acestea trebuie să se îngrijească de răbdare şi de bărbăţie. Căci acestea sunt unghiurile şi prin ele se strânge clădirea, şi se uneşte perete cu perete şi nu se apleacă, nici nu se desfac pereţii unul de altul. Pentru că fără acestea nu poate să întărească cineva şi să desăvârşească nicio virtute. Căci de nu are cineva bărbăţie în suflet, nici nu rabdă. Şi de nu e răbdare, nimeni nu poate izbuti în nimic. De aceea zice: „Întru răbdarea voastră veţi dobândi sufletele voastre” *(Luca* 21, 19).

De asemenea, cel ce clădeşte trebuie să pună fiecare piatră pe lut (pe tencuială). Căci de va pune piatra pe piatră fără lut, pietrele se vor clinti şi casa va cădea. Lutul este smerenia. Pentru că este din pământ şi e călcat de picioarele tuturor. Şi orice virtute adăugată fără smerenie nu este virtute, cum se zice şi în *Gherontic:* „Căci precum e cu neputinţă să se alcătuiască o corabie fără piroane, aşa e cu neputinţă să se mântuiască cineva fără smerita cugetare”[732]. Deci cel ce voieşte să facă vreun bine trebuie să-l lucreze cu smerenie, ca prin smerenie să se păstreze ceea ce s-a făcut.

Casa mai trebuie să aibă şi nişte legături (ἱμαντώματα), care sunt dreapta socoteală. Căci aceasta întăreşte casa şi strânge piatră cu piatră şi ţine clădirea strânsă, dându-i pe lângă aceasta şi o înfăţişare frumoasă.

Iar acoperişul este iubirea, care este desăvârşirea virtuţilor, precum este acoperişul desăvârşirea casei.

Apoi, după acoperiş, urmează îngrăditura lui. Ce este îngrăditura lui? S-a scris şi în Lege: „De vă veţi zidi vouă casă şi veţi face acoperiş, faceţi şi o îngrăditură, ca să nu cadă copiii voştri de pe el” *(Deuteronomul* 22, 8). Îngrăditura este smerenia, căci ea încununează şi păzeşte toate virtuţile. Precum fiecare virtute trebuie să se întărească cu smerenie, cum am spus că fiecare piatră se pune pe lut, aşa şi desăvârşirea virtuţii are nevoie de smerenie. De aceea, înaintând sfinţii în chip firesc în ea, ajung şi la smerenie. Căci, precum mereu v-am spus, cu cât se apropie cineva mai mult de Dumnezeu, cu atât se vede pe sine mai păcătos.

Dar ce sunt copiii de care a spus Legea să avem grijă să nu cadă de pe acoperiş? Copiii sunt gândurile ce se nasc în suflet. Pe acestea trebuie să le păzim cu smerenie, ca să nu cadă de pe acoperiş, care am spus că e

---

[732] Sfântul Atanasie cel Mare, „Viaţa Maicii Singlitichia”, *PG* 28, 1521 B.

desăvârșirea virtuților[733].

• Dar cel ce voiește să ajungă cu Dumnezeu la o astfel de stare bună nu trebuie să spună că virtuțile sunt mari și nu poate să ajungă la ele. Aceasta e propriu sau celui ce nu nădăjduiește în ajutorul lui Dumnezeu, sau celui ce se lenevește să se apuce de vreun bine. Căci spuneți-mi ce virtute voiți, și să începem nevoința pentru ea. Și veți vedea că de voi atârnă să o dobândiți. Iată, ni se spune: „Să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuți" (Matei 5, 43). Nu te gândi cât de departe ești de această virtute, ca să începi să te temi și să zici: „Cum pot să iubesc pe aproapele ca pe mine însumi? Cum pot să port grijă de necazurile lui ca de ale mele, și mai ales de cele ascunse în inima lui, pe care nici nu le văd, nici nu le cunosc, ca pe ale mele?" Nu te îngriji gândind la acestea și nu socoti că virtutea aceasta este covârșitor de mare și anevoie de dobândit, ci fă începutul, crezând lui Dumnezeu. Arată-I Lui hotărârea ta și sârguința ta și vei vedea ajutorul ce ți-l va da ca să o dobândești.

De pildă, presupune că sunt două scări: una ducând sus, la cer, și alta coborând jos, în iad, și tu stai pe pământ între cele două scări. Să nu te apuci să gândești și să zici: „Cum pot să zbor de pe pământ și să mă aflu dintr-odată sus, în vârful scării?" Căci nu e cu putință și nici nu-ți cere Dumnezeu aceasta, ci păzește-te deocamdată să nu cobori mai jos: să nu faci rău aproapelui, să nu-l rănești, să nu-l clevetești, să nu-l ocărăști, să nu-l disprețuiești. Și apoi începe să-i faci câte puțin bine, slujind pe fratele tău cu cuvântul, având milă de el, dându-i vreun lucru când are nevoie de el și așa, urcând câte o treaptă, vei ajunge cu Dumnezeu și la vârful scării[734]. Căci, ajutând câte puțin pe aproapele, ajungi să și voiești ceea ce e în folosul lui ca și cum ar fi în folosul tău. Și aceasta este „Să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuți". De vom căuta, vom afla, și de vom cere lui Dumnezeu, ne va lumina. Căci zice în Evanghelie: „Cereți și vi se va da; căutați și veți afla; bateți și vi se va deschide" *(Matei* 7, 7). „Cereți", zice, ca să cereți prin rugăciune. Iar „căutați", zice, ca să cercetăm cum vine această virtute, ce o aduce pe ea și ce trebuie să facem ca să o dobândim. „Căutați și veți afla" înseamnă a cerceta astfel în fiecare zi. Iar „a bate" înseamnă a lucra poruncile. Căci tot cel ce bate bate prin mâini, iar mâinile au înțelesul de făptuire.

• Deci trebuie nu numai să cerem, ci să ne și sârguim a căuta și a face, cum a zis Apostolul: „Pregătiți spre tot lucrul bun" (2 *Corinteni* 9, 8). Ce înseamnă „pregătiți"? Când cineva voiește să construiască o corabie, întâi pregătește tot ce trebuie unei corăbii, până la cele mai mici bucăți de lemn, până la smoală și la pânze. La fel, când femeia voiește să alcătuiască războiul de țesut, pregătește până la cel mai mic cui și fir. Astfel, a fi „pregătit"

---

[733] O *epistolă a lui Ioan Prorocul* (la Nicodim Aghioritul, p. 442).

[734] Ideea „scării" începuse să preocupe pe călugării din apropierea muntelui Sinai înainte de apariția lucrării lui Ioan Scărarul.

înseamnă a avea pregătite toate cele de trebuinţă ale lucrului.

• Toate cele ce se fac se fac fie prin îngăduinţa lui Dumnezeu, fie prin bunăvoinţa Lui, cum zice prin prorocul: „Eu sunt Domnul care fac lumină şi zidesc întuneric” *(Isaia* 45, 7). Şi iarăşi: „Nu este răutate în cetate pe care să nu o fi făcut Domnul” *(Amos* 3, 6). Răutate numeşte toate supărările, sau toate necazurile ce ni se întâmplă spre certarea noastră, pentru răutatea noastră. Acestea sunt: foametea, cutremurul, seceta, bolile, războaiele. Acestea nu se întâmplă prin bunăvoinţa lui Dumnezeu, ci prin îngăduinţa Lui. Căci Dumnezeu îngăduie să fie aduse asupra noastră spre folosul nostru. Acestea deci nu voieşte Dumnezeu ca noi să le voim, nici ca noi să lucrăm împreună cu El la săvârşirea lor. De pildă, este voia lui Dumnezeu, cum am spus, prin îngăduinţă, ca să se dărâme o cetate. Dar nu voieşte ca şi noi, pentru că este voia lui Dumnezeu să o dărâme pe ea, să aruncăm foc şi să o ardem, sau să luăm securile şi să o nimicim. Se întâmplă iarăşi, prin îngăduinţa lui Dumnezeu, ca cineva să fie necăjit, sau să se îmbolnăvească. Dar nu voieşte ca şi noi, pentru că este voia Lui ca cineva să fie necăjit, să-l necăjim, sau să spunem că, odată ce e voia lui Dumnezeu să fie bolnav, să nu-l miluim pe el. Aceasta nu vrea Dumnezeu; nu vrea ca noi să slujim unei astfel de voi a Lui. El voieşte să fim buni, în înţelesul că nu voieşte să voim aceleaşi lucruri pe care le face El.

Dar ce voieşte să voim noi? Voieşte să voim voia Lui cea „bună”, cea care se face, cum am spus, după bunăvoinţă. Aceasta constă în toate ce se fac potrivit poruncii: să ne iubim unii pe alţii, să avem milă, să facem milostenie şi toate cele asemenea. Aceasta este voia Lui cea bună.

Nimeni nu poate spune: sunt sărac şi nu am de unde să miluiesc. Căci chiar dacă nu poţi da, ca bogaţii aceia care aruncau darurile lor în vistierie, dă doi bănuţi, ca văduva aceea săracă *(Marcu* 12, 42; *Luca* 21, 2), şi-i va primi Dumnezeu pe ei mai mult decât darurile acelea. Nu ai nici atât? Dar ai putere şi poţi să miluieşti prin slujire pe cel bolnav. Nu poţi nici aceasta? Poţi să mângâi prin cuvânt pe fratele tău. Miluieşte-l deci prin cuvânt şi ascultă pe cel ce zice: „cuvântul bun e mai presus de daruri” *(Isus Sirah* 18, 17)[735]. Să presupunem că nu poţi să foloseşti altuia nici prin cuvânt, dar poţi să faci milă cu fratele tău când se înfurie, răbdându-l pe el în vremea tulburării lui, văzându-l ispitit de vrăjmaşul comun; căci în loc de a-i spune un cuvânt rău şi de a-l tulbura şi mai mult, taci şi îl miluieşti pe el şi sufletul lui, smulgându-l din stăpânirea vrăjmaşului. Poţi iarăşi, de-ţi greşeşte ţie fratele tău, să-l miluieşti pe el şi să ierţi păcatul lui, ca să iei şi tu iertare de la Dumnezeu. Căci zice: „Iertaţi şi vi se va ierta vouă” *(Luca* 6, 37). Şi te vei afla făcând milă

[735] Sunt şi cuvinte prin care se comunică viaţa, chiar mai direct decât prin bunuri materiale, când pornesc de la inimă şi merg la inimă. Desigur aici nu trebuie să fie o fugă de dăruirea unor bunuri pentru cel ce poate să o facă.

sufletului fratelui tău, iertându-i lui cele ce ţi le-a greşit ţie. Căci ne-a dat Dumnezeu puterea să iertăm, dacă voim, unii altora greşelile ce ni s-au făcut nouă[736]. Şi dacă nu poţi milui trupul, poţi milui sufletul lui. Şi ce milă e aşa de mare ca mila făcută sufletului? Căci precum sufletul e mai cinstit decât trupul, aşa şi mila făcută sufletului e mai mare decât cea făcută trupului.

FILOCALIA volumul X

SFÂNTUL ISAAC SIRUL

CUVINTE DESPRE NEVOINŢĂ

CUVÂNTUL I Despre lepădare şi despre vieţuirea călugărească

• Frica de Dumnezeu este începutul virtuţii. Iar despre ea se spune că e rodul credinţei şi se seamănă în inimă, când mintea se desparte de împrăştierea în lume, adunându-şi gândurile ce rătăcesc din pricina împrăştierii...

• Nimeni nu poate să se apropie de Dumnezeu decât dacă se depărtează de lume. Iar depărtare numesc nu ieşirea din ea cu trupul, ci depărtarea de lucrurile lumii. Virtutea aceasta stă în odihnirea sau golirea cugetării de lucrurile lumii. Căci nu se poate inima linişti şi nu se poate izbăvi de închipuiri atât timp cât simţurile lucrează; nici patimile trupeşti nu stau în nelucrare şi nici gândurile rele nu încetează fără numai în pustie. Dar până nu dobândeşte sufletul beţia credinţei în Dumnezeu, prin primirea puterii simţirii ei, nu-şi poate vindeca slăbiciunea simţurilor[737] şi nici călca cu putere peste conţinutul

---

[736] Dumnezeu ne-a dat putere de a ne ierta unii altora, în sensul că ceea ce iertăm noi altora şi alţii nouă este iertat de fapt şi de către Dumnezeu; că pentru acelea nu vom mai fi judecaţi. Dumnezeu ne-a cedat, în scopul acesta, din puterea Lui. numai din puterea Lui de judecată nu ne-a cedat, pentru că dăm dovadă că facem uz rău de puterea pe care nici n-o avem de fapt, ci numai ne închipuim că o avem. Dumnezeu lasă să circule bunătatea Sa printre oameni, ca o apă prin canalele subterane ale pământului Său, ca de la plantă la plantă.

Dar dacă noi putem să ne iertăm unii pe alţii în mod efectiv, ştergându-ne păcatele reciproce, de ce n-ar avea preotul, ca reprezentant al întregii Biserici sau comunităţi din încredinţarea lui Dumnezeu, puterea de a ierta păcatele făcute de unul sau de altul din credincioşi tuturor celorlalţi oameni şi păcatele împotriva lui Dumnezeu? Dar şi el are numai puterea de a ierta, însă nu de a osândi.

[737] Beţia credinţei este o putere de la Dumnezeu, care copleşeşte aplecarea simţurilor spre cele din afară, dând sufletului putere să vadă şi să se alipească de cele dinăuntru şi, prin ele, de Dumnezeu.

celor văzute, care este zid despărţitor în faţa celor dinlăuntru. Nici nu simte înainte de aceea rodul raţional al stăpânirii de sine. Iar ferirea de păcate este rodul amândurora. Fără cea dintâi nu e nici cea de a doua; iar unde păşeşte drept cea de a doua, e ţinută în frâu şi cea de a treia[738].

• Nu e cu putinţă să cunoaştem adevărul, dacă nu vin asupra noastră ispitele din îngăduinţă[739]. Iar primind cineva încredinţarea despre aceasta, înţelege că multă purtare de grijă are Dumnezeu pentru om şi că nu e om care să nu se afle sub purtarea Lui de grijă; şi că purtarea Lui de grijă priveşte în chip luminos mai ales spre cei ce-L caută pe El şi poartă pătimirile pentru El, ca şi cum Şi-ar îndrepta degetul spre ei.

Dar când se înmulţeşte lipsa harului în om, atunci toate cele potrivnice celor spuse îi sunt aproape. Atunci cunoştinţa e mai mare decât credinţa, din pricina iscodirii şi nu are încredere în Dumnezeu în niciun lucru. De aceea, nu se socoteşte nici sub purtarea de grijă a lui Dumnezeu. Unul ca acesta se află sub cei ce îndreaptă spre el săgeţile, în noaptea fără lună, şi e pândit de aceştia.

• Frica de Dumnezeu e începutul vieţii celei adevărate a omului. Dar aceasta nu poate să stăruie în suflet împreună cu împrăştierea. Căci inima se rupe de dulceaţa lui Dumnezeu când slujeşte simţurilor. Pentru că înţelesurile celor dinlăuntru sunt împiedicate de simţuri, care ar trebui să le slujească lor.

• Oricine obişnuieşte să alerge spre ceea ce îi este înrudit. De aceea şi sufletul, ce are părtăşie cu Duhul, când aude vreun cuvânt care are ascuns în el o putere dumnezeiască, atrage cu înfocare conţinutul lui. Nu pe orice om îl trezeşte un lucru care e spus duhovniceşte şi care are în el ascunsă o putere, ca să se minuneze de el. Cuvântul despre virtute are nevoie de o inimă care se odihneşte de cele ale pământului şi de îndeletnicirea cu ele. Lucrurile virtuţii nu trezesc gândul omului a cărui cugetare se osteneşte cu grija celor trecătoare, ca să le poftească şi să caute să le dobândească.

• Faptele ce se îngrijesc de curăţie nu înlătură amintirea greşelilor trecute, dar înlătură din minte amintirea întristării şi de aici înainte venirea amintirii în cugetare se face cu folos.

• Voieşti să ai părtăşie (comuniune) cu Dumnezeu în mintea ta, în dobândirea acelei simţiri a plăcerii care nu e robită de simţuri? Urmăreşte milostenia, care, când se va afla în lăuntrul tău, ia în tine chipul acelei Sfinte

---

[738] „Părintele spune poate aceasta: că din depărtarea de lume şi din beţia credinţei vine ferirea de păcate. Aceasta înseamnă că cei ce se despart de lume şi se umplu de credinţă scapă de mrejele păcatului. Cea dintâi, zice, e despărţirea de lume; a doua, beţia credinţei; a treia e stăpânirea de sine. El adaugă şi aceasta: fără despărţirea de lume, nimeni nu se poate umple de credinţă. Iar în cel al cărui suflet s-a umplut de credinţă, stăpânirea de sine e ţinută în frâu de frica de Dumnezeu”.

[739] Din îngăduinţa lui Dumnezeu pentru întărirea noastră.

Frumuseţi cu care te-ai făcut asemenea. Însuşirea cea mai cuprinzătoare a milosteniei sădeşte în suflet, fără mijlocirea vreunui oarecare timp, pe lângă unirea întru slavă şi strălucire, împărtăşirea de dumnezeire... Nu este altă cărare spre dragostea cea duhovnicească, care zugrăveşte chipul nevăzut, decât aceea care începe cu mila, precum a zis Domnul nostru. Ea duce spre Tatăl cel desăvârşit. Căci aşa a poruncit celor ce-L ascultă pe El, ca să o pună pe aceasta ca temelie[740]

- Fiecare om care are o vieţuire întinată poftește viaţa vremelnică. Iar acesta e lipsit de cunoştinţă. Bine a zis careva că frica de moarte întristează pe omul apăsat de conştiinţa lui; iar cel ce are în sine mărturia cea bună dorește moartea ca şi viaţa. Să nu socoteşti înţelept adevărat pe cel ce-şi robeşte cugetarea, vieţii acesteia, din laşitate şi frică. Socoteşte toate cele bune şi cele rele ce se întâmplă trupului ca nişte vise. Căci nu numai în vremea morţii vei fi dezlegat de ele, ci de multe ori şi înainte de moarte te părăsesc şi pleacă.

Dar pe acelea dintre ele care au vreo părtăşie cu sufletul tău socoteşte-le că sunt avuţiile tale în veacul acesta şi că în cel viitor vor merge cu tine[741]. Şi de sunt bune, veseleşte-te şi mulţumeşte lui Dumnezeu în cugetul tău, iar de sunt rele, întristează-te şi suspină şi caută izbăvirea de ele cât timp eşti încă în trup. Orice bine pe care-l ai lucrător în tine să-l ai tot aşa şi întru ascuns. Iar botezul şi credinţa ţi s-au făcut mijlocitoare spre acest bine, pentru că prin ele ai fost chemat de Domnul nostru Iisus Hristos la faptele cele bune ale Lui, împreună cu Tatăl şi cu Sfântul Duh, Căruia se cuvin slava, cinstea, mulţumirea şi închinăciunea în vecii vecilor

CUVÂNTUL II Despre lepădarea de lume şi despre înfrânarea de la îndrăzneala faţă de oameni

- Când dorim să fugim de lume şi să ne facem străini de cele lumeşti, nimic nu ne desparte aşa de mult de lume şi nu omoară patimile din noi şi nu ne trezeşte şi nu ne înviorează spre cele duhovniceşti, ca plânsul şi durerea inimii, împreunate cu dreapta socoteală. Căci faţa celui sfios ia ca pildă smerenia Celui iubit. Şi iarăşi,

---

[740] „Unde a poruncit Domnul? În: «Fiţi deci milostivi, precum şi Tatăl vostru milostiv este» *(Luca* 6, 36), şi în: «De voieşti să fii desăvârşit, mergi, vinde averile tale şi le dă săracilor şi vei avea comoară în cer şi, venind, urmează-Mi Mie» *(Matei* 19, 21), şi în: «Fiţi dar desăvârşiţi, precum Tatăl vostru Cel din ceruri desăvârşit este» *(Matei* 5, 41)."

[741] Cele care prefac sufletul tău după chipul lor sunt proprii sufletului în viaţa aceasta şi rămân proprii lui şi după moarte. Cele rele îţi fac sufletul pentru veci lipsit de Dumnezeu cel bun, cele bune îţi ţin sufletul pentru veci bun şi unit cu Dumnezeu, Izvorul bunătăţii.

nimic nu ne face să petrecem aşa de mult în lume şi cu cei beţi şi risipitori din ea, şi nimic nu ne desparte aşa de mult de vistieriile înţelepciunii şi ale cunoştinţei tainelor lui Dumnezeu, ca râsul şi ca împrăştierea, împreunate cu îndrăzneala. Acestea sunt îndeletnicirile dracului curviei.

Deci fiindcă ţi-am cercat iubirea de înţelepciune, te rog, iubitule, cu iubire, să te păzeşti de ispita vrăjmaşului, ca să nu-ţi răceşti sufletul tău prin glume neînfrânate, scoţându-l din căldura dragostei lui Hristos, Care a gustat pentru tine fiere pe lemnul Crucii, şi în locul dulceţii şi al îndrăznirii celei către Dumnezeu, să-l umpli de multe închipuiri şi să-l robeşti, încă treaz fiind, dar totuşi dormind, viselor necuvenite, al căror rău miros nu-l suportă îngerii lui Dumnezeu, şi să te faci altora pricină de alunecare, iar ţie, ţepuşă. Sileşte-te, deci, pe tine însuţi, să urmezi pilda smereniei lui Hristos, ca să se aprindă şi mai mult focul aruncat de El în tine[742], foc prin care se dezrădăcinează toate mişcările lumii, ce omoară pe omul cel nou şi murdăresc curţile Domnului cel sfânt şi puternic

CUVÂNTUL III Despre retragerea în pustie

• ...chiar de s-a dat unora slobozenie în unele lucruri, nu li s-a dat în toate lucrurile. Căci nici dracii, nici fiarele pierzătoare, nici oamenii stăpâniţi de răutate nu pot împlini voia lor pornită spre nimicire şi pierzanie, de nu îngăduie voia Celui ce le cârmuieşte pe toate şi le dă un anumit loc de lucrare. Căci nu îngăduie libertăţii lor să vină la toată lucrarea. Pentru că de ar fi aşa, n-ar putea vieţui niciun trup. Nu lasă Domnul ca de zidirea Lui să se apropie puterea dracilor şi a oamenilor şi să-şi împlinească în ea voia lor.

De aceea, zi pururea sufletului tău: „Am Păzitor care mă păzeşte şi nu poate vreuna dintre făpturi să se arate înaintea mea, decât dacă se dă poruncă de sus".

Crede cu adevărat că nu îndrăznesc nici măcar să se arate în ochii tăi şi să-ţi facă auzite de urechile tale ameninţările lor. Că dacă ar avea învoire de sus, din cer, nu ar avea nevoie nici de cuvânt sau de cuvinte, şi lucrarea lor ar urma voii lor.

Şi zi iarăşi: „Dacă ar fi voia Stăpânului meu să pună stăpânire cei răi pe făptura Lui, n-aş primi aceasta cu greutate, căci nu voiesc să zădărnicesc voia Lui". Şi aşa în încercările tale, umple-te de bucurie, ca unul ce ştii şi simţi deplin că voia Domnului te cârmuieşte şi te călăuzeşte pe tine. Drept aceea, sprijină-ţi inima ta pe încrederea în Domnul şi nu te teme nici de frica de

[742] E vrednică de reţinut această legătură pe care o face Sfântul Isaac între smerenie şi focul iubirii. Cel ce iubeşte nu ştie de sine, ca şi cel smerit. Dimpotrivă, cel mândru nu ştie decât de sine, deci e neiubitor.

noapte, nici de săgeata ce zboară ziua, „căci credința celui drept, zice, cea întru Dumnezeu, îmblânzește fiarele sălbatice ca pe niște oi” *(Evrei* 11, 33)

CUVÂNTUL IV Despre poftirea lumii

• Adevărat este cuvântul Domnului, pe care l-a spus, că nu poate cineva dobândi dragostea de Dumnezeu odată cu poftirea lumii, nici nu e cu putință să dobândească părtășia de Dumnezeu (comuniunea cu El) împreună cu părtășia de lume, nici să aibă grija lui Dumnezeu împreună cu grija lumii[743]. Căci când părăsim pe cele ale lui Dumnezeu pentru slava deșartă, sau de multe ori pentru trebuința trupului, mulți dintre noi se apleacă spre celelalte. Aceștia declară că lucrează pentru Împărăția cerurilor, dar nu-și aduc aminte de porunca Domnului pe care a spus-o: „De veți avea toată grija pentru Împărăția cerurilor, nu vă voi lipsi de cele trebuitoare firii celei văzute, ci vă vor veni vouă toate împreună cu celelalte”[744]. „Oare se îngrijește El de păsările cerului cele fără de suflet, zidite pentru voi, și nu are grijă de voi?” Nicidecum. Celui ce se îngrijește de cele duhovnicești, sau de vreuna dintre ele, cele trupești i se dăruiesc fără să se îngrijească de ele, când îi lipsesc și când vine vremea. Iar cel ce se îngrijește peste trebuință de cele trupești cade de bunăvoie și de la Dumnezeu. Deci de ne vom strădui să ne îngrijim de cele ce trebuie făcute pentru numele Domnului, Se va îngriji El Însuși de amândouă felurile, după măsura nevoinței noastre.

• Calea lui Dumnezeu e crucea de fiecare zi, căci nimeni nu s-a suit la cer cu răsfăț (cu tihnă). Calea tihnei știm unde sfârșește, iar pe cel ce se scufundă pe sine în Dumnezeu nu-l vrea Dumnezeu să fie niciodată fără grijă. Însă el trebuie să fie cu grijă pentru adevăr. Dar și din aceasta se cunoaște că este sub grija lui Dumnezeu, că-i trimite pururi suferințe.

Dar cei ce petrec în încercări nu sunt lăsați niciodată de purtarea de grijă a lui Dumnezeu să ajungă în mâna dracilor. Mai ales dacă sărută picioarele fraților și acoperă vinovățiile lor, și le ascund pe ele ca pe ale lor proprii. Cel ce voiește să fie în lumea aceasta fără grijă și dorește aceasta, dar voiește să viețuiască totodată în virtute, e străin de calea aceasta. Căci drepții nu numai că se nevoiesc în faptele cele bune, ci se și află de bunăvoie într-o mare nevoință pentru biruirea ispitelor, pentru cercarea răbdării lor. Dar sufletul care are frica de Dumnezeu nu se teme de ceva care-l vatămă trupește. Căci nădăjduiește în El de acum și în vecii vecilor.

---

[743] „Nimeni nu poate sluji la doi domni. Căci, sau pe unul îl va urî și pe celălalt îl va iubi, sau pe unul îl va urma și pe celălalt îl va nesocoti. Nu poate sluji lui Dumnezeu și lui Mamona” *(Matei* 6, 24).

[744] „Căutați mai întâi Împărăția lui Dumnezeu și dreptatea Lui și toate acestea se vor adăuga vouă” *(Matei* 6, 33).

CUVÂNTUL V Despre depărtarea de lume şi despre toate cele ce tulbură mintea

• Cel ce nu se depărtează de bunăvoie de pricinile patimilor e atras de bunăvoie de păcat. Iar pricinile păcatului sunt acestea: vinul, femeile, bogăţia şi bunăstarea trupului. Nu pentru că acestea sunt prin fire păcate, ci pentru că firea uşor înclină din pricina lor spre patimile păcatului. De aceea omul trebuie să se păzească de ele cu sârguinţă. De-ţi vei aduce aminte pururea de slăbiciunea ta, nu vei călca hotarul ce trebuie păzit. La oameni e urâtă sărăcia, la Dumnezeu, sufletul semeţ şi mintea împrăştiată. La oameni e cinstită bogăţia; la Dumnezeu, sufletul smerit.

• Când voieşti să pui început unei lucrări bune, pregăteşte-te pentru ispitele ce vor fi aduse asupra ta şi să nu te îndoieşti de adevăr. Căci e un obicei al vrăjmaşului ca, atunci când vede pe cineva începând cu credinţă fierbinte o bună vieţuire, să-i aducă în cale ispite felurite şi înfricoşătoare, ca, venind prin aceasta la frică, să-şi răcească hotărârea lui cea bună şi să nu mai aibă o râvnă fierbinte de a se apuca de lucrarea plăcută lui Dumnezeu. Nu pentru că vrăjmaşul are o astfel de putere (căci altfel n-ar mai putea nimeni să facă vreodată binele), ci i se îngăduie de Dumnezeu, cum am învăţat din cazul dreptului Iov. Deci tu pregăteşte-te să întâmpini cu bărbăţie ispitele aduse în calea virtuţilor şi apoi apucă-te de lucrarea lor. Iar dacă nu te pregăteşti de mai înainte spre întâmpinarea ispitelor, reţine-te de la lucrarea virtuţilor.

• Omul care se îndoieşte că Dumnezeu îi stă într-ajutor în lucrarea virtuţilor se teme până şi de umbra sa şi se socoteşte flămând chiar şi în vremea îmbelşugării şi a săturării şi se simte plin de tulburare chiar şi în liniştea de care se bucură. Iar cel ce se încrede în Dumnezeu se întăreşte cu inima. Şi cinstea lui se face arătată tuturor oamenilor şi lauda lui, în faţa vrăjmaşilor lui.

• Smulge greşeala cât încă e mică şi slabă, înainte de a se lăţi şi de a se întări. Nu fi fără grijă când greşeala ţi se pare mică. Căci mai târziu îţi va fi ca o stăpână nemiloasă şi vei umbla în faţa ei ca o slugă în lanţuri. Iar cel ce luptă de la început împotriva patimii curând o va birui.

• Cel ce poate să rabde nedreptatea cu bucurie, deşi e în stare să o respingă, a primit mângâierea de la Dumnezeu, prin credinţa în El. Şi cel ce rabdă, cu smerită cugetare, învinovăţirile ce i se aduc, a ajuns la desăvârşire şi se minunează îngerii de el. Căci nicio altă virtute nu e aşa de mare şi de greu de dobândit.

• Să nu-ţi crezi ţie că eşti puternic, până ce nu vei fi ispitit şi nu te vei afla rămânând neschimbat. Tot aşa probează-te pe tine în toate. Dobândeşte credinţa dreaptă întru tine, ca să calci pe vrăjmaşii tăi, şi ţine-ţi

mintea neîmprăştiată; şi să nu te încrezi în puterea ta, ca să nu fii lăsat în slăbiciunea firii tale. Căci atunci vei cunoaşte slăbiciunea ta din căderea ta. Nu te încrede nici în cunoştinţă, ca nu cumva, aşezându-se vrăjmaşul între tine şi ea, să te prindă în cursa vicleniei sale. Să ai limba blândă şi nu te va întâmpina câtuşi de puţin necinstea. Dobândeşte buze dulci şi-i vei avea pe toţi prieteni. Să nu te lauzi niciodată cu limba ta pentru faptele tale, ca să nu fii ruşinat. Căci în lucrul în care se laudă omul, în acela îngăduie Dumnezeu să se schimbe, ca să se smerească şi să înveţe smerenia. De aceea trebuie să le laşi pe toate în seama preştiinţei lui Dumnezeu şi să nu crezi că e ceva neschimbat în viaţa aceasta.

- Cel ce s-a dăruit pe sine lui Dumnezeu petrece întru odihna minţii. Fără neagoniseală, sufletul nu poate să se elibereze de tulburarea gândurilor; şi fără liniştea simţurilor, nu va simţi pacea minţii.

De nu va ajunge cineva în ispite, nu va dobândi înţelepciunea duhului. Şi fără citire cu osteneală, nu va cunoaşte slăbirea gândurilor. Iar fără liniştea gândurilor, nu se va mişca mintea în taine ascunse. Şi fără tăria credinţei nu poate să aibă sufletul curaj şi îndrăzneală în ispite. Iar fără simţirea acoperământului vădit al lui Dumnezeu, nu poate inima să nădăjduiască în El. Şi de nu poate gusta sufletul din Patimile lui Hristos întru cunoştinţă, nu poate avea părtăşie (comuniune) cu El[745].

- Socoteşte că e bărbat al lui Dumnezeu cel ce, din multa milă de sine, s-a făcut pe sine mort faţă de trebuinţele neapărate. Căci cel ce miluieşte pe sărac Îl are pe Dumnezeu purtând grijă de el. Şi cel ce s-a făcut sărac pentru Dumnezeu a aflat vistierii nesfârşite.

- Dumnezeu nu are nevoie de nimeni, dar Se bucură când vede pe cineva că odihneşte chipul Lui şi-l cinsteşte pe acesta pentru El[746]. Când cere cineva de la tine din cele ce ai, nu spune în inima ta că voi ţine aceasta pentru sufletul meu, ca să mă desfăt cu ea, că Dumnezeu îi va împlini lipsa aceluia din altă parte. Cuvintele acestea sunt ale celor nedrepţi, care nu cunosc pe Dumnezeu. Omul drept şi cinstit nu dă cinstea sa altuia, nici nu va lăsa să treacă nelucrată vremea harului[747]. Omul sărac şi lipsit e miluit de Dumnezeu (căci Domnul nu părăseşte pe nimeni), dar tu ai întors de la tine cinstea ce ţi-a venit de la Dumnezeu şi ai depărtat harul Lui, depărtând pe sărac[748]. Drept

---

[745] Aici e rostul postului şi al înfrânărilor înainte de Sfânta Împărtăşanie.

[746] Dumnezeu vrea să facă bine altora prin noi, pentru ca să arătăm cinstea noastră chipului Lui şi să ne îmbunătăţim pe noi înşine prin iubire.

[747] E o cinste, asemănătoare cu a lui Dumnezeu, să ajuţi pe altul, şi un ceas al harului, sau al fructificării lui, acela în care ai prilejul să faci un bine cuiva.

[748] Harul e un bun interpersonal; sau un bun care se activează în relaţiile iubitoare

aceea, când dai, bucură-te şi spune: „Slavă Ţie, Dumnezeule, că m-ai învrednicit să aflu pe cineva să-l odihnesc”. Iar de nu ai ce să-i dai, bucură-te şi mai mult, şi zi, mulţumind lui Dumnezeu: „Mulţumescu-Ţi Ţie, Dumnezeul meu, că mi-ai dat acest har şi cinste să mă sărăcesc pentru numele Tău, şi m-ai învrednicit să gust din necazul presărat pe calea poruncilor Tale, prin boală şi sărăcie, precum au gustat Sfinţii Tăi, care au umblat pe calea aceasta”.

• Şi când te îmbolnăveşti, zi: „Fericit este cel ce a fost învrednicit să fie încercat de Dumnezeu în cele prin care moştenim viaţa”. Căci bolile le aduce Dumnezeu pentru sănătatea sufletului. Că a zis careva dintre Sfinţi (şi am însemnat aceasta), că monahul care nu sluje şte Domnului în chip plăcut lui Dumnezeu şi nu se nevoieşte cu sârguinţă pentru mântuirea sufletului său, ci se poartă cu trândăvie în nevoinţa pentru virtuţi, e lăsat, fără îndoială, de Dumnezeu, să cadă în încercări, ca să nu rămână nelucrător şi din multa nelucrare să se aplece spre altele şi mai rele. Pentru aceasta aruncă Dumnezeu încercări peste cei nepăsători şi leneşi, ca să cugete la acestea, şi nu la cele deşarte. Dar aceasta o face Dumnezeu mereu cu cei ce-L iubesc pe El ca să-i certe, să-i înţelepţească şi să-i înveţe voia Sa. Şi când se roagă Lui, nu-i ascultă îndată, ci când slăbesc şi învaţă cu adevărat că acestea li s-au întâmplat din trândăvie şi nepăsare. Căci s-a scris: „Când veţi întinde mâinile voastre spre Mine, întoarce-voi ochii Mei de la voi şi de veţi spori rugăciunea voastră, nu vă voi auzi pe voi” *(Isaia* 1, 15). Deşi acestea s-au scris despre alţii, fără îndoială s-au scris şi despre cei care au părăsit calea Domnului.

• Dar dacă spunem că Dumnezeu e mult-milostiv, pentru ce bătând neîncetat la uşă şi rugându-ne în încercări nu suntem auziţi, ci trece cu vederea cererea noastră? Despre aceasta ne învaţă Prorocul, care zice: „Nu mâna Domnului e prea mică pentru ca să ne miluiască, nici urechea Lui grea la auzire, ca să ne audă, ci păcatele noastre ne-au despărţit de El şi fărădelegile noastre au întors faţa Lui ca să nu ne audă” *(Isaia* 59, 1). Adu-Ţi aminte de Dumnezeu în toată vremea şi-Şi va aduce şi El aminte când vei cădea în cele rele.

• ..pe cât sunt de apropiate genele între ele, pe atât sunt şi ispitele apropiate de oameni. Iar acestea le-a rânduit Dumnezeu întru înţelepciune pentru folosul tău, ca să baţi cu răbdare la uşa Lui şi, de frica necazurilor, să se sădească pomenirea Lui în cugetul tău şi să te apropii de El prin rugăciuni şi să se sfinţească inima ta prin pomenirea Lui neîncetată. Iar rugându-te tu, El te va auzi. Şi vei afla că Dumnezeu este Cel ce te izbăveşte şi vei simţi pe Cel ce te-a făcut şi-ţi poartă de grijă şi te păzeşte şi a făcut pentru tine lumea cea îndoită: pe una, ca învăţătoare şi povăţuitoare vremelnică, pe cealaltă, ca locuinţă părintească şi ca moştenire veşnică a ta.

---

dintre noi.

• Când vine ispita asupra celui nedrept, el nu are încredere să cheme pe Domnul, nici să aştepte mântuirea de la El, deoarece în zilele odihnei s-a depărtat de la voia lui Dumnezeu. Cere ajutor înainte de a începe războiul, şi caută pe Tămăduitor înainte de a te îmbolnăvi. Roagă-te înainte de a veni necazurile asupra ta, şi în ziua întristării Îl vei afla pe El şi El te va auzi pe tine. Cheamă-L şi roagă-L înainte de a te rostogoli; şi înainte de a te ruga pregăteşte-ţi făgăduinţele, adică merindea lor. Corabia lui Noe a fost pregătită în timp de pace şi lemnele pentru ea au fost sădite înainte cu 100 de ani. Iar în vremea urgiei, cei nedrepţi s-au pierdut. Dar dreptului El i-a fost acoperământ.

• Cei pentru care lumea a murit rabdă încercările cu bucurie. Dar cei pentru care lumea e vie nu pot răbda nedreptăţile, sau se mânie împinşi de slava deşartă şi se tulbură fără judecată, sau sunt topiţi de întristări. Cât de greu de dobândit este virtutea răbdării şi câtă slavă nu aduce ea de la Dumnezeu! Cel ce voieşte să dobândească virtutea aceasta, adică să primească cu îndelungă-răbdare nedreptăţirea, trebuie să se depărteze de ai săi şi să se înstrăineze. Fiindcă nu poate să o dobândească în patria sa. Căci e propriu celor mari şi puternici, şi celor pentru care lumea aceasta a murit, şi celor ce şi-au pierdut orice nădejde în mângâierea de aici, ca să rabde durerea acestei virtuţi rămânând între ai lor.

• Iubeşte pe săraci, ca prin ei să dobândeşti şi tu mila[749]. Nu te apropia de iubitorii de ceartă, ca să nu fii silit să ieşi din liniştea ta. Rabdă fără îngreţoşare răul miros al bolnavilor, şi mai ales al săracilor, căci şi tu eşti îmbrăcat în trup. Nu înfrunta pe cei întristaţi cu inima, ca să nu fii lovit cu toiagul cu care au fost loviţi ei şi să cauţi pe cei ce te pot mângâia şi să nu-i afli. Nu baţjocori pe cei ce şchioapătă, că vom merge deopotrivă în iad. Iubeşte pe păcătoşi, dar urăşte faptele lor şi nu-i disprețui pentru greşelile lor, ca să nu fii şi tu ispitit de ele. Adu-ţi aminte că eşti părtaş firii pământeşti şi fă bine tuturor. Nu certa pe cei ce au nevoie de rugăciunea ta şi nu-i lipsi de cuvintele blânde ale mângâierii, ca să nu se piardă şi să ţi se ceară sufletul lor. Ci urmează pilda doftorilor, care vindecă bolile mai fierbinţi cu leacuri mai reci, şi pe cele mai reci cu cele dimpotrivă. Sileşte-te, când te întâlneşti cu aproapele tău, ca să-l cinsteşti mai presus de măsura lui. Sărută-i mâinile şi picioarele şi ţine-i-le adeseori cu multă cinstire şi pune-le pe ochii tăi şi laudă-l chiar şi pentru cele ce nu le are. Iar când se desparte de tine, spune-i tot binele şi tot ce e spre cinstirea lui. Căci prin acestea şi prin unele ca acestea îl atragi pe el la bine şi-l sileşti să se ruşineze de numirea cu care l-ai numit pe el. Şi vei semăna în el seminţele virtuţii. Iar prin această obişnuinţă pe care ţi-ai însuşit-o, se întipăreşte în tine chipul bunătăţii şi vei dobândi multă smerenie şi împlineşti fără

[749] Prin mila ta le câştigi dragostea lor şi în ea e lucrătoare dragostea lui Dumnezeu.

osteneală lucrurile cele mari. Ba nu numai aceasta, ci şi de are acela niscai scăderi, fiind cinstit de tine, primeşte de la tine cu uşurinţă vindecarea, ruşinându-se de cinstirea ce i-ai arătat-o. Acesta să-ţi fie pururea chipul purtării: grăirea frumoasă şi cinstitoare către toţi. Să nu mânii pe cineva, să nu cerţi, nici pentru credinţă, nici pentru faptele sale rele. Şi păzeşte-te pe tine ca să nu te defăimezi şi să nu osândeşti pe cineva pentru ceva. Căci avem Judecător nepărtinitor în ceruri. Iar de voieşti să-l întorci pe el la adevăr, întristează-te pentru el cu lacrimi şi spune-i cu dragoste un cuvânt sau două, şi să nu te aprinzi de mânie împotriva lui. Căci de vei face aşa, va vedea în tine semnul duşmăniei. Că dragostea nu ştie să se iuţească, sau să se mânie, sau să învinovăţească pe cineva cu patimă. Semnul iubirii şi al cunoştinţei este smerenia, care se naşte dintr-o bună conştiinţă în Hristos Iisus, Domnul nostru, Căruia I se cuvine stăpânirea, împreună cu Tatăl şi cu Sfântul Duh, acum şi pururea şi în vecii vecilor

CUVÂNTUL VII Despre rânduiala începătorilor şi despre cele ce se cuvin lor.

• Aceasta este rânduiala lor cea cuviincioasă şi plăcută lui Dumnezeu: să nu umble cu ochii încoace şi încolo, ci să privească totdeauna la cele dinainte; să nu grăiască lucruri deşarte, ci numai cele de trebuinţă; să se mulţumească cu haine sărăcăcioase, după trebuinţa trupului; să se folosească de mâncăruri spre susţinerea trupului, şi nu spre lăcomie. Să se împărtăşească de toate câte puţin şi să nu le ocolească pe unele, iar pe altele să le aleagă şi cu cele din urmă să-şi umple pântecele.

Mai mare decât toată virtutea e dreapta socoteală. De vin să nu te împărtăşeşti decât când eşti cu prieteni sau când eşti bolnav sau neputincios; să nu întrerupi cuvântul celui ce grăieşte şi să nu i te împotriveşti ca un prost, ci fii serios ca un înţelept. Şi oriunde te vei afla, socoteşte-te cel mai mic şi siluitorul fraţilor tăi. Să nu-ţi dezgoleşti vreun mădular înaintea cuiva, nici să nu te apropii de trupul cuiva, afară de o pricină de trebuinţă. Fereşte-te de îndrăzneală, ca de moarte. Pune-ţi rânduială cuviincioasă somnului, ca să nu se depărteze de la tine puterea care te străjuieşte; şi oriunde ai dormi să nu te vadă nimeni, de e cu putinţă. Să nu arunci scuipatul înaintea cuiva. Iar dacă şezând îţi vine să tuşeşti, întoarce-ţi faţa înapoi şi tuşeşte astfel. Mănâncă şi bea cu cumpătare, cum se cuvine copiilor lui Dumnezeu.

Să nu-ţi întinzi mâna să iei ceva, fără ruşine, din faţa comesenilor tăi. Iar de şade cu tine la masă vreun străin, îndeamnă-l o dată şi de două ori să mănânce şi şezi cu bună rânduială la masă, şi nu cu neorânduială. Şezi cu bună rânduială şi adunat, nedezgolindu-ţi vreun mădular.

Când caşti, acoperă-ţi gura, ca să nu se vadă. Căci ţinându-ţi răsuflarea, va trece.

Când intri în chilia mai-marelui tău sau a unui prieten sau ucenic, păzeşte-

ţi ochii ca să nu vezi ceva dintre cele ce se află în ea. Iar dacă gândul te îndeamnă, ia seama să nu-l asculţi şi să faci aceasta, căci cel ce se poartă în acestea cu necuviinţă, este străin chipului călugăresc şi lui Hristos, Care ne-a dăruit nouă acest chip. Să nu priveşti spre locurile unde se află ascunse vasele din chilia prietenului tău. Deschide şi închide liniştit uşa prietenului tău. Să nu intri pe neaşteptate la cineva. Ci bate afară şi intră cu cuviinţă, când eşti poftit.

Să nu te grăbeşti în mersul tău, decât dacă te sileşte vreo trebuinţă neapărată. Fii ascultător tuturor în orice lucru bun, numai celor iubitori de câştig, iubitori de arginţi şi celor lumeşti să nu le urmezi, ca să nu se împlinească vreun lucru al diavolului.

Vorbeşte cu toţi cu blândeţe şi priveşte la toţi cu cuviinţă şi să nu-ţi lipeşti ochii de faţa cuiva.

Mergând pe drum, nu o lua înaintea celor mai mari. Iar dacă soţul tău de drum a rămas în urmă şi tu i-ai luat puţin înainte, aşteaptă-l. Cel ce nu face aşa e un lipsit de minte şi apropiat porcului ce nu are lege. Iar de intră soţul tău de drum în vorbă cu unii cu care se întâlneşte, aşteaptă-l şi nu-l grăbi. Cel sănătos să spună celui bolnav înainte de vreme: „Să ne facem trebuinţa”[750].

Să nu înfrunţi pe cineva pentru vreo greşeală, ci socoteşte-te pe tine răspunzător în toate şi pricina greşelii. Nu te feri să faci cu smerită cugetare nici cel mai dispreţuit lucru, dar nu-i cere altuia. De eşti silit să râzi, nu te feri, dar să nu ţi se vadă dinţii. Iar de eşti silit să vorbeşti cu femei, întoarce-ţi faţa de la vederea lor şi aşa poţi să vorbeşti cu ele. Dar de călugăriţe fereşte-te ca de foc; şi ca de o cursă a diavolului, de întâlnirea, de convorbirea cu ele şi de vederea lor, ca să nu se răcească inima ta de dragostea lui Dumnezeu şi să o murdăreşti în noroiul patimilor. Chiar de ţi-ar fi surori după trup, păzeşte-te de ele ca de străine.

Păzeşte-te de amestecarea cu ai tăi, ca să nu ţi se răcească inima de dragostea lui Dumnezeu.

Fereşte-te de îndrăznelile şi de întâlnirile cu cei care te pot ispiti, ca de prietenia cu diavolul. Să ai împreună-vorbitor şi împreună-tâlcuitor al celor de taină pe unul singur: pe cel ce se teme de Dumnezeu şi e totdeauna cu luare-aminte la sine, care e sărac în adăpostul lui, dar bogat în tainele lui Dumnezeu.

Ascunde de către toţi tainele, faptele şi nevoinţele tale. Să nu stai fără acoperământ pe cap înaintea cuiva, decât dacă e nevoie. Ieşi la trebuinţa de nevoie cu cuviinţă, sfiindu-te de îngerul ce te păzeşte. Şi trăieşte cu frică de Dumnezeu şi sileşte-te pe tine până la moarte, chiar dacă nu i-ar plăcea inimii tale.

Mai bine-ţi este să iei venin ucigător de moarte, decât să mănânci

---

[750] Cel sănătos să-l roage pe cel bolnav să-i îngăduie să împlinească nevoile lui, că poate acela se sfieşte. Avem în acest *Cuvânt* un minunat „Cod al manierelor elegante” nu de suprafaţă, ci înrădăcinat în cea mai deplină sinceritate.

cu femei, chiar de ţi-ar fi mamă sau soră. Mai bine-ţi este să locuieşti împreună cu un balaur, decât să dormi şi să te acoperi împreună cu un tânăr, chiar de ţi-ar fi frate după trup.

Dacă ţi-ar spune vreunul mai mare, când mergi cu el la drum: „Hai să cântăm", să-l asculţi. Iar dacă nu ţi-ar spune, taci cu gura, dar cu inima măreşte pe Dumnezeu.

Să nu te împotriveşti cuiva, nici să te războieşti, nici să minţi, nici să juri în numele Domnului Dumnezeului tău. Lasă-te dispreţuit şi nu dispreţui. Lasă-te nedreptăţit şi nu nedreptăţi. Mai bine să se strice cele trupeşti împreună cu trupul, decât să se păgubească ceva dintre cele ale sufletului. La judecată cu cineva să nu intri, ci rabdă de eşti osândit, fără de osândă fiind.

Să nu iubeşti în sufletul tău ceva din cele lumeşti, ci supune-te celor ce conduc şi stăpânesc şi fereşte-te de amestecarea cu ei. Căci aceasta este o cursă în care se prind cei fără grijă spre pieirea lor.

O, lacome, care cauţi să-ţi mângâi pântecele, mai bine e să arunci în el cărbuni aprinşi, decât prăjiturile celor ce conduc şi stăpânesc. Varsă-ţi mila ta peste toţi şi fii cu sfială faţă de toţi. Păzeşte-te de vorba multă, căci aceasta stinge din inimă mişcările înţelegătoare care odrăslesc de la Dumnezeu.

Fereşte-te de discuţiile despre dogme, ca de un leu înfuriat. Să nu intri în acestea nici cu credincioşi ai Bisericii, nici cu cei străini.

Şi prin locurile unde se află oameni furioşi şi certăreţi să nu treci, ca să nu ţi se umple inima de mânie şi să pună întunericul stăpânire pe sufletul tău.

Să nu locuieşti împreună cu cel mândru, ca să nu plece din sufletul tău lucrarea Sfântului Duh şi să se facă sălaş a toată patima.

De vei păzi, omule, aceste rânduieli şi de te vei îndeletnici pururea cu cugetarea la Dumnezeu, sufletul tău va vedea în sine lumina lui Hristos şi nu se va întuneca în veac. Că Lui I se cuvin slava şi stăpânirea în veci. Amin

CUVÂNTUL VIII Despre chipul cel subţire al deosebirii (al discernământului)

- ..pe nesimţite, din vreme în vreme, vin peste trupul întreg o bucurie şi o veselie, pe care limba de carne nu le poate tâlcui şi în asemănare cu care toate cele pământeşti sunt socotite cenuşă şi gunoi. Cea dintâi dintre acestea izvorăşte din inimă în vremea sau în ceasul rugăciunii, alta încălzeşte mintea în vremea citirii şi, iarăşi, alta, prin cugetarea neîncetată (la Dumnezeu). Aceasta din urmă e de cele mai multe ori în afară de celelalte şi adeseori e pricinuită de un lucru trecător; şi de multe ori noaptea, în acelaşi fel se iveşte între somn şi veghe, când parcă dormi şi nu dormi, şi veghezi, şi nu veghezi. Iar când vine desfătarea aceasta, care face să palpite tot trupul, cel ce o simte socoteşte în acele clipe că Împărăţia cerurilor nu e altceva decât aceasta.

CUVÂNTUL X Prin ce se păzeşte frumuseţea vieţuirii călugăreşti şi care e

chipul slăvirii lui Dumnezeu

• Călugărul trebuie să fie în toate purtările şi faptele lui pildă folositoare celor ce-l văd, ca din multele lui virtuţi, care trebuie să strălucească asemenea unor raze, văzute de vrăjmaşii adevărului, aceştia să mărturisească despre el că este pentru creştini o nădejde sigură şi neclătinată de mântuire şi aceştia să alerge din toate părţile la el, ca la un adăpost. Prin aceasta să se înalţe cornul Bisericii împotriva vrăjmaşilor ei şi mulţi să fie mişcaţi spre râvnirea virtuţii lui şi să iasă din lume, iar el să fie cinstit în toate pentru frumuseţea vieţuirii lui. Căci vieţuirea călugărească este mândria Bisericii.

Drept aceea, călugărul trebuie să aibă purtările frumoase în toate privinţele, adică privirea mai presus de cele văzute, neagoniseala deplină, dispreţuirea desăvârşită a trupului, postul înalt, stăruirea în linişte, buna rânduială a simţurilor, păzirea privirii, ferirea de orice ceartă pentru vreun lucru al veacului acestuia, scurtimea cuvântului, curăţia în amintirea răului, simplitatea unită cu dreapta socoteală[751], nevinovăţia inimii unită cu înţelepciunea, cu agerimea şi cu ascuţimea înţelegerii[752].

Să cunoască apoi că viaţa de faţă e trecătoare şi repede curgătoare şi că este aproape de noi viaţa cea adevărată şi duhovnicească; să nu fie cunoscut de oameni şi să nu deznădăjduiască. Să nu se lase legat de prietenia şi de însoţirea cu vreun om; să aibă locul vieţuirii sale liniştit; să ocolească totdeauna pe oameni şi să stăruie neîncetat în rugăciuni şi în citiri; să nu iubească cinstirile şi să nu se bucure de ospeţe; să nu se lege de viaţa aceasta; să rabde cu bărbăţie încercările; să se izbăvească de poftele lumeşti, de iscodirea şi de amintirea lucrurilor lor; să aibă grija şi gândul neîncetat la ţara adevărată; să aibă faţa serioasă şi adunată în sine, să lăcrimeze neîncetat ziua şi noaptea. Iar mai mult decât toate acestea, să-şi păzească neprihănirea, să se cureţe de lăcomia pântecelui, de păcatele mici şi mari. Acestea sunt virtuţile călugărului, ca să spunem pe scurt, care dau mărturia despre moartea desăvârşită faţă de lume şi despre apropierea de Dumnezeu.

CUVÂNTUL XVIII Cât de mare este măsura cunoştinţei şi cât de mari, măsurile credinţei

• Există o cunoştinţă ce premerge credinţei şi o cunoştinţă ce se naşte din credinţă. Cunoştinţa ce premerge credinţei este cunoştinţa naturală. Iar cunoştinţa ce se naşte din credinţă este o cunoştinţă duhovnicească. Şi există o cunoştinţă naturală, care deosebeşte binele de rău. Aceasta se numeşte şi

[751] Dreapta socoteală sau discernământul este maturitatea de judecată echilibrată. Ea trebuie să fie făcută însă cu simplitate. Adică simplitatea nu e prostie şi dreapta socoteală nu e viclenie.

[752] Aceeaşi unire paradoxală între cele ce par contrarii, care arată maturitatea şi neunilateralitatea omului duhovnicesc.

discernământ natural. Prin ea deosebim binele de rău în chip natural, fără învățătură. Pe aceasta a așezat-o Dumnezeu în firea rațională. Dar primește creștere și adaos prin învățătură. Nu este cineva care să nu o aibă pe aceasta. Această putere de cunoaștere naturală a sufletului rațional constă deci în deosebirea binelui și răului, care se mișcă în el neîncetat. Cei ce sunt lipsiți de ea sunt mai prejos de firea rațională. Iar cei ce o au pe aceasta stau drept în firea sufletului și nu au pierdut nimic din cele ce le-a dat Dumnezeu firii spre cinstirea ființelor raționale ale Lui. Iar pe cei ce au pierdut această cunoaștere, prin care deosebesc binele de rău, îi osândește Prorocul zicând: «Omul n-a priceput cinstea în care a fost» *(Psalmii* 48, 12).

Cinstea firii raționale este discernământul, care deosebește binele de rău. Și cu dreptate cei ce au pierdut acest discernământ s-au asemănat cu animalele neînțelegătoare, care nu au rațiune și putere de discernământ. Prin această putere noi suntem în stare să aflăm calea spre Dumnezeu. Aceasta este cunoștința naturală, și ea premerge credinței, și ea e calea către Dumnezeu. Prin ea putem să deosebim binele de rău și să primim credința. Deci însăși puterea firii dă mărturie că se cuvine omului să creadă în Cel ce a adus toate la ființă și să creadă în cuvintele poruncilor Lui și să le împlinească. Iar din credință se naște frica de Dumnezeu. Și când va urma ei prin fapte și se va urca puțin prin lucrare, se ivește cunoștința duhovnicească, de care am spus că se naște din credință.

Cunoștința naturală, care este deosebirea între bine și rău și e sădită de Dumnezeu în fire, ne convinge să credem în Dumnezeu, Cel ce a adus toate la existență. Și credința produce în noi frica și frica ne silește să ne pocăim și să lucrăm cele bune. Și prin aceasta se dă omului cunoștința duhovnicească, care este simțirea tainelor și naște credința din vederea (contemplația) adevărată. Deci nu din credința singură și simplă se naște cunoștința duhovnicească, ci credința naște frica și din frica de Dumnezeu, când ne învrednicim să lucrăm prin ea, adică din lucrarea fricii de Dumnezeu în noi, se naște cunoștința duhovnicească. Căci a spus Sfântul Ioan Gură de Aur, că atunci când dobândește cineva o voință ce ascultă de frica lui Dumnezeu și de dreapta cugetare, primește curând descoperirea celor ascunse. Iar prin descoperirea celor ascunse înțelege cunoștința duhovnicească.

Nu frica de Dumnezeu naște însă această cunoștință duhovnicească (căci ceea ce nu se află ascuns în fire nu se poate naște), ci cunoștința aceasta se dă ca un dar lucrării din frica lui Dumnezeu. Când vei cerceta bine lucrul fricii lui Dumnezeu, vei afla că el este pocăința și în aceasta este cunoștința duhovnicească. Despre ea am spus că arvuna ei e primită în Botez și că darul acesta l-am primit prin pocăință. Deci, darul de care am spus că-l primim prin pocăință este cunoștința duhovnicească, sau ea este darul dat nouă prin lucrarea fricii.

Toate acestea se nasc din cunoștința aceea (naturală), care deosebește

binele de rău și care e sădită în fire. Iar aceasta e sămânța cea bună a virtuții, cum s-a spus mai înainte. Dar când acoperim această cunoștință naturală cu voia noastră iubitoare de plăcere, cădem din toate bunătățile acestea.

Iar acestei cunoștințe naturale îi urmează o împunsătură continuă a conștiinței, o aducere-aminte neîncetată de moarte, o grijă care ne chinuiește până la ieșirea din această viață[753]. După aceasta vin mâhnirea, întristarea, frica de Dumnezeu, rușinea cea din fire, părerea de rău pentru păcatele cele mai dinainte, străduința pentru faptele cuvenite, aducerea-aminte de drumul cel de obște și grija pentru merindea de drum și cererea îndreptată spre Dumnezeu cu plâns, ca să intrăm prin poarta aceasta, care este trecerea peste toată firea, disprețuirea lumii și multa luptă pentru virtute. Toate acestea se află în cunoștința naturală.

Să asemene, deci, oricine faptele lui cu acestea. Când se va afla omul în acestea, umblă pe calea firii. Și când se ridică peste acestea și ajunge la iubire, se ridică peste fire și pleacă de la el lupta și frica și osteneala și truda în toate. Căci acestea țin de cunoștința naturală. Și acestea le aflăm în noi când nu acoperim această cunoștință cu voia noastră iubitoare de plăcere. Și se află în noi până ce ajungem la iubire, care ne eliberează de toate acestea.

Din cele zise urmează să se privească omul pe sine și să se cerceteze în care fapte umblă: în cele potrivnice firii, în cele după fire sau în cele mai presus de fire. Din felurile lor poate afla cineva limpede și repede cum își cârmuiește întreaga lui viață. Și când nu se află în cele numite de noi după fire, așa cum le-am arătat, și nu se află nici în cele mai presus de fire, e vădit că este aruncat în cele mai prejos de fire. Iar Dumnezeului nostru fie slava în veci! Amin.

CUVÂNTUL XIX Despre credință și despre smerita cugetare

• Făptură preamică, voiești să afli viața? Ține în tine credința și smerenia, căci prin ele afli mila, ajutorul și cuvintele grăite în inimă de Dumnezeu, dar și pe Cel ce te păzește întru ascuns și rămâne cu tine la arătare[754]. Voiești să le

---

[753] „Trei sunt stările omului, cum spune Sfântul mai departe: cea după fire, cea contrară firii și cea mai presus de fire. Când, căzând din fire, ajungem în starea contrară firii, cunoștința naturală ne înțeapă neîncetat conștiința și ține trează necontenit amintirea morții și o grijă care chinuiește sufletul neîncetat până la ieșirea din ea, adică până ce ieșim din această stare contrară firii și revenim la cea după fire. Apoi, iarăși, cunoștința naturală naște necazul și întristarea, frica de Dumnezeu și rușinea, supărarea și străduința, pomenirea morții și grija pentru merindea de drum. Ba ne și îndeamnă să cerem de la Dumnezeu, cu mult plâns și cu lacrimi, «să intrăm pe poarta aceasta», adică în starea cea mai presus de fire".

[754] Prin credință și smerenie simțim cuvintele lui Dumnezeu grăite în fiecare moment în inimă, deci nu ca niște cuvinte spuse odinioară de Dumnezeu și acum desprinse de El. De aceea, Îl simțim și pe Dumnezeu Însuși ca Persoană, grăindu-ni-le. În ascuns, Îl simțim grăindu-ne, iar la arătare, ajutându-ne în faptele noastre.

dobândeşti pe acestea, care sunt cuvântări ale vieţii?[755]. Umblă cu simplitate, şi nu întru cunoştinţă înaintea lui Dumnezeu. Căci simplităţii îi urmează credinţa, iar subţirimii şi disputei gândurilor, părerea de sine. Şi acesteia îi urmează depărtarea de Dumnezeu. Când vei veni înaintea lui Dumnezeu prin rugăciune, fă-te în gândirea ta ca o furnică şi ca cele ce se târăsc pe pământ şi ca un vierme şi ca un prunc care se bâlbâie. Şi nu spune înaintea Lui ceva bizuit pe cunoştinţă, ci apropie-te de Dumnezeu şi umblă înaintea Lui cu cuget de prunc, ca să te învredniceşti de părintească purtare de grijă, ce se îndreaptă de la părinţi spre fiii lor încă prunci. Căci s-a spus că „păzitor al pruncilor este Domnul" *(Psalmii* 114, 6). Pruncul se apropie de şarpe şi-l prinde de gât şi nu e vătămat de el. Pruncul umblă gol toată iarna. Când alţii umblă îmbrăcaţi şi acoperiţi şi totuşi frigul intră în toate mădularele lor, pruncul şade gol în ziua când e frig, ger şi gheaţă, şi nu suferă, pentru că trupul lui nevinovat e acoperit cu o altă haină, nevăzută prin acea purtare de grijă ascunsă, care susţine mădularele lui fragede, ca să nu se apropie de ele vreo vătămare de la ceva.

Crezi acum că există o purtare de grijă ascunsă, prin care trupul fraged, uşor expus la orice vătămare pentru frăgezimea şi slăbiciunea lui, este păzit în mijlocul împrejurărilor potrivnice şi nu e lăsat să sufere de ele? Căci zice: „Domnul păzeşte pe prunci". Şi nu numai pe aceştia, mici cu trupul, ci şi pe înţelepţii din lume, care au părăsit cunoştinţa lor şi se sprijină pe înţelepciunea simplă şi s-au făcut ca nişte prunci, în voia lor, şi aşa au învăţat înţelepciunea aceea care nu se învaţă prin osteneli. Sunt cei despre care înţeleptul în cele dumnezeieşti, Pavel, a spus: „Cel ce socoteşte că este înţelept în lumea aceasta să se facă nebun, ca să ajungă înţelept" *(1 Corinteni* 3, 18).

Deci, cere de la Dumnezeu să-ţi dea să ajungi la măsura credinţei. Şi dacă simţi desfătarea ei în sufletul tău, nu-mi este greu să-ţi spun iarăşi că nimic nu te va împiedica să ajungi la Hristos. Şi nu-ţi va fi greu să fii răpit în tot ceasul de la cele pământeşti şi să uiţi de lumea aceasta neputincioasă şi de amintirile lucrurilor ei. Roagă-te pentru acest lucru fără preget şi cerşeşte-l cu căldură şi cere-l cu multă sârguinţă până ce-l vei primi. Şi nici după aceasta să nu slăbeşti. Iar de acesta te vei învrednici dacă te vei sili mai întâi să arunci grija ta asupra lui Dumnezeu cu credinţă şi vei schimba grija ta de tine cu purtarea de grijă a lui Dumnezeu. Şi când vei vedea voia ta că se încrede cu toată curăţia cugetului mai mult în Dumnezeu decât în tine, şi că te sileşti să nădăjduieşti în El mai mult decât în sufletul tău, atunci se va sălăşlui în tine puterea aceea necunoscută de tine. Şi vei simţi puterea Celui ce este cu tine, în chip neîndoielnic; puterea aceea pe care mulţi simţind-o

[755] Cuvintele lui Dumnezeu simţite în inimă sunt, deci, cuvântări ale lui Dumnezeu, adresate nouă acum şi care susţin viaţa noastră cu puterea lui Dumnezeu comunicată prin ele.

intră în foc şi nu se tem şi călcând pe apă nu se îndoiesc în cugetul lor, socotind că se vor scufunda.

• De ai crezut odată în Domnul, Care îţi ajunge spre păzirea ta, şi dacă mergi pe urma Lui, să nu te mai îngrijeşti iarăşi de ceva din acestea, ci spune sufletului tău: „Îmi ajunge Cel căruia I-am predat sufletul meu. Nu eu sunt aici. El ştie”[756]. Şi atunci vei vedea cele minunate ale lui Dumnezeu. Vei vedea cât e de aproape în tot timpul, ca să izbăvească pe cei ce se tem de El; şi cum îi înconjoară şi-i priveşte cu purtarea Lui de grijă. Nu trebuie să te îndoieşti de El, socotind că nu este de faţă, pentru că Păzitorul tău, Care este cu tine, nu priveşte cu ochii trupeşti. Dar de multe ori Se descoperă şi ochilor trupeşti ca să te încurajeze.

Când omul aruncă de la sine orice ajutor văzut şi orice nădejde în oameni şi urmează lui Dumnezeu cu credinţă şi-L priveşte cu inima, îndată-i vine harul şi-i descoperă puterea Lui în ajutoare de multe feluri. Întâi în cele arătate şi în cele privitoare la trup, arătându-i ajutorul Lui prin purtarea Lui de grijă, în aşa fel că poate simţi în acestea şi mai mult puterea purtării Lui de grijă cu privire la el. Şi văzând aceasta în cele arătate, e asigurat şi despre cele ascunse, cum se cuvine să fie în cugetarea şi purtarea lui de prunc. Şi e asigurat că trebuinţa lui e împlinită fără fapta şi fără grija lui. Iar aceasta îl ajută să treacă peste multe întâmplări ce vin asupra lui, adeseori pline de primejdii, fără să le vadă. Căci harul le alungă pe nesimţite de la el, în chip foarte minunat, şi-l păzeşte pe el ca o mamă, care îşi întinde aripile peste puii ei, ca să nu se apropie de ei vreo primejdie; şi-i arată să vadă că era aproape de el pieirea lui, dar a rămas nevătămat. Aşa îl deprinde şi în cele ascunse şi-i descoperă cursa socotinţelor şi gândurilor grele, de neînţeles. Şi astfel, el află uşor înţelesul lor şi legătura lor întreolaltă şi amăgirea lor şi de care dintre ele s-a lipit şi cum se naşte unul din altul şi pierd împreună sufletul.

Şi face de ruşine în ochii lui toate cursele dracilor şi sălăşluirea gândurilor lor şi aduce în el înţelegere, ca să cunoască cele ce vor fi. Şi face să răsară în simplitatea lui o lumină ascunsă, ca să priceapă în toate înţelesul gândurilor celor mai subţiri şi-i arată ca şi cu degetul ce ar fi avut să pătimească dacă nu le-ar fi cunoscut pe acestea. Şi atunci se naşte în el din aceasta gândul că fiecare lucru mic şi mare trebuie să-l ceară în rugăciune de la Făcătorul său.

Iar când dumnezeiescul har va întări cugetul lui prin toate acestea, ca să se încreadă în Dumnezeu, începe să intre încet, încet în încercări. Căci Dumnezeu îngăduie să i se trimită încercări pe măsura lui, ca să poată purta greutatea lor. Şi chiar în încercări se apropie de el ajutorul în chip simţit, ca să aibă curaj, până se va deprinde încet, încet şi va dobândi înţelepciunea şi va putea dispreţui pe vrăjmaşii lui prin încrederea în Dumnezeu. Căci nu e cu

---

[756] Când arunci toată grija asupra lui Dumnezeu, poţi zice: „Nu eu sunt aici, căci nu eu mă îngrijesc de cele ce îmi trebuie. El le cunoaşte şi le împlineşte”.

putință să se înțelepțească fără acestea în luptele cele duhovnicești și să cunoască pe Purtătorul lui de grijă și să simtă pe Dumnezeul lui și să se întărească în credința în El în chip ascuns, decât din încercările pe care le-a primit.

Dar când harul vede că a început să se ivească puțin în gândul lui părerea de sine și să cugete ceva mare despre sine, îndată îngăduie încercărilor venite asupra lui să se întărească, până va cunoaște slăbiciunea lui și va căuta să dobândească pe Dumnezeu întru smerenie. Iar prin aceasta, omul vine la măsurile bărbatului desăvârșit în credința și nădejdea fiului lui Dumnezeu și se înalță la dragoste. Căci dragostea lui Dumnezeu se arată minunată către om, când acesta se află în mijlocul unor împrejurări ce taie orice nădejde a lui. În acelea arată Dumnezeu puterea Lui care mântuiește pe om. Pentru că niciodată nu cunoaște omul puterea dumnezeiască când se află în tihnă și la larg. Și niciodată n-a arătat Dumnezeu lucrarea Sa în chip simțit decât în țara liniștii și în pustie și în locuri lipsite de întâlniri și de tulburarea ce vine din împreuna locuire cu oamenii.

Să nu te miri când, punând început virtuții, izvorăsc împotriva ta din toate părțile necazuri aspre și tari. Căci nu se socotește virtute aceea care nu este însoțită de greutăți în lucrarea ei. Pentru că chiar numele virtuții vine de aici, cum a spus Sfântul Ioan: „E obișnuit să vină asupra virtuții greutățile. Și e vrednică de disprețuit virtutea care se însoțește cu tihna". Căci a spus Sfântul Marcu Monahul: „Toată virtutea ce se săvârșește se numește cruce, când împlinește porunca Duhului. De aceea toți cei ce voiesc să viețuiască în frica Domnului și în Iisus Hristos vor fi prigoniți" (2 *Timotei* 3, 12). Căci zice: „De voiește cineva să vină după Mine, să se lepede de sine și să-și ia crucea și să-Mi urmeze Mie" *(Marcu* 8, 34). De nu voiește cineva să viețuiască în tihnă, ci își pierde sufletul pentru Mine, îl va afla pe el. De aceea ți-a luat-o înainte și a pus înaintea ta crucea, ca să-ți alegi moartea împotriva ta și așa vei îndupleca sufletul tău să meargă după El.

- Dacă în tot locul și în tot lucrul și în toată vremea și în toate ce vrei să le faci îți pui ca țintă în cugetul tău suportarea necazului, nu numai că vei fi curajos și neobosit în a te opune în tot timpul oricărei greutăți, ci prin puterea gândurilor tale vor fugi de la tine simțirile de spaimă, care te înfricoșează și care se nasc de obicei în om din gândurile ce tind spre tihnă. Și toate cele grele și aspre care ți se vor întâmpla ți se vor părea ușoare și lesnicioase. Și adeseori cele ce-ți vor veni vor fi contrare necazurilor la care te-ai așteptat și poate niciunul dintre ele nu ți se va întâmpla. Să știi că nădejdea tihnei depărtează din oameni în orice timp gândul lucrărilor mari și bune și al virtuților. Iar cei ce se îngrijesc în această lume de cele ale trupului nu pot ajunge la desăvârșirea voinței lor, de nu vor socoti în cugetarea lor că e bine să rabde cele grele. Și fiindcă însăși experiența dă mărturie despre aceasta, nu e trebuință să o dovedim prin cuvinte. În fiecare rând de oameni din cei dinainte

şi până acum nu vedem altceva prin care au slăbit oamenii ca să nu biruiască şi să se lipsească de lucrurile cele mai bune, decât aceasta. De aceea o şi spunem pe scurt, că nu dispreţuieşte cineva Împărăţia cerurilor decât prin nădejdea după cele mici de aici. Şi nu numai aceasta o pătimeşte, ci i se şi pregătesc necazuri aspre şi încercări tari fiecărui om ce împlineşte voia lui şi ale cărui gânduri merg şi se mişcă spre aceasta. Căci ceea ce îl cârmuieşte pe el este pofta.

Cine nu ştie că păsările se prind în laţ când caută odihna? Oare nu se arată mai prejos cunoştinţa noastră de cunoştinţa păsărilor prin cele ce ni se întâmplă în chip asemănător în cele ascunse, sau prin cele ce ne vin în chip acoperit în unele lucruri, sau locuri, sau în altele prin care diavolul ne vânează de la început cu făgăduinţa şi cu gândul odihnei?

Dar iată că prin firea gândului care doreşte să alerge pe linia cuvântului, ne-am abătut de la scopul ce l-am pus la început cuvântului nostru. Căci am pornit să arătăm că în toată vremea trebuie să ne gândim la necazul ce ne întâmpină în tot lucrul prin care vrem să începem drumul spre Domnul şi în înaintarea spre sfârşit trebuie să ne sprijinim cu sârguinţă pe acest început. Dar de câte ori nu se întreabă omul când vrea să înceapă un lucru pentru Domnul: Oare, este vreo tihnă în acest lucru? Sau cum e cu putinţă să-l fac uşor, fără osteneală? Sau este în el vreun necaz care pricinuieşte durere trupului? Nu căutăm în tot felul odihna? Ce spui, omule? Oare voieşti să urci la cer şi să dobândeşti acolo Împărăţia lui Dumnezeu şi părtăşia cu El şi odihna fericirii de acolo şi părtăşia cu îngerii şi viaţa cea fără de moarte, dar întrebi dacă drumul acesta e cu osteneală? Iată un lucru de mirare: Cei ce doresc lucrurile veacului acestuia care se destramă străbat valurile înfricoşătoare ale mării şi îndrăznesc să pornească pe căile aspre şi totuşi nu voiesc să ştie că există o oboseală în lucrurile acestea şi o întristare în cele ce vor să le facă. Şi noi ne interesăm în tot locul despre tihnă. Dar dacă voim în tot timpul să pornim pe drumul răstignirii, să înţelegem că orice greutate e mai uşoară ca aceasta.

Sau, oare, este cineva care nu e încredinţat cu desăvârşire că nimeni n-a obţinut vreodată biruinţa în război, că n-a primit cununa nearătată, că n-a ajuns la împlinirea acestei dorinţe, care e dintre cele vrednice de laudă, sau n-a slujit vreunui lucru dintre cele dumnezeieşti, sau n-a dobândit vreo virtute dintre cele vrednice de laudă, dacă n-a dispreţuit mai întâi necazurile şi n-a alungat din apropierea sa gândul care-l mână spre tihnă şi care naşte trândăvia, pregetarea şi frica, din care vine moleşeala în toate?

Când mintea râvneşte virtutea, simţurile arătate, adică vederea, auzul, mirosul, gustul şi pipăitul, nu se lasă biruite de greutăţile potrivnice, străine şi deosebite de cele obişnuite şi peste hotarul puterii naturale. Iar când iuţimea cea firească îşi face la vremea potrivită lucrarea sa, viaţa trupului e mai dispreţuită decât gunoaiele. Căci când inima bate cu râvnă în trup, trupul nu se întristează în necazuri, nici nu se fereşte de ele din frică, ci mintea îl susţine

în toate încercările ca să rămână neclintit în stăruința sa. Să ne întărim deci și noi râvna duhului pentru voia lui Iisus și va fi alungată de la noi toată trândăvia, care naște în cugetul nostru nepăsarea. Căci râvna naște îndrăzneala și puterea sufletului și străduința trupului. Ce putere mai au dracii când sufletul își mișcă râvna lui cu putere împotriva lor? Pornirea spre lucrare se numește fiica râvnei. Și când râvna își trece puterea în faptă, întărește în suflet toată forța, făcând-o neînfricată. Și înseși cununile mărturisirii pe care le primesc eroii și mucenicii în stăruința lor, le dobândesc prin aceste două lucruri: prin râvnă și prin pornirea cea bună, ce se nasc din puterea iuțimii naturale. Căci ei ajung nepătimitori în durerea cumplită a chinurilor[757]. Dumnezeu să ne dea și nouă o astfel de pornire, spre a-I bineplăcea Lui! Amin

CUVÂNTUL XXII Despre felurile nădejdii în Dumnezeu

- Există o nădejde în Dumnezeu, care se naște prin credință, din inimă. Aceasta este nădejdea cea bună și cu dreaptă socoteală și întru cunoștință. Și există o alta, mincinoasă, ce se naște din nelegiuire. Nădăjduiește bine și înțelept în Domnul, acela care nu e deloc prins de grija lucrurilor pieritoare, ci e dăruit ziua și noaptea în întregime lui Dumnezeu, neîngrijindu-se de niciun lucru lumesc pentru multa îndeletnicire cu virtuțile, și toată preocuparea lui e îndreptată spre cele dumnezeiești și de aceea nu se îngrijește să-și pregătească mâncarea și hainele și să-și înfrumusețeze locul sălășluirii trupului și de toate celelalte. Căci Domnul îi va pregăti lui cele de trebuință. Aceasta este cu adevărat nădejdea cea adevărată și atotînțeleaptă....

- Dar cel ce are inima scufundată cu totul în cele pământești și mănâncă pururea țărână împreună cu șarpele și nu se îngrijește deloc de cele ce plac lui Dumnezeu, ci se ostenește cu toate cele trupești și e desprins și gol de toată virtutea, din pricina întâlnirilor neîncetate și a împrăștierii din mândrie, căutând alte și alte pricini pentru acestea, e cu adevărat căzut de la bine din pricina acestei nepăsări și nelucrări. Zici că uneori, când e strâmtorat de vreo lipsă sau necăjit de vreun rod al nelegiuirilor lui, spune și el: „Nădăjduiesc în Dumnezeu și El mă va scăpa de grijă și-mi va da ușurare”? Acestuia îi spun: Nebune, până în ceasul acesta nu-ți aminteai de Dumnezeu, ci-L înjurai prin ticăloșia faptelor tale și «numele Lui era hulit din pricina ta între neamuri, precum s-a scris» (cf. *Romani* 2, 24), și acum îndrăznești să spui cu toată gura: „Nădăjduiesc în El și El mă va ajuta și va avea grijă de mine”? Către unii ca aceștia a spus Dumnezeu prin Proorocul, rușinându-i: „Din zi în zi Mă caută și voiesc să învețe căile Mele; ca unii care au făcut dreptatea și dreptățile Dumnezeului lor nu le-au părăsit cer de la Mine judecată și dreptate” *(Isaia* 58,

[757] Un remarcabil paradox: Prin râvnă, Mucenicii, deși suportă durerile cumplite ale chinurilor, nu le mai simt. Suprema pătimire devine suprema nepătimire. Căci puterea lui Dumnezeu, care e în ei, copleșește durerea pătimirii.

2).

Ca unul dintre aceştia este nebunul care, neapropiindu-se nici cu gândul de Dumnezeu, când e învăluit de necazuri ridică mâinile sale cu nădejde spre El. Unul ca acesta trebuie adeseori să fie ars cu fierul înroşit în foc, ca să înveţe din una şi din alta. Căci n-a făcut vreun lucru vrednic de nădejdea în Dumnezeu. Ci pentru faptele lui rele şi pentru negrija lui de cele datorate, s-a făcut vrednic de pedeapsă. Dar Dumnezeu cel îndelung răbdător, pentru mila Lui îl rabdă pe el. Drept aceea, să nu se amăgească unul ca acesta şi să uite de felul purtării lui şi să spună că nădăjduieşte în Dumnezeu, căci se va pedepsi. Pentru că nu s-a îmbogăţit nicidecum cu faptele credinţei. Să nu-şi întindă picioarele cu lene şi să spună: „Cred că Dumnezeu îmi va dărui mie cele de trebuinţă, ca unuia ce am petrecut în lucrurile lui Dumnezeu"; sau să se arunce nebuneşte în fântână, negândind nicidecum la Dumnezeu. Să nu spună după ce a căzut: „Nădăjduiesc în Dumnezeu şi El mă va scăpa". Nu te amăgi, nebune! Nădejdii în Dumnezeu trebuie să-i premeargă osteneala pentru Dumnezeu şi sudoarea în lucrul Lui. De crezi în Dumnezeu, bine faci, dar credinţa are nevoie şi de fapte, şi nădejdea în Dumnezeu se arată în grelele pătimiri pentru virtute. Crezi că Dumnezeu poartă grijă de făpturile Lui şi e puternic în toate? Credinţei tale să-i urmeze lucrarea cuvenită şi atunci te va auzi Dumnezeu. Nu căuta să strângi vântul în pumnul tău, adică să ai o credinţă fără fapte.

- Adeseori cineva străbate, fără să ştie, o cale primejduită de vreo fiară sălbatică, sau de niscai tâlhari, sau de ceva asemănător. Purtarea de grijă cea de obşte a lui Dumnezeu se arată în aceea că-l scapă de o astfel de pieire sau îl împiedică de la plecare pentru niscai pricini oarecare, până ce trece fiara sălbatică sau scoate pe cineva în cale, care-l întoarce din drum. Iarăşi, uneori se află vreun şarpe veninos aşezat în drum, fără să fie văzut. Şi nevrând Dumnezeu să-l predea pe om acestei încercări, face pe şarpe dintr-odată să şuiere şi să plece din drum sau să pornească înaintea lui şi acesta văzându-l se păzeşte şi scapă de el, măcar că nu era vrednic din pricina păcatelor lui nearătate, pe care numai El le ştia. Dar îl scapă Dumnezeu din mila Lui. Şi iarăşi se întâmplă adeseori să se surpe o casă, sau un zid, sau să cadă o piatră şi să se rostogolească din locul lor cu zgomot şi să se afle şezând acolo niscai oameni. Dar Dumnezeu porunceşte cu iubire de oameni îngerului să le ţină pe acelea să nu cadă, până ce se ridică aceia de acolo sau îi mişcă de acolo pentru niscai pricini, ca să nu se mai afle nimeni dedesubt. Dar îndată ce pleacă ei, le lasă să cadă. Iar de se întâmplă să fie prins vreunul acolo, face ca să nu se vatăme nicidecum prin aceasta. Prin aceasta voieşte să se arate nesfârşita mărime a puterii Lui.
- Fericit este omul care-şi cunoaşte slăbiciunea lui.

• Stăruie citind în liniște, ca mintea ta să fie călăuzită pururea spre cele minunate ale lui Dumnezeu.

• Mai bine este să fii bănuit de prostie, ca neputând să te împotrivești în cuvânt din puținătatea învățăturii tale, decât să fii socotit între cei înțelepți pentru cutezanța ta neobrăzată.

• Mai bine îți este să fii zăbavnic la limbă decât cunoscător și iscusit în a revărsa cu ascuțimea minții învățătura ca pe un râu.. Care iubitor de flecăreală poate dobândi o cugetare curată iubind flecăreala? Care vânător de slavă de la oameni poate dobândi gânduri smerite? Sau care desfrânat și cu sufletul revărsat în simțuri poate să se facă curat în cugetare și smerit cu inima? Când mintea e atrasă de simțuri, se hrănește cu hrana dobitoacelor. Iar când simțurile sunt atrase de minte, se împărtășesc de hrana îngerilor[758]

• Citește continuu și cu nesaț din cărțile învățătorilor despre purtarea de grijă a lui Dumnezeu. Pentru că acestea călăuzesc mintea, ca să vadă rânduiala făpturilor lui Dumnezeu și a lucrurilor Lui și o împuternicesc prin ele și o pregătesc să dobândească înțelesuri luminoase din subțirimea lor și o fac să călătorească cu curăție spre înțelegerea făpturilor lui Dumnezeu. Citește și din Evangheliile cele dăruite de Dumnezeu, spre cunoașterea întregii lumi, ca să iei merinde din puterea proniei Lui, arătată în fiecare generație și mintea ta să se scufunde în cele minunate ale lui Dumnezeu[759]. O astfel de citire ajută sufletului tău. Dar citirea ta să o faci liniștit din partea tuturor și în vremea ei să fii liber de multa grijă pentru trup și de tulburarea din partea lucrurilor, ca să te împărtășești în sufletul tău de cea mai dulce gustare a celor dumnezeiești, prin dulcea înțelegere cea mai presus de toată simțirea și să le simtă sufletul în îndeletnicirea lui cu ele[760]. Să nu-ți fie cuvintele celor cercați, ca ale celor ce falsifică și vând cuvintele dumnezeiești, ca să nu rămâi în întuneric până la sfârșitul vieții tale și să te lipsești de folosul lor și să fii tulburat și lipsit de limpezime în vremea războiului și să cazi în groapa cu chip de bunătate.

---

[758] Acesta e un mod al transfigurării trupului, al înduhovnicirii simțurilor.

[759] Din Scripturi învățăm să cunoaștem și lumea, pentru că același Dumnezeu a făcut-o și pe ea, și Dumnezeu ne învață prin Revelația supranaturală cum să ne mântuim în ea, cum să o vedem ca pe un transparent al lui Dumnezeu și ca pe un cuvânt al Lui. Totuși, dacă suntem preocupați de grija lumii și a lucrurilor din ea ca de ultima realitate, ea ne împiedică să ne mântuim. Revelația supranaturală ne înfățișează lumea ca pe un astfel de transparent, de cuvânt, de dar al lui Dumnezeu și de drum spre El.

[760] Realitatea lui Dumnezeu e gustată, simțită și în același timp înțeleasă. Așa va spune și Sfântul Simeon Noul Teolog. Dar aceasta este o altă înțelegere decât cea pur intelectuală, de la distanță.

• Îndeletnicește-te cu citirea Scripturilor, care-ți arată calea contemplării (înțelegerii) subțiri, și cu viețile Sfinților, chiar dacă nu simți de la început dulceața lor.

• Și când te ridici la rugăciunea și la pravila ta, în locul cugetării la cele ale lumii, pe care ai văzut-o și ai auzit-o, te vei afla cugetând la dumnezeiești le Scripturi pe care le-ai citit. Și prin aceasta, uiți amintirea celor dintâi. Și așa vine mintea ta la curăție. Și aceasta este ceea ce s-a scris[761], că sufletul e ajutat de citire când stă la rugăciune. Și iarăși, rugăciunea aduce lumină în citire[762]. Și aceasta, iarăși, în locul amestecării cu cele lumești, aduce conținut felurilor rugăciunii, încât din citire se luminează sufletul în rugăciune, ca să se roage totdeauna fără preget și în chip netulburat.

• Urât lucru este ca cei îndrăgostiți de trup și de pântece să vorbească despre lucrurile duhovnicești; e așa cum desfrânata ar vorbi despre feciorie. Când trupul este tare bolnav, respinge mâncărurile grase și se îngrețoșează de ele; la fel mintea ocupată cu lucrurile lumești nu poate să se apropie de cercetarea celor dumnezeiești. Focul nu se aprinde în lemnele ude și căldura dumnezeiască nu se aprinde în inima iubitoare de tihnă. Desfrânata nu stăruie în iubirea față de un singur bărbat și sufletul legat de multe lucruri nu rămâne în învățăturile dumnezeiești. Precum cel ce nu vede cu ochii lui soarele nu poate descrie cuiva lumina numai din auz, nici nu simte lumina lui, tot așa, nici cel ce n-a gustat cu sufletul lui din dulceața lucrurilor duhovnicești.

• De ai ceva mai mult decât cere trebuința zilei, împarte săracilor și vino și adu cu îndrăzneală rugăciunile tale. Adică vorbește cu Dumnezeu ca fiul cu tatăl[763]. Nimic nu poate apropia așa de mult inima de Dumnezeu, ca milostenia.. Iar când dai, dă cu inimă largă și cu față veselă[764]; și dă mai mult decât cere. „Trimite, zice, pâinea ta spre fața săracului și nu după multă vreme vei afla răsplată” *(Eclesiastul* 11, 1).

• Iar când faci binele, nu aștepta de pe urma lui răsplată și pentru amândouă aceste lucruri[765] vei fi răsplătit de Dumnezeu. Iar de-ți va fi cu putință, nu face binele nici măcar pentru răsplata viitoare.

---

[761] În scrierile dumnezeieștilor Părinți.

[762] În rugăciune te întâlnești cu Dumnezeu, Care Însuși luminează cele descoperite de El. Apoi rugăciunea depărtează alte gânduri, încât te poți concentra în înțelesurile celor citite.

[763] Inima legată prin zgârcenie de lucruri nu se poate întâlni cu Dumnezeu. Numai cel ce și-a deschis inima altuia și-o poate deschide și lui Dumnezeu.

[764] Dând cu față veselă, arăți că nu-ți pare rău că dai, că nu ești legat de lucruri, ci te lărgești în comuniune cu persoana altuia.

[765] Pentru că dai și pentru că nu aștepți răsplată.

CUVÂNTUL XXV Despre răbdarea pentru dragostea de Dumnezeu şi despre ajutorul ce-l aflăm în ea

Pe cât de mult dispreţuieşte omul lumea aceasta şi se străduieşte întru frica de Dumnezeu, pe atât se apropie de el purtarea de grijă a lui Dumnezeu şi simte în chip ascuns ajutorul ei şi i se dau lui gânduri curate ca să o înţeleagă. Şi dacă cineva se lipseşte de bunurile lumii, pe cât de mult se lipseşte de ele pe atât îi vine ca urmare mila lui Dumnezeu, şi iubirea de oameni a Lui îl poartă pe el. Slavă Celui ce ne mântuieşte pe noi prin cele de-a dreapta şi prin cele de-a stânga[766] şi prin toate acestea ne dă prilej de aflare a vieţii noastre adevărate! Căci celor ce slăbesc în câştigarea vieţii lor prin voinţă, le duce sufletul spre virtute prin supărări fără de voie. Astfel, săracul Lazăr era lipsit de bunurile acestei lumi, fără voie, ba avea şi trupul acoperit de răni, deci avea în sine două pătimiri amare, dintre care fiecare era mai rea ca cealaltă. Totuşi a fost cinstit la urmă să meargă în sânurile lui Avraam. Dumnezeu este aproape de inima întristată a celui ce strigă în necazul lui spre El. Şi dacă cineva e lipsit în cele trupeşti, sau se află în alt necaz (până ce prin răbdarea noastră ni le face spre ajutor, ca un doctor care, operând o boală grea, ne aduce sănătatea), Domnul Îşi arată în sufletul lui marea Sa iubire de oameni, potrivit cu asprimea durerilor şi a întristării lui.

Când, deci, dorul după dragostea lui Hristos nu a biruit în tine aşa de mult, ca să ajungi nepătimitor în necazul tău pentru bucuria cea întru El[767], cunoaşte că lumea vieţuieşte încă în tine, mai mult decât Hristos. Şi când boala şi lipsa şi istovirea trupului sau frica de cei ce-l pot vătăma pe el tulbură cugetul tău scoţându-l din bucuria nădejdii în Domnul, cunoaşte că în tine vieţuieşte încă trupul, şi nu Hristos. Şi simplu grăind, acela al cărui dor e mai tare şi stăpâneşte în tine, acela şi vieţuieşte întru tine. Iar când te afli neavând nicio lipsă în cele de trebuinţă ale tale şi eşti sănătos şi nu ai frică de cei potrivnici şi zici că poţi umbla în chip curat cu Hristos, să ştii că eşti bolnav la minte şi eşti lipsit de gustarea slavei lui Dumnezeu.

CUVÂNTUL XXVI Despre postul neîncetat şi despre stăruirea într-un loc

...temelia tuturor bunătăţilor şi eliberarea sufletului din robia vrăjmaşului şi calea ce duce spre lumină şi spre viaţă e alcătuită din aceste două lucruri: să te aduni pe tine într-un loc şi să posteşti pururea, adică să te

---

[766] Dumnezeu ne mântuieşte atât prin virtuţi, cât şi prin păcate, întrucât şi prin cele din urmă ne trezeşte la pocăinţă; sau atât prin daruri, cât şi prin încercări.

[767] Lipsa durerii în necazuri, ajunsă în Mucenici la culme, se explică prin covârşirea ei de bucuria produsă de dragostea lui Hristos. O bucurie mare poate covârşi simţirea unei dureri în trup. Credinţa tare cu care s-au apropiat unii bolnavi de Hristos a ajutat la tămăduirea lor.

supui pe tine cu înțelepciune și cuminție înfrânării pântecelui, într-o ședere nemișcată și într-o meditație și cugetare neîncetată la Dumnezeu[768]. De aici urmează supunerea simțurilor. Din ea, trezvia minții. Prin aceasta se îmblânzesc fiarele sălbatice ce se mișcă în trup. Aceasta aduce blândețea gândurilor. Din aceasta se nasc mișcările luminoase ale cugetării. De aici vine străduința spre faptele iubirii. Aceasta pricinuiește înțelegerile înalte și subțiri. Din acestea se pornesc lacrimile nemăsurate, cele ce se arată în tot locul, și aducerea-aminte de moarte. Acestea aduc neprihănirea curată, ce se înfrânează cu desăvârșire de la orice nălucire care ispitește cugetarea. Din aceasta vine vederea pătrunzătoare și ascuțită chiar și a celor de departe. De aici, înțelesurile tainelor mai adânci, pe care le descoperă mintea în cuprinsul cuvintelor dumnezeiești și mișcările mai dinăuntru ce se ivesc în suflet, și darul de a deosebi puterile duhovnicești de puterile sfinte și vederile adevărate, de nălucirile deșarte. Apoi, frica de căile și de cărările din oceanul minții[769]; adică frica ce taie nepăsarea și trândăvia. După ea se iveste flacăra râvnei ce calcă peste orice primejdie și trece peste orice frică. Apoi, căldura care disprețuiește toată pofta și șterge din cugetare cele trecătoare, și pricinuiește uitarea, împreună cu altele[770]. Și ca să spun pe scurt, din acestea se ivesc libertatea omului adevărat și bucuria sufletului și învierea cea cu Hristos în Împărăția cerurilor[771].

Iar dacă cineva nesocotește acestea două[772], se păgubește nu numai de toate cele spuse mai înainte, ci clatină și temelia tuturor virtuților, prin disprețuirea acestor două virtuți. Și precum acestea sunt începutul și capătul lucrării dumnezeiești în suflet și ușă și cale spre Hristos, dacă cineva le ține pe ele și stăruie în ele, tot așa, dacă se depărtează de ele și se desparte de ele, ajunge în cele două potrivnice lor. Înțeleg în împrăștierea trupească și în lăcomia nerușinată a pântecelui, care sunt începutul celor potrivnice celor mai înainte spuse, dând loc patimilor în suflet.

Și începutul uneia dintre ele dezleagă mai întâi simțurile cele supuse

---

[768] Încă acest Părinte știa de șederea nemișcată într-un scaun și de cugetarea la Dumnezeu, sau de rugăciunea neîntreruptă.

[769] Mintea sau cugetarea e un adevărat ocean mișcător, în care se pot deschide fel de fel de căi mai mari și de cărări mai mici, unele ducând la limanul dumnezeiesc, altele scufundând în abis pe cel ce le alege. Omul care simte o adevărată frică în alegerea căii adevărate din cele nenumărate dovedește că e un om sporit duhovnicește.

[770] Deși pofta e ea însăși amestecată cu căldura, căldura superioară a râvnei pentru Dumnezeu covârșește căldura inferioară a poftei după cele trupești sau lumești.

[771] Culmea la care se ajunge prin curăția de patimi e libertatea sufletului de lanțurile, de poverile lor, și odată cu aceasta, învierea sau ridicarea peste toate legile și puterile înrobitoare. Iar în ea e bucuria deplină și în veci neîntreruptă.

[772] Postul sau înfrânarea și cugetarea neîncetată la Dumnezeu. Acestea două se însoțesc.

legăturilor înfrânării. Şi ce urmează din aceasta? Urmează întâlnirile necuvenite şi neaşteptate, apropiate căderilor. Apoi tulburarea valurilor puternice, trezite prin vederea şi aprinderea ascuţită a ochilor, care pune stăpânire pe trup şi face uşoare alunecările ce se produc în gând. Apoi, gânduri nestăpânite ce se grăbesc spre cădere. După aceea, răcirea dorului după lucrul lui Dumnezeu şi slăbirea treptată a puterii de a deosebi liniştea de orice altceva şi părăsirea desăvârşită a pravilei vieţuirii sale. Urmează înnoirea păcatelor uitate şi învăţarea altora, care nu erau cunoscute, care se nasc mereu în el prin vederile fără de voie, de multe feluri, întâlnite prin mutarea din ţinut în ţinut şi din loc în loc. Apoi patimile, omorâte din suflet prin harul lui Dumnezeu şi pierdute prin uitarea amintirilor din cugetare, încep să se pună iarăşi în mişcare şi să silească sufletul spre lucrarea lor. Şi, ca să nu le spun şi să le pomenesc pe toate celelalte, acestea se deschid în el din acea primă cauză, adică din împrăştierea trupului şi din nesuportarea strâmtorării liniştei.

Dar ce urmează din cealaltă, adică din începerea lucrării porceşti? Ce este altceva trupul porcesc, decât a lăsa pântecele fără hotar şi a-l umple pururea şi a nu avea vreme rânduită anume pentru trebuinţa trupului, cum au fiinţele cuvântătoare? Şi ce se naşte din aceasta? De aici se naşte îngreuierea capului şi multa greutate a trupului împreunată cu slăbirea umerilor. Apoi, nevoia de a părăsi liturghia (slujirea) lui Dumnezeu. Căci se iveşte o lene de a face mătănii în timpul ei; o nesocotire a închinăciunilor obişnuite, o întunecare şi o răcire a cugetării; o minte îngroşată care nu poate desluşi nimic din pricina tulburărilor şi a multelor gânduri întunecate; o negură groasă şi întunecoasă întinsă peste tot sufletul; multă trândăvie în tot lucrul lui Dumnezeu, ba şi în citire, datorită faptului că acela nu gustă dulceaţa cuvintelor lui Dumnezeu; multă nelucrare a celor de trebuinţă; o minte nestăpânită şi împrăştiată peste tot pământul; mult must adunat în toate mădularele; închipuiri necurate în timpul nopţilor, pricinuite de năluciri spurcate şi de chipuri necuvenite ce stârnesc poftă care trece în suflet şi-şi împlineşte în suflet voile ei în chip necurat.

Şi însuşi aşternutul nenorocitului acestuia şi hainele lui şi trupul întreg i se spurcă de mulţimea curgerii murdare, care ţâşneşte din el ca dintr-un izvor. Iar aceasta i se întâmplă nu numai noaptea, ci şi ziua. Căci trupul lui curge pururea şi-i întinează cugetul. Prin aceasta el îşi pierde fecioria. Căci dulceaţa gâdilirilor pricinuieşte în tot trupul lui o înfierbântare neîncetată şi de nesuportat. În el se ivesc gânduri amăgitoare care dau chip unei frumuseţi în faţa lui şi îl stârnesc în tot timpul şi îi gâdilă mintea prin vorbirea lor închipuită. Şi se împreună cu ele prin îndeletnicirea cu ele şi prin poftirea lor, deoarece i s-a întunecat puterea de deosebire. Şi aceasta este ceea ce a spus Prorocul: „Aceasta este răsplata surorii Sodomei, care, desfătându-se, a mâncat pâinea până la saturare”; şi celelalte *(Ieşirea* 16, 49).

CUVÂNTUL XXX Despre mulțumirea ce trebuie adusă lui Dumnezeu și câteva învățături de căpetenie

- Mulțumirea celui ce primește atâtă pe cel ce dă ca să dea daruri și mai mari decât cele dintâi. Cel ce nu mulțumește pentru cele mai mici este mincinos și nedrept și în cele mai mari. Cel ce e bolnav și cunoaște boala lui trebuie să caute tămăduirea. Iar cel ce mărturisește durerea lui se apropie de vindecarea lui și ușor o va afla. În inima învârtoșată se înmulțesc durerile[773] și chinul bolnavului ce se împotrivește doctorului sporește. Nu e păcat de neiertat, decât cel pentru care nu se face pocăință[774]. Niciun dar nu rămâne fără adaos, decât cel pentru care nu se mulțumește. Partea celui fără de minte e mică în ochii lui[775].

Adu-ți aminte de cei ce te întrec în virtute, ca să te vezi totdeauna neajuns la măsura lor. Cugetă pururea la necazurile mai mari ale celor necăjiți și asupriți, ca să dai mulțumire pentru cele mici și neînsemnate ale tale, și să le poți răbda cu bucurie. În vremea înfrângerii, moleșirii și trândăviei tale, când ești dat și ținut de vrăjmaș într-o nevrednicie mai dureroasă și sub apăsarea chinuitoare a păcatului, gândește-te în inima ta la timpul de mai înainte al străduinței tale și cum te îngrijeai până și de lucrurile cele mai mici și de nevoința pe care o dovedeai și cum erai mișcat de râvnă împotriva celor ce voiau să te împiedice în drumul tău. Pe lângă acestea cugetă și la suspinele tale, cu care suspinai pentru greșelile ce le făceai din negrija ta, și cum în toate acestea luai cununa biruinței. Căci prin aceste aduceri-aminte și prin cele ca acestea, se trezește sufletul tău ca dintr-un adânc[776] și se îmbracă în flacăra râvnei și se ridică ca din morți din scufundarea lui și se înalță și se întoarce vechea stare a lui, prin căldura luptei împotriva diavolului și a păcatului.

Adu-ți aminte de căderea celor puternici și smerește-te în virtuțile tale. Adu-ți aminte de greșelile grele ale celor ce au căzut odinioară și s-au pocăit, și de înălțimea și de cinstea de care s-au învrednicit după aceea, și vei lua curaj în pocăința ta. Prigonește-te pe tine și va fi gonit vrăjmașul din apropierea ta[777]. Împacă-te în tine și se vor împăca în tine cerul și pământul[778].

---

[773] Inima învârtoșată, neavând dragoste pentru altul, nu primește nici ea dragostea altuia și de aceea suferă.

[774] Unde nu e pocăință, nu se înmoaie inima din pricina mândriei și de aceea rămân atât păcatul egoismului, cât și suferința omului de a se vedea părăsit.

[775] Cel mândru, cel egoist socotește totdeauna că are și că a primit de la Dumnezeu, de la „viață", prea puțin.

[776] Ca într-un adânc de somn, de uitare, de inconștiență, de întuneric, de ceva asemenea morții.

[777] Cele ce se luptă în tine când se poartă în tine un război sunt cerul și pământul, care se întind până la tine. Pământul luptă prin trup împotriva cerului și cerul prin

Străduieşte-te să intri în cămara cea mai dinăuntru a ta şi vei vedea cămara cerească. Căci una sunt aceasta şi aceea şi într-o singură intrare le vei vedea pe amândouă[779]. Scara Împărăţiei aceleia e în lăuntrul tău, ascunsă în sufletul tău. Botează-te pe tine în tine însuţi, din partea păcatului[780], şi vei afla acolo trepte, pe care vei putea sui.

• Iubitor de virtute este nu cel ce face cele bune luptându-se, ci cel ce primeşte cu bucurie relele ce urmează.

• Acoperă pe cel ce a greşit, când nu ai nicio păgubire din aceasta[781], şi-l vei face pe el ca să aibă curaj[782], iar pe tine ca să porţi mila Stăpânului tău[783]. Sprijină cu cuvântul pe cei slabi şi pe cei întristaţi cu inima şi te va sprijini Dreapta care poartă toate[784]. Fă-te părtaş cu cei întristaţi la inimă, în durerea rugăciunii şi în strângerea inimii tale, şi se va deschide înaintea cererilor tale izvor de milă[785]. Osteneşte-te pururea în cereri înaintea lui Dumnezeu, cu o inimă care poartă gând curat, plin de străpungere, şi Dumnezeu va păzi inima ta de gânduri necurate şi murdare, ca nu cumva să se defăimeze calea lui Dumnezeu în tine. Stăruie pururea în cugetarea la cele citite în dumnezeieştile Scripturi,

---

sufletul ajutat de har împotriva pământului în tine.

[778] Prigonind eu-ul păcătos şi neadevărat din tine, îl goneşti de la tine pe vrăjmaşul, pe care l-ai lăsat să lucreze în tine, dând naştere acestui eu iluzoriu.

[779] Cămara sau vistieria ta cea mai dinăuntru e transparentă ca o membrană cămării sau vistieriei nesfârşite a cerului; sau, ele sunt în comunicare, ca râul cu marea.

[780] Această botezare sau scufundare în sine, care contribuie la eliberarea de păcat, la ieşirea din îngustimea egoismului în lărgimea comuniunii cu Dumnezeu, are sens numai ţinând seamă de comunicarea ce are loc între sinea adâncă a omului şi oceanul energiilor dumnezeieşti. „Ce înseamnă: Botează-te pe tine în tine însuţi, din partea păcatului, decât că în vederea (contemplarea) adâncă şi în meditaţia lăuntrică cugeţi la păcatul tău? Căci în aceasta constau suirile pe treptele în Dumnezeu. De fapt fiul risipitor venindu-şi în sine şi luând seama la păcatele sale a aflat suirea la tatăl său". Poate prin expresia ortodoxă „Botează-se robul lui Dumnezeu", preotul constată nu numai o scufundare a celui ce se botează din partea lui Dumnezeu, ci şi o scufundare a aceluia însuşi, sau o suire a lui în Dumnezeu.

[781] Acoperă-l, dar nu aprobându-l. Căci atunci te păgubeşti pe tine, iar pe el nu-l foloseşti.

[782] Curaj spre îndreptare.

[783] E şi aceasta o povară.

[784] În mâna celui ce sprijină pe cel slab e puterea Dreptei care pe toate le sprijină. Căci Dumnezeu lucrează ca să ne unească pe toţi prin dragoste. De aceea nu-l sprijină El direct pe acela, ci vrea să-l sprijine prin noi.

[785] Prin nimic nu ne întâlnim mai mult cu mila lui Dumnezeu, ca în rugăciunea făcută din durere pentru alţii. E aici o participare la durerea lui Hristos pentru noi. Şi o îndoită sensibilitate curată. Căci Dumnezeu este adâncul sensibilităţii curate, atotgeneroase.

pentru înțelegerea lor întocmai, ca nu cumva prin nelucrarea minții să se întineze vederea ta cu spurcăciuni desfrânate străine[786]. Să nu cauți să-ți încarci cugetarea cu gânduri desfrânate sau cu fețe ce te ispitesc, socotind că nu vei fi biruit de ele. Pentru că în acest fel mulți înțelepți s-au întunecat și au înnebunit.

• Cele ale lui Dumnezeu, zice, vin de la ele înseși, fără ca tu să simți. Da, așa este. Dar numai dacă locul e curat, și nu murdar. Dacă pupila ochiului sufletului tău nu e curată, să nu îndrăznești să o ațintești spre globul soarelui, ca să nu te lipsești și de mica lumină ce o mai ai, care este credința simplă și smerenia și mărturisirea din inimă și micile fapte cele după puterea ta, și să fii aruncat în unul din locurile celor gândite (inteligibile), care este întunericul cel mai dinafară de Dumnezeu, ce poartă chipul iadului[787], ca acela care a îndrăznit fără rușine să intre la nuntă în haine murdare. Din osteneli și din pază izvorăște curăția gândurilor. Și din curăția gândurilor, lumina minții. Și de aici, mintea e călăuzită prin har acolo unde nu au putere simțurile nici să învețe, nici să fie învățate.

• „Lumea" este un nume cuprinzător care îmbrățișează și patimile amintite. Căci de nu cunoaște omul mai întâi ce este lumea, nu ajunge să cunoască prin câte mădulare e despărțit de lume și prin câte e legat de ea. Sunt mulți care s-au despărțit prin două și prin trei mădulare de lume și socotindu-se alcătuiți numai din acestea, s-au numit pe ei străini de lume în purtarea lor, pentru că n-au înțeles și n-au văzut limpede că prin aceste două mădulare au murit lumii, dar prin celelalte mădulare ale lor viețuiesc lumii chiar în lăuntrul trupului lor, însă n-au putut să simtă aceasta nici în patimile lor. Și pentru că nu le-au simțit, nu s-au îngrijit nici de tămăduirea lor[788].

Lumea își are numele de la cunoașterea ei prin contemplație și de la conținutul cuprinzător ce îmbrățișează patimile cele împărțite, în întregimea lor. Căci când voim să numim patimile în întregime, le numim lume. Iar când voim să le arătăm după deosebirea numelor lor, le numim patimi. Și patimile sunt părți ale drumului lumii ce înaintează de la o stare la alta (ce se succed) și unde sfârșesc patimile, acolo lumea se oprește din această trecere

---

[786] Mintea nu poate sta neutră. Când nu e ocupată cu gândurile curate privitoare la Dumnezeu, sau nu se lărgește prin acestea în El, se îngustează, sau se murdărește prin gândurile întinate, egoiste, referitoare la lucrurile mărginite, pe care le poate folosi spre plăcerea ei trecătoare.

[787] Fiecare ceată a celor gândite (opuse celor sesizate cu simțurile), adică a îngerilor, ocupă un loc, sau o stare gândită. Unul dintre ele e al îngerilor căzuți, iadul.

[788] N-au simțit că sunt împletiți prin unele patimi cu lumea, pentru că nu și-au simțit aceste patimi, din tocire. De aceea nu s-au ocupat nici cu tămăduirea lor, deci cu eliberarea lor de împletirea cu lumea prin aceste patimi. Desigur, omul poate fi unit cu lumea și prin iubire curată, când vede prin ea pe Dumnezeu și, prin aceasta, sensurile ei cele mai adevărate și mai adânci. Dar atunci nu e stăpânit de lume, ci de Dumnezeu.

de la o stare la alta (din succesiunea ei)[789]

Iar patimile sunt acestea: pofta bogăției, adică de a aduna niște lucruri, desfătarea trupului (prin mâncare), după care vine patima împreunării, patima dornică de cinstire, din care izvorăște pizma, voința de a avea o conducere, fala pentru dregătoria stăpânirii, împodobirea și luxul, slava omenească, care este pricina ținerii de minte a răului, frica trupului. Unde acestea se opresc din mers, acolo a murit lumea. Și pe cât rămân unele părți ale lor, pe atât rămâne și lumea dinafară, dar fără să lucreze (asupra omului) prin alcătuirea ei. E cum a zis cineva despre Sfinți: „Când vieţuiau, erau morți. Căci vieţuind în trup nu vieţuiau trupește". Deci tu ia seama în care dintre acestea vieţuiești, și atunci vei cunoaște cu care părți (patimi) vieţuiești lumii și cu care ai murit. După ce știi ce este lumea, din deosebirea aceasta afli prin care stări de suflet ești în lume și prin care te-ai dezlegat de ea. Și ca să spun pe scurt, lumea este vieţuirea trupească și cugetul trupesc. Prin ridicarea cuiva din acestea, se cunoaște că a ieșit din lume.

Și înstrăinarea cuiva de lume se cunoaște din acestea două: din vieţuirea cea bună și din calitatea deosebită a gândurilor minții. Deci din cele ce odrăslesc în cugetarea ta despre lucruri, pentru care se risipește cugetarea ta în gândurile despre ele, afli măsura vieţuirii tale. Afli ce lucruri dorește firea ta, fără osteneală, și care sunt gândurile ce odrăslesc neîncetat, și care se mișcă din întâmplare, și dacă mintea ta a primit simțirea celor netrupești sau se mișcă întreagă în chip material.

CUVÂNTUL XXXIII Despre felul rugăciunii

• Voiești să te desfeți în stihurile slujbei tale și să primești simțirea cuvintelor Duhului, rostite de tine? Lasă cu totul cantitatea stihurilor și să nu te îngrijești de măsurile lor sau de grija de a rosti stihurile ce țin de felurile rugăciunii; și părăsește orice rostire din obișnuință și gândește-te la ceea ce îți spun ele și la ceea ce se istorisește despre citirea vreunuia din cei călăuziți de Dumnezeu. Să stăruie mintea ta în cugetarea lor până ce sufletul tău se va trezi prin înaltele lor înțelesuri,

[789] Patimile sunt atât de împletite cu lumea opacă, văzută ca ultima realitate, încât lumea, în loc de a-și descoperi sensul ei adevărat pe care i-l dă contemplarea ei curată, capătă sensul fără sens pe care i-l imprimă patimile. Sensul lumii în acest caz se acoperă cu totalitatea patimilor. Cineva face drumul succesiv cu lumea în acest înțeles, odată cu trecerea lui succesivă de la o patimă la alta. Pentru unii lumea este la început ceea ce satisface lăcomia pântecului, apoi sursă de îmbogățire, apoi prilej de desfrâu, apoi platformă de afirmare a stăpânirii sau a mândriei sale. Când cineva s-a eliberat de toate aceste patimi, lumea în acest sens a murit pentru el, înviind lumea transparentă și adâncită în Dumnezeu.

uimit de iconomia lui Dumnezeu şi prin aceasta se va mişca fie spre preamărirea Lui, fie spre întristarea cea de folos. Să primeşti orice este în ele spre rugăciune şi când mintea ta se va întări în acestea, a plecat tulburarea din ea.

• Despre deosebirile dragostei: Iubirea ce se iveşte din unele lucruri e ca o candelă mică hrănită cu untdelemn, prin care se susţine lumina ei; sau ca un pârâu ce se naşte dintr-o ploaie, a cărui curgere încetează atunci când ploaia ce-l susţine se opreşte. Dar iubirea care are drept cauză pe Dumnezeu e ca un izvor ce ţâşneşte mereu şi a cărui curgere niciodată nu se opreşte (căci El singur este Izvorul iubirii) şi al cărui conţinut nu se va isprăvi niciodată.

• Cel ce nu se împotriveşte gândurilor semănate în noi de vrăjmaşul, ci taie convorbirea cu ele prin rugăciune către Dumnezeu, arată că mintea lui a primit înţelepciune de la har şi cunoştinţa lui cea adevărată l-a eliberat pe el de multe lucruri; şi prin aflarea cărării celei scurte, la care a ajuns, a tăiat împrăştierea căii celei lungi. Căci nu avem în toată vremea puterea să ne împotrivim tuturor gândurilor ce se ridică împotriva noastră, ca să le oprim, ci de multe ori primim de la ele o rană ce nu se vindecă multă vreme. Pentru că ai ca potrivnici pe unii care au şase mii de ani[790]. Şi aceasta îi face în stare ca să te poată răni peste măsura înţelepciunii şi înţelegerii tale. Şi chiar de îi vei birui, întinăciunea gândurilor îţi murdăreşte cugetul şi răul lor miros rămâne multă vreme în mirosul nărilor tale. În primul rând să te faci liber de toate acestea prin frică. Pentru că nu e alt ajutor ca Dumnezeu.

• Despre lacrimi: Lacrimile din rugăciunea ta sunt un semn al milei lui Dumnezeu, cu care s-a învrednicit sufletul tău în pocăinţa lui; şi că ea a fost primită şi a început să intre prin lacrimi în câmpia curăţiei. Căci ochii nu pot vărsa lacrimi de nu vor fi înlăturate gândurile celor trecătoare; şi de nu vor arunca gândurile tale de la ele grija lumii şi nu se va ivi din ele dispreţuirea lumii; şi de nu vor începe să pregătească merindea pentru ieşirea din viaţa aceasta; şi de nu vor începe să se mişte în suflet gânduri privitoare la unele lucruri din cealaltă viaţă. Căci lacrimile vin din cugetarea cea curată neîmprăştiată, din gândirea multă, neîncetată şi neabătută la cele de mai sus şi din amintirea vreunui lucru subţire care s-a ivit în cugetare şi întristează inima prin amintirea lui. Din acestea se înmulţesc lacrimile şi sporesc tot mai mult.

CUVÂNTUL XXXIV Despre mătănii şi despre altele

[790] E vorba de dracii care au fost creaţi odată cu lumea, deşi la Iov (38, 7) şi la Grigorie Teologul se spune că ei au fost creaţi, odată cu toţi îngerii, înainte de lume. Nichifor Theotoche socoteşte că îngerii au fost creaţi puţin înainte de lumea văzută şi în legătură cu ea.

• În timpul când cugetarea ta e împrăștiată, stăruie mai mult în rugăciune și în citire. Dar nu orice scriere e de folos. Iar mai mult decât faptele, iubește liniștea. Prețuiește citirea, de e cu putință, mai mult decât starea în picioare. Căci aceasta este izvorul rugăciunii curate. Deci nu te lenevi nicidecum, ci adună-te cu trezvie din împrăștiere. Căci rădăcina vieţuirii este psalmodierea. Dar cunoaște și aceasta: că faptele trupului folosesc mai mult decât cântarea de stihuri cu împrăștiere. Iar întristarea cugetului e mai de preț decât osteneala trupului. În vremea trândăviei, trezește-te și mișcă-ți puțin râvna. Căci aceasta deșteaptă mult inima și încălzește gândurile sufletului. În vremea trândăviei, iuțimea ajută firii, contrar poftei. Căci risipește răceala sufletului. Iar trândăvia obișnuiește să vină asupra noastră din aceste pricini: fie din îngreunarea pântecelui, fie din multa lucrare.

• Orice rugăciune ce o aduci noaptea să fie mai de preț în ochii tăi decât toate faptele de peste zi. Să nu-ți îngreuiezi pântecele, ca să nu se zăpăcească cugetul tău și să fii tulburat de împrăștiere când te scoli noaptea; și să se moleșească mădularele tale și să te afli tu însuți plin de moliciune femeiască, ba și sufletul să-ți fie întunecat și gândurile tulburi și să nu le poți aduna nicidecum în cântarea stihurilor, din pricina întunecării lor. Atunci gustul tuturor va fi amar în tine și nu ți se va îndulci cântarea stihurilor, din a cărei felurime mintea obișnuiește să guste, prin sprinteneala și lumina cugetării.

• Despre tăcere: Mai presus de toate, iubește tăcerea, că ea te apropie de rod. Căci limba e slabă în tâlcuirea celor dumnezeiești. Întâi să ne silim să tăcem. Și din tăcere se naște în noi ceva ce ne conduce spre tăcere. Să-ți dea Dumnezeu să simți ceva ce se naște din tăcere. De începi această vieţuire, nu știu câtă lumină îți va răsări ție de aici!

Din deprinderea acestei lucrări se naște în inimă, după o vreme, o plăcere, și cel ce o deprinde face trupul cu sila să stăruie în liniște. Și din această vieţuire se naște în noi mulțimea de lacrimi. Și într-o vedere minunată, inima simte ceva în ele, prin darul deosebirii, într-o vreme, cu osteneală, și în altă vreme, din uimire (răpire). Căci inima se micșorează și se face prunc[791]. Și, când începe să se roage, curg mai întâi lacrimile.

Mare este omul care prin răbdarea mădularelor lui a dobândit această obișnuință în lăuntrul sufletului lui. Când vei pune toate faptele acestei vieţuiri ale tale pe o parte și tăcerea pe cealaltă, o vei afla pe cea din urmă cântărind mai mult. Multe mângâieri au oamenii. Dar când se apropie cineva de tăcere, lucrarea de păzire a lor e de prisos. Și toate lucrările i se fac aceluia de prisos[792]. Și el însuși se află înălțat deasupra

---

[791] Pruncul plânge pentru că se simte slab și nevinovat și nu-și ascunde slăbiciunea prin mândrie.

[792] Lucrarea de păzire de gânduri rele e de prisos, pentru că în tăcere se cuprinde și

lor, pentru că s-a apropiat de desăvârşire.

• Când te apropii de aşternutul tău, zi către el: „O, aşternut, poate noaptea aceasta mi te vei face mormânt. Şi nu ştiu, de nu cumva în loc de somnul vremelnic va intra în mine în această noapte somnul cel veşnic". Cât timp mai ai deci picioare, aleargă spre lucrare, înainte de a fi legat cu legătura aceea care nu mai poate fi dezlegată. Cât timp mai ai degete, răstigneşte-te pe tine în rugăciune, înainte de a ajunge la moarte. Cât timp mai ai ochi, umple-i cu lacrimi înainte de a fi acoperiţi de ţărână. Căci precum trandafirul e bătut de vânt şi se veştejeşte, aşa se va întâmpla cu una dintre părţile tale şi vei muri. Pune-ţi în inimă, o, omule, gândul că vei pleca, spunându-ţi mereu: „Iată a ajuns la uşă trimisul ce vine după mine! De ce şed? Mă aşteaptă plecarea veşnică, ce nu are întoarcere". Cel ce doreşte să stea de vorbă cu Hristos iubeşte singurătatea; iar cel căruia îi place să fie lăsat cu cei mulţi e prieten al lumii. De iubeşti pocăinţa, iubeşte şi liniştea. Căci în afară de linişte, nu se desăvârşeşte pocăinţa. Iar de ţi se împotriveşte cineva prin cuvânt în privinţa aceasta, nu te sfădi cu el. De iubeşti liniştea, maica pocăinţei, iubeşte cu plăcere şi mica păgubire a sufletului şi defăimările şi nedreptăţile ce-ţi vin de pe urma ei. Căci fără această pregătire, nu vei putea vieţui în linişte, cu libertate şi netulburat. Iar de dispreţuieşti acestea, te vei face părtaş de linişte, potrivit cu voia lui Dumnezeu, şi vei stărui în ea, precum voieşte Dumnezeu. Iubirea liniştii este unită cu o aşteptare neîncetată a morţii.

• Cel ce-şi simte păcatele lui e mai bun decât cel ce scoală morţii prin rugăciunea lui, când locuieşte în mijlocul multora. Cel ce suspină un ceas pentru sufletul său e mai bun decât cel ce foloseşte lumii întregi prin gândirea lui. Cel ce s-a învrednicit să se vadă pe sine e mai bun decât cel ce s-a învrednicit să vadă pe îngeri. Căci cel din urmă comunică prin ochii trupeşti, dar cel dintâi prin cei ai sufletului. Cel ce urmează lui Hristos în tânguirea de unul singur e mai bun decât cel ce se laudă pe sine în adunări.

• Dar şi aceasta se cuvine să o ştiţi, iubiţilor, că fiecare vorbire ce se face întru ascuns şi toată grija înţelegerii drepte a lui Dumnezeu şi toată cugetarea la cele duhovniceşti, îşi au dreptarul şi izvorul în rugăciune şi se socotesc în lăuntrul numelui rugăciunii şi se află adunate în lăuntrul acestui nume, fie că e vorba de felurile citirilor, fie de glasurile gurii înălţate spre preamărirea lui Dumnezeu, fie de grija întristată de Domnul, fie de închinăciunile trupului, fie de cântarea stihurilor, fie de celelalte, din care vine pe rând rugăciunea curată şi se naşte dragostea de Dumnezeu.

---

păzirea. Ea e concentrare adâncă în cele dumnezeieşti, care covârşesc puterea de atracţie a gândurilor. În ea se cuprind şi rugăciunea, şi gândul neîncetat la Dumnezeu şi deci curăţia de gânduri.

CUVÂNTUL XXXVI Nu se cuvine a pofti şi a căuta, fără neapărată trebuinţă, să se facă semne vădite prin mâinile noastre

• În orice vreme Domnul Se află aproape spre ajutorul Sfinţilor Săi, dar El nu-Şi arată puterea Sa oricând în chip vădit în vreo faptă oarecare şi în vreun semn simţit, ca să nu ne înnebunească ajutorul dat şi să ne pregătească vreo vătămare. Şi aceasta o face, purtând grijă de Sfinţii Săi, voind adică să le arate că nicio clipă nu sunt lipsiţi de grija ascunsă a Lui. Dar îi lasă în tot lucrul să lupte după puterea lor şi să se ostenească în rugăciune. Însă în lucrul care îi biruieşte pe ei pentru greutatea lui şi pentru că au slăbit şi au fost părăsiţi de El, şi pentru că firea lor nu e pe măsura lui, lucrează El Însuşi după mărimea puterii Sale, spre folosul lor, şi îi ajută precum El Însuşi ştie. Şi îi întăreşte, după putinţă, până ce iau puterea împotriva necazului lor. Căci îi ajută, prin cunoştinţa dăruită lor, să desfacă multa împletire a necazului şi-i trezeşte, prin înţelegerea lui, la preamărirea Lui care le e de folos în amândouă felurile. Iar de e nevoie să fie arătate fapta şi lucrul, o face aceasta neapărat. Dar felurile Lui de lucrare sunt preaînţelepte şi le săvârşeşte când au nevoie şi sunt strâmtoraţi, şi nu oricum ar fi.

Cel ce arată îndrăzneală într-un astfel de lucru şi cere lui Dumnezeu şi doreşte să se facă minuni şi puteri prin mâinile lui, este ispitit de dracul ce râde de el, în cugetarea lui, care se laudă ca unul ce a slăbit în conştiinţa lui. Noi trebuie să cerem în necaz ajutorul lui Dumnezeu. Dar a ispiti pe Dumnezeu fără neapărată trebuinţă e primejdios. Şi nu e drept cu adevărat cel ce doreşte aceasta. Multor Sfinţi le-a împlinit Dumnezeu ceva prin bunăvoinţa Lui. Dar cel ce cere şi doreşte aceasta cu voia sa, fără să fie nevoie, cade din paza de sine şi alunecă din cunoştinţa adevărului. Căci dacă cel ce cere e ascultat în ceea ce cere, aşa cum îndrăzneşte el faţă de Dumnezeu, îşi găseşte în el loc cel-viclean şi îl strămută la mai mari păcate decât acesta. Dar drepţii adevăraţi nu numai că nu poftesc acestea, ci şi când li se dau, le resping. Şi nu numai în ochii oamenilor nu le voiesc acestea, ci, în chip ascuns, în ei înşişi.

• Nu este virtute aceea care, atunci când este dobândită, lasă pe om să părăsească grija şi osteneala ei. Iar sălăşluirea Duhului în om se vede în aceea că el se sileşte pururea să se supună[793], deşi ar putea face un lucru şi în tihnă. Că aceasta este voia Domnului în cei ce locuieşte, ca să nu se obişnuiască cu trândăvia; nici nu-i îndeamnă să caute odihna, ci

[793] Chiar în silinţa şi în efortul omului spre cele bune e un semn că Dumnezeu îl îndeamnă şi-i dă puterea la aceasta. Aşa se menţine totdeauna colaborarea între har şi libertatea omului.

mai degrabă lucrarea, şi să se predea pe ei unor necazuri prisositoare. Şi în încercări îi întăreşte pe ei şi-i face să se apropie de înţelepciune. Aceasta e voia Duhului, ca să fie ai Lui întru osteneli.

În cei ce vieţuiesc în tihnă nu e Duhul lui Dumnezeu, ci voia diavolului, cum a spus oarecare dintre cei ce iubeau pe Dumnezeu: „M-am jurat să mor în fiecare zi". În aceasta se deosebesc fiii lui Dumnezeu de ceilalţi: ca ei să vieţuiască în necazuri, iar lumea să lucească în desfătări şi în odihnă[794]. Căci n-a binevoit Dumnezeu să se odihnească cei iubiţi ai Lui cât sunt încă în trup, ci a voit mai degrabă ca ei, cât sunt în lume, să fie în necaz, în povară, în osteneli, în lipsuri, în golătate şi singurătate, în nevoi, în boli, în stare dispreţuită, loviţi, în zdrobirea inimii, în istovirea trupului, în înstrăinarea de rudenii, în cuget întristat, cu o vedere deosebită de toată zidirea, într-o petrecere neasemenea cu a oamenilor, într-o aşezare călugărească şi liniştită, nearătată vederii oamenilor, depărtată de ea şi de tot lucrul de aici care veseleşte.

Ei plâng şi lumea râde; ei sunt trişti şi lumea se veseleşte; ei postesc şi lumea se desfată. Ei trudesc ziua şi noaptea, se îndeamnă la nevoinţe în strâmtorare şi osteneli; unii dintre ei, în necazuri de bunăvoie, alţii, chinuiţi de patimile lor; şi, iarăşi, alţii, prigoniţi de oameni; iar alţii, în primejdiile patimilor, ale dracilor şi ale altora. Unii dintre ei au fost prigoniţi, alţii, ucişi; alţii au umblat în piei de oaie şi în altele asemenea. Şi întru ei s-a împlinit cuvântul Domnului, care zice: „În lume necazuri veţi avea, dar întru Mine vă veţi bucura" (cf. *Ioan* 16, 33). Ştie Domnul că nu e cu putinţă ca fiind în odihna trupului, să petrecem întru dragostea Lui. Şi de aceea i-a împiedicat să fie în odihnă şi în plăcerea ei. Iar Hristos, Mântuitorul nostru, a Cărui dragoste e mai mare decât morţile cele trupeşti, să ne arate tăria dragostei Lui!

.

CUVÂNTUL XXXIX (despre mişcarea îngerească spre sporirea sufletului în cele duhovniceşti, trezită în noi prin purtarea de grijă a lui Dumnezeu)

- Primul gând, care vine în om din iubirea de oameni a lui Dumnezeu şi care călăuzeşte sufletul spre viaţă, e cel ce se iveşte în inimă despre ieşirea din lumea aceasta. Acestui gând îi urmează în chip firesc dispreţuirea lumii. Şi din el vine în om toată mişcarea cea bună, care-l călăuzeşte spre viaţă şi pe care puterea dumnezeiască ce-i urmează acestuia îl pune în om ca pe o temelie, când voieşte să arate în el viaţa. De nu stinge omul acest gând de care am vorbit, prin împletirea cu cele ale vieţii şi cu deşertăciunea, ci-l întăreşte prin linişte şi stăruie în el necontenit şi se îndeletniceşte cu el, acest gând conduce pe om

[794] „Luxul" e de la lumină. E şi el o lumină; dar a lumii, exterioară, nu a lui Dumnezeu, nu pornită din interior.

spre vederea (contemplarea) adâncă ce nu poate fi tâlcuită[795]. Satana urăşte mult acest gând şi luptă cu toată puterea lui să-l smulgă din om. Şi dacă ar putea, i-ar da omului toată puterea asupra lumii, numai ca să şteargă, prin împrăştiere, din cugetul lui acest gând. Şi dacă ar putea, cum s-a zis, ar face aceasta cu mare plăcere. Că ştie vicleanul că dacă stăruie acest gând în om, cugetarea lui nu mai rămâne în acest pământ al amăgirii. Şi uneltirile lui nu se mai apropie de el.

CUVÂNTUL XL (despre a doua lucrare din om)

- O altă lucrare după aceasta are loc după ce omul porneşte cu hotărâre în vieţuirea cea bună şi urcă la treapta pocăinţei şi se apropie să guste din vederea şi din lucrarea ei, când îl prinde pe el harul de sus şi gustă din dulceaţa cunoştinţei Duhului. Începutul acesteia e de aici: Mai întâi e încredinţat despre purtarea de grijă a lui Dumnezeu, cea privitoare la om, şi e luminat de dragostea lui faţă de Ziditor şi se minunează de alcătuirea fiinţelor raţionale şi de grija Lui cea multă faţă de ele.

Din aceasta vin în el dulceaţa lui Dumnezeu şi căldura iubirii Lui, ce se aprinde în inimă şi arde patimile sufletului şi trupului. Această putere o simte cineva când cugetă cu înţelepciune la toate firile zidirii şi la tot lucrul ce-l întâlneşte şi le cercetează şi le deosebeşte duhovniceşte.

CUVÂNTUL XLI (despre păcatele de bunăvoie şi fără de voie şi despre cele ce se fac din vreo întâmplare oarecare)

- Există păcat ce se face din slăbiciune, la care omul este atras fără voie, şi există păcat făcut cu voia şi din neştiinţă. Câteodată face cineva păcatul din vreo întâmplare; şi, iarăşi, uneori, din stârnirea şi deprinderea în rău. Toate aceste feluri şi chipuri ale păcatelor, deşi sunt toate vrednice de certare, privite din punctul de vedere al pedepsei ce li se cuvine, nu sunt deopotrivă, ci unul e mai mare decât altul.

Unuia i se cuvine certarea cea mai mare şi de la el se aşteaptă o pocăinţă cu multă osteneală. Păcatul altuia este mai aproape de iertare. Şi precum Adam şi Eva şi şarpele au primit toţi de la Dumnezeu aceeaşi răsplată a păcatului, dar au luat blesteme mult deosebite, aşa şi urmaşii lor: fiecare a luat asprimea pedepsei după intenţia şi după pofta lui de a păcătui. Iar dacă cineva e tras la păcat fără să vrea, dar din negrija de virtute, pentru că nu se îndeletniceşte cu aceasta, deşi îi este neplăcut să

[795] Gândul necontenit la moarte e temelie pentru viaţa cea nouă pe care Dumnezeu o pune în om, pentru că acest gând e şi o vedere adâncă (o simţire) a acelei vieţi nesfârşite, care face totodată străvezie viaţa pământească, mărginită şi trecătoare.

convieţuiască cu păcatul, totuşi pedeapsa îi este grea[796]. Dar dacă se întâmplă cuiva, care se îngrijeşte de virtute, să fie ispitit la vreo greşeală, mila în vederea curăţirii îi este, fără îndoială, aproape.

Altul este, iarăşi, păcatul celui ce se îngrijeşte de virtute şi stăruie în lucrarea ei şi noaptea stă de veghe ca să nu fie păgubit în nimic din cele pentru care se îngrijeşte, iar ziua îşi poartă povara în felurite îndeletniciri, toată grija lui fiind cu luare-aminte la virtute; iar celui ce în vreme ce se află în acestea şi cele asemenea, fie din pricina neştiinţei, fie din pricina lucrurilor ce-l întâmpină în calea lui, adică a virtuţii, sau a valurilor ce se înalţă în toată vremea în mădularele lui, fie din aplecarea ce se întâmplă să se ivească în el pentru a i se proba stăpânirea de sine, cumpăna cântarului lui se abate puţin spre cele de-a stânga şi e atras de slăbiciunea trupului său spre un chip al păcatului de care se întristează şi se mâhneşte şi suspină cu durere în sufletul lui, pentru nenorocirea ce i s-a întâmplat de la cei potrivnici.

Şi altul (e păcatul), când omul este moleşit şi fără grijă în lucrarea virtuţii şi a părăsit cu totul calea şi aleargă ca un rob la ascultarea de orice plăcere a păcatelor şi arată râvnă în a iscodi tot felul de meşteşugiri spre înmulţirea ei şi e gata, ca un rob, să împlinească cu grijă voia vrăjmaşului lui şi să-şi facă mădularele lui arme ale diavolului întru toată ascultarea sa şi nu voieşte nicidecum să se îngrijească de pocăinţă, nici să se apropie de virtute, nici să facă întrerupere şi sfârşit căii lui spre pieire.

CUVÂNTUL XLIII (despre păzirea şi ferirea de cei moleşiţi şi leneşi)

- Cel ce-şi înfrânează gura de la clevetire îşi păzeşte inima de patimi. Cel ce cugetă pururea la Dumnezeu în fiecare clipă vede (contemplă) pe Domnul şi alungă pe draci de la sine şi dezrădăcinează sămânţa răutăţii lor. Cel ce cercetează sufletul său în toată clipa îşi are inima veselindu-se de descoperiri. Şi cel ce-şi adună privirea minţii în lăuntrul său vede în ea raza Duhului. Cel ce se scârbeşte de orice împrăştiere vede pe Stăpânul în lăuntrul inimii sale. De iubeşti curăţia, în care se vede Stăpânul tuturor, să nu cleveteşti împotriva cuiva, nici să nu asculţi pe cineva care bârfeşte pe fratele său. Şi de se ceartă vreunii înaintea ta, închide-ţi urechile şi fugi de acolo, ca să nu auzi cuvinte de mânie şi sufletul tău să-şi piardă viaţa. Inima mânioasă este goală de tainele lui Dumnezeu. Iar cel blând şi smerit la cuget este izvor al tainelor veacului celui nou...

Cel lăudat cu dreptate nu se păgubeşte. Dar de-l va îndulci lauda, s-a făcut lucrător nerăsplătit. Comoara celui smerit la cuget e în lăuntrul lui; şi ea este Domnul. Şi cel ce-şi păzeşte limba lui, în veac nu va fi jefuit de

[796] Îi este greu, pentru că deşi a păcătuit fără voie, totuşi aceasta s-a întâmplat pentru că n-a avut nicio preocupare de virtute, pentru că a voit să ducă o viaţă neutră.

comoara aceasta. Gura tăcută tâlcuieşte tainele lui Dumnezeu, iar cel grăbit la vorbă se depărtează de Cel ce l-a zidit pe el[797]. Sufletul celui bun străluceşte mai mult decât soarele şi se veseleşte în fiecare clipă de vederea descoperirilor[798]. Cel ce urmează celui ce iubeşte pe Dumnezeu se va îmbogăţi din tainele lui Dumnezeu. Iar cel ce urmează celui nedrept şi mândru se va depărta de Dumnezeu şi va fi urât de prietenii săi. Cel cu limba tăcută va avea, prin toate înfăţişările, chipul smeritei cugetări şi va stăpâni fără osteneală peste patimi. Patimile sunt dezrădăcinate şi alungate prin cugetarea neîntreruptă la Dumnezeu. Aceasta este suliţa ce le omoară. Precum se mişcă şi înoată delfinul în liniştea şi pacea mării simţite, aşa se mişcă în liniştea şi în pacea mării inimii, netulburată de iuţime şi de furie, în toată vremea, tainele şi descoperirile dumnezeieşti spre înveselirea ei[799].

• Mai bun este un mirean care e lipsit în cele lumeşti şi suferă în cele ale vieţii, decât un călugăr ce pătimeşte cele rele şi petrece cu cei din lume. Cel ce cere cu râvnă fierbinte pe Dumnezeu în inima lui, ziua şi noaptea, şi smulge din ea momelile sădite de vrăjmaş, e temut de draci şi iubit de Dumnezeu şi de îngerii Lui. Cel curat cu sufletul are în lăuntrul său ţara cea cunoscută cu mintea, şi Soarele ce străluceşte în el este lumina Sfintei Treimi. Aerul pe care-l respiră locuitorii acestei ţări este Duhul cel Mângâietor şi Preasfânt[800].

---

[797] Mai multe spune o gură ce tace decât una vorbăreaţă. În tăcerea ei sunt concentrate taine negrăite, e concentrat tot ce este o persoană, în chip apofatic. Cel ce tace se vede că e absorbit în vederea tainei întregii sale fiinţe şi a tainei lui Dumnezeu. Şi acestea iradiază din el, fără să vorbească. Omul vorbeşte şi când tace, spre deosebire de animal. Iar vorbăreţul s-a depărtat de tainele din el. Se simte golul din el.

[798] Iubirea, bunătatea iradiază ca lumină, pentru că e o deschidere sinceră a sufletului spre ceilalţi.

[799] Se afirmă indefinitul de ocean al inimii. Acest ocean îşi câştigă transparenţa şi îşi arată lărgimea când e eliberat de gândurile care întinează şi îngustează în mod egoist inima. Şi numai în transparenţa indefinitului ei curat se arată infinitatea lui Dumnezeu. Marea inimii se descoperă însă şi când nu e tulburată de mânie, de supărări pentru cele lumeşti. Acestea nu numai că o tulbură, ci o şi îngustează, pentru că se concentrează întreagă în una sau alta din ele. Şi totodată o întunecă prin lipsa lor de sens, prin îngustimea lor, o îngustează pentru că se concentrează întreagă în una sau alta din ele. Dar indefinitul mării inimii se arată şi în tulburarea mâniei. Căci mânia nu vrea să aibă margini. Iar dacă e stăpânită în oarecare măsură, se străvede dincolo de ea adâncul fără sfârşit şi întinsul fără margini al inimii pe care stăpâneşte plutind gândul la Dumnezeu şi la tainele prezentei Lui, la al căror adânc nu ajunge.

[800] Sfânta Treime străluceşte ca Soarele, pentru că Ea e comuniunea supremei iubiri şi deci a supremului sens al existenţei. Şi iubirea iradiază cu putere. Duhul Sfânt e ca aerul atotcurat care ne dă viaţă şi e plin de lumina Soarelui dumnezeiesc. El nu-i amestecat cu nicio substanţă (gândire) otrăvitoare, care ne sufocă într-o anumită măsură. E numai iubire, suflând în noi numai iubire, ca aer de viaţă dătător.

• Cel curat cu sufletul şi cu vieţuirea vorbeşte totdeauna cu neprihănire cuvintele Duhului şi grăieşte după măsura sa despre cele dumnezeieşti şi despre cele dintru sine. Iar cel cu inima zdrobită de patimi are şi limba mişcată de ele. Şi chiar de grăieşte despre lucruri duhovniceşti, vorbeşte pătimaş, ca să biruiască pe nedrept. Pe acesta înţeleptul îl cunoaşte chiar numai dintr-un răspuns şi cel curat simte răul lui miros.

• Cel ce zăboveşte în vorbărie deşartă şi în împrăştieri cu mintea şi cu trupul e un curvar. Şi cel ce consimte cu el şi-l însoţeşte în acestea e un preacurvar. Iar cel ce se află în părtăşie (comuniune) cu el este un închinător la idoli.

• Cel ce pregăteşte des ospeţe este argatul dracului curviei şi spurcă sufletul celui smerit la cuget. Pâinea modestă de la masa celui curat curăţă de orice patimă sufletul celui ce o mănâncă. Mirosul mesei celui lacom e răspândit de risipa de bucate şi de prăjituri. Şi cel fără de minte şi neînţelept e atras de ea, ca un câine de măcelărie. Iar masa celui ce stăruie totdeauna în rugăciune e mai dulce ca orice miros de viţei şi de mirodenii. Şi iubitorul de Dumnezeu o doreşte pe aceasta ca pe o comoară fără preţ.

• Cel ce a văzut în hrana sa pe Domnul său se duce pe furiş şi se cumineca singur cu El, neîmpărtăşindu-se cu cei nevrednici, ca să nu aibă comuniune cu ei şi să se golească de raza Lui. Iar cel ce are venin de moarte amestecat în mâncarea sa nu se poate împărtăşi de aceasta fără tovarăşii lui[801]. Cel ce are prietenie cu pântecele său este lup ce gustă din otrava pricinuitoare de moarte. Cât eşti de nesăţios, nebunule, că voieşti să-ţi umpli pântecele de la masa celor fără grijă, de la care sufletul tău se umple de toată patima! Aceste păziri ajung celor ce pot să-şi stăpânească pântecele.

Mireasma răspândită de cel ce posteşte e foarte dulce şi întâlnirea cu el veseleşte inima celor ce au darul deosebirii. Dar lacomul se umple de frică la întâlnirea cu el şi caută să nu stea la masă împreună cu el.

Vieţuirea celui înfrânat este plăcută lui Dumnezeu, dar vecinătatea lui e greu de suportat de iubitorul de câştig. Cel tăcut e foarte lăudat de Hristos. Iar celor robiţi de draci prin curse şi împrăştieri nu le e plăcută apropierea lui. Cine nu iubeşte pe cel smerit cu cugetul? Doar cei mândri şi bârfitori, care sunt străini de lucrarea lui.

• Istorisirea unui sfânt

---

[801] Homiakov a spus că tot cel ce cade, cade singur. Dar acesta se însingurează în adânc. La suprafaţă e cu alţii, uşuratici ca şi el. Astfel are loc un îndemn reciproc la păcat, ca despărţire între ei şi a lor înşişi de Dumnezeu, în adânc. E un aspect al acelui „Man" al lui Heidegger.

Mi-a istorisit un oarecare din cele ce le-a încercat, zicând: „În zilele în care petrec cu unii, mănânc trei posmagi sau patru pe zi. Şi dacă mă silesc la rugăciune, mintea mea nu are îndrăznire la Dumnezeu, nici putere să mă aţintesc spre El. Dar când mă depărtez de ei, spre liniştire, în prima zi mă silesc să mănânc numai unul şi jumătate, iar în a doua, unul. Iar când mintea se întăreşte întru linişte, mă silesc să mănânc unul întreg şi nu pot. Şi mintea vorbeşte fără încetare, cu îndrăzneală, cu Dumnezeu, fără să mă silesc. Şi lumina Lui mă luminează neîntrerupt şi mă atrage să o văd şi să mă veselesc de frumuseţea luminii dumnezeieşti. Iar de se întâmplă să intre cineva în vremea liniştirii şi să-mi vorbească, fie şi numai o clipă, îmi este cu neputinţă să nu sporesc mâncarea, să nu împuţinez pravila, să nu-mi slăbească mintea în vederea luminii aceleia”.

.

CUVÂNTUL XLIV (despre simţuri şi despre ispite)

- Simţurile neprihănite şi adunate nasc în suflet pacea şi nu-l lasă să facă cercarea lucrurilor. Când ele nu primesc simţirea lucrurilor, se va câştiga biruinţa fără luptă. Dar când omul e fără grijă şi îngăduie să intre în el momelile (atacurile), e silit să lupte. Şi se tulbură curăţia dintâi care este atotsimplă şi liniştită. Şi cei mai mulţi dintre oameni, sau chiar toată lumea, ies din pricina negrijii acesteia, din starea firească şi curată. De aceea cei ce se află în lume şi amestecaţi în cele lumeşti nu-şi pot curăţa cugetarea, pentru multa cunoştinţă a răului. Şi puţini se pot întoarce la curăţia dintâi a cugetării. De aceea trebuie să-şi păzească fiecare om pururea, cu toată grija, simţurile şi cugetarea lui, de momeli. Şi pentru aceasta e nevoie de multă trezvie, pace şi luare-aminte.
- Fii ca un mort în viaţa ta, ca să vieţuieşti după moarte[802]. Dă-te pe tine morţii în nevoinţă, în loc să vieţuieşti în trândăvie. Nu numai cei ce au primit moartea pentru credinţa în Hristos sunt mucenici, ci şi cei ce mor pentru păzirea poruncilor Lui[803].

Nu fi fără de minte în cererile tale, ca să nu necinsteşti pe Dumnezeu prin micimea cunoştinţei tale. Fii înţelept în rugăciunile tale, ca să te învredniceşti de cele slăvite[804]. Cere cele cinstite de la Cel ce nu pizmuieşte, ca să primeşti cinstea de la El, pentru voia ta cea înţeleaptă.... Înfăţişează lui Dumnezeu cererile tale, pe măsura slavei Lui, ca să se mărească

---

[802] Nu cultiva, adică, alipirea egoistă la lucruri, ca să începi să ai din comuniunea cu Dumnezeu şi cu semenii viaţa care nu se termină niciodată, pentru că nu se epuizează ceea ce îţi pot da aceia.

[803] Adică pierd viaţa trecătoare pentru dragostea Persoanei supreme, din care putem avea viaţa nemuritoare.

[804] Nu cere cele trecătoare, ci cere iubirea lui Dumnezeu, care va ţine şi se va dărui veşnic prin nesfârşirea ei.

slava ta prin El, şi Se va bucura de tine[805]. Căci, precum cel ce cere de la împăratul puţin gunoi nu numai că se necinsteşte pe sine pentru lucrul fără de preţ ce l-a cerut, deoarece a dovedit multă necunoştinţă, ci a şi jignit pe împăratul prin cererea lui, aşa şi cel ce cere de la Dumnezeu lucruri pământeşti în rugăciunile sale. Căci îngerii şi arhanghelii, care sunt marii dregători ai lui Dumnezeu, privesc la tine în vremea rugăciunii tale, ca să vadă ce lucruri ceri de la Stăpânul lor şi se uimesc şi se veselesc când văd pe cel pământesc uitând de trupul lui şi cerând cele cereşti, precum, iarăşi, se mânie pe cel ce a lăsat cele cereşti şi cere gunoiul lui. Să nu ceri de la Dumnezeu un lucru pe care are grijă să-l dăruiască fără să I se ceară, şi nu numai celor iubiţi ai Săi, ci şi celor străini de cunoştinţa Lui. Nu fiţi ca păgânii, care spun multe în rugăciuni. Căci păgânii cer cele trupeşti, a zis Domnul. „Iar voi nu vă îngrijiţi de ce veţi mânca, sau de ce veţi bea, sau cu ce vă veţi îmbrăca. (...) Căci ştie Tatăl vostru Cel ceresc că aveţi trebuinţă de acestea” *(Matei* 6, 31-32). Fiul nu mai cere de la tatăl său pâine, ci cere lucrurile cele mai mari şi cele mai de preţ din casa tatălui său. Pentru neputinţa cugetării oamenilor a poruncit Domnul să se ceară pâinea cea de toate zilele. Ia seama ce a poruncit celor desăvârşiţi întru cunoştinţă şi sănătoşi cu sufletul: „Nu vă îngrijiţi de mâncare, zice, sau de îmbrăcăminte” (cf. *Matei* 6, 25). „Căci dacă se îngrijeşte de dobitoacele necuvântătoare şi de pasări şi chiar de cele neînsufleţite, nu cu mult mai mult de voi? Ci cereţi mai degrabă Împărăţia lui Dumnezeu şi dreptatea Lui şi toate acestea se vor adăuga vouă” (cf. *Matei* 6, 26-33).

Iar de ceri lui Dumnezeu un lucru şi trebuie să aştepţi mult, pentru că nu te ascultă degrabă, nu te întrista. Căci nu eşti tu mai înţelept ca Dumnezeu. Aceasta ţi se întâmplă fie pentru că eşti nevrednic de ceea ce ceri, fie pentru că nu sunt căile tale pe măsura cererilor tale, ci dimpotrivă, fie pentru că n-ai ajuns la măsura de a primi darul pe care-l ceri[806]. Pentru că nu trebuie să ne urcăm la măsuri mari înainte de vreme, ca să nu ni se facă fără folos darul lui Dumnezeu, prin prea grabnica primire a lui. Căci tot ce se primeşte uşor, repede se şi pierde. Fiecare lucru dobândit cu durerea inimii e şi păzit cu grijă.

---

[805] Cu cât eşti împodobit de Dumnezeu cu o slavă mai mare, din iubirea Lui, cu atât Se bucură şi El mai mult de tine. Căci în slava ta sporită se arată slava iubirii Lui şi voinţa ta de a o primi şi de a-I răspunde. Desigur, cu cât ceri lucruri mai înalte de la El, cu atât trebuie să te sileşti să le poţi primi, să crezi potrivit cu ele. Cu cât ceri mai multă iubire de la El, cu atât trebuie să te faci mai capabil să o primeşti, să o înţelegi prin iubirea ta. Cine cere lucruri mici de la Dumnezeu, nu ştie ce lucruri mari poate dărui El.

[806] Pentru a primi cunoştinţa înaltă, care se dă odată cu iubirea, trebuie să te nevoieşti şi tu ca să ajungi la nivelul ei printr-o mai mare dorinţă de a-L cunoaşte şi a primi iubirea Lui. Numai efortul nostru ne face să asimilăm darul lui Dumnezeu.

Însetează după Hristos, ca să te îmbeți de dragostea Lui[807]. Închide ochii tăi de la cele plăcute ale lumii, ca să te învrednicești de Dumnezeu, să împărățească pacea Lui în inima ta. Înfrânează-te de la lucrurile pe care le privesc ochii tăi, ca să te învrednicești de bucuria duhovnicească. De nu-I sunt plăcute faptele tale lui Dumnezeu, să nu-I ceri slava, ca să fii ca un om ce ispitește pe Dumnezeu. După viețuirea ta să fie și rugăciunea ta. Căci nu poate cere cele cerești cel legat de cele pământești; și e cu neputință să ceară cele dumnezeiești cel ce se ocupă cu cele lumești. Pentru că dorința fiecărui om se arată din faptele lui[808]. Și pentru lucrurile pentru care se străduiește, pentru acelea se și luptă în rugăciune. Cel ce dorește cele mari nu se îndeletnicește cu cele mici.

• Nu te feri de necazuri, căci prin ele intri la cunoștința adevărului[809]. Și nu te teme de ispite, pentru că prin ele afli cele de cinste. Roagă-te să nu ajungi în ispite sufletești, dar pregătește-te cu toată puterea pentru încercările trupești. Căci fără acestea nu poți înainta spre Dumnezeu. Pentru că în lăuntrul lor se află odihna dumnezeiască. Cel ce fuge de ispite fuge de virtute[810]. Dar vorbind de ispite, nu vorbesc de cele ale poftelor, ci de cele ale necazurilor (de încercări)[811]

• Întrebare: Cum se împacă cuvântul: „Rugați-vă să nu intrați în ispită” *(Matei* 26, 41), cu cuvântul: „Nu vă temeți de cei ce ucid trupul” *(Matei* 10, 28) și cu cuvântul: „Cel ce și-a pierdut sufletul său pentru Mine, îl va afla pe el” *(Matei* 10, 39)? Cum ne îndeamnă Domnul pretutindeni spre încercări, iar aici a poruncit să ne rugăm să nu intrăm în ele? Ce virtute se naște fără necaz și încercări? Sau ce încercare e mai mare ca a se pierde cineva pe sine însuși și, totuși, Domnul ne poruncește să o primim pentru El? Că „cel ce nu ia crucea sa, zice, ca să-Mi urmeze Mie, nu este vrednic de Mine” *(Matei* 10, 38). Cum, deci, după ce în toată învățătura Lui ne-a poruncit să intrăm în încercări, aici ne-a poruncit să ne rugăm ca să nu intrăm în ele? „Că prin multe încercări trebuie să intrați voi în Împărăția cerurilor” (cf. *Fapte* 14, 22); și: „În lume necazuri veți avea” *(Ioan* 16, 33); și „În răbdarea lor veți câștiga sufletele voastre” (cf. *Luca* 21, 19).

---

[807] Prin acestea și prin alte cuvinte se arată că Sfântul Isaac nu se ține în cadrul niciunui *Cuvânt* strict de titlul lui. Pune în fiecare atâtea lucruri mici și mari, că aproape în fiecare descrie toate treptele vieții duhovnicești.

[808] Dorința exprimată numai prin cuvinte, fără efortul de a o realiza, nu e serioasă.

[809] Din necazuri cunoști neputințele tale, atârnarea ta de Dumnezeu; te înveți smerenia.

[810] Pentru că cel ce fuge de ispite, fuge de lupta cu ele, prin care se dobândește virtutea.

[811] În grecește este același cuvânt pentru „ispitele” din partea poftelor și pentru „încercările” prin necazuri (πειρασμοί).

O, ce subțire e calea învățăturilor Tale, Doamne! Din această pricină cel înțelept și cel ce nu citește cu cunoștință e totdeauna în afara ei. Când fiii lui Zevedei și mama lor au dorit să aibă un scaun cu Tine în Împărăție, le-ai spus: „Puteți bea paharul încercărilor pe care Eu îl voi bea și să vă botezați cu botezul cu care Eu Mă voi boteza?" (cf. *Matei* 20, 22). Și cum ne poruncești aici, Stăpâne, să ne rugăm să nu intrăm în ispite? De care ispite ne poruncești să nu intrăm în ele?

Răspuns: Roagă-te, zice, să nu intri în ispitele privitoare la credință, roagă-te să nu intri în ispitele părerii de sine a minții, însoțit de dracii hulei și ai mândriei. Roagă-te să nu intri, din părăsirea lui Dumnezeu, în ispita vădită a diavolului, prin relele amintiri ce-ți vin în cugetul tău, pentru care ai și fost părăsit. Roagă-te să nu se depărteze de tine îngerul neprihănirii tale, ca să nu fii războit de războiul fierbinte al păcatului și să te desparți de înger. Roagă-te să nu intri în ispita ațâțării din partea cuiva împotriva altcuiva sau în ispita îndoielii și șovăirii, prin care sufletul e împins cu sila în mare luptă.

Dar încercările trupului pregătește-te să le primești cu tot sufletul și plutește în ele cu toate mădularele tale și umple-ți ochii tăi de lacrimi, ca să nu se depărteze de la tine Păzitorul tău. Căci în afara încercărilor nu se arată purtarea de grijă a lui Dumnezeu și nu se poate învăța înțelepciunea Duhului și nici dorul de Dumnezeu nu se arată întărit în suflet. Căci înainte de încercări omul se roagă lui Dumnezeu ca un străin. Dar când intră în încercări pentru dragostea Lui și nu primește schimbare, Îl are pe Dumnezeu ca pe un datornic și e socotit la Dumnezeu ca un fiu adevărat. Pentru că a războit pe vrăjmașul său și l-a biruit pentru voia lui Dumnezeu[812].

„Rugați-vă să nu intrați în ispite" aceasta înseamnă: Roagă-te să nu intri în ispita cea înfricoșată a diavolului pentru mândria ta, ci pentru că iubești pe Dumnezeu, ca puterea Lui să-ți ajute ție și să biruiască în tine pe vrăjmașii tăi. Roagă-te ca să nu intri în aceste ispite pentru răutatea gândurilor și faptelor tale, ci ca să se probeze dragostea ta față de Dumnezeu și să se slăvească puterea Lui în răbdarea ta. A Lui fie slava și stăpânirea în vecii vecilor! Amin.

- Cât de dulci sunt cuvintele dumnezeiești, sufletului preaînțelept! Ca o hrană ce încălzește trupul. Și cât de dorite sunt istorisirile despre cei drepți, urechilor celor blânzi! Ca o udătură neîncetată, plantei de curând sădite.

---

[812] Îl are pe Dumnezeu ca pe un datornic, pentru că Dumnezeu, lăsându-l în încercări, a arătat că se ocupă de el, că îi este la inimă, că vrea să-l crească duhovnicește. Dar prin aceasta Se și obligă să-l ajute când necazurile sunt prea mari. Iar cel ce s-a luptat cu încercările a făcut voia lui Dumnezeu din iubire față de El, ca un fiu al Lui, care vrea să crească așa cum voiește Dumnezeu. Iar în această biruire a încercărilor a simțit în el puterea lui Dumnezeu. Deci nu e vorba de o datorie juridică a lui Dumnezeu.

Când afli, deci, pace neschimbată în calea ta, teme-te, pentru că ești departe de cărarea pe care păşesc picioarele obosite ale sfinţilor. Căci cu cât păşeşti mai sigur pe calea ce duce spre cetatea Împărăţiei şi te apropii de cetatea lui Dumnezeu, cu atât să ai mai mult ca semn tăria încercărilor ce te întâmpină. Şi cu cât te apropii şi înaintezi, cu atât se înmulţesc încercările împotriva ta. Când simţi, deci, în sufletul tău încercări mai felurite şi mai tari, să ştii că în acele timpuri sufletul tău a primit cu adevărat, în ascuns, o altă treaptă mai înaltă şi i s-a adăugat la starea în care se află un har nou. Căci după măsura harului aduce Dumnezeu peste suflet necazurile altor încercări. Nu înţelege prin ele încercările lumeşti, care se întâmplă unora pentru că au pus frâu răutăţii în lucrurile văzute, nici tulburări trupeşti, ci încercări ce se potrivesc călugărilor care se liniştesc, pe care le vom deosebi mai pe urmă[813].

Iar dacă sufletul suferă de vreo slăbiciune şi nu poate răbda încercările cele mari şi se roagă să nu intre în ele, iar Dumnezeu îl ascultă, să ştii că în măsura în care te întăreşte faţă de încercările cele mari, în aceeaşi măsură te învredniceşte şi de darurile cele mari. Căci nu dă Dumnezeu un dar mare, fără o mare încercare. Pentru că după încercări a rânduit Dumnezeu şi darurile, potrivit cu înţelepciunea Lui, pe care nu o pricep cei zidiţi de El. Drept aceea, din necazurile grele ce ţi se întâmplă prin purtarea de grijă a lui Dumnezeu, să cunoşti câtă cinste a primit sufletul tău din partea măririi Lui. Căci pe măsura întristării, e şi mângâierea.

- Întrebare: Care e, deci, mai înainte: încercarea şi apoi darul sau întâi darul şi după el încercarea?

Răspuns: Nu vine încercarea, dacă n-a primit sufletul mai întâi în ascuns o mărire peste măsura lui. E duhul harului, pe care l-a primit mai întâi. Despre aceasta dă mărturie încercarea Domnului şi la fel încercările Apostolilor. Căci n-au fost lăsaţi să intre în încercări până ce n-au primit mângâierea. Pentru că celor ce se împărtăşesc de bunătăţi li se cuvine să rabde încercările pentru ele. Căci după bine vine şi necazul pentru el. Aşa i-a plăcut lui Dumnezeu să facă în toate[814].

---

[813] Nu e vorba de încercări ce se întâmplă călugărilor care se află încă în treapta făptuirii, pentru că se înfrânează de la faptele rele. E vorba aici de încercările mai mari care vin peste cei din treapta înaltă a liniştirii. Nici aceştia nu au pace neschimbată pe calea lor. Şi nu e bine când o au. Căci nu mai au prilejul să-şi întărească încordarea în lupta pentru păzirea liniştii.

[814] O aplicare a sinergiei la suportarea necazurilor. Şi o înţelegere a acestei sinergii (a împreună-lucrării libertăţii cu harul), ca un mijloc de sporire duhovnicească. Omul, dând răbdarea sa, nu o dă fără să fi primit harul pentru această răbdare. Şi aceasta înscrie o linie de creştere duhovnicească în viaţa lui. După suportarea unei încercări cu ajutorul unui har, vine o altă încercare mai mare pe baza unui har mai mare.

Dar dacă aşa se întâmplă, adică dacă harul vine înaintea încercării, totuşi simţirea încercărilor vine înaintea simţirii harului, pentru probarea libertăţii. Căci niciodată nu se arată în vreunul harul înainte de a gusta încercările. Deci harul vine în minte înainte, dar în simţire, mai pe urmă[815]. Drept aceea se cuvine ca în vremea acestor încercări să avem două simţiri potrivnice ce nu sunt întru nimic asemenea. Acestea sunt bucuria şi frica. Bucuria că te afli umblând pe calea călcată de Sfinţi, mai bine zis de Cel ce a dat viaţă tuturor. Şi lucrul acesta e vădit din cunoştinţa (diagnoza) ce ţi-o dau încercările. Iar frica trebuie s-o avem ca nu cumva din pricina mândriei să fim ispitiţi de acestea[816]. Dar cei smeriţi cu inima sunt înţelepţiţi de har, ca să le poată deosebi pe acestea şi să cunoască care este ispita ce se iveşte ca un rod al mândriei şi care aceea care se iveşte ca o lovitură de pe urma iubirii[817]. Căci încercările din abatere şi din sporirea vieţuirii în bine se deosebesc de ispitele ce vin din părăsirea cea spre povăţuire, pentru trufia inimii.

- Încercările prietenilor lui Dumnezeu, care sunt cel smeriţi la cuget

Încercările ce sunt aduse de toiagul duhovnicesc spre înaintarea şi creşterea sufletului, prin care se deprinde şi se probează sufletul ce se nevoieşte, sunt acestea: pregetarea, îngreunarea trupului, moleşeala mădularelor, trândăvia, zăpăceala cugetării, închipuirea slăbiciunii trupului, încetarea nădejdii pentru o vreme, întunecarea gândurilor, lipsa unui ajutor omenesc, lipsa celor trebuincioase trupului şi cele asemenea acestora. Din aceste ispite omul dobândeşte un suflet însingurat şi părăsit şi o inimă omorâtă şi smerită. Şi prin acestea este pus la încercare dacă vine la dorirea Ziditorului. De aceea, Purtătorul de grijă le rânduieşte pe acestea spre puterea şi trebuinţa celor ce le primesc pe ele. În ele sunt

---

[815] Aşa e şi cu harul Tainelor. Întâi se ascunde sămânţa în pământ, apoi se arată rodul ei. Harul se dă într-un moment, dar lucrarea lui e îndelungată şi efectele se arată treptat. Totuşi chiar aşa ascuns, harul ajută de la început omului în suportarea încercărilor, în lupta cu pornirile spre păcat. Observăm aici expresia „simţirea harului”, care va fi reproşată Sfântului Simeon Noul Teolog de Hausherr. Sfântul Simeon va spune să nu aştepte cineva mântuirea dacă nu ajunge la simţirea harului. Sfântul Isaac condiţionează simţirea harului de răbdarea şi biruirea încercărilor.

[816] Aici se face o deosebire clară între încercări şi ispite, dar se arată şi trecerea uşoară de la unele la altele. Încercările (πειρασμοί) ne pot deveni ispite (πείραζόμεθα εν τούτοις). Ca în cea mai mare parte a scrierii, avem şi aici o magistrală înfăţişare a complexităţii contradictorii a stărilor sufleteşti. Trebuie să ne bucurăm de încercări (de ceea ce ne doare), şi în acelaşi timp trebuie să ne temem ca nu cumva îndulcindu-ne numai de bucuria durerii încercărilor, să cădem în ispita mândriei că le putem suporta.

[817] Ceea ce se iveşte ca rod al mândriei este ispită, dar poate fi şi încercare (necaz); Iar ceea ce se iveşte ca lovitură de pe urma iubirii este încercare, dar poate fi şi ispită. Numai discernământul distinge când fiecare dintre aceste urmări este încercare sau ispită.

amestecate mângâierea şi strâmtorările, lumina şi întunericul, războaiele şi ajutoarele şi, scurt vorbind, îngustarea şi lărgimea. Ele (de se folosesc spre bine) sunt semnul sporirii omului prin ajutorul lui Dumnezeu[818].

- Ispitele duşmanilor lui Dumnezeu, care sunt cel mândri

Iar ispitele venite prin părăsirea lui Dumnezeu, împotriva celor neruşinaţi ce se înalţă în cugetele lor în faţa bunătăţii lui Dumnezeu şi nedreptăţesc această bunătate prin mândria lor[819], sunt acestea: ispitele arătate ale dracilor, care sunt şi ele mai presus de hotarul puterii sufletului[820], lipsirea de puterile înţelepciunii aflătoare în ei, simţirea năprasnică a nălucirii curviei, îngăduită împotriva lor spre smerirea trufiei lor, mânierea grabnică, voinţa de a impune voia lor, de a se certa prin cuvinte, de a certa, dispreţuirea inimii, desăvârşita amăgire a minţii, hule împotriva numelui lui Dumnezeu, gânduri nebuneşti pricinuitoare de râs, mai bine-zis de plâns, faptul de a se face de râsul oamenilor şi de a-şi pierde cinstea lor, de a se face de ruşine şi de ocară prin lucrarea dracilor în multe feluri, în chip ascuns şi arătat, pofta de a se amesteca şi petrece cu lumea, de a grăi şi vorbi aiurea totdeauna, în chip nebunesc, şi de a născoci pururea vreo noutate printr-o prorocire mincinoasă, de a făgădui multe peste puterea proprie. Şi acestea sunt cele sufleteşti.

Iar în cele trupeşti i se ivesc unuia ca acesta întâmplări dureroase ce stăruie pururea în împletire cu el şi sunt anevoie de destrămat, întâlniri cu oameni răi şi necredincioşi; ba i se întâmplă să cadă pe mâinile unor oameni ce-l necăjesc, să i se clatine inima mereu şi dintr-odată, fără pricină, din frica lui Dumnezeu. Aceştia pătimesc de multe ori căderi mari de pe stânci şi de pe locuri înalte; şi alte asemenea acestora, ce li se întâmplă spre zdrobirea trupului. Şi, în sfârşit, lipsa celor ce-i pot sprijini inima din puterea lui Dumnezeu şi a nădejdii

---

[818] Toate acestea au atât aspectul de încercări, cât şi pe cel de ispite. Depinde de cum sunt folosite: pentru ieşirea din ele spre Dumnezeu sau pentru căderea deplină. Voinţa omului e cea care le dă ultima calificare. Ele sunt o cumpănă pusă în faţa omului, ca să o aplece fie într-o parte fie în alta. Fără ele, adică fără biruirea lor, nu poate înainta omul spre Dumnezeu. De aceea se dau pe măsura nivelului la care a ajuns omul, pe măsura capacităţii lui de a câştiga din ele.

[819] Nedreptăţesc bunătatea lui Dumnezeu prin mândrie, pentru că folosesc darurile date lor, de această bunătate, ca să le facă neplăcute oamenilor, ca aceştia să se plângă pentru că Dumnezeu le-a făcut acelora parte de unele daruri ca să le folosească împotriva semenilor lor.

[820] Sunt ispite de la draci ce întrec puterea sufletului de a le rezista, precum sunt daruri de la Dumnezeu, care sunt mai presus de puterea naturală a omului. Dar cele din urmă măresc puterea omului, pe când cele dintâi o anulează şi pe cea pe care el o are.

credinței lor; și, pe scurt, câte neputințe mai presus de putere sunt aduse asupra lor, împreună cu cele din ei. Toate acestea câte le-am înșirat și le-am numărat fac parte din felurile ispitelor mândriei.

Iar începutul acestora se ivește în om când începe să se socotească pe sine înțelept în ochii săi. Și acesta se mișcă în toate aceste rele după măsura primirii unor astfel de gânduri ale mândriei.

Drept aceea, cunoaște din felurile ispitelor căile ușurătății cugetării tale. Iar de vezi vreunele dintre aceste încercări amestecate în încercările spuse înainte de ele, cunoaște că în măsura în care ai din acestea, în aceeași măsură s-a cuibărit în tine mândria.

- Despre răbdare

Toate greutățile și necazurile ce nu sunt răbdate au în ele un chin îndoit[821]. Căci răbdarea omului micșorează apăsarea lor. Lipsa de curaj e maica chinului. Iar răbdarea e maica mângâierii și o putere care obișnuiește să se nască din lărgimea inimii. Dar această putere e greu să o afle omul în necazurile lui fără darul dumnezeiesc, care se ivește din urmărirea rugăciunii și din vărsarea lacrimilor.

- Despre lipsa de curaj

Când Dumnezeu voiește să necăjească pe om și mai mult, îl lasă să intre pe mâinile lipsei de curaj. Și aceasta naște în el puterea tare a trândăviei, prin care gustă o sugrumare a sufletului care e una cu gustarea gheenei. Iar din aceasta vine duhul ieșirii din minți[822], din care răsar zeci de mii de ispite: zăpăceala, iuțimea, hula, defăimarea, gândurile sucite, mutarea dintr-un loc în altul și cele asemenea

---

[821] Răbdarea e o tărie spirituală care micșorează tăria necazurilor. Prin faptul că nu le rabzi, nu le micșorezi și nu le înlături. De suportat tot le suporți, căci n-ai ce face. Dar suportarea fără răbdare e îndoit sau însutit de grea. Cu cât rabzi necazurile cu voia, cu atât pui un efort care le mărginește puterea; cu cât ești mai fără răbdare în ele, cu atât le măreşti chiar prin aceasta, părându-ți de nesuportat, fără limită și de nestăpânit prin puterea ta. Necazul care-ți apare, când nu-l rabzi, ca nemărginit, îl mărginești, îl stăpânești prin răbdare, căci în ea e puterea lui Dumnezeu care-l mărginește. Propriu-zis simți această putere cum îl limitează. E și aceasta o formă a sinergiei: Cu cât te încordezi mai mult în răbdare, cu atât puterea lui Dumnezeu îți ajută să biruiești necazul. Aceasta se spune în continuare.

[822] Lipsa de curaj e una cu sporirea trândăviei, ca renunțare la efortul de a răbda necazurile. Dar ea mărește chinul până la proporțiile unui chin de iad. Aceasta e nelimitarea iadului, care are în ea și un element subiectiv. Aceasta duce la deznădejde și la o adevărată ieșire din minți. Căci e o înrudire între ieșirea din minți, deznădejde și sentimentul că greutatea și durerea nu au margini. E în toate o lipsă de înțelegere a realității limitate a necazului; e o întindere subiectivă a întunericului la nesfârșit. Deznădejdea și iadul sunt legate astfel de slăbirea voinței de a răbda și slăbirea voinței, de lipsirea de harul dumnezeiesc.

acestora. Iar de întrebi care este pricina lor, îți voi spune că negrija. Leacul tuturor acestora este unul. Și în mâna acestuia află cineva îndată mângâierea în sufletul său. Și care este acesta? Smerita cugetare a inimii. Fără aceasta nu poate surpa cineva zidul acestor rele, ci le face mai degrabă să-l copleșească[823]. Să nu te mânii pe mine că-ți spun adevărul. Ți-l spun, pentru că nu l-ai căutat în sufletul tău. Dar de voiești, intră în țara lui și vei vedea cum îți dă ție dezlegare de răutatea ta. Căci pe măsura smeritei tale cugetări, ți se dă ție și răbdarea în necazurile tale[824]. Și după răbdarea ta se ușurează și greutatea necazurilor tale și vei dobândi mângâiere. Iar după mângâierea ta, se mărește dragostea către Dumnezeu. Și după dragostea ta, se mărește bucuria ta în Duhul cel Sfânt. Totuși pe cei ce sunt fii cu adevărat, Preamilostivul nu binevoiește să-i scoată din încercările lor, nici nu-i izbăvește de aceste încercări, ci-i îmbracă cu răbdare în ele. Și toate aceste bunătăți le primesc, în mâna răbdării lor, spre desăvârșirea sufletelor lor[825]. Hristos, Dumnezeul nostru, să ne învrednicească prin harul Lui să răbdăm relele pentru dragostea Lui, întru mulțumirea inimii. Amin

CUVÂNTUL LI Despre diferitele feluri ale războiului din partea diavolului împotriva celor ce umblă pe calea strâmtă, cea mai presus de lume

- Este un obicei vechi al diavolului, al potrivnicului nostru, ca să împartă cu măiestrie atacurile sale împotriva celor ce intră în lupta aceasta, după felul armelor sale, și să schimbe chipul războiului după scopul urmărit de diferite persoane. Pe cei ce îi vede trândavi în a se hotărî și neputincioși în gânduri, îi războiește de la început cu tărie și ridică împotriva lor ispite grele și puternice, ca să-i facă să guste de la începutul drumului felurile răutății lui și să-i cuprindă de la prima luptă frica și să li se pară calea lor aspră și greu de străbătut și să zică: „Dacă începutul ei este așa de greu și de aspru, cine va

---

[823] Smerita cugetare, fiind o recunoaștere a autolimitării prin cunoașterea nesfârșirii puterii dumnezeiești, vede prin aceasta și limitarea necazurilor și primește puterea răbdării lor. De aceea, unde e smerita cugetare nu poate fi iadul nelimitării părute a necazurilor și a patimilor care sunt pricina lor. Unde se vede nelimitarea lui Dumnezeu, nu se mai poate trăi o altă nelimitare, cea a iadului. Prin această smerită cugetare ce are evidența nelimitării lui Dumnezeu, limităm și durerile ce ni le poate pricinui apropierea morții și poate că și urmările ei nelimitate. Iar cum, prin mărirea subiectivă a durerilor, le dăm și un fel de mărire reală pentru noi, așa, prin limitarea subiectivă a urmărilor morții le limităm și în mod obiectiv.

[824] Este de remarcat paradoxul că smerenia, care e autolimitare și care pare lipsă de efort, implică în ea cel mai mare efort și deci și puterea de răbdare a necazurilor, de limitare a lor, prin evidența nelimitării puterii dumnezeiești pe care o trăiește.

[825] Dumnezeu nu-i cruță de necazuri pe cei iubiți, pentru că fără ele n-ar spori în virtutea răbdării și a smereniei. Dar dându-le necazuri, le dă și putere să rabde și să se smerească.

putea să înfrunte până la sfârșit războaiele cele multe, așezate de-a lungul ei?”. Și zicând așa, nu mai pot sta tari sau înainta. Ba nu pot privi nici spre altceva, așa de mult îi apasă grija de aceasta. Și pe încetul diavolul strânge războiul lui împotriva lor, ca să fugă de el.

Mai bine-zis. Dumnezeu Însuși e cel ce îngăduie aceluia să se întărească împotriva lor și nu-i ajută întru nimic. Pentru că au intrat cu îndoială și cu răceală în lupta pentru Domnul. Căci zice: „Blestemat este tot cel ce face lucrurile Domnului cu trândăvie și-și împiedică mâna lui de la sânge” *(Ieremia* 48, 10)[826]. Și iarăși: „Aproape este Domnul de cei ce se tem de El” *(Psalmii* 84, 10). Căci Domnul poruncește să întâmpinăm pe diavolul fără frică și răceală, zicând: „Începe, deci, să-l pierzi pe el și pornește războiul împotriva lui și te prinde cu el în luptă bărbătește. Și voi începe a pune frica ta peste toți vrăjmașii tăi de sub cer, zice Domnul” *(Deuteronomul* 11, 25). Căci de nu vei muri de moartea cu trupul de bunăvoie pentru bunătatea lui Dumnezeu, vei muri fără de voie cu sufletul, despărțindu-te de Dumnezeu.

Deci, cât te privește pe tine, nu te îngreuia să primești de bunăvoie pătimirile vremelnice pentru Dumnezeu, ca să intri în slava Lui. Căci de vei muri trupește în lupta pentru ea, Domnul Însuși te va încununa și va dărui cinstitelor tale oseminte cinstea Mucenicilor. De aceea, precum am zis mai înainte, cei trândavi și moleșiți la începutul nevoinței lor, cei ce nu se silesc să se predea pe ei înșișiși morții, se află în toate războaiele foarte slabi și lipsiți de bărbăție. Mai bine-zis, Dumnezeu Însuși îi lasă să fie prigoniți și războiți. Pentru că nu L-au căutat cu adevărat și au încercat să împlinească lucrul Domnului iscodindu-l și luându-l în râs. De aceea și diavolul i-a cunoscut pe ei de la început și a încercat gândurile lor, cum sunt, de sunt fricoase și pline de iubirea de sine și de grija pentru trupul lor. Pentru aceasta, ca printr-un vifor îi prigonește pe ei. Pentru că nu vede în ei o putere a minții (inteligibilă, spirituală), pe care o vede de obicei în Sfinți. Căci Dumnezeu lucrează împreună cu omul și-l ajută și-i arată purtarea de grijă, după hotărârea omului cea pentru Dumnezeu și după îndreptarea lui spre ținta cea voită de Dumnezeu cu el. Pentru că nu poate diavolul să se apropie de om sau să-i aducă ispite, de nu se lenevește acesta și nu îngăduie Dumnezeu (sau nu-l părăsește pe om) sau de nu-l dezleagă Dumnezeu spre gânduri spurcate, prin părerea de sine și prin mândrie, sau printr-un gând de îndoială și prin împărțirea sufletului. Pe aceștia îi cere diavolul să-i ispitească.

Dar pe cei începători și simpli și lipsiți de cercare nu-i cere de la Dumnezeu ca pe Sfinți și ca pe cei mari (cu sufletul), ca să-i ispitească. Deoarece diavolul cunoaște că nu lasă Dumnezeu (pe om) să cadă în mâinile lui. Căci știe Dumnezeu că nu este în stare să înfrunte ispitele diavolului. Îi lasă numai de au una dintre pricinile de care am vorbit înainte. Căci atunci puterea

[826] Adică se teme să lupte pentru Domnul până la sânge, până la primirea morții.

proniei lui Dumnezeu se depărtează de la ei. Acesta este un fel al războaielor dracilor.

CUVÂNTUL LVI Cu folos a îngăduit Dumnezeu ca sufletul să fie primitor de patimi

• Sunt trei chipuri prin care se poate apropia orice suflet de Dumnezeu: sau prin căldura credinţei, sau prin frică, sau prin certarea lui Dumnezeu. Nimeni nu se poate apropia de dragostea lui Dumnezeu, dacă nu se apropie prin vreunul dintre aceste trei chipuri.

Precum din lăcomia pântecelui se naşte tulburarea gândurilor, aşa se nasc din vorbărie şi din neorânduiala întâlnirilor necunoştinţa şi ieşirea (împrăştierea) minţii. Grija de lucrurile vieţii tulbură sufletul şi încurcarea în acestea zăpăceşte mintea şi o scoate din linişte.

Monahul care s-a predat pe sine plugăriei cereşti se cuvine să fie pururea în afară de orice grijă a vieţii, ca, venindu-şi în sine, să nu mai afle în sine nimic din ale veacului acestuia. Căci oprindu-se de la acestea, poate să cugete neîmprăştiat la legea Domnului, ziua şi noaptea. Ostenelile trupeşti fără curăţia minţii sunt ca un pântece sterp şi ca nişte sâni uscaţi. Căci nu se pot apropia de cunoştinţa lui Dumnezeu[827]. Ele obosesc trupul, dar nu se îngrijesc să dezrădăcineze patimile din minte. De aceea nu seceră nimic. Precum cel ce seamănă între spini nu poate secera nimic, aşa cel ce se scufundă în ţinerea de minte a răului şi în iubirea de agoniseală nu poate dobândi nimic, ci geme pe patul lui, pentru că nu poate dormi din pricina strângerii de bunuri. Căci Scriptura mărturiseşte zicând: „Ca un popor care a lucrat dreptatea şi n-a nesocotit niciuna din poruncile Domnului, cer dreptatea şi adevărul de la Mine şi voiesc să se apropie de Mine, de Dumnezeu, zicând: Pentru ce am postit şi n-ai văzut, şi ne-am smerit şi n-ai cunoscut? Căci în zilele posturilor voastre faceţi voile voastre, adică împliniţi gândurile voastre cele viclene» *(Isaia* 58, 2-3). „Şi le aduceţi pe ele, împreună cu cugetările voastre, ca roade depline idolilor, pe care îi socotiţi întru voi ca dumnezei, jertfind lor trupul vostru, mai de preţ decât orice tămâie pe care trebuia să Mi-o închinaţi Mie prin faptele voastre cele bune şi prin conştiinţa curată[828].

• Precum acoperă norul lumina lunii, aşa aburii stomacului alungă din suflet înţelepciunea lui Dumnezeu. Şi precum e la largul ei flacăra focului în lemne uscate, aşa e şi trupul la largul lui când pântecele e

[827] Numai o minte curată de alte gânduri se gândeşte continuu la Dumnezeu şi-L cunoaşte în nesfârşirea puterii şi iubirii Lui.

[828] O afirmare a valorii trupului, care e mai de preţ decât orice tămâie când e adus lui Dumnezeu ca unealtă a faptelor bune, prin care se sfinţeşte.

plin. Şi precum materia adăugată la materie sporeşte flacăra focului, aşa felurimea mâncărurilor sporeşte mişcarea trupului. În trupul iubitor de plăcere nu locuieşte cunoştinţa lui Dumnezeu. Şi cel ce-şi iubeşte trupul său nu va dobândi harul lui Dumnezeu. Precum din durerile naşterii se naşte fătul care veseleşte pe cea care l-a născut, aşa din nevoinţa foamei se naşte în suflet ca rod cunoştinţa tainelor lui Dumnezeu. Iar celor leneşi şi iubitori de plăcere li se naşte rodul ruşinii. Precum tatăl se îngrijeşte de copii, aşa Se îngrijeşte şi Hristos de trupul care pătimeşte greu pentru El şi e pururea aproape de gura lui. Iar rodul lucrării înţelepte este nepreţuit.

• Feciorelnic nu este cel ce şi-a păzit trupul lui nespurcat de împreunare, ci cel ce se ruşinează de sine însuşi când se află singur. De iubeşti neprihănirea, alungă gândurile întinate ce se ivesc în cugetare în vremea citirii şi în rugăciunea de cerere, şi atunci te vei înarma faţă de pricinile firii (care îndeamnă la păcat). Căci fără aceasta nu vei putea vedea neprihănirea în suflet. De voieşti să dobândeşti milostivirea, obişnuieşte-te întâi să disprețuieşti toate, ca să nu fie mintea ta atrasă în jos şi să iasă din hotarele ei[829]. Lumina milostivirii se arată în răbdarea celui ce primeşte să fie nedreptăţit[830]. Desăvârşirea smereniei stă în a primi cu bucurie învinovăţirile mincinoase. De eşti cu adevărat milostiv, să nu te necăjeşti în lăuntrul tău când ţi se răpesc pe nedrept ale tale, nici să nu povesteşti celor din afară paguba ta. Fă mai degrabă să se înghită paguba, din partea celor ce te-au nedreptăţit, de către mila ta, ca acreala vinului, de mulţimea apei. Şi arată mulţimea milostivirii tale în bunătăţile cu care răsplăteşti pe cei ce te-au nedreptăţit.

• Mântuitorul numeşte „multe lăcaşuri ale Tatălui” (cf. *Ioan* 14, 2) măsurile cugetării celor ce se sălăşluiesc în patria aceea, adică puterile felurite de a deosebi felurimea darurilor (harismelor) duhovniceşti, de care se bucură cu mintea. N-a înţeles prin multele locaşuri deosebiri de locuri, ci trepte de daruri. Căci precum fiecare se bucură de soarele văzut după curăţia puterii văzătoare şi primitoare, şi precum un sfeşnic ce luminează într-o casă răspândeşte raze diferite, fără ca lumina lui să se împartă între multe sfeşnice, aşa şi în veacul viitor toţi drepţii se sălăşluiesc într-o singură

---

[829] O minte nemilostivă nu mai este în hotarele ei; s-a înstrăinat de firea ei. În firea minţii este înduioşarea pentru alţii, e legată prin fire nevăzută de alţii. Scufundarea omului în sine nu înseamnă nepăsarea de alţii, ci găsirea în adânc a sensibilităţii faţă de alţii. În sine, ea găseşte legăturile curate cu alţii. Numai superficialitatea este egoistă, nepăsătoare faţă de alţii. Numai necunoaşterea de sine înseamnă şi necunoaşterea altora şi nesimţirea faţă de ei.

[830] Trebuie să ai milă de cel ce te nedreptăţeşte, căci el se pierde prin aceasta, ca unul ce a uitat de sine şi se ciunteşte de legăturile sale cu alţii, legături prin care îi vine lui însuşi viaţă.

patrie fără să se împartă, dar fiecare e luminat de unicul Soare înțelegător și înțeles pe măsura lui, ca de un singur văzduh și loc și scaun și vedere și chip. Și nu vede vreunul măsurile celuilalt, fie că acela e mai presus, fie că e mai prejos de el, ca nu cumva văzând harul mai bogat al aceluia și pe cel mai mic al său să i se facă aceasta pricină de întristare și de nefericire. Nu poate fi aceasta acolo unde nu e întristare, nici suspin, ci fiecare se veselește în lăuntrul său după harul dat lui, după măsura lui, dar una este vederea cea dinăuntru a tuturor și una le este bucuria[831].

• Dar mai bine este a scăpa de patimi prin aducerea-aminte de virtuți, decât prin împotriviri. Pentru că patimile, când ies din culcușul lor și se mișcă spre războire, întipăresc în minte chipuri și năluciri. Căci acest război câștigă multă putere asupra minții, răscolind și tulburând gândurile. Iar după regula amintită mai înainte, după alungarea acestora nu se mai arată în minte nici urmă de patimi.

Osteneala trupească și cugetarea la cele din dumnezeiești**le** Scripturi păzesc curăția. Iar osteneala întărește nădejdea și frica. Dar nădejdea și frica sunt sădite în cugetare de către depărtarea de oameni și de rugăciunea neîncetată. Pe de altă parte, până ce nu primește omul pe Mângâietorul, are nevoie de dumnezeiești**le** Scripturi, ca să se întipărească în cugetarea lui amintirea bunătăților și prin citirea neîncetată să se înnoiască în el mișcarea spre bine și să-și păzească sufletul lui de subțirimea căilor păcatului. Pentru că n-a dobândit încă puterea Duhului, care-l depărtează de amăgirea ce-i fură aducerile-aminte folositoare și îl apropie, prin împrăștiere, de răceala minții. Dar când puterea Duhului se sălășluiește în puterea sufletului care lucrează în minte, atunci în locul legii Scripturilor, prind rădăcină în inimă poruncile Duhului. Și atunci inima învață în chip ascuns de la Duhul și nu are nevoie de ajutorul celor supuse simțurilor. Căci câtă vreme inima învață de la cele supuse simțurilor, învățăturii îi urmează amăgirea și uitarea. Dar când învățătura vine de la Duhul, amintirea ei rămâne

---

[831] Nu e acolo nici invidie, nici dispreț, ci numai smerenie. Cel ce vede mai mult nu socotește pe altul că vede mai puțin. Și cel ce vede mai puțin nu e făcut atent de altul că el vede mai mult. Și cel ce vede pe Hristos mai mult prețuiește pe cel ce vede mai puțin, pentru că vede și acela în modul lui personal, de neînlocuit. Nici cel ce-L vede pe Hristos mai puțin, nici cel ce primește comunicări mai adânci ale dragostei Lui nu-și dau seama de aceasta, pentru că fiecare vede aceeași față luminoasă a lui Hristos. Precum se vede și mai lămurit din cele ce urmează. Sfântul Isaac respinge ideea unei stări de mijloc între „Împărăție” și „iad”, admițând însă o varietate de trepte în „Împărăție”. Sfântul Isaac nu e de acord cu cei ce zic: „Îmi ajunge să nu ajung în gheenă; căci prin aceasta voi intra în Împărăție”. El vrea ca omul să năzuiască să intre într-un locaș cât mai înalt în Împărăție. Dar între locul cel mai de sus și cel mai de jos sunt o mulțime de răsplătiri. Însă în locul cel mai de jos, în iad, nu e nicio răsplătire.

nevătămată[832]..

• Sunt gânduri bune şi sunt voiri bune; şi sunt gânduri viclene şi inimă vicleană. Gândurile sunt o mişcare ce trece prin minte, ca un vânt ce se ridică în mare şi înalţă valurile. Inima şi mintea sunt talpa şi temelia. Şi răsplata pentru cele bune şi rele se face potrivit temeliei, şi nu după mişcarea gândurilor[833].

• Cel ce a ieşit de curând, prin pocăinţă, din amestecarea cu patimile şi se nevoieşte în vremea rugăciunii să se ridice peste lucrurile pământeşti este ca o pasăre fără aripi, ce se târăşte încă pe faţa pământului, neizbutind încă să zboare. Deci se cuvine să-şi adune gândurile sale prin citire, prin lucrare şi frică şi prin grija de toată felurimea virtuţilor. Căci fără acestea nu poate cunoaşte ceva. Dar şi acestea păzesc numai pentru scurt timp mintea neîntinată. Pe urmă vin aducerile aminte, care tulbură şi întinează inima. Căci n-a simţit încă libertatea liniştii, în care îşi adună cineva mintea după puţin timp prin uitarea lucrurilor. N-a simţit-o încă pentru că are încă aripile trupului, adică virtuţile, care se săvârşesc în chip văzut.

• Vinul încălzeşte trupul, iar cuvântul lui Dumnezeu, cugetarea.

• Când e trimis la drum, leneşul zice: „E un leu pe cale şi se află un tâlhar la răspântie” *(Pilde* 22, 13). E ca cei ce ziceau: „Am văzut nişte fii de uriaşi şi ne aflam înaintea lor ca nişte lăcuste” *(Numerii* 13, 34). Aceştia sunt cei ce în vremea sfârşitului lor se află încă pe cale; sunt cei ce mereu voiesc să fie înţelepţi[834]. De aceea nu voiesc să pună niciodată un început. Iar cel simplu, pornind la înot, trece marea în prima căldură a sufletului, nefăcându-şi nicio

---

[832] Sfântul Isaac vede trei trepte în urcuşul sufletului spre Dumnezeu. Osteneala trupească, care întăreşte nădejdea şi frica; citirea dumnezeieştilor Scripturi cu adâncirea înţelesurilor lor, pentru a-şi cunoaşte omul mişcările subţiri care-l îndeamnă la păcat; lucrarea Duhului în lăuntrul minţii, care înrădăcinează acolo pornirile spre bine. Atunci omul nu mai priveşte la cele din afară, ca să înveţe de la ele şi prin ele. În treapta a doua, ispitele fură încă din suflet aducerile-aminte folositoare, ca gândul la moarte, la judecata lui Dumnezeu, la viaţa viitoare. Sfântul Isaac face deosebire între învăţătura primită din afară, chiar din cuvintele Scripturii, şi învăţătura primită direct de la Duhul în inimă. Aceasta se întâmplă când inima s-a făcut cu totul moale şi impresionabilă faţă de lucrarea Duhului. Dar trebuie să fi trecut întâi prin cunoaşterea din Scripturi.

[833] Poate sensul e acesta: În zadar are cineva gânduri şi mişcări bune în suflet, dacă starea lui de temelie e rea. Răsplata se face potrivit temeliei statornice, nu mişcărilor trecătoare.

[834] Nu e bine să se gândească omul prea mult la toate eventualele greutăţi ce-l vor întâmpina pe calea vieţuirii după Dumnezeu (pe a călugăriei), înainte de a porni pe ea. Căci mulţi dintre cei ce fac aşa nu pornesc pe marea greutăţilor ei, ci rămân mereu privind la ea, din uşa casei lor.

grijă de trup, nici întrebându-se în sine, de va avea oare vreun folos din lucrarea lui sau nu. Ia seama să nu-ţi fie multa înţelepciune lunecare a sufletului şi cursă înaintea feţei tale. Ci, încrezându-te în Dumnezeu, pune cu bărbăţie început drumului stropit cu sânge[835], ca să nu te afli pururea lipsit şi gol de Dumnezeu. „Că cel ce se teme sau aşteaptă vânturi prielnice nu va semăna" (*Ecclesiastul* 11, 4). Mai bună este moartea pentru Dumnezeu decât viaţa cu ruşine în trândăvie. Când voieşti să pui început lucrului lui Dumnezeu, fă-ţi mai întâi testamentul, ca unul ce nu mai are de trăit în această viaţă, ci ca unul ce te pregăteşti de moarte şi nu mai ai nădejde în viaţa de aici, ci ai ajuns la capătul timpului rânduit ţie. Şi să cugeţi cu adevărat că nu mai trebuie să fii împiedicat de nădejdea vieţii de aici, ca să lupţi şi să biruieşti. Căci nădejdea vieţii acesteia moleşeşte cugetarea. De aceea, nu căuta să fii prea din cale afară de înţelept, ci dă loc credinţei în cugetul tău şi adu-ţi aminte de zilele cele multe dinapoia ta şi de veacurile nepovestite de după moarte şi judecată şi nu te va cuprinde niciodată moleşeala, după înţeleptul care zice: „O mie de ani ai veacului de acum sunt ca o zi în veacul celor drepţi" *(Psalmii* 89, 4).

Începe cu bărbăţie tot lucrul bun şi să nu te apropii de el cu şovăială şi să nu te îndoieşti în inima ta în nădejdea în Dumnezeu, ca să nu-ţi fie osteneala fără folos şi lucrarea plugăriei tale, grea. Ci crede întru inima ta că milostiv este Domnul şi dăruieşte celor ce-L caută harul ca un bun platnic, nu după lucrarea noastră, ci după râvna şi credinţa sufletelor noastre. Căci zice: „Fie ţie după credinţa ta" *(Matei* 8, 13).

Iar lucrările celor ce vieţuiesc după Dumnezeu sunt acestea: Unul îşi loveşte toată ziua capul şi în locul ceasurilor de slujbă petrece aşa. Altul, stăruind şi rămânând în îngenuncheri, împlineşte un număr egal de rugăciuni. Altul pune în locul slujbelor mulţimea lacrimilor şi se mulţumeşte cu ele. Altul se sârguieşte cu pătrunderea înţelesurilor şi împlineşte prin aceasta canonul rânduit lui. Altul îşi chinuieşte sufletul cu foamea, în aşa fel că nu poate lua parte la slujbe. Altul, stăruind în cugetarea fierbinte a Psalmilor, îşi împlineşte astfel slujba neîncetată. Altul petrece în citire şi inima i se înfierbântă prin aceasta. Altul se robeşte, pătrunzând înţelesurile dumnezeieşti ale dumnezeieştilor Scripturi. Altul, răpit de minunile stihurilor, e oprit din cugetarea obişnuită şi e luat în stăpânire de tăcere. Dar altul, gustând din toate acestea şi săturându-se, s-a întors la cele dinapoi şi a rămas nefăcând nimic. Altul a gustat numai puţin din acestea şi, mândrindu-se, s-a

[835] Lupta ne cere nevoinţă până la sudori cu sânge. E şi în aceasta o urmare a lui Hristos.

amăgit. Altul a fost împiedicat de multa boală şi neputinţă să-şi păzească pravila lui. Altul e stăpânit de vreo obişnuinţă, sau de iubirea de stăpânire, sau de slava deşartă, sau de lăcomia de a aduna bunuri materiale. Altul s-a împiedicat şi a căzut, dar s-a sculat şi n-a dat bir cu fugiţii, până ce n-a luat mărgăritarul de mult preţ.

Tu, deci, pune mereu început în lucrul lui Dumnezeu, cu bucurie şi cu râvnă. Şi de eşti curat de patimi şi de şovăiala inimii, Dumnezeu Însuşi te va duce la vârf şi-ţi va ajuta şi te va înţelepţi potrivit cu voia Lui şi vei primi desăvârşirea în chip minunat. Lui fie slava şi stăpânirea, acum şi pururea şi în vecii vecilor! Amin..

CUVÂNTUL LVIII Despre vătămarea din partea zelului celui nebun, ce socoteşte că lucrează pentru Dumnezeu. Şi despre ajutorul cel din blândeţe şi de alte feluri

- Omul zelos nu ajunge niciodată la pacea minţii. Iar cel lipsit de pace e lipsit şi de bucurie. Căci dacă pacea e numită sănătatea desăvârşită a minţii, cel ce are zel rău boleşte de o boală grea[836]. O, omule, care socoteşti să foloseşti zelul tău împotriva bolilor străine, tu alungi prin aceasta sănătatea din sufletul tău. Pentru sănătatea sufletului tău iubeşte mai bine durerea, iar de doreşti să tămăduieşti pe cei bolnavi, cunoaşte că bolnavii au nevoie mai degrabă de îngrijire decât de certare. Şi, iarăşi, dacă nu ajuţi altora, te scufunzi pe tine în chip dureros în mare boală. Nu din chipurile înţelepciunii se naşte zelul în oameni, ci din bolile sufletului, care sunt îngustimea cugetării şi multa neştiinţă[837].

Începutul înţelepciunii de la Dumnezeu este bunătatea şi blândeţea. Acestea se nasc dintr-un suflet mare şi poartă neputinţele oamenilor. „Voi cei tari, purtaţi neputinţele celor slabi" *(Romani* 15, 1); şi: „îndreptaţi pe cel ce a greşit, cu duhul blândeţii" *(Galateni* 6, 1).

Apostolul numără pacea şi răbdarea între roadele Duhului Sfânt. Inima plină de întristare, pentru slăbiciunea şi neputinţa împlinirii faptelor trupeşti celor văzute, ţine locul tuturor faptelor trupeşti. Faptele trupului fără întristarea minţii sunt însă ca un trup fără suflet.

Cel întristat cu inima, dar cu simţurile nestăpânite, e ca un bolnav care suferă trupeşte, dar are gura slobodă pentru orice mâncare vătămătoare. Cel întristat cu inima, dar slobod la simţuri, e ca un om care are un singur fiu şi-l junghie puţin câte puţin cu propriile sale

---

[836] E vorba de un zel neliniştit, agitat, de un fanatism ce judecă cu uşurinţă pe alţii după abaterile din afară de la vieţuirea cea dreaptă. Până azi grecii numesc zeloşi pe fanatici.

[837] Fanatismul, sau zelul cel rău, nu se naşte din înţelepciune, ci din îngustimea cugetării şi din multă ignoranţă. El e considerat, ca şi pricinile lui, o boală a sufletului şi o lipsă de pace a lui.

mâini[838]. Întristarea minții e un dar de preț în fața lui Dumnezeu. Și cel ce o poartă precum se cuvine e ca un om ce poartă sfinţenia în mădularele lui. Omul care sloboade gura împotriva oamenilor pentru lucruri bune sau rele nu este vrednic de darul acesta. Pocăința însoțită de întâlniri este ca un vas găurit. Dărnicia împreunată cu jigniri este ca un cuțit înmuiat în miere.

Neprihănirea și convorbirea cu vreo femeie sunt ca o leoaică aflată într-o casă cu o oaie. Faptele însoțite de nemilostivire sunt înaintea lui Dumnezeu ca un om ce junghie pe un fiu în fața tatălui lui. Cel bolnav cu sufletul, dar care îndreaptă pe tovarășii lui, e ca un om cu ochii orbi ce arată calea altora.

Mila și judecata cea dreaptă aflate împreună într-un suflet sunt ca un orb ce se închină lui Dumnezeu și idolilor, în aceeași casă. Mila este potrivnică judecății drepte. Judecata cea dreaptă înseamnă a ține la măsurarea cea dreaptă. Căci dă fiecăruia după vrednicie și nu apleacă cumpăna, sau nu caută la față în răsplătire. Iar mila e durerea mișcată de har, ce se apleacă cu împreună pătimire, și pe cel vrednic de pedeapsă nu-l pedepsește, iar pe cel vrednic de bine îl covârșește cu binele. Dacă mila e proprie dreptății, iar dreapta judecată e proprie răutății, precum iarba și focul nu pot locui la un loc, așa nici judecata cea dreaptă și mila nu pot locui împreună într-un suflet[839]. Precum un bob de nisip nu se pune în cumpănă cu o mare greutate de aur, așa trebuința de judecata dreaptă a lui Dumnezeu nu se pune în cumpănă, în privința asemănării, cu mila Lui.

Greșelile tuturor oamenilor sunt ca un pumn de nisip căzut în mare[840], în asemănare cu pronia și cu mila lui Dumnezeu; și precum nu se înfundă un izvor ce curge îmbelșugat de un pumn de țărână, așa nu este

---

[838] Întristarea e singura lui calitate, dar o omoară și pe aceasta prin slobozenia dată simțurilor.

[839] Judecata cea dreaptă apare ca proprie răutății când e lipsită de milă. De-abia mila e proprie adevăratei dreptăți. Desigur, însă, că luată în sine judecata cea dreaptă e mai bună ca strâmbătatea. Există o gradație între virtuți. Cea mai de jos apare ca rea în raport cu cea mai de sus. În această frază „dreptatea" de care ține mila e luată în sensul totalității virtuților sau a desăvârșirii, conform înțelesului ei din Sfânta Scriptură. A se vedea și cuvântul Mântuitorului: „De nu va întrece dreptatea voastră pe cea a cărturarilor și a fariseilor, nu veți putea intra întru Împărăția cerurilor" *(Matei* 5, 30). Deci „dreptatea" în sensul acesta, de care ține și mila, și dreptatea ca măsurare exactă a răsplății după merit nu pot locui într-o casă. Căci dreptatea legală nu se împacă cu „dreptatea" ca desăvârșire a omului în Dumnezeu. „Dreptul" Iosif nu e drept în sensul fariseilor, care judecau cu neîndurare orice abatere de la lege.

[840] Greșelile noastre se înecă în oceanul milei lui Dumnezeu și nu mai înseamnă nimic în ea.

biruită mila Făcătorului, de răutatea făpturilor. Cel ce ține minte răul și se roagă e ca unul care seamănă în mare și așteaptă să secere[841]. Precum nu se poate opri flacăra focului să urce în sus, așa nu pot fi împiedicate rugăciunile celor milostivi să urce la cer. Precum apa curge când află loc înclinat, așa se întinde puterea mâniei când află loc în cugetarea noastră.

Cel ce a dobândit smerenia în inima lui s-a făcut mort lumii. Și cel ce s-a făcut mort lumii s-a făcut mort patimilor. Iar cel ce s-a făcut mort cu inima față de ale sale a făcut mort pe diavolul însuși în privința sa. Cel ce a aflat pizma a aflat împreună cu ea pe diavolul.

• Există o smerenie din frica de Dumnezeu și există o smerenie de la Dumnezeu. Unul se smerește din frica de Dumnezeu și altul se smerește din bucurie. Smereniei din frica de Dumnezeu îi urmează bunătatea însoțită de simțiri bine orânduite și o inimă zdrobită în toată vremea. Iar smereniei din bucurie îi urmează multă simplitate și o inimă ce crește și nu mai poate fi înfrânată[842].

• Nu te face prieten celui ce-i place să râdă și să ia în râs pe oameni, căci te conduce spre obișnuința trândăviei. Nu te veseli cu cel neînfrânat în vieţuirea lui. Păzește-te însă să nu-l urăști. Și de voiește să se ridice, dă-i mână de ajutor și îngrijește-te până la moarte de ridicarea lui. Dar de ești tu însuți bolnav, nu căuta să-l tămăduiești pe acela[843]. Că zice: „Dă-i lui capătul toiagului tău” și celelalte[844].

• Înaintea celui mândru și bolnav de pizmă, grăiește cu luare-aminte. Căci în vreme ce tu grăiești, acela tâlcuiește pe limba lui cuvintele tale precum îi place și din cele bune ale tale ia materie ca să-i facă pe alții să se smintească. Și cuvintele tale se vor schimba în cugetarea lui, după chipul bolii lui. Când cineva începe să clevetească pe fratele său înaintea ta, arată-te întristat la față. Și făcând așa, te vei păzi și în fața lui Dumnezeu, și în fața aceluia.

• De dai ceva celui ce are nevoie, s-o iei înainte acestei fapte cu veselia feței tale. Și mângâie-l cu vorbe bune în necazul lui. Căci făcând

---

[841] Răul e și el ca o mare sau ca un teren uscat, în care nu poate prinde rădăcină sămânța rugăciunii.

[842] O inimă ce crește în dragostea de Dumnezeu și de toți oamenii și nu mai poate fi înfrânată sau stăpânită în această pornire de dragoste.

[843] De ești slab și vrei să-l ajuți pe celălalt, riști să cazi tu însuți în patimile lui. De aceea, nu căuta să-l ajuți pe acela în acest caz, ca să nu te îmbolnăvești de aceleași patimi de care suferă el; sau, suferind de aceeași boală, să nu te îmbolnăvești și mai tare.

[844] Dă-i capătul toiagului de care te-ai sprijinit tu vreme îndelungată.

aşa, veselia ta va face în cugetul lui mai mult bine decât darul tău pentru trebuinţa trupului lui.

- În ziua când deschizi gura ta şi grăieşti împotriva cuiva, socoteşte-te pe tine mort în faţa lui Dumnezeu[845] şi toate faptele tale, zadarnice, chiar de ţi s-ar părea că spre zidire şi cu dreptate te-a îndemnat gândul tău să grăieşti. Căci ce nevoie e să-şi surpe cineva casa sa, ca să o îndrepte pe a altuia?[846].
- Rugăciunea celui ce ţine minte răul e o sămânţă aruncată pe piatră.
- Nevoitorul nemilostiv e un pom neroditor.
- Mustrarea din pizmă este o săgeată înveninată.
- Lauda vicleanului este o cursă ascunsă.
- Şederea cu cei neînţelepţi este o frângere a inimii. Convorbirea cu cei înţelepţi este un izvor dulce.
- Mai bună este sălăşluirea cu fiarele, decât locuirea cu cei cu purtări rele.
- Fă-te mai bine prieten cu un ucigaş, decât cu un certăreţ.
- Vorbeşte mai bine cu un porc, decât cu un lacom. Că mai bună e troaca porcilor decât gura mâncăilor.
- Şezi mai bine cu cei dispreţuiţi decât între cei trufaşi.
- Lasă-te prigonit şi nu prigoni. Lasă-te răstignit şi nu răstigni. Lasă-te nedreptăţit şi nu nedreptăţi. Lasă-te bârfit şi nu bârfi. Fii blând şi nu zelos în rău.
- Îndreptăţirea (apărarea proprie) nu ţine de vieţuirea creştinilor şi nu e pomenită în învăţătura lui Hristos.
- Veseleşte-te cu cei ce se veselesc şi plângi cu cei ce plâng. Căci aceasta e semnul curăţiei[847]. Fii bolnav cu cei bolnavi. Plângi cu cei păcătoşi. Bucură-te cu cei ce se pocăiesc. Fii prieten cu toţi oamenii, dar fii singur în cugetul tău[848]. Fii părtaş la pătimirea tuturor, dar cu trupul

---

[845] Când grăieşti împotriva fratelui, ai murit în faţa lui Dumnezeu. Căci rupând comuniunea de dragoste cu altul, te-ai făcut incapabil şi de comuniunea cu Dumnezeu şi te-ai închis faţă de izvorul vieţii ce-ţi vine prin această comuniune, sau care se află în comuniunea însăşi.

[846] De fapt, nu o îndreaptă nici pe a altuia. Căci casele (persoanele) sunt în comunicare. Când se surpă una, se surpă sau se slăbeşte şi alta.

[847] Curăţia nu e o stare a celui izolat în nepăsarea lui, ci o relaţie pozitivă cu ceilalţi; o participare din bunătate la bucuriile şi durerile lor, o încadrare în viaţa lor. A fi curat înseamnă a fi pentru alţii, pe când a fi necurat e a fi pentru tine, împotriva altora sau nepăsător la alţii.

[848] Fii singur în cugetul tău, ca să vezi de eşti cu adevărat prieten al tuturor, ca să vezi de ai rădăcinile tale afundate în Dumnezeu împreună cu toţi. Ia seama în felul

tău fii departe de toate[849]. Nu mustra pe cineva şi nu osândi nici chiar pe cei foarte răi în vieţuirea lor. Întinde haina ta peste cel ce a greşit şi acoperă-l. Şi dacă nu poţi lua asupra ta greşelile lui şi nu poţi primi şi certarea şi ruşinea în locul lui, rabdă-l măcar şi nu-l ruşina.

• De nu te linişteşti cu inima, linişteşte-te măcar cu limba. Şi dacă nu poţi pune rânduială în gânduri, pune rânduială măcar în simţuri. Şi de nu eşti singur în cugetul tău, fii singur măcar cu trupul tău. Şi de nu poţi lucra cu trupul tău, întristează-te măcar în cugetul tău. Şi de nu poţi sta la priveghere, priveghează măcar şezând pe patul tău sau chiar întins pe el. Şi de nu poţi posti două zile, posteşte măcar până seara. Şi de nu poţi până seara, păzeşte-te măcar să nu te saturi. De nu eşti curat în inima ta, fii curat măcar în trupul tău. De nu plângi în inima ta, îmbracă-ţi în jale măcar faţa ta[850]. De nu poţi milui, vorbeşte măcar ca un păcătos[851]. De nu eşti făcător de pace, fii măcar neiubitor de tulburare. De nu te poţi strădui, fă-te măcar în cuget netrândav[852]. De nu eşti biruitor (asupra păcatelor), măcar să nu te mândreşti faţă de cei vinovaţi. De nu izbuteşti să închizi gura celui ce bârfeşte pe tovarăşul tău, păzeşte-te măcar să nu te faci părtaş în aceasta cu el.

• Cunoaşte că de iese din tine foc şi acesta arde pe alţii, sufletele arse în focul tău le va cere Dumnezeu din mâinile tale[853]. Şi chiar dacă

---

acesta la răspunderea ta şi la starea ta, de e bună sau rea. Fii singur în cugetarea ta, ca să nu te devieze în judecata ta despre tine unii sau alţii, care se află la suprafaţă în judecata lor. Căci acolo, în singurătatea ta adâncă, te întâlneşti cu adevărat cu toţi. Căci dacă rămâi în suprafaţa gălăgiei comune, nu eşti cu ceilalţi în mod real, nu-ţi trăieşti răspunderea ta faţă de ei, ci eşti cu ei în mod superficial şi trecător şi într-o împreună vieţuire sfâşiată de certuri, de neînţelegeri, de uri; te ţii împreună cu ei, cum se ţin împreună rănile într-un trup în procesul de descompunere al lui, susţinut de toate împreună.

[849] Suferă de patimile lor, ca şi când ar fi ale tale. Dar ele să nu se afle în tine. Suferă de suferinţa celor invidioşi, dar nu fi invidios. Trăieşte într-un fel de sfântă imaginaţie; sau, întrucât nu e numai o imaginaţie, suferă de starea ce o produce în tine această imaginaţie. Pildă supremă ne e Hristos, Care a suferit mai mult decât toţi de păcatele lor şi în acest fel le-a luat asupra Sa, dar nu S-a făcut totuşi păcătos. Pildă e o mamă care suferă de patimile fiului chiar mai mult decât el, curăţia cugetului şi responsabilitatea ascuţită pentru el dându-i o sensibilitate mai mare ca a lui. Iubirea participantă întrece durerile celui ce trăieşte în patimi, la care acestea sunt întrerupte şi de dulceţile lor, unite cu o anumită zăpăceală şi tocire.

[850] Aceasta nu e făţărnicie, căci voieşti sincer să plângi, dar încă nu poţi. Făţarnic e cel ce face aceasta ca să înşele pe alţii. Adeseori trebuie să ne forţăm cu trupul ca să producem în suflet stările corespunzătoare.

[851] Vorbeşte, recunoscându-ţi păcatul că nu ai miluit sau nu poţi milui pe altul.

[852] Condamnă-ţi măcar în cuget trândăvia.

[853] O tâlcuire a focului, vrednică de reţinut. Ea e preţioasă pentru înţelegerea

nu arunci tu însuți focul, dar consimți cu cel ce-l aruncă și găsești plăcere în aceasta, vei fi părtaș lui la judecată.

• De iubești blândețea, rămâi în pace. Și de te vei învrednici de pace, te vei bucura în toată vremea.

• Caută înțelepciunea, și nu aurul. Îmbracă-te în smerenie, și nu în mătase. Caută să dobândești pacea, și nu împărăția.

• Pe toate căile pe care umblă oamenii în lume, nu au pace în ei, până ce nu se vor apropia, prin nădejde, de Dumnezeu. Nu dobândește inima pace din osteneală și din sminteli, până ce nu se va sălășlui în ea nădejdea și până ce aceasta nu va da inimii pace și nu va revărsa din sine bucurie în ea. Aceasta este ceea ce a numit Domnul gură în stare de închinăciune și plină de sfințenie. „Veniți la Mine toți cei osteniți și împovărați și Eu vă voi odihni pe voi" *(Matei* 11, 28). „Apropie-te, zice, ca să nădăjduiești întru Mine și te vei odihni de orice lucru și de orice teamă."

• Nădejdea în Dumnezeu înalță inima, iar frica de gheenă o zdrobește. Lumina minții naște credința și credința naște mângâierea nădejdii. Iar năzuința întărește inima. Credința este descoperirea înțelegerii[854]. Și când se întunecă cugetarea, se ascunde credința și pune peste noi frica și taie nădejdea noastră[855].

• Fiul lui Dumnezeu a răbdat crucea. Drept aceea noi, păcătoșii, să avem îndrăzneală în pocăință. Căci dacă chipul simplu al pocăinței a depărtat mânia de la regele Ahab, pocăința noastră adevărată nu ne va fi nici nouă fără de folos. Și dacă chipul simplu al smereniei a depărtat mânia de la acela care nu s-a pocăit cu adevărat, cu cât mai mult nu o va depărta de la noi, care ne întristăm cu adevărat pentru greșelile noastre? Căci întristarea cugetului ține locul a toată lucrarea cu trupul.

• Sfântul Grigorie zice: „Cel ce s-a cufundat în Dumnezeu și stăruie în grija de judecata Lui este biserică a harului". Dar ce este cel ce s-a cufundat în Dumnezeu și stăruie în grija de judecata Lui? Ce înseamnă grija de judecata Lui, dacă nu a căuta pururea odihna Lui și a se întrista neîncetat și a se îngrijora de a nu putea atinge desăvârșirea din pricina slăbiciunii firii noastre? Și întristarea neîncetată a cuiva pentru aceasta înseamnă a purta în sufletul său pomenirea neîncetată a lui Dumnezeu, precum a zis Fericitul Vasile. Rugăciunea neîmprăștiată este cea care aduce în suflet bunăvoința luminoasă a lui Dumnezeu. Aceasta este sălășluirea lui Dumnezeu: A avea sădit în sine pe

---

focului iadului. Păcatul este el însuși un foc ce pustiește și chinuiește sufletul celui ce-l săvârșește.

[854] Credința este produsă de harul revelației, dar numai prin faptul că trezește înțelegerea în suflet. Încât credința e ca un punct de întâlnire între har și înțelegere.

[855] Se face o strânsă legătură între credință și adevărata înțelegere a sensului vieții.

Dumnezeu prin pomenirea Lui[856]. Aşa ne facem biserică a lui Dumnezeu. Şi acestea sunt grija şi inima zdrobită ca pregătire pentru odihnirea în El. Lui I se cuvine slava în veci. Amin

CUVÂNTUL LIX Despre schimbările cele multe ce se urmează în minte şi sunt probate prin rugăciune

A alege voinţa cea bună e propriu celui ce doreşte aceasta. Dar a desăvârşi alegerea voinţei celei bune este propriu lui Dumnezeu[857]. Şi cel ce face alegerea aceasta are nevoie de ajutorul lui Dumnezeu. De aceea trebuie să facem ca dorinţei ce s-a născut în noi să-i urmeze rugăciunea necontenită. Nu numai pentru că avem nevoie de ajutor, ci şi ca să ne facă să deosebim dacă dorinţa aceasta este după plăcerea voii Lui sau nu. Căci nu toată dorinţa bună se iveşte în inimă de la Dumnezeu, ci numai cea folositoare. Căci se

---

[856] Părinţii nu socotesc gândul la Dumnezeu sau pomenirea Lui, deci şi rugăciunea, ca despărţite de El. Ci văd în gândul la Dumnezeu, în pomenirea Lui, în credinţa în El, înseşi lucrarea şi prezenţa Lui. Spusese şi Sfântul Vasile: „Sălăşluirea lui Dumnezeu este a avea pe Dumnezeu implantat în sine prin pomenire" (Ep. II; *PG* 32, col. 229). El Însuşi produce în noi pomenirea Lui, susţine gândirea la El; desigur, nu fără efortul nostru. Această învăţătură e solidară cu cea despre simţirea sau contactul cu Dumnezeu printr-un simţ al minţii, al sufletului. Şi ea se leagă cu cea despre energiile necreate ale lui Dumnezeu. Dar şi cu înţelegerea lui Dumnezeu ca Persoană, Care, ascultând cuvântul nostru, nu se poate să nu răspundă într-un fel sau altul la el. Aşa cum sunt legate şi comunică persoanele umane între ele prin cuvânt, aşa comunică persoanele umane cu Dumnezeu prin cuvânt, printr-un cuvânt-răspuns la cuvântul lui Dumnezeu, şi chiar prin gândul care e un cuvânt ce nu sună încă în aer. Aceasta dă cultului o semnificaţie de comunicare între cei ce se roagă şi Dumnezeu. Aşa se explică funcţia sfinţitoare a cultului, alcătuit din rugăciuni, ca răspunsuri la cuvintele lui Dumnezeu, sau cărora le răspunde Dumnezeu. Pentru o explicaţie şi mai lămuritoare a acestei comunicări, a celor ce se roagă, cu Dumnezeu prin pomenirea Lui, prin rugăciune, prin cuvânt, ne-am putea gândi la putinţa subiectului uman de a recepta prin creier, intensificat de un aparat de recepţie, comunicări din toate părţile de unde se emit asemenea comunicări. E drept că subiectul uman receptează aceste comunicări prin aparatul de recepţie pe rând. Dar când receptăm un cor de persoane cunoscute, receptăm deodată vocile tuturor în ceea ce au distinct. Aşa receptează un părinte, în râsul, în plânsul, în jocul, în cererea comună a copiilor săi, pe toţi deodată şi pe fiecare în mod distinct. Numai pentru că spiritul uman are în sine această putere de recepţie, el îşi are şi în creier, sau în aparatul tehnic de recepţie, un mijloc de actualizare a acestei puteri ale sale. Dar subiectul uman e după chipul Subiectului dumnezeiesc. Dumnezeu poate recepta deodată gândurile şi rugăciunile tuturor în mod distinct şi poate răspunde la ele.

[857] A alege binele câteodată e propriu omului. Dar a stărui în aceasta neîncetat e propriu lui Dumnezeu. Iar ajutorul neîncetat al lui Dumnezeu îl dobândim prin rugăciunea neîncetată. Astfel, Sfântul Isaac vede un rost al rugăciunii neîncetate în stăruirea neîncetată în bine.

întâmplă uneori că omul dorește un bine și Dumnezeu nu-i ajută. Fiindcă vine și de la diavolul câte o dorință asemănătoare acesteia. Și ea e socotită spre ajutor, dar adeseori nu este pe măsura omului. Ci diavolul unelteşte vătămarea lui şi-l sileşte să caute împlinirea acelei dorințe, fără să fi ajuns încă la vieţuirea potrivită ei. Sau ea e străină de chipul vieţuirii lui; sau n-a sosit încă timpul în care o poate împlini sau pune în lucrare; sau nu este în stare să o împlinească cu lucrul, cu cunoştinţa sau cu trupul; sau timpul nu ne ajută; sau în orice fel, sub chipul acelui bine, diavolul tulbură sau vatămă pe om în duhul lui sau îi ascunde o cursă în cugetare. Dar cum am spus, să facem cu sârguinţă rugăciuni neîncetate pentru dorinţa cea bună ivită în noi şi să spunem fiecare dintre noi: „Facă-se voia Ta, până ce voi isprăvi lucrul cel bun pe care doresc să-l fac, dacă place voii Tale. Căci a-l voi îmi este uşor, dar a-l face, fără darul ce vine de la Tine, nu pot. Ci numai dacă amândouă sunt de la Tine: şi a voi, şi a lucra. Căci fără harul Tău nu m-aş fi înduplecat să primesc această dorinţă ce s-a mişcat în mine, ci m-aş fi speriat de ea".

Acesta este obiceiul celui ce dorește binele: Să lucreze cu dreapta socoteală (discernământul) a minţii prin rugăciune, ca să fie ajutat în lucrarea aceasta şi să primească înţelepciunea prin care să deosebească adevărul de minciună. Căci binele se face probat în rugăciuni multe, în lucrare, în pază, în dorinţa neodihnită, în lacrimi neîncetate, în smerenie şi în ajutorul de sus care vine mai ales când nu stau împotrivă gânduri de mândrie. Pentru că acestea împiedică ajutorul lui Dumnezeu către noi. Dar le putem îndepărta prin rugăciune.

CUVÂNTUL LX Despre gândurile rele fără de voie ce se ivesc din dezlegarea ce le-o dă trândăvia cea dinainte de ele

- Să nu ne întristăm când lunecăm în vreo greşeală, ci când stăruim în ea. Căci lunecarea se întâmplă adeseori şi celor desăvârşiţi; dar stăruirea în ea este moarte deplină. Iar întristarea cu care ne întristăm pentru lunecările noastre ni se socoteşte în loc de lucrare curată prin har. Dar cel ce, în nădejdea pocăinţei, alunecă a doua oară umblă cu Dumnezeu cu viclenie. Acestuia îi vine moartea pe neştiute şi nu mai apucă timpul nădăjduit de el ca să împlinească faptele virtuţii[858]. Tot cel

[858] Kierkegaard a stăruit asupra necesității de a nu amâna înfăptuirea unui gând bun, pentru că aceasta aduce obișnuirea cu amânarea continuă (Einübung im Christentum). Aici e ceva deosebit: Nu păcătui în nădejdea unei noi pocăinţe şi noi iertări, a doua oară, după ce ai obţinut prin pocăinţă iertarea pentru prima păcătuire. Aceasta te va face să nu mai iei păcatul prea în serios sau îl vei lua din ce în ce mai puţin în serios. Şi cu pocăinţa vei face la fel. Vei cădea într-o relativizare a gravității păcatului și a seriozității vieții, vei cădea într-un plan al platitudinii și al justificărilor

ce şi-a dezlegat simţurile şi-a dezlegat şi inima.

Despre trebuinţa de a nu urî pe păcătos, ci de a plânge şi de a se ruga pentru el

• Să nu urăşti pe păcătos. Căci toţi suntem vinovaţi. Şi dacă te mişti către el pentru Dumnezeu, plângi pentru el. Şi de ce-l urăşti pe el? Urăşte păcatele lui şi roagă-te pentru el, ca să te asemeni cu Hristos, Care nu Se mânia împotriva păcătoşilor, ci Se ruga pentru ei. Nu vezi cum Se ruga pentru Ierusalim? Căci prin multe suntem batjocoriţi şi noi de diavol. Şi de ce urâm pe cel batjocorit ca şi noi, de diavolul care ne batjocoreşte pe noi? De ce urăşti pe păcătos, o, omule? Oare, pentru că nu e drept cu tine? Dar unde este dreptatea ta, odată ce nu ai iubire?[859] De ce nu plângi pentru el, ci îl prigoneşti? Căci din neştiinţă se mişcă unii în mânia lor, deşi socotesc că deosebesc faptele păcătoşilor[860].

CUVÂNTUL LXIII Despre întâia treaptă a cunoaşterii

• Când cunoaşterea urmează poftelor trupeşti, ea adună aceste moduri: bogăţia, slava deşartă, podoaba, tihna trupului, căutarea sârguitoare a înţelepciunii raţionale, care e potrivită cu cârmuirea lumii acesteia şi din care ţâşnesc noutăţile născocirilor, a meşteşugurilor şi a învăţăturilor şi a celorlalte care încununează trupul în lumea aceasta văzută. Din aceste chipuri se naşte cunoştinţa potrivnică credinţei, de care am spus că se numeşte cunoştinţa deşartă, întrucât este goală de orice grijă de Dumnezeu şi aduce o neputinţă raţională în cugetare, punând-o sub stăpânirea trupului. Grija ei este cu totul în lumea aceasta.

Însuşirea cunoştinţei adevărate este, dimpotrivă, aceea că e o putere cu totul înţelegătoare şi o cârmuitoare ascunsă a omului şi o grijă dumnezeiască ce-l cercetează pe el şi se ocupă de el[861]. Dar cunoştinţa legată cu poftele trupeşti nu pune călăuzirile pe seama purtării de grijă a lui Dumnezeu, ci socoteşte că orice bine este în om şi că în el este mântuirea de cele ce-l vatămă şi că păzirea de greutăţi şi de multele împotriviri ce însoţesc firea noastră în chip ascuns şi arătat stă în

---

sofisticate şi ieftine. Pe lângă aceea, te vei comporta faţă de Dumnezeu cu viclenie, promiţându-I când ceri iertare că nu vei mai păcătui, dar dedesubtul acestei promisiuni gândind încă din acel moment la o eventuală nouă păcătuire, deci minţind pe Dumnezeu sau înşelându-L.

[859] Dreptatea adevărată este iubire. Dreptatea separată de iubire este o virtute inferioară, proprie nouă, după ce am căzut în păcat.

[860] E o neştiinţă aceea care socoteşte că distinge în viaţa unora fapte păcătoase. Poate că aceia nu sunt chiar aşa în lăuntrul lor. E aşa de complicată viaţa sufletească a omului!

[861] Cunoştinţa adevărată e şi din puterea omului, şi din a lui Dumnezeu.

sârguința firească a noastră și în meșteșugurile ei. Această cunoștință lăudăroasă socotește că toate atârnă de purtarea ei de grijă, potrivit celor ce spun că nu există o chivernisire (dumnezeiască) a celor văzute.

Dar ea nu poate scăpa de grija neîncetată și de frica pentru trup. De aceea un astfel de om este stăpânit de lipsa de curaj, de întristare și de deznădejde, de frica de draci, de lașitatea față de oameni, de spaima întreținută de zvonurile despre tâlhari, de știrile despre moartea unora sau altora, de grija de boli, de teama sărăciei, de lipsa celor de trebuință, de frica morții, de frica suferinței și de frica fiarelor sălbatice și de celelalte asemenea acestora, de cele ce se întâmplă pe marea înviforată de valuri în tot ceasul de noapte și de zi, ce se pot năpusti asupra lui. Pentru că unul ca acesta nu știe să arunce grija lui asupra lui Dumnezeu, cu tăria credinței în El. De aceea, cunoștința aceasta se învârtește în uneltiri și viclenii în toate lucrurile ei. Iar când chipurile meșteșugirilor ei se dovedesc deșarte din vreo pricină oarecare și nu caută la purtarea de grijă a lui Dumnezeu, se luptă cu oamenii care o împiedică și i se împotrivesc.

În această cunoștință e sădit pomul cunoștinței celor bune și celor rele, care dezrădăcinează dragostea. Ea iscodește micile greșeli ale altor oameni și pricinile și slăbiciunile lor și face pe om să hotărască și să se împotrivească în cuvinte și să unelteasc prin vicleșuguri rele și să ocărască și în alte chipuri pe semeni. Din această cunoștință vin îngâmfarea și trufia, căci ea pune pe seama ei tot lucrul bun și nu-l pune pe seama lui Dumnezeu[862].

Dimpotrivă, credința pune faptele ei pe seama harului. De aceea ea nu cunoaște trufia, precum este scris: „Toate le pot întru Hristos, Care mă întărește” *(Filipeni* 4, 13). Și, iarăși: „Însă nu eu, ci harul lui Dumnezeu care este cu mine” (1 *Corinteni* 15,10). Iar ceea ce a zis Fericitul Apostol: „Cunoștința îngâmfă”, a zis despre cunoștința care nu este unită cu credința și cu nădejdea în Dumnezeu, și nu despre cunoștința adevărată[863].

Cunoștința adevărului întru smerenie face desăvârșit sufletul celor ce-o au. Așa l-a făcut pe Moise, pe David, pe Isaia, pe Petru, pe Pavel și pe ceilalți Sfinți care s-au învrednicit în chip desăvârșit de cunoștința aceasta după măsura firii omenești. Căci contemplațiile (înțelegerile) lor mereu schimbate și descoperirile cele dumnezeiești și vederea cea înaltă a celor duhovnicești și a tainelor celor negrăite covârșesc cu totul cunoștința lor și trupul lor este în

---

[862] Gustarea și hrănirea în continuare din pomul cunoștinței binelui și răului dezrădăcinează dragostea, pentru trufia ce o naște în cei ce gustă din el și pentru folosirea acestei cunoștințe, în general, de către cei ce gustă din ea pentru folosul lor egoist.

[863] Apare din nou cunoștința adevărată unită cu credința.

ochii lor cenușă și țărână.

Iar cealaltă cunoștință se îngâmfează, căci umblă întru întuneric și vrea să adeverească cele ale ei după asemănarea celor de pe pământ, necunoscând că este ceva mai înalt decât ea. Și toți sunt răpiți de mândrie pentru că sunt pe pământ și-și potrivesc vieţuirea lor cu cele dorite de trup și se reazemă pe faptele lor și nu cugetă în mintea lor la cele necuprinse. Și pătimesc acestea tot timpul cât sunt purtați pe valurile acestea.

Iar Sfinții lucrează virtutea cea slăvită a lui Dumnezeu și lucrarea lor este sus și cugetul nu se apleacă spre grija de născociri și de cele deșarte. Căci cei ce umblă în lumină nu pot rătăci. De aceea, toți cei ce s-au rătăcit de la lumina cunoștinței Fiului lui Dumnezeu și s-au abătut de la adevăr umblă pe aceste cărări. Aceasta e întâia treaptă a cunoștinței. În ea, omul ascultă de poftă. Pe aceasta o defăimăm și o socotim nu numai potrivnică credinței, ci și oricărei lucrări bune.

CUVÂNTUL LXIV Despre a doua treaptă a cunoașterii

• Când, însă, părăsește cineva întâia treaptă și se întoarce spre cugetările și dorințele sufletului, el lucrează bunătățile mai înainte descrise atât cu cugetarea sufletului, cât și cu simțurile trupului, prin lumina firii sale. Iar acestea sunt: postul, rugăciunea, milostenia, citirea dumnezeieștilor Scripturi, feluritele fapte bune, lupta împotriva patimilor și celelalte. Toate lucrările cele bune și cu deosebire diferitele bunătăți ce se văd în suflet și faptele cele minunate care slujesc în curtea lui Hristos, în această a doua treaptă a cunoștinței, sunt împlinite de Duhul Sfânt prin lucrarea puterii Lui[864]. Acesta îndreaptă cărările inimii, care ne călăuzesc spre credință, prin care ne adunăm merinde pentru veacul viitor. Dar și pe treapta aceasta cunoștința este încă trupească și compusă. Dar ea este calea care ne călăuzește și ne duce la credință. Căci există o treaptă mai înaltă decât aceasta. Și dacă cineva înaintează, se vede pe sine urcând prin ea cu ajutorul lui Hristos. Aceasta se întâmplă când pune temelia lucrării ei în liniștirea dinspre partea oamenilor, în citirea Scripturilor, în rugăciune și în celelalte bunătăți, în care se săvârșesc lucrurile celei de a doua cunoștințe. Și în ea se lucrează toate cele bune. Aceasta se numește și cunoștința lucrurilor. Pentru că săvârșește lucrul ei în lucrurile supuse simțurilor, prin simțurile trupești, în planul cel din afară[865]

---

[864] Sfântul Isaac socotește că Duhul e lucrător exclusiv în om, pe treapta unirii acestuia cu Dumnezeu. Dar Duhul ajută și pe treapta făptuirii, însă fără să oprească efortul omului, ci întărindu-l.

[865] Din ultimele două „Cuvinte” și din cele ce urmează se vede și mai lămurit că treptele cunoașterii au la Sfântul Isaac mai mult un înțeles moral și normativ. Dar și că

.

CUVÂNTUL LXIX Despre felurite învăţături şi despre folosul fiecăreia dintre ele

• Rugăciunea este omorârea gândurilor voinţei după viaţa trupului. Cel ce se roagă este întru totul deopotrivă cu cel ce a murit lumii. Şi a se tăgădui cineva pe sine însuşi este una cu a stărui în rugăciune, iar dragostea de Dumnezeu se află în tăgăduirea de sine a sufletului[866].

• Precum din sămânţa sudorii odrăsleşte spicul neprihănirii, aşa din săturare, desfrânare şi din ghiftuire, necurăţia. Din pântecele flămând şi umilit nu se ivesc niciodată gânduri spurcate. Orice mâncare mistuită se face adaos al sucurilor din noi şi o vigoare naturală în noi. Când se umplu mădularele trupului de pornirea trupului întreg ce ajunge în ele, se întâmplă să vadă un chip trupesc; sau de se mişcă inima fără de voie, împinsă de un gând, deodată se iveşte din acel gând un chip de plăcere şi el cucereşte tot trupul. Şi chiar de e tare cugetarea celui neprihănit şi curat în gândurile lui, dreapta lui socoteală e tulburată îndată de simţirea aceea din mădulare şi coboară din locul în care se află ca dintr-un oarecare loc înalt. Şi cuviinţa gândurilor lui se rostogoleşte şi strălucita lui neprihănire se întinează din pricina tulburării patimilor, care intră în inimă prin aprinderea mădularelor. Şi atunci jumătate din puterea lui se face neputincioasă, încât se poate spune că a uitat de cel dintâi scop al nădejdii lui şi, încă înainte de a intra în luptă, se află învins fără să fi luptat. Şi fără nicio osteneală a vrăjmaşilor săi, s-a supus voii trupului său neputincios. La toate acestea e supusă cu sila voinţa omului virtuos, de pornirea lui de a fi neîncetat sătul. Şi de petrece liniştit în limanul neprihănirii, înclină să se predea celor ce niciodată n-au voit să se suie în inima lui.

Şi când doarme singur, îl înconjoară îngrămădirea gândurilor celor pline de năluciri deşarte şi spurcate şi fac aşternutul lui curat, gazda curviei şi teatru al vedeniilor. Şi când comunică cu ele prin vorbire, într-o beţie a gândurilor, mintea i se înviforează ca o mare ce fierbe în furtună, căzând sub puterea valurilor ce năvălesc asupra ei din marea trupului, din pricina îmbuibării pântecelui.

O, neprihănire, cât de tare străluceşte frumuseţea ta în culcarea pe jos şi în chipul foamei, care iau de la tine somnul, prin greaua pătimire a trupului, când se cască un fel de groapă adâncă între coaste şi cele din stomac, din lipsa mâncării! Toată mâncarea şi toată îmbuibarea primeşte în lăuntrul nostru plăsmuirea năluciri spurcate şi chipuri neruşinate, care se nasc din ele şi ies la iveală şi se arată în locul cel ascuns al cugetării noastre şi ne gâdilă, pricinuind

---

acestea reprezintă cunoaşterea adevărată a realităţii.

[866] Tăgăduirea de sine, rugăciunea şi dragostea de Dumnezeu sunt unite într-un întreg.

o împreunare ascunsă cu lucrurile spurcate. Iar stomacul gol face cugetul nostru un loc pustiu ce are pace din partea gândurilor şi linişte de orice tulburare din partea lor. Dar stomacul plin şi sătul e un loc al vedeniilor şi un balcon al nălucirilor necuvenite, chiar de am fi singuri în pustie. Căci săturarea, zice, poftește multe.

CUVÂNTUL LXXI Despre cele prin care poate dobândi cineva schimbarea înţelesurilor ascunse împreună cu schimbarea vieţuirii celei din afară

- Înaintea tuturor patimilor stă iubirea de sine. Iar înaintea tuturor virtuţilor, disprețuirea odihnei. Cel ce-şi predă trupul odihnei, îi pricinuieşte în loc de pace, necazuri. Cel ce s-a desfătat în tinerețea lui se face rob la bătrâneţe şi suspină în zilele de pe urmă ale sale. Precum cel cu capul în apă nu poate respira aerul subțire ce se revarsă în plămânul său golit aşa nu poate primi respiraţia simţirii lumii aceleia noi cel ce-şi cufundă cugetarea în grija celor de aici. Precum mirosul morţii tulbură seva vieţii, aşa tulbură vederea necuviincioasă pacea cugetului. Precum e cu neputinţă să locuiască împreună sănătatea şi boala în acelaşi trup şi să nu o distrugă pe una dintre ele cealaltă, aşa e cu neputinţă să locuiască împreună în aceeaşi casă bogăţia banilor şi iubirea şi să nu fie distrusă una de către cealaltă. Precum nu poate rămâne întreagă sticla lovită de atingerea unei pietre, aşa nici sfântul ce petrece şi rămâne şi vorbeşte cu o femeie nu poate rămâne în curăţia lui fără să se întineze. Precum sunt smulşi arborii de furia apelor şi de revărsarea lor neîncetată, aşa şi dragostea lumii e smulsă din inimă de revărsarea încercărilor ce vin asupra trupului.

Precum curăţă leacurile necurăţia sucurilor rele din trup, aşa şi asprimea necazurilor curăţă cele rele din inimă. Precum nu poate simţi mortul lucrurile vii, aşa sufletul călugărului îngropat în linişte e ferit de furtuna ce obişnuieşte să sufle din simţirea lucrurilor celor ce se mişcă în mijlocul oamenilor. Precum nu poate rămâne nevătămat cel ce cruţă pe duşmanul lui în încăierarea războiului, aşa nu poate cel ce se nevoieşte să-şi izbăvească sufletul de pieire cruţându-şi trupul său. Precum copilul se înspăimântă de priveliştile înfricoşătoare şi, alergând, se prinde de poala părinţilor săi, strigându-i, aşa sufletul, când e strâmtorat şi necăjit de frica ispitelor, aleargă să se lipească de Dumnezeu, chemându-L prin rugăciune neîncetată.

Precum cel predaţi în mâinile judecătorilor spre a fi pedepsiţi pentru rele, dacă atunci când se apropie de chinuri se smeresc şi-şi mărturisesc îndată răul săvârşit şi prin aceasta pedeapsa lor se micşorează şi scapă cu chinuri mai mici, dar dacă rămân învârtoşaţi în ce priveşte mărturisirea, îşi adaugă la chinurile lor alte chinuri, şi la sfârşit, după multe chinuri, când coastele lor s-au umplut de răni, mărturisesc fără de voie, dar nu mai au niciun folos, tot aşa se întâmplă şi cu noi: când suntem predaţi, din milă pentru păcatele

noastre pe care le-am făcut fără socoteală, în mâinile Dreptului Judecător al tuturor şi suntem puşi în faţa toiagului încercărilor, cât pedeapsa pentru ele ne este uşoară, dacă atunci când se apropie de noi toiagul Judecătorului, ne smerim şi ne aducem aminte de nedreptăţile săvârşite şi le mărturisim în faţa Lui, ne vom izbăvi degrabă prin încercări scurte; dar, dacă ne învârtoşăm în necazurile noastre şi nu ne mărturisim ca vinovaţi de ele şi vrednici să pătimim şi mai multe decât acestea, ci învinovăţim pe oameni, sau uneori şi pe draci, sau dreptatea lui Dumnezeu, şi ne înfăţişăm pe noi ca nevinovaţi de astfel de fapte şi nu socotim că Dumnezeu ne ştie şi ne cunoaşte mai bine şi că în tot pământul sunt judecăţile Lui şi că fără porunca Lui nu se pedepseşte niciun om, atunci toate cele ce vin asupra noastră ne pricinuiesc o mâhnire neîncetată şi necazurile noastre se fac cumplite şi suntem legaţi unul după altul, ca de o funie, până ce ne cunoaştem pe noi şi ne smerim şi simţim nedreptăţile noastre. Căci fără să simţim noi acestea, e cu neputinţă să venim la îndreptare. Şi suferind până la sfârşitul vieţii de multe necazuri, ne facem mărturisirea nefolositoare, căci făcând-o atunci, nu ne mai poate aduce mângâiere. Dar a simţi cineva păcatele sale e un dar ce vine de la Dumnezeu şi i se iveşte în cuget când vede Dumnezeu că a suferit de tot felul de încercări, ca să nu plece de aici împovărat de toate strâmtorările şi necazurile, nefolosindu-se întru nimic de lumea aceasta. Dar nu din pricina greutăţii încercărilor ne vine neînţelegerea, ci din pricina neştiinţei. De multe ori, unii, aflându-se în astfel de necazuri, ies din lumea aceasta vinovaţi şi nemărturisiţi, tăgăduind vina lor şi învinovăţind pe alţii. Dar, Dumnezeu, cel milostiv aşteaptă că doar, doar se vor smeri în oarecare fel, ca să-i ierte şi să-i izbăvească. Şi nu numai de încercările lor îi izbăveşte, ci le iartă şi greşelile, miluindu-Se de puţina mărturisire a inimii noastre.

Precum un om oarecare, aducând un mare dar împăratului, dobândeşte din partea aceluia o privire zâmbitoare, aşa celui ce-şi face rugăciunea cu lacrimi, Dumnezeu, marele Împărat al veacurilor, îi iartă măsurile greşelilor şi-l face să câştige din partea Sa o privire plină de har.

- Precum omul ce bea vin şi se îmbată în ziua plângerii uită de toată mâhnirea pentru durerile lui, aşa cel îmbătat de dragostea lui Dumnezeu uită, în lumea aceasta a plângerii, de toate durerile şi mâhnirile lui şi se face nesimţitor faţă de toate patimile păcatului, din pricina beţiei lui. Inima lui se sprijină pe nădejdea în Dumnezeu şi sufletul lui e o pasăre uşoară, înaripată; şi, în toată clipa cugetarea lui se înalţă de la pământ şi zboară deasupra oamenilor, în îndeletnicirea cu gândurile lui şi se desfată în cele nemuritoare ale Celui Preaînalt, Căruia fie slava şi stăpânirea în vecii vecilor! Amin

CUVÂNTUL LXXII Care cuprinde învăţături folositoare, pline de înţelepciunea Duhului

• Credinţa este uşa tainelor. Căci ceea ce sunt ochii trupeşti pentru lucrurile supuse simţurilor, aşa e şi credinţa, cu ochii ei înţelegători, pentru vistieriile ascunse[867].

• Pocăinţa s-a dat oamenilor după botez, ca un har peste har. Căci pocăinţa este a doua naştere din Dumnezeu, şi darul a cărui arvună am primit-o prin credinţă îl primim prin pocăinţă. Pocăinţa este uşa milei, deschisă celor ce o caută pe ea. Prin uşa aceasta intrăm la milă; şi dacă nu intrăm prin ea, nu aflăm mila. Pentru că toţi au păcătuit, după dumnezeiasca Scriptură, „îndreptându-ne în dar prin harul Lui” *(Romani* 3, 24). Pocăinţa este al doilea har ce se naşte în inimă din credinţă şi frică. Iar frica este toiagul părintesc ce ne călăuzeşte până ce vom ajunge în raiul duhovnicesc al bunătăţilor. Şi când vom ajunge acolo, ne lasă şi se întoarce.

• Dar precum nu e cu putinţă a trece marea cea mare fără vapor şi corabie, aşa nu poate trece cineva spre dragoste, fără frică. Marea cea rău mirositoare, aşezată între noi şi raiul înţelegător, n-o putem străbate decât prin corabia pocăinţei, mânată de vâslaşii fricii. Dacă vâslaşii aceştia ai fricii nu cârmuiesc corabia pocăinţei, prin care străbatem marea lumii acesteia spre Dumnezeu, ne înecăm în marea cea rău mirositoare. Pocăinţa este corabia; frica este cârmaciul ei; dragostea este limanul dumnezeiesc. Deci frica ne aşază în corabia pocăinţei şi ne trece peste marea vieţii celei rău mirositoare şi ne conduce spre limanul dumnezeiesc, care este dragostea, la care străbat toţi cei ce se ostenesc, toţi cei împovăraţi de pocăinţă. Şi când am ajuns la iubire, am ajuns la Dumnezeu. Şi calea noastră s-a săvârşit şi am trecut la ostrovul ce se află dincolo de lume, unde e Tatăl şi Fiul şi Sfântul Duh. Lui fie slava şi stăpânirea! Şi pe noi să ne facă vrednici de slava, de iubirea şi de frica Lui! Amin.

CUVÂNTUL LXXII Care cuprinde sfaturi pline de folos, pe care le-a grăit cu iubire celor ce l-au ascultat pe el cu smerenie

• Nu există gând bun, care să nu se iveas că în inimă venind din harul lui Dumnezeu. Şi nu e gând viclean să se apropie de suflet, fără numai spre încercare şi ispită. Omul care a ajuns să-şi cunoască măsura

[867] Credinţa e un simţ spiritual ce intră în atingere cu lumea dumnezeiască şi tainică, aşa cum intră simţul văzului trupesc în atingere cu lucrurile văzute. Prin ea intră înţelesurile sau puterile dumnezeieşti pline de taină în suflet, cum intră razele lucrurilor văzute prin ochii sensibili în fiinţa noastră.

neputinței lui a ajuns la desăvârșirea smereniei. Cea care călăuzește darurile spre om este inima ce se mișcă spre mulțumire neîncetată[868].

• Cel ce călăuzește ispita spre suflet este gândul cârtitor, ce se mișcă mereu în inimă. Toate neputințele oamenilor le poartă Dumnezeu, dar pe omul care cârtește mereu nu-l rabdă fără să-l certe spre povățuire[869]. În astfel de gânduri se află sufletul străin de orice lumină a cunoștinței. Gura ce mulțumește pururea primește binecuvântarea de la Dumnezeu; și în inima ce petrece în mulțumire se ivește harul. Înaintea harului pășește smerenia[870], și înaintea certării povățuitoare, pășește închipuirea de sine. Cel mândru este lăsat să cadă în hulă; și cel ce se trufește pentru virtutea cu fapta e lăsat să cadă în curvie. Iar cel ce se trufește cu înțelepciunea lui e lăsat să cadă în cursele întunecoase ale neștiinței.

• Omul înstrăinat de orice pomenire a lui Dumnezeu poartă în inima sa pizma împotriva aproapelui, gândindu-se răutăcios la el.

Cel ce, în pomenirea lui Dumnezeu, cinstește pe tot omul, află ajutor de la tot omul prin voința lui Dumnezeu cea ascunsă.

Cel ce apără pe cel nedreptățit Îl are pe Dumnezeu luptând pentru sine. Cel ce dăruiește brațul spre ajutorul aproapelui primește brațul lui Dumnezeu în ajutorul său. Cel ce osândește pe fratele său, întru răutatea sa, Îl află pe Dumnezeu pârâș al său[871].

Cel ce îndreptățește pe fratele său în ascunsul său, se tămăduiește de răutatea sa; și cel ce osândește pe fratele său într-o adunare, își mărește rănile sale.

Cel ce-l apără pe fratele său în ascuns își face arătată tăria dragostei sale; și cel ce-l rușinează pe el în ochii altora își arată mărimea pizmei sale.

Prietenul ce mustră în ascuns este un doctor înțelept; iar cel ce vrea să-l vindece în ochii multora, de fapt îl osândește.

Iertarea a toată greșeala este semnul milei și al dragostei, iar osândirea greșelilor este semnul cugetului viclean.

Cel ce face certarea spre sănătate ceartă din dragoste, iar cel ce caută răzbunarea e gol de dragoste. Dumnezeu ceartă din dragoste, nu ca să se răzbune, – să nu fie –, ci voiește să se vindece chipul Lui și nu

---

[868] Numai mulțumirea deschide inima darurilor ce ne vin; și numai în ea se arată că omul își dă seama de mărimea lor, deci că se știe folosi de ele cu adevărat.

[869] Cârtitorului, nemulțumitorului, i se ia darul, ca să-și dea seama că-l lipsește, că nu are prin el însuși ceea ce-i trebuie.

[870] Dacă harul vine unde se aduce mulțumită pentru el, înaintea lui apare smerenia, sau conștiința trebuinței de el.

[871] Pentru că toți sunt copiii lui Dumnezeu.

ține mânia lung timp. Acest fel de dragoste urmărește îndreptarea și el nu se abate cu patimă spre răzbunare.

Dreptul înțelept este asemenea lui Dumnezeu, căci nu pedepsește nicidecum pe om, răzbunându-se, întru răutatea lui, ci ca omul să se îndrepte sau ca alții să se înfricoșeze. Iar certarea care nu se aseamănă acesteia nu e spre povățuire.

Cel ce face binele pentru răsplată se schimbă degrabă, iar cel ce în puterea cunoștinței sale se minunează prin contemplare (vedere), de cunoștința aflătoare în Dumnezeu, deși iese atunci din trup, nu se înalță în cugetul lui, nici nu se abate vreodată de la virtutea lui.

- Cel ce-și luminează cugetarea ca să o facă vrednică de răsplata lui Dumnezeu a ajuns la adâncul smeritei cugetări cu sufletul și cu trupul. Înainte de a se apropia cineva de cunoștință, urcă și coboară în viețuirea lui; dar când se apropie de cunoștință se înalță întreg. Dar oricât se înalță, urcușul cunoștinței lui nu se sfârșește până ce nu va veni acel veac al slavei când va lua bogăția lui. Căci cu cât se desăvârșește omul în Dumnezeu, cu atât umblă mai mult pe urmele Lui.

- Focul aprins în vreascuri uscate anevoie se stinge. La fel, pârjolul căldurii lui Dumnezeu, ce vine și se aprinde în inima celui ce s-a lepădat de lume, nu se mai stinge și e mai aprig decât focul[872]. Când puterea vinului pătrunde în mădulare, mintea uită de chipul tuturor. La fel, când pomenirea lui Dumnezeu pune stăpânire pe întinderea sufletului, pierde din inimă amintirea tuturor celor văzute[873].

- Slava lumească este o piatră acoperită de valurile mării, de care nu știe corăbierul până ce nu se izbește corabia de ea, cu temelia ei, umplându-se de apă. Așa face slava deșartă cu omul, până ce nu-l scufundă și nu-l pierde. Părinții au spus despre ea, că în sufletul stăpânit de slava deșartă se întorc iarăși patimile odată biruite și scoase din el.

- Socotește nelucrarea ca începutul întunecării sufletului[874]. Iar taifasurile socotește-le întuneric peste întuneric. Și lucrul al doilea socotește-l pricină al celui dintâi. Căci dacă chiar cuvintele de folos, când se întrebuințează fără măsură, pricinuiesc întunecime, cu cât mai mult cele deșarte? Sufletul se sărăcește prin multa vorbire, chiar dacă ea

---

[872] Trupul nostru subțiat în sucurile lui e ca vreascul uscat. El simte mult mai intens focul dumnezeiesc.

[873] Pomenirea lui Dumnezeu îmbată ca un vin mintea noastră când e însoțită de iubirea Lui.

[874] E de remarcat observația Sfântului Isaac că trândăvia e început de întuneric și, deci, că faptele sunt început de lumină. Cine face binele se luminează de bunătate, trăiește în orizontul luminos al comuniunii și luminează rațiunile lucrurilor.

s-ar face în frica de Dumnezeu. Deci întunecimea sufletului vine din neorânduiala vieţuirii.

• Să nu socoteşti că omul legat de cele trupeşti va avea îndrăznire în rugăciunea lui înaintea lui Dumnezeu. Sufletul zgârcit e lipsit de înţelepciune, iar sufletul milostiv va fi înţelepţit de Dumnezeu.

Precum untul de lemn hrăneşte lumina candelei, aşa milostenia hrăneşte cunoştinţa în suflet[875]. Cheia inimii spre darurile dumnezeieşti s-a dat iubirii faţă de aproapele; şi în măsura dezlegării inimii de legăturile trupului, se deschide înaintea ei uşa cunoştinţei. Primirea înţelegerii înseamnă trecerea sufletului de la o lume la altă lume[876]. Ce frumoasă şi vrednică de laudă este iubirea aproapelui, când grija ei nu ne desface de iubirea de Dumnezeu! Ce dulce este întâlnirea cu fraţii noştri duhovniceşti, când putem păzi împreună cu ea şi pe cea cu Dumnezeu! Deci bine este să ne îngrijim şi de aceştia, până unde îngăduie cuviinţa. Iar aceasta înseamnă a nu cădea, pe motivul acestora, din lucrarea şi vieţuirea ascunsă şi din vorbirea neîncetată cu Dumnezeu[877]. Căci tulburarea celei de a doua lucrări vine din felul de a fi al celei dintâi. Nu e mintea în stare de amândouă convorbirile.

• Vederea celor din lume pricinuieşte tulburare sufletului care s-a lepădat de ei pentru lucrul lui Dumnezeu. Vorbirea continuă cu fraţii duhovniceşti ne vatămă. Cât despre mireni, ne vatămă chiar şi numai vederea lor din afară.... Dar cel ce voieşte să culeagă, din partea cugetului, bucuria prin lucrarea celor ascunse suferă tulburare în odihna inimii lui chiar şi din sunetul glasurilor, fără privire. Moartea cea dinăuntru (faţă de lume) nu se înfăptuieşte fără nelucrarea simţurilor, iar vieţuirea trupească doreşte trezirea simţurilor, iar vieţuirea sufletească, trezirea inimii.

• Precum, în planul firii, sufletul e mai mare decât trupul, aşa lucrarea sufletului e mai mare decât cea a trupului. Şi precum la început alcătuirea trupului a premers insuflării, aşa şi faptele trupeşti premerg lucrării sufletului. Şi e o mare putere în mica faptă bună ce stăruie

---

[875] Pentru că milostenia hrăneşte iubirea şi în iubire e cunoaşterea celuilalt, pentru că ţi se deschide. Dar când reuşeşti să-l faci pe celălalt să ţi se deschidă, reuşeşti să-L faci şi pe Dumnezeu. Sau prin celălalt, deschis ţie, vezi pe Dumnezeu.

[876] Cheia înţelegerii e trecerea de la lumea obiectelor la lumea subiectelor şi, deci, şi a Subiectului dumnezeiesc. Cunoaşterea celor materiale nu înseamnă propriu-zis „înţelegere". „Înţelegerea" e cea care are loc între oameni, ca subiecte, şi deci şi între om şi Dumnezeu.

[877] Iubirea de oameni e ţinută curată prin iubirea de Dumnezeu. Semenul capătă în ochii mei, când e văzut în Dumnezeu, o sfinţenie de taină. Căci iubirea lui e însoţită de iubirea de Dumnezeu. Când cădem de la curăţie şi de la statornicie în iubirea aproapelui, nu mai putem iubi curat şi statornic nici pe Dumnezeu. Şi invers. În acest caz, mintea nu e în stare de niciuna dintre aceste iubiri în curăţie şi durată.

mereu. Căci picătura lină care stăruie găureşte piatra tare.

• Când se apropie învierea omului duhovnicesc în tine, se trezeşte în tine moartea faţă de toate şi în sufletul tău cel neasemenea zidirii se încălzeşte bucuria; şi gândurile tale se închid în lăuntrul tău, în dulceaţa aflătoare în inima ta[878]. Dar când lumea va învia în tine, împrăştierea cugetării ţi se va înmulţi, împreună cu cugetul mărunt şi nestatornic. Iar lume numesc patimile, pe care le zămisleşte împrăştierea. Şi când acestea se vor naşte şi se vor desăvârşi, se prefac în păcate şi omoară pe om. Precum nu se nasc copii fără mamă, aşa nu se nasc patimile fără împrăştierea cugetării şi nici păcatul împlinit, fără convorbirea cu patimile.

• Când se înmulţeşte răbdarea în sufletele noastre, e semn că am primit în ascuns harul mângâierii. Tăria răbdării e mai mare ca gândurile de bucurie ce se ivesc în inimă. Viaţa în Dumnezeu e moartea simţurilor. Când vieţuieşte inima, mor simţurile. Iar învierea simţurilor este moartea inimii. Şi când acestea învie, e semn că a murit inima pentru Dumnezeu. Din virtuţile ce se săvârşesc între oameni conştiinţa nu primeşte îndreptarea[879].

• Virtutea pe care o face cineva pentru altul nu poate curăţa sufletul. Căci se socoteşte ca o faptă pentru plată înaintea lui Dumnezeu[880]. Dar cea pe care o face omul în sine se socoteşte ca virtute desăvârşită şi le desăvârşeşte pe amândouă: se socoteşte şi spre răsplată şi aduce şi curăţia. De aceea, desparte-te de cea dintâi şi urmăreşte pe cea de a doua. Căci părăsirea celei dintâi fără îngrijirea de cea de a doua este o cădere vădită de la Dumnezeu. Iar a doua umple şi locul celei dintâi[881].

• Tihna şi nelucrarea înseamnă pieirea sufletului şi ele pot să vatăme mai mult decât dracii. Când sileşti trupul neputincios la fapte peste puterea lui, aduni în sufletul tău întuneric peste întuneric şi-i pricinuieşti mai degrabă tulburare. Iar trupul viguros de-l predai tihnei

---

[878] Moartea faţă de toate cele ale lumii şi chiar moartea omului vechi nu e o nesimţire nirvanică, ci o bucurie şi o dulceaţă lăuntrică, ce întrec orice bucurie şi dulceaţă lumească şi se hrănesc din înţelesurile adânci şi mai presus de înţeles şi curate ale gândurilor tuturor, care şi-au descoperit rădăcinile lor luminoase, prin inima curată, în Dumnezeu.

[879] E vorba de virtuţile prin care îşi fac oamenii plăcere sau îşi servesc reciproc interesele, fără să se gândească la Dumnezeu. Sunt fapte bune trecătoare şi de suprafaţă, fără zidirea statornică a omului prin virtuţi statornice.

[880] Aici se respinge teoria meritelor pentru fapte. Faptele cu adevărat bune sunt cele ce se fac din dragoste, nu pentru plată.

[881] Aducând curăţia, aduce şi răsplata. Sau curăţia însăşi este răsplata adevărată. Iar curăţia e preocuparea exclusivă de Dumnezeu pentru El Însuşi. Ultimul fel de virtute ţine locul şi celui dintâi. Dar nu şi invers. Însă e şi mai rău când nu se urmăreşte nici primul fel de virtute.

şi nelucrării, desăvârşeşte toată răutatea în sufletul ce locuieşte în el, şi chiar de doreşte cineva mult binele, după puţin timp scoate din sine şi gândul binelui pe care-l avea. Când sufletul e beat de bucuria nădejdii lui şi de veselia pentru Dumnezeu, trupul nu mai simte necazurile chiar de e slab. Căci deşi poartă o povară îndoită nu slăbeşte, ci se bucură împreună cu sufletul de desfătarea lui, căci sufletul conlucrează cu el chiar dacă e slab. Aceasta i se întâmplă când sufletul intră la bucuria Duhului.

- De-ţi păzeşti, frate, limba ta, ţi s-a dat de la Dumnezeu harul străpungerii inimii, ca să vezi prin ea sufletul tău. Şi prin ea intri în bucuria Duhului. Iar de te biruieşte limba ta, crede în ceea ce îţi spun, că niciodată nu vei scăpa de întunecime. Căci de ai inima curată, ai şi gura curată, cum a spus Fericitul Ioan.
- Când voieşti să îndemni pe cineva la bine, odihneşte-l întâi trupeşte şi cinsteşte-l cu cuvinte de iubire. Pentru că nimic nu-l înduplecă pe om la cuviinţă şi nu-l face să treacă de la cele rele la cele bune, ca bunătăţile trupeşti şi ca cinstea pe care o vede din partea ta. Cu cât intră cineva mai mult în lupta pentru Dumnezeu, cu atât îndrăzneşte mai mult inima lui în rugăciunea lui. Şi cu cât e atras omul de mai multe, cu atât mai mult se lipseşte de ajutorul lui Dumnezeu. Nu te întrista de pornirile trupului. Pentru că Dumnezeu le va lua de la tine cu desăvârşire. Nu te teme de moarte. Pentru că Dumnezeu a pregătit lucrurile ca să te ridici mai presus de ea. Lui fie slava şi stăpânirea în vecii vecilor! Amin.

CUVÂNTUL LXXXI Despre deosebirea virtuţilor şi despre săvârşirea întregului drum

- Ce este pocăinţa? Părăsirea celor de mai înainte şi întristarea pentru ele.
- A fost întrebat iarăşi bătrânul în alt timp: „Ce este pocăinţa?". Şi a zis: „Inima zdrobită şi smerită; moartea îndoită, de bunăvoie, faţă de toate".
- Şi a fost întrebat iarăşi: „Ce este rugăciunea?". Şi a zis: „O liniştire şi o golire a cugetării de toate cele de aici şi o inimă ce-şi întoarce cu desăvârşire privirea spre nădejdea plină de dor a celor viitoare.
- Şi iarăşi a fost întrebat: „Cum poate dobândi cineva smerenia?". Şi a zis: „Prin neîncetata pomenire a greşelilor sale şi prin conştiinţa apropierii de moarte, prin îmbrăcăminte sărăcăcioasă, prin alegerea locului din urmă în fiecare clipă şi prin alergarea la faptele cele mai înjosite şi mai de ocară în orice lucru; prin a fi totdeauna ascultător, prin tăcerea neîncetată, prin neiubirea de întâlniri în adunări şi prin voinţa de a fi necunoscut şi neluat în seamă; prin a nu ţine la vreun lucru după regula proprie, prin a urî vorbăria cu multe persoane, prin a nu iubi câştigurile. Şi după acestea, prin disprețuirea de

către minte a oricărei ocări şi învinovăţiri din partea vreunui om şi a oricărei pizmuiri; prin a nu avea mâna sa asupra nimănui şi mâna nimănui asupra sa, ci a fi singur şi însingurat în cele ale sale[882], şi a nu lua în lume grija cuiva asupra sa[883], afară de grija sa. Şi pe scurt, la smerenie se ajunge prin înstrăinare, prin sărăcie şi prin vieţuirea însingurată. Acestea nasc smerenia care curăţă inima".

- Întrebare: Care sunt însuşirile cele mai alese ale smereniei?

Răspuns: Precum închipuirea de sine (mândria) este o risipire a sufletului în nălucirile care-l fură de la sine şi nu-l înfrânează de la zborul în norii gândurilor lui, prin care înconjoară toată zidirea[884], aşa smerenia îl adună în liniştire şi sufletul se strânge prin ea în lăuntrul său. Şi precum sufletul nu este cunoscut, nici văzut de ochii trupeşti, aşa cel smerit cu cugetul nu e cunoscut între oameni. Şi, precum sufletul este ascuns în lăuntrul trupului de vederea şi de amestecarea cu toţi oamenii, aşa cel cu adevărat smerit la cuget nu numai că nu voieşte să fie văzut şi cunoscut de oameni, pentru despărţirea lui şi pentru lipsirea de toate, ci voinţa lui este şi aceasta: De e cu putinţă să se scufunde şi pe sine însuşi în lăuntrul său şi să se sălăşluiască şi să intre în linişte şi să părăsească cu totul gândurile sale cele dintâi, împreună cu toate simţurile sale şi să fie ca unul ce nu se află în zidire şi n-a venit la existenţă şi nu e cunoscut nicidecum nici de sufletul său[885]. Şi pe cât este acesta de ascuns şi de închis, ca o comoară, şi despărţit de lume, pe atât este de întreg lângă Stăpânul său[886].

---

[882] A nu stăpâni pe cineva şi a nu se folosi de faptul că e omul cuiva tare, ci a se încrede numai în Dumnezeu, stând singur în faţa Lui, cu păcatele sale.

[883] A nu se socoti că poate să mântuiască el însuşi pe cineva, ci a socoti că nici pe sine nu se poate mântui.

[884] Μετεωρισμός, pe care l-am tradus mai totdeauna cu împrăştierea, e o mişcare a sufletului în văzduh, asemenea meteorilor. El rătăceşte prin gândurile lui în văzduh, fără un aşezământ, hoinărind cu preocuparea lui pe la toate lucrurile, prin toate închipuirile, fără să aibă statornicia să aprofundeze ceva în toată realitatea obiectivă şi mai ales fără să se adâncească în cunoaşterea de sine însuşi şi în punerea vieţii sale în rânduială. Smerenia e definită, deci, aici ca adunare a sufletului în sine, fără pretenţia că ştie toate, iar în fond neştiind nimic cum trebuie. Smerenia e opusul superficialităţii arogante.

[885] El uită şi de sine. A depăşit cunoaşterea de sine. Conştiinţa de sine s-a scufundat în fiinţa proprie mai adâncă decât ea, mai bine-zis în Dumnezeu, Care e temelia nesfârşită a ei. Deci nu e o uitare de sine în cele de la suprafaţă, care aduce tot felul de fapte iresponsabile, ci o uitare de sine în adânc, care o ţine răpită acolo.

[886] El nu mai cunoaşte decât pe Dumnezeu, precum cel ce iubeşte pe cineva nu mai cunoaşte decât pe acela. E cea mai deplină definiţie a smereniei: Să fii ca şi cum nu eşti, să nu fii cunoscut nici de tine însuţi, dar totuşi să nu fii ca un animal, sau ca o plantă inconştientă. Să fii conştient de Dumnezeu, dar nu de tine. Să nu faci caz de tine. Dacă în cele din afară omul uită de sine risipindu-se, descompunându-se ca subiect unitar, prin adunarea în sine se găseşte şi se întăreşte ca un astfel de subiect,

Cel smerit la cuget nu găsește niciodată odihna în a vedea îngrămădiri și amestecări de mulțimi, mișcări și glasuri, lărgime și griji și banchete, din care se naște neînfrânarea, nici în cuvinte și întâlniri și în vorbiri și în împrăștierea simțurilor; ci prețuiește mai mult decât toate acestea viețuirea însingurată în liniște, despărțit de toată zidirea, îngrijindu-se de sine într-un loc liniștit[887].

Și în toate alege micimea, neagonisirea, ceea ce e de neapărată trebuință, și sărăcia, în loc de a fi între lucruri multe și în fapte ce urmează una după alta. Voiește să se afle în toată vremea în pace și negrijă, fără amestecarea în cele de aici, ca gândurile să nu izvorască din el. Căci e încredințat că de va cădea în multe, nu va putea fi ferit de tulburarea gândurilor. Pentru că unde sunt multe lucruri, sunt multe griji și învălmășire de gânduri felurite și amestecate. Și atunci iese din starea lui mai presus de grijile pământești, în pacea gândurilor lui, în care se află când nu se gândește decât la micile trebuințe de neapărată nevoie și când cugetarea nu primește decât singura grijă a gândurilor ei celor mai bune. Căci dacă trebuințele îl împiedică de la gândurile cele preabune, ajunge la starea de a fi vătămat și de a vătăma. Iar prin aceasta se deschide ușa patimilor și se depărtează de la el pacea discernământului (a dreptei socoteli) și fuge smerenia și se închide ușa păcii[888]. Deci, pentru toate acestea trebuie să se păzească pe sine de cele multe și să se afle în toată vremea în liniște și odihnă, în pace, în blândețe și în evlavie.

Cel smerit nu se simte niciodată înțețit, grăbit și tulburat. În el nu sunt gânduri înfierbântate și ușuratice. În toată vremea se află într-o odihnă lipsită de încordare. De s-ar ciocni cerul cu pământul, el nu s-ar speria. Dar nu tot cel liniștit este și smerit în cugetare. Însă tot cel smerit cu cugetul este și liniștit. Cel ce nu e smerit cu cugetul nu e adunat în sine[889]; dar vei afla mulți adunați în ei înșiși, fără să fie smeriți cu cugetul[890]. Aceasta este ceea ce a spus Domnul

---

unitar, ca o comoară de mult preț, ca un mărgăritar luminat de Dumnezeu de dincolo de sine. Mărgăritarul acesta reflectă lumina dumnezeiască și atrage atenția mai mult asupra ei. Și omul e uimit în această stare nu de mărgăritarul reprezentat de sine însuși, ci de lumina dumnezeiască ce-l înfrumusețează.

[887] Nu se uită pe sine din pricina zgomotului din afară (a „distracției”), ci pentru că se scufundă în sine prin liniște.

[888] Discernământul e legat de pace. Nu poți distinge bine gândurile bune de cele rele în învălmășeala și în zgomotul multor griji și patimi. Când omul se îngrijește de multe, multele gânduri legate de ele deschid ușa patimilor și închid ușa păcii. Sunt în suflet prin urmare două uși: o ușă prin care intră în el cele inferioare, patimile, și o ușă prin care intră în el pacea, care vine de sus. Sau poate sufletul însuși intră printr-o ușă în lumea patimilor și prin alta, în patria păcii.

[889] Numai adâncindu-se în sine, omul cugetă serios și cunoaște motivele smeririi sale și-și poate schimba viața în bine și o poate conduce tot înainte pe calea binelui.

[890] Cineva poate fi concentrat în sine, nutrind un gând de răzbunare sau plănuind o tactică de a se impune. Acela e departe de smerita cugetare. Dar această adunare în

cel blând şi smerit: „Învăţaţi de la Mine că sunt blând şi smerit cu inima şi veţi avea odihnă sufletelor voastre” *(Matei* 11, 21).

Cel smerit cu cugetul este în toată vremea în odihnă, pentru că nu e ceva care să-i tulbure sau să-i înspăimânte cugetarea. Şi se poate spune – şi socotesc că nu e necuvenit să se spună – că cel smerit cu cugetul nu e din lumea aceasta, pentru că nu se sperie şi nu se schimbă de întristări şi nu se pierde şi nu se lăfăie nici în bucurii. Ci, toată bucuria şi veselia lui cea adevărată este în cele ale Domnului său.

Iar smerita cugetare e urmată de blândeţe şi de adunarea în sine. Ea se arată în neprihănirea simţurilor, în cuvântul măsurat, în puţinătatea vorbirii, în nesocotirea de sine, în haina sărăcăcioasă, în mersul nezburdalnic, în privirea aplecată, în prisosinţa milostivirii, în repeziciunea lacrimilor, în sufletul însingurat, în inima zdrobită, în nemişcarea iuţimii (mâniei), în simţurile neîmprăştiate, în puţinătatea lucrurilor, în puţinătatea oricărei trebuinţe, în suportare, în răbdare, în neînspăimântare, în tăria inimii născută din neiubirea vieţii vremelnice, în răbdarea încercărilor, în cugetări liniştite şi neuşuratice, în strângerea gândurilor, în păzirea tainelor neprihănirii[891], în ruşine, în evlavie. Şi peste toate acestea, în liniştirea neîncetată, în aducerea-aminte neîncetată de necunoştinţa proprie[892].

Cel smerit la cuget nu se întâlneşte niciodată cu vreo silă care-l face să se tulbure. Cel smerit la cuget se ruşinează de sine, ori de câte ori se află singur[893]. Eu mă minunez cum cel cu adevărat smerit cu cugetul, când se apropie de rugăciune, nici nu îndrăzneşte să roage pe Dumnezeu ceva, sau să creadă că e vrednic de ea, sau să ceară ceva, sau să ştie pentru ce trebuie să se roage; ci, el numai tace cu toate gândurile sale, aşteptând doar mila. Aşteaptă să vadă ce

---

sine nu e adunare în cea mai adâncă intimitate a sa, ci într-un gând pătimaş, care nu e una cu sinea adâncă a omului, ci e ceva de suprafaţă.

[891] Neprihănirea sau fecioria e plină de taine, e susţinută de gândirea adâncă, de simţirea misterului curat mai presus de fire, care pătrunde în firea proprie. Starea contrară e împreunată cu superficialitatea, sau cu superficializarea propriei fiinţe.

[892] Viaţa duhovnicească e plină de paradoxuri. Între ele e şi acesta: pe de o parte, cel smerit îşi cunoaşte cu adevărat sinea sa lăuntrică, pe de alta, e conştient de caracterul indefinit al acestei sine, deci de neputinţa de a o cunoaşte în mod exhaustiv. Mă cunosc cu adevărat când îmi dau seama că nu mă pot cunoaşte deplin niciodată, când îmi dau seama că îmi rămân totdeauna în cea mai mare parte un mister: „Mă ştiu că nu mă ştiu”. Smerenia apasă pe ultima parte a paradoxului, căci e cu mult mai mult în tine ceea ce nu cunoşti decât ceea ce cunoşti. Căci cunoşti ceva mărginit, dar îţi rămâne necunoscut indefinitul propriu. Cel mândru nu ştie decât de prima parte a alternativei şi de aceea ştie cu mult mai puţin despre sine.

[893] Se înţelege, când îşi aduce aminte de sine. Căci el trebuie să uite şi de sine. De-şi aduce aminte de sine, se ruşinează de păcatele sale, de micimea sa, de nevrednicia sa. Căci nu-şi poate aduce aminte de sine decât în faţa lui Dumnezeu.

hotărâre va ieşi cu privire la sine de la faţa Măririi celei închinate, stând cu faţa plecată la pământ şi privirea dinăuntru a inimii lui stă aţintită la poarta cea înaltă şi sfântă, a Sfintelor, unde este Acela al Cărui locaş e întunericul, care orbeşte ochii Serafimilor[894] şi a Cărui tărie zoreşte dansul cetelor lor şi revarsă tăcere peste toate treptele lor[895]. Şi numai atât îndrăzneşte să zică şi să se roage în rugăciunea sa cel smerit cu cugetul: „Fie, Doamne, mie după voia Ta!". Aceasta să o zicem şi noi întru noi! Amin.

CUVÂNTUL LXXXII Despre suflet şi despre patimi

Sufletul intră fără osteneală la înţelegerea înţelepciunii lui Dumnezeu şi a făpturilor Lui, când se linişteşte de lume şi de grijile vieţii. Căci atunci poate cunoaşte firea sa şi comorile ce le are ascunse înăuntru[896]. Când nu intră din afară grijile vieţii în suflet, ci acesta rămâne în firea sa, nu trebuie să se ostenească timp îndelungat pentru a intra şi înţelege înţelepciunea lui Dumnezeu. Pentru că despărţirea lui de lume şi liniştea lui îl mişcă în chip firesc spre înţelegerea făpturilor lui Dumnezeu[897]. Şi de la aceasta se înalţă spre Dumnezeu şi se uimeşte minunându-se şi rămâne lângă El. Căci când nu intră apa din afară la izvorul sufletului, din apa firească ce izvorăşte din el odrăslesc în el mereu înţelesurile minunate ale lui Dumnezeu. Dar când sufletul se află în afara acestora, sau a luat prilej pentru aceasta de la vreo amintire străină, simţurile mişcă împotriva lui vreo tulburare din întâlnirea cu lucrurile.

Însă când simţurile sunt închise prin liniştire şi nu sunt lăsate să sară încoace şi încolo, şi amintirile se învechesc cu ajutorul liniştirii, atunci omul vede raţiunile naturale ale sufletului, ce sunt ele şi care este firea sufletului şi ce comori ascunse are în sine. Iar comoară este înţelegerea celor netrupeşti, care se mişcă în el de la sine însăşi, fără nicio grijă şi osteneală pentru ea. Dar omul nu ştie că se mişcă astfel de gânduri în firea omenească. Căci cine i-a fost

---

[894] Dacă întunericul dumnezeiesc orbeşte ochii Serafimilor, cu atât mai mult e întuneric pentru noi, pentru neputinţa noastră de a-l cunoaşte, neputinţă cu mult mai mare ca a Serafimilor. El e un întuneric supraluminos. E ideea lui Dionisie Areopagitul.

[895] Din Dumnezeu se revarsă tăcere peste îngeri, pentru că nu pot cunoaşte gândurile lui Dumnezeu, pentru că e atât de minunat, încât nu pot exprima ceea ce simt în preajma Lui. Numai cei ce sunt departe de un lucru minunat pot vorbi despre el. Îngerii îşi exprimă bucuria numai prin dans. Căci în dans îşi exprimă fără voie bucuria de Dumnezeu.

[896] Sufletul cunoaşte înţelepciunea lui Dumnezeu şi înţelege cu adevărat făpturile Lui, când prin liniştire pătrunde în adâncul său. Căci prin transparenţa sa vede atunci pe Dumnezeu şi înţelesurile făpturilor ascunse în El.

[897] Mai uşor şi mai adânc şi mai fără osteneală cunoaşte sufletul taina infinită a lui Dumnezeu dacă priveşte în sine, decât adunând sumedenie de cunoştinţe despre făpturi. Căci ele sunt mărginite. Dar, din indefinitul său propriu, mai uşor îşi dă seama de ceea ce este infinitatea lui Dumnezeu, sau indefinitul său îl vede umplut de ea.

învățător? Sau cum a înțeles ceea ce, chiar după ce a înțeles, nu poate tâlcui altora? Sau cine a fost călăuzitorul lui spre ceea ce n-a învățat nicidecum de la altul?

De felul acesta este firea sufletului. Deci patimile sunt un adaos dintr-o pricină sufletească. Pentru că sufletul este prin fire nepătimitor (fără patimi). Deci când auzi vorbind în Scriptură despre patimi sufletești și trupești, cunoaște că se vorbește de pricinile lor. Căci sufletul e prin fire fără patimi[898].

Dar filosofii din afară nu primesc aceasta; la fel, nici învățăceii lor. Dar noi credem că Dumnezeu a făcut nepătimitor pe cel după chipul Său (nepătimaș). Iar „după chip" înțeleg că nu e după trup, ci după suflet, care este nevăzut. Căci tot chipul e scos după un chip existent de mai înainte (un model). Fiindcă e cu neputință să înfățișeze cineva vreun chip dacă nu vede

---

[898] Sfântul Isaac face deosebire între patimi și pricinile lor. Patimile nu sunt prin fire în suflet, dar pricinile patimilor ating sufletul. De aceea spune că patimile nu țin de suflet, dar pricinile lor sunt sufletești. Și numai în sensul acesta se poate vorbi și de patimi sufletești. Dăm aici ceea ce spune Theotoche: „În înțelesul propriu, nepătimitor (impasibil, fără patimi) e cel nemișcat spre rău și incapabil de vreo patimă. Dar într-un al doilea sens, se poate numi nepătimitor și cel anevoie de mișcat spre vreo patimă și care se poate curăța de patimi, chiar dacă e capabil de ele. Deci, în înțelesul propriu, nepătimitor (impasibil) e prin fire numai Dumnezeul tuturor. În al doilea înțeles, s-a dăruit aceasta și oricărei firi raționale. Căci dacă firea îngerilor și a oamenilor ar fi fost zidită de Dumnezeul tuturor incapabilă de patimi, nici Lucifer n-ar fi primit îngâmfarea, nici părinții neamului omenesc, mândria. De aceea și Grigorie Teologul zice despre îngeri (în *Cuvântul la nașterea Mântuitorului):* „Aș dori să spun că sunt nemișcați spre rău și au numai mișcarea spre bine, ca unii ce sunt în jurul lui Dumnezeu și sunt cei dintâi luminați de Dumnezeu. Dar prin aceasta se bucură de o a doua lumină, însă mă face să spun și să înțeleg că nu sunt nemișcați, ci e anevoie de mișcat cel ce pentru strălucirea lui e numit Luceafăr, iar pentru îngâmfarea lui s-a făcut și se numește întuneric. Și puterile ce s-au despărțit de El ni s-au făcut și nouă pricinuitoare ale răutății prin fuga de bine". Iar despre om zice (tot acolo): „Sădind în el viață de la Sine, fapt pentru care Scriptura îl numește suflet înțelegător și chip al lui Dumnezeu, ca pe o a doua lume mare în cea mică, l-a așezat pe pământ ca pe un alt înger, închinător amestecat, văzător al zidirii văzute, înțelegător tainic al celor cugetate, împărat al celor de pe pământ, stăpânit de sus, pământesc și ceresc, vremelnic și nemuritor, văzut și cugetat, la mijloc între măreție și smerenie etc.". Deci, în acest al doilea înțeles a vorbit Cuviosul de nepătimirea omului, zicând: „Că sufletul este prin fire nepătimitor". Căci Dumnezeu a făcut firea sufletului curată, neîntinată și străină de orice patimă; dar nu și incapabilă de patimă. „Căci cinstindu-l cu stăpânirea de sine, a lăsat să rămână în el cele nepătimitoare." Dacă nepătimirea lui Dumnezeu înseamnă numai nemișcarea spre rău, înțelegem cum din marea Lui iubire de oameni Fiul lui Dumnezeu cel nepătimitor a luat un trup pătimitor, nu în sensul de înclinat spre rău, ci în sensul capacității Lui de a suferi din iubire pentru oameni. Căci suferința de bunăvoie din iubire nu mai e patimă în sensul în care vorbește textul în acest „Cuvânt" și comentariul lui Theotoche.

mai înainte ceva asemănător. Deci trebuie să crezi că patimile, precum am zis mai înainte, nu ţin de suflet[899]. Iar de se împotriveşte cineva celor spuse, îl vom întreba, iar el să răspundă.

• Întrebare: Cum este firea sufletului? Oare, nepătimitoare şi plină de lumină sau pătimaşă şi întunecoasă?

Răspuns: Dacă firea sufletului era odată străvezie şi curată prin primirea fericitei lumini, la fel se va afla şi când se va înălţa la treapta străveche. Deci, când se mişcă în chip pătimaş, este în chip vădit în afara firii, precum ne asigură cei învăţaţi de Biserică. Deci, patimile au intrat în suflet pe urmă şi nu e drept să se spună că patimile ţin de suflet, chiar dacă acesta se mişcă în ele. Prin urmare, e vădit că se mişcă în cele din afară (când e pătimaş), nu în ale sale. Şi dacă sufletul nu se mişcă în aceste patimi fără trup, ele se numesc firești, şi de aceea foamea, setea şi somnul sunt şi sufleteşti[900]. Pentru că, şi în acestea, pătimeşte şi suspină şi sufletul împreună cu trupul, cum se întâmplă şi în cazul tăierii mădularelor şi al fierbinţelii şi al bolilor şi al celor asemănătoare. Pentru că sufletul suferă durerile împreună cu trupul, precum şi trupul, împreună cu sufletul. Şi sufletul e mişcat de vieţuirea trupului şi primeşte de asemenea necazurile lui. Iar Dumnezeului nostru fie slava şi stăpânirea în veci! Amin.

CUVÂNTUL LXXXIII Despre suflet şi despre patimi; şi despre curăţia minţii

• Întrebare: Care este starea firească a sufletului? Şi care este starea potrivnică firii? Şi care este cea mai presus de fire?

Răspuns: Starea firească a sufletului este cunoaşterea făpturilor lui Dumnezeu, a celor supuse simţurilor şi a celor gândite (inteligibile). Cea mai presus de fire este mişcarea vederii (contemplării) dumnezeirii mai presus de fiinţă. Iar cea potrivnică firii este mişcarea pătimaşă.

Căci a spus dumnezeiescul şi marele Vasile: „Sufletul, când se află după fire, petrece în cele de sus; când se află în afară de fire, petrece jos, pe pământ. Iar când e în cele de sus, este nepătimaş. Şi când firea coboară din treapta ei, patimile pun stăpânire pe ea”[901]. E vădit deci că patimile cele sufleteşti nu sunt

---

[899] Dacă patimile ar ţine de suflet, ar ţine şi de prototipul după care sufletul a fost creat şi el n-ar mai putea deveni nepătimitor.

[900] Traducerea exactă a textului grec ar suna: „Şi dacă sufletul se mişcă în aceste patimi fără trup, ele se numesc firești, chiar dacă foamea, setea şi somnul sunt sufleteşti”. Însă în forma aceasta textul e lipsit de sens.

[901] Spre deosebire de învăţătura scolastică, după care starea de căderе e starea de „natura pură” a omului, învăţătura părinţilor are o concepţie foarte înaltă despre natura omului. Pentru că, după ei, omul e prin fire în legătură cu Dumnezeu. O

prin fire sufleteşti. Deşi se mişcă în patimile trupului cele prihănite, ca în foame şi în sete[902], dar fiindcă nu s-a pus lui în acestea o lege[903] nu e supus ocării pentru ele[904], atât cât e supus ocării pentru celelalte. Se mai întâmplă uneori că se porunceşte cuiva de către Dumnezeu să facă ceva ce pare necuvenit şi în loc de ocară şi de mustrare e răsplătit cu bune răsplătiri. Aşa a făcut Prorocul Osea, care s-a căsătorit cu o curvă, şi aşa Ilie Prorocul, care a ucis din râvnă pentru Dumnezeu; aşa cei ce la porunca lui Moise au ucis cu săbiile pe părinţii lor. Pe lângă aceea se spune că pofta şi mânia (iuţimea) aparţin sufletului, fără firea trupului. Şi că acestea sunt patimile lui.

• Întrebare: Oare, pofta este după fire când se aprinde pentru cele dumnezeieşti, sau când se află în cele pământeşti şi în cele trupeşti? Şi pentru ce se umple firea sufletului de râvnă prin mânie? Şi pentru ce se numeşte iuţimea (mânia), firească? Oare pentru că se iuţeşte (se mânie) cineva pentru vreo poftă trupească, sau pentru pizmă, sau pentru slava deşartă? Sau pentru altele de felul acesta? Sau pentru cele contrarii acestora? Să răspundă cel ce poate şi noi îi vom urma.

Răspuns: Dumnezeiasca Scriptură foloseşte adeseori multe nume în înţeles deosebit de cel cuvenit. Cele ce sunt ale trupului le dă ca ale sufletului. Şi, iarăşi, cele ale sufletului, ca ale trupului. Şi nu le desparte pe acestea. Dar cei înţelepţi înţeleg acestea. La fel, cele ale dumnezeirii Domnului s-au dat ca ale Sfântului Său trup, deşi sunt lucruri care nu se potrivesc firii omeneşti. Şi, iarăşi, cele smerite s-au dat ca ale dumnezeirii Lui, deşi sunt ale firii omeneşti[905]. Şi mulţi, neînţelegând scopul cuvintelor dumnezeieşti, au suferit o lunecare de neîndreptat. Aşa e şi cu cele ale sufletului şi ale trupului. Dacă, deci, virtutea este în chip firesc sănătatea sufletului, patimile sunt boli ale sufletului, ce intră în fire şi se ivesc în ea şi o scot din sănătatea ei. Deci, e vădit că sănătatea există în fire de mai înainte de boala ce-i vine ca ceva ce nu ţine de ea (ca un accident). Şi dacă acestea sunt aşa, precum sunt cu adevărat,

---

analogie: Legătura cu aerul intră în firea omului, întrucât plămânul nu poate funcţiona fără aer.

[902] „Foamea, setea, somnul şi cele asemenea nu sunt reproşabile, nici prihănite. Căci şi Domnul nostru le-a primit în trupul Său atotneprihănit şi a flămânzit după patruzeci de zile de post şi a însetat la puţul lui Iacov şi a adormit în corabie. Dar Cuviosul le-a numit prihănite, deoarece sunt urmări ale stricăciunii (coruperii firii).”.

[903] O lege de oprire şi de osândire.

[904] „Nu sunt de osândit nicidecum”, spune Nichifor Theotoche. Totuşi, întrucât ele reprezintă stări prin care omul ajunge uşor la păcat, satisfăcându-le peste trebuinţă. Cuviosul are dreptate să nu le pună în rând cu stările de priveghere neîncetată, sau de netrebuinţă de hrană a îngerilor, de exemplu.

[905] Aceasta, în baza comunicării însuşirilor între cele două firi. Aici autorul se arată iarăşi ca antinestorian, datorită faptului că purtătorul celor două firi este una şi aceeaşi persoană sau ipostas.

virtutea este în suflet în chip firesc. Iar cele ce-i vin ca ceva deosebit (accidentele) sunt în afară de fire.

• Întrebare: Patimile trupeşti se zic în chip firesc ale trupului sau ca unele ce-i vin din întâmplare, ca ceva deosebit (prin accident)? Şi patimile sufletului ce se află în el, pentru legătura lui cu trupul, se zic în chip firesc „ale sufletului" sau într-un înţeles impropriu?

Răspuns: Cele ale trupului nu îndrăzneşte să le numească cineva aşa în înţeles impropriu; iar de cele ale sufletului, odată ce se ştie şi se mărturiseşte de toţi că, în chip firesc, curăţia ţine de suflet, se cuvine să îndrăznească şi să spună că nu ţin de suflet nicidecum în chip firesc. Pentru că boala e a doua după sănătate. Iar a fi una şi aceeaşi fire atât bună, cât şi rea este cu neputinţă. Drept aceea, neapărat bunătatea premerge răutăţii. Iar cea firească e aceea care există înaintea celeilalte. Pentru că tot lucrul ce se adaugă precum ceva deosebit (ca accident) nu se zice că e din fire, ci ca intrat din afară. Şi orice stări venite şi intrate precum ceva deosebit (ca accident), înseamnă schimbare. Iar firea nu se schimbă, nici nu se strămută.

Toată patima (afectul) ce există pentru un folos s-a dăruit de Dumnezeu. Şi patimile (afectele) trupeşti s-au pus în om spre folosul şi spre creşterea lui. La fel şi cele sufleteşti[906]. Căci când trupul e silit să fie în afară de buna sa propăşire prin lipsirea de cele ce-i sunt ale lui şi să urmeze sufletului, el slăbeşte şi se vatămă. Şi când sufletul, părăsind cele ce sunt ale lui, urmează trupului, şi el se vatămă, după dumnezeiescul Apostol care zice: „Duhul pofteşte împotriva trupului şi trupul împotriva duhului. Că acestea sunt potrivnice întreolaltă" *(Galateni 5,* 17). Deci, nimeni să nu hulească pe Dumnezeu că El a sădit patimile şi păcatul în firea noastră. Căci El a pus în firi cele ce fac pe fiecare să crească. Dar când se împreună una cu cealaltă, atunci firea nu se află întru ale sale, ci în cele potrivnice[907].

• Dar dacă patimile ar fi în suflet în chip firesc, pentru ce s-ar vătăma el

---

[906] Nu e vorba de patimile rele, ci de cele ce obişnuim să le numim mai degrabă afecte, ca foamea, setea, durerea trupească, care se simt în chip misterios şi de suflet; sau se simt de trup, pentru că se simt şi de suflet. De asemenea întristarea pentru păcat, pentru suferinţa şi moartea unei rudenii, a unui cunoscut. În greceşte se numesc şi ele patimi, pentru că firea e faţă de ele într-o stare de oarecare pasivitate. Nu le pricinuieşte cu voia, ci i se impun fără voie.

[907] Trupul nu păcătuieşte când îşi satisface afectul foamei, nici sufletul, când se întristează pentru un păcat, deci când fiecare lucrează conform unui afect al său. Dar când sufletul e împiedicat de desfătarea trupului să se întristeze, atunci sufletul săvârşeşte ceva contrar lui; iar când sufletul împiedică trupul să mănânce, pentru cine ştie ce întristare, el împinge trupul spre ceva contrar lui. Sufletul e vătămat când e împiedicat de trup să se întristeze. Atunci veselia lui devine o patimă. Dar dacă veselia de păcat ar fi firească în el, nu s-ar vătăma de ea.

de ele? Pentru că cele ce sunt ale firii nu vatămă firea.

Dar pentru ce patimile trupeşti, care fac să crească trupul şi-l întăresc, vatămă sufletul, dacă nu sunt ale acestuia? Şi pentru ce virtutea asupreşte trupul, iar sufletului îi pricinuieşte creştere?

Răspuns: Nu vezi că cele ce sunt în afara firii o vatămă pe aceasta? Căci fiecare fire, apropiindu-se de împlinirea celor ce sunt ale ei, se umple de veselie. Dar voieşti să cunoşti ce este propriu fiecăreia dintre firile acestea? Ia seama că proprii fiecărei firi sunt cele ce o ajută pe ea. Iar cele ce o vatămă îi sunt străine şi intră mai pe urmă din afară în ea. Fiindcă, deci, se ştie că patimile celor două (ale trupului şi sufletului) sunt potrivnice unele altora, tot ce ajută trupului îi dăruieşte lui şi tihnă. Iar când sufletul se împărtăşeşte de tihna lui, nu se zice că aceasta ţine în chip firesc de suflet. Căci cele ce sunt în chip firesc ale sufletului pricinuiesc moarte trupului. Totuşi, printr-o întrebuinţare potrivnică, moartea aceasta se pune pe seama sufletului, şi din pricina slăbiciunii trupului nu se poate elibera să nu o sufere şi el, întrucât o suferă trupul. Pentru că se împărtăşeşte în chip firesc şi sufletul de cele ce întristează trupul, pentru unirea mişcării lui cu mişcarea trupului printr-o înţelepciune neînţeleasă[908]. Dar deşi ele sunt într-o astfel de părtăşie (comuniune) între ele, totuşi mişcarea unuia e despărţită de mişcarea şi voinţa celuilalt; şi trupul, de duh. Iar firea nu se schimbă, ci fiecare dintre ele, chiar dacă înclină foarte tare fie spre păcat, fie spre virtute, e mişcată de voia ei. Şi când sufletul se ridică din grija trupului, îşi înfloreşte prin duhul în întregime şi cu totul mişcările sale şi înoată în apele cerului în lucruri neînţelese; şi nu îngăduie trupului să se gândească la cele ale lui, chiar dacă ele se săvârşesc. Şi dacă trupul se află, iarăşi, în păcate, cugetările sufletului nu încetează să salte în minte[909].

- Întrebare: Ce este curăţia minţii?

---

[908] Rar se mai întâlneşte în vreo scriere patristică o asemenea insistenţă asupra legăturii atât de intime şi de misterioase dintre suflet şi trup, asupra unirii mişcărilor şi simţirilor lor. Dar, totuşi, nu le confundă. Avem aici un fel de unire neamestecată, ca în unirea celor două firi în persoana Cuvântului. Când trupul e slăbit şi mortificat printr-o preocupare intensă a sufletului de cele spirituale, slăbiciunea şi mortificarea trupului o simte şi sufletul, încât el, pe de o parte, se bucură de trăirea celor duhovniceşti, pe de alta, suferă de durerile şi ostenelile trupului. Dar şi inversul are loc. Trupul simte în durerile lui mângâiere de bucuria ce o are sufletul.

[909] Când sufletul se ridică din grija trupului, mişcările lui înfloresc prin Duhul, înotând în apele adânci ale înţelesurilor cereşti. Şi ele nu mai lasă trupul dominat de senzaţia faptelor sale, chiar dacă ele se împlinesc. El mănâncă, respiră, dar ca şi când n-ar mânca şi n-ar respira. Voia trupului se împlineşte, dar fără nicio patimă. Şi invers, când trupul se mişcă în păcate, sufletul nu încetează să gândească, dar gândurile sunt întinate de mişcările păcătoase ale trupului.

Răspuns: Curat cu mintea este nu cel ce nu cunoaşte răul, fiindcă în acest caz ar fi ca un animal; nici cel ce este cu firea în treapta pruncilor; nici cel ce ia masca curăţiei. Ci, curăţia minţii era cugetarea ajunsă în cele dumnezeieşti, după lucrarea virtuţilor. Şi nu îndrăznim să spunem că a dobândit-o cineva pe aceasta fără cercarea gândurilor, pentru că în acest caz n-ar fi îmbrăcat în trup[910]. Căci noi nu îndrăznim să zicem că nu ne este războită sau vătămată firea până la moarte. Iar cercarea gândurilor înseamnă nu a se supune lor, ci a pune începutul luptei cu ele.

- Pricinile mişcării gândurilor

Mişcarea gândurilor în om se săvârşeşte din patru pricini. Întâi, din voinţa trupului natural[911]. Al doilea, din închipuirea de către simţuri a lucrurilor lumii, pe care le aude şi le vede. Al treilea, din obişnuinţele pătimaşe şi din înclinările sufletului, pe care le are în minte. Al patrulea, din atacurile (momelile) dracilor ce ne războiesc prin toate patimile, din pricinile pe care le-am arătat mai înainte. De aceea, omul nu poate până la moarte să nu aibă gânduri şi război, cât timp se află în viaţa trupului acestuia. Căci judecă tu de poate înceta vreuna dintre cele patru pricini înainte de izbăvirea de lume şi înainte de moarte; sau de este cu putinţă ca, umblând sufletul după cele de trebuinţă, să nu fie silit să poftească vreunul dintre lucrurile lumii. Iar de e o nebunie să cugete cineva la aşa ceva, pentru că firea are trebuinţă de unele ca acestea, patimile se mişcă în tot cel ce poartă un trup, fie că voieşte, fie că nu voieşte. De aceea e nevoie să se păzească tot omul nu de o singură patimă, ce se mişcă în el vădit şi necontenit, nici de două, ci de mai multe, ca unul ce poartă trup[912]. Cei ce au biruit patimile prin virtuţi, deşi sunt stânjeniţi încă de gândurile şi de atacurile celor patru pricini, nu sunt înfrânţi de ele, pentru că au putere şi mintea lor este răpită în amintiri bune şi dumnezeieşti.

CUVÂNTUL LXXXIV Despre vederea firii celor netrupeşti

- Sfinţii Îngeri revarsă în noi din cunoştinţa lor despre mişcările lucrurilor, din cunoştinţa pe care o gustă şi o înţeleg ei mai întâi şi apoi ne-o predau şi nouă.

---

[910] Curăţia minţii nu-i o minte golită de orice gândire, ci gândirea ei adunată în Dumnezeu. La ea nu ajunge cineva fără să treacă şi prin experienţa gândurilor ispititoare, pentru că în acest caz n-ar fi fost îmbrăcat în trup.

[911] Sunt gândurile puse în mişcare de foame, de sete, de odihna după osteneală, de durere, de pornirea sângelui spre împreunări în vederea naşterii de prunci. Toate pot lua forma unor gânduri păcătoase.

[912] Patimile se mişcă în om actual, sau ele zac în el potenţial şi, totuşi, el poate să nu şi le însuşească, poate să păstreze o anumită distanţă faţă de ele, chiar dacă le simte. Aceasta înseamnă că există în om o luptă aproape continuă între eu-ul său şi patimi, sau e necesară o continuă pază.

Dascălii de al doilea[913] de asemenea mişcă în noi cunoştinţa despre mişcarea lucrurilor pe măsura cunoştinţei lor. Căci nu sunt siliţi să mişte în noi gânduri drepte despre cele ce nu şi le amintesc[914]. Totuşi, crede, precum am spus mai înainte, că nici dacă am fi în stare noi să primim, n-ar putea ei să ne înveţe pe noi adevărata vedere, deşi au fost în ea de la început. Şi, iarăşi, fiecare dintre ei, după iconomia în care e rânduit, îndeamnă pe cei pe care îi învaţă fie spre acestea, fie spre cele potrivnice.

Iar eu ştiu cu adevărat că mintea noastră poate să se mişte şi fără mijlocirea Sfinţilor Îngeri, de la sine, spre bine, fără să fie învăţată. Dar cunoştinţa celor rele nu o primesc simţurile fără mijlocirea dracilor, nici nu se mişcă în ele. Şi nu pot lucra răul de la sine. Căci binele e sădit în fire, iar răul, nicidecum[915]. Tot ce e străin şi intră din afară în firea noastră are nevoie de un mijlocitor pentru primirea cunoştinţei lui[916]. Dar ceea ce răsare dinlăuntru se mişcă în fire fără să fi fost învăţat, fie cât de puţin. Şi dacă aşa este firea, e cu putinţă să se mişte spre bine de la sine, e cu putinţă creşterea ei şi lumina, fără contemplarea (vederea) Îngerilor. Dar aceştia sunt învăţătorii noştri, precum sunt şi unii altora. Cei mai de jos au învăţătura de la cei ce caută spre ei şi au lumina în chipul acesta şi aşa unii se ridică prin alţii, până ce ajung la acea treaptă care are ca învăţătoare pe Sfânta Treime. De aceea acea primă treaptă îndrăzneşte să spună că nu are lumina de la sine, ci are ca Învăţător pe Mijlocitorul Iisus, de la Care o primeşte şi o dă celor mai de jos.

• Dar chiar dacă ne curăţăm, eu socotesc, ceea ce este şi adevărat, că noi, oamenii, cu gândurile noastre nu ne putem apropia de descoperirile şi cunoaşterile care ne conduc spre contemplarea (vederea) aceea veşnică, care este cu adevărat descoperirea tainelor, fără mijlocirea acelora. Căci nu are mintea noastră o astfel de putere, cât au fiinţele de sus, care primesc în chip nemijlocit de la Cel veşnic descoperirile şi vederile. Dar şi ele le primesc în icoană, şi nu în chip descoperit. Şi mintea noastră la fel. Şi fiecare treaptă o primeşte prin predare de la alta, pe temeiul unei iconomii şi cunoaşteri ce coboară de la cea dintâi la a doua şi aşa mai departe până ce trece taina la toate treptele[917]. Dar multe taine se opresc la prima treaptă şi nu trec la alta. Căci nu

---

[913] Dascălii de al doilea sunt dracii.

[914] Theotoche însuşi spune că aceşti dascăli de al doilea sunt dracii. De aceea modifică textul în care se spune: „Ei sunt siliţi să mişte în noi gânduri drepte despre lucrurile de care nu-şi amintesc". Modificarea lui ne-am însuşit-o şi noi. Dar nu numai dracii, ci şi oamenii fără experienţa lucrurilor profunde fac acelaşi lucru când voiesc să ne înveţe.

[915] Sfântul Isaac e foarte optimist în înţelegerea firii umane.

[916] „Străin ce intră din afară" numeşte aici răul. Aceasta o învaţă firea prin mijlocirea demonilor, nu se mişcă în fire de la sine. Sfântul Isaac afirmă mereu aceeaşi viziune optimistă a firii noastre.

[917] Totul corespunde cu ceea ce scrie Dionisie Areopagitul în *Ierarhia cerească* (cap.

pot primi celelalte trepte mărimea tainei fără să o primească de la aceea. Şi unele dintre taine, ieşind de la prima treaptă, se descoperă numai celei de a doua şi acolo se păzesc în tăcere[918], iar alte trepte nu le înţeleg pe acelea. Şi unele trec până la a treia şi a patra. Şi aşa are loc o creştere şi o scădere în descoperirile ce vor fi văzute de Sfinţii Îngeri. Şi dacă cu acelea se petrece aşa, cu atât mai mult nu putem noi să primim asemenea taine fără mijlocire.

Deci de la ei (de la Îngeri) cade în mintea Sfinţilor simţirea descoperirii oricărei taine; şi aceasta când e îngăduit de Dumnezeu să se descopere de la treaptă la treaptă, de la cea mai de sus, până la cea mai de jos, şi în felul acesta, când e îngăduit să ajungă ceva prin consimţirea dumnezeiască până la firea omenească, la cei vrednici dintotdeauna. Prin ei primesc Sfinţii lumina vederii până în slăvita veşnicie, taina neînvăţată; şi ei, unii de la alţii. Căci sunt „duhuri slujitoare trimise la cei ce sunt în pregătire să ajungă moştenitori ai vieţii" *(Evrei* 1, 14). Dar în veacul viitor această rânduială va înceta. Căci atunci nu va mai primi unul de la altul descoperirea slavei lui Dumnezeu spre bucuria şi veselia sufletului. Ci, fiecăruia i se va da de la sine (prin sine) ceea ce e potrivit cu vrednicia sa, de la Stăpânul, după măsura însuşirilor celor bune ale lui; şi nu va primi darul de la altul, ca aici. Căci acolo nu mai e nici cel ce învaţă, nici cel ce e învăţat, nici cel ce are nevoie să-şi împlinească lipsa lui de la altul. Pentru că Unul este Dătătorul, dăruind în chip nemijlocit celor în stare să primească. Şi de la El vor primi cei ce primesc veselia cerească. Acolo vor înceta treptele celor ce învaţă şi ale celor ce sunt învăţaţi, şi tăria dorinţei lor va atârna de Cel Unul.

- E nebunie să socotească cineva că păcătoşii se lipsesc în gheenă de dragostea lui Dumnezeu. Dragostea este odrasla cunoştinţei adevărului, care, după mărturisirea de obşte, s-a dat tuturor. Dar dragostea lucrează prin puterea ei în două feluri: pe păcătoşi îi chinuieşte, cum se întâmplă şi aici unui prieten din partea prietenului[919]; iar pe cei ce au păzit cele

---

1). Chiar şi cele dintâi trepte îngereşti primesc vederea lui Dumnezeu „în icoană*, în care e ceva potrivit firii lor. Dar sunt şi ele înseşi, prin firea lor, „chip" sau „icoană" a infinitei Persoane sau comuniuni interpersonale dumnezeieşti. E în aceasta şi o deschidere spre infinitatea dumnezeiască, dar şi o caracterizare a ceea ce primesc din ea prin firea lor.

[918] Fiecare treaptă, cât e pe măsura ei. Deci cea dintâi nu poate transmite alteia tot ce a primit, ci păstrează o parte în tăcere, în meditaţia proprie, neputând-o primi treptele de mai jos. Dar şi din tăcerea treptei de mai sus învaţă ceva treapta de mai jos. Vede în tăcerea ei un mister care depăşeşte înţelegerea ei. Chiar în faţa fiecărui om se vede şi o tăcere, o neputinţă de a comunica tot ce trăieşte în sine, dar în care e scufundat el însuşi. Despre această tăcere grea de înţelesuri negrăite a vorbit Olivier Clément în cartea citată.

[919] Te chinuieşte conştiinţa că n-ai răspuns cum se cuvine iubirii prietenului,

cuvenite îi veselește. Și aceasta este, după judecata mea, părerea de rău sau chinul din gheenă. Dragostea îmbată, însă, sufletele fiilor de sus cu desfătarea ei.

• A fost întrebat oarecare: Când cunoaște cineva că a dobândit iertarea păcatelor sale?

Răspuns: Și a răspuns lui: Când va simți în sufletul lui că le-a urât pe acestea cu desăvârșire din toată inima[920]; și când în cele arătate ale lui, nu se cârmuiește pe sine în chip potrivnic (lui Dumnezeu). Unul ca acesta s-a încredințat că a dobândit de la Dumnezeu iertarea greșelilor celor născute din păcat, ca cel ce și-a urât păcatul potrivit mărturiei conștiinței pe care a câștigat-o în sine, după cuvântul Apostolului: „Cugetul ce nu se osândește este martorul lui însuși" *(Romani* 2, 15, după înțeles). Fie ca și noi să dobândim iertarea păcatelor noastre prin harul și iubirea de oameni a Părintelui Celui fără de început, împreună cu a Unuia Născut Fiului Său și cu a Sfântului Duh, Căruia se cuvine slava în vecii vecilor. Amin

CUVÂNTUL LXXXIV Despre felurite teme

• Până la ce hotar dorește să ajungă cel ce urmărește înțelepciunea? Și când se desăvârșește învățătura lui?

Răspuns: Este cu neputință să ajungă cineva în înaintarea lui la un astfel de hotar. Că și Sfinții sunt cu lipsuri în privința desăvârșirii ei. **Călătoria** înțelepciunii nu are sfârșit. Cel ce o urmărește se înalță până se unește cu Dumnezeu. Și acesta e semnul ei: că înțelegerea ei este fără margine. Pentru că înțelepciunea este Dumnezeu Însuși.

• Cine se poate numi cu dreptate înțelept?

Răspuns: Cel ce înțelege cu adevărat că viața aceasta are un hotar, pentru că acela poate pune un hotar greșelilor lui. Căci care cunoștință sau înțelegere e mai mare ca aceea de a se înțelepți cineva, ca să iasă din viața aceasta întru nestricăciune, neavând vreo parte pângărită de dulceața ei? Nu e în lume un om mai fără de minte decât acela care, subțiindu-și gândurile lui ca să pătrundă în tainele tuturor făpturilor și îmbogățindu-se prin cercetare și înțelegere întru toată cunoștința, își are în același timp sufletul întinat de murdăria păcatului și n-a dobândit mărturia nădejdii lui, dar socotește totuși că a ajuns la limanul neîndoielii. Pentru că faptele lui nu l-au dus decât până la nădejdea în lumea aceasta, în drumul lui neîncetat spre ea.

---

nădejdii puse de iubirea lui în tine, sau nădejdii altora, care apelau la iubirea ta.

[920] Trebuie să te fi dezlipit tu însuți sufletește de păcatele tale, ca să te dezlipească și Dumnezeu de ele; sau în aceasta simți că Dumnezeu Însuși te-a dezlipit de ele. E și aici o aplicare a sinergiei.

• Cine este cel luminat în gândurile lui?

Răspuns: Oricine a ajuns să afle amărăciunea ascunsă în dulceaţa lumii şi a împiedicat gura sa ca să bea din acest pahar şi cercetează cele privitoare la mântuirea sufletului său şi nu se opreşte din drum până ce nu se va despărţi de lumea aceasta; oricine închide simţurile lui, ca să nu intre în el dorinţa vieţii acesteia şi să fure din el comorile ascunse ale vieţii.

• Ce este lumea? Şi cum o cunoaştem pe ea? Şi ce vatămă pe cei ce o iubesc pe ea?

Răspuns: Lumea este o ispititoare, care atrage prin poftirea frumuseţii ei pe cei ce o văd, la dorirea ei (pătimaşă). Şi cel ce a fost prins în parte de dorinţa ei şi s-a împreunat cu ea nu mai poate scăpa din braţele ei până nu-l va dezbrăca pe el de viaţa lui. Şi când îl va dezbrăca pe el de toate şi-l va scoate din casa lui în ziua morţii lui, atunci o va cunoaşte că este o amăgitoare şi o înşelătoare. Iar când cineva se nevoieşte să iasă din întunericul lumii, cât încă rămâne ascuns în ea, nu poate vedea împletiturile ei. Şi ea îi stăpâneşte nu numai pe ucenicii ei şi pe fiii ei şi pe cei legaţi în lăuntrul ei, ci şi pe cei neagonisitori, pe nevoitori, pe cei ce au rupt legăturile ei şi s-au ridicat deasupra ei. Căci a început să-i vâneze pentru lucrurile ei în felurite chipuri şi calcă peste ei şi-i pune sub picioarele ei.

• Ce înseamnă să se lepede cineva de sine?

Răspuns: Precum cel ce s-a pregătit să se suie pe cruce nu mai ţine în cugetarea sa decât gândul morţii şi porneşte ca un om ce nu se gândeşte să mai aibă vreo părticică din viaţa veacului acestuia, aşa e şi cel ce voieşte să împlinească ceea ce s-a spus. Căci crucea este voinţa care e gata să primească orice necaz. Şi când a voit să ne înveţe, iarăşi, de ce trebuie să facem aşa, Domnul a zis: „Cel ce voieşte să vieţuiască în lumea aceasta se va pierde pe sine din viaţa adevărată; iar cel ce se pierde aici pentru Mine, se va afla pe sine acolo” (cf. *Matei* 10, 39). Acesta e cel ce păşeşte pe calea crucii şi-şi pune paşii săi pe ea.

Cel ce se îngrijeşte de viaţa aceasta s-a pierdut căzând din nădejdea prin care a pornit spre suferirea necazurilor. Pentru că grija aceasta nu-l lasă să primească necazul pentru Dumnezeu, ci-l atrage pe încetul din stăruirea în el şi-l scoate din mijlocul luptei pentru viaţa cea fericită şi face să crească în el gândul acesta, până ce-l biruieşte. Dar cel ce-şi pierde sufletul său pentru Mine în cugetarea sa din dorul de Mine, se păstrează nevinovat şi nevătămat pentru viaţa de veci. Aceasta înseamnă cuvântul: „Cel ce-şi pierde sufletul său pentru Mine afla-l-va pe el”. Deci pregăteşte-ţi de aici, din tine însuţi, sufletul prin pierderea ta desăvârşită din viaţa de aici. Şi de te pierzi de aici pe tine, din viaţa aceasta, Domnul îţi va spune ţie în acest înţeles: „Şi-ţi voi da ţie viaţă veşnică, precum ţi-am făgăduit”. Iar de vei rămâne în viaţa aceasta, îţi voi arăta aici

făgăduința Mea cu fapta și te voi încredința de bunătățile viitoare. Și să știi că afli viața veșnică atunci când disprețuiești viața aceasta. Și când intri în luptă pentru pregătirea aceasta, sunt disprețuite în ochii tăi toate cele socotite dureroase și pricinuitoare de necaz. Căci când mintea se pregătește astfel, nu mai are luptă, nici necaz în vremea primejdiei de moarte. De aceea trebuie să știi cu dinadinsul că de nu va urî omul viața lui în lume din dorința vieții viitoare și fericite, nu poate răbda nicidecum necazurile și durerile de tot felul care vin asupra lui în fiecare ceas.

- Care este începutul în războiul împotriva păcatului, al celui ce a aruncat de la sine toată împrăștierea și a intrat în luptă? Și de unde începe lupta?

Răspuns: E cunoscut tuturor că începutul oricărei lupte împotriva păcatului și a poftei este osteneala privegherii și a postului. Acesta din urmă este mai ales începutul luptei împotriva păcatului din lăuntrul nostru. Și semnul urii împotriva păcatului și a poftirii lui în cei ce luptă în războiul nevăzut este că încep cu postul și după aceasta cu privegherea de noapte, care le ajută la nevoință.

- Despre post și priveghere

Cel ce iubește în toată viața lui unirea acestei perechi se face prietenul neprihănirii. Precum odihnirea stomacului e pricina tuturor relelor și trândăvia somnului aprinde pofta curviei, așa calea cea sfântă a lui Dumnezeu și temelia a toată virtutea sunt postul, privegherea și trezvia întru slujirea (liturghia) lui Dumnezeu, întru răstignirea trupului toată ziua și toată noaptea, care e potrivnică dulcții somnului. Postul este apărătorul a toată virtutea și începutul nevoinței. El e cununa celor ce se înfrânează și frumusețea fecioriei și a sfințeniei; e strălucirea neprihănirii și începutul căii vieţuirii creştine; e maica rugăciunii și izvorul neprihănirii și al cumințeniei; e învățătorul liniștirii și înainte-mergătorul tuturor faptelor bune. Căci, când începe cineva să postească, dorește să ajungă la vorbirea cu Dumnezeu în cugetarea lui. Pentru că trupul care postește nu rabdă să doarmă în așternutul lui toată noaptea. Când pecetea posturilor s-a întipărit în gura omului, gândirea lui e străbătută de străpungere și din inima lui izvorăște rugăciunea și pe fața lui e așternută tristețea; atunci gândurile murdare stau departe de el, în ochii lui nu se vede veselie și este dușmanul poftelor și al întâlnirilor deșarte. Niciodată n-a văzut cineva pe un postitor cu dreaptă-socoteală robit de pofta păcatului. Marele drum spre tot lucrul bun este postul cu dreaptă-socoteală (cu discernământ). Și cel ce nu are grijă de el clatină tot binele. Pentru că el este porunca dată firii noastre de la început, ca să se păzească de desfătarea gustării; și cu aceasta și-a luat începutul făptura noastră. Pe de altă parte, din călcarea cea dintâi a lui, și-au luat început cei ce se nevoiesc din frica lui Dumnezeu, care încep să păzească legile Lui.

Şi Mântuitorul, când S-a arătat în lume, la Iordan, de aici a început. Căci după Botez, L-a dus pe el Duhul în pustie şi a postit acolo patruzeci de zile şi patruzeci de nopţi. La fel şi toţi cei ce ies să-l urmeze Lui, pe această temelie pun începutul nevoinţei lor. Căci e armă lucrată de Dumnezeu. Şi care dintre cei ce o nesocotesc nu se va osândi? Şi dacă Cel ce a dat legea a postit, care dintre cei ce păzesc legea nu trebuie să postească?

De aceea, până atunci neamul omenesc n-a cunoscut biruinţa, nici diavolul n-a simţit înfrângerea lui din partea firii noastre. Dar prin această armă a slăbit de la început. Şi Domnul nostru a fost conducătorul şi întâiul câştigător al biruinţei, ca să pună cea dintâi cunună a biruinţei pe capul firii noastre. Când diavolul vede pe vreunul dintre oameni îmbrăcat cu această armă, îndată vrăjmaşul şi tiranul se înfricoşează şi-şi aduce aminte de înfrângerea lui cea din pustie, de către Mântuitorul, şi puterea lui se frânge şi e ars de vederea armei date nouă de către Conducătorul luptei noastre. Ce armă e mai puternică decât ea? Şi ce dă mai multă îndrăzneală inimii în lupta împotriva duhurilor răutăţii, decât foamea răbdată pentru Hristos?

Căci cât se osteneşte şi pătimeşte trupul în timpul în care oastea dracilor înconjoară pe om, atât ajutor primeşte inima lui din nădejdea biruinţei. Şi cel ce îmbracă arma postului arde de râvnă în toată vremea. Că şi râvnitorul Ilie, când ardea de râvnă pentru legea lui Dumnezeu, petrecea în lucrarea postului. Căci pe cel ce a câştigat această armă ea îl face să-şi aducă aminte de poruncile Duhului şi postul este mijlocitorul între legea veche şi harul dat nouă de Hristos[921].

Şi cel ce se leneveşte în el e moleşit şi leneş şi slab şi în celelalte bătălii şi arată începutul şi semnul rău al moleşirii sufletului său şi dă putinţă biruirii lui de către cel ce-l războieşte pe el. Pentru că intră în luptă gol şi neînarmat; şi e vădit că iese fără biruinţă din ea. Pentru că mădularele lui nu s-au îmbrăcat în căldura foamei postului[922]. Aceasta este puterea postului. Şi cel ce stăruie în el are cugetarea neclintită şi gata să întâmpine şi să surpe toate patimile cele rele.

CUVÂNTUL LXXXVI Despre felurite teme

- Este bine a se depărta cineva de toate cele ce aţâţă patimile? Şi se

[921] „Moise a primit tablele legii, scrise în muntele Sinai, postind. Iar Mântuitorul tuturor a început să binevestească legea harului după postul de patruzeci de zile în pustie. De aceea, postul este mijlocitorul legii vechi şi al harului. Căci fiecare dintre acestea ni s-a dat premergând şi mijlocind postul". Postul subţiază firea cărnii şi întăreşte duhul în om şi prin aceasta omul intră în legătură cu Dumnezeu, Care este Duh. Sau postul face străveziu pe om pentru lumea Duhului şi bun mijlocitor al Lui.

[922] Cel ce posteşte copleşeşte slăbiciunea trupului cu căldura râvnei sale de înfrânare şi niciun păcat nu se poate apropia de sufletul şi de trupul lui.

socotește biruință această fugă sau e o înfrângere a sufletului fuga de războaie și alegerea odihnei?

Răspuns: Vom grăi despre aceasta pe scurt. Călugărul trebuie să fugă cu desăvârșire de toate cele ce aţâţă în el patimile cele rele și să taie de la sine deplin pricinile patimilor și materia care le ajută și le sporesc, chiar dacă ar fi foarte mici. Iar de vine vremea de a ne împotrivi lor și de a lupta, să o facem și aceasta, nu jucându-ne, ci cu meșteșug.

• De va face vreun om ceva pentru curăția sufletului, iar alții, neînțelegând viețuirea lui duhovnicească, se vor sminti, trebuie, oare, să părăsească viețuirea lui dumnezeiască din pricina smintelii acelora sau va face ceea ce e de folos scopului său, chiar dacă e păgubitor celor ce-l privesc?

Răspuns: Spunem și despre aceasta că, de e potrivit legii și cu ceea ce a primit de la Părinții dinainte de el ceea ce face și spre curățirea minții lui, și acesta e scopul ce și l-a pus în sine, să ajungă la curăție, iar alții care nu știu se smintesc de scopul lui, nu el este cel vinovat, ci aceia. Căci nu se înfrânează, sau postește, sau se închide mai mult, și face ceea ce e de folos scopului lui, ca să se sminteaască alții, ci ca să se cureţe mintea sa. Iar aceia, pentru că nu cunosc scopul viețuirii lui, îl defăimează și se fac vinovați față de adevăr. Pentru că nu s-au făcut în stare, din pricina negrijii lor, să simtă scopul lui duhovnicesc, pe care și l-a hotărât acesta spre curățirea sufletului lui. Despre aceștia fericitul Pavel a scris, zicând: „Cuvântul crucii, celor pieritori, nebunie este” (1 *Corinteni* 1, 18). Deci ce? Pentru că aceia socoteau nebunie cuvântul crucii, ca unii ce nu simțeau puterea cuvântului, trebuia Apostolul să se oprească de la propovăduirea lui? Dar iată că și până azi, tema crucii e piedică și sminteală iudeilor și păgânilor. Ne vom opri deci să vorbim despre adevărul ei, ca să nu se sminteaască aceia? Pavel nu numai că n-a tăcut, ci a și strigat, zicând: „Mie să nu-mi fie a mă lăuda decât numai în crucea Domnului nostru Iisus Hristos” *(Galateni* 6, 14). Cu lauda aceasta „în cruce”, nu se mândrea Sfântul pentru a sminti pe alții, ci pentru a propovădui puterea cea mare a crucii. Deci și tu, astăzi, o, sfinte, desăvârșește-ți viețuirea ta în scopul ce ți l-ai hotărât, pentru a ajunge la Dumnezeu, scop pentru care nu te mustră conștiința ta, și cercetează viețuirea ta în lumina Scripturilor dumnezeiești și ale Sfinților Părinți. Și dacă nu ești învinovățit de acestea, să nu te temi de acelea de care s-au smintit alții. Căci niciun om nu poate să convingă pe toți sau să placă tuturor, și în același timp să lucreze pentru Dumnezeu în ascunsul său.

EPISTOLE

• Cei ce se tem de Dumnezeu, iubitule, se sârguiesc fără greutate să păzească poruncile. Și de trebuie ca prin fapta lor să-i scape pe alții, iau

asupra lor orice primejdie de dragul acelora. Cel de-viață-Făcător a legat desăvârşirea lor şi a făcut să atârne de două porunci, care le cuprind pe toate: de iubirea lui Dumnezeu şi de cea a zidirii Lui, de iubirea față de chipul Lui.

Răspunsurile duhovnicești ale Sfinților Cuvioși Varsanufie și Ioan au fost adunate și publicate pentru prima dată în anul 1816, la Veneția, de Sfântul Nicodim Aghioritul, sub titlul *Carte preafolositoare de suflet*. Deși conținutul scrisorilor este înrudit cu cel din *Pateric,* se deosebește totuși prin faptul că răspunsurile nu sunt scurte sentințe ale Bătrânilor, ci o învățătură despre patimi și virtuți concretizată în sfaturi date unor călugări sau mireni, despre cum să poarte lupta duhovnicească cu tot felul de piedici, ispite și greutăți întâlnite în viața de zi cu zi.

SFINȚII VARSANUFIE ȘI IOAN

SCRISORI DUHOVNICEȘTI

• *Răspunsul aceluiași mare Bătrân către același, care l-a întrebat dacă trebuie să mănânce deosebit și să nu iasă miercurea și vinerea la Sfânta Împărtășanie; și dacă trebuie să se oprească de la grija lucrului; și de trebuie să se folosească de vreun mijloc de tămăduire dacă i s-ar întâmpla să se îmbolnăvească în nevoința liniștirii lui; și deci să i se dea porunci în vederea mântuirii.*

Nu vreau să nu știe iubirea ta despre binefacerea venită ție de la iubitorul de oameni Dumnezeu. Căci, iată, te-au ajuns durerile (nașterii).[923] Fiindcă a început Iisus să lucreze cu tine și să te aducă pe tine, după rânduială, la liniștea Lui binecuvântată, la răbdarea care nu se rușinează (care nu e făcută de rușine).[924] Și chiar dacă îți va veni vreo slăbiciune sau vreo boală, îndreaptă toată nădejdea ta spre Dumnezeu și te vei odihni. Căci nădăjduiesc în Dumnezeul meu că nu ești departe de calea lui Dumnezeu.

Cât privește mâncarea deosebită în chilia ta, ea îți este de folos și de ajutor. Dar dacă se ivește un motiv să mănânci cu frații, nu șovăi, nici nu te îngreuna, ci îngustează-ți dorința treptat.

Iar de la împărtășanie nu te opri cât timp intri și ieși, căci, altfel,

---

[923] Semnul binefacerii care-i vine de la Dumnezeu omului pornit pe calea înduhovnicirii este că au început pentru el necazurile. Înseamnă că Dumnezeu are încredere în puterea lui de a le suporta.

[924] Liniștea pe care o dobândește omul duhovnicesc din partea grijilor lumii e lucrarea lui Hristos, sau e în Hristos în Care avem totul. Și la ea îl duce pe acel om Hristos, sălășluindu-Se în el, dar nu fără ca și acela să treacă prin eroismul răbdării crucii, care există implicit în liniștea lui Hristos. Asceza este hristocentrică.

pricinuieşti sminteală altora.

Şi ia seama să-ţi faci şederea cu smerenie şi cu frică de Dumnezeu, şi cu iubire nefăţărită. Zideşte-ţi casa ta pe piatra tare şi neclintită, „iar piatra este Hristos” *(I Corinteni* 10, 4).

Iar alte porunci nu sunt de trebuinţă acum. Ţi-ajung cele ce ţi s-au scris din partea mea; sunt destule pentru a te duce de la omul vechi la cel desăvârşit. Cugetă la ele şi adu-ţi aminte de ele şi nu le uita, căci cuprind toată Scriptura. Întăreşte-te în Domnul, păstrând totdeauna smerita cugetare în cuvinte, în fapte şi în mişcări.

29. *Răspunsul aceluiaşi mare Bătrân către acelaşi, pentru că fratele lui după trup, gândindu-se să se retragă în viaţa călugărească, îl întrebase prin el pe Bătrânul despre aceasta.*

Zis-a Domnul nostru Iisus Hristos: „Nimeni nu vine la Mine, de nu-l va trage pe el Tatăl” cel ceresc, şi: „Eu îl voi învia pe el în ziua cea de apoi” *(Ioan* 6, 44), şi: „Eu Mă voi arăta lui” *(Ioan* 14, 21), şi: „Ridicaţi ochii şi priviţi holdele că sunt albe pentru seceriş, iar cel ce seceră primeşte plată şi adună roade spre viaţa veşnică, ca să se bucure împreună şi cel ce seamănă şi cel ce seceră. Căci în aceasta se adevereşte cuvântul: Că unul este cel ce seamănă şi altul cel ce seceră” *(Ioan* 4, 35-37).

Frate, nimeni, voind să intre în cetate, nu doarme; şi nimeni, vrând să lucreze, nu se leneveşte văzând soarele; şi nimeni, vrând să-şi lucreze ţarina, nu stă nepăsător. Ci cel ce voieşte să intre în cetate îşi iuţeşte pasul, în loc să-l facă mai zăbavnic; şi cel ce vede soarele începe repede să lucreze, de frică să nu fie curând împiedicat; şi cel ce voieşte să-şi lucreze ţarina se grăbeşte, ca să nu fie vătămată de neghină. Cel ce are urechi de auzit, să audă.[925]

• *Venind iarăşi a doua oară fratele la el, acesta era îngrijorat de mântuirea lui şi îi aduse aminte de făgăduiala lui de mai înainte. Iar acela îi ceru să i se dea un semn de către Bătrân despre aceasta.*

Şi Bătrânul îi spuse acestea:

În privinţa fratelui de care mi-ai vorbit, el e război de necredinţă, şi aceasta este eres fariseic. Despre unul ca acesta Domnul a spus: „neamul

---

[925] Cine se obişnuieşte cu amânarea greu mai scapă de această obişnuinţă. Cine se opreşte din urcuş a căzut în aceeaşi clipă mai jos de unde este. Nu stă decât cel ce urcă neîncetat. E o idee pe care a dezvoltat-o Sfântul Grigorie de Nyssa. Oprirea prin lenevie produce o anumită paralizie în puterile sufletului. Cel ce cedează lenei devine robul ei. Îşi slăbeşte libertatea sau stăpânirea sa asupra lui însuşi. Eşti tu însuţi când eşti stăpân pe tine. De aceea, în greceşte libertatea se numeşte şi stăpânire de sine (αυτεσούσιον). N-am ajutat pe om în clipa în care a trebuit, l-am putut pierde. Fiecare clipă impune o datorie unică pentru veci, pe care n-o mai poţi îndeplini în altă clipă. Fiecare clipă ni s-a dat cu rostul ei unic de la Dumnezeu. Fiecare clipă are o însemnătate pentru veşnicie.

acesta (...) cere semn şi semn nu i se va da" *(Luca* 11, 29). Acestuia nu am nimic să-i spun, decât ceea ce a spus Apostolul: „Cele vechi au trecut, iată toate s-au făcut noi" (2 *Corinteni* 5, 17), şi: „Acum, Israele" *(Deuteronomul* 4, 1), şi: „Să nu ispiteşti pe Domnul Dumnezeul tău" *(Deuteronomul* 6, 16), şi iarăşi: Astăzi de auziţi glasul Lui, să nu învârtoşaţi inimile voastre (cf. *Psalmi* 94, 8). Cel ce are urechi de auzit, să audă.[926]

• *Răspunsul aceluiaşi mare Bătrân către cel ce l-a întrebat despre fraţii neputincioşi cu trupul şi despre alţii, neputincioşi cu cugetul, de trebuie să-i ia la sine. Şi de trebuie să-i spună Avvei*[927] *să uşureze puţin pe începători de la priveghere. Şi despre tăcerea lui îndelungată.*

Frate, răspunsul la cele trei gânduri este unul: să nu sileşti voinţa cuiva, ci seamănă cu nădejde. Căci Domnul nostru n-a silit pe nimeni, ci a binevestit. Şi dacă cineva a voit, a ascultat. Ştiu că ştii că nu nesocotesc, nici nu dispreţuiesc dragostea ta. Dar răbdarea este spre mare folos. Căci atunci când ne rugăm şi Dumnezeu întârzie să ne asculte, o face spre folosul nostru, ca să ne deprindem cu îndelunga-răbdare. Deci să nu ne descurajăm, zicând că ne-am rugat şi nu ne-a auzit, căci Dumnezeu ştie ce e de folos omului. Bucură-te în Domnul, fratele meu, şi fii fără grijă în orice lucru. Şi roagă-te pentru mine, tu, cel iubit de mine şi de un suflet cu mine.[928]

• Iar de vrei să te izbăveşti de necazuri şi să nu fii doborât de ele, aşteaptă-te la altele mai rele şi te vei odihni.[929] Adu-ţi aminte de Iov şi de sfinţii

---

[926] E aceeaşi idee ca în răspunsul dinainte. Cine urcă o face pentru că aude glasul Domnului, care-l cheamă. Cel ce se obişnuieşte să nu dea toată atenţia poruncii Domnului îndată ce o aude, şi aşteaptă să i se spună a doua oară, să i se dea un nou semn mai accentuat, pierde sensibilitatea receptivă a inimii, începe să se tocească, să se sclerozeze spiritual. Începe să nu mai fie viu, începe să moară. Cade din simţirea planului dumnezeiesc, care-l face liber, cade din planul vibrant al Duhului în cel al automatismului naturii, încetând să mai fie el însuşi. Se afirmă iarăşi importanţa lui „acum" şi a lui „astăzi", importanţa de a împlini în această clipă ceea ce cere Dumnezeu în ea. Fiecare clipă ne e dată pentru a o umple cu împlinirea datoriei noastre legate de ea, pentru a imprima în noi ceea ce ne cere. Şi Dumnezeu Însuşi ne spune, în ea, ce datorie avem de împlinit în ea.

[927] Stareţului Serid.

[928] A persista în urcuşul spre Dumnezeu nu înseamnă a forţa în orice clipă împlinirea unei fapte pentru cineva sau a aştepta totdeauna rezultatul unei rugăciuni pentru acela. Dumnezeu vrea să ne obişnuiască şi cu răbdarea. Continuitatea urcuşului stă uneori în continuitatea rugăciunii pentru alţii şi în neslăbirea aşteptării rezultatului. Rugăciunea şi răbdarea pot susţine împreună urcuşul continuu şi o neîncetată tensiune, ca o căldură care, dacă se răceşte, greu mai poate fi reaprinsă.

[929] Aşteptând necazuri şi mai grele decât cele de faţă, pe acestea le vei simţi uşoare şi prin aceasta te vei simţi deasupra lor, deci şi odihnit. Libertatea şi odihna sunt nedespărţite. Dar la această stare nu se ajunge căutând comoditatea. Căci şi aceasta ne

de după acela, câte necazuri au suferit, şi dobândeşte răbdarea lor şi duhul tău va fi mângâiat.

• „Amin, zic ţie, că de vei vedea pe fratele tău umblând pe o cale care nu e bună şi nu-i vei arăta că această cale nu e bună, din mâna ta va cere sângele lui" *(Iezechiel* 3, 18)..

• Rumegă Epistolele şi te vei mântui. Căci ai în ele, dacă le înţelegi, Vechiul şi Noul Testament, şi, înţelegându-le, nu ai nevoie de altă carte.

• *Răspunsul aceluiaşi Bătrân către acelaşi, care întreba despre neorânduiala din lume.*

Frate, cât avem vreme, să luăm aminte la noi înşine, căci toate s-au tulburat, şi să ne deprindem să tăcem. Şi dacă voieşti să te odihneşti, fă-te mort faţă de tot omul şi te vei odihni. Înţelege că-ţi spun să te linişteşti în pace în privinţa gândurilor, şi a tot lucrul, şi fapta, şi grija.

• .....dar aflăm totodată că „prin multe suferinţe trebuie să intrăm în Împărăţia lui Dumnezeu" *(Fapte* 14, 22). Să stăruim în osteneala faptelor noastre. Căci, cu adevărat, „pătimirile vremii de acum nu sunt vrednice de slava care ni se va descoperi" *(Romani* 8, 18) şi „Dumnezeu nu e nedrept, ca să uite" asemenea osteneli *(Evrei* 6, 10), de vom ţine până la sfârşit ascultarea. Căci zice: „Cel ce va răbda până la sfârşit, acela se va mântui" *(Matei* 10, 22), în Hristos Iisus. Amin.

• *Întrebare a aceluiaşi către acelaşi mare Bătrân în chip de rugăciune: „Tu, Cel ce eşti viaţa celor deznădăjduiţi, nu mă trece cu vederea! Căci zac* în *deznădejde. „Arătarea cuvintelor Tale luminează şi înţeleptşte pe prunci"* (Psalmii *118, 130). Mi-ai spus, Sfinte, că trebuie să mă curăţ şi să scot din mine pe omul cel vechi. Dar se poate curăţa tina pe ea însăşi? Sau se poate împodobi casa pe ea însăşi, de nu o va împodobi cel ce a zidit-o? Sau se poate arde vasul de lut alcătuit de olar pe sine însuşi, de nu-l va pune la foc cel ce l-a alcătuit şi nu-l va proba acela dacă a ajuns bun de folosit? Deci şi Tu, Sfinte, de voieşti să mântuieşti făptura Ta, trimite dumnezeiescul Tău foc, ca să ardă vasul de lut plăsmuit de Tine, ca să primească untdelemnul de la Tine şi să nu se desfacă. Că a Ta este slava în veci. Amin".*

Răspunsul lui Varsanufie: Frate, nu mă sili să vorbesc pe mine, care voiesc să îmbrăţişez liniştea şi tăcerea. Sprijină deci inima ta şi stăruie întru neclătinare. Căci cel care a pizmuit pe Adam de la început şi l-a scos din rai pizmuieşte unirea noastră în cuget. Dar Cel ce a spus: „Am văzut pe satana căzând ca un fulger din cer" *(Luca* 10, 18) îl va face neputincios şi va rupe

---

robeşte leneviei, făcându-ne totodată insensibili în sens egoist. Nu evitând necazurile ne umanizăm, ci răbdându-le. Aceasta este în acelaşi timp adevărata mângâiere a Duhului Sfânt, Care va mângâia duhul nostru. Aceasta este adevărata odihnă.

mreaja lui. De aceea nu te lăsa amăgit de el în vreo privinţă, ca să te clatini din locul tău. El a amăgit şi pe Malhus. Căci e cumplit înfuriat împotriva noastră, dar, când ne smerim, Domnul îi zădărniceşte lucrarea. Deci să ne defăimăm totdeauna pe noi înşine, căci în aceasta stă biruinţa. Cât despre gândul de a pleca în pustie, Părinţii au spus că sunt trei lucruri de preţ, şi dacă cineva le păzeşte pe acelea, poate vieţui şi în mijlocul oamenilor, şi în pustie, şi oriunde s-ar întâmpla: să se defăimeze pe sine însuşi, să-şi arunce voinţa sa la spate şi să se aştearnă sub picioarele a toată făptura. Să mai ştie, iubirea ta, că toată lupta diavolului este să ne despartă pe unii de alţii. Căci vede împlinită cu adevărat la noi Scriptura: „Fratele ajutat de frate este ca o cetate întărită şi înconjurată de ziduri" *(Pilde* 18, 19). Să nu-i dea Dumnezeu să-şi împlinească voia lui cu noi, ci după cuvântul Apostolului: „Dumnezeul păcii va zdrobi repede sub picioarele noastre" *(Romani* 16, 20). Tu, deci, nu te îndoi. Căci nădăjduiesc că vom fi aruncaţi amândoi împreună în aceeaşi groapă, precum ţi-am spus mai înainte. Iar Dumnezeu de aceea ne-a adunat, ca să ne folosim unul pe altul. Chiar şi aceste ispite sunt mijloace spre folosul şi întărirea noastră.

Vieţuieşte deci în linişte, fratele meu, şi te roagă, ca să trecem peste această parte a drumului, ca să nu cheltuim în zadar zilele noastre. Căci s-a apropiat vremea şi vrăjmaşul e furios.[930] Dumnezeu nu lasă deşartă osteneala ta – să nu fie! –, ci, ca Cel ce „voieşte ca toţi oamenii să se mântuiască şi la cunoştinţa adevărului să vină" *(1 Timotei* 2, 4), vrea să intri la desăvârşire. Dar a zis Apostolilor Săi: „Ziceţi: Suntem slugi nevrednice" *(Luca* 17, 10). De aceea să ne stăpânim, şi El va face mila Sa cu noi pentru numele Său cel chemat peste noi (cf. *Ieremia* 14, 9), că Lui se cuvine slava în veci. Amin.

• *Cererea aceluiaşi către acelaşi mare Bătrân să se roage pentru el şi pentru boala ce-i venise.*

Răspunsul marelui Bătrân Varsanufie: Scriptura zice: „Am trecut prin foc şi apă şi ne-ai scos pe noi ca să răsuflăm" *(Psalmii* 65, 11). Cei ce voiesc să placă lui Dumnezeu trebuie să treacă prin unele necazuri. Cum putem să fericim pe Sfinţii Mucenici pentru pătimirile pe care le-au îndurat pentru Dumnezeu, dacă nu putem îndura o fierbinţeală? Spune sufletului tău necăjit: Nu-ţi este mai de folos fierbinţeala decât gheena? Să nu ne descurajăm în boală, căci Apostolul a zis: „Când sunt slab, atunci sunt tare" (2 *Corinteni* 12, 10). Gândiţi-

[930] Timpul nu trebuie cheltuit nici în păcate, nici în deşert, ci pentru a face bine şi pentru a înainta în desăvârşire în apropiere de Dumnezeu şi întreolaltă, în eliberare de robia patimilor despărţitoare, fără rost şi fără orizont. Timpul trebuie folosit cu atât mai serios cu cât ni s-a apropiat de sfârşit, iar vrăjmaşul e furios pe cei pe care vede că-i vor scăpa, fiindcă au pornit pe calea care-i duce la vieţuirea armonioasă şi veşnică în Dumnezeu.

vă că Dumnezeu cercetează inimile şi rărunchii (cf. *Psalmii* 7, 9). Să răbdăm, să îndurăm, să ne facem mucenici ai Apostolului, care zice: „În suferinţă fiţi răbdători” (*Romani* 12, 12), mulţumiţi lui Dumnezeu pentru toate (cf. *1 Tesaloniceni 5,* 18), ca să nu se întâmple şi cu noi ceea ce s-a spus: „Intra-va până la neamul părinţilor lui şi în veac nu va vedea lumină” *(Psalmii* 48, 19). Şi dacă ai avut sănătate trupească, dar spre încercare ţi-a venit şi o mică suferinţă, pentru ce nu-ţi aduci aminte de Iov, care zice: „Dacă am primit din mâna lui Dumnezeu cele bune, nu vom răbda şi cele rele?” *(Iov* 2, 10). Gândeşte-te că cei ce voiesc odihna în toate vor avea să audă: „Aţi luat cele bune ale voastre în viaţa voastră” *(Luca* 16, 25). Să nu ne descurajăm. Avem un Dumnezeu milostiv, Care cunoaşte mai mult ca noi neputinţa noastră; şi dacă pentru a ne încerca aduce asupra noastră câte o boală, avem pe Apostolul care ne îmbie mângâierea, zicând: „Credincios este Dumnezeu, El nu va îngădui să fiţi încercaţi peste ceea ce puteţi, ci odată cu încercarea va aduce şi scăparea din ea, ca să puteţi răbda” *(1 Corinteni* 10, 13). Domnul te va întări şi pe tine, cel bolnav, şi pe cel care te slujeşte, şi vor fi faptele voastre spre slava lui Dumnezeu. Păstraţi răbdarea până la capăt. Nu vă descurajaţi. Nu deznădăjduiţi. Căci aproape este Dumnezeu care zice: „Nu te voi lăsa, nici nu te voi părăsi” *(Evrei* 13, 5).

Credeţi-mă, fraţilor, că am fost stăpânit de slava deşartă, când, fiind bolnav, niciodată nu m-am întins şi nici nu mi-am lăsat lucrul de mână, măcar că mi-au venit mari neputinţe. Dar şi acum îmi întinde curse slava deşartă, căci, de când am intrat în chilie, n-a lăsat boala să mă încerce. Şi mă întristez, căci voiesc să rabd, dar nu aflu ce să rabd. Nu-mi vine vreo suferinţă şi mă topesc când aud: „Cel ce rabdă până în sfârşit, acela se va mântui” *(Matei* 10, 22).[931] Dar rugaţi-vă să stărui în nădejdea mântuirii mele celei în Hristos Iisus, Domnul nostru, Căruia se cuvine slava în veci. Amin.

• *Acelaşi Bătrân, locuind cu un frate oarecare, bolnav şi el, i-a cerut celuilalt Bătrân să se roage pentru el.*

Răspunsul lui Ioan: Domnul a spus: „Întru răbdarea voastră veţi câştiga sufletele voastre” *(Luca* 21, 19). Iar Apostolul, urmând Lui, a spus: „Aveţi nevoie de răbdare” *(Evrei* 10, 36). Şi prorocul a zis: „Aşteptând, am

---

[931] Un alt joc sprinten de paradoxuri. Marele Bătrân se plânge că, dând prin răbdarea pe care a arătat-o în boala de mai înainte o pildă altora, s-a lăsat stăpânit de slava deşartă. Dar nu poate să nu întărească pe adresat prin pilda răbdării sale. Însă se plânge şi acum că, de când s-a închis în chilia sa, n-a mai fost încercat de boală şi deci nu i s-a mai dat prilej de răbdare. Şi, fără răbdare, cum se poate mântui? Îi e teamă însă, pe de o parte, să dorească să-i vină boala, afirmând prin aceasta că ar putea-o răbda şi prin aceasta să se arate ca urmărind slava deşartă. Pe de altă parte, îi e teamă că vieţuirea lui mai înaltă ar putea să oprească boala de la el. De aceea numeşte chilia în care s-a închis „chilia ei”, adică a slavei deşarte.

aşteptat pe Domnul şi a căutat spre mine" *(Psalmii* 39, 1). Dulcele nostru Stăpân a spus: „Cel ce va răbda până în sfârşit, acela se va mântui" *(Matei* 10, 22). Stăruiţi amândoi în răbdare, mulţumind şi privind la sfânta putere a lui Dumnezeu, care vine de Sus. Căci spre cercarea voastră sunt toate acestea. Privegheaţi în cele spuse de noi: „Cercetează-mă, Doamne, şi mă cearcă" *(Psalmii* 25, 2). Vă cer să vă rugaţi pentru mine, pentru dragostea cea după Dumnezeu.

• *Întrebare a aceluiaşi către acelaşi mare Bătrân: fiindcă îmi spune gândul că nu mă pot mântui, roagă-te pentru mine, milostive părinte, şi spune-mi ce să fac, căci sunt împiedicat să postesc.*

Răspunsul lui Varsanufie: Dumnezeul cerului şi al pământului să ne dea ţie şi mie, nevredniculuI, să aflăm milă în ceasul acela şi să stăm cu îndrăzneală înaintea înfricoşătorului şi slăvitului scaun de judecată al Lui. Iubite frate, având un astfel de Dumnezeu milostiv, nu te arunca în deznădejde. Căci aceasta este marea bucurie a diavolului. Fii cu încredere în Domnul. Căci nimeni nu va fi scos din turma oilor lui Hristos, a Dumnezeului nostru, dacă rabdă până la sfârşit în locul acesta. Fiindcă sunt unii aici care au multă îndrăzneală a Dumnezeu şi stăruie în rugăciunea către El ca să nu fie despărţiţi de ei cei ce sunt uniţi cu ei în acest loc binecuvântat, ci, aşa cum rămân împreună în locul pe care şi l-a ales Dumnezeu ca să fie chemat numele Său, aşa să rămână împreună şi în viitor.[932]

Deci nu te teme, preacinstite, căci dacă eu, cel neputincios şi prea mic, am primit încredinţarea că vei fi numărat şi înscris împreună cu turma binecuvântată a lui Hristos, cu cât mai mult Sfinţii Părinţi ai lui Dumnezeu şi vrednici de El n-au fost încredinţaţi despre aceasta? Aşteaptă deci pe Domnul şi nădăjduieşte în El. Iar despre postul trupesc nu te întrista, căci el nu e

---

[932] Cei mai slabi duhovniceşte, dacă rămân uniţi cu cei mai tari – fapt care depinde de petrecerea în acelaşi loc –, se vor bucura şi ei în viaţa viitoare de bunătăţile de care se vor bucura aceia. Iubindu-i pe aceia, cinstindu-i pe aceia, primesc în ei ceva ce au aceia. Se produce o comunicare a stării de suflet de la cei mai înaintaţi duhovniceşte la cei mai puţin înaintaţi. Cei mai înaintaţi duhovniceşte nu vor putea fi despărţiţi de aceia nici când se va revărsa toată cunoştinţa şi toată desăvârşirea comuniunii depline cu Dumnezeu în aceia. Există o sobornicitate interioară între cei de pe trepte duhovniceşti mai înalte şi cei de pe trepte duhovniceşti mai joase. Aceasta implică o mare răspundere a celor mai tari pentru cei mai slabi; ei trebuie să se facă iubiţi de cei mai slabi prin felul lor de a se purta cu aceia. De altfel, aceasta e şi o urmare inevitabilă a stării lor duhovniceşti mai înalte. Dar aceasta nu-i scuteşte nici pe cei mai slabi de a-şi deschide sufletul cu înţelegere pentru cei mai buni. Astfel, dacă există într-un anumit loc câţiva foarte întăriţi duhovniceşte, se pot mântui toţi. Dar dacă nu există câţiva din aceştia, vieţuirea la un loc, prin pildele rele pe care şi le dau unii altora, poate înmulţi tot mai mult răul în toţi.

nimic fără cel duhovnicesc. Pentru că nu cele ce intră (fără plăcere) în om îl spurcă, ci cele ce ies din el (cf. *Marcu* 7, 15). Pe de altă parte, Dumnezeu a dat monahului drept cârmaci dreapta socotează (puterea deosebirii). Deosebește deci, iubitule, de la cine cere Dumnezeu milostenie, de la sărac sau de la bogat? Căci zice: „Nu zăbovi să faci bine celui lipsit, când ai putința să-l ajuți" *(Pilde 5,* 27). Deci nu cere Dumnezeu de la cei bolnavi cu trupul înfrânarea, ci de la cei puternici și sănătoși cu trupul. Coboară, fii îngăduitor deci puțin cu trupul, căci nu va fi un păcat. Nu cere Dumnezeu de la tine aceasta (înfrânare), pentru că știe neputința ce ți-a trimis.

• *Întrebare către același mare Bătrân: Sufăr cumplit de reumatism la picioare și la mâini și fiindcă mă tem de nu cumva este de la demoni, spune-mi, părinte, de este așa. Și ce trebuie să fac, că tare mă supără pentru că nu pot posti și sunt silit de multe ori să mănânc. Ce este apoi că văd în vis, pe zid, niște fiare sălbatice? Te rog, stăpâne, pentru Domnul, să-mi trimiți o mică binecuvântare din sfânta ta mâncare și din apa ta, ca să iau mângâiere prin ele.*

Nu fi trist, iubitul meu. Nu e de la demoni cum socotești, ci e un reumatism îngăduit de voința pedagogică a lui Dumnezeu spre îmbunătățirea noastră, dacă îl primim cu mulțumire. N-a fost Iov un prieten adevărat al lui Dumnezeu? Și sfârșitul răbdării l-a dus la o slavă de neînchipuit. Rabdă deci și tu puțin, și vei vedea slava lui Dumnezeu.

Cât despre post, nu te întrista. Căci precum ți-am spus încă înainte, nu cere Dumnezeu ceva peste putere. Este postul altceva decât o pedagogie a trupului, spre supunerea trupului sănătos și spre slăbirea pornirii lui spre patimi? Căci zice: „Când sunt slab, atunci sunt tare" (2 *Corinteni* 12, 10). Iar boala e mai presus de certarea pedagogică, și celui ce o suportă cu răbdare și mulțumește lui Dumnezeu i se socotește în loc de nevoință (asceză) sau chiar mai mult, și culege din răbdarea aceasta rodul mântuirii. Deci nu trebuie să slăbești trupul prin post, când el e slab prin el însuși. Mulțumește lui Dumnezeu că ai fost izbăvit de osteneala înfrânării. De zece ori îți spun: Nu te întrista! De mănânci, nu vei fi osândit. Căci aceasta nu ne vine din lucrarea demonilor, nici din moleșeala gândului, ci spre cercarea noastră și spre folosul sufletului. Iar visurile cu fiarele sălbatice sunt năluciri ale dracilor, care voiesc să te amăgească prin ele să crezi că boala ta este de la ei. Dar Domnul îi va goli de putere cu cuvântul gurii Sale (cf. 2 *Tesaloniceni* 2, 8)[933] prin rugăciunile sfinților. Amin.

Să nu te întristezi, căci „Domnul ceartă pe cel pe care-l iubește și ca

[933] Numele Domnului nostru Iisus Hristos este înfricoșător dracilor și celor ce se lasă stăpâniți de patimile inspirate de aceia. Dar e înfricoșător prin blândețea și curăția umanității Sale, care înseamnă totodată o libertate de tot ce e rău, o putere absolută față de rău. În El, existența umană nu e supusă nici unei înrobiri.

un părinte pedepseşte pe feciorul care îi este drag" *(Pilde* 3, 12). Cred că Dumnezeu va face milă şi cu această boală trupească a ta aşa cum voieşte. Domnul să-ţi dea putere şi tărie ca să suporţi!

• *Întrebare a aceluiaşi către acelaşi Bătrân: Spune-mi, părinte, avem necredinţa în noi sau dracii ne aduc la necredinţă?*

Răspunsul lui Ioan: Dracii ne aduc necredinţa din pizmă. Dar dacă o primim, ne face slujitori şi părtaşi ai lui.

• *Întrebare a aceluiaşi către marele Bătrân: Când mă uşurez de boală, cum trebuie să-mi petrec ziua?*

Răspuns: Bucură-te în Domnul! Iarăşi zic: Bucură-te (cf. *Filipeni* 4, 4)! M-ai veselit acum cu întrebarea ta sau, mai vârtos, pe Dumnezeu şi pe îngerii Lui.

Cât despre cele ce m-ai întrebat, zis-a Domnul: „Pe acestea trebuia să le faceţi şi pe acelea să nu le lăsaţi" *(Matei* 23, 23). Trebuie să cânţi puţin şi să spui puţine pe dinafară, să cercetezi şi să păzeşti puţin gândurile. Căci cel ce are multe feluri de mâncare la masa sa are plăcere să mănânce din multe. Iar cel ce mănâncă un singur fel de mâncare în fiecare zi nu numai că n-are plăcere de ea, ci poate cu vremea se şi scârbeşte de ea. Aşa e şi în această privinţă. Stă în puterea celor desăvârşiţi să se obişnuiască să se împărtăşească în fiecare zi din acelaşi fel de mâncare fără a se scârbi. Cât despre cântare şi despre rostirea pe dinafară să nu te legi pe tine, ci fă după puterea pe care ţi-o dă Domnul. Iar de citit şi de rugăciune să nu te lipseşti. Fă puţin din aceasta, puţin din aceea, şi aşa vei cheltui ziua plăcând lui Dumnezeu. Părinţii noştri desăvârşiţi n-au avut o regulă, pentru că toată ziua le era o pravilă: să cânte puţin, să rostească puţine pe dinafară, să-şi cerceteze puţin gândurile, să se ocupe puţin cu mâncarea. Iar acestea toate cu frica lui Dumnezeu, căci s-a spus: „Toate câte le faceţi să le faceţi spre slava lui Dumnezeu" (1 *Corinteni* 10, 31). Domnul Iisus să ne păzească pe noi de tot rău). Amin.

• *Întrebare a aceluiaşi către acelaşi Bătrân: Cum trebuie cercetate gândurile? Şi cum trebuie să ne păzim de robia patimilor?*[934]

Răspuns: A cerceta gândurile înseamnă ca, atunci când vine gândul, să se ia seama la ce naşte el. Îţi dau o pildă: presupune că cineva te-a ocărât şi că tu eşti frământat de gândul să-i răspunzi. Spune atunci gândului: „Dacă răspund, îl voi tulbura şi el se va supăra împotriva mea.

---

[934] Lupta omului împotriva patimilor e lupta lui pentru libertate, e luptă împotriva robiei. Cel mai greu este să te eliberezi de ceea ce te robeşte din tine, mai bine zis de forţele nevăzute care stârnesc aceste patimi prin trezirea pornirilor inferioare din tine. E bine să ajungi să faci ce voieşti fără să te simţi silit la aceasta, să fii stăpân pe tot ce e în tine, să fii liber de tine. Eşti tu însuţi când eşti liber şi de tine. Eşti liber când faci ce vrei, fără nicio silă din partea a ceva ce este în mine. Dar aceasta înseamnă a face binele şi a te menţine în starea de a-l face fără greutate. E cea mai mare putere a ta în aceasta. Numai răul, sub aparenţa libertăţii, robeşte.

Deci e mai bine să îndur puţin şi îmi va trece". Dacă se iveşte nu un gând împotriva cuiva, ci un gând în el însuşi, trebuie să cercetezi acest gând şi să-ţi spui: „Unde va sfârşi acest gând rău? El va sfârşi în gheenă". Şi gândul te va lăsa liniştit. Şi pentru toate gândurile fă la fel: îndată ce apare un gând, cercetează-l şi taie-l. Cât despre robie, trebuie multă veghe ca, precum zic Părinţii, dacă un gând trage mintea ta spre desfrânare, să-l îndrepţi spre curăţie; dacă spre lăcomia pântecelui, să-l conduci spre cumpătare; dacă spre ură, să-l călăuzeşti spre iubire, şi la fel cu alte patimi. Nu te întrista, căci vei afla milă după făgăduinţele pe care le-ai primit. Drept aceea, „de trăim, să trăim pentru Domnul, şi de murim, să murim pentru Domnul *(Romani* 14, 8).

• *Întrebare a aceluiaşi către acelaşi mare Bătrân: Spune-mi, părinte, de ce treaptă de desăvârşire ţine a te ruga neîncetat* (cf. 1 Tesaloniceni 5, *17), şi dacă trebuie să ţin un canon (o regulă, o pravilă).*

Răspunsul lui Varsanufie: Bucură-te, frate, în Domnul; bucură-te, iubitul meu, în Domnul; bucură-te în Domnul, împreună-moştenitorule![935] Rugăciunea neîncetată ţine de măsura nepătimirii.[936] Dar atunci se ia cunoştinţă de venirea Duhului, Care învaţă pe om toate (cf. *Ioan* 14, 26), deci şi cele ale rugăciunii.[937] Căci Apostolul zice: Iar să ne rugăm cum trebuie nu ştim, dar „Duhul se roagă pentru noi cu suspine negrăite" *(Romani* 8, 27). La ce ţi-aş vorbi deci acum despre clădirile Romei, când încă n-ai fost acolo ?

Omul care vieţuieşte întru linişte, mai ales pe pat, nu are canon, ci fii ca un om care mănâncă şi bea după trebuinţă, iar când îţi vine să

---

[935] Eşti împreună-moştenitor cu mine al Împărăţiei Sfintei Treimi în calitate de fiu al Tatălui, al Împăratului suprem, nesupus niciunei sile. Bucură-te de libertatea la care eşti chemat în calitatea aceasta de moştenitor şi împreună-stăpânitor în Împărăţia Lui, în care nu e nicio silă. Libertatea aceasta este una cu nepătimirea. De aceea, aceasta este anunţată în propoziţia următoare. Suntem împreună-moştenitori ai Împărăţiei cerurilor, al cărei Împărat e Tatăl nostru.

[936] Nu te poţi ruga neîncetat cât timp nu te-ai eliberat total de patimi. Căci orice ivire a patimii întrerupe rugăciunea, te ia în robie, rupându-te de Dumnezeu, în Care e libertatea. Numai în rugăciune, ca act de iubirea lui Dumnezeu, care nu te supune ca o patimă, se manifestă libertatea deplină de noi înşine. Stareţul Gheorghe de la Cernica spunea şi el: rugăciunea neîncetată ţine de nepătimire.

[937] Libertatea nu poate fi decât în Duhul Sfânt. Căci Duhul Sfânt, Duhul suprem, liber de orice silă, nu e supus niciunei patimi, niciunei legi pe care nu şi-o dă El. Şi El poate infuza libertatea Sa şi omului dotat cu duh. „Unde este Duhul Domnului, acolo este libertatea" (2 *Corinteni* 3, 17). De aceea, unde este Duhul, este şi putinţa rugăciunii neîncetate, a convorbirii iubitoare cu Dumnezeu. El ne insuflă duh de fii iubitori şi iubiţi ai Tatălui, duh de libertate şi duh de iubire faţă de Tatăl nostru şi de Hristos, Fratele nostru. De aceea, când ne rugăm, Duhul se roagă în noi (cf. *Romani* 8, 26).

citeşti şi vezi în inima ta căinţă, citeşte cât poţi, la fel, în ce priveşte cântarea. Dar mulţumirea şi pe „Doamne, miluieşte” ţine-le după puterea ta şi nu te teme, „Căci darurile lui Dumnezeu nu se iau înapoi” *(Romani* 11, 29).

• *Acelaşi către acelaşi mare Bătrân: Părinte, dă-mi un canon (o pravilă) ca unui începător, care n-a primit încă schima, şi roagă-te pentru mine, că fratele care mă slujeşte pe mine mă necăjeşte, iar pe celălalt îl odihneşte.*

Răspunsul lui Varsanufie: Preaiubite frate, mi-ai scris de un lucru peste puterea mea: să-ţi poruncesc un lucru pe care nici eu însumi nu-l pot purta. Mi-ai cerut să-ţi dau un canon ca unui începător care nu a luat încă schima. Iar rânduiala începătorului este aceasta: să petreacă în multă smerenie, să nu se preţuiască pe sine în vreo privinţă oarecare, să nu zică: „Ce-i aceasta?” sau: „Pentru ce-i aceasta?”, ci, întru multă ascultare şi supunere, să nu se socotească deopotrivă cu cineva. Să nu spună: „I se dă cinste cutăruia, de ce nu mi se dă şi mie? E uşurat acela în toate, de ce nu sunt uşurat şi eu?” Chiar dacă e băgat în seamă în toate, să nu se împotrivească. Acestea sunt faptele adevăratului începător, care vrea cu adevărat să se mântuiască. Dar acestea îţi sunt acum greu de purtat atât pentru neputinţa trupului, cât şi din pricina bătrâneţii. Deci tu mi-ai cerut să porţi ceea ce e greu, iar eu îţi dau ceea ce e mai uşor, nu silindu-te, ci sfătuindu-te. Ţi-am spus să ai pe fratele ca pe un fiu, cum îl şi ai, chiar dacă, pentru încercarea ta, odihneşte pe cineva mai mult ca pe tine. Căci dacă Dumnezeu voieşte ca pe acela să-l odihnească, iar pe tine să te necăjească, şi i-a dat să simtă că aşa trebuie să facă, rabdă şi nu te necăji. Căci prin răbdarea necazurilor vom câştiga sufletele noastre (cf. *Luca* 21, 19). Şi nu ne putem face părtaşi ai patimilor lui Hristos decât prin răbdarea necazurilor.[938] Ţine mulţumirea în toate (cf. *1 Tesaloniceni* 5, 18), căci aceasta mijloceşte pentru neputinţa noastră înaintea lui Dumnezeu.[939]

---

[938] Răbdarea necazurilor ne face părtaşi la patimile lui Hristos şi aceasta ne pune în comuniune cu El Însuşi. Astfel, ne împărtăşim şi de puterea Lui de a ne ridica mai presus de noi înşine, mai presus nu numai de plăcerile, ci şi de suferinţele care pot să aibă o mare putere asupra noastră. Mila de alţii ne eliberează şi de unele, şi de altele. Concepţia aceasta este cu totul deosebită de cea protestantă, după care Hristos a făcut totul pentru noi şi noi nu mai avem să facem nimic. Din învăţătura Noului Testament şi a Sfinţilor Părinţi aflăm că Hristos a pătimit pentru noi, dar nu ca să ne scutească pe noi de a mai face ceva, ci ca să înnobileze firea noastră. Punând în firea Lui omenească puterea biruitoare de patimi, această putere ni se comunică şi nouă. Altfel, Hristos nu S-ar fi făcut începătorul unei vieţi noi a umanităţii. Omenirea occidentală a renunţat la orice efort de îmbunătăţire din puterea lui Hristos. Aceasta a condus-o la o mare slăbănogeală sau la un mare indiferentism şi libertinaj etic.

[939] Mulţumirea ne ajută să ne mântuim, chiar când nu putem face ceva pozitiv pentru Dumnezeu. Căci aşa cum, atunci când lauzi pe Dumnezeu pentru cele bune,

• *Întrebare a aceluiași către același mare Bătrân: Îmi spune gândul: „Ai spus fratelui o dată și de zece ori. Lasă-l de acum înainte să facă ce vrea și nu-i mai avea grija, cum au spus Părinții”.*

Răspunsul lui Varsanufie: Preaiubite frate, de un suflet cu mine, fie cu tine pacea pe care a dat-o Domnul Sfinților Săi Apostoli. Căci întâi le-a dat pacea, scoțând de la ei toate gândurile trupești și tot cugetul diavolesc, ca să fie inimile lor curate și să primească în curăție învățăturile și poruncile Stăpânului lor.

Așa și tu, iubitule, primind această pace înfricoșătoare[940] nu de la mine, ci de la Mântuitorul Iisus Hristos, pregătește-te pe tine prin cumințenie și fără tulburare să auzi și să faci (ceea ce auzi). Căci știi că eu vreau să te iau și să te înaripez spre cer. Dar diavolul te împresoară din toate părțile prin pizmă și mânie.[941] Iar dacă nu află loc, își bate joc de tine prin lucruri de nimic și te războiește prin ele și tulbură prin tine și pe fratele tău. Și aceasta, pentru că ți-am scris în scrisorile de mai înainte să spui fratelui greșelile lui și să-l sfătuiești; mai bine zis pentru că nu ți-am spus-o bine și tu l-ai disprețuit, sau ți-am spus-o bine, dar ai fost biruit în război. Și de aceea se bucură diavolul și vine, având amare drepturi asupra ta, și-ți zice: „I-ai spus o dată și de zece ori; lasă-l de acum să facă precum vrea și nu-i mai avea grija, cum au spus Părinții”. Și-și râde de tine și prin aceasta.[942] Căci ești departe de măsura lor, cum e departe cerul de pământ. Vrei să știi de ce a spus Domnul despre pomi, că și cei răi produc roadă (cf. *Matei* 7, 17-20)? Ca să afli ce ți-a produs tăcerea de la diavol:

---

folosești puterile pe care ți le-a dat, așa le folosești și când Îl lauzi pentru tăria dată în boală și în neputința pe care le-a lăsat să vină asupra ta. Vezi și în acestea înțelepciunea și grija lui Dumnezeu față de tine și astfel te poți și mântui prin acelea. Se arată o tărie și o întărire a noastră, date nouă de Dumnezeu, și în mulțumirea pentru suferințe, neputințe și greutăți. Se arată o tărie și o întărire mai mari decât în simpla lor răbdare.

[940] Pacea lui Hristos este o pace înfricoșătoare, pentru că se dobândește cu aspre eforturi și înfricoșează pe cel ce se gândește să pornească la dobândirea ei prin asemenea eforturi și prin suportarea unor asemenea încercări și greutăți. E înfricoșătoare deci pentru cei împătimiți și pentru demonii care-i susțin în împătimirea lor și se bucură de războiul și de dușmănia dintre oameni.

[941] Cel ce începe să înainteze în bine e împresurat de pizma și de mânia diavolului, dar și a multor semeni între care el lucrează.

[942] Adresatul se silește să înainteze în îndeletnicirile sale duhovnicești, dar vrăjmașul îl tulbură prin nemulțumiri mărunte, pe care i le pricinuiește prin slujitorul lui. Există o tăcere de la Dumnezeu, când nu răspunzi celui ce te ocărăște. Dar există și o tăcere de la diavol în două cazuri: când nu mai vrei să-i spui un cuvânt binevoitor sau un sfat bun celui ce te-a supărat și când pornești să faci un lucru fără să întrebi pe duhovnicul tău sau pe cel în a cărui ascultare ești. În ambele cazuri tăcerea produce tulburări și mânii.

tulburări, mânii. De câte ori te porneşti de la tine însuţi la un lucru fără întrebare, eşti prins repede în cursă. Aşa păţesc cei simpli, ca nişte neînvăţaţi. Îţi voi arăta limpede în acest caz că îndelunga ta răbdare nu e după Dumnezeu.[943] Pentru că, îngrămădind multe zile (supărarea), într-o singură zi deşerţi butoiul care se goleşte. Răbdarea după Dumnezeu însă tace până la sfârşit. Dar tu, frate, te porţi asemenea stăpânului cu sluga lui: în loc să-i dai în fiecare zi o palmă, spunându-i greşelile şi aşa aducând pacea, rabzi îndelung multe zile şi apoi îi dai una în spate (o lovitură aducătoare de moarte) şi îi iei sufletul.

• *Întrebare a aceluiaşi către acelaşi: Avva, tare mă necăjeşte fratele. Şi dacă e cu putinţă, l-aş schimba bucuros. Căci îmi spune gândul că, dacă aş fi singur, n-ar mai fi prilej să fiu necăjit, ci mai degrabă să mă mântuiesc. Spune-mi deci dacă-mi este de folos aceasta.*

Răspunsul lui Ioan: Frate, nu te necăji cu părerea că ai dreptate să zici: „Dacă aş fi singur, n-ar mai fi prilej să fiu necăjit, ci mai degrabă să mă mântuiesc". Căci nesocoteşti Scriptura, care zice: „Multe sunt necazurile dreptţilor" *(Psalmii* 33, 18), şi iarăşi: „Multe sunt biciuirile păcătosului" *(Psalmii* 31, 11). Deci fie că eşti drept, fie păcătos, trebuie să rabzi necazul, căci nu putem fi fără necaz. El ne învaţă răbdarea. Avem în privinţa aceasta ca cel mai bun dascăl pe Apostol, care spune: „Răbdând întru necaz" *(Romani* 12, 12). Necazul îi aşteaptă pe cei ce se vor mântui, căci Domnul Însuşi a spus: „În lume necazuri veţi avea" *(Ioan* 16, 33), şi iarăşi: „Prin multe necazuri trebuie să intraţi în Împărăţia lui Dumnezeu" *(Fapte* 14, 22).[944] Vezi, fratele meu, că, vrând să te mântuieşti, te-

---

[943] Când laşi pe cel care depinde de sfatul tău să se îndrepte fără acest sfat, din sila de a-i mai spune un cuvânt, răbdarea ta nu e de la Dumnezeu.

[944] Răbdarea necazurilor e un ajutor de întărire a subiectului uman. Cine rabdă stăruie sub greutăţi, nu fuge de sub ele, nu dă loc slăbiciunii, deznădejdii. Cel ce rabdă se învaţă să se facă stăpân pe sine. Cel ce stăruie răbdând atinge treapta supremă a umanului: de a fi subiect şi nu obiect purtat încoace şi încolo, fără voia lui. Iar Împărăţia cerurilor este o comuniune a subiectelor libere, care nu sunt supuse fără voie răului şi nerăbdării chinuitoare, a subiectelor ce se bucură deplin de comuniunea cu Tatăl, ca nişte fii ai Tatălui, supremul Subiect liber, devenind şi ei stăpâni pe ei înşişi asemenea supremului Stăpân, nesupus niciunei forţe superioare Lui. În această Împărăţie nu pot intra deci decât cei care şi-au întărit libertatea prin răbdarea cu putere a necazurilor, a supărărilor inevitabile ce le vin de la natura schimbătoare a lumii şi de la starea încă nedesăvârşită a semenilor. Pildă ne-a dat în aceasta Însuşi Hristos. Dar nu numai pildă, ci şi putere, punând în firea Lui omenească toată puterea stăpânirii de sine nepătimitoare prin suportarea răbdătoare a pătimirilor şi a morţii, deci aşa cum a întemeiat El Împărăţia cerurilor pentru oameni sau împărăţia subiectelor umane ridicate peste robia (stăpânirea) de patimile interioare şi de stăpânirile lumeşti exterioare. Să notăm că tăierea voii şi ascultarea faţă de cei care le

a lăsat să fii puțin necăjit Cel ce a spus: „Întristat este sufletul Meu până la moarte” *(Matei* 26, 38)? A făcut-o aceasta ca să afli mila Lui în schimbul răbdării, în ceasul acela înfricoșător. Căci de voim în toate odihna, vom avea să auzim: „Ați luat cele bune ale voastre în viața voastră” *(Luca* 16, 25).[945] Stăpânul nostru a răbdat pentru noi toate pătimirile. Deci nu vom răbda și noi, amintindu-ne de ele, ca să fim părtași împreună cu El? Ia seama, că am primit porunca să mulțumim întru toate (cf. 1 *Tesaloniceni* 5, 18). Să nu ne atragă pe noi urâtorul binelui la nemulțumire, ca să pierdem toate.[946]

Cât privește luarea unui alt frate, nu e greu Avvei[947] să-ți dea pe un altul. Căci pentru el e același lucru să-ți dea pe unul sau pe altul. Dar dacă vei lua pe altul, însă și acela te va necăji în vreo privință, ce vei mai face? Chiar dacă fratele de acum nu e deosebit de deștept, are vinovăție puțină. Nu-ți spun aceasta ca să te împiedic să-ți iei altul, ci te sfătuiesc să le cumpănești pe toate și să alegi ceea ce e bine. Căci precum altul îți slujește pentru Dumnezeu, așa ești dator și tu să porți sarcinile lui, ca să împlinești și tu, la rândul tău, legea lui Hristos (cf. *Galateni* 6, 2). Oare nu voiesc să te odihnesc? Dumnezeu știe că, dacă aș putea, aș vrea să te slujesc în toate zilele mele. Și ce să fac, dacă sunt cu totul nefolositor? Să urâm odihna trupului, căci lui Dumnezeu Îi este scârbă de ea fiindcă ne înstrăinează de El. Acestea ți le-am scris ca unuia de un suflet cu mine. Pentru că vreau să fim necăjiți puțin, căci fără necaz nu este înaintare în frica lui Dumnezeu. Iartă-mă, frate, și mă rabdă. Roagă-te pentru mine ca să pun început, căci sunt aproape de zilele mele din urmă.

• *Răspunsul marelui Bătrân către același:* Bucură-te, frate, și fii cu curaj! Să nu te tulbure diavolul pentru lucruri nefolositoare. Socotești, iubirea ta, că e ispitit și necăjit cineva fără îngăduința lui Dumnezeu? Nu. Dumnezeu îngăduie să ni se întâmple acestea spre folosul sufletului. Dar diavolul, văzând aceasta, a întors lucrurile contra noastră ca și la început, scoțându-ne din sfânta pace a raiului. Căci ce ne-a mutat din cele ale noastre? În locul sfintei păci a aruncat în noi furioasa mânie. În loc de ura cea de la Dumnezeu, prin care se urăsc cele rele, a aruncat în

---

cer în numele lui Dumnezeu și a căror importanță este atât de subliniată de Varsanufie și Ioan nu sunt o robie, ci fapte de voință ale omului eliberat de sine și de patimile egoismului său îngustat și trăirea în lărgimea libertății iubitoare a lui Dumnezeu.

[945] Falsa odihnă în care au viețuit și de care s-au lăsat amăgiți este de fapt o robie sub plăceri și ea îi va conduce la treapta supremă a acestei robii, care-și va dezvălui toată puterea ei în „neodihna eternă”.

[946] Varsanufie și Ioan unesc răbdarea necazurilor cu mulțumirea. Prin ultima se întărește și mai mult răbdarea și se arată ca fiind pentru Dumnezeu. Căci ea dă slavă lui Dumnezeu nu numai pentru cele plăcute, ci și pentru cele neplăcute, văzând și în cele din urmă înțelepciunea și iubirea pedagogică a lui Dumnezeu față de noi.

[947] E vorba despre Avva Serid, starețul mănăstirii.

noi ura rea, prin care urâm cele bune şi pe Dumnezeu Însuşi. Dar noi nu înţelegem şi nu ştim că, pentru a tăia de la noi toată amintirea ruşinoasă şi tot gândul rău şi de suflet stricător, ne-a spus Dumnezeu să ne rugăm pentru duşmanii noştri şi să binecuvântăm pe cei ce ne blestemă şi ne-a poruncit să iubim pe duşmanii noştri (cf. *Matei* 5, 44). Şi dacă ni s-a poruncit să iubim pe duşmanii noştri, care nu ne-au slujit nici cu lenevie, nici cu sârguinţă, ce scuză vom avea de nu vom iubi pe cei ce ne-au făcut bine şi ne-au slujit, chiar dacă dracii ni-i prezintă ca pe unii ce ne-au slujit cu lenevie? De vrei să te mântuieşti şi ţi-ai încredinţat sufletul lui Dumnezeu şi nouă, să nu crezi gândului tău. Căci dracii seamănă, ca o sămânţă rea, cele rele în locul celor bune. Opreşte-te deci de a le urma şi vei afla calea lui Dumnezeu. Căci El Însuşi a spus: „De voiţi şi de Mă veţi asculta, veţi mânca cele bune ale pământului" *(Isaia* 1, 19). Deci atârnă de noi să mâncăm sau să nu mâncăm (cele bune). Şi pentru ce defăimăm pe aproapele? Nu căuta pricină cuiva pentru nimicuri, ci fă-te lui plăcut în toate. Şi să nu gândeşti de cineva rău, ca să nu te faci tu însuţi rău,[948] căci cel rău gândeşte cele rele şi cel bun, cele bune. Iar a gândi despre unii: „Iată, vorbesc împotriva mea" e un război propriu începătorilor. De aici vine că, dacă se roagă doi într-o chilie sau se îndrumă unul pe altul, un oarecare poate spune despre ei lucruri contrare. Şi dacă gândeşte aşa, nu se află prin aceasta în adevăr şi, în nebunia lui, unul ca acesta îşi pricinuieşte pierzanie. Nu rămâne în acestea! Căci fratele gândeşte că prin voi află multe, chiar dacă vă necăjiţi puţin din pricina lui, ca să câştigaţi răbdarea. Bucuraţi-vă şi vă veseliţi, că mare este plata răbdării (cf. *Matei* 5, 12)! Căci încă înainte de aceasta ai aflat de la fratele Ioan că nu suntem lăsaţi în necazuri fără voia lui Dumnezeu, iar aceasta se face spre folosul nostru. Să nu crezi deci în ceva dracilor împotriva fratelui tău, căci nu e aşa (cum îţi şoptesc ei), ci ei sunt cei ce vor să te tulbure. Dar Domnul îi va face neputincioşi.

• *Răspunsul aceluiaşi mare Bătrân către acelaşi.*

Mă mir de unii care, după ce au petrecut mulţi ani în şcoli, se ocupă tot cu alfabetul şi silabisesc, când trebuiau să fie de acum dascăli desăvârşiţi. Dar tot aşa mă mir şi de cei ce, după ce au purtat multă vreme schima şi ar trebui să deosebească şi alte gânduri, mai adânci, sunt încercaţi încă de războaiele începătorilor. Voi, ca nişte desăvârşiţi, ar trebui să călăuziţi pe cei amăgiţi spre calea cea dreaptă. Dar, în loc să purtaţi sarcinile celor neputincioşi, mai vârtos îi îngreunaţi, prin supărarea pe care le-o pricinuiţi, până la a se scufunda. Ia aminte, frate, la tine însuţi. Oare nu se păgubeşte sufletul prin aceea că necăjeşti gândul aproapelui? Căci după ce el a împlinit osteneala ta pentru Dumnezeu, îi

[948] Gândind rău despre altul, te-ai făcut tu însuţi rău, căci gândul este al tău, se imprimă în tine şi te înveninează.

pricinuiești gândul că a lucrat cum a voit. Spune aceasta un om desăvârșit unui începător? Nu trebuie să-i vorbești așa, ci să-l sfătuiești, să-l cârmuiești, temându-te de Cel ce zice: „Nu da fratelui prilej de poticnire sau de sminteală” *(Romani* 14, 13). Ce nevoie e să spui aproapelui cuvânt de întristare? Dar de ce îți spun acestea eu, care sunt așa cum sunt? Căci nebunia mea nu m-a lăsat să port în mine un cuvânt, până nu l-am scos și n-am tulburat sufletul fratelui meu. Când diavolul seamănă în tine gânduri rele – căci acesta e lucrul lui: să semene unele în locul altora și să nu-l lase pe om să-și aducă aminte de moarte –, pentru ce vă tulburați pentru nimicuri ca niște începători și nepricepuți? De ce uiți cuvântul: „lipsiți, strâmtorați, rău chinuiți” *(Evrei* 11, 37)? Părinții noștri și-au ales lor necazurile și noi nu ne rușinăm să căutăm orice fel de odihnă. Să știm noi, ticăloșii, că toate acestea s-au scris în cărțile de Sus și ni se va cere socoteală cu de-amănuntul de ele. Vă scriu acestea voind să scot orice putregai de la voi.[949] Iar dacă vă necăjesc, iertați-mă!

• *Întrebare a aceluiași către același mare Bătrân: Spune-mi, părinte, ce este smerenia? Și roagă-te să-mi fie drumul morții în pace.*

Răspunsul lui Varsanufie: Smerenia este a te socoti pe tine „pământ și cenușă” *(Iov* 42, 6) în fapte și cuvinte; nu numai în cuvinte. Adică să zici: „Cine sunt eu?” (2 *Regi* 7, 18). Cine mă prețuiește? Nu însemn pentru nimeni nimic.

• *Întrebare a aceluiași către același mare Bătrân: Avva, fratele meu mi se împotrivește îndată și nu-mi arată nicio compătimire. Ce poruncești să fac?*

Răspunsul lui Varsanufie: Mă mir de simplitatea ta. Tu crezi așa de simplu că diavolul stă liniștit, fără să ispitească pe nimeni? Nu putem învinovăți pe cei răsturnați în spume de diavolul. De asemenea, nu-i putem învinovăți nici pe cei împinși de diavol la împotrivire și lipsă de compătimire. Aici lucrează patima. Ia aminte cu înțelegere la cele spuse, căci și tu te afli sub lucrarea diavolului și nu vezi ale tale, ci le vezi cu ascuțime pe cele ale aproapelui. Iată, ai spus cele ale fratelui și n-ai spus cele ale tale. Sunt puține zile de când ai întrebat despre smerenie și ai auzit că ea constă în a te socoti pe tine „pământ și cenușă” și a nu te prețui câtuși de puțin. Dar pământul și cenușa și neprețuirea de sine așteaptă oare simpatia (compătimirea) cuiva? Mai ales a omului stăpânit de urâtorul binelui? Și aceasta pentru că ești mai înaintat ca el și în vârstă, și în schimă, și în preoție? Dar cel mai înaintat e dator el însuși să poarte pe cel mai mic și să zică: „Eu sunt nevrednic”. Iar de o spui, dar nu rabzi, în zadar o spui. Și cine ești tu, care ai ochi care văd patimile străine? Un

---

[949] Plăcerile, comoditățile, ura ne descompun ființa ca un putregai, căci devenim robii lor neputincioși. Noi nu mai suntem noi înșine, nu mai suntem stăpânii noștri care ne susținem cu tărie.

om căruia s-au binevestit lucruri peste orice măsură.[950] Dacă te-ai gândi la ele, ai uita să mănânci pâinea ta.[951] Dar tu nu le-ai gustat încă şi nu ţi s-au făcut încă dorite precum se cuvine. Adu-ţi aminte de Lazăr, câtă vreme a răbdat mulţumind lui Dumnezeu şi nu uita nici de ceea ce ţi-am spus de multe ori, că aici e o pizmă diavolească. Tu ştii ce te aşteaptă. Iar eu cred în Dumnezeu că aceea nu va izbuti întru nimic.

• (V. 197) *Acelaşi cere rugăciunea aceluiaşi mare Bătrân: Roagă-te pentru mine, părinte, că am căzut în năluciri.*

Răspunsul lui Varsanufie: Frate Andrei, să strigăm împreună cu Sfântul Pavel: „O, adâncul bogăţiei şi al înţelepciunii şi al cunoştinţei lui Dumnezeu! Cât sunt de necercetate judecăţile Lui şi de neaflate căile Lui!" *(Romani* 11, 33). Cum ne opreşte şi pe noi de a ne lăuda cu arcul nostru şi de a nu gândi că sabia noastră ne izbăveşte (cf. *Psalmii* 43, 4), ci harul bunătăţii Lui! Căci zice: „Prin har sunteţi mântuiţi" *(Efeseni* 2, 5). El ne lasă să cădem în năluciri şi în alte patimi, ca să cunoaştem neputinţa noastră şi unde suntem încă. Din bunătatea Lui ne lasă pe noi spre folosul nostru, ca încrederea noastră să se întemeieze pe Dumnezeu, şi nu pe noi. Dar, ia seama, să nu socoteşti că e voia lui Dumnezeu ca noi să cădem în năluciri şi în alte patimi, ci El ne lasă să pătimim acestea din negrija noastră; însă din iubire de oameni se foloseşte de aceste rele, pentru a face să se nască în noi smerenia în vederea mântuirii.[952] Dar cum? Vom pune pe seama patimilor mântuirea noastră? Nicidecum, ci pe seama iubirii Lui şi a înţelepciunii Lui neîngustate în priceperea de a folosi tot felul de mijloace. Gândeşte-te cum trezeşte mintea noastră în tot felul, ca să zică: „De nu mi-ar fi ajutat Domnul, sufletul meu s-ar fi sălăşluit îndată în iad" *(Psalmii* 93, 17).

---

[950] Ţi s-au pregătit bunătăţile nemăsurate ale vieţii viitoare.

[951] Cel smerit nu vede patimile altuia sau grijile lui mărunte, pentru că se socoteşte pe sine mai mic decât toţi, ca nimic prin sine. Dar, în acelaşi timp, cel smerit vede măreţia copleşitoare a lui Dumnezeu ca nimeni altul, şi de aceea nu mai dă importanţă măruntelor băşici de săpun ale grijilor omeneşti, nu se mai alarmează de ele. Are, cel mult, milă de purtătorii lor. Pe de altă parte, când te vezi ca nimic prin tine însuţi, ai ajuns la suprema conştiinţă a ceea ce eşti, care e conştiinţa că atârni cu totul de Dumnezeu. Conştiinţa şi Dumnezeu sunt cele două realităţi nedespărţite care se revelează la maximum. Dar prin aceasta te şi deschizi total pentru Dumnezeu, te vezi plin de El.

[952] Nu din voia lui Dumnezeu se ivesc patimile cele rele în noi. Dar Dumnezeu îngăduie să se ivească, respectând libertatea noastră rău înţeleasă de noi, sau mai bine zis o voinţă slăbită din negrija noastră. Însă se foloseşte şi de ele pentru a ne face să ajungem la smerenie, dându-ne seama de robia în care cădem prin patimi sau prin voinţa de a vieţui prin noi înşine, şi să ne facă să dorim ridicarea noastră spre El.

Ştiind deci că din neputinţa şi negrija noastră pătimim acestea, să facem tot ce putem ca să nu cădem în ele. Dar atârnă de mila Lui să ne izbăvească de ele. El a făcut aceasta cu Petru şi cu Pavel, retrăgând puţin puterea Sa de la ei, ca să vadă că sunt oameni.

Şi cel dintâi a căzut în tăgăduire (cf. *Matei 26,* 69-75), celălalt a fost coborât într-un coş (cf. *2 Corinteni* 11, 33). Aceasta, ca să ştie amândoi să nu se încreadă în ei, ci în Stăpânul tuturor.

Deci învaţă şi tu cine eşti şi unde te afli.[953] Şi fă-te iertător celor împreună-robi cu tine şi osândeşte-te pe tine. Smereşte-te cu adevărat nu numai înaintea lui Dumnezeu, ci şi a oamenilor.[954] Şi „aruncă toată grija ta asupra Lui" *(Psalmii* 54, 23; *1 Petru* 5, 7), „Care poate face cu prisosinţă mai mult decât cerem sau cugetăm" *(Efeseni* 3, 20). Şi El va împlini toate cele făgăduite. Căci nu va respinge pe cei ce Îl roagă din toată inima: pe robii Săi proprii şi cinstiţi, pe cei ce s-au eliberat prin El şi în El de întreg omul vechi şi au auzit de la El cu bucurie negrăită: „Toate câte veţi lega pe pământ vor fi legate în ceruri" ş.a.m.d. *(Matei* 18, 18), pe cei cărora le-a dat toată puterea în cer şi pe pământ.[955] Slujeşte deci Domnului cu frică şi te veseleşte de El cu cutremur (cf. *Psalmii* 2, 11). Şi mulţumeşte-I cu o gură neoprită, că S-a milostivit de tine şi de alţii mulţi prin robii Lui. Lui fie slava în veci. Amin.

• (V. 199) *Întrebare a aceluiaşi către acelaşi mare Bătrân: Spune-mi, părinte, de unde ne-a răsărit ispita care ne-a venit? Şi pentru ce se arată? Şi cum poate fi golită de putere? Şi roagă-te să mă izbăvesc de ea.*

Răspunsul lui Varsanufie: Diavolul, urâtorul binelui, cunoscând că e de folos sufletului nostru şi că nu e alt mijloc de câştigare a mântuirii decât a ne purta sarcinile unii altora (cf. *Galateni* 6, 2), ne pizmuieşte şi se străduieşte să semene în noi ale lui. De aici răsare ispita, pe care

---

[953] Învaţă să ştii în ce treaptă duhovnicească te afli, ca să-ţi cunoşti „puterea" sau neputinţa.

[954] Cine nu se smereşte şi înaintea oamenilor păstrează în fiinţa sa mândria şi iese mereu în fruntea oamenilor, în faţa lui Dumnezeu. Crede că pe el l-a făcut Dumnezeu mai bun, luând ca motiv ceva din el însuşi, sau el însuşi s-a făcut mai bun prin eforturile sale. Aceasta nu mai e nici sentiment de frăţietate. Şi dacă fiecare face aşa, se întreţine o luptă între oameni. Desigur, alta e smerenia înaintea lui Dumnezeu şi alta, înaintea oamenilor. Pe Dumnezeu Îl socoteşti totul, pe oameni, fraţi ai tăi mai buni ca tine prin eforturile împlinirii de către ei a voii lui Dumnezeu.

[955] Le-a dat toată puterea să lege şi să dezlege pentru că sunt uniţi cu Dumnezeu prin rugăciune şi prin dragostea faţă de oameni. Ei ştiu că nu din puterea lor leagă şi dezleagă, ci în numele Domnului şi din puterea Lui. Dar ei fac totul ca să apropie pe oameni de Dumnezeu, arătându-ne prin credinţa şi prin dragostea lor dragostea lui Dumnezeu faţă de noi.

Domnul o va goli de putere. Şi ispita e golită de putere prin aceea că ne purtăm sarcinile unii altora şi ne rugăm pentru omul prin care vine ispita.[956] Dar fără lupta cu raţionamentul (pus în slujba ispitei) nu vine sfârşitul ispitei.[957] Căci semănarea e uşurată de cedare.[958] Şi aceasta este şi ca o ispită din pizma aceluia, susţinută de o părută îndreptăţire, ca să te rupă de iubirea sfinţilor ce se roagă pentru tine şi să te lipsească de ajutorul lor. Iată, ţi-am arătat atât obârşia, cât şi sfârşitul ispitei. Rabdă puţin şi vei lua uşurarea de acestea în Hristos Iisus, Domnul nostru.

• (V. 200) *Răspunsul aceluiaşi mare Bătrân către acelaşi, care se descurajase de ispitele care-l împresurau.*

Frate Andrei, cel de un suflet cu mine, nu te descuraja. Căci nu te-a părăsit Dumnezeu, nici nu te va părăsi. Dar vestirea Stăpânului făcută lui Adam, părintele nostru comun, nu va trece. Iar ea sună: „În sudoarea feţei tale vei mânca pâinea ta" *(Facerea* 3, 19). Şi precum a poruncit omului din afară, aşa a poruncit şi celui dinlăuntru să conlucreze prin nevoinţă (prin asceză) cu rugăciunile sfinţilor, care mult ajută ca omul să nu rămână fără rod. Căci precum aurul ars în cuptor, în vreme ce e ţinut cu cleştele şi lovit cu ciocanul, se face bun şi potrivit pentru diadema împărătească, aşa şi omul susţinut de rugăciunile sfinţilor,[959]

---

[956] Ne rugăm şi pentru cel prin care ne vine ispita diavolului, pentru că e slab şi de aceea a primit să se facă unealta aceluia. Rugăciunea noastră îl va întări, căci va simţi prin noi iubirea lui Dumnezeu faţă de el. Pentru că iubirea lui Dumnezeu arătată prin noi ne face să ne comportăm cu iubire faţă de el, să vorbim bine de el altora şi el va lua cunoştinţă de aceasta.

[957] Răspunzând răului cu rău, căutând satisfacerea plăcerii, avem impresia că se întăreşte fiinţa noastră. Pe aceasta se întemeiază argumentarea, părută raţională, a ispitei. Trebuie să demascăm falsitatea acestei argumentări arătând că, întărind prea mult trupul, întărim pentru un timp ceea ce e pieritor şi slăbim sufletul cel nemuritor, slăbind puterea şi libertatea noastră ca subiect. Peste tot, Varsanufie şi Ioan văd mântuirea omului prin întărirea a ceea ce e netrecător în fiinţa lui. Cel bun e tare. Săvârşirea binelui e o întărire a existenţei. Ontologicul deplin implică eticul. Hristos întăreşte pe om pe cruce, căci, comunicându-ne tăria Lui în pătimiri, suportăm şi noi greutăţile, ispitele, şi, pentru că El o face bună, fiinţa noastră capătă tărie.

[958] Ispita, ca o sămânţă a răului, e primită de om prin cedarea lui, prin faptul că nu luptă ca ea să nu se semene în el; e primită printr-un act de primă slăbiciune. Este o cedare în faţa falsei argumentări.

[959] Din rugăciunile sfinţilor se revarsă în noi o putere care ne susţine, aşa cum în cuvântul de încurajare al prietenilor simţim prezentă inima lor, care ne dă putere în dureri şi greutăţi. În puterea venită nouă prin rugăciunile sfinţilor şi care ne susţine răbdarea se întâlneşte puterea lor cu puterea noastră, trezită de puterea lor, şi cu puterea lui Dumnezeu din care sfinţii se întăresc în rugăciunile lor şi pe care ne-o comunică şi nouă. E o comunicare între trei: eu,

care multe pot şi împlinesc, când e ars de necazuri şi bătut de ispite, dacă rabdă mulţumind, se face fiu al Împăratului.[960] Drept aceea, toate ţi se fac spre folos, ca să primeşti şi tu îndrăznirea de la sfinţi şi din ostenelile tale, a căror pârgă nu te ruşina să o arăţi.[961] Deci nu-ţi pricinui întristare în loc de bucurie duhovnicească. Şi crede în Cel ce ţi-a făgăduit-o. Fii tare, iubitule, în Domnul!

• (V. 201) *Răspunsul aceluiaşi mare Bătrân către acelaşi, căzut în mare descurajare.*

Să nu lase iubitorul de oameni Dumnezeu pe urâtorul de bine vrăjmaş să semene întru tine întristare şi descurajare, ca să nu te ducă la deznădejde în privinţa celor făgăduite ţie, iubitule, de binecuvântatul Dumnezeu prin Duhul Sfânt. Ci să-ţi deschidă inima ca să înţelegi Scripturile, precum a deschis inima lui Cleopa şi a însoţitorului lui (cf. *Luca* 24, 32). Pentru ce Dumnezeu, după făgăduinţele făcute Sfântului patriarh Avraam, l-a ispitit iarăşi? Căci s-a scris că, după cuvintele acestea – înţeleg ale făgăduinţelor –, l-a lăsat pe prietenul Lui, care-I adusese o aşa de mare jertfă şi care nu se cuvenea să pătimească nimic, căruia i s-a socotit credinţa spre dreptate, să cadă iarăşi în ispită (cf. *Facerea* 22, 1; 15, 6) spre probarea lui, şi spre a face fără apărare puterile întunericului. Aceasta, spre a fi pildă celor credincioşi, care prin multe necazuri vor avea să intre în Împărăţia lui Dumnezeu (cf. *Fapte* 14, 22) şi care prin răbdarea lor câştigă sufletele lor (cf. *Luca* 21, 19), întru toate mulţumind (cf. *1 Tesaloniceni* 5, 18).

Ia împreună cu aceştia în mintea ta şi pe cel dintre sfinţi Iov. Căci pe acest „prieten sincer al lui Dumnezeu, pe dreptul adevărat şi fără pată, pe evlaviosul şi înstrăinatul de tot lucrul rău”, care nu se cuvenea să pătimească vreun rău, l-a predat ca să fie ispitit spre probarea lui, până ce a arătat pe vrăjmaşii şi pârâşii lui ruşinaţi şi fără apărare, fiind daţi pe faţă de el.

Ia în sprijinul credinţei şi pe Iisus, pe Căpetenia şi pe Desăvârşitorul

---

sfânt şi Dumnezeu, Care e prezent între mine şi sfânt unindu-ne: „Unde sunt doi sau trei adunaţi (sufleteşte) în numele Meu, acolo sunt şi Eu în mijlocul lor” (Matei 18, 20).

[960] Acest om ajunge stăpân pe sine, liber, împreună-împărat cu Dumnezeu peste toate, nesubordonat niciunei forţe inferioare, ci fiu al Împăratului şi frate al Fiului Lui cel Unul-Născut.

[961] Nu te ruşina să arăţi că ai câştigat pârga îndrăznelii împotriva patimilor, a ispitelor, a deplinei libertăţi faţă de ele, a stăpânirii de sine. Nu te ruşina a arăta că nimic nu te stăpâneşte, ci tu însuţi eşti stăpân peste toate. Stăpân peste sine e cel care nu e stăpânit de nimic. Deşi nu trebuie să te lauzi că ai stăpânirea de sine, totuşi trebuie să arăţi în fapte această stăpânire şi îndrăzneala faţă de patimi. Să nu te ruşinezi să arăţi cu fapta că eşti mai tare ca ispitele, că le rezişti, că nu te laşi robit de ele. Iar îndrăznirea aceasta dă şi o bucurie, cum se va arăta în continuare.

mântuirii noastre (cf. *Evrei* 2, 10), pe Cel ce ne-a răscumpărat pe noi din blestemul în care căzuserăm (cf. *Facerea 3*, 16-19). Privește cum, ajuns la ceasul crucii, ne-a arătat nouă calea răbdării drept calea mântuirii,[962] zicând: „Părinte, de este cu putință, să treacă acest pahar de la Mine, dar nu cum voiesc Eu, ci precum Tu voiești" *(Matei* 26, 39). Iar aceasta a făcut-o pentru noi Cel ce-l certase pe Petru, care-I spusese: „Milostiv fii Ţie, Doamne, să nu-Ţi fie Ţie aceasta" *(Matei* 16, 22), ca Unul ce era gata și hotărât să pătimească. Pentru noi s-a rugat să treacă paharul, ca, rugându-ne și noi, să nu ne descurajăm, chiar dacă în clipa de față rugăciunea nu ne este ascultată.[963] Să ne gândim deci la patimile Mântuitorului nostru făcut Om și să răbdăm împreună cu El osândirile, cuiele, nesocotirea, disprețuirea, scuipările, hlamida batjocoritoare, podoaba cununii de spini, oțetul cu acreala lui, străpungerea suliței, apa și sângele, și ia din toate alinarea durerilor tale. Căci nu va lăsa osteneala ta să fie zadarnică (cf. *1 Corinteni* 15, 58). Dar ca nu cumva, privind pe sfinții ce și-au purtat în timpul lor roadele răbdării necazurilor și au fost lăudați pentru aceasta, tu să rămâi nepărtaș de ele, te-a lăsat și pe tine să rabzi puțină osteneală, ca să te faci împreună-părtaș cu ei și cu Iisus, câștigând îndrăznire înaintea Lui împreună cu sfinții. Deci nu te întrista, căci nu te-a uitat Dumnezeu, ci Se îngrijește de tine ca de un fiu adevărat, și nu nelegitim. Și te vei ține bine de vei lua aminte în chip neclintit la tine însuți, ca să nu cazi din frica lui Dumnezeu și din mulțumirea adusă Lui. Dar vei fi fericit, dacă te vei face cu adevărat străin și sărac, căci aceștia sunt moștenitorii Împărăției lui Dumnezeu.[964] Îmbărbătează-te și fii tare în Domnul! Nu preget să-ți amintesc de aceleași bunătăți pe care ți le va dărui Domnul. Roagă-te pentru mine.

• (V. 204) *Același bătrân, scăpat de ispite prin rugăciunile sfântului Bătrân și prin învățătura lui duhovnicească, i-a trimis acestuia mulțumiri.*

Răspunsul lui Varsanufie: Înalță toată doxologia Dumnezeului slavei. Pe

---

[962] Calea mântuirii e calea răbdării, ca mijloc al întăririi adevărate față de tot ce-l robește pe om din slăbiciune.

[963] Nu pentru Sine S-a rugat Iisus să treacă paharul de la El, ci pentru ca să ne învețe și pe noi să ne rugăm când ne aflăm în mare strâmtorare, și, rugându-ne, să luăm putere să răbdăm. Astfel, nici El n-a primit și nici noi nu primim prin rugăciune îndepărtarea pătimirii, a necazului, ci puterea de a le răbda. Căci aceasta ne este de folos pentru a ajunge la tăria stăpânirii peste toate cele care caută să ne robească, nu scăparea de durere. Deci nici Iisus n-a obținut ceea ce a cerut, nici noi nu primim. Dar obținem altceva, cu mult mai de folos. Rugăciunea nu e ascultată întotdeauna în ceea ce cerem, dar e ascultată totdeauna prin faptul că ni se dă putere să răbdăm ceea ce se îngăduie să suportăm.

[964] Cel străin și sărac de toate de bunăvoie e cu adevărat tare, s-a ridicat deasupra tuturor, putând vieții și fără ele. Și-a descoperit subiectul său nesfârșit mai de preț decât toate. El e cu adevărat liber și puternic, fiind unit cu Tatăl cel atotputernic și supremul Subiect nesupus de nimic. El e fiu după har al Împăratului suprem.

El să-L lăudăm în veci. Amin. Căci nu nouă ni se cuvine slava, ci numai Lui şi Fiului Său şi Duhului Său celui Sfânt. Dumnezeu a adus iubirea ta la neputinţa noastră, ca să primim ajutorul Lui unul prin altul.[965] A vrut să împlinească şi cu noi Scriptura, care zice: „Frate ajutat de alt frate este ca o cetate întărită şi împrejmuită de ziduri" *(Pilde* 18, 19).

Dar fie ca noi toţi să fim ajutaţi de Fratele nostru Cel mare, înţeleg de Iisus, căci El a binevoit să ne facă pe noi fraţi ai Săi.[966] Şi aşa suntem fericiţi de îngeri. Avem un astfel de Frate puternic, ca să ne facă şi pe noi puternici; tare, ca să împartă cu noi prăzile luate de la vrăjmaşi; arhistrateg (suprem conducător de oşti), ca să zdrobească în război pe vrăjmaşii care poartă război împotriva noastră; doctor, ca să împace pe omul nostru cel dinlăuntru cu cel din afară, care se supune Lui; hrănitor, Care ne hrăneşte cu hrană duhovnicească; viu, ca să ne facă vii; milostiv, ca să ne miluiască; îndurător, ca să Se îndure de noi; Împărat, ca să ne facă împăraţi; Dumnezeu, ca să ne facă

---

[965] Dumnezeu ar putea să dea ajutorul Său şi omului în izolarea lui. Dar El face clară lucrarea Lui când o dă fiecăruia prin celălalt: El leagă pe fiecare nu numai de Sine, ci şi de celălalt. Prin aceasta impune fiecăruia o răspundere pentru celălalt şi susţine iubirea între ei. Îl fereşte pe fiecare de mândria de a socoti că n-are nevoie decât de ajutorul lui Dumnezeu, deci de a dispreţui pe ceilalţi. Cât de mult îmi încălzeşte viaţa interesul celuilalt pentru mine! E şi celălalt capabil să mă întărească, cum sunt şi eu capabil să-l ajut. Omul nu e anulat. Dar iubirea reciprocă care-i înnobilează îi face mai capabili să se înalţe la simţirea lui Dumnezeu. Însă nu numai această noblеţe produsă în ei de iubire îi ridică la simţirea lui Dumnezeu, ci şi experierea limitei puterii lor de a se ajuta, în unele cazuri, în lipsa unui ajutor care le vine amândurora de mai sus de ei, de la Dumnezeu, ultimul Izvor al puterii.

[966] Fiul lui Dumnezeu, făcându-Se Fratele nostru Cel mare, a confirmat voinţa lui Dumnezeu de a fi ajutat fiecare dintre noi printr-un alt om, printr-un frate al nostru întru umanitate. A arătat prin aceasta marea importanţă a fratelui în existenţa noastră şi importanţa mea ca frate în existenţa altora, iar prin aceasta răspunderea noastră a unuia faţă de altul, ca fraţi. Când ne-a făcut Dumnezeu aşa, a pus o temelie voinţei de a face Frate al nostru pe Fiul Său, sau ne-a creat ca fiinţe ce îşi au temelia în voinţa Sa de a face Frate al nostru pe Fiul Său, prin Care ne mântuim sau ne asigurăm viaţa de veci, Iisus a aşezat în Sine, ca Frate al nostru, toate posibilităţile comunicării de putere de la un frate la altul, nesfârşitele resurse de milă. El a trăit în mod culminant responsabilitatea fratelui pentru fraţi, valoarea pe care o au fraţii Săi omeneşti pentru El, conţinutul emoţional pe care-l dă vieţii proprii interesul meu pentru frate, interesul fratelui pentru mine, căldura şi sensul pe care le dă vieţii omeneşti relaţia între frate şi frate. Însă, în Iisus, responsabilitatea nelimitată pentru frate nu e împreunată cu durerea de a nu-i putea asigura viaţa veşnică, aşa cum o voiesc, dar n-o pot da, de a asigura de fapt valoarea eternă a fratelui simţită de mine. Căci, în El, această responsabilitate de frate poate şi realiza pe seama fraţilor ceea ce doreşte El: înveşnicirea lor. Coborând Fiul lui Dumnezeu din cer ca să Se facă Frate al nostru, a coborât la noi suprema noblеţe, care-i poate înnobila pe oameni prin iubirea dintre ei.

dumnezei. Cunoscând deci că toate sunt în El, rugaţi-vă Lui. Căci cunoaşte cele de care aveţi trebuinţă mai înainte de a le cere de la El (cf. *Matei* 6, 8), şi împlineşte cererile inimii tale (cf. *Psalmii* 36, 4), dacă nu-L împiedici. Deci Lui înalţă doxologia ta, căci Lui se cuvine slava în veci. Amin. Roagă-te pentru mine, frate, ca să cunosc neputinţa mea şi să mă smeresc.

• (V. 206) *Rugămintea aceluiaşi către aceiaşi mare Bătrân: Te rog, cuvioase părinte, împlineşte pentru mine sfintele tale făgăduinţe despre iertarea păcatelor.*

Răspunsul lui Varsanufie: „Binecuvântat este Dumnezeu şi Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos, Care, întru Hristos, ne-a binecuvântat pe noi, întru cele cereşti, cu toată binecuvântarea duhovnicească” *(Efeseni* 1, 3). Căci dacă te pregăteşti spre primirea celor cerute de tine, le vei lua prin multa ta osteneală şi prin neputinţa noastră. Căci eu socotesc câştigurile şi foloasele fiecărui om şi ale fiecărui suflet ca ale mele.[967]

De aceea, cu bucurie şi arzând, mă cheltuiesc pentru sufletele voastre, cum bine ştie Dumnezeu, singurul cunoscător al inimilor noastre. Şi ştiu, şi sunt încredinţat că nu vom pierde în zadar osteneala noastră. Să ai deci încredere că vei lua cele cerute. Dar, luându-le, păzeşte-le, ca să rămână harul la tine. Căci mulţi au luat, dar după ce au luat au căzut, pentru că n-au păzit cu frică ceea ce au luat. Fii deci doritor al celor bune, dar şi păstrător al lor; slujitor bineplăcut al Stăpânului tău; ucenic smerit al Celui ce S-a smerit pentru tine; ascultător de Cel ascultător;[968] neţinător de minte al răului din puterea Celui neţinător de minte al răului; îndelung-răbdător din puterea Celui îndelung-răbdător; milostiv din puterea Celui milostiv; purtând sarcinile aproapelui, precum şi El poartă sarcinile tale; iubind pe toţi cu sinceritate, precum şi El ne iubeşte pe noi; urmând Lui în toate, până ce te va primi în marea Lui odihnă, pe care „ochiul n-a văzut-o şi urechea n-a auzit-o şi la inima omului nu s-a suit, la cele pe care Dumnezeu le-a gătit celor ce-L iubesc pe El” *(1 Corinteni* 2, 9). Lui se cuvine slava în veci. Amin. Roagă-te pentru mine,

---

[967] Dacă socotesc ca ale mele toate cele primite de cineva de la Dumnezeu, mă şi rog ca el să le primească, socotind că le primesc eu însumi. Nu se poate simţi cineva fericit când e bogat, dacă ceilalţi sunt săraci. Numai în ambianţa bogăţiei generale sunt şi eu bogat. Eu mă îmbogăţesc primind de la alţii şi mă bucur de cele pe care le au alţii. Mă bucur de ceea ce am eu, când văd aceasta folosind pe alţii, rodind în alţii, făcând bucurie altora. Aceasta se referă mai ales la bunurile spirituale.

[968] Aşa se împacă faptul de a nu avea nimic ce te robeşte, de a avea chiar pe Dumnezeu nu ca Stăpân, ci ca Tată şi Frate, cu faptul că totuşi Îi eşti ascultător şi plin de smerenie. Ascultă tu de Hristos, dar ascultă şi El nu numai de Tatăl, ci şi la trebuinţele tale; te smereşti tu faţă de El, dar S-a smerit şi Se smereşte şi El pentru tine şi faţă de tine, mai mult decât te smereşti tu, pentru că Se coboară de la dumnezeirea Sa infinită, sau cu ea, până la starea de Frate al tău. E o întrecere în smerenie şi în preţuire reciprocă, în deplină libertate.

monahule!

• (V. 207). *Același i-a cerut marelui Bătrân aceleași lucruri.*

Răspuns: Frate Andrei, să-ți dea ție Domnul cele pe care le-a spus Iisus: „Cereți și veți primi” *(Ioan* 16, 24). Să se împlinească toate cererile tale! Dar pregătește-ți casa întru toată curăția, ca să primești cele dăruite. Căci ele se așază în casa curată ca într-o vistierie, și își răspândesc buna mireasmă acolo unde nu e gunoi. Iar cel ce gustă din ele se înstrăinează de omul vechi, răstignindu-se lumii, și lumea, lui (cf. *Galateni* 6, 14), și viețuind totdeauna Domnului. Vasul acestuia nu va fi spart, oricât ar bate în el valurile vrăjmașului. El s-a făcut de acum înainte înfricoșător celor potrivnici, căci ei văd în el sfânta pecete. Și pe cât de vrăjmaș este acelora, pe atâta de prieten este marelui Împărat. Drept aceea urăște, frate, în chip desăvârșit, ca să iubești în chip desăvârșit. Depărtează-te cu desăvârșire, ca să te apropii cu desăvârșire.[969] Scârbește-te de o înfiere, ca să o iei pe cealaltă.[970] Încetează să împlinești voile (tale sau ale celui-rău), ca să împlinești voia Lui.[971] Taie-te pe tine și leagă-te pe tine.[972] Omoară-te pe tine și fă-te viu.[973] Uită-te pe tine, ca să te cunoști pe tine.[974] Și, iată, ai faptele monahului.

• *Răspunsul marelui Bătrân către același, în care se semănase gândul că neînfrânarea de la mâncăruri îl va împiedica să ajungă la cele făgăduite lui.*

---

[969] Numai cel ce urăște desăvârșit răul iubește desăvârșit binele. Dar ura desăvârșită a răului înseamnă totodată absența desăvârșită a urii. Nu te poți apropia cu desăvârșire de cineva în iubire, dacă nu te-ai depărtat cu desăvârșire de egoismul tău, care te desparte de el, dacă n-ai înlăturat poarta care te închide în tine. Între cei răi, între demoni, nu este apropiere reală, pentru că nu este iubire, pentru că ei nici nu s-au găsit pe ei înșiși. Ei sunt legați fără voia lor prin blestemul răului, al urii.

[970] Până ești fiul diavolului, nu poți deveni fiul lui Dumnezeu. Până mai ești legat de cineva care e rău, care te îndeamnă la rău și la egoism, nu poți deveni apropiat Celui bun, în comunicare cu El. Căci există și o legătură a celor robiți de rău. E legătura robiei, nedorită de ei. E legat fiecare prin zaua proprie în lanțul care-i leagă pe toți. Se detestă, dar nu se pot desprinde unul de altul.

[971] Voile tale despărțite de voia lui Dumnezeu nu sunt voi deplin libere. Ele nu sunt voia ta adevărată. Căci aceasta e robită de mândrie, sau de o patimă sau alta. Ea e multiplă, căci tu însuți ești sfâșiat, supunându-te când unui stăpân, când altuia. Nu poți avea nicio consecvență. Voia ta adevărată se afirmă când afirmă voia lui Dumnezeu. Atunci ești cu adevărat liber și unitar, sau tu însuți, căci faci permanent ceea ce corespunde subiectului tău în El (ca fundament veșnic al existenței tale fericite).

[972] Taie-te de cel-rău și leagă-te de Dumnezeu, căci prin amândouă te eliberezi.

[973] Omoară-te pentru tine, ca să fii cu adevărat în comuniune cu Dumnezeu și cu ceilalți. Omoară individul egoist care te ține mort, ca să fii viu ca subiect comunitar.

[974] Uită grija de tine, ca să cunoști ce ești cu adevărat prin trezirea conștiinței de eul tău răspunzător, îmbogățit și aprofundat prin legăturile fundamentale cu Dumnezeu și cu semenii, pe care și le descoperă.

Nu din nesocotirea înfrânării şi a nevoinţei spun mereu iubirii tale să împlineşti trebuinţa trupului precum e nevoie – Doamne, fereşte! –, ci pentru că, dacă lucrarea lăuntrică nu ajută, după Dumnezeu, omului, în zadar se osteneşte în cea din afară. De aceea a spus Domnul că „nu cele ce intră spurcă pe om, ci cele ce ies din gură” *(Matei* 15, 18). De fapt, lucrarea dinlăuntru făcută cu durerea inimii aduce liniştea adevărată a inimii, iar liniştea aceasta aduce smerenia, şi smerenia face pe om locaş al lui Dumnezeu.[975] Iar sălăşluirea Lui scoate afară pe dracii răi şi pe căpetenia lor, diavolul, împreună cu patimile lor necinstite. Şi astfel omul se face biserica sfinţită, luminată şi curată a lui Dumnezeu, plină de toată buna mireasmă, de bunătate şi veselie. Omul se face atunci purtător de Dumnezeu, mai bine zis dumnezeu, precum s-a spus: „Eu am zis: dumnezei sunteţi şi toţi fii ai Celui Preaînalt” *(Psalmii 81, 6).*

Deci să nu te tulbure gândul, mai bine zis vicleanul, că mâncărurile trupeşti te împiedică să ajungi la făgăduinţă. Căci ele sunt sfinte,[976] şi din ceea ce e bun nu poate ieşi ceva rău. Ci cele ce ies prin gură, trimise de inimă, opresc şi împiedică pe om să ajungă în mod sigur la făgăduinţele puse în faţa lui. Împlinind deci trebuinţa trupului, să nu faci deosebiri, ci fă puterea omului dinlăuntru să se osteneacă şi să smerească gândurile lui. Şi atunci Dumnezeu deschide ochii inimii tale ca să vadă[977] „Lumina cea adevărată” *(Ioan* 1, 9) şi să spună cu înţelegere: „prin har sunt mântuit” (cf. *Efeseni* 2, 5), în Hristos Iisus, Domnul nostru, Căruia se cuvine slava în veci. Amin.

• (V. 216) *Întrebare a aceluiaşi către marele Bătrân: Te rog, stăpâne, pomeneşte-mă totdeauna şi arată-mi cum trebuie să vieţuiesc cu fratele care*

---

[975] Smerenia deschide cu totul pe om lui Dumnezeu. Căci el nu mai ţine la nimic care ar fi al său, ci aşteaptă totul de la Dumnezeu. Dar smerenia e adusă în inimă de liniştirea care înseamnă nefrământarea omului de nicio grijă pentru ceva, dezlipirea completă de toate. Prin liniştire se ajunge la smerenie, la conştiinţa adevărată că nu eşti şi nu ai nimic prin tine. Smerenia te face să te socoteşti atârnat total de Dumnezeu, făcându-ţi-L deplin evident.

[976] Dacă trupul e prin smerenie templu sfinţit al lui Dumnezeu şi dacă nu te legi prin plăcere de mâncărurile pe care le consumi, ci gândul întreg îţi este la Dumnezeu, mâncărurile se sfinţesc şi ele, gândind la Dumnezeu în vreme ce le consumi.

[977] A primi în trup mâncărurile, cu gândul că Dumnezeu e totul şi eu nimic prin mine însumi, îmi deschide ochii să-L văd pe Dumnezeu şi prin această trebuinţă a mâncării şi chiar toate mâncărurile ca fiind lăsate de Dumnezeu spre a corespunde trebuinţei întreţinerii trupului şi vieţii mele de pe pământ. E iluminarea prin care vedem pe Dumnezeu prin creaţie sau drept Creator al tuturor. Dacă eu prin mine însumi sunt nimic şi dacă toate prin ele sunt nimic, atunci trebuie să fie cineva care îmi dă putinţa să exist şi dă şi celorlalte această putinţă, odată cu rostul lor pentru mine.

locuieşte aproape de mine.

Răspunsul lui Varsanufie: Frate, stă scris: „De te voi uita, Ierusalime, uitată să fie dreapta mea” *(Psalmii* 136, 5). Aceasta despre pomenire. Cât despre cum trebuie să vieţuieşti cu cel apropiat, cel care voieşte să placă lui Dumnezeu să-şi taie voia de dragul aproapelui, silindu-se pe sine. Căci zice: „Împărăţia lui Dumnezeu este a celor ce se străduiesc şi cei ce se silesc o răpesc pe ea” *(Matei* 11, 12). Află deci cum se odihneşte fratele şi fă aşa, şi vei afla odihnă de la Dumnezeu[978] în Hristos Iisus. Domnul nostru, Căruia se cuvine slava în veci. Amin.

• *Întrebare a monahului Teodor către marele Bătrân: Cum pot să cunosc gândul care vine de la Dumnezeu, şi cel ce e de la fire, şi cel care e de la draci?*

Răspunsul lui Varsanufie: Fiule Teodor, cerând, înţelege ce ceri şi pregăteşte-te de lucrare. Căci s-a scris: „Nu cugetaţi la cele înalte, ci lăsaţi-vă duşi spre cele smerite” *(Romani* 12, 16). Cererea ta ţine de o măsură mare. Dacă ochiul tău cel dinlăuntru n-a fost curăţat prin multe leacuri, nu se poate despărţi de spini şi mărăcini, ca să poată prinde strugurele care întăreşte inima şi o veseleşte. Dacă nu ajunge omul la această măsură, nu poate deosebi lucrurile, ca să-şi dea seama de nu cumva îşi bat dracii joc de el şi nu e amăgit încrezându-se în ei. Căci aceia schimbă chipul lucrurilor precum voiesc, mai ales pentru cei care nu cunosc meşteşugirile lor.

Iubitule, nădăjduieşte în Domnul şi-ţi „va împlini cererile inimii tale” *(Psalmii* 36, 3-4). Şi spune Lui în toate: Fie, Doamne, nu cum voiesc eu, ci cum Tu voieşti (cf. *Matei* 26, 39), şi va face cu tine după voia Lui.

Ascultă, fiule, deosebirea gândurilor pe care ai cerut-o. Când gândul te îndeamnă să faci ceva după voia lui Dumnezeu, şi ai bucurie în a face aceea şi o întristare ce i se împotriveşte, află că e a lui Dumnezeu. Deci luptă-te să rabzi, după cuvântul Apostolului: „Îmi duc trupul robit şi-l asupresc, ca nu cumva altora binevestind eu, să mă fac netrebnic” *(1 Corinteni* 9, 27). Şi împlineşte voia lui Dumnezeu.

Iar dacă îţi vine un gând ce ţine de fire, ia aminte cu grijă şi vei putea să-l deosebeşti. Căci zice dumnezeiasca Scriptură: „Pentru aceasta va lăsa omul pe tatăl său şi pe maica sa şi se va alipi de femeia sa şi vor fi

---

[978] A sili Împărăţia înseamnă a te sili pe tine. Căci prin această silire a ta, sau prin luarea ta în stăpânire de către tine cu putere, afli în sinea ta cea adevărată, sau prin ea, Împărăţia, care este a celor stăpâni pe ei, a celor ce au reuşit să pună cu sila stăpânire pe ei. Căci în această putere a ta de a te stăpâni se arată puterea lui Dumnezeu, Care te-a eliberat de toate. Dar, stăpânindu-te pe tine, nu mai superi pe fratele şi te vei întâlni cu el în dragoste sau în Împărăţia veşnică. Aşa veţi fi amândoi mângâiaţi şi odihniţi de Dumnezeu, a Cărui dragoste aţi aflat-o ca pe cea care vă uneşte.

amândoi un trup" *(Facerea* 2, 24). Dar Apostolul, cunoscând că voia lui Dumnezeu este să părăsim nu numai cele ale dracilor, ci şi cele ale firii, căci „trupul la nimic nu foloseşte" *(Ioan* 6, 33), a zis: „Cel ce se alipeşte de femeie este un trup cu ea, dar cel ce se alipeşte de Domnul este un duh cu El" *(1 Corinteni* 6, 16-18). Deci cei ce voiesc să fie duhovniceşti trebuie să respingă trupul. Căci ceea ce nu e de folos e şi păgubitor, iar ceea ce păgubeşte trebuie lepădat. Dar celor ce voiesc să vieţuiască în lume în chip evlavios le-a spus că „nunta e cinstită" ş.a.m.d. (cf. *Evrei* 13, 4).

Iar gândurile de la draci sunt tulburate şi pline de întristare şi atrag pe ascuns şi în chip subţire la cele dinapoi. Ele se îmbracă în piei de oaie, adică iau înfăţişarea unor gânduri ale dreptăţii, „dar pe dinăuntru sunt lupi răpitori" *(Matei* 7, 15), adică prin cele de la arătare folositoare, dar de fapt prin ele înseşi nefolositoare, răpesc şi „amăgesc inimile celor simpli" *(Romani* 16, 18). Fiindcă s-a spus de şarpe că este foarte viclean (cf. *Facerea* 3, 15), păzeşte totdeauna capul lui, ca nu cumva să afle în tine cuib şi prin el locuinţă, şi să lucreze în tine pustiirea.

De doreşti deci şi tu să te faci duhovnicesc, respinge cele ale trupului. Căci cele pe care le tăgăduieşte cineva, pe acelea le şi leapădă. Ascultă pe Domnul Însuşi zicând: „De voieşte cineva să vină după Mine, să se lepede de sine (...) şi să-Mi urmeze Mie" *(Matei* 16, 24). Dar cum se leapădă omul de sine, dacă nu părăsind voile firii sale şi urmând Lui?[979]

---

[979] Avem aici o explicaţie a lepădării de sine, a tăgăduirii de sine: înseamnă nu o nimicire totală a fiinţei proprii, ci o neîmplinire a trebuinţelor vieţii sale naturale, sau a voilor acestei vieţi, omul însuşi împlinind voile lui Dumnezeu cu sine. Aceasta arată că el continuă să existe ca subiect care împlineşte voia lui Dumnezeu cu privire la el, voie care nu vrea ca omul să nu mai existe peste tot, ci să existe pe un plan superior, umplându-se de voia dumnezeiască. Aceasta e ridicarea fiinţei sale, din planul în care vrea să trăiască prin puterile ei în marginile trebuinţelor ei pământeşti, în planul existenţei unite cu Dumnezeu. Într-o deschidere pentru puterile ce-i vin din Dumnezeu. Propriu-zis, într-un plan pur natural omul nu poate trăi. Când vrea să rămână închis în acest plan, el se mândreşte, deci se face robul unei patimi venite de la tatăl trufiei, care e diavolul, şi caută să dezvolte firea sa prin porniri exagerate, care sunt tot atâtea patimi. Aici învăţătura Sfinţilor Părinţi e cu totul opusă învăţăturii catolice despre posibilitatea existenţei unei „naturi pure" a omului. Dar patimile ce se mişcă în orizontul lumii acesteia, în care toate sunt pieritoare, în realitate îl „pustiesc" pe om de viaţă, numeroasele satisfacţii pe care i le procură aceste patimi sunt urmate de o pustiire generală; o pustiire anticipată de o pustiire parţială, ce urmează după satisfacerea fiecărei patimi în parte.

Despre necesitatea de a părăsi chiar cele ale firii, ca neputând mântui pe om, vorbeşte Varsanufie în rândurile ce urmează. Dar părăsirea lor e un act de mai mare curaj, de mai mare iubire a lui Dumnezeu decât părăsirea celor contrare firii. Desigur,

De aceea vorbește în mod deosebit despre cele ale firii, și nu de cele contrare firii. Căci dacă părăsește cineva cele contrare firii, n-a părăsit nimic din cele ale lui pentru Dumnezeu, pentru că ele nici nu sunt ale lui.[980] Dar cel ce a lăsat cele naturale ale lui strigă pururea cu Sfântul Apostol Petru: „Iată, noi am lăsat toate și am urmat Ție. Ce oare va fi nouă?" *(Matei* 19, 27). Și aude cuvântul acela fericit și este asigurat de făgăduința vieții viitoare. Ce a lăsat deci Petru, ca să se laude, știut fiind că nu era bogat? Nimic altceva decât voile sale naturale. Căci dacă nu moare omul cu trupul, deci viețuind cu duhul, nu poate învia. Și precum cele ale firii nu rămân cu cel mort câtuși de puțin, tot așa nici cu cel mort duhovnicește cu trupul.[981] Dacă deci ai murit pentru trup, cum trăiesc în tine cele naturale?

Iar dacă nu ai ajuns la măsura duhovnicească, ci ești încă prunc cu mintea, smerește-te în fața învățătorului tău, ca să te dojenească spre îndreptare: „Nu fă nimic fără să ceri sfat" *(Înțelepciunea lui Isus Sirah* 32, 20), chiar dacă ceea ce se ivește ți se pare bun la arătare. Căci lumina dracilor se dovedește pe urmă întuneric.

Deci tot ce auzi, sau gândești, sau vezi, de-ți tulbură inima fie măcar câtuși de puțin, este de la draci. Primește cele scrise pe scurt, crezând că dacă ai asuda în acestea, Dumnezeu, Care toate le dăruiește, ți-ar hărăzi să înaintezi ca să fii în toate pururea cu sfinții, spre a liturghisi și a te bucura cu ei și a moșteni împreună cu ei bunătățile Lui, în Hristos Iisus Domnul nostru, Căruia fie slava în veci. Amin.

• *Răspunsul aceluiași mare Bătrân către același, care-l fericise pe el pentru virtutea lui, și-i spusese cuvinte din Scriptură și-l întrebase dacă trebuie să respingă fructele și să se poarte cu credincioșie și cu ascultare ca Părinții; și despre rugăciune, și cu rugămintea de a i se lumina ochii bolnavi.*

Frate, prin tine s-a împlinit cu mine Scriptura care zice: „Poporul Meu, cei ce vă fericesc pe voi vă amăgesc" *(Isaia* 9, 16). O astfel de fericire

---

până la un punct, unele dintre cele ale firii trebuie păstrate și satisfăcute. Dar unii păstrează mai puține dintre ele decât alții. Aceștia sunt monahii. E necesar însă ca și unii și alții să nu mențină cele ale firii despărțite de cele dumnezeiești.

[980] Cele contrare firii sunt patimile păcătoase. Fără ele poate trăi omul, căci nu fac parte din fire. Deci părăsindu-le pentru Dumnezeu, nu dă ceva din ceea ce îi este necesar. Dar cel ce dă ale firii sale aduce o jertfă lui Dumnezeu, însă prin aceasta se ridică pe un nou plan de existență, mai presus de fire. Iar jertfa e sfințită de Dumnezeu când e primită.

[981] Aceasta nu e moartea duhului, ci o moarte a trupului pentru cugetare, pentru duh; adică nu e o moarte fizică a trupului, ci în duh, sau pentru duh. Trebuie să mori pentru duhul tău, ca să treci la înviere, la o altă viață, așa cum trebuie să moară trupul fizic pentru a ajunge la învierea în alt fel de trup. Numai cei ce au biruit prin duh cele ale trupului vor învia întru fericire.

(laudă) nu ne lasă să vedem ruşinea faptelor noastre. Ea vatămă, precum socotesc, chiar pe cei ajunşi la măsură şi-i desparte de credinţa în Dumnezeu. Căci zice Domnul: „Cum puteţi crede în Mine, când primiţi laudă unii de la alţii?" *(Ioan* 5, 44). Cel ce înţelege smerenia Apostolului va alege mai ales nebunia, ca să se facă mai târziu înţelept (cf. *1 Corinteni 5,* 18).[982] Căci cel ce voieşte să se arate pe sine ştiutor (gnostic), şi nu mai degrabă duhovnicesc (pnevmatic), mă voi mira de va scăpa de osânda care i se rânduieşte prin firea[983] însăşi. Iar despre cei smeriţi scrie că vor lua har (cf. *Pilde 3,* 34). Oricine laudă dulceaţa cuvintelor lui Dumnezeu, dar nu se hrăneşte din ea, o face să apară amară. Oare e amar cuvântul: „De voieşte cineva să vină după Mine, să se lepede de sine, să-şi ia crucea sa şi să urmeze Mie" *(Matei* 16, 24)? Iar de e dulce, pentru ce, vrând să împlinim voia proprie, îl respingem? Cel ce se arată cunoscând calea care duce la cetate întreabă de ea fie din dispreţ, fie ca să ispitească pe cel întrebat şi să râdă de el. Iar de cunoaşte calea şi nu merge pe ea, e judecat ca unul care o nesocoteşte. A avut şi Avva Arsenie cunoştinţa, dar nu a arătat-o (cf. *Pateric,* Arsenie, 5), zicând cu smerenie: Voiesc să mă mântuiesc şi nu ştiu cum (cf. *Pateric,* Antonie, 1, şi Arsenie, 1). Dacă deci cineva arată fratelui său calea, dar nu are grijă să meargă el însuşi pe ea, e socotit vinovat. Iar calea este aceasta: ca cele trecute şi aruncate de noi la spate să nu ne atragă la cele dinapoi. Căci, altfel, ne-am afla iarăşi la locul de unde am ieşit şi deci vrednici de dispreţuit, ca unii ce ne-am ostenit în zadar. Pentru că cel ce voieşte să cunoască drumul, dacă nu merge pe el împreună cu cel care-l cunoaşte în chip desăvârşit, nu ajunge niciodată la cetate. Aruncă voia ta înapoia ta şi smereşte-te în toată viaţa ta şi te vei mântui.

---

[982] Cine săvârşeşte fapta pentru a fi lăudat de alţii şi se bucură de laudele ce i se aduc de aceia se va dovedi până la urmă neînţelept. Dimpotrivă, cel ce nu urmăreşte asemenea laude şi nu dă pe ele nimic, fără a face totuşi răul, se va dovedi până la urmă înţelept, căci nu s-a slăbănogit în căutarea slavei deşarte.

[983] Firea însă se slăbeşte în cei ce caută laudele de la alţii sau se dovedeşte slabă. Ce va face când nu va mai fi lăudat? Şi cu siguranţă laudele ce i se aduc, pentru că e văzut că le doreşte şi are putere să le impună, nu sunt sincere şi nu vor ţine mult. Nu vor ţine după ce nu va mai avea puterea să le impună. Chiar cei ce laudă pe cineva, de voie, de nevoie, îl osândesc în sinea lor, în vreme ce la arătare îl laudă; iar când nu vor mai avea interesul să-l laude, îl vor osândi pe faţă. Iar laudele le caută cel ce se arată ştiutor al poruncilor, dar nu împlinitor al lor, ca omul duhovnicesc. Cel ce împlineşte porunca se va face tuturor slujitor, deci se va smeri. Prin aceasta el este duhovnicesc şi nu caută lauda. El nici nu vrea să-ţi spună că ştie această poruncă. Cine voieşte să arate că o ştie de fapt nu o împlineşte, ci vrea să se laude cu ştiinţa sa. Cunoştinţa lui rămâne la suprafaţa lucrurilor. Aplicarea cunoştinţei se imprimă în fiinţa proprie. Acela vesteşte împlinirea poruncilor cu viaţa sa.

Iar despre foame, să nu le ceri din propria voinţă. Dar dacă ţi le vor da, ia şi mănâncă, suspinând pentru osânda ce-ţi aduce plăcerea aceasta.[984] Iar pentru că vorbeşti de sfinţi, urmează-le ascultarea şi credinţa arătată în fapte, căci fără fapte s-a dovedit că e moartă (cf. *Iacov* 2, 26). Şi fiindcă vorbeşti de ascultare, să ştii că nu e una mai bună decât cea arătată în supunere, căci în aceasta stă ascultarea. Şi a zis careva: „Fiul ascultător va trăi”.

Iar despre ochi, puternic este Cel ce i-a plăsmuit să-i şi lumineze împreună cu ochii dinlăuntru, cu care dacă am vedea, după cuvântul Mântuitorului, n-am avea nevoie de cei dinafară, care văd deşertăciunea lumii.

Puternic e deci Dumnezeu să facă să ne aflăm cu cei ce se mântuiesc, spre slava Preasfântului Său nume. Amin.

• (*Răspunsul aceluiaşi mare Bătrân către acelaşi, care-l întrebase împreună cu alţii: Cine a dat diavolului puterea şi stăpânirea?*

Dacă voiţi să cunoaşteţi ceea ce nu vă este de trebuinţă – cine a dat diavolului puterea şi stăpânirea –, să o cunoaşteţi din aceasta şi să nu faceţi, din pricina neştiinţei voastre, pe Dumnezeu cauza relelor. Luaţi o pildă de la voi. Dacă cineva dintre voi înclină cu propria voinţă spre rău şi-l face, e judecat de Dumnezeu ca unul care a făcut răul din propria voinţă. Dar întrebi: Cine i-a dat voinţa? Dacă Dumnezeu, pentru ce îl judeci pe el? Vă spun: Nu înfăţişaţi pe Dumnezeu, din pricina strâmbării aduse de diavol aceleia, ca voitor al răului. Nu este aceasta, să nu fie! Chiar dacă au spus-o aceasta unii dintre sfinţi, înţelesul în care au spus-o vă este cu totul nepriceput. Ei au spus că Dumnezeu i-a dat aceluia putere şi stăpânire, întrucât nu-l opreşte şi nu-l împiedică de la săvârşirea răului. Aşa să înţelegeţi cuvântul: Eu „am învârtoşat inima lui Faraon” *(Ieşirea* 10, 1). Întrebi: Dacă este aşa, pentru ce îl învinuieşti?[985] El

---

[984] Deci mănâncă, tăind pe cât poţi plăcerea de la fapta aceasta sau aşteptând osânda pentru ea.

[985] Aceasta este problema teodiceei care caută să scoată pe Dumnezeu de sub vina existenţei răului în lume. Leibnitz a răspuns că lumea aceasta este cea mai bună posibilă. În orice caz, ea poate ajunge la o înălţime decât care nu există alta mai sus. E un lucru pe care necredinţa nu-l cunoaşte. Pentru ea lumea rămâne total în ceea ce este. Ea nu poate deci găsi o explicare răului. După învăţătura creştină, lumea se poate îndumnezei prin har. Oamenii (toate fiinţele conştiente) au în ei şi în lume şi în ajutorul lui Dumnezeu toate condiţiile pentru aceasta. Îngerii, la fel, pot ajunge acolo. Chiar pe pământ oamenii ar putea trăi în bună înţelegere. Hăul e produs de libertatea rău folosită de o parte dintre îngeri şi de oamenii care se lasă ispitiţi de ei şi de trup prin reaua folosire a libertăţii. Îngerii răi pot face rău oamenilor şi prin distrugerile produse în natură. Există o putinţă de lucrare tainică a spiritului asupra naturii. Dar o lume fără libertate ar fi o închisoare insuportabilă pentru fiinţele conştiente. Lipsa de libertate nu se poate împăca decât cu absenţa conştiinţei.

spune aceasta pentru că nu l-a pedepsit de mai înainte. Aceasta o poate cunoaşte cineva şi din cartea lui Iov. Căci se spune în ea că diavolul a pierdut averile şi pe fiii lui. Dar auzi-l pe Iov zicând: „Domnul a dat, Domnul a luat", cum a socotit Domnul aşa a făcut, „Fie numele Domnului binecuvântat în veci" (*Iov* 1, 21).

Pentru ce, deci, nu numeşte pe pierzător, ci pe Cel îndelung-răbdător şi în stare să împiedice şi să oprească răul? Dar ia seama că pentru nimic altceva nu i-a spus aceluia: „Iată ţi-l dau pe el în mâinile tale" *(Iov* 1, 12), ci ca să-L arate pe Dumnezeu cauza mărturisirii dreptului Iov, că de la El are toate binefacerile. Deci Dumnezeu este înfăţişat ca Cel ce i-a dat aceluia putere şi stăpânire, pentru că nu l-a împiedicat (de a face răul). Căci Dumnezeu i-a încredinţat la început o stăpânire bună şi, dându-i-o, nu i-a luat-o înapoi; dar acela, primind-o, s-a făcut neascultător şi în locul ei s-a îmbrăcat cu facerea celor rele. Deci Dumnezeu S-a arătat ca neîmpiedicându-l, pentru că e Cel ce i-a dat puterea. Nu scrie: n-a primit binecuvântarea şi Dumnezeu a depărtat-o de la el, ci „şi se va depărta de la el" *(Psalmii* 108, 16).[986]

Aşadar, să nu socotiţi pe Dumnezeu cauza relelor, căci aceasta vă va aduce osândă, ci acela însuşi (diavolul) şi-a ales sieşi puterea de a face răul şi Dumnezeu nu l-a împiedicat. Căci zice: „Şi a iubit blestemul şi a venit asupra lui" *(Psalmii* 108, 16); nu zice că Domnul i l-a dat lui. Drept aceea, staţi neclintiţi întru Domnul, în credinţa că este Căpetenia vieţii noastre şi a tuturor bunătăţilor. Şi să mă iertaţi că m-am lăsat atras în întrebări copilăreşti, părăsind grija desăvârşirii. Copii, binecuvânteze şi sporească Domnul roadele voastre, în numele Tatălui, împreună cu Sfântul Duh.

• *Întrebare a aceluiaşi către celălalt bătrân: Ce să fac, părinte, că mi-e frică noaptea?*

Răspunsul lui Ioan: Locuitorii cetăţii se tem de barbari până ce nu au ajutorul împăratului. Dar când află că a sosit în cetate ducele sau generalul, nu se mai tem, ştiind că aceia se îngrijesc de ei. Chiar dacă aud că se apropie barbarii, nu mai sunt îngrijoraţi, având pe cel ce luptă pentru ei. Deci şi noi, dacă credem în Dumnezeu, nu ne temem de draci, căci ne trimite ajutorul Lui.

• *Auzind acestea, fratele i-a spus Bătrânului: Părinte, îmi încredinţez*

Dar aceasta este o lume cu totul inferioară, nedemnă de puterea lui Dumnezeu. Dumnezeu lasă fiinţele conştiente libere să facă şi răul, pentru că le respectă conştiinţa şi libertatea. Dar El face, şi din răbdarea Lui şi din lupta acelor fiinţe cu ispitele, posibilă o întărire spirituală a fiinţelor umane. Căci omul trebuie să crească cu colaborarea sa spre mărirea sa de fiu al lui Dumnezeu prin har.

[986] Scriptura nu spune că Dumnezeu i-a luat diavolului şi oricărui făptaş al răului puterea, pentru că nu o foloseşte spre bine şi deci spre binecuvântarea lui, ci că nu va ajunge la binecuvântare pentru că a folosit rău puterea dată lui.

sufletul milelor lui Dumnezeu şi mâinilor tale. Roagă-te pentru mântuirea smeritului meu suflet.

Răspunsul prin scrisoare: Frate, să luăm seama la noi înşine cu multă luare-aminte. Căci nu e cu putinţă să luăm aminte repede la lucruri. Dacă Apostolul care luase (răsplata) spune despre sine că n-a luat-o (cf. *Filipeni* 3, 12), cu cât mai mult nu trebuie să ne smerim noi, care suntem nimic? Am socotit să primim gânduri în ghicituri şi să dăm de asemenea răspunsuri în ghicituri. Căci acestea nasc în sufletul cugetător, mai ales al celor înţelegători, o rumegare duhovnicească. Pentru că, cercetând ghicitorile, aflăm răsărind din ele mult folos. Dar Apostolul ne îndeamnă, zicând: „Nu cugetaţi la cele înalte, ci lăsaţi-vă duşi spre cele smerite" *(Romani* 12, 16). De aceea, nu mai spune totdeauna gândurile tale în ghicituri. Căci răspunsurile mele fără înţeles te vor face să nu le pricepi, şi ne vor duce pe amândoi într-o necontenită încurcătură. Cu adevărat, nu ne este de niciun folos să ne grăim sau să ne scriem unii altora totdeauna prin ghicituri, chiar dacă vedem că am primit acest dar, ci numai când se iveşte trebuinţa.[987] Odată ce suntem mădulare unii altora şi mai ştim că „frate ajutat de frate este ca o cetate întărită" *(Pilde* 18, 19), spune gândurile tale sau scrie-le în chip deschis prin fratele şi aşa vei avea răspunsul la fel.[988] Căci aceasta este un semn al smereniei pentru amândoi. Spune-mi ce nevoie este să grăim în chipuri înalte, când putem să rămânem în smerenie? Fă şi aceasta, dar rar. Căci e de folos inimii zdrobirea care însoţeşte gândurile. Lucrul acesta te-a făcut să zici: „Îmi încredinţez sufletul şi trupul". Iar dacă cineva gândeşte să se supună fratelui său pentru Dumnezeu, e de înţeles că se supune lui Dumnezeu.[989] Deci numai El ne poate

---

[987] Ceea ce se spune aici se potriveşte şi grăirii în limbi (glosolalia).

[988] Vorbirea e pentru a întreţine şi încălzi frăţietatea dintre noi, care nu se împlineşte acolo unde nu ne înţelegem unul pe altul prin cuvinte. Rostul acesta al vorbirii e cuprins în termenul românesc „cuvântul"= conventus (în latină: venire la un loc în înţelegere), nu ne e dat cuvântul ca să ne mândrim unul faţă de altul. Aceasta ne desparte. Ca să venim la buna înţelegere, trebuie să ne vorbim unul altuia fără mândrie, cu smerenie, cu atenţie unul faţă de altul. De cuvânt ţine smerenia şi respectul reciproc. Poporul nostru e „cuviincios" în vorbire, adică voieşte ca prin cuvânt să înfăptuiască „venirea laolaltă" (convenientia, lat.). Fiul ui Dumnezeu Însuşi ni S-a făcut pildă de smerenie, însuşindu-şi cuvântul omenesc, dar aceasta pentru că El Însuşi este sânul potenţial al cuvintelor. De El atârnăm ca cuvinte întrupate. În El suntem chemaţi să ne unim prin cuvinte. El ne cere să ne vorbim şi să ne răspundem unii altora pentru a ne uni cu El.

[989] A te supune cuiva pentru Dumnezeu înseamnă a te supune lui Dumnezeu care cere aceasta. Dumnezeu de fapt ne cere să ne supunem unul altuia. Aceasta e contrariul mândriei care desparte. A asculta fiecare cuvântul celuilalt înseamnă a se supune fiecare celuilalt şi, prin el, lui Dumnezeu. Înseamnă a se supune amândoi lui Dumnezeu, Care a dat fiecăruia cuvântul pentru celălalt şi e ascultat de celălalt.

trezi din somnul beţiei gândite (spirituale).[990]

• *Cum trebuie să mă rog? Trebuie să spun „Tatăl nostru" cum ne-a învăţat Domnul (cf.* Matei 6, *9-13), sau cum a spus Avva Macarie din Sketis: „Doamne, miluieşte-mă precum voieşti", iar când se iveşte războiul: „Doamne, dacă voieşti, ajută-mă"? Nu cumva s-a cerut numai celor desăvârşiţi „Tatăl nostru"?*

„Tatăl nostru" s-a poruncit şi celor desăvârşiţi, şi celor păcătoşi. Aceasta, ca cei desăvârşiţi, cunoscând că au ajuns fii ai lui Dumnezeu, să se străduiască să nu cadă, iar cei păcătoşi, chemându-L cu ruşine „Tată" pe Cel de multe ori înjurat de ei, să se întoarcă cu frică şi să vină la pocăinţă. Ba socotesc că mai mult li se potriveşte celor păcătoşi. Pentru că ţine de cei păcătoşi să zică: „Şi ne iartă nouă datoriile noastre". Căci ce datorii mai au cei desăvârşiţi, odată ajunşi fiii Tatălui Celui din ceruri? Iar cuvântul: „Şi nu ne duce pe noi în ispită, ci ne izbăveşte de cel viclean" are acelaşi înţeles cu cuvintele Avvei Macarie, care a spus: „Miluieşte-mă şi mă ajută".

• *Întrebare a aceluiaşi către celălalt Bătrân: Părinte, pentru ce a numit bunul Bătrân chilia lui cimitir?*

Răspunsul lui Ioan: Pentru că l-a odihnit de toate patimile, căci a murit cu desăvârşire păcatului, şi pentru că chilia lui, în care s-a îngropat de viu ca într-un mormânt pentru numele lui Iisus, este loc de odihnă, unde nu calcă demonul, nici căpetenia lui, diavolul. Căci s-a făcut un loc sfânt, pentru că e locaşul lui Dumnezeu. Să slăvim deci toţi pe Dumnezeu, cu o inimă, în toate.

• *Întrebare a aceluiaşi către acelaşi Bătrân: Fiindcă s-a scris* în Vieţile Bătrânilor *(cf.* Historia Lausiaca 20, *3) că unul făcea o sută de rugăciuni, altul atâtea, suntem datori şi noi, când ne rugăm, să avem o măsură sau nu? Şi cum trebuie făcute rugăciunile? Prelungite sau să spunem „Tatăl nostru" şi să ne aşezăm la lucrul de mână? Şi când lucrăm, ce trebuie să facem? De asemenea, ce trebuie să facă cel ce vieţuieşte de unul singur în privinţa vecerniilor şi a slujbelor de noapte? Şi dacă trebuie să spună cântările şi imnurile.*

Răspunsul lui Ioan: Ceasurile şi cântările sunt predanii bisericeşti şi bune pentru conglăsuirea întregului popor; la fel în mănăstiri, pentru conglăsuirea mulţimii.[991] Dar cei din Sketis[992] nu au nici ceasurile[993] şi nu cântă nici imnuri,

---

[990] Dumnezeu, cerându-mi prin celălalt să ţin seama de acela şi de El, mă trezeşte la realitate din somnul mândriei care mă face să mă socotesc singur existent şi stăpân peste tot şi toate, întins cu sărăcia mea într-un păcat infinit, asemenea celui beat, care nu mai ştie de nimeni şi de nimic, ba nici chiar de sine. Prin cuvintele altuia sunt trezit la realitatea de netrecut, dar şi bucuroasă a datoriilor mele, a graniţei mele, dar şi a unei realităţi cu adevărat infinit mai bogate decât a mea şi a lui, de care, prin împlinirea datoriilor mele şi prin iubire, mă pot împărtăşi.

[991] Cântând toţi împreună, se produce o unitate de cuvânt, de gândire şi de simţire a întregului popor din biserică, o simfonie.

ci săvârșesc lucrul de mână și meditează și fac câte puțină rugăciune de unul singur. Iar stând la rugăciune, trebuie să te rogi să te eliberezi de omul cel vechi, sau să zici „Tatăl nostru”, sau să le faci pe amândouă și apoi să șezi la lucrul de mână. Cât privește prelungirea rugăciunii, când stai în picioare, dacă te rogi neîncetat, potrivit Apostolului (cf. *1 Tesaloniceni 5,* 17), nu trebuie să o reiei ori de câte ori te ridici. Căci mintea ta e toată ziua în rugăciune. Dar când te așezi la lucrul de mână, trebuie să spui din inimă sau să rostești psalmi. Iar la sfârșitul fiecărui psalm să te rogi șezând: „Dumnezeule, miluiește-mă pe mine, ticălosul”. Și de ești hărțuit de gânduri, adaugă: „Dumnezeule, tu vezi necazul meu, ajută-mă”. Când deci ai făcut trei rânduri în plasă, scoală-te la rugăciune. Și plecând genunchiul și sculându-te, spune la fel rugăciunea amintită.

Iar la vecernii, cei din Schit spun doisprezece psalmi și la sfârșitul fiecăruia, în locul doxologiei („Mărire Tatălui...” etc.), spun „Aliluia” și fac o rugăciune. La fel și noaptea, spun doisprezece psalmi și după psalmi se așază la lucrul de mână. Și precum voiește, unul spune psalmi din inimă, altul cercetează gândurile sale sau *Viețile Părinților.* Acesta, citind cinci sau opt foi, trece apoi la lucrul de mână. Iar cel ce cântă sau rostește psalmii din inimă, trebuie să-i rostească cu buzele, dacă nu-i aproape de el un altul și dacă nu vrea ca nimeni să nu afle ce face.

• Dacă suferi de plictiseală, adu-ți aminte de apăsarea pe care a suferit-o Avva Eftimie și a mers cu slavă la Domnul.[994] Așteaptă ziua ieșirii și te vei ușura de plictiseală.

• *Părinte, roagă-te pentru mine că sunt bolnav; și ca să pot purta cu bucurie boala...*

Răspunsul lui Varsanufie: Preaiubite frate, mă bucur de cuvintele tale, că încă înainte de mine, chiar nepricepând cele spuse de mine, te-ai numit pe tine păcătos în întrebările tale. Și păcătosul este, cu adevărat, o slugă rea. Iar acum ai spus că ești bolnav. Dar boala este în chip recunoscut o certare spre îndreptare. Deci boala ți s-a trimis ca unei slugi rele. Dacă însă îți este greu să primești certarea, încetează să fii rău. Iar dacă ești rău, primește certarea. Dar dacă te bucuri de certare, nu ești rău. Iar cel ce nu e rău este iubit. Și „Domnul îl ceartă pe cel pe care-l iubește” *(Pilde 5,* 12; *Evrei* 12, 6). Ia seama deci cu adevărat cum ești, și alege-ți ție una din

---

[992] E vorba de pustia Sketică din Egipt, plină de pustnici.

[993] Rânduieli de slujbe comune.

[994] Dezgustul, plictiseala te apasă când nu-ți găsești rostul având grijă de altul, dar nu numai grija pentru viața lui trecătoare, ci mai ales pentru cea veșnică. Aceasta înseamnă să-ți vezi rostul lucrând pentru veșnicia ta și a altora în Dumnezeu. Căci fără Dumnezeu nu ți se deschide vederea spre veșnicie, și grija pentru o viață trecătoare sfârșește în plictiseala de moarte.

cele spuse.[995].

• *Întrebare a aceluiaşi către acelaşi mare Bătrân: Te rog, părinte, spune-mi cum se câştigă smerita cugetare sau rugăciunea desăvârşită? Sau ce trebuie să facă cineva ca să nu pară că hoinăreşte cu gândurile? Şi dacă trebuie să citească.*

Despre felul cum se câştigă smerita cugetare desăvârşită ne-a învăţat Domnul, zicând: „Învăţaţi de la Mine că sunt blând şi smerit cu inima şi veţi afla odihna sufletelor voastre" *(Matei* 11, 29).[996] De voieşti deci să câştigi desăvârşita odihnă, află ce a răbdat El şi rabdă şi tu, taie voia ta în toate. Căci şi El a spus că nu S-a coborât din cer ca să facă voia Sa, „ci voia Tatălui Meu Care este în ceruri" *(Ioan* 6, 38). În aceasta stă smerita cugetare: în a purta ocări şi osândiri şi câte le-a pătimit Învăţătorul nostru Iisus.

Iar rugăciunea desăvârşită stă în a grăi lui Dumnezeu nehoinărind (cu gândul), în a-ţi aduna toate gândurile în chip neîmprăştiat împreună cu simţurile. La aceasta îl conduce pe el voinţa de a muri oricărui semen şi lumii şi tuturor celor din ea.[997] Şi nimic nu trebuie să spui lui Dumnezeu, decât aceasta: Izbăveşte-mă de cel viclean (cf. *Matei* 6, 13) şi „Facă-se voia Ta" întru mine *(Matei* 6, 10). Trebuie să ai mintea stând în faţa lui Dumnezeu şi grăind Lui. Iar rugăciunea adevărată se cunoaşte când cel ce 0 face s-a eliberat de hoinăreală şi vede că mintea lui se veseleşte, fiind luminată în Domnul. Şi semnul că s-a ajuns la ea este că omul nu se mai tulbură, chiar dacă l-ar ispiti lumea întreagă. Desăvârşit se roagă cel ce s-a făcut mort lumii şi odihnei pe care i-o îmbie ea. Iar a face lucrul tău cu grijă pentru Domnul nu e împrăştiere, ci râvnă pentru Dumnezeu.

Cât despre citire, e de folos a citi *Vieţile Părinţilor,* căci aşa se

---

[995] Bucură-te de boală, căci este fie spre îndreptarea ta, fie o dovadă a iubirii lui Dumnezeu, Care vrea să te facă şi mai bun. Numai bucurându-te de ea, îţi e de folos: în primul caz, eliberându-te de păcat prin pocăinţă, în al doilea, sporind prin ea. Dar e mai bine să nu te socoteşti fără păcat.

[996] Cel smerit cu inima are şi odihnă în sufletul său, necăutând să se impună altora prin tot felul de mijloace, ca să-şi menţină o părută superioritate. El nu e chinuit de teama dea nu fi băgat în seamă de ceilalţi.

[997] E de trebuinţă moartea faţă de oameni şi faţă de lucrurile trecătoare, în sensul de moarte a voinţei de a te folosi de ei şi de ele în chip egoist şi pentru plăceri trupeşti, în sensul de a nu refuza să fii oamenilor de ajutor şi de a te folosi de lucruri pentru a ajuta prin ele pe oameni şi mai ales de a cunoaşte prin ele pe Dumnezeu. Adică gândurile la oameni şi la lucruri trebuie adunate în gândul la Dumnezeu şi spre slujirea Lui şi spre mântuirea oamenilor, prin aducerea lor la El. În Dumnezeu trebuie adunate toate, pentru că toate sunt din El şi toate se desăvârşesc în El. Gândindu-le în legătură cu Dumnezeu, toate sunt curăţite de orice atracţie egoistă şi pătimaşă, se sfinţesc.

lumineazã mintea în Domnul.

• *Întrebare a aceluiaşi către celălalt Bătrân: marele Bătrân a spus: „Rugăciunea desăvârşită se aprinde murind oamenilor, lumii şi plăcerilor trupeşti”. Ce să fac ca să ajung acolo, odată ce trăiesc printre oameni? Căci trebuie să dau porunci fratelui care mă slujeşte. Pe de altă parte, fiind bolnav, nu pot lua decât legume verzi. Dar aceasta mă face să poftesc şi alte lucruri.*

Mai mult, dacă legumele nu sunt bine pregătite, gândul meu se tulbură pe motiv de boală, pentru că de multe ori aceasta îmi dă o noapte grea. Aflându-mă deci în aceste împrejurări, cum pot să mor oamenilor? Pe de altă parte, dacă hrana este bună şi pregătită potrivit bolii, se naşte în mine plăcerea. Cum pot să mor atunci plăcerii trupului şi lumii? Şi cum trebuie să petrec Săptămâna Sfântă? Te rog să mă înveţi despre acestea şi roagă-te pentru mine.

Răspunsul lui Ioan: O, tu, care eşti printre oameni şi voieşti să mori lor, nu judeca şi nu disprețui pe nimeni şi nu rămâne lipit voii tale! Aceasta este a muri oamenilor aflându-te printre ei.[998] Dacă se întâmplă că în legăturile trebuitoare cineva te supără, poartă-te cu dulceață față de aproapele care-ţi este dator cu ceva, spunându-ţi: „Dumnezeu ştie ceea ce este de folos. Poate El l-a voit aşa, ca să nu aflu vreo plăcere pentru trup, ci mai degrabă o suferinţă”. Nu te mai tulbura pentru lipsirea de un fel de mâncare, căci se poate întâmpla ca aceasta să vină de la lucrarea dracilor, ca să te tulbure. Şi dacă tu foloseşti un alt fel de hrană din pricina bolii, mulţumeşte lui Dumnezeu socotindu-te nevrednic de aceasta, şi îţi va fi de folos. Adu-ţi aminte totdeauna de sfatul: întru toate mulţumiţi (cf. *1 Tesaloniceni* 5, 18) şi veţi avea odihnă.[999] Căci, făcând aşa, nu mai eşti robul supărării pentru lipsa unor feluri de mâncare sau a gustului lor plăcut, ci eşti ocrotit de Dumnezeu prin mijlocirea mulţumirii pe care I-o aduci. Cât priveşte Săptămâna Sfântă, mănâncă, din pricina

---

[998] E un paradox. Eşti alipit de oameni şi de lume, atunci când eşti alipit voii tale, când eşti egoist. Ţi se pare că prin aceasta eşti stăpân pe ceilalţi şi pe lucruri, şi de fapt eşti robul lor. Numai prin lepădarea generoasă de egoism, care te deschide oamenilor şi tainelor lumii, ai murit oamenilor şi lumii. Slujind intereselor adevărate şi eterne ale oamenilor, ai murit lor, pentru că ai murit voinţei de a te folosi de ei în mod egoist. Dăruieşte-te oamenilor ca să mori lor, mai bine zis ca să mori pornirii de a profita de ei. Ai murit în acest caz oamenilor şi lumii în ceea ce au superficial, dar i-ai descoperit şi îi ajuţi pe oameni în adâncul lor netrecător. Şi tot în acest adânc ţi s-au luminat lucrurile. Le-ai descoperit o valoare neasemănat mai mare în Dumnezeu. Te uneşti cu ei şi cu toate în mod real în Dumnezeu. Ai înviat pentru toţi şi toate în Dumnezeu.

[999] Nemulţumirea îţi menţine sufletul într-o continuă neodihnă, tulburare, agitaţie, care nu te lasă să te gândeşti la Dumnezeu şi să te întâlneşti cu El şi să socoteşti că în El ai totul, în fiecare împrejurare, în fiecare dar şi necaz. Nemulţumirea te desparte de Cel ce le chiverniseşte şi le umple pe toate. Nemulţumirea nu te lasă să te bucuri nici de ceea ce ai. Cu dreptate zice poporul: „Nemulţumitului îi ia Dumnezeu darul”.

neputinţelor tale, în fiecare zi la ora 11 puţine legume şi, dacă nu poţi rămâne fără vin, ia atât cât ţi se pare de trebuinţă, de pildă două pahare. Să nu fii neliniştit pentru aceasta, dar fă totul spre slava lui Dumnezeu, cum zice Apostolul (cf. *1 Corinteni* 10, 31). Roagă-te pentru mine şi iartă-mă cu dragostea ta.

• *Întrebare a aceluiaşi către marele Bătrân: Te rog, spune-mi, cum ajunge cineva la înfrânare? Şi cum se cunoaşte boala naturală şi cea de la draci? Şi cât trebuie să se mănânce?*

Răspunsul lui Varsanufie: ... În privinţa bolii, dacă trupul primeşte hrană în fiecare zi şi totuşi slăbeşte, e de la draci. Dacă nu, e boală. Iar a se înfrâna stă în a se scula cineva de la masă cu puţin înainte de a se sătura, cum au orânduit Părinţii celor începători ...

• *Întrebare a aceluiaşi către celălalt Bătrân, ca să-l lămurească despre măsura înfrânării.*

Răspunsul lui Ioan: Părinţii spun despre măsura înfrânării că ea stă în a te opri puţin înainte de săturare fie de la mâncare, fie de la băutură, adică înainte de a avea stomacul plin, şi în a te folosi de mâncare şi vin cu socoteală. Iarna nu se bea mult.[1000] De asemenea, trebuie să se mănânce mai puţin. Dar nu numai în acestea stă măsura înfrânării, ci şi în a vorbi şi a dormi, şi în îmbrăcăminte, şi în înfrânarea simţurilor, în toate acestea se arată măsura înfrânării.

• *Întrebare a aceluiaşi către acelaşi: Spune-mi, părinte, în ce constă acest „mai puţin" în mâncare, în băutură, în legume şi fructe?*

Răspunsul lui Ioan: Din toată greutatea pâinii, bucatelor, legumelor şi fructelor micşorează până la o uncie (a douăsprezecea parte). Iar din vin şi apă, din fiecare câte o jumătate de pahar. Şi dacă te ţii tare şi nu oboseşti, e bine să bei o dată pe zi. Iar de nu poţi, de două ori, dar de fiecare dată mai puţin. Iar în vremea mişcărilor şi războaielor gândurilor, trebuie să mai tai puţin din măsura obişnuită, ca o uncie din mâncare şi o jumătate de pahar din băutură, încât mâncarea să fie micşorată cu două uncii, iar băutura cu un pahar. Roagă-te, frate, pentru mine.

• *Întrebare a aceluiaşi către acelaşi: Cum poate cunoaşte cineva cât trebuie să mănânce şi să bea?*

Răspunsul lui Ioan: Se poate afla din proba făcută în toate zilele cât îi trebuie trupului din cantitatea de pâine, de mâncări, de legume şi de fructe, sau câtă mâncare şi băutură. De pildă, unul bea trei pahare pe zi şi mănâncă o litră de pâine (un sfert de kilogram). Dacă vede că trupul cere mai mult de trei pahare fără motiv, sau fără o osteneală mai mare, sau pentru că a mâncat

---

[1000] În ediţia Volos: „Poate adverbul *nu* are valoare temporală, nu negativă. Adică în timpul iernii, când se bea mult vin, cel ce se înfrânează trebuie să bea mai puţin decât îi este măsura obişnuită".

mâncăruri sărate, trebuie să lupte să se înfrâneze. Dar dacă e un motiv, aceasta nu e o ispită. Iar din trei pahare, dacă poate, să împuţineze un pahar la jumătate. Iar dintr-o litră de mâncare, o uncie.

• *Întrebare a aceluiaşi către acelaşi mare Bătrân: Te rugăm să ne spui de ce cere Dumnezeu, potrivit puterii omului, ca acesta să nu amestece din moleşeală ceva de la el şi să creadă că face tot ce poate? Cum să înţelegem deci ceea ce putem?*

Răspunsul lui Varsanufie: Dumnezeu a dat omului pricepere ca să deosebească lucrurile. Dacă cineva, obosit de călătorie sau de alte lucrări foarte grele, nu poate păzi aceeaşi măsură ca în celelalte zile, ci face puţin pogorământ pentru trup, adică la jumătatea de litră de pâine mâncată pe zi adaugă, pentru osteneală, încă o uncie, a făcut aceasta din puterea lui, mâncând ceva mai mult. Sau dacă, sculându-se în fiecare zi la miezul nopţii pentru priveghere, se odihneşte din oboseală încă o jumătate de oră, face iarăşi după puterea lui. Deci oboseala este un semn că se mai poate odihni puţin. Dar apoi să se scoale iarăşi la privegherea obişnuită. Deci a face ceea ce îi este în putere înseamnă a micşora puţin fie din hrană, fie din somn. Pentru somn Părinţii au rânduit o jumătate de noapte. Iar din mâncare au rânduit să se oprească cineva ori de câte ori se vede pe sine mai dorind puţin.

• *Întrebare a aceluiaşi către celălalt Bătrân: Ce măsură de vin şi de mâncare pregătită e bine să păzească în fiecare zi cel ce vieţuieşte de unul singur? Şi cum au ţinut Părinţii un regim foarte aspru?*

Răspunsul lui Ioan: În privinţa vinului, celui ce e sănătos şi voieşte să se înfrâneze îi ajunge un pahar pe zi şi nimic mai mult. Iar de-i vin dese neputinţe, să ia două întregi. Iar din mâncarea pregătită trebuie să ia o farfurie şi să nu se mai îngrijească de ea. Iar la întrebarea cum au ţinut Părinţii un regim aşa de aspru, trebuie ştiut că ei au avut trupurile lor foarte ascultătoare. Deci cei ce se cârmuiesc pe ei înşişi bine şi cu dreaptă socoteală ţin seama de trup şi de înclinarea lui. Roagă-te pentru mine.

• *Acelaşi frate a întrebat pe acelaşi Bătrân: Ce înseamnă a mânca după poftă sau după înclinare?*

Răspunsul lui Ioan: A mânca după poftă înseamnă a râvni să mănânci nu pentru trebuinţa trupului, ci din lăcomia pântecelui. Iar când vezi că cineva, din înclinaţie, doreşte mai multe legume verzi decât uscate, dar nu din poftă, ci pentru că îi este mai uşor, aceasta e ceva deosebit. Există înclinaţii care te fac să primeşti mai bucuros bucatele dulci, altele, sărate, şi iarăşi altele, acre. Iar aceasta nu e patimă, nici poftă, nici lăcomie. Dar a pofti şi a dori mâncarea este poftă. Şi ea este slujitoarea lăcomiei pântecelui. Când deci lucrezi împotriva ei şi te foloseşti de mâncare din trebuinţă, nu o faci din lăcomia pântecelui.

• *Întrebare a aceluiaşi către acelaşi: Lămureşte-mă care este semnul lăcomiei pântecelui.*

Răspunsul lui Ioan: Când vezi gândul tău îndulcindu-se de o mâncare şi urmăreşti să o ai înaintea tuturor sau să o ai în faţa ta, să ştii că te stăpâneşte lăcomia pântecelui. Ia aminte deci la tine însuţi şi fă tot ce poţi ca să te sileşti să nu iei cu grabă din ea, ci cu bună rânduială. Şi împinge mai vârtos mâncarea aceasta înaintea altora, ce şed la masă împreună cu tine.[1001] Dar, cum am spus, nu trebuie să încetezi îndată a mânca pe motiv de lăcomie a pântecelui, ci păzeşte-te să nu te repezi la mâncare fără rânduială. Vorbind de lăcomia pântecelui, Părinţii cer să nu întinzi mâna la masă înaintea altuia (cf. Abbé Isaïe, *Recueil ascétique, 5,* 11, p. 50; în româneşte: *Filocalia,* 12, 1991, p. 45), căci acesta e un lucru necuviincios şi străin de buna rânduială. Iar când mâncarea pusă înainte este de aşa fel că nu se vede care e partea fiecăruia, ci o să o mănânce toţi în comun, nu e necuvenit a lua cineva din ea împreună cu toţi. Dar trebuie să se facă aceasta cu bună rânduială, şi să nu se cadă în lăcomia pântecelui şi în osândă. Un alt semn al lăcomiei pântecelui este a voi să mănânci înainte de ora rânduită, lucru care nu trebuie făcut decât dacă este vreo pricină binecuvântată. Dar în toate trebuie cerut ajutorul lui Dumnezeu şi El ne va ajuta.

• *Întrebare a aceluiaşi către acelaşi: Cum se face că noaptea îmi năluceşc anumite feţe, iar ziua mă lupt cu altele? Dar se întâmplă aceasta şi fără feţe. Şi se mai întâmplă că aceste năluciri apar fie însoţite de dulceaţă, fie lipsite de dulceaţă.*

Răspunsul lui Ioan: Cei ce ne atacă ziua ne atacă şi noaptea, arătând că ne au încă în mâinile lor şi se prefac în alte şi alte feţe. Iar faptul că aceasta se întâmplă când cu dulceaţă, când fără dulceaţă, vine, precum am spus, din prefacerea lor, ca să-l arunce pe om în îndoială şi tulburare. Iar războiul de noapte e îndoit. Uneori e pătimit din plăceri, alteori din ispita diavolului, ca să-l ducă pe cineva la deznădejde, încât să creadă că nu mai are putinţă de mântuire. Când deci îţi vine ispita acestui război, fă de şapte ori şapte îngenuncheri, adică patruzeci şi nouă, zicând la fiecare: „Doamne, iartă-mă pentru numele Tău cel Sfânt". Iar de eşti bolnav sau de este Duminică, atunci când nu este îngăduit să se facă îngenuncheri (metanii), zi cuvântul acesta în locul celor patruzeci şi nouă de îngenuncheri. Iar deosebirea ispitelor este aceasta: unele sunt de la diavolul şi ele vin din mândrie; altele, de la plăceri şi ele vin din lăcomia pântecelui.[1002]

[1001] Minunate reguli de bună-cuviinţă, care s-au întipărit în viaţa poporului nostru. Ele stau pe o temelie lăuntrică şi nu sunt asociate cu vreo fanfaronadă, ca cele din codul manierelor elegante occidentale, care stau la baza unei politeţi care face caz de ea.

[1002] Când ne închipuim persoane cu care ne certăm, avem de-a face cu ispita despărţitoare de la diavolul, din pricina mândriei sau a ambiţiilor noastre, din cauză că

• *Întrebare a aceluiaşi către acelaşi: Mi-ai spus, părinte, în răspunsul tău, că dintre cele ce i se întâmplă omului noaptea, unele sunt din mândrie prin ispita diavolului, iar altele din plăceri, datorită lăcomiei pântecelui. Oare poate diavolul stârni aceste ispite în om şi numai din pizmă, fără mândria sau iubirea aceluia de plăceri? Şi cum poate cineva cunoaşte când o asemenea mişcare se stârneşte noaptea prin fire? Şi dacă această mişcare naturală o suferă şi cei desăvârşiţi. Şi dacă trebuie să se îngenuncheze între Paşti şi Rusalii sau nu.*

Răspunsul lui Ioan: Diavolul o poate stârni din pizmă. Dar, neexistând mândria sau pofta de plăcere, nu poate. Aşa cum atunci când cineva, voind să zidească o casă, dacă nu află materialele care să-i slujească, în zadar se osteneşte, la fel şi diavolul. Iar semnul mişcării naturale îl cunoaşte cineva când vede că ea nu se stârneşte în el nici din mândrie, nici din plăcere, nici din pizma diavolului. Îndeosebi, când nu e din pizma diavolului, ci din fire, cunoaşte cineva atunci când, culcându-se cu pace şi după multe rugăciuni şi pecetluindu-se cu numele Sfintei şi Celei de o fiinţă Treimi,[1003] pătimeşte aceasta. Dar cei desăvârşiţi nu pătimesc nici aceasta, căci au stins şi aprinderea firii, făcându-se în chip duhovnicesc eunuci pentru Împărăţia cerurilor (cf. *Matei* 19, 12), adică şi-au omorât (şi-au mortificat) mădularele (cf. *Coloseni 5,* 5). Iar despre plecarea genunchilor între Paşti şi Rusalii s-a spus şi altădată să nu le pleci în chilie.[1004] Roagă-te pentru mine, frate.

• *Întrebare a aceluiaşi către acelaşi: Dacă mi se întâmplă vreo nălucire în timpul nopţii şi a doua zi am să iau Sfânta Împărtăşanie, ce trebuie să fac?*

---

ne amintim de unele jigniri ce ni s-au adus. Când ne închipuim persoane care stârnesc în noi pofta de desfrâu, care în beţia ei uită de toate, avem de-a face cu mişcări iscate în noi de îmbuibare, stăpânită şi ea de egoismul lor. Ispitele de plăcere ne vin noaptea, cele de mânie, ziua.

[1003] Ne pecetluim făcând semnul Crucii şi pomenind numele Sfintei Treimi. Prin aceasta întipărim şi în trup, şi în suflet gândul la crucea lui Hristos, Care a primit din iubire pentru toţi răstignirea, respingând ispita de a-şi cruţa trupul în mod egoist şi dându-ne şi nouă această putere generoasă, şi gândul la Sfânta Treime, de la Care ne vine iubirea atotcuprinzătoare aflătoare în Ea şi ajutorul de a birui ispitele şi de a răbda greutăţile care ne îndeamnă la scăparea egoistă de ele.

[1004] În ediţia Volos, la notă: „A se vedea tâlcuirea canonului 20 al primului Sinod Ecumenic, în care Sfântul Sinod şi toţi tâlcuitorii (dar şi Vasile cel Mare, în canonul 51) opresc îngenuncherile de la Paşti la Rusalii. De aceea şi îngăduinţa aceasta parţială a sfântului acesta vrea să fie de acord cu oprirea generală din canonul Sinodului Ecumenic şi din Biserică. Împăcându-le pe amândouă, dacă vreunii sunt supăraţi de războiul trupului sau au vreun canon şi voiesc să-şi asupreasscă şi să-şi domolească trupul, să facă mai multe închinăciuni (plecări), ca prin ele să împlinească osteneala îngenuncherilor şi a metaniilor cu alipirea la pământ”.

Răspunsul lui Ioan: Să ne apropiem ca niște răniți, nu ca niște biruitori; ca unii ce au mai degrabă trebuință de doctor. Și Cel ce a vindecat pe cea care suferea de curgerea sângelui (cf. *Matei* 9, 22) ne va vindeca. Să iubim mult, ca să ni se spună și nouă: Vi se vor ierta multe păcate, pentru că ați iubit mult (cf. *Luca* 7, 47). De câte ori voiești să te împărtășești, zi: „Să nu-mi fie mie, Stăpâne, aceste Sfinte Taine spre judecată sau spre osândă, ci spre sfințirea sufletului și a trupului". Apoi apropie-te cu frică, și iubitorul de oameni Stăpân al nostru va face cu noi mila Sa. Amin.

• *Întrebare a aceluiași către același Bătrân: Cum cunosc, părinte, când sunt închis în chilie, dacă îmi tai voia? La fel, când sunt cu oamenii? Și ce sunt voia trupească, și voia dracilor acoperită sub masca binelui, și voia lui Dumnezeu?*

Răspunsul lui Ioan: A-ți tăia voia când ședzi în chilie înseamnă a disprețui plăcerea trupească în toate. Iar voia trupului stă în a-l mulțumi pe el în orice lucru. Ca să nu-l mulțumești deci pe el, taie voia ta când ședzi în chilia ta.

Iar a-ți tăia voia când ești cu oamenii stă în a muri față de ei și a fi cu ei ca și când n-ai fi.[1005]

Voia cea după Dumnezeu stă, după Apostolul, în a-ți tăia voia trupului (cf. *Efeseni* 2, 3). Iar voia cea de la draci este pornirea de a-ți apăra dreptatea ta și de a te încrede în tine.[1006] Atunci ești prins în cursă. Roagă-te pentru mine, fratele meu, și iartă-mă.

• *Întrebare a aceluiași către același Bătrân: Oare e bine a stărui în rugăciunea: „Doamne, Iisuse Hristoase, miluiește-mă"? Sau e mai bine a citi din Sfânta Scriptură și a rosti stihuri din psalmi?*

Răspunsul lui Ioan: Trebuie făcute amândouă, puțin din una și puțin din alta. Căci s-a scris: „Aceasta să o faceți și aceea să n-o lăsați" (Matei 23, 23).

• *Același, fiind supărat de tâlhari și înfricoșându-se tare, dar prin harul lui Dumnezeu fiind apărat de vătămarea lor, a destăinuit aceluiași Bătrân frica sa, cerând totodată rugăciunea lui ca să fie ocrotit de mai înainte.*

Răspunsul lui Ioan: Dumnezeu nu părăsește pe nimeni, căci a zis: „Nu te voi lăsa, nici nu te voi părăsi" *(Evrei* 13, 5), dar ne predă necredinței noastre. Însă cu îngăduința lui Dumnezeu vin și ispitele credinței celor ce au desăvârșită încredere în Dumnezeu. Dar sunt oare mai mulți tâlhari care vin

---

[1005] Să nu pui pasiune în a fi cu ei. Să nu cauți o plăcere în a fi cu ei, în așa fel încât să suferi dacă nu ești cu ei sau ți se ia prilejul de a fi cu ei. A voi să fii prea exclusiv cu unul sau cu unii e tot un egoism.

[1006] Voia ce-ți vine de la draci, sau pe care ei te fac să ți-o socotești drept voia ta, este aceea de a te justifica în tot ce faci și a socoti că tu nu poți greși. E lauda cu păcatele proprii, fiindcă ți-ai închiriat eul demonului. E dovada mândriei egoiste ce-și apără egoismul.

decât carele şi puterile lui Faraon? Şi se ştie că, printr-un singur cuvânt şi la un singur semn al Domnului, au fost înecate toate deodată (cf. *Ieşirea* 14, 26-28). Nu-ţi aduci aminte cum a orbit pe cei ce veneau asupra lui Elisei? Cine i-a orbit şi pentru ce (cf. *4 Regi* 6, 18)? Cel ce ştie să izbăvească de ispite pe cei binecredincioşi. Acela le-a făcut şi le face pe toate. Cum vom uita de Scriptura care zice: „Domnul te va păzi pe tine de tot răul; păzi-va Domnul sufletul tău” *(Psalmii* 120, 7)? Şi cum vom da uitării cuvântul: „Vouă şi perii capului vă sunt număraţi” *(Matei* 10, 30; *Luca* 12, 7), sau cuvântul: „Nicio vrabie nu va cădea pe pământ fără ştirea Tatălui vostru. Nu e cu mult mai de preţ omul decât o vrabie?” *(Matei* 10, 29-31; *Luca* 12, 6-7)? O, frică, fiica necredinţei, până unde ne-ai coborât! E înspăimântătoare. Orbeşte mintea, moleşeşte inima, desparte pe oameni de Dumnezeu. E sora lipsei de nădejde. Îi mână pe oameni de la frica de Dumnezeu în ţara pierzării. Frate, să fugim de ea şi să-L deşteptăm pe El din somn, zicând: „Stăpâne, mântuieşte-ne că pierim” *(Luca* 8, 24; *Matei* 8, 25). Şi El, sculându-Se, va certa năvala vântului şi o va potoli. Iar nouă ne va zice: „Eu sunt, nu vă temeţi” *(Matei* 14, 27). Să părăsim toiagul de trestie şi să luăm toiagul Crucii, în care se sprijină cei ce şchiopătează, prin care se scoală morţii, întru care se laudă Apostolul (cf. *Galateni* 6, 14), întru care am fost izbăviţi de predarea de noi nouă înşine (de egoism), aşezându-ne lângă Cel ce S-a răstignit pentru noi. Căci prin el ne păstoreşte pe noi, oile Sale, şi prin el alungă de la noi lupii poftitori de sânge.[1007] Lui fie slava în veci. Amin.

[1007] Crucea e puterea noastră de a ne depăşi, ea e puterea pregătită pentru noi de Hristos. El a răbdat-o ca om, pentru a întări firea omenească din El împotriva cruţării egoiste şi pentru a ne comunica această putere şi nouă. Pomenirea ei, legată de semnul ei, Îl aduce în noi pe Hristos Însuşi, Care a întărit firea Sa omenească răbdând crucea şi Care, în urma acestei întăriri, a biruit moartea. Nu putea învia Dumnezeu o fire omenească moleşită, îmbrăcând-o în viaţa largă netrecătoare care reprezintă o supremă tărie, ca pe un obiect. Ea însăşi trebuia să vină în întâmpinarea învierii Sale, ca act al acestei tării spirituale, prin răbdarea durerilor opuse egoismului. Crucea e şi dovada milei lui Hristos pentru noi, dar şi mijlocul pe care ni l-a dăruit pentru a ne întări şi a creşte spre tăria vieţii generoase, nesupusă morţii îngustării egoiste. În Cruce Îl avem pe Hristos cu puterea Lui atotiubitoare, dar ca să ne însuşim şi noi această putere. De aceea, Crucea e toiagul nostru cel tare, e lauda noastră, e nădejdea noastră. Prin ea alungăm pe diavolii care ne supun când suntem fricoşi din egoism, prin ea suntem păziţi în păşunea întinsă a hranei nemuritoare adusă nouă de Hristos. Diavolul vrea să ne facă fricoşi, ca să ne predăm şi să devenim robii lui; Hristos vrea să devenim puternici, liberi, fraţi ai Lui şi ai tuturor, părtaşi la puterea generozităţii şi la slava Sa. Dracii ne robesc pentru că nici ei înşişi nu sunt liberi, fiind robii slabi ai patimilor mândriei lor şi lucrând sub stăpânirea ei. În sensul acesta de absolut liber de orice patimă şi lege mai presus de El, care L-ar putea îngusta, trebuie să înţelegem afirmaţia Părinţilor că Dumnezeu este nepătimitor (απαθής).

• *Întrebare a aceluiaşi către acelaşi mare Bătrân: Spune-mi, Avvă al meu, de dimineaţa până aproape la ora două sufăr de gânduri şi nu ştiu de unde-mi vine aceasta. Mai spune-mi şi asta: Cum poate dracul să zugrăvească în cugetarea mea chipul unei femei sau al altcuiva? Căci chiar în gând este şi chipul şi nu vin despărţite chipul şi gândul, ci deodată. Şi ce să fac ca să mă eliberez?*

Răspunsul lui Varsanufie: Frate, când stă cineva fără lucru, se ocupă cu gândurile ce vin la el. Iar când lucrează, nu găseşte timp să le primească pe acestea. Scoală-te deci de dimineaţă şi ia în stăpânire moara ta şi macină în ea grâul tău pentru pâinea hranei tale.[1008] Căci dacă vrăjmaşul ţi-o ia înainte, vei măcina în ea neghină în loc de grâu.[1009]

Cât despre a doua întrebare, frate, la zugravi chipurile se ivesc odată cu culorile. Şi dacă scândura a fost zugrăvită, cele de pe ea s-au făcut una, încât nu mai primesc nici chip, nici culoare. A te elibera înseamnă a o lua înainte în zugrăvirea scândurii tale. Să luptăm să facem ceea ce ne stă în putere şi Dumnezeu va veni în ajutorul nostru. Roagă-te pentru mine şi iartă-mă, pentru Domnul.

• *Acelaşi i-a cerut aceluiaşi mare Bătrân să se roage pentru el şi să-i arate cum se învredniceşte cineva de viaţa curată şi duhovnicească.*

Răspunsul lui Varsanufie: Preaiubite frate în Domnul, Dumnezeu ne-a dat să umblăm fără greutate pe calea voilor Lui, care duce la viaţa veşnică. Şi-ţi spun ce este aceasta şi cum o putem câştiga, ca să dobândim astfel toate bunătăţile veşnice. Domnul nostru Iisus Hristos a spus: „Cereţi şi vi se va da, căutaţi şi veţi afla, bateţi şi vi se va deschide” *(Matei* 7, 7). Drept aceea, roagă-te Bunului Dumnezeu ca să ne trimită nouă pe Duhul Său cel Sfânt, pe Mângâietorul, şi Acesta ne va învăţa pe noi despre toate şi ne va descoperi toate tainele. Cereţi să fiţi călăuziţi de El. Şi El nu va lăsa în inima voastră nicio rătăcire sau tulburare; nu va lăsa în cugetarea voastră nicio întristare sau suspinare. Va lumina ochii voştri, va sprijini inima voastră, va înălţa mintea voastră. Alipeşte-te de El, crede Lui, iubeşte-L. Căci El înţeleptşeşte pe cei fără de minte, îndulceşte înţelegerea, dă putere, învaţă şi dăruieşte cuvântul, dă bucurie şi dreptate, îndelungă-răbdare şi blândeţe, dragoste şi pace. Ai deci Piatra cea tare, nu te descuraja. Căci vânturile, ploile şi râurile nu vor izbuti să surpe casa zidită pe Ea. Ai pe marele Cârmaci, Care ceartă vânturile şi marea şi le potoleşte. Şi corabia e păzită ca să nu se scufunde. Ai pe Învăţătorul cel bun, Care-ţi porunceşte să uiţi cele dindărăt şi să te întinzi spre cele dinainte. Iată

[1008] În ediţia Volos, la notă: „Moara este mintea. Când omul are în mintea sa gânduri bune şi folositoare, nu se poate ocupa cu gânduri rele”.

[1009] Mintea macină continuu şi se hrăneşte cu ce macină. Dacă macină gânduri rele, se otrăveşte cu ele. Gândurile legate de lucruri sunt, pe lângă aceea, monotone, nu ridică pe om în zone mereu noi. Gândurile prin care plănuieşte aranjamente lumeşti îl ajută să le realizeze tot mai bine, dar rămâne în orizontul lor închis.

comoara nejefuită, iată turnul de nesurpat. Pentru ce mă lauzi? Căci eu nu pot ajunge la acestea, dacă nu biruiesc mânia şi nu înăbuş iuţimea şi nu câştig starea de seninătate în care Se odihneşte Dumnezeu. Să părăsim deci viclenia şi să ne însuşim nevinovăţia. Să săpăm adânc şi să sădim în pământul nostru via aducătoare de rod, ca să culegem şi să pregătim vinul veseliei, pentru ca, îmbătându-ne, să uităm necazurile şi durerile ce vor să ne stăpânească spre pieirea sufletului.[1010]

Frate, voia Stăpânului nostru este să ne mântuim. Pentru ce noi nu voim? Roagă-te totdeauna îndelung ca să ne vină nouă harul Duhului. Umpluţi de bucuria Lui, Părinţii s-au lipit de El, strigând cu dragoste desăvârşită: „Cine ne va despărţi pe noi de dragostea lui Hristos?" *(Romani* 8, 35). Şi au răspuns: „Nimic". Să iubim deci, ca să fim iubiţi; să ne apropiem, ca să fim primiţi; să ne smerim foarte, ca să ne înălţăm (cf. *Matei* 23, 12); să plângem, ca să râdem (cf. *Luca* 6, 21); să ne întristăm, ca să ne bucurăm; să ne tânguim, ca să ne mângâiem (cf. *Matei* 5, 4). Să rugăm pe Duhul să vină la noi, ca să ne călăuzească la tot adevărul (cf. *Ioan* 16, 13). Căci nu minte Cel ce spune: „Cereţi şi veţi lua" *(Ioan* 16, 24). Domnul să ne ajute în toate cu mila Lui, ca să aflăm cine suntem, şi de ce avem nevoie, şi ce să voim.[1011] Lui se cuvine slava în veci. Amin..

• *Acelaşi i-a cerut marelui Bătrân să se roage pentru el ca să iasă din omul cel vechi.*

Răspunsul lui Varsanufie: Ascultă, iubite frate, şi fă inima ta să păzească cuvintele dumnezeieşti grăite ţie nu de la om, ci de la Duhul Sfânt. Iisus este Doctorul sufletelor şi al trupurilor. De ai vreo rană, te duc la El şi mă rog Lui să te vindece, dacă voieşti şi tu.[1012] Căci El este Dătătorul tuturor darurilor celor

---

[1010] E „beţia" adusă de Duhul Sfânt peste Apostoli la Rusalii. Ea e în acelaşi timp entuziasmul pentru starea de fericire cu totul nouă, născută din trăirea înţelegerii unor realităţi înalte şi din uitarea realităţii cenuşii care ni se prezintă de obicei ca o îngustime de nebiruit.

[1011] Nu te poţi cunoaşte cu adevărat, dacă nu cunoşti pe Dumnezeu. Îţi trebuie lumina Lui nesfârşită ca să vezi unde eşti, ca să vezi spre ce ţintă trebuie să înaintezi şi pe ce cale. Dacă nu-ţi cunoşti rostul, nu te cunoşti. Dacă nu-ţi cunoşti răspunderea faţă de forul suprem, nu te cunoşti. Dacă nu se proiectează lumina unui orizont atotcuprinzător asupra ta, nu te înţelegi.

[1012] Vindecarea o dă Dumnezeu, nu şi-o dă omul, dar nu împotriva voii omului. Propriu-zis, nu ajunge ca omul să nu se împotrivească lucrării lui Dumnezeu, ci trebuie să o şi primească, să se bucure de ea. Căci puterea lui Dumnezeu nu nesocoteşte voia omului, pentru că Dumnezeu vrea ca şi omul să crească duhovniceşte; şi puterea lui Dumnezeu e dăruită prin voia Lui personală, nu se revarsă ca o forţă a naturii peste om. Bucuria omului de lucrarea lui Dumnezeu se resimte de această lucrare. Dar totuşi omul poate să i se şi opună, să nu ajungă în situaţia să se bucure de ea. Nu se poate separa partea omului de partea lui Dumnezeu. Ele formează un tot. Dar în acest tot al

bune și împlinește nu numai cererile tale, ci cu mult mai multe decât cele pe care le ceri. Căci Iisus este Fiul lui Dumnezeu, Tatăl nostru, și Lumina, și Puterea care S-a întrupat din Sfânta Fecioară Maria, Care S-a arătat pe pământ și cu oamenii a petrecut, și „S-a adus pe Sine jertfă vie, sfântă și bineplăcută lui Dumnezeu" *(Romani* 12, 1) ca să ne facă pe noi Sieși popor ales, râvnitor de fapte bune (cf. *Tit* 2, 14), „preoție împărătească, neam sfânt" *(1 Petru* 2, 9). Cel ce a răbdat acestea pentru noi ne-a lăsat pildă de răbdare și Se bucură când cerem Lui (să-I urmăm).[1013] Îl rog deci să-ți lumineze inima. Dar osteneşte-te și asudă și tu. Căci zice Fiul lui Dumnezeu: „Veniți la Mine, toți cei osteniți și împovărați, și vă voi odihni pe voi" *(Matei* 11, 28).[1014] Mă apropii de El pentru tine cu îndrăzneală multă. Dar dacă nu te apropii și tu, voi păți ruşine mare.[1015] Iisus nu respinge pe nimeni. A răsplătit și pe lucrătorii veniți în vie în ceasul al unsprezecelea (cf. *Matei* 20, 9). Alipește-te de El și fă și tu puțină osteneală, ca să iei plata, poate, egală cu toți. S-a făcut Fiul lui Dumnezeu om pentru tine, fă-te și tu dumnezeu pentru El.[1016] Căci El voieşte aceasta, dar trebuie să voieşti

---

lucrării mântuitoare din om trebuie să fie și partea omului.

[1013] Cum nu s-ar bucura Iisus când Îi cerem să ne ajute să-I urmăm pilda, ca să ne asemănăm cu El? Prin aceasta ne facem frați cu El și moștenitori cu El ai Împărăției Tatălui. De aceea S-a făcut om și S-a adus jertfă Tatălui ca om, predându-Se cu desăvârșire Tatălui, ca și noi să ne facem asemenea Lui, din puterea Lui, renunțând la egoismul nostru, predându-ne Tatălui și unii altora. Toate sfaturile lui Varsanufie sunt hristocentrice. Chipul lui Hristos este ținta spre care înaintăm în eforturile noastre de desăvârșire și din El luăm puterea lor. Mai ales din puterea Lui, care a culminat în răbdarea Crucii, luăm și noi putere de a răbda.

[1014] Ni se cere aici poate o părtășie la osteneala celui ce se roagă pentru noi, dar poate și la osteneala lui Hristos, precum se poate deduce din cele spuse mai departe. Iisus Se roagă și acum Tatălui pentru noi, prezentând ca temei jertfa Sa, precum se vede din Epistola către Evrei (7, 24-25).

[1015] Cel ce se roagă pentru cineva, care nu face și el ceva pentru a dobândi ceea ce cere acela pentru el de la Hristos, se va întoarce cu mâna goală și ruşinat de la Hristos. Pentru că acela nu se deschide pentru a-și însuși cele cerute pentru el. Deci chiar și din grija de a nu vedea ruşinat pe fratele tău, căruia i-ai cerut să se roage pentru tine, fă și tu ceva ca să nu fie ruşinat. Nu poți sta în crâșmă, chefuind, când un prieten intervine la cineva să te angajeze în slujba lui, luându-te oarecum pe garanție. Dacă Dumnezeu va vedea, când altul cere ceva pentru tine, că nu ești vrednic să-ți dea, nu-ți va da.

[1016] S-a coborât la ceea ce ești tu nu ca să te lase unde ești, ci ca să te urce pentru vecie acolo unde este El. Dar aceasta nu o face fără voia ta. Fă și tu ceva ca să te poată urca la starea Lui, căci ți-a dat putere să faci și tu ceva în scopul acesta. A venit Fiul Împăratului ceresc la tine, să te ridice la demnitatea de fiu al Împăratului egal cu Sine. Primește ceea ce ți se dă. Primește puterea de la El și folosește-o ca să devii și tu puternic. Îți oferă mare cinste, nu o refuza. Aceasta, ca să nu-I faci coborârea,

şi tu. Mă rog şi eu pentru tine ca să te eliberezi de omul cel vechi, dar fă şi tu ceva pentru aceasta. Dumnezeu ţi-a dat minte, dă-i-o şi tu Lui, ca să o urce cu Sine în cer, ca să caute cele de Sus, să cugete cele de Sus, unde se află El. Căci acolo mă rog şi eu să ajungi, împreună cu toţi „cei ce iubesc numele Lui” *(Psalmii* 68, 40). În acest chip se eliberează cineva de omul cel vechi.

• *Întrebare a aceluiaşi către acelaşi mare Bătrân despre diferite gânduri şi despre calea adevărată către Dumnezeu.*

Răspunsul lui Varsanufie: Toate câte mi le-ai scris, cerându-le lui Dumnezeu prin puţinătatea mea, frate nelucrător, se adună într-una: să te slobozi de omul cel vechi, să ajungi la sfinţenia sufletului şi a trupului şi să te mântuieşti împreună cu toţi sfinţii întru Împărăţia lui Dumnezeu. Aceasta este de fapt măsura pe care ţi-am arătat-o: să te izbăveşti şi să te cureţi de omul cel vechi. Iar eu, stăpânit de dragoste, voi ruga pe Dumnezeu să-ţi dea ţie cu mult mai multe decât cele pe care le ceri (cf. *Efeseni* 3, 20). Şi dacă nu-L vei împiedica prin moleşeala şi negrija ta,[1017] te vei minuna şi vei preamări pe Dumnezeu de felul cum te va strămuta de la nefiinţă la fiinţă.[1018] Dumnezeu să te ierte pentru păcatele

---

osteneala, jertfa zadarnice, râzând de ele. Câtă delicateţe nu se arată în acest raport de dragoste, pe care l-a întemeiat Fiul lui Dumnezeu cu noi făcându-Se om! Ne dăruieşte fericirea pentru a ne bucura de ea. Dar ne arată că prin aceasta Îi facem bucurie şi Lui, căci ne face fericiţi nu numai de dragul nostru, ci şi pentru bucuria Lui. Din El curge fericirea, nu din noi. Aceasta înseamnă că firea Lui omenească e purtată de un Ipostas dumnezeiesc. Dar leagă bucuria Lui, ca om, de primirea fericirii ce ne-o aduce. În general, fericirea noastră n-ar fi completă, dacă nu s-ar bucura şi altul pentru ea şi dacă n-am căuta să producem bucurie prin ea şi altora. Hristos se bucură de fericirea noastră, ca să sporească fericirea. O gustare a fericirii în mod egoist nu e fericire. Fericitul invidiat de alţii şi fericitul ce nu-şi comunică fericirea şi altora nu sunt deplin fericiţi. Hristos vine ca să desăvârşească modul fericirii noastre după modelul fericirii Sfintei Treimi.

[1017] Împiedicăm pe Dumnezeu în lucrarea Lui de curăţire a noastră şi de înzestrare cu darurile Lui nu numai împotrivindu-I-ne în mod direct cu voia noastră, ci şi rămânând moleşiţi şi nepăsători, ne-voind să devenim şi noi puternici. Fiindcă Dumnezeu vrea să devenim şi noi subiecte pline de putere, folosindu-ne de puterea Lui. În a nu face aceasta e o altă încăpăţânare care I se opune. Dumnezeu Se lasă împiedicat de moleşeala noastră, pentru că nu vrea să ne coboare la nivelul coborât al unor obiecte „mântuite” cu sila. Dacă nu vrem şi noi să fim tari, făcând eforturi în acest scop, nu ne poate face Dumnezeu tari fără voia noastră. Leneşul nu se opune, dar nici nu conlucrează. Se cade sub nivelul omului şi prin lene.

[1018] A fi moleşit, a nu voi să sporeşti cum ţi-o cere însăşi firea, înseamnă a te lăsa stăpânit şi purtat ca un obiect. Dar fiind om, nu poţi fi redus prin trândăvie totuşi la starea totală de obiect, ci devii robul patimilor. A fi moleşit înseamnă a

pe care le-ai făcut, şi să-ţi pregătească iertare pentru cele de după acestea.... Cât priveşte mâncărurile, să nu ne îngrijim prea mult de trup. Căci se întâmplă ca aceasta să fie uneori un război din partea dracilor, ca să ne arunce în griji şi, stăruind în ele, să părăsim bunătăţile ce ne sunt puse înainte.

• *Întrebarea aceluiaşi către acelaşi mare Bătrân despre ispita ascunsă şi despre înaintare.*

Răspunsul lui Varsanufie: Mă mir de iubirea ta, frate, că nu cunoşti uneltirile dracilor. Aşa cum a mărturisit Dumnezeu lui Iov, ei s-au înfuriat împotriva lui. Şi când au aflat că era copilul aproape de a se curăţa, l-au zguduit pe el (cf. *Marcu* 9, 26). Tot aşa şi când văd pe cineva înaintând, îl ispitesc din pizmă. Nu-l ispitesc însă pe cel ce înaintează prin fapte, căci acesta i-a biruit. Ci îl ispitesc, cu îngăduinţa lui Dumnezeu, pe cel ce a început să înainteze prin harul rugăciunii sfinţilor, ca să-şi cunoască slăbiciunea lui şi să nu se mândrească pentru acest dar. Precum sunt multe oştiri rânduite unele deasupra altora, aşa sunt multe locaşuri la Tatăl luminilor, aşezate unele deasupra altora. Căci dacă n-ar fi aşa, pentru ce ar fi multe? Dumnezeu să te întărească în frica[1019] Lui. Roagă-te pentru mine.

• *Întrebare a aceluiaşi către celălalt Bătrân: Ce să facă cel ce voieşte să se liniştească în retragere pentru numele dat lui? Căci se teme ca nu cumva acest nume mai presus de el să-l păgubească, precum au spus Părinţii; „Vai omului acela, al cărui nume e mai presus de lucrul lui”* (Pateric, *Siluan,* 70). *Şi dacă trebuie să stea de vorbă cu vreunii sau, nicidecum, cu niciunul.*

Răspunsul lui Ioan: Numele sau slava mai presus de lucrare pe care le are cineva nu-l păgubesc pe cel ce nu se îndulceşte de cele spuse şi nu le încuviinţează, precum nici pe cel căruia i se pune în seamă un omor, dacă n-a săvârşit aşa ceva. Unul ca acesta trebuie să gândească: „Ei au despre mine această părere pentru că nu ştiu cine sunt”.

Iar a sta de vorbă cu unii, şi cu alţii nu, sau a respinge pe unii, şi pe alţii a-i primi, îl fac pe acela să deosebească între oameni. Dar cel ce poate să lepede grija aceasta – vorbesc după prostia mea – bine face, cunoscându-şi neputinţa.[1020]

---

te lăsa închis în închisoarea neputinţei şi monotoniei plictisitoare, înseamnă a cădea din plinătatea fiinţei într-o existenţă părută, într-un coşmar, în care nu faci şi nu mai poţi face niciun gest de eliberare, ci cu tine se fac, deşi ţi se pare că faci tu însuţi, lucruri pe care nu le faci de fapt tu. Aceasta e moartea sufletească de pe pământ şi apoi, ca o culminare a ei, cea veşnică.

[1019] Frica de Dumnezeu întăreşte pe om, nu-l anulează. Căci îl face să lupte împotriva a tot ce-l robeşte, pentru a fi liber din Dumnezeu şi pentru Dumnezeu, pentru a putea primi în el înaltele bogăţii ale lui Dumnezeu. Lui Dumnezeu Îi place să primească iubirea omului tare în libertatea lui, nu a robului.

[1020] Cine ocoleşte convorbirea cu toţi nu mai are grija de a alege pe unii de alţii.

• *Același frate, chinuit încă de aceleași gânduri, a trimis iarăși marelui Bătrân rugămintea să-i trimită lui cuvânt de viață.*

Iar acela i-a trimis în scris acestea:

Frate, rău te mai tulbură gândurile și dracii cu uneltirea lor în privința Avvei tău, ca să-l urăști pe el, care te iubește, și să-l necăjești pe el, care vrea să te acopere după sufletul lui, ca să se împlinească cu tine ceea ce s-a scris: „În loc de a mă iubi pe mine, mă cleveteau, (...) și mi-au răsplătit cu rele cele bune și cu ură, iubirea" *(Psalmii* 108, 3-4). Căci de multe ori te încredințează că te iubește și totuși nu crezi, ci pizma diavolului orbește inima ta, ca să cugeți cele rele în locul celor bune și cele amare în locul celor dulci, și așa să ai parte de osândă împreună cu „cel ce zice binelui rău și dulcelui amar, și cu cel ce socotește lumina întuneric și întunericul lumină" *(Isaia* 5, 20).[1021] Te fură, lipsitule de minte și zăbavnicule cu inima, și nu înțelegi că voiește să te ducă la pieirea sufletului, făcându-te să ascunzi în tine și să treci cu vederea cuvintele mele și să te sfărâmi.[1022] Nu-ți folosesc acestea, nu-ți folosesc. Dacă inima ta nu-ți dă știrea că este așa, nu ești om, ci diavol,[1023] căci te-ai împlântat în necredință și în neascultare. Și cei neascultători se fac diavoli ca el. Nu înțelegi ce faci, fratele meu, aducându-l pe Avva al tău la supărare și făcându-l să suporte greutatea ce i-o pricinuiești? Căci el te îndeamnă ca pe un fiu adevărat și iubit, cum te socotește cu adevărat, și pentru o clipă se înmoaie inima ta, dar apoi iarăși te clintești din bine și te schimbi ca luna (cf. *Înțelepciunea lui Isus Sirah 27,* 11). Am încredințarea de la Stăpânul meu Dumnezeu că nu-ți grăiesc ție nimic fără Dumnezeu, spre mântuirea sufletului tău. Și de multe ori caut să-ți trimit ție cuvânt despre mișcările și gândurile tale și am avut îndelungă-răbdare până azi, așteptând să pricepi ceea ce îți este de folos. Da, fiule, rabdă-

---

[1021] Aceasta e minciuna. Și ea nu împiedică numai cunoașterea realității, ci și conduce viața celui ce o susține și a celor amăgiți de el pe un drum fals, pe drumul nerealizării lor, al strâmbării ființei lor, al slăbirii ei, al unirii ei cu neființa. Luând întunericul drept lumină, toată ființa lor se scufundă în întuneric; nemaivăzând niciun sens al existenței, toată se scufundă pentru ei în nonsens.

[1022] Ținându-le despărțite de tine, de conștiința ta, răsucind cuvintele mele și găsind în ele tot felul de contraziceri neadevărate, prin aceasta nu atingi decât suprafața lor, nu sensurile lor adânci, care-ți rămân, din pricina voii tale perverse, ascunse.

[1023] Dacă nu ți se face cunoscută, simțită, inima, dacă nu-ți dă de știre că exiști în plinătatea ta, dacă nu te încredințează că e mulțumită, nu ești om, ci diavol. Căci diavolul nu caută nicio mulțumire în a face bine altora și a trăi din simțirea iubitoare a lor. Inima e organul spiritual de legătură între om și om. Dar aceasta nu e reală cu adevărat decât având ca temelie legătura între om și Dumnezeu. Diavolul lucrează la ruptura individualistă, la izolarea cât mai totală dintre oameni. Dar cum nicio făptură nu poate fi nepreocupată de alții, odată ce a fost creată în legătură cu alții, diavolul se preocupă de alții, dar pentru a le face rău, pentru a promova fărâmițarea individualistă a creației.

mă pe mine cel prea mic, şi depărtează-te de gândurile tale cele rele şi ia-le pe cele bune: nevinovăţia, iubirea, îndelunga-răbdare, smerenia care goleşte toată traista cu săgeţi a diavolului şi înalţă capul celor ce o dobândesc pe ea şi atrage la harul lui Dumnezeu.[1024] Trezeşte-te, veghează, fii cu curaj, mângâie-te în acestea şi doreşte-te după mântuire. Urăşte pizma,[1025] ciuda, cearta, clevetirea şi cele asemenea acestora. Şi fii oaie nevinovată în turma lui Hristos, mădular cinstit al obştii din mănăstire, vas sfinţit, fiu al Împărăţiei, moştenitor al slavei; ca, vieţuind potrivit poruncilor lui Hristos, să te învredniceşti de viaţa veşnică şi de slăvită înviere. Căci martor îmi este Dumnezeu că mă rog pentru mântuirea sufletului tău. Să-mi dea mie să te mântuieşti şi la cunoştinţa adevărului să vii (cf. *I Timotei* 2, 4)[1026] Dacă ai fi cugetat neîncetat la cuvintele mele, n-ai fi greşit, nici n-ai fi rătăcit, ci ai fi umblat pe calea cea plină de necazuri voită de Dumnezeu (cf. *Matei* 7, 14), care duce la viaţa veşnică cea întru Hristos Iisus, Domnul nostru. Dumnezeu să te înţelepţească, frate, în cele ale voii Lui.

• *Întrebare a aceluiaşi către acelaşi: Iartă-mă, Avva, pentru Domnul. Îmi aduc aminte că Părinţii spun să intrăm în chilie şi să ne amintim de păcatele noastre (cf.* Pateric, *Pimen, 162). Dar când mi le amintesc, nu sufăr durere pentru ele. De multe ori doresc să mă pocăiesc, dar nu izbutesc. Spune-mi, ce împiedică pocăinţa, de nu vine?*

Răspuns: Frate, glumeşti când spui că voieşti, căci nu voieşti cu adevărat. Fiindcă a intra în chilie înseamnă a intra în suflet şi a-l cerceta pe el şi a aduna gândul nostru de la orice om. Şi atunci ne îndurerăm şi ne pocăim.[1027] Deci

---

[1024] Smerenia, iubirea şi celelalte virtuţi sunt nu numai simţiri, ci şi gânduri statornice şi legături reale între oameni. Smerenia îl face pe diavol să-şi întrebuinţeze una după alta săgeţile lui ispititoare asupra ei, dar fără efect.

[1025] A urî pizma, a urî ura, a rămâne netulburat, senin şi tare faţă de ispita de a urî şi deci de a pizmui.

[1026] Varsanufie l-a asigurat adeseori pe adresat că voieşte mântuirea lui. Dar aşa cum doreşte ca acela să sporească continuu în cele bune, aşa îi doreşte să sporească şi în dorirea mântuirii altora. Înaintarea continuă în Dumnezeu e nedespărţită de înaintarea continuă în iubirea altora şi în toate virtuţile care îl fac pe om tot mai asemenea cu Dumnezeu şi, prin aceasta, tot mai iubitor de oameni.

[1027] Gândul la alt om te face să uiţi de tine. Nu te mai gândeşti la tine în mod egoist, ci la el. Te gândeşti la tine numai ca să te faci mai iubitor al altora, înţelegând că de aceasta depinde mântuirea ta. În sensul acesta, te gândeşti la păcatele tale şi le descoperi tot mai mult. Iar aceasta îţi produce durere şi străpungere, sau pocăinţă. Dar păcatele sunt tot atâtea slăbiri ale iubirii de Dumnezeu şi de aproapele. Deci pocăindu-te de ele, întăreşte iubirea de Dumnezeu şi de aproapele. Gândul la alt om nu rămâne în planul teoretic, ci e unit cu o judecată în general favorabilă lui, unită cu slăbirea egoismului tău. Astfel, gândul la tine nu rămâne nici el în planul teoretic, ci e un gând descoperitor al păcatelor tale, unit cu o nemulţumire, cu o stare emoţională.

ceea ce împiedică pocăința să vină la noi este voia noastră. De nu-și taie omul voia sa, inima lui nu se îndurerează. Dar ceea ce oprește pe om să-și taie voia sa este necredința. Iar necredința se naște din voința omului de a se bucura de slava de la oameni.[1028] Domnul a zis: „Cum puteți crede, când primiți slava de la oameni și nu căutați slava cea de la unicul Dumnezeu” *(Ioan* 5, 44)?

De multe ori împiedici apa să coboare prin gura ta în stomacul tău, căci tu o sorbi prin nări. Iar la aceasta te mână cumplita sete de a scoate la vedere dreptatea ta. Ea coboară pe om la iad.[1029] De aceea își bat joc demonii de tine și ți le fac pe cele ușoare grele.[1030] Deci, dacă mă întrebi, sau oprește voia ta și dorința ta de a-ți scoate la vedere dreptatea ta și de a plăcea oamenilor, sau încetez eu (să-ți răspund). Căci dacă nu te osteneşti cu durere să-ți tai voia ta, chiar dacă inima[1031] ta nu o vrea, ce folos vei avea din întrebarea ta? Ți-am spus: dă tu cei o sută de dinari și, iată, ți s-au iertat păcatele tale cele vechi; dar tu te străduiești, prin poarta din dos a punerii în vedere a dreptății tale, să cazi la ceva și mai rău. Încetează, frate, căci nu e bună calea aceasta. Căci a spus Amma (maică, în limbile semite, n. n.) Sara: „Dacă vreau să plac tuturor oamenilor, va trebui să mă pocăiesc la poarta tuturor” *[Pateric,* Sara, 5).[1032] Iar Apostolul zice: „Dacă aș plăcea oamenilor, n-aș fi robul lui Hristos” *(Galateni* 1, 10). Dacă vrei să plângi cu adevărat păcatele tale, ia aminte la tine însuți și fii mort față de orice om.[1033] Căci cu mare osteneală se săvârșește, frate, mântuirea omului. Taie acestea trei: voia, dorința de a-ți arăta dreptatea, dorința de a plăcea oamenilor, și atunci îți va veni cu adevărat pocăința.[1034] Și te va

---

[1028] Când importanța slavei de la oameni începe să ia pentru cineva proporții mari, el nu mai vede importanța lui Dumnezeu în viața lui. Ea poate scădea așa de mult, încât însăși existența lui Dumnezeu nu mai contează pentru el.

[1029] Uneori ocolești prilejurile de a-ți astâmpăra setea de laudă în mod direct. Dar cauți să le pui în aplicare măcar prin calea ocolită, a justificării păcatelor tale sau a laudei faptelor tale bune.

[1030] Faptele din mănăstire care-ți pot face ușoară mântuirea ți-o fac grea, atunci când cauți să le expui în văzul altora.

[1031] Inima e luată aici în sens rău. Chiar dacă pornirea inimii tale nu vrea să-ți tai voia, tai-o totuși. Sunt mai multe voi în om. Trebuie să o tai pe cea care te duce la rău prin cea superioară, care alege binele tău cel adevărat și te duce la realizarea adevăratei tale ființe. Dar aceasta înseamnă a întări dragostea ta de Dumnezeu și de oameni.

[1032] Trebuie să le arăt tuturor, dar aceasta din credința în Dumnezeu, că nu sunt nimic. Dar prin aceasta arăt și lui Dumnezeu că am greșit căutând laudele lor.

[1033] Să nu te miște nimic ce-ți vine de la oameni, decât îndemnul la credința și pilda bună.

[1034] Taie voia prin care vrei să te afirmi față de alții, sau să-ți satisfaci plăcerile prin ei, sau setea de a arăta că ai avut sau ai dreptate în ceea ce ai făcut sau vrei să faci, sau voința de a plăcea oamenilor, ca să obții lauda lor. Uneori o iei înainte de faptă cu afirmarea ta, alteori te lauzi după ce ai făcut-o, de e bună,

acoperi Dumnezeu față de orice rău. Frate, îți dau mărturie: ia aminte la tine, bucură-te când ești lovit, ocărât, înjurat, certat, depărtează de la tine viclenia șarpelui, nu înțelepciunea. Agonisește-ți nevinovăția porumbelului (cf. *Matei* 10, 16) unită cu înțelepciunea, [1035] și Domnul îți va ajuta ție. Iată calea mântuirii. De-ți place, păzește-o, și Dumnezeu îți va da mâna. Iar de nu voiești, tu vei vedea. Căci tot cel ce voiește vrea să aibă stăpânirea de sine. Dar dacă o predai pe aceasta altuia, ești fără grijă, căci altul va purta grija de tine. Alege ceea ce voiești.

• *Întrebare a aceluiași către același mare Bătrân: Iartă-mă, stăpâne Avva, pentru Domnul. Sfinția ta mi-ai spus: „Iată, ți s-au iertat păcatele tale". Dar Avva Isaia spune că, „până ce omul are plăcerea de ele, încă n-au fost iertate" (Abbé Isaïe,* Recueil ascétique, *p. 100]. Iată însă că eu am plăcere de ele*[1036] *Lămurește-mă, pentru Domnul, că mă chinuiește gândul, spunându-mi: „Fiind așa, nu trebuia să primești hirotonia. Căci lucrul acesta e împreunat cu slavă deșartă și cu greutate". De aceea mă îndoiesc în diaconia mea. Te rog, totodată, să-mi spui ce e cu gândul care-mi zice că am fost părăsit de Dumnezeu. Pentru că am fost foarte supărat săptămâna trecută de gândul curviei.*

Răspuns: O, voință a dracilor vicleni! O, înșelătorie a căpeteniei lor, a diavolului urâtor de bine și de oameni, de la început și până la sfârșit! Căci precum s-a despărțit el de Dumnezeu, voiește să piardă pe toți oamenii.[1037]

---

iar de vezi că e criticată o aperi, și, iarăși, alteori ții să dai impresia că nu vrei să te afirmi pe tine, ci să slujești altora, dar cu scopul final de a te afirma pe această cale ocolită. În toate te mulțumești cu tine, cu oamenii (și în parte și cu lucrurile), deci nu ai trebuință de Dumnezeu. Făcând așa, nu te poți pocăi. Pocăința, ca nemulțumire de sine, e contrară mulțumirii de sine. Până ți se pare că-ți astâmperi setea cu apa stătută a băltoacei din tine sau din oameni, nu cauți Izvorul pururea curgător și curat, Care e Dumnezeu. Până ești închis în preocuparea de tine și de părerea oamenilor despre tine, nu ți-a devenit transparent Dumnezeu.

[1035] Să alungăm viclenia diavolului, dar nu înțelepciunea; să nu confundăm viclenia cu înțelepciunea. Leac împotriva mândriei, care se ține ca o umbră de orice bine pe care-l facem, e să spunem cum ne-a sfătuit Iisus: „Când ați făcut toate acestea, spuneți: Slugi nevrednice suntem, am făcut ceea ce eram datori să facem" (Luca 17, 10).

[1036] Ediția Volos, la nota 1: „Adică am momeala și amintirea plăcerii, adusă de diavol în imaginația mea". În traducerea franceză, scrisorile de la 226 la 250 sunt date ca adresate unui diacon.

[1037] Diavolul urmărește dezorganizarea întregii creații a lui Dumnezeu, vrea să facă de râs această operă a lui Dumnezeu în întregimea ei, încât oamenii înșiși să o critice și să batjocorească pe Autorul ei. Dar și oamenii înșiși ajung prin aceasta de râsul demonilor. Amăgiți cu păruta lor independență față de Dumnezeu, se declară produsul unei naturi inconștiente și se disprețuiesc chiar unii pe alții, omorându-se și exploatându-se și minținu-se fără niciun

Frate, ţi-am spus că ţi s-au iertat păcatele de mai înainte, dar n-au încetat şi războaiele lor. Căci omul se află mai departe în luptă. Chiar dacă n-ai mai fi făcut păcate, ţi-ar fi adus plăcerea lor. Dar pentru că ai mai făcut păcate, cu atât mai mult îţi aduc plăcerea lor. Iar ceea ce spune Avva Isaia priveşte modul plăcerilor pe care le au cei ce se predau lor. De fapt, altceva este a-şi aduce cineva aminte de dulceaţa mierii şi altceva, a primi odată cu amintirea şi gustarea[1038] ei. Celui ce şi-aduce aminte de plăcerea păcatelor, dar nu săvârşeşte cele ale plăcerii, ci i se împotriveşte şi luptă, i s-au iertat păcatele de mai înainte.

Dar acestea sunt meşteşugirile vrăjmaşului şi potrivnicului nostru, care pururea voieşte să înghită de vii pe oameni, ca să-i ducă la descurajare în privinţa mântuirii şi la deznădejde în ce priveşte viaţa de veci pe cei ce nu se sprijină pe piatra cea tare a credinţei, din care fiecare primeşte tărie pe măsura lui. Păzeşte-te deci de acestea, ca să nu cazi cu desăvârşire în mâinile diavolului şi se va milostivi de tine Domnul, Cel ce e viu în veci...

• *Întrebare a aceluiaşi către acelaşi mare Bătrân: Având multe păcate, voiesc să mă pocăiesc. Dar, din pricina slăbiciunii trupului, nu-mi pot însuşi nevoinţa Părinţilor. Te rog să-mi spui cum pot pune început. Porunceşte şi lămureşte-mă ce înseamnă ce ai spus în alt răspuns: „Să nu arăţi babilonienilor comorile casei tale, pentru că atunci vei fi dus în prinsoare în Babilon”.*

Răspunsul lui Varsanufie: Frate, sunt unii săraci pe care Domnul i-a fericit (cf. *Matei* 5, 3). Sunt cei care au lepădat avuţiile lor, adică toate patimile, şi s-au golit pe ei de ele pentru numele Domnului. Aceştia sunt adevăraţii săraci şi ei au fericirea. Şi sunt alţi săraci care n-au dobândit niciun bine. Pe aceştia i-a ameninţat, zicând: „Duceţi-vă de la Mine, blestemaţilor” *(Matei* 25,

---

scrupul. Crezând că batjocoresc pe Dumnezeu, se batjocoresc pe ei înşişi, pierd orice respect întreolaltă şi-şi tocesc capacitatea de a sesiza taina de negrăit a fiinţei umane. Toţi lucrează pentru a sfâşia unitatea umanităţii şi a creaţiei. Sunt purtaţi parcă de o sete nesfârşită de a le nimici. De fapt, nu le pot nimici, pentru că taina lui „este” e mai presus de puterea lor. Dar îşi fac existenţa lor din ce în ce mai chinuitoare, se tocesc, dar nu pot duce la nefiinţă existenţa lor. Folosesc existenţa lor spre ură şi duşmănie, o reduc la o înţelegere superficială, o fac prilej de tristeţe şi pierd orice sens al ei, printr-un refuz încăpăţânat al valorilor evidente şi eterne.

[1038] În ediţia Volos, la notă: „Prin «gustarea» sfântul înţelege aici, precum socotesc, însoţirea sau consimţirea cu plăcerea păcatului săvârşit înainte de om. Deci acestui om, care se însoţeşte prin voinţă şi înclină şi consimte cu plăcerea păcatelor săvârşite mai înainte, pentru că a luat obişnuinţa şi deprinderea păcatului, nu i s-au iertat păcatele, după sfântul acesta. Dar celui ce nu se însoţeşte şi nu consimte cu plăcerea păcatelor de mai înainte, ci se împotriveşte şi luptă cu ea, pentru ura pe care şi-a însuşit-o faţă de păcat, i s-au iertat păcatele”.

41). Cel ce are astfel de avuţii şi e îngreunat de ele, să se lepede de ele şi va scăpa de griji. Deci, de voieşti să pui început, pocăieşte-te. Află ce a făcut desfrânata, care a spălat cu lacrimi picioarele Stăpânului (cf. *Luca* 7, 38). Plânsul spală pe om de păcatele lui.[1039] Dar el nu-i vine decât cu osteneală, prin multă ocupare cu Dumnezeu, prin răbdare şi prin gândirea la înfricoşătoarea Judecată şi la ruşinea veşnică,[1040] şi prin lepădare de sine. Căci Însuşi Domnul a zis: „Cel ce voieşte să vină după Mine să se lepede de sine, să-şi ia crucea şi să-Mi urmeze Mie” *(Matei* 16, 24). Iar a se lepăda cineva de sine şi a-şi lua crucea înseamnă a-şi tăia în toate voia sa şi a primi nesocotirea din partea altora.

Şi pentru că ai spus că suferi de slăbiciunea trupului şi că nu poţi face nimic, fă după puterea ta, ca să tai puţin din pâine şi din băutură. Căci Dumnezeu a primit cei doi bănuţi ai văduvei şi s-a bucurat de ei mai mult decât de toate darurile (cf. *Marcu* 12, 43). Deprinde neîndrăznirea, şi te vei mântui. Păzeşte răspunsurile de mai înainte şi pe acesta ca pe lumina ochilor. Iar prin cuvântul: „Nu arăta comorile tale babilonienilor” am numit pe demoni, câtă vreme tu ai socotit că în răspunsul meu e vorba de oameni. Căci dracii văd şi se înfurie împotriva ta şi te războiesc pe tine prin slava deşartă, iar pe cei mai simpli, prin sminteală. Iar tu vei purta răspunderea pentru amândouă. Dar celor ce pot să audă şi să păzească aceste răspunsuri, ele le sunt spre bucurie şi folos, însă tot lucrul bun pe care-l faci sileşte-te să-l ascunzi, căci atunci îţi va fi de folos.[1041] Domnul să te înţelepţească prin rugăciunile sfinţilor. Amin.

• *Întrebare a aceluiaşi către acelaşi mare Bătrân: Roagă-te pentru mine, părinte, că tare mă chinuie gândul curviei, al fricii şi al moleşelii (al plictiselii). Când văd pe fratele faţă de care sunt războit, gândul îmi spune să stau de vorbă cu el, ca nu cumva, nestând de vorbă, să intre prin aceasta la bănuială. Şi simt că dracii mă tulbură şi mă tem foarte de aceasta.*

Răspunsul lui Varsanufie: Frate, dracii îţi pricinuiesc gânduri de frică, de moleşeală şi de curvie pentru că nu eşti deprins cu războaiele

---

[1039] Cel ce plânge din durere pentru păcatele sale îşi înmoaie fiinţa, intră ca om adevărat în comunicare cu Dumnezeu şi cu semenii, a ieşit din starea rigidă şi egoistă a păcatului, e ca un om nou. S-a spălat, a înlăturat de pe el rugina care-l învârtoşa şi-i acoperea faţa adevărată, de om adevărat, comunicativ. S-a făcut om simţitor, care nu mai poate continua viaţa nesimţită în păcat.

[1040] Cel trimis de Judecata din urmă la iad e descoperit cu toate faptele lui de ruşine în faţa tuturor, fapte pe care niciun raţionament sofisticat nu le mai poate acoperi pentru vreunii naivi. Iadul va fi şi locul celor cinici, care-şi recunosc fără ruşine caracterul urât al faptelor lor. E resemnarea într-o stare de scârbă, pe care şi-o recunosc toţi în mod reciproc.

[1041] Dacă ţii să arăţi faptele tale bune, îi umileşti pe alţii şi nu dovedeşti că Cel ce ţi-a dat puterea să le faci e Dumnezeu. De aceea a spus Mântuitorul: „Când veţi fi făcut toate acestea spuneţi: Slugi nevrednice suntem, ceea ce eram datori să facem am făcut” (Luca 17, 10).

vrăjmaşului. Stai tare cu inima în faţa lor. Căci atleţii nu se încununează dacă nu luptă; dacă nu se dovedesc probaţi în războaiele pentru împărat, nu se preamăresc, cum s-a întâmplat cu David. Oare nu psalmodiezi: „Cercetează-mă, Doamne, şi mă încearcă. Aprinde rărunchii mei şi inima mea” *(Psalmii* 25, 2)? Şi nu zici iarăşi: „De s-ar rândui împotriva mea tabere, nu se va teme inima mea. De s-ar porni împotriva mea război, eu şi atunci nădăjduiesc în El” *(Psalmii* 26, 5-6)? Iar despre frică zice: „Chiar de voi umbla în mijlocul umbrei morţii, nu mă voi teme de rele, căci Tu cu mine eşti” *(Psalmii* 22, 4). Şi despre moleşeală zice: De se va ridica asupra ta mânia celui ce stăpâneşte, să nu laşi locul tău (cf. *Ecclesiastul* 10, 4).[1042] Nu voieşti să te faci probat? „Căci bărbatul nedeprins (neispitit) e neprobat” (Alfred Resch, *Agrapha,* nr. 90). Războaiele fac pe om probat.[1043]

Aceasta e lucrarea monahului: să rabde războaiele şi să se împotrivească cu bărbăţia inimii.[1044] Căci, fiindcă nu cunoşti uneltirile lor, îţi pricinuiesc gânduri de frică şi-ţi moleşesc inima.[1045] Dar trebuie să ştii că Dumnezeu nu îngăduie războiul şi ispita venite asupra ta mai mult decât le poţi răbda. Aceasta te învaţă Apostolul, zicând: „Credincios este Dumnezeu, Care nu vă va lăsa să fiţi ispitiţi peste puterea voastră” *(1 Corinteni* 10, 13). De multe ori am fost şi eu cumplit ispitit, frate, în tinereţea mea de către dracul curviei. Dar m-am ostenit, luptând cu gândurile şi împotrivindu-mă lor şi neînvoindu-mă cu ele, căci puneam înaintea ochilor mei chinurile veşnice. Şi

---

[1042] Diavolul caută să pună stăpânire peste om prin toate păcatele şi patimile. Omul e chemat să lupte pentru a scăpa de orice formă de stăpânire a lui, pentru ca înlăturând orice acoperiş al celor relative, care îl pot stăpâni, să se afle în comuniunea nemijlocită cu Dumnezeu cel absolut, nesupus planului celor relative, în libertatea iubirii depline. Căci Dumnezeu, fiind iubire, nu face pe om rob, nu-l stăpâneşte propriu-zis: când omul ajunge sub vreo stăpânire, s-a despărţit de Dumnezeu, s-a lăsat supus domniei forţelor inferioare, care întrerup legătura lui cu Dumnezeu.

[1043] Omul probat e om tare. El devine tare dacă rezistă ispitelor. Acesta e sensul probării. Împărăţia cerurilor e a oamenilor tari, probaţi, care au ajuns de neclătinat de ispitele de plăcere şi de durere, care nu se lasă luaţi în stăpânire de nimic, ci stăruie în comuniunea liberei iubiri cu Dumnezeu.

[1044] Omul progresat duhovniceşte este în acelaşi timp puternic şi simţitor; are o inimă plină de bărbăţie, dar şi de delicateţe. E puternic sau ferm în delicateţea, în bunătatea, în curăţia lui. N-are în el nimic grosolan, trivial, şi e statornic în această stare. În aceasta stă puterea şi delicateţea lui, sensibilitatea lui fermă pentru tot ce e bun şi contrară pentru tot ce e rău. „Dragostea nu cade niciodată', cu toată delicateţea ei, sau pe măsura delicateţii ei. Dar paradoxul mai are şi alt sens: omul progresat duhovniceşte e aspru cu sine şi delicat cu alţii.

[1045] Aceasta poate avea două înţelesuri: demonii îţi aduc gânduri ispititoare pentru că nu le cunoşti uneltirile rafinate sau Dumnezeu îi lasă să facă aceasta pentru a spori şi tu în cunoaşterea subtilităţilor binelui, care se pot opune subtilităţilor mincinoase ale răului. Dar aceste două cauze se pot afla împreună la Iov.

făcând eu aceasta în fiecare zi, vreme de şapte ani, m-a uşurat Dumnezeu de ele. Acestei ispite îi pune capăt rugăciunea neîncetată însoţită de plâns. Iar tulburarea ţi-o pricinuiesc dracii din pizmă. Şi dacă le-ar sta în putinţă, te-ar alunga şi din chilia ta. Dar Dumnezeu nu le îngăduie să pună stăpânire pe tine. De aceea nici nu au putere. Dumnezeu te-ar putea uşura degrabă, dar în acest caz n-ai putea să te împotriveşti nici altei patimi. Deci nu te lăsa slăbit de demoni, ca să priveşti la acea faţă de care eşti ispitit sau să intri în vorbă cu acela, ci chiar dacă ai ajunge fără voia ta să te întâlneşti cu el, trage-ţi privirea de la el cu frică şi cu hotărâre şi să nu-ţi predai auzul glasului lui. Şi dacă acel frate ar intra în vorbă cu tine de la sine sau s-ar aşeza lângă tine, fără să ştie (că te ispiteşte), depărtează-te de el cu iscusinţă, în chip cuviincios, fără grabă. Şi spune gândului tău: Adu-ţi aminte de judecata cea înfricoşătoare a lui Dumnezeu şi de ruşinea ce-o vor suferi cei ce fac cele urâte. Şi luptă împotriva gândului tău. Şi vei afla ajutor în rugăciunile sfinţilor, şi Dumnezeu te va milui. Nu fi copil cu mintea, ci „fii copil în răutate, iar la minte fii desăvârşit” (*1 Corinteni* 14, 20). Ia aminte, frate, la tine însuţi, cum vei răspunde lui Dumnezeu.

• *Întrebarea aceluiaşi către acelaşi mare Bătrân: Fiindcă sunt mai tânăr şi fără minte şi mi s-a încredinţat o slujire, te rog, părinte, să ceri pe seama mea mai întâi înţelegere, ca să pot face lucrul aşa cum trebuie şi să spun un cuvânt şi să tac la vremea potrivită, şi ca în cele ce am îndoială să chem pe Dumnezeu şi rugăciunile tale, ca să mă ajute şi să nu rătăcesc.*

Răspunsul lui Varsanufie: E mare bucurie să ceară cineva un lucru cu frica lui Dumnezeu. Acesta va îndrăzni (să creadă) că cererea lui se va împlini.[1046] Dar ascultă, frate! Dacă ceri sămânţă pentru ogorul tău, cultivă-l pe acesta, ca să-l pregăteşti pentru primirea seminţei. Căci despre pământul cel prea bun şi cultivat se spune că a dat câte „o sută” de roade pentru una (cf. *Marcu 4, 8*). Cât despre datoria de a nu împiedica puterea mea să fac cât pot, nu o voi împiedica, pentru porunca lui Dumnezeu, dar mărturisesc slăbiciunea mea de a nu putea să dăruiesc cât cere ea. De aceea sunt un nevrednic. Dar dacă crezi, vei lua prin credinţa ta nu numai atât cât îţi pot dărui pe măsura mea, ci cât ai nevoie.[1047] Căci cunoaşte Dumnezeu cele de care ai nevoie înainte

---

[1046] Această îndrăzneală către Dumnezeu este altceva decât îndrăzneala faţă de oameni. Ea nu înseamnă conştiinţa superiorităţii şi superficialitate, căci cine se poate socoti, dacă cugetă serios la sine, superior lui Dumnezeu şi cine poate rămâne în astfel de superficialitate? Ea e încrederea copilului în iubirea tatălui său, încrederea omului duhovnicesc că Dumnezeu îl va scăpa din necazul ce-l împresoară. Ea e îndrăzneala însoţită cu frica sau cu recunoaşterea nesfârşitei puteri şi iubiri a lui Dumnezeu, care nu trebuie disprețuită.

[1047] Dumnezeu ne cere numai cât putem. Dar noi nu dăm nici cât putem, din cauza moleşelii noastre, pricinuite de voia noastră. De fapt, nu vrem să dăm cât putem. Chiar dacă aş da cât pot, şi aceasta ar fi oricum cu mult sub ceea ce e

de a cere tu (cf. *Matei* 6, 8).[1048] Nu te îndoi deci și cred că Dumnezeu îți va da nu pentru mine, ci pentru credința ta. Înainte de toate, smerește-te înaintea lui Dumnezeu, căci celor smeriți le dă har (cf. *Pilde* 3, 34), în Hristos Iisus, Domnul nostru, Căruia se cuvine slava în veci. Amin.

• *Întrebare: Ce înseamnă, părinte, nepreţuirea de sine?*

Frate, nepreţuirea de sine înseamnă a nu se socoti pe sine deopotrivă cu cineva și a nu spune despre un lucru bun: „Eu l-am făcut”.[1049]

• *Întrebare a aceluiași către același: Care cale mântuiește: cea prin osteneli sau cea prin smerenie? Și despre uitare.*

Răspunsul lui Ioan: Frate, osteneala adevărată nu este fără smerenie, căci osteneala în sine este deșartă.[1050] Căci zice: „Vezi smerenia mea și osteneala mea și-mi iartă toate păcatele mele” *(Psalmii 24,* 19). Cel ce le are deci pe amândouă acestea ajunge repede. Iar cel ce are smerenia unită cu nepreţuirea de sine dobândește același rezultat. Căci nepreţuirea de sine ţine locul ostenelii. Dar cel ce are numai smerenia în sine intră și el, dar mai cu întârziere. Deci cel ce voiește să țină

---

necesar pentru curățirea mea de păcate, pentru mântuirea mea. Dar mila lui Dumnezeu împlinește nu numai ce nu pot de fapt să dau, ci și ceea ce lipsește din ceea ce pot să dau. Se cere numai să crezi în dărnicia Lui. Aceasta este îndrăzneala credinţei. Și Dumnezeu va da, datorită credinţei, nu numai pe măsura credinţei noastre, ci și cât ne e necesar.

[1048] Dumnezeu ne dă chiar mai mult decât cerem noi, căci noi nu cunoaștem nici măcar cele ce ne sunt de trebuință. Tatăl dă copilului mai mult decât bâiguie el în cererea lui nepricepută, căci știe mai mult decât copilul ceea ce îi trebuie. Dumnezeu se mulțumește să manifestăm conștiința că toate ne vin de la El.

[1049] Nepreţuirea de sine este o detașare de sine, o nepreocupare de valoarea sa și o împăcare cu această atitudine față de sine și a altora. Ea nu are sens decât în conștiința acută a relației tale cu Dumnezeu. Căci numai în relație cu El socotești că tot ce ești și faci datorezi lui Dumnezeu și că Dumnezeu știe ce face El pentru tine și câtă silință ai pus tu ca să înmulțești darul pe care ți l-a dat. Aceasta îți dă o liniște continuă, o netulburare de pe urma faptului că nu ești recunoscut de alții în valoarea ta. Ești liber și de tine și de părerea celorlalți, Îl socotești numai pe Dumnezeu ca Judecător drept.

[1050] O osteneală fără smerenie îl face pe om să-și atribuie lui, ca ultim izvor, puterea de a fi împlinit faptele lui, deci de a nega prevenirea puterii lui de la Dumnezeu. În smerenie este conștiința omului de a avea totul, deci și puterea arătată în osteneală, de la Dumnezeu. Dacă n-ar fi această conștiință, n-ar fi nici smerenia, sau smerenia ar fi fără rost. Pentru ce să mă smeresc în fața unei lumi cu care sunt una în sens panteist? Nu mă pot smeri decât în fața unei conștiințe înzestrate cu puterea de a fi creat toate, deci și pe mine, și de care știu că depind întru toate. Unde e delicateţea smereniei, e conștiința de Dumnezeu. Altfel, e justificată orice aroganță grosolană, cu toate conflictele produse de ea.

smerenia adevărată să nu se prețuiască în ceva. Aceasta este adevărata smerenie.

• *Întrebare a aceluiași către același: De e lăudat cineva de altul, e bine să nu răspundă, ca să-și arate modestia?*

Răspuns: Mai mult folosește tăcerea. Căci dacă răspunde, se află pe sine primind laudă, iar aceasta e slavă deșartă. Asemenea, și ceea ce se arată ca modestie în răspuns este slavă deșartă.[1051] Căci cele pe care le spune el în acest caz despre sine, dacă le-ar spune altul, nu le-ar putea suporta.[1052]

• *Întrebare a aceluiași către același: Dar se poate întâmpla ca acela să-și închipuie din tăcerea mea că am primit lauda și să se smintească. Ce trebuie să fac deci?*

Răspunsul lui Ioan: Cel ce se nevoiește trebuie să-L lase pe Dumnezeu să-i facă cunoscute cele nearătate celui ce aude. Căci de unde știe că acela nu se zidește mai degrabă prin tăcerea sa, ca a unuia care nu primește lauda, ci că se smintește? Iar dacă îl lămurește pe acela el însuși în privința aceasta, să o facă cu smerită cugetare, zicând: „Iartă-mă, frate, că nu văd la mine niciun bine și de aceea nu am găsit ce să-ți răspund. Dar roagă-te pentru mine, pentru Domnul".

• *Întrebare a aceluiași către același: Dacă cineva împărtășind de unele binefaceri pe altul, acela îi mulțumește pentru binefacerile pe care i le-a făcut, nici în acest caz el nu trebuie să răspundă?*

Răspuns: Tăcerea e bună în toate. Dar, ca să nu pară că respinge mulțumirea, trebuie să spună cu smerenie: „Iartă-mă, Avva, și roagă-te pentru mine Domnului!", cugetând în inima lui că el n-a făcut nimic. Căci cel ce face orice bine tuturor este Domnul. Și să se roage lui Dumnezeu să nu fie osândit pentru cele spuse.

• *A aceluiași către același: Dacă socotesc deci că e de folos unora, trebuie să grăiesc chiar dacă nu sunt întrebat? Și dacă e vorba de vreunul mai mare sau de vreun cleric, să spun Avvei sau să tac? Iar dacă sunt întrebat, ce să spun? Și dacă este de folos să grăiesc și eu, cum să grăiesc, ca să mă aflu la înfățișare*

[1051] Răspunzând cu modestie, voiești sau riști, de asemenea, să-ți atragi admirația pentru modestia pe care o afișezi.

[1052] Atunci când, răspunzând la o laudă cu cuvintele: „Nu sunt chiar așa" sau: „N-am făcut cine știe ce lucru mare", dacă ai auzi că le spune altul despre tine, nu le-ai putea suporta, dar, spunându-le tu, le poți suporta, înseamnă că nu le spui crezându-le cu adevărat, ci le spui ca să auzi dezmințirea lor. Numai atunci refuzi cu modestie reală laudele, când ești în stare să nu te superi nici dacă ai auzi pe altul spunând despre tine lucruri contrare, adică atunci când ți-ar fi egal că altul vorbește despre tine bine sau rău. În acest caz, ai fi într-o perfectă obiectivitate față de tine. Dar, văzându-te cum te vede altul, e mai ușor să fii obiectiv cu tine decât cu altul. Și numai obiectivitatea cu tine te-ar arăta perfect liber chiar față de tine.

grăind cu smerenie, şi nu ca unul ce învaţă cu autoritate?

Răspuns: **Părinţii** au spus că „bine este a grăi pentru Dumnezeu şi bine este a tăcea pentru Dumnezeu” *(Pateric,* Pimen, 147). Iar cuvântul **Părinţilor** înseamnă: Cel ce grăieşte, cum am spus, fără patimă bine face, pentru că grăieşte pentru Dumnezeu; şi cel ce vede că va grăi cu patimă, şi de aceea tace, bine face, pentru că a tăcut pentru Dumnezeu. Dacă trebuie să grăieşti pentru Dumnezeu, nu te îngriji ce vei grăi şi că făcând aceasta vei călca porunca (cf. *Matei* 10, 19), ci lasă lucrul în seama lui Dumnezeu şi El va pune în gura ta ce să grăieşti cu folos. Căci Dumnezeu ştie să ne încingă cu putere pe noi cei slabi şi El te va întări pe tine, frate.

• *Întrebare a aceluiaşi către acelaşi: Oare trebuie tăiată voia din porunca Avvei şi în cele bune, şi în cele de mijloc, ca şi în cele prin care pare să se calce porunca lui Dumnezeu? Şi dacă mi se dă o poruncă peste puterea mea, trebuie oare să cer să fiu scutit, ca să nu mă întristeze şi să nu-mi pricinuiască tulburare? Apoi, dacă cineva, având nevoie de ceva de la Avva, îmi cere să-l ajut în acest lucru şi primesc, nu-mi aduce aceasta o cinste care mă face să mă socotesc luat în seamă?*

Răspuns: Frate, cel ce voieşte să fie monah nu trebuie să aibă în niciun fel voia sa în vreun lucru. Aceasta ne-a învăţat Domnul, zicând: „Am venit în lume nu ca să fac voia Mea” (Ioan 6, 38). Căci cel ce voieşte ca aceasta s-o facă, iar aceea să n-o facă, sau se arată pe sine în stare de mai multă deosebire a lucrurilor (de mai multă dreaptă socoteală) decât cel ce porunceşte, e batjocorit de draci. Deci trebuie să asculţi în toate, chiar dacă ţi se pare că lucrul poruncit e un păcat. Căci Avva care-ţi porunceşte e cel ce va lua asupra lui judecata ta, ca unul căruia i se va cere socoteală pentru tine. Iar dacă ţi se pare greu ceea ce ţi se cere, întreabă-l şi lasă lucrul pe seama dreptei socoteli a lui.[1053] Iar dacă cei ce

---

[1053] Există oameni care au primit de la Dumnezeu o răspundere pentru alţii ca pentru ei înşişi. Aceştia sunt: părinţii, starețul unei mănăstiri, duhovnicul, preotul. Dar aceasta înseamnă că ei trebuie să se şi pregătească pentru a conduce pe calea dreaptă pe cei încredinţaţi conducerii lor. Dacă dau sfaturi rele, vor suferi pentru greşelile acelora ca pentru cele ale lor. Însă şi cel încredinţat de Dumnezeu unui îndrumător sufletesc trebuie să-şi facă din voia aceluia voia sa. Prin el se împlineşte atunci voia aceluia. Dar, în acest caz, acela va plăti pentru greşelile făcute prin împlinirea voii lui. Părintele, duhovnicul, nu se poate dezinteresa de viaţa celui încredinţat lui cu scuza libertăţii pe care o are acela. Omul mai trebuie şi învăţat să ştie ce să facă cu libertatea. Şi unii sunt mai înaintaţi în această cunoştinţă decât alţii. Răspunderea unora pentru alţii împleteşte destinele noastre până a ne bucura şi suferi împreună de urmările unei vieţuiri, care nu se împlineşte numai prin unul. Nu ne mântuim singuri în mod egoist şi ambiţios, şi nu ne pierdem singuri, ci ne mântuim cu

ți-au poruncit sunt frați și bagi de seamă că lucrul poruncit este vătămător sau peste puterea ta, întreabă iarăși pe Avva și fă ceea ce-ți va spune el. Căci dacă vrei să faci tu deosebirea între lucruri, îți atragi necazuri.

Lasă-le toate pe seama Avvei și fă după socoteala (după discernământul) lui. Căci el știe ce trebuie să facă și cum să grijească de sufletul tău. Și odihnește-te, crezând că orice ți-ar spune e după Dumnezeu, și ceea ce e după har nu aduce întristare, „Căci tot pomul bun face roade bune" *(Matei* 7, 17). Iar cererea altora de a mijloci pentru ei la Avva, dacă e de trebuință, împlinește-o ca pe o poruncă pe care ai auzit-o. Căci dacă te-a așezat Avva la poartă, spunându-ți: Vestește-mi pe tot omul care vine, vei hotărî tu însuți ce să faci, în loc să împlinești porunca celui ce ți-a poruncit? Dacă Avva ți-a poruncit ce să-i spui și ce să nu-i spui, lucrul nu mai atârnă de tine.

• *Întrebare a aceluiași către același: Dacă un frate mă întreabă despre un cuvânt sau un lucru oarecare și eu nu-l cunosc, să-i răspund sau nu? Iar de nu sunt întrebat, dar văd un lucru care nu se face bine, voi atrage luarea-aminte a celui ce-l face sau nu?*

Toate cuvintele acestei întrebări cer un singur răspuns: Păzește-te să nu grăiești din slavă deșartă, ci cu smerenie și frica de Dumnezeu. Și despre toate cele ce m-ai întrebat grăiește cât e de trebuință și atrage luarea-aminte. Dar în obștea ta, și nu în alt loc, ca să nu te afli ca un învățător, căci cei din mănăstire sunt ca un trup.[1054] Iar dacă te afli în altă parte, să nu grăiești nimic pornind de la tine. Dar, dacă ești întrebat, grăiește cu smerenie. Dumnezeu să te cumințească, frate.

• *A aceluiași către același: Părinte, cum mi-ai poruncit să grăiesc, chiar înainte de a fi întrebat când văd un lucru (care nu e bun), câtă vreme Părinții spun să nu răspundem înainte de a fi întrebați* (Pateric, *Euprepie, 7; Pimen, 45), iar Avva Nistero uimea pe toți că, aflându-se în mănăstire, zicea: „Eu și măgarul suntem una" (*Pateric, *Nistero cel din chinovie, 2)? Și spune-mi, părinte, ce înseamnă a lua aminte la gânduri? Și dacă trebuie să se facă aceasta la un timp rânduit și în ce chip.*

---

cei pentru care am avut o răspundere și cu cei pe care i-am ascultat; și ne pierdem cu cei față de care nu ne-am exercitat răspunderea. Niciun om nu-și poartă sau nu trebuie să-și poarte numai sarcina sa, ci și pe a altora. Dar să nu le dăm altora sfaturi din mândrie, ca să-i smintim și mai mult, ci ca să-i slujim cu smerenie. Deci sfatul trebuie să fie unit cu pilda vieții, ca să nu-i pierdem prin sfătuire nici pe ei și să nu ne pierdem nici pe noi.

[1054] Așa cum într-un trup tot ce se întâmplă cu un mădular face să sufere tot trupul și toate mădularele ca un tot, așa și într-o mănăstire toți sunt răspunzători pentru fiecare.

Răspunsul lui Ioan: Frate, Bătrânii grăiesc după măsura oamenilor. Deci este o vreme când omul poate sluji şi atunci el trebuie să arate fapte de slujire. Şi va fi o vreme când acelaşi va ajunge la starea să fie slujit, când măsurile lui vor fi altele. Cele desăvârşite s-au spus celor desăvârşiţi, iar celelalte celor ce sunt încă sub lege, căci aceştia sunt călăuziţi încă de pedagog (cf. *Galateni* 3, 23-24). Când ai murit lumii, ca Avva Nistero, poţi spune: „Sunt măgar". Nu te înălţa în cuget, căci aceasta te va vătăma. Părinţii au rânduit timpuri pentru luarea-aminte la gânduri. Aşa trebuie să ne spunem dimineaţa: „Dă-ţi seama cum ţi-ai petrecut noaptea", şi seara: „Cum ţi-ai petrecut ziua?" *(Pateric,* Nistero cel din chinovie, 5). Dar ia aminte şi în timpul dintre ele, când gândul se îngreunează.[1055]

Scolie (ediţia Volos): Prin acestea purtătorul de Dumnezeu Părinte arată că nu întâmplător zice cineva „Sunt măgar", ci ca să se smerească şi să se micşoreze. Şi că nu este un lucru de necinste a spune „Sunt măgar", ci cea mai mare cinste. De aceea spune Părintele: „Nu te înălţa în cuget". Căci atunci când ajunge cineva la măsurile măgarului, lăsându-se lovit ca acela, ocărât, împovărat, purtat, legat şi răbdând orice, cum obişnuieşte să rabde acela, şi nu numai fără împotrivire şi fără pomenirea răului şi fără nicio mişcare contrară în inimă ca acela, ci ca unul care nici nu le simte, ceea ce înseamnă îndoita omorâre cerută sau chiar cea întreită, atunci va îndrăzni poate să spună: „Sunt măgar". Şi aceasta cu multă sfială, cunoscând înălţimea treptei, dar socotesc că nici atunci, ci, mai degrabă, văzându-se şi atunci pe sine cu mult mai prejos de această stare, va socoti ca o îndrăzneală nu numai să spună: „Sunt măgar", ci chiar să cugete aceasta, ştiind că aceasta este înălţare cu cugetul, care este una cu căderea sufletului şi cu adevărat o pieire totală.

• *A aceluiaşi către acelaşi: Dacă un frate face un lucru de mijloc (nici bun, nici rău), iar eu, pentru voia mea, mă supăr de el, ce să fac? Să tac şi să nu-mi liniştesc inima sau să-i spun cu iubire şi să nu rămân tulburat? Iar dacă lucrul acesta îi tulbură pe alţii, şi nu pe mine, să-i spun pentru alţii? Sau nu este aceasta o faptă deşartă?*

Răspunsul lui Ioan: Dacă un lucru nu este un păcat, ci nici bun, nici rău, şi tu totuşi îi grăieşti ca să-ţi linişteşti inima, faci o greşeală, pentru că nu poţi să-l rabzi, din slăbiciune. De aceea ocărăşte-te pe tine şi taci. Dar dacă îi supără pe alţii, spune lui Avva al tău. Şi el fie va spune aceluia, fie că-ţi va spune ţie ce ai de făcut, şi vei scăpa de grijă.

• *Întrebare a aceluiaşi către acelaşi: De intră în inima mea un gând pătimaş, prin ce mijloc trebuie să-l resping? Oare prin împotrivire în*

[1055] Gândul are aici înţelesul de conştiinţă. Întreabă-ţi dimineaţa conştiinţa cum ai petrecut noaptea, şi seara, cum ai petrecut ziua. Dar adeseori conştiinţa se îngreunează, căci nu mai e atentă la ea însăşi.

cuvânt sau prin certare, mâniindu-mă împotriva lui? Sau alergând la Dumnezeu şi aruncând înaintea Lui neputinţa mea?

Răspunsul lui Ioan: Frate, patimile sunt necazuri şi Domnul nu ne-a ferit de ele, ci a zis: „În ziua necazului cheamă-Mă pe Mine şi te voi izbăvi şi Mă vei slăvi” *(Psalmii* 49, 16). Deci, în orice patimă, nimic nu e mai de folos decât a chema numele lui Dumnezeu. Cât despre împotrivirea în cuvânt, ea nu e cu putinţă oricărui om, ci numai celor puternici, cărora dracii li se supun. Căci dacă vreunul dintre cei neputincioşi vrea să li se împotrivească, dracii îşi râd de el ca de unul ce vrea să li se împotrivească aflându-se sub puterea lor.[1056] La fel, certarea lor e cu putinţă numai celor mari, care au putere. Pe care dintre sfinţi îl afli certând pe diavol ca Sfântul Arhanghel Mihail şi aceasta pentru că avea putere (cf. *Iuda* 1, 9)? Nouă celor slabi nu ne este dat decât să alergăm la numele lui Iisus. Căci patimile sunt draci după Scriptură, şi aceştia ies (când li se porunceşte) în numele lui Iisus (cf. *Fapte* 8, 7; 16, 18). Şi ce voieşti mai mult decât aceasta? Dumnezeu să te întărească şi să-ţi dea putere în frica Lui.[1057]

• *Întrebare a aceluiaşi: Ce să fac, că mă tem de ruşine şi de dispreţ. Căci, atunci când cad în vreo convorbire cu vreunii, sunt tare atras şi robit de ea, încât uit de mine. Şi dacă mi-aduc aminte de mine, mi-e ruşine să-i părăsesc pe cei cu care vorbesc şi să plec.*

Răspunsul lui Ioan: Ca să nu cadă cel slab în acestea şi în iubirea de slavă, trebuie să fugă îndată de vorba multă şi să taie convorbirea, dând ca motiv că Avva i-a poruncit ceva şi că se grăbeşte. Iar nesuportarea disprețuirii vine din necredinţă. Iisus S-a făcut om şi a fost disprețuit, frate. Oare eşti tu mai presus de Iisus? Aceasta înseamnă necredinţă şi amăgirea dracilor. Cel ce voieşte smerenia poate să tot zică: „O vreau”. Dacă nu suferă necinstiri, nu poate să o dobândească. Să nu nesocoteşti ceea ce ai auzit, căci, altfel, vei fi disprețuit prin însăşi fapta ta.[1058]

[1056] Numai după ce patima e slăbită prin multă rugăciune, mişcarea ei poate fi înfrânată de omul însuşi.

[1057] Frica de Dumnezeu dă putere. Ea nu slăbănogeşte. Cu cât e mai mare frica de Dumnezeu în cineva, cu atât e mai prezent El în acela cu puterea Lui, care se răspândeşte din El. De aceea, cel plin de frica lui Dumnezeu e plin de puterea Lui, căci în frica aceasta este trăirea prezenţei covârşitoarea lui Dumnezeu. Frica de Dumnezeu îţi dă putere să n-ai frică de altceva. Te ajută împotriva patimilor, îţi mobilizează şi îţi întăreşte toate resursele de luptă. În frică, Dumnezeu e trăit ca Cel ce nu poate fi definit: *mysterium tremendum*, existenţial şi apofatic. E o teamă care-ţi deschide orizontul de dincolo de lume, care în acelaşi timp te atrage, care te face să te pocăieşti de păcate şi să urmăreşti binele, simţindu-L pe Dumnezeu ca susţinătorul binelui.

[1058] Monahul care disprețuieşte sfatul de a nu se lungi la vorbă, pentru a nu fi

• *Întrebare: Gândul îmi spune că liniștea e mai de trebuință decât toate și că îmi este de folos. Oare zice bine?*

Răspunsul lui Ioan: Ce este liniștea? Ea constă în a-și aduna cineva inima în ea însăși, oprind-o de la a da și a lua și de la dorința de a plăcea oamenilor și de la celelalte lucruri. Când Domnul a rușinat pe cărturar cu pilda celui căzut între tâlhari și l-a întrebat: „Cine a fost aproapele?", acela a răspuns: „Cel ce a făcut milă cu el" *(Luca* 10, 36-37). Dar și Domnul Însuși a zis: „Milă voiesc, și nu jertfă" *(Matei* 9, 13). Dacă deci știi că mila este mai mare decât jertfa, apleacă-ți inima spre milă. Căci sub masca liniștii se poate ajunge la mândrie, până ce omul nu s-a câștigat pe sine însuși, adică până ce n-a ajuns fără prihană.[1059] Căci abia atunci se naște în om liniștea: când a purtat crucea.[1060] Când deci pătimești împreună cu altul, afli ajutor. Dar când te socotești pe tine ca unul care ai întrecut, chipurile, măsura, află că și ceea ce aveai ai pierdut. Deci nu umbla nici înlăuntru, nici în afară, ci începe de la mijloc, înțelegând care este voia Domnului, „că zilele rele sunt" *(Efeseni* 5, 16).

• *Întrebare a aceluiași către marele Bătrân: Fiindcă ați rânduit să fiu în slujba acestei bolnițe, arată-mi, părinte, dacă trebuie să citesc unele cărți de medicină și să mă folosesc de ele sau să nu am grija lor, ca de unele ce împrăștie mintea, ci să mă feresc de ele, ca nu cumva să se nască în mine, din nebăgare de seamă, slava deșartă. Să mă folosesc de cele pe care le știu, îndestulându-mă cu untdelemnul, cu cauterizările, cu alifiile și, simplu, cu toate cele de care se folosesc și cei ce nu citesc cărți?*[1061] *Ce să fac, deci? Căci inima mea tremură în slujba aceasta, ca nu*

---

disprețuit de ceilalți, își va atrage disprețul chiar prin întârzierea la taifasuri.

[1059] Se face deosebirea între liniștea care, prin retragere, se dezinteresează de alții și liniștea care e plină de mila pentru alții, mergând până la cruce pentru ei, și care nu are nevoie de retragere. O liniște nepăsătoare la durerea altora e o închidere în mândrie. Dar nu poate fi plin de milă față de alții și în același timp liniștit cel ce n-a ajuns la starea în care nu mai e ispitit de păcate în relațiile cu alții. A uni liniștea cu mila față de alții este propriu celor ajunși la o stare de neprihănire. Acela și-a descoperit inima curată sau lăuntrul lui. Dar în inima lui găsește mila față de alții. Sau, cu cât are mai „multă inimă", cu atât e mai unit cu alții în durere. Inima e nedespărțită de alții. Oamenii se întâlnesc prin inimă. Ea e la mijloc între unul și altul. Interiorul e unit nemijlocit cu cei din afară sau cei din afară i-au devenit parte lăuntrică. Varsanufie și Ioan nu recomandă o sihăstrie individualistă, ci o preocupare de alții, dar nu în interesul propriu, ci al altora. Retragerea din relațiile cu alții se recomandă numai celui nesporit duhovnicește, pe care aceste relații îl ispitesc.

[1060] Omul trebuie să lupte să se câștige pe sine însuși, să se cunoască și să se aibă continuu pe sine, cel adevărat. Dar te câștigi pe tine atunci când te jertfești pentru altul.

[1061] În vremea aceea știința medicală nu era prea avansată în raport cu tratamentele

cumva să greșesc în ea și să adaug la patimi și alte păcate.

Răspunsul marelui Bătrân: Deoarece n-am ajuns încă la desăvârșire, ca să ne izbăvim cu totul de robia patimilor, ne e de ajutor mai degrabă să ne folosim de scrierile de medicină, decât să ne lăsăm în seama patimilor.[1062] Dar nu trebuie să ne punem în ele nădejdea, ci în Dumnezeu, Care dă moartea și viața,[1063] după spusa: „Eu rănesc și tămăduiesc" *(Deuteronomul* 32, 39). Citind deci aceste cărți sau și întrebând pe vreunii despre ele, nu uita că nu se vindecă cineva fără Dumnezeu. Deci cel ce se folosește de ele trebuie să se folosească în numele lui Dumnezeu și El îi va ajuta. Meșteșugul doctoricesc nu împiedică pe cineva de la evlavie, ci s-o ai pe ea ca pe lucrul de mână al fraților. Fă ceea ce faci cu frica lui Dumnezeu și vei fi păzit cu rugăciunile sfinților. Amin.

• *Întrebare a aceluiași: Dacă se întâmplă că cineva voiește să-mi dăruiască un lucru și am nevoie de el, dar îmi văd inima că vrea să-l primească din patimă, ce să fac: să-l iau din pricina trebuinței sau să-l resping din pricina patimii?*

Răspunsul lui Ioan: Se întâmplă cu aceasta ca și cu hrana. Tu știi că avem nevoie de hrană în fiecare zi, dar n-avem dreptul s-o luăm cu

---

empirice, moștenite dintr-o tradiție îndelungată.

[1062] Căci dacă ne-am încrede în priceperea noastră, am face-o cu mândrie și am greși.

[1063] Dumnezeu aduce și moartea, în sensul că-și retrage puterea susținătoare de viață a oamenilor după ce i-a lăsat o vreme să crească spiritual, în urma păcatului strămoșesc. Dar și-o retrage în concret de la fiecare atunci când socotește de bine, pentru că celor ce au folosit bine timpul lăsat lor le va da o viață superioară după moarte, iar celor ce nu l-au folosit bine și nu-l vor folosi bine nici în viitor socotește că nu mai are rost să le lase comunicarea vieții de la Sine. Deci moartea și-au pregătit-o și ei, fiindcă au rupt legătura cu Dumnezeu.

Dar moartea are de multe ori un sens pozitiv. Omul în general, primind existența, primește și o răspundere pentru a-și întări ființa pentru viața veșnică. Răspunderea aceasta are multiple ocazii și feluri de a se manifesta. De răspunderea aceasta ține și dezvoltarea existenței sale în demnitate, în cinste, în curaj, pentru cauza mare a binelui legat de Dumnezeu. Uneori, această demnitate trebuie plătită cu moartea. Deci omul trebuie să fie gata să primească și moartea, trebuie să se pregătească pentru viața veșnică prin acest fel de moarte. Astfel, deși ea e împreunată cu suferința și e un fapt pasiv, fiind primită cu demnitate supremă după o pregătire în acest sens, contribuie și ea la prelungirea vieții omului în planul unei vieți eterne corespunzătoare. Această moarte și o astfel de pregătire preferă și Dumnezeu în locul unei vieți de lașitate, minciună și de decădere. Astfel, se poate spune în multe feluri că Dumnezeu dă și moartea. O dă prin despărțirea de cel păcătos și o acceptă de la cel ce o primește cu demnitate, pentru a-l trece la viața superioară, ca răsplată a vieții lui curate, dar trecătoare.

plăcere. Dar dacă o luăm mulțumind lui Dumnezeu care o dă și ocărându-ne ca nevrednici de a o primi, Dumnezeu face din ea un lucru sfânt și o binecuvântare. Tot așa deci: când ai nevoie de un lucru și el îți este dat, mulțumește lui Dumnezeu care ți l-a dat, socotindu-te nevrednic, și Dumnezeu va alunga patima de la tine.[1064] Căci „la Dumnezeu toate sunt cu putință și nimic cu neputință" *(Iov* 42, 2), că a Lui este slava în veci. Amin.

• *Un alt frate a întrebat pe același Bătrân: E o poruncă a Domnului să iubesc pe aproapele ca pe mine însumi (cf.* Leviticul *18, 19), să mă bucur și să mă întristez împreună cu el, ca mădular al meu [cf.* 1

[1064] Lucrurile ne sunt date pentru ca în relațiile cu ele să creștem duhovnicește. Folosindu-le, trebuie să ne aducem aminte cu mulțumire de Dumnezeu, Care ni le-a dat pentru nevoile noastre și prin aceasta ele ne pun în legătură cu Dumnezeu care Se gândește la noi. Dar ele ne pot fi și spre ispitire, și spre robirea noastră de către ele, când nu le folosim cu înfrânare. Iar folosindu-le cu înfrânare, ne întărim față de ele și dăm posibilitatea și altora să le folosească. Deci poziția noastră față de ele nu se poate reduce simplist la poziția unor stăpânitori, a unor consumatori nepăsători și lacomi. Prin aceasta devenim mai degrabă robii lor. Deci depinde de noi ca să ne sfințim prin ele sau să sporim prin ele în patimi. Depinde de noi să actualizăm calitatea lor de mijloace ale sfințirii noastre, de semne ale binecuvântării lui Dumnezeu, sau să le întinăm prin întinăciunea din noi. Depinde de noi să le vedem ca transparente față de Duhul dumnezeiesc sfințitor sau ca ultima realitate opacă, menite să satisfacă numai lăcomia trupului. Dumnezeu, prin lucrurile pe care ni le-a dat, ne arată în două feluri iubirea Lui: dându-ne ce ne trebuie pentru viața pământească și conducându-ne spre desăvârșire. Sunt cuvinte cu îndoit sau întreit rost, exprimând ceva din bogăția de gânduri a lui Dumnezeu. Ele ne pot pune în legătură cu Dumnezeu sau ne pot închide în opacitatea lor.

Ne sfințim prin ele când le vedem și le facem medii ale energiilor lui Dumnezeu și ne exercităm în stăpânirea poftelor nemăsurate față de ele, când ne menținem conștiința că sunt daruri ale lui Dumnezeu pentru toți, când arătăm aceasta în dedicarea unora dintre ele lui Dumnezeu, când punem semnul lui Dumnezeu pe ele (ca biserici, ca obiecte întipărite cu semnul Crucii, ca ofrande sfințite în biserică). Când facem semnul Crucii peste ele înainte de a le folosi, ne amintim de Dumnezeu cel în Treime. Care ni le-a dat ca să le folosim cu înfrânare. Dar când le consumăm fără să ne înălțăm cugetul la Dumnezeu și fără semnul Crucii, le privim ca fiind independente de Dumnezeu și nu ne impunem nicio frână în adunarea și folosirea lor. În acest caz, suntem mai răi ca animalele, care nu adună mai mult decât le astâmpără foamea pentru moment. Când le vedem ca daruri ale lui Dumnezeu pentru toți, le lăsăm și altora sau îi ajutăm și pe alții să se folosească de ele, sau chiar le prelucrăm prin munca noastră și pentru alții mai slabi, sau le folosim în comun, când nu le putem tăia în părți distincte pentru fiecare (aerul, apa etc.). Ele se folosesc atunci și pentru dezvoltarea prieteniei și recunoștinței reciproce.

Corinteni *12, 26). Deci dacă-l văd în sărăcie şi-l trec cu vederea, nesocotesc iubirea, chiar dacă eu însumi n-am decât cele de trebuinţă şi nu-mi ajunge să-i dau şi lui cele de trebuinţă. Spune-mi deci, părinte, cum îmi arăt în acest caz iubirea?*

Răspunsul lui Ioan: Dragostea faţă de aproapele se arată în multe feluri, nu numai în a-i da. De pildă: când mergi vreodată cu aproapele tău undeva şi afli în tine gândul de a te bucura de mai multă cinste decât el, şi nu vrei mai degrabă să se bucure şi el de aceeaşi cinste cu tine, nu-l socoteşti ca pe tine însuţi. Căci Apostolul a zis: „În cinste unii altora dându-vă întâietate" *(Romani* 12, 10). De ai ceva de mâncare şi vezi gândul tău îndemnându-te să mănânci singur şi după pofta ta, contrar trebuinţei, nu-l socoteşti ca pe tine însuţi. Sau dacă, având numai cât îţi este de trebuinţă pentru tine, nu dai şi altuia, nu-l iubeşti ca pe tine însuţi.[1065] Dar dacă voim să împlinim numai în acest fel cuvântul Scripturii, el nu ne susţine în aceasta. Căci nu ni s-a spus (cuvântul) numai pentru un om, ci pentru tot omul înfăţişat prin el ca aproapele nostru. Dar cum poţi să împlineşti cu toţi oamenii aceasta, neavând ce

---

[1065] A iubi pe altul ca pe tine însuţi înseamnă a te plasa într-o poziţie de deplină obiectivitate faţă de tine, socotindu-l pe celălalt egal cu tine. Numai Dumnezeu este în această poziţie de obiectivitate faţă de toţi, şi numai înaintând spre această poziţie a Lui ne îndreptăm spre treapta supremă a aspiraţiei noastre spre obiectivitate. Dar această obiectivitate a lui Dumnezeu nu e una de indiferenţă şi nici a noastră nu trebuie să fie aşa. Poziţia lui Dumnezeu e una de profundă iubire egală faţă de toţi. Deci şi a noastră să ajungă la fel: una de deplină iubire faţă de toţi, dar şi faţă de propria persoană. Să ne iubim unii pe alţii şi pe noi înşine aşa cum ne iubeşte Dumnezeu, vrând să ajungem aşa cum ne vrea El. În iubirea aceasta a tuturor faţă de toţi, în această universală obiectivitate iubitoare, ne unim cu Dumnezeu. Se cade să mă iubesc pe mine cum iubesc pe alţii şi cum ne iubeşte Dumnezeu, ca taine minunate, pe toţi. Pentru precizare se cuvine să răspundem şi la întrebarea următoare: Iubirea deplină nu-l face pe cineva să se uite pe sine şi să-şi dea viaţa pentru cel iubit? Mama, a cărei iubire este model, nu-şi dă viaţa pentru copil? Cum se împacă aceasta cu porunca: să iubeşti pe celălalt ca pe tine însuţi (deci numai ca pe tine)? Răspunsul care împacă aceste două cerinţe pare a fi acesta: Cine e în stare să-şi dea viaţa pentru altul a ajuns la treapta realizării sale depline, la treapta care-i asigură cetăţenia în veşnica Împărăţie a iubirii desăvârşite. El trebuie să aibă acum grijă de altul, ca să ajungă şi acela la această treaptă. Deci îşi poate da viaţa sa pentru acela, pentru că de fapt prin aceasta nu o pierde, ci o va avea pe un plan superior, şi-l ajută şi pe celălalt să o aibă. Sau chiar trebuie să şi-o dea, ca să arate că a ajuns la deplina sa realizare şi ca să-l facă şi pe celălalt să se ridice la această treaptă prin pilda de dragoste supremă pe care i-o arată. Capacitatea cuiva de a se dărui pentru altul arată că există undeva acest plan de existenţă în care pot fi realizaţi oamenii în acest grad suprem, un plan de existenţă spre care aspiră cea mai autentică esenţă a noastră.

să le dai tuturor?

Dar a iubi pe aproapele ca pe tine însuţi mai înseamnă şi aceasta: Dacă vine vreo nenorocire de obşte şi vezi gândul tău bucurându-se că celălalt s-a păgubit mai mult, arăţi şi în aceasta că nu-l socoteşti ca pe tine însuţi. Şi iarăşi, dacă vezi pe altul lăudat şi nu te bucuri împreună cu el, din motivul că nu eşti lăudat şi tu împreună cu el, şi nu spui „lauda fratelui se întinde şi la mine, căci e mădularul meu", nici în acest caz nu-l iubeşti ca pe tine însuţi,[1066] şi aşa, în toate cazurile asemănătoare.

A iubi pe fratele ca pe tine însuţi mai înseamnă şi aceasta: Dacă ai aflat de la Părinţi calea lui Dumnezeu şi te întreabă fratele, să nu-l lipseşti cu pizmă de folosul ei, ci, ca unul ce ştii că este fratele tău, spune şi lui ceea ce ai aflat, cu frica lui Dumnezeu. Dar să nu te socoteşti pe tine ca învăţător, căci aceasta nu-ţi este de folos.

• *Un frate a rugat pe marele Bătrân, zicând: Roagă-te pentru mine ca să mă miluiască Dumnezeu, căci sunt un nenorocit.*

Răspunsul lui Varsanufie: Cel ce voieşte să fie miluit să păzească porunca de a nu mânca din pom şi nu va cădea în neascultare. Şi cel ce nu cade în neascultare e miluit şi mântuit prin harul lui Hristos, Dumnezeul nostru. Căci acesta va zice gândului său: „Eu şi Dumnezeu suntem singuri pe lume (cf. *Pateric,* Alonie, 1) şi, dacă nu voi face voia Lui, nu voi fi aflat ca al Lui, ci ca al celui străin".[1067] Cel ce spune aşa va aştepta în fiecare zi sfârşitul său şi

---

[1066] Iubirea altuia, egală cu iubirea propriei persoane, are la bază faptul că în fond nu suntem despărţiţi şi deci că tot ceea ce îmbogăţeşte pe acela mi se comunică şi mie şi că tot ceea ce-l păgubeşte pe el mă păgubeşte şi pe mine. Dar unitatea aceasta se actualizează pe de altă parte deplin numai în iubire. Unde nu e iubire, ea se sfâşie. Astfel, îl iubesc pe altul pentru că sunt unit cu el, dar nu pot actualiza această unitate şi nu o pot trăi dacă nu mă folosesc de iubire. Deci trebuie să am curajul iubirii altuia cu convingerea că în fond suntem uniţi, chiar dacă nu simt încă aceasta, şi cu încrederea că prin iubire o voi actualiza şi descoperi deplin. Unitatea dintre noi nu e numai un dat (*Gabe*), ci şi o datorie (*Aufgabe*). În iubire se presimte unitatea, dar tot prin iubire se înfăptuieşte, desigur întrucât există ca un germene care trebuie dezvoltat. În planul nostru creat, ontologicul nu se împlineşte deplin decât prin etic. Dumnezeu a dat seminţele, dar ne-a lăsat nouă să le facem să crească prin osteneala noastră. Dumnezeu ne-a chemat să fim colaboratorii Lui: „Fiţi (deveniţi) ceea ce v-am dat putinţa să fiţi (să deveniţi)".

[1067] Trebuie să mă port ca şi cum n-ar fi altul pe lume afară de mine şi de Dumnezeu. De aceea, nu pot face decât sau voia mea, sau a lui Dumnezeu. Dar dacă o fac pe a mea, nu voi fi socotit ca al lui Dumnezeu, ci ca al meu, ca străin de Dumnezeu, sau ca al celuilalt, a cărui voie o fac. Căci, făcând voia mea, mă dovedesc robul mândriei sau al celui care mi-a insuflat mândria.

întâlnirea cu Dumnezeu, [1068] şi îndată va porni pe calea mântuirii.

• 347 bis. (Ed. fr.: numai în manuscrisele Vatoped 2, Sinai 410, Cromwell 18 şi în G.) *Un frate, care îşi închisese uşa pentru un timp, era chinuit de gânduri şi de vise ascunse. Pe de altă parte, voia să se oprească de la vin. El s-a destăinuit marelui Bătrân.*

Răspuns: Frate, dacă voieşti cu adevărat să te mântuieşti şi să scapi de duhul mândriei, rabdă puţină smerenie, căci aceasta este pentru el o palmă. Şi nu căuta să te slujească cineva, ci slujeşte-te singur. Căci Iisus, Care a zis despre Sine că e „blând şi smerit cu inima" *(Matei* 11, 29), a spus: „Fiul Omului n-a venit să I se slujească, ci ca să slujească" *(Matei* 20, 28). Nu închide deci o uşă de lemn, ci pe cea a limbii (cf. *Pateric,* Pimen, 58). Şi nu de la vin trebuie să te opreşti cu desăvârşire, ci de la mândrie, care îmbată pe omul fără de minte. Şi nu te fă asemenea mie, care ţi le spun acestea, căci de multă vreme tu mă vezi slujit de altul şi te sminteşti. Dar mulţi sunt cei ce învaţă şi nu fac. Aceştia sunt cei despre care Domnul a zis: „Ascultaţi şi faceţi ceea ce vă spun, dar nu urmaţi faptelor lor" *(Matei 25, 5).*

Ieşi deci totdeauna pentru trebuinţele tale cele de neînlocuit, dar când nu e nevoie, nu trece de uşă. Vieţuieşte cu rânduială, nu cu nepăsare. Păzeşte-te de supărarea împotriva celui ce te ocărăşte, ci mai degrabă bucură-te. Cât despre vise, nu lua seama la ele, căci sunt drăceşti şi mincinoase. Şi făcând acestea, nu crede că faci vreo minune. Căci, după ce am împlinit poruncile, ni s-a spus să zicem: „Slugi netrebnice suntem" *(Luca* 17, 10). Totuşi, noi vom secera ceea ce am semănat în ogorul tău şi atunci vom neguţători grâul pentru tine.[1069] Facă-ne Domnul bucuria să aflăm ogorul tău rodind pentru o sămânţă o sută, pentru alta, şaizeci, şi pentru alta, treizeci (cf. *Matei* 13, 8; *Marcu* 4, 8) întru slava Tatălui şi a Fiului şi a Sfântului Duh.

• *Întrebare a aceluiaşi: Dacă se ivesc două lucruri păgubitoare sufletului şi e numaidecât nevoie să se aleagă unul, ce trebuie făcut?*

Răspunsul lui Ioan: Cumpănind cele două lucruri păgubitoare,

[1068] Cel ce nu caută voia lui nu se teme de moarte, nu se amăgeşte că poate nu va muri curând, deci că mai are vreme să-şi împlinească poftele sale.

[1069] Nu socoti că ai făcut mare lucru împlinind poruncile, căci drumul desăvârşirii e nesfârşit, şi tot ce faci săvârşeşti cu ajutorul lui Dumnezeu. Dar părintele duhovnicesc poate preţui sporirea ta. Omul nu trebuie să-şi preţuiască singur izbânzile sale, căci aceasta este ispită spre mândrie. Dar altul poate să i le preţuiască, mai ales cel ce l-a călăuzit în cele bune, şi acesta va secera şi el rodul ostenelii lui de a fi semănat, arătat în rezultatul ostenelii aceluia de a fi rodit. Şi el va putea şi să laude acest rod dat de acela, dar în faţa lui Dumnezeu. Deci va putea să stăruie pentru o cât mai bună răsplătire sau preţuire a aceluia, fiindcă nu riscă prin aceasta să cadă în lauda de sine. Pentru că, chiar dacă vede în rodul aceluia şi sămânţa pusă de el, el laudă propriu-zis osteneala aceluia de a o fi rodit, nu munca sa de a o fi semănat.

trebuie ales cel mai puțin păgubitor. Căci s-a scris la Părinți că a venit cineva să împrumute un ban de la altul și acela nu i-a dat, spunându-i: „Nu am să-ți dau”. Și, întrebat fiind acela după aceea pentru ce nu i-a dat, a zis: „Dacă i-aș fi dat, i-ar fi fost spre paguba sufletului. De aceea am ales să încalc o poruncă, pentru ca să nu-i pierd cu desăvârșire sufletul” *(Pateric,* Ioan Persul, 2).

222. *Întrebare a aceluiași către același mare Bătrân: Ce să fac cu mocirla pe care o am, cu pornirea de a mă îndreptăți și cu uitarea, care mă chinuiesc cumplit?*

Răspunsul lui Varsanufie: Cel ce are mocirla în sine se eliberează de ea pe bună dreptate, atunci când voiește. Dar cel înfundat în mocirlă cu multă osteneală se poate smulge din ea. Deci e mai rău să fii înfundat în ea, decât să o ai în tine. Cât despre pornirea de a te îndreptăți (justifica), răul nu poate desființa niciodată răul.[1070] Gândește-te deci că voința de a se îndreptăți nu îndreaptă pe om și nu-l odihnește.[1071] Iar în privința uitării, ia seama că sunt două uitări și una se opune celeilalte.[1072] Cel ce ajunge să uite să mănânce pâinea sa din geamătul suspinului său nu e luat în stăpânire de uitarea pricinuită de vrăjmașul.

• *Un frate a întrebat pe celălalt Bătrân: Spune-mi, părinte, pe cine să întreb despre gânduri? Și dacă trebuie întrebat și altcineva despre ele.*

Răspunsul lui Ioan: Trebuie să întrebi pe acela în care ai încredere și ai aflat că poate purta gândurile,[1073] și încrede-te în el ca în Dumnezeu. Dar a întreba pe altul despre același gând este un semn de neîncredere și de ispitire. Dacă crezi că Dumnezeu a vorbit sfântului Lui, ce nevoie ai de altă dovadă sau ce trebuință ai să ispitești pe Dumnezeu, întrebând pe altul despre același lucru?

• *Întrebare a aceluiași: Oare trebuie întrebat același a doua oară despre*

[1070] Când vrei să arăți că răul pe care l-ai făcut nu e rău, nu-l desființezi, ci, apărându-te, îl întărești și mai mult. Nu te faci din rău bun, ci adaugi la răul pe care l-ai făcut alt rău: minciuna și mândria prin care vrei să-l acoperi, adică devii și mai rău.

[1071] Justificând răul pe care l-ai făcut nu-ți liniștești conștiința și nici nu încetezi de a face răul. Iar aceasta întreține în tine mai departe tulburarea și o sporește, sau te învârtoșează și mai mult în nesimțire.

[1072] E uitarea de interesele tale și uitarea de datoriile tale. Prima e cea bună, a doua, cea rea.

[1073] E greu să ții în tine și să nu dai mai departe gândurile urâte comunicate ție de cineva. Se cere un dar deosebit pentru aceasta și o conștiință accentuată că Dumnezeu te oprește de la aceasta. De aceea primesc spovedania preoții, în temeiul unui dar deosebit primit de la Dumnezeu. Pe de altă parte, în purtarea păcatelor altuia ca ale tale stă și iertarea lor de Dumnezeu. Nu poți scăpa de un gând urât, dacă nu lupți contra lui potrivit sfatului unui părinte duhovnicesc. Aici aflăm temeiul Spovedaniei.

același lucru sau nu? Știu, părinte, că uneori mi s-a spus să nu fac un lucru și am întrebat pe același despre același lucru și mi-a spus să fac acel lucru. Pentru ce?

Răspunsul lui Ioan: Frate, „Judecățile lui Dumnezeu sunt adânc mare” *(Psalmii* 35, 6). Dumnezeu pune în gura celui ce grăiește cuvânt potrivit cu inima celui ce întreabă, fie spre probare, fie pentru că inima lui s-a schimbat și-l învrednicește să audă altceva, fie pentru că alții, având de-a face cu același lucru, se schimbă și Dumnezeu vorbește altfel pentru el prin sfântul Lui. Așa a vorbit prin Isaia către regele Iezechia. După ce i-a spus: „Rânduiește ale tale, căci vei muri”, inima regelui s-a schimbat și s-a întristat. Și pentru aceasta i-a spus iarăși, tot prin Isaia: „Iată, Dumnezeu a adăugat la viața ta alți cincisprezece ani” *(Isaia* 38, 1-5). Dacă i-ar fi spus prin altul, lucrul acesta i-ar fi fost spre sminteală, văzând că sfinții vorbesc în chip felurit. La fel a grăit către inima ninivitenilor prin Iona, căci a spus: După trei zile voi nimici cetatea (cf. *Iona* 3, 4). Iar când inima lor s-a schimbat spre pocăință, Dumnezeu Și-a arătat marea Lui îndelungă-răbdare și a lăsat cetatea, pentru că s-a schimbat spre bine. De aceea, nu trebuie cineva să schimbe pe sfântul întrebat, ci să-l întrebe iarăși tot pe el, ca, ivindu-se trebuința ca Dumnezeu să-Și schimbe răspunsul, să o facă prin același, spre a nu se naște sminteală.[1074]

[1074] Se aprofundează aici afirmația unor teologi că nu Dumnezeu se schimbă când revine asupra osândirii sau iertării unui om, ci acela se schimbă, așa cum nu soarele se schimbă când omul simte neputința să-l privească, ci ochiul lui care s-a îmbolnăvit. A considera pe Dumnezeu schimbător înseamnă a nesocoti caracterul personal al lui Dumnezeu, a considera că este o natură impersonală. De fapt, caracterul personal al lui Dumnezeu și raportul Lui cu omul ca persoană ascunde o taină adâncă și nesfârșit de complexă. Dumnezeu are tot felul de posibilități de a răspunde omului și de a alege dintre ele în mod liber pe una sau alta, ținând seama de multiplele situații și de multiplele moduri schimbătoare ale omului. Și Dumnezeu nu rânduiește cu de la Sine putere aceste schimbări, căci prin aceasta ar anula pe om ca persoană liberă și nu l-ar mai lua în serios. Dumnezeu vrea ca omul să-L iubească liber, lăsându-i și putința de a nu-L iubi. Dumnezeu lasă aceasta la latitudinea omului, sperând că omul Îl va iubi, dar nu-l silește la iubire. Altfel, totul ar fi rigid în relațiile dintre oameni și Dumnezeu. Nici Dumnezeu, nici omul n-ar fi persoane adevărate. Dumnezeu acceptă această chenoză (smerire): de a spera și aștepta iubirea omului, dar de a nu o sili printr-o prevedere necondiționată. În acest caz, n-ar mai fi creat oameni prețuiți de El ca persoane reale, de a căror iubire liberă se bucură cu adevărat. Dumnezeu poate să-Și permită să renunțe cu voia la o prevedere care ar sili iubirea oamenilor față de El, ca să nu rămână fără bucuria pe care I-o dau ei printr-o iubire nesilită de o astfel de prevedere. Această nesilire a iubirii oamenilor nu tulbură ordinea și plinătatea vieții Lui interne. La fel, lipsa de iubire pe care I-o pot arăta unii oameni nu tulbură fericirea pe care o are în El Însuși din iubirea desăvârșită dintre Persoanele treimice. Această nesilire a libertății omului de către Dumnezeu printr-o prevedere necondiționată a faptelor lui e afirmată de Sfântul Ioan Damaschin.

• *Întrebare a aceluiași: Îmi șoptește gândul să nu întreb pe sfinți, ca, nu cumva, primind un răspuns și nesocotindu-l, pentru slăbiciunea mea, să greșesc.*

Răspunsul lui Ioan: Acest gând este înspăimântător, să nu-l suferi. De fapt, de păcătuiește cineva cu știință, se osândește pe sine însuși. Iar de greșește din neștiință, nu se osândește niciodată, dar patimile lui rămân nevindecate. De aceea insuflă cuiva diavolul acest gând, ca patimile lui să rămână nevindecate.[1075] Când deci gândul îți șoptește că nu poți împlini răspunsul din slăbiciune, întreabă așa: „Spune-mi, părinte, ce-mi este de folos? Căci știu că, dacă-mi spui, nu pot să păzesc ceea ce-mi spui. Dar voiesc să întreb chiar și numai pentru ca să mă disprețuiesc pe mine pentru că am trecut cu vederea ceea ce îmi este de folos". Iar prin aceasta câștigi măcar smerenia.[1076] Domnul să păzească inima ta prin rugăciunile sfinților. Amin.

• *Întrebare a altuia: Un alt frate a întrebat pe același Bătrân, zicând: Ce este „știința cu nume mincinos" (1* Timotei *6, 20)?*

Răspunsul lui Ioan: „Știința cu nume mincinos" stă în a te încrede în gândul tău că un lucru e așa. Și dacă cineva vrea să se izbăvească de ea, să nu se încreadă în gândul său, ci să întrebe pe un Bătrân. Iar dacă Bătrânul va răspunde și răspunsul lui va fi cum a cugetat fratele, nici atunci nu trebuie să se încreadă în gândul său, ci să zică: „Dracii și-au bătut joc de mine, ca să mă încred în gândul meu că am cunoștința adevărată și, crezând eu aceasta, să mă ducă și la alte căderi. Iar Bătrânul a spus adevărul, căci el grăiește de la Dumnezeu și nu e jucăria dracilor".[1077] Eu

---

Ea ascunde o dependență voită a preștiinței lui Dumnezeu de libertatea omului, o dependență tainică, greu de înțeles, căci e dependența unei științe anterioare de faptele posterioare. Poate că Dumnezeu privește la faptele omului dintr-un plan care depășește succesiunea temporală, dar fără să o desființeze. În orice caz, raportul dintre preștiința lui Dumnezeu și libertatea omului nu poate și nu va putea fi clarificat niciodată de gândirea omenească.

[1075] Sub neștiința voită se ascunde o mare viclenie. Nu întreb ce sunt dator să ocolesc și să împlinesc, pentru că știu că, de voi păcătui necunoscând ce trebuie să ocolesc sau să împlinesc, nu voi fi pedepsit. Însă lucrând așa, pe de o parte nu sunt chinuit de conștiința păcatelor mele, dar, pe de alta, prin aceasta ele devin patimi greu de lecuit.

[1076] E mai bine să afli ce ești dator să faci, chiar dacă știi că nu vei putea împlini. Dar neîmplinirea poruncii să nu-ți vină din disprețuirea ei, ci din reala ta neputință. Căci însuși chinul de a ști ce trebuie să faci, dar nu poți face, e o continuă smerire și întreține în tine o luptă continuă de a te ridica încet-încet peste neputința ta. E mai bun chinul mustrării de sine pentru ce nu poți face, decât nepăsarea insensibilă față de aceasta. E și acesta un mijloc de sensibilizare și umanizare.

[1077] Chiar dacă Bătrânul confirmă ce am simțit eu, eu n-am avut dreptate când am socotit că acest gând a fost născut în el de mine. În felul acesta, am căzut sub batjocura dracilor. Căci, dacă în confirmarea Bătrânului aș vedea o întărire a părerii că acest gând

am spus fratelui meu cum am gândit, dar nu știu dacă este așa.[1078] Roagă-te pentru mine.

• *A aceluiași: Fiindcă mi-ai spus odată că și în întrebarea despre gânduri, și în cea despre lucrurile înseși e bună libertatea, spune-mi în ce constă libertatea întrebării?*

Răspunsul lui Ioan: Libertatea în gânduri stă în aceea că cel ce întreabă trebuie să-și dezvăluie deplin gândul celui întrebat și să nu ascundă ceva din el, nici să-l acopere cu ceva, din rușine, nici să nu-l înfățișeze ca fiind al altuia, ci ca pe al său, așa cum este, căci acoperirea mai degrabă vatămă.[1079]

• *Întrebare a aceluiași către același Bătrân: Când întreb despre gânduri subțiri, gândul meu se mândrește, ca unul ce ar fi în stare să urmărească toate subțirimile lor.*

Răspuns: De voiești să întrebi despre gânduri subțiri pe vreunii dintre Bătrâni și să nu te mândrești, adu-ți aminte că omului i se cere întâi îndreptarea în gândurile groase, oprite de Apostol, ca în cel al curviei, al desfrânării, al pizmei și al celor asemănătoare. Apoi i se cere să nu disprețuiască pe cele subțiri. Căci cel ce se ocupă cu gândurile subțiri, dar nu are grijă de cele groase, e asemenea omului care, având o casă murdară și plină de toate lucrurile urâte, iar în mijlocul lor niște paie subțiri, vrând să o curețe, începe să scoată din casă paiele și lasă bolovanii și celelalte lucruri în care se împiedică.[1080] Dacă înlătură paiele, casa nu-și va regăsi frumusețea, dar dacă ridică bolovanii și celelalte lucruri, nu mai poate lăsa nici paiele, căci ele strică frumusețea casei. De aceea Mântuitorul a osândit pe farisei și saduchei, zicându-le: „Vai vouă, că dați zeciuială din izmă, din mărar și din chimen, și ați lăsat cele mai grele ale Legii (...), pe acestea trebuia să le faceți și pe acelea să nu le lăsați” *(Matei 25, 25)*.

---

e de la mine, aș rămâne în amăgire. Eu nu trebuie să rămân nici în acest caz rob mândriei. Bătrânul are dreptate când se prezintă ca vorbind în numele lui Dumnezeu.

[1078] Aceasta este poziția dreaptă: când spui unui frate părerea ta, să nu o prezinți ca exprimând în mod sigur un adevăr, mai ales dacă dai părerea ca fiind a ta, căci adevărul nu-l cunoaște decât Dumnezeu. Ideea că-l cunoaștem noi înșine de la noi ne așază în locul lui Dumnezeu, ca izvoare ale adevărului. Numai Dumnezeu e Izvorul adevărului, pentru că El este temelia întregii realități, sau în El se cuprinde întreaga realitate. Noi cunoaștem adevărul numai prin împărtășire de la El. A ne pune în locul lui Dumnezeu în privința aceasta înseamnă a nu-L mai recunoaște pe El astfel.

[1079] Libertatea adevărată e libertatea de tine însuți, libertatea de a te dezvălui în toată micimea și necurăția ta. Căci numai așa arăți că te-ai descoperit ca un subiect aflat dincolo de aceste stări false, te-ai eliberat de ceea ce te domină, de ceea ce nu ești tu. Acesta e curajul adevărat.

[1080] Sunt vorbe prin care duhovnicul e întrebat cum să se cureță cel ce întreabă de tot felul de gânduri, de slava deșartă, de bănuieli față de alții etc., dar acela nu-l întreabă pe duhovnic și cum să se lase de desfrâu, de înșelarea altora, de lăcomie etc.

• *Întrebare a aceluiași către același Bătrân: Oare poate credința cuiva să folosească pe altul, care nu-și aduce și el credința lui, cum a folosit pe slăbănog credința celor ce l-au purtat (cf.* Marcu *2, 5-5)?*

Răspuns: Dacă n-ar fi fost credincios și slăbănogul, nu i-ar fi lăsat să-l poarte și să-l coboare. Deci credința lui unită cu a celorlalți l-a mântuit pe el. Prin urmare, dacă nu adaugă omul și credința lui în Dumnezeu, nu află folos. Deci nu da ca motiv de a nu face nimic faptul că ai pus asupra altuia întreaga ta povară. Ieremia, crezând că Dumnezeu va milui pe popor, s-a rugat pentru el. Dar fiindcă acesta nu a adăugat și credința lui, Ieremia nu a fost ascultat (cf. *Ieremia* 11, 14). Nu avea Ieremia credință? Ba da, aceasta era ca cea a celor ce l-au purtat pe slăbănog. Deci vina a fost a poporului. Așa e și în cazurile asemănătoare. Căci nu degeaba s-a spus: „Mult poate rugăciunea lucrătoare a dreptului" *(Iacov* 5, 16).

• *Întrebare a aceluiași către același: Te rog, părinte, spune-mi în ce a constat împreună-lucrarea fiicei cananeencei (cf.* Matei 75, *21-28) sau a slugii sutașului (cf.* Luca 7, *2-10), de s-au vindecat? Dar a slăbănogului, care, cerând vindecarea trupului, a primit mai întâi iertarea păcatelor? În ce a constat aici împreuna-lucrare? Pe de altă parte, Domnul zice Apostolilor: „Orice veți dezlega pe pământ va fi dezlegat și în ceruri"* (Matei *18, 18), și: „Căruia îi veți ierta păcatele, iertate vor fi"* (Ioan *20, 23). N-a spus: „De vor conlucra". Te rog, lămurește-mi aceasta.*

Răspuns: Frate, cei ce nu înțeleg cum stau lucrurile sunt nedumeriți. Fiica femeii cananeence și sluga sutașului pierduseră conștiința de sine, cea dintâi din pricina nebuniei drăcești, cel de al doilea, datorită neputinței. Deci ei nu puteau să-și adauge împreuna-lucrare la cea a celor care se rugau pentru ei. Iar slăbănogul, adăugându-și credința proprie în vindecarea trupului, s-a învrednicit de mai mult prin iubirea de oameni a Stăpânului.

Căci Mântuitorul, ca să creadă oamenii că a venit, a făcut semne de la început, fără vreo împreună-lucrare a lor, și a tămăduit oamenii în dar (gratuit), ca să se împlinească cuvântul prorocesc: „Acesta slăbiciunile noastre le-a luat și bolile noastre le-a purtat" *(Isaia* 53, 4). Nefiind răspunzători de păcatele lor, oamenii se vindecau prin harul Lui, necerându-li-se împreună-lucrarea,[1081] ci numai păzirea după aceea (a curăției primite), precum zice: „Iată, te-ai făcut sănătos; de acum să nu mai păcătuiești, ca să nu pățești ceva și mai rău" *(Ioan* 5, 14). Dar și Ioan zice despre El: „Iată Mielul lui Dumnezeu, Cel

[1081] Moștenind păcătoșenia protopărinților, înainte de a fi primit harul lui Hristos prin Botez, oamenii nu erau, într-un anumit sens, răspunzători (ἀνεύθυνοι) de păcatele lor. De aceea, nu li se cerea nici conlucrarea pentru iertarea păcatelor, fiindcă nu o puteau da. Desigur, socotirea lor ca fiind răspunzători nu echivala cu o primire a lor în Împărăția cerurilor. Aceasta avea să vină abia prin Hristos.

ce ridică păcatele lumii" *(Ioan* 1, 29). Ia aminte la ce spune: ale „lumii" întregi! Totuşi, cei ce nu L-au primit n-au dobândit vindecare, ci cu ei s-a împlinit cuvântul: „Iar dacă necredinciosul se desparte, să se despartă" *(1 Corinteni* 7, 15). Iar că Apostolilor le-a dat putere să vindece şi să ierte păcatele celor ce conlucrează prin rugăciunea lor,[1082] să te încredinţeze însuşi Iacov, care a primit această putere. Căci el zice: „Mult poate rugăciunea lucrătoare a dreptului" *(Iacov* 5, 16), fiindcă rugăciunea Apostolilor şi a celorlalţi sfinţi e o rugăciune făcută lucrătoare.[1083] Dar cu cea a Mântuitorului nu se întâmplă la fel, ci câţi L-au primit s-au mântuit şi s-au vindecat. Iar cei ce nu L-au primit s-au pierdut. Să ne întărim deci în credinţă şi ne vom mântui în numele lui Dumnezeu, Căruia se cuvine slava în veci. Amin.

• *Întrebare a aceluiaşi către acelaşi: S-a spus: „Probează-mă, Doamne, şi mă ispiteşte"* (Psalmii *25, 2), şi iarăşi: „Bucuraţi-vă când ajungeţi în felurite ispite"* (Iacov *1, 2). Dar altă dată s-a spus: „Şi nu ne duce pe noi în* ispită „(Matei *6, 13), şi iarăşi: „Rugaţi-vă, ca să nu intraţi în ispită"* (Matei *26, 41). Dar acestea sunt contrare unele altora. Te rog, arată-mi deosebirea ispitelor.*

Răspunsul lui Varsanufie: Cuvântul: „Probează-mă, Doamne, şi mă ispiteşte" e al omului care se luptă şi cere să fie probat prin ispita venită cu îngăduinţa lui Dumnezeu, dar îl spune cu gândul să rabde necazul încercării. Căci răbdarea, cum s-a spus, îl duce pe om la probare şi la celelalte bunătăţi (cf. *Romani* 5, 4-5). De aici răsar în chip sigur bucuria şi sporirea, căci voia celui ce se luptă nu conlucrează (cu ispita), ci, mai vârtos, se luptă împotriva ei şi omul se predă ostenelii, ca să nu fie biruit de ispită.

[1082] Iisus nu vindeca rugându-Se, căci este Dumnezeu, ci, când vindeca, lucra ca Dumnezeu. Când Se ruga însă, făcea aceasta ca Om şi deci atunci nu vindeca. Dar Apostolii şi Sfinţii vindecau rugându-se, pentru că lucrau în această vindecare ca oameni. Şi de aceea şi cei ce erau vindecaţi de ei trebuiau să conlucreze, rugându-se cu cei ce vindecau. Oamenii cei tari şi cei slabi trebuie să se înfăţişeze lui Dumnezeu împletiţi în rugăciune, pentru ca puterea lui Dumnezeu care se revarsă în cei ce sunt mai deschişi acesteia să treacă şi în cei cu care vor să se unească din iubire şi din înrudirea firii. Din cărbunele mai aprins din focul dumnezeiesc acest foc trece mai uşor şi în cărbunele mai puţin aprins, unit cu el. Cel slăbănog şi cu sufletul nu poate merge singur la Iisus, dar doreşte să fie ajutat ca să ajungă în faţa Lui. Cuvântul de întărire al celui mai tare în credinţă îi este de mare ajutor. El e ajutat astfel să simtă puterea lui Hristos sau e ridicat la starea în care simte puterea Lui.

[1083] După traducătorul francez, această propoziţie are sensul că Bătrânul Ioan, punând mereu accentul, ca şi Varsanufie, pe comuniunea dintre om şi om, consideră că rugăciunea dreptului e făcută lucrătoare sau e susţinută prin cel pentru care se face. Deci şi ultimul trebuie să fie activ. Dar nu trebuie nesocotit nici faptul că în această comuniune rugăciunea e făcută lucrătoare şi de Dumnezeu.

Iar cuvântul: „Şi nu ne duce pe noi în ispită” înseamnă: Să nu ne laşi să fim ispitiţi de voia noastră şi de pofta noastră. Căci din căderea într-o astfel de ispită se naşte moartea. Despre aceasta zice Mântuitorul: „Rugaţi-vă, ca să nu cădeţi în ispită” *(Luca* 22, 40).

De aceea, dreptul face amândouă cererile. Pe de o parte, cere să fie ispitit cu îngăduinţa lui Dumnezeu spre probare, în vederea mântuirii, pe de alta, cere să nu fie ispitit de voia şi de pofta sa spre pieirea sufletului.

• *Întrebare a aceluiaşi către acelaşi: Îmi vin de multe ori amintirea fricii de Dumnezeu şi, îndată gândindu-mă la Judecată, mă simt cuprins de pocăinţă. Cum trebuie să primesc această amintire?*

Răspuns: Oricând îţi vine amintirea sau străpungerea inimii pentru cele ce ai greşit întru ştiinţă sau întru neştiinţă, ia seama să nu-ţi vină aceasta din lucrarea diavolului, spre o osândă mai mare. Şi dacă întrebi: Cum să o cunosc pe cea adevărată şi pe cea din lucrarea diavolească?, ascultă. Când îţi vine o astfel de amintire şi te sileşti să te îndrepţi prin fapte, este cea adevărată şi prin ea ţi se iartă păcatele. Dar când vezi că, străpuns de amintire, cazi în aceleaşi păcate sau în ispite şi mai rele, cunoscut să-ţi fie că este o amintire adusă de vrăjmaşul, care ţi-o aruncă spre osândirea sufletului.[1084] Iată că ţi se fac vădite amândouă căile! De te temi de osândă, fugi de faptele ei.

• *Întrebare a aceluiaşi: Când e timpul potrivit ca să-ţi aduci aminte de Dumnezeu şi de frica Lui, ca să-ţi pricinuiască străpungerea pentru păcate?*

Răspuns: Focul are o fire fierbinte şi cel ce voieşte să se folosească de el nu-l aprinde totdeauna, ci voieşte să-l ţină ascuns, ca să-l aprindă şi să se încălzească atunci când vrea. Aşa trebuie făcut şi aici. Dar îndemnurile de la diavol intră şi se seamănă când nu e vremea potrivită, luând chipul fricii de Dumnezeu, cu voinţa de a arunca pe cineva în întristare sau de a-i tulbura mintea, ca să nu se ocupe cu cercetarea gândului, pe motivul lucrării care-i stă în faţă. Căci acesta este şi meşteşugul celor ce jefuiesc casele oamenilor, pentru că, dacă nu-i află ocupaţi cu altele, nu pot să-i ia în stăpânire. Deci adu-ţi aminte de cel ce zice: Este o vreme pentru orice lucru (cf. *Ecclesiastul* 3, 1), şi spune-ţi: Voi face deocamdată ceea ce îmi stă în faţă cu frica lui Dumnezeu şi apoi mă voi ocupa de gândul care mi-a venit nu cu înţelepciunea mea, ci cu puterea lui Dumnezeu, Care cercetează inimile şi rărunchii noştri.

Să-ţi fie timpul potrivit acesta: cel de dimineaţă şi cel de seară spre cercetarea gândurilor, privind cum au trecut noaptea şi ziua. Şi, de vezi vreo greşeală, străduieşte-te şi o îndreaptă cu ajutorul lui Hristos.[1085]

[1084] Când amintirea păcatului te duce la pocăinţă, ea e de la Dumnezeu. Când te duce la repetarea păcatului, e de la diavolul.

[1085] Abia acum se dă răspuns întrebării dacă e bine ca cineva, sub pretextul fricii de

• *Întrebare a aceluiaşi către acelaşi Bătrân: De vrea cineva să facă un lucru bun pentru câştigul său din altă dorinţă a lui, i se socoteşte aceasta oare spre dreptate?*

Răspunsul lui Varsanufie. Ştim că, dacă posteşte cineva amestecând în postirea lui ceva voit de el sau căutând slava omenească şi vreun câştig din ea, postirea aceasta face scârbă lui Dumnezeu. Căci şi israeliţii posteau, dar pentru că săvârşeau nedreptatea în zilele de post şi împlineau voile lor, Dumnezeu i-a osândit prin prorocul Isaia, zicând: „Nu acest post l-am ales Eu" *(Isaia* 58, 5). Aşa şi aici: tot lucrul bun care nu e făcut din singură iubirea lui Dumnezeu, ci are amestecat în el voia proprie, e spurcat şi respins de Dumnezeu.[1086] Aceasta se poate cunoaşte şi din legea dumnezeiască, fiindcă zice: „Să nu semeni în ogorul tău sămânţă amestecată. Nici să nu-ţi faci haina din in şi din lână" *(Deuteronomul 22,* 9-11). Şi dacă vrem să vedem că aceasta s-a spus despre fapte, *Ecclesiastul* o tâlcuieşte, zicând: „Hainele tale să fie pururea albe" (9, 8). Prin aceasta arată că fapta trebuie să fie totdeauna curată. Dacă deci ceea ce se săvârşeşte are ceva din voia celui ce săvârşeşte, fapta s-a întinat şi nu este plăcută lui Dumnezeu. Dar şi Domnul a spus despre fapte ucenicilor Săi: „Păziţi-vă de prorocii mincinoşi care vin la voi îmbrăcaţi în piei de oaie, dar pe dinăuntru sunt lupi răpitori. Din roadele lor îi veţi cunoaşte pe ei" (*Matei* 7, 15-16). Să ne străduim deci să nu facem lucrul lui Dumnezeu pentru nimic altceva,

---

Dumnezeu, să treacă de la un lucru la altul şi să nu facă pe niciunul cum trebuie. De fapt, celui ocupat să facă un lucru bun, dacă-i vine deodată amintirea unui păcat trecut, însoţită de frică şi de întristare, i se întâmplă aceasta ca el să se oprească de la împlinirea acelui lucru. De aceea, Varsanufie îi fixează adresatului timpuri anumite pentru amintirea cu întristare a păcatului său. Omul trebuie să fie stăpân pe gândurile sale, chiar când ele sunt bune, şi să nu se lase stăpânit de ele. El trebuie să reglementeze timpul când să le dea intrare în minte, nelăsându-le să intre când vor ele.

[1086] Fapta bună făcută din vreun interes personal sau spre slava deşartă e întinată de egoism şi urmăreşte mai degrabă înşelarea oamenilor. De aceea, e numai în aparenţă bună. La un moment dat, masca va fi dată jos şi se va arăta chipul hidos al celui „fardat". Dumnezeu ne vrea renunţând total la noi înşine din dragostea adevărată faţă de El şi faţă de semeni. Numai prin aceasta ne unim în mod real cu El şi cu semenii. Numai prin aceasta nu mai rămânem ascunşi semenilor şi nu mai reprezentăm o primejdie pentru ei, cu atât mai mare, cu cât e mai mascată. Dar numai cel ce se dăruieşte astfel se şi realizează ca om adevărat. Numai omul deschis şi lucrător pentru altul şi pentru Dumnezeu, în Care se pot uni toţi ca în Cel care-i iubeşte pe toţi, e omul dezvoltat deplin şi drept, nestrâmbat, neînchis în neputinţele lui. Dumnezeu cel atotbun nu poate intra în omul mândru, căci aceasta ar însemna să-l facă şi pe el bun şi deschis. Însă acela nu acceptă aşa ceva, şi cu sila nu poate fi făcut cineva bun.

decât numai pentru Dumnezeu.[1087] Dacă nu e făcut astfel, nu are Dumnezeu nevoie de noi, ca să fie făcut prin noi.[1088] Căci lui Dumnezeu nu-I lipseşte altcineva prin care să se săvârşească în chip neîntinat lucrul Lui. Săvârşind deci binele, să veghem ca nu cumva să ne facem nefolositoare osteneala, din pricină că ţinem să împlinim voia noastră.

• *Întrebare a aceluiaşi către acelaşi: Deşi sunt mai târzielnic la învăţătură, învăţ totuşi mai repede psalmii. Oare îmi vine aceasta de la draci?*

Răspunsul lui Varsanufie: Toate câte îţi îngăduie Dumnezeu să înveţi învaţă cu smerenie. Căci învăţarea cu uşurinţă a cuvintelor lui Dumnezeu nu vine de la diavol, ci e o sămânţă a lui Dumnezeu. Dar dacă cineva nu e cu gândul la Dumnezeu, îşi seamănă şi vrăjmaşul neghina lui (cf. *Matei* 13, 25). Iar de vrei să-ţi smereşti gândul, spune-i pilda: „De primeşte cineva de la Stăpânul un număr de arginţi ca slugile acelea (cf. *Matei* 25, 14) şi nu câştigă cu ei şi nu-i înmulţeşte, ce va păţi?" Şi-ţi va răspunde: „Ca sluga aceea, care a îngropat argintul stăpânului său". Drept urmare, spune-i: „Deci nu te mândri că ai umplut văzduhul cu vorbe neroditoare. Căci ele sunt spre osânda ta".[1089]

[1087] Când facem un lucru pentru Dumnezeu, îl facem cu adevărat pentru alţii, căci Dumnezeu le îndreaptă pe toate spre oameni. Atunci slujim lucrării Lui pentru mântuirea, pentru fericirea veşnică a oamenilor. Dacă facem ceva pentru oameni cu excluderea lui Dumnezeu, nu-i ajutăm să ajungă la fericirea adevărată, căci le închidem calea spre Dumnezeu.

[1088] Dumnezeu nu Se foloseşte de noi pentru săvârşirea unei fapte bune fiindcă ar avea nevoie de noi ca aceea să se împlinească, ci pentru că vrea ca noi înşine să devenim buni prin lucrarea faptelor bune, căci fapta nu e despărţită de om. Ea se întipăreşte în primul rând în cel ce o face. Desigur, prin aceasta se fac buni şi cei cărora le facem aceste fapte. Nimeni nu se mântuieşte în izolare, căci Dumnezeu găseşte şi pe alţii prin care să se împlinească binele. În bine ne deschidem semenilor şi lui Dumnezeu, Izvorul binelui şi al iubirii faţă de toţi oamenii, în bine transcendem împreună cu ceilalţi spre Dumnezeu şi ne întâlnim în El, eliberaţi de forţele care ne trag în jos, ne dezbină şi ne înrobesc.

[1089] Orice ar reuşi să înfăptuiască omul, să nu uite că o face pe temeiul unui dar primit de la Dumnezeu. Deci, să păzească smerenia. Pe de altă parte, nici să nu îngroape darul primit, ci să-l înmulţească spre creşterea sa şi a altora către Împărăţia lui Dumnezeu. Să nu-l îngroape în pământ sau, dacă nu e vorba de bunuri materiale, ci de un dar al minţii, să nu-l risipească în vorbe neroditoare împrăştiate în aer, fără niciun folos nici pentru sine, nici pentru alţii. Să ia aminte şi mai mult să nu risipească asemenea vorbe pentru vătămarea altora. Căci orice dar implică şi o răspundere pentru buna lui folosire şi sporire. Cu cât darul e mai mare, cu atât şi răspunderea e mai mare, căci poate face cu atât mai mult bine sau cu atât mai mult rău. În cazul din urmă, darul îţi devine prilej de osândă.

• *Întrebare a aceluiași către același: Dacă binele este de la Dumnezeu, dar s-a dat și păcătoșilor, pentru ce s-a dat și acestora?*

Răspunsul lui Varsanufie: Toată darea cea bună e vădit că e de la Dumnezeu (cf. *Iacov* 1, 17). Căci El, bun fiind, toate cele bune vin de la El: celor drepți, ca unora ce sunt vrednici, iar celor păcătoși, ca, făcându-li-se bine, să vină la pocăință. Căci spune dumnezeiescul Pavel: „Dintre păcătoși cel dintâi sunt eu, dar am fost miluit, ca Hristos să-și arate întâi în mine toată îndelunga Sa răbdare" *(1 Timotei* 1, 15-16).

• *Întrebare a aceluiași către același: Cum se poate mulțumi cu vrednicie lui Dumnezeu?*

Răspuns: Când oamenii, care nu sunt nimic, dau cuiva un lucru cât de mic sau scapă pe cineva din anumite necazuri grele, acela le mărturisește mulțumirea și vestește tuturor binele care i s-a făcut. Cu cât mai mult și cu ce gură nu trebuie să mulțumim noi lui Dumnezeu, Care pururea ne umple de bunătate? Căci întâi ne-a creat, apoi ne dăruiește ajutorul Său împotriva vrăjmașilor, înțelepciunea inimii, sănătatea trupului, lumina ochilor, suflarea vieții și, ceea ce-i mai mult decât toate, timp de pocăință și putința de a primi Trupul și Sângele Lui spre iertarea păcatelor și întărirea inimii, căci „pâinea întărește inima omului" *(Psalmii* 103, 17). Și dacă cineva a socotit că aceasta s-a zis despre pâinea materială, pentru ce zice iarăși Duhul că „nu numai cu pâine va trăi omul, ci cu tot cuvântul ce iese din gura lui Dumnezeu" *(Deuteronomul* 8, 3)?

Dar dacă oamenii își răsplătesc și-și mulțumesc unii altora pentru lucruri materiale și stricăcioase, ce putem da în schimb Celui ce S-a răstignit pentru noi, dacă vrem să-I dăm și noi ceva în schimb? Trebuie să îndurăm până la moarte pentru El. Nu e greu deci să înțelegi mulțumirea datorată lui Dumnezeu de oameni, mai ales de cei păcătoși, odată ce El a murit pentru noi. Dacă vrei să mulțumești unui om închis pentru tine (în locul tău, n. ed.) – lucru peste puterile tale, nu trebuie cu atât mai mult să mulțumești Celui ce a murit pentru tine? Să știi aceasta, că niciodată nu ajungem să-I mulțumim după vrednicie. Totuși, să-I mulțumim după puterea noastră atât cu gura, cât și cu mâinile. Și, prin iubirea Lui de oameni, ne va lua seamă și ne va număra împreună cu văduva aceea, pentru cei doi bănuți ai ei (cf. *Marcu* 12, 42).[1090]

[1090] Mai presus de toate semnele de dragoste ale lui Dumnezeu față de noi, Varsanufie vede faptul că El S-a făcut Om ca să moară pentru noi. Dacă nu știm cum să mulțumim unui om care ar primi moartea pentru noi cu câțiva ani mai devreme, ca să ne lungească nouă cu câțiva ani viața de pe pământ, cu cât mai mult nu trebuie să mulțumim Celui ce a primit să moară când putea să nu moară nicidecum, iar prin aceasta ne-a asigurat viața veșnică? Prin mulțumirea noastră, deși atât de neînsemnată,

Acestea să fie spuse despre păcătoşi. Căci drepţii, chiar de sunt tăiaţi în bucăţi şi omorâţi, aduc prisos de mulţumită, după Sfântul Apostol care zice: „Daţi mulţumire pentru toate” *(1 Tesaloniceni* 5, 18), se înţelege lui Dumnezeu, căci Lui se cuvine slava în veci. Amin.

• *Întrebare: Oare gândeşte omul la vreun bine din propria sa voie?*

Răspuns: Se întâmplă de multe ori ca cineva să gândească la vreun bine din mişcarea gândului său natural. Dar şi acesta trebuie pus în seama lui Dumnezeu, căci firea e a făpturii lui Dumnezeu. Şi trebuie să ştim că nu ducem acest bine la sfârşit decât prin porunca lui Dumnezeu. Căci, când o punem pe aceasta înaintea ochilor, atunci se întăreşte prin ea inima noastră ca să împlinească binele.[1091]

• *Întrebare a aceluiaşi: Când păzesc o poruncă, cum pot scăpa de mândrie, ca să-mi dau seama că, chiar dacă am săvârşit un bine, sunt străin de el?*

Răspuns: Frate, faptele bune trebuie să le socotim ca bune şi să alergăm spre ele, care sunt bune. Nu trebuie să ţinem binele ca rău decât atunci când cineva nu face binele după cum place lui Dumnezeu. Şi acest bine se face rău din pricina lipsei de discernământ (de dreaptă socoteală) a celui ce-l săvârşeşte. Trebuie ca omul să se străduiască să facă totdeauna binele şi, atunci, celui lipsit de putere i se dă, prin harul lui Dumnezeu, să-l săvârşească având frică de Dumnezeu. Iar când se face binele prin tine, mulţumeşte Dătătorului celor bune ca Celui al Căruia este binele. Iar pe tine dispreţuieşte-te, zicând: „Dacă aş fi ajutat şi eu la împlinirea lucrului acesta, aş fi fost şi eu părtaş la bine”. Şi atunci te vei vedea rugându-te lui Dumnezeu cu străpungerea inimii, ca să te învrednicească de binele făcut prin tine.[1092]

Îl facem să ne iubească şi mai mult, bucurându-Se de neînsemnata noastră iubire ca de un mijloc prin care noi înşine ne deschidem fericirii pe care El vrea să ne-o dea. Dacă pornirea spre mulţumire e sădită în noi ca mijloc de unire între noi şi de bucurie a unora de alţii, de ce ar fi greu să folosim această pornire faţă de El, sădită în noi de El Însuşi, ca să ne încălzim viaţa proprie şi să facem o bucurie şi Lui? Şi în aceasta se arată trăsătura existenţială, caldă, vie şi de viaţă făcătoare a relaţiei dintre noi şi Dumnezeu, care umple atât de mult cultul public al Bisericii şi rugăciunile noastre particulare.

[1091] Conştiinţa de Dumnezeu şi cunoştinţa unor porunci date de El ne întăresc în a duce la împlinire o aspiraţie spre bine sădită în firea noastră, fiindcă această împlinire cere un efort, pe care firea noastră cea slăbită nu-l acceptă uşor. Bunele intenţii sunt încă departe de împlinirea lor. Între a dori să fii stăpân pe tine şi a ajunge stăpân e o distanţă mare.

[1092] Sunt date patru momente în împlinirea binelui: a) străduieşte-te să-l faci; b) cere lui Dumnezeu puterea să-l faci; c) când s-a făcut, mulţumeşte lui Dumnezeu că s-a făcut şi nu te socoti pe tine că l-ai făcut; d) făcând aşa, rugăciunea plină de smerenie şi de căinţă pentru gândul de slavă care ţi-a venit te face şi pe tine părtaş la binele făcut prin tine. Prin străduinţă şi cerere de ajutor ajungem la împlinirea binelui prin noi, dar nu de către noi; prin rugăciunea cu mulţumire, cu smerenie şi cu căinţă pentru gândul

• *Întrebare: Dacă se întâmplă celui păcătos să aibă vedenii, nu trebuie nicidecum să creadă că sunt de la Dumnezeu?*

Răspuns: Când se întâmplă aceasta unui păcătos, e vădit că e de la dracii cei vicleni, ca să amăgească nenorocitul suflet spre pieire. Deci nu trebuie să creadă niciodată acestora, ci să-şi cunoască păcatele sale şi slăbiciunea sa şi să vieţuiască totdeauna în frică şi cutremur.

• *Întrebare: Oare şi când se arată sub chipul Stăpânului Hristos trebuie să ne întoarcem faţa de la ele?*

Răspuns: Cu atât mai mult trebuie să ne întoarcem atunci ochii de la viclenia şi înşelăciunea lor şi să le dăm anatemei. Să nu te laşi, frate, niciodată amăgit de această lucrare drăcească. Sfinţii au parte de vederi dumnezeieşti, dar totdeauna în inimile lor acestora le premerg liniştea, pacea şi bucuria. Şi totuşi, cunoscând adevărul, se socotesc pe ei nevrednici. Cu atât mai mult păcătoşii nu trebuie să creadă niciodată acestora, cunoscându-şi nevrednicia.

• *Întrebare: Am auzit că, de se arată cuiva un vis de trei ori, e semn că el este adevărat. Aşa este, părinte?*

Răspuns: Nu-i aşa. Nu trebuie crezut niciunui astfel de vis. Căci ceea ce s-a arătat cuiva vreodată prin minciună poate să facă aceasta şi de trei ori, şi de multe ori. Nu te lăsa deci batjocorit, ci ia seama la tine, frate.

• *Întrebare: Când mă aflu în vreun necaz şi mă rog, şi bunătatea negrăită a lui Dumnezeu mă ajută, gândul meu se mândreşte pentru că am fost auzit. Ce să fac?*

Răspuns: Când, rugându-te, ai dobândit ceea ce ai cerut şi de aceea te-ai mândrit, e vădit că nu te-ai rugat după Dumnezeu, nici n-ai primit ajutorul de la Dumnezeu, ci ai fost sub lucrarea dracilor, ca să ţi se mândrească inima. Căci atunci când ajutorul vine de la Dumnezeu, sufletul nu se mândreşte, ci mai vârtos se smereşte şi se minunează de marea milă a lui Dumnezeu, Care binevoieşte să miluiască pe păcătoşi, măcar că sunt nevrednici şi Îl supără totdeauna. Acela se minunează că nu ne dă după păcatele noastre, ci, în multa Lui răbdare, trece cu vederea păcatele noastre şi ne rabdă îndelung şi ne miluieşte, şi de aceea nu se mândreşte, ci tremură şi-L slăveşte.

• *Întrebare: Când mă îngreunez în gânduri, fie rostind psalmii, fie fără aceasta, şi chem numele lui Dumnezeu în ajutor, vrăjmaşul îmi şopteşte că e o mândrie a socoti că fac bine pomenind neîncetat pe Dumnezeu. Ce să fac când*

---

de slavă care ne-a venit, suntem făcuţi şi noi părtaşi la binele făcut prin noi. Străduinţă şi cerere de ajutor, atât dăm noi. Rugăciunea de mulţumire cu smerenie şi cu căinţă ne opreşte să ne mândrim ca şi când noi am fi făcut binele. Şi deci numai prin aceasta ne facem şi noi părtaşi de binele făcut sau ne facem şi noi buni.

mi se întâmplă aceasta?

Răspuns: Ştim că cei bolnavi au nevoie totdeauna de doctor şi de leacurile de la el, şi cei prinşi de furtună aleargă în grabă spre port, ca nu cumva să li se sfărâme corabia. De aceea şi prorocul strigă, zicând: „Doamne, scăpare te-ai făcut nou în neam şi în neam” *(Psalmii* 89, 1), şi iarăşi: „Dumnezeu este scăparea şi puterea noastră, ajutor întru necazurile ce ne împresoară pe noi foarte” *(Psalmii* 45, 1). Iar dacă El e scăparea noastră, să ne aducem aminte că zice: „Cheamă-Mă pe Mine în ziua necazului tău şi te voi izbăvi şi Mă vei preamări” *(Psalmii* 49, 16). Să ştim deci că, venind necazul, trebuie să chemăm neîncetat pe milostivul Dumnezeu. Dar, chemându-L, să nu ne înălţăm în cuget. Căci dacă cineva nu e nebun, nu se mândreşte când e ameninţat de vrăjmaş. Deci cei ce avem nevoie de Dumnezeu, să chemăm numele Lui în ajutor împotriva vrăjmaşilor. Şi dacă nu suntem lipsiţi de minte, să nu ne înălţăm cu cugetul. Căci Îl chemăm având nevoie şi alergăm la El împresuraţi de necaz. Pe lângă acestea toate, ştim că a chema neîncetat numele lui Dumnezeu e un leac care nimiceşte nu numai toate patimile, ci însăşi lucrarea lor. Căci precum doctorul impune leacul sau pune un plasture pe rană şi prin aceasta lucrează fără ca bolnavul să ştie cum, aşa şi numele lui Dumnezeu numit de noi înlătură, fără să ştim noi cum, toate patimile.[1093]

[1093] Cei doi Bătrâni socotesc că omul nu e niciodată singur. Când nu e în chip conştient cu Dumnezeu, este, fără să ştie, cu cel-rău. Părerea cuiva de a fi singur sau voinţa de a fi singur, sub puterea patimilor sale, ascunde aflarea sa sub înrâurirea demonilor, starea sa de rob al lor. Din legătura cu ei, de sub robia nevăzută a lor şi de sub robia văzută a patimilor, omul nu poate scăpa decât intrând în relaţia de dialog direct cu Dumnezeu prin chemarea numelui Lui. Orice moment de întrerupere a acestei relaţii cu Dumnezeu înseamnă o înlocuire a ei prin lucrarea celui-rău. Numele lui Dumnezeu chemat te pune sub ocrotirea lui Dumnezeu, te opreşte de la rele, te scoate din egoism, în care omul nu e propriu-zis singur, ci sub robia celui-rău, în care nu lucrează singur pentru sine, ci lucrează cel-rău împotriva lui. Numai în Dumnezeu eşti liber, deci numai având pe Dumnezeu în relaţie cu tine lucrezi prin tine. Căci faci binele care te întăreşte cu adevărat pe tine, dar te tine în relaţie iubitoare şi întăritoare şi cu ceilalţi şi cu Dumnezeu. Numai în relaţia iubitoare eşti liber. Numele lui Dumnezeu chemat de noi aduce în noi lucrarea lui Dumnezeu, dar eliberează şi lucrarea noastră. Căci în chemarea numelui Lui ne arătăm iubirea faţă de Dumnezeu, ne arătăm încrederea în El, iar aceasta este şi o lucrare a noastră. Şi El răspunde iubirii noastre, încrederii noastre care iradiază din noi spre El, cu iubirea Lui, deci cu ajutorul şi cu lucrarea Lui. Şi ea ne vindecă de bolile patimilor. Diavolul nu aşteaptă să fie chemat, ca să vină, îi ajunge să ne vadă neadresându-ne lui Dumnezeu, nearătându-ne iubirea faţă de El, nepăsători faţă de El, ieşiţi din relaţia actuală cu El prin iubire. Căci relaţia cu Dumnezeu nu poate avea loc decât în iubire, în încredere faţă de El. Unde nu este aceasta, unde nu este decât iubire egoistă faţă de noi, decât nepăsare faţă de Dumnezeu şi faţă de alţii, unde e această uscăciune, este lucrător diavolul. Pe diavol nu trebuie să-l iubim ca să lucreze

• *Întrebare: Când mă laudă oamenii sau gândul din inimă*[1094] *și mă văd îngreunat de el, ce trebuie să fac cu el?*

Răspuns: Când te laudă gândul și nu poți trece nevătămat peste el, silește-te să chemi numele lui Dumnezeu și spune gândului: Scris este: „Poporul Meu, cei ce vă fericesc pe voi vă înșală și cărarea picioarelor voastre o strâmbă” *(Isaia* 3, 12). Că lauda aceasta, frate, nu e nimic altceva decât înșelăciune, o spune prorocul, zicând: „Tot omul este ca iarba și toata slava omului este ca floarea ierbii” *(Isaia* 40, 6). Iar că cel ce primește lauda oamenilor nu are niciun folos de la ea, o spune Stăpânul Însuși: „Cum puteți crede în Mine, când primiți lauda de la oameni?” *(Ioan* 5, 44). Iar dacă se face ceva după Dumnezeu, trebuie să ne gândim ca „cel ce se laudă întru Domnul să se laude” (*1 Corinteni* 1, 31). Astfel Apostolul, ajuns la mari măsuri, nu se lăuda[1095] întru sine, ci zicea: „Cu harul lui Dumnezeu sunt ceea ce sunt” *(1 Corinteni* 15, 10). Lui se cuvine cu adevărat slava și mărirea în veci. Amin.

• *Întrebare: Când mă aflu într-un loc unde sunt moaște ale sfinților mucenici, gândul mă împinge să merg de multe ori și să mă închin lor. Și de câte ori trec prin fața lor, mă îndeamnă să-mi plec capul. Oare trebuie să fac aceasta?*

Răspuns: Nu trebuie să faci aceasta. Dacă te închini o dată, îți ajunge. Deci nu asculta de acest gând. Când nu ești împins de el, închină-te din propria hotărâre de trei ori. Căci am auzit că cele care se fac cu tulburare și întristare și toate cele prisositoare sunt ale dracilor (cf. *Pateric,* Pimen, 129). La fel, ajunge să-ți pleci capul o dată sau cel mult de trei ori, și aceasta fără vreo silă impusă în gând.

• *Întrebare: Dacă întârzii mai mult în rugăciune, oare trebuie să stărui în rostirea acelorași cuvinte?*

în noi. Ajunge să ne iubim pe noi înșine în exclusivitate, fiindcă aceasta ne desparte de ceilalți și de Dumnezeu, și aceasta vrea diavolul. El se mulțumește să nu-l urâm, căci iubirea nu-i convine. Lui îi place să urâm pe toți ceilalți sau să fim nepăsători față de ei. Prin aceasta facem voia lui, părem în acest caz că ne iubim numai pe noi înșine. Dar până la urmă ne scârbim și de noi, cei aflați în golul acestei singurătăți. În acest fel, unii ajung până la sinucidere.

[1094] Conștiința din simțire, conștiința unită cu simțirea.

[1095] Ispita de a ne lăuda ne rupe din legătura cu marea realitate care nu e de la noi. Singuri, fără cele puse la dispoziția noastră prin oameni și de natura care nu e de la oameni, în care se include în parte și ființa noastră, dar în care e lucrător și Dumnezeu, n-am putea face nimic. Dar tot ce ni se pune la dispoziție de Dumnezeu și de alții nu desființează granița dintre ei și noi. Ei rămân persoane pe care nu le putem asimila. Tot așa, nici natura pusă la dispoziția noastră de o Persoană supremă nu ne poate desființa, dar nici nu o putem asimila întreagă. Cu atât mai mult Persoana supremă e apărată de granița Ei, oricât comunicăm cu Ea prin ceea ce ne dă, și nu ne desființează nici pe noi.

Răspuns: Nu numaidecât. Dar stăruie în înţelegerea lor. Numai la aceasta trebuie să iei aminte: cererea să se facă după voia lui Dumnezeu, Care poate să dea toate; să se împlinească scopul rugăciunii, care este să se împlinească ceea ce cerem după voia lui Dumnezeu.[1096]

• *Întrebare: Dacă voieşte cineva să chiverniséască unele lucruri în chip binecredincios sau să le trimită cuiva după buna plăcere a lui Dumnezeu, şi nu ştie cum să o facă şi nu află nici la părinţi călăuzire, ce trebuie să spună în rugăciune?*

Răspuns: Să se roage aşa: „Doamne, sunt în mâinile Tale. Tu ştii ce-mi este de folos. Călăuzeşte-mă după voia Ta şi să nu mă laşi să rătăcesc printr-o rea întrebuinţare a acestor lucruri, căci ale Tale sunt lucrurile şi Tu stăpâneşti asupra lor. Rânduieşte, ca un Stăpân, să le întrebuinţez întru frica Ta.[1097] Că a Ta este slava în veci. Amin".

• *Întrebare: Când şed sau citesc sau fac vreun lucru de mână şi voiesc să mă rog, gândul îmi cere să caut spre răsărit. Ce trebuie să fac, părinte?*

Răspuns: Fie că şezi, fie că te plimbi, fie că lucrezi, fie că mănânci, fie că faci altceva, fie că împlineşti trebuinţa trupului, roagă-te fără să faci deosebire de se întâmplă să cauţi spre răsărit sau spre apus. Căci ni s-a poruncit să ne rugăm neîncetat (cf. *1 Tesaloniceni* 5, 17) şi în tot locul (cf. 1 *Timotei* 2, 8). Şi iarăşi s-a scris: „Gătiţi calea celui ce urcă spre apus: Domnul este numele Lui" *(Psalmii* 67, 4). Aceasta arată că Domnul este pretutindeni. Şi chiar atunci când ai capul acoperit, nu te lipsi de

---

[1096] Aceasta e ceea ce trebuie să urmărim în mod principal prin rugăciune: să se unească voia noastră cu voia lui Dumnezeu, să ne deschidem iubirii Lui faţă de noi, să se deschidă graniţa noastră faţă de El şi graniţa Lui faţă de noi; să ne comunice din iubire cât mai mult din Sine fără să ne desfiinţeze, ci întărindu-ne ca şi noi să ne deschidem acestei iubiri a Lui. Îi spunem în rugăciune lui Dumnezeu ce simţim că ne trebuie, dar lăsăm să împlinească aceea după cum El ştie şi voieşte, arătându-se şi în aceasta unirea noastră cu El fără desfiinţarea Lui sau a noastră, ca persoană, în rugăciune. Îi cerem propriu-zis Lui să vină în noi, căci prin El ne vine totul.

[1097] Nu noi suntem stăpânii ultimi ai lucrurilor, ai naturii. Noi suntem numai administratorii lor după voia lui Dumnezeu, Care ştie cum trebuie să fie chivernisite spre folosul nostru al tuturor. De aceea, nici indivizii nu trebuie să se facă stăpânii acestora, certându-se şi nedreptăţindu-se din cauza lor, nici instituţiile generale în numele unor colectivităţi. Numai întrucât ni s-au dat în administrare spre folosul nostru, se spune în Facerea: „Stăpâniţi pământul" (I, 28). Dar nu trebuie să uităm că lucrurile trebuie să le folosim cu iubire între noi şi cu recunoştinţă pentru Cel ce ni le-a dat, ţinând seama de condiţiile fundamentale în care ne pot fi de folos atât trupeşte, cât şi duhovniceşte, şi de voia lui Dumnezeu, Care urmăreşte de fiecare dată să fie întrebuinţate potrivit acestui folos. De aceea ne apucăm de orice faptă sau de folosirea oricărui lucru făcând peste el semnul Crucii.

rugăciune. Ia seama numai să nu te rogi cu nepăsare.[1098].

• *Întrebare: Îmi spune gândul: „În toate păcătuiești și trebuie să spui în tot cuvântul, și fapta, și gândul: am păcătuit. Căci dacă nu mărturisești păcatul, te socotești pe tine ca unul care n-ai păcătuit”. Și tare sunt chinuit de amândouă acestea: că nu pot spune asta în fiecare dintre cele amintite, iar de nu o spun, mă socotesc că am păcătuit.*

Răspuns: Trebuie să fim întotdeauna încredințați că păcătuim în toate: și în cuvânt, și în faptă, și în gând. Dar nu putem să spunem în fiecare dintre acestea că am păcătuit. De aceea întristarea pentru aceasta e o lucrare a dracilor, care voiesc să ne arunce în descurajare. Dar și gândul de a socoti că n-am păcătuit, dacă nu spunem în fiecare din cele amintite: „Am păcătuit”, e necuvenit. Deci să ne aducem aminte de *Ecclesiastul, care* zice: „Vreme este a grăi și vreme este a nu grăi” (3, 7). Să spunem dimineața pentru noaptea și seara pentru ziua, în rugăciune, cu străpungerea inimii, Stăpânului Dumnezeu: „Stăpâne, iartă-mi-le toate pentru numele Tău cel sfânt și vindecă sufletul meu, că am greșit Ție”. Și-ți ajunge aceasta. Așa cum cineva are datornic pe un oarecare, căruia i-a împrumutat o sumă, și primește de la el din aceea pe rând și nu poate încheia cu el vreodată toată socoteala, el neplătind totul, așa e și aici.[1099]

• *Întrebare: Mi se întâmplă, atunci când rostesc stihurile psalmilor, să mă împrăștii cu mintea și să hoinăresc. Ce să fac?*

Răspuns: De te-ai împrăștiat, reia psalmul pe care-l rostești de la cuvintele pe care ți le amintești. Și dacă, încercând o dată, de două, de trei ori, nu poți să-ți amintești de acele cuvinte, sau, amintindu-ți-le, nu poți înainta la cele de după ele, reia psalmul de la început. Căci scopul vrăjmașului este ca, prin uitare, să te împiedice de la slăvirea lui Dumnezeu. Iar a spune psalmul în continuare înseamnă să slăvești pe Dumnezeu. Dar neîmprăștierea e proprie celor ce au simțirile curate,[1100] iar noi suntem slabi. Deci când ne dăm seama

---

[1098] Nota ediției Volos: „Din aceasta se vede că în starea de rugăciune propriu-zisă, când nu facem și altceva, bărbații trebuie să se roage cu capul descoperit, cum spune și Apostolul Pavel (cf. 1 *Corinteni* 11, 4)”.

[1099] Îi dăm lui Dumnezeu datoria noastră pe rând. Iar aceasta ar trebui să ne țină mereu trează conștiința că Îi suntem datori, precum ar trebui să-I spunem mereu: „Am păcătuit”. Dar nu putem face aceasta mereu. Ba, mai mult, dacă am spune mereu: „Am păcătuit”, ne-am obișnui s-o spunem fără atenție. De aceea e o ispită a dracilor de a te socoti nemulțumit că nu poți spune mereu: „Am păcătuit”. Și din răspunsul acesta, și din cel privitor la „pecetluire” se poate deduce că autorii scrisorilor ar fi spus același lucru și despre o împărtășire deasă cu Trupul și cu Sângele Domnului. Căci și aceasta poate duce la slăbirea concentrării în primirea lor.

[1100] Cine are simțirile curate, nu e atras prin ele de lucruri, de persoane sau de

de împrăştiere, să ne trezim la înţelegerea celor spuse, ca aceasta să nu ni se facă pricină de osândă.[1101]

• *Întrebare: Când mă împrăştii cu gândul în rugăciune, ce să fac?*

Răspuns: Când te rogi lui Dumnezeu şi te împrăştii (cu gândul), luptă-te până ce te rogi fără împrăştiere. Şi supraveghează-ţi mintea să nu se împrăştie. Iar dacă, din pricina slăbiciunii noastre, împrăştierea stăruie până la sfârşitul rugăciunii, caută să ajungi la străpungerea inimii şi zi plin de pocăinţă: „Doamne, miluieşte-mă şi-mi iartă toate greşelile mele". Şi vei lua iertare de toate greşelile şi de împrăştierea care ţi s-a întâmplat în rugăciune.[1102]

• *Întrebare: De văd pe cineva făcând un lucru necuvenit, oare nu trebuie să-l judec ca necuvenit? Şi cum pot să mă feresc de osândirea aproapelui din pricina acestui lucru?*

Răspuns: Nu putem să nu judecăm ca necuvenită fapta însăşi, care e necuvenită. Căci, altfel, cum putem scăpa de vătămarea pe care o aduce ea, după cuvântul Domnului, Care spune: „Păziţi-vă de prorocii mincinoşi, care vin la voi în piei de oi, dar pe dinăuntru sunt lupi răpitori. După roadele lor îi veţi cunoaşte pe ei" *(Matei* 7, 15-16)?

Dar pe însuşi cel ce o săvârşeşte nu trebuie să-l osândim, pentru cuvântul: „Nu judecaţi, ca să nu fiţi judecaţi" *(Matei 7,* 1). Dar şi pentru

---

amintirea acelora. Acela, rostind psalmii, cugetă la Dumnezeu. Şi datorită acestui fapt nu se împrăştie de la înţelesul stihurilor. Simţirile curate ne ajută la interiorizare, şi prin aceasta la stăruirea în întâlnirea cu Dumnezeu.

[1101] Dispreţuind cele spuse nouă de Dumnezeu prin psalmi, ne atragem osânda lui Dumnezeu sau ne închidem vieţii curate şi înalte de la El, rămânând în starea morţii sufleteşti.

[1102] Cererea milei lui Dumnezeu cu durerea inimii până la sfâşiere ne scapă şi de împrăştiere. Şi de s-ar întâmpla aceasta din când în când, măcar pentru câteva clipe, descoperindu-ne omenescul actualizat din întâlnirea cu Dumnezeu cel viu, producător de simţire umană, ar fi de mare ajutor pentru creşterea noastră duhovnicească. Fără un Dumnezeu personal n-ar exista putinţa unei continue sensibilizări a omului, pentru că nu I-am cere mila cu sentimentul că ne-o poate da, cu sentimentul că El Însuşi este plin de milă faţă de noi, sau Izvorul milelor. Chiar oamenii care nu ştiu de milă nu sunt oameni adevăraţi. Iar organul sufletesc prin care simţim mila şi devenim miloşi e inima. Ea e puntea simţitoare între persoană şi persoană, prin ea dăruim mila, dar şi simţim mila lui Dumnezeu. Omul cu inima împietrită e omul fără inimă, omul în care nu mai funcţionează acest organ. Când el se înviorează, se simte străpuns în învârtoşarea lui, dar nu se poate simţi deplin străpuns decât în întâlnirea cu Dumnezeu cel milostiv. El ne înmoaie inima prin mila Lui. Prin străpungerea de această milă, inima recâştigă simţirea lui Dumnezeu şi simte îndemnul să-L preamărească pentru aceasta şi să-I mulţumească. Iar această simţire îl scapă pe om de orice împrăştiere a gândurilor la lucruri mărginite, care îl coboară în planul închis, monoton, al unor scurte plăceri egoiste sau al unor nemulţumiri fără importanţă.

că trebuie să vă socotiţi pe voi înşivă mai păcătoşi decât toţi. Apoi, pentru că trebuie să socotiţi păcatul fratelui ca al vostru[1103] şi să urâţi pe diavolul care l-a amăgit. Căci precum, dacă cineva e împins de altul într-o capcană, îl ocărâm pe cel ce l-a împins, aşa şi aici. Se mai întâmplă că cineva săvârşeşte o faptă care pare celor ce-o privesc necuvenită, dar cel ce a săvârşit-o a făcut-o cu un scop bun. Aşa s-a întâmplat odată unui sfânt Bătrân care, trecând pe lângă o întrecere între călăreţi, a intrat ca să privească. Şi, privind pe fiecare cum se silea să întreacă pe altul şi să-l biruiască, a zis gândului: „Vezi cu câtă râvnă se luptă cei ai diavolului? N-ar trebui să luptăm cu atât mai mult noi, moştenitorii Împărăţiei cerurilor?" Şi a plecat de la această privelişte cu şi mai multă râvnă pe calea şi în lupta sa duhovnicească. Şi iarăşi, noi nu ştim dacă fratele care a păcătuit nu s-a folosit apoi de pocăinţă şi nu s-a făcut bineplăcut lui Dumnezeu prin smerenie şi mărturisire. Iar fariseul a plecat osândit de mândria lui. Deci, ştiind aceasta, să urmăm pilda vameşului şi să ne osândim pe noi înşine şi aşa ne vom îndrepta. Şi să ne ferim de mândria fariseului, ca să nu ne osândim.

• *Un mirean iubitor de Hristos a întrebat pe acelaşi Bătrân: Mi se întâmplă adeseori ca, aflându-mă cu alţii, să mă ruşinez de ei în aşa fel, că mă schimb la faţă*[1104] *şi privesc în jos şi nu mai pot privi la ei şi vorbi cu ei. Ca urmare, inima mi*

[1103] Am făcut totdeauna şi noi ceva ca un om din apropierea noastră să săvârşească un păcat. Cel puţin n-am făcut destul ca să-l facem mai bun. Chiar prin faptul de a judeca pe aproapele nostru ca incapabil de bine, iradiază din noi ceva care-l îndeamnă sau l-a îndemnat la păcat. Dar pocăinţa pentru contribuţia avută la păcatul semenilor ne aduce iertarea pentru aceasta. Iar dacă acela se căieşte şi el, influenţat de pocăinţa noastră, se dă şi lui iertarea pentru păcatul lui. De aceea şi cel ce a avut o contribuţie la păcatul semenului este considerat, prin pocăinţa aceluia influenţată de a lui, mai puţin apăsat de contribuţia sa la păcatul aceluia. Suntem împletiţi, dar şi liberi în păcătuire şi în scăparea de păcat prin pocăinţa în care ne influenţăm.

[1104] În textul grecesc e folosit cuvântul ἀλλοιούσθαι, nu μεταμορφούσθαι (ca în Schimbarea la Faţă a Domnului pe Tabor). Schimbarea prin ruşinare vine dintr-un sentiment că trupul mi-a scăpat de sub puterea persoanei. Aceasta nu-l transfigurează, pe când în Schimbarea Domnului la Faţă pe Tabor se trăieşte înălţarea întregii persoane, cu trup cu tot, la un alt plan. Max Scheller a explicat sentimentul de ruşine din faptul că omul nu e numai trup, ci şi spirit. Fără conştiinţă omul n-ar avea sentimentul de ruşine. Animalul n-are ruşine. Ruşinea vine când omul tinde să se arate numai ca trup, dar spiritul protestează. Adam şi Eva nu se ruşinau înainte de păcat, pentru că nu scoseseră trupul de sub puterea transfiguratoare a spiritului. E conştiinţa de „alienare", cum zice termenul grec, de decădere din omenesc. În faptul că omul se ruşinează pentru trupul lui în faţa semenului, Olivier Clément vede apartenenţa trupului la persoană şi, în acelaşi timp, deosebirea lui de ea: „Eu mă recunosc şi în acelaşi timp nu mă recunosc în trupul meu. Mă recunosc în el, altfel n-aş roşi sub privirea altuia; nu roşeşti de ceea ce îţi este străin" (Olivier Clément, „Le corps", în: Bulletin du Centre Protestant d'Études, Avril 1982, p. 7). Acelaşi consideră „ruşinea ca

se simte la strâmtoare şi nu mai ştie ce să facă. Şi chiar dacă spun ceva, cuvântul e plin de stângăcie, de neghiobie şi de slavă deşartă. Şi adeseori se amestecă în cuvânt un râs fără rost, născut fără voia mea. Şi tare mă necăjesc din pricina aceasta. Şi nu ştiu ce să fac. De vorbesc, cad în acestea; de tac, mi se pare că mă port fără cuviinţă, mai ales faţă de cei care îmi vorbesc. Ce e această stare, părinte? Ajutaţi-mă cu sfintele voastre rugăciuni.

Răspuns: Aceasta ni se întâmplă din pizma diavolului. Căci, nevrând el să ne folosim nici noi, nici cei cu care stăm de vorbă, ne aduce neghina aceasta. Pe lângă aceasta, mai vrea să şi smintească, de e cu putinţă, pe cei cu care stăm de vorbă. Dar frica lui Dumnezeu e în afară de orice tulburare şi neorânduială şi zăpăceală. Drept aceea, de ne înarmăm înainte de orice întâlnire cu frica lui Dumnezeu şi luăm aminte la noi înşine cu multă trezvie, de ce ne vom mai tulbura şi pentru ce vom mai râde? Căci în frica de Dumnezeu nu este râs. De aceea se spune de cei nebuni că în râs „îşi înalţă glasul" lor *(Înţelepciunea lui Isus Sirah* 21, 22). Şi cuvântul celor nebuni este fără rânduială[1105] şi fără har. Iar despre cel drept se spune că de-abia zâmbeşte (cf. *Înţelepciunea lui Isus Sirah* 21, 22). Dacă deci purtăm în noi pomenirea lui Dumnezeu şi gândul că trebuie să păstrăm în întâlnirea cu fraţii noştri smerenia şi cugetarea liniştită şi ne place să stăruim în acestea şi avem în faţa ochilor „înfricoşătoarea Judecată"[1106] a lui Dumnezeu, starea aceasta alungă din inima noastră tot gândul viclean. Căci unde e linişte, blândeţe şi smerenie, locuieşte Dumnezeu.[1107] Acestea să le păzim în întâlnirea cu alţii.

Iar dacă vrăjmaşul stăruie să ne războiască în acestea, socotind să ne prindă în cursa neruşinării lui şi să ne răstoarne, să nu ne lăsăm să ne răpească, ci, după întâiul atac, să luăm aminte la al doilea, şi aşa, în continuare. Căci s-a scris: „De şapte ori într-o zi cade dreptul, şi se ridică" (*Pilde* 24, 16). Dar a se ridica înseamnă a lupta. Iar cel ce luptă cade şi se ridică, până ce la sfârşit arată

---

afirmare a persoanei" (p. 28). Sunt şi trup, dar nu numai trup. Dovada e că, „cu cât se dăruieşte celălalt mai mult, cu atât îi descopăr l'au delà; secretul e în dăruirea însăşi" (p. 30). Chiar în actul Cununiei „eu fac înaintea lui Dumnezeu făgăduinţa de a trăi şi de a muri pentru ca tu să existi şi ca să existi pentru totdeauna" (p. 31).

[1105] Fără înţelepciunea care produce plăcere interlocutorului, fără cuviinţa atât de preţuită de poporul nostru, e neorânduială.

[1106] Aici, din gândul la „înfricoşătoarea Judecată" a lui Dumnezeu, amintită în Sfânta Liturghie, autorul deduce un mijloc de menţinere a înţelepciunii şi înfrânării în întâlnirile cu alţii. Deschiderea eshatologică a Liturghiei nu înseamnă un dezinteres pentru viaţa prezentă, ci un mijloc de purificare a acesteia. Acelaşi efect de curăţire generală şi de păzire în curăţie a vieţii noastre îl are şi pomenirea deasă a numelui lui Dumnezeu.

[1107] Simţirea prezenţei atotputernicului Dumnezeu dă omului putere să-şi stăpânească agitaţia, frica manifestată în violenţă, şi aroganţa celui care nu-şi cunoaşte modestele lui măsuri.

cine este.[1108] Dar în toate acestea să avem rijă să chemăm numele cel sfânt al lui Dumnezeu.[1109] Căci unde este Dumnezeu, acolo sunt toate cele bune. Dar atunci e adevărat că şi acolo unde e diavolul, sunt toate relele.[1110] Şi e vădit că, de vorbim pentru a plăcea oamenilor sau cu tulburare, în chip rău, toate acestea sunt de la diavolul. Să ne amintim de Sfântul Apostol Pavel, care zice: „Cuvântul vostru să fie totdeauna cu har, cu sare dres" *(Coloseni* 4, 6). Şi dacă stăruim în acestea, Atotţiitorul Dumnezeu ne va da, cu mila Lui, o stare desăvârşită, prin frica Lui. Amin.

• *Întrebare: Ce sunt îndrăzneala şi râsul necuviincios?*

Răspuns: Există îndrăzneală şi îndrăzneală. Este o îndrăzneală (în cuvânt) din neruşinare, şi aceasta este născătoarea tuturor relelor (cf. *Pateric,* Agaton, 1). Şi este o îndrăzneală din veselie şi nici aceasta nu e prea de folos celui care se foloseşte de ea. Iar fiindcă e propriu celor tari şi puternici să se ferească de amândouă, dacă, din slăbiciunea noastră nu le putem ocoli pe amândouă, ci ne folosim de îndrăzneala din veselie, să luăm aminte să nu dăm prin aceasta prilej de sminteală fratelui. Căci cei ce se află între oameni, dacă nu sunt desăvârşiţi, nu pot scăpa de această a doua îndrăzneală. Deci, dacă nu putem, să o folosim spre zidire, şi nu spre sminteală. Şi facem aceasta mai ales când ne silim să scurtăm şi vorbirea. Căci multa vorbire nu e de mult folos, chiar când pare că nu se ocupă cu lucruri fără rost.

Cât despre râs, el are acelaşi înţeles, căci e rodul îndrăznelii. Fiindcă de are cineva îndrăzneala vorbirii neruşinate, are şi râsul neruşinat. Iar de are îndrăzneala veseliei, prin aceasta se naşte în el râsul vesel. Şi precum s-a spus de îndrăzneală, că nu foloseşte pe cel ce se foloseşte de ea, aşa nu trebuie să zăbovească sau să se reverse cineva nici în râsul ei. Ci să-şi strângă cugetarea, ca să se rostească cu cuviinţă. Căci cei care se revarsă în ea să afle că toţi vor cădea şi în curvie.

• *Întrebare: Un frate a întrebat pe acelaşi Bătrân: Cine e stăpânit de slavă deşartă şi cine, de mândrie? Şi cum ajunge cineva la mândrie?*

Răspuns: Din voia de a plăcea oamenilor se ajunge la slava

[1108] Nu se ridică cel ce n-a căzut, dar nici cel ce a căzut de tot. N-ar fi serioasă lupta cuiva, dacă nu s-ar simţi gata-gata să fie biruit. Numai prin multe lupte de felul acesta se întăreşte în aşa fel, ca ispita să nu mai aibă prea multă putere asupra lui.

[1109] A chema numele lui Dumnezeu înseamnă a chema pe Dumnezeu Însuşi. Şi Dumnezeu vine când e chemat, căci atunci inima omului I se deschide. Deci unde e chemat Dumnezeu, e de faţă Dumnezeu Însuşi. În general, cel ce cheamă numele cuiva şi cel ce este chemat se află într-o relaţie.

[1110] Cele bune şi cele rele nu stau de sine, ci sunt ipostaziate: primele în Dumnezeu, ultimele în satana, şi se răspândesc. Din ei se ipostaziază, de cele mai multe ori amestecat, şi în persoanele umane.

deşartă,[1111] iar crescând ea, se ajunge la mândrie. Iartă, frate, şi roagă-te pentru mine.

• *Întrebare: Un iubitor de Hristos l-a întrebat pe acelaşi Bătrân de trebuie să discute mult despre Sfintele Taine. Şi dacă, apropiindu-se de ele cel păcătos, e osândit ca nevrednic.*

Răspuns: Apropiindu-te de Sfintele Taine, ia aminte, primind Trupul şi Sângele lui Hristos, să le ţii fără nicio îndoială ca adevărate. Iar despre cum se săvârşesc, nu te preocupa. Crede Celui ce a spus: „Luaţi, mâncaţi, acesta este Trupul Meu şi (...) Sângele Meu" *(Marcu* 14, 22-24) şi că ne-a dat acestea spre iertarea păcatelor. Cel ce crede astfel, nădăjduim că nu se osândeşte. Iar cel ce nu crede a şi fost osândit (cf. *Ioan* 3, 18). Deci nu te împiedica de la apropiere, socotindu-te pe tine păcătos, ci crede că păcătosul care se apropie de Mântuitorul se învredniceşte de iertarea păcatelor, precum vedem din Scriptură că cei ce se apropiau de El cu credinţă auzeau glasul lui Dumnezeu, Care le spunea: „Iartă-ţi-se ţie păcatele cele multe" (*Luca* 7, 47-48). Cel ce ar fi fost vrednic să se apropie de El, n-ar fi avut păcat. Dar fiindcă era păcătos şi datornic, a primit iertarea datoriilor. Ascultă însă şi pe Domnul, Care zice: „N-am venit să mântuiesc pe cei drepţi, ci pe cei păcătoşi" (*Matei* 9, 13), şi iarăşi: „Nu au trebuinţă cei sănătoşi de doctor, ci cei bolnavi" *(Luca* 5, 31). Socoteşte-te deci pe tine păcătos şi bolnav şi apropie-te de Cel ce poate mântui pe cel pierdut[1112] (cf. *Luca* 19, 10).

• *Întrebare: Stăpâne, spune-mi ce sunt voia lui Dumnezeu şi îngăduinţa Lui? Şi care este urmarea uneia şi care, a celeilalte?*

Răspuns: Când îţi vine vreo întâmplare care-ţi pricinuieşte necaz, cercetează dacă gândul te mustră pentru ceva din ceea ce ţi se întâmplă. Şi dacă nu te mustră, întâmplarea ţi-a venit spre cercare, şi aceasta este voia lui Dumnezeu. Dar de afli că gândul te mustră pentru ceva legat de întâmplare, necazul ţi-a venit prin îngăduinţa lui Dumnezeu spre

---

[1111] Slava deşartă a cuiva e încă dependentă de alţii. Mândria poate exista şi fără lauda altora. Ea se hrăneşte şi numai din închipuirea de sine a cuiva, deşi e prezentă închipuirea şi în bucuria cuiva de slava pe care i-o acordă alţii.

[1112] Cine ar spune că e fără de păcat, ar fi chiar prin aceasta păcătos. Omul trebuie să aibă totdeauna conştiinţa păcătoşeniei sale. Dar aceasta nu înseamnă că nu trebuie să se roage tuturor cunoscuţilor de iertare, şi mai ales lui Dumnezeu, prin preotul rânduit prin hirotonie spre a ierta păcatele mărturisite. Şi, oare, poate spune vreodată că e desăvârşit curat de orice păcat? Şi cum ar putea îndrăzni să spună aceasta? După iertarea prin preot, pot spune că am fost iertat, dar oare am reuşit eu să fac o mărturisire completă şi am înlăturat din mine orice pornire spre alte păcate? Când te apropii de Euharistie, principalul e să crezi în prezenţa reală a Trupului şi Sângelui Domnului în ea şi că eşti păcătos, dar şi să fi luptat în tot felul împotriva păcatelor şi pentru curăţirea de ele. Adică să nu vii ca unul care te împaci, cu nepăsare, cu starea de păcătos.

îndreptare (prin mustrare). Dar amândouă sunt folositoare omului.

• *E bine, cum m-aţi învăţat, să ne lăsăm în voia lui Dumnezeu. Aceasta îl păzeşte pe om netulburat. Dar când vreunul slab ca mine vede un lucru pe cale de a nu reuşi, el sau se tulbură, sau, dacă arată răbdare, se căieşte, gândind că acel lucru n-a reuşit din pricina răbdării lui. Care dintre cele două este cea mai bună? Şi cum poate să se îndrepte acela? Şi cum trebuie socotit că poate cineva să scape de tulburare?*

Răspuns: Zis-a Domnul: „Bucuraţi-vă când cădeţi în felurite ispite” *(Iacov* 1, 2). Între feluritele ispite de care trebuie să se bucure omul este şi aceasta: de este slab şi nu poate avea răbdare, ca să se bucure de nereuşita unui lucru şi să se lase în voia lui Dumnezeu, mai întâi trebuie să lupte împotriva tulburării, spunându-şi: „Ia aminte şi nu te tulbura”. Iar de va fi voia lui Dumnezeu ca acel lucru să reuşească, va reuşi. Deci orice s-ar întâmpla, primeşte cu mulţumire. Căci niciun bine nu se împlineşte prin străduinţa noastră, ci prin puterea şi voia lui Dumnezeu. Totuşi, Dumnezeu cere străduinţa noastră cea după El, nu cea însufleţită de vreo viclenie sau minciună, căci acestea sunt ale celui-rău.

• *Întrebare: Oare e bine sau nu să povestim totdeauna frumoasele istorisiri din Scriptură şi din vieţile Părinţilor?*

Răspuns: Că mierea e dulce este ştiut de toţi. Dar nu e necunoscut nici un cuvânt din *Pilde:* „De afli miere, mănâncă atât cât e de trebuinţă, ca nu cumva, săturându-te, să o verşi” (25, 16). Şi sunt saci şi saci. Este sac care cuprinde cincizeci de kilograme, şi altul care cuprinde de trei ori pe atât. Dacă deci vrea cineva să silească pe cel care încape cincizeci de kilograme să încapă de trei ori pe atât, nu va izbuti. Aşa şi aici. Nu putem face pe toţi oamenii egali. Căci unul poate grăi fără să vatăme, altul nu poate aceasta. Deci mai mult decât toate este bună şi frumoasă tăcerea. Şi pe ea au cinstit-o şi au îmbrăţişat-o Părinţii şi prin ea au câştigat slava. Căci, arătând frumuseţea ei şi osânda care vine din vorbire, Iov a zis: „Voi pune degetul meu pe gură” (*Iov* 40, 4). Iar înainte de el, patriarhul Avraam, după rostirea acelor frumoase rugăminţi, a spus: „Sunt pământ şi cenuşă”, şi: „Să nu-mi fie ceva, Doamne, de voi mai grăi o dată” *(Facerea* 18, 27 şi 32), arătând tăcerea de după aceea.

Dar fiindcă, din pricina slăbiciunii noastre, noi n-am ajuns să păşim pe calea desăvârşită a acelora, să grăim cele care ne ajută la zidire din „Cuvintele Părinţilor” şi să nu ne aruncăm în istorisirea celor din Scripturi. Căci lucrul acesta e primejdios celui neştiutor. Fiindcă acelea s-au grăit în chip duhovnicesc, şi cel trupesc nu poate deosebi cele duhovniceşti (cf. *1 Corinteni* 2, 14), şi s-a spus: „Litera omoară, iar Duhul face viu” (2 *Corinteni* 3, 6). Să alergăm deci la „Cuvintele Părinţilor” şi vom afla folosul cuprins în ele. Şi acestea să le grăim în chip prescurtat, aducându-ne aminte de cel care a spus: „Din multa vorbire nu lipseşte păcatul” *(Pilde* 10, 19). Şi chiar dacă ne-ar spune gândul că cuvintele sau istorisirile sunt frumoase, să ne aducem aminte că nu suntem lucrători ai celor grăite de noi şi să socotim că, chiar dacă zidim pe alţii

grăind acestea, ne osândim şi mai mult, nefiind lucrătorii acelora.[1113] Dar aceasta să nu ne împiedice de la convorbirea despre cele dumnezeieşti. Căci e mai de folos să stăm de vorbă despre acelea, decât despre cele fără rost, însă, ca să nu cădem în semeţie sau în gândul de a ne lăuda, trebuie să ne socotim aşa cum suntem de fapt, ca neîmplinitori ai celor grăite, deci ca unii care le grăim spre osânda noastră.[1114] Dar atât despre aceste greşeli, cât şi despre altele. Să rugăm pe Dumnezeu: „Nu mă judeca pe mine, care am grăit acestea".

• *Întrebare: Sunt unele lucruri indiferente: nici păcătoase, nici folositoare, ca de pildă neorânduiala din oraş, sau pacea din el, sau buna lui propăşire, sau războaiele, sau altele de felul acesta. Oare e fără rost a vorbi despre acestea?*

Răspuns: Dacă despre lucrurile bune e mai de folos tăcerea, cu atât mai mult despre cele indiferente. Dar dacă nu putem tăcea, ci suntem biruiţi de dorinţa de a vorbi, să nu zăbovim în convorbirea despre ele, ca să nu cădem, din multa vorbire, în cursa duşmanului.[1115]

• *Întrebare: Fiindcă de multe ori lucrurile indiferente mă duc la vorbărie, în care nu se poate ocoli păcatul, ce să fac?*

Răspuns: Să ţinem măsura în felul acesta: de ştim că am vorbit o dată, biruiţi de un gând, să ne oprim a doua oară, pe cât e cu putinţă; de suntem biruiţi şi a doua oară, să ne pregătim să ne oprim a treia oară. Şi aşa, să ne pregătim pentru oprirea de la toate convorbirile următoare. Căci de va ajunge numărul lor până la zece, dacă cineva a fost biruit în nouă, dar s-a oprit de la una, a ajuns mai bun decât cel ce a fost atras în toate cele zece.

• *Întrebare: De mă aflu cu unii care vorbesc despre vreun lucru trupesc sau duhovnicesc, ce să fac? Să vorbesc sau nu?*

Răspuns: De ai ajuns la o întâlnire cu unii care vorbesc despre vreun lucru lumesc sau duhovnicesc, dă-le părerea că zici şi tu ceva ce nu aduce nicio vătămare sufletului. Dar păstrează grija de a te feri de laudele lor. Aceasta, ca

---

[1113] Ne osândim şi mai mult când alţii devin împlinitorii celor spuse de noi, căci prin aceasta se dovedeşte că ele pot fi împlinite de oameni şi că, deşi nouă ne sunt mai cunoscute cele despre care grăim, nu le împlinim. Rămânem exteriori celor grăite de noi, iar prin aceasta, mincinoşi. Ferice însă de cei care nu se lasă influenţaţi de pilda de mincinoşi pe care le-o dăm, căci, apărând putinţa de împlinire a cuvintelor chiar împotriva celor care le rostesc ca nişte mincinoşi, le împlinesc.

[1114] Cei ce grăiesc cele bune fără să le împlinească sunt de două categorii: unii care de fapt nu se silesc să le împlinească, şi prin aceasta îşi atrag osânda, şi alţii care, chiar dacă se silesc să le împlinească, îşi dau seama că nu le împlinesc în mod deplin şi deci se socotesc osândiţi. Cel ce se socoteşte vrednic de osândă nu e atât de osândit ca cel care nu se socoteşte vrednic de ea.

[1115] De câte ori n-am experiat că discuţiile nu numai că ne-au făcut robi demonilor în păcatele pe care le-am săvârşit în cursul lor, ci ne-au produs şi duşmani văzuţi, pentru că am spus vreun lucru care n-a plăcut celor de faţă sau celor absenţi, cărora s-au comunicat acelea?

să nu fii socotit de ei tăcut şi să ai o greutate din aceasta.[1116] Dar, făcând aceasta, ia seama ca, vorbind puţine, să nu osândeşti pe aceia, ca vorbind multe. Căci nu ştii dacă vorba pe care ai spus-o nu te împovărează pe tine mai mult decât pe aceia multele lor cuvinte.

• *Întrebare: Mi-ai arătat, părinte, cum cele făcute cu tulburare sau din slavă deşartă sunt de la draci. Şi mulţumesc Domnului, Care m-a luminat prin învăţătura voastră duhovnicească şi ne-a hărăzit nouă, celor păcătoşi, să cunoaştem calea vieţii prin sfinţi. Dar te rog să mă înveţi şi aceasta: Ce este îndreptăţirea de sine?*

Răspuns: Îndreptăţirea de sine este fapta care nu e vrednică de laudă, fiindcă tăgăduieşte păcatul, precum o vedem la Adam, la Eva, la Cain şi la cei asemenea. Căci, păcătuind şi vrând să se îndreptăţească[1117] pe ei înşişi, au tăgăduit păcatul.

• *Când voiesc să spun sau să fac un lucru bun şi, temându-mă să nu se nască în mine o tulburare[1118] din pricina lui, renunţ, oare fac bine, sau rău?*

Răspuns: Când, având să faci sau să spui un lucru, te temi ca nu cumva să se mişte în tine vreo tulburare din el, şi de aceea renunţi, nu faci bine. Căci îţi dai spatele vrăjmaşului (nu-l înfrunţi) şi nu scapi de tulburare. Fiindcă nu va înceta să-ţi nască o tulburare din orice lucru şi patima se va face şi mai rea. Dar dacă faci lucrul cu rugăciune şi cu frică de Dumnezeu,[1119] ajutorul Lui va pune capăt tulburării.

• *Întrebare: Fiindcă Dumnezeu l-a făcut pe om liber şi nu-l sileşte să facă ceea ce e drept, spune-mi, părinte, cum îl ajută pe cel căruia i se face nedreptate? Şi cum s-a zis: „Domnul risipeşte gândurile popoarelor şi leapădă sfaturile stăpânitorilor”* (Psalmii *52, 10)? Şi roagă-te pentru mine să mă izbăvesc de necredinţa diavolească şi să preţuiesc învăţătura voastră duhovnicească.*

Răspuns: Dumnezeu, din pricina libertăţii, nu sileşte pe om să facă ceea ce

---

[1116] Dacă le dai impresia că taci cu voia, aceia te pot socoti mândru şi că-i jigneşti. De smerenie ţine să-ţi faci chiar smerenia neobservată.

[1117] Îndreptăţirii de sine Sfântul Apostol Pavel îi opune îndreptăţirea prin Dumnezeu, care vine din credinţa în El, şi nu din sine însuşi. Dar a aştepta îndreptăţirea de la Dumnezeu, şi nu de la sine, implică smerenia şi, odată cu aceasta, gândul de a nu se socoti cineva pe sine îndreptăţit prin credinţa lui. Îndreptăţirea în acest sens este o nădejde, nu o siguranţă plină de mândrie. Cineva e îndreptăţit atunci când nu se socoteşte încă îndreptăţit, nici măcar de Dumnezeu, cum e cazul în luteranism, căci se simte mereu păcătos.

[1118] Tulburarea, despre care zice că se poate naşte ori de câte ori e pe cale să se spună sau să se facă un lucru bun, e slava deşartă.

[1119] Când nu vrei să spui sau să faci un lucru de frica ispitei, spune sau împlineşte mai bine acest lucru cu rugăciune şi cu frica de Dumnezeu, decât să-l eviţi din teama de slavă deşartă.

e drept. Dar dacă e nedreptățit cândva, și e vrednic să fie izbăvit de nedreptate, Dumnezeu împiedică pe cel care-i face nedreptate și nu-i socotește aceasta spre dreptate, pentru reaua lui hotărâre și pentru că a ales să facă nedreptate.[1120] Așa, caldeii au nedreptățit pe cei din jurul lui Azaria, aruncându-i în cuptorul de foc, dar fiindcă aceștia erau vrednici să fie izbăviți, Dumnezeu i-a cruțat și a împiedicat focul să-i nedreptățească, însă nu punem dreptatea care li s-a făcut acestora pe seama caldeilor, odată ce voia lor era rea, ci pe seama lui Dumnezeu, Care a risipit sfaturile popoarelor pentru cei ce se tem de El. Căci chiar dacă se împiedică răul pentru cei buni, cei nedrepți își iau cu dreptate plata pentru răutățile nedreptățiților. Ia seama să nu te rătăcești de la adevărul la care te conduce Dumnezeul slavei prin rugăciunile sfinților. Amin.

• *Un frate, care slujise ca ostaș în lume, a intrat în mănăstire și l-a întrebat pe același mare Bătrân dacă se poate pocăi.*

Răspunsul lui Varsanufie: Frate, Dumnezeu nu leapădă pe nimeni, ci pe toți îi cheamă la pocăință. Deci cel ce vine la El trebuie să se apropie din toată inima și să semene cu nădejdea de a secera. Și să se aștepte la ispite până la ultima răsuflare.

• *Întrebare: Dar acum îl ajută Dumnezeu?*

Răspuns: Fiule, stadionul s-a deschis. Și cel care voiește să se mântuiască aude pe Iisus zicând către el: „Veniți la Mine toți cei osteniți și împovărați și Eu vă voi odihni pe voi. Învățați de la Mine că sunt blând și smerit cu inima și veți afla odihnă sufletelor voastre. Căci jugul Meu este blând și sarcina Mea ușoară” *(Matei* 11, 28-30). Gândește-te la ceea ce auzi: „Blând și smerit”, ca să învățăm și noi acestea de la El. Cel ce vine la Dumnezeu nu trebuie să se descurajeze și să se teamă. Altfel, nu va pune niciodată început căii lui. Căci Dumnezeu ia aminte la inima lui și la intenția voii lui, și cunoaște slăbiciunea omului, că nu poate izbuti nimic de la sine. Ci El este totul și El dă celui vrednic tărie să lucreze cu putere.[1121] Căci dacă Dumnezeu nu dă putere celui tare, unde s-ar

---

[1120] Dumnezeu nu silește pe om să facă binele, pentru că îi respectă libertatea pe care i-a dat-o; pentru că nu l-a făcut ca pe un obiect. Dar îl pedepsește atunci când folosește rău libertatea sau îngăduie ca el să sufere ca să se îndrepte în folosirea bună a libertății. De aceea îl lasă multă vreme să facă nedreptăți, dar îi ajută într-un anumit fel pe cei nedreptățiți de el, dându-le alte satisfacții sau izbăvindu-i de nedreptate, dar numai dacă sunt vrednici. Și astfel, cei care-i nedreptățesc slujesc ca unelte pentru pedepsire și deci, poate, și pentru îndreptarea lor. Oamenii își fac astfel, prin reaua folosire a libertății, și rău unii altora, dar se și ajută chiar prin aceasta să se îndrepte, dacă vor. Căci nu Dumnezeu Însuși îi pedepsește și îi îndreaptă prin pedepse, ci se folosește de ei înșiși. Adică se folosește nu numai de libertatea lor bine folosită, ci și de cea rău folosită. Într-un fel, Dumnezeu limitează răul prin el însuși. Însă, în iad, niciun bine nu va mai veni în nimeni, răul va fi fără sfârșit.

[1121] Puterea lui Dumnezeu devine puterea omului, dar rămâne și a lui Dumnezeu.

afla nenorocitul de om? Dacă nu dă înțelepciune celui înțelept și nu schimbă inima lui, înțelepciunea aceluia ar fi ca a unui prost și nebun. Să ne apropiem deci cu încredere de El, cunoscând că El este Cel care ne dă putere în luptă. Tu pregătește-ți sufletul, și nu numai spre a lupta, ci și spre a te încununa. Domnul să-ți stea în ajutor cu voia Lui, prin rugăciunile sfinților. Amin.

• *Cererea aceluiași către același mare Bătrân: Avva, ai milă de mine pentru Domnul, căci, atunci când mă odihnesc de unul singur, se ivesc nălucirile. Dar mă tulbură și când vin vreunii la mine, încât, chiar de mă așez să mă culc, sunt stăpânit de ele și nu pot să mă odihnesc. Și, fiind fricos din fire, războiul se stârnește și mai mult și nu-mi îngăduie să adorm decât puțin. Și, cum am spus, tulburat și cu frică. Din pricina aceasta, simt și o slăbiciune în trup și aproape că nu mă pot mișca. Deci tu, stăpâne, știi ce-mi este de folos. Ajută-mă, bunule părinte! Iartă-mă pe mine, păcătosul și bolnavul!*

Răspunsul lui Varsanufie: Frate, trebuie să slăvim pe Dumnezeu pentru că ne arată cum se adevereşte Scriptura. Căci zice: „Credincios este Dumnezeu, Care nu vă va lăsa pe voi să fiți ispitiți peste putere” (*1 Corinteni* 10, 13). Deci te lasă să te nevoiești după puterea ta. Iar pe cei mari îi cearcă, după puterea lor, prin ispite mari și ei se bucură. Căci ispita duce pe om la sporire, fiindcă, unde se ivește un bine, se ivește și războiul. Nu te teme deci de ispite, ci te bucură, căci te duc spre sporire. Disprețuiește ispita,[1122] și Dumnezeu te va ajuta și te va acoperi.

• ***Răspunsul aceluiași mare Bătrân către același, care l-a întrebat de trebuie să se folosească de leacuri.***

Frate, cei ce se folosesc de doctori, ca și cei ce nu se folosesc, să facă aceasta cu nădejde în Dumnezeu, zicând: „În numele Domnului ne încredem în doctori, că ne va dărui vindecarea prin ei”.[1123] Iar cei care nu se folosesc de aceia să nu se folosească, având nădejde în numele lui Dumnezeu, și El îi va tămădui pe ei. Dacă deci te folosești, nu greșești, iar dacă nu te folosești, nu te îngâmfa. Aceasta, ca să-ți dai seama că dacă te folosești de doctori împlinești voia lui Dumnezeu și nimic

---

Dumnezeu îl face pe om tare.

[1122] Ispita e dată ca să lupți cu ea. Și, de lupți, îți întărești voința în a rezista în bine, și prin aceasta înaintezi în el. Dacă nu ai prilejul să lupți cu ispitele, te moleșești.

[1123] Tot ce reușește cercetarea să cunoască treptat, din natură sau din trupul omenesc, se află în ambianța largă a ceea ce nu se cunoaște și nu se va cunoaște deplin niciodată, chiar dacă și natura, și trupul omenesc sunt, pe de altă parte, finite. Căci chiar creația aceasta a lui Dumnezeu e o ambianță de taină pentru toate cele din ea, mai ales că e înrădăcinată în Dumnezeu cel infinit. De aceea, bine e să ne folosim de ceea ce știu medicii, dar să-L rugăm și pe Dumnezeu să facă spre folosul nostru ceea ce ne recomandă doctorii prin știința lor mărginită. Cele știute nu trebuie rupte de totul indefinit, dar bine orânduit, al creației. Omul știutor și natura cognoscibilă au la origine pe Cineva cu mult mai puternic și mai știutor.

altceva. Iar de voieşti să urmezi cuvântul spus de Ilie: „Astăzi” (3 *Regi* 18, 15) (cf. *Viaţa Sfântului Antonie,* 7, în: *PG* 26, 853), vei fi eliberat de orice grijă.[1124]

• *Acelaşi, căzând într-o boală şi neputând răbda durerea, i-a cerut aceluiaşi Bătrân rugăciunea şi ajutorul.*

Răspuns: Fratele meu şi iubitul meu în Domnul! Cu încredinţarea despre iubirea pe care o am faţă de tine în Hristos, îţi descopăr tainele lui Dumnezeu. Căci ştii şi eşti convins că mă rog lui Dumnezeu noaptea şi ziua, ca să ne mântuiască de cel viclean, ducându-ne în veşnica lui Împărăţie. Deci, când mă rugam odată ca de obicei, mi-a spus: „Lasă-Mă să-l încerc spre folosul sufletului lui şi printr-o boală trupească, ca să cunoască până unde merge răbdarea lui şi ce va moşteni prin rugăciuni şi dureri”. Iar eu am zis: „Dar cearcă-l, Stăpâne, cu milă, ca pe un fiu adevărat, şi nu ca pe unul nelegitim”. Nu era nevoie să-ţi arăt acestea, dar ţi le-am descoperit ca să afli bucuria care ţi s-a rânduit. Nu te întrista deci, căci Dumnezeu te va milui. Iar de stai la îndoială, pleacă-ţi grumazul, ştiind ce au răbdat sfinţii mucenici şi unge cu puţin untdelemn amestecat cu apă sfinţită locul care te doare. Şi Dumnezeul nostru, cu voia Lui, va face milă cu tine precum voieşte. Nu-i o plăcere pentru mine să te văd că suferi, fie cu sufletul, fie cu trupul. Dumnezeu să te miluiască. Roagă-te pentru mine.

• *Întrebare: Spune-mi, părinte, dacă boala poate veni de la Dumnezeu şi de unde se cunoaşte aceasta.*

Răspuns: Poate veni de la Dumnezeu. Când cineva simte boala, dar nu şi tulburarea pătimirii, o astfel de boală e de la Dumnezeu şi ea risipeşte războiul.[1125] În acest caz, e de trebuinţă să se facă un mic pogorământ pe seama trupului. Dar boala e lucrătoare şi printr-o tulburare a vreunei patimi, atunci nu trebuie făcut niciun pogorământ. Căci patima e de la draci şi pogorământul o sporeşte. Deci e de folos ca, unde e război, trupul să fie asuprit chiar dacă îi vine prin aceasta o boală, ca nu cumva, fiind întărit trupul, să fie aruncat sufletul în boală. Dar iarăşi, dacă e vădită pricina bolii, în înţelesul că trupul s-a îmbolnăvit dintr-o călătorie obositoare sau din mâncăruri grele, trebuie să se facă pogorământ cu el, dar precum se cuvine, şi nu peste trebuinţă. Căci, altfel, se amestecă şi dracii.

[1124] În ediţia Volos, la notă, se spune că ceea ce se declară despre Ilie se referă la pedeapsa cu moartea dată de Dumnezeu lui Ohozia, regele Samariei, pentru că n-a cerut de la Dumnezeu vindecarea, ci de la Baal-Zebub (cf. 4 *Regi* 1, 2). Dar se pare că textul se referă la cuvântul lui Ilie: „Viu este Domnul puterilor, că astăzi mă voi arăta Lui” (3 *Regi* 18, 15). Se recomandă celui bolnav să apeleze îndată la Dumnezeu.

[1125] O boală e de la Dumnezeu, când omul n-a ajuns în ea printr-o patimă şi nu întreţine patima: de exemplu, de pe urma lăcomiei de mâncare, a desfrâului, a beţiei. O astfel de boală nu dă loc războiului, nemulţumirii, revoltei, supărării etc.

• *Întrebare: Învață-mă, stăpâne, dacă bolile care vin din negrijă și din neorânduiala vieții sunt de la fire. Și din ce pricină sunt trimise omului de Dumnezeu? Și dacă relele întâmplări (accidentele) care se abat peste cineva vin dintr-o îngăduință premergătoare a lui Dumnezeu.*

Răspuns: Bolile din negrijă și din neorânduiala vieții sunt de la fire. Iar cele trimise omului spre îndreptare se trimit pentru neascultare. Deci atârnă de tine să trăiești cu negrijă sau cu neorânduială și să cazi în cele dintâi, până ce intri din nou în rânduială și, prin pocăință, scapi de bolile spre îndreptare. Cât despre relele întâmplări (accidente), și unele dintre ele sunt din negrijă și sunt spre folos pentru îndreptare, ca să ne pocăim. Dar e o însușire a omului duhovnicesc să le poată deosebi.

• *Întrebare: Iartă-mă, stăpâne Avva, Părinții zic să disprețuim trupul, dar iarăși zic să-l cârmuim cu dreaptă socoteală. Te rog, fă-mă să înțeleg această deosebire de sfaturi.*

Răspuns: Despre ceea ce ai întrebat, Apostolul arată deosebirea celor două, spunând: „Nu vă faceți din grija trupului o poftă" *(Romani* 13, 14). Dar iarăși, același zice: „Nimeni nu și-a urât trupul său, ci-l hrănește și-l îngrijește" *(Efeseni* 5, 29). Când deci vezi în lucrare plăcerea, disprețuiește trupul. Dar când vezi trupul obosit și suferind, îngrijește-l și hrănește-l cu frica lui Dumnezeu, ca să-ți slujească în liturghia duhovnicească.

• *Întrebare: Fiindcă ați spus că trebuie să îngrijim trupul obosit printr-o dietă deosebită, oare trebuie sau nu trebuie să-l oprim de la cele vătămătoare?*

Răspuns: Dacă omul se obișnuiește să se înfrâneze de la mâncărurile care-l vătămă, aceasta nu este un păcat. Iar dacă ia tot ce-i vine, disprețuind pentru Dumnezeu vătămarea trupului, mai mare decât aceasta este să nu se lase furat prin ușă, adică prin închipuirea de sine. Dar trebuie să se păzească să nu le ia cu patimă, căci aceasta înseamnă a fi biruit. Deci aceasta mai mult îl vatămă, decât îl folosește.

Dar și sănătatea, și boala sunt de la Dumnezeu, Care a zis: „Eu voi omorî și voi face viu, voi lovi și voi vindeca; și nu va fi nimeni care să scape din mâinile Mele" *(Deuteronomul* 32, 39). Dumnezeu, când vrea, dăruiește sănătate prin doctor și, când vrea, prin cuvânt.[1126] Iar prelungirea bolii sau neprelungirea ei ține de prestiința lui Dumnezeu. Cei ce se lasă deci cu desăvârșire în seama lui Dumnezeu sunt scăpați de

[1126] În cuvântul lui Dumnezeu, prin care au fost create toate, e dată și puterea de a face pe om sănătos. Căci mobilizează și forțele din el prin încrederea pe care i-o stârnește acest cuvânt. A arătat-o Hristos de multe ori. Cuvântul produce întâi credința în cel care-l primește, iar credința e în om o mare putere întăritoare și transformatoare.

grijă. Şi El face cum voieşte şi cum e de folos. Deci fiecare se va folosi (de mâncare) cum poate, mai bine zis după credinţa pe care o are.

• *Întrebare: Aţi spus că nu e oprit cineva de a se folosi de doctor în numele lui Dumnezeu. Dar iarăşi, că e mai bine să lase totul cu credinţă şi cu smerenie în seama lui Dumnezeu, însă gândul îmi spune: „Dacă ţi se întâmplă vreo boală trupească, trebuie să o arăţi doctorului. Căci nu ai ajuns la măsura de a te vindeca fără leacuri". Dar, pe de altă parte, gândul îmi pune să nu mă folosesc de acestea, ci mai degrabă de sfinţenia sfinţilor şi să mă mulţumesc numai cu ea. Spune-mi, milostive părinte, pe care din acestea două să o folosesc?*[1127]

Răspuns: Frate, te văd îngrijindu-te mult de tămăduirea bolilor trupeşti. Eu cred că Părinţii nu-şi fac atâta grijă de acestea. De aceea, socotesc că gândul al doilea e mai bun decât cel dintâi, căci în el este şi credinţa desăvârşită în Dumnezeu, iar celălalt are în el necredinţa. Cel de al doilea are în el răbdarea, care face pe om probat. Iar cel probat naşte nădejdea, care nu ruşinează. Iar în celălalt gând e lipsa de curaj, sora fricii, în care locuieşte puţinătatea credinţei, maica îndoielii, care înstrăinează de Dumnezeu şi duce pe oameni la pieire. Acesta face pe oameni prieteni ai lui Dumnezeu, celălalt, duşmani. Acesta ne duce în Împărăţia cerurilor, celălalt, în gheena. Acesta înalţă capul şi dă îndrăzneală către Stăpânul nostru Dumnezeu.[1128] Celălalt face capul să se plece şi pe om fără îndrăznire către Dumnezeu. Acesta adună mintea, ca să arunce toată grija ei la Dumnezeu (cf. *1 Petru* 5, 7). Celălalt aruncă inima în robie şi în alte îndeletniciri rele. Acesta foloseşte tot ce face spre zidire, celălalt, spre slăbirea celor ce-l aleg. Acesta e plin de înţelepciune, pentru că crede că Cel ce priveşte patimile cele ascunse poate să vindece şi patima sa; celălalt se umple de nebunie, fie că se vindecă, fie că nu. Acesta este într-o stare de pace şi învaţă pe alţii să nu lâncezească, celălalt e tulburat. Unul împinge pe oameni să umble prin ţări şi cetăţi, al doilea îl izbăveşte de toate. Unul aruncă în inimă întristarea, făcând-o să se topească; al doilea, mulţumirea, care mijloceşte cu folos mântuirea oamenilor la Marele Doctor, Care poartă

[1127] Întrebătorul se dovedeşte şi el un mare analist al mişcărilor celor mai subtile ale gândurilor contradictorii. Şi nu se ruşinează să şi le dea pe faţă. Avem în întrebările lui un model de spovedanie a omului ajuns totodată la un înalt nivel al luptei pentru sfinţenie.

[1128] Există o înălţare a capului în semn de nădejde şi de rugăciune, nu de mândrie. E o îndrăznire către Dumnezeu, ca semn de încredere în El. Contrar acestei înălţări există o plecare a capului în sensul plecării fataliste sub legile naturii, a patimilor, a supunerii sub oameni şi a lipsei de nădejde.

pătimirile noastre[1129] (cf. *Isaia* 53, 4).

Eu, preaiubite frate, în lâncezeala mea de odinioară, nu m-am arătat vreunui doctor, nici nu mi-am pus vreun leac pe rană. Nu din virtute, ci din lene, ferindu-mă să umblu prin sate şi oraşe şi să îngreunez pe cineva şi să-l fac să se îngrijească de mine, nevrednicul, temându-mă de răspunsul ce voi avea să dau, în ceasul pe care-l aşteptăm, vrăjmaşilor mei. Fericit este cel care poate să rabde, căci se face părtaş răbdării sfântului Iov.

Mă gândesc că sunt şi multe femei, care au stăruit răbdând durerile lor trupeşti lăsând totul în seama lui Dumnezeu, încât mă ruşinez să-mi spun bărbat cu numele. Cea care suferă de curgerea sângelui, părăsindu-şi gândirea ei dinainte, după ce a văzut că doctorii trupeşti nu i-au putut folosi nimic, măcar că cheltuise cu ei tot ce avea, şi-a însuşit o altă gândire, şi a alergat la Marele şi Duhovnicescul Doctor ceresc, Care tămăduieşte şi sufletele şi trupurile. Şi boala a fugit de la ea speriată de poruncă (cf. *Matei* 9, 20-22). Iar cananeeanca a lăsat pe oamenii lumii, pe vrăjitori, pe ghicitori, văzând deşertăciunea meşteşugului lor, şi a venit la Stăpânul strigând: „Miluieşte-mă, Doamne, Fiul lui David!" *(Matei* 15, 22); şi de la o margine a pământului la alta s-a vestit tuturor ceea ce i-a făcut ei Doctorul de oameni iubitor. Las pe celelalte şi mă opresc la acestea două, gândindu-mă că doar-doar voi putea ajunge şi eu cândva la credinţa lor, ca să mă învrednicesc de fericire. Căci îmi ajung aceste două femei ca să mă dea de ruşine, şi nu e nevoie să mai aduc vorba de credinţa şi de smerenia sutaşului, care nu numai că a lăsat pe doctori şi pe alţii şi a venit la Stăpânul, ci s-a şi socotit pe sine nevrednic să-L ducă pe El în casa sa, ci I-a spus cu credinţă: „Spune numai cu cuvântul şi se va tămădui sluga mea" *(Matei* 8, 8). Marea lui credinţă a fost lăudată chiar de Mântuitorul.

Iar acestea le spun ca să mă ruşinez pe mine însumi. Căci nu am dorinţă, nu râvnesc, nu mă străduiesc, nu cad la picioarele Domnului şi nu mă gândesc, netrebnicul de mine, la clipa când mă va ajunge osânda, când fără de veste îmi va veni chemarea, când va veni îngerul înfricoşător să ia ticălosul meu suflet, când se va închide uşa şi voi rămâne strigând cu cele cinci fecioare, şi nimeni nu mă va auzi[1130](cf. *Matei* 25, 10-11). Că acestea mă muşcă încă de acum, e

---

[1129] Dacă Hristos a suferit pe cruce din iubire pentru noi. El, Care rămâne plin de aceeaşi milă, nu poate să sufere în continuare pentru noi? E singurul mod prin care poţi uşura durerile altora, cu deosebire pe acelea care sunt unite cu voinţa lor de a nu rămâne în patimile lor. De aceea Hristos este adevăratul Doctor al nostru.

[1130] Dacă e o mare mângâiere să te audă cineva că eşti în suferinţă şi să compătimească cu tine, cea mai mare nefericire e ca nimeni să nu te audă, să nu vrea să te audă şi să nu compătimească cu tine. Acesta e iadul lipsit de lumină. I-ai disprețuit pe toţi, eşti uitat de toţi. Te-ai obişnuit să nu mai ai încredere în nimeni, ţi se închide poarta comuniunii de către toţi, pentru că tu însuţi ţi-ai închis-o pe a ta şi nu mai eşti în stare să ţi-o deschizi. S-a înţepenit în starea încuiată. Ai pierdut cheile.

vădit. Şi că sunt biruit de lâncezeală[1131] şi de trândăvie, nu e un lucru ascuns. Deci ce voi face? Voi deznădăjdui? Să nu fie! Căci acesta e un păcat de moarte. Plânge-mă, frate, şi varsă cu amărăciune lacrimi peste mine, ca peste un cadavru şi ca peste un mormânt rău-mirositor. Căci ştiu că mult folosesc ele,[1132] cum ne-a învăţat învăţătura plânsului lui Petru.[1133] Şi roagă-te pentru mine, care ţi le spun acestea, dar nu fac niciun bine. Ca să se milostivească şi de mine Doctorul cel bun şi să-mi vindece bolile sufletului şi ale trupului. Lui fie slava în veci. Amin.

• *Întrebare: De mi se pare un lucru bun să mă înfrânez, sau să mă nevoiesc întru liniştire, sau să fac un bine cuiva, oare trebuie să fac aceasta de la mine însumi sau s-o fac cu sfatul părinţilor?*

Răspuns: A nu lua sfatul părinţilor pentru o lucrare care pare bună, conduce la rău cele de la sfârşit ale lui. Şi prin aceasta se încalcă porunca, ce zice: „Fiule, toate fă-le cu sfat” *(Pilde* 6, 20) şi: „Întreabă pe părintele tău şi te va învăţa, pe bătrânii tăi şi-ţi vor spune” *(Deuteronomul* 32, 7). Nicăieri nu vei afla Scriptura poruncind cuiva să facă ceva de la sine. Căci a nu cere sfat e mândrie, şi unul ca acesta este duşman al lui Dumnezeu. Iar „Dumnezeu celor mândri le stă împotrivă, iar celor smeriţi le dă har” *(Pilde* 3, 34). Şi cine altul e smerit, decât cel ce-şi pleacă grumazul înaintea bătrânilor şi cere sfatul lor în frica lui Dumnezeu?[1134]

530. *Întrebare: Dacă cineva e bănuit ca eretic, dar mărturiseşte dreapta credinţă, oare trebuie crezut sau nu?*

[1131] Ce greu este să scapi de trândăvia spirituală! Cât efort statornic e necesar!

[1132] Numai împreuna-pătimire a altuia cu mine, adică durerea altuia pentru mine, mă poate înviora, mă poate readuce la viaţă din moartea trândăviei şi a nepăsării.

[1133] Durerea altuia pentru mine mă poate trezi şi pe mine la durerea pentru ticăloşia mea, aşa cum Petru a fost adus la plâns când a văzut că Hristos va primi moartea pentru el şi pentru toţi.

[1134] E uşor să spui că te pleci în faţa lui Dumnezeu, dar nu a oamenilor. Spunând că faci ceea ce spune Dumnezeu, faci în fond ceea ce ţi se pare ţie că-ţi spune Dumnezeu. Acesta e păcatul protestantismului. Apoi, deşi credinciosul protestant spune că se smereşte, socotind că tot binele pe care-l face omul vine exclusiv de la Dumnezeu, în aceasta e mai de grabă o credinţă în predestinare, în care nu se cere omului nimic, căci se neagă orice libertate a lui de a face răul, când Dumnezeu l-a ales să facă binele prin el. Omul nu se poate nici măcar smeri. Adevărata smerenie stă în „a-ţi tăia voia” pe care Dumnezeu ţi-o lasă. Adică în a ţi-o tăia nu cu părerea că ţi-o tai în faţa lui Dumnezeu cel nevăzut, fără să fii sigur de aceasta, ci în faţa celui ce-ţi dă un sfat în numele Domnului. Numai atunci o tai în mod real. Şi o tai din conştiinţa că o faci în faţa lui Dumnezeu, de a Cărui prezenţă îţi dă mărturie şi un altul, ajutându-te să arăţi în mod obiectiv tăierea voii tale. Dumnezeu nu vrea ca prezenţa Sa să se lase evaporată în subiectivitatea ta, ci vrea să-şi facă simţite prezenţa şi voia Sa în mod obiectiv prin altul, care are conştiinţa întărită de comunitatea bisericească, începută prin Apostoli, că-ţi vorbeşte în numele Domnului.

Răspuns: Părinții n-au cerut decât dreapta mărturisire a credinței. Dacă deci cineva se arată hulind cu adevărat pe Hristos cu gura lui, trăind în afara Lui, acesta trebuie ocolit și nu trebuie să te apropii de el. Dar trebuie să privim și inima lui. Căci tot cel ce nu păzește poruncile lui Hristos este eretic. Și dacă omul nu crede) în inima lui, cuvintele nu-i folosesc la nimic.[1135]

531. *Întrebare: Ce să fac, părinte, că mă necăjesc războaiele și se strâng împotriva mea? Și, spune-mi, care e semnul că am nădejde în Dumnezeu și semnul iertării păcatelor? Și cum trebuie să se șadă în chilie potrivit voii lui Dumnezeu?*

Răspuns: Frate, vremea războaielor e vreme de lucrare. Nu slăbi, ci lucrează, luptă-te. Când te înghesuie războiul, înghesuie-l și tu, strigând: „Doamne, Iisuse Hristoase, vezi neputința și necazul meu, ajută-mă și mă scapă de cei ce mă prigonesc, că la Tine am alergat!" și roagă-te să iei putere să slujești lui Dumnezeu cu inimă curată.

Semnul că are cineva nădejde în Dumnezeu este să se scuture de tot gândul și grija trupului (cf. 2 Co*rinteni 7,* 1), și să nu-și închipuie că are peste tot ceva de al veacului acestuia, căci, altfel, și-ar avea nădejdea în aceasta, și nu în Dumnezeu.[1136] Iar semnul iertării păcatelor îl are cineva în aceea că le urăște și nu le mai face. Căci câtă vreme mai cugetă la ele și inima lui are plăcere de ele, e semn că încă nu i s-au iertat, ci e ținut încă în ele.[1137]

Iar a ședea în chilie potrivit cu voia lui Dumnezeu înseamnă a se osândi pe sine cât poate cu inima, când vede ceva frumos în chilia lui sau o pricină de odihnă trupească, zicând: „Vai mie, păcătosului, că văd în jurul meu ușurări care mă osândesc, fiind nevrednic de ele, iar alții, care sunt vrednici, sunt

---

[1135] Cine are credința în Hristos doar teoretic și nu trage din ea nicio concluzie pentru viața lui, deci are o credință lipsită de spiritualitate, de viață duhovnicească, are o credință lipsită de miezul ei viu, roditor, deci e tot un eretic după Varsanufie, mai mult compromițând credința, decât slujind-o și apărând-o.

[1136] Îți pui nădejdea în ceea ce socotești că vei avea pentru totdeauna. Dar în ce poți nădăjdui pentru veci din lumea aceasta? Căci orice ai avea în lumea aceasta are un sfârșit, mai devreme sau mai târziu. Pe nimeni și pe nimic din lume nu te poți rezema pentru totdeauna, ci totul e în surpare continuă.

[1137] Ți s-au iertat păcatele când ai cerut cu adevărat iertare pentru ele. Și ai cerut iertare cu adevărat când nu-ți mai place să trăiești în ele și deci să le săvârșești în continuare. Dacă-ți place să le mai faci, înseamnă că sunt încă întipărite în ființa ta, că n-au fost șterse de acolo, pentru că n-ai voit cu putere să ceri să ți se șteargă cu adevărat. Nu ți se iartă un păcat de care continui să fii lipit. Omul nu e spălat ca un obiect, ci ca un subiect, ce se spală și el cu apa care-i curge de Sus, ce vrea și el să i se înmoaie inima de mila pe care i-o arată Dumnezeu.

necăjiţi, călătorind şi neaflând odihnă trupească.[1138] Doamne, Iisuse Hristoase, iartă-mă şi pentru aceasta, pentru numele Tău chemat peste noi!". Domnul să te întărească pe tine şi să-ţi dea putere, fiule, ca să înaintezi şi să ajungi la măsura desăvârşită.

• *Întrebare: Dacă, mâncând cineva la masă, îşi împlineşte mai repede trebuinţa lui, e bine să ceară Avvei să se ridice sau să rămână până se ridică toţi? E bine să se împărtăşească din toate mâncărurile sau nu? Cum e mai bine?*

Răspuns: Dacă, şezând cineva la masă, simte că şi-a împlinit trebuinţa şi nu poate să mai şadă fără să mănânce, să ceară să se scoale. Dar a şedea şi a nu mânca e mai bine. Iar a-şi împărţi cineva pâinea cu toate felurile e mai bine, decât a nu face aşa.

• *Întrebare: Doi fraţi care voiau să se înfrâneze l-au întrebat pe Avva dacă le îngăduie să se ridice de la masă înaintea fraţilor, căci, dacă mai şed, nu-şi pot stăpâni stomacul. Şi Avva îngăduindu-le să se scoale, unii i-au judecat şi i-au defăimat, neînţelegând folosul din această faptă. De aceea, au trimis să-l întrebe pe acelaşi Bătrân despre aceasta.*

Răspuns: Acei fraţi, ca nişte lucrători şi îngrijitori ai sufletului lor, fac aceasta luptându-se pentru înfrânare, ca nu cumva, şezând, să mai jinduiască a se împărtăşi de mâncărurile din faţa lor. Căci e propriu numai celor desăvârşiţi să mai rămână la masă şi să nu fie biruiţi de stomac. Voi însă sunteţi deşerţi la minte, pentru că n-aţi luat seama la cuvântul Părinţilor, care zice: „Să nu spui: Pentru ce aceasta? Ci ia seama, mai degrabă, la tine însuţi". Părinţii ne îndeamnă iarăşi să nu bârfim pe cineva, ci să împlinim cuvântul prorocesc: „Să nu grăiască gura mea despre faptele oamenilor" *(Psalmii* 16, 4). Dar voi aţi căzut sub osânda care zice: „Omul rău din visteria lui scoate cele rele" *(Matei* 12, 35). Pentru ce nu v-aţi gândit mai degrabă la cele bune ale acestor fraţi, care sunt spre zidire, spunând: „Noi suntem nepăsători şi aceşti fraţi ai noştri se înfrânează", aşa cum aceşti fraţi care s-au ridicat au gândit cele bune despre voi, zicând: „Vai nouă, că ne sculăm din slăbiciune, iar fraţii noştri, chiar dacă mănâncă mai mult decât noi, nu se vatămă! Căci ei fac toate cu dreaptă socoteală". Prin aceasta ei fug de ameninţarea osândei, care zice: „Nu judecaţi ca să nu fiţi judecaţi" *(Matei* 7 , 1). Iar voi cădeţi în ea, căci judecaţi pe fraţii voştri care sunt mai presus de voi, călcând cuvântul Apostolului, care grăieşte: „Cel ce mănâncă să nu dispreţuiască pe cel ce nu mănâncă" *(Romani* 14, 3). Voi, care mâncaţi mai mult decât ei, făcându-vă mai datornici decât ei, ar trebui pe

[1138] Cel ce are o chilie liniştită şi, în ea, odihna de grijile trupeşti trebuie să se osândească dacă nu se linişteşte, întrucât, deşi are toate condiţiile, nu le foloseşte pentru sporirea în unirea cu Dumnezeu prin rugăciune, dovedindu-se nevrednic de acele condiţii, în vreme ce alţii, care le-ar folosi mai mult, fiind mai vrednici de acelea, nu se bucură de ele. Aceasta înseamnă a folosi odihna şederii în chilie potrivit cu voia lui Dumnezeu. Să nu se mulţumească cel din chilie numai cu odihna trupească.

de o parte să vă întristaţi mai mult, ca unii ce sunteţi biruiţi de stomac, pe de alta să mulţumiţi mai mult lui Dumnezeu pentru mâncare. Şi aşa, Dumnezeu vă poate elibera de războiul pântecelui şi de osândirea fraţilor prin mulţumirea pe care I-o aduceţi. Iar de voiţi să înţelegeţi, lucrurile înseşi conduc la dreapta socoteală, ajutând să se deosebească binele de rău,[1139] după cuvântul Apostolului, care zice: „Toate cercaţi-le, dar alegeţi binele” *(1 Tesaloniceni* 5, 21). Dar cercarea având să o facă Avva, lucrul hotărât de el trebuie primit fără nicio împotrivire.

• *Un frate a întrebat pe marele Bătrân, zicând: Am cărţi dogmatice şi, citindu-le, îmi simt mintea mutată de la gândurile pătimaşe la gândirea celor cuprinse în ele. Dar uneori gândul mă ceartă, zicând: „Nu trebuie să citeşti astfel de cărţi, căci eşti nepriceput şi lipsit de curăţie”.*

Răspunsul lui Varsanufie: Nu am voit să mă ocup cu acestea, pentru că ele ridică mintea la cele înalte,[1140] ci cu cuvintele Bătrânilor (cu *Patericul, n. n.*), pentru că ele smeresc mintea. Dar nu spun aceasta pentru că nu le cinstesc, ci ca să te sfătuiesc. Căci este mâncare, şi este desfătare.

• *Un frate a întrebat pe acelaşi Bătrân: Dacă aud că cineva vorbeşte rău de mine, ce să fac?*

Răspuns: Ridică-te îndată şi fă o rugăciune, întâi pentru el, apoi pentru tine, zicând: „Doamne, Iisuse Hristoase, miluieşte pe acest frate şi pe mine, slugă nevrednică. Şi ne acoperă pe noi de cel-rău cu rugăciunile sfinţilor”.[1141] Amin.

• *Întrebare: De începe careva să bârfească pe un altul şi observ, ce trebuie să fac?*

Răspuns: De începe cineva să bârfească, trebuie să tai repede sau să muţi cuvântul la o convorbire folositoare. Dar nici în ea să nu zăboveşti,

---

[1139] Lucrurile înseşi conduc la un fel de unire a oamenilor între ei şi cu Dumnezeu, cum conduc şi la deosebirea binelui de rău. Aşa, cel ce mănâncă mai mult, dacă mulţumeşte lui Dumnezeu, se răscumpără de lăcomie şi se face mai înţelegător faţă de cei ce s-au sculat mai repede de la masă, luând în seamă înfrânarea la care s-au supus. Dar aceasta se întâmplă numai dacă oamenii sunt cu înţelegere unii faţă de alţii.

[1140] Nu voiesc să umblu cu mintea prin cele înalte, căci nu mă simt vrednic. Câştig mai mult smerindu-mă. Citirea cuvintelor psalmilor e o hrană mai necesară sufletului, ca să mă curăţ de patimi. Citirea cărţilor dogmatice e o desfătare, însă nu o hrană necesară.

[1141] Are nevoie de rugăciune întâi fratele care mă vorbeşte de rău. Dar am nevoie şi eu, ca să nu fiu furat de supărare împotriva lui pentru că el a găsit ceva la mine care nu e bun. Dar întrucât amândoi suntem nevrednici, să-L rugăm pe Domnul să ne ierte pentru rugăciunile sfinţilor, la a căror dragoste între ei şi faţă de noi e bine să gândesc, ca la un model al dragostei pe care trebuie să o avem şi noi întreolaltă.

ca nu cumva, din multă vorbărie, să se cadă în bârfire.

• *Întrebare: De bârfeşte cineva pe un altul şi ascult cu plăcere bârfirea, oare cad în osândă din pricina aceasta?*

Răspuns: Chiar a asculta cu plăcere bârfirea este bârfire şi se cade sub aceeaşi osândă.

• *Întrebare: De unde vine trândăvia şi ce trebuie făcut atunci când se iveşte ea?*

Răspuns: Este o trândăvie a firii din oboseală şi este una de la draci. De voieşti să le deosebeşti, cercetează aşa: cea de la draci se iveşte în cineva înainte de timpul când are nevoie de odihnă. Căci, începând să lucreze, încă înainte de a fi isprăvit o treime sau o pătrime din lucrare, trândăvia îl îndeamnă să lase lucrul şi să se scoale. Deci nu trebuie să primească îndemnul ei, ci să facă o rugăciune şi să şadă la lucrul lui şi să rabde. Căci vrăjmaşul, văzând pe om făcând rugăciune din pricina trândăviei, fuge, fiindcă nu vrea să dea prilej de rugăciune. Iar cea a firii se iveşte când omul oboseşte peste putere şi se sileşte să lucreze mai mult decât poate. Astfel, trândăvia firii se naşte din neputinţa trupului. Deci, în acest caz, omul trebuie să-şi încerce puterea şi să-şi odihnească trupul în frica lui Dumnezeu.

• *Cererea Avvei mănăstirii către acelaşi Bătrân: Fiindcă timpul e greu, roagă-te, părinte, ca Domnul să-l facă să treacă şi ca slujitorii tăi să fie acoperiţi de toată ispita păcatelor noastre.*

Răspuns: Dacă facem binele, Domnul va face să treacă acest timp greu. Dar dacă adăugăm alte rele, ne vom pricinui şi mai mult pieirea înainte de vreme. Iar voi, de rămâneţi în bine, Dumnezeu va trimite pe îngerul Său şi vă va pecetlui pe voi, ca cel ce vine purtând sabia să vă cruţe pe voi (cf. *Iezechiel* 21, 3) prin rugăciunile sfinţilor. Amin.

• *Cerere: Un frate a trimis să întrebe pe celălalt Bătrân, zicând: „În numele Domnului, de ai trebuinţă de ceva, spune-mi ca să-ţi dau”.*

Răspuns: Frate, Dumnezeu să-ţi dăruiască buna răsplată pentru intenţie. Dar niciodată, trebuindu-mi vreun lucru, n-am spus cuiva: „Dă-mi”. Ci, de vede Dumnezeu că am trebuinţă de ceva, îi seamănă cuiva gândul şi-mi aduce, iar eu primesc. Căci dacă spun eu, nu e trebuinţă, ci poftă.[1142]

• *Întrebare a aceluiaşi către acelaşi: Spune-mi despre învierea trupurilor sfinţilor, de se scoală în acest chip în care suntem acum, care are vase şi nervi, sau într-unul aerian şi rotund.*[1143] *Căci spun unii că şi trupul Domnului va fi aşa*

[1142] Dumnezeu are grijă de împlinirea trebuinţelor oamenilor, nu a poftelor. Trebuinţele sunt cele ce ţin de firea lor, dată de Dumnezeu. Poftele şi le stârnesc ei pentru cele de care au trebuinţă sau sunt stârnite de demoni.

[1143] Era şi aceasta o învăţătură influenţată de Origen. Un trup aerian şi rotund nu

la viitoarea înviere, negândind că El a înviat din morţi în trupul nostru, pe care l-a luat din Sfânta Născătoare de Dumnezeu şi Pururea Fecioara Maria pentru a noastră mântuire. Ei spun că susţin ceea ce zice şi Apostolul: „Care va preface trupul smereniei noastre, ca să fie asemenea trupului slavei Lui” (Filipeni *3, 21). Şi iarăşi se întemeiază pe Apostolul, care a spus că „trup şi sânge nu pot moşteni Împărăţia lui Dumnezeu” (1* Corinteni *15, 50). Deci, zic ei, trupul acesta nu va intra în veşnicie, căci el se susţine prin hrană, şi în veacul viitor nu poate mânca şi bea. Şi iarăşi spun că Apostolul zice de Domnul nostru Iisus Hristos că, după ce „toate vor fi supuse Lui, atunci şi Fiul Însuşi Se va supune Celui ce I-a supus Lui toate, ca Dumnezeu să fie toate în toţi”* (1 Corinteni *15, 28). Şi, iarăşi, aduc ceea ce se spune în* Ecclesiastul *„că a fost în veacurile care au fost înaintea noastră” (1, 10), ca să susţină pe temeiul acesta „preexistenţa”. La fel, aducând ceea ce se spune în Evanghelie, că „nu vei ieşi de acolo, până ce nu vei întoarce şi ultimul bănuţ”* (Matei *5, 26), susţin că vom avea un sfârşit al chinurilor. *Lămureşte-mi deci acestea, stăpâne, pentru Domnul, ca să nu mă rătăcească vrăjmaşul şi să cad, din neştiinţă, în cursele lui cele rele. Căci mă clatin din toate părţile, din pricina prostiei mele, pentru că n-am păzit sfintele tale cuvinte ca să mă reţin de la început de la iscodirea acestor lucruri, care cuprind o mare primejdie pentru suflet. Şi roagă-te pentru mine, bunule părinte, ca să veghez de acum înainte şi să mă îngrijesc de plânsul pentru păcatele mele. Şi iartă-mă că am îndrăznit să te întreb despre acestea. Dar ca unii ce ştiţi toate, mi-aţi îngăduit să le* spun.[1144]

---

mai e un trup alcătuit din organe în care se prelungesc simţirile care-şi au rădăcina în suflet. E oarecum închis în el însuşi. E aceeaşi concepţie despre lipsa unei legături intime între suflet şi trup, ca între două părţi ale unei unităţi. Origenismul se referă la starea de după înviere, în care trupul nu-şi păstrează în organe simţirile spirituale, care încep la unii să fie aşa încă de pe pământ. El nu afirmă această lipsă a trupului numai în starea provizorie de dinainte de înviere (când nu are organe), când de fapt sufletul nu mai are un trup, însă simţirile manifestate prin organele lui au rămas înrădăcinate în suflet. Pentru origenism nu există propriu-zis o înviere a trupurilor, ca o deplină reactivare în mod spiritualizat a simţirilor în trupul înviat. Subţierea lor până la a deveni o formă aeriană e concepută ca o transformare fizică, nu ca o copleşire a trupului prin simţirile spiritualizate, care se arată în „schimbarea luminoasă la faţă”.

[1144] Sunt expuse aici erorile origeniste principale. Logica origenistă, din faptul că trupurile n-au fost unite de la început cu sufletele, deducea că nici nu vor rămâne unite în veci cu ele. După această teorie, sufletele au fost din veci şi vor dura în veci, deci participă la eternitatea divină. Şi ele nu vor suporta o pedeapsă veşnică, deoarece pedeapsa e legată de trup. Sufletul, ca minte pură, nu simte durerea (grosolană înţelegere a durerii!), căci misiunea lui nu constă în a creşte întru desăvârşire, care să se arate şi în transfigurarea trupului, ci în a contempla în mod nemişcat pe Dumnezeu. Dar o contemplare nemişcată e ceva aproape lipsit de viaţă, e un fel de confundare în esenţa fundamentală. Dar, atunci, cum începe mişcarea din acea stare de unitate cu esenţa contemplată? Aici trebuie să se recurgă la o lege interioară a esenţei, care se

Răspuns: Frate, ţi-am scris înainte că diavolul a semănat în tine o îndeletnicire necerută de trup. Căci trupul pe care-l ai îţi cere să plângi şi să te tânguieşti pentru păcate. Totuşi, ca să nu te las în aceste gânduri, de voieşti să afli despre înviere şi dacă crezi proorocilor, Dumnezeu ne-a arătat cum va fi învierea, prin Iezechiel proorocul. S-a adunat os cu os, legătură cu legătură, vine cu piele şi nervi, şi aşa au înviat morţii (cf. *Iezechiel* 37, 7-8). Iar Apostolul, ştiind că ne vom scula în trupuri, ne-a învăţat, zicând: „Căci trebuie ca acest trup stricăcios să se îmbrace întru nestricăciune şi acest (trup) muritor să se îmbrace întru nemurire" *(1 Corinteni* 15, 53). Nu te rătăci! Trupurile vor învia cu oase, nervi şi piele. Şi aşa vor fi în veac, dar mai luminoase şi mai slăvite, după cuvântul Domnului, Care zice: „Atunci drepţii vor străluci ca soarele în Împărăţia Tatălui lor (cerurilor)" *(Matei* 13, 43).[1145] El va adăuga trupurilor slavă. De pildă, când ostaşul de rând[1146] ajunge lângă împărat, şi acesta îl face general şi îl umple de slavă, oare nu rămâne acelaşi? Oare s-a prefăcut trupul? Deci, aşa cum un diacon hirotonit deodată episcop se află îndată plin de slavă, aşa e şi aici. Sau, oare, nu sunt şi acum oameni în trup, care ajung purtători de Dumnezeu? Căci cum a văzut Moise pe Domnul? Sau înainte de el, Avraam şi Iacov, apoi Ştefan (cf. *Fapte* cap. 7)? Au fost ei fără trupuri? Aşa vor fi şi la înviere aceleaşi trupuri, dar nestricăcioase şi nemuritoare şi mai slăvite. De aceea zice Apostolul despre trupul omenesc: „Se seamănă întru necinste, învia întru slavă, [...] se seamănă trup firesc, învia trup duhovnicesc" *(1 Corinteni* 15, 43). Spune acestea, fiindcă mulţi dintre sfinţi nu sunt arătaţi (descoperiţi) oamenilor, ci mai degrabă sunt lipsiţi de cinste în ochii acelora. Şi când vor primi acolo slava, ca pe o hirotonie, se va arăta tuturor că sunt duhovniceşti.[1147] Pentru aceasta zice: „Se seamănă trup firesc, învia trup duhovnicesc", slăvit, şi se vor minuna toţi. Şi când Apostolul zice: „Care va preface trupul smereniei noastre ca să fie asemenea trupului slavei Sale", înţelege că îl face luminos ca trupul Lui, cum a spus Apostolul Ioan: când El „Se va arăta, vom fi asemenea Lui" (1 *Ioan* 3, 2). Căci Fiul lui Dumnezeu fiind

---

adună în sine şi se desfăşoară la nesfârşit. Aceasta înseamnă un panteism evoluţionist şi involuţionist. Origen e un precursor al lui Hegel.

[1145] E lumina spirituală a sufletului plin de bunătatea lui Dumnezeu, reflectată în trupuri. E inundarea trupului de spiritualitatea vie şi iubitoare dumnezeiască, a cărei lumină nu are caracter fizic, ci moral. Nueo materie redusă fizic la aer, ca forma cea mai puţin condensată a materiei (ca în origenism), ci o materie devenită străvezie prin prezenta sufletului curăţat de patimi şi unit cu Dumnezeu cel iubitor. Raţionalitatea materiei face posibilă această transparentă a ei pentru sufletul desăvârşit, de a cărei raţiune înălţată în Dumnezeu ţine şi bunătatea.

[1146] παγάνος, ostaş de rând, cum e omul din sat. Sau poate e vorba de mercenarii recrutaţi în oastea bizantină dintre păgâni.

[1147] Lumina feţei, slava trupului, este starea duhovnicească reflectată pe faţă, pătrunsă în trup şi arătată ca printr-un ecran.

Lumina, aceştia fiind şi ei „fiii lui Dumnezeu”, după Apostol, vor fi şi ei fii ai Luminii (cf. *Efeseni* 5, 8; *1 Tesaloniceni* 5, 5).[1148] În acest înţeles zice că „îi va preface”.

Cât priveşte spusa: „Când toate vor fi supuse Lui, atunci şi Fiul Însuşi Se va supune Celui ce I-a supus Lui toate”, află mai întâi cui a scris acestea. Corintenilor, căci la ei înflorea încă elenismul. Iar la unii dintre elini era obiceiul acesta: când fiul unui rege al lor ajungea la vârsta majoratului, se ridica şi omora pe tatăl său. Şi pentru ca, nu cumva, primind predica Apostolului, să cugete acelaşi lucru şi despre Fiul lui Dumnezeu, a alungat de la ei împărtăşirea de acel obicei, spunându-le: „Când toate vor fi supuse Lui, atunci şi El se va supune Celui ce I-a supus Lui toate”,[1149] deci atunci când vrăjmaşii Lui vor veni legaţi la picioarele Sale. Prin aceştia înţelege pe diavolul şi puterile lui şi pe cei ce urmează voilor aceluia. De aceea a spus Apostolul: „Încă nu vedem că toate I-au fost supuse” (*Evrei* 2, 8). Până când? Până când, pe cei nesupuşi încă, îngerii Îi vor aduce lui Dumnezeu şi Tatăl, Care I-a spus: „Şezi de-a dreapta Mea, până ce voi pune pe vrăjmaşii Tăi aşternut picioarelor Tale” *(Matei* 22, 44). Pe aceşti vrăjmaşi îi va aduce Tatăl, prin îngeri, la judecata Fiului,[1150] căci Domnul a spus: „Tatăl nu judecă pe nimeni, ci toată judecata a dat-o Fiului” *(Ioan* 5, 22).

Iar ca să înţelegi cum predă (Fiul) Împărăţia lui Dumnezeu şi Tatăl, ascultă: Fiul lui Dumnezeu ce întrupat a venit ca să cheme şi să sfinţească prin Sfântul Său Sânge un neam sfânt, un popor ales, râvnitor de fapte bune, o

---

[1148] Dumnezeu L-a făcut pe Fiul Său om, ca să ne facă şi pe noi fii ai Lui. Dar dacă Dumnezeu este Lumină, devenind noi fii ai lui Dumnezeu, devenim prin aceasta şi fii al Luminii. Dar aceasta se arată nu numai în sufletul, ci şi în trupul nostru. Căci Fiul lui Dumnezeu, întrupându-Se, S-a făcut Fratele nostru nu numai după suflet, ci şi după trup. Lumina dumnezeiască este spirituală, este înţelegere şi bunătate supremă. Aceasta se arată şi în noi, atunci când devenim fraţii lui Hristos, şi se reflectă şi în trup.

[1149] Varsanufie arată şi prin aceasta dragostea care domneşte între Persoanele Sfintei Treimi, cum nu domneşte totdeauna între oameni, nici chiar în familie. Dar prin această explicaţie, Varsanufie înlătură o concluzie implicată în origenism: că nu numai persoanele umane, ci şi cele dumnezeieşti se vor contopi, cum Dumnezeu Însuşi Se va contopi cu toate, punându-se capăt formelor individuale apărute din esenţă. În realitate, e vorba de o prezenţă a voii Tatălui în toate prin lucrarea Fiului, Care a scos din oameni voia ce se opunea Tatălui. Căci Fiul S-a supus Tatălui primul, ca om, în mod deplin, pe cruce. Dar, după aceea, El va lucra ca să-i supună pe toţi Tatălui ca pe Sine Însuşi, însă lucrarea aceasta porneşte de la Tatăl. De aceea, nu numai Fiul supune pe vrăjmaşi Tatălui, ci şi Tatăl Îi supune Fiului pe aceia. Fiecare dintre Ei îi umple, pe cei ce cred, de iubirea faţă de Celălalt. Dar diavolul şi cei ce urmează lui vor fi supuşi altfel: prin faptul că nu vor mai avea nicio putere asupra celor câştigaţi de Hristos pe seama Tatălui şi de Tatăl, pe seama Fiului.

[1150] Textul grecesc despre această chestiune e foarte nelămurit; probabil a fost mult alterat.

„preoție împărătească” (cf. *1 Petru* 2, 9; *Tit 2,* 14). Deci, înțelege: după ce se vor supune Lui vrăjmașii, și-i va judeca, va supune la rândul Său lui Dumnezeu și Tatăl, ca pildă de supunere, Împărăția pe care a câștigat-o poporul cel sfânt, zicând: „Iată, Eu și pruncii pe care Mi i-a dat” *(Isaia* 8, 18; *Evrei* 2, 12). Observă egalitatea: Tatăl a dat toată judecata Fiului, și Fiul a dat Tatălui pe cei pe care i-a chemat. Și așa se împlinește cuvântul: „Când toate vor fi supuse Lui, atunci și Fiul Se va supune Celui ce I-a dat Lui toate”.

Cât despre veacurile de care vorbește *Ecclesiastul,* cunoaște că timpul unui om este veacul lui. De aceea, i-a zis „că a fost în veacurile dinainte de lumea aceasta”, ci „în veacurile dinainte de noi” (ale lumii acesteia). Și, dacă vrei să vezi că cei neînvățați și neîntemeiați strică Scripturile și le răstălmăcesc după învățăturile diavolului, Apostolul zice: „Bucatele sunt pentru pântece și pântecele pentru bucate, dar Dumnezeu va nimici și pe unul, și pe celelalte” *(1 Corinteni* 6, 13). El grăiește despre lăcomia pântecelui, despre neînfrânare și îmbuibare. În acest înțeles a desființat mâncărurile și pântecele pentru sfinți. Apostolul, care a spus acestea referindu-se la patimi și că pe acestea le-a desființat Domnul de la el și de la cei ca el, a mai spus: „Nici de vom mânca, nu ne vom osândi, nici de nu vom mânca, nu ne vom îndreptăți” *(1 Corinteni* 8, 8). Acesta este înțelesul cuvântului. Iar despre veacul viitor, Dumnezeu a spus că oamenii vor fi deopotrivă cu îngerii (cf. *Luca* 20, 36), nemâncând, nici bând, nici poftind (cf. *Luca* 7, 33). Căci nimic nu-I este cu neputință (cf. *Facerea* 18, 14). El a dat dovada despre aceasta prin Moise, care a petrecut așa patruzeci de zile și patruzeci de nopți. Cel ce a făcut aceasta (cu Moise) poate face pe om să petreacă așa și în toți anii veacului său.[1151] Iar dacă aiurează cineva și zice că, pe urmă, (Moise) a mâncat, ca de altfel și Mântuitorul după Înviere, (să știe că) a făcut aceasta ca să ne dea, în parte, dovada despre învierea la viața viitoare.[1152] De aceea au mâncat și cei înviați din morți, ca dovadă că au fost înviați. El ne-a arătat și prin Apostoli că va fi înviere.[1153] Chiar dacă, după aceea, au murit, nu trebuie să respingem credința în înviere. Pe lângă aceea, zice: „Nu numai cu pâine va trăi omul, ci cu tot cuvântul care iese din gura lui Dumnezeu” (Matei 4, 4). Ce ai de spus față de aceasta, dacă nu vrei să răstălmăcești și acest

---

[1151] Dacă Dumnezeu poate ajuta pe om să viețuiască fără mâncare în tot timpul existentei lui pământești, cu atât mai mult poate face aceasta pentru viața viitoare. Nu e vorba de o putere exercitată de Dumnezeu asupra omului din afară, ci de Dumnezeu aflat în om. După măsura desăvârșirii, acesta nu mai are nevoie de mâncare.

[1152] În ediția Volos, la notă, se spune că obiecția de față se referă la Hristos, Care a mâncat și după Înviere. Dar Hristos a făcut aceasta ca să arate că trupul Lui este vizibil, și nu un chip aparent, deci nu pentru că ar fi avut nevoie de mâncare. Chiar mâncând, ne-a dat în parte o dovadă despre înviere, deci despre continuarea vieții după înviere, chiar dacă aceasta era o dovadă neadecvată.

[1153] Învierile săvârșite prin Apostoli au fost și ele o dovadă că va avea loc o înviere a trupurilor și că aceasta este cu putință.

cuvânt, ca și celelalte Scripturi? Cât privește cuvântul: „Carnea (trupul) și sângele nu pot să moștenească Împărăția lui Dumnezeu, nici stricăciunea nu moștenește nestricăciunea” (*1 Corinteni* 15, 50), prin trup și sânge numește, aici, necurăția și răutatea și voile proprii.

Dar voiești să afli că, chiar aflându-se în trup, oamenii ajung duhovnicești? Ascultă pe Domnul, Care spune lui Nicodim: „Trebuie să vă nașteți de sus”, apoi adaugă „din apă și din Duh” *(Ioan* 3, 3-5). Iar cei născuți din Duh sunt duhovnicești. Și, iarăși, zice: ei nu s-au născut „din sânge, nici din poftă trupească, nici din poftă bărbătească, ci de la Dumnezeu” *(Ioan* 1, 13) și: „Duh este Dumnezeu” *(Ioan* 4, 24). Dacă deci, fiind încă aici, s-au făcut duhovnicești, născându-se din Dumnezeu, cum nu va putea Dumnezeu să-i facă și acolo duhovnicești? Iar cuvântul: „Nu va ieși de acolo, până ce nu va întoarce și cel din urmă bănuț” l-a spus arătând chinurile lor veșnice. Căci de unde vor putea să întoarcă? De va fi aruncat un datornic sărac în închisoare și judecătorul îi va spune că nu va ieși până ce nu va întoarce suma datorată, se mai poate spune că va ieși? Nu se poate, nu te rătăci ca un nebun; nimeni nu înaintează acolo.[1154] Și orice are cineva de aici are: fie bun, fie rău, fie plăcut. Lasă deci flecărelile acestea prostești și nu merge pe urmele dracilor și învățăturii lor, căci dintr-odată vă prind și dintr-odată vă aruncă jos. Smerește-te înaintea lui Dumnezeu, plângându-ți păcatele și tânguindu-te pentru patimi. Adu-ți aminte de Scriptura care zice: „Și acum, Israele” *(Deuteronomul* 10, 12), și iarăși: „Și acum am început” *(Psalmii* 76, 11). Ia seama la tine. Dumnezeu să te ierte! Vezi spre ce înclină inima ta cu iscodirea.

• *Întrebare: Un alt frate a întrebat pe același mare Bătrân, zicând: Spune-mi, părinte, iată, văd pe cineva făcând un lucru și-l povestesc cuiva. Și-mi spun că nu-l osândesc, ci vorbim numai. Oare gândul meu nu e de bârfire?*

Răspuns: De este în vorbire o mișcare pătimașă, este bârfire. Dar de e liberă de patimă, nu este bârfire. Vorbește numai pentru a nu crește răul.

[1154] Ar putea plăti, dacă în iad s-ar putea lucra pentru îndreptare. Dar aceasta înseamnă să faci acolo ceva pentru alții. Dar a lucra pentru cei din cer nu e de trebuință. Iar dacă cei din iad ar putea lucra unii pentru alții, iadul n-ar mai fi iad. Ba ar avea chiar pe Dumnezeu în ei, dat fiind că fără Dumnezeu nu se poate face binele. Sau, dacă cei de acolo ar fi într-o pocăință stăruitoare, ar fi ca niște călugări într-o mănăstire. De fapt, iadul este încremenirea într-o neputință de a mai fi bun, după ce cineva s-a obișnuit toată viața de pe pământ cu această stare. De fapt, cei de acolo nu mai pot lucra unii pentru alții nici măcar în starea provizorie dinainte de înviere. Și aceasta nu pentru că nu mai au un trup, căci rădăcinile simțurilor și organelor active rămân în rațiunile sufletului, astfel încât se pot manifesta într-un fel oarecare unii față de alții, ci pentru că s-au încremenit într-un egoism, într-o neputință spirituală de comunicare voită sau iubitoare, căci o comunicare de dușmănie tot există, fără voia lor.

• *Întrebare: Ce înseamnă: „Fiți înțelepți ca șerpii și nevinovați ca porumbeii” (Matei 10, 16)?*

Răspuns: Cel ce are o înțelepciune ca a șarpelui, în privința răului, și o nevinovăție ca a porumbelului, în privința binelui, nu va lăsa nici înțelepciunea să se facă vicleană, nici nevinovăția (simplitatea) să se facă fără minte.

• *Întrebare: Cine sunt cei ce fac răul cu voia și cine, fără voie?*

Răspuns: Cei ce fac răul cu voia sunt aceia care își predau voia lor răutății, și se îndulcesc și se împrietenesc cu ea. Aceștia au pace cu satana și nu se războiesc cu el în gânduri. Iar cei ce fac răul fără voie sunt cei care au în mădularele lor o putere ce luptă, după Apostol, împotriva minții (cf. *Romani* 7, 23) ca o putere cețoasă, ca un val, dar în gândurile lor nu conglăsuiesc, nici nu se îndulcesc cu aceea, nici nu ascultă de ea, ci se împotrivesc, lucrează împotrivă, îi răspund, contraatacă, se mânie pe ei înșiși. Aceștia sunt cu mult mai buni la Dumnezeu decât cei care, din liberă alegere, își predau voia lor răutății și se îndulcesc de ea.

• *Întrebare: Ce înseamnă ceea ce a spus Domnul samarinencei: „Cinci bărbați ai avut și cel pe care-l ai acum nu-ți este bărbat”* (Ioan 4, *18)?*

Răspuns: Cuvântul e limpede. După o lege veche, toate femeile care rămâneau despărțite prin moarte de bărbații lor, și fără copii, puteau să se mărite cu încă alți cinci bărbați. Dar dacă vreuna se mărita, după al cincilea, și cu al șaselea, acela nu-i era bărbat, ci trăia cu el în curvie, unirea cu el fiind nelegitimă. E ceea ce s-a întâmplat și cu femeia aceasta.

Iar de voiește cineva să dea o tâlcuire mai tainică, cei cinci bărbați legitimi sunt simțurile naturale: vederea, mirosul, auzul, gustul, pipăitul, prin care cunoaștem tot ce ne este aproape. Iar al șaselea și nelegitim este necredința, cu care s-a unit femeia din neștiință și contrar firii. Deci i-a zis Hristos: „Adevărat ai spus că cinci bărbați ai avut”. Căci ai avut ca bărbați cele cinci simțuri, care te-au stăpânit și te-au dus după voia lor. Adică ți-ai împlinit cu îndestulare poftele care intră prin cele cinci simțuri naturale. Pe acestea le-ai pierdut, pentru neputința trupului ce ți-a venit din bătrânețe. Iar cel pe care-l ai acum, adică necredința, nu îți este bărbat, adică nu te stăpânește în chip natural, ci din afară.

• *Un îndemn al sfântului și marelui Bătrân Varsanufie către un începător care se îmbolnăvise și nu putea suporta supărarea pricinuită de boală.*

Răspuns: Frate, când lucrătorii au cerut de la stăpânul viei plată, nu s-au lăudat decât cu un singur lucru, zicând: „Am răbdat arșița zilei și greutatea ei” *(Matei* 20, 12). Să răbdăm deci, fiule, cu mulțumire necazul, ca să ne împărtășim cu îmbelșugare de mila lui Dumnezeu, și să nu ne descurajăm și să cădem în robia trândăviei, căci din aceasta vine începutul pierzaniei. Adu-ți aminte, fiule, că „cel ce va răbda până la sfârșit, acela se va mântui” *(Matei* 10,

22). Fiule, există şi o boală spre ispită, şi ispita este spre cercare; căci „bărbatul neispitit este necercat” (Resch, *Agrapha,* nr. 90, pp. 130-132). Iar cel ispitit în primejdii este probat ca aurul în foc. Şi probarea duce pe om la nădejde, iar „nădejdea nu ruşinează” *(Romani* 5, 4-5). Să nu slăbească deci vrăjmaşul hotărârea ta cea după Dumnezeu şi să nu-ţi clatine credinţa în Sfânta Treime. Spune-mi, ce-ai păţit de te-ai moleşit aşa? Adu-ţi aminte ce zice Apostolul: „În lupta voastră cu păcatul, nu v-aţi împotrivit încă până la sânge. Şi aţi uitat îndemnul care vă grăieşte ca unor fii: «Fiul meu, nu dispreţui certarea Domnului, nici nu te descuraja, când eşti mustrat de El. Căci pe cine iubeşte Domnul îl ceartă, şi bate pe tot fiul pe care îl primeşte». Răbdaţi spre înţelepţire, Dumnezeu se poartă cu voi ca faţă de fii. Căci care e fiul pe care tatăl său nu-l ceartă? Iar de sunteţi fără de certare, de care s-au făcut părtaşi toţi, sunteţi fii nelegitimi (maşteri), şi nu fii” *(Evrei* 12, 4-8).

De rabzi necazul cu mulţumire, ajungi fiu. Iar de te arăţi moleşit, te faci maşter.[1155] Mă rog ţie, fiule! Eu, bătrânul, mă rog ţie, celui tânăr; eu, cel vechi în haină călugărească, chiar dacă nu m-am folosit cu nimic, ţie celui de curând tuns![1156] Şi să nu fie aceasta în deşert, Doamne, Iisuse Hristoase, nici degeaba! Veghează, trezeşte-te din beţia somnului prea greu.[1157] Ridică-te ca Petru şi ca ceilalţi Apostoli, strigând către Hristos, Mântuitorul tuturor, cu glas răsunător: „Stăpâne, miluieşte-ne, că pierim!” *(Matei* 8, 25; *Luca* 8, 24). Şi cu siguranţă că va veni şi la tine şi va certa vântul şi marea şi va îndepărta furtuna de la corabia ta, adică viforul din sufletul tău, şi te va smulge de la leul sângeros, şi (va smulge) porumbelul tău din pântecele balaurului. Va apăra semănătura ta de grindină şi untdelemnul tău de viermi şi toţi pomii tăi de gheaţă, ca să-şi dea roadele lor la vreme. Şi sămânţa pământului tău va da rod copt, după cuvântul Domnului: una o sută, alta şaizeci, şi alta treizeci (cf. *Marcu* 4, 20). Gândeşte-te, frate, că rabzi pentru numele lui Dumnezeu. Apostolul a înşirat aceste necazuri după ce a spus că nimic nu ne va despărţi de dragostea lui Hristos: nici necazul, nici strâmtorarea, nici foamea, nici prigoana, nici lipsa de îmbrăcăminte, nici primejdia, nici sabia (cf. *Romani* 8, 35). Iar o mică boală să ne clatine mintea de la Dumnezeu? Să nu fie! Ci întăreşte-te, fiule, şi gândeşte-

---

[1155] Dumnezeu nu vrea să aibă decât fii puternici, care se arată mai presus de greutăţile pe care le suportă, mai tari decât ispitele. Dumnezeu cel tare nu vrea să aibă drept fii nişte cârpe plângăreţe. Dar fiii sunt tari în răbdarea şi în bunătatea lor.

[1156] Dorinţa de a-l vedea mântuit şi mila pentru pieirea ce-l aşteaptă pe tânărul său fiu duhovnicesc îl fac pe Bătrân să se folosească chiar de rugăciune, ca să-i dea tărie şi curaj. Aşa se roagă cel tare de cel slab, aşa se coboară la noi, plângând pentru noi, Fiul lui Dumnezeu. E o coborâre continuă prin jertfa pe care o aduce pentru noi, prin starea de jertfă în care ni Se dăruieşte. Aceasta e tăria celui cu adevărat tare: tăria smereniei!

[1157] E propriu spiritului să fie treaz, să nu fie adormit şi cu conştiinţa aproape pierdută, asemănându-se animalului.

te la ajutorul ce vine de la Dumnezeu, căci aceasta este întâia ispită. De o biruieşti pe aceasta cu Dumnezeu, ea nu te mai stăpâneşte. Dar dacă te biruieşte acum, te va duce la robie. Stai deci tare şi rabdă. Căci, de vei sta tare, vei vedea care va fi mila Domnului. Şi să fie încredinţată iubirea ta că nu încetez noaptea şi ziua să mă rog lui Dumnezeu, ca să te mântuiască pe tine şi să ne păzească pe noi toţi de cel viclean. Şi străduinţa mea este ca să moşteniţi împreună cu sfinţii, ca nişte copii ai lor, „cele ce ochiul nu le-a văzut şi urechea nu le-a auzit şi la inima omului nu s-au suit, pe care Dumnezeu le-a gătit celor ce-L iubesc pe El” *(1 Corinteni* 2, 9). Primeşte acestea şi vei fi fericit în Hristos.[1158]

• *Întrebare: Un frate, înştiinţat despre acestea, a întrebat pe acelaşi mare Bătrân: Iubirea ta a spus că păcătosul poate să se elibereze de păcatele sale prin pocăinţă. Dar nu are, oare, păcatul trebuinţă şi de rugăciunea sfinţilor, ci îi este îndeajuns ce face el? Mai ales dacă nu arată o pocăinţă adevărată, iar sfinţii se roagă pentru el, nu se şterg păcatele lui datorită lor?*

Răspuns: Dacă omul nu face tot ce poate şi nu uneşte aceasta cu rugăciunea sfinţilor, nu are niciun folos de rugăciunile sfinţilor pentru el. Căci dacă ei se înfrânează şi se roagă pentru el, iar el se dedă plăcerilor şi leneviei, ce-i foloseşte rugăciunea lor pentru el? Atunci se împlineşte ceea ce s-a spus: „Când unul zideşte şi altul strică, ce folos au, fără numai că se ostenesc?” *(Înţelepciunea lui Isus Sirah* 34, 25). Căci dacă s-ar putea ca cel pentru care se roagă sfinţii să se mântuiască fără să dea şi el puţină luare-aminte, n-ar fi nicio piedică pentru Dumnezeu ca ei să facă aceasta şi pentru toţi păcătoşii lumii. Dar chiar dacă se osteneşte puţin şi păcătosul, el are nevoie şi de rugăciunea dreptului, căci spune Apostolul: „Mult poate face rugăciunea lucrătoare a dreptului” *(Iacov* 5, 16). Aşadar, când se roagă sfântul şi dreptul, trebuie să conlucreze şi păcătosul prin pocăinţa lui, după puterea lui, cu rugăciunea sfinţilor, nefiind în stare să-şi plătească singur datoriile. El aduce din partea sa puţin, iar rugăciunea sfinţilor mult. Căci precum cineva, având de cărat zece măsuri de grâu, nu poate căra nici două, dar află pe un om temător de Dumnezeu care poate căra nouă, lăsându-i lui una, astfel se mântuieşte şi nu e jefuit pe drum de tâlhari, la fel e şi aici.[1159] Păcătosul se mai aseamănă cu omul ce datorează o sută de

---

[1158] Aşa cum împăratul pământesc încununează pe ostaşul viteaz, care rabdă şi luptă pentru el, aşa încununează şi Împăratul ceresc pe cel ce face aceasta pentru El. Căci în această răbdare se arată credincioşia lui, iubirea lui faţă de Împăratul ceresc.

[1159] Rugăciunea celui ce se clatină din pricina păcatelor sale nu străbate cu putere la Dumnezeu, ci rămâne în şovăieli, contrar rugăciunii celui întărit întru curăţie şi iubire de Dumnezeu şi de oameni. Acela se gândeşte încă şi mai mult la plăcerile păcatelor

monezi (de aur), care, înștiințat de creditori că trebuie să-și plătească datoria, se duce la alt om credincios și bogat și-l roagă să-i dea din iubire cât poate, iar acela, având iubire de oameni și văzând necazul acestuia, milostivindu-se de el, îi spune: „Frate, tot ce am în mâinile mele dau pentru tine. Eliberează-te de datorie". Datornicul trebuie deci să se silească și să dea puținul pe care-l poate da, ca să se elibereze de multe. Căci, dacă acel om milostiv nu vede pe datornic că a adus cele zece monezi ale sale, va înțelege că e zadarnic să dea cele nouăzeci de monezi ale lui, știind că astfel nu se vor completa cele o sută datorate.

• *Întrebare: Un mirean iubitor de Hristos a întrebat pe același Bătrân: Dacă cineva cere cuiva să-i dăruiască ceva și acela nu are, oare trebuie să se împrumute ca să-i poată da?*

Răspuns: Dacă se cere cuiva să dea ceea ce nu are, osândă nu are. Căci Apostolul Petru, rugat de unul să-i dea ceva de pomană, a zis: „Argint și aur nu am" *(Fapte* 3, 6), și nu s-a împrumutat ca să-i dea. Iar dacă cineva nu are decât ceea ce-i este de trebuință, nici atunci nu trebuie să cheltuiască ceea ce are, la întâmplare, ca să nu-i lipsească lui și să se necăjească nesuportând lipsa acelui lucru. Iar dacă cel căruia i se cere îi spune celui ce-i cere: „Iartă-mă, nu am ce să-ți dau", aceasta nu e o minciună, căci cel ce nu are decât ceea ce-i este de trebuință nu are ce să dea altuia. Dar să spună celui ce cere: „Iartă-mă, că nu am decât ceea ce îmi este de trebuință!" Gândește-te la cele cinci fecioare, care, rugate de celelalte să le dea untdelemn pentru candelele lor, le-au spus: „Nu cumva să nu ne ajungă nici nouă și nici vouă" *(Matei* 25, 9). Din partea sa, Apostolul Pavel spune corintenilor: „Să fie prisosul vostru spre împlinirea lipsei altora" (2 *Corinteni* 8, 14), dar și: „Nu însă ca să fie altora ușurare, iar vouă necaz" (2 *Corinteni* 8, 13).

• *Întrebare: Mai lămurește-mi și aceasta, stăpâne Avva. Cum se va face părtaș cel ce nu are de unde să dea, de binecuvântarea vestită de Mântuitorul celor de-a dreapta: „Veniți, binecuvântații Părintelui Meu, moșteniți Împărăția pregătită vouă de la întemeierea lumii. Căci flămând am fost și Mi-ați dat să mănânc" ș.a.m.d.* (Matei 25, 34, *55-57)?*

Răspuns: Frate, oare Apostolii, fiindcă n-au avut bani, nu sunt părtașii acestei binecuvântări? Sunt cete (trepte) și cete, și Dumnezeu a grăit către fiecare potrivit cetei lui. Căci a arătat prin „Fericiri" deosebirea celor ce se mântuiesc. De la cele supuse simțurilor se pot înțelege și cele duhovnicești. Presupune că este un om care, având legume proaspete, le vinde pentru un dinar și un alt om, care are alte lucruri, și le vinde tot pentru un dinar. Iar între meșteșuguri e la fel: unul e lemnar și ia cinci dinari pe zi, altul, zidar, și ia aceeași plată, altul, având alt meșteșug, ia aceeași plată. Meșteșugurile sunt

---

sale, la egoismul său, nu se comunică în întregime lui Dumnezeu.

diferite şi produsele, la fel, dar cinstea şi plata sunt aceleaşi. Aplică acestea la mântuirea sufletului celor ce au bani şi împart săracilor fără a căuta slava deşartă. Tuturor li se va spune: „Veniţi, binecuvântaţii Părintelui Meu, moşteniţi Împărăţia pregătită vouă de la întemeierea lumii” ş.a.m.d. Ia aminte însă şi la celelalte „Fericiri” şi vei afla în ele multă deosebire. Dar mântuirea sufletului şi Împărăţia cerurilor sunt una, căci a zis: „Fericiţi cei săraci cu duhul, că a lor este Împărăţia cerurilor” *(Matei* 5, 3), şi iarăşi: „Fericiţi cei prigoniţi pentru dreptate, că a lor este Împărăţia cerurilor” *(Matei* 5, 10). Şi ceilalţi fericiţi, măcar că sunt deosebiţi în fericire, nu sunt străini de Împărăţia cerurilor. Dacă deci nu ai din ce să faci milostenie, fă-te sărac cu duhul, ca să moşteneşti împreună cu sfinţii Împărăţia cerurilor;[1160] plânge păcatele tale din această lume, ca să fii mângâiat de cele spuse în Evanghelie; flămânzeşte şi însetează după dreptate, ca să te saturi de ea; fii curat cu inima, ca să vezi pe Dumnezeu întru slava Lui; fă-te făcător de pace în inima ta, ca să te numeşti fiu al lui Dumnezeu; pregăteşte-te prin fapte bune să fii alungat pentru dreptate din cetate în cetate, adică, din gândul rău al diavolului în gândul bun al lui Dumnezeu, ca să te veseleşti de moştenirea Împărăţiei cerurilor. Rabdă osânda prigonitorilor şi defăimarea mincinoasă pentru Domnul, ca să te bucuri întru veselie, descoperind înaintea ta multă răsplată în ceruri.

• *Întrebare: Se întâmplă să am un lucru de care am numaidecât nevoie şi altul de mai puţină nevoie şi mai de jos, fie vin, fie pâine. Şi-mi zice gândul să dau săracilor din ceea ce am neapărată nevoie. Dar îmi e greu să fac aşa, ca să le dau lor din cele mai bune şi eu să ţin pe cele de rândul al doilea. Dar când vin la mine părinţi, socotesc să-i cinstesc pe ei mai mult decât pe săraci şi să-i ospătez pe cât pot mai bine. Oare judec bine sau nu?*

Răspuns: Cât priveşte pe săraci, întrucât n-am ajuns să-i socotim deopotrivă, nici să iubim pe aproapele ca pe noi înşine, fă după puterea ta. Cunoscându-ţi slăbiciunea, dă-le lor cele de al doilea rând. Cât priveşte pe părinţi, pe ei trebuie să-i cinsteşti mai mult, fiindcă sunt slujitorii lui Dumnezeu, căci s-a scris: „Celui cu cinstea, cinste” *(Romani* 13, 7). Pentru că şi Dumnezeu i-a cinstit mai mult.

• *Întrebare: Un alt mirean iubitor de Hristos a întrebat pe acelaşi Bătrân Ioan dacă va mai trăi sau va muri. Şi i-a răspuns aşa:*

Răspuns: Dacă-ţi spun că vei muri, îţi vei lucra mântuirea în chip silit. Căci, văzându-te în gura morţii, îţi vei arunca lucrurile ca un silit. Dar dacă aştepţi să mai trăieşti mult timp, şi-ţi vine dorinţa să te mântuieşti, vei îndrepta nesilit gândul tău spre bine. Şi atunci, chiar de vei muri curând, îţi vei lucra mântuirea în chip liber, şi nu silit.

• *Întrebare: Spune-mi, părinte, ce folos are sufletul din binele făcut*

[1160] Să intri în Împărăţia comuniunii desăvârşite.

de bunăvoie și ce folos din cel făcut fără de voie?

Răspuns: Cel de bunăvoie izbăvește sufletul de moarte în chip desăvârșit, iar cel fără de voie aduce o micșorare a acestui har și se află mai jos.

• *Întrebare: Dacă cineva a trăit în nepăsare, dar văzând că e pe cale de a muri făgăduiește lui Dumnezeu că, de va mai trăi, se va strădui să placă Lui, oare i se va dărui o prelungire a vieții?*

Răspuns: Dumnezeu este Cel care cunoaște inima și privește la dreptatea inimii. De vede deci pe acela că se va pocăi cu adevărat și din tot sufletul, îi dă un adaos de viață, căci zice: „Să-ți dea ție Domnul după inima ta" *(Psalmii* 19, 5).[1161] Iar voia lui Dumnezeu este mântuirea, căci El Însuși a zis: „Viu sunt Eu și nu voiesc moartea păcătosului, ci ca să se întoarcă și să fie viu" *(Iezechiel* 18, 23). „Să ne îndreptăm deci inima spre El și să aruncăm toată grija noastră asupra Lui" (1 *Petru* 5, 7), și El va conduce viața noastră spre cele de folos mântuirii noastre.

• *Întrebare: Dacă legea lui Dumnezeu îmi poruncește ceva și legea lumii hotărăște dimpotrivă, ce trebuie să fac? Căci viața societății se cârmuiește prin legile lumii și cel ce le încalcă lucrează nedrept.*

Răspuns: Legea lui Dumnezeu e mai vrednică de ascultat, căci vorbește despre mântuirea sufletească. Iar legea lumii, fiind trupească, vorbește de cele trupești.

• *Întrebare: Când văd pe cineva înjurând religia și hulind sfânta credință, mă mânii pe el, pe motiv de râvnă. Ce este aceasta?*

Răspuns: Ai auzit că nu se face îndreptarea prin rău, ci mai degrabă prin bine. Deci grăiește cu cel ce înjură, mustrându-l cu blândețe și îndelungă-răbdare întru frica lui Dumnezeu, iar de te vezi pe tine tulburat, nu trebuie să spui nimic.

• *Întrebare: Alt mirean iubitor de Hristos a întrebat pe marele Bătrân de-i este de folos să se despartă de femeia lui pentru a se călugări.*

Răspunsul lui Varsanufie: Fiule, nu te despărți de ea, căci prin aceasta încâlci porunca Apostolului, care zice: „Te-ai legat cu femeie, nu căuta dezlegare" *(1 Corinteni 7,* 27). Căci, altfel, dacă ea păcătuiește și se îndreaptă spre rău, păcatul cade asupra ta, afară de cazul când despărțirea s-a făcut cu bună învoire și prin împreuna-sfătuire.

• *Întrebare: Alt mirean iubitor de Hristos a întrebat pe același mare Bătrân, zicând: Ce să fac, căci sunt cuprins repede de patimi?*

Răspuns: Nu te învoi cu ele și întoarce-ți ochii, ca să nu vezi

---

[1161] Dumnezeu vede dincolo de ceea ce făgăduim la suprafață, dintr-un sentiment trecător de frică. Și, pe baza a ceea ce vede, știe de vom împlini ceea ce făgăduim sau nu. Pe această cunoaștere a sinei noastre adânci se bazează prestiința Lui și hotărârea de a împlini sau nu ceea ce Îi cerem.

deșertăciune, și mâinile de la lăcomie, și te va elibera Dumnezeu de ele. Deci, viețuiește cu cuviință. Și să nu iei mâncare, nici băutură pe săturate. Și, așa, vei umili patimile și vei afla odihna.[1162]

• *Întrebare: Alt mirean iubitor de Hristos, profesor în științele din afară, a întrebat pe marele Bătrân dacă ar face bine să treacă la o treaptă mai strălucită.*

Răspuns: „Nu te semeți” (1 *Timotei* 6, 17), ci adună-ți multe acolo unde ești, și vei afla har la Dumnezeu și mulțumire de la oameni.

• *Întrebare: Același a cerut aceluiași Bătrân Ioan să se roage pentru un îndrăcit.*

Răspuns: Să se înfrâneze pe cât poate, și vor fi auziți cei ce se roagă pentru el, căci „mult poate rugăciunea lucrătoare a dreptului” *(Iacov* 5, 16). Iar Domnul a spus: „acest neam de demoni nu iese decât numai cu rugăciune și cu post” (Matei 17, 21; *Marcu* 9, 29).[1163]

• *Întrebare: Alt mirean iubitor de Hristos a întrebat pe marele Bătrân, zicând: Au intrat niște hoți în casa noastră pentru păcatele noastre, dar n-au luat nimic din ea. Să pun în mișcare urmărirea lor sau să fac pe neștiutorul?*

Răspuns: Dacă socotim că hoții au intrat pentru păcatele noastre, iar Dumnezeu, pentru iubirea Lui de oameni, n-a îngăduit să ni se facă vreun rău, de ce să voim să ne răzbunăm și să nu lăsăm toate în seama lui Dumnezeu, Care a zis: „A Mea este răzbunarea, Eu voi răsplăti” *(Deuteronomul* 32, 35; *Romani* 12, 19)? Dacă ne temem de Dumnezeu, când îi vedem pe ei pătimind de ceva, trebuie să-i ajutăm după puterea noastră. Dar fiindcă n-am ajuns la treapta aceasta, ca să nu cădem cu voia în slava deșartă, să nu le facem nici bine, nici rău,[1164] ci să mulțumim Celui ce nu ne-a făcut nouă după păcatele noastre.[1165]

Întrebare: Dar dacă s-a întâmplat ca ei să fure ceva dintr-ale noastre, ce trebuie să facem?

Răspuns: Stă în puterea celor desăvârșiți să disprețuiască toate. Iar cei din a doua treaptă pot să-și ia înapoi cele pe care le-au pierdut sau să

[1162] Unde nu sunt patimi, e odihnă: nu sunt ambiții, griji, invidie, mânie, întristare, tulburare, agitație.

[1163] Posturile și rugăciunile întăresc voința și potolesc tulburarea omului, care merge până la îndrăcire. Ele îndreaptă pe om spre o depășire a ceea ce-l tulbură, făcându-l conștient de relația cu Dumnezeu.

[1164] Dacă le-am face bine hoților care au intrat în casa noastră, ne-am mândri, deoarece n-am ajuns la treapta înaltă a compătimirii lor pentru patima de care suferă. Dar nu trebuie să le facem nici rău, ca să nu adăugăm noi păcate la cele pe care le avem.

[1165] Să mulțumim lui Dumnezeu, Care n-a lăsat pe hoți să ne jefuiască după păcatele noastre.

se și păgubească puțin, cugetând la strâmtorarea acelora și la nevoia ce o au de cele pe care le cer. Uneori, aceasta îl poate face pe vreunul să se folosească și de legile pe care aceia le-au nesocotit. Dar să știm că lucrul acesta este odrasla iubirii de arginți și pricinuiește vătămare sufletului nostru. Și călcăm și porunca, ce zice: „De voiește cineva să se judece cu tine și să-ți ia haina, dă-i și cămașa" *(Matei* 5, 40).

Întrebare: Deci cum, părinte? De vrea cineva să-mi ia haina, să i-o dau îndată? Dar câți oameni răi și vicleni nu voiesc să facă aceasta cu plăcere, încât, dacă ar putea, ar lăsa pe cineva și gol?

Răspuns: Nu spune să o dai celui ce voiește, simplu, să ți-o ia, ci celui ce voiește să se judece cu tine, ceea ce înseamnă neîndurare și judecăți, care aduc vătămare sufletului. În acest caz, trebuie să disprețuiești cele trupești, pentru mântuirea sufletului, căci zice: „Ce va folosi omului, de va câștiga lumea întreagă, iar sufletul și-l va pierde?" *(Matei* 16, 26).

• *Întrebare: Dar sunt unii încercați în judecăți, care nu se vatămă la fel cu cei neîncercați în acestea. Oare nu ar fi bine ca cei din urmă să le încredințeze acelora, ca să se judece ei cu aceia?*

Răspuns: Chiar dacă aceia sunt cercați în ale judecăților, noi suntem pricina vătămării lor sufletești. Iar comparând relele, acesta nu e mai mic. Căci, dacă ne judecăm noi înșine, aceasta pricinuiește vătămare sufletului nostru. Dar dacă se vatămă și aceia la fel ca noi, ne facem noi înșine pricina vătămării lor, iar vătămarea lor se întoarce la noi și suferim aceeași vătămare. Căci s-a scris: „Cu neputință este să nu vină smintelile (răul), dar vai de cel prin care ele vin" *(Luca* 17, 1). Iar dacă cineva, în loc de a se mulțumi că s-a izbăvit de astfel de necazuri, se silește să-i facă pe dușmani să sufere, acest lucru e mai rău decât toate și mânie pe Dumnezeu, Care ne-a cerut să nu răsplătim răul cu rău (cf. *Romani* 12, 17), și ne-a zis: „Iertați și veți fi iertați" *(Luca* 6, 37; *Matei* 6, 14).

• *Întrebare: De are cineva datornici bogați, poate să ceară dobânzi? Iar de sunt săraci, le poate cere suma împrumutată?*

Răspuns: S-a scris despre cel drept că „argintul lui nu l-a dat cu camătă (dobândă)" *(Psalmii* 14, 5). Aceasta înseamnă că putem cere înapoi suma împrumutată. Dar dacă unii nu pot întoarce suma, despre aceia s-a scris: „Dacă fratele tău se află în nevoie, nu-l apăsa cu cererile tale" *(Ieșirea* 22, 25).

• *Întrebare: Lăcustele îmi vătămă țarina. De le gonesc, vecinii se mânie pe mine. De le las, mă păgubesc. Ce să fac?*

Răspuns: Ia apă sfințită și stropește câmpul și, de poți să le alungi sau să le nimicești cu pace și fără ceartă, nu e păcat. Iar dacă naște ceartă, lasă lucrul în seama lui Dumnezeu, spre folosul sufletului tău. Și orice s-ar întâmpla va fi cu voia lui Dumnezeu.

• *Întrebare: Un alt mirean iubitor de Hristos a întrebat: Voiesc să storc în teascul meu vinul unui iudeu. Oare nu e păcat?*

Răspuns: Dacă Dumnezeu, plouând peste ţarina ta, n-ar ploua şi peste cea a iudeului, nici tu n-ar trebui să storci vinul lui. Dar dacă iubirea Lui de oameni se întinde peste toţi, şi plouă şi peste drepţi, şi peste nedrepţi, pentru ce voieşti tu să fii neomenos şi nu mai degrabă milostiv, precum El Însuşi zice: „Fiţi milostivi, precum Tatăl vostru (Cel din ceruri) este milostiv" *(Luca* 6, 36)?

• *Întrebare: Dacă cineva îmi încredinţează un lucru, cerându-mi să nu spun nimănui, şi altul îmi cere cu jurământ să i-l spun, ce să fac? De spun, supăr pe cel care mi l-a încredinţat. De nu-l spun, supăr pe cel ce* ***mă*** *întreabă, şi mă tem de jurământul lui.*

Răspuns: De-ţi cere aceasta cu jurământ, el va purta păcatul.[1166] Deci, nu trebuie să descoperi taina fratelui sub motiv de jurământ. Spune-i aceluia: „Dacă mi-ai fi încredinţat tu un lucru, ţi-ar fi plăcut să-l descopăr cuiva? Dacă deci nu ţi-ar fi plăcut, nu mă întreba nici tu să-ţi spun cele ale fratelui. Căci s-a spus: „Ceea ce nu-ţi place să ţi se facă ţie, nu face nici tu aproapelui" *(Tobit* 4, 15), şi iarăşi: „Ceea ce voiţi să vă facă vouă oamenii, faceţi şi voi lor asemenea» *(Matei* 7, 12; *Luca* 6, 31)".

• *Întrebare: Când vorbesc cuiva despre vieţile Părinţilor şi despre* ***răspunsurile*** *lor (apoftegmele lor, adică* Patericul, *n. n.), inima mea cugetă lucruri mari. Spune-mi, cum să vorbesc cu smerită cugetare? Şi cui trebuie să spun acestea, şi în ce scop?*

Răspuns: Când vorbeşti despre vieţile Părinţilor şi despre răspunsurile lor, trebuie să te osândeşti pe tine, zicând: „Vai mie, că vorbesc despre virtuţile Părinţilor şi eu n-am câştigat nimic din ele! N-am ajuns la vreo sporire şi şed în scaun, vorbind altora ca să se folosească. Oare nu se va împlini cu mine spusa Apostolului: «Tu, cel ce înveţi pe altul, pe tine însuţi nu te înveţi?» *(Romani* 2, 21)"? Şi, spunând acestea, îţi arde inima şi te afli vorbind cu smerenie. Dar trebuie să iei aminte cui vorbeşti. Dacă ştii că se va folosi, vorbeşte. De nu, nu e nevoie să vorbeşti. Căci s-a scris: „Fericit cel ce grăieşte la urechile celor ce ascultă" *(Înţelepciunea lui Isus Sirah* 25, 12). E bine să nu te afli dând cele sfinte câinilor şi aruncând mărgăritare înaintea porcilor (cf. *Matei* 7, 6). Domnul să te înţelepţească, frate, să nu te rătăceşti de la calea smereniei.

• ...Nu vă miraţi însă nici de ispite, căci ni s-a poruncit: „Bucuraţi-vă când ajungeţi în multe feluri de ispite" *(Iacov* 1, 2). Unul dintre sfinţii

---

[1166] Se vede că era obiceiul nu numai să se jure cineva el însuşi, ci să-l jure şi pe altul: „Te jur să-mi spui!" şi cel ce jurase se temea de acest jurământ. A nu-l admite însemna că ascunde ceva. A-l admite însemna să se lase privit cu neîncredere. Numai cel ce-şi câştigase un nume sigur de om care nu minte putea scăpa de această cerinţă din partea altora.

Bătrâni a fost întrebat odată de un frate oarecare: „Ce este aceasta, Avva, că, ori de câte ori voiesc să mă culc, şi mă ostenesc rugându-mă, şi mă pecetluiesc,[1167] în acea noapte visez gânduri de desfrânare. Iar de nu fac rugăciuni, nici nu mă pecetluiesc, nu visez". Şi i-a răspuns Bătrânul, zicând: „Dracii fac aceasta din viclenie, ca să te laşi de rugăciune şi de pecete, fiindcă ştiu că din acestea îi vine omului ajutor".

• *Întrebare: Un alt mirean iubitor de Hristos a întrebat pe acelaşi Bătrân: Mi se întâmplă, când vorbesc cu cineva, să mă împrăştii dintr-odată, încât să mi se pară că sunt în afară de mine şi uit despre ce se vorbeşte; mintea nu e dusă spre altceva, ci iese din ea însăşi. Ce este aceasta, părinte, căci sunt tare necăjit?*

Răspuns: Acesta e un război diavolesc, care vrea să facă de ruşine pe un om înaintea celor de faţă. Dar dacă le descoperi cu libertate acest lucru, zicând: „Iertaţi-mă, m-a împrăştiat diavolul", războiul încetează şi ruşinea se întoarce asupra diavolului însuşi. Şi apoi vei vorbi cu trezvie, şi se va socoti ca nimic ceea ce s-a întâmplat. Dar celui ce nu face aşa îi pricinuieşte multă ruşine. Însă pomenirea numelui lui Dumnezeu opreşte toate relele şi întăreşte neputinţa noastră. Amin.[1168]

• *Întrebare: Un mirean iubitor de Hristos, foarte înfrânat şi cu grijă la sufletul lui, a trimis să se întrebe pe acelaşi Bătrân: E de folos oare cuiva să facă ceea ce i se pare lui că e bine sau trebuie să întrebe pe părinţi?*

Răspuns: De socoteşte cineva de la sine că un lucru e bun şi nu prin întrebarea părinţilor, e în afara legii şi n-a lucrat potrivit legii. Iar de face ceva prin întrebare, împlineşte legea şi prorocii, căci a întreba e semnul smereniei. Şi unul ca acesta e următor lui Hristos, Care S-a smerit până a se face rob (cf. *Filipeni* 2, 6). Iar omul fără sfătuitor îşi este el însuşi pricină de război, căci se zice: Fă-le toate cu sfat (cf. *Pilde* 19, 20). Iar Ioan Colovos zice: „De vezi pe vreunul mai tânăr suindu-se la cer, prinde-l de picioare şi aruncă-l jos" („Apophtègmes de la série anonyme du manuscrit Coislin 126", publicate în parte în: *Revue d'Orient Chrétien,* nr. 111, 1907-1913, p. 165). Deci e mai de folos să întrebe pe cineva cu smerenie, decât să umble după voia lui. Fiindcă, de fapt, Dumnezeu e Cel ce pune în gura celui întrebat ce să spună, pentru smerenia inimii şi pentru îndreptarea celui ce întreabă.[1169].

[1167] Cu semnul Crucii, zice la nota din ediţia Volos.

[1168] Deci poţi vorbi cu alţii şi să gândeşti la Dumnezeu, iar gândul la El te ţine treaz şi în cele ce vorbeşti cu cineva. Aceasta se întâmplă când vorbeşti de lucruri serioase, plin de răspunderea în faţa lui Dumnezeu.

[1169] Însăşi experienţa ne adevereşte că, atunci când cineva se smereşte cerându-ne un sfat, se trezeşte în noi răspunderea de a ne sili să cugetăm la sfatul cel bun pe care i-l putem da. Deschiderea inimii aceluia ne face şi pe noi să ne deschidem inima. Iar în această întâlnire reală între cei doi prin deschiderea inimii se face simţită şi transparentă prezenţa lui Dumnezeu. Căci ne-am depăşit pe noi înşine şi unul pe altul, în faţa unui for superior nouă.

• *Întrebare: De șed cu părinții și aceștia vorbesc despre credință, împotrivindu-se vreunuia dintre cei care nu cugetă drept, trebuie să mă împotrivesc și eu sau nu? Căci gândul îmi spune: „De taci, trădezi credința”. Iar de are loc o simplă convorbire cu ei despre dogmă, să spun cele pe care le știu sau să tac? Iar de sunt chiar întrebat, ce să fac?*

Răspuns: Nu te lăsa niciodată antrenat în dispute despre credință. Căci nu-ți cere Dumnezeu aceasta, ci să crezi drept, precum ai primit de la Sfânta Biserică la Botez, și să împlinești poruncile Lui. Păzește acestea și te vei mântui. Nu trebuie să vorbești despre dogme, căci acestea sunt mai presus de tine, ci roagă-te lui Dumnezeu pentru păcatele tale. Cu acestea să se ocupe mintea ta. Dar, ia seama, să nu osândești în inima ta pe cei ce grăiesc despre acestea, căci nu știi dacă vorbesc drept sau nu, și cum judecă Dumnezeu acest lucru. Iar de ești întrebat, spune: „Acestea întrec puterile mele. Iertați-mă, sfinți părinți!”

• *Întrebare: Dar dacă, în dispută, ereticul îl încercuiește pe dreptcredincios prin cuvânt, oare nu e bine să sar în ajutor acestuia, pe cât pot, ca nu cumva, fiind biruit, să se clatine în dreapta credință?*

Răspuns: Dacă pornești să vorbești înaintea lui Dumnezeu și a oamenilor, aceasta este ca o învățătură. Dar dacă învață cineva neavând putere, cuvântul lui nu e convingător, ci neroditor. Deci, dacă nu aduci niciun folos, ce trebuință e să vorbești?[1170] Dar dacă voiești cu orice preț să dai un ajutor, grăiește în inima ta lui Dumnezeu, Care cunoaște cele ascunse și poate să facă mai mult decât ceea ce-I cerem, și El va face voia Lui cu cei ce sunt în dispută, iar tu vei afla smerenie în acest lucru. Presupune că cineva aruncă pe un om oarecare cu forța în închisoare, pe nedrept, dar altul, văzând ceea ce s-a petrecut și neputând să se opună sau să schimbe ceea ce s-a făcut, se duce pe ascuns să spună unuia mai puternic, iar acela îl eliberează pe cel închis cu forța. Cel care l-a aruncat pe acel om în închisoare se tulbură, dar nu știe cine l-a vestit pe acela. Așa e și aici. Să alergăm la Dumnezeu întru rugăciunea inimii și pentru frații noștri în credință. Și Cel ce S-a jurat întru Sine că „voiește ca toți oamenii să se mântuiască și la cunoștința adevărului să vină” *(1 Timotei* 2, 4) va face cu ei după voia Lui.

Întrebare: Dacă convorbirea se ocupă cu texte din Scriptură, să tac sau să vorbesc? Iar dacă s-ar întâmpla ca ei să se afle în îndoială cu privire la ceva ce eu cunosc, oare e bine să vorbesc sau nu?

Răspuns: Tăcerea e cea mai bună. Dar dacă se află în îndoială și cunoști lucrul, spune cu smerenie ceea ce știi, ca să dezlegi îndoiala. Dar dacă nu cunoști lucrul, nu spune nimic din cugetarea ta, căci aceasta

---

[1170] Orice vorbire despre Dumnezeu către altul e ca o învățătură. Dar dacă n-ai putere să înveți pe alții, convingându-i, nu intra în vorbă.

este nebunie.

Întrebare: Dacă vorbirea se ocupă cu lucruri care nu aduc vătămare sufletului, să tac sau să vorbesc?

Răspuns: Nu e bine să vorbeşti înainte de a fi întrebat. Iar de eşti întrebat, spune ce ştii, cu smerenie şi frică de Dumnezeu, nici mândrindu-te dacă se primeşte cuvântul tău, nici întristându-te de nu se primeşte, căci aceasta este calea lui Dumnezeu. Iar ca să nu pari că eşti un tăcut, spune ceea ce cunoşti în cuvinte puţine, şi te vei izbăvi de vorba multă şi de slava necuvenită.

- *Întrebare: De se porneşte o prigoană, ce să fac? Să rămân sau să plec?*

Răspuns: Întreabă pe părinţii duhovniceşti şi fă cum ţi-or spune. Nu urma judecăţii tale, ca să nu te primejduieşti prin neştiinţă.

- *Întrebare: Şi de nu aflu în ceasul de trebuinţă părinţi în care am încredere, ca să-i întreb despre aceasta, ce să fac? Să rămân, ca să nu par că trădez credinţa, sau să fug, temându-mă de înfrângerea mea?*

Răspuns: Stai la rugăciune şi roagă-te din toată inima Iubitorului de oameni Dumnezeu, zicând: „Stăpâne, miluieşte-mă pentru bunătatea Ta, şi nu mă lăsa să mă abat de la voia Ta, nici nu mă preda spre pieire în încercarea de faţă!" Şi fă aceasta de trei ori, asemenea Mântuitorului în ceasul când a fost predat. Şi, după aceea, de te vei vedea plin de hotărârea neclintită de a rămâne şi de a îndura, întărit de harul lui Dumnezeu, toate chinurile care-ţi vor veni, până şi moartea însăşi, rămâi. Iar de vei vedea frică în inima ta, pleacă, şi să nu socoteşti că prin aceasta vei trăda credinţa, fiindcă Dumnezeu nu cere ceea ce întrece puterea cuiva. Şi, de rămâi având întru tine frică, se poate întâmpla ca, nesuportând necazurile şi chinurile care vor veni, să trădezi adevărul şi să-ţi atragi pedeapsa veşnică.

- *Întrebare: Cum trebuie să-i rog pe părinţi pentru iertarea păcatelor mele: „Iertaţi-mă!" sau „Cereţi iertare pentru mine!"?*

Răspuns: Când îi rugăm pe cei ce au plecat la Domnul, trebuie să zicem: „Iertaţi-mă!" Iar când cerem aceasta celor care sunt printre noi, trebuie să zicem: „Rugaţi-vă ca să fim iertaţi!"[1171]

- *Întrebare: De mă aflu între oameni din lume şi începe să se vorbească fără rost, să rămân sau să plec?*

[1171] Sfinţii plecaţi de la noi sunt mai sus. Ei au trecut peste putinţa ispitei, sunt întăriţi definitiv în bine. Prin aceasta, fiind definitiv şi în mod desăvârşit lângă Domnul şi uniţi cu El, putem să-i rugăm să ne ierte, dar cu conştiinţa că Domnul Însuşi ne iartă prin ei. Celor ce sunt încă printre noi le cerem numai să se roage pentru noi, ca să Se bucure Domnul pentru smerenia noastră şi pentru dragostea lor, care întăreşte comuniunea dintre noi. Dar ne putem ruga lor şi ca să ne ierte de ceea ce le-am greşit. Sfinţilor plecaţi de la noi ne rugăm însă pentru o iertare generală.

Răspuns: Dacă nu e nevoie să rămâi, pleacă. Dacă e nevoie, mută-ți mintea la rugăciune, neosândind pe aceia, ci recunoscându-ți slăbiciunea.

• *Întrebare: Când mă rog sau psalmodiez și nu simt puterea celor spuse,*[1172] *pentru învârtoșarea inimii mele, cu ce mă folosesc?*

Răspuns: Dacă nu o simți tu, o simt dracii și, auzindu-te, tremură. Deci nu înceta să psalmodiezi și să te rogi. Și, pe încetul, învârtoșarea se va înmuia prin Dumnezeu.

• *Întrebare: Dacă toți cei de la masă suntem mireni, ce să facem, odată ce nu avem pe cineva care să binecuvânteze?*

Răspuns: Bine este ca și mirenii să binecuvânteze pe Dumnezeu când se împărtășesc de mâncare,[1173] căci mâncarea se sfințește prin pomenirea lui Dumnezeu. Dar această binecuvântare nu este ca binecuvântarea clericilor, ci ea este o doxologie și o pomenire a lui Dumnezeu. Și tuturor li se cuvine să pomenească pe Dumnezeu și să-L preamărească. Deci bine e să facă și mirenii aceasta, când nu au pe unul care să poată binecuvânta.

• *Întrebare: De mă aflu lângă un om mai bătrân sau lângă o persoană mai mare care citește și greșește un accent sau un cuvânt, iar eu știu cum e mai corect, să-i spun sau nu?*

Răspuns: De știi că ascultă cu plăcere, spune-i. Iar de nu, nu-i zice nimic, la seama la tine, să nu te lași furat în cuget de slava deșartă. Căci îți este mai de folos să taci, decât să-i spui cu slavă deșartă.

• *Întrebare: Când văd pe cineva înjurând sau nedreptățind pe un călugăr, mă tulbur. Oare fac bine sau nu?*

Răspuns: Nimic ce se face cu tulburare nu e bun, ci e din lucrarea diavolului, chiar de se motivează ca drept. Deci, de te tulburi, să nu spui nimic, căci, nefăcând așa, îl tulburi și pe acela, fiindcă răul nu desființează răul.[1174] Iar de nu te tulburi, spune-i aceluia cu blândețe: „Nu te temi de păcat, înjurând pe nedrept pe Avva (pe călugăr)? Nu știi că schima (haina) pe care o poartă este a lui Dumnezeu și că se mânie

---

[1172] În greceşte, „puterea” (δύωαμις) cuvintelor înseamnă şi semnificaţia (înţelesul, sensul) lor. Chiar sensul lor cucereşte, are în el o putere. Cuvintele au putere asupra celui care le rosteşte sau le aude, când acela e conştient de sensul lor sau pătrunde la el.

[1173] La notă, în ediţia Volos: „Sau să spună «Tatăl nostru» la amiază, «Mânca-vor săracii...», seara, sau «Pentru rugăciunile Sfinţilor Părinţilor noştri...»”.

[1174] Iritarea produsă de o patimă în sufletul propriu se întinde ca o flacără şi în sufletul altuia. Răul şi binele au în ele o putere molipsitoare. Binele are puterea dea ne întări şi a ne face stăpâni pe noi, răul de a ne slăbi, de a ne dezorganiza. Fiindcă nu-l pot ţine numai în mine, nu trebuie să mă las tulburat de rău, ca să nu-l transmit altuia.

Dumnezeu?" Şi, vorbind aşa, te vei afla grăind după voia lui Dumnezeu. Şi puternic este Dumnezeu, ca să-l îmblânzească pe acela precum voieşte.

• *Întrebare: Domnul a spus: „Fericiţi cei ce plâng"* (*Matei* 5, 5). *Iar Apostolul ne cere să fim bucuroşi şi apropiaţi unii de alţii (cf.* Romani *12, 10). Ce fapte săvârşind cineva, trebuie să plângă? Şi ce fapte trebuie să facă cu bucurie? Şi cum e cu putinţă să le aibă cineva pe amândouă deodată: plânsul şi bucuria?*

Răspuns: Plânsul este întristarea cea după Dumnezeu, pe care o naşte pocăinţa. Iar semnele pocăinţei sunt: postul, psalmodierea, rugăciunea, gândirea la cuvintele lui Dumnezeu. Iar bucuria este: veselia cea după Dumnezeu, care se arată cu cuviinţă, în cuvânt şi faptă, celor cu care ne întâlnim. Deci inima să aibă plânsul, iar faţa şi cuvântul, veselia cuviincioasă. Şi, aşa, se pot avea amândouă deodată.[1175]

• *Întrebare: De intră cineva în biserică în timpul Liturghiei şi iese înainte de apolis, oare e păcat?*

Răspuns: Lucrul desăvârşit şi plăcut lui Dumnezeu este ca cel ce intră în biserică să asculte Scripturile şi să rămână la Liturghie până la apolisul de la sfârşit. Nu trebuie să plece înainte de apolis, fără un motiv binecuvântat, căci aceasta înseamnă disprețuirea Liturghiei. Dar când cineva e silit de o trebuinţă, are iertare. Dar nici atunci nu trebuie să se îndreptăţească singur pe sine, ci să ceară iertare de la Dumnezeu, zicând: „Stăpâne, iartă-mă, că n-am putut păzi porunca!"

• *Întrebare: Trebuie să vorbească cineva în biserică?*

Răspuns: Nu e de trebuinţă să vorbească cineva în casa lui Dumnezeu în timpul Sfintei Liturghii. Ci să se predea rugăciunii şi să asculte cu sârguinţă dumnezeieştile Scripturi, căci ele vorbesc despre mântuirea sufletelor noastre. Iar dacă e nevoie să se vorbească, trebuie să se grăiască scurt, pentru cinstirea şi frica ce o cere timpul acesta. Căci, altfel, se va socoti vorbirea ca o faptă de osândit.[1176]

Întrebare: Dacă eu nu vreau să vorbesc, dar unii dintre părinţi încep o convorbire cu mine, ce să fac ca să nu se smintească de tăcerea mea, socotind că disprețuiesc acest lucru?

Răspuns: De încep aceştia, răspunde scurt, arătând şi prin aceasta

---

[1175] Sfântul Ioan Scărarul a vorbit despre „plânsul de bucurie făcător" (*Scara*, „Cuvântul al VII-lea", în: *Filocalia*, 9, EIBMO, Bucureşti, 2013, pp. 197-220). De fapt, pocăinţa adevărată e unită cu bucuria dezlipirii de păcat. Dar această dezlipire este iubire de oameni, şi ea trebuie să se arate în bucuria de altul.

[1176] A vorbi în timpul Liturghiei înseamnă a te împrăştia în rugăciune. Iar prin rugăciune participanţii la Liturghie trebuie să fie scufundaţi, ca o comunitate de persoane neconfundate, în Dumnezeu cel în Treime.

lucrul ca vrednic de dispreţ.

• *Dacă vreau să intru într-un martiriu sau într-o biserică, pentru a mă închina la Altar sau Sfintelor Moaşte sau ca să mă şi împărtăşesc, nu fac o greşeală?*[1177]

Răspuns: A intra şi a te închina nu e o greşeală. Dar trebuie să te împărtăşeşti cu tot poporul.[1178] Însă păzeşte-te să nu intri în altar, din negrijă, ca să te împărtăşeşti. Dar dacă eşti chemat de preot, lasă-te chemat o dată şi de două ori şi, dacă stăruie, fă ascultare. Căci ştie el ce face şi, dacă ar fi o greşeală, lui i s-ar socoti. Dar ia seama la tine, ca nu cumva să-ţi răsară de aici slava deşartă. Deci intră, socotindu-te nevrednic, căci aşa e de fapt.

• *Întrebare: Un frate a întrebat pe acelaşi Bătrân: Cărei pedepse e supus cel ce, disprețuind un lucru, îl strică sau îl pierde?*

Răspuns: Unul ca acesta e asemenea celui ce a furat sau s-a folosit rău de un lucru împotriva voii lui Dumnezeu, şi e supus aceleiaşi osânde.

• *Întrebare: Dar cel ce din grabă, nu din dispreţ, pierde un lucru fără să vrea e osândit şi el?*

Răspuns: Trebuie să se ocărască pe sine şi să ceară iertare de la Dumnezeu, ca unul care a fost fără de grijă.[1179]

• *Întrebare: Când cineva e în dispută cu altul despre un lucru al lui Dumnezeu şi nu află dezlegare, până când trebuie să stăruie?*

Răspuns: Dacă sfada aduce vătămare sufletului, nu trebuie să stăruie în ea. Dar de nu aduce vătămare, nu trebuie să se descurajeze, nici să se îngrijoreze. Căci, în acest caz, e osândit pentru nepăsare. Pentru că s-a zis: „Blestemat este cel ce face lucrurile Domnului fără grijă” *(Ieremia* 48, 10). Dar trebuie să roage pe Dumnezeu să-l ajute să se izbăvească de această sfadă, după cum îi este de folos.

[1177] Nota ediţiei Volos: „Canonul 69 al Sinodului VI Ecumenic opreşte pe mirean să intre în Sfântul Altar. Se pare că, aici, sfântul admite mireanului să intre în Altar, ca să se închine Sfintelor Moaşte. Dar, mai apoi, părţi din Sfintele Moaşte au fost aşezate în naos. Iar preotul care împărtăşeşte pe mirean în altar păcătuieşte. Numai episcopul şi preotul, care reprezintă pe Arhiereul Hristos care săvârşeşte jertfa în Altar, se pot împărtăşi în Altar”.

[1178] Se afirmă trebuinţa comuniunii în Hristos cu toţi credincioşii. Acesta e scopul jertfei lui Hristos: scoaterea noastră din egoism şi realizarea comuniunii cât mai largi. Aceasta înlătură dezordinea din creaţie.

[1179] În aceasta se arată că lucrurile nu sunt de la noi, ci daruri ale lui Dumnezeu şi, disprețuindu-le, disprețuim pe Dăruitor. Dar multe dintre ele poartă întipărite în ele şi munca semenilor noştri. Deci îi disprețuim şi pe ei, şi munca lor, atunci când ne purtăm cu ele fără grijă. Avva Dorotei, ucenicul lui Varsanufie şi al lui Ioan, a vorbit şi el de grija ce trebuie să avem faţă de lucruri („Cuvântul al II-lea. Despre conştiinţă”, în: *Filocalia*, 9, EIBMO, Bucureşti, 2013, p. 587).

• *Întrebare: Oare e păcat a lucra duminica?*

Răspuns: Pentru cei ce lucrează după Dumnezeu, nu e păcat, căci Apostolul a zis: „Lucrând zi şi noapte, ca să nu împovărăm pe cineva” (*1 Tesaloniceni 2,* 9). Dar pentru cei ce o fac din dispreţ şi lăcomie, şi în dorinţa de câştig urât, e păcat. Totuşi bine este ca în ziua Învierii, în Sărbătorile Domneşti (Împărăteşti) şi în cele de pomenire a Apostolilor să ne oprim de la lucru şi să mergem la biserică, fiindcă aceasta e o tradiţie de la Sfinţii Apostoli.

• *Întrebare: Vita mea este bolnavă. E oprit, oare, a rosti nişte descântece asupra ei?*

Răspuns: Descântecul e oprit de Dumnezeu şi nu trebuie folosit cu niciun preţ, căci călcarea poruncii lui Dumnezeu e spre pieirea sufletului. Foloseşte pentru vită mai degrabă celelalte mijloace de vindecare, ale doctorilor, căci aceasta nu este păcat, dar toarnă peste ea şi agheasmă.[1180]

• *Întrebare: Dacă mersul la vrăjitor e oprit de Dumnezeu, de văd pe cineva mergând la el, sunt oare dator să-i spun să nu meargă?*

Răspuns: De este un prieten al tău în Hristos, eşti dator să-i spui: „Frate, îţi vatămi sufletul şi mânii pe Dumnezeu, Care opreşte lucrul acesta”. Şi, de nu va primi sfatul tău, el va vedea. Dar dacă e altcineva, nu te priveşte, afară de cazul că te întreabă el despre aceasta. Atunci, eşti dator să-i spui adevărul. Fiindcă, de nu i-l spui, te osândeşti. Căci Saul, vrând să meargă la un vorbitor din pântece (ventriloc), l-a întrebat pe Ionatan, fiul său, şi acesta nu i-a îngăduit să meargă şi a fost osândit de el. Dacă deci cineva e sub stăpânirea ta, eşti dator să-l sfătuieşti şi să-l certi când încalcă sfatul.

• *Întrebare: E bine cum învăţaţi, ca omul să se învinovăţească în toate pe sine. Dar dacă sunt învinovăţit de cineva ca unul ce aş fi greşit împotriva lui, iar eu nu mă ştiu să fi greşit, ce să fac? Căci, dacă voiesc să mă osândesc pe mine însumi, mă aflu întărindu-l în supărarea sa împotriva mea, ca şi când ar fi adevărată greşeala mea împotriva lui. Iar dacă, dimpotrivă, voiesc să mă apăr, spunându-i că lucrul nu stă aşa, mă aflu îndreptăţindu-mă pe mine. Şi, atunci, cum mai iau asupra mea defăimarea? Luminează-mă, părinte sfinte, ce trebuie să fac.*

Răspuns: Întâi, ocărăşte-te pe tine în inima ta şi pune-i metanie aceluia,

---

[1180] Descântecul, vraja, fermecătoria constă în a vedea în puterile naturii sau ale omului puteri dumnezeieşti, sau mai degrabă diavoleşti. Iar invocarea lor e mai degrabă poruncă şi sugestie, decât rugăciune. Ele sunt o idolatrie practică şi, de aceea, sunt contrare credinţei în Dumnezeu, Cel mai presus de natură. Dar a ne folosi de puterile naturii, ca puteri puse de Dumnezeu în ea, pe baza cunoaşterii lor, cum fac medicii, nu e păcat. Dar e bine de chemat şi ajutorul lui Dumnezeu, care se adaugă la puterile naturii.

zicând: „Iartă-mă, pentru Domnul!” Apoi, cu smerenie, nu ca și când ai voi să te îndreptățești, ci ca să-l tămăduiești pe acela și să îndepărtezi de la el bănuiala asupra ta, spune-i: „Părinte, nu mă știu pe mine să fi voit să te supăr în ceva sau să fi greșit împotriva ta. Deci, nu mai fi supărat pe mine!” Iar dacă nu se încredințează nici așa, spune-i: „Am greșit, iartă-mă!”[1181]

• *Întrebare: Dar de greșesc împotriva lui și el, auzind, se supără, oare e bine să ascund adevărul, ca să vindec supărarea lui? Sau să-i mărturisesc greșeala și să-i cer iertare?*

Răspuns: De afli în mod sigur și știi că lucrul va veni la cercetare și se va da pe față, spune-i adevărul și cere-i iertare. Căci, de minți mai departe, îl înfurii și mai tare. Dar, de n-a aflat și nici nu se va cerceta acest lucru, nu e rău să taci și să nu dai loc supărării. Căci Samuel prorocul, când a fost trimis să ungă pe David rege, s-a pregătit prin jertfă adusă lui Dumnezeu, temându-se să nu afle Saul aceasta. Și i-a spus Dumnezeu: „Ia cu tine o junincă din cireadă” și, de te va întreba Saul: Ce ai venit să faci?, spune-i: „Am venit să aduc jertfă Domnului” *(1 Regi* 16, 2-5). Și așa, ascunzând regelui un lucru care l-ar fi dus la mânie, i l-a spus numai pe celălalt. Deci ascunde și tu lucrul care supără și, cu vremea, va trece.

• *Întrebare: Dacă e vădit că n-am greșit eu cuiva, dar mi s-a greșit de către cineva, cum pot să mă învinovățesc pe mine însumi? De pildă, călătorind undeva, mă întâmpină cineva pe care nu l-am cunoscut niciodată și, fără să spună nimic, mă lovește fără motiv. Cum pot să mă învinovățesc pe mine însumi de aceasta?*

Răspuns: Poți să-ți spui: „Am greșit pornind pe acest drum. Căci, de n-aș fi pornit pe el, nu m-aș fi întâlnit cu acest om și nu m-ar fi lovit”. Vezi că poți să iei, și în acest caz, vina asupra ta?

• *Întrebare: Un alt mirean iubitor de Hristos venea regulat în mănăstirea părinților. Dar, odată, a întârziat să vină. Și Avva întrebându-l în glumă: „Ai mai cunoscut drumul?”, el a răspuns: „Avvo, dacă v-ați fi rugat pentru mine, n-aș fi întârziat. Dar, vă rog, spuneți aceasta Bătrânului”. Și, auzind Bătrânul, îi răspunse.*

Răspuns: Ne-ai vădit pe noi dormind și neputând face nimic. Dar nici tu nu te-ai arătat mai sârguitor, ca să vii și să ne trezești din somn,[1182] măcar că o puteai ști aceasta de la ucenicii Domnului. Căci, atunci când erau învăluiți de furtună, au venit la El și L-au trezit, zicând: „Învățătorule, mântuiește-ne, că pierim” *(Matei* 8, 25; *Luca* 8, 24). Și, trezit fiind, i-a mântuit pe ei.

[1181] Mai ușor înmoi inima cuiva față de tine, recunoscându-te vinovat, chiar dacă nu ești. Iar tu vei spori, făcând aceasta fără să te știi vinovat. Apoi, vei adăuga la aceasta buna conștiință și mulțumirea de a-l vedea pe acela cu inima înmuiată. Bunătatea biruiește până la urmă răutatea, sau comuniunea, răceala singurătății egoiste.

[1182] N-ai venit să ne trezești prin rugăciunile tale din vremea când erai pe drum.

Întrebare: Citind acela acestea, i-a scris iarăşi aceleaşi. Şi Bătrânul i-a răspuns.

Răspuns: Iartă-mă, căci în dispută nu e smerenie.[1183]

Şi, auzind acela, a fost străpuns de cuvânt şi a plecat folosit.

• *Întrebare: Un iubitor de Hristos a întrebat pe acelaşi Bătrân: Dumnezeu a făcut pe om liber. Dar altă dată zice: „Fără de Mine nu puteţi face nimic”* (*Ioan 15, 5*). *Cum se împacă libertatea cu neputinţa de a face ceva fără Dumnezeu?*

Răspuns: Dumnezeu a făcut pe om liber, ca să poată înclina spre bine. Dar, înclinând spre bine prin voie liberă, nu e în stare să-l împlinească fără ajutorul lui Dumnezeu. Căci s-a scris: „Nu este nici de la cel ce voieşte, nici de la cel ce aleargă, ci de la Dumnezeu care miluieşte” *(Romani* 9, 16). Dacă deci îşi apleacă omul inima spre bine şi cheamă pe Dumnezeu în ajutor, Dumnezeu, luând aminte la dorinţa lui cea bună, dăruieşte putere lucrării lui. Şi aşa se întâlnesc cele două: libertatea omului şi puterea lui Dumnezeu. Căci binele vine de la Dumnezeu, dar se împlineşte de către sfinţii Lui. Şi astfel Se slăveşte Dumnezeu în toţi şi El îi slăveşte pe ei.[1184]

• *Întrebare: Tatăl meu după trup îmi vorbeşte mereu despre lucruri materiale care nu aduc niciun folos sufletului şi sunt necăjit că trebuie să-l ascult. Dar nici nu vreau să-l fac să tacă. Ce să fac?*

Răspuns: Bine este, dacă poţi, să-ţi muţi mintea de la cele spuse de el fie la rugăciune, fie la pomenirea cuvintelor lui Dumnezeu şi la învăţătura Părinţilor. În acest caz, lasă-l să vorbească ceea ce vrea. Dar, de nu poţi, sileşte-te cu blândeţe să-l opreşti de la o astfel de vorbire şi

---

[1183] Cel ce răspunde la învăţătura primită dovedeşte că se ţine mai deştept, deci nu are smerenie. Dar şi cel ce-şi repetă învăţătura dovedeşte că vrea să impună celuilalt sfatul cu sila.

[1184] Este cu neputinţă, practic, a se separa între contribuţia omului şi a lui Dumnezeu în binele care se săvârşeşte. Sinergia se arată ca un tot divino-uman. Nu se poate spune care începe mai întâi şi care dă mai mult. Întreaga faptă bună e şi a omului, şi a lui Dumnezeu. Se spune aici că omul dă înclinarea spre bine, iar Dumnezeu dă puterea împlinirii lui. Dar, de fapt, şi înclinarea omului e produsă tot de Dumnezeu, însă nu fără contribuţia omului. Căci libertatea omului ar putea înclina şi spre rău, cu tot ajutorul lui Dumnezeu. Iar puterea cu care se face binele nu e numai a lui Dumnezeu, ci şi a omului. Chiar în puterea omului e şi puterea lui Dumnezeu, şi în folosirea puterii lui Dumnezeu e şi efortul omului. Binele făcut prin om e produsul omului întipărit de Dumnezeu, sau al omului îndumnezeit, şi al lui Dumnezeu coborât la nivelul omului, umanizat, trăind efortul omului. Puterea lui Dumnezeu se slăveşte de efortul omului, puterea omului se slăveşte prin întărirea ei de puterea lui Dumnezeu.

să-l îndemni să o mute la alta mai de folos, ca nu cumva, întârziind în ea, să se afle în ea o cursă a vrăjmaşului. Căci acela poate întinde cursa lui în chip nevăzut şi printr-un cuvânt, numai să afle pe cineva care-l ascultă cu plăcere.

- *Întrebare: Când am făcut o nedreptate şi vreau să o repar, mi se trufeşte gândul că fac un bine. Ce trebuie să-i spun?*

Răspuns: Spune-i: „Cel ce face nedreptate se pedepseşte, iar cel ce repară nedreptatea scapă de pedeapsă şi are laudă". Căci altceva este a face bine şi altceva, a face nedreptate. Facerea de bine slujeşte lui Dumnezeu şi pricinuieşte odihna veşnică,[1185] iar nedreptatea îl mânie şi pricinuieşte pedeapsa veşnică. Aceasta este ceea ce a spus David: „Abate-te de la rău şi fă binele" *(Psalmii 55,* 13). Dar fără Dumnezeu nu putem face vreun bine,[1186] căci a spus: „Fără Mine nu puteţi face nimic" *(Ioan* 15, 5). Iar Apostolul zice: „Ce ai ce n-ai luat? Iar de-ai luat, ce te lauzi ca şi când n-ai luat?" *(1 Corinteni* 4, 7). Dacă deci nici în lucrarea binelui nu trebuie să ne trufim cu cugetul, cu atât mai puţin când ne abatem de la rău. Căci e mare nebunie a socoti drept laudă faptul de a nu păcătui. Ia deci seama la tine, frate, ca nu cumva să te amăgească viclenii draci, pe care fie ca Domnul să-i facă fără putere prin rugăciunile sfinţilor Lui. Amin.

- .
- .
- .
- *Întrebare: .. Şi trebuie, oare, să mă arăt doctorului?*

Răspuns: ..Cât despre arătarea la doctor, celui mai desăvârşit îi e propriu să lase totul pe seama lui Dumnezeu, chiar dacă lucrul acesta îi este cu greutate. Iar cel mai slab să se arate doctorului, căci aceasta nu-i păcat, ci e şi o faptă de smerenie, fiindcă, fiind mai slab, a avut nevoie să se arate doctorului. Dar trebuie să cugete că, fără Dumnezeu, nu poate face nimic nici doctorul, ci Dumnezeu e Cel ce dă sănătate celui ce suferă, când voieşte.[1187]

[1185] Binele făcut îţi trezeşte mulţumire ori de câte ori de gândeşti la el, deci în veci, a spus Sfântul Grigorie de Nyssa.

[1186] De aceea nu ne putem mândri pentru niciun bine făcut. Chiar dacă nu ne dăm seama că Dumnezeu ne-a dat puterea să-l facem, e bine să ştim aceasta, ca să nu ne mândrim. Căci mândria, oricât de mică, va creşte şi ne va aduce multe rele nouă, dar şi altora.

[1187] Părerea că bolnavul se poate arăta doctorului, dar trebuie să cugete că, fără Dumnezeu, nu-i poate aduce sănătate nici doctorul, se încadrează în învăţătura despre sinergie: în toate trebuie să facă omul tot ce poate, dar în toate conlucrează şi Dumnezeu, dacă-L rugăm, fără să ştim ce dă omul şi ce dă Dumnezeu. Efortul omului, priceperea lui se umplu de puterea lui Dumnezeu.

• *Întrebare: În orice hrană se cuprinde o oarecare dulceaţă. Nu pricinuieşte, oare, prin aceasta o vătămare celui ce se împărtăşeşte de ea?*

Răspuns: Cel ce a pus în orice mâncare o astfel de dulceaţă este Stăpânul Dumnezeu. Deci ea nu este spre vătămare celui ce se împărtăşeşte de ea cu mulţumire. Dar trebuie să se păzească de împătimire,[1188] căci aceasta aduce vătămare sufletului.

• *Întrebare: Nu se cuvine, oare, să se facă orice lucru cu toată curăţia? De pildă, cele ce ţin de gospodărie sau altele?*

Răspuns: Nu e necuvenit să fie orice lucru curat şi cu bună înfăţişare în folosirea lui, căci Domnul se bucură de toată curăţia. Dar nu trebuie făcut din aceasta o patimă. Deci, când te vezi împătimindu-te de un lucru, adu-ţi aminte de sfârşitul lui, cum se strică, şi vei lua odihnă (din partea împătimirii). Căci nimic nu rămâne la aceeaşi înfăţişare, ci toate sunt stricăcioase şi pieritoare.[1189]

• *Întrebare: Alt mirean iubitor de Hristos a întrebat pe acelaşi Bătrân, zicând: De mă cheamă vreun iudeu sau vreun necreştin la o sărbătoare a lui, la ospăţ, sau îmi trimite anumite daruri, să primesc sau nu?*

Răspuns: Nu primi, căci e contrar canoanelor Sfintei Biserici, deci nu trebuie să primeşti.[1190].

• *Întrebare: Un episcop, care fusese călugăr şi care avea mare încredere în Bătrâni, a trimis să întrebe pe marele Bătrân dacă n-ar trebui să lase lumea şi să vină din nou la viaţa călugărească. Totodată, cerea rugăciunea şi binecuvântarea lui.*

Răspuns: E un moment potrivit să-ţi spun cuvântul Apostolului, care zice: „M-am făcut fără de minte (...). Voi m-aţi silit” (2 *Corinteni* 12, 11). Dar fiindcă e vorba de cuvinte spuse mie după Dumnezeu, şi nu după om, fie-mi îngăduit să spun lui Dumnezeu ceea ce a spus Moise, slujitorul Lui: Sau du cu mine în viaţa veşnică pe cel ce mi s-a dat ca fiu duhovnicesc, sau „şterge-mă şi pe mine din cartea Ta” *(Ieşirea* 32, 32) şi să nu văd faţa lui Iacov, tatăl lui Iosif, neavând pe Veniamin cu mine (cf. *Facerea* 44, 34).[1191] Şi cred în numele Lui cel

---

Dumnezeu, Care a creat natura, o poate împlini printr-o putere în plus.

[1188] Vedem în toate aceste sfaturi o remarcabilă îngăduinţă şi înţelegere din partea celor doi Bătrâni. Accentul nu se pune pe cele din afară, ci pe lăuntrul omului, care trebuie păzit curat.

[1189] Numai sufletul e nepieritor. El se înfrumuseţează mereu în cei buni. Toate sunt relative, numai sufletul are o valoare veşnică.

[1190] Împiedică aceasta canonul 70 apostolic şi canoanele 37 şi 38 ale Sinodului din Laodiceea.

[1191] Viaţa de unul singur, neîncălzită de dragostea unuia care ne este apropiat ca un fiu, e rece şi pe pământ, şi nu poate fi fericită nici în cer, căci fericirea stă în căldura comuniunii. Iar dacă n-ai făcut nimic pentru alţii pe pământ, nu le-ai putut câştiga

sfânt că nu va respinge cererea mea. Căci bucuria Sfintei Treimi şi a sfinţilor îngeri este mântuirea celor ce se mântuiesc. Nu voi înceta deci să mă rog lui Dumnezeu, până ce nu-mi va da bucuria mântuirii tale. Dar ia seama ca aceste cuvinte să nu moleşească cugetul tău, făcându-l nepăsător. Adu-ţi aminte în toate că lumea trece (cf. *1 Corinteni* 7, 31), este vremelnică şi plăcerea de ea, stricăcioasă. Alege-ţi mai bine să pătimeşti cu poporul lui Dumnezeu decât să ai plăcerea vremelnică a păcatului (cf. *Evrei* 11, 25). Adu-ţi aminte că vom părăsi fără voie lumea şi că viaţa noastră nu e lungă. Căci ce este viaţa omului? Nu avem siguranţa că vom trăi în lumea aceasta nici de dimineaţa până seara. Să părăsim cu voia lucrurile de aici, ca să avem răsplată pentru aceasta. Cei ce dorim să ne arătăm feţei lui Dumnezeu să ne alegem mai bine negrija de lucrurile pământeşti, ca să îndrăznim să spunem: „Scoate din temniţă sufletul meu, ca să mărturisească numele Tău" *(Psalmii* 141, 7).[1192] Grăbeşte-te, păşeşte repede, „până ce e ziuă" *(Ioan* 9, 4),[1193] înainte de a cădea noaptea, în care vor plânge cei nepăsători şi leneşi, pocăindu-se atunci în zadar. Află că timpul nu se va lungi,[1194] şi, când va veni ceasul,[1195] slujitorul nu va afla îndurare. Dar cine s-a rugat Lui şi a fost auzit? Sluga adevărată a Stăpânului adevărat, care a împlinit cu râvnă poruncile Lui. Să ne temem de ziua aceea şi de ora aceea prea înfricoşătoare, în care nu vom mai avea ca apărător nici frate, nici rudenie,[1196] nici putere sau stăpânire, nici bogăţie sau slavă. Acolo va fi omul singur, cu faptele lui. Să vindem lucrurile stricăcioase, care ne atrag în adâncul fără fund,[1197] şi, cumpărându-ne haină de nuntă (cf. *Matei* 22, 12), să intrăm la

---

dragostea. De aceea, faptul că n-ai făcut nimic pentru ei sau n-ai făcut tot ce ai fi putut va fi un ghimpe, care te va face să suferi veşnic. Iacov e simbolul pentru Dumnezeu, fiii lui Iacov suntem noi toţi. Nu pot vedea faţa lui Dumnezeu, fără să am cu mine pe Veniamin, un alt fiu al Lui.

[1192] Eliberează-te din închisoarea tristului egoism de pe pământ, ca să fii scăpat de el şi în viaţa viitoare.

[1193] Propriu-zis, cel ce a tot amânat în timpul vieţii pocăinţa va încerca în zadar să se pocăiască, după ieşirea din timp. S-a încremenit în moleşeala sufletului, în nesimţire, şi aceasta echivalează cu sfârşitul timpului pentru el. Timpul se va opri pentru el şi în sensul acestei neputinţe a sufletului său de a se mai mişca din inerţia lui. Pocăinţa lui de acolo este un regret pentru viaţa lui greşit trăită, dar unit cu regretul pentru neputinţa de a se mişca din ea.

[1194] În timp există posibilitate de schimbare, în veşnicie nu mai există.

[1195] E ceasul prin excelenţă, ceasul din urmă, în care sunt concentrate toate ceasurile pe care le-am avut, şi după care nu vom mai avea niciun ceas pentru hotărâri noi.

[1196] Dacă nu te vei putea înmuia, pocăi şi ruga pentru tine, cu atât mai puţin vei putea face aceasta pentru altul, sau o va putea face pentru tine fratele aflător în aceeaşi situaţie. N-a fost comuniune adâncă, sinceră între tine şi el cât aţi fost pe pământ, ci aţi comunicat numai în lucruri superficiale, materiale, din interese trecătoare. De aceea, cu atât mai puţin, veţi putea comunica acolo.

[1197] E adâncul fără fund (abisul), fără reazem, o existenţă golită, fără subzistenţă,

desăvârşire. Căci, de vom intra la desăvârşire, vom dobândi desăvârşirea iubirii după Dumnezeu, care scoate afară frica.[1198]

Atunci vom cânta cu bucurie împreună cu Apostolul: „Dragostea nu cade niciodată” *(1 Corinteni* 13, 8).[1199]

Fiul meu prea adevărat, să te văd în Împărăţia lui Dumnezeu, în Hristos Iisus, Domnul nostru. Te îmbrăţişez în Domnul în numele lui Dumnezeu. Te îmbrăţişez în Hristos Iisus. Te îmbrăţişez, preacinstite, în Duhul Sfânt.

• *Întrebare: Un episcop, fiind acuzat de iubire de arginţi şi de alte păcate şi fiind urât de popor,* a *fost condamnat de sinodul ţinutului. Şi după condamnare îşi dădu demisia şi, prin votul de obşte, fu scos din scaun. Iar locuitorii cetăţii, socotind pe trei bărbaţi ca vrednici de episcopie, nu se puteau hotărî pe cine să aleagă. De aceea, au trimis întrebare la marele Bătrân Varsanufie.*

Răspuns: Voi nu alegeţi pe niciunul, ci lăsaţi alegerea pe seama episcopului. Şi acesta vi-l va da pe cel pe care i-l va face cunoscut Dumnezeu.

• *Întrebare: Alt mirean iubitor de Hristos a întrebat pe acelaşi Bătrân: Oare îi-l va da neîndoielnic pe unul dintre aceia?*

Răspuns: De-l vor voi într-un gând şi cu inimă dreaptă, şi potrivit credinţei în Dumnezeu, le va da lor Dumnezeu nu numai pe unul dintre ei, ci şi pe un înger din cer, adică pe un bărbat deopotrivă cu îngerii. Căci nu poate minţi Cel ce a spus: „Cereţi şi vi se va da (...). Căci tot cel ce cere va lua” *(Matei* 7, 7-8). Iar către cei ce cer în chip rău, a zis: „Cereţi şi nu primiţi, pentru că cereţi în chip rău” *(Iacov* 4, 3).

• *Întrebare: Deci dacă unul dintre ei e mai bun ca ceilalţi, oare îi-l va da Dumnezeu pe acesta?*

---

mai mult aparentă, redusă la schemele abstracte ale înţelepciunii omeneşti, care nu ştie de Dumnezeu şi de bogăţia tainică a realităţii. Dumnezeu este şi El un ocean, un abis, dar un abis al sensurilor, al iubirii, al luminii care se comunică, contrar întunericului care nu comunică nimic. În Dumnezeu te simţi peste tot învăluit de Fiinţa fără sfârşit, nu de golul în care rămâi după coruperea chipului actual al lumii, întrucât nu l-ai găsit celălalt, cel necorupt, prin curăţirea de interesul pentru acesta. Haina de nuntă e aceasta: haina de sărbătoare a vieţii curate, care place tuturor, şi prin ea intrăm în cămara veseliei comunicative a nunţii.

[1198] Unde este dragoste între oameni, hrănită din dragostea de Dumnezeu, nu există frică a omului de om, fiindcă niciun astfel de om nu poate săvârşi fapte ameninţătoare pentru semenii săi. Nimeni „nu caută ale sale”, răpindu-le de la altul, nimeni nu vrea să se asigure pe sine împotriva altuia. Fiecare ştie că viaţa îi vine prin comunicare iubitoare de la altul, şi, prin iubirea sa faţă de acela, face tot ce poate ca să se asigure de această comunicare.

[1199] Cei ce cântă împreună nu sunt dezbinaţi, ci sunt în armonie. Cel puţin în acele momente, trăiesc bucuria tainicei uniri între ei din iubire. De aceea în Liturghie, simţindu-se în faţa lui Dumnezeu, oamenii cântă împreună. E un mod de a se aduna în Dumnezeu.

Răspuns: Dacă alegerea unuia dintre aceia o vor lăsa pe seama arhiepiscopului şi dacă Dumnezeu vede că unul dintre ei îi vor folosi mai mult decât ceilalţi, pe acesta li-l va da. De pildă, dacă unul dintre aceia este aspru şi ei au nevoie de mustrare spre îndreptare, pe acela li-l va da.

• *Întrebare: Dacă cetatea este împărţită în aşa fel, că unii cer pe unii din credinţă, alţii pe altul din patimă, dar cei propuşi de cele două părţi sunt la fel de buni, ce se va întâmpla?*

Răspuns: Dumnezeu va asculta pe cei ce cer prin credinţă, nu pe ceilalţi, nu pentru că respinge pe cel propus de ei, ci pentru cererea lor cea rea.

• *Întrebare: Dar ce se întâmplă când cel propus de cei ce nu cer prin credinţă pare a fi mai bun decât cel propus de cei ce cer prin credinţă?*

Răspuns: Cunoscătorul de oameni Dumnezeu, privind la voia celor ce cer în chip bun, le dă pe cel propus de ceilalţi nu pentru cererea acelora, făcută cu gând rău, ci pentru cererea bună a acestora, care-l vor primi cu mulţumire pe cel mai bun, chiar dacă, din neştiinţă, nu l-au propus.

• *Întrebare: În acest caz, vor primi pe cel bun şi cei ce n-au cerut cu gând bun, contrar vredniciei lor? Cum să înţelegem aceasta?*

Răspuns: Dumnezeu miluieşte şi pe cei nevrednici pentru cei vrednici, căci El „trimite ploaie peste cei drepţi şi peste cei nedrepţi” *(Matei* 5, 45). Aceasta ne-a arătat-o în Sfânta Scriptură, zicând către Avraam: De voi afla zece drepţi în cetate, de dragul lor nu voi pierde acest loc (cf. *Facerea* 18, 32). Dacă pentru zece drepţi a spus că va cruţa cetatea, cu cât mai mult nu va cruţa pe ceilalţi pentru aceştia?

• *Întrebare: Când toţi sunt propuşi cu bună credinţă, dar niciunul dintre cei propuşi nu le-ar fi de folos, oare Dumnezeu le va da pe vreunul de la Sine Însuşi?*

Răspuns: Fiindcă sunt vrednici de binefacere, Dumnezeu trece peste propunerea lor şi, la momentul potrivit, le seamănă gândul să propună pe altul, sau îl îndeamnă pe cel ce are puterea hirotoniei să le dea pe un altul, mai folositor decât cei propuşi de ei.

• *Întrebare: Dar când toţi cei ce cer pe vreunul nu-l cer cu cuget drept şi totuşi propun un candidat bun, oare li se dă lor acesta sau nu?*

Răspuns: Dacă ştiutorul de oameni Dumnezeu vede că se vor pocăi, le dă pe acela, căci sunt găsiţi vrednici de pocăinţa lor viitoare. Dar dacă vede că vor rămâne nepocăiţi, nu li-l dă pe acela, din pricina nevredniciei lor.

• *Întrebare: Sunt încredinţat că cele ce le spuneţi sunt de la Dumnezeu şi trebuie neapărat să le împlinesc. Dar socotesc că toţi cei din Biserică se vor sminti de această hotărâre a mea şi acest gând îmi e greu de purtat. Ce porunceşti: Să le împlinesc pe toate sau numai pe cele ce sunt de folos în lucrurile pe care le fac?*

Răspuns: Domnul a zis: Cel ce „nu urăşte pe tatăl său, şi pe mamă, şi pe soţie, şi pe copii, chiar şi sufletul său, nu poate fi ucenicul Meu” *(Luca* 14, 26). Iar a-şi urî cineva sufletul înseamnă ca, prin nevoinţă, să-şi taie voile sale. Şi unul ca acesta nu ia în seamă cuvintele oamenilor şi nu caută să placă lor, ci ia aminte la întrebările lui Dumnezeu şi la răspunsurile date lor prin gura sfinţilor.[1200] Dar cel ce întreabă trebuie să creadă că Dumnezeu pune în gura celui întrebat răspunsul după inima lui,[1201] căci zice: „Dea ţie după inima ta” *(Psalmii* 19, 4).

Ne-am arătat deci că suntem oameni, neputând răbda osândirile şi necazurile ce vin de la oameni. Chiar dacă ar voi cineva să-i zidească pe toţi, nu poate, căci nu voiesc toţi acelaşi lucru.

Ai întrebat despre desăvârşire, adică despre puterea de a arunca totul asupra lui Dumnezeu, ca să aleagă El pe cei pe care-i voieşte, şi despre faptul că, atunci când auzim răspunsul, nu-l primim. Aceasta se

---

[1200] Dumnezeu ne întreabă, începând dialogul cu noi. Iar noi nu trebuie să dăm numai răspunsuri la aceste întrebări, ci înseşi întrebările Lui se imprimă în noi, făcând pe om fiinţă întrebătoare la nesfârşit. Orice răspuns, pe care îl dă omul întrebării care i se impune şi şi-o pune, naşte altă întrebare. În faptul că nu află un răspuns definitiv şi total nici în sine, nici în lume, omul simte că răspunsul definitiv e dincolo de sine şi de lume, într-un absolut infinit. De aceea, omul va întreba la infinit, înaintând la infinit, dar neajungând niciodată la hotarul lui, însă nici ieşind din el. Cu caracterul întrebător al fiinţei umane s-a ocupat teologul german W. Pannenberg, în studiul „Die Frage nach Gott”, în: *Grundfragen systematischer Theologie, Gottingen*, 3/1979. Dar la întrebările lui Dumnezeu se răspunde şi cu împlinirea poruncilor Lui, care sunt şi arătări ale drumului pe care putem înainta în cunoaşterea şi imprimarea reală a lui Dumnezeu în noi. De aceea, sfinţii au dat cele mai bune răspunsuri la întrebările lui Dumnezeu şi, prin răspunsurile lor cu fapta, au înaintat în cunoaşterea lui Dumnezeu, reflectat tot mai clar în fiinţa lor. La Sfântul Grigorie de Nyssa, răspunsurile la întrebările lui Dumnezeu, ca înaintări practice spre El şi în El, prin împlinirea poruncilor Lui, se numesc „epectaze” – întinderi dincolo de treptele atinse de fiinţa proprie în Dumnezeu.

[1201] Dar omul se întreabă nu numai pe sine, ci întreabă şi pe alţii. Iar răspunsurile cele mai bune le primeşte de la Dumnezeu prin gura sfinţilor. Însă, prin sfinţi, Dumnezeu dă răspunsuri după nivelul la care a ajuns omul care întreabă. Prin aceasta, se arată că şi cel ce întreabă ajută să i se dea răspunsul, sau face să i se dea răspunsul potrivit nivelului atins prin eforturile proprii. Deci răspunsul echivalează cu înţelegerea ce se iveşte în om, dar sfântul îi prilejuieşte şi îi confirmă această înţelegere. Aceasta arată, din nou, intima unire sau interioritatea reciprocă dintre cel progresat duhovniceşte şi cel care-l întreabă. Dar aceasta depinde şi de cel ce întreabă, cum se vede în rândurile de mai jos din text. Responsabilitatea în faţa lui Dumnezeu, trezită în cel întrebat, face şi pe cel ce întreabă să primească răspunsul potrivit lui.

întâmplă pentru că nu ştim că Dumnezeu vede altfel de cum văd oamenii. Căci oamenii observă (adeseori) numai cele ce se văd şi amestecă (în răspunsuri) şi voia lor.[1202] Dar Dumnezeu vede şi cele ce nu se văd, şi adâncurile inimii, şi vede cele ce vor fi ca cele ce sunt. Dar noi ne-am folosit mult din a cunoaşte că, până acum, rămâne în noi ceea ce este omenesc. Prin aceasta aflăm măsurile noastre sau unde suntem încă, şi ne smerim, ca să luăm harul celor smeriţi.[1203] Ca urmare, ne-am rugat lui Dumnezeu ca, precum a dat proorocului Iezechiel, în loc de balegă de om, balegă de bou (cf. *Iezechiel* 4, 12-15) şi israeliţilor rege, când a văzut că aceasta voiesc (cf. *1 Regi* 8, 5-22), aşa să coboare şi la voia neputinţei noastre. Şi iată că bunătatea Sa a coborât până a-şi fi tăiat pentru noi voia Sa.[1204] Dacă deci ne vom defăima pe noi înşine, recunoscând că până acum nu mâncăm încă decât lapte, ne va învrednici Dumnezeu de hrana tare, care este a celor desăvârşiţi în Hristos. Amin.

• *Întrebare: Fiindcă aşa-numiţii „agenţi de execuţie" vin în cetatea aceasta şi aşteaptă totdeauna daruri de la Biserică, nu ştiu ce să fac. Să le trimit?*

[1202] Omul trebuie să-şi dea răspunsuri, pentru că trebuie să-şi pună întrebări. Sau trebuie să ceară răspunsuri la întrebările lui şi de la altul. Dar, de multe ori, nu primeşte răspunsurile cele adevărate, pe care i le dă inima sa sau un om sfânt, ci vrea să-şi dea răspunsuri superficiale, necorespunzătoare întrebărilor. De aceea, rămâne închis în întuneric şi, până la urmă, nu-şi mai pune nici întrebări esenţiale. Se apropie de animalul care nu mai caută decât ceea ce îi cere instinctul trupesc. Omul trebuie să răspundă conform întrebării lui Dumnezeu, adică voii Lui, pentru dezvoltarea lui firească. În posibilitatea cuvântului de a fi folosit în chip mincinos se arată libertatea omului. Pe de altă parte, e propriu omului un progres neîncetat în aflarea de cuvinte tot mai conforme realităţii indefinit de complexe date de Dumnezeu. Pe măsură ce omul înaintează în descoperirea complexităţii creaţiei, o vede imprimată de personalismul uman şi, în ultima analiză, de cel divin. Dar dacă reduce realitatea numai la cea materială, îmbogăţirea prin cuvintele care o exprimă este unilaterală, rămasă în superficialitate.

[1203] Chiar dacă nu ne putem da răspunsurile pe măsura întrebărilor, câştigăm mult când recunoaştem acest fapt. Căci prin aceasta ne recunoaştem marginea noastră, deci cunoaştem pe Cel ce ne depăşeşte infinit. Prin aceasta ne smerim şi astfel primim totuşi harul unei anumite cunoaşteri adevărate.

[1204] Aceasta e suprema chenoză, sau coborârea lui Dumnezeu la slăbiciunea noastră. Ne lasă în voia noastră, tăindu-şi voia, căci nu voieşte să ne trateze ca pe nişte buşteni. Şi apoi ştie că unii dintre noi, lăsaţi în marginile celor ce le putem face cu voia noastră, ne vom sătura curând de această sărăcie şi vom reveni în cuprinsul larg al celor voite de El. Ne-a lăsat deci să cădem din rău în mai rău, cum a lăsat pe Iezechiel să cadă de la balega de om, la balega de bou, şi israeliţilor le-a dat rege, deşi ştia că nu e spre folosul lor. Aceasta ne ajută şi mai mult să ne smerim.

Dar prin aceasta Îl supăr pe Dumnezeu, cheltuind în chip necuvenit mijloacele săracilor. Să nu le trimit? Dar mă vor vorbi de rău la stăpânitori. Ce porunceşti deci să fac?

Răspuns: Agenţii de execuţie sunt în slujba stăpânirilor omeneşti şi a le trimite daruri este semnul fricii omeneşti. Dacă deci voim să nu ne temem de ei, să stăm tari în adevăr şi să ascultăm cuvântul Apostolului, care zice: „Voieşti să nu te temi de stăpânire? Fă binele şi vei avea laudă de la ea" *(Romani* 13, 3). Nu te teme de bârfire, căci s-a zis: „Tocmai în ceea ce sunteţi clevetiţi se vor face de ruşine cei ce grăiesc de rău purtarea voastră cea bună întru Hristos" *(1 Petru* 3, 16), şi iarăşi: „Dacă aş plăcea oamenilor, n-aş fi robul lui Hristos" *(Galateni* 1, 10).

• *Întrebare: Biserica are canoane care opresc să se meargă seara la teatru*[1205] *sau la sărbătorile păgâneşti. Dar căpetenia provinciei vrea să le nesocotească. Ce porunceşti să-i scriu?*

Răspuns: Scrie-i aşa: „Eşti slujitor al lui Dumnezeu, cum spune Apostolul (cf. *Romani* 15, 16), şi ţi se cere să păzeşti poruncile Lui, cum mi se cere şi mie. Deci ni se cuvine să păzim înaltele legi ale Bisericii spre lauda lui Dumnezeu şi a noastră. Vă aduc aminte de aceasta, pentru că vă iubesc ca pe prietenul nostru. Căci nu se cuvine creştinilor şi unor iubitori de Hristos ca voi să preţuiţi mai mult plăcerile omeneşti, care vătăma sufletele, decât slujirea lui Dumnezeu".

• *Întrebare: Părinte, mă silesc în fiecare zi să postesc până seara. Spune-mi de e bine şi dacă trebuie să mă rog înainte de a face ceva.*

Răspuns: În privinţa postului, cercetează-ţi inima, ca să nu fie furată de slava deşartă. Şi dacă nu e furată, cerceteaz-o din nou, şi vezi dacă postul nu te face mai slab în împlinirea datoriilor. Căci această slăbiciune nu e de folos. Iar dacă nu-ţi strică nici în privinţa aceasta, postirea este bună.

Iar rugăciunea este lumină. Şi fiecare creştin trebuie să se roage înainte de a face ceva, dar mai ales preotul lui Dumnezeu.

• *Întrebare: Ce este îndoiala inimii (cf.* Matei *14, 51 şi 28, 17) şi ce înseamnă a fi îndoielnic (cf.* Iacov *1, 8 şi 4, 8)?*

Răspuns: Îndoiala inimii stă în a te întreba sau în a avea mereu în suflet întrebarea: „Are Dumnezeu milă de mine sau nu?" Dacă cugeţi că nu, aceasta e necredinţă. Dacă nu crezi că Dumnezeu are mai multă milă de tine decât poţi înţelege, pentru ce te mai rogi?[1206] Iar a fi îndoielnic înseamnă a nu te preda cu desăvârşire morţii pentru Împărăţia

---

[1205] Canoanele 24 şi 51 ale Sinodului V-VI-lea Ecumenic (Quinisext) şi canonul 17 al Sinodului din Cartagina opresc să se meargă la teatre.

[1206] Numai dacă n-ai îndoială în mila lui Dumnezeu te poţi ruga cu toată încrederea. Dar trebuie să te rogi, pentru că numai de la El vine ajutorul.

cerurilor, ci a te îngriji mai mult de lucrurile pentru trup.

• *Întrebare: Ce înseamnă cuvântul: „Bucurați-vă pururea. Rugați-vă neîncetat. Dați mulțumire pentru toate" (1* Tesaloniceni 5, *16-18)?*

Răspuns: În aceste trei lucruri se cuprinde toată mântuirea noastră. A se bucura pururea este o chezășie a dreptății, căci nu se poate bucura cineva, dacă nu viețuiește totdeauna potrivit dreptății.[1207] Rugăciunea neîncetată împiedică orice rău, căci nu dă loc diavolului în noi. În sfârșit, mulțumirea în toate este o dovadă vădită de iubire a lui Hristos. Iar dacă ținem primele două porunci, aducem mulțumire Domnului.

[1207] Dreptatea este, în limbaj biblic, totalitatea virtuților.

ISAIA PUSTNICUL

DOUĂZECI ŞI NOUĂ DE CUVINTE

CUVÂNTUL AL II-LEA

Despre legea cea după fire

1. Nu voiesc să nu ştiţi, fraţilor, că la început, când a făcut Dumnezeu pe om, l-a lăsat în rai, având simţirile sănătoase şi stăruind în ceea ce îi era firesc. Dar când a ascultat de înşelătorul lui, s-au strămutat toate în ceea ce e contrar firii; atunci simţirile lui au fost aruncate din slava lor[1208]. Dar Domnul nostru a făcut mila Lui cu neamul omenesc pentru multa Lui iubire. Căci Cuvântul „trup S-a făcut" *(Ioan* I, 14), adică om deplin arătat; S-a făcut în toate cele ca noi, „întru toate, (...) afară de păcat" *(Evrei* 4, 15)[1209], până la a schimba ceea ce e contrar firii în ceea ce e conform firii prin sfântul Lui trup[1210]. Şi făcând milă cu omul, după ce a înviat îi întoarce iarăşi în rai pe cei ce merg pe urmele Lui şi împlinesc poruncile Lui, pe care ni le-a arătat nouă, până vom putea să biruim pe cei ce ne-au scos pe noi din slava noastră. Căci El ne-a arătat slujirea sfântă şi legea curată, pe care omul trebuie să le păzească până se va statornici în firea în care l-a făcut Dumnezeu[1211]. Deci, cel ce voieşte să revină la cele ale firii să

[1208] Omul se afla în normalitatea lui până ce era în legătură cu Dumnezeu. El a căzut în ceea ce e contrar firii, când s-a despărţit prin neascultare de Dumnezeu. Acestei învăţături îi este contrară cea catolică, potrivit căreia omul se află, când e fără Dumnezeu, în „natura pură". Iar când primeşte graţia („creată", după concepţia catolică), e ridicat într-o stare mai presus de fire. Învăţătura din acest text consideră pe om în starea lui naturală când e unit cu harul lui Dumnezeu, sau când trăieşte în armonie cu Dumnezeu.

[1209] „Om deplin" e formula de la Calcedon. Tocmai pentru că n-a luat şi păcatul nostru, S-a făcut om deplin. Faptul că Fiul lui Dumnezeu se poate face şi om deplin e marea taină şi o negrăită preţuire a umanului de către Dumnezeu. Dumnezeu l-a făcut pe om astfel, ca să poată să Se facă El Însuşi şi om, nu prin schimbarea dumnezeirii Sale, căci aceasta ar fi panteism. E taina Persoanei şi a caracterului ei de lumină şi taină nesfârşită. Prin aceasta, Subiectul dumnezeiesc poate înlocui subiectul uman. Căci şi acesta e lumină şi taină nesfârşită, ca şi subiectul dumnezeiesc. Dar Subiectul dumnezeiesc e şi Subiect al firii dumnezeieşti infinite.

[1210] Prin păcat, omul a căzut în ceea ce e contrar firii *(*παραφυσιν). Hristos a readus pe om la ceea ce e conform firii (καταφυσιν). Dar în amândouă stările nu părăseşte total legătura cu firea lui. Fiul lui Dumnezeu, făcându-Se om, n-a schimbat umanul, ci l-a readus la autenticitatea lui.

[1211] Readucerea omului la cele conforme firii este egală cu reintroducerea lui în raiul

taie toate voile sale cele după trup, până se statornicește în cele conforme firii. Dorirea cea după fire este dorirea minții și, fără dorirea lui Dumnezeu, ea nu este conformă firii[1212], așa cum nu este (conformă firii) nici iubirea celor ce nu sunt după fire. De aceea s-a numit Daniel „bărbatul dorirorilor" *(Daniel* 9, 23). Vrăjmașul a schimbat această dorire în poftirea urâtă a toată necurăția. Râvna minții este râvna potrivită firii. Iar fără râvna spre Dumnezeu nu este propășire. Deci, precum s-a scris de Apostol, „Râvniți însă darurile cele bune" *(1 Corinteni* 12, 31). Dar râvna spre Dumnezeu s-a întors prin Adam spre cele contrare firii[1213]. Deci să nu vă dușmăniți unii pe alții, și să nu vă pizmuiți și să nu vă mințiți unii pe alții.

2. Dar e proprie minții și mânia potrivită firii. Căci fără mânie nu e nici curăție în om. Mânia aceasta luptă împotriva semințelor semănate de vrăjmașul, ca plăceri înșelătoare, în trup[1214]. E ceea ce a făcut Fineas, fiul lui Eleazar, când s-a mâniat foarte împotriva bărbatului și femeii, și a încetat bătaia Domnului de la poporul Lui *(cf. Numerii* 7-8). Dar mânia noastră s-a mutat spre aproapele pentru toate cele neînțelepte și nefolositoare. E proprie minții ura cea contrară răului. Astfel folosind-o, Ilie a omorât pe prorocii rușinii (cf. 3 *Regi* 18, 40). Asemenea și Samuel a folosit-o împotriva lui Agag, împăratul amaleciților *(cf. I Regi* 15, 33). Și fără ura împotriva dușmăniei nu se descoperă în suflet cinstea, și ura noastră s-a schimbat în pornire împotriva firii, spre a urî pe aproapele și a ne scârbi de el, și ura se face cea care alungă toate bunătățile. Minții îi este proprie înălțarea cugetului, conformă firii, față de orice dușmănie. Și când a aflat-o pe ea, Iov a osândit pe dușmanii lui, zicându-le: Necinstiților și leneșilor, lipsiților de orice bine, nu v-am socotit vrednici nici de câinii turmelor mele (cf. *Iov* 30, 8, 1). Și ni s-a schimbat disprețul asupra dușmanilor și ne-am disprețuit unii pe alții, înțepându-ne unii pe alții, și ne-am îndreptățit pe noi înșine împotriva aproapelui. Și, din pricina disprețuirii lui Dumnezeu, ne facem dușmani ai oamenilor. Astfel, când omul a mâncat din neascultare, cele create împreună cu el i s-au preschimbat în cele

---

comuniunii cu Dumnezeu și în slava lui, care e reflectarea slavei lui Dumnezeu.

[1212] Dorirea și iubirea celor proprii firii este proprie minții și ele sunt egale cu dorirea și iubirea lui Dumnezeu. E în firea minții omenești să iubească și să dorească pe Dumnezeu.

[1213] Prin dorirea lui Dumnezeu, firea noastră este atrasă de ceea ce o depășește. Plăcerile trupești o atrag, dimpotrivă, în jos.

[1214] Se afirmă în acestea apartenența la fire a poftei și mâniei. Este o poftă (o dorire) proprie firii și una contrară acesteia. La fel, o mânie (o iuțime) proprie firii și una contrară acesteia. Altfel, firea omenească ar fi pur pasivă, indiferentă, o mortăciune. Prin pofta și iuțimea potrivită firii, firea crește, se depășește, tinde spre Dumnezeu. Prin minte, firea se curăță de ceea ce nu se cuvine. Prin mânia conformă firii, proprie minții, aceasta luptă împotriva diavolului sau a semințelor semănate de el în trupul omului ca plăceri înșelătoare.

rele.

Să ne silim, deci, iubiților, să înțelegem cele pe care ni le-a arătat nouă Domnul nostru Iisus Hristos în sfântul Său trup, căci este Sfânt și locuiește întru sfinți. Să ne îngrijim deci de noi înșine, ca să plăcem lui Dumnezeu, săvârșind după putere faptele noastre, și să facem ca mădularele noastre să se potrivească firii, ca să aflăm milă în ceasul ispitei la Cel ce are să vină pentru toată lumea *(cf. Luca* 21, 26), implorând totdeauna bunătatea Sa, ca să se unească ajutorul Său cu smerenia noastră, mântuindu-ne pe noi de vrăjmașii noștri. Căci ale Lui sunt puterea, și ajutorul, și stăpânirea în vecii vecilor. Amin.

CUVÂNTUL AL III-LEA

Despre starea începătorilor ....

1. Înainte de orice, avem nevoie de smerita cugetare; să fim totdeauna gata, la orice cuvânt pe care îl auzim sau la orice lucru, să spunem: „Iartă!" Căci prin smerita cugetare se strică toate cele ale vrăjmașului[1215]. Nu te măsura pe tine în nicio faptă a ta[1216], ca să fii netulburat în gândurile tale. Să ai fața ta tristă, dar blândă cu oamenii străini, ca frica de Dumnezeu să locuiască în tine[1217]. De pleci la drum cu frații, depărtează-te puțin de ei, ca să taci[1218]. Și, mergând, să nu privești ici și colo, ci meditează în cugetarea ta sau roagă-te lui Dumnezeu în inima ta[1219]. Iar în locul sau în casa în care te oprești, nu te purta cu îndrăzneală, ci fii cu sfială în toate. La ceea ce ți se pune pe masă întinde mâna ta când ești silit să mănânci[1220]. De ești mai tânăr, să nu îndrăznești să întinzi mâna și să bagi ceva în gură (înainte de a fi îndemnat). Iar în locul unde o să dormi, să nu te înveleși cu același acoperământ cu altul. Și fă multe rugăciuni în inima ta, înainte de a te culca. Și, de ai ostenit pe drum și voiești

---

[1215] Monahul Augustin, la notă: „Fii gata, la orice cuvânt pe care îl auzi, să spui: «Iartă-mă!», pentru că smerita cugetare aruncă toate cele ale vrăjmașului" (Antonie cel Mare, „Regula 80"). Se citează la această notă din mai mulți Părinți duhovnicești.

[1216] „Nu te mândri pentru faptele tale, oricare ar fi ele". „Nu te măsura" la ce înălțime ai ajuns după oricare faptă.

[1217] Monahul Augustin, la notă: „Să fie fața ta neîncetat tristă, afară de cazul când te cercetează oameni străini. Atunci primește-i cu fața veselă, ca să locuiască în tine frica de Dumnezeu" *(Everghetinosul,* Cartea I, „Sentința 42", p. 160).

[1218] Monahul Augustin, la notă: „Când călătorești cu frați, îndepărtează-te puțin de ei, ca să păstrezi tăcerea" (Antonie cel Mare, „Regula 75").

[1219] Monahul Augustin, la notă: „Când călătorești, nu căuta nici la dreapta, nici la stânga, ci repetă psalmii și roagă-te în minte lui Dumnezeu în tot locul unde te afli și nu te amesteca plin de încredere cu locuitorii de acolo" (Antonie cel Mare, „Regula 76").

[1220] Monahul Augustin, la notă: „Nu întinde îndată mâna ta spre cele ce ți se pun înainte spre mâncare" (Antonie cel Mare, „Regula 78").

să fii uns cu puţin untdelemn pentru osteneala drumului, lasă să ţi se ungă numai picioarele, ruşinându-te să te descoperi fără vreo trebuinţă sau boală. Iar şezând în chilia ta, de va veni vreun frate străin la tine, fă cu el şi tu aşa: unge picioarele lui şi spune-i: „Fă iubire şi ia puţin untdelemn şi foloseşte-l”[1221]. Iar de nu vrea să primească, după ce s-a odihnit, nu-l sili. Dar de este bătrân, bogat în făptuire, sileşte-l să se ungă în întregime. Iar de şezi la masă (la trapeză) cu fraţii, de eşti mai tânăr, nu spune în sufletul tău: „Mănâncă!”, ci adu-ţi aminte de păcatele tale, ca să nu mănânci cu plăcere, şi întinde-ţi mâna numai la ceea ce este în faţa ta. Şi de este ceva înaintea altuia, să nu întinzi mâna ta la aceea. Hainele tale să-ţi acopere picioarele şi genunchii tăi să stea lipiţi. Iar când cei ce mănâncă sunt străini, dă-le lor cele de trebuinţă cu o privire veselă, şi, când încetează să mănânce, spune-le lor a doua şi a treia oară: „Fă iubire şi mai ia puţin”[1222]. Iar când mănânci, să nu ridici faţa ta spre aproapele[1223], şi să nu grăieşti cuvânt deşert[1224]. Şi să nu întinzi mâna ta spre ceva, arătând că o voieşti, fără să spui: „Binecuvântează!”[1225] Şi, bând apă, să nu laşi gâtlejul tău să gâlgâie, asemenea oamenilor din lume. Şezând tu cu fraţii, de-ţi vine în gât vreo flegmă, să nu o scuipi înaintea lor, ci ridică-te şi astfel o aruncă afară, nici să nu întinzi trupul tău în văzul oamenilor. De te încearcă vreun gând neserios, să nu deschizi gura ta, şi va pleca de la tine. Să nu deschizi gura ta, râzând, căci aceasta înseamnă lipsă de sfială. Să nu pofteşti ceva apropiat, privindu-l, fie haină, fie brâu, fie culion. Şi să nu-ţi împlineşti pofta, făcându-ţi ceva asemănător. De-ţi procuri vreo carte, să nu o înfrumuseţezi cu vreo podoabă, căci aceasta este o patimă.

2. De greşeşti ceva, nu minţi din pricina ruşinii, ci fă metanie, zicând: „Iartă-mă!”, şi greşeala trece. De-ţi spune cineva un cuvânt aspru, să nu-ţi înalţi inima, căci mânia lui Dumnezeu nu întârzie. De eşti mustrat de cineva pentru vreun lucru, nu te aprinde, ci pune metanie, zicând: „Iartă-mă, nu voi mai face!”, fie că ştii, fie că nu ştii că ai făcut acel lucru. Căci toate acestea înseamnă propăşire pentru cel tânăr.

De împlineşti lucrul tău de mână, nu te mândri, ci fă-l în frica de Dumnezeu, ca să nu păcătuieşti prin neştiinţă. Când te învaţă cineva despre orice lucru de mână, spune celui ce te învaţă, fără să te ruşinezi, „Fă iubire şi vezi de e bun sau nu!” De te cheamă vreun frate (să-l ajuţi la vreun lucru) când

---

[1221] Smerenia şi înfrânarea înseamnă şi o delicată politeţe.

[1222] Poftește cu stăruință pe străini să se servească la masă.

[1223] Să nu ridici faţa ta spre aproapele tău, când mănânci, ca să nu vadă pofta mâncării oglindită pe ea.

[1224] Când mănânci, să nu grăieşti lucruri glumeţe sau fără rost, în care să se vadă plăcerea produsă de mâncare.

[1225] Aşteaptă totdeauna să ţi se îmbie. Se dau, precum se vede, sfaturi concrete despre felul cum trebuie practicată smerita cugetare.

ești la lucrul tău de mână, silește-te să vezi ce voiește și fă acel lucru cu el, lăsând rucodelia ta. De încetezi să mănânci, intră în chilia ta și fă lucrarea ta, și nu ședea vorbind cu cei ce nu te folosesc. De sunt bătrâni care-ți grăiesc cuvântul lui Dumnezeu, întreabă pe Avva al tău: „Rămân să aud sau să intru în chilie?" și fă ceea ce îți va spune. De voiești să mergi la o lucrare străină, spune-i unde voiești să mergi, ca să afli de ai trebuință de aceea. Și dacă îți spune ce să faci, nu adăuga ceva, nici nu micșora. De afli cuvinte din afară, nu le spune altuia. Căci, de le vei păzi în urechile tale, nu va greși limba ta[1226]. De voiești să se împlinească un lucru și cel cu care locuiești nu voiește să se împlinească, lasă-i lui voia ta, ca să nu se nască o ceartă și să se supere.

3. Când voiești să locuiești cu un frate în chip trecător, nu-i porunci în vreun lucru oarecare și să nu voiești să fii căpetenia lui. De locuiești cu frații, să nu voiești să te măsori cu ei în cuvântul lor. De-ți vor porunci să faci un lucru pe care nu-l voiești, luptă cu voia ta până ce îl vei împlini, ca să nu-i superi și să-i pierzi prin descurajare, și ca să ai cu ei sălășluire pașnică. De locuiești cu un frate și-i spui că voiești ceva, zi-i: „Dar voi face ce voiești". Și dacă, spunându-i ce vrei să faci, îi ceri o hotărâre, împlinește cu frica lui Dumnezeu ceea ce găsește el de cuviință. De locuiți împreună și lucrul pe care ți-l cere să-l împlinești este trecător, fă-l. De sunteți mai mulți, faceți-l împreună și, ținând seama de conștiința tuturor, nu cruța trupul tău. Când te trezești în fiecare zi, dimineața, înainte de a te apuca de lucrul de mână, cugetă la cuvintele lui Dumnezeu. Iar de este ceva de făcut înainte, fie patul, fie de spălat niște vase, fie orice alt lucru, fă aceea cu toată sârguința, fără zăbavă. De este o lucrare care aduce o plată, să o împlinești împreună cu fratele tău și să nu-l nedreptățești pe el. Iar dacă lucrarea este ușoară, și unul spune altuia: „Pleacă, frate, vezi-ți de lucru tău, eu îl fac pe acesta singur", ascultă-l. Cel ce ascultă este mai mare.

De este la tine un frate străin, împlinește cu bucurie lucrarea trebuincioasă, și, plecând el, fă-o de asemenea. Primește-l cu bunăvoință și cu frica lui Dumnezeu, ca să nu-i fie vizita spre pagubă. Păzește-te să nu-l întrebi lucruri care nu-ți sunt spre folos, ci fă-l să se roage. Iar când șade la tine, întreabă-l: „Cum te afli?", și mulțumește-te cu acest cuvânt. Și apoi dă-i o carte, ca să o citească și să cugete la cele din ea. Iar de vine după vreo osteneală, lasă-l să se odihnească și spală-i picioarele. Iar de-ți spune cuvinte necuvenite, roagă-l cu iubire, spunându-i: „Iartă-mă, că sunt slab și nu pot să le port!" Iar de este slăbit și hainele îi sunt murdare, spală-i-le. Iar de-i lipsește ceva și hainele îi sunt rupte, coase-i-le. Iar de este un drumeț și ai la tine unii credincioși, nu-l pune mai presus de ei, dar fă milă cu el din iubirea lui Dumnezeu. Iar de este un frate în trecere pe la tine și-ți cere odihnă, să nu-ți

[1226] Când vei căuta să spui altora cuvintele spuse ție, limba ta poate greși, spunându-le altfel de cum le-ai auzit.

întorci faţa de la el, pentru Dumnezeu, ci primeşte-l cu bucurie împreună cu credincioşii care se află la tine. Şi de este sărac, nu-l slobozi nemiluit, ci dă-i din binecuvântarea care ţi s-a dat ţie de la Dumnezeu, odată ce cunoşti că cele pe care le ai nu sunt ale tale, ci dar de la Dumnezeu[1227]. Dacă un frate te îmbie cu ceva, nu deschide ca să afli ce este în aceea. Dar dacă arată foarte preţios ceea ce ţi se îmbie, spune-i: „Dă-mi să văd ce este în el”.

De pleci pe o cale spre casa cuiva, şi cel din ea iese şi te lasă singur, să nu ridici faţa ta ca să cunoşti cele aflate în casa lui. Şi să nu deschizi ceva din casă: nici vreo uşă, nici vreun vas, nici vreo carte. Dar spune celui ce iese: „Dă-mi să fac vreun lucru”. Şi ceea ce-ţi dă, fă fără greutate. Să nu lauzi cele pe care nu le-ai cunoscut, iar de cele pe care le-ai cunoscut să nu vorbeşti ca şi când le-ai fi văzut. Să nu osândeşti pe cineva pentru chipul lui. De dai de apă sau de ceva de trebuinţă, să nu te arăţi nepăsător, ci gândeşte-te la Dumnezeu că a avut grijă de tine. De te ridici în chilia ta ca să faci slujba ta, nu rămâne nepăsător sau în negrijă şi, în loc să cinsteşti pe Dumnezeu, să te afli uitând de Dumnezeu, ci rămâi în frica lui Dumnezeu. Nu te rezema de perete şi nu-ţi înmuia picioarele, rezemându-te într-unul şi uşurând pe celălalt, ca cei fără de minte. Trezeşte inima ta să nu caute la voile tale, ca Dumnezeu să primească jertfa ta. De cântaţi împreună, fiecare dintre voi să-şi facă rugăciunea sa. Iar de este cu voi un străin, rugaţi-l cu iubire să-şi facă rugăciunile. Spuneţi-i aceasta până la a doua şi a treia oară, fără ceartă. În ceasul aducerii darului tău, spune gândurilor tale, simţirilor tale să stăruie în frica lui Dumnezeu, ca să te învredniceşti de Taine, şi să te vindece pe tine Domnul. Vezi să nu-ţi laşi trupul tău fără curăţie şi să te fure slava deşartă.

Iar cel mai tânăr să se lase în toată lipsa de frumuseţea trupului, căci aceasta este în folosul său[1228]. Cel tânăr să nu poarte niciodată haină frumoasă, până ce nu va ajunge la vârsta bărbatului, căci aceasta îi este spre vindecare. Să se folosească de vin până la trei pahare, în caz de trebuinţă. Să nu-şi descopere dinţii când râde, iar faţa lui să caute în jos cu sfială. Când va fi să doarmă, să-şi încingă brâul şi să aibă grijă să nu-şi ducă mâinile înăuntru, căci trupul are multe patimi, hrănite întru neştiinţă. De trebuie să pornească la drum, să poarte sandale, dar cât se află în chilia sa să nu poarte sandale. Umblând el, mâinile sale să stea apropiate de brâul său. Să nu stea nicidecum aşezat înaintea altora. Aflându-se (de faţă) unul mai mare şi vorbind cu cineva, să nu fii nepăsător şi să şezi, ci stai (în picioare) până ce îţi va arăta ce ai de făcut.

De vei pleca în oraş sau în sat, ochii tăi să caute în jos, ca să nu ridici pe

---

[1227] Toate le avem de la Dumnezeu în dar. Iar ceea ce primeşte fiecare nu primeşte în exclusivitate, ci ca să facă parte de aceea şi altora. Toate le are fiecare pentru el, dar şi pentru alţii, ca să crească oamenii şi în iubire între ei.

[1228] Cel tânăr să nu se gătească, spre a nu ispiti pe cineva şi a se încrede în sine. Dar cel bătrân să se împodobească pentru timpul Sfintei Liturghii.

vrăjmaşi în chilia ta. Să nu dormi, la drum, în casa cuiva, unde inima ta se teme că va păcătui. De voieşti să mănânci într-un loc şi afli că o femeie trebuie să mănânce acolo, să nu şezi deloc. Îţi este mai de folos să-l superi pe cel ce le pofteşte, decât să desfrâneze inima ta în ascuns. Pleacă, de poţi, până nu iei încă seama la haina ei. Mergând tu pe drum, de-ţi va spune o femeie: „Pace ţie!", răspunde-i în inima ta, căutând cu ochii în jos. De pleci la drum cu vreun bătrân, lucrul pe care-l duceţi nu i-l da lui să-l poarte. Iar de sunteţi tineri, purtaţi-l fiecare câte puţin, iar cel ce-l poartă să meargă înainte.

CUVÂNTUL AL VII-LEA

Despre virtute[1229]

1. Trei sunt virtuţile[1230] prin care, dacă mintea le are mai înainte, deosebeşte totdeauna cele de trebuinţă: pornirea după fire, bărbăţia şi nemişcarea.

2. Trei sunt virtuţile prin care mintea, de le vede în sine, crede că a ajuns la nemurire: discernământul sau deosebirea fiecărei fapte şi neconfundarea celui ce o are cu altul[1231].

3. Trei sunt virtuţile care procură minţii totdeauna lumină: a nu vedea viclenia (răutatea) vreunui om, a face bine celor ce-i fac rău şi a suporta netulburat cele ce vin asupra lui[1232]. Aceste trei virtuţi nasc altele trei, mai mari ca ele. Nevederea vicleniei (răutăţii) unui om naşte iubirea, a face bine celor ce-i fac rău aduce pacea, şi a suporta cele ce vin asupra sa fără tulburare aduce blândeţea.

4. Patru sunt virtuţile care curăţă sufletul[1233]: tăcerea, păzirea poruncilor, strâmtorarea şi smerita cugetare. Mintea se foloseşte

---

[1229] Monahul Augustin, la notă: „În ms. 78, din sec. al XII-lea, din Colecţia savaitică a Bibliotecii din Ierusalim, acest Cuvânt are titlul «Al Avvei Isaia, isihastul şi prezbiterul, despre virtuţi»".

[1230] Deosebirea de altele a fiecărei stări, virtuţi, datorii, sau dreapta socoteală.

[1231] Se pare că e vorba de capacitatea pe care o are omul, prin minte, de a se distinge (deosebi) de alţii.

[1232] „Lumina" este văzută în liniştea omului, în netulburarea lui de răutăţile altora şi de diferitele greutăţi. Toate acestea, dacă îl tulbură, îi iau lumina, dreapta înţelegere.

[1233] Monahul Augustin, la notă: „În ms. 181, din sec. al XIII-lea, al Colecţiei Patriarhiei (din Ierusalim), care cuprinde un text necunoscut ale Avvei Isaia, înainte de propoziţia: «Patru sunt virtuţile care curăţă», se află următoarele: «A spus iarăşi Avva (Isaia) că virtuţile sufletului sunt şaptesprezece: iubirea, smerenia, blândeţea, îndelunga-răbdare, neţinerea de minte a răului, nerăzbunarea, nemânierea, nesupărarea, neinvidierea, neosândirea, lipsa de slavă deşartă, milostenia, înfrânarea, neiubirea de arginţi, compătimirea, sărăcia, neîmprăştierea (A se vedea şi Scolia 20 la „Cuvântul al XV-lea", *Scara* Sfântului Ioan Scărarul, în: *PO* 88, 812.).

totdeauna de aceste patru virtuţi: de rugăciunea către Dumnezeu, căzând neîncetat înaintea Lui, de aruncarea înaintea lui Dumnezeu, de negrija de a judeca pe vreun om şi de muţenia faţă de patimile care-i grăiesc.

5. Patru sunt virtuţile care înconjoară sufletul şi-l fac să respire liber de tulburarea venită de la vrăjmaşi: mila, nemânierea, îndelungarăbdare şi scuturarea de orice sământă a păcatului ce caută să-i fie semănată. Toate acestea sunt păzite, prin uitare, de împotrivirea celor contrare.

6. Patru sunt virtuţile ce ajută tinereţii să stea lângă Dumnezeu: meditaţia în toată clipa, nelenevirea şi privegherea, ca şi a nu se măsura pe sine.

7. Prin patru lucruri se întinează sufletul: prin preumblarea în oraş, prin nepăzirea ochilor, prin prietenia cu o femeie şi, în general, prin prietenia cu cei slăviţi în lume, prin iubirea părinţilor după trup şi prin familiaritatea cu ei.

8. Prin patru lucruri sporeşte desfrânarea în trup: prin dormirea la un tânăr (o tânără), prin mâncarea pe săturate, prin uşurătatea în purtări şi prin împodobire.

9. Prin patru lucruri se întunecă sufletul: prin urârea aproapelui, prin dispreţuirea lui, prin pizmuirea lui şi prin cârtirea împotriva lui[1234].

10. Prin patru lucruri se face sufletul pustiu: prin umblarea din loc în loc, prin iubirea împrăştierii[1235], prin iubirea materiei[1236], şi prin vederea slabă (superficială).

11. Prin patru lucruri sporeşte mânia: prin darea şi luarea cu uşurinţă, prin impunerea voii tale, prin voinţa de a învăţa pe alţii şi prin a se socoti pe sine înţelept.

12. Trei sunt lucrurile pe care le câştigă omul cu greutate şi care păzesc toate virtuţile: plânsul, plângerea pentru păcatele sale şi ţinerea morţii în faţa ochilor. Trei sunt lucrurile care stăpânesc sufletul până ce nu ajunge la o mare măsură. Şi acestea sunt cele ce nu îngăduie virtuţilor să locuiască în minte: robia, lenevia şi uitarea. Căci uitarea se războieşte cu omul până la ultima suflare, cerându-i lupta grea până la agonie. Ea e mai tare ca toate gândurile, şi naşte toate relele, şi surpă în

---

[1234] A nu vedea cineva valoarea altuia înseamnă a-şi îngusta vederea, a se întuneca, a nu primi ceea ce este în acela lumină. Egoismul este starea care întunecă pe om, reducându-l la el însuşi în chip mincinos, e necomunicare.

[1235] Umblarea din loc în loc, împrăştierea, înseamnă neaprofundarea în ceea ce se află în orice, înseamnă a rămâne la suprafaţa lucrurilor.

[1236] În materie nu se poate găsi niciun conţinut profund, spiritual.

fiecare clipă cele zidite de om[1237].

13. Iată faptele omului nou şi vechi: „Cel ce iubeşte sufletul lui" spre a nu-l pierde *(Matei* 10, 39) păzeşte cele ale omului nou. Şi cel ce voieşte odihna în această scurtă vreme[1238] înfăptuieşte cele ale omului vechi, iar sufletul lui şi-l pierde. Iar Domnul nostru Iisus Hristos, arătând pe omul nou în trupul Lui, a zis: cel ce-şi iubeşte (vrea să-şi scape) sufletul „îl va pierde; iar cine îşi va pierde sufletul pentru Mine îl va afla" *(Matei* 16, 25). Căci El este Stăpânul păcii şi prin El s-a surpat „peretele din mijloc al duşmăniei" *(Efeseni* 2, 14). Dar a zis: „n-am venit să aduc pace, ci sabie" *(Matei* 10, 34) [1239]. Şi iarăşi zice: „Foc am venit să arunc pe pământ şi cât aş vrea să fie acum aprins" *(Luca* 12, 49), adică în cei ce urmează învăţăturile Lui sfinte s-a aflat focul dumnezeirii Sale. Atunci au aflat (ucenicii) sabia Duhului şi au tăiat cu ea toate voile trupului. Atunci le-a dat lor bucuria, zicând: „Pacea Mea vă dau vouă, pacea Mea vă las vouă" *(Ioan* 14, 27)[1240].

Iată cum şi-au pierdut sufletul în veacul acesta cei stăpâniţi de griji, iar cei ce şi-au tăiat voile lor s-au făcut oile Sale sfinte spre jertfă şi, când Se va arăta întru slava dumnezeirii, îi va chema pe ei la dreapta Sa, zicând: „Veniţi, binecuvântaţii Părintelui Meu, de moşteniţi Împărăţia cea gătită vouă de la întemeierea lumii. Căci am flămânzit şi Mi-aţi dat să mănânc" *(Matei* 25, 34-35), şi cele următoare. Iată-i pe cei ce şi-au pierdut sufletul lor în această scurtă vreme cum l-au aflat în vremea de nevoie, primind plată înmulţită pentru cele ce au aşteptat să primească. Iar cei ce şi-au împlinit voile lor şi-au păzit sufletul în acest veac păcătos, amăgiţi de deşertăciunea bogăţiei lor şi, nepăzind poruncile lui Dumnezeu, au socotit că vor rămâne până la sfârşit în veacul

---

[1237] Remarcabilă caracterizare a uitării! Ea nu ne lasă să continuăm binele pe care l-am început, ne face să cădem din el, nu ne lasă să creştem spiritual. E tot ce e mai contrar voinţei noastre, ne invadează fără să vrem. Ei îi opun Părinţii filocalici trezvia, care cere o voinţă şi o conştiinţă neîncetată.

[1238] Autorul numeşte adeseori viaţa pământească „această scurtă vreme".

[1239] Pare o contradicţie între faptul că Iisus e pacea lumii şi afirmaţia Sa că El a adus nu pace, ci sabie. Dar a adus sabia iertării, a iubirii, care omoară duşmănia. El a adus sabia ca pe un foc care arde tot ce e rău, cum se spune în citatul următor. Dacă în Cuvintele anterioare Avva Isaia a vorbit de delicata purtare pe care trebuie să o aibă monahul faţă de fraţii săi, acum aprofundează temeiurile acestor îndatoriri.

[1240] Monahul Augustin, la notă: „În *Codicele savaitic* urmează cele de după ele, după care Cuvântul se termină astfel: «Întreabă fratele pe Bătrân: 'Ce va face omul în orice ispită care-i vine sau faţă de tot gândul ce-i vine de la vrăjmaşul?' Îi zice Bătrânul: 'E dator să plângă înaintea bunătăţii lui Dumnezeu, ca să-l ajute să se odihnească repede, de se va ruga întru cunoştinţă. Căci s-a scris: Domnul este ajutorul meu, nu mă voi teme de ce-mi va face mie omul *(Psalmii* 117, 6)'»". În *Pateric,* acestea se atribuie Avvei Moise Etiopianul (PG 65, 288).

acesta[1241]. De aceea se va arăta ruşinea orbirii lor în ceasul Judecăţii şi vor fi capre blestemate, şi vor auzi înfricoşătoarea hotărâre a Judecătorului, Care va zice: „Plecaţi de la Mine, blestemaţilor, în focul şi în întunericul cel mai dinafară şi veşnic[1242], pregătit diavolului şi îngerilor lui. Căci am flămânzit şi nu Mi-aţi dat să mănânc” *(Matei* 25, 41) şi cele următoare. Gura acestora va amuţi şi nu vor afla ce să spună, căci îşi vor aduce aminte de lipsa lor de milostenie şi de sărăcia lor[1243]. Atunci vor zice: „Doamne, când Te-am văzut flămând şi nu Ţi-am slujit?” Dar va astupa gura lor, zicând: cel ce a făcut bine unuia dintre aceştia care au crezut, Mie Mi-a făcut *(cf. Matei* 25, 45).

CUVÂNTUL AL VIII-LEA

Despre scurte învăţături (sentinţe)

- Spunea iarăşi: „De dai vreodată ceva cuiva şi i-o ierţi, imiţi firea lui Iisus, de i-o ceri, imiţi firea lui Adam, iar de ceri şi dobândă, te arăţi mai jos şi de firea lui Adam”.
- Spunea iarăşi: „Dacă te acuză cineva pentru un lucru pe care l-ai făcut – sau nu l-ai făcut – şi taci, aceasta este după firea lui Iisus, iar de răspunzi şi spui: «Ce am făcut?», acesta nu este de aceeaşi fire. Iar dacă opui cuvântului aceluia cuvântul tău, aceasta e contrar firii”.
- Spunea iarăşi: „Împlinind slujirile (liturghiile) tale, de le săvârşeşti cu smerenie, ca un nevrednic, sunt primite de Dumnezeu. Iar de te înalţi în inima ta şi-ţi aduci aminte de altul care s-a culcat sau le-a nesocotit, osteneala ta este zadarnică”[1244].
- Spunea iarăşi despre smerita cugetare, că ea nu are limbă să vorbească de altul care-şi nesocoteşte slujirea sau de altul care

---

[1241] Mai bine zis, au socotit că vor rămâne la nesfârşit în veacul acesta sau că dincolo de veacul acesta nu mai este nimic, cu el sfârşindu-se totul. În ambele cazuri, timpul acesta şi toată istoria ar fi fără niciun sens.

[1242] „Focul şi întunericul cel mai dinafară” e întunericul neînţelegerii ultime, pe care şi-au cultivat-o cei ce n-au voit să cunoască adevărul că toate au un sens numai dacă toate sunt de la un Creator conştient şi iubitor. Lipsa lor de cunoştinţă izvorând din lipsa de iubire, ei n-au nicio bucurie, ci trăiesc un chin fără sfârşit, asemenea unui foc care-i arde. Amândouă sunt la marginea extremă a existenţei, oarecum în afara ei, dacă gradul suprem al existenţei se arată în iubirea şi în nemărginita cunoaştere a lui Dumnezeu – Iubirea tripersonală supremă.

[1243] Vor fi săraci pentru că n-au niciun conţinut spiritual. Bogăţia materială pe care au căutat s-o câştige s-a topit, şi de la Dumnezeu, şi de la oameni n-au primit şi nu primesc nicio bucurie, pentru că nu s-a deschis iubirii acelora prin faptele lor.

[1244] Dacă, împlinind slujirea ta, critici pe altul care nu şi-o face, osteneala ţi s-a făcut zadarnică. Slujind pe Dumnezeu, dar neiubind pe aproapele, nu-ţi este primită de Dumnezeu slujirea. E mai mare iubirea aproapelui decât slujirea care pretinde că e adusă lui Dumnezeu.

gândește rău despre cineva, nici ochi care iau seama la scăderile altuia, nici urechi să audă cele ce nu folosesc sufletului propriu. Și nu are cu altul vreun lucru de vorbit, afară de păcatele sale. Cu toți oamenii este pașnic pentru porunca lui Dumnezeu, și nu pentru prietenie[1245]. Dacă cineva postește tot timpul și se predă pe sine la mari osteneli și porunci, în afară de acest drum (al smeritei cugetări), toate ostenelile lui sunt zadarnice[1246].

- Spunea iarăși că, de-și procură cineva un vas pentru sine și în vremea trebuinței sale nu-l va găsi, în zadar și l-a procurat. „Ceea ce spun e la fel cu aceasta: cel ce zice: «Mă tem de Dumnezeu», însă, de va fi să vină ceasul trebuinței – și îl va afla în vremea unui cuvânt, sau a mâniei, sau a îndrăznelii de a învăța pe altul ceea ce el nu a împlinit, pentru că vrea să placă omului sau să se vorbească despre el între oameni, sau pentru celelalte patimi –, și nu se va afla la el frica de Dumnezeu în vremea acestora, zadarnice sunt toate ostenelile lui”[1247].
- Spunea iarăși despre Sfânta Împărtășanie că este numită unire cu Dumnezeu, întrucât, până ce suntem biruiți de patimi – fie de mânie, fie de pizmă, fie de voința de a plăcea oamenilor, fie de slava deșartă, fie de ură sau de altă patimă –, suntem departe de Dumnezeu. Deci, unde mai este unirea cu Dumnezeu?[1248]
- Spunea iarăși: „De-ți spune cineva unele cuvinte nefolositoare, să nu voiești să le asculți, ca să nu-ți lași neîngrijit sufletul tău. Dar să nu rușinezi persoana aceluia, încât să-l întristezi că nu primești cele spuse de el, zicând: «Nu le primesc în inima mea». Să nu spui aceasta, căci nu ești mai presus de primul om zidit, pe care l-a făcut Dumnezeu cu mâna Lui și pe care nu l-a folosit reaua negrijă (nepăsarea). Fugi deci și să nu voiești să-l asculți. Dar ia seama ca, nu cumva, fugind cu trupul, să voiești să cunoști cele spuse. Căci de auzi o clipă cuvântul, dracii nu vor lăsa spusa pe care ai auzit-o, ci vor ucide sufletul tău. Fugind, fugi cu totul”.

[1245] Nici prietenia cu altul să nu o căutăm pentru interesele noastre, ci pentru că aceasta e porunca lui Dumnezeu: să iubim pe fiecare.

[1246] Smerita cugetare nu e străină de iubire, căci fără ea nu poate fi iubire. Dacă te prețuiești mai mult pe tine decât pe altul, nu-l iubești pe acela.

[1247] Dumnezeu nu poate fi în om deodată cu patimile, care reprezintă egoismul omului. Nu poate fi în omul preocupat exclusiv de el. Ca să-L simți pe Dumnezeu, trebuie să uiți de tine.

[1248] De unirea cu Dumnezeu ne bucurăm când nu mai suntem stăpâniți de patimile prin care căutăm plăcerea proprie sau prin care sporim în egoism.

CUVÂNTUL AL XI-LEA

Despre grăuntele de muştar

Pilda grăuntelui de muştar este o preînchipuire, precum au spus Părinţii, a cerinţei să trăim după chipul lui. Căci s-a scris: „Împărăţia cerurilor este asemenea unui grăunte de muştar, pe care, luându-l, omul l-a ascuns (semănat) în ţarina sa. El este cel mai mic dintre toate seminţele dar, când creşte, se face mai mare decât toate plantele, încât păsările cerului vin să se sălăşluiască în ramurile lui" *(Matei* 13, 31-32). Omul este grăuntele de muştar, iar păsările sunt virtuţile lui. Omul trebuie să urmeze grăuntelui de muştar în toate – căci spune: „Este mai mic decât toate seminţele" –, deoarece omul trebuie să coboare mai jos decât toţi oamenii. Dar, pentru blândeţea şi îndelunga sa răbdare, el este astfel desăvârşit. Şi este înfocat (în creştere) pentru curăţia lui, pentru că nu are nicio întinăciune în trup. Şi, pentru ura faţă de patimi, cele din el sunt puternice. Căci este supărător celor ce iubesc lumea, şi, de e lovit şi apăsat, are însuşirea de a fi lucrător. Despre neplăcuta lui pătimire, zice: pentru necazul adus lucrărilor lui, cel ce îl apasă îi înţeapă ochii. El trebuie să-şi cureţe mădularele moarte, spre a nu cădea în miros urât. Să înţelegem şi să urmăm aceluia, şi să asemănăm lui mădularele noastre în descompunere, ca să nu se împută şi să prindă viermi.

De aceea S-a făcut om Domnul Iisus, ca să Se îngrijească de noi, ca noi să ne îndreptăm prin El potrivit Lui, şi să arătăm dacă suntem sau nu din El ca grăunţe, dacă suntem din starea Lui, din smerenia inimii Lui, din blândeţea şi asprimea Lui. Iar propriu milei Lui este să ne întărească, după voia Lui. Că a Lui este slava, a Tatălui şi a Fiului şi a Sfântului Duh, acum şi în vecii vecilor. Amin.

CUVÂNTUL AL XII-LEA

Despre vin

Pilda vinului preînchipuie tainic firea omului care voieşte să se opună neştiinţei, păzindu-şi lucrarea sănătoasă, ca Dumnezeu cu bucurie să o primească. Vasul (butoiul) curăţat uşor este chip al trupului sănătos, curăţat în toate părţile lui de patimile urâte. Căci este cu neputinţă ca acela să slujească vreunei plăceri, aşa cum este cu neputinţă să se pună vinul într-un vas necurăţat sau având vreo crăpătură în el. Aşa să ne cercetăm şi noi pe noi înşine, căci nu putem plăcea lui Dumnezeu având în noi vreo ură sau duşmănie, căci acestea îl împiedică pe om să se pocăiască. Iar vinul spumegă la început, având chipul tinereţii, care este neliniştită (neaşezată) până ce nu înaintează în vârstă şi nu ajunge la linişte. Dar nu se face vin fără must de struguri, nici pâine fără aluat. La fel, nici tinereţea nu poate înainta în voinţă, până ce nu va primi de la Părinţi aluatul după Dumnezeu şi nu-i vor arăta calea, şi până ce nu-i va dărui Dumnezeu să se înalţe cu vederea

spre El. De aceea, să fie lăsată în casă, până ce ajunge la o aşezare. Tot aşa, fără liniște (ἡσυχία) şi neplăcuta pătimire, şi fără toată osteneala după Dumnezeu, este cu neputinţă tinereţii să vină la această stare. De lăsăm vinul cu cele rezultate din el (drojdia, *n. ed.),* se face oţet. La fel, firea tinereţii: de va fi între rudeniile după trup sau între cei care nu au aceeaşi făptuire şi nevoinţă cu el, va pierde felul de viaţă după Dumnezeu pe care l-a primit de la Părinţi. Şi vasul cu vin se pune în pământ, pentru a nu fi răsturnat de vânt şi a se pierde (vinul). Aşa, şi tinereţea: de nu va dobândi în toate smerenia, toate ostenelile ei vor fi zadarnice. De se gustă din vin de multe ori, pătrunde aer (în butoi) şi gustul vinului se pierde. Acest lucru se întâmplă adesea şi omului care îşi arată lucrarea sa, căci slava deşartă pierde tot lucrul său. De vor lăsa butoiul fără capac, vierii lacomi vor consuma vinul. La fel se întâmplă şi cu multa vorbire, şi cu uşurătatea, şi cu deşertăciunea. De vor lăsa vinul în calea vântului, acesta îi va pierde chipul şi firea şi, de aceea, ascund vinul în pivniţe şi îl acoperă. La fel, mândria pierde tot rodul omului. La fel sunt liniştea (ἡσυχία) şi înstrăinarea de orice lucru, căci e cu neputinţă omului să-şi păzească ostenelile fără liniște şi fără neconsimţirea cu lucrurile lumii.

Toate acestea se întâmplă cu vinul, până ce place vierului şi îl bucură de rod. Toate acestea trebuie să le facă şi omul, până ce lucrul său va plăcea lui Dumnezeu. Şi este cu neputinţă să îndrăznească în inima lui, el temându-se neîncetat, până ce nu întâlneşte pe Dumnezeu şi nu vede de este desăvârşit lucrul său. Şi, precum atunci când se pune vinul în butoi, curg din el picături în pământ, din pricina unui stăpân fără grijă, aşa se pierde şi micul lucru sau rodul omului, dacă el este fără de grijă. Să folosim deci puterea noastră, fraţii mei, ca să ne păzim de cei ce ne vatămă, şi mila lui Dumnezeu şi harul Lui vor fi cu noi, ca să spunem: „După slăbiciunea noastră, am păzit cele spuse nouă de conştiinţă, dar puterea şi acoperământul, şi iertarea, şi mila sunt de la Tine. Căci cine sunt eu în mâna viclenilor de care m-ai scăpat? Eu nu am nimic să-Ţi dau, căci sunt păcătos şi nevrednic de darurile Tale. Tu m-ai scăpat din mâna vrăjmaşilor mei. Tu eşti Domnul meu şi Dumnezeul meu, şi ale Tale sunt slava, şi mila, şi acoperământul, şi ajutorul, şi stăpânirea în vecii vecilor. Amin”.

CUVÂNTUL AL XIII-LEA

Despre cei ce s-au luptat şi s-au desăvârşit

1.Acestea sunt semnele (minunile) pe care le-a făcut Domnul Iisus înainte de a Se urca pe cruce. Căci zice: „Mergeţi şi vestiţi lui Ioan cele ce aţi văzut şi cele ce aţi auzit: Orbii văd, şchiopii umblă, leproşii se curăţă, morţii înviază şi săracilor li se binevesteşte. Şi fericit este cel ce nu se va sminti întru Mine” *(Luca* 7, 22-23). Ioan, care a botezat pe Domnul Iisus, e luat drept chip al acestui cuvânt: că cel ce se botează trebuie să-şi mărturisească faptele. Deci

multe sunt semnele pe care le-a făcut Domnul Iisus. Dar cuvintele „orbii văd” înseamnă că cel ce privește lumea aceasta cu nădejde este orb; dar dacă, părăsind-o pe ea, privește la nădejdea așteptată, ajunge să vadă[1249]. La fel, „șchiopii umblă” înseamnă că cel ce voiește pe Dumnezeu, dar iubește cugetările trupești ale inimii, este șchiop; dar dacă le părăsește pe acestea și iubește pe Dumnezeu din toată inima, umblă[1250]. La fel, iarăși, „surzii aud” înseamnă că, fiind cineva în împrăștiere din pricina robiei și uitării, e surd; dar, dacă se adună în cunoștință (a lui Dumnezeu, *n. ed.),* aude[1251]. „Leproșii se curățăˮ arată – fiindcă s-a scris în Legea lui Moise ca „cel necurat să nu intre în casa Domnuluiˮ – pe tot cel ce are dușmănie față de aproapele, sau ură, sau pizmă, sau împotrivire în cuvânt. Dar dacă le părăsește pe acestea, s-a curățat. În sfârșit, dacă orbul vede, șchiopul umblă și leprosul e curățat, omul, care în vremea leneviei a murit prin acestea, se ridică din morți și se înnoiește, și binevestește simțurilor lui, cele sărăcite de sfintele virtuți, că vede, umblă și s-a curățat. Acest răspuns ai dat celui ce te-a botezat pe tine.

2. Aceasta este botezul: neplăcuta pătimire în smerita cugetare și liniște (ἡσυχία)[1252] Căci s-a scris despre Ioan: „avea îmbrăcămintea din păr de cămilă, și mijlocul lui era încins cu cingătoare de piele” *(Matei* 3, 4), și trăia în pustie. Acestea sunt semne ale neplăcutei pătimiri: aceasta curăță întâi pe om și, dacă el lucrează, o câștigă, și, de o câștigă, se silește să vină la cruce. Crucea e semn al viitoarei nemuriri, care va închide mai întâi gurile fariseilor și saducheilor[1253]. Căci saducheii își însușesc chipul necredinței și al deznădejdii, iar fariseii, al vicleniei și fățărniciei și al slavei deșarte, după cum este scris: „Nimeni nu mai îndrăznea să-L mai întrebe” pe Iisus din ceasul acela *(Marcu* 12, 34). Deci a

---

[1249] De fapt, cel ce privește la lumea aceasta cu vreo nădejde este orb. Dacă nu recunoaște decât realitatea ei, nu vede că aceasta înseamnă a nu avea de la ea decât moartea definitivă. Și, nevăzând aceasta, este orb. Însă cel ce are nădejde într-o viață deosebită de lume vede realitatea.

[1250] Cel ce rămâne la lumea aceasta e șchiop, adică nu se poate mișca din aceasta. Dar cel ce iubește pe Dumnezeu poate umbla, adică nu mai rămâne paralizat în lume, se mișcă din ea.

[1251] Cel împrăștiat cu mintea nu aude glasul lui Dumnezeu, Care-i arată drumul spre El și trebuința de a-I urma, nu aude ceea ce este esențial pentru viața sa, toate se confundă în auzul său.

[1252] Prin Botez, ne însușim cu plăcere o viață de pătimire pentru păcate și o liniște din partea agitației pe care păcatele sau căutarea plăcerilor pe care ni le îmbie lumea văzută, în afara lui Dumnezeu, o întreține în noi.

[1253] Cine primește pătimirile neplăcute pentru Hristos se pregătește să primească și crucea, care e o trecere spre înviere. Căci crucea, ca primire voită a morții pentru Dumnezeu, e ultimul act al neprețuirii lumii, al dezlipirii de ea, pentru a ajunge la El. Această dezlipire de lume a arătat-o Hristos, respingând necredința fariseilor și saducheilor, și o arătăm și noi în respingerea celor necredincioși și fățarnici.

trimis pe Petru şi pe Ioan să pregătească Paştile *(cf. Luca* 22, 8)[1254]. Aceasta ne este pildă, că, dacă mintea se vede pe sine nestăpânită de nimic, se pregăteşte pentru nemurire şi, adunându-şi simţurile (simţirile) într-o unitate, şi le face un trup cu El, hrănindu-le prin împărtăşirea de El în mod nedespărţit[1255]. Şi iarăşi s-a rugat Iisus, zicând: „De este cu putinţă, treacă de la Mine paharul acesta", în ceasul acesta *(Matei* 26, 39). Acest cuvânt ni se face şi el chip al nostru în înţelesul că, dacă mintea voieşte să se urce pe cruce, are nevoie de multă rugăciune şi de multe lacrimi, şi să se supună în toată clipa lui Dumnezeu, cerând ajutorul bunătăţii Lui, ca să o întărească şi să o păzească până o va învia pe ea în înnoire sfântă şi nebiruită, deoarece în ceasul crucii este o mare primejdie[1256]. Şi, rugându-se, are nevoie să fie cu ea Petru şi Ioan, care închipuie credinţa sănătoasă şi bărbăţia inimii, sau nădejdea şi iubirea lui Dumnezeu[1257].

3.Şi acestea sunt cele ce s-au împlinit pentru noi de Stăpânul, Domnul şi Dumnezeul nostru Iisus Hristos, Care ni s-a făcut chip (pildă) în toate, cum a spus Apostolul: „Ca să-L cunosc pe El şi puterea învierii Lui şi să fiu făcut părtaş la patimile Lui, făcându-mă asemenea cu El în moartea Lui, ca, doar aşa, să pot ajunge la învierea cea din morţi" *(Filipeni* 3, 10-11). Fierea pe care a băut-o pentru noi înseamnă ca noi să nimicim toată pofta cea rea din noi, şi să ne închidem gurile noastre, şi să nu îngăduim poftelor să iasă din trupul nostru, ca să se împlinească. Oţetul pe care l-a băut înseamnă ca noi să stingem toată îndrăzneala şi toată tulburarea deşartă[1258]. Scuipatul pe care l-au împroşcat

---

[1254] După ce i-a biruit pe aceia cu totul prin cuvânt, Iisus a trecut apoi la ultima Sa faptă, prin care Îşi arată oamenilor iubirea ca Dumnezeu, adică la răstignire. Sau, după ce Se arată biruitor al tuturor patimilor omului, trece şi la biruirea morţii prin moarte.

[1255] Mintea care nu mai e stăpânită de nimic din ale lumii se pregăteşte, îşi adună simţurile îndreptate spre lume şi le direcţionează spre o singură ţintă: să se pregătească prin moarte spre trecerea la nemurirea vieţii viitoare împreună cu Hristos, pe Care Îl vedem în aceasta ca model. Prin împărtăşirea de El, omul a devenit unit în el însuşi şi totodată unit cu Hristos. Şi El, Care a învins moartea prin cruce, imprimă şi trupului celui ce s-a împărtăşit de El această pornire spre moarte şi spre trecerea prin ea la viaţa veşnică în unire cu El.

[1256] Propriu-zis, nu pentru Sine se roagă Iisus să treacă paharul morţii, ci pentru noi. El putea suporta prin Sine acest pahar, dar Şi-a însuşit frica noastră de el, cerând ajutorul Tatălui, ca să ne facă şi pe noi să cerem acest ajutor în clipa crucii. Numai cu ajutorul Tatălui putem învinge crucea pe care am primit-o, după ce am învins celelalte patimi egoiste ale noastre prin pătimirile neplăcute.

[1257] Precum Petru şi Ioan sunt folosiţi de Hristos pentru pregătirea Paştilor, care este moartea Lui sau trecerea Lui mântuitoare prin ea (Paştele Lui), aşa avem nevoie şi noi de credinţa şi iubirea lui Hristos, pe care o reprezintă ei, ca să primim crucea noastră ca trecere (Paşte) spre viaţa veşnică.

[1258] Fierea băută de Hristos este chipul amărăciunii pe care trebuie să o bem noi, scârbiţi de amărăciunea pe care ne-o produc patimile noastre, iar oţetul este acreala

asupra Lui ne priveşte pe noi: să stingem toată dorinţa de a plăcea oamenilor şi toată slava lumii acesteia[1259]. Cununa de spini, împletită şi pusă pe capul Lui, ne este nouă chip, ca şi noi să purtăm în fiecare ceas dispreţul care ni se arată, răbdând fără tulburare înjurăturile[1260]. Trestia cu care loveau capul Lui ne este chip, ca, având totdeauna pe cap acoperământul smeritei cugetări, să stingem toată mândria vrăjmaşului. Iar spusa: Iisus a fost predat spre biciuire, înainte de a fi răstignit, este un chip pentru noi, ca şi noi să dispreţuim toată osândirea omenească şi toată încercarea. Iar faptul că I-au împărţit hainele şi au tras sorţi ni s-a făcut nouă chip, ca să dispreţuim şi noi toate ale lumii acesteia înainte de a ne urca pe cruce, după cuvântul Apostolului: „răpirea averilor voastre aţi primit-o cu bucurie, binecunoscând că aveţi o mai bună şi statornică avere (existenţă)" în ceruri *(Evrei* 10, 34).

4. Acestea trebuie să le facă omul, ca să poată să se urce cu El pe cruce. Căci, dacă nu vei face cele pe care le-a făcut El, după puterea ta ca om, nu vei putea să te sui pe cruce[1261]. Iar că era ceasul al şaselea, când S-a răstignit pentru mântuirea noastră întru vrăjmăşia inimii împotriva păcatului, este pildă pentru noi, ca să ne întărim împotriva a toată lenevia şi lipsa de curaj, până ce va muri în noi păcatul, după cum s-a scris că în El, prin cruce, a omorât păcatul şi vrăjmăşia *(cf. Efeseni* 2, 16)[1262]. Iar spusa că, făcându-se ceasul al nouălea, a strigat cu glas mare: „Eloi, Eloi, lama sabahtani?" *(Marcu* 15, 34) ne este chip, însemnând ca, după răbdarea durerii pentru patimi până la stingerea lor, să

---

patimilor, care ne determină să le lepădăm din noi.

[1259] Scuipatul cu care a fost dispreţuit Hristos să-l socotim scuipatul ce ne vine de la oameni atunci când împlinim voia lui Dumnezeu, dar şi adevărata intenţie aflată în laudele oamenilor. Să primim deci şi laudele lor ca pe o minciună, egală, în realitate, cu un scuipat.

[1260] Cununa mincinoasă pusă pe capul Lui spre a râde de puterea Lui împărătească, în care nu credeau, să o socotim ca batjocura care ni se aduce când slujim lui Hristos, adevăratul Dumnezeu. Să ne arătăm şi noi cu smerenie calitatea de membri ai Împărăţiei lui Hristos, chiar dacă aceasta îi face pe duşmanii Lui să râdă de noi. În toate – în primirea fierii, a oţetului, a cununii de spini – să ne socotim uniţi cu Hristos. El le primeşte pe nedrept, pentru noi, noi trebuie să le primim pentru că le merităm. Dar le primeşte pentru noi ca, în unire cu El, să avem puterea să le primim şi noi. El primeşte cununa de spini ca o batjocură nemeritată, căci e cu adevărat Împărat, noi trebuie să o primim pe merit, căci vrem să fim împăraţi, deşi nu suntem. Însă, primind-o, scăpăm de mândria de a fi împăraţi.

[1261] Ca să ajungi pe crucea care te mântuieşte de păcate, trebuie să urci cu Hristos. Dar pentru a urca cu El, trebuie ca mai înainte să faci sau să suporţi cele pe care le-a făcut sau le-a suportat El.

[1262] A suportat păcatul pe care Şi l-a însuşit, în sensul că a luat vina pentru păcatul nostru, deci şi vrăjmăşia lui împotriva altora. Toate acestea le-a omorât. Trăia aceste simţiri ale noastre fără să fie autorul lor, ca să le omoare sau să-şi producă simţirea că le-a omorât, pentru a ne transmite şi nouă această simţire.

îndrăznim cu toată smerita cugetare să strigăm aceasta către Dumnezeu[1263]. Iar faptul că Şi-a dat duhul la întunecarea soarelui ne este chip, ca, de se va elibera mintea noastră de toată nădejdea celor văzute în lumea aceasta, avem un semn că păcatul a murit în noi. Iar în faptul că s-a rupt catapeteasma în două, de sus până jos (*cf. Matei* 27, 51), avem pildă că, de se va elibera mintea noastră, va dispărea separaţia dintre ea şi Dumnezeu. Iar faptul că „pietrele s-au despicat şi mormintele s-au deschis” *(Matei* 27, 51-52) ne este chip ca, dacă moartea aceea ne vine nouă, toată greutatea şi orbirea şi cele ce stau pe suflet se vor rupe, şi simţurile, care omoară şi aduc morţii rod, se însănătoşesc şi se ridică nebiruite. Iar a fi învăluit într-o pânză curată şi uns cu aromate este iarăşi chip pentru noi, că după moartea aceea vine o sfinţenie care învăluie pe om şi îl odihneşte întru nestricăciune. Iar faptul că L-au pus în mormânt nou, în care nu fusese pus nimeni *(cf. Ioan* 19, 41), şi au rostogolit o piatră mare la intrare, este iarăşi chip pentru noi, că, de se va elibera mintea de toate acestea şi se va sabatiza (se va odihni), se va afla în alt veac, cugetând cele noi, şi va lua aminte la cele în care nu e nimic stricăcios şi va gândi la cele nestricăcioase. Se mai spune şi: „Unde va fi stârvul, acolo se vor aduna vulturii” *(Matei* 24, 28). În sfârşit, ceea ce s-a scris: A înviat întru slavă, întru slava Tatălui Său, şi S-a urcat la ceruri „şi a şezut de-a dreapta măririi, întru cele preaînalte” *(Evrei* 1, 3), este şi pentru noi, după cuvântul Apostolului: „Deci dacă aţi înviat împreună cu Hristos, căutaţi cele de sus, unde se află Hristos, şezând de-a dreapta lui Dumnezeu; cugetaţi la cele de sus, nu la cele de pe pământ; căci aţi murit” *(Coloseni 3,* 1-3). Căci puternic este numele cel cinstit al Lui – Care face milă şi S-a făcut chip al sfinţilor în toate – să ajute slăbiciunii noastre, ca să părăsim păcatele[1264] şi să aflăm milă cu toţi cei vrednici de El. Amin.

CUVÂNTUL AL XV-LEA

Despre lepădare (de lume – n. ed.)

1. **Să** ne îngrijim, iubiţilor, de noi înşine, „**Că** vremea s-a scurtat de acum” *(1 Corinteni* 7, 29). **Şi** nu se poate îngriji cineva de sufletul său, până ce se îngrijeşte de trup. **Şi** precum nu poate cineva să privească cu un ochi la cer şi cu unul la pământ, aşa nici mintea nu se poate îngriji şi de cele ale lui Dumnezeu, şi de cele ale lumii. Căci, de te îngrijeşti de

---

[1263] Strigăm şi noi, după o îndelungată suferinţă pentru patimile noastre, cu smerenie: „Dumnezeul meu, Dumnezeul meu, pentru ce m-ai părăsit?” Propriu-zis, Hristos strigă aceasta nu pentru Sine, ci pentru noi. Dar Şi-a însuşit această strigare a noastră, ca să ne-o comunice şi nouă cu simţire filială sau cu înţelegere, nu cu revoltă.

[1264] Se recunoaşte şi aici puterea numelui Său de a ne ajuta să părăsim păcatele şi să ne bucurăm de mila Lui, de comuniunea cu El, potrivit sărăciei noastre. Când rostim numele lui Hristos cu credinţă, El Însuşi vine la noi. Numele cuiva e o punte între el şi cei ce-l rostesc cu respect. Când cineva rosteşte numele meu, eu sunt atras în legătura cu cel care mi-l rosteşte.

cele ce nu-ți ajută când ieși din trup, îți este spre rușine[1265]. Să ai deci pe Dumnezeu în gând, căci El ia aminte la tot lucrul pe care-l faci. Să ai pe Dumnezeu în gând, căci El privește în gândul tău. Roșinează-te să cugeți în ascuns la cele pe care te rușinezi să le faci înaintea oamenilor, „Căci după rod se cunoaște pomul” *(Matei* 12, 33). La fel, mintea se cunoaște din vederea gândurilor ei și sufletul rațional se cunoaște pe sine din vederea (contemplarea) sa.

Nu te socoti deci pe tine nepătimitor (fără patimi), câtă vreme te convinge pe tine păcatul[1266]. Cel căruia i s-a dat libertate nu se gândește în sine că cele pe care le face sunt contrare firii[1267]. Nu te socoti pe tine liber, câtă vreme mânii pe Stăpânul tău. Căci nu-ți vine libertatea câtă vreme inima ta poftește ceva din cele ale lumii[1268]. Îngrijește-te de trupul tău ca de un templu al lui Dumnezeu; îngrijește-te ca de unul care va învia și va răspunde lui Dumnezeu[1269]. Teme-te de Dumnezeu, ca unul ce o să dai răspuns lui Dumnezeu pentru toate cele ce ai făcut[1270]. Așa cum, dacă ți se rănește trupul, te îngrijești să-l vindeci, așa îngrijește-te ca el să fie nepătimitor la înviere[1271]. Cugetă în tine însuți[1272], în fiecare zi, ce

---

[1265] Monahul Augustin, la notă, completare: „înaintea ochilor”. În textul latin: „Teme-te de Dumnezeu!”

[1266] Păcatul convinge pe om să-l facă, pentru că în el este o falsă dulceață, iar în om e o înclinare spre a-l săvârși. Omul nu e deplin nestăpânit de acel păcat, deci deplin tare, ci are o anumită pasivitate în sine în raport cu acel păcat.

[1267] Patima e folosirea libertății contrar firii. Ca și păcatul, patima spre care omul e atras și de care se lasă atras e contrară firii lui. Omul a ajuns în această stare prin păcatul lui Adam, pentru că nu era ținut fără voia lui în legătură cu Dumnezeu. Totuși, omul n-a fost făcut pentru a fi luat în stăpânire fără voie de păcat pentru o existență neliberă, dar a putut primi să fie stăpânit de păcat. Numai Hristos ca om n-a putut fi luat în stăpânire de păcat, fiind totodată Dumnezeu și rămânând deci mereu pe deplin liber.

[1268] Nu poate fi omul deplin liber câtă vreme mânie pe Dumnezeu, Cel ce nu poate fi decât deplin liber, neputând fi stăpânit de ceva, adică fiind deasupra tuturor și având-le pe toate. Și omul, alipindu-se lumii inferioare lui Dumnezeu, Îl supără nu pentru că El ar fi gelos pe om, ci pentru că nu se bucură de nemărginirea Sa sau de rolul de partener al Său, pentru care l-a și creat.

[1269] Să nu ne îngrijim de trup ca de unul care ne robește, depărtându-ne de Dumnezeu, ci ca de unul ce are să învieze, și deci să depășească trebuințele lumești, ca de unul care a început să fie templu al lui Dumnezeu și va deveni deplin liber la înviere, când se va elibera de robia față de cele materiale ale lumii.

[1270] Dumnezeu, făcându-ne ca făpturi ce avem să dăm răspuns Lui pentru faptele pe care le-am săvârșit, a arătat valoarea pe care ne-a dat-o ca parteneri ai Lui, chiar în trup fiind.

[1271] Până la înviere, avem patimile durerii, dar, dacă le suportăm cu răbdare, putem ajunge la înviere fără ele.

patimă ai biruit, înainte de a-l arăta cele pe care le ceri. Precum pământul nu poate da rod fără sămânță și apă, așa nu poate omul să se pocăiască fără smerita cugetare și osteneala trupului[1273]. Așa cum prin amestecarea undelor văzduhului înflorește sămânța, așa omul înflorește prin porunci și mintea lui, prin păzirea poruncilor lui Dumnezeu. Credința în Dumnezeu și frica de El se arată în neînstrăinarea conștiinței. De se seamănă în tine plăcerea curviei când șezi în chilia ta, ia seama și opune-te gândului lău, ca să nu te răpească. Sileşte-te să-ți aduci aminte de Dumnezeu, căci El ia aminte la tine și, de cugeți ceva în inima ta, toate sunt descoperite înaintea Sa.

2. Spune deci sufletului tău: „De te ruşinezi de păcătoşii cei asemenea ție, pentru a nu păcătui, cu atât mai mult (trebuie să te ruşinezi) de Dumnezeu, Care vede cele ascunse în inima ta”. Și din această dreaptă socoteală a gândului, frica lui Dumnezeu se va face neclătinată și nu mai poți fi stăpânit de patimi. E ceea ce s-a scris: „Cei ce se încred în Domnul sunt ca muntele Sionului; nu se va clinti în veac cel ce locuieşte în Ierusalim” *(Psalmii* 124, 1). Cel ce crede că va fi o Judecată când (sufletul) va ieși din trup nu poate judeca pe aproapele său pentru nicio faptă, ca unul ce are să dea răspuns lui Dumnezeu pentru toate faptele sale[1274]. Căci s-a scris: „Trebuie să ne înfățișăm înaintea scaunului de judecată al lui Hristos, ca să ia fiecare după cele pe care le-a făcut prin trup, fie bine, fie rău” (2 *Corinteni* 5, 10). Cel ce crede că este o Împărăție a celor sfinți va avea grijă să se păzească pe sine până și în cele mai mici și mai neînsemnate fapte, ca să devină vas ales. Fiindcă s-a scris: „Asemenea este Împărăția cerurilor cu un năvod aruncat în mare și care adună tot felul de pești. Iar când s-a umplut a fost tras la mal” *(Matei* 13, 47-48). Și cei buni au fost aleși pentru Sfânta Sa Împărăție, iar pe cei răi i-au aruncat afară, în gheenă. Cel ce crede că trupul lui se va ridica prin fire (prin unirea după fire cu Hristos) în ziua învierii trebuie să se îngrijească să-și curețe trupul de toată întinăciunea. Căci s-a scris: „Care va schimba la înfățișare trupul smereniei noastre, ca să fie asemenea trupului slavei Sale, lucrând potrivit cu puterea ce are (de a-și supune Sieși toate)” *(Filipeni* 3, 21). Pe

---

[1272] Διαλογίζου, cugetă într-o convorbire cu tine. Toată gândirea Avvei Isaia e dialogată. Datoriile mele, faptele mele bune sunt pentru altul, fie om, fie Dumnezeu. Dar prin om văd pe Dumnezeu și Dumnezeu îmi cere să iubesc pe om, iubindu-L astfel pe El.

[1273] În mândrie și în satisfacerea plăcerilor trupești nu există pocăință.

[1274] Cel ce crede că va fi o Judecată finală a tuturor pentru toate faptele pe care le-a făcut (și a spus aceasta și filosoful Kant) nu va judeca pe nimeni, căci știe că va fi judecat pentru judecățile sale, de care nu e sigur niciodată că sunt drepte și din care nu poate lipsi nici multa mândrie și critica altora.

cel în care s-a sălăşluit iubirea lui Dumnezeu nimic din lumea aceasta nu-l mai poate despărţi de Dumnezeu. Fiindcă s-a scris: „Cine ne va despărţi pe noi de iubirea lui Hristos? Necazul, sau strâmtorarea, sau prigoana, sau foametea, sau golătatea, sau primejdia, sau sabia?” *(Romani* 8,35). Puternic este Dumnezeu, ca să ne ajute să ne aflăm între cei ce n-au fost despărţiţi de nimic din lumea aceasta de iubirea lui Hristos, ca să aflăm cu toţii milă prin puterea Domnului nostru Iisus Hristos. Că Lui se cuvine slava, împreună cu Tatăl cel fără de început şi cu Duhul cel de viaţă Făcător, acum şi pururea şi în vecii vecilor. Amin.

CUVÂNTUL AL XVI-LEA

Despre bucuria făcută sufletului care voieşte să slujească lui Dumnezeu

1. Întâi şi întâi te îmbrăţişez în frica lui Dumnezeu şi te rog să-l mulţumeşti deplin, ca osteneala ta să nu fie fără folos, ci să o primească Dumnezeu întreagă, făcându-ţi bucurie. Căci oricine se osteneşte şi câştigă din aceasta se bucură, şi socoteşte ostenelile pe care le-a răbdat ca nimic, fiindcă a învăţat din ele. Cel ce s-a căsătorit cu o femeie, dacă ea l-a odihnit şi l-a păzit cu râvnă, inima lui se bucură de ea şi îi arată încredere. Cel ce a purtat un război şi şi-a dispreţuit moartea, luptând pentru împăratul său, a înaintat până s-a încununat. Acestea sunt fapte ale acestei vieţi care piere şi se împlinesc aici. Dar omul se bucură de ele, deoarece prin împlinirea lor a înaintat. Dar, cugetă, câtă bucurie trebuie să aibă sufletul omului care a început să slujească lui Dumnezeu şi şi-a desăvârşit lucrarea![1275] Căci, la ieşirea lui din lumea aceasta, va face să meargă înaintea sa lucrarea sa şi se vor bucura cu el îngerii, când îl vor vedea scăpat de stăpânirea lumii. Deoarece, când va ieşi sufletul, vor merge cu el îngerii şi vor ieşi în întâmpinarea lui toate puterile întunericului, voind

[1275] Monahul Augustin dă la notă un fragment din *Codicele sinaitic* 961, din sec. al XV-lea, p. 318: „Ce trebuie cugetat despre bucuria ce va veni sufletului care s-a hotărât să slujească lui Dumnezeu şi să-şi desăvârşească lucrarea? De fapt, la ieşirea lui din lumea aceasta, lucrul său va merge înaintea sa şi se vor bucura cu el îngerii lui Dumnezeu, pentru că l-au văzut mântuit de stăpâniile întunericului. Căci, atunci când sufletul va ieşi din lume, vor merge împreună cu el îngerii şi-l vor întâmpina toate puterile întunericului, voind să-l împiedice, cercetându-l de are ceva de-al lor în el. Atunci, nu îngerii vor lupta pentru el, ci faptele pe care le-a făcut îl vor împrejmui împotriva acelora, ca să nu se atingă de el. Iar când vor învinge faptele lui, vor cânta îngerii înaintea lui până se va întâlni cu Dumnezeu întru veselie. Şi atunci, în acea oră, va uita de toată osteneala şi de toată lucrarea din lumea aceasta. Deci şi noi, fraţilor, să împlinim lucrarea noastră, lucrând bine în scurta şi greaua viaţă de aici, ferind lucrarea noastră de tot lucrul rău (de toată lucrarea rea), până ce minţile ne vor scăpa de ispitele celor vicleni, care vor veni înaintea noastră. Căci vor cerceta cu putere tot lucrul nostru, fiind răi şi fără milă. Fericit este cel în care nu se va afla nimic de-al lor, deoarece veselia şi bucuria lor va fi veşnică”.

să-l ia în stăpânire dacă vor găsi ceva de-al lor în el. Dar, atunci, nu îngerii vor lupta pentru el, ci faptele pe care le-a făcut. Acestea îl vor înconjura şi-l vor păzi de acele puteri, ca să nu se atingă de el. Iar de vor învinge faptele lui, vor cânta înaintea lor îngerii, până ce va ajunge la Dumnezeu întru veselie. În ceasul acela, se va uita tot lucrul lumii acesteia şi toată osteneala din ea. Să ne încordăm deci toată puterea noastră, lucrând bine în scurta vreme de acum, pentru a scăpa lucrul nostru de tot răul, ca să ne putem mântui de mâinile stăpânitorilor care caută să ne ia cu ei, căci sunt vicleni şi fără milă.

2. Deci, fericit este cel în care nu se va afla ceva din ale celor potrivnici, căci bucuria şi veselia, odihna şi cununa lui vor fi peste măsură[1276]. Toate ale lumii acesteia se schimbă: atât cei ce lucrează pentru viaţă, cât şi cei ce au fost căsătoriţi, şi toate celelalte despre care am vorbit. Iubite frate, să ne aruncăm cu toată puterea noastră, în lacrimi, înaintea lui Dumnezeu, poate se va milui de noi bunătatea Sa şi ne va trimite putere, până ce vom birui, prin faptele pe care le-am săvârşit, pe stăpânitorii răutăţii, care ne aţin calea. Să ne îngrijim din toată inima să dobândim dorirea lui Dumnezeu, Care ne va mântui pe noi de mâinile Vicleanului, când el va ieşi acolo, în întâmpinarea noastră. Să învăţăm să iubim pe săraci, ca să ne scape de iubirea de arginţi, atunci când ea va ieşi în întâmpinarea noastră[1277]. Să iubim să trăim în pace cu toţi, mici şi mari, ca să ne păzească de ură, când aceasta va ieşi în întâmpinarea noastră[1278]. Să iubim pe toţi fraţii noştri, neavând nicio ură în inima noastră faţă de cineva, nici răsplătind cuiva răul cu rău *(cf. Romani* 12, 17), ca să ne păzească pe noi de Veliar, atunci când acesta va ieşi în întâmpinarea noastră. Să iubim smerita cugetare în toate, suportând cuvântul aproapelui şi când ne va lovi sau osândi, căci aceasta ne va păzi de mândrie, atunci când ea va ieşi în întâmpinarea noastră[1279]. Să câştigăm cinstirea aproapelui, căutând să nu-l criticăm în nimic.

[1276] Vor fi peste măsura proprie celor create, vor fi bucurie, odihnă şi slavă ce vor iradia din bucuria, odihna şi slava dumnezeiască.

[1277] Iubirea de săraci va întâmpina sufletul nostru la ieşirea lui din trup. Săracii, prin mila pe care o trezesc în noi, ne ajută să ne mântuim. Sunt şi ei lăsaţi de Dumnezeu să existe, din iconomia Sa. Dacă nu le arătăm atenţie, dispreţuim acest plan al lui Dumnezeu cu ei, dispreţuim trimiterea lor de El în faţa noastră pentru a ne scăpa de uscăciunea zgârceniei egoiste, pentru a ne face mai umani, şi deci pentru a ne mântui.

[1278] Aşa cum zgârcenia ne va preda iadului, când vom ieşi cu sufletul din trup, aşa ne va preda şi ura, dacă n-am avut pace cu semenii noştri. Acestea vor ieşi din nou la iveală atunci, dar vor fi scoase la iveală şi de vrăjmaşii demoni, care le-au promovat în noi şi s-au folosit de cele din lume care ne ispitesc. În acest sens, aceia s-au făcut stăpânitorii lumii, închizând transparenţa ei, ca operă a lui Dumnezeu, spre Dumnezeu, prin petrecerea lor „în văzduhul ei".

[1279] Mândria pe care am avut-o pe pământ va ieşi în întâmpinarea noastră, atunci când sufletul nostru va ieşi din trup. Dar smerita cugetare cu care i-am răspuns ne va păzi de ea.

Aceasta ne va păzi de vorbirea de rău, atunci când ea va ieşi în întâmpinarea noastră. Să dispreţuim nevoia de lume şi cinstirea ei, ca să ne mântuim de critica ei, atunci când va ieşi întru întâmpinarea noastră[1280]. Să ne învăţăm limba să exprime gândul la Dumnezeu, să grăiască dreptatea şi rugăciunea, ca să ne păzească de minciună, când aceasta va ieşi în întâmpinarea noastră[1281]. Să ne curăţăm inima şi trupul de pofte, ca să ne mântuim de necurăţie, când ea va ieşi în întâmpinarea noastră[1282]. Căci toate acestea vor căuta să ne stăpânească sufletul, atunci când va ieşi din trup. Dar virtuţile îi vor ajuta, dacă le-a dobândit. Care înţelept nu va voi să-şi dea sufletul morţii, ca să-l scape de toate acestea? Să ne dăm toată silinţa, şi mare este puterea Domnului nostru Iisus Hristos ca să ajute smereniei noastre[1283]. Căci ştie că (cel pe care îl ajută) este om şi i-a dat lui pocăinţa până la ultima suflare[1284]. Să-ţi îndrepţi deci gândul spre Dumnezeu, ca să te păzească pe tine. Nu da atenţie nevoii de lume, socotind că este vreo nădejde în ea, ca să te poţi mântui când vei părăsi cele ale lumii şi vei pleca din ea[1285]. Iar cele pe care le vei face pentru Dumnezeu, acelea le vei afla ca o bună nădejde în ceasul trebuinţei. Urăşte cuvintele lumii, ca inima ta să vadă pe Dumnezeu[1286]. Iubeşte să te rogi neîncetat, ca să ţi se lumineze inima[1287]. Să nu iubeşti lenea, ca să nu te întristezi când vei ajunge la

---

[1280] Dacă am iubit lumea, atunci când vom ieşi cu sufletul din trup, ea ne va pune într-o lumină nefavorabilă, care ne va opri să intrăm în lumina lui Dumnezeu.

[1281] Minciuna practicată de noi ne va întâmpina, însoţindu-ne, când sufletul nostru va ieşi din trup.

[1282] De nu ne-am curăţat inima şi trupul de necurăţie, va ieşi şi aceasta în întâmpinarea noastră, când sufletul ne va ieşi din trup.

[1283] Monahul Augustin: „Să ajute slăbiciunii omului”. Dar poate avea şi înţelesul că, cu cât Hristos dă omului mai multă putere, cu atât acesta se smereşte mai mult, sau viceversa: cel ce se mândreşte slăbeşte în puterea de a se feri de păcate.

[1284] Pocăinţa vine şi ea din puterea lui Hristos. Dar pocăinţa e o mărturie a omului: atât despre slăbiciunea lui, cât şi despre puterea de a depăşi păcatul făcut din slăbiciune; e o putere întru neputinţă. E o putere a lui Dumnezeu, dată omului spre a-şi recunoaşte neputinţa, dar şi nădejdea în El.

[1285] Nu se mântuieşte omul punându-şi nădejdea în cele ale lumii. Nu prin câştigarea lor se mântuieşte, ci prin dispreţuirea lor. Aceasta se va vedea la ieşirea sufletului din trup, când va lăsa toate ale lumii şi, de se arată că s-a legat prea mult de lume şi mai puţin de Dumnezeu, nu se va mântui.

[1286] Urăşte cuvintele prin care sunt lăudate sau înfrumuseţate mai mult decât trebuie cele ale lumii, prin care se arată că prin ideile despre lume dobândim totul sau că plăcerile ei sunt fără sfârşit. Numai dacă recunoaştem că lumea nu e ultima realitate, putem vedea dincolo de ea pe Dumnezeu.

[1287] Aici se poate recunoaşte practica rugăciunii neîncetate, care exista încă din sec. al IV-lea, şi credinţa că ea aduce lumina lui Hristos în inimă, deci practica isihaştilor din sec. al XIV-lea. Rugăciunea ţine pe Hristos în conştiinţă ca lumină sau ca sens al vieţii.

învierea drepților. Păzește-ți limba, ca să ți se lumineze inima. Să nu iubești lenevia, și frica lui Dumnezeu va locui întru tine[1288]. Transmite acum bogatului lipsit de vedere (această frică), ca să nu fii disprețuit între sfinți și lipsit de bunătățile lor. Urăște pofta de mâncăruri, ca să nu te împiedice Amalec[1289]. Nu te grăbi în slujirile tale aduse lui Dumnezeu (în liturghiile tale), ca să nu te mănânce fiarele[1290]. Iubește pe cei credincioși, ca să fii miluit prin ei. Dorește pe sfinți, ca râvna lor să te mănânce *(cf. Psalmii* 68, 11).

3. Adu-ți aminte de Împărăția cerurilor, ca dorirea ei să te atragă încet-încet spre ea. Gândește-te la gheena, ca să urăști faptele care te duc la ea. Trezindu-te dimineața, în fiecare zi, gândește-te că vei da răspuns lui Dumnezeu despre toată fapta și astfel nu vei păcătui față de El și frica Sa va locui întru tine. Pregătește-te să-L întâlnești și vei face voia Lui. Cercetează-te pe tine aici, în fiecare zi, vezi ceea ce-ți lipsește, și nu te vei înfricoșa în ceasul de nevoie al morții. Să vadă frații tăi faptele tale și pizma nu-i va măcina pe ei. Cercetează-te pe tine, în fiecare zi, (să vezi) ce patimă ai biruit, dar să nu te încrezi în tine. Căci mila și puterea lui Dumnezeu sunt cele care au săvârșit. Nu te considera pe tine credincios până la ultima suflare. Să nu te înalți cu cugetul că ești bun, căci nu te poți încrede în vrăjmașii tăi[1291]. Nu te încrede în tine, cât timp ești în viață, până ce nu ai trecut peste toate stăpâniile întunericului[1292]. Privește, frate, cu trezvie la duhul care aduce întristare omului, căci multe vicleșuguri îndreaptă spre tine, până ce te face neputincios. Întristarea după Dumnezeu este bucuria de a te vedea pe tine făcând voia lui Dumnezeu și aduce supărare vrăjmașului. Căci cel ce-ți spune: „Unde ai să fugi, căci nu ai pocăință?" e vrăjmașul. Și el spune aceasta omului, ca să-l facă să lepede înfrânarea. Dar întristarea după Dumnezeu nu se opune omului, ci îi spune: „Nu te teme, ci vino iarăși" (la Mine). Căci, văzând că omul este neputincios, îl întărește iarăși, spunându-i: „Ai inima cuminte față de gândurile tale și acestea se vor ușura". Dimpotrivă, pe cel ce se teme de ele îl face să se topească sub greutatea lor, fiindcă cel ce se teme de lucrările lor se arată că e necredincios lui Dumnezeu. Dar faptul de a nu se măsura cineva pe sine (a nu

---

[1288] Frica de Dumnezeu înseamnă simțirea prezenței lui Dumnezeu cel atotputernic, Care ne poate da fericirea veșnică, dar ne poate și lăsa, dacă nu facem voia Sa, în nefericirea veșnică. Dar numai hărnicia în a face voia Sa ține trează în noi simțirea prezenței Sale.

[1289] Lăcomia să nu te împiedice să ajungi la Dumnezeu.

[1290] Să nu te mănânce fiarele demonice.

[1291] Cine se încrede în sine se încrede în diavolul. Căci acela îl face a se mândri cu faptele sale, sau că și-a învins vreo patimă.

[1292] Dacă ai trecut peste toate stăpâniile sau ispitele întunericului, nu te mai încrezi în tine. Acea încredere este dovada că ești rob al unei astfel de stăpânii a întunericului, că nu vezi că nu ești liber de tot păcatul prin tine, că ești încă supus egoismului și nepredat deplin lui Dumnezeu.

căuta să constate la ce măsură a ajuns) şi a rămâne necunoscut arată că omul nu poale fi obligat de patimi spre a-şi împlini voile sale, ci că, opunându-se lor, poate face voia lui Dumnezeu[1293]. Dar în cel ce voieşte să-şi spună cuvântul în multe se arată că frica de Dumnezeu nu este în el. Căci frica de Dumnezeu e păzitoare şi ajutor al sufletului, şi întărire a vocii lăuntrice spre a pierde pe toţi vrăjmaşii.

4. Cel ce caută cinstirea lui Dumnezeu (de la Dumnezeu) urmăreşte să piardă din sine necurăţia. Grija aceasta, întru cunoaştere, taie patimile[1294], căci s-a scris: „Grija va veni peste bărbatul înţelept". Cel ce a slăbit cunoaşte sănătatea[1295]. Cel încununat se încununează pentru că a biruit pe vrăjmaşii împăratului[1296]. Există patimi, dar există şi virtuţi. Dar, de suntem leneşi, ne vădim ca trădători[1297]. Bărbăţia inimii este un ajutor dat sufletului spre a fi după Dumnezeu, iar lenea este un ajutor spre rău (al răului). Puterea celor ce voiesc să dobândească virtutea stă în aceea că, de li se întâmplă să cadă, nu pierd curajul, ci se îngrijesc iarăşi (să se ridice)[1298]. Uneltele virtuţilor sunt ostenelile

---

[1293] Întristarea după Dumnezeu are loc când se trăieşte la îndemnul vrăjmaşului faptul de a nu avea pocăinţa şi de a părăsi înfrânarea. Dar dacă această stare e o întristare după Dumnezeu, ea nu i se impune, ci simte pe Dumnezeu că îl cheamă la El şi-i întăreşte inima împotriva gândurilor amintite, care-i vin de la vrăjmaşul. Numai cel ce se încrede în sine, măsurându-şi progresul, nu se află de fapt într-o legătură cu Dumnezeu, adică nu simte o întristare la ispita descurajatoare a vrăjmaşului de a părăsi înfrânarea. Deci e mai bine să aibă omul o întristare la asemenea ispite şi să considere că nu se cunoaşte, decât să se „măsoare" pe sine cu încredere. Avem şi aici foarte subtile analize ale stărilor paradoxale ale sufletului. Inima e conştiinţa plină de simţire a omului, care-şi poate vedea gândurile ca fiind opuse ei.

[1294] Mai sus s-a criticat voinţa omului de a se cunoaşte. Acum se cere cunoştinţa. E bine să nu pretindă omul că-şi cunoaşte sporirea în virtuţi, dar tot aşa de bine e să-şi cunoască patimile sau neputinţele.

[1295] În trebuinţa de a avea grijă de tine se arată înţelepciunea ta. În trăirea slăbiciunii, a bolii, îţi dai seama de valoarea sănătăţii şi tăriei, pe care nu le mai ai. Se continuă în aceste formulări descrierea stării paradoxale a omului care are o bucurie în întristarea că nu a ajuns la desăvârşire, dar luptă să ajungă.

[1296] Cel ce luptă pentru împăratul încoronat şi-i învinge pe vrăjmaşii aceluia se încoronează şi el. Dar aceasta înseamnă că nu e încoronat prin sine.

[1297] Pentru noi există şi virtuţi, şi patimi, pentru că nu avem calitatea neschimbării în bine. Numai Dumnezeu o are pe aceasta. Dar ne este normală persistarea în virtuţi. Însuşindu-ne patimile, ne facem trădători ai lui Dumnezeu şi ai firii noastre, şi aceasta ni se întâmplă din pricina lenei. Deci lenea nu ne este proprie firii.

[1298] La viaţa în păcate şi patimi se ajunge prin cădere, lipsă de grijă şi lene, deci printr-o slăbire a firii. La fapte bune şi virtuţi se ajunge prin ridicare, grijă şi efort activ. Dar firea are putinţa să se ridice chiar când a căzut. Însă are în ea şi putinţa săvârşirii celor ce o duc la cădere. Dar ultimele nu ţin de fire, în modul în care ţin de ea cele care

trupeşti întru cunoaşterea de sine; patimile se nasc din lenevie (nepăsare). Nejudecarea aproapelui este un zid ridicat, întru cunoaştere, împotriva celor ce ne războiesc, iar judecarea lui întru necunoaştere dărâmă zidul[1299]. Îngrijirea de limbă vădeşte pe om că este făptuitor, iar neînfrânarea limbii arată că nu are înlăuntrul său virtutea[1300]. Mila naşte, prin cunoaştere, trecerea cu vederea a greşelilor altora şi conduce la iubire, iar lipsa de milă înseamnă că în acel om nu există virtute[1301]. Iubirea naşte curăţia[1302], împrăştierea naşte patimile, iar uscăciunea (scleroza) inimii naşte mânia. Nevoinţa sufletului constă în a urî împrăştierea, iar cea a trupului constă în sărăcie. Căderea sufletului se arată în iubirea împrăştierii, iar îndreptarea lui în liniştea (ἡσυχία) unită cu cunoaşterea (de sine)[1303]. Somnul pe săturate este o tulburare a trupului[1304], iar privegherea cu măsură este mântuirea inimii[1305]. Somnul mult îngroaşă inima, iar privegherea cu măsură o subţiază[1306]. Dar mai bine este a dormi în tăcere şi întru cunoaştere,

---

o ridică la virtuţi. Aceasta înseamnă că e mai propriu firii omeneşti efortul spre bine, decât lenea şi lipsa de grijă care o fac să cadă. Patimile reprezintă o cădere din fire, iar virtuţile o întărire în ea. De aceea, patimile sunt trăite ca un chin sau sunt urmate de chin, iar virtuţile, ca o bucurie. Dar nici patimile nu nimicesc firea în întregime. Ea se mai poate ridica, dar numai prin Dumnezeu. E propriu firii să se menţină în ea însăşi şi să se ridice la treapta ei normală cu ajutorul lui Dumnezeu.

[1299] Nejudecarea altuia e un zid care mă apără, prin cunoaşterea adevărată, de cei ce mă războiesc. Căci nejudecarea altora e o cunoaştere adevărată a nevredniciei mele. Iar judecarea altora dărâmă şi zidul meu de apărare din faţa acelora, prin necunoaştere. Căci a judeca pe altul înseamnă a nu cunoaşte că nu sunt mai bun, că nu am dreptul să-l judec.

[1300] Cine are grijă de limbă arată că se sileşte să facă fapte bune, serioase, iar cel ce nu are grijă de limbă arată că nu are înlăuntru virtutea, care să o stăpânească. Omul care a întărit în sine binele nu vorbeşte fără frâu. Vorbăreţul, flecarul arată că nu e întărit în cele bune şi nu e preocupat de ele.

[1301] Mila ne face să trecem cu vederea greşelile altora, cunoscându-ne pe noi înşine ca supuşi păcatelor. Ea ne conduce spre iubire. Lipsa milei înseamnă lipsa virtuţii.

[1302] Dacă iubesc pe altul, scap de patimile în care se manifestă egoismul.

[1303] Sufletul ridicat din cădere se vădeşte în liniştea unită cu cunoaşterea de sine. Cel împrăştiat nu se cunoaşte pe sine şi n-are linişte.

[1304] În mod paradoxal, somnul pe săturate aduce o tulburare, o zăpăceală în trup. Monahul Augustin adaugă: „de patimi” (o tulburare produsă de patimi). Căci prea multă odihnă trupească naşte pofte şi patimi.

[1305] Nu recomandă nedormirea totală, ci o priveghere cu măsură, căci aceasta aduce inimii mântuirea prin linişte şi stăpânire de sine.

[1306] Somnul mult îngroaşă inima, adică simţirea. Somnul mult face pe om lipsit de sensibilitate, iar privegherea cu măsură îl face sensibil faţă de patimi.

decât a priveghea întru vorbire deșartă[1307]. Plânsul fără tulburare alungă toate relele. Nejignirea conștiinței aproapelui naște smerita cugetare[1308]. Slava de la oameni naște încet-încet mândria. Iubirea de mărire de sine alungă cunoașterea, iar înfrânarea pântecelui smerește patimile[1309]. Poftirea mâncărurilor plăcute trezește cu ușurință patimile. Împodobirea trupului este o nenorocire pentru suflet, iar îngrijirea lui după frica lui Dumnezeu este bună[1310].

5. Cugetarea la Judecata lui Dumnezeu naște în suflet frica de aceea, iar călcarea în picioare a conștiinței alungă din inimă virtuțile. Frica de Dumnezeu alungă nepăsarea (lenevia), iar lipsa fricii o întărește. Păzirea gurii trezește înțelegerea lui Dumnezeu, atunci când gura tace întru cunoștință[1311]. Iar poliloghia (multa vorbire) naște lenea și prostia. A renunța la voia ta în favoarea aproapelui înseamnă că mintea ta vede virtuțile lui, iar a ține la voia ta împotriva celei a aproapelui vădește necunoștința[1312]. Meditația însoțită de frică păzește sufletul de patimi, dar rostirea vorbelor lumii îl întunecă, lipsindu-l de virtuți[1313]. Iubirea materiei tulbură mintea și sufletul[1314], iar supunerea le înnoiește[1315]. Când tăcerea nu te oprește să-ți exprimi gândurile, te

---

[1307] A dormi întru cunoaștere, a te folosi de somn cu măsură, păstrând sensibilitatea ca și cunoașterea de sine, înseamnă mai mult decât privegherea fără gândul la Dumnezeu.

[1308] Când nu jignesc conștiința altuia, arăt că nu mă socotesc mare lucru. Practicând continuu această comportare, sporesc în smerita cugetare.

[1309] Cu cât vrei să te mărești mai mult, cu atât scazi în cunoașterea adevărată. Căci nu te mai cunoști pe tine în profunzime în relațiile sensibile cu alții. Neînfrânarea la mâncare, mai ales, alungă cunoașterea, pe când înfrânarea pântecelui slăbește patimile.

[1310] Avva Isaia nu cere slăbirea exagerată a trupului, ci cere să nu fie împodobit și ghiftuit. Dar îngrijirea lui cu gândul că e de la Dumnezeu, spre a putea săvârși prin el faptele bune, e un lucru bun.

[1311] Tăcerea gurii e semn al cunoștinței de Dumnezeu și al înțelegerii Sale. Atunci gura tace, căci omul își dă seama că Dumnezeu nu poate fi exprimat.

[1312] Monahul Augustin, la notă: „A afirma voia ta mai mult decât pe a altuia e semn că ești stăpânit de necunoștință". A afirma voia ta înseamnă că nu-ți cunoști păcatele și slăbiciunea.

[1313] Vorbele lumești, vorbele străine de Dumnezeu arată un suflet lipsit de virtuți. Iar lipsa virtuților din el îl arată întunecat, deci lipsit de cunoștință. Acesta e un suflet stăpânit de patimi. Când meditează în frica lui Dumnezeu nu e stăpânit de patimi.

[1314] Iubim materia când iubim plăcerile trupești. Iar acestea tulbură mintea și sufletul, lipsindu-le de cunoașterea realității și a lui Dumnezeu, din Care se explică toate.

[1315] Când trăiesc în minte și în suflet smerenia, îmi dau seama că există o realitate personală supremă.

vădești a fi unul care caută cinstirea lumii și slava ei urâtă. Iar cel ce îndrăznește să-și descopere gândurile Părinților săi alungă aceste gânduri de la el[1316]. Așa cum șarpele, dacă voiește, poate intra în casa care nu are nici uși, nici ferestre, așa se întâmplă și cu cel ce-și împlinește osteneala, dar nu o păzește[1317]. Așa cum rugina macină fierul, așa cinstirea macină inima, dacă te încrezi în ea. Așa cum buruiana împletită cu vița îi nimicește rodul, așa slava deșartă nimicește osteneala monahului, de se încrede în ea[1318]. Prima dintre toate virtuțile este smerita cugetare și prima dintre toate patimile este lăcomia pântecelui. Iubirea încheie șirul virtuților, iar îndreptățirea de sine (socotirea ca drept) încheie șirul patimilor[1319]. Precum viermele, mâncând lemnul, îl nimicește, așa răutatea (păcatul) aflată în inimă întunecă sufletul[1320]. Aruncarea sufletului înaintea lui Dumnezeu naște suportarea ocărilor fără tulburare, și lacrimile lui sunt curățate de toate cele omenești. Dar cel ce nu se critică pe sine nu poate suporta nici mânia (altora)[1321]. Cel ce se amestecă în vorbă cu cei lumești își tulbură inima și o rușinează, dacă aceasta se roagă lui Dumnezeu, dar fără să aibă îndrăzneala (deplinei încrederi în El). A iubi lumea ca trebuitoare face sufletul să se întunece, iar a nu vedea nicio trebuință de ea naște cunoștința[1322]. Dragostea de osteneală este ură față de patimi, iar lenea, lipsa de osteneală[1323], le aduce înapoi.

6. Să nu-ți unești viața cu a altora, și gândul tău se va liniști întru tine. Să nu te încrezi în puterea ta, și ajutorul de la Dumnezeu va veni la tine. Să nu ai dușmănie față de vreun om, căci, având aceasta, nu-ți va fi primită rugăciunea. Împacă-te cu toți, ca să ai îndrăzneală la rugăciune. Păzește-ți ochii și inima ta nu va vedea cele rele: „Cel ce privește la

---

[1316] Când spui gândurile tale lumești altora înseamnă că vrei să le impui și să te impui, ca să câștigi slava lumii. Când le descoperi însă Părinților duhovnicești, arăți că le dezaprobi și vrei să fii întărit în dezaprobarea lor. Atunci scapi de ele.

[1317] Ce folos că zidești o casă sufletească prin osteneală, dacă lași ușa deschisă, lăudându-te cu ea!

[1318] Cinstirea, de crezi în ea, te face să nu te mai cunoști în puținătatea ta și să nu mai lupți pentru a te întări în bine.

[1319] A se îndreptăți cineva pe sine înseamnă a îndreptăți tot ce face, deci și orice fel de rău.

[1320] Răul este egal cu întunericul, căci răul este egoismul. Cine se socotește pe sine totul nu mai vede nimic.

[1321] Cel în stare să se critice pe sine suportă fără greutate și mânia altora.

[1322] Cunoașterea adevărată e cunoștința de Dumnezeu, care explică toate. Cel ce socotește lumea ca trebuitoare, nu vede că totul îi vine de la Dumnezeu, deci n-are cunoaștere adevărată.

[1323] Osteneala învinge patimile, lenevia le aduce înapoi.

cineva cu plăcere săvârșește adulter” *(Matei* 5, 28). Să nu voiești să auzi vreo ocară care te întristează, ca să nu îi răsplătești în inima ta. Păzește-ți urechile, ca să nu aduni în tine războaie. Lucrează lucrul tău de mână, ca săracul să afle pâine, căci nelucrarea este moarte și cădere a sufletului. Rugăciunea neîncetată desființează robia[1324], iar lenevia sporită treptat este maica uitării[1325]. Cel ce-și are moartea aproape, așteptând-o (în orice ceas), nu păcătuiește mult. Dar cel ce așteaptă ca ea să vină după mult timp se va împletici în multe păcate. Dumnezeu se îngrijește să curețe de păcate toată calea celui ce se pregătește să dea răspuns pentru faptele lui, dar cel ce disprețuiește aceasta și zice: „Mai am până voi ajunge la sfârșit” trăiește în păcate. În fiecare zi, înainte de a împlini vreun lucru, adu-ți aminte și cugetă totdeauna unde ești și unde o să mergi când vei pleca din trup, și să nu te lenevești în sufletul tău nici măcar o zi. Cugetă la cinstea pe care au primit-o toți sfinții și râvna lor să te atragă puțin câte puțin. Cugetă iarăși și la osândirile pe care le-au primit păcătoșii și păzește-te pururea de cele rele.

7. Primește sfatul Părinților tăi și vei trăi tot timpul tău în odihnă[1326]. Ia seama la tine și, dacă gândul te tulbură că fratele tău este supărat pe tine, să nu-l disprețuiești, ci pune-i metanie cu glas întristat, până îl vei convinge (să nu mai fie supărat). Ia seama să nu fii cu inimă nemilostivă față de fratele, căci toți trăim sub sila vrăjmașului. De locuiești cu frați, să nu le poruncești vreun lucru, ci ostenește-te împreună cu ei, ca să nu pierzi plata ta. De te tulbură dracii în privința hranei, și a acoperământului, și a sărăciei, ispitindu-te cu vreo osândire, să nu le răspunzi în ceva, ci predă-te pe tine lui Dumnezeu cu toată inima și aceasta te va odihni. Ia seama să nu disprețuiești împlinirea slujirilor (liturghiilor) tale, căci acestea aduc lumină în sufletul tău[1327]. De ai făcut fapte bune, nu te lăuda cu ele. Dar și de ai făcut multe rele, să nu se întristeze fără măsură inima ta, ci stăruie pe lângă inima ta să nu se lase convinsă din nou la cele pe care le-ai făcut, și vei fi păzit de dorirea acelora și de mândria lor, de ești înțelept. De ești tulburat de gândul desfrânării, necăjește-ți trupul neîncetat cu smerirea înaintea lui Dumnezeu, dar să nu lași inima ta să se lase convinsă că ți s-au iertat

---

[1324] Rugăciunea neîncetată te eliberează de toate grijile lumești. În ea te simți liber de ele, le predai lui Dumnezeu.

[1325] Lenea te face să uiți de datoria de a face cele bune, iar uitarea aduce lenea de a le face.

[1326] Monahul care urmează sfatul Părinților duhovnicești va trăi tot timpul odihnit de griji și de întrebări, dacă lucrează ceea ce i se poruncește.

[1327] Nu traiul egoist îți aduce iluminarea în suflet, căci acesta te închide în întunericul unei viețuiri fără rost, ci binele făcut altora din răspunderea față de Dumnezeu.

păcatele, și se va odihni[1328]. Dacă te necăjește pizma, adu-ți aminte că suntem mădulare ale lui Hristos și că cinstirea și osândirea aproapelui sunt ale noastre ale tuturor, și te vei odihni[1329]. Dacă te războiește lăcomia pântecelui cu pofta mâncărurilor plăcute, adu-ți aminte de împuțirea lor, și te vei odihni. Dacă te necăjește vorbirea de rău a fratelui tău și dacă, auzind aceasta, te vei întrista, străduiește-te să nu-i răspunzi, și te vei odihni. Dacă te stăpânește mândria, gândește-te că aceasta reduce la nimic toată osteneala ta și că cei ce se lasă covârșiți de ea nu se pot pocăi, și te vei odihni. Dacă disprețuirea din partea aproapelui războiește inima ta împotriva lui, gândește-te că Dumnezeu te va lăsa în mâinile vrăjmașilor (spre a te război), și te vei liniști[1330]. Dacă frumusețea trupului atrage inima ta, gândește-te la împuțirea lui, și te vei odihni. Dacă plăcerea femeilor îți este foarte dulce, gândește-te unde s-au dus cele ce au murit mai înainte, și te vei odihni.

8. De toate aceste ispite ne scapă discernământul, comparându-le și deosebindu-le. Dar e cu neputință să dobândești discernământul (dreapta socoteală), dacă nu o cultivi prin următoarele: întâi liniștea; liniștea naște nevoința, nevoința naște plânsul, plânsul naște frica de Dumnezeu, frica naște smerenia, smerenia naște prevederea, prevederea naște iubirea, iubirea naște sufletul eliberat de boli și nepătimitor. După toate acestea, omul cunoaște că nu e departe de Dumnezeu[1331]. Deci cel ce voiește să ajungă la toate aceste cinstite virtuți să fie lipsit de grija față de orice om și să se pregătească de moarte[1332]. Și, ori de câte ori se roagă, să înțeleagă ce îl desparte pe el de Dumnezeu și să o înlăture, și să disprețuiască toată lumea (toată locuirea în lume). Și bunătatea lui Dumnezeu îi va dărui aceste virtuți degrabă. Dar află că

[1328] Iarăși un paradox sau o părută contradicție: să nu crezi că ți s-a iertat de Dumnezeu păcatul (gândul) curviei, dar tocmai aceasta îți va da odihnă de acest gând, ca să nu te mai ispitească.

[1329] Dacă mă gândesc că toți suntem mădulare ale aceluiași trup tainic al lui Hristos, nu voi mai pizmui pe cel pe care-l văd mai cinstit decât mine, căci toată cinstirea adusă unui mădular are efect asupra trupului întreg, deci și asupra mea, ca mădular al aceluiași trup. Nici nu-l voi osândi pe altul, ca să nu sufăr și eu de osânda pe care i-o aduc, fiind mădular al aceluiași trup.

[1330] Dumnezeu te lasă, prin disprețuirea din partea aproapelui, supus ispitei vrăjmașului, ca să-ți dea prilej să rabzi fără supărare acea disprețuire.

[1331] Discernământul sau dreapta socoteală se află, după Avva Isaia, mai presus decât toate acestea. Adaosul „nu” e pus de monahul Augustin la notă. În text se spune: „E departe de Dumnezeu”.

[1332] Între iubire și negrija față de oameni pare să fie o contradicție. Dar nu este, dacă înțelegem prin negrija față de om absența voinței de a fi lăudați de oameni. Vreau să dau omului toată atenția, dar nu vreau să mi se acorde nicio atenție .

tot omul care mănâncă şi bea cu nepăsare şi iubeşte ceva aparţinând lumii acesteia nu va ajunge la ele, ci se amăgeşte pe sine. Deci, rog pe tot omul care voieşte să-şi ofere pocăinţa lui Dumnezeu să se păzească pe sine de vinul mult, căci acesta înnoieşte toate patimile şi alungă din suflet frica de Dumnezeu. De aceea cere cu toată puterea ta de la Dumnezeu să-ţi trimită frica de El, ca prin dorirea Sa să piară toate patimile care războiesc bietul suflet, voind să-l despartă de Dumnezeu şi să-l stăpânească. De aceea, vrăjmaşii îşi folosesc toată puterea să-l războiască pe om. Deci să nu cauţi, frate, să te odihneşti cât eşti în trupul acesta, nici să nu te încrezi în tine, dacă în vreo vreme te vezi odihnit de patimi. Căci, pentru o vreme, aceia le opresc cu viclenie, ca omul, socotind că şi-a desfăcut inima de ele, să se odihnească, iar ele să sară deodată asupra bietului suflet şi să-l răpească pe el ca pe o vrabie. Ei (diavolii) fac aceasta gândind că, dacă vor face pe om să se vadă mai tare ca ei în orice păcat, îl vor umili fără milă, făcându-i mai grea iertarea acestora de pe urmă decât a celor de la început, pentru care s-a rugat să fie iertat.

CUVÂNTUL AL XVII-LEA

Despre gândurile lepădării (de lume – n. ed.) şi ale înstrăinării

- Dar socotesc că e un lucru mare şi cinstit a birui slava deşartă şi a înainta în cunoştinţa lui Dumnezeu. Căci cel ce cade în urâciunea acestei rele patimi a slavei deşarte se îndepărtează de pace şi îşi usucă inima faţă de sfinţi şi, la sfârşitul răutăţilor lui, cade în mândria cea vicleană şi în grija de a minţi. Dar tu, o, credinciosule, să ţii ascunse ostenelile tale şi îngrijeşte-te cu osteneala inimii şi a limbii, ca limba să nu le scoată la iveală şi să le predea vrăjmaşilor tăi[1333]. Căci cel ce a biruit şi lepădat patimile trupului şi toate căderile lui prin pocăinţă şi-a pregătit sufletul spre a se face sfânt, ca să-l predea lui Dumnezeu neîntinat, spre a fi învrednicit să se facă templu al Lui[1334].

[1333] Trebuie să ţinem toţi ascunse, pe cât putem, ostenelile noastre pentru cele bune, ca să nu cădem în patima slavei deşarte. Mai ales prin limbă suntem ispitiţi să facem cunoscute ostenelile noastre. Dar aceasta e una cu a le preda vrăjmaşilor, ca să le folosească împotriva noastră sau ca să facă pe unii şi alţii să ne laude şi astfel să producă în noi mândria. Dar vrăjmaşii se folosesc de ele şi pentru a ni le întoarce, asociindu-le cu ispita mândriei.

[1334] Cea mai înaltă destinaţie a trupului este să fie făcut templu al lui Dumnezeu, ca Dumnezeu să Se arate lucrând prin el. Aceasta nu înseamnă o pasivitatea trupului. Trebuie şi trupul să fie adus prin suflet la o stare de refuz a plăcerilor sale şi la o bucurie de cele curate, care se săvârşesc de suflet prin el şi, prin suflet, de Dumnezeu. Mâna lui Hristos n-a fost total pasivă când, prin ea, s-a atins cu tină de ochii orbului. Voite sufletului predate lui Dumnezeu, şi manifestate şi prin trup, nu dispar. Atât sufletul, cât şi trupul participă cu bucurie la lucrarea lui Dumnezeu săvârşită prin ele.

Dar e cu neputinţă să fie nepătimitor (nepătimaş) cel ce iubeşte slava de la oameni, căci dorirea ei face să locuiască în el şi pizma. Unul ca acesta şi-a făcut sufletul în stare să se supună multor ispite şi inima lui e sfâşiată de draci, neaflând neîncetat putinţa să săvârşească cele după voia lui Dumnezeu, iar sfârşitul lui este pieirea[1335]. Dar celui ce a dobândit smerita cugetare, Dumnezeu îi descoperă păcatele, ca să le cunoască[1336]. Din cel care are împreună cu sine plânsul, deci rămân cu el amândouă, ies cei şapte draci şi sufletul său e hrănit cu cinstea şi cu virtuţile sale. Unul ca acesta nu e preocupat de osândirea oamenilor, căci amintirea păcatelor sale îi este una cu toate armele care îl păzesc de mânie şi de răzbunare şi îl ajută să rabde cele ce vin asupra sa. Dar cum nu l-ar putea atinge vreo osândă – care să i se arate pe faţă înaintea lui Dumnezeu – pe cel care încă e stăpânit de păcate? Deci, când nu poţi suporta cuvântul aproapelui şi vrei să i-l răsplăteşti, se ridică în inima ta războaie dureroase din pricina celor pe care le-ai auzit şi te fac să te întristezi de cele ce ai grăit. Şi robia pune stăpânire pe tine şi te face să fericeşti pe cei ce, în parte, se liniştesc, şi-ţi înăspreşte inima faţă de cei apropiaţi, ca faţă de unii ce sunt în afara iubirii. Dar luptă-te mai degrabă să dobândeşti îndelunga-răbdare, care biruieşte mânia cu iubirea şi vindecă întristarea cu împăcarea. Iar acestea ţi se dăruiesc de rugăciunea către Dumnezeu. Căci iubirea şi îndelunga-răbdare desfiinţează mânia faţă de cei de o fire; şi dacă acestea persistă în tine, în loc să te mânii împotriva aproapelui, te vei mânia împotriva dracilor, iar cu aproapele te vei împăca, având în tine plânsul şi smerita cugetare. Iar cel ce poate suporta cuvântul omului duşmănos şi neînţelegător, pentru Dumnezeu şi pentru pacea gândurilor sale, fiul lui Dumnezeu se va chema şi acesta poate dobândi pacea sufletului, a trupului şi a duhului. Căci, de vor consimţi acestea trei, şi cei înarmaţi împotriva legii minţii vor înceta (războiul) şi robia trupului se va desfiinţa, cel în care se va întâmpla aceasta fiul lui Dumnezeu se va chema şi în el se va sălăşlui Duhul cel Sfânt, fiindcă s-a făcut al Lui şi nu se va despărţi de El[1337].

- ...Lenea e maica cea rea a păcatului. Şi această trândăvie naşte o

---

[1335] Cel ce face numai după voile sale trăieşte o sfâşiere a inimii, neputând să le împlinească totdeauna. Până la urmă trăieşte o robie completă, constatând că nu face deloc după voile sale, ci e stăpânit de patimi, de legi străine sau de alţii. Iar aceasta e o adevărată pieire a sa ca persoană.

[1336] Cel ce cunoaşte pe Dumnezeu îşi cunoaşte păcatele, şi viceversa. Dimpotrivă, cel ce nu cunoaşte pe Dumnezeu nu-şi cunoaşte păcatele. Căci împotriva cui ar fi păcătuit? Acela nu se cunoaşte nici pe sine şi nici nu poate porni pe calea îndreptării.

[1337] Nu poate avea cineva pace cu semenii, dacă nu are pace înlăuntrul său. Aceasta e şi o pace între minte (duh), simţire (suflet) şi trup. Dar pacea interioară vine din pacea cu Dumnezeu. Şi aceasta o aduce în om Duhul Sfânt, Care aduce tot conţinutul interior al omului într-o consimţire, căci numai în Dumnezeu dobândim pacea interioară.

voie favorabilă lui. Şi voia aceasta şi lărgimea ei nasc dispreţul[1338]. Inima care vrea să fie de sine naşte iubirea conlucrării cu lumea, naşte pornirea de a căuta cele ce nu se deosebesc de tine, naşte pornirea de a-ţi preda auzul celui ce vorbeşte pe alţii de rău, naşte pornirea de a auzi cuvinte şi de a le transmite altuia, naşte pornirea de a căuta cele ale lumii, naşte pornirea de a învăţa pe cel ce nu întreabă, naşte pornirea de a muşca pe aproapele şi naşte şi alte multe rele. Dacă a înaintat deci cineva cu adevărat sau voieşte să înainteze, să se păzească pe sine cu cunoştinţă de cele ce nasc păcatele şi de păcatele care slăbesc pe om prin ele înseşi. Cel ce luptă le vede şi vede şi amărăciunea adusă de ele, iar cel ce dispreţuieşte lupta îşi pregăteşte sieşi chinul veşnic. Cel ce se teme de slăbiciunea trupului nu ajunge la starea cea după fire. Dar, de cade înaintea lui Dumnezeu în toată osteneala sa, puternic este Dumnezeu să-l odihnească pe el[1339].

CUVÂNTUL AL XVIII-LEA

Despre iertarea (neţinerea minte a) răului

• Preasfântul Apostol a poruncit fiilor săi, zicând: „Domnul este aproape. Nu vă împovăraţi cu nicio grijă. Ci întru toate, prin închinăciune şi rugă, cu mulţumire, cererile voastre să fie arătate lui Dumnezeu. Şi pacea lui Dumnezeu (...) să păzească inimile voastre” *(Filipeni* 4, 5-7). Şi în Evanghelia după Marcu, Domnul spune ucenicilor: Iertaţi toate păcatele greşiţilor voştri, ca şi vouă să vă ierte Tatăl vostru (*cf. Marcu* 11, 25; *Matei* 6, 14). Înfricoşător este cuvântul Domnului, ca, de nu vezi inima ta curată faţă de toţi, să nu ceri nimic de la Dumnezeu, căci Îi aduci ocară, odată ce, fiind păcătos şi având vreo supărare faţă de omul asemenea ţie, spui Celui ce cunoaşte inimile: „Iartă-mi păcatele mele!” Unul ca acesta nu se roagă cu mintea, ci cu buzele, întru neştiinţă. Fiindcă cel ce voieşte cu adevărat să se roage lui Dumnezeu cu mintea, în Duhul Sfânt şi cu inima curată, înainte de a se ruga îşi cercetează inima, de este neîmpovărată de vreo grijă faţă de orice om sau nu. Şi dacă nu o face, se amăgeşte pe sine. Căci, în acest caz, nu este cine să-l asculte, pentru că nu mintea lui se

---

[1338] Voia proprie nu e strâmtă şi nu voieşte să ne îngusteze, ci voieşte să facă orice. Voinţa aceasta de lărgime, care se împacă şi cu o lenevie, care arată că nu vrea să i se poruncească să facă ceva, dispreţuieşte strâmtorarea pe care i-o impune voia lui Dumnezeu, strâmtorare care, pe de altă parte, adânceşte pe om în cele spirituale proprii sau în cele bune.

[1339] Cel ce se teme de slăbiciunea trupului nu luptă să se cureţe de patimile care îl aduc la starea neconformă firii. Dar, de cade în rugăciune la Dumnezeu cerând ajutorul Lui, Dumnezeu îi dă putere să împlinească ostenelile curăţirii de patimi şi să se simtă odihnit chiar în aceste osteneli.

roagă, ci împlineşte o obişnuinţă a orelor de canon. Dar cel ce voieşte să lucreze în chip curat va cerceta întâi ce are în mintea sa. Astfel, de zici: „Miluieşte-mă!", miluieşte şi tu pe cel ce te roagă, şi de zici: „Iartă-mă!", iartă şi tu, nevrednicul. Iar de zici: „Nu-Ţi aduce aminte de păcatele mele!", nici tu să nu refuzi să ierţi păcatele aproapelui tău. Şi dacă zici: „Nu-Ţi aduce aminte de relele pe care le-am făcut, fie cu voia, fie silit!" – deşi nu este silă – nu trebuie să gândeşti ceva împotriva vreunui om. De n-ai ajuns să faci acestea, în zadar te rogi. Căci Dumnezeu, după Scripturi, nu te va asculta când vei cere: „Iartă-mă!"

• Petru Apostolul, răstignit în Roma, s-a rugat să fie pironit cu capul în jos, arătând prin aceasta taina contrară firii ce stăpâneşte pe tot omul. Căci a arătat că tot omul botezat trebuie să răstignească stările rele, contrare firii, care au pus stăpânire pe Adam şi l-au aruncat din slava lui în osânda rea şi în ruşinea veşnică. Deci trebuie războite cu mintea în chip bărbătesc şi urâte toate cele văzute contrare fiecărui om, şi combătute cu ura cea mai amară până la capăt. Şi acestea sunt relele ce stăpânesc pe toţi fiii lui Adam: câştigul, cinstirea, odihna, lauda cu cele pe care le părăseşti, înfrumuseţarea trupului, ca să fie nevătămat şi frumos, şi căutarea hainei frumoase. Acestea hrănesc plăcerea, pe care şarpele a aruncat-o în gura Evei. Din gândurile rele care ne-au făcut pe noi duşmani ai lui Dumnezeu[1340] cunoaştem şi noi că suntem fiii lui Adam. Fericit este deci cel ce s-a răstignit şi a murit, şi a fost înmormântat pentru cunoştinţa lui Dumnezeu. Şi, urmând sfintele urme ale lui Iisus, Care s-a făcut om pentru noi, să ne facem asemenea Lui prin smerenie şi sărăcie şi prin desfiinţarea ocărilor şi a necinstirii prin răbdare, pentru a nu mai fi tulburaţi din pricina trupului, nici înfricoşaţi de cursele răului, ci să avem pace cu toţi[1341]. Cel ce a voit să desfiinţeze aceste rele, îmbrăţişându-le fără silă, este asemenea lui Hristos, fiu al lui Dumnezeu şi frate al lui Iisus. Să dea Dumnezeu ca noi toţi să fim în numărul celor aleşi ai Săi şi să dobândim bunătăţile veşnice, în Domnul nostru Iisus Hristos, ale Căruia sunt slava şi stăpânirea în vecii vecilor. Amin.

CUVÂNTUL AL XX-LEA

Despre smerita cugetare

Ce este smerenia? Smerenia este a se socoti cineva pe sine înaintea lui Dumnezeu că este păcătos şi că nu face nimic bun. Iar fapta

[1340] Acestea sunt rele când ne fac să găsim în ele plăceri mai mari ca cele pe care ni le dă gândul la Dumnezeu sau decât ajutorarea altora din iubire.

[1341] Mergând cu Hristos până la moarte în răbdarea ocărilor, ele nu mai au putere să ne supere şi să ne dezbine, şi deci avem după aceea pace între noi, ele nemaiînsemnând nimic pentru noi.

smereniei este tăcerea şi a nu se măsura pe sine în ceva[1342], şi a nu se sfădi, şi supunerea, şi a căuta cu privirea în jos, şi a avea ochii morţi, şi a se păzi pe sine de minciună, şi a nu se lăsa prins în vorbire deşartă, şi a nu se împotrivi celui mai mare, şi a nu voi să se impună cuvântul său, şi a răbda defăimarea, şi a urî odihna, şi a se sili pe sine la osteneală, şi a nu supăra pe cineva. Îngrijeşte-te deci, frate, să împlineşti acestea întocmai, ca să nu se facă sufletul tău lăcaş a toată patima şi să nu isprăveşti viaţa ta fără rod[1343] pentru vecii vecilor. Amin.

CUVÂNTUL AL XXI-LEA

Despre pocăinţă

- A fost întrebat Avva Isaia ce este pocăinţa, sau ce înseamnă a fugi de păcat. Şi a răspuns, zicând: „Sunt două drumuri: unul al vieţii şi unul al morţii. Cel ce merge pe unul nu merge pe celălalt. Iar cel ce merge pe amândouă încă nu s-a socotit că merge pe vreunul: nici pe cel spre Împărăţie, nici pe cel spre pedeapsa veşnică. De va muri unul ca acesta, Judecata lui Dumnezeu este a Celui ce are milă[1344]. Iar cel ce voieşte să intre în Împărăţie să păzească faptele ei. Căci Împărăţia este încetarea a tot păcatul. Vrăjmaşii îşi seamănă în acela gândurile lor, dar ele nu odrăslesc. Fiindcă, dacă mintea ajunge să contemple dulceaţa dumnezeirii, săgeţile acelora nu mai pătrund în ea. Căci este îmbrăcată în toate armurile (în panoplia) virtuţilor, care o păzesc şi se îngrijesc de ea şi nu îngăduie să fie tulburată, ci o fac să rămână cu vederea ei în cunoaştere, şi în deosebirea celor două căi, ca de una să fugă, iar pe cealaltă să o iubească. Dacă deci cineva a ajuns şi a cunoscut slava lui Dumnezeu, acela a cunoscut mai înainte răutatea vrăjmaşului. Dacă cineva a cunoscut Împărăţia, acela a cunoscut gheena. Dacă cineva a cunoscut iubirea, acela a cunoscut ce este ura. Dacă cineva a cunoscut dorirea aprinsă a Împărăţiei, acela a cunoscut ura faţă de lume. Dacă cineva a cunoscut ce este curăţia, acela a cunoscut necuviinţa urâtelor mirosuri. Dacă cineva a cunoscut rodul virtuţilor, acela a cunoscut ce este rodul răutăţii. Cel ce a cunoscut că îngerii se bucură de faptele lui, acela a cunoscut că de el s-au bucurat dracii când săvârşea faptele lor. Căci, dacă nu mănânci din cele dulci, nu cunoşti amărăciunea celor dinainte. Căci cum cunoaşte cineva ce este iubirea de arginţi, dacă nu s-a

---

[1342] Smerenia constă şi în a nu se măsura cineva, ca să constate până unde a ajuns prin vreo faptă a sa şi a nu măsura peste tot fapta sa: a nu privi la ea cât e de importantă, cât e de mare, a nu o lua în seamă.

[1343] Să nu ne ducem în viaţa veşnică fără niciun rod. La ce vom privi şi se va privi, în acest caz? Cu ce vom contribui la conţinutul comun al vieţii veşnice, mulţumind unii altora?

[1344] Cel ce merge pe amândouă drumurile va avea de aşteptat mila lui Dumnezeu. Nu va primi prin dreptate Împărăţia sau pedeapsa.

lepădat de ea şi nu rămâne într-o mare sărăcie pentru Dumnezeu? Cum cunoaşte amărăciunea pizmei, dacă nu a câştigat blândeţea? Cum cunoaşte tulburarea mâniei, dacă nu a dobândit îndelunga-răbdare în toate? Cum cunoaşte obrăznicia mândriei, dacă nu a câştigat delicateţea smeritei cugetări? Cum cunoaşte urâtul miros al vicleniei, dacă n-a cunoscut dulceaţa atotcuratei simplităţi? Cum cunoaşte ruşinea vorbirii împotriva altora, dacă n-a cunoscut scăderile proprii? Cum cunoaşte necuviinţa luării în râs a altora, dacă n-a cunoscut plânsul pentru păcatele sale? Cum cunoaşte frământarea lenei, dacă nu s-au liniştit simţurile lui şi nu cunoaşte lumina lui Dumnezeu?[1345] Căpetenia tuturor celor rele este una, care se numeşte răutatea vrăjmaşului. Iar maica virtuţilor este şi ea una, care se numeşte frica de Dumnezeu. Şi cel ce o dobândeşte pe aceasta în curăţie naşte virtuţile şi taie ramurile răutăţii, despre care am vorbit.

- Iarăşi a fost întrebat: „Ce este a se linişti cineva în chilie?" Şi a răspuns, zicând: „A se linişti (isihia) în chilie este a se arunca înaintea lui Dumnezeu şi a-şi pune toată puterea să se împotrivească oricărui gând rău al vrăjmaşului". Şi iarăşi a fost întrebat: „Şi ce este lumea?" Şi a răspuns, zicând: „Lumea este împrăştierea păcatului[1346]. Lumea înseamnă a lucra cele contrare firii[1347]. Lumea înseamnă a împlini cineva voile sale cele după trup[1348]. Lumea înseamnă a se socoti pe sine trăind numai în veacul acesta[1349].

[1345] Numai când ai ajuns să cunoşti cele bune, cunoşti cu adevărat cele rele, opuse lor, în care te-ai complăcut. Căci, până n-ai ajuns să recunoşti cele bune prin osteneala pentru ele, nu cunoşti urâţenia celor rele în care ai trăit. Ai crezut că ele sunt bune. În zadar îţi spuneau alţii că sunt rele, nu-i credeai. Despre ele tu aveai părerea ta. Şi nu erau mulţi care îndrăzneau să-ţi spună că sunt rele. Trăiai deci într-un întuneric. Deşi vedeai răul pe care-l făceai atunci altora prin faptele tale, nu-ţi păsa, căci îi disprețuiai pe aceia. Socoteai că numai tu ai o importanţă. Când ai părăsit faptele egoiste, privirea ţi se lărgeşte şi vezi şi valoarea altora. Numai când ai ajuns să guşti dulceaţa şi lărgimea celor bune, ţi se descoperă urâţenia şi îngustimea celor rele în care trăiai. O comparaţie reală între ambele moduri de viaţă nu poate face decât cel ridicat la modul de viaţă cel bun. De aceea, cel ce s-a ridicat la cele bune luptă în mod hotărât să nu recadă în cele rele. Dar sunt unii care nu fac aceasta. Aceştia sunt descrişi în cele ce urmează.

[1346] Păcătuieşte cu împrăştierea, sau împrăştierea este păcat. Şi împrăştierea e produsă de atenţia la lume, la cele pe care ni le oferă lumea, făcându-ne să uităm de Dumnezeu.

[1347] Lumea în sens rău este a lucra cele contrare firii. Şi contrar firii este a uita de Dumnezeu şi a ieşi din legătura cu El.

[1348] Lumea în sens rău este înţelegerea ei ca simplu mijloc de satisfacere a voii proprii privitoare la trup. Este independenţa de Dumnezeu şi reducerea trebuinţelor la cele trupeşti.

[1349] Lumea în sens îngust înseamnă a socoti că nu există decât viaţa în cadrul ei, fără veşnicie.

Lumea constă în a se îngriji cineva de trup mai mult decât de suflet. Lumea constă în a te lăuda cu cele pe care le părăseşti aici (când mori). Nu spun aceasta de la mine însumi, ci Apostolul Ioan o spune: «Nu iubiţi lumea, nici cele din lume. De iubeşte cineva lumea, iubirea Tatălui nu este în el. Pentru că tot ce este în lume, adică pofta trupului şi pofta ochilor şi trufia vieţii acesteia, nu este de la Tatăl. Şi lumea trece şi pofta ei, dar cel ce face voia lui Dumnezeu rămâne în veac»[1350] *(1 Ioan 2,* 15-17). «Fiilor, nimeni să nu vă amăgească. Cel ce săvârşeşte dreptate este drept. Cel ce săvârşeşte păcatul este din diavolul, pentru că de la început diavolul păcătuieşte» (*1 Ioan 5,* 7-8)[1351]. Căci «prietenia lumii este duşmănie faţă de Dumnezeu» (*Iacov* 4, 4)[1352]. Şi iarăşi, Apostolul Petru, pentru a-i face pe fiii lui străini de păcatul venit din lume, a zis: «Vă îndemn, iubiţilor, ca pe nişte străini ce sunteţi călători aici pe pământ, să vă feriţi de poftele trupeşti care se războiesc împotriva sufletului»[1353] (*1 Petru* 2, 11-12). Şi iubitul[1354] nostru Iisus, Stăpânul, cunoscând că lumea este îndemn la păcat până ce omul o părăseşte, a întărit pe ai Săi, zicând: «Vine stăpânitorul acestei lumi şi nu află în Mine nimic din cele ale lui » *(Ioan* 14, 30). Şi iarăşi: «Lumea zace sub puterea celui rău» *(1 Ioan* 5, 19). Şi a spus iarăşi despre ai Săi că i-a luat «din lume» *(Ioan* 15, 19). Din ce lume i-a luat, dacă nu din toată împrăştierea păcatului? Deci, cel ce voieşte să se facă ucenic al lui Iisus să fugă de patimi. Căci, de nu le va desfiinţa pe acestea, nu va putea să se facă lăcaş al lui Dumnezeu, nici nu va vedea dulceaţa dumnezeirii Lui, dacă nu se va despărţi de ele.

[1350] Lumea, în sens îngust, înseamnă a nu cunoaşte pe Tatăl, ci a pune preţ numai pe pofta trupului, a ochilor şi pe trufia acestei vieţi. Iar a nu cunoaşte pe Tatăl înseamnă a nu cunoaşte pe Dumnezeu ca iubire, deci a nu se putea împărtăşi nici el de iubirea lui Dumnezeu, înseamnă a reduce totul la nişte plăceri trupeşti trecătoare, deci a nu cunoaşte propriu-zis un sens al existenţei. Omul care nu cunoaşte pe Dumnezeu îngustează lumea la dimensiunile în care se concepe pe sine sau relaţiile sale ca fiinţă redusă la ceea ce e trupesc şi trecător în ea.

[1351] Cine face păcatul – săvârşindu-l din nerecunoaşterea lui Dumnezeu drept Creator şi Susţinător al tuturor, deci aducând în toate dezordinea egoismului – stă sub influenţa diavolului, care, din clipa în care a început să existe de sine, deosebit de om, l-a influenţat pe om să facă păcatul.

[1352] Lumea ne îndeamnă la păcat, atunci când o socotim ca pe o realitate în sine, deci opusă lui Dumnezeu. Aşa a folosit-o diavolul, pentru a atrage pe Adam şi Eva la păcat.

[1353] Nu existăm pentru a folosi lumea în veci pentru trup, ci suntem ca nişte călători care se pregătesc în ea pentru veşnicie. În acest sens, să avem o anumită înstrăinare faţă de lume.

[1354] Foarte des, autorul numeşte pe Iisus „iubit”. Căci de El trebuie să ne alipim, nu de lume, urmând pilda Lui, Care a fost numai călător în lume.

Căci a spus El Însuși: «Luminătorul trupului este ochiul. Când ochiul tău este curat, atunci tot trupul tău va fi luminat; dar când ochiul tău este rău, tot trupul tău va fi întunecat»[1355] (*Luca* 11, 34-35). Observă deci că, dacă mintea s-a făcut nesănătoasă din pricina răutății (păcatului), nu poate înțelege lumina dumnezeirii. Căci răutatea (păcatul) se face un zid întunecos în fața minții și sufletul devine pustiu[1356]. Așa s-a scris în Evanghelie: «Nimeni, aprinzând făclia, nu o pune sub un obroc, ci într-un sfeșnic, pentru ca cei ce intră să vadă lumina» (*Luca* 8, 16). A numit obroc nedreptatea lumii acesteia. Cât timp deci mintea se află într-o stare contrară firii, făclia dumnezeirii nu poate fi înlăuntrul ei. Dar, dacă mintea se face un sfeșnic înalt și se pune în ea lumina dumnezeirii, cunoaște pe cei din casă, și pe cel ce trebuie să-l scoată îl scoate, iar pe cel cu care se poate împăca îl lasă[1357]. De aceea a învățat (Iisus) prin ce porunci ale Sale a fost luminată mintea, zicând: «Vă spun vouă, celor ce ascultați: Iubiți pe vrăjmașii voștri, faceți bine celor ce vă urăsc, binecuvântați pe cei ce vă blestemă, rugați-vă pentru cei ce vă fac necazuri (și vă prigonesc). Celui ce te lovește pe un obraz întoarce-i și pe celălalt și pe cel ce-ți ia haina nu-l împiedica să ia și cămașa. Oricui cere, dă-i; și de la cel care ia lucrurile tale nu cere»[1358] (*Luca* 6, 27-30).

- ..Deci, frate, de spui de tine că te-ai lepădat de lume, dar te afli lucrând cele ale lumii, nu te-ai lepădat, ci te amăgești pe tine însuți. Căci celor ce s-au lepădat de lume le-a dat acest semn, zicând: «Cel ce își

---

[1355] Când ochiul tău este curat, îți vezi sau îți luminezi tot trupul. Când ochiul tău este rău, îți lași în întuneric tot trupul. Când mintea ta este curată de păcat, vezi pe Dumnezeu și, prin El, înțelegi lumea întreagă. Dacă despărțirea de Dumnezeu îți întunecă mintea, nu mai înțelegi nimic.

[1356] Păcatul sau răul e așezat ca un zid întunecos în fața minții, încât nu mai vede pe Dumnezeu și lărgimea tuturor în El. S-a așezat ca un zid despărțitor de Dumnezeu, din Care se răspândește lumina explicativă peste toate. În acest caz, sufletul se golește de conținutul real, lumea însăși devine inexplicabilă, strâmbată.

[1357] De remarcat este întâlnirea între lumina dumnezeiască și sfeșnicul omenesc al minții. Mintea nu poate lumina, dacă nu are în ea pe Dumnezeu ca lumină, sau dacă nu vine în ea lumina dumnezeirii. Lumina dumnezeirii se face lumina minții. Mintea închisă lui Dumnezeu nu mai are în ea lumina reală. Sau, redusă la lumina ei, nu mai vede decât pe omul ce are și lumea în sine, deci o lumină îngustă, care nu explică nici pe om, nici lumea. Dar, dacă e făcută ca sfeșnic al luminii dumnezeiești, realizează ceea ce e propriu firii ei numai unită cu aceasta.

[1358] Împlinirea acestor porunci aduce omului lumina lui Dumnezeu. Împlinirea lor îi pune în lumină celui ce le împlinește importanța fiecărui om, chiar de este dușman. Îi arată pe Dumnezeu, Care-l ține în existență pe fiecare om, chiar dacă nu face voia Lui. Împlinirea acestor porunci îi lărgește lumina cunoașterii celui ce le împlinește, iar lumina lărgită a cunoașterii îl ajută să le împlinească. De aceea le-a împlinit pilduitor Iisus Hristos. Lumina este astfel una cu binele. Căci binele, fiind totdeauna făcut altora, lărgește orizontul celor cunoscute și valoarea lor.

iubește sufletul său îl va pierde, iar cel ce își urăște sufletul pentru Mine îl va mântui» *(Ioan* 12, 25). Dar cum îl pierde, dacă nu prin tăierea tuturor voilor sale celor trupești? Și iarăși: Cel ce nu-și poartă crucea sa și nu urmează Mie nu poate să fie ucenicul Meu» *(Luca* 14, 27). De care cruce spune să o purtăm, dacă nu ca mintea să privegheze totdeauna și să stăruie în virtuți, ca să nu coboare de pe cruce, adică din înfrânarea de patimi, până nu le taie (desființează) și să învieze nebiruită?

- Să câștigăm în noi pe Marta și Maria, care sunt suferirea răului[1359] și plânsul, care se tânguie înaintea Mântuitorului ca să învieze pe Lazăr, adică mintea legată în multele fâșii ale voilor proprii.

CUVÂNTUL AL XXII-LEA

Despre făptuirea omului nou

1. Iubiții mei frați, evreul se cunoaște prin trei lucruri: prin tăierea împrejur, prin Paște și prin Sâmbătă. Căci se scrie în *Facerea:* Tot pruncul în a opta zi se va tăia vouă împrejur. Cel născut al casei și cel cumpărat cu argint netăiat împrejur se va pierde din poporul său, că a stricat legământul Meu (*cf.* 17, 12-14). Întâi s-a tăiat Avraam împrejur. Și semnul este acesta, că a murit stânga lui. Și acesta este un chip dat pildă celor vechi despre omul nou, care s-a arătat în sfântul trup al Domnului Iisus Hristos, ca ceea ce e vechi și acoperă bărbatul să cadă și să se piardă. Despre aceasta, Apostolul a spus: „În El ați și fost tăiați împrejur, cu tăiere împrejur nefăcută de mână, prin dezbrăcarea de trupul cărnii, întru tăierea împrejur a lui Hristos. Îngropați fiind împreună cu El prin Botez, cu El ați și înviat prin credință în lucrarea lui Dumnezeu" *(Coloseni* 2, 11-12). Și iarăși: „Să vă dezbrăcați de viețuirea voastră de mai înainte, de omul cel vechi, care se strică prin poftele amăgitoare, și să vă înnoiți în duhul minții voastre și să vă îmbrăcați în omul cel nou, cel după Dumnezeu, întru dreptate" și evlavie și adevăr *(Efeseni* 4, 22-24). Și iarăși: „ca noi, murind față de păcate, să viețuim dreptății" *(1 Petru* 2, 24).

Acestea, despre tăierea împrejur. Iar cel ce nu le are pe acestea nu este tăiat împrejur, nici nu este evreu, pentru că a călcat Testamentul pe care l-a rânduit Domnul Iisus prin sfântul Său sânge[1360].

2. În vorbirea despre sfântul Paște, se spun iarăși lucruri mari. Întâi era tăierea împrejur, al doilea era Paștele, a treia, Sâmbăta. Căci spune Dumnezeu

---

[1359] Pocăința e o lumină, pentru că ne arată ce suntem de fapt: ne arată păcatele care ne îngustează în egoism, care ne țin în întuneric în privința infinitei măriri a lui Dumnezeu și a datoriilor noastre față de semeni.

[1360] Hristos și-a vărsat sângele pentru noi și pentru ca să ne arate că trebuie să părăsim sângele omului vechi, primindu-l pe al Lui, ca sânge al omului nou. Aceasta s-a arătat, ca chip, în vărsarea sângelui la evrei prin tăierea împrejur.

lui Moise: „Aceasta este rânduiala privitoare la Paşte: nimeni din cei de alt neam să nu mănânce din el". Niciunul cumpărat cu arginţi să nu mănânce din el. Dar vei tăia împrejur pe tot cel cumpărat cu arginţi, şi acesta va mânca din el. Pe acesta să-l mâncaţi într-o casă, având mijloacele voastre încinse şi având încălţămintele în picioarele voastre, iar în mâini având toiegele voastre *(cf. Ieşirea* 12, 43-48 şi 11). Nu se puteau mânca la Paşte decât azime cu miel fript în loc şi cu ierburi amare *(cf. Ieşirea* 12, 8-9.) Nu a spus să fiţi încinşi peste mijloacele voastre, ca să nu spună cineva că vorbeşte despre brâu, ci, zicând „având mijloacele încinse", se referă la curăţia eliberată de orice patimă, căci acelea (coapsele) se află sub stăpânirea împerecherii întru necurăţie. Iar de încălţăminte vorbeşte înţelegând pregătirea şi fuga de orice înţepare care vatămă conştiinţa şi împiedică mintea să-şi vadă curăţia. Iar toiagul este nădejdea bărbată a mersului lipsit de frică pe cale, spre a intra în pământul făgăduinţei. Iar aceştia sunt cei ce ajung la odihna Sâmbetei. Sângele este semnul (simbolul) sângelui Domnului nostru Iisus Hristos, când a venit ca prezenţă, ca să aducă în moştenirea Sa, cu Sine, pe fiii lui Israel. Ei se arată pregătiţi de drum şi unşi cu semnul Lui în sufletele lor, în mod vădit. Iar mănunchiul de isop primit este suferirea răului, căci (Moise) spune: Mâncaţi acestea cu ierburi amare. Cercetează-te deci pe tine însuţi, frate, de eşti tăiat împrejur, de ţi-ai uns pragurile uşii cu sângele Mielului nevinovat şi de te-ai golit pe tine de tot gândul pământesc, şi dacă te-ai pregătit să mergi pe drum fără frică sau să urci în pământul făgăduinţei[1361].

3. Despre Sâmbătă, iarăşi, se pot spune lucruri mari. Şi ea este a acelora care s-au învrednicit de adevărata tăiere împrejur şi au mâncat sfântul Paşte, şi s-au eliberat de egipteni, şi s-au odihnit (s-au sabatizat) de amara lor robie. Căci spune Dumnezeu lui Moise: „Lucrează şase zile (...), iar ziua a şaptea este (sâmbăta) odihna Domnului" *(Ieşirea* 20, 9-10). Sufletul celui ce va lucra în ziua sâmbetei se va pierde *(cf. Ieşirea* 31, 14). Iar Domnul nostru Iisus s-a odihnit El Însuşi în sâmbăta adevărată şi a învăţat pe ai Săi cum trebuie să se odihnească (să sabatizeze), după ce vinerea S-a urcat (pe cruce) şi Şi-a făcut toată pregătirea înainte de aceasta, adică a suportat toate ocările pentru noi. Lăsându-Se pironit pe cruce, le-a răbdat, nedesprinzându-Se şi nici desfăcându-Se de ea până mai respira, ci strigând: „Mi-e sete". Aducându-i „un burete muiat în oţet" şi gustând, a zis: „Săvârşitu-s-a. Şi, plecându-şi capul, şi-a dat duhul" *(Ioan* 19, 28-30). Atunci L-au coborât (de pe cruce),

[1361] Numai tăiat împrejur în duh, sau botezat, poate mânca cineva Mielul nevinovat, sau se poate împărtăşi, pregătindu-se, de urcarea cu Hristos spre Împărăţia cerurilor, unde va avea odihna (Sâmbăta) veşnică. Căci numai pe unul ca acesta sângele Mielului îl va scăpa de moartea veşnică. El trebuie să aibă brâul care apără mijlocul lui de plăcerea trupească inferioară şi să aibă în mână toiagul călătoriei spre cer, iar în picioare încălţămintea care-i fereşte mintea de înţepăturile păcatelor.

nemaimișcându-Se și sabatizând cu adevărat (ținând sâmbăta adevărată). Deci S-a odihnit Domnul Iisus în ziua a șaptea, și a binecuvântat-o pe aceasta, fiindcă într-adevăr S-a odihnit de toate lucrările prin care a desființat patimile omenești[1362], precum a zis Apostolul: „Pentru că cine a intrat în odihna lui Dumnezeu s-a odihnit de lucrurile lui, ca și Dumnezeu de ale Sale" *(Evrei* 4, 10). Aceasta este sâmbăta adevărată. Deci, cel ce nu o ține pe aceasta (nu o sabatizează) nu este adevărat iudeu[1363]. De aceea, plângând Ieremia poporul, i-a zis: Nu purtați poveri în ziua sâmbetei, și nu ieșiți prin porțile Ierusalimului purtând sarcini în ziua sâmbetei *(cf. Ieremia* 17, 21).

4. Vai mie, nenorocitului, care am călcat aceste sfinte porunci și am purtat grelele sarcini în ziua sâmbetei! Și dacă am murit împreună cu El și am fost îngropat și am sabatizat (am ținut odihna sâmbetei), ce sunt aceste poveri grele pe care le port, pe care le împlinesc? O sarcină grea sunt: mânia, pizma, ura, slava deșartă, vorbirea împotriva altuia, defăimarea, aprinderea furioasă, trufia, socotirea sa ca drept, dorința de a fi văzut, cearta, iubirea de sine, criticarea altora. Acestea sunt ale sufletului. Iar ale trupului sunt: lăcomia pântecelui, iubirea trupului, iubirea înfățișărilor păcătoase, plăcerea, pofta, lipsa inimii (inima întinată). Toate acestea și cele asemenea acestora Domnul Iisus le-a interzis trupului sfinților și le-a omorât în trupul Său sfânt, după cuvântul Apostolului, că: „prin cruce" a omorât dușmănia în Sine *(cf. Efeseni* 2, 16), desființând Legea poruncilor, sfințenia sâmbetei. Deci cel ce poartă amintitele sarcini grele și le face în ziua sâmbetei, cum va zice: „Sunt iudeu adevărat?" Acesta se amăgește pe sine, căci numai numele i-a rămas. De aceea, nu va primi nimic din cele de la Domnul Iisus. Căci se tăgăduiește pe sine prin faptele sale, pentru că pe cele pe care le-a omorât iarăși le-a înviat, și pe cele pe care le-a îngropat iarăși le-a făptuit. De aceea, este vădit că acesta nu este evreu adevărat, ci mincinos; nu este nici tăiat împrejur, nici nu ține sâmbăta (nu sabatizează). Deci când va veni Domnul Iisus întru slava Sa, nu va introduce decât pe fiii lui Israel în veșnica Sa Împărăție, adică pe toți cei tăiați împrejur pentru El, pe care i-a adunat din toate popoarele, precum zice și Apostolul, că: „Împietrire s-a făcut în parte lui Israel, până ce va intra tot

---

[1362] Primind moartea, a desființat și patimile noastre reproșabile și pe cele ireproșabile ale Lui, luate pentru noi, dându-ne și nouă putința să trecem de la primele la cele de al doilea, dar și să scăpăm de ele. Avva Isaia stăruie mult asupra acestei explicări originale a morții pe cruce a lui Hristos. Ar putea socoti cineva că în această explicare este o influență origenistă, care afirmă o voință a sufletului de a se despărți de lume și a reveni la Dumnezeu. Acestei influențe origeniste i se opune explicarea simultană a crucii din iubirea față de oameni. Lumea e criticată numai când e folosită în sens egoist. Când e folosită cu iubire față de oameni și ca prilej de iubire a lui Dumnezeu, ea nu mai are un sens negativ. Cum spune ceva mai jos, prin cruce, sau prin moartea primită cu voia, Hristos a omorât dușmănia în trupuri, nu iubirea.

[1363] În traducerea latină: *„Non est Christianus"*.

numărul neamurilor" *(Romani* 11, 25). Şi iarăşi: câţi se vor potrivi dreptarului acesta vor avea pacea şi mila asupra lor şi asupra Israelului lui Dumnezeu *(cf. Galateni* 6, 16). Observă că sunt israeliţi ai lui Dumnezeu, care au tăierea împrejur a inimii şi sabatismul (păzirea sâmbetei) şi desfiinţarea păcatului. Şi iarăşi zice: „nu cel ce se arată pe dinafară (în trup) este iudeu, nici tăierea împrejur văzută este tăiere împrejur, ci este iudeu cel întru ascuns, iar tăierea împrejur este aceea a inimii, în duh, nu în literă" *(Romani* 2, 28-29).

5. Să luăm aminte deci, fraţilor, la noi înşine, până când împlinim osteneala, altfel o pierdem prin negrijă, neştiind că se află în noi vrăjmaşul nostru, care ne linguşeşte şi ne atrage la orice păcat, neîngăduind ochilor noştri să vadă ceva din lumina dumnezeirii. Cercetează-te pe tine însuţi, sărmane, care te-ai botezat în Hristos şi în moartea Lui, ca să afli care este moartea pe care a omorât-o. Dacă mergi pe urmele Lui *(cf. 1 Petru* 2, 22), arată-mi felul morţii[1364] pe care o ai. El este fără de păcat şi, arătându-ţi-se, ţi-a premers în toate: în sărăcie, iar tu nu suporţi sărăcia; El n-a avut „unde să-şi plece capul" *(Matei* 8, 20), iar tu nu suporţi înstrăinarea cu bucurie; El a suportat ocările, iar tu nu suporţi nicio ocară; El nu s-a răzbunat, iar tu nu rabzi să nu răspunzi răului cu rău; El, pătimind, nu s-a mâniat, iar tu, făcând pe altul să sufere, te mânii pe el; El, defăimat fiind, a rămas netulburat, iar tu, nedefăimat, te tulburi; El s-a smerit, mângâind pe cei ce păcătuiau împotriva Sa, iar tu îi baţi cu cuvântul şi pe cei ce te iubesc; El a răbdat cu bucurie cele ce se aduceau asupra Sa, iar tu, auzind ceva de mică supărare, te tulburi; El este blând cu cei ce cad în păcate, iar tu te mândreşti faţă de cei mai mari ca tine; El s-a dat pe Sine pentru cei ce au păcătuit împotriva Sa, până la a-i mântui, iar tu nu te poţi da pe tine nici pentru cei ce te iubesc. Iată ce ţi-a dat El şi cu ce l-ai răsplătit. Cunoaşte-L pe El din faptele Sale, şi pe tine, din faptele tale. Dacă ai murit cu El, cine face faptele acelea rele sau păcatele acelea?[1365]

6. Să luăm aminte, iubiţilor, în chip drept la sfintele Lui porunci şi să tăiem voile noastre. Căci nu vom vedea lumina poruncilor, dacă iubim pe cel ce ne cinsteşte[1366]. Căci, altfel, ce vom face mai mult, decât cele pe care le face păgânul? Te rogi pentru cei ce îţi fac bine? Dar şi vameşul face aceasta *(cf. Matei 5,* 46). Dacă te bucuri de cel ce te laudă, aceasta o face şi iudeul. Deci ce faci mai mult tu, care ai murit păcatului şi eşti viu în Hristos Iisus? Dacă

[1364] Cercetează de ai murit şi tu în Botez cu moartea lui Hristos faţă de păcate. Mai bine zis, vezi cât de îndepărtată este moartea ta faţă de a Lui. El a murit tuturor păcatelor. Tu eşti departe de această moarte a Sa.

[1365] Dacă tu răspunzi cu cele rele semenilor tăi, contrar lui Hristos, Care a răsplătit tuturor păcatelor lor cu bunătate, cum mai poţi spune că ai murit patimilor cum a murit Hristos? Cum mai poţi spune că moartea ta e asemenea celei a Lui?

[1366] Dacă Hristos voieşte să ne conducă prin împlinirea poruncilor Sale în Împărăţia Sa, înseamnă că prin ele ne arată iubirea Sa. Dar iubirea Sa ne-o arată când nu iubim pe oamenii care ne laudă şi ne cinstesc. El, iubindu-ne, ne cere smerenie şi osteneală.

iubeşti numai pe cel ce te ascultă, ce faci mai mult decât un păcătos? Pe acestea le face şi acela. Dacă urăşti pe cel ce-ţi pricinuieşte dureri şi nu te ascultă şi pe cel ce te ceartă, faci şi tu ceea ce face păgânul. Dar trebuie mai degrabă să te rogi pentru acesta, ca să fie iertat. Dacă te superi pe cel ce te defăimează, şi vameşul face acelaşi lucru.

Cercetează-te deci şi tu, cel ce te-ai botezat în numele Lui, dacă acestea sunt faptele în care S-a arătat. Sau cum te vei arăta în ziua slavei Lui şi cum vei fi încununat, dacă nu ai cununa pentru patimile pe care le-ai biruit, pe care le-a biruit mai înainte de tine Împăratul tău, dându-Se pildă ţie? Căci, atunci când se va arăta în slava Sa Împăratul împăraţilor şi Domnul domnilor şi va fi văzut de tot neamul omenesc în marea Lui slavă, având semnele pe care le-a pătimit pentru noi, iar tu te vei arăta neavând patimile Lui în trupul tău, îţi va spune: „Nu te ştiu pe tine”[1367]. Şi, văzând pe toţi sfinţii care au murit pentru numelui Lui având semnul Lui, te vei ruşina să apari în faţa lor. Cercetează viaţa tuturor sfinţilor şi îi vei afla ca pe cei ce au răbdat răul şi nu l-au răsplătit cu rău. Căci sângele tuturor strigă: Răzbună-ne pe noi faţă de cei ce locuiesc pe pământ *(cf. Apocalipsa* 6, 10). Dar eu, care am iubit toată odihna, ce voi spune în ziua aceea, văzând pe Proroci şi pe Apostoli, şi pe mucenici şi pe ceilalţi sfinţi care, suferind răul de la alţii, s-au arătat îndelung-răbdători, nerăspunzând răului cu rău, nici mâniindu-se, ştiind că nu este voia omului, ci nedreptatea diavolului, care i-a silit pe aceia să le facă lor acestea?[1368] Cercetează-te deci şi tu pe tine, iubite frate, ce faci, şi înţelege gândul pe care îl ai înaintea lui Dumnezeu, căci nu-l vei putea ascunde în ceasul acela. Nu va fi în puterea voii tale omeneşti să critici pe cineva, ci, când va avea loc învierea (de obşte), fiecare va învia îmbrăcat în faptele sale ca într-o haină, fie în dreptate, fie în nedreptate. Acestea vor vorbi despre tine şi ele ştiu unde este locul tău[1369].

[1367] Cel ce se va arăta înaintea Dreptului Judecător, Care va avea în El slava patimilor răbdate şi biruite pentru noi, şi nu va avea în sine semnul acestor patimi biruite – ura altora prin iubire, ocara altora prin blândeţe, etc. – pe drept cuvânt va auzi pe Acela spunându-i: „Nu te cunosc pe tine, n-ai nimic comun cu Mine, eşti cu totul străin de Mine, nu poţi decât să rămâi mai departe străin de Mine, chiar dacă aş vrea să fii cu Mine; nu eşti în stare să primeşti iubirea Mea, să te deschizi Mie”.

[1368] Sfinţii au mers în bunătatea lor, care nu a răspuns cu rău celor ce le-au făcut rău, până acolo că i-au compătimit, ştiind că aceia n-au făcut răul de la ei înşişi, ci ispitiţi de diavolul. Totuşi, nu au socotit că stă în puterea lor nici să-i scape de pedeapsă, ci au lăsat şi aceasta în seama lui Hristos. El va şti dacă aceia numai siliţi de diavolul le-au făcut rău sau au contribuit şi ei cu voia lor la răul pe care li l-au făcut.

[1369] Nu va fi dat voii tale să critici atunci sau să judeci pe cineva, nici să te scuzi, ci haina faptelor în care te-ai îmbrăcat pe pământ va grăi din tine despre tine. Faptele tale au ţesut rând pe rând o haină a persoanei tale, mai bine zis au întipărit o pecete în tine, poate o haină complexă, plină de nuanţe şi variat colorată, dar dând totuşi o

7. Fericit este cel ce a luptat şi s-a dezbrăcat de cele ce-l atrag spre gheenă şi s-a îmbrăcat în cele ce-l atrag spre Împărăţie. Căci spune Apostolul: „ştim că dacă acest cort, locuinţa noastră pământească, se va strica, avem zidire de la Dumnezeu, casă nefăcută de mână, veşnică, în ceruri" (2 *Corinteni* 5, 1). Căci timpul vieţii noastre nu este nimic şi suntem amăgiţi în fiecare zi, până ce ne va ajunge ceasul în care ne va cuprinde jalea plânsului veşnic[1370]. Să nu pierdem inima noastră, ci să ne încordăm cu toată puterea noastră, îngrijindu-ne, păzindu-ne şi rugând în tot ceasul bunătatea lui Dumnezeu să ne ajute. Să nu ne mâniem pe cei apropiaţi, pentru cuvintele fără de minte spuse de ei nu cu voia lor, căci, fiind nelucrători prin ei înşişi sau vase ale vrăjmaşilor, s-au făcut străini de Dumnezeu, până la a ieşi şi fugi din stadion. Îngrijiţi-vă deci, iubiţilor, în toate de smerita cugetare şi suportaţi ocara cu răbdare şi gândiţi-vă în fiecare ceas să înlăturaţi voia voastră, pentru că ţinerea la voia proprie desfiinţează toate virtuţile, iar cel ce are gândurile stăruind în dreptate taie voia lui cu blândeţe, temându-se de ea ca de un balaur. Căci iubirea de ceartă strică toată zidirea şi întunecă sufletul, ca să nu vadă ceva din lumina virtuţilor[1371]. Ai grijă deci de patima aceasta blestemată, care se amestecă împreună cu virtuţile, până le pierde. De fapt, Domnul nostru Iisus Hristos nu S-a urcat pe cruce până ce nu a alungat pe Iuda din mijlocul ucenicilor. Căci, dacă omul nu taie patima aceasta necinstită, nu poate înainta spre Dumnezeu[1372], căci ei îi urmează toate relele. În cel ce nu vrea să ştie de Dumnezeu apare slava deşartă. Şi toate care sunt urâte de Dumnezeu locuiesc în sufletul iubitorului de sfadă şi al celui mândru. Şi toate acelea despre care îşi conving aceştia inima că sunt ale lui Dumnezeu sunt minciuni, după toate

---

impresie generală unitară. Această pecete e numită totuşi haină, căci e deosebire între făptura cu care ai venit de la Dumnezeu pe lume şi ceea ce ai întipărit tu în ea. Locul pe care-l vei dobândi va fi conform cu culoarea pe care o va avea haina ta. Aceasta arată obiectivitatea şi dreptatea Judecăţii finale. Nu vei putea ocupa un loc nepotrivit cu obiectivitatea faptelor tale. Se arată în acestea cât e de străin Avva Isaia de origenism, odată ce de faptele pozitive săvârşite în această viaţă depinde fericirea sau nefericirea veşnică a fiecărei persoane umane. Viaţa pământească are o importanţă decisivă pentru eternitatea fericită sau nefericită a omului.

[1370] Va fi cumplită durerea fără sfârşita „plânsului veşnic". Va fi o durere care nu ne va da puterea să ne îndreptăm. Va fi o învârtoşare în neputinţă, unită cu durerea.

[1371] Virtuţile sunt lumina, pentru că prin ele sunt văzuţi ceilalţi oameni şi în primul rând Dumnezeu. Ele ne asigură de valoarea lui Dumnezeu şi a celorlalţi şi de veşnicia noastră, deci de sensul existenţei noastre. Răul, ca egoism, ne închide în întuneric şi în lipsa de sens a vieţii noastre şi a existenţei în general. Nu mai vedem decât nişte legi oarbe, implacabile şi inexplicabile, care le produc pe toate ca să le piardă.

[1372] Nu poate înainta spre Dumnezeu cel ce se închide în sine, în egoismul păcatelor. Căci Dumnezeu este Creatorul tuturor şi vrea ca toate să fie unite între ele în El. Numai în El se poate înainta spre mai multa existenţă.

Scripturile.

8. Judecata de sine aduce smerita cugetare, şi în renunţarea la voia proprie în favoarea aproapelui întru cunoştinţă stă smerenia[1373]. Curăţia constă în a te ruga lui Dumnezeu. A nu te măsura pe tine îţi aduce plânsul[1374]. A nu judeca pe altul înseamnă a-l iubi[1375]. Îndelunga-răbdare înseamnă a nu gândi ceva împotriva aproapelui[1376]. Inima iubitoare de Dumnezeu constă în a nu răspunde la răul altuia cu rău[1377]. Liniştea (isihia) constă în a nu te încrede în ceea ce nu-ţi aparţine[1378]. Sărăcia este inima lipsită de răutate. Pacea constă în a dobândi stăpânirea peste simţurile (simţirile) tale. Blândeţea constă în a răbda. Mila se arată în a ierta. Iar a le dobândi pe acestea înseamnă a-ţi tăia voia şi aceasta aduce împăcarea prin virtuţi întreolaltă şi face mintea netulburată. Iar un sfârşit al tuturor acestora nu văd în nicio Scriptură[1379]. Căci ceea ce voieşte Dumnezeu de la om nu este altceva decât a se smeri pe sine faţă de aproapele în toate, şi a-şi tăia voia faţă de toate şi a se ruga totdeauna ca să-i dea ajutor mâna Sa; şi să-i păzească ochii de somnul uitării şi de amăgirea robiei[1380], dat fiind că firea omului e rea şi schimbătoare[1381]. E

[1373] Se cere renunţarea la voia proprie în favoarea aproapelui „întru cunoştinţă”, adică având cunoştinţa valorii lui şi a datoriei mele faţă de el nu într-un mod sentimental, pentru a-l câştiga, prin aceasta, pentru plăcerea mea.

[1374] A nu mă măsura pe mine nu înseamnă numai a nu căuta mulţumirea de măsura la care am ajuns, ci şi în a plânge, având conştiinţa că nu sunt nimic, că nu am realizat nimic din datoriile mele.

[1375] A nu judeca pe cineva nu înseamnă numai să mă opresc de la osândirea lui, dintr-un indiferentism faţă de el, ci şi să-l iubesc. În toate relaţiile faţă de celălalt nu trebuie să mă opresc la nesăvârşirea răului, ci să înaintez la săvârşirea binelui.

[1376] În îndelunga-răbdare trebuie să arăt nu numai reţinerea de la a răspunde la răul altuia cu rău, ci şi în a nu avea un gând de nemulţumire faţă de el.

[1377] Iubirea de Dumnezeu nu se împacă deloc cu răsplătirea răului altuia cu rău, ci cere renunţarea la aceasta. Iubirea de Dumnezeu nu poate coexista cu răul făcut aproapelui. Dumnezeu vrea să-I arăt iubirea iubind pe aproapele.

[1378] Liniştea constă în a nu mă lăuda cu ceea ce nu am. Şi, de fapt, nu am prin mine nimic.

[1379] Virtuţile amintite pot înainta la nesfârşit. Nu există un sfârşit al lor.

[1380] Dumnezeu nu voieşte de la om decât smerirea faţă de aproapele, tăierea voii sale în relaţie cu acela. Dumnezeu Îşi face din cauza aproapelui cauza Sa. Căci El e Creatorul şi Susţinătorul aproapelui şi vrea să Se arate astfel cu ajutorul omului. Aceasta e şi o preţuire pe care Dumnezeu o dă şi omului ajutat şi celui ce ajută. Dumnezeu vrea ca omul să ajute pe celălalt om, dar şi să ceară la rândul său ajutorul lui Dumnezeu în aceasta. Dumnezeu şi omul îşi cer reciproc grija de aproapele. E şi în aceasta o treime: doi îşi întăresc grija de al treilea. Dumnezeu cere omului grija faţă de aproapele şi omul cere grija lui Dumnezeu, pentru că uitarea omului de către alt om cucereşte mai uşor pe om.

propriu lui Dumnezeu a ne păzi, e proprie Lui puterea de a ne dărui puterea de a ne păzi[1382]. Îi e propriu acoperământul sub care păstrăm sărăcia noastră[1383]. Este proprie Lui întoarcerea prin care ne face să revenim la El[1384]. A Lui este mulțumirea, pentru că ea ni se dăruiește[1385]. Este propriu Lui să ne dea harul de a-I mulțumi. Este propriu Lui acoperământul prin care ne păzește de mâna vrăjmașilor noștri. A Lui este cinstea și slava în vecii vecilor. Amin.

Dar iată care sunt și cele ce nasc sfada și strică fără milă sufletul: flecăreala (poliloghia, πολυλογία), vorbirea sucită (duplicitară), schimbarea cuvintelor după plăcerea fiecăruia, îndrăzneala, vorbirea în doi peri, oprirea cuvântului altuia. Sufletul care le are pe acestea este sterp de virtuți. Iar, după toate acestea, dacă sufletul nu va depune sudoare în orice virtute, nu va putea ajunge la odihna Fiului lui Dumnezeu. Deci nu fiți fără grijă de viața voastră, fraților, și nu dați minții motiv pentru niciun fel de lenevire în fapte. Căci aceasta vă va lipsi de timpul trebuincios pentru a ajunge la odihna Fiului lui Dumnezeu, care este smerenia în toate, și renunțarea la răutate și la ura față de orice om, și neîncrederea în nicio faptă care nu este de la Dumnezeu, și păstrarea păcatului în fața ta, și moartea față de orice faptă a răutății[1386].

Și Dumnezeu, Care nu este mincinos, va veni în ajutorul nostru prin îndurările Sale. Amin.

[1381] Altă dată, Avva Isaia a spus că firea omului e bună, pentru că se întregește cu ajutorul lui Dumnezeu. Aici trebuie înțeles că o socotește rea, atunci când ea nu vrea să se întregească prin ajutorul lui Dumnezeu cerut prin rugăciune. Rugăciunea e deci necesară firii omului pentru a se întregi.

[1382] E propriu lui Dumnezeu să ne păzească, dar e propriu Lui să ne dea și nouă puterea de a ne păzi. Deci păzirea noastră ne este proprie și nouă, dar nu o putem avea cu adevărat decât de la Dumnezeu, deci prin rugăciunea către El. Este o relație între Dumnezeu și om, el neputând exista fără această legătură cu Dumnezeu.

[1383] Nu putem fi săraci decât în Dumnezeu, cu ajutorul Lui. Altfel, egoismul ne împinge spre îmbogățire, spre încrederea egoistă în noi înșine, care e totuna cu amăgirea și robia. Căci a ține la bogăție înseamnă a te face rob celor materiale. Sărăcia te face liber de ele, liber de toate. Dar numai conștiința că Îl ai pe Dumnezeu nu te tulbură, ci te face cu adevărat liber. Numai în Dumnezeu ești liber, în conștiința că în El ai totul.

[1384] În revenirea noastră spre Dumnezeu este puterea sau lucrarea Sa, care ne întoarce; este atracția Lui, care ne dă simțirea acesteia.

[1385] Mulțumirea pe care o trăim față de Dumnezeu pentru cele pe care ni le dăruiește are izvorul tot în puterea și lucrarea Sa. Dumnezeu se întoarce spre El Însuși, prin aceasta întorcându-ne și pe noi spre El. Este cu neputință să separăm lucrarea Lui de lucrarea noastră: „Doamne, Îți mulțumesc că mi-ai dat puterea să-Ți mulțumesc!”

[1386] Liniștea e una cu smerenia și cu moartea față de orice faptă a răutății, teama conștiinței față de orice păcat, a cărui urâțenie o are mereu în față.

CUVÂNTUL AL XXIII-LEA

Despre desăvârşire

1. Spunea oarecare dintre Părinţi că, dacă nu dobândeşte un om credinţa în Dumnezeu şi dorirea neîncetată a lui Dumnezeu, şi nevinovăţia, şi nerăsplătirea răului cu rău, şi suferirea răului, şi smerenia, şi curăţia, şi iubirea de oameni, şi lepădarea de toate, şi blândeţea, şi îndelunga-răbdare, şi rugarea necontenită a lui Dumnezeu cu durerea inimii, şi iubirea adevărată – adică neprivirea spre cele dinapoi şi neluarea-aminte la cele ce vin peste el –, şi neîncrederea în faptele sale bune şi în slujirea (liturghia) sa, şi cererea ajutorului lui Dumnezeu pentru cele ce vin asupra sa în fiecare zi, nu se poate mântui. Căci vrăjmaşii tăi, o, omule, nu tac faţă de tine[1387]. Deci nu neglija, nici nu dispreţui conştiinţa ta. Şi nu te încrede deloc în tine, cum că ai ajuns la ceva vrednic de Dumnezeu, ci vezi-te în ţinutul vrăjmaşilor tăi. Suferirea răului întru cunoştinţă te face să înţelegi nepăsările tale dinainte[1388], şi plânsul simţitor (plin de simţire) vindecă rănile produse de vrăjmaşii dinlăuntru[1389]. Iubirea desăvârşită faţă de Dumnezeu, potrivită voii Sale, se împotriveşte vrăjmaşilor ascunşi. Şi curăţia tainică, biruind pe vrăjmaşii ascunşi, pregăteşte pe om pentru odihna Fiului lui Dumnezeu, iar curăţia văzută păzeşte virtuţile. Şi dacă cea care le naşte (pe virtuţi) este cunoştinţa, tot ea este şi cea care le păzeşte[1390]. Aflarea mulţumirii în vremea ispitei întoarce ispitele care vin spre cele dinapoi şi neîncrederea că osteneala ta place lui Dumnezeu îţi pregăteşte ajutorul lui Dumnezeu, ca să te păzeşti[1391]. Căci, cel ce-şi deschide inima, cerând cu evlavie şi întru adevăr ajutorul Lui, nu poate să ştie că a plăcut lui Dumnezeu[1392]. Fiindcă, până ce conştiinţa îl mustră pentru unele dintre faptele

---

[1387] Vrăjmaşii îţi vorbesc prin ispite, şoptesc în sinea ta îndemnul la rele.

[1388] Suferirea răului cu conştiinţa că acesta îşi are cauza în nepăsările dinainte te face să le înţelegi. Tâlharul de-a dreapta Mântuitorului înţelege că suferă din pricina nepăsării sale faţă de bine, pe care o avusese mai înainte.

[1389] Vrăjmaşii ne ispitesc dinlăuntru prin gânduri, dar nu fără contribuţia simţurilor, care se află în atingere cu cele din afară. De aceea, lupta împotriva ispitelor dinlăuntru este însoţită de reţinerea dureroasă a simţurilor de a se bucura de plăcerea atingerii cu cele din afară.

[1390] Cunoştinţa sau conştiinţa, luptând împotriva ispitelor dinlăuntru, naşte virtuţile, dar le şi păzeşte. Nu există luptă împotriva patimilor care întunecă şi în favoarea virtuţilor care luminează sensul vieţii, fără cunoştinţă şi fără conştiinţa acestui sens. Această cunoştinţă naşte virtuţile şi le păzeşte.

[1391] Să nu fii mulţumit că ai rezistat ispitei care ţi-a venit. Aceasta te face să te încrezi şi să slăbeşti lupta, ceea ce-ţi aduce din nou ispita pe care crezi că ai biruit-o. Numai atunci când nu te încrezi în tine, faci efort mai mare şi ceri cu mai multă stăruinţă ajutorul lui Dumnezeu, iar El îţi dă acest ajutor.

[1392] Să nu te încrezi că cererea ajutorului lui Dumnezeu de către tine a plăcut Lui şi

lui contrare firii, este străin de libertate. Căci până ce este Cel ce-l mustră, este și Cel ce-l judecă, și până ce este osândire, nu este libertate. Dacă deci, rugându-te, te vezi pe tine neosândindu-te pentru nimic, ești cu adevărat liber și ai intrat în odihna lui Dumnezeu după voia Sa[1393].

- Deci a judeca cineva pe aproapele și a-l nesocoti, și a-l disprețui în inima sa și a-l bârfi când vine vremea, și a-l certa cu mânie, și a-l vorbi de rău către altul îl fac străin pe cel ce săvârșește acestea de mila și de virtuțile cele vrednice de cinste, de care se fac părtași sfinții. Căci acestea desființează ostenelile pe care le face omul și pierde roadele lui cele bune. De zice cineva: „Plâng păcatele mele", și păstrează ceva din ele, este fără de minte. De zice cineva: „Plâng păcatele mele" și are ceva din ele, se amăgește pe sine. Cel ce caută liniștea (isihia) și nu se îngrijește să taie în el patimile este orb în sfânta zidire a virtuților. Cel ce își ignoră păcatele sale, dar se îngrijește să îndrepte pe cele ale altuia, se lenevește în cererea cea din toată inima și este lipsit de rugăciunea către Dumnezeu întru cunoștință. Tăria omului este aceasta: să lupte cu păcatele sale de mai înainte, de care se roagă să fie iertat, cerând să nu mai fie câștigat iarăși de ele fie în inimă, fie în faptele sale, fie în simțuri. Dacă în inima lui nu domnește neîncetat amintirea păcatelor[1394], și aceasta nu-l întoarce de la toate cele din lume, ca să nu-l stăpânească, nu se poate înfrâna de la păcatele lui, nu se simte sătul de ele și nu se poate reține să nu judece făptura lui Dumnezeu. Fericit este cel ce s-a învrednicit de acestea cu adevărat, și nu în chip fățarnic și cu multă răutate. Dar lucrarea celor ce plâng cu adevărat cu mintea și cu simțurile lor aceste fapte văzute este să nu judece pe aproapele. Căci, dacă nu-ți ajung păcatele tale, ele te fac străin de aproapele[1395]. Și a răspunde la rău cu rău înseamnă a fi departe de plâns[1396]. A lăsa întipărit

---

El ți-a dat acest ajutor cu adevărat, căci nu poți ști aceasta sigur. De crezi că o știi, te încrezi în tine și nu continui a-L ruga și mai fierbinte pentru ajutor.

[1393] Până ce conștiința te mustră pentru ceva din tine care e contrar firii, ea te și judecă. Ești sub judecata ei, nu ești încă liber sau nesupus osândei. Dar nu avem voie să ne simțim liberi de putința osândirii, înainte de Judecata din urmă a lui Dumnezeu. Numai atunci ni se va da libertatea adevărată, pentru că vom trăi deplin iubirea lui Dumnezeu. Dar s-ar putea ca cineva să trăiască anticipat această libertate, care este o odihnă adevărată. Numai sfinții sunt de pe acum în jurul Lui, ca unii ce nu se simt osândiți de nimic.

[1394] E o amintire a păcatelor cu părere de rău și cu durere că le-a făcut, nu cu plăcerea de a le repeta.

[1395] Când nu te-ai săturat de păcatele pe care le-ai săvârșit, ci săvârșești altele, acestea te înstrăinează de aproapele.

[1396] A răspunde răului de la altul cu rău înseamnă a fi departe de părerea de rău și de plânsul pentru răul făcut.

în sine ceva din cele ale lumii[1397] (a te lăsa stăpânit de închipuirea cu privire la ceva cele din ale lumii) prin slava deşartă înseamnă a fi departe cu mintea de tânguire. Cel ce se întristează, spunând: „Nu mi-ai cerut părerea despre aceste gânduri”, este departe de a nu-şi face voia cu privire la sine. Spunând despre altcineva că este bun sau nu, este o ruşine, arătând că, judecându-l, eşti mai rău ca acela[1398]. Este ruşinos a voi să cunoşti un fapt care nu te priveşte, şi vădeşte o lipsă de învăţătură şi o robie rea, care nu-ţi îngăduie să-ţi cunoşti propriile păcate.

- De te osândeşte cineva şi suferi, nu este în tine plânsul adevărat[1399]. De se întâmplă, în timpul unei neguţătorii, ca unii să te lipsească de ceva şi te vei supăra, în aceasta nu este frica lui Dumnezeu. De vor spune unii vreun cuvânt împotriva ta şi te tulburi, nu este nici în aceasta acea frică[1400]. De te laudă cineva şi primeşti, nici în aceasta nu este ea. De te înjură vreunii şi te doare, nu este nici aici. De alergi la cei slăviţi ai lumii, dorind prietenia lor, nu este nici aici. De vor vorbi vreunii cu tine şi vei voi să le opui cuvântul tău, nu este nici aici. De vor trece cu vederea cuvintele tale şi te va durea, nu este nici aici. Căci toate acestea arată că omul cel vechi încă trăieşte şi stăpâneşte: că aici încă se găsesc cele ce-l războiesc pe acela, însă nu plânsul adevărat al celui în care lucrează Dumnezeu. Trebuie să lucreze ochii minţii, ca să se cunoască cineva pe sine că este duşman al lui Dumnezeu prin voia proprie. Dacă vei păzi poruncile lui Dumnezeu şi vei face lucrul tău pentru Dumnezeu întru cunoştinţă, şi vei fi încredinţat că nu poţi plăcea lui Dumnezeu pe potriva slavei Lui, şi dacă vei ţine înaintea ochilor tăi păcatele tale, te vei afla opunându-te celui-rău, care vrea să te dărâme pentru că socoteşti să te îndreptăţeşti. Dacă-ţi vei păzi zidirea pe care ţi-a ridicat-o plânsul, atunci vei afla că te cunoşti pe tine însuţi şi

---

[1397] A te face robul a ceva din lume, producându-ţi închipuiri importante despre ceea ce te leagă de ea, înseamnă a nu înţelege cu mintea lumea ca operă supusă lui Dumnezeu sau a nu înţelege ce este ea cu adevărat în mizeriile ei, care sfârşesc cu moartea fiecărui om. Înseamnă a nu vedea că lumea nu poate fi singura realitate. Orice judecată greşită, pe care o face cineva despre ceva din lume sau despre oameni, este doar o închipuire despre ceva important din lume. Aceasta e o amăgire care te duce la greşeli, pentru că nu eşti în stare să cunoşti exact cele din lume şi eşti lipsit de smerenie.

[1398] Când spui de altul că e rău, că este mai rău ca tine, judecându-l, te arăţi că eşti mai rău decât el.

[1399] Plânsul adevărat este cel pentru păcatul tău, pentru insuficienţa ta. Dar dacă plângi pentru că te simţi ofensat, nu suferi cu adevărat pentru slăbiciunea ta, pentru păcatul tău, şi acest plâns nu te îndreaptă.

[1400] Nu este nici în aceasta frica lui Dumnezeu şi în niciuna dintre cele următoare, pentru că în toate este o simţire egoistă.

vei şti unde locuieşti, şi nu te vei mai încrede în inima ta, pentru că ai dobândit biruinţa[1401].

De fapt, dacă omul nu răspunde în faţa judecăţii şi nu aude hotărârea şi nu cunoaşte care este locul său, nu se poate convinge că, prin frică, place lui Dumnezeu[1402]. Fiindcă întristarea după Dumnezeu care îndurerează inima poate câştiga simţurile, şi împotrivirea (la cele rele) cu trezvie păzeşte sănătoase simţirile minţii[1403]. Căci omul nu este în stare, nici nu se poate încrede în el însuşi (să se ferească de rău). El trebuie să se afle neîncetat în osteneală, până ce este în trup. Fericiţi sunt cei ce nu se încred în lucrul lor, ca unii care ar plăcea Domnului, şi se ruşinează să răspundă lui Dumnezeu, odată ce nu se încred în lucrul lor, împlinit după voia lor, cunoscându-şi slăbiciunea şi mulţumindu-se cu întristarea (pentru păcate) şi cu plânsul. Să nu poarte grijă, căci sunt făptura lui Dumnezeu, pe care o va judeca El[1404].

CUVÂNTUL AL XXV-LEA

Către Avva Petru, ucenicul lui

- ... A spus-o aceasta şi Domnul, zicând: „Nu puteţi sluji şi lui Dumnezeu şi lui mamona” *(Matei* 6, 25), fiindcă mamona este semnul a toată lucrarea lumii acesteia. Şi, de nu o părăseşte omul pe aceasta, nu poate sluji lui Dumnezeu. Iar slujirea lui Dumnezeu ce este? A nu avea ceva străin în mintea noastră atunci când Îl binecuvântăm, nici vreo plăcere atunci când ne rugăm Lui, nici vreo răutate atunci când cântăm Lui, nici vreo ură atunci când ne închinăm Lui, nici pizma rea care să ne tulbure atunci când ne preocupăm de El, nici plăcere urâtă în mădularele noastre atunci când ne aducem aminte de EL Căci toate acestea sunt ziduri întunecate care împresoară nenorocitul suflet, ce nu se poate ruga în chip curat lui Dumnezeu având acestea în el. Fiindcă îl

---

[1401] Dacă-ţi stau înaintea ochilor păcatele, ele te vor face să te împotriveşti celui ce vrea să te omoare sufleteşte, pentru că vrei să-ţi păzeşti făptura pe care ţi-a zidit-o Făcătorul. În acest caz, vei şti că te-ai cunoscut cu adevărat ca făptură smerită şi nu te vei mai încrede cu mândrie în tine însuţi, socotind că ai biruit asupra păcatelor. Biruinţa reală asupra acestora e unită cu smerenia, care nu afirmă că a obţinut-o.

[1402] Prin frica de Dumnezeu devii plăcut lui Dumnezeu, căci aceasta îl face pe om să ocolească păcatele. Ea e începutul şi însoţitoarea virtuţilor.

[1403] Întristarea pentru păcate face mintea să câştige simţurile trupeşti şi să le stăpânească, dar ea păzeşte şi simţirile spirituale ale minţii, prin care aceasta intuieşte înţelesurile lucrurilor.

[1404] Omul trebuie să fie mereu nemulţumit de faptele sale şi să nu aştepte cu încredere în sine Judecata lui Dumnezeu, nici să cugete că de el va depinde mântuirea altora. Soarta veşnică a fiecăruia trebuie văzută dependentă de Dumnezeu. Omul trebuie să fie stăpânit mereu de tristeţe pentru starea în care se află şi să plângă pentru nemulţumirea determinată de această stare.

împiedică în văzduh şi nu-l lasă să se întâlnească cu Dumnezeu, să-L binecuvânteze în ascuns şi să se roage Lui cu dulceaţa iubirii întru bucuria inimii şi cu voire sfântă, ca să fie luminat de El. De aceea, când nu se îngrijeşte să le taie pe acestea întru cunoştinţă[1405], mintea se întunecă şi nu poate înainta spre Dumnezeu.

- Căci sufletul se aseamănă cu fierul care, când e neîngrijit, se acoperă de rugină, dar, când se pune în foc, acesta îl curăţă şi, cât timp este în foc, este asemenea focului şi nimeni nu-l poate ţine, fiindcă este foc. Aşa este şi sufletul: cât timp rămâne cu Dumnezeu şi se ocupă cu El, se face foc şi arde pe toţi vrăjmaşii săi, care îl fac să ruginească în timpul cât e neîngrijit. Dar Dumnezeu îl curăţă şi-l face nou ca pe fier, încât nu se mai îndulceşte cu ceva din cele ale lumii, ci se odihneşte în firea sa, de care s-a învrednicit acum şi în care se afla mai înainte. Iar de părăseşte firea sa, moare[1406].

Aşa mor animalele când se scufundă în apă, fiindcă au o fiinţă pământească. Şi iarăşi, peştii, când sunt aduşi pe pământ mor, fiindcă au o fiinţă acvatică. Asemenea şi păsările, zburând în aer, se odihnesc, dar, când voiesc să coboare pe pământ, se tem ca nu cumva să fie vânate. Aşa este şi sufletul desăvârşit: dacă îşi părăseşte firea, moare îndată[1407]. Deci, cei ce s-au făcut vrednici şi şi-au însuşit darurile (dumnezeieşti) văd lumea ca o închisoare şi nu voiesc să se confunde cu ea, ca să nu moară[1408].

[1405] Cel ce se gândeşte la cele ale lumii când se roagă lui Dumnezeu nu se poate înălţa cu sufletul dincolo de văzduhul ce înconjoară lumea, dincolo de văzduhul în care se află duhurile rele, văzduh aflat mai presus de cele materiale, dar nu în înălţimea curată a lui Dumnezeu. Gândurile lumii, pe care le pun într-o evidenţă accentuată acele duhuri aflate în jurul sufletului, îl înconjoară pe acesta ca un zid de întuneric, prin care nu poate trece uşor ca să-L întâlnească pe Dumnezeu şi El să-l umple de lumina Sa. Duhurile rele sunt mai aproape de noi când avem în noi unele ispite ale lor. În acest sens, ele se află ca într-un fel de văzduh între noi şi Dumnezeu. Ele sunt ca un zid întunecat în jurul sufletului, punând la îndoială sensul adevărat al existenţei, pe care îl avem prin lumina deplină ce ne vine de la Dumnezeu.

[1406] Sufletul îşi însuşeşte darurile dumnezeieşti când se uneşte cu Dumnezeu. Deci, însuşirile dumnezeieşti nu-i devin proprii prin fire, ci prin unire cu Dumnezeu. Aceasta e îndumnezeirea prin har. Exemplul acesta a fost folosit de mulţi Părinţi bisericeşti. Dar Avva Isaia precizează că, prin această îndumnezeire după har, se activează firea sufletului. Când sufletul rămâne de sine, se umple de rugina păcatului, contrară firii, şi moare duhovniceşte.

[1407] Sufletul îşi părăseşte firea atunci când părăseşte legătura sa cu Dumnezeu. Nu e Dumnezeu prin fire, dar îi este necesară firii sale legătura cu Dumnezeu. Fără Dumnezeu, moare duhovniceşte.

[1408] Toate cele din lume, dacă rămân în ele însele, mor. Numai din Dumnezeu

CUVÂNTUL AL XXVII-LEA[1409]

Despre îndemnul: „Ia aminte la tine însuți!”

1. Ia aminte cu amănuntul la tine însuți, cugetând cu curaj la Domnul nostru Iisus Hristos, Care, fiind Dumnezeu și având o slavă și o mărire negrăită, ni S-a făcut pildă ca să mergem pe urmele Lui, Care S-a smerit în chip covârșitor pentru noi, luând chip de rob *(cf. Filipeni 2,* 6-7) și S-a sărăcit și a disprețuit rușinea și a suportat multele și urâtele ocări, și, precum s-a scris, „ca un miel spre junghiere S-a adus și ca o oaie fără de glas înaintea celor ce o tund așa nu și-a deschis gura Sa. Întru smerenia Lui judecata Lui s-a ridicat” *(Isaia* 53, 7-8). Și a răbdat moartea, însoțită cu multe ocări, pentru noi. După porunca Lui, să răbdăm și noi cu hotărâre pentru păcatele noastre, de ne înjură cineva sau de vorbește cineva împotriva noastră pe drept sau pe nedrept, și, de mai trebuie să spunem, până la moarte. Și, de suntem duși la junghiere ca o oaie, să ne arătăm ca un animal necuvântător, neîmpotrivindu-ne deloc, ci mai degrabă, de putem, să mângâiem pe cei ce ne fac aceasta, iar de nu, să tăcem deplin, cu multă smerenie.

2. Ia aminte cu amănuntul la tine însuți, crezând că suportarea ocărilor și necinstirilor ce ți se aduc pentru Domnul sunt un mare câștig și mântuire pentru suflet. Cugetă și zi: „Se cuvine să pătimesc chiar mai mult pentru păcatele mele și mă bucur să fiu învrednicit să pătimesc și să suport pentru Hristos necazuri și necinstiri, ca, prin oarecare coborâre, să mă fac următor al pătimirii Dumnezeului meu”. Și, ori de câte ori îți aduci aminte de cei ce te-au necăjit, roagă-te pentru ei din suflet ca pentru cei ce ți-au pricinuit cu adevărat mari câștiguri sufletului, necârtind deloc împotriva lor[1410].

3. Ia aminte cu amănuntul la tine însuți, ca să respingi și să urăști, ca pe o moarte și o pieire sporită, toată iubirea de stăpânire și toată slava deșartă, și poftirea măririlor și cinstirilor și laudelor de la oameni, și socotința că ești ceva, sau că ai dobândit vreo virtute, sau că ești mai bun ca altcineva. Și taie de la tine toată pofta și plăcerea urâtă a

---

primesc viață fără sfârșit, pentru că numai El are viață veșnică. Cu atât mai mult omul: numai în Dumnezeu are viața veșnică.

[1409] În *Codicele savaitic* 157, din sec. al X-lea, aflat în Biblioteca din Ierusalim, se găsesc „Capitolele” Avvei Ammona, contemporan cu Antonie († 355), care cuprind în esență cele din Cuvântul acesta. În *Codicele sinaitic* 464, din sec. al XVII-lea, acest Cuvânt se atribuie Avvei Petru Damaschin (pe la anul 775). După nota monahului Augustin de la p. 172 a cărții *Douăzeci și nouă de cuvinte* a Avvei Isaia, acesta ar fi preluat conținutul acestui capitol de la Avva Ammona, prelucrându-l prin unele idei proprii.

[1410] A te ruga pentru cei ce, făcându-ți rău, te-au ajutat să te mântuiești imitând pe Hristos, e suprema treaptă a iertării.

trupului, până la cel mai mic grad; la fel, voința de a cunoaște vreun om, fără să fie trebuință, sau de a te atinge de alt trup, sau de a mânca puțin sau foarte puțin când nu e vremea, ca, păstrându-te și asigurându-te prin cele mici, să nu cazi în cele mari, nici, disprețuind cele mici, să cazi încet-încet.

4. Ia aminte cu amănuntul la tine, ca să te consideri pe tine, din suflet și cu adevărat, cel mai din urmă și mai păcătos și mai umilit decât tot creștinul, și să ai totdeauna sufletul plângând și smerindu-se și suspinând. Și taci totdeauna și nu vorbi, dacă nu e nevoie, ca un nevrednic și prost.

5. Ia aminte la tine, amintindu-ți și având înaintea ochilor focul cel veșnic și chinurile veșnice și pe cei osândiți și îndureraţi de acolo, și socotește-te pe tine mai degrabă ca unul dintre cei de acolo, decât dintre cei vii.

6. Ia aminte la tine cu amănunțime, știind că Domnul nostru a murit și a înviat pentru noi și cu sângele Său ne-a răscumpărat pe noi, ca și tu să nu mai trăiești ție, ci Domnului, Care a murit și a înviat pentru noi, crezând cu hotărâre că ești înaintea Lui totdeauna și El privește la inima ta[1411].

7. Ia aminte la tine cu amănunțime, ca să fii totdeauna gata să asculți de voia lui Dumnezeu, știind că te așteaptă fie moartea, fie viața, fie orice necaz. Cunoaște aceasta cu multă hotărâre și credință, și să te aștepți că ispite mari și înfricoșătoare pot veni asupra ta, și că necazuri și chinuri și moarte înfricoșătoare îți pot veni.

8. Ia aminte la tine cu amănunțime, ca să te probezi ca cel mai mic în tot ce voiești să grăiești sau să faci – să te întâlnești cu cineva, sau să mănânci, sau să bei ceva, sau să dormi, sau orice alt lucru voiești să faci –, de este după Dumnezeu, și să mărturisești pricina lucrului și apoi să faci ceea ce se cuvine înaintea lui Dumnezeu. Și, astfel, mărturisește-te în toate lucrurile tale lui Dumnezeu, ca să ai multă legătură cu El și multă îndrăzneală față de El[1412].

[1411] Dacă El ne-a răscumpărat cu sângele Său atotprețios din robia morții, trăim scăparea de moarte datorită Lui, deci ca ai Lui. Și El, Care și-a vărsat sângele și a înviat pentru fiecare dintre noi, privește la fiecare dintre noi, ca să vadă cum ne folosim de viața înviată sau destinată învierii pe care ne-a dat-o; privește chiar în inima noastră, ca să vadă ce gânduri privitoare la El avem în ea.

[1412] Înainte de a face orice lucru, să ne gândim dacă este după voia lui Dumnezeu și care este adevărata pricină (adevăratul motiv) care ne îndeamnă să-l facem. Să mărturisim aceasta deschis în fața lui Dumnezeu despre orice vorbă, sau faptă, sau întâlnire, sau mâncare, sau odihnă care ne vine în gând spre împlinire. Să nu pornești la nicio lucrare fără a te gândi înainte de este sau nu cu voia lui Dumnezeu, ca să nu-ți pară rău după ce ai săvârșit-o. Aceasta înseamnă să fii în dialog cu Dumnezeu privitor la orice lucru, nu numai după ce l-ai făcut, ci încă înainte de a-l face. Să nu te lași condus numai de gândul propriu care-ți vine în minte. Să nu te simți singur nicio clipă.

9. Ia aminte la tine cu amănunțime, ca, de te va necăji cineva în orice lucru și aceasta îți va aduce supărare și mânie, să taci și să nu grăiești nimic contra a ceea ce se cuvine, până ce inima ta nu se va îmblânzi prin rugăciune și astfel va mângâia pe frați[1413]. Iar de ți se ivește trebuința să mustri pe fratele și te vezi pe tine aflându-te în mânie și agitație, să nu-i vorbești nimic, ca să nu te tulburi și mai mult, ci, când vezi că și tu, și el sunteți în liniște și blândețe, atunci grăiește-i nu ca unul care-l mustri, ci ca unul ce-i amintești cu toată smerita cugetare ceea ce a spus.

10. Ia aminte la tine cu amănunțime, ca unul ce aștepți să-ți vină ispita în fiecare ceas: fie spre moarte, fie spre necazuri și mari primejdii. Și suport-o cu hotărâre și fără tulburare, gândind că „prin multe necazuri trebuie să intrăm în Împărăția cerurilor”[1414] *(Fapte* 14, 22).

11. Ia aminte la tine cu amănunțime, ca, de ți se va întâmpla vreun lucru – fie în cuvânt, fie în faptă, fie în cugetare –, să nu cauți voia ta, nici odihna ta, ci să afli cu exactitate voia lui Dumnezeu și să o împlinești în chip deplin, deși se arată cerând multă osteneală. Și, astfel, să o rabzi cu adevărat pentru Împărăția cerurilor și să cauți să o împlinești din toată inima, fiindcă îți este de folos mai mult decât toată cugetarea omenească. Deoarece porunca lui Dumnezeu este viața veșnică, „și cei ce-L caută pe El nu se vor lipsi de tot binele” *(Psalmii* 33, 10).

12. Ia aminte la tine cu amănunțime, ca unul ce ești totdeauna înaintea lui Dumnezeu, ca să nu nădăjduiești nimic de la nimeni, decât de la El singur, cu credință. Și, de ai trebuință de ceva, roagă-te lui Dumnezeu să ți se împlinească trebuința după voia Sa, prin cele ce voiește. Și mulțumește lui Dumnezeu totdeauna ca Celui ce ți-a împlinit-o. Și, de-ți lipsește peste tot ceva, să nu-ți pui nădejdea în om, nici să te întristezi, nici să cârtești împotriva cuiva, ci suportă aceea cu hotărâre și fără tulburare, gândind: „Sunt vrednic de multe necazuri pentru păcatele mele, dar, de voiește Dumnezeu, mă poate milui”. Și, cugetând așa, îți va împlini toată trebuința[1415].

13. Ia aminte la tine cu amănunțime, ca să nu voiești să primești ceva,

---

Dumnezeu vede mai înainte ce o să faci, deci întreabă-L despre orice lucru pe care te gândești să-l împlinești. Făcând așa, ești într-o permanentă relație cu El și vei fi cu îndrăzneală în răspunsul pe care i-L vei da despre faptele săvârșite.

[1413] După nota monahului Augustin, locul acesta se află și la Avva Ammona, în *Codicele sinaitic* 449 din sec. al X-lea, f. 26 a, fiind salvat la Avva Zosima. Ammona este unul dintre Părinții din *Patericul* egiptean, contemporan cu Antonie și în legătură de frățietate cu el.

[1414] Să nu aștepți o viață comodă, căci nu prin ea înaintezi spre Împărăția cerurilor, căci nici Hristos nu Și-a deschis-o Sieși, ca om, printr-o viață comodă.

[1415] Când îți vin necazuri, nu cârti, ci socotește că-ți vin pentru păcatele tale și ești vrednic de ele și că în ele te ajută să te ferești de păcatele viitoare.

dacă nu eşti asigurat că Dumnezeu ţi-a trimis aceea din roadele drepte şi astfel să o primeşti cu toată pacea. Iar cele pe care le vezi venindu-ţi din nedreptate, sau luptă, sau viclenie, respinge-le şi aruncă-le, gândind că mai bună este o părticică mică „Întru frica lui Dumnezeu, decât vistierie mare" cu nedreptate[1416] *(Pilde* 15, 16).

14. Ia aminte la tine cu amănunţime şi sileşte-te să te deprinzi cu tăcerea, ca să-ţi dea Dumnezeu puterea să lupţi şi să te deprinzi cu ea[1417]. Iar de ţi se iveşte trebuinţa să grăieşti şi faci întâi proba în tine însuţi, că este o trebuinţă binecuvântată şi voită de Dumnezeu ca mai degrabă să grăieşti decât să taci, deschide gura cu frică de Dumnezeu şi cu cutremur, având privirea în jos, şi cuvântul cinstitor şi supus. Astfel, de te întâlneşti cu cineva, să vorbeşti puţin, din motiv de iubire, şi să taci repede. Şi, de eşti întrebat despre ceva, să spui cât e nevoie şi nu grăi nimic mai mult[1418].

15. Ia aminte la tine cu amănunţime, ca, precum te înfrânezi în fapte de viclenie, aşa să te înfrânezi şi de la pofta ochilor şi a auzului, a gurii şi a pipăitului, ca să ai totdeauna ochii privind atenţi la tine şi la lucrul tău de mână şi să nu cauţi la vreun om, dacă nu vezi că e vreo trebuinţă binecuvântată pentru aceasta. Iar la vreo femeie sau la vreun bărbat frumos să nu priveşti niciodată fără trebuinţă. Nu îngădui urechilor să audă pe cineva grăind cuvinte nefolositoare, iar gura ta să tacă şi, în general, să nu vorbească dacă nu e nevoie. De cunoşti acestea, iubitule, pune-ţi toată puterea în a te îngriji de ele, ca să te acopere Domnul în ceasul ispitei. Amin.

CUVÂNTUL AL XXVIII-LEA

[1416] Să nu primeşti nicio scăpare de vreun necaz sau vreo uşurare a vieţii din vreo faptă nedreaptă a ta sau a altuia. E de preferat un lucru mai mic, care-ţi vine prin vreo faptă cinstită, din frica lui Dumnezeu, decât un bine mai mare venit pe cale necinstită.

[1417] Luptă-te pentru deprinderea tăcerii, ca să dobândeşti puterea pentru aceasta. Nu-ţi dă Dumnezeu nicio virtute, dacă nu lupţi şi tu pentru ea. Dar nici tu nu poţi să câştigi vreo virtute, dacă nu te ajută şi Dumnezeu. În toate cele bune este o conlucrare între Dumnezeu şi om.

[1418] Avva Isaia recomandă foarte mult monahului tăcerea. Tăcerea înseamnă reflecţie la taina lui Dumnezeu şi la taina propriei persoane. Persoana umană se comunică şi prin vorbire, dar şi prin tăcere. Prin amândouă trăieşte şi face să fie trăită lumina şi taina ei. Ajunge să o văd reflectând, ca să-mi dau seama nu numai de taina, ci şi de lumina ei. Prin tăcere se scufundă nu numai în taina ei, ci şi în lumina ei şi a lui Dumnezeu. Cine vorbeşte tot timpul, neîntrerupând vorbirea pentru reflecţie, cade într-o vorbărie superficială. Iar taina cea mai mare şi lumina cea mai mare sunt Dumnezeu. În tăcere se arată simţirea prezenţei lui Dumnezeu ca lumină şi taină inepuizabilă. Unde nu este Dumnezeu nu e nici taină, nici lumină inepuizabilă, există impresia că totul se poate înţelege, că totul se poate mărgini prin mintea proprie.

Despre ramurile răutăţii

1. Este necesar să se vorbească despre ramurile răutăţii, ca să cunoască omul ce este patima care îl desparte pe el de Dumnezeu şi ca să roage bunătatea Lui pentru fiecare dintre ele, ca să se arate omului ajutorul Său şi să-i dea acestuia putere, până se va putea dezbrăca de ele. Căci acestea sunt răni în suflet şi-l despart pe el de Dumnezeu[1419]. Fericit este deci cel ce se dezbracă de ele. În acest caz, el va fi oaie cuvântătoare, primită pe jertfelnicul lui Dumnezeu, şi va auzi glasul dătător de bucurie al Domnului: „Bine, slugă bună şi credincioasă, peste puţine ai fost credincioasă, peste multe te voi pune; intră întru bucuria Domnului tău” *(Matei* 25, 21). Deci cei ce voiesc să împlinească voile lor trupeşti şi nu voiesc să se vindece pe ei înşişi prin sfânta vindecare a pocăinţei, ca să se facă curaţi, se vor afla dezbrăcaţi de haina virtuţilor în ceasul nevoii[1420] şi se vor arunca în întunericul cel mai dinafară[1421], unde este diavolul, îmbrăcaţi în haina patimilor, care sunt: desfrânarea, pofta, iubirea de arginţi, vorbirea împotrivă, mânia, pizma, slava deşartă, trufia. Acestea sunt ramurile răutăţii şi multe altele asemănătoare, adică: neînfrânarea, împodobirea trupului, împrăştierea, lenevia, cuvintele glumeţe, privirea cu neruşinare, iubirea de fală, inconştienţa, neluarea în seamă a Judecăţii lui Dumnezeu, pizmuirea aproapelui, minciuna împotriva aproapelui, voinţa de a plăcea oamenilor, mărturia mincinoasă, cunoaşterea mincinoasă[1422], voinţa de a învăţa pe alţii, de a

---

[1419] Patima desparte pe om de Dumnezeu, pentru că îl închide în egoismul lui.

[1420] Patimile sunt răni ale sufletului. Despărţirea de Dumnezeu pe care o aduc sufletului nu-l lasă într-o simplă neutralitate, ci-l îmbolnăvesc prin rănile pe care i le pricinuiesc. Omul supus patimilor nu răneşte numai pe alţii, ci se răneşte şi pe sine. El se găseşte sub starea normală, care e conformă firii, se află în diferite neputinţe pline de durere. Pocăinţa e forţa care-l vindecă, pentru că în ea este şi puterea lui Dumnezeu. Prin ea omul se ridică deasupra patimilor şi se îmbracă în haina virtuţilor, ceea ce arată iarăşi că omul nu poate fi într-o stare neutră, ci e îmbrăcat fie în patimi, fie în virtuţi. Şi nici unele, nici altele nu sunt simple acoperăminte exterioare, ci forme urâte sau frumoase întipărite în el. Cei ce vor fi aflaţi la Judecata finală neîntipăriţi de formele strălucitoare ale virtuţilor, ci întipăriţi de cugetările neînţelegătoare ale patimilor, vor fi aruncaţi în întunericul gheenei, potrivit întunecimii proprii lor. Căci cine nu înţelege realitatea comuniunii iubitoare cu Dumnezeu şi cu semenii se află într-un întuneric interior, care se prelungeşte ca iad şi în afara lui. Ziua Judecăţii din urmă e numită „ceasul nevoii”, pentru că nimic nu-l poate scăpa pe om de osânda care-i vine atunci, fiindcă a pierdut toată libertatea.

[1421] Întunericul şi chinurile iadului sunt „întunericul cel mai din afară”, căci e zona cea mai săracă a existenţei şi cei ajunşi în ea nu au priceput nimic din rostul existenţei.

[1422] Cunoaşterea mincinoasă nu e cunoaştere reală şi totuşi dă impresia că este cunoaştere. Patimile cuceresc prin impresia că susţin viaţa omului, când de fapt nu o susţin, ci o slăbesc; deci nu nimicesc total existenţa. Căci Dumnezeu nu mai pierde pe îngerii şi pe oamenii pe care i-a făcut, ci îi lasă să se folosească de însuşirile date, dar

iubi trebuința lumii, lipsa de curaj, incapacitatea de a suporta ura aproapelui, neputința de a suporta critica, iubirea slavei de la oameni mai mult decât a slavei lui Dumnezeu, voința de a-și arăta lucrarea spre a fi slăvit de oameni, iubirea mâncărurilor plăcute, dorința satisfacerii patimilor trupului, sminteala de a nu fi prețuit, dorința de a fi lăudat pentru cunoștință, de a ațâța (pe alții), de a-ți afirma propria voință, de a te socoti pe tine cuminte și bun, de a vedea pe frate ca prost și a-l disprețui.

- Toate acestea se lucrează în bietul suflet, ca să-l despartă de Dumnezeu. Și acestea sunt poveri grele, pe care le-a purtat Adam, după ce a mâncat din pom. Acestea sunt cele despre care s-a spus: Acesta neputințele noastre le-a luat și bolile noastre le-a purtat *(cf. Isaia* 53, 4). Acestea sunt cele pe care le-a omorât Domnul nostru Iisus Hristos pe crucea Sa[1423]. Acestea sunt burdufurile vechi în care se pune vinul cel nou *(cf. Matei* 9, 17). Acestea sunt fâșiile de pânză în care era legat Lazăr *(cf. Ioan* 11, 44). Aceștia sunt dracii pe care i-a trimis Hristos în turma de porci[1424] *(cf. Matei* 8, 31-32). Acesta este omul vechi, de care a spus Apostolul că ne-am dezbrăcat (cf. *Coloseni* 3, 9). Acestea sunt cele despre care a spus: „Carnea și sângele nu pot să moștenească Împărăția lui Dumnezeu" *(1 Corinteni* 15, 50). Aceasta este despre care zice: „Căci dacă trăiți după trup, veți muri" *(Romani* 8, 13). Acestea sunt neghinele pe care le-a scos pământul lui Adam, după ce a fost alungat din rai.

Iar sarcina cea ușoară a lui Hristos este: nemânierea, curăția, bunătatea, blândețea, bucuria duhului, înfrânarea patimilor, iubirea față de toți, discernământul cel sfânt (dreapta socotință sfântă), credința neclintită, răbdarea necazurilor, considerarea sa ca străin de lume, voința de a ieși din trup și de a se întâlni cu Hristos[1425]. Acestea

---

într-un mod care nu-i sporește, ci îi ține într-o existență chinuită. Cunoașterea mincinoasă continuă să dea impresia că e cunoaștere a realității, căci de fapt ea nu iese cu totul din realitate, dar strâmbă realitatea în așa fel, încât nu mai este o realitatea reală (adevărată), ci una strâmbată, o realitate devenită întuneric, dar chiar întunericul acesta are un fel de realitate, este, cum se spune mai jos, o realitate minoră sau ciuntită, dar e luată drept realitatea supremă întreagă.

[1423] Primind Hristos moartea și omorând-o, a omorât slăbiciunile noastre asumate de El, căci a înviat fără ele.

[1424] Patimile ne leagă sufletește, așa cum fâșiile de pânză legau trupul mort al lui Lazăr. Ele își au originea în demoni și nu sunt prezente decât unde sunt și ei de față, fiind susținute în oameni de ei. Numai Hristos le-a asumat cu voia Sa și erau ținute în El ca patimi ireproșabile. De aceea au putut fi și desființate prin moartea Sa.

[1425] Aceasta e deosebirea clară a învățăturii creștine față de origenism: în credința creștină nu se dorește numai ieșirea sufletului din trup, ca și când trupul n-ar ține de firea omului, ci și ieșirea din trupul de acum și întâlnirea cu Hristos având trupul înviat, cu nădejdea de a învia după asemănarea Lui, de a învia în trupul scăpat de

sunt poverile uşoare pe care ne-a poruncit Hristos să le purtăm. Aceasta este calea pe care sfinţii au răbdat multe osteneli până au ajuns la El[1426]. Acestea sunt cele pe care nu le poate câştiga cineva, dacă nu se dezbracă de omul vechi şi nu se eliberează şi nu dobândeşte iubirea. Numai iubirea îl face fără grijă faţă de toate[1427]. Dar e cu neputinţă să locuiască în noi o astfel de iubire, cât încă iubim ceva din ale lumii acesteia[1428]. Căci s-a scris: Nu puteţi să vă împărtăşiţi de masa Domnului şi de masa demonilor *(cf. 1 Corinteni* 10, 21). Dar zice şi Isaia: Cine vă va vesti vouă focul cel veşnic? Cel ce umblă întru dreptate, cel ce spune cele drepte, cel ce urăşte fărădelegea şi nedreptatea, cel ce-şi fereşte mâinile de daruri, cel ce îşi îngreunează urechile ca să nu audă judecata însângerată, cel ce-şi închide ochii ca să nu vadă nedreptatea – acela va locui în peştera înaltă de piatră tare; pâine se va da lui şi apă de băut *(cf. Isaia* 33, 14-16).

CUVÂNTUL AL XXIX-LEA

Plângeri

1. Vai nouă, iubitorilor de plăcere şi trăitorilor scurtă vreme pe pământ, că, din pricina trecătoarei pofte a trupului, nu vedem slava Domnului! Vai nouă, că stricăciunea nu moşteneşte nestricăciunea[1429], şi noi, dispreţuind nestricăciunea, stăruim nebuneşte în stricăciune! Vai nouă, că hrănim trupul nostru cu păcate până ce va ajunge spre hrană viermilor, în (veşnică) descompunere purulentă, şi nu ne temem nici de focul care-l va chinui veşnic,

---

patimi, asemenea celui al lui Hristos. Dar la trupul acela n-a ajuns nici Fiul lui Dumnezeu decât asumându-l pe cel pământesc şi luptând pe pământ împotriva slăbiciunilor în care a căzut omenirea prin păcatul lui Adam.

[1426] În textul grecesc este: „la ea". Căci calea noastră nu este de la început jugul uşor al virtuţilor lui Hristos sau al patimilor nepăcătoase, ci la început este un jug mai greu, amestecat cu ispite care cer osteneli mari spre a le învinge. Aceasta se spune în rândurile următoare.

[1427] Iubirea deplină aduce negrija totală. Pe cel ajuns la o astfel de iubire nu-l mai sperie nimic, nu-l mai necăjeşte nimic. Nu mai are nicio nelinişte faţă de cele ce i se pot întâmpla în viitor.

[1428] Până mai iubeşte cineva ceva din cele ale lumii acesteia, nu poate avea iubirea deplină. Căci nu se poate iubi cu desăvârşire ceva nedesăvârşit. Iar grija că nu voi avea permanent cele pe care mi le dă lumea arată şi că nu pot iubi deplin cele din lume.

[1429] „Carnea şi sângele nu pot să moştenească Împărăţia lui Dumnezeu, nici stricăciunea nu moşteneşte nestricăciunea" *(1 Corinteni* 15, 50). Dacă noi nu ne silim să înaintăm spre trupul înduhovnicit, nu vom moşteni nestricăciunea trupului lui Hristos. Căci, deşi nu pier definitiv nici trupurile din iad, ele vor suferi de anumite chinuri proprii trupurilor stricăcioase: durerile produse de focul arzător, de înţepături, de lucrarea viermilor.

nici de viermele neadormit! Vai nouă, că iubitorii de Hristos dintre creştini se închină şi sărută trupul nostru întinat de necurăţii, iar noi suntem „morminte văruite” *(Matei* 23, 27), purtând cu noi păcatul aducător de moarte![1430] Vai nouă, că, prin neînfrânarea de la nimicuri şi dezmierdări, întărim în noi puterea zămislitoare a seminţei şi prin aceasta ne aţâţăm în chip nelegiuit spre împreunarea trupurilor! Vai nouă, că nu facem deosebire între stricăciune şi nestricăciune şi de aceea dispreţuim dreptatea dumnezeiască şi înfricoşătoare![1431] Vai nouă, că suntem nepăsători faţă de cele bune, dar sârguitori şi râvnitori pentru cele rele! Vai nouă, că am făcut trupul nostru, cel în stare să stăpânească lumina veşnică, în stare să primească întunericul veşnic![1432] Vai nouă, că făcându-Se Fiu al Omului Cel ce este de o fiinţă cu Tatăl, nu a avut unde să-şi plece capul (*cf. Matei* 8, 20) în noi, deşi S-a înomenit pentru noi, iar vulpile, sau duhurile rele şi viclene, şi-au făcut în noi vizuini![1433] Vai nouă, că cei drepţi cu inima îşi înfăţişează sufletele lor nepătate şi trupurile lor sfinte şi neîntinate Judecătorului, iar noi, având sufletele pătate şi trupurile necurate, aşteptăm osânda la veşnicele chinuri!

2.Vai nouă, că, fiind vrednici de ocări şi poftitori a toată necurăţia, cerem cinstirea datorată sfinţilor! Vai nouă, că, fiind osândiţi şi răspunzători de multe păcate, ne mişcăm ca unii ce am fi curaţi şi liberi, în mijlocul sfinţilor şi al celor lipsiţi de răutate! Vai nouă, că, fiind plini de vini, sfătuim şi îndrumăm pe cei ce se deosebesc mult de noi! Vai nouă, că, având bârna în ochii noştri *(cf. Matei* 7, 3-5), învinuim ca nişte neîntinaţi, pentru cele mai subţiri greşeli, pe fraţii noştri! Vai nouă, că legăm pe alţii cu poveri grele şi anevoie de purtat (*cf. Matei* 23, 4), iar noi, ca mai slabi cu trupul, nu vrem să ne atingem de ele! Vai nouă, că, părăsind lucrarea dumnezeiască monahală, ne repezim să învăţăm pe alţii virtutea lucrătoare! Vai nouă, că, uitând vechile noastre păcate, nu ne luptăm nici cu cele proaspete şi nu plângem pentru ele! Vai nouă, că am ajuns

---

[1430] Se pare că e vorba de închinăciunile pe care le fac creştinii în faţa trupului celui mort (în faţa icoanei de pe pieptul lui se roagă pentru iertarea sa, *n. ed.*) şi de sărutarea lui, deşi cel mort duce cu sine păcatele sale.

[1431] Nu vedem că în noi creşte, odată cu stricăciunea, şi nestricăciunea, ci socotim că nu e în noi decât stricăciunea, care ne va duce la moartea totală, şi nu la dreapta Judecată dumnezeiască. Deci, socotim că nu va fi o Judecată a lui Dumnezeu, care să ne răsplătească pentru vecie faptele noastre de pe pământ.

[1432] Vedem că aceasta începe să se producă încă din viaţa pământească. Capabili să creştem în lumina unui sens al existenţei, creştem în întunericul unui nonsens, amăgiţi de scurtele plăceri pe care ni le oferă trecătoarea viaţă pământească.

[1433] Era potrivit firii date nouă de Dumnezeu să ne facem biserici veşnice ale Fiului Său, Care S-a întrupat în acest scop. Dar, în loc de aceasta, ne-am făcut vizuini ale duhurilor rele sau unelte ale ispitelor urâte ale acelora. Şi, ceea ce-i mai rău, socotim că aceasta este o însuşire proprie nouă. Socotim murdăria curăţie şi întunericul, lumină. Dar şi în aceasta se arată că suntem făcuţi pentru curăţie şi lumină.

trupeşti, deşi cu ajutorul şi cu harul lui Dumnezeu începusem bine! Vai nouă, că am fost atraşi atât de mult în gânduri murdare, încât căutăm să împrospătăm şi păcatele trecute pe care le-am săvârşit! Vai nouă, că, mâncând şi bând, nu ne aducem aminte de războiul produs în noi de mâncarea cu lăcomie! Vai nouă, că, aţâţându-ne demonii prin amintirea faptelor de desfrânare, ne aflăm pregătiţi să ne bucurăm de amintirea lor! Vai nouă, că, părăsind gândul rugăciunilor şi al citirilor dumnezeieşti, ne cheltuim zilele noastre în împrăştieri şi flecăreli! Vai nouă, că inimile noastre sunt atât de împietrite, încât de multe ori, căutând o străpungere şi lacrimi, nu le dobândim din pricina marii nepăsări şi a moleşelii! Vai nouă, că, spunând Dumnezeu: „Sufletul care păcătuieşte va muri” *(Iezechiel* 18, 20, 4), nu suntem îngrijoraţi niciodată că el păcătuieşte întotdeauna!

3.Vai nouă, că, având trupul uşor alunecos spre păcat, prin săturare şi moleşeală îl aţâţăm spre pofte necurate şi gânduri murdare şi, prin ochi, primim în inimile noastre săgeţile celui viclean, iar prin atingerea trupurilor ne facem precum caii înfierbântaţi de iepe şi nu ne gândim nici la demnitatea noastră de fiinţe cuvântătoare, nici la frica de chinurile veşnice! Vai nouă, că suspinăm mult pentru patimile şi durerile trupului nostru, dar în privinţa rănilor şi durerilor de nevindecat ale sufletului bolim de nesimţire! Vai nouă, că sufletul stăpânitor se supune robului său, sau trupului, şi cel mai rău stăpâneşte asupra celui mai bun şi nu slujesc amândoi cu o unică voinţă lui Dumnezeu, Care i-a făcut![1434] Vai nouă, că păcatele prind putere nouă din gândurile murdare şi necurate şi nu vedem, în retragerea lui Dumnezeu de la noi, venirea duhurilor necurate! Vai nouă, că, fiind nebuni şi fără de minte, iubim laudele sfinţilor şi vrem să le răpim, nu lucrările şi faptele lor![1435] Vai nouă, că nu ne oprim de la a spune şi face toate spre mulţumirea oamenilor, dar nesocotim ceea ce este drept! Vai nouă, că, greşind, ne ruşinăm de oameni, dar pe ruşinea cea veşnică nu punem niciun preţ![1436] Vai nouă, că,

---

[1434] Păcatul, ca faptă şi stare opusă lui Dumnezeu şi nefirească, întreţine de obicei o dezbinare în om, căci sufletul nu se lasă cu totul liniştit supus trupului care-şi împlineşte plăcerile. Unitatea omului o aduce numai împlinirea celor bune, care mulţumesc sufletul şi pornesc de la el, mai ales când se gândeşte la Dumnezeu. Aceasta arată că omul e făcut de Dumnezeu pentru a sta în legătură cu El, care este starea lui firească.

[1435] Ne place să fim lăudaţi pentru fapte bune şi curate, ca cele ale sfinţilor, dar nu le împlinim. Aceasta arată că firea noastră e făcută pentru fapte bune şi curate. Dar, iubind laudele pentru fapte ca cele ale sfinţilor, fără să le avem, întregim păcatul nostru, fiindcă adăugăm la păcatele săvârşite slava deşartă şi iubirea minciunii.

[1436] S-ar putea ca în această spusă să fie două înţelesuri: nu greşim de ruşinea semenilor, dar în aceasta există o oarecare dorinţă de slavă deşartă, sau greşim ruşinându-ne de oameni, dar nu ne gândim la ruşinea pe care o vom suferi la Judecata din urmă.

fiind din părinţi săraci şi lipsiţi de slavă, nu ne-am recunoscut ca atare, şi, declarând că iubim sărăcia şi necinstirea pentru Dumnezeu, ne sfădim ca să fim puşi în rând cu cei bogaţi şi slăviţi![1437] Vai nouă, că pentru sărăcia din lume ne înfrânăm, dar acum, chemaţi la înfrânări, ne facem mare grijă pentru săturare şi pentru viaţa comodă! Vai nouă, că, îngerii stând ca o tabără în jurul celor ce se tem de Dumnezeu şi demonii în jurul celor ce nu se tem de El, ci încalcă poruncile Lui, noi aducem în jurul nostru taberele demonilor![1438] Vai nouă, că, vrând să fim împreună cu cei bogaţi şi puternici, ne străduim să plăcem lor, iar de la săracii şi de la cei ce vin la noi cu vreo rugăminte ne întoarcem ca de la unii care ne tulbură.

4. Vai nouă, că nu ne apropiem de oameni după datoria pe care o avem faţă de fiecare, ci după ceea ce ne convine şi ne place nouă! Vai nouă, că hotărâm şi judecăm şi învăţăm cele drepte, dar am stat departe de lucrarea binelui! Vai nouă, că avem grijă să curăţăm pământul cu grijă de spini şi mărăcini şi de buruienile care vatămă roadele, dar nu curăţăm cu grijă gândurile viclene şi necurate din sufletele noastre, care vatămă sfintele virtuţi! Vai nouă, că, având să ne strămutăm de pe pământ, în care locuim vremelnic, ne facem griji de mulţi ani faţă de lucrurile pământeşti şi stricăcioase, şi nu ne învrednicim de nicio grijă faţă de plecarea noastră de aici la timpul de neocolit! Vai nouă, că de toată făptuirea vieţii pământeşti şi de cuvântul deşert şi de gândurile viclene şi necurate şi de sufletul preocupat de ele vom avea de dat răspuns Judecătorului înfricoşător, dar noi, lipsiţi de răspundere în tot timpul vieţii noastre, nu ne îngrijim de sufletele noastre![1439] Vai nouă foarte, pentru neevlavia şi fărădelegile noastre pe care le-am săvârşit, dar şi pentru disprețuirea făgăduinţelor lui Dumnezeu şi pentru necredinţa în ele! Vai nouă, că ne îndulcim ca nişte lipsiţi de minte de stricăciune şi, putând să ne unim cu nestricăciunea, prin viaţa după Evanghelie, am rămas în iubirea faţă de cele pământeşti, nepărtaşi de nestricăciunea veşnică, preferând blestemata stricăciune![1440] Vai nouă, că, putând birui toate iubirile de plăceri,

---

[1437] Păcatul recurge la tot felul de subtilităţi contradictorii. Omul îşi apără păcatele acoperindu-le cu pretenţia că nu le-a făcut, dar chiar prin aceasta păcătuieşte. Acoperindu-le, le recunoaşte, dar totodată nu le recunoaşte.

[1438] Cel ce se teme de Dumnezeu Îl are pe Dumnezeu şi pe îngerii Lui aproape, căci se fereşte de păcate şi nu se umflă în sine cu mândrie. Cel ce se teme de Dumnezeu nu are parte de pedeapsa lui Dumnezeu, de Care se teme. Cel ce nu se teme de El are parte de pedeapsa Lui, ca închidere faţă de iubirea Sa şi de darurile Sale. Teama de Dumnezeu e unită cu bucuria apropierii Lui.

[1439] În *Everghetinosul* se continuă: „De aceea, acolo ne aşteaptă focul nestins al gheenei şi întunericul cel mai dinafară, viermele cel neadormit, plânsul şi scrâşnirea dinţilor şi ruşinea veşnică în faţa întregii zidiri de Sus şi de jos” (monahul Augustin, la notă). Dar, de fapt, aceste cuvinte se află şi în acest text în cap 5.

[1440] Putând să ne amestecăm cu nestricăciunea, am rămas nepărtaşi de

am preferat prin plăcerile noastre să ne lăsăm mai degrabă biruiţi de patimile noastre![1441] Vai nouă, că ne ruşinăm şi ne temem să păcătuim înaintea oamenilor, dar nu tremurăm şi nu ne temem să păcătuim, lipsiţi de orice evlavie, înaintea ochilor Celui ce vede cele ascunse! Vai nouă, că nu facem cuvântul nostru folositor prin sarea dumnezeiască, ci spunem totdeauna aproapelui nostru cuvinte nefolositoare şi lipsite de evlavie! Vai nouă, că vorbim cu linguşire şi vicleşug şi făţărnicie oamenilor, şi nu ne temem de osânda care ne va veni din aceasta! Vai nouă, că nepăsarea şi moleşeala ne pricinuiesc jefuirea de străpungeri a inimilor noastre prin demoni! Vai nouă, că, după ce ne-am lepădat de lume, întrecem în patimi pe cei din lume![1442] Vai nouă, că, având nevoie de îndreptare şi învăţătură, îndreptăm pe alţii care păcătuiesc mai puţin!

5. Vai nouă, că, atunci când Domnul va face examenul vieţii noastre de pe pământ, ne va găsi la Judecată neîndreptaţi! Vai nouă, că nu privim la cele dinlăuntrul stomacului nostru şi de aceea suntem biruiţi de iubirea de plăcere şi de mândrie! Vai de noi, că, murdărind pururea sufletele noastre cu gânduri necurate, voim să fim respectaţi ca nişte sfinţi şi să fim cinstiţi cu titlurile date acelora! Vai nouă, că, ocupându-ne cu cele deşarte, am uitat de lupta împotriva diavolului! Vai nouă, celor ce păcătuim aici fără teamă, că acolo ne aşteaptă focul nestins al gheenei şi întunericul cel mai dinafară, şi viermele neadormit, şi plânsul, şi scrâşnirea dinţilor, şi ruşinea veşnică în faţa zidirii de Sus şi de jos! Vai sufletului nostru lipsit de discernământ şi nepocăit, că la învierea morţilor va plânge şi va

---

nestricăciunea veşnică, preferând stricăciunea. Cât suntem cu trupul pe pământ, puterea lui Hristos lucrează în noi ca o arvună care ne va duce la învierea fericită întru nestricăciunea veşnică. Aceasta este o nestricăciune potenţială, ca o iradiere a trupului Său înviat în trupul nostru. Desfacerea trupului nostru la moarte va lăsa în sufletul nostru puterea pe care a întărit-o Hristos la învierea de obşte, şi ea va contribui la învierea trupului într-o nestricăciune actuală totală. Moaştele sfinţilor sunt o dovadă despre o anumită nestricăciune întărită în trupurile lor chiar de pe pământ.

[1441] Sfinţii, curăţându-se de patimi, au dobândit chiar în trupuri, prin ajutorul lui Dumnezeu, o anumită eliberare de totala stricăciune sau descompunere. Căci dacă patimile ne ţin în robie, curăţia de patimi ne aduce o anumită libertate chiar faţă de procesul descompunerii. Căci, după moartea lui Hristos, sufletul plin de puterea lui Dumnezeu rămâne apropiat de trup cu puterea Lui. Unitatea dobândită de om prin curăţie în viaţa pământească are o anumită prelungire şi după moarte, precum marea disonanţă dintre suflet şi trup în cei supuşi plăcerilor ţine mai mult sufletul slăbit despărţit de trup.

[1442] Prin lepădarea de lume, autorul înţelege lepădarea de patimi. Aceasta urmăreau monahii. Bine ar fi dacă şi cei ce rămân în lume s-ar despărţi de patimi în oarecare măsură. Păcatul moştenit de la Adam a făcut din lume un prilej pentru patimi, ducând, prin plăcerile căutate în ea, la uitarea lui Dumnezeu.

suspina cu jale şi cu scrâşnirea dinţilor în trupul său păcătos, şi va suferi chinurile amare, dureroase şi foarte aspre ale focului veşnic! Vai nouă, că, în exilul nostru trecător, iubim veselia blestemată şi nu ne aducem aminte de dulceaţa raiului, ci dispreţuim Împărăţia cerurilor! Vai nouă, că ne asemănăm prin învârtoşare fecioarelor nebune şi nu cumpărăm untdelemnul care luminează candelele prin facerea de bine către aproapele! Vai nouă, că înălţăm noaptea şi ziua rugăciuni către Dumnezeu, zicând: „Doamne, Doamne!”, şi nu facem ceea ce ne-a poruncit! Vai mie, celui ce am scris acest fel de plângeri, dar, pradă celor scrise, nu am nici cea mai mică urmă de pocăinţă! Vai mie, că pricinuiesc dureri altora, dar mă feresc pe mine de dureri! Vai nouă, că, având în conştiinţă vinile care ne osândesc neîncetat şi mărturisesc împotriva noastră, nu ne ruşinăm, nici nu tremurăm că vom suferi la Judecata lui Dumnezeu răspunderea pentru ele! Vai nouă, că, răspândind duhoarea faptelor noastre, ne bucurăm de laudele oamenilor!

6. Vai nouă, că agitaţia, hoinăreala şi uitarea îndepărtează din inimile noastre frica de Dumnezeu! Vai nouă, că străduinţa pentru cele deşarte goleşte înţelegerea noastră şi o toceşte! Vai nouă, că, bucurându-ne până la capăt de îndelunga-răbdare a lui Dumnezeu, nu dorim să murim faptelor noastre rele şi nu ne silim, ajutaţi de aceea, să ne facem mereu mai buni! Vai nouă, că, aducându-ne aminte acum de păcatele noastre, dar în viitor sufletul rămânând fără trup, vom vedea atunci întipărite deodată şi înscrise în memoria minţii noastre toate cele trăite aici prin cuvinte, gânduri şi fapte, cu părere de rău plină de durere şi cu multă amărăciune! Vai nouă, că, declarând Apostolul: „Oricine va mânca pâinea aceasta şi va bea paharul Domnului cu nevrednicie (...) judecată îşi mănâncă şi bea, nesocotind trupul Domnului” *(1 Corinteni* 11, 27-29), noi, tăvăliţi în necurăţiile noastre, ne apropiem de înfricoşătoarele Taine ale lui Dumnezeu, dăruindu-ne noi înşine iertare pentru cele pe care le-am făcut în nălucirile de noapte şi în gândurile murdare! Căci cel ce vine să şadă lângă Dumnezeu fără gânduri curate, fără ochi nevinovaţi, fără trup nestricăcios, nici cu porniri nepătate ale sufletului şi trupului, câtor vini şi câtor dureri ale trupului şi slăbiciuni ale sufletului nu va fi supus la urmă, primind chinul şi ruşinea fără sfârşit? Vai mie, că, scriind acestea cu lacrimi amare, nu am început lucrarea pocăinţei! Vai mie, că spun cele adevărate, dar nu fac cele bune! Vai mie, celui ce îndemn la cele bune, dar fac cele rele! Vai celor ce păcătuiesc în plăceri, că îi aşteaptă un sfârşit amar şi o ruşine veşnică! Vai celor ce se întristează fără niciun folos, fiindcă s-au lipsit de întristarea folositoare a pocăinţei![1443]

[1443] Cei ce rămân în plăcerile păcatelor se întristează după ce nu le mai au, dar fără folos, în loc să se întristeze pocăindu-se de păcate, ceea ce înseamnă o întristare cu folos.

7.Vai celor ce ocărăsc şi înjură pe alţii, că s-au înstrăinat pe ei de binecuvântata iubire! Vai bârfitorilor şi pizmaşilor, că s-au înstrăinat de bunătatea şi mila lui Dumnezeu! Vai celor ce voiesc să placă oamenilor, că nu pot plăcea lui Dumnezeu! Vai celor ce caută la faţa oamenilor, că au căzut din adevărul lui Dumnezeu![1444] Vai celor mândri, că s-au dat de partea diavolului apostat (răsculat) împotriva lui Dumnezeu![1445] Vai celor ce nu se tem de Domnul, că pentru aceasta se vor împleti cu multe păcate şi se vor biciui şi aici, şi acolo! Vai nouă, că nu suportăm înţepăturile perilor, ale firelor de praf, ale ţânţarilor, ale muştelor şi ale albinelor, dar nu căutăm niciun ajutor sau scăpare de gura căscată mare a balaurului care ne muşcă şi ne soarbe, şi ne pătrunde cu toate acele otrăvitoare ale morţii! Vai nouă, că diavolul ne consumă prin toate părutele plăceri şi dureri, prin trebuinţele şi amăgirile lumii, şi nu voim să ne odihnim de relele lui! Vai nouă, că, fiind stăpâniţi ani mulţi de despărţirea de Dumnezeu care ne slăbeşte credinţa ortodoxă, nu plângem, nu avem inimă îndurerată, nu ne înfrânăm de la patimile care ne stăpânesc, ci adăugăm păcate la păcate, ca să primim în gheenă chinurile amare şi veşnice pentru necredinţa şi faptele noastre rele! Vai nouă, că, ajungând la sfârşitul vieţii fără să ne pocăim şi să plângem, la relele noastre din tinereţe am adăugat relele mai mari şi mai de nesuportat ale bătrâneţii şi păcate mai împovărătoare! Vai nouă, că nu ne ruşinăm nici de durerile mai apăsătoare şi de bolile felurite ale trupului, ci ne întărim în păcate şi hrănim în chip dispreţuitor, prin multă neînfrânare şi lene, trupurile noastre întinate şi păcătoase! Vai nouă, că va trebui să trecem prin focul care se învârteşte în jurul nostru mai furios decât valurile mării, „ca fiecare să ia după cele ce a făcut prin trup, fie bune, fie rele”! Vai nouă, că nu ne gândim la focul acela întunecat şi nematerial, şi la plânsul amar, şi la scrâşnirea dinţilor! Căci Dumnezeu va îndepărta însuşirea luminoasă a flăcărilor şi va lăsa păcătoşilor lipsiţi de evlavie însuşirea arzătoare şi întunecată a focului!

8. Vai mie, suflete nenorocit, căci mă aflu într-o mare întristare şi durere necurmată a inimii! Fiindcă mă mulţumesc să plâng, căci răutatea mi-a schimbat înţelegerea, a acoperit adevărul, moartea a biruit viaţa, cele pământeşti şi stricăcioase şi vremelnice nu s-au schimbat în cele cereşti, nestricăcioase şi veşnice, iar cele respingătoare şi vrednice de ură au apărut mai dulci şi mai iubite decât adevărata iubire a lui Hristos şi decât cele cuvenite. Rătăcirea a alungat adevărul din suflet, a adus întristarea în locul

---

[1444] Cei ce caută la faţa oamenilor judecă după plăcerea acestora, nu după voia lui Dumnezeu. Ei nu cunosc autoritatea lui Dumnezeu, deci nici pe Dumnezeu Însuşi.

[1445] Cel mândru e în stare să se socotească mai presus chiar şi de Dumnezeu, de dragul independenţei faţă de El.

bucuriei, mi-a scos la iveală ruşinea şi osânda în locul îndrăznelii şi laudelor, m-a făcut să cinstesc mai mult amărăciunea decât dulceaţa, să iubesc mai mult pământul şi negura lui decât cerul şi împărăţia Sa. Întunericul vrăjmaşului, care urăşte frumuseţea, a venit în inima mea şi a întunecat lumina cunoştinţei din mintea mea. Vai mie, vai mie, câte curse ale diavolului m-au prins şi m-au prăbuşit de la o atât de mare înălţime, sfâşiindu-mă![1446] Alergând, am slăbit, şi sudorile au ieşit degeaba din mine. Cine nu mă va plânge, văzându-mă zdrobit de osteneli şi dureri zadarnice şi naufragiind în apropierea ţărmului? „Fie-vă milă de mine, fie-vă milă de mine, prieteni!" (*Iov* 19, 21) şi rugaţi cu durere pe bunul Stăpân Hristos, Care nu ţine minte răul şi Care, poate, îndurându-Se de mine, va îndepărta ceaţa cumplită adusă de diavolul urâtor al binelui în înţelegerea mea şi voi vedea în ce noroi zac şi că, deşi pot, nu voiesc să mă ridic din el. Rugaţi-vă, ca, nu cumva, scurtându-se timpul, să-mi taie toată nădejdea! Nu este durere mai mare ca durerea mea, nici rană mai mare ca rana mea, nici suferinţă ca cea a inimii mele, „Că fărădelegile mele au covârşit capul meu" *(Psalmii 57,* 4). Fiindcă rănile mele nu sunt răni pricinuite de sabie, şi moartea mea nu e moarte adusă de război, ci săgeţile aprinse ale vrăjmaşului „s-au înfipt în mine" *(Psalmii 57, 2)* şi au orbit pe omul meu dinlăuntru, „şi am fost afundat în noroiul adâncului, care nu are fund" *(Psalmii* 68, 2). Frica de care m-am temut a venit la mine *(cf. Iov 5,* 25) şi umbra morţii m-a acoperit *(cf. Psalmii* 43, 21). Vai mie, suflete, priveşte şi vezi cele prezente, care sunt vremelnice, fiindcă, după puţină vreme, vor trece cu amărăciune şi durere, şi pe cele ce vor veni, încă şi mai grele! Înţelege, suflete, din câte bunătăţi şi nădejdi cazi şi câtor chinuri te vei face, după puţină vreme, moştenitor fără urmaş şi nemângâiat! Vino şi cazi şi te roagă, înainte de a se întuneca lumina de deasupra capului tău, şi cere Dătătorului luminii nemuritoare să mă scoată din flacăra a toate mistuitoare şi din întunericul adânc! Că a Lui este puterea să ierte păcatele şi să dăruiască cele bune nouă, celor nevrednici de mila Lui. Că a Lui este slava şi stăpânirea în vecii vecilor. Amin.

PORUNCI SAU „SFATURI" ALE AVVEI ISAIA

Către monahii începători[1447]

[1446] Necredinţa în Dumnezeu aduce omului toate amăgirile, făcându-l să prefere plăcerile trecătoare urmate de descurajarea deplină. Înălţarea în bine se arată şi în unitatea dintre componentele persoanei omeneşti. Coborârea în cele rele înseamnă şi o dezbinare lăuntrică a omului, căci sufletul lui nu se învoieşte deplin cu plăcerile trupeşti. Cu cât sporeşte satisfacerea acestora, cu atât creşte o anumită dezaprobare a sufletului. Căci omul nu poate ieşi cu totul din firea lui, care a fost creată pentru sporirea în bine.

[1447] Monahul Augustin, la notă, p. 186: „Aceste reguli ale lui Isaia s-au luat din cele

Păzește deci poruncile acestea:

- De ești silit să bei vin, nu bea mai mult de trei pahare. Păzește-te să nu calci porunca, din prietenie (de dragul prieteniei).
- Îngrijește-te, pe cât poți, de meditarea asupra Psalmilor, că aceasta te va păzi de viața lipsită de curăție.
- Iubește osteneala și necazul, ca să ți se ușureze patimile. Nu te întreține despre nimic cu nimeni, și te vei ridica, prin suspine, mai presus de păcatele tale
- Păzește-te de minciună, că te scoate din frica de Domnul[1448]. Nu descoperi tuturor lucrările tale cele bune[1449], ca să nu te răpească vrăjmașul
- Descoperă bolile tale Părinților, ca să te bucuri de sfatul lor[1450].
- Nu judeca pe fratele tău, nici nu-l disprețui, căci vei cădea în mâinile vrăjmașilor tăi[1451].
- Nu te certa pentru susținerea cuvintelor tale, ca să nu se sălășluiască în tine cele rele[1452].
- Cugetă în tine însuți: „Nu voi trăi în lumea asta în mod sigur decât în ziua aceasta”, și te vei înarma împotriva păcatului *(cf.* Antonie, can. 66, *n. ed.).*
- Nu fi lacom la mâncare, ca să nu se reînnoiască în tine păcatele dinainte. Nu părăsi osteneala, îngrijește-te de meditarea asupra Psalmilor și-ți va veni odihna de la Dumnezeu.
- Sileste-te pentru lacrimi în rugăciuni și Dumnezeu se va milui de tine și te va dezbrăca de omul cel vechi.
- Învață că osteneala, sărăcia, înstrăinarea, necazul și tăcerea aduc smerita cugetare, iar smerita cugetare, iertarea tuturor păcatelor[1453]. Dar smerita cugetare constă și în a se socoti omul pe sine

---

Douăzeci și nouă de cuvinte ale sale. Acestea (regulile) se găsesc în latinește în *PL* 103, 428-434 și s-au tradus în grecește de K. I. Foculide”. Textul latinesc al sfaturilor din *PL* 103 îl găsim citat la Sf. Benedict al Anianei, „Regulae S.S. Patrum Orientalium ad monachos”, Partea I (*n. ed.*).

[1448] Când minți, socotești că te poți ascunde chiar de Dumnezeu, deci nu-ți mai este frică de El.

[1449] Monahul Augustin, la notă: „Antonie cel Mare, Regula 34”. În dorința de a descoperi toate cele bune tuturor se manifestă iubirea de slavă deșartă.

[1450] Monahul Augustin, la notă: „Antonie cel Mare, Regula 41”.

[1451] Monahul Augustin, la notă: „Același, Regula 59”. Disprețuind pe altul, te mândrești. Deci te asociezi cu diavolul care se mândrește față de Dumnezeu.

[1452] Monahul Augustin, la notă: „Același, Regula 62”. Prin cearta pentru cuvintele tale întărești în tine mândria.

[1453] Smerita cugetare e condiționată și de niște stări externe: de sărăcie, de neplăcerea de a te afla între străini, de necazuri. Smerita cugetare te face să ierți toate

păcătos şi nedrept, în a nu-şi susţine cuvântul său, în a-şi desfiinţa pofta sa, în a-şi pleca ochii spre pământ, în a suporta ocara şi osteneala, în a urî cinstirea şi odihna (comoditatea), şi a spune în orice lucru: „Iartă-mă!" Iar prin smerita cugetare se alungă vrăjmaşii[1454].

- ..oriunde ai intra, nu te purta cu măreţie (îndrăzneală) faţă de cei ce locuiesc acolo. Păstrează modestia şi sfiala în toate şi întinde mâna cu greutate spre cele puse înaintea ta[1455].
- Roagă-te mult înainte de a te culca, oricât ai fi de obosit de călătorie[1456].
- Şezând la masă cu fraţii, să nu mănânci cu plăcere şi să întinzi mâna numai spre cele din faţa ta. Iar genunchii să-ţi fie adunaţi, şi nu ridica privirea ta spre altul. Nu bea apă pe nesăturate, nici cu zgomot.
- Nu deschide gura ca să râzi. Căci aceasta arată la tine lipsa fricii de Dumnezeu[1457].
- De păcătuieşti în ceva, nu te ruşina să o mărturiseşti, nici să nu cauţi să te aperi printr-o minciună, ci pleacă-ţi genunchii, şi mărturiseşte păcatul tău şi cere iertare, şi ţi se va ierta.
- Dacă cineva minte faţă de tine, nu te mânia, ci zi: „Iartă-mă, nu voi mai face!"
- Nu te ruşina să întrebi pe învăţătorul tău.
- Nu grăi cuiva, nici nu lua aminte la cuvintele cuiva fără folos.
- Nu risipi cuvinte încoace şi încolo. De vei păzi ochii şi urechile tale, nu vei păcătui în niciun caz cu limba ta[1458].
- ..cu un frate, fii cu el ca un străin. Nu-i porunci lui ceva, nici nu te face pe tine mai mare ca el, nici nu te purta cu el cu mândrie. Iar de-ţi porunceşte ceva ce nu voieşti, înfrânge-ţi voia ta şi nu-l întrista, ca să nu

---

păcatele, căci te socoteşti mai prejos de oricine. Iar de ierţi altora, şi Dumnezeu te iartă. Dimpotrivă, mândria faţă de alţii nu-ţi aduce nici ţie iertarea, căci de fapt nici nu o ceri (vezi şi Antonie, „Regula 71").

[1454] Smerita cugetare mă opreşte să socotesc că nu am trebuinţă de ajutorul lui Dumnezeu, că am în mine toată puterea. Aceasta e o cugetare diavolească. Smerita cugetare implică simţirea existenţei lui Dumnezeu, ca Cel de la Care am totul.

[1455] Monahul Augustin, la notă: „Antonie, Regulile 75, 76".

[1456] Monahul Augustin, la notă: „Acelaşi, Regula 80".

[1457] Toată politeţea delicată, recomandată monahilor, se întemeiază pe gândul la Dumnezeu. Oamenii nu le văd pe toate cele necuvenite, dar le vede Dumnezeu. Şi în respectul faţă de oameni se arată respectul faţă de Dumnezeu, Care-i preţuieşte pe toţi şi preţuieşte respectul reciproc între oameni.

[1458] Există o legătură morală între simţuri. De păzeşti pe unul de la cele necuvenite, aceasta te va ajuta să le păzeşti şi pe celelalte. În cele bune, omul rămâne o unitate nesfâşiată.

se despartă de tine pacea. Cunoaşte că cel ce ascultă este mai mare[1459].

- ..împreună cu un frate, şi-ţi spune: „Ascultă!", zi: „Ce voieşti?" De-ţi va lăsa ţie alegerea, împlineşte ceea ce alegi cu frică de Dumnezeu.
- Trezindu-te din somn, roagă-te înainte de a te apuca de lucrul tău. Şi cugetă mai întâi la cuvântul lui Dumnezeu, apoi apucă-te fără greutate de lucru.
- Dacă un frate ţi-a pus ceva pe masă, nu cerceta ce ţi-a pus, nefiind el de faţă.
- Nu te ruga nepăsător şi fără grijă. Căci, în loc să placi lui Dumnezeu, Îl vei face să se mânie. Ci stai cu frică şi cu cutremur şi nu te rezema de pereţi, nici nu te moleşi la picioare, ca pe unul să stai, iar pe celălalt să-l întinzi. Împotriveşte-te gândurilor tale şi să nu le îngădui să se îngrijească de cele trupeşti, ca să-ţi fie bineprimită de Dumnezeu rugăciunea.
- De eşti de faţă la Liturghie, păzeşte gândurile şi simţirile tale şi stai cu frică înaintea lui Dumnezeu Cel Preaînalt, ca să te învredniceşti să primeşti Trupul Domnului şi Sângele Lui şi să vindece patimile tale[1460].
- De eşti tânăr, nu îmbrăca haina frumoasă, până nu ajungi la bătrâneţe[1461].
- Sârguieşte-te să te rogi cel mai mult noaptea, ca să se lumineze mintea ta[1462]. Priveşte păcatele tale şi roagă pe Dumnezeu pentru ele, iar El te va ierta de ele.
- Cinsteşte pe fraţii tăi mai mult decât pe tine în toate. Iar când un prieten îţi aduce cinstiri în faţa altora, spune-le: „Pentru voi mi-a adus mie aceste cinstiri". Nu gusta vreo cinstire fără alţii.
- De voieşti să primeşti Trupul Domnului, păzeşte-te să nu intre în inima ta mânia şi ura împotriva cuiva[1463]. De cunoşti pe cineva

---

[1459] Monahul este sfătuit să fie ca un străin cu fratele cu care locuieşte, nu în sensul că nu trebuie să aibă nicio simţire frăţească faţă de el, ci în sensul de a nu-i porunci ca unuia ce este obligat să asculte; să-l trateze ca pe un om liber, total independent. Să nu-i poruncească, dar să-i asculte porunca, chiar de nu-i place. Se manifestă şi în aceasta smerita cugetare.

[1460] Un efect principal al primirii Trupului şi Sângelui Domnului este curăţirea noastră de patimi, dat fiind că starea lor de jertfă e contrară oricărui egoism manifestat prin patimi.

[1461] Nu mări ispita pe care o poţi produce ca tânăr asupra femeilor, prin haina frumoasă. La bătrâneţe nu mai e acest pericol. Dar şi tânărul însuşi are o cauză de mândrie în haina frumoasă.

[1462] Noaptea se luminează mintea cel mai mult de lumina dumnezeiască, pentru că nu mai e împiedicată de cele văzute în lume.

[1463] Cum se va simţi în noi Domnul, Care trăieşte moartea pentru a ne curăţa de

înveninat împotriva ta, cere-i tu întâi iertare, precum a poruncit Domnul nostru (cf. *Matei* 6, 12).

- Dacă te războieşte vreo poftă nerușinată noaptea, păzeşte-te să nu preiei vedenia aceea ziua, ca să nu se spurce inima ta de plăcere, ci cazi înaintea lui Dumnezeu şi El te va milui, căci cunoaşte slăbiciunea oamenilor.
- De te îngrijeşti în mod covârşitor de post şi de rugăciunea neîncetată, nu îndrăzni să cugeţi că acestea te vor mântui, ci nădăjduieşte că Dumnezeu va avea milă de necazul trupului tău şi te va ajuta în slăbiciunea ta[1464].
- De eşti cuprins de vreo boală, să nu te simţi împovărat, ca să-ţi lipsească duhul, ci mulţumeşte lui Dumnezeu că se îngrijeşte de folosul tău[1465].
- De vor semăna în tine demonii o osteneală pe care nu o poţi purta, nu o primi, pentru că vor să ocupe inima omului cu lucruri pe care nu le poate împlini, ca să-l împovăreze pe om cu ceea ce e prea mult, pentru a-l înşela. Toate lucrurile lor sunt fără măsură şi fără rânduială[1466].
- Mănâncă .., .. nu pe săturate. Dă trupului cât are nevoie, după cerinţa firii.
- Înainte de a te întinde pentru somn, priveghează două ceasuri în rugăciune şi în cântări, apoi dă trupului tău odihnă. De-i este greu trupului tău, când trebuie să se ridice la rugăciune, spune-i: „Voieşti să te bucuri în acest timp de odihnă, apoi să pleci spre îndelungata pedeapsă? Nu e mai bine să te oboseşti puţin aici, apoi să te odihneşti acolo, cu sfinţii, veşnic?" Deci aruncă de la tine lenea şi atunci îţi va veni ajutorul dumnezeiesc[1467].
- Dacă ţi se dă ceva, dar să înapoiezi, dă-l înapoi după ce l-ai folosit. Nu-l ţine până ţi-l va cere (cel ce ţi l-a dat). De ai stricat ceva din

---

patimi, dacă patimile continuă să fie vii în noi? Cum se va simţi în noi Domnul, Care e mai presus de orice egoism, în făptura noastră stăpânită în mod neîndurat de egoism? Nu-L facem să sufere mai departe, fără rezultat, pentru noi?

[1464] Nu te încrede în ostenelile tale, ci în mila lui Dumnezeu. Căci ele nu-ţi dau siguranţa şi liniştea ei, aşa cum ţi-o dă nădejdea în mila lui Dumnezeu.

[1465] De-ţi vine vreo boală sau vreun necaz, nu te descuraja, ci mulţumeşte lui Dumnezeu că aceasta te face să te rogi şi mai mult Lui şi să nu-ţi pui nădejdea în puterile tale. Cu cât simţi mai mult slăbiciunile tale, cu atât te vei apropia mai mult de Dumnezeu, punându-ţi nădejdea în El *(cf. 2 Corinteni* 12, 10).

[1466] Demonii îl ispitesc pe om adeseori cu iluzia că poate împlini lucruri bune peste măsură, ca, neputându-le împlini, să-l descurajeze. Îl ispiteşte cu postirea multă, somnul puţin, etc.

[1467] Monahul Augustin, la notă: „Antonie, Regula 8".

el, repară-l. De dai altuia ceva, dar să ți-l întoarcă, nu-l cere, văzând că nu poate să ți-l întoarcă, mai ales când nu ai nevoie de el.

- De niciun lucru nu se bucură atâta diavolii, ca de omul care-și ascunde gândurile de învățătorul său duhovnicesc.
- De lupți împotriva ispitei care te necăjește, nu înceta să cazi înaintea lui Dumnezeu și spune: „Fii mie ajutor, Doamne, fiindcă eu, fiind slab, nu pot suporta această luptă!" Și El îți va ajuta, dacă rugăciunea ta va porni dintr-o inimă dreaptă. Iar luptând și biruind, nu te mândri, nici nu te face îndrăzneț, ci te păzește de acestea, fiindcă vrăjmașul uneltește prin aceasta împotriva ta o luptă mai mare ca înainte.
- Rugându-te lui Dumnezeu, nu spune: „Doamne, înlătură aceasta și dă-mi aceea!", ci spune: „Doamne, Dumnezeul meu, cunoști mai bine ce-mi este mai de folos. Ajută-mi și nu îngădui să păcătuiesc față de Tine și să pier în păcatele mele, pentru că sunt păcătos și slab, nici nu mă preda vrăjmașilor mei. La Tine am alergat, izbăvește-mă, Doamne, că Tu ești tăria și nădejdea mea! Că a Ta este puterea și slava și lucrarea cea bună și dăruirea harului în veci. Amin"

FRAGMENTE DIN CUVINTELE AVVEI ISAIA

- Precum mărăcinele care înfășoară pomul îi usucă rodul, și precum viermele mănâncă lemnul și molia haina și rugina fierul, așa și păcatul usucă și veștejește pe cel ce nu se mărturisește.
- Cine nu va plânge pe monahul nepăsător? Cine nu va plânge pe cel ce lenevește? Cine nu va plânge pe cel ce nu se îngrijește de mântuirea sa? Cine nu va suspina pentru cel ce-și cheltuiește zilele sale în împrăștiere? Cine nu va plânge pentru cel iubitor de plăceri? Cine nu va vărsa lacrimi pentru cel .. care-și împlinește voile sale? Poate și cerul suspină pentru negrija și nepăsarea acestuia și îngerii plâng pentru pieirea lui. Căci cel ce nu luptă aici să-și mântuiască sufletul său s-a pregătit pentru chinul fără sfârșit de acolo"[1468].

[1468] Nu pot să nu plângă sfinții și îngerii, care se află în fericire, de mila celor ce se pierd. Poetul Vasile Voiculescu scrie undeva că sfinții cer lui Dumnezeu să se ducă să viețuiască lângă cei din iad și de aici trage concluzia că nu poate exista un iad veșnic. Dar se uită, afirmându-se o astfel de idee origenistă, că cei din iad nu sunt lăsați acolo pentru că așa vrea Dumnezeu, ci pentru că aceia se încăpățânează să nu știe de Dumnezeu. Aceasta e marea taină a libertății și a mândriei unora în afirmarea acesteia. Chiar în suferința lor, vor să-și afirme cu încăpățânare sfidarea față de Cineva care este superior. Mila celor din rai pentru ei nu este comparabilă însă, în durere, cu chinul

- Cel ce voieşte să se mântuiască să înceteze să vorbească în deşert, să iubească adevărul, să alunge de la el vorbirea deşartă, să despartă de el gândurile rele, să arunce viclenia din inima sa, să nu stea în curtea minciunii, să vorbească adevărul, să fugă de mânia ascuţită, să nu se predea pizmei şi ciudei, să se scârbească de amintirile răului, să nu iubească poftele urâte şi vătămătoare de suflet, să nu înceteze să aibă milă de săraci, să mediteze cu cumineţenie şi cu trezvie la dumnezeieştile Scripturi, să se predea cu râvnă privegherii, să închine rugăciunile sale Domnului Dumnezeu în tot ceasul, fără grijă, nesfâşiat şi netulburat, să suspine din adâncul inimii, să-şi ridice ochii la cer, să-şi spele obrajii cu lacrimi, să-şi bată obrajii, să-şi lovească pieptul. Şi acestea să le facă având smerită cugetare, ca ostenelile lui să se cunoască şi să fie bineprimite de Dumnezeu şi el să se scrie în cartea vieţii.

- Să nu râzi de cineva, de-l vezi greşind. Să nu osândeşti pe omul pătimaş asemenea ţie, atunci când alunecă, nici să nu-l disprețuieşti bătându-ţi joc de el şi spunând fără judecată cele ce nu se cuvin. Căci dacă tu, care ai cunoştinţă şi eşti priceput, râzi de cel simplu şi îl osândeşti, vei fi şi tu vorbit de rău şi osândit nu numai de cei înţelepţi şi cărturari, ci şi de cei simpli, şi de femei, şi de copii, căci «ceea ce va semăna omul aceea va şi secera» *(Galateni* 6, 7). Semănând de bunăvoie cele rele şi secerând fără voie cele rele, trebuie să ne minunăm de dreapta judecată a lui Dumnezeu.

- Începutul pieirii .. sunt râsul şi lipsa fricii. Când te vezi pe tine stăpânit de râs, cunoaşte-te că eşti în adâncul relelor şi că ai ajuns în adâncul iadului. Râsul scoate afară fericirea lui Hristos, râsul nu zideşte, ci topeşte şi virtuţile zidite. Râsul întristează Duhul[1469], nu e de folos sufletului, corupe trupul, întunecă mintea, înnegurează înţelegerea, scufundă în noroi conştiinţa, sclerozează (usucă, înăspreşte) şi împietreşte inima, face rugăciunea neprimită[1470]. Râsul alungă virtuţile, cheamă păcatele. (Cel) pricinuitor de râs (glumeţ) e urât de Dumnezeu, privit cu scârbă de îngeri, gol de dreptate, lipsit de viaţa veşnică, îmbrăcat în ruşine. (Cel) pricinuitor de râs e cursă a diavolului, vatră a morţii. Căci râsul alungă frica de Dumnezeu şi îl sălăşluieşte pe

---

celor din iad. Într-un fel, le respectă şi ei libertatea. Cel ce n-a luptat aici pentru a câştiga credinţa în Dumnezeu, şi-a pregătit o stare de încăpăţânare veşnică în necredinţă.

[1469] Duhul nu e rigid, ci viu. Se întristează pentru pieirea celor ce nu voiesc să-L primească, să se bucure prin El de comuniunea iubitoare cu Hristos.

[1470] Râsul e semn de superficialitate, semnul lipsei de reflecţie, de neobservare a insuficienţelor proprii, a neîmplinirii datoriilor faţă de Dumnezeu şi faţă de alţii.

diavolul. Râsul e dușmanul lui Dumnezeu și prietenul demonilor. Râsul e dușmanul înfrânării și prietenul demonilor și al desfrânării, rușine și osândă celui câștigat de el. Râsul e groapă a pierzaniei și golire a adevărului[1471]. Râsul risipește sufletul și aduce cădere trupului. Râsul disprețuiește pacea și se bucură de luptele între oameni. Glumețul caută moartea și dorește pierzania. El își pregătește chinurile veșnice și e trimis la pieire[1472]. Râsul e sulița diavolului și întinare pentru cel ce-l practică. Râsul e tulburare a Bisericii și pricinuitor al rușinii. Râsul e dușmanul dreptății și prietenul luptei între oameni[1473]. Râsul aduce defăimarea și disprețul. Râsul e creatorul minciunii și batjocura adevărului[1474]. Râsul golește sufletul și corupe simțurile[1475]. Râsul e păcatul neîncetat și un cui înfipt în suflet. Râsul e sabia diavolului și o seceră pustiitoare. Monahul glumeț (pricinuitor de râs) este un țap sensibil și un lup spiritual. Râsul e necunoașterea Scripturilor și sabie cu două tăișuri, mânie neîntârziată, foc arzător, strâmbarea cuvintelor adevărate, alegerea a ceea ce e nedrept. Râsul e mișcarea între relele schimbătoare și cugetarea vicleană. Râsul e foc nestins și pedeapsă pierzătoare. Râsul e cursă multiplă și lipsa vieții[1476]. Râsul e chin cumplit și prezența foamei. Râsul e viețuire amăgitoare, ușa pierzaniei, năvala desfrâului. Râsul e hambar de gânduri rele și magazie de înțelesuri urâte. Râsul e lipsit de gândul morții și de cugetarea la chinurile veșnice. Scoate de la noi râsul, Doamne, și dăruiește-ne plânsul, pe care-l ceri de la noi. Căci cel ce suspină și se întristează atrage mila lui Dumnezeu, pe când cel ce râde trezește un «Vai!» de la neprihănitul, nestricăciosul, nevăzutul și de viață dătătorul Dumnezeu și Mântuitor al nostru Iisus Hristos, Care spune: Vai celor ce râd, că vor plânge și se vor tângui *(cf. Luca* 6, 25)"[1477].

[1471] Cel ce râde nu vede realitatea profundă și nu se îngrijește să rămână în unire cu aceea și să înainteze spre ea și în ea.

[1472] Viața lui, redusă la cele din lume și la cele plăcute ei, acoperă această monotonie și el se simte bine în monotonia lumii, echivalentă cu moartea spirituală. Dar pentru cât timp va putea face aceasta?

[1473] Cel ce râde nu ia în serios nicio valoare. Privește cu îngăduință toate relele, orice dezordine și luptă între oameni. Râsul este deci o armă a diavolului.

[1474] Râsul nu recunoaște ceea ce s-a împlinit cu adevărat, ci născocește minciuna.

[1475] Râsul golește sufletul de orice conținut, de orice gândire, de orice relație serioasă cu alții. Râsul oprește simțurile să ia contact cu realitatea.

[1476] Râsul e semnul unei lipse a vieții adevărate. Cel ce râde nu se adâncește în bogăția vieții, nu simte trebuința să o pătrundă, să o cunoască.

[1477] Dacă și mila noastră o trezește nu cel ce râde, ci cel trist, cu atât mai mult

- ..precum focul topeşte ceara şi usucă noroiul, aşa şi cugetarea (meditarea) ascunsă topeşte gândurile urâte şi îndepărtează patimile sufleteşti, şi luminează mintea, şi dă strălucire înţelegerii, şi bucură inima. Fiindcă meditarea ascunsă loveşte demonii şi alungă gândurile urâte[1478]. Căci ceea ce luminează omul lăuntric şi-l înarmează prin reflecţia (meditarea) ascunsă se întăreşte de Dumnezeu, se împuterniceşte de îngeri, se slăveşte de oameni. Fiindcă reflecţia (meditarea) şi citirea ascunsă sunt casa de nedefăimat a sufletului şi turnul neclătinat şi ţărmul cel liniştit, care păstrează sufletul netulburat şi neclătinat. Căci demonii sunt greu tulburaţi când monahul se înarmează prin reflecţia ascunsă şi prin citirea ascunsă. Reflecţia ascunsă este oglinda minţii şi făclia conştiinţei. Reflecţia (meditarea) ascunsă topeşte desfrâul, slăbeşte iuţimea (impulsurile), alungă mânia, depărtează mânia aprinsă, scoate afară nedreptatea. Reflecţia ascunsă dă strălucire conducerii minţii, luminează conştiinţa, alungă lenevia. Reflecţia (meditaţia) ascunsă naşte străpungerea, aduce frica de Dumnezeu, pricinuieşte lacrimile. Reflecţia ascunsă pricinuieşte .. smerita cugetare nepierdută, şi privegherea bucuroasă de noapte, şi rugăciunea netulburată. Reflecţia ascunsă alungă gândurile urâte, biciuieşte demonii, curăţă trupul. Reflecţia ascunsă învaţă pe om îndelunga-răbdare, aduce înfrânarea şi pregăteşte înţelegerea morţii. Reflecţia ascunsă e plină de facerea de bine şi e împodobită cu toată virtutea şi îndepărtată de toată reaua făptuire.
- Monahul trebuie să ştie că sufletul are puteri îndoite: unele sunt cunoscătoare, altele ale vieţii. Cele cunoscătoare sunt: părerea, închipuirea, simţirea[1479]. Cele în care se manifestă viaţa sunt voinţa şi alegerea. Prin simţire, în suflet se iveşte patima care se uimeşte în închipuire (fantezie), iar din închipuire se naşte părerea. Apoi cugetarea, cercetând dacă părerea este adevărată sau mincinoasă, stabileşte adevărul şi prin aceasta devine deosebire (discernământ). De aceea, şi înţelegerea vine de la a înţelege (pricepe) şi a deosebi adevărul. Iar ceea ce este distins şi stabilit ca adevăr se numeşte minte. În alt mod, se cunoaşte că întâia mişcare a minţii se numeşte

---

trezeşte cel trist şi temător mila lui Dumnezeu. Cel ce râde trezeşte compătimirea lui Dumnezeu, dar nu mila care-l poate mântui, ci compătimirea unită cu constatarea că se va pierde.

[1478] „Meditarea ascunsă" este reflectarea la tainele dumnezeieşti nemărginite, care se află mai presus de gândurile referitoare la plăcerile trupeşti. Cugetarea la acele taine dă omului adevăratul sens al existenţei, îl luminează şi-l umple de putere de la Dumnezeu.

[1479] Părerea şi închipuirea au şi ele o pretenţie de cunoaştere, chiar dacă nu cunosc realitatea adevărată. Simţirea este şi ea într-o legătură cu realitatea deosebită de subiectul ei.

cugetare, iar cugetarea despre ceva aduce înțelegerea și aceasta are drept conținut înțelesul, care exprimă legătura sufletului cu ceea ce se pricepe, care e viața lui. Iar aceasta se numește reflecție. Iar reflecția lărgită produce gândul, care e cuvântul interior, pe care definindu-l, zicem că este mișcarea deplină a sufletului ca dialog interior nerostit, din care spunem că provine cuvântul rostit, grăit cu limba.

- ..de cunoaștem care sunt patimile sufletului și care ale trupului, și care ale inimii și ale minții, biruim ușor gândurile rele. Mândria este o boală a sufletului, slava deșartă, la fel, închipuirea, la fel, și toate cele asemănătoare. Acestea sunt ale inimii. Iar ale minții sunt: părerea de sine, nălucirea, prostia, umflarea în pene. Acestea sunt ale minții conducătoare. Iar suflările în undele tulburi ale duhurilor răutății vin asupra înțelegerii și conștiinței, fie spre a le pricinui cununi, fie rușine. Iar gândurile urâte – care fac mintea ușor de robit și o atrag în prinsoare și-l fac pe om să se închipuie: când împărat, când căpetenie și arhiereu peste cetăți și țări, când stăpân peste tabere și averi, când ziditor de biserici și mănăstiri, case de oaspeți și spitale de bătrâni – sunt cele pe care deșertăciunea minții le nălucește și le preschimbă în monahii iubitori de slavă deșartă și doritori de a plăcea oamenilor, și în cei ce se cugetă oameni mari, sau în inima unora ca aceștia. Ele sunt gânduri ce-și fac cuiburi în ei din pricina lipsei lor de frică, a nepăsării și leneviei. Căci, dacă nesocotim poruncile lui Dumnezeu, revin în noi și păcatele iertate mai înainte și se răcește inima prin retragerea harului și îndată se trimit în ea muștele păcatului sau gândurile viclene, necurate și coborâtoare la cele de jos, care murdăresc mintea conducătoare și tulbură inima și conștiința, cum zice și Apostolul: Cei ce ați îmbrăcat pe Domnul Iisus Hristos nu vă faceți grijă de trup spre poftă, «făcând voile trupului și ale simțurilor», poftele inimilor voastre, în care vă mișcați odinioară *(cf. Efeseni* 2, 3).
- ..cel ce voiește să scape de păcatul stricător și de pofta rea să dobândească frica de Dumnezeu. «Frica de Domnul rămâne curată, în veacul veacului» *(Psalmii* 18, 10), căci cel ce se gândește pururea la moarte, și la focul veșnic, și la viermele cel neadormit, și la întunericul cel mai dinafară, la plânsul cel nemângâiat, la scrâșnirea dinților, la rușinea ce va avea în fața scaunului înfricoșător al Judecății lui Hristos, dinaintea îngerilor și oamenilor, topește bucuria plăcerii și întoarce toată pofta spre Dumnezeu.
- De nu vom curăța omenește tulburările și zăpăcelile produse de gândurile rele, degeaba ne vom osteni. Deci când vom pleca genunchiul spre cerere și rugăciune la Dumnezeu, să luăm aminte de nu cumva cel-rău a răpit vasele noastre bune, prin care slujim lui Dumnezeu; iar vasele sufletului, prin care slujim lui Dumnezeu, sunt gândurile

noastre. Dacă aceste gânduri sunt răpite de vrăjmaşii noştri, prin ce vom mai sluji lui Dumnezeu? Nu are trebuinţă Dumnezeu ca trupul tău şi limba ta să se roage, iar gândurile tale să rătăcească risipite pe afară. E voia lui Dumnezeu ca gândurile şi mintea şi cugetarea şi toată tăria noastră să fie îndreptate spre El în chip neîmpărţit şi, în acest caz, Dumnezeu nu va mai fi deloc despărţit de noi. Căci este în chip nevăzut cu noi, cercetând mintea noastră, înţelegerea şi gândurile noastre, şi vede cum Îl căutăm, cum luptăm cu gândurile urâte şi rele şi cum ne războim cu înţelesurile viclene, şi dacă ne rugăm şi cântăm din tot sufletul. Căci, stând noi în mod neobosit şi cu hotărâre, şi în chip cuminte şi treaz la rugăciune, îndată alungă pe duşmanii noştri şi ne încununează pe noi. Căci, dacă ne vede îndreptaţi în toate felurile prin gândurile noastre spre căutarea Sa, El ni Se arată şi ne întăreşte şi ne luminează sufletul, îmbrăcându-l cu o frumuseţe negrăită şi dorită. Şi astfel ne dăruieşte ajutorul Său şi toată biruinţa, scăpându-ne de vrăjmaşii noştri nevăzuţi. Dar, de ne vede leneşi şi zăbavnici şi nepăsători, stând la rugăciune cu o minte moleşită, retrage ajutorul Său de la noi şi ne facem ca o corabie care se mişcă pe mare fără cârmă, bătuţi neîncetat de valurile ispitelor, clătinaţi ca o trestie de orice vânt.

SLAVĂ LUI DUMNEZEU PENTRU DUCEREA LA BUN SFÂRŞIT A ACESTEI MINUNATE COLECŢII DE ÎNŢELEPCIUNE!

MULŢUMESC PENTRU ATENŢIA ACORDATĂ!

CUPRINS

FILOCALIA volumul I 1

ANTONIE CEL MARE 2

Învățături despre viața morală a oamenilor 2

și despre buna purtare, în 170 de capete 2

EVAGRIE PONTICUL 11

Schiță monahicească, în care se arată cum trebuie să ne nevoim și să ne liniștim 11

Capete despre deosebirea patimilor și a gândurilor 14

Despre vise 14

Despre dracul întristării 15

Despre slava deșartă 16

Capete despre trezvie 18

Cuvânt despre rugăciune 18

SF. IOAN CASIAN 23

Despre cele opt gânduri ale răutății 23

I. Despre înfrânarea pântecelui 23

II. Despre duhul curviei și al poftei trupești 24

III. Despre iubirea de argint 26

IV. Despre mânie 27

V. Despre întristare 30

VI. Despre trândăvie 31

VII. Despre slava deșartă 32

VIII. Despre mândrie 33

Cuvânt plin de mult folos 33

NIL ASCETUL 39

Cuvânt ascetic foarte trebuincios și folositor 39

MARCU ASCETUL 49

Despre legea duhovnicească, în 200 de capete 49

Despre cei ce-și închipuie că se îndreptățesc din fapte, în 226 de capete 53
DIADOH AL FOTICEEI 58
Cuvânt ascetic despre viața morală, ... 58
despre cunoștință și despre dreapta socoteală duhovnicească, ... 58
împărțit în 100 de capete 58
ISAIA PUSTNICUL 69
Despre păzirea minții, în 27 de capete 69
FILOCALIA volumul II 71
MAXIM MĂRTURISITORUL 71
Cuvânt ascetic 72
Capete despre dragoste 77
Capete despre dragoste 77
Capete despre cunoștința de Dumnezeu 92
Întrebări, nedumeriri și răspunsuri 102
Întrebări, nedumeriri și răspunsuri 102
Scurtă tâlcuire a rugăciunii Tatăl nostru 114
FILOCALIA volumul III 117
MAXIM MĂRTURISITORUL 117
Despre diferite locuri grele din dumnezeiasca Scriptură 120
FILOCALIA volumul IV 177
TALASIE LIBIANUL 177
Despre dragoste, înfrânare și petrecerea cea după minte, către Pavel 177
ISIHIE SINAITUL 185
Scurt cuvânt de folos sufletului și mântuitor despre trezvie și virtute 185
FILOTEI SINAITUL 195
Capete despre trezvie 195
IOAN CARPATIUL 201
Una sută capete de mângâiere 201

SFÂNTUL IOAN DAMASCHIN 208
Cuvânt minunat şi de suflet folositor 208
TEOGNOST 212
Despre făptuire, contemplaţie şi preoţie 212
ILIE ECDICUL 214
Culegere din sentinţele înţelepţilor străda lnici 214
FILOCALIA volumul V 221
SFÂNTUL PETRU DAMASCHIN 221
CARTEA ÎNTÂI 221
Arătare trebuincioasă şi prea frumoasă despre cele şapte fapte trupeşti . 223
Cel ce voieşte să păzească poruncile trebuie să înceapă de la frica de Dumnezeu, ca să nu se rostogolească în haos 225
Despre porunca a doua şi despre naşterea plânsului din temere 226
Despre cele patru virtuţi ale sufletului 228
Despre cele opt vederi mintale 228
Despre a doua vedere 229
Despre vederea a treia 231
Despre a şaptea cunoştinţă 238
Despre citirea cea după Dumnezeu 241
Calea cea mai scurtă spre dobândirea virtuţilor şi depărtarea patimilor ... 243
Despre binefacerile generale şi particulare ale lui Dumnezeu 243
Toate le-a făcut Dumnezeu spre folosul nostru 244
Despre zidirea sufletului prin virtuţi 247
Arătarea virtuţilor 250
Arătarea patimilor 251
Despre deosebirea dintre gânduri şi momeli (atacuri) 253
CARTEA A DOUA 254
PARAFRAZA ÎN 150 DE CAPETE A SFÂNTULUI SIMEON METAFRASTUL LA CELE 50 DE CUVINTE ALE SFÂNTULUI MACARIE EGIPTEANUL . 266

FILOCALIA volumul VI 282
SFÂNTUL SIMEON NOUL TEOLOG 282
CELE 225 DE CAPETE TEOLOGICE ŞI PRACTICE 282
CUVIOSUL NICHITA STITHATUL 298
CELE 300 DE CAPETE DESPRE FĂPTUIRE, DESPRE FIRE ŞI DESPRE CUNOŞTINŢĂ 298
Vederea duhovnicească a raiului 333
I. În câte feluri ni se arată raiul sensibil după o tâlcuire evlavioasă? 333
FILOCALIA volumul VII 339
Teolipt, mitropolitul Filadelfiei 339
Cuvânt despre ostenelile vieţii călugăreşti 339
Cuvânt despre lucrarea cea ascunsă întru Hristos 341
Sfântul Grigorie Sinaitul 342
Sfântul Grigorie Palama 369
FILOCALIA volumul VIII 382
CALIST ŞI IGNATIE XANTHOPOL 382
Metoda sau cele o sută de capete 382
CALIST PATRIARHUL 390
Capete despre rugăciune 390
CALIST ANGELICUDE 420
Meşteşugul liniştirii 420
Culegere din Sfinţii Părinţi 422
CALIST CATAFYGIOTUL 423
Din capetele ce s-au păstrat 423
SFÂNTUL SIMEON NOUL TEOLOG 437
Metoda sfintei rugăciuni şi atenţiuni 437
PREOTUL PROFESOR DUMITRU STĂNILOAE 444
ISIHAŞTII SAU SIHAŞTRII ŞI RUGĂCIUNEA LUI IISUS ÎN TRADIŢIA ORTODOXIEI ROMÂNEŞTI 444

SFÂNTUL VASILE DE LA POIANA MĂRULUI 450
CUVÂNT ÎNAINTE SAU CĂLĂUZĂ 450
FILOCALIA volumul IX 453
SFÂNTUL IOAN SCĂRARUL 453
SCARA DUMNEZEIESCULUI URCUȘ 453
AVVA DOROTEI 548
FELURITE ÎNVĂȚĂTURI DE SUFLET FOLOSITOARE 548
FILOCALIA volumul X 586
SFÂNTUL ISAAC SIRUL 586
CUVINTE DESPRE NEVOINȚĂ 586
FILOCALIA volumul XI 678
SFINȚII VARSANUFIE ȘI IOAN 678
SCRISORI DUHOVNICEȘTI 678
FILOCALIA volumul XII 812
ISAIA PUSTNICUL 812
DOUĂZECI ȘI NOUĂ DE CUVINTE 812
PORUNCI SAU „SFATURI” ALE AVVEI ISAIA 875
FRAGMENTE DIN CUVINTELE AVVEI ISAIA 880